

GOVERNMENT OF INDIA
NATIONAL LIBRARY, CALCUTTA

Class No. India / Misc
Book No. 491.463
N. L. 38. Kt521
V.2
MGIPC—S1—19 LN1/62—27-3-63—100,000.

A
DICTIONARY
of the
MARATHA LANGUAGE

COMPILED BY

Jugunnauth Shastree Kramurunt

Bal Shastree Ghugwe

Gungadhur Shastree Phurke

Bamchundra Shastree Janvakur

Lukha Ram Joshee

Dajee Shastree Shcokl

and

Purshoo Ram Punt Gortole

Pundits

In the service of the
Bombay Native Education Society.

VOL:2.

प — ण

LITHOGRAPHED
At the Press of the Society.

BOMBAY

1829.

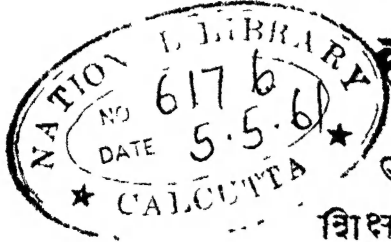

महाराष्ट्र भाषेच्या कोश मुंबईचे शिक्षामंडळीचे आज्ञांकित पंडित

Mar
491.463
K2521
v.2

जगन्नाथशास्त्री कमवंत
बाळशास्त्री घगवे
गंगाधरशास्त्री फडके
रामचंद्र शास्त्री जन्हेकर
संस्वाराम जोशी
आणि
परशुरामपंत गोडबोले

याणीं शिक्षामंडळीचे आज्ञेवरून

हा ग्रंथ केला

तो
शिक्षामंडळीचे आपरवान्यांत
आपला

द्वितीय भाग

प ——— ज

सन इसवी १८२९

शक शालीवाहन १७५१

प. ३लि० सं० संस्कृत शब्दमात्रावरून समासी याचा प्रयोग होतो, अर्थ रक्षिता किं० पाशिता, उ० भूमीतें रक्षितां तो भूमिप, स० गजा, धनप, स० कुबेर, इ०; उ० रक्तातें पाशितां, रक्तप, स० ठेकूण, गक्षम, इ०.

पर्दलवान, पु० जेदी;

पंक. पु० सं० कर्दम, २ आडू इ० कगयाकरितां माख ० किं० गूळ यांचा जोरंघा करितात तो.

पंकज, न० सं० कमल.

पकड, स्त्री० मल्लयुद्धामध्ये दुसऱ्यास धरण्याचें किं० पाडण्याचें जे डावपेंच ते म० ० आ० प्रसंगानुसार पाहिजे तसा अर्थव्हावयाजोरो भाषणादिकांमध्ये मर्मठेविलें असतें किं० दुसऱ्याचा दमक आपल्या वरून चढतो आपला दमक त्याजवर चढावा अशी जी भाषणामध्ये यक्त्याची युक्ति असती ती, उ० मीरूप पारवाह्या नाही क्षणून दाशपथवाहतो परमुखांत पकड आहे, ३ भाषणांत दुसऱ्याने आपल्यास मर्मा धरवें असा जो पूर्वापर विरोधादि भाषण दोष पडतो ती, उ० जाची पकड धरायाची असेल त्यास बहुतवेळ बोलवावें.

पकडणें, कोणकास दस्त्रादिकानें धरणें, २, आ० भाषणादि मर्मा धरणें.

पकवा, पु० को० मुन्दी, कुगडी इ० कीडास मयीं मुग्याने एक अव्यक्त शब्द करितात तो.

पकार, पकाग, पु० संकेतानें पावल्यास स०

पकारी, स्त्री० संकेताने प्यादेसाठीं स व पावलीस स०

पक्का, ३लि० कच्चा नव्हेतो.

पंक्ति, स्त्री० सं० अनेक पदार्थांचा एक सूत्रपातामध्ये जो

जो मन्निबंध ती २, आ० अनेकानी मिळून भोजन करण्याचे जे पर्याय ते प्रबु० यला वेळ लागेल मी दुसऱ्या पंक्तीस जे वीन ३ स्त्रीकांत एक छंद आहे.

पंक्तिदोष, पु० सं० भोजन पंक्तीस कोणी पतितादिन समजून बसल्या मुळें इतर भोजनकर्त्यांस जो दोष लागतो तो,

पंक्तिपठाण, पु० पक्तिवारगीर.

पंक्तिपावन, ३लि० निर्दोषते मुळें पंक्तीस भोजन करण्यास जो योग्य तो.

पंक्तिप्रपंच, पु० पंक्तिभेद.

पंक्तिवारगीर, पु० राजा इ० यजमानाचे पंक्तीस भोजन करून चाकरी करणारे जे वारगीर ठेवि लें असतात तो २, आ० यजमानाचे पंक्तीस जे उपरी जेवायास असतात तो.

पंक्तिभेद, पु० एक पंक्तीस भोजन कगयास बसले जे अनेक त्यामध्ये कोणकास कांहीं पदार्थावाटून कोणकास वगळावें असा वाटण्याचा जो प्रकार तो, २, भोजनादिसमयीं व्यवधान, अवकाश, दिग्भेद, इ० कृतजो परस्पर पंक्तीचा भेद तो, उ०, पंक्तिभेद असल्यास गोळक आणि आह्मी एकत्र जेवलों तरी चिता नाही.

पंक्तिव्यवहार, पु० परस्परानी एक पंक्तीस बसून भोजन करवें असा अन्यतरोस पानित्यादि दोष नसतां जो व्यवहार घडयास योग्य असतो तो.

उ० पंचद्राविडांचा पंक्तिव्यवहार आहे परंतु शरीर संबंध होतो त्यांचाच होतो.

पंक्तीचा, ३लि० समान योग्यतेचा अथवा कोणकाचे पंक्तीस भोजन करणारा, उ० आपले पंक्तीचे ग्रह म्हासी

स्थाशीं सोईरगतकरावी.

पक्ष, १लि० कालानें किंवा अग्नियोगानें शेवटीलजो योग्य मरिणामत्यानें पावलेजें फळादिक किं० अन्नादिक तो १५० शास्त्र, व्यवहार, दर्शनादि संस्कारानें प्रौढजाली जी बुद्धि तो.

पक्षबुद्धि, १लि० पक्षजाली आहे बुद्धिजाची तो.

पक्षान्न, न० आडू, धिबर, इ० जी उंची अन्ने तें.

पंख, पु० पक्ष्यांचा पंख किं० तदेकदेशजें पीस तो.

परवरडा, पु० फलपुष्पादिकांच्या समुदाय वरून पडल्यामुळे चहूंकडे होऊन प्रसृतपणें भूमीवर जी त्याची स्थिति होती तो किं० नात मापडलेला फलपुष्पादि समुदाय तो, उ० परवरडापडला बदरीतळीं फकिररक्षित एक महाबळी.

परवरण, स्त्री० परवरडा.

परवरणें, भूम्यादि स्थलावर परवरडा होईअसें पुष्पे, धान्ये, इ० प्रसृतपणें पडणें.

पंखबाळी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

परखवाज, पु० मृदंग.

परखवाजजी, पु० मृदंग्या.

परखळ, स्त्री० कों० परवरडा.

परखळण, स्त्री० कों० परवरडा.

परखळणें, दे० परवरणें.

पंखा, पु० वाराच्यावया करितां वस्त्र, वाळा, वेळू, ता उपत्र, कागद, इ० कांच्या पक्ष्याचे पक्षामारिखा करित अमतात तो.

परखा, पु० स्त्रियांचें एक कर्णभूषण आहे.

परखाल, स्त्री० बेंलावर घालून पाणी आणावयाचें चर्मपात्र आहे.

परखालजी, पु० परखालीनें पाणी वाहून उपजीवन करितो जो मनुष्य तो.

परखाल्या, पु० निंदेने परखालजीस ह् ० २ परखालवा हाणारा जो बेंल तो.

पंखीं, अ० यावलदार्थाचा जात्यादि धर्मानें परिच्छेद करून भिन्नभिन्न मानिल्या जा कोटी त्या कोटींत याचा प्रयोग प्राय; उखाणा घालण्याचे प्रसंगां येतो, उ० तुं उखाणा घातलास तो पक्ष्यांचें पंखीं—आहे किं० पक्षूंचें पंखीं आहे हे सांग, ह् ० तुझा उखाण्याचा अर्थ पक्षी विशेष आहे किं० पक्षूविशेष आहे.

पंखेबाळी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

पग, न० बुदबळें. सोंकटी, इ० कांचे पटांचीं जीं घरे तें. ० पाउल या अर्थी प्रयोग प्राय: ग्रंथी उ० पग—वाहून मोरझुरे, ३. ला० कोणेक व्यवहाराचा मूलभूत जो मर्मांश असतो, जाचा ज्ञानानें तो व्यवहार मर्मांशीं करतना मलकवत् समजला जातो तें, उ० हा वारा वर्षे हिशेबशिक तो आहे परंतु—हिशेबाचें पग अडून याचें मनांत आलें नाहीं. मापणांत दुसऱ्यास पगीं धरणें ह् ० पकडीस धरणें असा अर्थ होतो.

पगडडाव, पु० मोंगट्यांचे खेळांत एक भेद आहे.

पगडबंद, पु० लोकांचीं पागोटीं बांधून देऊन उपजीविका करितो तो.

पगडबंदी, स्त्री० पगडबंदाचें जें कर्म ती.

पगडा, पु० संग्रह्याबंधक कांशावरील जें चिन्ह असतें तो; २. ला० कोणेक व्यवहारादिकांत शिरण्याविषयीं तनछवहारीं पातले जें पाडुल तो; उ० आलीक

डे यानें आमचे बरीं येण्याजाण्याचा पगडा घातला आहे. ३० आपली अप्रतिष्ठा करितात हें समजून त्याणें साधूपणाचा पगडा घातला; ३१ विवक्षितानु रूप कार्य किं० प्रतिष्ठा व्हावयाजोगा राजगृहादि-स्थलीं कोणे काचापडतां जो डोल तो; ३२ त्या पं-डिताचा राजाजवळ पगडा आंगला पडला, या-दोही अर्थीं प्राय; पडणें किं० चालणें या धातूचा योग.

पगडी, स्त्री० बांधलेल्या पागोट्याचे आकाराची शिंव लेली जी टोपी असती ती; २ पगडी फेंकून जाणें इ० डोलाचे भाषणांत पागोट्यासही पगडी ह्म०, पगडी फिरविणें किं० फेरपगडी करणें इ० स्थलीं सासो पचारसोडून विरोधास प्रवृत्त होणें. कांणेंकाची प-गडी घेणें ह्म० विद्यादिगुणानें लाहून वगचढ होणें ह्म० शीरसलासत तर पगड्या पंचवीस; २ श्रीमं-पंगत, स्त्री० पंक्तीचा अपभ्रंश, परंतु छंदोरूप अर्थावांचून: २. श्रीमंत लोकांचे गृथे खाद्याभें भोज-ना वांचून इतर जो भोजनाचा कारवाना अस-तो ती; कोणेकास पंक्तीस घेणें म्हणजे पंक्तिपा-वन करणें, त्यांची आमची पंगत होत नाहीं ह्म० पं-क्ति व्यवहार होत नाहीं असा अर्थ जाणावा.

पगदस्त, भ० जें बुदबळ एकवार पगीं टाकिलें तें-फिरऊन मार्ग न घेतां खेळणें या धातूचें विशेषण-भाषणादिकांत आपण दुसऱ्यास नसांपडतां दु-सऱ्यास पगीं धरणारा जो चतुर मनुष्यतो; ३ क-धीं टवून ये असें विचारपूर्वक, भाषणादि करणारा जो तो.

पगदस्ती, ३१ लि० पगदस्ताचें जें भाषणादिं कर्म तो; २५ गदस्त

गदस्त.

पगार, पु० होडीमध्ये एक भेद आहे; २, सुशारा-पंगू, ३ लि० चालायाचे उपयोगी जाचें पाय नाहीं तो. २ ला जाजा व्यापाराविषयीं जीं इंद्रियें किं० कांहीं पदार्थ उपयोगी तत्त दिंद्रियादिकें करून जो वि-कलतो; ३, ३० मी डोक्यान्ही पंगू जालों म्हणून हे माझे घर धुतात ३० पेंसानाहीं म्हणून मी पंगू-ह्म० धान्यावाचून दुनिया पंगू.

पंगेरा, पु० वा० पांगारा.

पघळ, ३ लि० विस्तृत

पघळणें, दे० पट्टां पृतादिपदार्थ तां अग्न्यादि संयो-गानें पातळ होणें ० रा० दाणें, चिरगूट, इ० पदार्थ-भूम्यादिकांवर प्रसृत होत असें करणें.

पघा, पु० दे० सुवर्णादिकांचा रस लगडव्यावयाक-रितां जापात्रांत ओतितात तें पात्र तो.

पंच, ३ लि० सं० पांच

पंच, ३ लि० वादी प्रतिवादी यांनी आपल्या खटल्या-चा निर्णय करून आपल्यास सांगण्याविषयीं मा-न्यजें केलें जें लोक ते प्रत्येकीं; २ ते प्रायः पांच अस-तात.

पंचक, न० पंचकाचा अपभ्रंश प्रा० प्रथमार्थावांचून अर्थ.

पंचक, न० पांच पदार्थांचा जो समुदाय तें. २ धनिष्ठो-त्तरार्धा पासून अश्विनी पूर्वार्धपर्यंत जीं पांच न-क्षत्रें तें; किं० मरणाविषयीं, तृण, काष्ठादि संघ-हाविषयीं, निषिद्ध आहेत म्हणून विशेष प्रसिद्ध ३ विवक्षित कालींचे लग्नसंख्येस गततिथा-मिळवून कांहीं फलयेत असतें तें.

. पंचकडी.

पंच

पंच

पंचकडी, स्त्री० कागदाचे जे पांच ताव, कि० पांचरु
पये इ० कांचा जो समुदाय, ती.

पंचकन, अ० असा शब्द होई असें थुंकण्याचें विशेष
ण.

पंचकर, पंचदिशीं, अ० पंचकन.

पंचकल्याण, ३ लि० जा थोड्याचे पाय गुडघ्यापर्यंत
पांढरे आणि तोंडावर पांढरापट्टा असतो तो, २ ला०
नाकाला जाचे निरंतर शेंबूड असतो आणि वारंवार
मणगळानीं काढून टिगीस पुसत असतें असें जें पोर
त्यास ह्म०.

पंचकल्याणी, ३ लि० पंचकल्याण.

पंचकळ, ३ लि० जाचे भाषणामध्यें अभद्र, हलके
शब्द बहुत येतात जा मध्यें ताळतंत किमपि नाहीं
सभ्यतेची रीतिकिमपि नाहीं असा जो मनुष्य, किं
वा त्याचें भाषण तो.

पंचकी, स्त्री० को० दमडीचें जें नाणें ती.

पंचकेणें, न० हांग. जिरें. मिरें इ० थोडे थोडे सर्व प
दार्थ दुकानांत बाळगिले असतात तें.

पंचक्रीडा, स्त्री० चार पांच क्रीडांचे आंत जे पांच चार
रागांच परस्पर संनिहित असतात त्यांचा जो समु
दाय ती, उ० तुझी आज आपले गांवांत आमंच
ण करणार कीं मगळ पंचक्रीडा करणार. प्रायः
ब्राह्मण ग्रामवृत्ति.

पंचखाजें, न० पंचखाद्याचा अपभ्रंश.

पंचखाद्य, न० खाशीक, खोबरे, खसखस, खिस
मीस. खडीसाखर. हे पांच पदार्थ तें.

पंचंग, पंचंगी, स्त्री० पासोडी इ० वस्त्र माने पा-
सून कंठरेपर्यंत पोटा व पाठ झांके असा गुंडा-

कून-

कून बांधण्याचा प्रकार आहे ती.

पंचगंगा, स्त्री० एक तीर्थ आहे, २, ला० दोन डोळे. दो
न नाकपुड्या व एक तोंड हीं तिग्वट इत्यात्यामु-
ळें गळू लागलीं असतां पंचगंगा वाढताना अर्जें-
ह्म०

पंचगव्य, न० गाईचें दूध, दही, तूप, शेण, आणि मू
त्र हीं पांच मिळोन तें.

पंचगोड, पु० ब्राह्मणांत गोडकनोजे इ० पांच जाती-
आहेत.

पंचणी, पंचणीस, अ० जिरमाणीस.

पंचणें, भक्षित्या पदार्थानें जठराग्निचा योगानें यथा-
स्थित परिणामातें पावणें, २, ला० घेतलेलें द्रव्या
दिक किं० केलेला अपराधादिक निस्तगयास न
पडे असा होणें, ३, भाकर. पोळी इत्यादिक तव्या
वर पणपक होणें ४ दुग्धणें इ० दुग्धांत चिरका
ल कुंश पावणें, ५, पंचेलतितकें स्वाद आणि -
शोभेलतितकें बाळावें.

पंचत्य, न० सं० मरण.

पंचदश, ३ लि० सं० पंधरा

पंचदाळीचें वरण, न० तूर, हरभग, मृग, उडीद,
वाटाणा, इ० पांचदाळी एकत्र करून जें मनाले
दार वरण करितात तें.

पंचद्रविड, पु० तैलंगद्रविड. गुजराथी, कुरना
टकस्थ महाराष्ट्र असे पांच जातीचे जे ब्राह्म-
ण ते.

पंचदयी, स्त्री० पंचादेवी.

पंचधार, स्त्री० दे० पांचवोटें तुपाचे पात्रांत बुचकळू
न वाटितात जी धार ती.

पंचधारा.

पंच

पंच

पंचधारा, स्त्री० पंचगंगा आक्षणिकार्थी.
 पंचधारे, न० देवावर पंचधारा पडत अन्नाच्या अने-
 पंचलिदाचे अभिषेक पात्र केले असते ते.
 पंचन, न० पंचग्याचा व्यापार किं० फळ ते.
 पंचनग्न, ३लि० हन्तादिकांस पांच आहेत नग्न जास
 अन्नाची मनुष्य, पाष, यानर इ० ती.
 पंचनवटे, पु० ग० कोडी एक संसारादिकांचा अने
 काना मिळून अनेक प्रकारचा केला जो नाग ते.
 पंचपक्वाने, न० आडू, मांडे, दु० जी अनेक पकवाने
 त्यास ह्म०.
 पंचपंच, पंचपंचाँ, अ० पंचकन परंतु अनेकवार
 शुकण्याचे वि०.
 प० पंचीत, ३लि० आंत जन्मांश बहुत जाल्यामुळे किं०
 ह्म्यादिदोषा मुळे किं० स्वभावा मुळे चांगली मिष्टता
 जास नाहीं अन्ना भाजी, ऊंस, इ० पदार्थ ती; ०, ला०
 केवल निरस जें गाणें, भाषण, इ० त्यास ह्म०.
 पंचपदी, स्त्री० कोणी साधू, संत, इ० देवापुढें नित्य नि
 यमानें कांहीं पदें किं० अभंग इ० ह्मणतात ती.
 पंचपल्लव, पु० अश्वथ, उदंबर, पाईर, अंबा, वड, या
 पांच वृक्षांचे जे पल्लव ते.
 पंचपात्र, पंचपात्री, न० स्त्री० एक पाणी प्यावयाचे
 भांडे आहे. लिंगाचा अन्वय यथा संख्य जाणावा.
 पंचपाळे, न० हळद, कुंकु किं० ही ग, जिरें, इ० ठेवाया
 चें चौकल्यासारखें पितळचें किं० लांकडाचें पात्र
 असते ते.
 पंचप्राण, पु० गुदस्थानादि उपाधि भेदाने प्राणाचे सा
 निलेले जे पांच भेद ते.
 पंचबा, पु० शाहीर लोक थावणाचे सर्व सोमवारी दे

व

व प्रीत्यर्थ थावण्या, गाणें, इ० समारंभ करितात तो.
 पंचमेळ, कों० पंचमेळ.
 पंचम, ३ लि० पांचवा २, पु० सप्तम्यगंतील पांचवा -
 स्वर तो ३, संकेतानें रखायाचे तमाखुस ह्म०.
 पंचमघा, स्त्री० मघा मूर्त्य नक्षत्र प्रवृत्त जाल्यापासून
 पांचदिवस त्या २, कों० मघा पासून जी पांचसूर्यन
 क्षत्रें त्या.
 पंचमत, न० पंचाईत मत्तें.
 पंचमहापातकी, ३लि० पंचमहापातकें घडलीं आहे
 त जास ती.
 पंचमहापातकें, न० ब्रह्महत्या, सुरापान, स्वर्णस्ते
 य, मातृगमन, तत्संसर्ग, अग्नी पांचजीं पातकें -
 तीं.
 पंचमहाभूतें, न० पृथ्वी, उदक, तेज, वायु, आणि आ
 काश, हीं पांच.
 पंचमिसळ, स्त्री० पांच, सात, जातीचा डाळा इ० या
 न्यें एकत्र मिसळून होती जी मिसळ ती, हेतां दूळ
 पंचमिसळ आहेत इ० स्थलीं विंशपण ही होतें.
 पंचरट, ३लि० रा० पंचकळ.
 पंचरटाण, स्त्री० रा० वस्त्र, मूमि इ० कांबर म -
 नुष्याचें मूत पडून सुकलें असतां येत्ये जी घाण
 ती.
 पंचमी, स्त्री० पांचवी तिथी किं० विभक्ति.
 पंचमीपूजन, न० कोणी प्रसूत जाली असतां पां -
 चवे रात्री जन्मदादिदेवतांचें जें पूजन करितात
 तें.
 पंचमुखी, ३लि० पांच आहेत मुखें जास ती, म -
 हादेव, हनुमान्, रुद्राक्ष, इ० ती.

पंचमेळ.

पंच

पंचा

पंचमेळ, स्त्री० अनेक प्रकारची धान्ये एकत्र मिसळल्यामुळे जी जाली मिसळ किं० अनेक जातीचा शरीर संबंध जाल्यामुळे होतोजी संकीर्ण जातिती, कदाचित विशेषणही होतें.

पंचरंगी, ३लि० पांच आहेत रंग नाम असा नाडा. रंगीम, इ० धोचा, आफू, इ० पांच केंफाचे पदार्थ घालून भांगेचा घोंटा करितात तो.

पंचरणें, शरीरगवरील क्षत, नायदा, इ० पसरणें, **पंचरत्ने**, न० मोने, हिरा, नाळ, पाच, मोती हीं पांच, किं० मोने, रुपें, मोती, राजावर्न, पोंबळें, हीं-पांच तीं.

पंचरशी, ३लि० पांच धातूंचा रम एकत्र करून जें भांडें इ० ओवितात तो.

पंचराशिक, न० प्रमाणादि पांच राशी मांडून गणिताचा प्रकार आहे; उ०, दोन हात रुंद चार हात लांब एक लांकूड एक रुपयाला मिळतें तर-चार हात रुंद आणि साहा हात लांब किती रुपयांस मिळेल हें पंचराशिका वरून सांग.

पंचवीस, १लि० २५.

पंचहत्तारी, ३लि० दोन पाय, व दोन हात, आणि तोंड, हीं पांच जाचीं शस्त्रे प्राय आहेत तो व्याघ्र, सिंह इ० ती; २, तलवार, भाला, कटार, इ० पांच हत्तारें बाळगणाऱा ओशिपाई त्यास ह्म०.

पंचा, पु० हात महा हात रुंद आणि पांच सात हात लांब असें एक नेसायाचें पांढरें वस्त्र आहे.

पंचाईत, स्त्री० पंचानी वादि प्रतिवादी यांचा पक्ष समजून घेऊन कगयाचा निर्णय ती; उ०, पंचा इतीत ठरेक तसें उभयतानी बर्तीवें; २, पंचानीम नास

नास आणायजोगा जो खटका ती; उ० आह्मी ही पंचाईत घेऊन त्या पंचाकडे गेलों; ३, ला० कोणे क गोष्टीचा दुर्निर्वहते मुळे जी संकट रूपता घटती ती; उ० पर्जन्य कालीं नदी भरली क्षणजे आप्यायेण्याची पंचाईत आहे, त्याचे घरीं अन्नाची पंचाईत आहे, ह्म० अन्न मिळण्या विषयीं परम संकट आहे; ४, गुप्त गोष्टीचा विचका किं० कांहीं एक गोष्टी विषयीं उगीच जी घासा घास त्यांस ह्म०, पंचाईत सांगणें ह्म० कज्जा सांगणें. ५, १लि० पंच.

पंचाईतदार, पु० पंच; २, पंचाईत करण्याविषयीं जो कुशल तो.

पंचाईतमत, न० पंचानी निर्णय करून ठरविता-जो निश्चय तें.

पंचौंग, पु० को० कोणी एक गोष्ट साधण्या विषयीं भगीरथ प्रयत्न वत् जे मोठे प्रयत्न पडतात तो, प्र० अनेक०.

पंचांग, न० तिथि, वार, नक्षत्र, योग, करण, इ० वर्षाचीं जाजवर लिहिळीं असतात तें पत्र.

पंचांगशुद्धि, स्त्री० विवक्षित शुभकर्माविषयीं तिथि, वार, नक्षत्र, योग, करण, यांची जी निर्दोषता ती.

पंचांगश्रवण, न० तिथि, वार, इ० कांचें वर्ष प्रतिपदेस कि० नित्यशः करितात जें पंचांगावरून श्रवणें.

पंचाचौ, पंचाचा, अ० पंचपचां.

पंचाण्णव, १लि० १५.

पंचादेवी, स्त्री० कोणेक पदार्थाचे पांच विभाग करून त्यामध्ये तीन एकाचे आणि दोन एकाचे असा-वांटण्याचा

पंचा

वांटण्याचा प्रकार ती.

पंचानन, पु० मित्र, कि० व्याघ्र तो; २, ३ लि० पंच सु
स्त्री.

पंचापंच, अ० पंचांचा.

पंचामृत, न० दूध, दही, तूप, मध, शर्करा, हीं पांचते
तीं; २, मिरचा, चिंच, नारळाचारस, गूळ, इ० पदार्
थ एकत्र करून तोंडी लावणें करीत असतात ते.

३, अ० पक्षाद्यादियुक्त जें मिष्टान्न त्यास स०

पंचायतन, न० शिव, विष्णु, सूर्य, गणपति, देवी, या पां
च देवांचा जो मसुदायतें; २, अ० कोणेक कार्यात-
पडलेले समान योग्य तेचे एकचित्त जें पांच पुरुष-
त्वांस स०.

पंचारती, स्त्री० तबक इ० पात्रांत पांच दिवे ठेऊन दे
वादिकांस ओवाळण्याचा जो व्यापार ती; २, तदर्थ-
पात्रांत लाऊन ठेविले जें पांच दिवे ती; ३, पांच दिवे-
लावायाचे सोईचें पात्र असतें जास ओवाळतेस
मयी धरायाम मागें मूठ असती ती.

पंचाल, पंचाळ, ३, लि० पंचकळ.

पंचावन्न, ३, लि० ५५

पंचाशी, ३, लि० ५५

पंचाहत्तर, ३, लि० ७५

पंचाळ, ३, लि० सोनार, सुतार, कोंसार, लोहार, पा
थरबट, या पांच जातीस संज्ञा आहे.

पंचाक्षरी, पु० पिशाचनिरासक मंत्र जास घेत अस
तात तो.

पंचीकरण, न० एकमेकांचे गुणांचा एकमेकास
संबंध नाही, अशा रूपानें स्थित जीं आकाशादि-
पंच भूतें त्यांचे देहादि सृष्ट्यर्थ ईश्वरशक्तीनें सा

लें

पंजा

लें जें परस्पर संमिश्रणतें.

पंचीकृत, ३, लि० पंचीकरण झाल्यामुळे इतर भूतां
श संसर्ग युक्त जें पृथिव्यादि भूत तो.

पंचेचाळ, पंचेचाळीस, ३, लि० ४५

पंचेजोडी, सारखे दोन जें पंचे ती.

पंचेताळ, पंचेताळीस, ३, लि० पंचेचाळीस.

पंचोतरा, पु० महिना शंभरास पांच रुपये व्याज
घावें असा व्याजाचा जो दर तो; २, पंचोतरी.

पंचोतरी, स्त्री० अंबे, कडवा इ० विकत घेतलें अस
तां शंभरास पांच वर देत असतात ती.

पंचोपारव्यानी, ३, लि० जास दृष्टांतीक श्लोक घेता
त व त्याजवर अनेक प्रकारचा युक्ति कल्पनेने
बसवून लोका मध्ये आपण सांगितलेली जी
गोष्ट ती शोभवितो तो.

पंजी, अ० पंकेपणां होई असें सां धाबसविणें-
जडणें, खळी बुजविणे, दार विणणें, इ० कि
यांचें वि०.

पछाडणें, पकडणें.

पंजी, पु० शृंगारांत ग्रंथी प्रियनायकास स०.

पंजर, पु० सं पिंजरा.

पंजा, पु० पांच अंगुलीं सहवर्तमान जो मनुष्यादि
कांचा तलहात कि० शानर व्याघ्रादिकाचें पाऊ
ल तो; २, तलहातांत घालाया करितां वस्त्रादि
काचें तदाकार कचच करितात तो.

पंजा, पु० गंजिफांत पंच संख्या बोधक चिन्हांकित
जीं पानें तो; २, फांशावरील पंच संख्या रूप जो
डावतो.

पंजाबी, ३, लि० पंजाब सणून देश आहे तसंबंधी
जो

जो मनुष्यादि तां, २, भाषणादि व्यवहारी पुरा-

शहाणा जो मनुष्य न्यास स०.

पंजारणें, दे० घोडीनें तारुण्य दशनें पावणें.

पट, पु० सं० २२, पु० स्त्री० सांगरी, बुदवळे ६०

खेळायाकरितां वस्त्रादिकांवर पाडितात जीं घरें
तीं सर्व मिळून तोती, ३, पु० याया प्रकारें वर्त्तावें-
अमुकास अमुक घावें ६० पुढें मागे समजायाक-
रितां जो कागदावर लेखलिहिला असतो तो.

उ० सर्कारचे पदास यांची नावनिशी असलीतर
पाहून यांस दक्षिणाद्या, ४, अ० क कागद एकव-
चिकटवून त्यांवर नानाप्रकारचीं चित्रें काढि-
लीं असतात तो कागद, ५, ३ लि० चितनव्हेंतो-
पें सा कवडी ६०, ६, संख्यावाचक सर्व शब्दां व-
रून कि० किंति जितका ६० शब्दां वरून हा प्रत्य-
य होतो, विशिष्टाचा अर्थ तत्संख्या गुणित
असा होतो, ७, स्त्री० तत्संख्या गुणितत्व. उ०
यदां दुष्काळां मुळें धान्याचें उदमांत पें क्याची-
दाहापट झाली.

पटकन, पटकर, पटदिशीं, अ० पट शब्द हो-
ई इतक्यांत क्षणजे मध्यें करावें न करावें ६० वि-
चार कि० कांहीं प्रतिबंधक ६० कून विलंब न प-
डतां त्वरेनें, बोलणें, जाणें, पडणें, करणें, ६०
धातूंचें वि०.

पटका, पु० पीत, दीडवीत रुंद पांच चार हात लां-
ब असं एक कंबरस बांधावयाचें उपयोगी वस्त्र
आहे.

पटकावणें, कोणक पळणागसं युक्तीनें पटकण
जाऊन धरणें, कि० भाषणादिकांत दुसऱ्यास
युक्तीनें

युक्तीनें धरणें कि० दुर्मिलें पदार्थादि पटकन-
आत्ममातू होई असें करणें. कांहीं नाघव. अ-
नायासता, त्वरा, ६० डोंल दाखवायाच्या अस-
तां मेळविणें, शिकणें, धरणें, ६० कांहीं गापारां
स पटकावले स०.

पटकी, स्त्री० जरी मरी, कोणकाम पटकी देणें-
स० चांदी देणें, पटकी बसणें कि० खाणें स०
कांहीं एक केल्याव्यवहारादिका पासून खोड
मोडाय जो गा धक्का प्राप्त होणें कि० अनुभवणें
किंवा अपथ्यादिकेल्या मुळें मोठें कांहीं दुखणें
प्राप्त होणें.

पटकूर, न० कांबळ्याचें पट्ट्यास तिरस्काराने स०

पटकूळ, स्त्री० एक झाड आहे.

पटण, स्त्री० कां० पटणी.

पटणी, स्त्री० भातांत एक जाति आहे.

पटणें, दुसऱ्याकडून आलेला जो पैका ६० कि० हुं-
डी ६० लेख पत्रतें साचकार ६० काने न्याचें कां-
हीं दोषादिनिघालें असतां हीं न्याचा धनी आप-
ण अशा संकेताने परिगृहीत होणें, उ० तुझी
रुपये पाठविल्याप्रमाणें दुकानी पटले धोत्रजो
डे पटतील तितके ठेवा बाकीचें आमचें आमचें
कडें पाठवून घ्या, तुझी माणूस पाठविला तो चा-
करीवर पटत नाही, २, दुसऱ्याने सांगितलेली
गोष्ट, प्रश्न, ६० तें अनुभवास येणें कि० उपपन्न
होणें, उ० तुझी याज्वराचें कारण तक्रपान स-
णून सांगितलें तें पटलें कांकीं काल मी त-
क्रपान केलें होतें खरें, उ० तुझी हिशोबाबाहेर
भलतीच गोष्ट सांगितली तर ती पटेल क-

शी

शी दाखला पटणें ह० दाखला येणें खातरी प-
टणें इ० स्थलीं होणें असा अर्थ होतो.
पटपट, अ० पटकन् पण बहुतबार उ० चार कामें
पटपट करून टाकावीं आणि स्वस्थ निजावें, उ० रा
में भरतांच डोळ्याबाटे पटपट टिपें गळूं लागलीं
पटल, न० नेत्रांवर रोगानें जे दृष्टि प्रतिबंधक पडदे ये
तात ते; २, धूर, धूली, इ० कांचा जो समूह तेज आत्मस्थ
रूपादि दर्शना विषयां प्रतिबंधक जे मायामद इ०
त्यांस ह०.
पटवणें, पुतळ्या, रुद्राक्ष, इ० सुवर्ण, रेशीम, इ०
कांचा तंतूनीं इकडचें तिकडे न होई असें घंध्या
दि देऊन पट्टां वणें.
पटवा, पुं० पटवेकरी.
पटवादोर, पुं० कां० मुडा इ० बांधण्याचें उपयोगी
केळीचें वाळलेलें जें सोपतों.
पटवेकरी, पुं० रेशमानें पुतळ्या इ० पटवून उपजी
विका करित असतो तो.
पटवेगार, पुं० पटवेकरी.
पटाईत, पुं० पट्टा खेळण्या मध्यें जो कुशल तो; २, ला०
जो जो जाविद्यादि व्यवहारा मध्यें निपुण तो तत्तदि
षयीं; ३, ३ किं० जाचे अंगावर काळे, पिवळे, पट्टे अस
तात असा जो बाप, तो.
पटाटों अ० पटपट.
पटापट, अ० पटाटों.
पटापटी, स्त्री० भस्मांचे अंगावर पट्टे ओढण्याचा
जो व्यापार ती; २, चट्टी पट्टी.
पट्ट, ३, किं० सं० कोणेक कर्म करण्या विषयीं जो स
मर्थ, किं० कुशल तो.

पट्ट

पट्ट पु० पट्ट.
पट्टकूल, न० रेशमी उंचजें वस्त्र तें.
पट्टराणी, स्त्री० राजासहवर्तमान जीस राज्याभिषे
क जाला अशी जी राजाची स्त्री ती.
पट्टा, पु० खोबळ्याची मूठ जा तलवारीस असती अ
शी जी तलवार तो; २, कंबर पट्टा; ३, शिपाई इ० कां
चा गळ्यांत किं० कंबरेस बांधलेली कंबर पट्ट्यासा
रिखी चर्माची वादी असती, किं० सरखलाद इ०
कांचा तडाकार असतो तो शरीर, वस्त्र, इ०
कांबर कांहीं एक रंगाचें, किं० केंस भादरल्यानें-
लांबट जें चिन्ह करितात, किं० असतें ती, पट्टा
मारणें, किं० देणें ह० कोणे काचा घरावर हातमा
रणें.
पट्टाधूळ, स्त्री० कोणे काची केळी जी अतिशयि
त दुर्दशा ती.
पट्टाभिषिक्त, ३ लिं० जास पट्टाभिषेक जाला आहे
तो राजा, किं० राणी तो.
पट्टाभिषेक, पुं० राजास सिंहा सनावर बसवू
न जो राज्याभिषेक करितात तो.
पट्टी, स्त्री० वस्त्र, कागद, फळी, धातूचा पत्रा,
चर्म, इ० कांचा दोन, तीन, चार, अंगळें पर्यंत
रुंद लांबट जो तुकडा जो क्षतादिकां बांधणें,
किं० अन्य वस्त्र फळी इ० कांस लावणें इ० उ
पयोगी पडतो ती; २, कांहीं एक कार्यवर, किं०
कोणे कास द्रव्यादि देणें, किं० कोणे कापासून
वेणें याचा अनेकंबर जो विभाग ती, उ० आ
त्यांचवयानीं पट्टी करून या गरिबाचें घर बांधू
न दिलें; ३, त्या विभागाप्रमाणें नाचनिशी बार-

जी

जी वादकरितात ती, ३० हातीं पट्टी, घेऊन शि
पाई वसुळास आला आहे आतांशी गाथांत
पट्टी चालली आहे. १० म्बलीं तत्संबंधी वस्तू
ल वास्तू असा अर्थ होतो; ४, पागोटें बांधते
समयीं पदर सारखे बसावे म्हणून मध्यें दुम
ड घालून चाक थोप दिसायाजो गी करितात जी
पट्टी, किं० नेसले वस्त्राचा रेरवून थोपटून साफ
बसवितात जा चुण्या ती; ५, फोदाल पट्टी; ६,
पानांत सुपारी ६० घालून लांबट ओबिडा बां
धिला असतो ती, किं० उभेशिरेवर दुणलेलें जें
विड्याचें पान ती, कोणेकास पट्ट्यादेणें स० रो
ज गार ६० कामापासून दूर करणें; ७, कंदीस प्रा
यः सारखा असा लांबट जो भूमीचा विभाग
ती; ८, गृहसमुदाय विशिष्ट जो ग्रामाचा विभा
ग ती; ९, भोजनाध्ययनादि प्रसंगीं बसली जी
ओळ ती; १०, स्त्रिया वेणी घालत्ये समयीं कपा
आवर दोहों बाजूनें मारखे करून बसवितात
जो केशसमुदाय ती.

पट्टी पासोडी, स्त्री० द्वितीयार्थक पट्टी ६० ती.

पट्ट, पु० उर्णा वस्त्र आहे.

पट्टें, न० कांबळा, पासोडी, शेला, ६० जीं जोडीं
ब वस्त्रें त्यांचे जें ते अवयव, किं० अवयव
वयास योग्य जीं वस्त्रें विणिलीं असतात तीं
प्रत्येकीं.

पट्टेकरी, पु० पट्टा म्हणून जी तरवार तीतें बाळग
णारा जो शिपाई तो; २, चपराशी.

पठन, न० श्लोकादि ग्रंथ म्हणण्याचा जो व्यापार
तें, हाग्रंथ मी पठन केल्या स० ग्रंथाचें पठन केलें

असा

असा अर्थ जाणावा.

पठाण, पु० मुसलमान जातींत एक भेद आहे.

पठाणी, ३लि० पठाण संबंधी वेषादि.

पठाणी लोभ, पु० औषधी धूप आहे.

पठार, स्त्री० बैलाच्या मूठ आंघळाच्याचें साधन
सुतळी ६० कांबें नयारेसारखें केले असतें ती,
२, न० पर्वताचे मस्तकावरील जी सपाट भूमी
तें.

पठिंगा, पठिंगा, पु० को० एकादे व्यापारीं प्रवृत्त
झाला जो कोणी एक तो कोही थकला असतां
त्याचा पाठ पुरावा करणारा जो कोणी मार्गें आ
श्रय भूत असतो तो.

पट्टा, ३लि० तरुण असून शरीरानें पुष्ट, बळकट,
जो तो.

पट्ट्या, ३लि० पट्टा.

पड, स्त्री० वादयुद्ध, ६० प्रसंगीं अंगां बळ असून का
हीं कारणांमुळे तत्तदावेश सोडून राहण्याचा
जो प्रकार ती यां अर्थीं घे. पतकार यांचा योग
होतो; २, झाडावरून भूमीवर पडलेले जे -
अंबेती; ३, लागबड झाड्या वांचून राहिलें जें
शेत ती; ४, को० एक समयीं अनेक मनुष्यांची
कांहीं दुखण्यामुळे पडून राहावें अशी अवस्था
होती तिला स० उ० ज्वराने दोनशीं मनुष्यांची
पडपडली आहे; ५, वा० दोनशेर जें माप ती; ६ गं
जिफांचे डावांत उत्तरोत्तर हार घेत असा बी अ
शी जी दशा ती; ७, चाकर, कुणबीण, ६० कां
हीं शब्दां मार्गें यांचा योग होतो तेन्हां चाकरा
चा चाकर तो पडचाकर असा अर्थ विशिष्ट

च्या

चा होतो ; ८, पु० पिशाबी, पेटी, ६० कांच जे कपे ते प्र० गांव, शेत, ६० पडपडणे ह्म० पडरूपरहाणे.

पडक, न० वा० पिकलेले पोफळ.

पडकय, स्त्री० कों० आपली माणसें दुसऱ्यास शेतला वणे ६० कामावर काळांतरीं बाबयास करून त्याची माणसें आपले कामावर आणण्याचा जो प्रकार ती.

पडकर, ३लि० वा० पडीत.

पडका, ३लि० लवकर पडण्याचा स्वभाव जाऱ्या असा जो कंठध्वनि तो.

पडकें, न० कों० दांब्याची एक कानी तें.

पडरबर, ३लि० भीड, भाड, ६० नधरितां खसखशीत जें बोलणें जाबसाल करणें ६०.

पडखळण, न० वा० पायांतील जोडवीं नपडाचीं मणून पुढें अडकवण जें तांम्वलय घालिता तें टोपलेला कान बरा होई तो त्यांत तांम्वलय घालिता त्यासही ह्म०.

पडगा, पु० कों० कोशिंबीर ६० पदार्थ ठेवायासाठीं लाहान काठबटी सारिखें काष्ठपात्र करिता तात तो.

पडगी, स्त्री० पेंदा.

पडघा, पु० पडगा.

पडघंम, पडघँव, पडघाँम, पडघाँव, न० एक चर्मबाद्य आहे.

पडघें, न० चवघडा, तबला, संमेळ ६० जीं जोडगी र चर्मबाद्यें असतात त्यांचे जे दोन दोन अबचव ते प्र०.

पडछाया

पडछाया, स्त्री० दीपामुळें मनुष्यसंभ ६० कांची जोछाया पडती ती.

पडजीभ, स्त्री० जिह्वा मूलावर एक मांसगोलरूप अवयव लांबन असतो ती.

पडझड, तळावरून पदार्थ काढिला असतां कि० सें न्यादिनिघालें असता तळावर जे काहीं पडलेलें झडलेलें राहतें ती.

पडण, न० कोणेकफार्याचे संभवाचें देशरूप कि० कालरूप दिव्यण अमतेतें, उ० बेल उतरायाचें हें एक पडण आहे एथें उतरले नाहीतर कोसावर दुसरे पडण आहे तेथें उतरतील, घंदाचे पडणास अंबे लागले नाहीत तेव्हां पुढचे पडणास बहुल लागतील असें वाटतें.

पडणीस, अ० वा० येणें याचा योग शेतपिकत्यानंतर त्याणें रवालीं पडावें अशी जी त्यास दशा प्राप्त होती त्यादशीस, २, आरोपानें तोटा वृद्धत्व ६० कांमुळें व्यवहार मनुष्य ६० कांस पतनयोग्य दशा प्राप्त असतां प्र०.

पडणें, कांहीं एक आधेय वरून अधोदेशस्थ आधारावर येणें, उ० याकिल्या वरून रवालीं दगड पडला तरी फुटेल एथें पक्ष्यांस उड्डान शक्ति. मनुष्यांस अबष्टंभादि, तोफेचा गोळा ६० कांस वेग ६० जे वरराहायास आधार असतात तद्वियोगामुळें, कि० स्वीय गौरव माहात्म्यानें जें रवालचे आधारवर येणें तें विवक्षित आहे अतएव पक्षी उतरला, पक्षी पडला, ६० प्रयोग व्यवस्थेनें होतात, २, उभेपणी स्थित जो पदार्थ त्याणें आडवे पणी आधाराशीं संबद्ध होणें आजचे-
वाच्यानें

वाच्यानें झाडें मोडून पडलीं एथें ही मायः गौरव
माहात्म्यविवक्षित आहे; ३, रचना विशेषें करून
न रचित जे किष्ठा, वाडा, ६० ते कोसळणें; ४,
कोणेक मनुष्यादि पदार्थ कार्याकडे विनियुक्त
न होतां निर्वापारपणें स्थलांवा ठायीं स्थित
असणें ३० पांच शालजोडया पडल्या आहेत
तुला पाहिजे ती घे; ५, कोणेक सतत चालले
ला व्यवहार विरत होणें अथवा कालानें, किं०
देशानें तत्तद्व्यवहार संबंधा बांधून राहाणें; ३०
पैसा नाहीं सणून सावकारी पडली तुझे रती
बाचे मध्ये चार दिवस पडले, बीं मिळालें ना
हीं सणून यंदां हें शेत पडलें; ६, परस्परांचा-
परस्परांशीं अनुकूल भाव असणें, एथें अनुकू-
ल भाव असणें एवढा धात्वर्थ सणून अकर्तृ
क, ३० विद्येस आणि लक्ष्मीस मायः पडत-
नाहीं; ७, उद्देश्य कार्या विषयां उपयुक्ततेनें, किं०
अनुपयुक्ततेनें कोणेक गुणादिकास विधेयता
असतां असणें याधातूचे अर्थी याचा प्रयोग हो-
तो; ३० तुझी धनी पडलां मीच्या कर पडलीं त-
स्मात् बोलालतें सोसून घेणें प्राप्त आहे. हें श-
हर पडलें सणून एथे लांकूड कांट्याची महा-
गार्द; ८, कोणेकानें कोणेक कार्यावर, किं० खा-
णें, मारणें, इत्याद्यर्थ पदार्थावर झडून पडून
होणें; ३० ती आलांसा लिहिण्यावर पडला-
आहे, अकस्मात् गनीम पडला आणि निसं-
तान केलें; ९, ऊन, थंडी, अंधार, उजेड, दुष्का-
ळ, १० कांतीं विवक्षित देशांतें आक्रमित क-
रून असणें; ३० राशिकादि गणितावरून कां-
हीं

हीं एक फल फलित होणें, ३० कोशास आठह-
जार हात तेव्हां अर्ध कोशास काय पडतें; ११,
कांहीं एक लाभादि सिद्ध्यर्थ मूल्यादिक घाबें
लागणें, किं० कांहीं कर्म अवश्य पणीं करावें
लागणें, ३० शालजोडीस पांचशें रुपये पडतीं
ल स० घेणारास घाबे लागतील; ३० बायको
केलीतर घर बांधायास पडेल; १२, कांहीं एक
काल सतत चालू असायाचा जो काररणाना
फड, ६० व्यापार, किं० मार्गसंप्रदाय, दर, ६० ते
चालू पणास लागणें, ३० पन्नावळीचा एकदां
फड पडला स० कोणी येईल तो लावील; १३, वा-
द, किं० कीडा ६० कां मध्ये पराजित होणें; १४, कां-
हीं एक पदार्थाचे विभाग विभागलें करून, किं०
विवक्षित पदार्थलें करून छेदादि क्रियेनें पडणें
३० या कागदाचे चार तुकडे पडतील, या भिंगा-
चे दोन आरसे पडतील; १५, कांहीं संकटरूप
कार्य कोणेकास निर्वाहलें करून प्राप्त होणें-
३०, मलाया पोराचे लग्नाचें पडलें आहे; १६,
कोणेकानें कोणेक व्यापारीं निविष्ट होणें, ३०
तुझी सोदे आहां तुमचे खटल्यांत आझी पडत
नाहीं; १७, कोण एक अंक राशीतून कोण एक
अंक राशि उणा केला जाणें; युद्धामध्ये पडणें
स० मरणें, किं० मृत प्राय होणें, अक्षर, अंक,
शब्द ६० पडणें सणजे लिहिल्या जाणें, रंग,
काळा, पडणें हात, पाय गारपडणें ६० स्थलीं
तत्तद्रूपें करून होणें पंक्तींत पानें घरावर वां-
से ६० पडणें स० आहित होणें, खळी, शेत, वि-
हीर ६० पडणें स० होऊन तत्तद्रूपें करून स्थिती
ते पावणें

तें पावणें दूर पडणें, बाहेर पडणें, जवळ पडणें इ० स्थळीं तत्तद्रूपदेश संबंधाद्यधिकरणीं स्थिति पावणें, पडघेणें या अर्थीं पडला राहाणें, पडून घर घेणें इ० प्र० कांहीं कांहीं आढळतात, कंठपडणें स० कंठांतून स्वर ननिघे असा होणें, पडले फळाची आज्ञा परमाणगी इ० स्थळीं कोणेक कांहींचा यत्किंचिदंश करण्याविषयीं राजादिकांची जी आज्ञाती जी झाली असतां चंचुनवेष्टा-मुसल प्रवेशः यान्यायानें करणारा स्वसंकल्पा नुरूप सर्वकाम करून घेनो, स० पडल्यावर पाय देऊन ये पडते पावसांत स० धडधडीत पाऊस पडत असतां जाणें, येणें, निघणें, चालणें इ० वि०.

पडत उभें, न० कां० उत्पन्न होतांच उभें राहातें असा जो गाय, इ० कां० चालत्यास न जाता तीच प्रसवाचे स्तुति प्रसंगीं स०, २, ला० जो व्यवहार आरंभावा तो सिद्धीस जावा असें कोणे कां० जें प्रारब्ध असतें त्यास स०.

पडत झडत, अ० झडत पडत.

पडत पोशी, स्त्री० पडदा, भित्त, इ० कां०चे आश्रयासुळे म्ळलावर उघडेपणाचा प्रतिपक्षी आवृत्त रूप जो धर्म विशेष घेनो जाचे योगानें त्या स्थळावर जाणारा घेणाराची दृष्टि, कि० वायु इ० सहज येऊं शकत नाही ती.

पडतळणें, पडताळणें, कांहीं एक संदिग्ध गोष्ट पडताळ्यानें ताडून पाहणें, रूढाळ, तरवार, जांडा, पाचोटें, इ० निघत्ये समयीं जा अवयवाच्या ठायीं जा प्रकारें धारण करायाचें त्या प्रकारें

प्रकारें धारण करणें, ३० कोणे कां० आपणास गाळि प्रदानादि दुर्भाषणें केळीं असतां त्यांची आपण उलट करणें.

पडताळा, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं प्रामाण्य संदेह आळा असतां तन्निरसनार्थ प्रमाणांतर, प्रकारांतर, आवृत्यंतर, इ० कां० ताडून पाहण्याचा जो प्रकार तो.

पडथळ, न० रा० पिशाचोपद्रवाचा एकादेवानें काहीं निर्णय सांगितला असतां इतर गोवचे देवाला विचारून जो त्याचा पडताळा पाहतात तें, कि० त्यादेवानें सांगितल्या प्रमाणें जो लेख करून घेतात तें.

पडदणी, स्त्री० नेसलेलें वस्त्र भिजवायाचें नसतां स्नान करिते समयीं जें लाहान वस्त्र नेसतात ती.

पडदळ, न० घामांतरास जावयाचे प्रसंगीं बरोबर न्याय्याचें जें ओझे त्यास स०, २, पडदळें.

पडदळें, न० शिपाई लोक तलवार, इ० अडकवाया करितां चर्म, बनावें, इ० कां० पाश गळ्यात अडकवीत असतात तें.

पडदळ्या, ३० सामानसुमानाची कंठाळ घालून शिष्यादिक कोणीवर बसतात असे जे स्त्रींबरोबर तडू असतात ती.

पडदा, पु० दृष्टिबात, इ० निर्गोधार्थ वस्त्र, कि० बाळातृण, इ० कां०चे वस्त्रासारखें करून जें मध्यं अंतर्धन लावितात ती, २, नेत्रांचर जें पडळ येत असतें ती, शरीर, कांदा, लांकूड, दगड, घडीची पोळी, इ० कां० ठायीं एका रवाळीं एक एका रवाळीं एक असे जें लग्नाघंश असतात ते प्रत्येकीं जें

जे शस्यादिकांनं ईषन्मात्र सोडविले, असतां वे गळे होतात, ३, अंगररव्याचा उरावरील जो कापडचा अंश तो; ४, पेटी, बटवा, ६, कांम धेंभिन्नभिन्न घरेंपडावीं सणून फळी, बस, ३, रूपजें अंतर्धीयक जडले असतें तो; ५, भाषणादिव्यवहारीं भीड, मर्यादा, ६, संरक्षणा र्य किं० दुसरा आपल्याला वचनादिकांचा ठायीं धरूं लागला असतां नसांपडावें इत्याद्यर्थ-तोतो व्यवहार केवळ स्पष्ट उघड नदिसाबाजोगे अवलंबित जे छलादिक तो; ६, परस्परांनीं भाषणादिव्यवहारीं केवळ साफ नवागायाजोगें जें परस्परांचें अंतःकरण मिळण्यांत कांहीं अंतर असतें तो; ७, कानांचे आंत एक अवयव आहे जाजवर शब्दप्रहार झाला असतां ऐकूं येतें तो.

पडदाळें, न० पडदळें.

पडदी, स्त्री० एकरी विटेची जी पातळ भिंत घालितात ती.

पडदोरा, पु० दे० गळमरी ६० कांचे दोन्यास दुसरा जोड लावितात तो.

पडप, न० कोणेकास कोणेकाची सर्वदा प्रतिष्ठा वर्णाची अमाजां तद्विषयीं पक्षपात किं० पक्षपातानें वर्ण्यमान जी ती प्रतिष्ठा तें, उ० इलास सर्वदा नवव्याचें पडप, दिवसभर माहेरचें पडप सांगती; २, कोणेकानें कोरडी ओढून आणली जी प्रतिष्ठेतें तिरस्काराविषयीं प्र०, उ० चाकराचें इतकें पडप कशास पाहिजे.

पडपावणी, स्त्री० रा० न्हाव्यानें आपले घरचा

जा

जा हजामती पडनील त्या कराव्या आणि त्यास वर्षास अमुकद्याचें अशी जी एकवार बोली के-ली असती ती.

पडम, न० पडशी ६० करण्याचा उपयोगी दुहेरी तिहेरी सुतानें विणलेलें अरुंद बस असतें तें

पडवळ, न० एकभाजीचें फळ आहे; २, स्त्री० त्याचा जो वेळ ती.

पडवी, स्त्री० घराचे बांसे संपून जेथें पाघोळ्या आल्या तेथें दुसरे बांसे लावून जो गृहपदंश बाटवितात ती.

पडशी, स्त्री० दुमोटकराचाचे सोयीचें मध्ये तोंड ठेवून पडम ६० कांचें पोतें करितात ती.

पडसळ, स्त्री० को० पडसाळ तृतीय चतुर्थी.

पडसावणें, रा० पडशानें युक्त होणें.

पडसावली, स्त्री० पडछाया.

पडसाळ, स्त्री० धर्मशाला; २, पडवी, ३, को० देवी बऱ्या जाल्यानंतर अंगावर पुरळ येत असतो-ती; ४, शेते कापल्यानंतर पुनः त्या शेतांस अंकुर येतो ती.

पडसाक्ष, स्त्री० पडसाक्षानें जें कर्म ती; २, पु० पडसाक्षी.

पडसाक्षी, पु० साक्षीदाराचा जो साक्षी तो.

पडसूत्र, न० रा० मंगळसूत्र, गळमरी, ३० ओंठून गांठ दिल्यावर जी त्या दोन्याचीं शेवटे कांहीं राहिली असतात ते.

पडसें, न० त्रैत्यादिक मस्तकान जाव्या मुकं नाको तून पाणी, अंबूड, ३० गळतो असा एक रोग आहे.

पडसे

पडसेकरी, ३ लिं० पडसंजामझालं आहे तो.

पडस्लळ, न० कों० पडथळ

पडळ, न० नेत्रावरजे पटल येतें तें.

पडौव, पडाव, कों० जलयानांत एक भेद आहे.

पंडित, पु० शास्त्रवेत्ता तो, पुराजोचतुर त्यास किं०

जाकामामध्ये पुराजो निपुण त्याकामांत त्यास सु-
लेखपत्रादिव्यवहारीं राजपुरुषादि थोरलोंकांचे
नावापुढें याचाप्रयोग असतो.

पंडितमन्य, ३ लिं० स्वतः अज्ञान असून आपण
आपल्यास पंडित असं मानितो तो.

पंडितराव, पु० राजापाशीं एक अधिकारी असतो
तो.

पडिवार, पु० पडप.

पडीन्ना, ३ लिं० झाडावरून अलगउतरून नका
दितां खालीं पडलेला जो अंबा तो वझाडावरपि-
कून गळलेला जो अंबा तो.

पडीत, ३ लिं० शोनव्याजोगी असून शोननहो
तां उगीच पडलेली जी जागा तो; २, कों० तत्का
र्यावर विनियुक्त न होतां उगीच रिकामा पडला
जो पदार्थ तो.

पडू, ३ लिं० कों० पड्या.

पंड, पु० एक रंग आहे.

पडोशी, पु० शेजारी.

पडोशीस, अ० शेजारीं.

पडोसा, पु० पडनाळा.

पड्या, ३ लिं० एका एकीं चढीला गून ये पडून चवागा
वें असा स्वभाव जाचतो.

पटणें, शास्त्रादिविद्यापटन करणें.

पटतमूर्ख, ३ लिं० शास्त्रज्ञाना असून कार्यका-

र्यविचारनकरितां वर्ततो त्यास स०.

पंटरपुरी, ३ लिं० पंटरपुरस० पंढरी तत्संबंधीजें
माप, खण, भाषा. इ० ती.

पंढरी, स्त्री० जामध्ये मुख्यतें करून विठोबारा-
हतो तें क्षेत्र, पंढरीपिकणें स० भक्ष्यभोज्या
दि, किं० पैसा इ० जितका पाहिजे तितका मिळावा
अशी दशा प्राप्त होणें.

पटीक, ३ लिं० पटलेला जो मनुष्य तो.

पण, पु० सं० कांही एक कार्यविषयीं केला जो प्र-
तिज्ञा पूर्वक नियमतो, उ० सानें मत्पयधील त्यास
मुलगी देईन असा पण केला होता, आज पाऊ
सपडेल न पडला तर मी शंभर रुपये देईन अ-
सा पण करितों; २, घृतास जिकण्याविषयीं जें
द्रव्य मांडितात तो; ३, अ० परंतु ही या अव्यया-
र्थी. तो येणार होता पण आला नाही, उ० तोंगे
ला नाहीं सणून मांपण गेलों नाही, ४, न० शब्द
मात्रापुढें तत्तत्पदार्थावर प्रकारनेने भासमान
जो धर्म त्याचा, किं० कोठें तनिष्ठ कर्माचा वाच-
क हा प्रत्यय होतो, उ० स्नातारपण, तो आचारी
पण करून पोट भरतो.

पणंज, न० पणजें.

पणजवळ, न० रा० पणजोळ.

पणजा, पु० आज्ञाचा जो बाप तो संबंधास द्वार
आजें पणा असतां आजें सासू आजें सासरा इ०
शब्द जसे होतात तसे पणजें पण द्वार असल्यास
पणजें मासू इ० शब्द होनील असं जाणावें.

पणजी, स्त्री० पणजाची जी वायको ती.

पणजें, न० भातांत जें बिंदू निघतें तें.

पणजोळ

पण

पता

पणजोळ, न० आईचें किं० बापाचें आजोळतें.

पणत, स्त्री० नातवंडाची जी कन्या ती.

पणतवंड, न० नातयाचें किं० नातीचें जें अपत्यतें.

पणती, स्त्री० दीपलावण्याचे उपयोगी मृत्तिके चें पात्र आहे.

पणतुंड, न० रा० पणतुंड.

पणतू, पु० नातवाचा जो पुत्र तो.

पणस, पु० रा० फणस.

पणा, पु० यावत् शब्द मात्तापुढें पण हाजसाप्रत्य य होतो त्याच अर्थी हाही होतो, उ० लहानपणा मोटेपणा, इ० जाणावे.

पणाजा, पु० कों० पणजा.

पणाजी, स्त्री० कों० पणजी.

पत, स्त्री० देणें घेणें इ० व्यवहारीं प्रामाणिकतेनें चालल्यामुळे लोकानीं गहाण, जामीन, इ० कांची अपेक्षा न धरितां त्याशीं व्यवहार केवळ विश्वासावर करावा अशी जी कोणे कास योग्यता आली असती ती.

पंत, पु० राजाचे अष्टप्रधान प्रतिनिधी हे प्रत्येकीं उ० पंतप्रतिनिधि पंतअमात्य; २, ब्राह्मण असून प्राधान्यें करून कारकुनीची विद्याजो जाणतो त्याचाना मापुढें हें नाम लागतें ती.

पतक, न० एकेक सर्दार कलून त्याचे त्याचे दिमतीस लावलेला जो राऊताचा समुदाय तें; २, रा० जकातीवर कांहीं अधिकार आहे; ३, पद कासही स०.

पतकर, पु० याकार्याचा निर्वाह माझे कडे लाग-

ला

ला अशा प्रकारानें कोणे ककार्याविषयीं केला जो अंगिकार तो.

पतकरणें, कोणे ककार्ये निर्वाह करण्याविषयीं अंगी कारणें.

पतकार, पु० पतकर.

पतकारणें, पतकरणें.

पतकी, पु० रा० जकातीचे पतकाचा बतनदार अधिकारी असतो तो; २, पतक्या.

पतक्या, पु० राउताचें पतक जाचे स्वाधीन आहे तो सर्दार.

पतंग, पु० दीपपाहून त्याजवर जो क्षुद्रजंतु मोहानें पडत असतो तो; २, वावडीमध्ये एक भेद आहे; ३, एक तांबड्या रंगाचे उपयोगी लांकुड आहे; ४, सं० पक्षी; ५, सं० सूर्य.

पतंगी, १ लि० पतंग लांकडाचा जो रंग तो; २, रा० स्त्री० पाण्यांत उडी मारण्याचा एक भेद आहे.

पतन, न० पडण्याचा जो व्यापार तें.

पतपात, स्त्री० पत इ० ती.

पतळी, स्त्री० ओखंड, सोने, इ० तोड्या करितां पोळादी शस्त्र असतें ती.

पताक, स्त्री० पताका.

पताका, स्त्री० सं० लाहान जो ध्वज ती.

पताड, स्त्री० कों० गलबतांत सांठवण राहावें सणून त्याचे कांठावर काठ्या, कांबट्या आंय्या, बांधून गलबताचा कांठ चढविताना ती २; दे० पठारप्रथमार्थी.

पताडा, १ लि० चापट घेवडा इ० कांची शेंग, केळें, सशिनें शिंग, इ० तो.

पति.

पति

पत्नी

पति, पु० धनी, २, स्त्रियां चाजोनवरा; पृथ्वीपति, भू-
पति, इ० समास जाणावे.
पतिंगा, पु० कां० गलबनावरची जीमोठीं वल्हीं अ-
सतात तो.
पतित, १, लि० कांहीं पातक केल्यामुळे जातिभ्रष्ट जा-
लातो; २, ऊर्ध्वगतीस कारणीभूत जें पुण्य त्या-
चालेशही जाचेपदरीं नाहीं तो; ३, पतित मी-
पापी शरण आलों तूज राखी माझी लाज पांडू-
रंगा; ३, पडलेला.
पतितपावन, १, लि० पतिनांचाही उधार करणारा
जो ईश्वर किं० साधुजन त्यास ह्म०.
पतिव्रता, स्त्री० पतीचे आज्ञेचें कदापि उल्लंघन
करून ये अशारीतीनें चालती जी स्त्री ती; २,
जिनें व्यभिचार कधीं केला नाहीं तीस ह्म०.
पतेमारी, स्त्री० फतेमारी.
पंतोजी, पु० बेतन घेऊन मुलांस व्यवहारिक लिहि-
णें शिकवितो तो; २, मनस्वी वर्तणूक केली अस-
तां जापासून शिक्षा होईल अशी संभावना अस-
ती असा जो धनी इ० त्यांस ह्म०.
पत्ता, पु० कोणेक पदार्थाचें राहवयाचें जें ठिकाण
जाचें ज्ञानानें तो तेथें आहे अशा प्रकारें त्या पदा-
र्थाचें ज्ञान होतें तो, अशा प्रकारें जाणण्याचा प्र-
संग असतांच प्रयोग होतो, ३, लुप्त्यां दोतको
ठेठेवणार तो मला पत्ता सांगून ठेवा; २, कोणी
एक गोष्ट याचा प्रकारें होणार किं० जाळी असें त-
त्त्वचिन्हादिकांवरून त्याच्या गोष्टीचें ज्ञान होतें-
तो, ३, या बाटेनें चोर गेला असा पत्ता लागला-
यदां ते लग्न करणार किं० नाहीं हा पत्ता लावून ये-
३, तंबाखूचें

३, तंबाखूचें चुरत्या वाचून जें पानतां.
पत्ती, स्त्री० भांगेचीं पानें ती.
पत्थर, पु० फत्तर.
पत्नी, स्त्री० विवाहाची जी स्त्री ती.
पत्र, न० पर्ण; २, कोणेकास कांहीं लेहून पाठवि-
लाजो कागद तें; ३, पोथीचे एक सांचाचे जें अनेक
कागद असतात ते प्र०.
पत्रक, न० कांही एक व्यवहार संबंधीं जमाखर्च इ०
काचे साड्याचें टांचण जाजवर लिहिलें असतें
तो कागद तें; २, सं० पोथीचें किं० कोणास
पाठवाया करितां लिहिलेले जें पत्र तें.
पत्रज, पु० एकवृक्ष आहे.
पत्रदर्शनी, अ० पत्रपाहातांच पत्रांत लिहिल्या
प्रमाणें त्रितकरणें इ० वर अन्वय हा शब्द पत्रां
लिहिण्याचा संप्रदाय आहे.
पत्रद्वारा, अ० कोणेकास पत्रांचें जें प्रेषण तदा-
रा समाचार घेणें इ० धातूचें वि०.
पत्रबडी, स्त्री० वा० अळू इ० कांचे पानाचा जा-
बड्या करिता ती.
पत्रशाक, स्त्री० सं० पाले भाजी ती.
पत्रा, पु० सुवर्ण, रौप्य, तांबें, इ० कांचा फळीसा-
रिवा पातळ जो आकार केला असतो तो.
पत्राज, स्त्री० मीथोर, मीशाहणा, इ० रूप जो प्र-
तिष्ठित पणाचा डोल मिरवितो ती तिरस्कार वि-
षयीं प्रयोग.
पत्राजी, १, लि० जो पत्राज भारी मिरवितो तो.
पत्रावळ, स्त्री० दाहावीस पानें एकच शिबून भोज-
नाद्यर्थ जें पाच करिता ती; पत्रावळ उडणें ह्म०

यजमानादिकांकडे होनीजी भोजनादिकांचीसोय
ना नाहींजी होणे.

पत्रिका, स्त्री० जन्मपत्रिका; २, लग्न, मुंज, यांचा मुहूर्त
ने जापचावर लिहून श्रोतिषी आणि तात ते पत्र
ती; ३, ग्रंथादि प्रोट भाषणांत लग्नचिठ्ठी इ० प
त्रांस पत्रिका असाव्यवहार आहे.

पत्रिकापूजन, न० विवाहांत किं० मुंजींत मुहूर्तलि
हिलेले पत्रिकेचें यजमान पूजन करितो तें.

पत्री, स्त्री० जायपत्री; २, देवास बाहाया करितां
जीं अनेक वृक्षांचीं पत्रें आणि तात ती; ३, संके
ताने स्वायाचे तमारबूस स०; ४, सं० पु० बाण.

पंथ, पु० मार्ग; पंथास, किं० मरणाचे पंथासला
गणें, किं० टेंकणें, स० मरणासन्न दशापावणें, पंथा-
सपोंचणें स० मरणें, पंथलागणें स० हाल, फ
जीती, इ० न होतां मरणें, उ० माझा एकदां पंथ
लागता स० मग पाठीमागे काय होणार तें हो
ऊ. जाजा साधूनें जीजो ईश्वरपात्तीचा मार्ग स्वा
पिला आहे तो तो बाब्य असतां तत्तला धूनाम
पूर्वक याचा समास होतो, उ० शानेश्वर पंथ. ना
थपंथ, कबीरपंथ, इ०

पथ, पु० पंथ.

पंथा, पु० पंथ.

पंथाप्रश्न, पु० ग्रामांतरादिकांस गेलेले मनुष्या
दिक येईल केव्हां असा जो जीशास प्रश्न करि
तात तो, किं० त्याचें उत्तर तो.

पथारी, स्त्री० सरासरी पसरून निजायाचें असें जें
आंधरूण त्यास स०.

पथिक, पु० वाटसरू.

पंथी.

पंथी, ३ लिं० शानेश्वर पंथादि पंथानें वर्तणारा
जोतो, परंतु तत्तन्नाम पूर्वक याचा प्रयोग होतो,
उ० तुम्ही शानेश्वर पंथी कीं नाथ पंथी.

पथ्य, न० झालेला रोग शांत व्हावा, किं० रोग जडूं
नये इत्याद्यर्थ अमुकच पदार्थ भक्ष्यावे, अमुक
सर्वथा बर्जावे उष्णोदकानें चस्मान करावें इ०
रूपजो तत्तद्रोगानुसार भोजनादि नियम अस
तो तें; २, दुखणे करी, बाळंतीण, इ० कांचे भो
जनास स०, उ० तुमचें पथ्य झालें स० मग हीमा
चा घ्या; ३, जाजा व्यापारादि विषयीं जीजो पदा
र्थ किं० क्रियाहितकारक तो त्याच्या विषयीं, उ०
मातापितरें पुत्रास जें पथ्य असेल तो उपदेश करि
तात, अंधार हाचो रांस पथ्य आहे, पथ्यावर -
पडणें स० हिताबहोणें, पथ्याचा स० पथ्य
कर; किं० पथ्य आहे जास त्यास स०.

पथ्यकर, ३ लिं० पथ्यतृतीयार्थ.

पथ्यकरी, ३ लिं० दुखण्यामुळे पथ्यभोजन करि
तो तो.

पथ्यकारक, ३ लिं० पथ्यकर.

पद, न० पाऊल; २ राजाधिकाररूप जें स्थान तें,
३, वर्ग किं० घन यांचे जें मूल तें, उ० वर्ग ४, यांचें
पद २, घन २७, याचें पद ३, प्रथमादि विभक्त्यं
त, क्रियापद, अव्यय, इ० रूप जें वाक्याचे अ
वयव ते प्रत्येकीं ङगाण्यांत कवित्वाचा भेद आ
हे, वृत्ताचे नवद अंशरूप जें चतुर्थांश पडतात
ते प्रत्येकीं, मुळचे पदास येणें स० प्रयत्नानें
पादास आलेली जी कांहीं गोष्ट किं० ऊर्जित
दशापावलेला जो मनुष्यादिक त्याणें तो प्र

यत्न

यत्न सर्वविफल होऊन मुळचे दशेस येणें .

पदक, न० कंठी, कंठा, इ० कांचेमध्यभागीं सुवर्णाचें कि० जडताचें अश्वत्थ पत्राकार घालीत-असतात ते .

पदकमल, न० कमलासारिखें कीमल आणि-शोभिबंत असें जें ईश्वरादिकांचें पाऊल त्या सस .

पदकृत्य, न० कांहीं एक अर्थाचे लक्षणांत जीं विशेषणादि रूप अनेक पदे असतात त्यांचें अन्यात्यादि दोषपरिहार रूप जें त्यात्या पदांचें असाधारण प्रयोजन ते .

पदच्छेद, पु० संहितारूप जो ग्रंथ त्याचे पोटचे पदरूप जें विभाग ते मिन्न भिन्न होत असामध्ये मध्ये करितात जोरबंड तो .

पदच्युत, ३ लि० राजाद्यधिकार वदापासून जो भ्रष्ट झाला तो .

पदभ्रष्ट, ३ लि० पदच्युत .

पदयोजना, स्त्री० श्लोकादिकांत अर्थ, रस, छंद, प्रास, इ० काव्यगुणास अनुगुण जी पदांची योजना ती .

पदर. ३० वस्त्राचे दोहों शेंवटांचे दोन अंशां ते प्रत्येकीं; २, त्याच पदरास रेशीम, कळाबतू इ० का नें कांहीं निराळा विचित्रप्रकार केला असता तो १, वस्त्र, दोर, माळ, इ० घडी इ० रूपानें दुहेरी तिहेरी इ० दशापावले असतां त्याचे दोन तीन इ० संख्याक जे अवयव ते प्रत्येकीं; ४, कोणे काचा कोणे काशीं साक्षात् कि० परंपरेनें झालेला जो योनि संबंध तो; ५, पडदा तृतीयार्थी

१. स्वसत्ता

१. स्वसत्ता संबंधरूप जें कांहीं अधिकरण आहे यत्संबंधाकान पदार्थ जाला असतां आपला असा होतो तो या अर्थी प्रयोग प्रायः प्रथमांत नाही ३० आपलें पदरचा माणूस जाऊं देऊं नये भाताचें माप तुझीं आपलें पदरीं घ्या; ४, पदरीं पडोन आपलें जाले लें असें जें द्रव्य तो परंतु जा व्यवहारी तें आपलें जालें तदितर व्यवहारी त्याचे व्यापारी गोष्ट बोलायाची असतां याचा प्र० होतो, ३० आसी प्रस्तुत पदर मोडून रवातों त्या व्यवहारांत पदर भरीस घाला घाला गला;

पदरचा स० भाषण, लेखन, इ० प्रसंगीं मूलक मासनसतां आपले कल्पनेनें च कल्पिले जालो अर्थ तो, ३० त्यानीं आज्ञा केली तसेंच मी तुझाला सांगितलें यांत कांहीं माझे पदरचें नाही; पतीचीं अशुद्धे काय असतील तीं असोत पदरचीं मात्र घालून का; ८, रा० स्थि यांचे प्रथम रजो दर्शनास स०, पदर घालणें स० मुलगी दाहा अकरा वर्षांची जाली स० खांद्यावरून पदर येई असा नेसण्याचा प्रकार आहे. तत्पारंभ रूप संस्कार करित असता त तो करणें, पदरास खार लागणें स० कांहीं व्यवहारी पदरचें कांहीं द्रव्यादि स्वरचणें. पदर फाडून देणें स० काडी मोडून देणें, पदर टाकणें स० आपण सती जाण्याविषयीं निश्चय केला एतत्तापनार्थ डोस की वरचा पदर खांद्यावर घेणें, पदर टाकणें, घालणें, स० दूरस्थित मनुष्यास स्वसन्निहित येण्याविषयीं वस्त्रा नें खुणावणें, पदरीं धरणें स० कांहीं आप

जी

ली गोष्ट र्यो टी बोलिला असतां खरी करून दे सणून त्याचागळीपडणे, किं० चोर इ० कां स मुद्यापत्यानिशीं धरणें, डोकीवरपदरयेणें स० विधवाहोणें, किं० कांहीं अप्रतिष्ठा जाल्या मुळें बाहेरतोंडदारववायास नाहीं अशीदशा प्राप्तहोणें आक्षेपविषयीं प्र०, उ० शेजारणी ने शिंदळकी केली सणून माझे कायडोकीवर पदर येणार आहे याअर्थी नाकावर. किं० तोंडावर पदरयेणें असें ही स०, स० पदरीं पडलें पवित्रजालें, आपण करीसो काम पदरीं असेलतोदाम, पदरपसरणें स० कांहीं एक गोष्टी विषयीं परम काकळून करणें.

पदरकर, स्त्री० कां० पदरकरीण.

पदरकरीण, स्त्री० जिला नहाण आलेलें नाहीं आणि पदर मात्र घातला आहे किं० पदर घाला याचें योग्यतेस आली आहे अशी जी स्त्री ती.

पदरचना, स्त्री० पदयोजना.

पदरमोड. स्त्री० संसारकृत्यास वार्षिकादिकांहीं चालतालाभ नसल्यामुळें किं० कांहीं एक व्यवहारीं खर्च मागायाजोगता लाभ नसल्यामुळें पदरचे द्रव्याचा व्ययकरावाला गतो ती.

पदलालित्य, न० अर्थबोधनहोतांही केवळ शब्दश्रवणमात्रें करून चमत्कार बाटावयाजोगी श्लोकादिकांत प्रासादिविशिष्ट पदांची योजना असती तें.

पदवी, स्त्री० राजा, प्रधान, इ० अधिकाररूप जें स्थान ती.

पदार्थ, उ० आहे किं० नाहीं असें सणायासया

वया

वया जोगाजो अर्थ तो, त्यामध्ये प्रकार सात द्रव्य, गुण, कर्म, सामान्य, विशेष, समवाय, अभाव, २, पदाचाजो अर्थ तो, ३, भोज्य, पकाचे, इ० जीं भक्ष्यें केलीं असतात तीं प्रत्येकीं केवळ माळून व्यवहारीं वृक्ष, पाषाण, वस्त्र, अलंकार, इ० अचेतन मूर्ते जे पदार्थ त्यांचे ठायीं प्रसिद्ध त्यांतही रुपया इ० नाण्यावर तशी प्रसिद्धि नाहीं तूं काय पदार्थ आहे स त्याचा काय पदार्थ आहे इ० स्थलीं गण्य कोटींत गणा याची योग्यता नाहीं असा भाव होतो, गाणें स० एक पदार्थ आहे इ० स्थलीं पदार्थ सामान्य कोटींत परिगणनीय गाणें नव्हे विशेष कोटींत परिगणनीय आहे असा भाव.

पदे, न० गवतांत एक भेद आहे.

पदोपदी, अ० प्रतिपदाचा ठायीं, उ० त्याने श्लोकांत पदोपदीं दोष दिव्हे, हें पोरमला पाऊल टाकूंदेत नाहीं पदोपदीं अडवितें, २ ला० कार्य मात्राचे प्रत्यवसराचें ठायीं, उ० तूं मला पदोपदीं बोलूं लागलास तर मी चाकरी करणार नाहीं.

पद्धत, स्त्री० कांहीं एक कार्य करण्याचा याचा प्रकारें असें असें करावें असाजो एक मार्ग असतो ती.

पद्धति, स्त्री० पद्धत.

पद्य, न० कमल, २, शतकोटि रूपजी संख्यातें ३. सर्पचे फणीवर जें दशांकचिन्ह असतें तें

पद्यकाष्ठ, न० एक औषधीलां कूड आहे.

पद्यराग

6176 20556 20360

पद्मराग, पुं० सं० एकरत्न आहे जास लाळ स०

पद्महस्ती, ३लि० जाणें कोणे कास आरोग्य कर-
ण्याविषयी किं० विद्यासांगण्याविषयी इत्याद्य-
र्थ हातीं धरलें असतां आरोग्यादिद्वारा त्याचें
बरें होतें अशा देवाच्या जो पुरुष असतो तो.

पद्मासन, न० वसण्याच्या एक भेद आहे; २. पु० सं०
ब्रह्मदेव.

पद्मिनी, स्त्री० सं० स्त्रियांत रूपगुण इ० कांवरून अ-
ष्ट भेद कामशास्त्रांत सांगितले आहेत त्यांतील स-
र्वोत्कृष्ट जो भेद ती; २, कमळिनी.

पद्मीण, स्त्री० पद्मिनी प्रथमार्थी; २, साधारण सुंदर
स्त्रियेस स्तुतिप्रसंगी स०.

पद्य, न० सं० श्लोक.

पद्या, पु० ब्राह्मणांत एक भेद आहे.

पंधरवडा, पु० पंधरादिवसांच्या जो समुदाय तो.

पंधरा, ३लि० १५.

पंधें, न० दे० पंदें.

पनस, पु० सं० फणस.

पनळ, पु० पन्हळ.

पनळी, स्त्री० पन्हळी.

पनाळीरुपया, पु० रुपयांत एक भेद आहे.

पन्ना, पु० एकहिरवा मणि आहे.

पन्नाशी, स्त्री० पन्नास पदार्थांच्या समुदाय ती.

पन्नास, ३लि० ५०.

पन्याकार, पु० कों० भाजी इ० पदार्थ मिष्टान्नावास
णून किंग, जिरे, मिरे, इ० कांतीं जे अनेक संस्का-
र करावे लागतात ते, किं० भोजन गोडलागाचें
सणून शाकभाजी इ० अनेक उपचार करावे
लाग

लागतात ते प्रयोग अने० व०.

पन्याळ, पु० दे० पन्हाळ.

पन्याळी, स्त्री० दे० पन्हळी.

पन्हळ, पु० विवक्षित स्थलीं पाणीं जावें सणून लांकू-
ड, दगड, इ० पोरवरून मार्ग करितात तो; २, दोहीं
कडे उंचवटा आणि मध्ये खोल गट असा लांब-
ट आकार भूमि, पाठ, इ० कांवर जाला असतां
त्यास स०.

पन्हळी, स्त्री० अरुंद जो पन्हळ ती; २, पन्हळीचें बाह
तें जें पाणीं ती; ३, पन्हळीचा पाण्यासारखा वृक्ष,
मनुष्य, इ० कांवा शरीरापासून जो रस, रक्त, इ०
कांवा प्रवाह चालतो त्यास स०; ३, तोंड आलें
तेव्हां सातदिवस लाळेची एक सारिखी पन्हळी
लागली होती.

पन्हा, पु० वस्त्राची जी रुंदी ती.

पन्हाळ, पु० गच्ची इ० कांवा पाणीं बाहेर जावें सणून
जा तान्नादिकांवा नळ्या लावितात तो; २, स्त्री०
पन्हळपाटीस पडतो ती.

पन्हाळी, ३लि० रुपयांत एक भेद आहे.

पन्हें, न० आंवा, चिंच, इ० कांवा आंबट पाणीं करून
त्यामध्ये गूळ, शर्करा, घालून जें प्यायास करि-
तात तें.

पन्हेंरी, स्त्री० उष्णकालीं आल्यागे त्यानें पाणीं प्या-
वें यासाठीं मार्गादिकांवर जें जलस्थान करितात
ती; २, दे० किती एक बीजांचें उषटून अनेक स्थ-
लीं लावाया करितां एके ठिकाणीं जें रोप करिता
त ती.

पपय्या, पु० हिं० पोपया.

पपि

पर

पपिता, पु० एकभौषधीवृक्षआहे.
 पय, न० सं० दुग्ध, २, उदक.
 पयस्विनी, स्त्री० सुवासिनीमरणपावलीअसतां
 वृषोत्सर्गस्थानीं जी गायब्राह्मणास देतात नी
 २; पुष्कळदूधजिला असनें अशी जी गायती.
 पयोधर, पु० सं० स्तन; २, मेघ.
 पर, १ लि० सं० इतर; २, आत्मरूप किं० आत्मीय
 रूप नव्हे तो, ३० आत्मज्ञान्यास देहहायरसावा
 टतो, पुत्रसं० आपला आणि शिष्यसं० परअ
 शी बुद्धिगुरूची असत नाही; ३, नाजाअर्था
 कडे जामनुष्यादिकांचे, किं० भाषणादिकांचे मु
 ख्यत्वेकरून लक्ष्यअसते तोमनुष्यादिक, किं०
 भाषणादिक त्याच्या अर्थाविषयीं तत्तदर्थवा
 चकशब्दपूर्वक समासीं प्रयोग होतो, ३० उद्यो
 ग परमनुष्यास वादग्यागोष्टी आवडत नाहीत
 ज्ञान परशास्त्र तुझीं कर्मपरलाबूं सणतांतर
 लागणार नाहीं सभ्यपुरुष लोकनिंदा परभा
 षण बोलत नाहीत, ४, सं० परम; ५, शत्रु; ६,
 पु० पीस, ७, प्रकार, ३० याचा बोलण्याची पर.
 निराळी त्याचे बोलण्याची परनिराळी, पंचवीस
 परीकराच्या लागतात तेव्हां हाजेवितो, ८, १ लि०
 संप्रदायिक जातन्हा तद्विलक्षण तहेचा जो व
 त्स, पक्षी, ६० पदार्थ तो; ९, अ० पलीकडे, ३० ई
 श्वरस्वरूप मायेचे पर आहे, १०; पणयाअव्ययरूपार्थी
 परकर, पु० लाहानमुलीस नेसायास शिबून वत्स
 करित असतात तो.
 परकळा, पु० वत्सभेदआहे.
 परका, १ लि० आत्मीयत्वे करून विवक्षित नव्हे
 जो

जो मनुष्यतो.
 परकायप्रवेश, पु० सं० मंचादिसिडीनें आपली
 कूडसोडून दुसरे कोणे काचे वेतांत प्रवेश करि
 तान तो.
 परकाळा, पु० परकळा.
 परकाळें, न० दे० परकाळा.
 परकी, १ लि० परका.
 परकीय, १ लि० सं० आत्मसंबंधी नव्हे असाजो
 पदार्थ, गोष्ट, ६० तो.
 परकीयभाव, पु० परकीयपणा
 परकीया, स्त्री० सं० दुसऱ्याची जी स्त्री ती.
 परकोर, पु० दे० परकर.
 परगणा, पु० किल्ला, किं० मोठें शहर याचे नाचा
 खाळीं चालतात जे भूविभाग रूप देश ते प्र०
 तो; २, ला० कांहीं एक कामाचें फारच मोठें
 खटलें पडलें अम ते त्यास स०.
 परचक्र, न० सं० एकराजाचे राज्यांत इतरराज
 कृत जो उपद्रव ते.
 परचुरण, न० रेजगण.
 परज, पु० तलवारीची जी मूठ तो.
 परजणें, तलवार, पट्टा, ६० मुठींत धरून कंवित
 होई अशीहालविणें किं० सभोव तीं फिरविणें.
 परटीण, स्त्री० एकपाखरू आहे.
 परटीस, अ० परटाकडे घुवायास वस्त्रं देणें. घा
 लणें, पाधातूवरअन्वय.
 परडी, स्त्री० लाहानसें बंधापान्न आहे.
 परडें, न० तागडीचा दांडीचे दोहों शेवटांस दोनवे
 बू, लांकूड, किं० ताळादिधातुयाचीं पात्रे जीं बांध
 जीं

ली असतात तीं १०, २, गृहाचे समीप कुंपणाचे आंत शाकभाजी किं० फुलझाडे करायकरितां जी जागा राखिली असती तें, कोणेकाचें परडें जडहोणें, चटणें, इ० स्खलीं विद्याद्रव्यादि मूलक योग्यता चटणें, किं० अभिमान चटणें असा अर्थ जाणावा, परडें बसणें किं० उतरणें इ० स्खलीं योग्यता, किं० अभिमान उतरणें असा अर्थ एकेतागडीचीं परडीं आहेत एथे हे लबाडी इ० दुर्गुणाविषयांसमान योग्यतेचे दोषेजण असा अर्थ होतो.

परत, अ० जिकडून आलें तद्विपरीत गतीनें पुनः ति कडे होई असें येणें, जाणें, देणें, करणें, टाकणें, इ० क्रियांचें वि०, परतगोष्ट सांगणें इ० स्खलीं उलटून गोष्ट सांगणें असा अर्थ.

परतअहेर, पु० आपल्यास कोणी अहेर केला असतां त्यास आपण जो अहेर करितों तो.

परतकूळ, न० जाघरीं आपले घरची मुलगी दिली ती जीवंत असतां त्या घरची मुलगी आपले घरीं करण्याचा जो प्रकार तें.

परतणी, स्त्री० भूम्यादिकांच्या ठायीं एक्या अंगावर स्थित जो पदार्थ त्याचा दुसरे अंगावर परतण्याचा जो व्यापार ती.

परतणें, परतकरणें होणें, देणें येणें, जाणें, इ० २, भूम्यादिकांच्या ठायीं एक्या अंगावर स्थित जो पदार्थ तो दुसरे अंगावर करणें, किं० इकडचा तिकडे तिकचा इकडे असा करणें, उ० भाकरी सुटली ह० परतावी, जोडा डावे पायांचा उजवे पायांत उजवे पायांचा डावे पायांत असानित्य परतीत असावें ह० सारखा झिजतो, ३, सिद्धते

स

स आले ली गोष्ट इ० विपरीत भाषणाचे असें करणें उ० अर्थ लिहिला होता परंतु दोष आला म्हणून परतला, ४, मनुष्यादिकानें धृतनिश्चयानें सोडून विपरीत भाषानें पावणें, ५, संवत्सर, दशा इ० पूर्वस्थित संपून दुसरें प्रवृत्त होणें, दुपार, मध्यरात्र, इ० परतणें ह० अतिक्रान्त होणें, मनुष्य स्वभावादिकानें पूर्वस्थिति तें सोडून स्थित्यंतरा नें पावणें.

परतंत्र, १ लिं० सं० दुसऱ्याचे जो स्वाधीन तो, २, सं० स्त्रिया भर्तृ परतंत्र इ० स्थळीं समासीं भर्त्राधीन असा अर्थ होतो.

परतभाडे, न० भाडेकरी भाडे पोहोचवून मागें स्वस्थानीं जाण्याचे प्रसंगां जें तिकडचेंच भाडे पत करितो तें.

परतवण, न० हिरागमन.

परतबेल, स्त्री० परतकूळ.

परतवेळ, स्त्री० दुपार परतल्यावरची जी वेळ ती.

परता, अ० पलीकडे, २, भाषणांत औदासिन्यादि गम्य असतां केवळ वाक्यालंकारार्थ याचा प्रयोग होतो. उ० मला जावेना मी परता एथेंच राहतो.

परतीर, न० नद्यादिकांचें पलिकडलें जें तीर तें.

परंतु, अ० पूर्ववाक्यार्थ अंगीं कारून त्यास दोषप्रतिपादनादिरूप विरुद्धाक्याचा उपन्यास कर्तव्य असतां मध्यें याचा प्रयोग होतो.

परतून

परतून, अ० पुनरपि; परतून गोष्ट इ० सांगणें ल० उ
लटून गोष्ट सांगणें असा अर्थ जाणावा.

परत्वे, अ० अनुरोधें करून याचा प्रयोग ममासी हो-
तो; उ० कालपरत्वे, वयः परत्वे.

परदेश, पु० सं० स्वदेशाहून भिन्न कांहीं दूर जो देश
तो; २. प्रवास.

परदेशी, ३ लि० स्वदेश सोडून परदेशांत आला जो
मनुष्यादित्यास तेथें ल०; २. पु० हिंदुस्थानी, र-
जपूत, इ० लोकांस दाक्षिणात्य ल०.

परद्वार, न० सं० परबनिता किं० सामान्यबनिता यांशीं
जो संग ते.

परद्वारी, ३ लि० सं० व्यभिचारी पुरुष तो.

परधन, न० सं० कन्यारूपसंतानास ल०; २. परावें
जें धन ते.

परंपरा, स्त्री० सं० एकापुढें एक किं० एकामागें एक
अशा क्रमानें अनेक संबद्ध पदार्थांचीं जी माला
ती, वंशपरंपरा, वडिलपरंपरा, शिष्यपरंपरा, इ०
शब्द जाणावे.

परंपरागत, ३ लि० सं० वंशादिपरंपरेनें चालत आ-
ली जी वृत्ति, आचार, इ० तो.

परंपराविटाळ, पु० परंपरास्पर्शजन्य जो विटाळ तो.

परंपरासंबंध, पु० सं० आपलेसंबंध्याशीं कोणे काचा
संबंध आहे लणून त्याचा आपला जो संबंध तो.

परंपरास्पर्श, पु० सं० परंपरासंबंधानें जो स्पर्श तो.

परपुरुष, पु० सं० स्त्रियांस आपले पतीसोडून जो इ-
तरपुरुष तो.

परमाण, न० जाकाठीस शीडसंबद्ध असतें अशी
जी जोलकाठीवर बटवायाची कांठी ते.

परभारौ, रा, रे, रे, अ० गमनावसरीं जामध्यवर्तिस्थ
लावरून जाण्याची संभावना असत्ये त्यास्थलास
चुकवून, जाणें, येणें, पाकिपांवे वि०; उ० घरीं जाण्या
ची तराहोती लणून तुमचे घरीं नयेतां परभारें मीं
गेलों; २. कोणेक व्यवहार जाजास्थलीं संबंध पाडून
होत असा वा अशी योग्यता असतां त्या त्या स्थलीं
संबद्ध नहोतां; उ० मलानसांगतां त्यास तूं परभारें
निरोप देतुन को, तुमचे शत्रूंचें परभारेंच पारिपत्य
मालें; ३. आपलेपरोक्ष; उ० आपले परभारें आप-
ल्यास कोणी शिवादित्यातर त्याचाराग मानून ये.

परभुडा, पु० निंदेनें परभूस ल०.

परभू, पु० कायस्थ आणि पाठारे या दोन जातीचा
जो मनुष्य त्यास ल० यत्या दोन जाती त्या प्र०

परम, ३ लि० उत्कृष्ट, केवल प्राकृत व्यवहारीं हें क्रिया
विशेषण, किं० विधिविशेषण प्रायः दिसत नाहीं.

परममर्यादा, स्त्री० कांहीं एक व्यवहार, शक्ति, इ०
कांची केवल शेवटची जी मर्यादा ती.

परमहंस, पु० सं० सत्याशांत एक भेद आहे.

परमा, पु० एक धातुरोग आहे.

परमाणु, पु० सं० पृथ्वी, जल, तेज, वायु, यांचा केव-
ल सूक्ष्मजो अंश जाहून पुढें सूक्ष्मतेची कल्पना रा-
हात नाहीं तो.

परमात्मा, पु० सं० सर्वव्यापी, सर्वसाक्षी, समष्टित्व-
रूप एकजो आत्मा तो.

परमायु, न० सं० योनिपरत्वे करून परममर्यादा जा
आयुष्याचा आहेत तावत्यर्थत जें आयुष्य ते.

परमार्थ, पु० सं० ईश्वरसाधन रूप जो पुरुषार्थ तो;
२. कांहीं एक गोष्टींतील केवल खरा जो अंश अस-
तो

तो तद्रूप जो अर्थ तो ; उ० कवी वर्णनप्रसंगी मुख्या-
पेक्षां चंद्रास केवल तुच्छ करितान परंतु परमार्थ पा-
हतां मुखमें मुख आणि चंद्र तो चंद्र च .
परमार्थबुद्धि , स्त्री० सं० कपटादिरहित भावार्थरूप
जी बुद्धि ती .
परमार्थी , ३ लि० सं० ईश्वरमाधनरूप परमार्थी कडे जावें .
प्रपंचापेक्षां विशेष लक्ष्य तो ; २ . भावार्थी .
परमावधि , पु० स्त्री० सं० परममर्यादा .
परमें , न० परमा .
परमेश्वर , पु० सं० जगदीश्वर .
परलोक , पु० सं० पुण्यपाप , नारतम्यानें मेल्यानंतर
प्राप्त होणारे जे स्वर्ग , नरक , इ० तो .
परवत्ता . पु० साखेंतलीं मुलें सायंकाळीं धुळाक्षराचा
पाठ स्रणतात तो ; २ , ग० ला० संसारकृत्यादि सं-
बंधी झालेल्या गोष्टी ऐकणारास कंटाळा येई तो को-
णीं पुष्कळपणीं सांगू लागला असता त्या गोष्टीस
स्र० .
परवंट , पु० मुली नेसले वस्त्राचाच काहीं पदर उरवून
तो त्या नेसणा वरून कंबरेभोंवता गुंडाळितात अ-
सा नेसण्याचा प्रकार तो .
परवंटी , स्त्री० परवंटानें नेसायाचे दशेंत जीमुलगीनी .
परवड , स्त्री० वा० पन्याकार द्वितीयार्थी ; २ , परवत्ता ;
३ , दे० दुर्दुशा ; उ० मीं घरीं न होतो स्रणून मासे संसा-
राची परवड झाली ; ४ , को० थर ; उ० शंभर परवडीनी
ही भिंत तयार होईल .
परवडणें , पुरवणें प्रथमार्थी .
परवणें रा० कन्हणें .
परवता , पु० परवत्ता .

परवर , न० एकभाजीचें फल आहे ; २ , स्त्री० त्याची
वेल .
परवश , ३ लि० सं० परतंत्र .
परवा , स्त्री० कोणेक पदार्थादिकाचा रायी कास जपलें
पाहिजे एतदनुसंधानें वर्तलें पाहिजे इ० रूप जो उ-
त्कृष्टताग्रह असतो ती ; उ० हे जेव्हां भांगेचे कैफांस
गुंग होतात तेव्हां राजाचीही परवा बाळगीत नाही ;
प्रायः निषेधविषयीं प्र० ; २ , कोणे गोष्टीविषयीं ही-
गोष्टकशी निभावेल इ० रूपजी जिंता वाटत्ये ती ;
उ० हें काम तुमचें मला पावलें तुस्ती परवा बाळगूं
नका .
परवां , अ० वर्तमान दिवसापासून एकदिवसानें व्य-
वहित पूर्वदिवशीं किं० उन्नरदिवशीं ; २ , स्त्री० न०
तो दिवस ; उ० तूं परवां देईन परवां देईन स्रणतोस
पण अशीं शंभर परवां गेलीं ; हें पोर परवांचें आणि
फार बोलनें इ० स्थलीं अल्पकालाचें उपलक्षण हो-
तें .
परवाजा , पु० को० परवत्ता .
परवाणगी , परवानगी , स्त्री० राजादिकांपासून को-
णेंक कार्य करण्याविषयीं मागून घेतलीनी आज्ञा
ती .
परवानगीबरदार , पु० कोणेकास परवानगी घेऊन
देण्याचे कामावर श्रीमंत लोकानीं कोणींसेवक ठेवि-
ला असतो तो .
परवार , अ० जाणें , याचा योगीं प्र० व्यालेली गोम-
हिष्यादिक फळाचाचे पडणास नफळतां राहणें .
परवारी , पु० महार .
परव्हा , पु० मूलकेवळ लाहान असतां च त्याची माता

पुनः गरोदर राहिली असतां तिन्हें दुग्ध प्राशिल्यासु
छें मुलास रुखवशी लागत्ये तो.

परव्हां, अ० स्त्री० परबां.

परश, पु० परशु.

परशु, पु० सं० शस्त्र आहे.

परशुराम, पु० सं० विष्णूचे दशावतारांतील साहावा
अवतार तो.

परशुरामक्षेत्र, न० सं० दक्षिणेस गोकर्ण, उत्तरेस वि
मलनिर्मल, पूर्वेस सत्यादि, पश्चिमेस समुद्र, एत
न्मध्यवर्ती जो देश तें.

परस, न० परडें द्वितीयार्थी; परसांतील भाजी ल०
जास आत्मसात्करायास विशेष प्रयत्न लागे
असा जो शत्रु इ० त्यास ल०.

परसदार, न० मागील दार.

परसा, पुं० शीतनिवारण किं० भिजले लें वस्त्रादि शे
कणें इ० घर्षणें जुतीवांचून इतरत्र भूमीवर अ-
ग्निपेटवितात तो.

परसाकड, परसाकडे, परसाकडेस, अ० मल
विसर्गार्थ जाणें, बसणें, इ० क्रियांचें विशेषण;
२, स्त्री० न० मलाची बाहेर पड्यासाठीं अपान हा-
राकडे गति होवुं लागत्ये तें.

परसूं, न० परस.

परस्त्री, स्त्री० सं० आपले स्त्रियेवांचून इतर दुस-
र्याची जी स्त्री; जिशीं संग केला असतां व्यभिचा-
र दोष घडतो ती.

परस्पर, ३ लिं० सं० याणें त्याजवर उपकारादिकरावे
त्याणें याजवर करावे अशा प्रकारानें उपकारकरण
कलह, युद्ध, इ० क्रियांचा ठायीं प्रवृत्त जे उभयतां ते;

उ० परस्परं नीं परस्परं च तोंडांत मारिली, हे परस्पर
सखे आहेत ल० याचा तो सखा त्याचा हा सखा; २,
तादृशीतीनें केलेला जो कलह, स्नेह, इ० तो; उ०
यांचें परस्पर वैर आहे; ३, अ० परभारें; ४, याणीं
एकमेकास परस्पर चावले इ० स्थलीं क्रियाविशेष
ण ही होतें.

परस्परौ, परस्परें, अ० परस्पर तृतीयचतुर्थार्थी.

परस्वाधीन, ३ लिं० सं० परतंत्र; ल० परस्वाधीन जिणें
आणि पुस्तकीं विद्या उपयोगी नाही.

परळ, पु० मृत्तिकेचें पात्र आहे, जाजवर तव्याचे अ-
भावीं भाकरी भाजतां येतात इ० पुपयोगी पडतो
तो; २. एक झाड आहे.

परळी, स्त्री० लाहान जो परळ ती.

परा, स्त्री० सं० केवलसूक्ष्मसकल शब्दांचें बीजभूत
असें जें योगगम्य शब्दस्वरूप आहे ती.

पराई, स्त्री० तारुण्य आणि वार्धक्य अशा दोन जा-
वयोवस्था त्या प्र०; उ० चढती पराई जातुन उत-
रती पराई लागली.

पराकाष्ठा, स्त्री० सं० कांहीं एक गोष्टीचे अतिशयित
पण्याची शेवटची जी दशा, जी पुढें अतिशय हो-
ण्याची मर्यादा राहिली नाही ती; यंदां पराकाष्ठा
स्वस्ताई जाली इ० स्थलीं स्वस्ताईची पराकाष्ठा
जाली किं० पराकाष्ठेची स्वस्ताई जाली असें ता-
त्पर्य.

पराक्रम, पु० सं० लोकानीं वाहवा स्तूणाचा जोगें जें
प्रबल शत्रूचा पराजय विपुल धन संपादन इ० अ-
साधारण कर्म त्याचा निर्वाह व्हावयाजोगा पुरुषा
दिवेंत नावेत न सर्वपदार्थांचे अंगीं जो सामर्थ्यविशेष

असतो तो; २, त्याची अभिव्यक्ति त्या रिपुपराज्या
दिकर्मेकरून होत्ये स्मृणून त्या कर्मास ही स्म० .
पराक्रमी, ३लि० सं० पराक्रम आहे जाचे अंगीं तो .
पराग, पु० सं० पुष्पांत जें बारीक चूर्ण असतें तो .
परागंदा, ३लि० आपलें जें गांव, घर, वतन, शेत, इ०
तें कांहीं कारणामुळे सोडून तेथील वस्ती सोडून ग्रा
मांतरास किं० देशांतरास गेल्याजो तो; होणें, अस
णें, इ० धा० योगीं प्र०; ३० आस्तीं दाहाबर्फे परागंदा
होतों स्मृणून वतनाचा भोग वटा आस्नाकडे नवता .
पराज्युरव, ३लि० सं० तोंडमागें फिरविलें आहे जाणें
तो; २, ला० कोणेंक विषयाची किं० कार्याची वाटसो
डली तो त्यापासून .
पराजय, पु० वाद, युद्ध, इ० कामध्यें दुसऱ्याचा उत्क
र्ष होउन आपल्याकडे अपकर्ष येतो तो .
पराजित, ३लि० सं० जाचा पराजय जाला तो .
परात, स्त्री० ताटाचा आकाराचें धातूचें पात्र आहे .
पराधीन, ३लि० सं० परस्वाधीन .
परान्न, न० सं० अन्यस्वामिक जें अन्न तें; ला० अन्य
स्वामिक अन्नाचें भोजन तें; ३० आज परान्न जालें
त्यामुळे पथ्याचा विचार राहिला नाही .
पराभव, पु० सं० पराजय .
पराभवणें, पराजित करणें .
पराभूत, ३लि० सं० पराजित .
परामर्श, पु० सं० आपले स्वकीय जन किं० गोरगरीब
इ० कांस कोणास काय पाहिजे कोणास काय विप
नि आहे तें जाणून घेउन स्वसामर्थ्यानुसार पाहि
जे तें देणें किं० विपनि दूरकरणें इ० आचरणाचा
जो प्रकार तो, करणें, घेणें, इ० धा० योगीं प्र०; २,

सर्व

सर्वनामादि सामान्यपदानें वाक्यपत्त्यनु रूप
विवक्षितार्थान् ग्रहण होतें तो; उ० जो पदतो तो
सन्मान पावतो, एथे जो वा शब्दानें उपात्त जो पद-
णारामनुष्य त्याचाच तो वा शब्दानें परामर्श होतो;
३, अनुमितीस कारणीभूत जें ज्ञान तो; पोळ्या इ०
कांचा परामर्श घेणें स० खातुन निःशेषकरणें; चो
रादिकांचा परामर्श घेणें स० चांगली शिक्षा कर-
णें.

[illegible]

परावा, ३ लिं० परका.

परि, अ० हा संस्कृत उपसर्ग आहे, शब्दाचे मागे ला-
गला असता त्या त्या धात्वर्थाने सर्वांशी सर्वथा च-
हूंकडे इ० प्रकारें भवन अशा अर्थाने घेतून करि-
तो, विशेष प्रसिद्ध शब्द आहेत ते लिहितो.

परिखा, स्त्री० सं० चर.

परिगणन, न० सं० कोणेक समुदायांतून विवक्षित
कार्यार्थ कांहीं पदार्थ हा एक हा एक अशा प्रकारें
मेजून घेण्याचा जो व्यापार ते.

परिगणित, ३लि०सं० परिगणन करून घेतलेला
तो.

परिगृहीत, ३लिं.सं.अंगीकृत; उ० हागोष्टशिष्ट

परि

परिमृहीत आहे .

परिघ, पु० सं० कांहीं एक स्थलांत मनुष्यादि प्रतिबंधार्थ भोंबताले भिंत किं० कुंपण इ० करितात तो :

१, एक आयुध आहे ; २, सत्तावीस योगांतील एक णिसावा योग तो .

परिचय, पुं० सं० मनुष्यादिकांची परस्परे सहवासादिकांमुळे पुरतेपणीं जी ओळख किं० कोणेक विषयाचे अथवा गोष्टीचे सेवनायभ्यासांमुळे शब्दार्थे याचा प्रकारचे गुण आहेत किं० हे याचा प्रकारे करावे लागते इ० रूप ज्ञान संस्कार होतो तो ; २, दे० प्रत्यय .

परिचरण, न० सं० सेवा .

परिचर्या, स्त्री० सं० परिचरण .

परिचायक, ३ लिं० सं० कोणेक अर्थाने अन्यथात् आनिपरिहारक जें कांहीं बिद्द असते तो .

परिचित, ३ लिं० सं० जाणा परिचय जास झाला आहे तो त्याचा .

परिछिन्न, ३ लिं० कोणेक परिमाणानें किं० संख्येनें परिछेद झाला आहे जाणा तो ; २, अ० आंत अन्यथा भावाचा यत्किंचित् हि प्रवेश नडेवितां सांगणें इ० क्रियांचें वि० ; ३, तुलापरिछिन्न बोलून को स्तणून सांगितलें असता पुनः बोलतोस .

परिछेद, पु० कोणेक परिमाणादिकें करून कांहीं पदार्थांचें जें इयत्ता करण तो ; २, ग्रंथादिकांचे कांहीं प्रकरणादि संगतीनें भिन्नभिन्न केलेले जे विभाग ते प्र० .

परिछेदक, ३ सं० परिछेदकर्तृजो पुरुषादिक किं० परिछेदसाधन जें परिमाण विशेषादि तो .

परि

परिजन, पु० सं० सेवक .

परिणत, ३ लिं० सं० परिणाम पावला तो ; २, नन्व .

परिणय, पुं० सं० विवाह .

परिणयन, न० सं० विवाहमार्गानें जें स्त्रीचें ग्रहण तें .

परिणाम, पु० सं० कोणेक पदार्थांचें किं० गोष्टीचें पूर्वरूप जाडुन रूपांतररूप जी अवस्था होत्ये तो ; ३, उदकाचा धूमरूप परिणाम होडुन त्याचा पुनः पर्जन्यरूप परिणाम होतो ; पापकर्माचा परिणाम नरक होतो, एथें कारणच फलादिरूपता पावतें असा सिद्धांत विवक्षित आहे .

परिणामशूल, पु० सं० एक पोटरूळांत भेद आहे, जाची अन्नपचन होडुन पोटरिकामें होडुं लागलें ह्० वेदना होडुं लागत्ये तो .

परिणीत, ३ लिं० विवाहित .

परितः, अ० सं० सभोंवार चहूंकडे .

परितुष्ट, ३ लिं० सं० संतुष्ट .

परितोष, पु० सं० संतोष .

परित्यक्त, ३ लिं० सं० सर्वथा जो त्यक्त तो .

परित्याग, पु० सं० कोणेक गोष्टीचा किं० मनुष्याचा सर्वथा जो त्याग तो .

परिधान, न० सं० नेसणें किं० पांघुरणें एतद्वे कसून जें वस्त्राचें धारण तें .

परिधि, पु० सं० कांहीं एक वस्तूचा जो सभोंबता घेरतो ; २, कांहीं एक वस्तू भोंबता जो कशा एकाचा वेदा तो .

परिनाळिका, स्त्री० कोणेक कर्मांमध्ये यापुढें हें करावें त्यापुढें अमुक करावें इ० रूप जो कमती ; २, ला० एकणारास कंटाळा थावयाजो गी नांबवलांब जी

परि

जी गोष्ट निजा ल०; १, शाकुं के बाबरने पाणीं आया
स जो पनकासारबा अवयव करितान ती.
परिपक्व, ३ लि० सं० पुरताओ पकतो.
परिपक्व बुद्धि, ३ लि० सं० चौदबुद्धी तो.
परिपाक, पु० सं० पुण्यपापरूप कर्मावा किं० अन्न, धा-
न्य, फल, इ० कांवा पुरतेपणीं ओ पाक तो.
परिपाटी, स्त्री० सं० परिनायिका.
परिपाठ, पु० कोणेक गोष्ट करणवाची चाल चालत अ-
सत्ये तो; उ० आमवा त्यांचे घरीं जाण्यावा परिपा-
ठ नाही.
परिपालन, न० सं० सर्वांशीं जे पालन तें.
परिपालित, ३ लि० सं० परिपालन केलें जावें तो.
परिपीठिका, स्त्री० सं० मूळपीठिका.
परिपुष्ट, ३ लि० सं० सर्वांशीं जो पुष्ट तो.
परिपूरण, न० कांहीं एकाची न्यूनता परिहार करणवा-
चा जो व्यापार तें.
परिपूर्ण, ३ लि० सं० परिपूरण झालें जावें तो.
परिपूर्ति, स्त्री० सं० परिपूर्णता.
परिभाषा, स्त्री० सं० लौकिक किं० शास्त्रीय जे भि-
न्निन्न व्यवहार त्यांचा ठायीं प्रत्येकीं विधिव्य-
वस्थार्थ अमुकास अमुकस्पर्णावें अमुकप्राप्त-
झालें असतां अमुक करावें इ० रूपजे शब्दादि
विषयक नियमितसंकेत निरभिराळे असतात ती,
ती त्या त्या व्यवहाराची; २, ग्रंथप्रतिपाद्य व्यवहा-
रांतील संकेतसमजावा लपून तद्दिधायक जो ग्रं-
थांश असतो ती.
परिमल, परिमल, पु० सं० सुगंध-
परिमाण, न० सं० हें एवढें, इतकें, अशा व्यवहारास का-
रणी

परि

रणीभूत जो पदार्थ निष्ठसंख्याभिन्न गुणविशेष
असतो तें १, तद्दिशिष्टपदार्थांचीं परिछेदक तोळा,
पाचली, गज, घटिका, इत्यादिसाधन तें; २, त्यासा-
धनाचीं तद्दिशिष्टपदार्थांचें जें परिछेदकरण तें..
परिमार्जन, न० सं० मलादि दूरीकरणार्थ जें प्रक्षाल-
न; २, क्रोध, शोक, फज्जा, इ० कांवा कांहीं उपायें
करून जें निरसन तें.
परिमार्जित, ३ लि० सं० प्रक्षालित; उ० घड्याचा
वस्त्रांचा रजक परिमार्जित तितुल्या.
परिमित, ३ लि० सं० कांहीं एक परिमाणानें जो मा-
पलेला पदार्थ तो; २, त्या जितक्यास तितकें अति-
रिक्त नव्हे जें भाषणादि तो.
परिच्येसणें, ग्रं० ऐकणें.
परिवर्जन, न० सं० कांहीं पदार्थादिकांचें सर्वथा जें
वर्जन तें.
परिवर्जित, ३ लि० सं० परिवर्जन केलें जावें तो.
परिवार, पु० सं० आपले पदरचे दासी, दास, चाकर,
कारकून, इ० रूप जें खटलें तो.
परिवेष, पु० सं० चंद्रास किं० सूर्यास स्वर्णें पडतें तो.
परिवेषण, न० सं० भोजनोपयुक्त पदार्थांचें आवा-
र घालण्याचा जो व्यापार तें.
परिवेष्टित, ३ लि० सं० कांहीं एका भोंवतालें परितः
वेष्टित जें वस्त्रादिक किं० वस्त्रादिकानें परितः वे-
ष्टित जो कांहीं पदार्थ तो.
परिशीलन, न० सं० शास्त्रादिकांचें अनेक प्रकारें
जें अभ्यसन तें.
परिश्रम, पु० सं० कांहीं एक कामावर शरीरास क-
ष्ट होत असें खपण्याचा जो व्यापार तो; २, तेणें करून
होता

होता न जेकष्ट तो.

परिष्कार, पु० सं० लक्षणावर कांहीं दोष आला असतां विशेषण दानादि द्वारा त्या लक्षणाचें जें समर्थ न तो.

परिष्कृत, १ लि० सं० परिष्कार झाला आहे जाणा तो. परिसेख्या, स्त्री० सं० करणारंतर एवढें मान करावें अशा तात्पर्याचा जो कांहीं एक गोष्टी विषयी विधि असतो ती; उ० अनध्यायदिबन्नी रेळाचें हापरि संख्याविधि, याचें तात्पर्य रेळाचें या अंशी नाही अध्ययनदिबन्नी सर्वथा रेळून ये या निषेधांशी आहे.

परिसणें, ग्रं० परियेसणें.

परिस्फुट, स्त्री० सं० गुप्तगोष्टीची जी प्रसिद्धि ती; १, १ लि० अर्थविषयी कांहीं गुप्तां शराहून ये असें जें स्पष्ट भाषणादि तो; उ० असें आंवांकून आंवांकून कां बोलतां काय असेल तें चांगलें परिस्फुट बोला.

परिस्फोट, पु० सं० फलादिकाचा आंतील अंश बाहेर दिसू लागे असें फुटण्याचा जो प्रकार तो; २, गुप्तां शाची जी फोड तो.

परिहार, पु० सं० दोष, संकट, इ० कांवे जें दूरीकरण तो.

परिहार्य, १ लि० सं० परिहार करावास्त योग्य जें दोषादिक तो.

परिहास, पु० सं० थट्टा, मस्करी, इ० जो विनोद तो.

परिहृत, १ लि० सं० परिहार झाला आहे जाणा तो दोषादिक.

परिज्ञान, १ लि० सं० पुरतेपणीं जे जाणला किंवा

ओळ

ओळखिला तो.

परिज्ञाता, १ लि० सं० परिज्ञान आहे जाण तो.

परिज्ञान, न० सं० कांहीं गोष्टीचें किं० पदार्थाचें पुरतेपणीं जें ज्ञान किं० ओळख तें.

परी, अ० स्वस्वबुध्यनुसार किं० स्वस्वयोग्यतानुसार; उ० मीं आपले परी कायसांगा याचें तें सांगीतलें, व डील बडिलां परी बोलणार लेंकरें लेंकरां परी छळणार; २, तडू पें करून तो अशा प्रकारें कोणे क अर्थाची विवक्षा असतां याचा प्र० होतो; उ० पैक्या परी पैका खर्च झाला बायको परी बायको मैली; घरांत नको काय तांदुळां परी तांदुळ पाहिजेत तुपा परी तूप दुधा परी दूध पाहिजे अबघें पाहिजे; स्त्री० बापा परी बाप गेला बोंबलतां ओढगेला; ३, परंतु या अर्थी ग्रंथी प्र०; ४, परस्पर अर्थाचें जें सादृश्य त्याचें बाबक हें अव्यय; उ० असा प्रभु हि सेवकां भजति रवास दारा परी; ५, स्त्री० प्रकार, या परी, त्या परी, इ० स्थलीं या प्रकारें त्या प्रकारें असा अर्थ होतो; ६, तोंड मनुष्याचें, अंगपत्रूचें, पुंउ मयूराचें असें सपक्ष जें चित्र करितात ती.

परीट, पु० लोकांचीं वस्त्रें धुवून उपजीविका करणारी अशी जाति आहे.

परीटघडी, स्त्री० परीट वस्त्र धुवून त्याची घडी घालितो ती; ३, किं० नदिशिष्ट तें वस्त्र तो.

परीप्रकारचा, १ लि० नानाप्रकारचा.

परीप्रकारें, अ० नानाप्रकारें.

परीस, पु० एक पाषाण आहे, जाचें स्पर्शानें लोहाचें रूबणें होतें; २, सौंदर्यादि गुणांनीं उत्कृष्ट जो मुलगा, इ० त्यास आरोपानें विधान करितात; ३, अ०

अधि

परी

पर्या

अधिक, उणा, चांगला, वाईट, दूर, जवळ, लांब, आंखूड, इ० कांहीं सावधिकत्वे करून कथन कर्तव्य असतां अवधिभूतापुढें याचा प्रयोग होतो; उ० या मुलापरीस हा मूल चांगला, इ०.

परीक्षक, ३ लि० परीक्षा करण्यामध्ये जो कुशल तो.

परीक्षणे, कोणेकपक्षार्थ कि० गोष्ट हा अमुक कि० या मध्ये अमुक गुण आहेत, अमुक दोष आहेत, अशा प्रकारनें जाणणे.

परीक्षा, स्त्री० सं० परीक्षण्याचा जो व्यापार ती; २, तद्विषयीं जें बुद्धि कौशल असतें ती; उ० मलारूप्यांची परीक्षा नाही, तूं खरा खोटा सराफास दाखी व.

परीक्षित, ३ लि० परीक्षा जाची झाली आहे तो.

परूस, न० परसू.

परूसदार, न० परसदार.

परोचा, परोता, पु० परवचा.

परोपकार, पु० दुसऱ्यावर जो उपकार तो.

परोपकारी, ३ लि० परोपकार करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

परोपरी, अ० नाना प्रकारें.

परोक्ष, अ० सं० असमक्ष.

पर्जन्य, पु० सं० मेघापासून पडतें जें उदक तो, हा बोलूं लागला सणजे पर्जन्य पाडतो स० तरि न आणि पुष्कळ असें बोलतो, पुण्याचा पर्जन्य इ० स्थलीं पुण्यादिकांचा पर्जन्य वत्पान असा अर्थ होतो.

पर्जन्यकाळ, पु० उन्हाळा आणि हिवाळा यांचेमधला सातुर्मास्यात्मक पर्जन्य पडायचा जो काळ तो.

पर्ण

पर्ण, स० कमालें बारीक होत गेलेली अशी मध्ये मोठी शीर पाठीचे कण्यासारखी असत्ये आणि तिचे दोहों अंगानीं अस्थिपंजरा सारखे तुल्य अवयव विभाग असताना, असे जे वृक्षावयव विशेष तें.

पर्णकुटी, स्त्री० सं० वरपर्णाचेच आच्छादन करून केलेलें जें लहानसें घर ती; २, लहान जें तृणादिकांचें घर त्यास गाईस गायकं सणणें असा कांहीं एक बोलण्यांत दुबके पणाचा डौल आहे त्या डौला नें स०.

पर्णणे, पुरुषानें पत्नीतें करून स्त्रीतें, कि० स्त्रीनें पतितें करून पुरुषातें, विवाह धर्मांनें स्वीकृत करणें.

पर्णबीज, न० एक औषधी आहे, जिचा पानासच अंकुर फुटून झाडे होतात तें.

पर्णशाला, स्त्री० सं० पर्णकुटी.

पर्बाण, न० परबाण.

पर्यंक, पु० सं० मंचक.

पर्यटन, न० सं० विवक्षितदेशीं इकडून निकडे निकडून इकडे कि० सभोंवार इ० अनेक गतींनीं फिरण्याचा जो व्यापार तें.

पर्यंत, पु० जेथें पदार्थांचें अस्तित्व संपतें आणि पुढें अभाव लागतो असा जो त्या पदार्थांचे भोंवताला भोंवाभावांचा अवधि असतो तो; २, अ० कोणेक क्रियादिकां विषयीं उत्तरावधितें करून विवक्षित जो देश काळादि तोलागे इतक्यांत.

पर्यवसान, न० सं० कोणेक गोष्टीचा जो शेवट तें.

पर्या, पु० रा० ओटा.

पर्यास, ३ लि० सं० आणखी कांहीं पाहिजे अशी आकां

आकांक्षा नउरे इतका झाला जो तो; उ० एवढा-
कागद इतके लिहिण्यास पर्याप्त होईल, शंभर
रुपये मिळाले ल० मासे इछेस पर्याप्त, हावीर
मासे शक्तीस पर्याप्त होणार नाही; २, कांहीं वि-
षयाविषयीं आणखी पाहिजे अशी आकांक्षा
जास राहिली नाही तो; उ० पाच सार्ने सगळीं स-
रोबरे पर्याप्त झालीं .

पर्याप्ति, स्त्री० सं० परिपूर्णता.

पर्याय, पु० सं० एकार्थकजे दोन शब्द ते परस्पर;
१, एक कार्यविषयीं साधक परस्पर निरपेक्ष अ-
नेक जे कृतिप्रकार असतात ते प्रत्येकीं; उ० मा-
हागिरी करून जलमार्गानें जावें किं० घोडें करून
पायवाटेनें जावें असे दोन पर्याय आहेत, त्याम-
ध्यें एकास मुख्यत्व आणि इतरास गौणत्व अस-
तां गौणास मात्र ल०; एकादशीचा मुख्यपक्ष
होईनातर कांहीं पर्याय करावा; २, कोणेक गोष्टी
चा पूर्वप्रवर्तमान जो ओघ तो, विवक्षितानुरूप
दुसरे कडे फिरायासाठीं चुकीनें काढिला जो कां-
हीं मार्ग तो; सावकार सोडीनां तेव्हां शेतपिकले ल-
णजे तु से स्वाधीन करीन असा पर्याय काढून मीं
निघून आलों; ४, कांहीं एक कार्याची मुळापासून
न शेवटपर्यंत जी आवृत्ति तो; उ० शास्त्र केवळ
पहिल्या पर्यायास समजतें असें नाहीं दोन तीन
पर्याय करावे लागतात; ५, एक भवकार्य एक वा-
रनकरितां विभागून विभागून अनेक बार केले
असतां कालभेदप्रयुक्त घडतात जे त्याचे विभा-
ग ते प्र०; उ० जाग्याचे अडचणीमुळे चार पर्या-
यांनीं ब्राह्मण भोजन झालें; ६, कोणेक मोठे कार्य

थोड

थोडके कालांत व्हावें लघून कर्मादि सर्व सामग्री
अनेक पटकसून अनेक स्थलीं चालतात जीं तीं
कार्ये तीं प्र०; उ० एकदांच चार पर्याय चालविले
तेव्हां हजार ब्राह्मणास चार घट कांत दक्षिणा आ-
टपली; ७, कोणेक क्रियेचा संस्कार अनेकांवर
योगपद्यें करून असूनचे एकावर झाला ल० दु-
सर्थावर होई असा जो क्रियेचा प्रकार तो; उ०
नित्य एकच धोत्र नेसूनचे पर्यायानें दोन्ही मेसा-
बीं; ८, बयाद; उ० होय किं० नाही लघून सां-
गावें तो हजार पर्याय सांगतो, हिशेब विचारिला
असतां इकडे दोन शें खरचले तिकडे शंभर खर-
चले असे अनेक पर्याय सांगतो; ९, क्रिया किं०
गुण यांचा भेदक जो प्रकार त्याचे अर्थी प्रायः या-
चा प्रयोग करितात; उ० यांचे बोलण्याचा पर्याय
निराळा त्यांचे बोलण्याचा निराळा इ० .

पर्युदास, पु० सं० विधीचा ठायीं अन्वित होणारा
जो अर्थसमुदाय त्यातून जाव्यक्तीवर विध्यन्व-
य इष्टनस तो त्याव्यक्तीचा त्यासमुदायापासून
केला असतो जो भेद तो; उ० अनृतानतिरिक्त सर्व
बोलावें यावाक्यांत बोलावें याविधिविषयीं अनृ-
ताचा पर्युदास केला आहे .

पर्युषित, ३ लिं० शिजलेलें अन्न, घरांत आणि लेले
पाणीं, पुष्प, इ० क एकरात्रादिकाल राहिल्यामु-
ळे जें दोषयुक्त झालें तो .

पर्व, न० अमावास्या, पूर्णिमा, वैश्वति, व्यतीपात,
संक्रान्ति, ग्रहण, कपिलाषष्ठी, इ० जेसमुद्दस्ता-
न, आद, दान, इ० पुण्यकर्माविषयीं काल सांगी-
तले आहेत जांचा ठायीं पुण्यकर्म केले असतां
कोटि

कोटिगुणित फल होतें इ० सांगीतलें आहे ते काल प्रत्येकीं; २. ला० कोणेक व्यवहार अतिशय पूर्वक सर्वत्र प्रचुर होतो किं० कांहींपदार्थ विपुलपणें सर्वत्र होतो असा जो काल तो, त्या व्यवहाराचें किं० पदार्थाचें पर्व असें ल०; ३. आतां सें हुरडयाचें पर्व आलें आहे; ३. वेळू, बोरू, बोट, इ० कांचें पेर तें,

पर्वकाल, पर्वकाळ, पु० पर्व, तृतीयार्थावांचून; २. कांहीं एक अर्थाचें जिकडे पाहावें तिकडे तोच दि-
सावा असें होतें जें बाहुल्य त्याम ल०

पर्वणी, स्त्री० पर्वकाल आणि पर्व यांचा अपभ्रंश.

पर्वत, पु० सं० सत्यादि इ० पृथ्वीचे मोठमोठे जे उंच वटे आहेत ते प्रत्येकीं; २. दुर्निर्वह जड भारी जे काम, दुःख, इ० त्यास त्याचा त्याचा पर्वत असें ल०; ३. बापाय कर्जाचे पर्वत करून मात्र ठेविले आहेत.

पन्हा, पु० कों० पर्या; २. पर्जन्य काली पावळ्या इ० संबंधी पाणी बाहेर काढून घावयासाठी जो चर खणून करितात तो.

पल, न० सं० घटकेचा साठावा भाग; २. मांस; ३. चाळीसमासे वजन तें.

पलख, पुं० न० हिं० पलप्रथमार्थी

पलंग, पु० हिं० वरनिजायाजोगा लांकडाचा एक पदार्थ करीत असतात तो.

पलंगडी, स्त्री० लाहान जो पलंग ती.

पलंगपोस, पुं० हिं० सर्व आंथरुणाचे वर घालाया चें जें पांढरें वस्त्र असतें तो.

पलटण, पलटन, न० बंदूकवाले पायदळाचा जो समु

समुदाय तो प्रायः अकराशांचा असावा.

पलटणी, पलटनी, ३ लिं० पलटन संबंधी मनुष्या दिक तो.

पलतड, स्त्री० नद्यादिकांचें जें परतीर ती.

पलभा, स्त्री० सं० अयनांश सहित सूर्य केवल विषुवसूत्रावर असतां मध्याह्नीं द्वादशांगुल शंकूची जाजा देशी जीजी अंगुलाद्यात्मक आयापडती ती त्या देशीं.

पलारवतीमार, पु० फरमाशीमार.

पलाटन, न० पर्यटन, २. पलांटी.

पलांटी, स्त्री० आसपासचे देशीं जी फेरीती; ३. तुझीं अशी पलांटी मारून या तों मीं रुपये तयार करून ठेवितों.

पलांडु, पु० सं० कांदा खणून कंदविशेष आहे तो.

पलाण, न० उंटाचें जें पल्याण तें.

पलायन, न० सं० भयादिकामुळें दुसऱ्यास आपण नसांपडाचें खणून शीघ्रगतीनें किं० त्याचा डोळा चुकवून इ० चुक्तीनें क्वचित् गमन करितात तें.

पलाश, पु० सं० एक वृक्ष आहे.

पलिकडचा, पलिकडला, पलिकडील, ३ लिं० पलिकडे जो स्थित तो.

पलिकडून, अ० पलिकडचे देशादिकाहून.

पलिकडे, अ० स्वसन्नि कृष्टत्वे करून विवक्षित जो सभोंवतादेशां किं० भूत भविष्य रूप कलांश त्याचे बाहेर; ३. तुसा धोंडा आलीकडे पडला कालचें वर्तमान मात्र मला ठाऊक आहे पलिकडे नकळे; उद्यांचा दिवस मींस भाळीन पलिकडे मला नकळे.

पलिबा, पु० हि० हिलालांत घालाया साधें विरगु-
टाची वाटोळी गुंडाळी करितात तो .

पलिस्त, ३ लि० हि० अतिशयित पीडा देणारा जो
बारा, पर्जन्य, दाडपोर, कार्याधिकार, इ० त्यांस
स० .

पल्याण, न० सं० बसायाचे किं० ओझे घालायाचे
सोईकरितां घोडे, उंट, इ० कांचे पाठीवर घालाया
चें जें जीन, ग्वोगीर, इ० केलें असतें तें .

पल्लव, पु० सं० पर्णसमुदाय विशिष्ट जें शारवाग्र तो;
२, ला० कोणेक गोष्टीस नवान्वजोडिलाजो दुसरा
अवयव तो; ३, त्याणें सांगितलें असेल तितकेंच
बोल नवापल्लव लावूनको; २, वस्त्राचा जो पदर
तो .

पल्लवित, ३ लि० सं० पल्लव जास फुटले आहेत तो वृ-
क्ष, शारवा, इ० .

पल्ला, पु० तीसपायलीरूपजें माप तो; २, पल्लेकर्या
चें जें दाणें इ० वाहायाचें पोतें तो; ३, अडीचमण
रूपजें पकें वजन तो; ४, गतिमंताचे गतीनें प्राप्य
जो देशरूप, कालरूप, किं० व्यवहाररूप, अव-
धितो; ५, अशाचालीनें लांबचापल्ला आटोपणा-
र नाही; इतक्या इत्यानें पुढीलवर्षपर्यंत पल्लायणा-
र नाही; मनसुबीचें प्रकरण साक्षीदार सांगतील
तें ऐकावें इतक्यापल्यास आणून ठेविलें; कोणेका-
चे पल्यावर असणें स० बरें करायास पाठीवर किं०
वाईट करायास पाठलागावर असणें; ५, शेला
इ० कांचा जो जरीचा मोठा पदर तो; ६, रघुब्रें इ०
पक्ष्यांचा जो कळप तो .

पल्लाण, न० वा० पल्लाचतुर्थीपरंतु देशविषयीं प्र०

पल्ली

पल्ली, स्त्री० सं० क्षुद्रजंतु आहे .

पल्लेकरी, पु० दाण्याचे पल्ले वाहून उपजीविका करीत
असतो तो .

पल्लेदार, ३ लि० लफ्फेदार; २, लांबगोळा आवयाजो
गोजी तोफ, बंदूक, ती .

पव, पु० फांशावर एकत्वसंख्या बोधकचिन्ह असतें तो .

पवन, पु० सं० जासरूप नाही असें असून जाचा स्पर्श
होतो असें पंचमहाभूतांतील भूत आहे तो .

पवनचक्री, स्त्री० कोणी हातानें न फिरवितो वार्यानें
च फिरत असावें असें जातें केलें असतें ती .

पवबारा, पु० तिफांशी खेळांत एक दान आहे, पवबा-
राकरणें, किंवा लूणणें स० पळून जाणें .

पैवाडा, पु० कोणेक पराकमी पुरुषाचे कीर्तीचें वर्णन
जात केलें असतें असा एक प्राकृत कविता विशेष
आहे .

पवित्र, ३ लि० सं० जाचें भक्षण, स्पर्शन, इ० कृतसंब-
धानें प्रत्यवाय लागत नाही किं० पापक्षयादिचांग-
लें फल होतें तो अन्न, उदक, स्थल, इ० पदार्थ त्या-
मध्ये भक्षणाविषयीं अपवित्र असून स्पर्शाविष-
यीं पवित्र असेही किती एक पदार्थ क्रियाविशेषीं
मात्र पवित्र आहेत; २, प्रत्यवायजनक किं० पापक्षय-
कारक जें कर्म तो; ३, निष्पाप किं० अशोचादि दोष
रहित जो मनुष्य तो .

पवित्रक, न० ब्राह्मणादिक संभ्यादिकर्मसमयीं दर्भा-
चें ग्रंथि विशेष युक्त अंगुलीयक बोटांत घालिता-
त तें किं० तदाकार रुबर्णाचें ही असतें तें .

पशम, न० संकेतानें उपस्थस्थित लोमा-
स स०; २, लोहोकर .

पश

पशमी, ३लि० یشی लोंकरीवें जें वस्त्र तो .
 पशु, पु० सं० हत्ती आदिकरून मुंगुसपर्यंत जे वतुष्या
 द जीव तो; २, ला० केवल जो मूर्ख मनुष्य त्यास ल०.
 पश्चात्, अ० सं० अनंतर; २, पाठीमागे .
 पश्चात्ताप, पु० सं० काहीं बाईट कर्म हातून झाल्यानं-
 तर छीछी, वाईट, म्यां कर्म केलें असा जो मनास
 भाव उत्पन्न होतो तो .
 पश्चिम, स्त्री० अस्तावला कडील जी दिशा ती; २, ३
 लि० पश्चिम दिग वळिन्न तो; उ० एथून समुद्र शुद्ध
 पश्चिम आहे .
 पश्चिम द्वार, न० संकेतानें अपान द्वारास ल० .
 पश्चिम वायु, पु० संकेतानें अपान वायूस ल० .
 पश्यंती, स्त्री० सं० परेपासून हृदयस्थानी ईषन्मात्र उ-
 मटती जी बाणी ती .
 पश्यतो हर, पु० सं० सोनार .
 पसंत, पसंद, ३ लि० चवघानीं खोड न ठेवितां मान्य
 कराया जो गा जो पदार्थ, भाषणादिव्यवहार, पुरु-
 ष, इ० तो; २, जो पदार्थादि जास मान्य झाला तो
 त्यास .
 पसरट, ३ लि० उंची लांबीपेक्षा रुंदीचा विस्तार जा-
 चा कांहीं अधिक दिसतो असें जें भाडें आवृत्त स्थ-
 ल इ० किं० त्याचा जो आकार तो; २, ला० आटोप
 सारन व्हे असा जो कारभार इ० व्यवहार किं० भाष-
 णादितो .
 पसरणें, संकुचितपणें स्वल्पदेश व्यापून स्थित जो प-
 दार्थ तो अधिक देश व्यापी असा करणें किं० होणें .
 पसवणें, घोडीनें प्रसूत होणें; २, केडीनें केळफूल,
 भात, नाचणी, वरी, इ० कानीं कणसें, तसेंच इतर ही
 तृणा

तृणास काहीं तुरेयेन असतान ते त्याणीं बाहेर टाक-
 णें .
 पसा, पु० एके हातांत जितकें धान्यादिक मावेल तितकें
 घ्यावया करितां खोळकट करितात जो हाताचा आ-
 कार तो; २, वा० ओंजळ .
 पसार, पु० एकत्र बसून राहिलें असतां भुक्तांनाचा
 परिणाम चांगला होत नाही तो व्हावा इ० अर्थ आ-
 समंतात भागीं फिरण्याचा व्यापार करितात तो;
 २, भरून चुकला तो घटिकादिकालमान वृत्ति .
 पसारा, पु० कांहीं एक पदार्थाची किं० कार्याची चहूंकडे
 पसरून जी स्थिति होत्ये तो; २, गुरांस रात्रौ चराया-
 स नेण्याचा जो व्यापार तो .
 पसारी, पु० हिंग, जिरें, मिर्चें, लसूण, कांदा, इ० किर-
 कोळ जिनस विकणारा जो दुकानदार तो .
 पसू, ३ लि० शिंगरें उत्पन्न कराया साठीं जी घोडी बाळ-
 गितात ती, घोडीचेंच वि०
 पस्त करणें, चोरादिकांनीं कोणे कास सर्वस्वीं नागवि-
 णें; उ० शहरपेंढार्यांनीं लुटून पस्त केलें .
 पस्तावणें, पस्ता व्यांत पडणें .
 पस्तावा, पु० कांहीं एक कार्याचा उद्देशानें केला जो उ-
 द्योग तो निष्फल होऊन उरकाटें कांहीं संकट आल्या
 मुळें मीं यांत व्यर्थ प्रवृत्त जालों असा जो खेद उत्प-
 न्न होतो तो .
 पस्तीस, ३ लि० २५ .
 पहाट, पहाट, स्त्री० उपः काळापासून सूर्योदयप-
 र्यंत जो काळ ती; २, उत्तर रात्रीस ही ल०; उ० पहा-
 टेचे प्रहर रात्री उठला .
 पहाटपटी, अ० रा० मोठ्या पहाटेस .

पहाड, पु० हि० डोंगर; २, अत्यंत उंच मोठा जो कंठ ध्वनि त्यास स्०; ३, भूमीवरून हातपुरेना अशा उच्च प्रदेशां भित्त्यादिकांहीं कार्यकर्तव्य असतां भित्त्यादिकांत लांकडें घालून माळ्यासारखा आश्रयार्थ करितान तो .

पहाडमूळ, न० एक औषधीमूल आहे .

पहाडी, स्त्री० पालखी, मेणा, इ० एकेका यानास वहायास जे भोयांचे समुदाय ठेविले असतान ते प्र०; २, डोंगरवट जो देश, जागा, इ० तो .

पहाडीकिल्ला, पु० डोंगरावरील जो किल्ला तो .

पहाडीजिल्हा, पु० हि० एक रागिणी आहे .

पहाणखरडा, पु० शेन इ० कांची पाहाणी करून त्या चालेख जाजवर लिहिला असतो तो कागद .

पहाणदार, पु० पाहाणीदार .

पहार, स्त्री० दगडफोडणें इ० उपयोगी एक लाखंडी आडुत आहे ती; २, प्रहराचा अपभ्रंश .

पहारा, पु० मार्गादिकां चाटायीं आविर्बक्षित मनुष्या दियेजुनये किं० ठेवलेला जिनस पानस कोणीनेजुं नये किं० बंदिवान इ० कार्ना कोणीकडे यथेच्छ जाजुं नये स्फूर्त तत्तद्विपर्यां जपन बसण्याचा जो व्यापार तो; २, त्या कामावर नियुक्त जो शिपाई इ० तो; ३, ला० कोणेकस्थलीं तेथील वस्तू इ० गेली आली असतां समजायाजोगी कोणेकाची जागरूकपणें सर्वकाल असत्य जी स्थिति तो .

पहारेकरी, पु० पहार्यावर नियुक्त जो शिपाई इ० तो .

पहारेबंदी, स्त्री० शहर इ० कांत जाग जागां पहारे बसवून केला असतो जो बंदोबस्त ती .

पहाळी, स्त्री० दे० पावसाची मोठी जी सरती .

पहिलवान, पु० हि० जेठी .

पहिला, ३लि० एक दोन तीन असें मोजायाचें असतां एक यासंख्येचा जो विषय तो; २, अ० पूर्वी .

पहिलार, पहिलारू, ३लि० पहिल्यानेंच आलेली जी गर्भिणी किं० प्रसूत ती .

पहिल्यान, पहिल्यानें, अ० प्रथमपर्यायास .

पहीपाहुणा, पुं० पाहुणा इ० तो .

पहुडणें, ग्रं० निजणें .

पळ, न० पल; २, पु० दंगा इ० कांमुळें गावांतील किं० देशांतील सर्वमनुष्यादिकांनीं पळतकटावें अशी जी अवस्था येत्ये तो; ३, तसा पळत चाललेला जो मनुष्यादि समुदाय तो; उ० महामारी येतांच गावांत पळकटला; उ० आमचे गावांत पळ आला आहे; ४, स्त्री० कों० शेताचे बांधणांत पाणीं अधिक जालें असतां तें बाहेर जावयास वाट बांधली असत्ये ती; ५, कोणेक पाठीस लागल्यामुळें कोणेकाची होत्ये जी निरपीट ती .

पळका, पु० दे० जळल्यामुळें जो आंगावरील त्वगंश निघतो तो .

पळज, न० जांत तांदूळ नाहीं असा बांझा जो भातगोट्यांचा समुदाय नें .

पळजी, स्त्री० कों० बांझा जो धान्याचा समुदाय ती .

पळण, स्त्री० पळद्वितीयाधी .

पळणें, पळायमान होणें, पळायस वाट ठेवणें स्० .

भाषणांत किं० लेखांत दुसरा धरील तर नसांपडावें अशी कांहीं खिडकी राखून ठेवणें

पळतेंपीक, न० फलादिकांचा शेवटला बार नें; २, ला० काहीं एक पदार्थापासून काहीं एक फलाचा शेवटला

जो

जो लाभ तें.

पळपट, स्त्री० कों० पळण.

पळपटा, पळपट्या, पळपुटा, पळपुट्या, ३लिं०
पळण्याचा स्वभाव जाणा तो.

पळपळीत, ३लिं० जांतरंवीरपणा नाहीं अतएव
विश्वसनीय नव्हे असें जें भाषण व्यवहार इ० तो.

पळवा, पु० बाळवून ठेविली जी पालेभाजी तो.

पळशा, पु० हिंदूंत एक जाति आहे.

पळशी, स्त्री० एक झाड आहे.

पळस, पु० पलाश.

पळसपापडी, स्त्री० पळसाची जी बीती.

पळसुला, पु० मुंजीचे चौथे दिवशीं करायाचें एक
कर्म आहे.

पळा, पु० मोठी जीपळी तो.

पळिंज, न० पळंजी.

पळी, स्त्री० पात्रांतून काहीं जल, घृत, इ० पदार्थाका-
दणें इ० कांस साधनभूत दंडविशिष्ट धातुमय पात्र
असतें ती.

पळें, न० कों० पळी, डाब, यांचें जें टबळें तें.

पल्हाटी, स्त्री० कापसाचे झाडाची जी काडी ती.

पक्ष, पु० सं० चांद्रमासाचीं दोन अर्धे तीं प्र०; २, महा-
लयप्राद; ३, आकाशमार्गे जाणारे जे काकादिक
त्यांचें उड्डान साधनभूत जे दोन दोन अवयव अस-
तात ते प्र०; ४, वाद, युद्ध, एतदुपजीवक परस्परवि-
रुद्ध जे दोन किं० बहुत मतभेद असतात ते किं०
तीं प्रकरणें प्रत्येकीं; ५, एकाच कार्याचे साधनावि-
षयीं परस्पर निरपेक्ष अनेक जे कृतिप्रकार असता-
त ते प्र०; ६, संदिग्धरूपें करून साध्य जाअवर

राह

राहतें तो अनुमानाविषयीं; ७, अनेक मनुष्यादि-
कांकडील मनुष्य समुदायादिरूप जीं अनेक भिन्नभि-
न्नप्रकरणें तीं प्रत्येकीं; ८, आमचे मातुलपक्षांत को-
णी मूर्खजाला नाहीं, आजवरपक्षाचे बऱ्याड्यांस में
जबानी आहे.

पक्षघात, पु० पक्षाघात.

पक्षपात, पु० वाद, युद्ध, इ० संबंधि जे दोन पक्ष त्याम-
ध्ये एकेपक्षाकडे कोणेकाचे अंतःकरणाचा त्याचे
वर्गविषयीं जो ओढा असतो तो.

पक्षपाती, ३लिं० पक्षपात आहे जास तो.

पक्षबायु, पु० अधिंगबायु.

पक्षाघात, पु० पक्षबायु.

पक्षिणी, स्त्री० एकरात्रि आणि दोन दिवस किं० दोन रा-
त्रि आणि एकदिवस इतका जो सनतकाल ती, अ-
शौचप्रकरणीं प्रा० प्र०.

पक्षी, पु० पक्षानीं आकाशमार्गे चालणारे जे प्राणी
ते.

पक्षीं, अ० विकल्पें करून.

पां, अ० प्र० बाक्यालंकारार्थक.

पाईक, पु० चाकर.

पाईर, पु० स्त्री० एक वृक्ष आहे.

पाउठणी, स्त्री० पायरीप्रायः मुरव्याची.

पाउणकें, न० पाउण अंक एकापासून शतान्त अंकांनीं
गुणून क्रमें करून मुलांस एकपावणें पाउण इ० शब्द
पूर्वक शिकवितात तें.

पाउणस्नातारी, स्त्री० मज कुढें हाकेबळ तुच्छ, अप्र-
योजक, अशी कोणेकाचीं निंदा कर्तव्य असतां त्या-
सल०.

पाउ

पाउ, स्त्री० फणस, अननास, रामफल, इ० फळाचे आं
त जें देठाचें अग्रशिरलेलें असतें ती; २, आंल्याचे व
रल्यातळीचे भोंकाचे आंतल्ये बाजूस खुंट्यास आ-
श्रयभूत जा दोहों बाजूंचा दोनकडा असतात ती.

पाउड, पु० न० पांगूळ, बाघ्या, मुरबी, इ० भिकाशी ध-
र्मार्थ पैसा, पाउड, या शब्दानें मागतात,

पाउण, ३लि० चतुर्थी शानें उणाजो पदार्थ तो.

पाउल, न० पायांचे घोंट्याखालचा जो भाग तें; २, चा-
लतानां सहजरीतीनें जिनकें लांब पाउल पडतें त-
त्परिमित जें मार्गादि प्रमाणतें, पाउल जपून टाक-
णें, ठेवणें, इ० स्थलीं कोणेक गोष्ट करणें ती बिचार
पूर्वक करणें असा अर्थ, कोणेकाचें पाउल ओळ-
खणें स्म० भलेपणा, लबाडपणा, इ० स्वभाव यत्
किंचित् त्याचा व्यवहार पाहिल्यावरून ओळखणें,
बाटेचें पाउल आड बाटेस पडणें स्म० प्रमादानें ए-
कादीगोष्ट घडून येती हातून घडणें, कोणेकाचें पा-
उल वांकडें पडणें स्म० व्यभिचारादि अन्याय्य गो-
ष्टीचा गयीं प्रवृत्ति होणें, कोणेक व्यवहारादिकाचे
गयीं कोणेकाचें पाउल पडणें कि० शिरणें स्म० तेथे
तेथे कोणेक संबंधानें याणें लागू होणें, पाउल पुढें
ठेवणें कि० माघारें काढणें इ० स्थलीं कोणेक काम
करण्याविषयीं प्रवृत्त होणें; कि० निवृत्त होणें; स्म० जो
रात्रीं पावले चोर ओळखतो, सगळ्यांनीं पावले हनीचे
पावलांत, जेथे जावें तेथे पाउल भरपाणीं.

पाउल वाट, स्त्री० गाडे, घोडी, इ० जा बाटेनें जात ना
हीं अशी जी लाहानशी वाट ती.

पाउस, पु० पर्जन्य.

पाउस काळ, पु० मृगशीर्ष महानक्षत्रापासून हस्त
नक्ष

नक्षत्र पर्यंत पर्जन्याचे दिवस तो.

पाउस काळा, पु० पाउस काळ.

पाउस पाणी, न० पु० पाउस इ० तो तें.

पाक, पु० स० तंडुलादि पदार्थांचा गयीं अभिसंयोग
नें, आम्नादि फलांचा गयीं कालयोगानें, पक्कता जन-
क जो व्यापार होत असतो तो; २, स्वयंपाक; ३, दा-
हापांच औषधें एकत्र करून त्यांचा रांधा करितात
तो; ४, पंक द्वितीयायीं; ५, ला० महाकवी इ० कांचे
बाणीचा गयीं भिन्नभिन्न रसोत्पादक जो धर्मविशे-
ष असतो तो; ७, कालिदासाचे काव्याचा पाकच
निराळा; ६, निर्मळ; ७, माझें अंतःकरण तुजवि-
षयीं पाक आहे; ७, पवित्र; स्म० लाबली राख आ-
णि जाली पाक.

पांक, पु० पंक द्वितीयायीं.

पाकटी, स्त्री० को० किंचित् तो दूळ आंत उत्पन्न होत
आहे इतक्यांत वाळलें जें भात ती.

पाकड, पु० भाताचे शेतांत एक तृणधान्य उत्पन्न हो-
तें तो.

पाकणें, पांकणें, बुंदीचा कळ्या, चिरोटे, इ० पांकां
नें युक्त करणें.

पाक दोस्ती, स्त्री० हि० कोणेक स्त्रियेचा कोणेक पुरु-
षाशीं मैथुनसंबंधनसतां शुद्ध भावानें केवळ मैत्री
असत्ये ती.

पाक निष्पत्ति, स्त्री० सं० स्वयंपाकाची शिजविणें,
भाजणें, इ० तत्तत्क्रिया द्वारा जी सिद्धता ती.

पांकळी, पाकळी, स्त्री० पांकोळी प्रथमायीं.

पाकी, स्त्री० हि० एकमेकांची एकमेकाशीं अंतः कर-
णाची जी मित्रता ती.

पाँकुलें, न० रा० मुलांवे भाषेनें गुरांवे बत्तास ल०
पाँकोळी, पाकोळी, स्त्री० पुण्यांवे पत्रासारखे अने-
क अवयव असतात ते प्र०; २, लाहान देहाची एक
वाघळांत जाति आहे; ३, चिमणी सारखे एक पांख
रुं आहे.

पांक्त, ३ लि० सं० पंक्ति व्यवहारास जो योग्य तो; २, पु-
स्तकाचा जा मूळचा पंक्ति असतात त्यामध्ये लिखि-
त जो ग्रंथ ल० टीप इ० रूपें वरखातीं लिहिले लान के-
तो; ३, बोलतां यास प्रमाण काय असें विचारतां च-
त्याणीं पांक्त ग्रंथ वाचून दाखविला; श्लोकादि पांक्त
लागणें इ० स्थलीं मधील पदे किं० अक्षरें न जातां य-
थास्थित लागणें.

पांख, पारख, पु० पक्ष; २, को० महिन्याचे जे दोन पक्ष
ते प्रत्येकीं.

पारखंड, पारखांड, न० एक देव ते स पूज्यत्व मानून इत-
र देवांची निंदा करावी अशीं जीं कलि युगामध्ये अ-
ने कमते जाळीं आहेत तीं प्रत्येकीं; २, निर्मूल बुद्धि
बलानेच जी एखादी गोष्ट रचली तें.

पारखडणें, शूर्पव्यापारानें धान्यादि तुषादिरहित कर-
णें; कोणे कावर आग पारखडणें ल० सर्वस्वीं त्याचा
नाश होई असें कुभांड घेणें, चहाडी सांगणें, इ०
हारा करणें, दे० हात पाय पारखडणें ल० मरणासन्न
दशा प्राप्त जाल्यामुळे किं० क्रोधाचा वेशा मुळे हात
पाय इतस्ततः आदळणें.

पारखंडी, पारखांडी, ३ लि० पारखंड मतानें चालणारा
जो तो; २, नवेंच पारखंड रचण्याचा स्वभाव जाचतो.

पारखर, स्त्री० घोड्यास गोळी, भाला, नलागावा लणू
न सूत्रादिकाचें विणून काहीं आछादन करून घालिता

न

त ती; २, को० पक्षी आपले पिलांवर पक्षरूपजें आ-
छादन घालिताना ती; कोणे कावर साखर पालणें ल०
संकट समयी कृपा करणें, गाई, लशी, इ० कांचे दो-
न दोन सडांचे जे वाम दक्षिण भाग ते प्रत्येकीं.

पारखरूँ, पांखरूँ, न० पक्षी.

पारखल, स्त्री० वा० पाखर तृतीयायी; २, सुधादिका-
रणामुळे पोटास बाहेरून जी खळी पडत्ये ती.

पारखलपुजा, स्त्री० यात्रादि प्रसंगां अनेक लोकांचे
समर्पणामुळे देवापाशीं जमतो जो खळमळ तो सर्व
धुवून स्थल स्वच्छ करून जी पूजा करिता ती.

पारखा, पु० वा० लाहान देहाची वाघळांत जाति आहे.

पारखाडी, स्त्री० विरेबंदी जी अरुंद वाटती; २, को०
ग्रामांत जा घरांचा आळ्या असतात त्या प्र०; ३,
वा० गृहाची जी पडवी ती; ४, गृहाचें आढें आणि
इंद्रकट यांचे मध्ये वांशांस आधारभूत जीं आड
वीं लांकडे असतात तीं प्र०.

पारखाळणी, पारखाळपुजा, स्त्री० पारखलपुजा.

पारखें, न० घरावरचा आढ्यापासून पावसाचें पाणी
उतराया करिता जे दोहोंकडे दोन भाग किं० चहू-
कडे चार भाग पक्षाकार करितात ते प्र०.

पांग, पु० रा० समुद्रादिकांत मासे धरण्याचीं मोठीं
जाळीं असतात तो; २, स्त्री० को० गलबतावर शे-
जारीं होडी गिडी बांधून ठेवणें इत्याद्यर्थ जी पिछा-
डीस दोरी बांधून ठेविली असत्ये ती.

पांग, पु० अन्नाछादनादि विषयक जी चिंता तो; व्रायः
फेडणें, फिटणें, याधा० योगीं अनेक चवचांत प्र०;
३, हामुलगा लोटा जाला ल० तुमचे पांग फेडील;
२, वा० ताबी; ३, त्याचा पांगांत मासाचें राहण नाहीं;

३, ओशाळगत; उ० पाकजंदाराचा मलापांग घाट तो.

पागणें, स० पागानीं मासे धरणें.

पांगणें, समुदायभूत जे मनुष्यादि जीवत्यानीं समुदायफुटे असें नहूंकडे जाणें.

पागनीस, पु० पागेकडली पाग्याचे हाताखालचा जो मुख्य कारभारी तो.

पागळणें, पाघळणें.

पांगळा, ३लि० जन्मतः किं० बातादि विकृतींमुळे अधूनतएव चालण्याचे उपयोगी नाहीत असे जे दोनी पाय ते किं० तद्विशिष्ट मनुष्यादि तो.

पांगा, ३लि० पांगळा; २, हात टेंकल्या बांधून जासखालतां येत नाहीत इतका जो पायांनीं अधून तो; ३, फेंगडा.

पागा, स्त्री० हिं० घोडशाळा; २, एक स्वामिक जो अश्वसमुदाय नीं; कोही एक पदार्थ कोणे काचे पागेस लागणें स० त्याचा धर्मी माघारें घेईतोपर्यंत याचें संभाळावें अशा प्रकारानें स्वाधीन होणें, कोणेक मनुष्य कोणे काचे पागेस लागणें स० त्याजवर आपला वरचडपणा पडून ये अशा प्रकारें स्वाधीन होणें.

पांगारा, पु० एक वृक्ष आहे.

पांगूळ, ३लि० पांगळा; २, नंदीबैल बाळगून जोभीक मागतो तो किं० पहांटेस भीक मागत्यास फिरत असतो असा एक भिकारी आहे तो.

पांगूळगाडा, पांगूळगाडी, पु० स्त्री० लहान मुलास चालायास शिकवायासाठीं जी लहानशी गाडी करिताना ती तो.

पांगूळपोवा, पांगूळपोहा, पु० अशक्त, दुर्बल, आंधळे, पांगळे, इ० रूप जो मनुष्यसमुदाय तो; २, चालायास धटीं कटीं नव्हेत अशीं जीं मुलें, बायका, स्त्रातारीं, इ० रूप जें खटलें त्यास मार्ग प्रसंगीं स०.

पागोटें, न० शिरास वेष्टित करायाचें वस्त्र आहे; पागोटें गमावणें स० कोणेक केलेला व्यवहार आंगीं आल्यामुळे पदरभरीस घालणें; पागोटें स्वालीं करणें स० कोही दुष्कर्म करून कुळास बडालावणें; पागोटें संभाळणें स० कोही व्यवहार आंगीं नयेई असें त्या व्यवहारांतून पारपडणें; कोणे काचे पागोट्यास फुलें बांधणें स० त्याणें स्वेष्ट कार्यां प्रवृत्त व्हावें सणून स्वादि आर्जव करणें; पागोट्याचे पेंच गळ्यांत येणें स० केलें कर्म आंगीं येणें; हात्याचें पागोटें घेईल इ० स्थलीं हात्याचे हातून ठकला जाणार नाही उलटा त्यास ठकवील असा अर्थ होतो; पागोटें फिरवणें स० उक्त जें कोही एक मदर्थगळ्यांत येतो असें वाट त्यास तें भाषण फिरवून बोलणें किं० फेरपगडी करणें

पागोरा, पु० वृक्ष, बल्ली, कंद, इ० कांचे मूलप्रदेशीं फुटोन चोंहोंकडे पसरतात जातं तुरूप मुळ्या त्या प्रत्येकीं; २, एकावेळीस फुटोन वृक्षादि कांस संबद्ध होतुन पसरले असतात जे अनेक बेल ते प्र०; ३, ला० तनावा, पागोरे फोडणें स० फांटे फोडणें.

पागोळी, स्त्री० पर्जन्योदकाची धारा जा प्रदेशापासून पडत्ये तो गृहप्रदेश; २, तेथून गळतात जा उदक धारा ती; ३, ला० तदाकार कोही एकापासून गळत्ये जी उदकादि धारा ती; उ० डोळ्यांत केरपडल्यामुळे एकसारखी पागोळी लागली आहे.

पाग्या

पाग्या, पु० पागेवरजो मुख्यत्वे करून अधिकृत असतो तो; स्० आदीं होना वा घ्या मग झाला पाग्या त्याचे एलकोटराहीना मूळस्वभाव जाईना.

पाँघरणें वस्त्र, पाठ, पोट, इ० विवक्षित अवयव सां कत असें अंगावर घेणें, एथें नेसणें, आंगरखा, पा गोटे, घालणें, यां विषयीं पाँघरणें याचा प्रयोग होत नाही.

पाँघरूण, न० पाँघरलें जाई अशा प्रकारें अंगावर घेतलें जें वस्त्र तें; उ० आंगवस्त्र गुंडाळून कशाला घेतलें आहेस यांगलें पाँघरूण घे; २, आंगरखा, पागोटें, शेला, रजई, इ० शरीरावर धारण करायाचीं जीं वस्त्रें तें; उ० परटाकडचीं पाँघरूणें आलीं नाहीत; ३, स्त्री० आपले निर्वाहाचा भार जाजवर असतो जाचें योगानें आपल्यास तादृश चिंता करावी लागत नाही असें जे मातापितें, यजमान, इ० त्यांस स्त्री०; उ० आई हें मुलांचें पाँघरूण तीमेल्यावर पोरे उघडीं पटतात याजवरतें पाँघरूण आहे त्याणून यांची अन्नू आहे त्याचे पाठीमागे यानां जोड्यानीं मारतील; पाँघरूण घालणें स्त्राणें कोणे काचें दुष्कर्मादि आपल्यास समजलें अमतां हीबभान होई असें करणें; स्त्री० उघड्यावर पाँघरूण घालावें.

पाघळ, पु० रा० गूळ, सारवर, इ० पदार्थांस डबळटतो तो.

पाघळणें, जलादिद्रवयुक्त आईवस्त्रादिक जो पदार्थ त्या पासून जलादिक गळणे, पक्षीं आईवस्त्रासही कर्तृत्व असतें; २, गूळ, शर्करा, घृत, इ० द्रवरूप होणें; पाघळत जाणें कि० येणें स्त्री० पराजित होतुन जाणें कि० येणें असा अर्थ.

पांच

पांच

पांच, पु० स्त्री० एकरस आहे; २, एक रुगंधिवनस्पति आहे.

पाँच, ३ लि० ५; त्यापाशीं पांचरूपये आहेत पांचक रतीलतें आपण करावें इ० स्थळीं पांच हें अनियमित संख्येचें उपलक्षण; पांचांवर धारण बसणें स्त्री० घाबरणें; स्त्री० पांचासुखीपरमेश्वर; मा० सें घ्या आणि पांचांत न्या; पांचां बुद्धि ती पन्नासां बुद्धि.

पांचक, पु० सं० आचारी; २, ३ लि० जेणें करून अन्नाचें पचन होतें असें औषधादितो.

पांचकळ, ३ लि० पंचकळ.

पांचंग, स्त्री० पंचंग.

पांचजन्य, पु० सं० विष्णूचा शंख; २, संकेतानें बोबेस स्त्री०.

पांचट, ३ लि० पानचट.

पांचट, न० दे० उमाचा पाला.

पांचत, अ० वा० रुजत; अळू इ० कंदयुति, घालणें या धातूचा योगी प्र०

पांचन, न० सं० भुक्तांनाचें जें पचन तें; २, ३ लि० पांचक.

पाँचपट, स्त्री० वा० पहाट.

पाँचपाट, पु० चोरादिकांची बहून अप्रतिष्ठा कर्तव्य असतां वस्तुर्थांनें डोकीचे केंसांचे पांचपट्टे काढितात ते.

पाँचपालीभाजी, स्त्री० रा० उडीद, चंचळी, इ० पांचचार पाले एकत्र करून जीभाजी करितात ती.

पाँचपेंच, पु० मल्लयुत्थामध्ये जेडाबघाव करितात ते; २, ला० वाद, युद्ध, इ० व्यवहारी दुसर्गसपांडांवरण्याची अनेक प्रकारची जी युक्ति कौशल्ये ते.

पांच

पांचभौतिक, ३लिं० पृथ्वी इ० पंचमहां भूतां पासून
जालेलें जें शरीरादि तो.

पांचर, स्त्री० खुंटा इ० घट्टवसाया करितां किं० छिद्रबु
जबाया करितां लहानशी धलपी मारितात ती; को
णेक कार्यंत पांचरमारणें स्० कांहीं विप्र होउन स
र्वथान होई असें करणें.

पांचवा, ३लिं० पांचही संख्या जेणें करून पूर्ण होत्ये
तो.

पांचवी, स्त्री० प्रसूतिदिवसा पासून पांचवे दिवशीं
जीवंतिकादि देवतांची जीपूजा करितात ती.

पांचशेरी, स्त्री० पांचशेरप्रमाणाचा जोखायासाठीं
दगड इ० बांधिला असतो ती.

पांचारण, न० आकारण.

पांचारणें, कोणेकास विवक्षित देशीं येअसें स्मरणें;
२, कोणेकास कुशलप्रश्नानें सन्मानित करणें; ३,
न० ग्रामांतराचा रायी स्थितजो इष्टमित्रादि त्या
स जें पुसणें सांगून पाठवितात तें; ४, वा० कोणी
मेला असतां त्याचा घरीं समान्वारार्थ जाणें.

पांचावा, पु० दे० ज्वरादिदुखणें एकदां बरें जालें अस
तां दृष्टिश्चिकार जाल्यामुळें पुनः जें उलटून तेंच दु
खणें येवें तो; २, को० पाचुंदा स्मरण वृक्ष आहे तो.

पांचित, ३लिं० पक्कलेला जो तो; तैलपांचित, घृत
पांचित, स्म० तैलादिकांत पक्कलेला बडा इ० ब्रा
ह्मणपांचित, स्त्रीपांचित, स्म० ब्राह्मणादिकानें प
क्कलेला इ० समास जाणावे.

पांची, स्त्री० पांचरुपांचें एकसंवर्णांचें नाणें आ
हे.

पांचींब, न० रा० गुरांचें जें मूत्र तें.

पाचुंदा, पु० एकवृक्ष आहे जाचें लांकडाचें मणि जाला
पांचावा झाला आहे त्याचें हातांत किं० गळ्यांत बां
धितात तो; २, गवत, कडवा, इ० दिकांचे पेंढ्यांचें पें
चक तो; ३, भक्षणाति शयादि वर्णन प्रसंगीं लाडू,
पोळी, इ० कांचे पंचकास स्म०.

पांचू, स्त्री० पांच स्मरण जें रत्न ती; उ० पांचूचें पदकस
लीं स्मरमना श्रीदेवकी नंदना.

पांचेरू, न० रा० पांचर.

पांचोळा, पु० कडवा, वेळू, इ० कांचा पातेरा.

पाज, स्त्री० रा० सत्यादि इ० मोठे पर्वतां वर चढायास
घाटा बांधून इतर जीवोर वाट असत्ये ती.

पाजण, न० नवें वस्त्र करायाचें असतां त्यास ताचे
ताण्यास पूर्वी जी खळ देतात तें.

पांजणी, स्त्री० रा० सूत, दोरी, इ० पांजण्याचा व्यापा
र किं० नज्जिनित सूत्रादिकावर संस्कार होतो ती.

पांजणें, रा० सूत, दोरी, इ० काष्ठादिकानें घासून
साफ करणें किं० हस्तादिकावरून दोरीबळाचें घा
सत गेल्यामुळें हस्तादिक स्वरयडला जाणें.

पाजणें, पिवविणें.

पांजरा, पु० बर आणि खालीं दोन फळ्या किं० पत्रे पें
उन त्यांस सभोंवार गजमारून कीर, साळुं ग्वी, इ०
बाळगायास घर करितात तो; २, ला० मनुष्यादि
कांचे पाठीचे कण्यांतून फुटून हाडें उरापर्यंत आ
लीं आहेत त्याविशिष्ट आकारास हाडांचा पांजरा
स्म०.

पाजवणें, शस्त्रास धार घावयासाठीं शस्त्र साहाण
इ० कांवर घांसणें; मिशी पाजवणें स्म० गर्भिन
आपत्ये मिशीवरून हात फिरविणें.

पाज

पाजळणें, दिवटी, दिवा, इ० उजळणें; २, रा० पाजवणें; त्याचाटेंभा पाजळला स्० राज हारादिकांचा ठायीं मोठी प्रतिष्ठा मिळाली.

पाजी, ३लिं० वीर, सभ्य पुरुष, यांस उचित नवे असें जें शुद्धपलायनादि हलकें अश्लाघ्यकर्म तें करावा सजो लाज न नाही तो.

पाझर, पु० गूळ, मीठ, बर्फा, इ० कांस इवळत तो; २, उदक, घृत, इ० कांसें भरलेल्या मडक्यापासून किं० खडक इ० कां पासून थोड थोडा द्यावा स्वाव होत असतो तो; दगडामपाझर आणणें स्० आर्जवाघनेक युक्तीनीं केवळ निर्दयास द्या अदत्त शिरोमणीस कोही दान वासना उत्पन्न करणें असा अर्थ.

पाझरणें, गूळ, इ० क इवविकागतें पावणें; २, मडकें इ० क पाझरणें युक्त होणें किं० चांताल जलादिक पाझरणें बाहेर वाहणें

पाट, पु० बसायासाठीं लांकडाचें आसन करितान तो; २, नदी, तळें, इ० कां पासून खणून विवक्षित देशीं जें पाणी नलें असतें तो किं० तो पाणी जायाचा मार्ग तो; ३, शूद्रादिकांचा स्त्रिया पुनर्विवाह करितान तो; ४, गोणताट, पडम, इ० वस्त्र विणनेसमयीं जी रुंदी धरली असत्ये तिनकेंच रुंदीचें जें तें वस्त्र तो; ५, तीन पाटांची धोंगटी केली स्० रुंदच रुंद होत्ये; ६, डोकीचे केशांचा जो वस्त्रार्थ नें काढिला पट्टा तो; ७, रा० न० बैल, टोणगा, इ० कां चागाय, सैस, इ० कांवर उडण्याचा जा आवृत्ति त्या प्रत्ये; ७, पु० को० नदीचें जें पात्र तो.

पाटकरी, पु० पाटाची बायको जाणे केली आहे तो.

पाटा

पाटकरीण, स्त्री० पुनर्विवाह केला आहे जिणे ती.

पाटकसूं, न० पाटकरीण निंदावृत्ति; स्त्र० पाटकसूं तें बटकसूं.

पाटकुळी, स्त्री० रा० लहानजो प्राणी यावयाचा पाट ती.

पाटणी, स्त्री० पाटण्याचा जो व्यापार किं० तहारा जालें जें आछादन ती.

पाटणें, तक्तपोशीनें गृहप्रदेश आछादित करणें.

पाटपासोडा, पु० को० विवाहादिकीत वधूवरें बसायासाठीं सखलाद इ० वस्त्राचें आच्छादित दोन तीन पाटपंक्तीनें संलग्न मांडितान तो.

पाटल, पु० सं० ईषत्पांढरेपणानें युक्त जो रक्तवर्ण तो; २, ३लिं० तद्विशिष्ट तो.

पाटली, स्त्री० स्त्रियांचें हस्तभूषण आहे.

पाटव, न० सं० पटुपणा.

पाटवड, स्त्री० रा० पाटाचें पाणीं वहावयाचा जो खणून करितान मार्ग ती.

पाटवडी, स्त्री० हरभर्याचा पिठाचा शिजवून जावरफी सारिग्या तोडीं लावाया करितां वडयाकरितात ती.

पाटवण, न० दे० पाण्याचा जो पाट तें.

पाटवणी, न० पाटाचें जें पाणी तें.

पाटसरी, स्त्री० जई.

पाटस्थळ, न० पाटाचे पाण्यानें शेत, आगर, इ० जेथें होतें तें स्थळ.

पाटा, पु० पुरण, कोशिंबीर, इ० जाजवर वादितान तो दगड; २, एकसारख्या लागत गेली जी मोठी शेतजमीन तो; कोणेक देशाचा पाटावर बंदा होणें

स० दुष्काळ, गलीम, इ० कानें सत्यानास होणें; जन्माचा पाटावर बंटा घेणें स० जन्मपर्वत पोषणाविषयीं पत्कर घेणें याचा प्रयोग निषेधाधी.

पाटागर, न० पाटाचे पाण्यानें करितात जें अगर नें.

पाटांब, पु० न० अनेक विचित्रविचित्रां कित रेशमी वस्त्र आहे; स० वेडीचें सोंग घेतल्यास पाटांब फाडावें लागतें.

पाटिलकी, स्त्री० पाटलाचा जो अधिकार ती.

पाटी, स्त्री० धुव्याक्षरादि लिहायाची जी फळी असलेली ती; २, मोठी जी टोपली ती; ३, रा० तुळई इ० कावयाजोगें मोठें लांब चौरस लांकूड ती; ४, चरकाचे मुसळाचे खातीं आणि चर जा दोन जाड फळ्या बसविल्या असतात त्या प्रत्येकीं; ५, को० रुंदी थोडी आणि लांबी बहुत असें जें शेन ती; ६, दे० आठव्या पाट्यांची जी फळी ती; ७, को० घरटाचे किलावर जी आडवी लांबे डांबी पट्टी बसवितान ती; ८, स्त्रियांचें कंदभूषण आहे.

पांटी, स्त्री० मोठी जी टोपली ती.

पाटील, पु० गांवचा कारभार करणारा वतनदार अधिकारी आहे.

पाटीलपटवारी, पु० पाटील, कुळ करणी इ० तो.

पांटे, न० रा० मोठी रुंद जी पांटी तें.

पाटेल, पु० पाटील.

पाटेलकी, स्त्री० पाटिलकी.

पाठ, पु० विद्यार्थी गुरूपासून स्वाध्याय दिवशीं जितकें व्याख्यान शास्त्रादिकांचें घेतो तो; २, परिपाठ; ३, स्तोत्रादिकांची जी आवृत्ति तो; ४, कोणेक ग्रंथामध्यें एका पोथीवर एक आणि दुसरे पोथी.

पोथीवर दुसरे प्रकारचा परंतु अशुद्ध नव्हे अर्थ ही भाषा: सारखा मिळतो असे जे दोन प्रकारचे अक्षरक्रम असतात ते प्र०; ५, ३ लि० तोंडपाठ; ६, स्त्री० शेळीचें जें स्थूलपत्य ती; ७, कंबरेपासून मानेपर्यंत जो शरीराचा मागला भाग ती; ८, फूलपान, चर्म, साल, इ० कांचा बाहेरचा जो भाग ती; ९, तवा, पाट, सहाण, पाटा, यांचे प्रसिद्ध कार्योपयुक्त आंगाचा मागला जो भाग ती; १०, मश्रू, किनखाप, इ० कांचें दर्शनीय अंगाचें प्रतिपत्ती जें आंग ती; पाठरिघणें कि० निघणें स० भयादि कांमुळें कोणेक समर्थाचा आश्रय करणें; पाठघेणें कि० पुरवणें स० कोणेकास विवक्षित कार्यकरण्याविषयीं सतत तत्त्व लाबित असणें कि० कोणेक कार्यावर निरंतर सटून उद्योग करित असणें कि० कोणेकाचे हात धुवून पाटीस लागणें; पाठसोडणें स० कोणेकाची पाठ घेण्याचा जो व्यापार धरिल्ल होता त्यापासून निवृत्त होणें; पाठधरणें स० चालत्यास मागून धांबत जाडुन गांठणें; पाठदेणें स० कोणीकलहादि करित असतां आपल्यास सामर्थ्य असतां ही उपेक्षा करणें; त्याची त्यास पाठ आहे इ० स्थलीं पाठ बळ आहे असा अर्थ होतो; शत्रूसपाठ देणें कि० दारबणिणें स० युत्थादि प्रसंगीं पळून जाणें; पाठकांपणें स० भयानें कि० घोरकर्म पाहिल्यानें शरीर कांपणें; पाठटाकणें स० पासलपट्टी करणें; पाठराखणें स० कोणेकाचा पाठराखेपणा करणें; पाठभुईस लागणें स० इज्यहीनतेमुळें कि० वाईक्यामुळें तत्तव्यापारीं केवळ असमर्थ होणें; पाठउचलणें स०

स्व० तद्विपरीत समर्थदशापावणे; स्व० वारावाहील
तशीपाठ करावी; शत्रूचीपाठतुडविणे स्व० आघा-
डीपिछाडीमारणे; पाठवळणे स्व० विवक्षित देश-
कडे पाठ व्हावयाजोगे फिरणे; पाठीवर असणे स्व०
प्रभु इ० कानें प्रमादादि जालें असतां शिक्षाकरण्या
विषयीं मित्र, बंधु, इ० कानीं प्रसंगीं आपनि दूरकर-
ण्याविषयीं, शत्रूनें नाशकरण्याविषयीं, आश्रयभूत
असणें; उ० यामाणसांना पाठीवर कोणीं असल्या
शिवाय काम करणार नाहीत; उ० आमचे पाठीवर ई-
श्वर आहे; जोराचे पाठीवर दोन शें स्वार पाठविले आ-
हेत; संततिकमानें कनिष्ठ सोदरस्थानीं असणें; उ०
माझे पाठीवर पांच भावंडें आहेत; संसारादि पाठीवर
पडणें स्व० अंगावर पडणें असा अर्थ जाणावा; कां-
हीं एक कार्य पाठीवर टाकणें स्व० आजकल उद्योग-
कें अशारवालीं टाकणें; पाठीस लागणें स्व० कोणे-
क गोष्ट कटेना अशा प्रकारें जडणें किं० कोणेक जा-
णारास मागून घसयास धांवणें किं० पाठ पुरवणें;
पाठीस लावणें स्व० आग्रहानें काहीं एक कोणेकाने
पदरीं बाधणें; यानें काळीज पाठीस आहे स्व० हाप-
राकाष्ठेचा साहसिक आहे; पाठीवरून असणें स्व०
आपले मागून स्वसोदरस्थानीं असणें; उ० माझे पा-
ठीवरून चार भाडु जाले; पाठीशीं, आपल्यास अव-
श्यनिर्वाह केला पाहिजे अशा प्रकारें आपल्या संबंध-
धांत; उ० हें काम मी आपले पाठीशीं लावून घ्यावें
तश्या माझ्यामार्गे हजार लबांडे आहेत; पाठीस पोट
लागणें किं० पोट आणि पाठ एक होणें स्व० अनां-
श कांहीं नसल्यामुळे अनिशविन पोट खोल जाणें;
पाठीशीं घालणें स्व० दुसऱ्याचा अपराध्यास आपण

आश्र

आश्रय देवून देवणें; पाठीस नेल लावून देव इ० स्थ-
लीं अपराध करतो आहे सतर स्वार घेण्याविषयीं
सिद्ध होतुन राहा असें नासयें; पाठीं स्व० पाठीमागे; उ० त्या-
चे पाठीपोटीं कोणीं नाही; पाठीशीं स्व० पाठीमागे; उ०
माझे पाठीशीं शंभर माणसें आहेत; पाठीमागे स्व० जा-
स वास्तविक पाठ आहे असे जे मनुष्यादित्याचे पा-
ठीमागे किं० परोक्ष; उ० आपले पाठीमागे आप-
ल्यास दिसत नाही; पाठीमागे कोणास कोणाचा
गलें स्पर्श तो; विवक्षित देशापासून किं० कालापा-
सून अनिकांत जे पूर्ववर्ति काल किं० देश त्यांचा वा-
यी; उ० आतां तोगां ब पाठीमागे राहिला; वर्चाचे पा-
ठीमागे आपणास कांहीं समजत नव्हतें; कोणेक
क्रिया किं० मनुष्यादिक होतुन गेल्यावर अनंतर
कालीं; उ० बापाचे पाठीमागे मुलानें नाव लौकिक
बांगला मिळविला; विभक्त जाल्याचे पाठीमागे
जें जाणें मिळविलें तें त्याचें; कोणेक पदार्थाचा आ-
पल्याकडील जो भाग तद्विपरीत भागाकडे; उ०
त्या आंब्याचा पाठीमागे तुझी गाय चरती; चाल-
णारा जो पदार्थ तो जो शरीर भाग पुढें कलून चाल-
त असतो तद्विपरीत भागाकडे; उ० घोट्याचे
पाठीमागे जातुन को लातमारील; आपण प्रवासा
दर्थ गेलों असतां आपलें सर्व संभावायास अधि-
कारी पुत्र, बंधु, इ० जे संबंधी असतात त्या कोटीं
त; उ० मी येथें एकदांच आहे परंतु पाठीमागे बी-
समनुष्ये आहेत; पाठीमागे जो असेल तो क्रिया
करील; कोणेक क्रिया जिकडून जाली पुन; विपरी-
त गतीनें विकडे; उ० पागाटीं आणलीं होती तीं पा-
ठीमागे दिलीं; पाठीमागे सरणें स्व० कोणेक कार्यविषयीं

मागे

मागें सरणें; उ० हा कोणते ही साहसकर्मविषयीं पाठीमागें सरणार नाही; कोणे कावा पाठीमागें लागणें स्० कोणे कावे नाही लागणें; पाठवळणें स्० पाठमोरा होणें.

पाठक, पु० अध्यापक.

पाठकांब, स्त्री० दे० वेळूचा पाठीसहिन जी कांब ती.

पाठकुळी, पाठकोळी, अ० दे० घेणें इ० कांवा योगीं प्र० पोर इ० उचलून न्यायासाठीं पाठीवर घेणें.

पाठकोरा, ३ लि० एका अंगानें लिहिल्यामुळें दुसरें अंग जावें कोरें आहे तो कागद.

पाठकोरें, न० एका अंगानें जो कोरा कागद तें.

पाठचा, ३ लि० पाठीमागचा किं० आपले पाठीवर जा लेलें भाबंड तो.

पाठजाळ, पु० आपले पाठचे भाबंडास कांहीं बाईट शालें असतां जो शोकादिक होतो तो; स्० पाठजाळ पुरवेल पण पोटाजाळ पुरवत नाही.

पाठण, न० कीं० मारबसणें इ० प्रसंगीं पाठीस पाठण स्०; २, रा० चोळीचा पाठीवरचा जो प्रदेश तें.

पाठपुरावा, पु० कोणेक कार्याचीं जो प्रवृत्त जाला त्याचे पाठीमागून अनेक प्रकारें साहित्य करण्याचा जो व्यापार तो.

पाठपोट, अ० दोहीं पृष्ठांकडून लिहिल्याचें किं० वाचण्याचें वि० उ० पुण्याहून कागद पाठपोट लिहून आला; २, दे० न० बायकामकरसंकांतीचे दिवशीं दोन जोगल्यासुतानें गुंडाळून परस्पर बाण देतात तें.

पाठवळ, न० कोणेक कार्याविषयीं प्रवृत्त जालेल्या समागाहून पाठपुरावा होण्याविषयीं कोणेक बंधु

इ० समर्थचा आश्रय असतो तें.

पाठबीळ, पाठबेळ, न० रा० पाठीकडल्या अंशाची स्फूप इ० करण्याचे उपयोगी जी पातळ वेळू इ० कांची कांब तें.

पाठमोरा, अ० जांची पाठ जासमोर आहे तो त्यास; २, गमनादि प्रसंगीं जिकडे मुख असावें तिकडे पाठ करून; उ० मला अडचणीमुळें फिरायास सांपडेना लघून पाठमोरा माघारा सरलों; कलहादि कांविषयीं पाठमोरा होणें स्० पराज्मुख होणें; पाठमोरापहाणें स्० मागें दृष्टि करून पहाणें.

पाठरारवणा, ३ लि० नव्यानें च सुलगी सासरीं स जाते वेळेस जो माहेरचा कोणी बरोबर जातुन जो रहातो तो.

पाठरारव्या, ३ लि० पाठरारवणा; २, कोणेकास कोणेक जो पाठपुरावा करितो त्याचा तो.

पाठरिघावा, पु० वा० पाठबळ.

पाठलग, पु० वा० विद्यादिसाधनार्थ गुरू इ० कांचे संबंधांत सर्वदार हाण्याचा जो प्रकार तो; उ० त्याचा तूं पाठलग सोडूनको स्० बरें होईल.

पाठलाग, पु० चोरादिक कोणी पळाला असतां त्यास कोणी एक पाठवून धरण्याविषयीं जो उद्योग तो.

पाठवण, पाठवणी, स्त्री० आपले घरां कोणी आलेला जो भिक्षकादिक त्यास कांहीं दक्षिणादि दान पूर्वक निरोप देताना ती किं० तें दक्षिणादि द्यावी.

पाठवणें, धाडणें.

पाठवळ, न० पाठाळ, स्० शेटशा हाणा आणि बैल पाठ

पाठबळ .

पाठशक्ति, स्त्री० कांहीं एक ग्रंथ पाठ करण्याचें किं०
पाठस्मरणण्याचें बुद्धिसामर्थ्य ती .

पाठशाला, पाठशाळा, स्त्री० शास्त्रादि पाठ सांग
ण्यासाठी जी शाळा केली असत्ये ती .

पाठाड, न० मार देणें इ० प्रसंगां पाठीसच स्म०

पाठाण, न० पाठाड .

पाठान्तर, न० कोणेक ग्रंथामध्ये श्लोक, वाक्य, पद, इ०
विषयां जो पाठ चालत असतो त्याहून विलक्षण
कवित्प्रत्यंतरादिकां वाठार्यां उपलब्धमान अस-
तो जो इतर पाठ तें; २, तोंड पाठ जो श्लोकादि ग्रंथ त्या
चा कोणकापाशीं असतो जो भरणा तें किं० त्याभ-
रण्यानें त्यापुरुषास असतें जें वैशिष्ट्य तें; ३, तों-
ड पाठ .

पाठार, न० ग्रंथादिकांत पाठीसच स्मरणानात; उ० अ-
ग्नीचें पाठारी पिके होती; २, पर्वतादिकांचें जें पठार
तें; ३, महागिरी बांधनें ममयीं तळीं जें लांब उभें
लांकूड प्रारंभीं घालितात तें; ४, ला० कोणेक कार्या-
ची जी आरंभावस्थी तें; उ० त्यानें नुकतें घर बांधा-
याचें पाठार घातलें आहे .

पाठाशक्ति, स्त्री० पाठशक्तीचा अपभ्रंश .

पाठाळ, न० पाठीवरून ओसें किं० म्बारी वाहाण्याचे
उपयोगी जें घोडे, बैल, उंट, इ० तें .

पाठिंगा, पाठिंबा, पु० जाचें जास पाठबळ आहे
तो वंध्यादित्याचा .

पाठी, ३ लिं० जास पाठशक्ति मोठी तो .

पाठीमागचा, ३ लिं० पाठीमागे स्थित्यादिद्वारा जा-
चा संबंध आहे असा जो कांहीं पदार्थ किं० काहीं गो-

ष्ट इ० तो .

पाठीमागला, ३ लिं० पाठीमागचा .

पाठीमागून, अ० कांहीं एक पदार्थाचा किं० मनुष्यादिकां
चा जो पाठीमागला भाग किं० प्रदेश त्यातें धरून;
उ० मासे पाठीमागून तूं बिस्तून पुनको; हे पागोटे
पाठीमागून चागलें दिसनें; २, कोणेक व्यवहार, का-
ल, किं० देश यांचा अतिक्रान्त जो विभाग त्यानें पुन-
धरून; उ० हे वाक्य पुन; पाठीमागून स्मरण; पाठीमा-
गून जसा संप्रदाय चालत आला आहे तसेंच त्याचें;
३, कोणेक मनुष्यादिक किं० कार्य होतुन गेल्यानंतर;
उ० बापमेळ्यानंतर पाठीमागून याने गें सामिळ बि-
ला; नुस्तीं जेवळ्यानंतर पाठीमागून आस्ती जेवळें; ४,
विवक्षित मुख्यसमयांतें अनिक्रमून; यदा पाठीमा-
गून लाबणी जाली; ५, परीक्षता धरून; उ० हातोडा
वरगोडबोलतो आणि पाठीमागून शिव्या देतो .

पाठून, अ० पाठीमागून .

पाठोपाठ, अ० एकाचें आरंभिती जी क्रिया तदव्यव-
हितोत्तरक्षणीं तदन्यकर्तृकतत्त्वजातीय क्रियेचा
आरंभ होई असें; उ० तुसे पाठोपाठमी निघावों .

पाड, पु० निरुद्ध; त्याचा काय पाड आहे इ० स्थळांतो
कः पदार्थ अस्मा अर्थ; २, आंबा, बोर, त्रिध, इ० चां
हा वृक्षांचीं फळे वृक्षावर कांहीं पिकूं लागण्याची
जी दशा तो; ३, दे० दृक्षावरच ईषसाच पिकलेला
जो आंबा तो; पाडचा स्म० वृक्षावरच पिकलेलें असें
आंबा, पेरू, बोर, गमफळ, इ० तो, कि० तरास दशा-
पन्न जो तो हो .

पाँड, पु० नीस काठ्या रूप जें क्षेत्रप्रमाण, कि० क्षेत्र
तो .

पाडकुला, ३लिं० रा० वयातीत असतां ही जाचे अंगावर कोंबळेपणा आणि कांहीं पुष्टता दिसत असत्ये असा जो पुरुषादिक तो; उ० तिला पंधरा लेंकरें आलीं तथापि पाडकुली दिसत्ये.

पाडगें, न० पासोडी इ० कांचें एकपट्टें; २, लुगडें, खणाळें, इ० कोरे कापडाचा जाव्यक्ति त्याच०, कयविक यव्यवहारप्रसंगी च०.

पाडणें, पडेअसा करणें.

पाडय, पुं० पाडांव.

पांडव, पु० पुराणप्रसिद्ध पांचजण भाडुराजे आहेत; २, ला० पांचवा संख्येस स्त्र०.

पांडवकृत्य, न० डोंगर, खडक, पांखरून देवालयें मभामंडप इ० कांहीं मनुष्यशक्तीनें व्हावयास कठिन दिसावाजोगे आकार कोठेंकोठें आहेत त्यांस स्त्र०.

पाडवणें, पाडणें.

पाडवा, पु० प्रतिपदा.

पांडवांचें लेणें, न० पांडवकृत्य.

पाडस, न० हरिणीचा वस्त्रें; २, ग्रंथादिकांत गाथ मनुष्यादिकांचे ही वस्त्रांस स्त्र०; ३, ३लिं० पाडसा.

पाडसा, ३लिं० कों० ताहें नव्हे असें जें गोमहिष्यादिकांचें बांसरू तो किं० ताहें नव्हे असें जें दुपतें गुरू इ० तो.

पाडळ, स्त्री० एक ओषधी आहे.

पाडा, पु० गाईचें जें पुमपत्य तो; प्रायः अल्पवयस्क वृत्ति; २, कों० पोफळ, नारळ, कोकंब, इ० वृक्षसमुदायाचीं जून पाड्यास आलेलीं फळे एकावार पाडण्याचा जो व्यापार तो; ३, कोणे कगांबची जी मुख्य वसति असत्ये तदितर दाहापांच घरांचा स्थलभेदें करून

जा

जा अनेक वसत्या असतात त्याप्रत्येकीं; ४, एकादिक संख्या एकादिदशांत संख्यानीं गुणून जे सुलोस लिहाव्यास शिकवितात ते प्रत्येकीं

पाडाचा, ३लिं० वृक्षावरच पिकलेलें ओवा, बोर, इ० फल तो वतदासन दशापन्न जो तो ही.

पाडाव, पु० दे० पराजय; उ० त्यानें दोन शब्दांत त्याचा पाडाव केला; २, ३लिं० पराजित; उ० मी त्याचीं घोडीं पाडाव करून आणिलीं.

पाडाव, ३लिं० पाडाव द्वितीयाचीं.

पांडित्य, न० शास्त्रार्थकथन, तत्त्वविवेचन, इ० रूप जें पंडितकर्म ते; २, भाषणचातुर्य.

पाडी, स्त्री० गाईचें जें स्म्यपत्य ती.

पांडु, पांडुर, ३लिं० सं० पांढरा.

पाडेकरी, पु० कों० नारळ, पोफळ, इ० कांचा पाडाकरण्याविषयीं जो कुशल तो.

पाँडया, पु० ग्रामाद्यधिकारी एक वतनदार आहे; २, दे० केवल लहान नव्हे आणि केवल मोठे नव्हे असा जो बाप तो.

पाँढर, स्त्री० देवतारूपेंकरून मानलेली जी ग्रामाचे चतुःसीमेचा आंतली भूमिती; उ० नूयागाबांत राहून अशालबाड्या करितोस पण पाँढरीस मानणार नाही; २, गांवचे वतनदारांचा किं० गाबांत राहाणारे यच्च बाबत मनुष्यांचा जो समुदाय ती.

पाँढरपेशा, पु० ब्राह्मण, परभू, सोनार, कासार, लोहार इ० जाजाति तो, स्त्र० जाजाति मुख्यत्वेकरून कृषिकर्म करित नाहीत.

पाँढरमाती, स्त्री० पाँढरी जी माती ती.

पाँढरवट, ३लिं० ईषत जो पाँढरा मृत्तिकादि पदार्थ तो.

पाँढ

पौंढ

पौंढरा, ३लिं० दुधाचे वर्णासारखा जो वर्ण तो; २, तद्विशिष्ट; ३, संकेताने सर्पास ल०; पांढर्यावर काढे करणे ल०. आपण दस्तऐवजीं गुंते असा लेख करून देणे.

पौंढरापरीस, पु० पांढरे पायांना जो मनुष्यादि त्यास ल०.

पौंढरापाल, ३लिं० रोगादिकाने शरीर नीरक्त झाल्यासुं जें पांढरे पालीसारखा दिसू लागला तो.

पौंढराफटफटीत, ३लिं० केवळ जो पांढरा तो; २, जें थेंकांहीं लाली इ० वर्णांतर असावे तें नाहीं लपून पदार्थानिस्तेज दिसतो तेथेच प्रायः प्र०; उ० पुतळीपुढें बारांचे दराचें सोने पांढरें फटफटीत दिसतें.

पौंढराभोंपळा, पु० दुधभोंपळा.

पौंढरासफेत, ३लिं० स्वच्छ पांढरा जो वस्त्रादिपदार्थ तो.

पौंढरी, स्त्री० पांढर.

पौंढरेंपाणीं, न० केवळ पानळ जें ताक त्यास ल०.

पौंढरेपायांना, ३लिं० जेथे जाईल तेथे वाटोळें होतें असा अपयशांना जो मनुष्यादि त्यास ल०; कोणे काचें उरबळ पांढरें होणें ल० दारिद्र्य दशा जाउन कांहीं संपत्ति दशेनें पावणें.

पौंढुरका, ३लिं० पांढरा असा जो दिसतो तो, जेव्हां पदार्थाचें अमुकत्वे करून ज्ञान नाहीं केवळ तन्निष्ठ पांढरे पणामात्र दिसतो इ० कांहीं विषय असतां प्र०; उ० तो मार्गावर कोणसा पांढुरका दिसतो तस्मात् तो कांबळ्या नळें कोणी धोव्या आहे असें वाटतें.

पाणउतारा, पु० कठोर भाषण, शिबी, गाळ, पराजय, इ० कें करून दोतो जो ते जो भंग तो.

पाणकापड, न० कापल्या अंगावर ओल्या वस्त्राची जी पट्टा बांधितात तें.

पाण

पाण

पाणकौमडा, पु० कोमड्या सारखा पाण्यांत एकजीव असतो तो.

पाणक्या, पु० लोकांचे घरीं पाणीं भरून उपजीविका करितो तो प्रायः ब्राह्मण.

पाणखार, पुं० उकडांचे इ० खार वा पासाठीं पाण्यांत मीठ घालून खारें पाणीं करून ठेविलें असतें तो.

पाणघर, न० पाणीं तापवून स्नान करावा करितां जें स्थल केलें असतें तें.

पाणचट, ३लिं० जास भिष्टपणा काहीं कमी असा जो सद्वपदार्थ तो; २, ला० जांतरसनाहीं किं० ताळतंत नाहीं असें जें भाषण, गाणें, इ० किं० तादृश भाषणादिकरणारा मनुष्य तो.

पाणचूल, स्त्री० पाणघरची जी चूल ती.

पाणजंजाळ, न० को० पर्जन्य वा हुल्यादिका मुळें जिकडे तिकडे पाणीच पाणी अशी जी दशा होत्ये तें.

पाणजौवई, पु० जांबयाचा बंधूस घट्टेनें ल०.

पाणटाळ, पु० घराचे पारव्यांना किं० भूमींना कोणें दिशेकडे जो क्रमें करून उतरते पणा असतो तो.

पाणथरी, स्त्री० पोटांत एक रोग होत असतो ती.

पाणथळ, न० पर्जन्यगेला असतां ही जेथील ओल एका एकी उडत नाहीं व उष्ण कालीं खणिलें असतां जवळच उदक लागतें अशी जी भूमी तें; २, जास्वीली पाटाचें पाणी इ० सोय असती अशी जी जमीन तें.

पाणंद, स्त्री० दोहोंकडून कुंपण, शेरताटी, इ० आवरण जास आहे असा जो ग्रामांतील किं० ग्रामसन्निहित

हितमार्ग तो .

पाणदळ, न० पाणधळ .

पाणवट्टी, स्त्री० पाणकापड .

पाणपिकलें, न० कों० पाउसपडत असतां च पिक-
तें असें जें हळवें धान्य त्याचें पावसाळ्यांत करि-
तात जें शेन त्यास प्रसंगविशेषीं स्० .

पाणपीक, न० कों० पाणपिकलें .

पाणपोई, स्त्री० पन्हेरी प्रथमा र्थी .

पाणफोल, न० रा० भाताचे फुलावर पर्जन्यपड
त्यामुळे जें त्यामध्ये फोल होतें तें .

पाणबुडया, पु० नदी, समुद्र, इ० कांत मोतीं इ० न-
ळ्या पदार्थ काढायासाठीं बिरकाळ बुडण्याचा
जाणें अभ्यास केला असतो तो .

पाणभर्या, पु० पाणक्या .

पाणमाजर, न० पाण्यांत माजरासारखा एक जीव
असतो .

पाणमोट, पाणमोटली, पाणमोटळी, स्त्री० प्र-
सूतिकाळी गर्भावाहेर पडायाचे पूर्वी पाण्यानें भर-
लेली एक चर्माची मोट वाहेर येत्ये ती .

पाणरस, पु० रा० आं व्याचा एकवाररस काढिला अस-
तां पुनः त्या साली कोंयांत पाणी घालून रस काढिला
त तो .

पाणलोट, पु० पाणढाळ .

पाणवठा, पु० गांवचे लोकांचें पाणी भरून आणणें
बल्लेंधुणें, इ० कर्माचें नद्यादिकांवर जें स्थल अ-
सतें तो .

पाणवळ, न० कों० पाणधळ; २, २ लिं० पाणवट प्र-
थमा र्थी .

पाणशाई, स्त्री० मृदंगास केवळ जी पावळ शाई दे-
तात ती .

पाणशेंग, स्त्री० संकेतानें मासळीस स्० .

पाणसरडें, न० पाण्यांत एक सर्पजातीय जीव अ-
सतो तें; २, रहादाची माळ सरून येवून जें प्र-
तिबंधक लांकूड बांधितात तें .

पाणसरा, पु० घाटानें बैल, घोडे, इ० जातें त्या पा-
खून कोही कर घेऊन घाटकोसळला असेल तो
नीट करावा इ० कर्माचा अधिकारी बतनदार अ-
सतो तो .

पाणसा, पु० कों० गोमहिष्यादिकांस जीवनपोष-
णादि हेतुभूत जें तनूदेशीय उदकवृण इ० तो;
उ० या गांवचा पाणसा गुंगस मानत नाही .

पाणसाप, पु० जलांतरा हाणारा साप आहे .

पाणसांपूड, स्त्री० कों० गृहादिकांचे पारण्याचे रवा-
लचे वाजूचे बांशांचे टोंकाजवळ जी मोठी मजबू-
द सांपूड बांधित असतात ती .

पाणसाळ, स्त्री० भूम्यादिकांचें उच्चत्व प्रयुक्त जें
समत्व, विषमत्व, तें पाहण्याचे उपयोगी गंवडी इ०
कां पार्शीं ओळख्यानें विशिष्ट काळाचें त्रिकोण
आतुत असतें ती .

पाणारणें, रा० फणस, आंबा, इ० कांचें फल इ० प-
र्जन्यादिसंबंधी उदकाचा आंत संबंध साध्यामु-
ळें त्याचा स्वादादि विघडायाजोगें विकृतीनें विशि-
ष्ट होणें .

पाणि, पु० सं० हस्त; दंडपाणि, वज्रपाणि, इ० स०
जाणावे .

पाणिग्रह, पु० विवाहधर्मानें स्त्रीचा जो स्वीकार तो .

पाणि

पाता

पाणिग्रहण, न० पाणिग्रह.

पाणिबैद्य, पु० विचार इ० उपद्रवांवर पाणी अभिमंनि
तकरून देतो तो.

पाणी, न० उदक; २, शस्त्रादिलोहमय पदार्थास ताप-
बून पाण्यांत बुडविलें असतां तत्संस्कारानें जोगु-
णविशेष उत्पन्न होतो तें; ३, तेज लाक्षणि कार्यां;
उ० मोतीं मोठें आहे पण पाणी कमी; सडकून दोन
जापसाल करायास अंगीं पाणी पाहिजे; ४, काहीं पदा-
र्थांवर स्त्रवणादिकांच्या आडव करून लावितात
तें; पाणीपाउस, पाउसपाणी, केरपाणी, धुणें
पाणी, त्व० पाणीभरणें, केरकाढणें, धुणीधुणें,
इ० नित्य व्यवहारांच्या उपयोग असा अर्थ जाणावा;
पाण्यावरची रेषा किं० रेघ त्व० लामलेंच दुसरें प्र-
कारचें व्हायाचें असें जें कोणें कांयें प्रतितादिरूप
भाषण त्यास त्व०; कोणे कास पाण्यापेक्षां पातळ
करणें त्व० त्याच्या केवळ बाणउतारा करणें; कोणे
कास पाणी पाजणें त्व० पराजिन करणें.

पाणीदार, ३ लिं० जाचे अंगीं पाणीं चांगलें आहे
तो रत्नादि पदार्थ किं० मनुष्यादि तो.

पाणीपाउस, पु० पाउस इ०.

पाणोरा, पु० पाणेरें, न० को० पाणीं भरलेलीं भांडीं
देवायासाठीं घरांत विरेबंही किं० चुन्याची भूमि
करितात तें तो.

पात, स्त्री० कांदा, लसूण, भात, तृण, इ० कांयें जे पर्ण-
ती; २, धान्यमळा यासाठीं खळ्यामध्ये निवडा पुरू-
न त्याचे भोवतीं कणसें इ० कांयें राशीवर फिरवावा
करितां जी बैलांची पंक्ति बांधितात ती, धरधा० यो०
प्र०; ३, पु० सं० पनन; ४, चंद्र सूर्याचें जें कांति सा-

म्य

म्य०; ५, व्यतीपात; ६, न० को० पातें; ७, केवळ
आहानजो माउ तें.

पात, स्त्री० को० लावणी लावणें किं० रोप काढणें इ०
व्यापारीं तत्तत्क्षेत्राच्या सारखे कंटीच्या आपले समो-
रच्या जो भूप्रदेश धरिला असतो ती.

पातक, न० अधर्म; २, त्याणें लागतो जो दोष तें.

पातकिरला, ३ लिं० को० पातळांगी मनुष्य तो.

पातकी, ३ लिं० पातक केलें आहे जाणें तो.

पातडें, न० पंचांगास त्व०.

पातफणस, पु० फणसांत एक भेद आहे.

पातवड, पुं० को० अळू इ० कांयें पानास डाळीचें
पातलाबून गुंडाळून शिजवून कापून तळून खा-
वयासाठीं वड्या करितात तो.

पातवडी, स्त्री० पातवड.

पातळ, ३ लिं० जामध्यें द्वांश अधिक असा जो तका
दिसद्रवपदार्थ; २, जाउपणास कमी असा जो फळी,
पान, इ० पदार्थ; ३, विरल; उ० शेनभारी पातळपे-
रलेंस; ४, दाटन व्हे असें जें स्नेह, ममता, इ० तो; ५,
कृशजें शरीर; ६, न० स्त्रियांचें नेसाबाचें वस्त्र
आहे.

पातळपोट्या, ३ लिं० जाचें पोट वरदिसत नाही तो.

पातळाई, स्त्री० दाटीच्या प्रतिपक्षी जो धर्म ती; उ०
मघां देवळांत दाटी होती आतां पातळाईं साली.

पातळांगी, ३ लिं० जन्मतः शरीराचें जो कृश तो.

पातळांग्या, ३ लिं० पातळांगी.

पातळी, स्त्री० दे० पातळाई; २, लोहचें एक आउत आहे.

पाताण्या, पु० एक जाति आहे.

पाताल, न० भूलोकाचे खालीं सात लोक आहेत ते प्रत्येकीं;

पाता

पाथ

२, खोलपणा आधिक्यंकरून वर्णायां असतां
अतिशयोक्तीनें तत्त्वदेशास स्०; उ० एकेउपा-
सानें डोळे पाताळांत गेले; पोटपाताळास गेलें.

पाताळ, न० पाताल.

पाताळयंत्र, न० उदेल इ० नेल काढायाचें पात्र आहे
तें.

पाताळयंत्री, ३ लि० जाबीमसलत भारी खोल अस-
त्ये तो.

पातित्य, न० सं० पतितपणा, दुष्कर्म केल्यामुळें जो प-
तितपणा येतो तद्दिषयीं लोकांत म०.

पातिव्रत्य, न० पतिव्रतापणा.

पाती, स्त्री० अनेक कृत व्यवहारांत अनेकांचे जे अं-
श असतात ते म०; उ० या सावकारींत व्यवसाया
पात्या आहेत; २, सोने, रुपें, इ० कांचें सांधकाम क-
रण्याचे उपयोगी जोडां कांवा पत्रा असतो ती; ३,
रा० पात प्रथमार्थी; ४, माडसुपारी इ० कांचें पर्णती.

पांती, स्त्री० पाती प्रथमार्थी.

पातीदार, ३ लि० भागीदार.

पातें, न० डोळ्याची पांयणी; २, तरबार, कुरी, इ० कां-
चें जें पान तें; ३, रा० फणसांत जामध्यें आंठळ अ-
सतना हीं असे जे केवळ बारीकगरे असतात तें;
पात्यास पातें न लागणें स्० ईश्वराने निश्चिन्ता
गणें.

पातेजणें, पात्यवणें.

पातेरा, पु० अनुपयोगित्वें करून विवक्षित बाळले-
ल्या पर्णाचा जो समुदाय तो.

पातेरें, न० कों० पातेरा.

पातेली, स्त्री० लहान जें पातेलें ती.

पाते

पातेलें, न० कडी, सो बारें. इ० करण्याचे उपयोगी
ताम्रादिकाचें आकारविशेषाचें उधळ पात्र अस-
तें तें.

पातोडा, पु० पापोडा.

पातोडी, स्त्री० पातवडी.

पातोळा, पु० तांदळांचे पिठाचें पकान आहे.

पात्यवणें, रा० जो पदार्थ किं० व्यवहार निरंतर देख-
रेख इ० पूर्वक आपण संभाळायाचा तो दुसरा सं-
भाळील असा विश्वास पावून त्याजवर देवणें किं०
केवल आपण देखरेख न करितां मोकळा सोडणें;
उ० नेणते मुलावर घरपात्यवून बाहेर जातां येत ना-
हीं; बिहिरीवर मुलास पात्यवून का.

पात्र, न० कोही एक पदार्थ देवाचा आधार भूत जें भां-
डें, पान, इ० तें; २, नदीचें पाणी जित की कंदी व्यापून
चालतें तो तितका प्रदेश; ३, ला० दान, शाप, इ० दे-
ण्याविषयीं उचित जो ब्रालण अपराधी इ० तें; ४,
प्रशासविंदा, इ० करण्यावि० उचित जो सद्गुणी दु-
र्गुणी इ० तें; ५, क्षमा, दया, इ० का विषयीं जें उ-
चित उद्देश्य तें; ६, गुण दोष इ० कांचा जो निधितें,
सत्पत्र, दानपात्र, इ० समास हि जाणावे; ७, सं०
नाटकामध्यें जीं सोंगें येतात तीं प्रत्येकीं.

पात्रा, स्त्री० वेश्या.

पात्सर, पात्सार, पु० वा० विश्वास.

पांथ, स्त्री० पांत.

पांथ, पु० पथिक.

पाथर, स्त्री० रा० वस्त्रें धुणें, बरबसून स्नान करणें,
इ० घुपयोगी सपाट जो दगड ती.

पाथर आंबटी, स्त्री० रा० जांबोत्री दगडांवर पर्जन्य
कालीं

पाण्य

पान

कालीं एक आंबट वनस्यतिरुजत असती ती.

पाथरफोड, पु. एकपक्षी आहे जो चौ-चीनें दगडफोडा
त असतो तो; २, वा. पाथरबट.

पाथरफोड्या, पु. पाथरवट.

पाथरबट, पु. जोतें इ. बांधापाचे दगड घडून उपजी
विका करणारी अशी मनुष्यांत एक जाति आहे.

पाथरी, स्त्री० पालेभाजी आहे; २, मनुष्यांचे पोटांत
एकसेग होत असतो ती.

पांथस्य, पु० पांथाचा अपभ्रंश.

पाँथा, स्त्री० पांत; २, दे० पु० कोणेक कामाचा जो मा
र्ग तो.

पाँथी, स्त्रा० भागी प्रथमार्थः.

પૌંથીદાર, પુ. ખાગીદાર.

पाथेय, न.सं. मार्गारिवाचयाने उपयोगी लाडू इ.
जे पांथजन बाळगितात ते.

पाद, पु० चरण; २, गुदशब्दतो .

पाँद, स्त्री० पाणद .

पादचारी, ३लि० पायाने चालणारा जो मार्गस्थ तो,
स० अश्वादियानरहित.

पादुगें, कों-कोणे कास काहीं एक कामाखातीं ध-
रून पुष्कळ श्रमविणें.

पादडा, पु० कों० कोणे कास पुष्कळ पादडल्या मुळें जी
जर्जर प्राय अवस्था होत्ये तो; काढणें, घालणें, मि
घणें, यां धातूंन्नायो० व०.

पादणें, गुदद्वारानें शब्दकरणें, स्म० पादोपणनां दो.

पादत्राण, न० सं० जुते, जोडा, इ० ते.

पादरक्षण, स्त्री. रा. गुद्वायूनीजी घाणती.

पादरुधिराई, स्त्री० अंगीं सामर्थ्य व धीटपणा नसतां
तोडा

तोंडानें माच जो धीटपणाचा डौल कोणी दाखवि तो
ती.

पादरफुसका, १लिं० विवक्षित कामाने विर्वाहापुरतें
जाने अंगीं सामर्थ्य नाही तो मनुष्यादि जीव किं०
पदार्थ तो .

पादरा, ३लिं० अनिशयित पादण्यान्वा स्वभावजात्या
तो, २, ला० भितर्यसिस्, स्, पादयसि वरणायेमी
स.

पादरीमामी, स्त्री० एकवनस्यति आहे.

पादवर्णों, पादडणों.

पादशाह, पु० १० : यवनजातीय जों राजा तो .

पादशाही, स्त्री० **پادشاہی** : पादशाहानां अधिकार
ती; २, ३ लिं० पादशाही संबंधी जो शि का सनद
इ० तो.

पादाक्रान्त, ३लि० पराक्रमाने पराजित करून स्वाजां
कित केलेजे देश, शत्रु, इ० तो .

पादुका, स्त्री० देवादिकां चा जा खडा भा असना न त्या
प्र०; २, दगड इ० कांवर देव, गुरु, इ० कांवे पाउला
चें चिन्ह केलें असतें ती; ३, साधारण पादभाणा
सही कदाचित् स्त्र०

पादेलोण, न० एकक्षर आहे.

पादोदक, न० चरण तीर्थ.

पाद्य, न० सं० पादप्रक्षालन किं० तदर्थजिं उदक तें; २,
ला० कोणे कास पाद्यानें घालणें ह्म० लात, बुक्या,
इ० कार्ने पुष्कल तुडापिणें.

पान, न० सं० प्राशन; २, पर्ण; ३, शस्त्राची मूठ सोडू
 न अवशिष्ट जो भाग ते; ४, कागदाचा जो ताव
 कि० पोथीचे जें पत्र ते; ५, मुलांचे कपाळावर एक

भूष

पान

पान्ह

भूषण पर्णाकार बांधित असतात ते; ६, धोनरजो
उयाचीं जीं दोन धोनरें तीं प्र०; ७, केनकीचा पुण्या
ची जीपांकळी ते; ८, गंजीफाचा जायकत्या अस
तात त्या प्र०; या शब्दांमधे मद्य पानास ही केवळ पा
न व्यवहार आहे; सर्पसोंबण्यास पानलागणें स्०.
विडाखाण्यास पानखाणें स्०.

पानउतारा, पु० पाणउतारा.

पान तेंबडा, पु० पाणकोंबडा.

पानगा, पु० तबानसनां पानासच पीठलावून जीभा
करीकरितात तो.

पानगी, स्त्री० लहान जो पानगा ती.

पानघणस, पानघोणस, पु० सर्पाकार पाण्यांतील
एक जीव आहे.

पानघोंगडें, न० विरल्यास स्०.

पानचट, ३ लि० पाणचट.

पानडी, स्त्री० कंठा इ० कांत पदकस्थानीं भिदलाकार
किं० पर्णाकार पदार्थकरून जी घालितात ती.

पानढाळ, पु० पाणढाळ.

पानताटी, स्त्री० पत्रावळी इ० उपयोगी पानाचा का
ठ्या लावून जो लांबट भारा बांधितात ती.

पानथळ, न० पाणथळ.

पानदान, न० विड्याचीं पानें ठेवायाचें जें पात्र तें.

पानपट्टी, स्त्री० विड्याचे पानांत कपारी इ० घालून
जी गुंडाळी केली असती ती.

पानपात्र, न० उदकादि प्राशन करायाचें पेल, लो
टी, इ० पात्र तें.

पानपूड, न० कांहीं आकारविशेषाचें वेळू इ० कांचें
पानदान असतें तें.

पानपेंडा, पु० रा० पानभारा.

पानबाजी, पानबाजू, स्त्री० पादशाह आणि वजीर
एतदतिरिक्त जीं उंचीपानें गंजिफाचे डावांत घाट
णीस येतात तीं.

पानबाळी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

पानभारा, पु० भोजनाघुषयुक्त पानाचें जें ओक्षें
तो.

पानमळा, पु० विड्याचे पानाचा जो मळा तो.

पानलोट, पु० पाणलोट.

पानवठा, पानवथा, पु० पाणवठा.

पानवेल, स्त्री० नागवेल.

पानसडें, न० रा० पानकपारी इ० विड्याचें साहित्य
ठेवायाचें बटवी इ० पात्र तें.

पानसरडें, न० पाण्यांतील जिवाणू आहे.

पानसळ, स्त्री० दे० भूमि इ० कांचें समानत्व पाहाण्या
चें एक आडुत आहे.

पानकपारी, स्त्री० विडा: २, आपलें काम दुसर्पापासू
न करून घ्यावयाचें असतां अत्यस्वल्प जें त्यास
इत्यादि देतात त्यास स्०.

पाना, ३ लि० पुरतापिकल्यानंतर वर पर्जन्यपडल्यामु
ळें विकृतिपावलेला जो भात इ० दाणा तो.

पानेणें, वा० दाण्यानें पानें पणा पावणें.

पान्हणें, गाय इ० कांहीं पान्ह्यानें युक्त होणें.

पान्हवण, न० गाय इ० कांस पान्हा यावयासाठीं जें नृ
ण अंबोण इ० खावयास घालितात तें; २, ला० कां
णेकांनं आपल्यास अनुकूल व्हावें म्हणून जें इ०
व्यादि देतात त्यास स्०.

पान्हवणें, पान्हणे.

पान्हा

पान्हा, पु० पुत्रप्रेमादिकारणानें शरीरावयव बंधशि
थिल झाल्यामुळे दुग्धादिकांची गति बाहेर व्हावया
स कारणीभूत जो त्याजवर वेगउत्पन्न होतो तो;
१, ला० द्येनें किं० प्रसन्नतेनें जो अंतःकरणास
कळवळा येतो तो.

पान्हेणें, पान्हवणें.

पाप, न० पातक; २, कोणेकामिनादिकविषयांकु
डाभाव इ० कजी दुष्टवासना उत्पन्न होती तिला
स्त्री०; उ० आतां पाचेंमनांत कांहीं पाप आलें स्त्र-
णून हानिर्मळ बोलत नाहीं; मीं काहीं पापानें पा-
य धुतले नाहीं इ० स्थलीं मीं काहीं सर्वदा पापाच
रणच करितों असे नाहीं असा अर्थ.

पापड, पु० उडदांची दाळ इ० कांचे पिठाचा आंतमी
ठ, हिंग, पापडखार, इ० मसाला घालून भिजवून
लाटून जो पोळी सारखा तोंडां लावावयास पदार्थ
करितात तो.

पापडखार, पु० एकक्षार आहे.

पापडी, स्त्री० पापडासारखेंच तांदळाचे पिठाचें त-
ळून खावयाचें तोंडीलावणें आहे; २, घारग्याला
कवित् स्त्री०; ३, गुळाची साय तबक इ० कांत घालू-
न जी पातळ बडी बांधितात ती; ४, को० फरसबं
दीकेलेली जी भूमि ती; ५, बुंदीपांकून परात इ०
कांत घालून बड्या बांधितात ती.

पापणी, पाँपणी, स्त्री० डोळ्यास खालीं आणिवर
जीं सकेश आछादक चर्म आहेत तीं प्र०

पापदरा, पु० शरीर, फळ, कंद, इ० कांबरील केवळ
पातळ जो त्वगंश तो; २, कां० पापोडा.

पापदृष्टि, स्त्री० कांहीं एक पदार्थ किडे काम, मत्सर,

पाय

इ० चनांन धरून पाहण्याचा जो प्रकार ती; उ० पर
स्त्रीकडे पापुदहीनें पाहिलें तर दोष.

पापा, पु० मुलांचे भाषेनें भाकरीस स्त्री०.

पापिष्ठ, ३ लिं० अतिशयिन जो पापी तो.

पापी, ३ लिं० पातकी.

पापुदरा, पु० पापदरा.

पापोटा, पापोडा, पु० भाकर, पोळी, इ० कांचे दो-
हीं अंगें जे सालीसारखे पातळ अवयव असता
त ते प्र०.

पापोदरा, पु० पापदरा.

पाप्याचा पितर, पाप्याचें पितर, पु० न० केवळ
शरीरानें रोड, अशक्त, जो मनुष्यादि त्यास स्त्री०.

पाँबरी, स्त्री० मांमरी.

पाभर, स्त्री० शेतांतील बीं पेशायाचें एक आडुत आ-
हे.

पाभळ, स्त्री० रा० वृक्ष, माळा, इ० कांपासून पुष्पें.
देकूण इ० कांची दाटपणें जी वृष्टि होत असत्ये ती.

पाभागी, स्त्री० दे० पाभर.

पामर, ३ लिं० सं० जामध्ये कोणतेंही तेज नाही अशा
प्रकारें केवळ तुच्छत्वेकरून विवक्षित जो मनुष्या
दि तो.

पामरी, स्त्री० रेशमाचें एक पांघराचाचें वस्त्र आहे.

पामा, स्त्री० सं० खरूज.

पाय, पु० चालण्याचे साधन भूतजे शरीराचे अव-
यव असतात ते; २, पलंग, मात्हा, इ० कांचा जो
खूर तो; ३, चतुर्थांश या अर्थां एतत्पर्याय भूत
जे चरण, पाद, इ० संस्कृत शब्द त्यांचा व्यवहार व-
हून आहे; ४, वृक्षांचीं जी मुळे त्यांस त्यांचे पाय
असे

असें स्. ; ५, पर्वताचा जो केवल खालचा प्रदेश तो ; ६, अक्षरांचा जो अधोभाग तो ; ईश्वर ; गुरु, भूमी, इ. उद्देशून नमनेनें भवणादि मर्त्य असतां प्राय या अवयवांचें लक्षून वस्तुव्यवहार होतो ; ३. मजवर आपले पायांनी कृष्ण असली स्. मी तरेन ; मी पायांचा सेवक आहे इ. व्यवहार जाणावे ; कोणे काचे पाय धरणें स्. आपला स्पर्शाक होण्याविषयीं कोणे काचा आश्रय धरणें ; कोणेक व्यवहारादि कांत पाय घालणें किं. शिरीषां इ. स्थलीं वस्तु व्यवहारां आपण शिरणें ; प्रायकाढणें इ. स्थलीं तत्त्व व्यवहारादिकां घासून बाहेर निघणें ; कोणे काचे पोटावर पाय देणें स्. पोटस्थ बुडविणें ; कोणे काचे डोकी, उर, नाक, यांवर पाय देणें स्. त्यापेक्षां आपण बरचढ होणें ; पायरीस पाय लावणें स्. चिरकाल चालत आली जी मर्यादा निचावर चढपणें उल्लंघ करणें ; पायमोडणें स्. चिंतिलेले कार्य करण्याविषयीं उत्साह भंग होणें ; पायपसरणें स्. एखादे व्यापारांत किं. देशांत अत्यस्तव्य प्रवेश जाला असतां युक्तियुक्तीनें तो सर्व व्यवहारादि व्यापणें ; स्. भटास दिली ओसरी आणि हळू हळू पायपसरी ; वाटेचा पाय आड वाटेख पडणें स्. प्रमादानें हातून दुष्कर्म घडणें ; कोणे काचे पाय उचलणें स्. त्यास अधिकार भ्रष्ट करणें ; पायांची आग किं. जाळ मस्त कांत जाणें स्. एका एकी क्रोध चढणें ; पायांशीं पाय बांधून बसणें स्. कोणे कास सक्त तगादा करणें ; पायांवर पाय देउन वादसांगणें किं. काम करणें इ. स्थलीं त्याची त्याची भीड न धरितां बरोबरीपेक्षां किंचित् अधिक वाद सांगणें, काम करणें, असा अर्थ ; पायांव खोडा

खोडा पडणें, पाय बांधून घेणें, पाय गुंतणें, इ. स्थलीं कांहीं एक व्यवहारामध्ये आपण गुंतून पडणें ; मी त्याचा पाखंडवर कुतरीं साजरे घातलीं नव्हती स्. तत्त्वार्थाविषयीं प्रवृत्त होण्यास मी कांहीं त्याचें आर्जव केले नव्हतें ; पायांचा मत्ताप स्. पायगूणमनुष्यवृत्ति ; त्याचा पायांशीं तो बांधावा स्. लबाडी इ. दुर्गुणाविषयीं ते उभयतां तुल्य असा अर्थ ; पायांवर पाय घालून, डाकून, चढवून, बसणें इ. स्थलीं निष्काळजीपणें उद्योगादि श्रमन करितो राहणें ; पायांतला पाय पोस डोकीवर चढणें स्. हलक्या मनुष्यानें चढून थोराची अमर्यादा करणें ; पायांतला पाय पोस पायांत चढे वावा स्. हलक्या योग्यतेचा मनुष्यास उच्चपद संबंध होउं देउं नये ; पायांखालची वाट, मार्ग, स्. नित्याचे वाहिवाटेची वाट, मार्ग, पायांखालीं जळतें तें न विझवितां डोंगरास आग लावायास धांवणें स्. आपले दोष न पाहतां किं. न गणितां दुसऱ्यांचे दोष काढण्यास प्रवर्तणें ; पाय पुढें ठेवणें स्. कांहीं एक व्यापारी प्रवृत्त होणें ; जळता पाय जाळणें स्. धरिलेला हट्ट तडीस नेणें ; एका पायांवर उभें असणें स्. कोणे कगोष्टी विषयीं होसेनें सिद्ध असणें ; पाय फोडणें स्. तपशील लावणें ; फुंकून पाय टाकणें स्. अनिश्चित चविचार करून व्यवहार करणें ; पायांपडणें किं. पायांवर डोकी ठेवणें स्. नमस्कार करणें ; स्. आंधरूण पाहून पायपसरावे .

पायउतार, पु. नद्यांस होडी इ. साधनां बांधून उतरून जावया जोगा जो उतार असतो तो .
पायउतारा, ३ लिं. वाहनावरून उतरून पायानें चालला तो .

पाय

तो; उ० थोरावे दर्शनास पायउतारा आवें; २, अ० चरणन्वालीनें; उ० आत्मीका शीस पायउतारा गंगेले; ३, पुं० पानउतारा; दे० पायउतार्यावरयेणें स० अरं तुरेवरयेणें.

पायका, पु० कों० पावका.

पायकाळा, पु० कों० कृष्यादिकर्माविषयीं जोगडीटे विला असतो तो.

पायखुंट, न० कों० गोमहिष्यादिकांस पळूनये इ० का रणार्थ पायांला आणि गळ्याला मिळून एक दोरी नें बंधन करितात ते.

पायखुंटी, स्त्री० कों० पायखुंट.

पायगत, न० पायतें.

पायगूण, पु० कों० कोणीं आपले घरीं उत्पन्न जाला किं० आला जो मनुष्य, पशु, इ० पदार्थ तत्संबंधोत्तर आपल्यास जें बरें किं० वाईट फल होतें तत्कारणतें करून कृम तत्तन्मनुष्यनिष्ठ सुलक्षण किं० दुर्लक्षण तो.

पायघडी, स्त्री० लग्नसमारंभांत रासनाहण्याचे दि वशीं वरपक्षीय वहाडणींस आपले घरीं आणते समयीं मार्गांत त्यांचे पायांखातीं मृदुलागावें स्फूर्ण जावस्त्राचा घड्या घालितात त्या प्र० बहुवचनांत.

पायघोळ, ३ लिं० अतिशयित विस्तृतपणा मुळे पायांवर घालायाजोगें जें नेसायाचें धोत्र अंगरखा इ० किं० पायांवर घोळे असें न आटोपितां पांघरले लें जें शेला, शालजोडी इ० किं० ताहशगळ्यांत घातली जी पुष्पादिकांची माळ इ० तो.

पायचळ, स्त्री० रा० पायखा.

पाय

पाय

पायचाले, स्त्री० चरणचाल.

पायजमा, पायजामा, पु० इजार.

पायजिर्मी, स्त्री० दे० तोरडी.

पायठा, पु० रा० सपाटभूमीस भाजून जें नाचण्याचें शेन करितात तो.

पाँयडा, पु० कोणेक व्यबहार याशीतीनें उत्तरोत्तर सतत चालणार अशा अर्थाचा सापक तत्तद्व्यवहाराचा जो मारभांश तो; २, रा० माड, पोफळ, इ० कांवर चढते समयीं जी दोरी पायांत किं० हातांत घालितात तो.

पाँयतण, पायतन, न० जुतें किं० कुणव्याचे उपयोगी जो दांडगा जोडा तें.

पायतर, पायथर, पु० कों० पायतें प्रथमार्थी.

पायतें, न० निजणाराचे पायांकडाल जो प्रदेश तो; २, भूमी, डोंगर, इ० कांचे निम्नतेकडचा शेवटील जो प्रदेश तें.

पायथा, पु० पायथें.

पायथें, न० पायतें.

पायदळ, न० पायांचे चालणारी अशी जी फौज तें.

पायधरणी, स्त्री० कोणेक कार्यार्थ कोणेकाचें जें परकाष्ठेचें आर्जव ती. प्र० अनेक वचनांत.

पायधूळ, स्त्री० पायांस लागलेली मार्गसंबंधी जी धूळ ती; याचा प्रयोग आपले घरीं कोणीं आला असतां आपण मजबर द्याकेली अशा प्रकारें त्याला गौरवाचाचें असतां आज मजबर पायधूळ झाडली इ० होतो; २, नम्रतेनें गुरू इ० कांजवळ बोलायाचें असतां आपल्यास स०.

पायपिटी, स्त्री० अनेक कारणार्थ इकडे धांव निकडे धांव

असे

असे जे पायानें करायाचे परिश्रम ती.

पायपोशी, ३लिं. पायपोसाचे डौलाचे बांधले लें जें पागोटें किं. घडलेला पोहरा तो.

पायपोस, पु. चर्मीओड्याचे जे दोन अवयव ते प्र. कोणे कास पायपोस मारणें स्. दुर्भाषणादिकानें निर्भर्त्सना करणें; पायपोस दांतीं धरणें स्. कोणे कास अतिनम्र भावानें शरण जाणें; पायपोसासा रिखें तोंड करणें स्. फजीती आल्यामुळे तोंड बाई टकरणें; त्याचे पायपोस घेउन तो पळेल स्. त्यास तोटकवील.

पायपोसरबाउं, ३लिं. ग्वेंटरबाउं.

पायपोळ, स्त्री. तापलेले जमीनीवरून चालताना जी पायांची संतप्तता होती ती.

पायबंद, पु. घोड्याचे मागले पायांस बांधितात जी दोरी तो; २, ला. कोणे कामागें संसार इ. रूप जो पाश असतो त्यास स्.

पायमर्दी, स्त्री. या. कांहीं एक कार्यसाधनार्थ जिकडे जाण्याचा प्रसंग येईल तिकडे धांवत जावें असें त्या कामावर स्वपण्याचा जो प्रकार ती; उ. काम होण्याचें कठिन होतें परंतु पायमर्दीकेली ते कां काम जालें.

पायमली, पायमल्ली, पायमाली, स्त्री. सैन्यगुरें, इ. कार्नी देश, शेत, इ. कांची केली जी तुडवा तुडवावी; २, शेत इ. कांस जी निगा अमावी तिचा अभाव ती; उ. यंदां शेताची पायमल्ली जाली म्हणून शेत बांगलें पिकलें नाही; २, ला. कोणे काचे भाषणादिकांची कोणे कानें केली जी अवगणना ती.

पायमार्ग, पु. भूमीवरील जो मार्ग तो, जलमार्गाचे व्यावृ

व्यावृत्त्यर्थ याचा प्रयोग होतो; २, गाडे, घोडी, इ. जामार्गानें जात नाहीत केवळ मनुष्य मात्र जातें असा जो लहान अवघड मार्ग तो.

पायमोडें, न. कों. कोणेक व्यापारी प्रवृत्त होणारास उत्साहभंगरूप जें निवृत्तीस कारण उपस्थित होतें; २, कामां कांहीं एक व्यवहार वाढत जात असतां ती गति कुठित होण्यास जें कांहीं निमित्त उपस्थित होतें तें; उ. हें पोर अमंगळ, अमळ चालू लागले स्. खोकला, पडसें, अशीं अनेक पायमोडीं येतात.

पायरव, पु. कों. चाहूल; २, रसायन, दुग्ध, इ. नासायास किं. दुखणें अधिक व्यावसाय कारणीभूत येणार्या जाणार्या मनुष्याचे रहदारीनें जो विकार उत्पन्न होतो तो; ३, कोणे काचें कोणे काचे घरीं किं. कोणे कदेशीं जाणें येणें इ. रूप जी वहिवाट असती तो.

पायरवणें, रसायनादिक पायरवाचे विकारानें युक्त होणें; २, रा. चाहुलीनें किं. प्रत्यक्षतः कोणे कमनुष्यादिक आढळणें.

पायरस्ता, पु. पायवाट.

पायरहाट, पु. पायांनं पाणी लाटायचा जोर हाटतो.

पायरहाटी, स्त्री. कों. पायरहाट.

पायरी, स्त्री. उच्चस्थलावर चढायाचा जो मार्ग त्याचाठायीं एकापेक्षा एक उंच अशा क्रमानें पाषाण काष्ठादिकांचे पाय ठेवायास आधार केले असता तें प्र. २, एकापेक्षा एकानें उच्चपणानें वागावें एका नें नीचपणानें वागावें असे लोकशास्त्र व्यवहार सिद्ध

सिद्ध जे अनेक अधिकार ने प्रत्येकीं; पायरीनें पायरी चढावी किं० जिंकावी इ० स्थलीं आज थोडें सें, त्यापेक्षां उघां कीं हीं अधिक, अशा क्रमानें कोणेक कार्य करित जाणें; ३, कों० पाईर.

पायली, स्त्री० देशभेदेकरून व्यवस्थित कैलीमणाचा घोडशांश रूप किं० द्वादशांश रूप धान्यादिमो जायाचें एकमाप आहे ती.

पायवट, स्त्री० दे० मार्गादिकाचा ठावीं येणारा जाणाराचे पावलाची जी पंक्ति उठत असती ती.

पायवटणें, मार्गादिस्थल कोणे काचे पायवटीनें युक्त होणें; २, कोणेक मार्ग कोणे काचे नित्य येण्या जाण्याचा वहिवाटीमुळे अभ्यस्त होणें.

पायक्स, न० रा० पायतर.

पायवाट, स्त्री० पायमार्ग.

पायस, न० स्त्री.

पायसूट, ३लिं० चालण्याविषयीं जोचपल तो.

पाया, पु० भित्त, जोतें, इ० करायाचें असतां पूर्वीं भूमीखणून त्यामध्ये दगड चुना इ० क घालून जी बंदिस्त करितात तो; २, ला० कींही एक कर्तव्य व्यवहाराचा जो प्रारंभांश तो, जावरून त्या कार्याचा आकाररीत्यादि प्रायः स्वीतयेतें, प्रायः चालणें, पडणें या धातूंचा यो० प्र०.

पायाशुद्ध, ३लिं० कोणेक कार्यास जीं जीं साहित्यें असावीं किं० जीरीति असावी त्यामध्ये यत्किंचित् बेकल्प नाही असें जें कार्य तो.

पायांस, न० रा० पायवंस.

पायाळ, पायाळू, ३लिं० पायांकडून जो उत्पन्न होतो तो मनुष्य.

पायी, स्त्री० दे० राहुटीचा तनाच्यावरचा हातभर जो अंश ती; २, राहुटीचें पाणीं आंत नयाचें खणून तिचा भोंवता चरखणितान ती.

पायीं, अ० मुळें; ३, शेतापायींमी शंभर रुपयांस बुडालों; यानराचे पायीं वस्ती होणें कठिण; २, चरणचा लीनें चालन; ३, ते सर्व घोड्यांवर होते आणि मी पायीं होतो.

पायींत, न० कों० पायतर.

पार, पु० पिंपळ, वट, इ० कांचे मुळीं भोंवताला जो ओटा बांधितात तो; २, कों० नद्यांस जो पायउतार असतो तो; ३, कोणेक गोष्टीची किं० पदार्थाची पलीकडची जीकड, स्० यदुत्तर त्यागोष्ट्यादिकांचा अंश उत्तर नाही तो; ३, या शास्त्राचा पार कोणी पाहिला नाही; माया, प्रपंच, समुद्र इ० कांचे पाराविषयीं सर्वप्रयोग होतात, इतरत्र तत्तत्धातुसन्निधानें अव्ययता पावून होतात ते प्रायः लिहितों; पारपडणें स्० संकटादिकांतून मुक्त होणें किं० कांही एक कार्य शेवटास जाणें किं० कालमार्गादि अति कांत होणें; पार जाणें स्० नद्यादिमध्ये बर्नि पदार्थ अतिक्रमून पलीकडे जाणें; पार होणें स्० पारपडणें किं० जाणें किं० आरपार होणें; पिंपळास पार बांधून देणें स्० कोणे काचें लग्न किं० कांहीं मोठें कार्य करणें; पुण्याचे पारींबसणें स्० निरंतर प्रशेपकार करायाचा स्वभाव धरणें; ४, समुद्रकांठीं भरतीचा वेळेस सात्र उतार होत नाही अशा जाला हान नद्या असतात तो; ५, रा० प्रहराचा अष्टमंश.

पारई, स्त्री० रा० पहार प्रथमाधी.

पारका, ३लिं० परकी; २, कों० पारखा.

पारख, स्त्री० परीक्षा.

पारखणावळ, स्त्री० रुपये इ० दुसर्याचे पारखीने पारखून घेतले असता त्या पारखणारास जें मोल्य घावें लागतें ती.

पारखणें, परीक्षितकरणें.

पारखा, ३लिं० पूर्वी जावें प्रत्यक्ष झालेले नाही किं० प्रत्यक्ष होऊन बहुत दिवस झाले लणून हा अमुक व अशी जावी ओळख पटत नाही असा जो मनुष्य, पशु, म्यल, भाषण, इ० सर्वपदार्थ तो; २, पूर्वी आपला असोन काहीं कारणामुळे जाजवर पूर्ववत् आत्मसंबंध मानायास शंका बाटोलागली अशा अवस्थेत पावला जो मनुष्य गृहादि तो; ३, माझे कडचे पंचजे बोलत होते ते तिकडून काहीं लोभदृष्टीस पडतांच सारं पारखे जाहाले.

पारखा, ३लिं० परीक्षक.

पारंगत, ३लिं० सं० आरब्ध व्यापाराचा जास पार लागला तो त्या व्यापारामध्ये; ३, तो ब्राह्मण एका शास्त्रामध्ये पारंगत आहे.

पारंगा, पु० पांगारा.

पारंगीवारंगीनें, अ० पाढीपाढीनें.

पारजक्त, पु० पारिजातकाचा अपभ्रंश तो; २, न० त्याचें पुष्पतें.

पारठा, ३लिं० पाडसा.

पारडी, स्त्री० लशीचें जें रज्यपत्य ती, प्रायः लाहान असतां व्यवहार.

पारडें, न० लशीचें जें वस्तुतें.

पारडें, न० परडें प्रथमार्थी.

पारणें, न० काहीं एक निमित्तानें उपोषण केलें असता त्यानियमातें सोडून जें भोजन करितात तें; पारणें फिटणें स्व० जाजा इंदियास जाजा विषयावर अतिशयित प्रीति आहे तत्तद्विषय लाभानें तत्तदिंदियाचें समाधान होणें; ३, आपला मुखडा पुरता दाखवून माझ्या डोळ्यांचें पारणें फेड.

पारणें, वा० अन्न, उदक, औषध, इ० हितावह पडणें.

पारतंत्र्य, न० सं० परतंत्रपणा.

पारद, पु० सं० पारा, पारद भस्म इ० समास आणावे.

पारध, स्त्री० अरण्यांतील पशु किं० पक्षी मारण्याचा किं० धरण्याचा व्यापार तो, किं० ते पशु पक्षी ती; पारध साधणें स्व० जाकार्याचा उद्देशानें प्रवृत्त जालातें कार्य साधणें.

पारधी, ३लिं० पारधकरणाजो तो.

पारपत्य, न० अपराध्यास शिक्षा लागावी लणून जें दंडन तें.

पारंपर्य, न० सं० शिष्य, वंशज, इ० कांवाता दशपरंपगरूप जो क्रम तें.

पारपळ, पारंपळ, ३लिं० कों० शिक्षकाचे शिक्षेंतून सुटल्यामुळे मनस्वीपणें वरून लागला जो मनुष्य, पशु, इ० तो.

पारपोळ, ३लिं० वा० पारपळ.

पारंबा, पु० रा० पारंबी प्रथमार्थी.

पारंबी, स्त्री० बड, पिंपरी, पाईर, इ० कांचे खांद्यास जा मुळ्या फुटून खाली येतात ती; स्व० शेंडी तुटो किं पारंबी तुटो; २, रा० आंब्याचे बांद्याचे आंतजी

द्विदल बी असती ती .

पारय, स्त्री० कों० पाहार .

पारलौकिक, ३लि० सं० परलोकसंबंधी जे भोगादि तो .

पारवडा, पु० कों० एकागावांतील जे अनेक विभाग ते प्र० .

पारवा, पु० एक पर्क्षा आहे; २, त्याचे भंगवर्णासारिखा जो रंगतो; ३, तद्दिशिष्टवस्त्रादि तो .

पारशी, पु० एक मनुष्यां न जाति आहे .

पारसनाथ, पुं० जतीन्नादेव आहे .

पारसनीस, पु० हिं० हिंदुजातीय राजा असतां त्याचा शीं प्रसंगवशात् फारशीभाषा लिहिण्याचे जें काम पडतें त्याजवरजो अधिकारी करकून ठेविला असतो तो .

पारसा, ३लि० कों० पारोसा .

पारा, पु० गसायनाद्युपयोगी एकरस आहे; २, कोंबळा जो फणसतो; ३, कों० घायाळ ल्पून झाड आहे तिची पाती; ४, या० भिंतीस विटादिकांन्वा थर लाविताना तो; ५, काळे व पांढरे ठिपके जाचे अंगावर आहेत असा जो बेल, गाय, इ० तो .

पारायण, न० पुराणादिग्रंथांचें साद्यंत जें पठन तें .

पारायणी, ३लि० पुराणादिकांचें पारायण करणारा तो .

पारावार, पुं० सं० अंतपारयाचा निषेधावि० प्र०; उ० भाषित शब्दकिती आहेत यांचा पारावार कोणासला गणारनाहीं .

पारिजातक, पु० एक पुष्पवृक्ष आहे .

पारितोषिक, न० सं० आपल्यास कोणेकानें संतोषकेल्यामुळे प्रसन्न होऊन त्यास देताना जें वस्त्र, इत्यादि तें .

तें .

पारिपत्य, न० पारपत्य .

पारिभाषिक, ३लि० विवक्षितव्यवहारसिद्ध्यर्थकां हीं पारिभाषेनें संकेतितकरून ठेविलाजो अर्थतो .

पारी, स्त्री० केळफुलाचे पोटचा फण्यावर जे आवरक अवयव असतात ते प्र०; २, मोदकाचे पुरणाभोंवतालें जें पिठाचें आवरक असते ती; ३, या० आ० व्याचाजो बांठा ती .

पारुष्य, न० सं० कठोरपणा; २, कोणेकास शिव्यागादी एतद्वृत्ति० हाणणें, मारणें, एतद्वृत्ति कोणेकानें केलाजो अपकार तें .

पारोशीघोंसाळी, कों० स्त्री० घोंसाळीसच स्त्री० कदाचित् पारोशी इतक्याचाही प्र० होतो .

पारोसा, ३लि० रात्र अतिक्रमल्यामुळे धुवून शुद्ध करण्याचे योग्यतेचा जो मनुष्य, मनुष्यावयव, वस्त्र, भांडें, इ० पदार्थ तो धुतल्याचे पूर्वी; उ० तूं पारोसा आहेस तर पारोशीं भांडीं घांसून आण; २, पूर्वदिशे शीं आणून ठेविलें जें पाणी, पुष्पें, इ० किं० पूर्वदिशे शीं पाडलेलाजो केर तो; पारोसें काम स्त्री० रात्र अतिक्रमिल्यामुळे दुसरे दिवशीं भूम्यादि शुद्ध्यर्थ सडासंमार्जन इ० करावें लागतें तें .

पारोसादोडका, कों० पु० पारोसें .

पारोसें, न० कों० पारोशीघोंसाळीचें जें फल तें .

पारोळी, ३लि० पारोळे ल्पून गांव आहे तेथीलजी संध्येचीपळी, उपकरणां, इ० पदार्थ तो .

पार्थक्य, न० सं० पृथक्पणा .

पार्थिव, न० सं० पूजाकराचा करितां जें मृत्तिकेचें लिं० गकरितानें; २, ३लि० पृथ्वीसंबंधीजो पदार्थ तो;

पार्व

पाल

१, पु० राजा .

पार्वती, स्त्री० देवी .

पार्श्वभाग, पु० सं० मनुष्यादि प्राण्यान्हे किं० गृहादि पदार्थांहे पुरोभाग आणि पृष्ठभाग वर्जून अवशिष्ट जे दोन भाग ते प्र० .

पाल, स्त्री० पल्ली; १, न० दाहापांन्व सुताडे एकत्र जोडून बैठक घालणें किं० छाया करणें इत्याद्यर्थें जें वस्त्र करून ठेविलें असतें तें; २, उडपाल; ४, पु० मोठे लढाउ गलबतांत एक भेद आहे; ५, ३, सं० पालक यांचे प्र० प्रायः समासी, भूपाल, महीपाल, गृहपाल, इ० जाणवते; पालक्यालणें सोडणें स्त्री० पाली; ३, सं० पालनकर्ता तो; २, पु० ग्रं० पाळणा.

पालकी, स्त्री० पालखी .

पालकीपदस्थ, ३ लिं० पालखीपदस्थ .

पालख, पु० ग्रं० पाळणा; २, स्त्री० सोनें, रुपें, तापवून परीक्षा कर्तव्य असतां कानस, कलारख, इ० त्या सविनू करितान ती .

पालखी, स्त्री० राजादिकांनीं बसून जावयाचें मनुष्यवाह्य लांकडांचें यान आहे, जीस मनुष्याकार वेवची दांडी असती ती .

पालखीपदस्थ, ३ लिं० जास गजापासून पालखीं बसायान्वा अधिकार मिळाला आहे तो .

पालछत्र, न० काठीस पागोटें बांधून नवव्यामुलावर मार्ग धराया करितां गुढीसारखें करितान तें .

पालट, पु० एक कार्य अनेकांनीं बांदून बांदून करायाचें असतां त्याविभाग्यांनीं बांदून घेतले जे कालविभागांहे त्या विभाग्यांचे, येथें विभागी शब्दानें कर्ता कर्म

कर्म, करण, इत्यादि कारकें किं० क्रिया विवक्षित आहें; उ० चाकरी करायास बारबार घटकेंचे पालट बांधून दिल्ले आहेत; कालपांढरें पागोटें घातलें आज तांबडे पागोट्यांचा पालट; कालजेबलों आज उपोषणाचा पालट; २, कोणे कक्रिया एक दिवस बगळून होत असती तिचा होण्याचा जो दिवस तो, किं० तशा प्रकारें क्रिया होण्याचा जो प्रकार; उ० उद्यां जराचा पालट आहे; जर नित्य येत नाहीं, पालटानें येत असतो; ३, कांहीं एक पदार्थाची इकडेंचें तिकडे, तिकडेंचें इकडे, होई अशी जी व्यवस्था; उ० नित्य एकत्र पागोटें घालून ये पालट करून घालावें; ४, कांहीं एक अवस्था बान् किं० प्रकार बान् जें बुद्धिक्रियादि त्याची तत्तदवस्था दिभेदें करून जी भिन्नता तो; उ० त्याला पैसा मिळतांच बुढीस पालट आला; एकाच मांडीवर बसलें असतां कळ लागती मांडीचा पालट करावा .

पालटणें, बुद्ध्यादिकांनीं पालटवतु र्थार्थांतें पावणें; ३, कोणे कपदार्थांतें पालट तृतीया र्थरूप व्यवस्थे तें पावणें .

पालटें, न० रा० तट्याउभा करून दाणा ठेवायास जें सांठवण करितान तें

पालत, पालथ, स्त्री० को० पाळत .

पालती, पालथी, ३ लिं० पाळती .

पालथणें, पालथें करणें .

पालथा, ३ लिं० उपडा; कोणे कास पालथा घालणें स्त्री० विवादादिकांमध्ये पराजित करणें .

पालन, न० रक्षण .

पालपट्टी, स्त्री० पालकरण्याचे उपयोगी जें वस्त्र विण

विणलें असतें ती; २, लहानजें पाल ती.

पालपडदळ, न० पाल इ० तें.

पालंबी, स्त्री० कों० पारंबी प्रथमार्थी.

पालव, पु० पदर प्रथमचतुर्थार्थी; २, पल्लव; ३, कोणेक मुख्य देशादिकांचा जो आसपास देशाचा वायीं आचारूप संबंध असतो तो; ४, कोणेक गोष्टीस किं० ग्रामादिकांस नवाच वाढला जो अवयव तो; ५, कोणेकास पालव घालण्याचा जो व्यापार तो; कोणेकास पालव घालणें किं० टाकणें ह्. दूरस्थितास समीप येण्या करितां वस्त्रानें खुणावणें; ६, दयादिरूपजो हृदयास इव त्यास कदाचित् ह्. उ० वाळव्याझाडास पालव फुटेल पण याचे हृदयास पालव फुटणार नाही.

पालवण, न० वा० गुरांनीं खावयाजोगा जो ओला पाला तें.

पालवणी, न० दुखण्यांतून उडलें त्यामनुष्यास प्रथम स्थान घाला यासाठीं ओषधी कढवून जें पाणी करितात तें.

पालवणें, वृक्षांन पल्लवयुक्त होणें; २, कोणेकास जबळ येण्याकरितां वस्त्रानें खुणावणें; ३, पदस वेवार्थानें किं० पुण्यादिकानें दिव्यातें म्हालविणें.

पालवा, पु० कों० नांगरादिक हाकतेवेळेस बैलादिकांस हाक्याकरितां जीकडी घेतात तो.

पालवी, स्त्री० वृक्षांस नूतन फुटला जो पल्लव समुदायती; २, ला० केवळ स्त्रीण शरीरास रसायनादि द्वारा रक्तवृद्धीचा जो प्रारंभ होतो ती; ३, वा० कोणेकाची दारिद्र्यस्थि जाडून कांहीं संपत्ति येतुं

लाग

लागती तीदशा; फुटणें वेणें या धा० प्रा० म०.

पाला, पु० व्यक्तिगत संख्या जांची विवक्षित नाही अशा पर्णांचा जो समुदाय तो.

पालाशविधि, पु० जामेत्यामनुष्याचा दाहसंस्कारार्थ देह किं० अस्थि सांपडत नाहीत ह्मणून पळ साचे पानाचा पुतळा करून दाहादि उत्तरक्रिया करितात तो.

पालुपद, न० दे० बारंवार स्पर्शा याचें गीतादिकांमध्ये जें क्रवद असतें तें.

पालें, न० कों० पालवण; २, वा० पालटें.

पालेआसण, पु० एक झाड आहे.

पालेजणें, वा० वृक्षांन पल्लवयुक्त होणें; २, ला० म० उष्यांन पालवी नृती याचानें युक्त होणें.

पालेणें, को० वृक्षांन पल्लवयुक्त होणें.

पालेभाजी, स्त्री० पालारूपजी मैथी, माद, इ० भाजी ती.

पालोपद, न० कों० पालुपद; २, ला० कोणेकाचे भाषणामध्ये बारंवार उगीच एखादा शब्द येत असतो त्यास ह्.

पाल्हाळ, पु० थोड्यांत सांगावयाची जी मोष्टतीचा विशेषणादि द्वारा अतिशयित जो विस्तार तो; उ० कविजन गोष्टीचा कवित् संक्षेप करितात कवित् पाल्हाळ करितात; २, मूलभूत गोष्टीस वाढवायास नवा जो विशेषणाद्यंश लावितात तो; उ० यीपाला थोडेंच बोलायास सामिललें होतें परंतु यानें पदरचा त्यास पाल्हाळ लाविला; ३, कों० दयादि निमित्त हृदयास जो इव येतो तो.

पाव

पाव, पु० चतुर्थीश; पावभाकर, पावशेर, पाव
मण, इ० समासी, भाकर इ० कां० चतुर्थीश अ
सा अर्थ होतो, परंतु लिंग उत्तरपदाचें होते; २,
स्त्री० को० पावु.

पावक, पु० सं० अग्नि.

पावका, पु० शिडीस पायदे वा यास जीं लांकडे मारि
लीं असतात तीं प्र०, २, पडो० बी, मेज, इ० कां०
जो पाय तो; ३, माड, ताड, इ० कां० बर चढा पाक
रितां जा किं० बिहिरींत उतराया करितां त्यास
र्यां बी पाडितात तो.

पावकें, न० एक पावपाव, वेपाव अर्धा, अशे चतु
र्थीशाचें जें लेख आहे तें; २, कापड, चोपड, इ०
किती एक जिनसांचे एका ओसाचा जो चतुर्थी
श तें.

पावटा, पु० एक हिंदल धान्य आहे; २, नृत्य, दां
उपट्टा, इ० व्यवहारीं वेताप्रमाणें जो पावला
चा प्रक्षेप तो; ३, इला आजून नाचण्याचा पा
वटा साधला नाही; ३, पांढडा प्रथमाधी; पावुल
शब्दावरील संप्रदाय प्रायः एथें ही जाणावे.

पावठणी, स्त्री० वा० पाउठणी.

पांवडा, पु० पावका तृतीयार्थी.

पावडा, पु० लोखंडाचे नांगरास फांटे असतात
त्याचे अग्रास पंणीसारिखी आकृति असत्ये
तो.

पावडी, स्त्री० लीद, शेण, गुळ, इ० काढाचा क
रितां जें लांकडाचें पावडें केले असतें ती.

पावडें, न० खोरे स्तूपून माती ओढायाचें आडु
त आहे.

पावण, न० को० ग्रामांतराहून नवीव धूसास र्यास
आणण्याचा जो व्यापार तें; २, रा० मुलीची वरा
त जाते समयी माहेराहून लाडू, तांदूळ, इ० एके
पात्रांतून बरोबर देतात तें.

पावणा, पु० वा० पाहुणा.

पावणी, स्त्री० वा० मार्गी भयनकाचें स्तूपून सर्कार
चा शिपाई किं० पत्र बरोबर घेतात ती.

पावणें, मनुष्यादिपदार्थी गतिद्वारा मध्य देशातें
आक्रमून विवक्षित देशीं संबद्ध होणें; २, अवस्था,
गुण, मान, अवमान, इ० कां० कीं कोणे कां० विशिष्ट
होणें, येथें त्या अवस्थादिकांस कर्मता असती; ३,
वृद्धत्व पावल्यामुळे तो बधिरत्व पावला इ० जाणा
वें; ३, कोणेक मनुष्यादिपदार्थी किं० निरोप इ० ने
वून विवक्षित स्थलीं संबद्ध करणें; ३, मला तुझीं
माहेरीं पावून माघारे जा; ४, कांहीं एक विषय को
णे कास कोणे कापासून लब्ध होणें; ३, जाजवर
यजमानाची कृपा असती त्याला कायतें पावतें
आस्वास कांहीं पावत नाही; मागील कर्जापैकीं का
य पावले तें मांगा; ही गोष्ट मला पावली स्व० पागो
ही विषयीं बरे वा इटाचा निर्वाह करणार मी धनी
जालो अशा प्रतिज्ञेचें वाक्य; ५, आराध्यादि देवा
चें इष्टकामना पूरक होणें.

पावता, ३ लि० विवक्षित स्थलीं विवक्षित मनुष्यादि
कांकडे पावलाजो कागद, इत्य, इ० तो; ३, जाची
पोथी त्यास पावती करून ये; २, पु० सासरवाशी
ण, माहेरवाशीण, इ० सासरे इ० स्थलीं जातुं लाग
ली असतां तिकडचें मूळ न आल्यास इकडचा को
णी गडी इ० आपल्यास पोहचवाया करितां घेती तो.

પાવ

પાવતી, સ્ત્રી• કોળે કાપાસૂન કોળે કાસ કાંहीं રુપ
યે ૬• દ્રવ્યાન્ના જો પાવલેપણા તી; ૨, સાવકાર ૬•
કાંસ કૂઝ ૬• કાંપાસૂન પાવલેં જોં દ્રવ્યાદિક ત્યાન્ના
અમુક અમુક પાવલેં અસાજોં ભેચકરૂન દેતાત
તી.

પાવંદ, સ્ત્રી• કોં• ભાત સોડતેવેઢેસ માંદીન્ને આસ
પાસ પડવેં જોં ભાત તી.

પાવધી, ૩લિં• કોં• વર્ષાસ કિં• મહિન્યાસ અમુક
દ્રવ્ય દેઈન અશા બોલીનેં જી દુપત્યા સાઠીં દુખતી
ગાય કિં• સ્નેહ આળતી તી.

પાવધૂક, સ્ત્રી• કોં• ગુરૂ પાવધેં આળન્યા મુઢેં જોં
ગુરુવેધન્યાસ દેય ઘાવેં લાગનેં તી.

પાવધેં, ન• કોં• પાવધી પરંતુ મહિષ્યાદિ ગુરોંવેં વિ•

પાવન, ૩લિં• સં• પવિત્ર; ૨, પાપ કિં• અસ્પૃશ્ય ત્વા
દિદોષ જાન્ના ગેલા તો; ૩, જાન્ને સંબંધાનેં પાપા
દિદોષ જાતો તો.

પાવરી, સ્ત્રી• લહાન જો પાંચા તી.

પાવલટ, સ્ત્રી• રા• પાયવટ.

પાવલટળેં, વા• પાયવટળેં.

પાવલા, પુ• રુપયાન્ના ચતુર્થાંશ; ૨, પાવટા દ્વિતીયા
થીં.

પાવલી, સ્ત્રી• પાવલ્યાન્ને મોલાન્નેં રુપ્યાન્નેં નાળેં આ
હે.

પાવલોપાવલીં, અ• પદોપદીં.

પાવશા, પુ• ચાતક સ્ત્રણૂન પક્ષી આહે.

પાવશેર, પુ• શેરાન્ને ચતુર્થાંશાન્નેં માપ કિં• વજન
અસનેં તો; ૨, નસરિખિત જોં ધાન્ય, ગૂઢ, ૬• તો.

પાવસાઢા, પુ• પર્જન્ય કાઢ.

પાવ

પાષા

પાવસાઢી, સ્ત્રી• કોં• પાવસાઢા.

પાવસાઢેં, ન• કોં• મેષાછાદન, ઘૃષ્ટિ, ૬• રૂપ જી પર્જ
ન્યાન્ની વ્યાપ્તિ તેં; ૩• કાલ ડઘડ હોતી પળ આજ
પાવસાઢેં દિસતેં.

પાવઢી, સ્ત્રી• કોં• પાગોઢી.

પાૌવા, પુ• વંશાન્નેનઢીસં અનેક છિદ્રેં પાડૂન સમસ્
ર સાધૂન બાધ કરિતાત તો.

પાવીત, ૩લિં• રા• પાવતા.

પાંવેતોં, અ• પર્યેત.

પાઢુળા, પુ• પાહુળા

પાઢુળાસવઢા, પુ• પાહુળારાઢા.

પાશ, પુ• સં• દોરી ૬• કોંસ ગાંઠ મારૂન કાંહીં પદા
ર્થ બાંધાયા કરિનાં જો વલયાકાર કરિતાત તો;
૨, જેળેં કરૂન આપણ ગુંતલાજાતો અસાજોં સં
સાર, સ્નેહ, ચાકરી, ૬• ત્યાસ સ્ત્રી; ૩, મોંકરીં.
૬• રેઢાયાન્નાં જોં ફાંસા તો.

પાશી, સ્ત્રી• કોં• પાશી સ્ત્રણૂન ગુરોંસ રોગ હોત અસ
તો તી.

પાશીં, પાસીં, અ• કોળે કાન્ને જવઢ; ૩• ત્યાજી પા
શીં હજાર રુપચે આહેત; શેતા પાશીં ગાયન્નરને
આહે.

પાશુપત, પુ• સં• શિવોપાસનેમધ્યેં મન આહે ત્યા
મતાનેં ચાલણારા જો તો.

પાૌશેરી, સ્ત્રી• પાંચ શેરી.

પાષંડ, ન• પાશંડ.

પાષંડી, ૩લિં• પાશંડી.

પાષાંડી, ૩લિં• પારષાંડી.

પાષાળ, પુ• સં• દગડ.

પાષા

पाषाणभेद, पु० एक औषध आहे तो ;
 पाषाणी, ३ लि० पाषाणाचा जो पदार्थ तो .
 पाष्ट, पु० रा० गृहाचा आढ्यावरील जो प्रदेश तो .
 पास, स्त्री० कां० जमीन साफ करण्याचे उपयोगी ए
 क खिरवंड आहे ; २, बादलाकरावयासाठी सोनेच
 दवायाकरिता प्रा० पस्तीस तोळे रुप्याची जी लगड
 करितात ती .

पासंग, न० तराजू, कांटा, इ० कांस जो विषमपणा
 तें ; २, तो विषमपणा जाउन समवाचें स्मणून हल
 क्या पारड्यांत जें दगडादि घालितात तें ; त्याचा
 पासंगास तो पुरणार नाही स्० त्यापेक्षां तो फार
 चकमी असो अर्थ .

पासचा, ३ लि० जो जापाशीं स्थित तो त्यापासचा .
 पासचा, पु० केळीचे कोद्यास जो कोब फुटतो तो .
 पांसरी, स्त्री० पाच गेंरा .

पासल, स्त्री० भूमीवर शरीर आडवें टाकून जी स्थि
 ति ती ; ये चा० प्र० .

पासलणें, पासलघणें .

पासलपट्टी, स्त्री० पासलघण्याचा जो व्यापारी .

पासला, ३ लि० भूमीवर आडवा पडला जो मनुष्य,
 वृक्ष, इ० पदार्थ तो ; कोणे काम पासलें पाडणें
 स्० बाद युद्धादि कांवा रायी पराजित करणें ;
 कांहीं कार्य पासलें पाडणें स्० कांहीं विघ्न करून
 विवक्षितानुरूप न होई असें करणें .

पासाब, अ० पासून .

पासून, अ० घेणें, काढणें, जाणें, इ० क्रिया द्वारा
 कोणे क अर्थाचा जा अर्थाशीं वियोग विवक्षित
 आहे तें जें अवधिभूत कारक त्यापुढें तन्निष्ठ का

रक

रकतेचें वाचक हें अव्यय लागतें ; २, जा अवधिभू
 त पदार्थातें आरंभून कालदेशादिरूप अवधिमा
 न्धरला असतो त्या अवधिभूत पदार्थापुढें पूर्वा
 वधित्व वाचक हें अव्यय लागतें .

पासोडा, पु० विश्वविचित्ररंगाची जी पासोडी तो .

पासोडी, स्त्री० खादी इ० वस्त्राचीं दोन आटपळीं
 एकत्र शिबून केले जें आवरण ती .

पाहणी, स्त्री० शेत, आगर, इ० कांवा त्यांत अमुक
 उत्पन्न होईल असा सर्कारांतून अदमास करण्या
 चा व्यापार ती ; कोणे क पदार्थाची पाहणी करणें
 स्० कांहीं पदार्थ ठायीं पाडया करितां तत्संभावि
 तस्थितीं इंडिय व्यापार करणें, एथें त्यापदार्थास
 कर्मता .

पाहणें, अवलोकणें ; २, जिद्दादि इंडिय द्वारा त
 न्निष्ठपय अनुभवणें ; ३, संसारदुकान इ० कांवे
 खटलें अगावर भार घेऊन करणें ; ४, संसाराचा
 खटला सुलगा पाहतो ; ४, कांहीं एक व्यापारी प्र
 वृत्त किं० त्यापासून निवृत्त होण्याविषयीं निमि
 त्तलें करून कांहीं पदार्थादिकांनें हा आपल्यास ज
 उ अनुल्लंघनीय अशा प्रकारें मानणें ; ५, यावेळे
 स थोबाडांत मारली असती परंतु तुझ्या ब्राह्मण्या
 कडे पाहिलें ; आत्मीयें शाकडे पाहत नाहीं मनुष्या
 कडे पाहतो ; ५, तीती क्रिया करून कांहीं फलाचा
 अनुभव घेणें या अर्थापुढें तत्तद्वाचक सर्व धातूं
 वरून याचा प्र० होतो ; ६, एक दांसांगून पहा ; ६,
 कांहीं एक व्यापार करायास इच्छून त्या व्यापाराचे
 तजविजीत असणें ; आबयास, आयास, पुं,
 एतत्प्रत्ययांत तत्तद्व्यापारवाचक धातूवरून याचा

प्र०

प्र० होतो; कोणेकाचा अपराधादिक किं० अपराधिमनुष्यादिक यांस पाहून घेणें स्म० जितका अपराध तितकी शिक्षाकरणें; उ० तूं असा अपराध करितोस पण ईश्वर तुला पाहून घेईल; मा० सा हातन्हालेल त्या दिवशीं मीच पाहून घेईन; दुरवर पाहणें इ० स्थलीं कांहीं कार्य करण्याविषयीं पुरतेपणीं विचारकरणें; मागें पुढें पाहणें स्म० दुरवर पाहणें किं० करावें न करावें यासंदेहांत पडणें; याचें बोलणें मात्र पाहून घ्यावें इ० स्थलीं तदतिरिक्त पहावयाजोगा आंत गुणादिक नाहीं असा अर्थ; मीं आजपर्यंत दुसऱ्यांचें घर पाहिलें नाहीं इ० स्थलीं द्रव्यार्जनाद्यर्थ दुसऱ्यांची सेवा इ० केले नाहीं इ० प्रसंगानुरूप अनेक अर्थ भेद होतात .

पाहण्या, पु० हारवल्या वस्तूचा थांगलावण्याची मंत्रादिविद्या जाणतो किं० भूमींत अमुकस्थलीं स्वणिलें असतां पाणीं लागेल असें जो जाणतो तो .

पाहार, स्त्री० पहार .

पाहारा, पु० पहारा .

पाहारेकरी, ३लि० पहारेकरी .

पाहारेबंदी, स्त्री० पहारेबंदी .

पाहाळ, स्त्री० पहाळ .

पाहाळी, स्त्री० पहाळी .

पाहिजे, हेक्रियापद, अ० अपेक्षित आहे; उ० हा घोडा मला पाहिजे; २, तीती क्रियाअवश्यक आहे या अर्थां आचास, आवयास, आणि ला एतत्प्रत्ययांत तत्तत्क्रियावाचक धातूंपुढें याचा

याचा प्र० होतो; उ० तिथें जावयास पाहिजे, गेलें पाहिजे .

पाहिजेत, अ० पाहिजे याच अर्थापरंतु अपेक्षित पदार्थास किं० सकर्मकस्थलीं आवश्यक क्रियेचे कर्मास अकर्मकस्थलीं कर्त्यास अनेकत्व असतांच प्र०

पाहिजेल, पाहिजे .

पाहुणचार, पु० कोणीपाहुणा आला असतां त्याचा यथायोग्य सत्कार करितात तो .

पाहुणा, ३लि० नातलग, ओळखीदेखीचा, जो कोणी गावाहून आपले घरास आलातो; २, अतिथि, अभ्यागत, जो कोणी आपले घरीं भोजनाद्यर्थ येतो तो .

पाहुणाराउळा, पु० पाहुणा इ० तो .

पाळ, स्त्री० तळें, विहीर, यांचा जो कांठाचा प्रदेश ती; २, आंतकांहीं पाणी इ० राहावयाकरितां भोंवताला मानी इ० कांचा जो परिधि करितात ती; ३, कानाचा सभोंवतालची जी कड, जी यत्किंचिदुणलेली असती ती; ४, जांत्याचे वरचे तळींचें जें तोंड त्याचे भोंवती जी उंच कड राखली असत्ये ती, जांत वेंरण घालितात; ५, न० वृक्षाचे मूळप्रदेशा पासून जे अवयव भूमींत प्रसृत झाले असतात ते प्र०; कोणेकाचीं पाळें मुळें खणून टाकणें स्म० विवक्षित देश व्यवहारादिकांचा ठायीं विरकाल प्रसृत झालेला जो त्याचा संबंध तो सर्वथा नाहीं असा करणें; कोणेकाचीं पाळें मुळें भूमींत जाणें किं० कोणेकानें पाळें घेणें स्म० कोणेकदेशीं किं० व्यवहारीं वृत्ति, गृह, दार, इ० कानें पुरतेपणीं स्थिर

पाळ

पिक

स्थिर होणें; ६, सर्कासंनून जांवा कर सोडिला आ-
हे असें जें सैस, घर, कूळ, इ० तो, किं० सर्कासनें, को-
णे कांवी वेठविगार पडेल तीं करून त्यांचे ठिकाणांत
घर बांधून घर देणें न देतां राहावें असें जें कूळ सोडिलें
असतें तो.

पाळक, ३ लि० पालक प्रथमार्थी; २, पाळन पुंसका-
र्थी.

पाळक बेटा, पु० जो दुसऱ्याचा मूल पुत्रत्वे करून पा-
ळिला तो.

पाळण, न० पालन.

पाळणवाला, ३ लि० अन्न, उदक, इ० कें करून जो
जांवा रक्षण कर्ता तो त्याचा.

पाळणा, पु० लाहानमूल निजवून त्यास झोंके घावे
स्पर्ण जो काष्ठाचा पदार्थ टांगा पा जोगा करित अ-
सतात तो; २, पाळण्यांत मूल निजवून स्थिरा कृ-
ष्णादिकांचें बाळ चरिआचें गाणें स्पर्ण असतात
तो.

पाळणूक, स्त्री० बालकादिकांचें पालन करण्याचा
व्यापार ती.

पाळणें, जांचे जांचे जीवनास जो जो अन्नादि पदार्थ
हितकारक तो तो देउन त्यास जगिवणें; २, धर्ममर्या-
दा, व्रतादि नियम, शपथ, इ० कर्तदत्त रूप स्वाचरणा-
नें राखणें; ३, रा० अन्न, उदक, औषध, इ० को-
णे कास सौरव्यावह होणें; ३० हें जड उदक तुला-
स पाळणार नाही.

पाळत, पाळथ, स्त्री० कोणे काचा कृत्याचें किं०
त्यापाशीं आहे काय नाही काय इ० वर्तमानाचें
त्यास समजून देतां गुप्तरूपें करून जें कोणां परि-
ज्ञान

ज्ञान करून घेतो ती.

पाळतवणें, वा० कोणे काचें कृत्य किं० पदार्थादिक
गुप्तरूपें करून जाणणें.

पाळती, ३ लि० पाळत घेणारा जो तो.

पाळा, पु० प्रा० ग्रं० कोणे काचे भोंवताली मनुष्यादि
कांचें पडलें असतें जें कडें तो.

पाळी, स्त्री० पालट अंत्य अर्थाचा नून; २, कांही इष्टा-
निष्ट होण्याविषयी संभाविन जो प्रा० क्रमप्राप्त
अवसर ती; ३० मीं आज छत्री आणली नाही ल-
खून फजीतीची पाळी दिसती; स्त्री० नावडतीची
आली पाळी तोंगांवाची साली होळी.

पाळीव, ३ लि० कोणे काचें घरापाळलेलीं जीं गुरें, कु-
त्रा, बकरा, इ० तो.

पाळें, न० मीठ, निरवट, इ० वेवाया करितां जें लांकडा-
चें पात्र करितात तें.

पाळेगार, पु० राजास नगणितां रामोशी, भिक्षु,
इ० लोक ठेवून देशापासून खंडदंड घेणारा जो
तो.

पिक, स्त्री० तांबुलादि भक्षण करून जो थुंका टाकि-
तात ती.

पिकटाण, स्त्री० रा० पिकला फणस, केळें, यांचा
जो वास ती.

पिकटी, स्त्री० रा० अंगावर जो पिकुटलेपणा दिस-
तो ती.

पिकणें, पर्ण, फल, धान्य, केश, गळू, इ० केवळ
कालानें किं० औषध योगानें पक होणें; २, धान्य,
गूळ, इ० त्या त्या शक्तींत उत्पन्न होणें; ३० विघ्यां-
त दाहाखंडी गूळ पिकला; स्त्री० पिकल्या वांचून
विक

पिकं

विकत नाही; वस्त्रादिकां वरील रंग सदांमुळे पिकट होणे; कोणे काचे पिकणे स्त्री० अमुकूल काल दशा प्राप्त होणे; कांहीं वर्तमान पिकणे स्त्री० लोकांत प्रसिद्ध होणे; चाशीं बोलताना उरपिकला इ० स्थलीं दुखू लागला असा अर्थ; कोणे कास पिकवणे स्त्री० लाथा बुक्या खालीं मारून जर्जर करणे.

पिकंदर, न० जांबोनी धोंडे फोडा याचे शस्त्र आहे.

पिकदाणी, स्त्री० पिक धुंका याचे पितळ इ० काचे पात्र आहे.

पिकदाव, पु० पिकराड, पिकलाड, स्त्री० पिकलें, न० कों० शेतांतील जें पीक किं० शेते पिकण्याच्या जो समय तो तीनें.

पिकलेंपान, न० केवल वृद्ध मनुष्यास स्त्री०

पिकवण, न० अंबे, केळे, किं० गळू, बद, इ० पिकाचा कटितां जें तृणादि घालितात किं० ओषध लावितात ते.

पिकळी, स्त्री० रा० गोगलगाय.

पिका, ३ लिं० रा० पिकलेला जो फलादि पदार्थ तो.

पिकाउ, ३ लिं० पिका याचे योग्य ते सआला जो अंबा, फणस, इ० तो.

पिकी, पिंकी, स्त्री० पिक.

पिकुटणें, मनुष्यादिकाचे शरीर, वृक्ष, पर्ण, इ० रोगादि विकृतीनें पिंगटवर्ण दिसू लागणे किं० वस्त्रावरील तांबडा जोरंग तो सरदी इ० विकाराचे फिका होणे.

पिकूट, ३ लिं० पिकुटलेला तो.

पिरघुरणें, धान्य, केश, इ० विखरणें.

पिंगट, ३ लिं० एकरंग आहे; २, तद्दिशिष्ट तो.

पिंगल, पु० साठ संवत्सरांतील एकावना वा संवत्सर आहे.

पिंग

पिच

पिंगवी, स्त्री० कों० कांगोणी.

पिंगवें, न० कों० कांगोणीचे जें बीं तें.

पिंगबेल, न० कांगणेल.

पिंगळा, पु० एक पक्षी आहे; २, मेढे जो शास स्त्री०; ३, ३ लिं० पिंगटवर्ण विशिष्ट जो नेत्र इ० पदार्थ तो.

पिंगा, पु० मुलीं चारवेळांत एक प्रकार आहे; २, ३ लिं० पिंगटवर्ण जो नेत्रादि तो.

पिंगाणें, न० एक क्षुद्र पक्षी आहे.

पिंगूळ, पु० एक सपक्षकिडा आहे.

पिचकट, ३ लिं० स्वल्प जो पिच काढाळा किं० तद्दिशिष्ट तो.

पिचकनू, पिचकर, पिचदिशी, अ० पिक किं० विपळीचे पाणी इ० पिचकन उडवण्याचे वि०.

पिचकळी, स्त्री० वा० गुळणी.

पिचका, ३ लिं० जाडोळ्यास सतत पाणी घेते असा विकार आहे तो डोळा; २, जालाचीर पडली आहे असा जो चुडा, बांगडी, इ० तो; ३, पादेर फुसका; ४, विवक्षित कामापुरते जाचे अंगीं सामर्थ्य नाही असा काष्ठ, वस्त्र, इ० तो.

पिचकारी, स्त्री० विपनळी; २, रक्त, उदक, इ० कांची जीविरकांडी ती.

पिचकुडा, ३ लिं० कों० पिचकट.

पिचंडया, स्त्री० वा० पिचुंडया.

पिचणें, बांगडी, काच, भिंग, इ० किं० बरू, बिबा, इ० फुटणें; २, हाड, चुन्याचे खडे, इ० केवल भस्म प्राय होत असे भाजले जाणें; ३, तांदूळ फार वेळ भिजू न राहिल्यामुळे केवल हातानें चुराया जोगे होणें.

पिचपीच, अ० अनेकवार सशब्द धुंकण्याचे वि०.

पिच

पिचबणें, रा० बुन्याचे खडे, हाड, इ० पिचणें; २, पिचविकृतीमुळे गळ्याखालीं जळजळणें.

पिचुंडया, पिचोडया, स्त्री० पाठीमागे हात बळवून बांधिलेजे दंड त्या; कोणेकाचा पिचुंडया बांधून घेणें स्० लेखपत्रादिद्वारा पुरतारुंत वून घेणें.

पिच्छ, न० पक्ष्याचें जें पीस तें.

पिच्छा, पुं० कांहीं पदार्थाचा पाठीकडील जो प्रदेश पंरतु लाक्षणिक अर्थी प्रयोग होता त तेलिहितो; कोणेक मनुष्यादिकाचे किं० व्यवहाराचे पिच्छास बसणें, किं० लागणें, पिच्छापुरिवणें, घेणें, धरणें, स्० पाठपुरिवणें; पिच्छावर असणें स्० पाठलागावर किं० पाठपुराव्यावर असणें

पिछाडा, पुं० कांहीं एकाचा पाठीकडील जो प्रदेश तो.

पिछाडी, स्त्री० पिछाडा; २, घोड्याचे मागील जे पाय ती; ३, पायबंद; ४, चाललेला जो सैन्यादि समुदाय त्याचा जो मागील विभाग ती.

पिछोडे, पुं० पिचुंडया ते.

पिंजका, ३ लिं० पिंजलेला वेळ, वरू, इ० तो; २, रा० फाटलेलें जें वस्त्र, हंजी, इ० तो.

पिंजट, ३ लिं० किंविच पिंजलेला जो वरू, चिबा, इ० तो; २, न० रा० चोया इ० उपयोगी जीवि व्याची किं० वरूची कांवीट काढितात तें.

पिंजणावळ, स्त्री० कापूस, लोहो कर, पिंजल्यामुळे जें पिंजार्यास मोल देतात ती.

पिंजणें, वरू, चिबा, इ० उभा फोडणें; २, कापूस, लोहंकर, विशकलावयव होत अशीं करणें; ३, रा० वस्त्र, कागद, इ० उभें फोडणें; ओरडण्यानें गळा पिंजला स्० अपूर्वविलक्षण कर्कश ध्वनियुक्त सा

ला

ला असा अर्थ.

पिंजर, स्त्री० उंच लाल जें कुंकु; २, कों० नेल घालून काढिलेले नवें असें जें कुंकु ती.

पिंजरणें, डोसकीचे केश, तृण, इ० कवातादिकानें उडून अस्ताव्यस्त होणें.

पिंजरा, पुं० पांजरा; २, सभोंबताल्या सावळ्या फुटल्या असतात त्याचा मध्यवर्ती जी जागा तो; कोणेकास पिंजरींत घालून रक्षण करणें इ० स्थलीं मोट्या प्रयत्नानें कांही उपसर्ग लागून ये असें अगत्य रक्षिणें.

पिंजरी, स्त्री० पालखीवर छाया र्थ जें सशोभित वस्त्र केले असतें ती; २, गाडीस छायेकरितां घुमराकार जें आच्छादन करितात ती.

पिंजार, न० रा० भाताचें आंखूड गुंतलेलें तृण तें.

पिंजारणावळ, स्त्री० पिंजणावळ.

पिंजारणें, पिंजणें द्वितीया र्थी; २, डोसकीचे केश, पिंसें, इ० पिंजरत असें करणें; ३, डोळे किं० नाक, पिंसें, इ० क्रोधादिकानें प्रफुल्लित करणें; ४, वृक्ष, शाखापल्लव फुटून विस्तृत होणें.

पिंजारी, पुं० कापूस, लोहर, पिंजून उपजीविका करितो तो; स्० पादशा हास पादशाही साली लपून पिंजार्यानें तारतोडून ये

पिंजूळी, पिंजोळी, स्त्री० पाती, साडाचा दोर इ० पिंजून बाशिक जो अवयव काढिला ती.

पिटकन, पिटकर, पिटदिशीं, अ० अनु० बेटकुळी, टोळ, इ० कानीं उडी मारणें किं० लिंबू इ० कांती लबी इ० पटक उडणें इ० कांति पिं.

पिटकुला, ३ लिं० चिमकुला.

पिटकें, न० दे० कोळवें.

पिट

पिट

पिटणें, शत्रु इ० कांस पराभूत करून पळेअसा करणें,
किं० जासूद इ० विषक्षितदेशीं त्वरेनें जाईअसा कर
णें; २, घोडा, गाय, इ० धांविषणें; ३, सुवर्ण, धान्य,
पुर, इ० हातोडा, मुसळ, हान, इ० कांवा आधाता
नां बळकट चेंचणें; दोंडी, धांडोरा, धाळा, पिटणें
सु० तेंतें बाजवीत गांव भरफिरणें; टाळीपिटणें
सु० बाजिवणें.

पिटपीट, स्त्री० पिरपीर.

पिटाळणें, पिटणें प्रथमद्वितीयाधीं.

पिटरडीभाजी, स्त्री० रा० आंत पीठ घालून करितात
जी पडवळ इ० कांवी भाजी ती.

पिठलें, न० मुणका.

पिठा, ३लि० केवल भुसभुशीत जो दगड तो; २, जेंचि
भूड आंत पांढरें करवाळ

पिठाड, पिठार, पु० अ० कों० भाकरी, तृण, इ० कां
वी खाडुन नासून केलीजी निःशेषता तो; पाड, क
र, इ० धा० योगी प्र०

पिठाळ, ३लि० दे० पुरतान भाजल्यामुळें किं० नक्षिज
ल्यामुळें गिजगिजीत लागतो असा जो भाकरी इ०
पिठाचा पदार्थ तो.

पिठी, स्त्री० पापड, पोळी, इ० लाटतेवेळेस नविकटा
वें स्णून त्यांस कोरडे तांदूळ इ० कांवे बाशिक पी
ठ लावितात ती; २, तांदूळ इ० कांवे पीठ पाण्यांत शि
जवून जो घातळ पदार्थ दुरवणे करी इ० कांस खाव
यास करितात ती.

पिटुळणें, भाकरी इ० कांस वरपाणी लावितात तें न
लाविल्यामुळें किं० अग्निसंयोग सारखा नलाग
ल्यामुळें पिठाळ होणें; २, तांदूळ बहूतवेळजिऊन
राहि

पिढी

राहिल्यामुळें फुसफुशीत होणें

पिठळ, ३लि० पिठाळ; २, मुसमुशीत जो दगड, भाकरी
इ० तो.

पिठोरा, पु० श्रावण अमावास्येस करायाचें व्रत आहे.

पिठोरी, स्त्री० पिठोरा व्रत करायाचा जो दिवस ती.

पिठोळा, ३लि० दे० पिठूळ.

पिठ्या, ३लि० पिठा; २, कणक्याचा प्रतिपक्षी तो.

पिंड, पु० भात, मृत्तिका, धातु, यांचा जो गोळा तो;

२, देह; ३, देहांतच दोनविभाग कल्पून मस्तकांती
लजी पोकळी तदतिरिक्त जो देह भाग तो; ४, क्षेत्र
व्यवहारी पदार्थाचे जाडीस सु०; भाताचा पिंड, भा
करीचा पिंड, इ० स्थलीं जन्मापासून भात इ० खाडु
नच वाढलेला असा अर्थ जाणावा; कोणेकाचे पिं
डास बसणें, लागणें, इ० स्थलीं जाचा आपल्यास कं
टाळा त्यामनुष्यादिकानें आपल्यास कदापिन सोड
णें.

पिंडणें, कोणेकास कोणेकानें वासे असा करणें.

पिंडा, पु० सूत्र, संभ, इ० कांवा जो गोळा करितात तो.

पिडा, स्त्री० पीडा; २, जापासून आपल्यास पीडा हो
ती किं० जाचा आपल्यास कंटाळा आला त्यास सु०
उ० ही पिडा येथून गेली स्णजे मींसुटलों; ३, पु०
वा० माडाचे सांपाचें जें धरपील तो.

पिंडी, स्त्री० महादेवाचे जे बाण किं० स्वयंभू किं० पा
षाण तासून केलेलें जें लिंग असतें ती.

पिढा, पुं० रा० धरपील.

पिढी, स्त्री० पुत्र, नातू, पणतू, बाप, आजा, पण
जा, इ० जे वंशपरंपरेंतील पुरुष ते म०; हें वतन
चारपिढ्यांचालत आलें इ० स्थलीं हा शब्द त्या
पिढ्या

पिढी

पित

पिढ्यांना उपभोग्य जो काल त्यांना उपलक्षक होतो.

पिढींना, १. लिं० अनेक पिढ्यां जो गुणादिक अनुसूतपणें चालत आला त्या गुणादिकांनं विशिष्ट जो त्यावंशींना कोणी एक तो; ३. हागृहस्थ पिढींना संवत्समान्.

पिढीजादा, १. लिं० कुलीन; २. पिढींना.

पिढीदरपिढी, अ० पुस्तदरपुस्त.

पिढीपेस्तर, अ० पिढीदरपिढी.

पिढें, न० सरासरी वसावा साठीं केला जो लांकडांना लाहानपाट तें; २. घरट मांडावा करितां जींती न लांकडें रवालीं वसिवतात तीं म०; ३. घर तुळई इ० ठेवावा करितां रवांवाचे जो ईवर आउवा जो लांकडांना तुळडा वसिवतात तें.

पिणें, जल, वायु, इ० पातळ पदार्थ गळयारवालीं मुखद्वारांनं उतरणें; २. गुरगुडी, विडी, योंना धूर मुखान्त प्राणवायूनें आकर्षून घेणें; येथें गुरगुडी इ० कांसही कर्मता येती; ३. क्रोध, दुःख, अपराध, इ० साहून जिरिवणें; ४. वस्त्र, जोडा, गाडा, इ० कांनं रंगाचें पाणी तेल इ० आकर्षून घेणें; तोफ, इ० कांनं रंजक पिणें स्० बारन होतां काव्यावरवीं दारू जळणें; स्० पीहळद हो गोरु.

पितर, पु० अग्निष्वात्तादिक शास्त्रप्रसिद्ध देवता विशेष आहेत ते; २. पु० न० मेल्यानंतर जाचें आहुतर्पण, पुत्रादिकांनीं करावें स्नान सांगितलें आहे तो तें; स्० कालमेला आणि आज पितर साळा; ३. न० आई, बाप; ४. न० महालय आहुत; हाशब्द प्रायः अनेक वचनांत, कोणे काहीं पित

३

रें उद्धरणें स्० आईबापावरून शिष्या देणें.

पितरवस्ता, स्त्री० आहुते स्वटपटीस स्०; २. ला० अल्प कार्यविषयीं फार मोठी कंटाळा वाववाजोगी जी स्वटपट ती.

पितरलंड, १. लिं० पितरांचें आहुकरावयास जो चुकिवतो त्यास स्०.

पितळ, न० स्त्री० एक धातु आहे.

पितळा, १. लिं० रा० विरडखोर.

पितळी, स्त्री० पितळेची लहान जी परात ती; २. ३. लिं० पितळेचा जो गडबा इ० पदार्थ तो.

पिता, पु० सं० बाप.

पितांबर, पु० एकरेशम्याचें नेसायाचें वस्त्र आहे.

पितांबरी, स्त्री० अल्पकोलाचा लाहान जो पितांबर ती.

पितांबी, स्त्री० वा० पितोपदवा मुळें जी अंगावर फांठ येती ती.

पितामह, पु० सं० बापाचा जो बाप तो; २. ब्रह्मदेव.

पितामही, स्त्री० पितामहाची जी स्त्री ती.

पितृकर्म, न० सं० आहुतर्पण, इ० जें कर्म तें.

पितृगृह, न० सं० पित्याचें जें गृह प्रायः स्त्रियां विषयीं म०.

पितृतिथि, स्त्री० सं० पित्याचा किं० आईचा जो आहुदिवस ती.

पितृपक्ष, पु० सं० आहुपदाचा कृष्णपक्ष तो.

पितृव्य, पु० सं० चुलता.

पित्त, न० सं० शरीर निर्वाहक प्राणिमात्राचे शरीरांत एक पातळ पदार्थ विशेष आहे; जाचा अनिरिक्कणा किं० न्यूनपणा साळा असतां विकृति होती;

पित

पित्त

पिर

पित्तखवळणें, बढणें, पायांचें पित्तमस्तकास जा
णें ल० कांहीं कारणामुळें अकस्मात् कोधयेणें.
पित्तकर, पित्तकारी, ३लि० सं० जा-वा भक्षणादि
संबंधानें पित्तक्षोभ होतो तो पदार्थ.
पित्तज्वर, पु० सं० पित्तक्षोभ जाल्यामुळें जो ज्वर
येतो तो.
पित्तपापडा, पु० पित्तनाशक एक ओषधी आहे.
पित्तप्रकोप, पु० सं० पित्ताचा जो अनिशय तो.
पित्तमारी, स्त्री० एक ओषधी आहे.
पित्तवायु, पु० सं० पित्तप्रकोप होऊन जीवात विकृति तो
पित्तवेगी, ३लि० रा० शीघ्रकोपी ना मनुष्य, पशु इ.
तो.
पित्तक्षोभ, पु० सं० पित्तप्रकोप.
पित्ताळ, ३लि० पित्तकर; २, जाम पित्तविकृति का
रहीती तो.
पिंपरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.
पिंपरें, न० पिंपळाचें फल तें.
पिंपळ, पु० एक वृक्ष आहे; पिंपळास पारबांधणें
ल० कोणेक गरीबाचें लग्न करून देणें; २, रा० न०
पिंपरें.
पिंपळपान, न० मुलाचे कपाळावर बांधायाचें एक
भूषण आहे.
पिंपळमूळ, न० एक ओषधीचें मूळ आहे.
पिंपळवण, पिंपळवैन, न० पिंपळपान.
पिंपळवासी, ३लि० अंधारी रात्री घोर अरण्यांत
फिरायास भीत नाही इ० कर्मांनीं जो अघोरी तो.
पिंपळाचें फूल, न० जो कोणेक स्थलीं बारंवार या
वयाचा नव्हे म्हणून जाचें दर्शन दुर्लभ अशा म

उष्या

उष्यास ल० .

पिंपळी, स्त्री० एक ओषधी पयोगी फल आहे; २,
तिचा जो वेल ती; ३, पानवेलीची जी शेंग ती; ४,
दोरीचा एक पदर धरून दुसरा पदर खालीं सर
कितला असतां जो पिंपळीसारखा आकार
होतो ती.
पिंपळीपाक, पु० पिंपळी इ० ओषधांचा जो भक्षा
या करितां पाक करितात तो.
पिंपाणी, स्त्री० सनई, सूर, इ० कांस ताडपत्रादि
युक्त तांब्याची बारीक नळी लाबितात ती; २,
तदाकारवळकटी पर्णाची बाज बाया करितां क
रितात ती.
पिपासा, स्त्री० सं० तृषा.
पिपीलिका, स्त्री० सं० मुंगी.
पिरंगणें, रा० पोर इ० कांन पिरपीरलावणें किं०
याच कादिकानें रडगाणें.
पिरगळणें, पिरगाळणें, शरीरावयव, वृक्ष, इ०
क धरून बळानें पीळपडे असा फिरवणें.
पिरंगा, ३लि० वा० पिरंगण्याचा स्वभाव जांचा
तो.
पिरपिरणें, को० पिरंगणें.
पिरपिरा, पिरपिर्या, ३लि० सर्वकाल पिरपिर
करण्याचा स्वभाव जांचा तो.
पिरपीर, स्त्री० असयाबया जोमा बालक, याचक,
इ० कांचा हेंदे, तेंदे, हेंनको, तेंनको, इ० क जो
लांबवला ब भाषणादि व्यापार ती; २, केबल
उघडून ये आणि केबल मोट्यानें ही पडून ये
असें विरकाल जें पर्जन्याचें पतन ती.

पित्त

पिल

पिसें

पिलखाना, पु० २६५, हनी बांधायात्री जी शा
ला तो .

पिलवा, पु० कें० पिलू .

पिलवान, पु० ७६५ महान .

पिला, पु० कें० बाप, सिंह, सर्प, इ० कां० जो बाल
क तो .

पिलू, न० पशु, पक्षी, सर्प, इ० कां० जें बालक तें .

पिलें, पिलू, न० पिलू .

पिंबळट, ३ लिं० यत्किंचित् जो पिंबळा तो .

पिंबळणें, वा० पिरमाळणें .

पिंबळा, ३ लिं० एकरंग आहे; २, तद्दिशिष्ट जें व
स्थादिक तो; अर्ध्याहळकुंडानें पिंबळें होणें स०

अल्पविद्यासंपत्त्यादिकानें फारगर्व वाळणें .

पिंबळाधमक, ३ लिं० अतिशयीत जो पिंबळा
तो .

पिशाची, स्त्री० वस्त्र, चर्म, इ० कां० आंत कांहीं पदा
र्थ ठेवावाकरितां शिबून जें पात्र करितात ती; २,
पोटांत पिशादिसमावेशाचीं जीं पात्रें आहेत ती
प्र० .

पिशाच, पु० न० सं० देवयोन्यंतर्गत जातिविशेष
आहे; २, मरणसमयीं काहीं हेतू युंतल्यामुळें
मेल्यानंतर वायुरूपी होतुन मनुष्यादिकोसपी
डा करितो तो; पिशाचबाधा पिशाचोपद्रव इ०
समास आणावे; ३, ला० जावेकृतीचा अनुग
म कोणास होत नाही असा मनस्वी वर्तणारा अ
घोरी, साहसी, जो मनुष्यादि त्यास ल० .

पिशाचपकान्न, न० वडे, कोडबुचीं यांस ल० .

पिशानदेवरू, ३ लिं० वा० वेडसरजो मनुष्य त्या

स ल० .

पिशानबल्ली, ३ लिं० पिशानदेवरू .

पिशी, स्त्री० जों पळे, सजगुरे, यांचें धान्यरहित जें
कणीस ती .

पिशुन, ३ लिं० सं० चहाडखोर .

पिष्ट, न० सं० धान्यादिकांचें पीठ .

पिष्टपेषण, न० सं० एकदा सिद्धांलें त्या गोष्टीचा
अप्रयोजकपणें निष्फल जो पुनः पुनः व्यापारतें .

पिसणें, दळणें किं० चंदनादि उगाळणें .

पिसळणें, पिताळणें .

पिसा, ३ लिं० पिशाचा सारख्याने हा करण्याचा
सभाव जाचा तो .

पिसाई, स्त्री० दळणावळ .

पिसाट, न० पिशाचजनित जो कोणे कास बुद्धिभ्रंश
व्हावयाजोगा उपद्रव होतो तें .

पिसाटणें, कें० कोणेकानें पिसाटानें विशिष्ट होणें .

पिसारा, पु० पिसांचा जो समुदाय तो; २, तिराचे
मूलप्रदेशीं पिसांचे तुकडे बांधिले असतात तो .

पिसाळणें, कुत्रा, कोल्हा, यांस एक रोग होत अस
तो जेणें करून ते वेडाळतात आणि सविषता मा
स होत्ये अश्या रोगानें त्याणीं युक्त होणें; २, तो कु
त्रा इ० उसल्यामुळें मनुष्यादिकानें त्या रोगानें पि
शिष्ट होणें; ३, ला० पिशाचोपद्रवानें किं० क्रोधा
द्यावेशामुळें कर्तव्याकर्तव्य विचारकटे अशे द
शेतें पावणें;

पिसू, स्त्री० उबे एवढा सपक्ष एक जंतु आहे .

पिसें, न० पिशाचोपद्रव, लातारचळ इ० कारणा
नें कोणे कास लागतें जें वेड तें .

पिसो

पिसो

पिसोड्या, स्त्री० दे० पिनुड्या.

पिसोळा, पु० एक एक जंतु आहे; २, एक औषधी आहे.

पिस्ता, पु० एक वृक्षाचे फल आहे.

पिस्ताई, २ लिं० एकरंग आहे; २, तद्विशिष्ट जो वस्त्रा दि तो.

पिस्ताद, पु० रा० नेत्राचा नृत्य करिते समर्थी अंगांत जो झगा घालिताना तो.

पिहू, अ० कोकिल पक्ष्याचे शब्दाचे अनु०.

पिळण, स्त्री० कें० ओले वस्त्र, सूत, इ० कांतील जलांश निघावा लून त्यांस जो पीळ घालिताना तो.

पिळणें, आंतील इवांश बाहेर निघे असा कोणेक पदार्थ दाबणें किं० पिळवटणें; पक्षां त्या इवांशा सही कर्मता येत्ये, उ० याचे नाकांत कांढाचारस पिळावा; मोमहिळ्यादिकांस पिळणें स्त्री० त्यांचें दुग्ध काढणें.

पिळपिळीत, २ लिं० जात पीळकमी असा जो सूत, दोरी, इ० पदार्थ तो.

पिळवटणें, हस्तादि शरीरावयव, इक्षुदंड, वृक्ष शाखा, इ० पदार्थ वळानें जितका पीळ पडेल ति तव्यापिळनें युक्त करणें.

पिळा, पु० पिळलेलें वस्त्रादिक जें पिळासहिन असतें तो; २, पिशाच, वायु, इ० छपड्यानें पिळ्यासारखें होवें जें शरीर तो.

पिळू, स्त्री० रा० पेळू.

पीक, न० शेत, आगर, इ० कांवासून उत्पन्न होवें जें धान्यादिनें; २, स्त्री० रा० पिक.

पीठ

पीळ

पीठ, न० धान्यादिक दबून, कुटून, त्यांचें बारीक करितात जें चूर्ण ते; खाडून पीठ करणें इ० स्थलीं च पाट करणें, इ० कोण एकास मारून पीठ पाडणें इ० स्थळीं जिकरणें, आडत्या पीठावर रेखा ओढणें; किं० मुटका मारणें, एथें पिनादि संपादित संपत्तीवर मौजा करणें.

पीडणें, कोणेकास पीडा विशिष्ट करणें.

पीडा, स्त्री० रोग, शत्रु, अग्नि, इ० कांसंबंधी जें दुःख ती.

पीडित, २ लिं० पीडापावला जो तो.

पीत, २ लिं० सं० पिंबळा; २, प्राशिला तो.

पीनस, पु० सं० नाकामध्यें एकरोग होत असतो तो.

पीर, पु० हिं० सुसलमान लोकामध्यें कोणी साधु मारून देवत्वावत तो; कोणेकास पीर भेटणें स्त्री० मारून त्याची खैरी जिरवी असा दमनकर्ता भेटणें.

पील, न० पिलू.

पीस, पीस, पु० न० पक्ष्यांचे पक्षांस किं० पुच्छास जे अनेक अवयव असतात ते प्र०

पीळ, पु० सूत, लता, तार, इ० कांचें एक शेवट धरून दुसरें शेवट वर्तुळाकार फिरविलें असतां त्याचे अंगां जो संस्कार विशेष उत्पन्न होत असतो तो; २, ला० कोणे कांचें अंगां जो अभिमानावाताळ असतो तो; ३, कोणे काविषयीं कोणे कांचें अ० वःकरणांत जो बांक असतो तो; पीळ घालणें, पीळ पाडणें, इ० स्थलीं. सौरस्यानें चालणारे जे उभयतां त्यांचे मनांत परस्परां विषयीं वक्रभाव उत्पन्न करणें स्त्री० संभजळतें पण पीळजळत नाही.

पुका

पुकार, स्त्री० दे० हाकटा.

पुकारणें, दूर ऐकायास जावयाजोगी कोणे कास हाकमारणें.

पुकारा, पु० पुकार.

पुरबा, पु० संकेतानें भोजन, उपहार, यांस स्म०.

पुरबानंद, पु० पोटभर मिष्टान्न मिळालें स्मरणे कृतार्थतामानून कांहीं उद्योगाची काळजी बाळगित नाहीं असाजो तो.

पुंगट; १ लि० दे० पिंगळाचे अंगास जसा वास येतो तस जातीय जो वास त्याचें वि०.

पुंगळ, पु० पिंगळ.

पुंगळबेल, स्त्री० एक लता आहे.

पुंगी, स्त्री० मुरबानें वाजवायानें गारुडी इ० कांवे एक वाद्य आहे; कोणे काची पुंगी बंदकरणें स्म० कोणेक साध्याविषयीं भाषणादि व्यापारीं आरब्धजो प्रयत्न तो चालेनासा करणें; स्म० गाजराची पुंगी वाजली तर वाजली नाहीं तर मोडून रहाली.

पुञ्जी, स्त्री० स्त्रियांचें जें उपस्थिती.

पुच्छ, न० पशु, पक्षी, सर्प, इ० प्राण्यांचे गुदाचे उपरिभागीं लंबायमान अवयव विशेष असतो तें; कोणेक गोष्टीस पुच्छपुटणें इ० स्थलीं पूर्वस्थेपेक्षां अधिक कांहीं नवाच एक अवयव उत्पन्न होणें; पुच्छबाढणें, लांबणें, स्म० कोणेक कार्याचा प्रथमतः मनांत आलाजो आकार तो अधिक वाढणें;

पुंज, पु० सं० धान्यादिकांचा जो राशि तो.

पुंजणें, देवब्राह्मणादिक गंधपुष्पादिकें करून अर्घिणें

विणें; लोकांनीं घरेंदारे, पुंजणें इ० स्थलीं आर्जवास्तवचा प्रतिदिनीं तेथें तेथें खेपा घालणें; पांनें पुंजणें इ० स्थलीं कांहीं भक्ष्यपदार्थ पात्रांवरणें उधोडा वाढतासा करणें; कोणेक पदार्थ पुंजून देवणें स्म० त्याचा उपभोग, दान, इ० न करितां उगीच संग्रहीं ठेवणें.

पुजा, पुजा, स्त्री० पूजा शब्दाचा अपभ्रंश; २, रा० पिशाचोपद्रवांमुळे दुखणें आलें असतां तज्ज्वां तर्थाश्रद्धालोक पिशाच संतोषार्थ कांहीं कर्म करित असतात ती; कोणे काची पुजा करणें स्म० स्वर उपट्टी काढणें.

पुंजा, पु० पुंज; २, कांहीं एक नियत प्रमाणाचें सुताचें गुंडळें असतें तो; उ० आठपुंजे सुताचे दोनपंचे निघतात.

पुजारा, पुजारी, पु० रा० देवालयांतील देवाची पूजा कराया करितां जो ब्राह्मणादिक वेतन देऊन ठेविला असतो तो.

पुंजावणें, भूम्यादिकांचे गयीं प्रसन्नजें धान्यादिक तें एकत्रपुंज होई असें गोळा करणें.

पुंजी, स्त्री० दाणे, रुपये, इ० पदार्थांचा लहानजो ढोंग ती; २, संग्रहीं स्थितजो द्रव्य, विद्या, इ० कांचा भरणगी; ३, सुताची अखंड केली असले जी सरोसर ती; धान्यादिपुंजीकरणें स्म० पुंजावणें.

पुट, न० सं० मध्ये काही पदार्थ रहावयाचे योग्यतेमुळे पात्रांतें करून विवक्षितजो हस्त, पर्ण, कर्ण, इ० तें; चंचु, पुट, इ० समास;

पुटकळी, पुटकुळी, स्त्री० रक्तादि विकारानें शरीरावर

वर बारीक जो स्फोट येनो जाम ध्ये निबळपाणीं अस
तें ती .

पुटपाक , पु० सं० औषधादिकांचे भोंवतालीं पर्णादि
क गुंडाळून तोपदार्थ अग्नींत घालून जी त्याची प
कता करितात तो .

पुटपुटणें , दुसऱ्यास स्वष्ट ऐकायास नयेई असें कांहीं
एक हळूहळू बोलणें किं० पढणें .

पुटपुट , स्त्री० लांबट अस्वष्ट जें हळूहळू भाषण ती;
२, अ० बेडकी, पोर, इ० कानें पटपट उडया मारणें
चालणें, इ० कांचें वि० .

पुटी , १ लि० पुटें दिल्लीं आहेत जास असें जें रसाय
नादि तो; समासीं प्र०; उ० सातपुटें दिल्लीं आहे
त जास तो सातपुटी; गजपूट दिल्लीं आहे जास तो
गजपुटी .

पुठा, पुढा, पु० अन्धादिकांचे पुच्छाजवळच्या जो
भाग तो; २, वहीचे खालीं वर लाबितात जीं कातडीं
तीं प्रत्येकीं .

पुंड, १ लि० राजा, मातापितरें, धनी, इ० कांची आ
ज्ञा नमानितां स्वेच्छेनें अनेकप्रकारचीं मोठमोठ
लीं कच्चाटें करण्याच्या स्वभाव जाणा तो .

पुडका, पुडकें, पु० न० कागद, पत्रावळी, इ० अनेक
पदार्थ एकत्र जुळून सूत्रादिकांनं बांधिला असतां
जो आकारविशेष होतो तें .

पुडा, पु० पुडका; २, साकर इ० पदार्थ, कागद, पान,
इ० कानें गुंडाळून बांधिला असतां जो आकार
विशेष होतो तो; १, मृदंगादिकांचें जें पूडतो .

पुंडाई, पुंडायकी, स्त्री० देश, ग्राम, इ० कांस उप
द्रव करणें इ० रूपजें पुंडाचें कर्मती; २, पुंडाचा जो
देशा

देशादिकांस उपद्रव ती .

पुंडावकें, पुंडावें, न० पुंडाई .

पुंडी, स्त्री० लाहान जो पुडा ती, प्रा० तृतीया र्था बांचू
न; २, दूरदेशापासून कोणे कानें कोणी एक मेला
किं० कोणे कानें दिवाळें निघालें इ० रूप आणि
लें जें वर्तमान ती; आणणें, फोडणें, येणें, इ० कां
चे योगीं प्र०; २, संन्याशास अर्पितान जी भोज
नभिक्षा ती .

पुंडू, पु० सं० गोपीचंदन, भस्म, इ० कांचा शरीराव
र लाबितात जो तिलक तो .

पुढचा, १ लि० देश, काल, आणि अनुक्रम, चांचा
अग्रिम प्रदेशीं किं० मनुष्यादिकांचे तोंडाकडी
ल प्रदेशीं स्थित जो तो; स० पुढचा लावें च ला
गली स्तणजे मागच्या सावध होतो; २, वा० जा
पेक्षां जो आधीं उत्पन्न किं० कांहीं कार्याचे दायीं
आधीं उत्पन्न झाला तो त्यापेक्षां .

पुढचापुढें, अ० पुढपुढें प्रथमा र्थी; २, कोणे कानें
सांगितलें जें कांहीं काम तें त्याचे डोळ्यां देखत मान
करितो असें दिसायाजोगें कांहीं एक करण्याचें वि०

पुढपुढें, अ० अनेक साध्यजें काम त्याविषयीं इत
रांस मार्गे टाकून आपण एकल्यानें च पुढें सरून
बोलणें कांहीं एक काम करणें इ० कांचें वि०; २,
उत्तरोत्तरपुढें; उ० हाग्रंथ पुढपुढें चालता आ
हे .

पुढला, १ लि० पुढचा .

पुढा, पु० रा० कोणेक अर्थाच्या तोंडाकडील जो भा
ग किं० प्रदेश तो; उ० दक्षिणेकडे पुढाकरून वसू
न को; मासे पुढ्यांतील दांत यानें घेतली .

पुढीं, अ० पुढें.

पुढाकार, पु० अनेकांनीं कर्तव्यजें कार्य त्याविषयीं कोणे काकडेस दिव्हाजो मुख्यत्वेकरून अधिकार तो; २, अनेकसाध्यकार्याविषयीं अनेकांस हा नारवालीं घेउन तें कराया विषयीं एकानें पुढें सरण्याचा जो प्रकार तो.

पुढाकारी, पु० कांहीं एक कार्याचा पुढाकार जाणें घेतला आहे तो.

पुढार, पु० पुढाकार द्वितीयाधी; २, दे० पुढाकारी.

पुढारीं, अ० ग्रं० पुढें.

पुढारीं, अ० ग्रं० पुढें.

पुढारी, पु० पुढाकारी.

पुढील, ३ लिं० पुढचा.

पुढून, अ० पुढें या अव्ययाचें वाच्यजें अधिकरण नेथून किं० तिकडून.

पुढें, अ० विवक्षित अवधीपासून अग्रिम प्रदेशां किं० अग्रिम कार्यां किं० अग्रिम विषयीं; २, मनुष्यादि कांवे तोंडाकडल्या भागां किं० प्रदेशां.

पुणेरी, पुणेशाई, ३ लिं० पुणें सणून एक शहर आहे तेथीलजो मनुष्य, कागद, भाषा, चाल, इ० तो.

पुण्य, न० उत्तमाचरण केल्यानें ईश्वरप्राप्ति द्वारा सुखप्रापक आत्म्याचे ठायीं जो धर्मविशेष होतो तें.

पुण्यकर्म, न० पुण्यजनकजें कर्म तें.

पुण्यकाल, पु० संक्रांति, ग्रहण, इ० कां०चा जो पर्व काल तो.

पुण्यतिथि, स्त्री० संन्याशी मेला असतां बाराव्या

दिव

दिवशीं किं० प्रतिवार्षिक स्मृतिथीस त्याचे पुन शिष्यादि श्राद्धस्थानीं जें कर्म करितात ती.

पुण्यप्रताप, पु० कांहीं लोकोत्तर कार्यसिद्धीस जाण्याविषयीं साधनभूतजें पुण्याचे सामर्थ्य तो.

पुण्यभूमि, स्त्री० यत्तादिकर्म करण्याविषयीं शास्त्रां में योग्य सणून सांगितली जी भूमि ती किं० हिमाचल आणि विंध्याचल यांचे मधलाजो प्रदेश ती.

पुण्यलोक, पु० पुण्यानें प्राप्त होणारा जो स्वर्गलोक, ब्रह्मलोक. इ० तो.

पुण्यवंत, पुण्यवान्, ३ लिं० जाचे पदरीं पुण्य आहे तो.

पुण्यश्लोक, ३ लिं० जाचे नामस्मरणादिकें करून पुण्यलागते असा ईश्वर, धर्मराज, नन, इ० ते प्र०.

पुण्यसामग्री, स्त्री० इष्टकार्यसिद्ध करण्याविषयीं साधनत्वेकरून विवक्षित जें पुण्य तो.

पुण्यक्षेत्र, न० जेथें वासादिकें करून पुण्यलागते अशीं काशी, कुरुक्षेत्र, इ० क्षेत्रें तीं प्र०.

पुण्याई, स्त्री० पुण्यसामग्री.

पुण्याचा, ३ लिं० बाप, आई, भाउ, बहीण, इ० धर्माचा.

पुण्याहवाचन, न० विवाहादि शुभकर्मिचें अंगभूत एक कर्म आहे.

पुतणी, स्त्री० धाडी.

पुतण्या, पु० भावाचा जो मुलगा तो त्याचा, त्याचे स्त्रीचा ही; २, रा० एके बहिणीचा जो मुलगा तो दुसरे बहिणीचा.

पुत

पुन

पुनळा, पुं० धातू, काष्ठ, मृत्तिका, यांचें जें पुरुषाका
र बाहुलें करितात तो .

पुनळी, स्त्री० धात्वादिकांचें स्त्री-वा आकाराचें जें वा
हुलें ती; २, एकरुवर्णाचें नाणें आहे; ३, तलवा
रीचें जें अग्र ती .

पुत्येण, न० रा० गवतांत भेद आहे .

पुत्र, पु० जा आई बापां पासून उत्पन्न झाला जो पु
रुष तो त्यांचा; २, दुसऱ्या पासून दत्तक घेतला किं
अन्नदानादिकें करून पोषिल्यामुळें जो पुत्रत्वे क
रून मानिला इ० तो .

पुत्रक, पुं० सं० पुत्र .

पुत्रधर्म, पु० मातापितरांची शुश्रूषा, श्राद्ध, इ०
क जो पुत्राचा धर्म तो .

पुत्रपौत्रादिवंशपरंपरा, स्त्री० पुत्र, नातू, इ० रू
पजी संततीची परंपरा ती .

पुत्रवंती, स्त्री० एक साड आहे .

पुत्रवान्, ३ लिं० स्त्री० वंती किं० वंती, पुत्र आहे जा
स तो .

पुत्रसंतान, न० पुत्ररूपजें संतान तें .

पुत्रावण, न० जातकर्म .

पुत्रिका, स्त्री० जा आई बापां पासून उत्पन्न झाली
जी कन्या त्यांची ती .

पुत्री, स्त्री० पुत्रिका; २, ३ लिं० पुत्रवान् .

पुत्रेषणा, स्त्री० पुत्राविषयीं जो लोभ ती .

पुत्रोत्सव, पु० आपल्यास पुत्रजाल्यामुळें जो आ
नंद होतो तो; किं० तत्समयां जो बायजजर, इ० स
मारंभ करितान तो .

पुदडणें, पुदळणें, हानासेल दुर्दशापावेल हें म
नांत

पुन

नांत न धरितां वस्त्र, अश्व, इ० पदार्थ जर्जर होई
असें उपभोगणें .

पुदाणा, पु० पुदिना .

पुदिना, पु० एक ओषधी आहे .

पुनः, अ० कांहीं एक गोष्ट केल्यापेक्षां किं० 'सा'च्या
पेक्षां आणखीं एकदां; उ० याला एकदां सांगी
तलें लक्षणजे पुनः सांगवें लागत नाही, त्याकिया
मायः एकात्मक असाव्या किं० परस्पर विरुद्ध असा
व्या; उ० एकदां रुपये दिले ते पुनः घेणार नाहीं .

पुनः पुनः, अ० वारंवार .

पुनरपि, अ० पुनः ही .

पुनरागमन, न० जा स्वलापासून जो निघाला
त्याचें त्यादिकाणीं पुनः जें आगमन तें .

पुनरावृत्ति, स्त्री० कांहीं एक ग्रंथादिकांची दुसरी
जी आवृत्ती .

पुनरुक्त, ३ लिं० एकवार उच्चारिलें तेंच पुनः उच्चा
रिलें जें वाक्यादि तो .

पुनरुक्ति, स्त्री० एकवार बोललेल्या वाक्याची पुनः
निष्प्रयोजन जी उक्ति ती .

पुनर्जन्म, न० पु० मृत्यु यावयाजोग्या रोगादिसंक
टापासून निभावून जी जीवंतपणें स्थिति तें तो .

पुनर्नवा, स्त्री० पु० एक ओषधी आहे .

पुनर्भू, स्त्री० पाटाची जी स्त्री ती .

पुनर्वसु, पु० स्त्री० सातवें जें नक्षत्र तें त्या .

पुनव, स्त्री० पूर्णिमा .

पुनश्च, अ० मात्स्यान, आणखी .

पुनस्संधान, न० कांहीं आरंभिलेला व्यवहार त
जी सनजातां विसकटल्यामुळें पुनः मुळापासून
करा

करावी लागती जी स्वटपट तें .

पुनीत, १. लिं. प्रायश्चित्तादिकें करून जो शुद्ध जाला तो .

पुनीव, स्त्री. पुनव .

पुन्नाग, पु. नागनांपा; २, उंड़ीण .

पुन्हा, अ. पुनः .

पुमपत्य, न. सं. पुरुषरूप जें अपत्य तें .

पुमान्, पु. पुरुष .

पुर, न. सं. नगर .

पुरः, अ. सं. पुढें; याचा प्रयोग समासी; उ. पु. देण गमन करणारा तो पुरोगामी इ. जा. .

पुरखांब, पु. जमनीत पुरलेला जो गृहादिकांचा खांब तो .

पुरचुंडी, स्त्री. पराकाष्ठा नारळा एवढी मोटी जी मोटली ती .

पुरजा, पु. कागदाचा जो कपडा तो .

पुरण, न. पोढ्या, मोदक, करंजा, इ. कांत घाला यासाठीं शिजवलेली दाळ, नारळाचा कीस, इ. कांत गूळ साकर घालून जो पदार्थ करितात तें; २, रुबर्णाचे पाटली इ. कांवे पोटीं जें ताम्रादि घालितात तें; ३, भिंत, बांध, जो तें, इ. कांचा पोटीं भरीस जें माती, धोंडे, इ. घालितात तें; ४, न. स्त्री. कांहीं बेल, साड, लाविलें असतां त्याचे मुळांत जें माती, शेण, इ. घालितात तें ती .

पुरणपोळी, स्त्री. जिचे पोटीं दाळीचें पुरण घातलें असतें अशी जी गव्हाची पोळी ती .

पुरणावरणाचें, न. नित्याचा जो स्वयंपाकाचा आधि

आणि भोजनाचा साधा प्रकार असतो त्याहून विलक्षण कुलधर्म, पाकणा, इ. निमित्तानें पोढ्या, पकान, इ. असावें असा आधिक्यविशिष्ट जो भोजनाचा स्वयंपाकाचा प्रकार असतो तें .

पुरणी, स्त्री. पुरणतृतीय चतुर्थ्याचीं .

पुरणें, कांहीं एक पदार्थ भूम्यादिकांचा खबींमध्ये घालून आळादित करणें किं. मेढ, स्तंभ, वृक्ष, इ. कांचा मूला यवयव भूम्यादिकांत घट्ट बसवून तो पदार्थ स्थिर राही असा करणें; २, कांहीं एक पदार्थ विवक्षित कार्यास किं. विवक्षित प्रमाणाशीं तुल्य व्हावयास जितका पाहिजे तदपेक्षया न्यून न होणें; ३, इ. छा. होस, मनोरथ, आशा, हेत, इ. पूर्ण होणें; दारिद्र्य हें सवसि पुरलें आहे इ. स्थलीं अमुक स्थलीं याची व्याप्ति नाही किं. न्यूनपणा आहे असें नाही असा अर्थ होतो .

पुरत, अ. पुरेत .

पुरतकाली, १. लिं. पुरतकाल संपून देई आहे तेथील जो कागद, भाषा, लोक, इ. तो .

पुरता, १. लिं. जामध्ये अवयव, अवस्था, इ. संबंधी न्यूनत किमपि नाही तो; २, कांहीं एक कार्यास किं. कांहीं एक प्रमाणाशीं तुल्य होण्यास पुरा या जो गा जो तो; या अर्थी त्या त्या कार्याचा नामाशीं समास होउन प्रयोग होतो किं. आया आवा प्रत्ययांत तद्वाचक धातू पुढें प्रयोग होतो; उ. संसारा पुरतापेसा भिळा ला सणजे पुरे, जे वाया पुरता घरी येतो; हा धोत्र जो आ पुरता दाहा हात नाही .

पुरतेपणीं, अ. कांहीं आंत न्यूनता न राहतां पुरतें होई असें; ऐकून घेणें, करणें, बोलणें, इ. वि. .

पुरपुराट, पु. कांहीं एक पदार्थाची विवक्षित कार्यास पुरू

पुरून उरायाजोगीजीविपुलता तो .

पुरब, पु० पुरबग .

पुरवटा, पुरवठा, पु० कांहीं एक कार्याविषयीं जो जिलेला जो अन्न, इव्य, इ० पदार्थ त्याचा त्यात्या कार्याविषयीं तोटानयेतां पुरण्याचा किं० पुरून उरण्याचा जो प्रकार तो; २, रा० बाय कांवा ओव्या इ० गाण्याचें जें शेष पूरण तो; ३, वा० बटवा .

पुरवणी, स्त्री० कागदामध्ये लिहिल्या मजकुराचा शेष तो कागद संपल्यामुळे जो दुसरे कागदावर लिहितात ती; २, तो दुसरा कागद ती; ३, कांहीं एक बोललेल्या गोष्टीचा साक्षी, लेख, इ० प्रमाणांनीं खरे करून देण्याचा जो व्यापार ती; ४, त्यामध्ये जो न्यूनांश त्याचें पूरण करण्याचा व्यापार ती; ५, मोत्यांचे घोंसास जे अनेक सर असतात त्यांस प्रत्येकीं अमुक अमुक मोतीं असावीं असें जें संख्या रूप एक प्रमाण धरिलें असतें ती .

पुरवणीबंद, पु० पुरवणी द्वितीयाधी .

पुरवणें, कांहीं एक गोष्ट किं० पदार्थ हेमला येईल का मास अशा बुद्धीनें मान्य होणें; उ० ह्यामासा स्वभाव शि व्या देण्याचा आहे पुरवेल तर राहा; ही गोष्ट सांगतां पुरवत नाहीं इ० स्थलीं सांगायास शक्य होत नाहीं असा अर्थ; २, कांहीं एक पदार्थीनें कांहीं एक विषयाचे व्यापून राहाणें प्रायः जापदार्थाचा संबंध अभीष्ट आहे तद्विषयीं प्र०; उ० हा जेथे तेथे पुरवला आहे; ३, कांहीं एक कार्याविषयीं साधनभूत कांहीं एक पदार्थ जितका पाहिजे तितका देणें किं० युक्ति युक्तीनें खर्चून कांहीं एक पदार्थ विवक्षित कार्याचे समाप्तीपर्यंत पुरायाजोगा करणें

रणें; उ० तुस्ली पुरवून पुरवून खाल तर तुलास पाहिजे तितकें मी पुरवीन; ४, कोणेक व्यवहार किं० पदार्थ त्यापासून आपल्यास तोटानयेतां कांहीं नफा होई असा सोईवार पडणें; उ० फारसस्तो ई असली लणजे कोणताही व्यवहार पुरवत नाहीं .

पुरशीस, स्त्री० वादी प्रतिवादी इ० कांहीं आपलें वृत्त समजाविल्यानंतर त्यांतील कांहीं एक अंशाविषयीं त्यांस जो प्रश्न करितात ती चाल, पड, इ० धा० पो० प्र० .

पुरश्चरण, न० सं० मंत्र आपल्यास सिद्ध व्हावा लागून तदनुसार त्यामंत्राचा अमुक संख्याक जप करावा इ० मंत्र शास्त्रामध्ये अनुष्ठान सांगितलें आहे तें .

पुरस्कर, अ० पुरस्तर तृतीयाधी; भक्तिपुरस्कर, आदरपुरस्कर, इ० समासीं प्र० .

पुरस्कृती, पु० सं० राजकीय व्यवहारादिकांचाठी यां आपलें कांहीं काम असतां तेथे आपला प्रवेश करून अनेक प्रकारें आपलें साहित्य करणारा असा जो आपला पक्षपाती असतो तो .

पुरस्कार, पु० सं० पूजादिसत्कार तो .

पुरःसर, १ लि० सं० अग्रेसर; २, जा समुदायामध्ये जो मुख्यत्वेन करून विवक्षित तन्नामपूर्वक या शब्दांशीं समास होताना तेथें विशिष्टाचा अर्थ तो तो समुदाय होतो; उ० इंदु पुरःसर देव ईश्वरास शरण गेले; शपथादि शब्दांपुढें याचा योग होतुन समास झाला असतां विशिष्ट शब्द किंवा विशेषण होतो तेथें वक्ष्यमाण क्रियेवर शपथादिपदार्थांचा अन्वय होई असें, असा अर्थ; उ०

शप

शपथपुरस्तर मीं सांगतों, आदरपुरस्तर त्यानें बोलाविलें.

पुरळ, पु० पितादि विकृतीमुळे अंगावर जो पुष्पां वा समुदाय येतो तो.

पुरा, १ लि० पुरातन प्रथमाधीं; उ० हा अंगरखापुरा सात्वताही; २, जाकर्मामध्ये जो निपुण तो त्या विषयीं; उ० हा पुरागाणार आहे; ३, पु० एकजातीचे किं० एककसबाचे लोक जेथें राहतात असा जो नगराचा एक अवयव तो; उ० आस्तींगोसाचीं पुर्यांत राहतां; ४, अ० सं० पूर्वी.

पुराड, न० नदीचा पुराबरोबर वाहवत येतें जें तृण, काष्ठ, पानें, इ० तें.

पुराण, न० सृष्टीची उत्पत्तिस्थिति, प्रलय, इ० ईश्वर चरित्र जामध्ये सांगितलें असतें असे जे भागवतादि ग्रंथ ते प्र०; २, ३ लि० सं० पुरातन; ३ ला० संसारादि संबंधी भारी लांबट जीगोष्ट नित्य स०

पुराणा, ३ लि० हिं० जुना.

पुराणीक, पु० पुराणशास्त्र त्याचा अर्थ सांगणाऱा जो तो; २, देवालयदिकांचा ठावीं पुराण सांगण्याची वृत्ति आहे जास तो तेथील.

पुराणोक्त, ३ लि० पुराणांत सांगितलें जें स्तोत्र, मंत्र, इ० तो.

पुराणोक्त आशीर्वाद, पु० जांस वेदाधिकार नाही त्यांस आशीर्वाद लिहायचा असतां हा शब्द लिहितात तो.

पुरातन, ३ लि० जुना.

पुरावा, पु० कांहीं कार्याविषयीं पाहिजे जो पदार्थ तो पुरविण्याचा व्यापार तो; २, पुरवणी तृतीय

चतु

चतुर्थीचीं.

पुरी, स्त्री० नगरी; २, एक प्रकारचा आहे; ३, पु० गौसाचा त भेद आहे.

पुरीतति, स्त्री० सं० शरीरामध्ये एक नाडी आहे.

पुरीष, न० सं० विद्या.

पुरुष, पु० सं० जाचे अंगीं प्रजोत्पादक बीज आहे असा जो मनुष्यादि प्राणी तो; २, बाप्या; ३, एकजातीय व जे वृक्ष, लता, इ० दोन प्रकारचे असतात एकास फल आहे आणि एकास नाही त्यामध्ये जास फल येत नाही त्या व्यक्तीस स्त्र०; ४, पुंलिंगनामा नें वाच्य जो अर्थ तो; उ० वृक्ष हा पुरुष आणि सा उहें न पुंसक; ५, साडे तीन हात रूप जें उच्च तेचें प्रमाण तो; उ० या विहीरींत दोन पुरुष पाणी आहे; ६, दिव्य सामर्थ्य जाचे अंगीं नाही असा जो मनुष्यादि जीव तो; उ० भांति हा पुरुषाचा धर्म आहे.

पुरुषत्व, न० पुरुषाचा ठावीं प्रजोत्पादना विषयीं उपयुक्त जी शक्ति असती तें; २, कांहीं पराक्रम करण्याविषयीं उपयुक्त पुरुषाचे अंगीं जो उत्साहादि शक्तिरूप धर्म विशेष असतो तें.

पुरुषार्थ, पु० सं० मनुष्यादि जन्मल्या प्राण्यानें साध्यास योग्य जे धर्म, अर्थ, काम, मोक्ष, हे चार ते प्र०; २, लोकांनीं वाहवा स्तुणाचा जोगा केला जो शत्रुपराजयादि पराक्रम तो.

पुरुषोत्तममास, पु० सं० अधिक मास.

पुरुष, पु० रा० अतिशूद्रांचा देव आहे.

पुरुळ, पु० पुरळ.

पुरे, अ० विवक्षित कार्याचे किं० इछेचा पूर्ततेविषयीं जितका पाहिजे तितका तो तो पदार्थ व्यापार

साळा

पुरे

झाला या अर्थानें वाचक तोपदार्थ आणखीन को
किं० तो व्यापार आणखी करून ये या अर्थानें भान
अर्थात होतें; उ० मला दाहा हात धोत्रजोडा पुरे;
हा एकदां बोलूं लागला सणजे पुरे.
पुरेत, पुरेयाचें अनेक वचन.
पुरोडाश, पु० सं० अग्नि होनाचा अग्नीवर पिष्ट भा
जून जें होमद्रव्य करितात तो.
पुरोभागी, ३ लि० सं० कांहीपदार्थ किं० गोष्ट यांनी
ल दोष काढण्याकडे संच जाचें लक्ष्य तो.
पुरोवर्ती, ३ लि० कोणे काचा पुढें जो स्थित तो; उ० पु
रोवर्तीपदार्थ जासदिसेना त्यास दूरस्थित कसा
दिसेल.
पुरोहित, पु० सं० उपाध्याय.
पुलंक, पु० सं० भयादिकामुळें जो अंगावर कांटा
उभाराहतो तो.
पुलन, न० वा० क्षतादिकांत पूर उत्पन्न करणारा जो
पावटा इ० पदार्थ तें.
पुला, पु० पुली.
पुलाव, पु० १/४ सुसलमान लोक एक पकान करी
त असतात तो.
पुलिन, न० सं० बाळबंट.
पुली, स्त्री० गबत, कडवा, इ० कांची जी पेंढी ती.
पुलेणें, वा० क्षत, गळू, इ० पुळणास येणें.
पुल्लिंग, न० सं० नामाचीं जीं तीन लिंगें त्यांत तो या
सर्वनाम्यानें जाणा परामर्श होतो त्याचें लिंग तें.
पुवळणें, कों० पुलेणें.
पुशी, स्त्री० कों० पिसू.
पुश्चली, स्त्री० सं० व्यभिचारिणी.

पुष्क

पुस

पुष्कर, न० सं० हस्तीचा शुंडेचा जो अग्रभाग तें.
पुष्कराज, पु० सं० एकरस आहे.
पुष्करिणी, स्त्री० सं० लहानजें सरोवर ती.
पुष्कल, पुष्कळ, ३ लि० थोडान व्हे तो.
पुष्ट, ३ लि० सं० कृशाचा प्रतिपक्षी.
पुष्टि, स्त्री० सं० पुष्टता; २, भाषणादि व्यवहाराचे व्यं
गतेचें जें पूरण.
पुष्टिपत्र, न० पुस्तक नमळाचें, नचुराचें, सणून त्या
चे भोंवतालें विरीचा तुकडा, जाडा कागद, इ० ला
वितात तें; २, लिहिते समयी त्या कागदाचे रषा
लीं आधारार्थ जो दुसरा कागद धरितात तें.
पुष्टीकरण, न० सं० भाषणादि व्यवहाराची पुष्टि
करण्याचा जो व्यापार तें.
पुष्प, न० सं० फूल; २, स्त्रियांचें ऋतुसंबंधी जें रज तें.
पुष्पवटिका, पुष्पवाटिका, स्त्री० अनेक प्रकार
चीं पुष्पांचीं साडे लावून जें सुशोभित स्थल क
रितात ती.
पुष्पवृष्टि, स्त्री० सं० कोणे कानें कांहीं उत्कृष्ट कर्म के
लें असतां त्याजवर देव, मनुष्य, इ० आनंदित हो
उन जी पुष्पांची वृष्टि करितात ती; २, सर्वसमास
दादिकानी समाधान पावयाजोगें कोणे कानें अर्धपुष्ट
अस्वलित जें भाषण त्यास ल०.
पुष्पांजलि, पु० सं० पूजासमाप्तीस देवादिकांवर जी
दोहों हातानें फुलें वाहतात तो.
पुष्पित, ३ लि० सं० पुष्पें जास आलीं आहेत तो.
पुष्प, पु० सं० आढवें नक्षत्र तें.
पुष्पार्क, पु० रविवारीं पुष्पनक्षत्राचा जो योग तो.
पुसकट, पुसट, ३ लि० यत्किंचित् पुसका जो
अक्ष

अक्षरादि तो; २, अ० अंधकारादि दोषांचें अत्यंत दिसण्याचें वि०.

पुसकटणें, पुसटणें, लिहिलेलें अक्षरादिक पुसकटे असें करणें.

पुसका, ३ लि० स्पष्टदळडीन दिसत नाही असें जें अक्षर, विन, गंधाची रेखा, इ० तो.

पुसणें, कागद, शरीर, वस्त्र, इ० कांस लागलेला मलादिक किं० अक्षर, रेखा, इ० चिन्ह फडकें इ० कांनं चोळून नाही असें करणें; २, विचारणें; ३, न० पुसायाचें साधन जें फडकें इ० नें; प्रयोग समासी; ३० नाक पुसणें, तोंड पुसणें, इ०.

पुसणारा, पुसता, पु० कोणी अपराध इ० केले असतां तू हें कांकेलेंस असें पुसण्या विषयीं जो धनी इ० अधिकारी तो.

पुंसवन, न० स्त्रीस प्रथमतः गर्भ असतां दुसऱ्या निसर्गमासीं करावयाचा एक संस्कार आहे तें.

पुसूनटाकणें, शत्रु, सैन्य, इ० मारून लुटून भायाभंगास जाई असें करणें.

पुस्त, स्त्री० न० पुस्त गंजीफांचे पानांचा जो पृष्ठ भाग ती; २, पु० पिढी; ३० हें वतन आस्नाकडे चार पुस्त चालत आलें आहे.

पुस्तक, न० सं० वेदशास्त्र, पुराण, इ० ग्रंथ जाका गदांवर लिहिले आहेत असा जो त्या कागदांचा समुदाय; स्त्री० पराधीन जिणें आणि पुस्तकीं विद्या.

पुस्तकपाठ, ३ लि० पोथीपाठ.

पुस्तंग, पु० घोड्याचें रोगीर आंबळ्याचा जो तंग त्याचा रोगरावर यावयाचा जो कातड्याचा

अव

यव असतो तो.

पुस्तदरपुस्त, अ० एकेपिढीपासून दुसऱ्यापिढीचा ठायीं दुसऱ्यापासून तिसऱ्याचा ठायीं कांहीं एक अनित होत जाई असें वतन इ० चालणें, उपभोगणें, इ० कांनं वि०.

पुस्तपना, पु० कांहीं एक कार्याचा ठायीं प्रवृत्त साला जो कोणी एक त्याचें जें न्यून पडेल त्याविषयीं कोणी मित्रादिकरितो साहित्य किं० त्या साहित्य करणाराचा कार्यप्रवृत्तास असतो जो आश्रय तो.

पुस्तापास्त, स्त्री० तू कोण कोठे जातोस, कायनेतोस, इ० वाटसरू इ० कांस जो प्रश्न करितात ती.

पुस्ती, स्त्री० अक्षर कोठपर्यंत वळलें याची परीक्षा पाहावयासाठीं मुलापासून कागद लिहून घेतात ती; २, मोट, जोडा, इ० फाटलें असतां त्यास जें चर्माचें ढिगळ देतात ती; ३, पाठबळ; ४, को० जीर्ण झालेला कागद, भिन्न, इ० कांनं संरक्षणा र्थ नत्तस जातीय दुसरा जो जोड देतात ती; ५, लिहिणार मुलाची यास काय काय समजतें हें पाहावया करितां कोणेक घेतो जी परीक्षा ती.

पुळण, स्त्री० को० रेती; २, न० पुलिन; ३, न० बा० पुलन.

पुळणावट, ३ लि० जाजमिनीमध्ये पुळणीचा अंश बहूत आहे ती भूमि तो.

पुळणासयेणें, गळू, क्षत, इ० पुत्रांनं युक्त होणें.

पुळी, स्त्री० फुटकुळी; २, एक स्फोट रूप रोग आहे.

पू, पु० शरीरांतील रक्तास कांहीं विकृति झाल्यामुळे जो त्याचा पांढरा द्रवरूप परिणाम होतो तो; २, वस्त्र, काष्ठ, इ० अतिशयित कुजल्यामुळे जो परिणाम होतो

त्यास ल०.

पूगीफल, न० सं० पोफळीनें फल तें.

पूज, न० टिब; २, कांहीं एक पदार्थाचा अभावानें दो तक लेखामध्ये जें वा दोळें चिन्ह करितात तें; वाकी पूज करणें इ० स्थलीं वारून निःशेष करणें इ० अर्थ जाणावे; स्नानसंध्ये वा नाना वें पूज, पेशावे ना वें पूज, इ० स्थलीं त्या त्या पदार्थाचा केवळ अभाव असा अर्थ; स्नानसंध्यारिकोवर पूजपडणें या स्थलीं ही तो न अर्थ.

पूजक, ३ लिं० पूजा करितो तो.

पूजणें, पुजणें.

पूजन, न० अर्चन.

पूजा, स्त्री० सं० पूजन; २, देवादिपूजनार्थ आणि लीजी पुण्यादिसामग्री ती; पूजा बांधणें ल० दे वावर रुशोभित दिसावा जो गंध, पुष्प, वस्त्र, धान्य, इ० कांवी रचना करणें; विपरित लक्षणेनें कोणे कास शिबी, गाळ, करणें.

पूजित, ३ लिं० पूजिजेला जो तो.

पूज्य, ३ लिं० जावी पूजा करण्यास योग्य असा जो देव, गुरू, इ० तो; २, जावी आज्ञा अवश्य पाळली पाहिजे असे जे माता, पिता, गुरू, शास्त्र, इ० तो; ३, न० पूज.

पूट, पूठ, न० कांहीं एक पदार्थीक विशेष गुण उत्पन्न व्हावा म्हणून कांहीं एक रसादिकांचा त्या पदार्थास लेप देऊन रुकवून त्याचा अंगी तोरस भिने असा जो संस्कार करितात तें; २, तें रसादि इव्य तें; धोनास शाईचीं पुढें बसलीं आहेत इ० स्थलीं लेप बसला आहे असा अर्थ.

पूड, स्त्री० कांहीं पदार्थाचे केळें जें पूर्ण ती; २, न० नंगारा, नौबत, इ० कांहीं जें पाव तें; ३, पु० न० चोंकुला, पानपुड, पेटी, बटवा, इ० कांवा पोटी जी घरें असतात तीं प्र०; ४, न० वेळू, वेन, इ० कांवा पात्यानें वाती, विड्याचीं पानें, इ० देवाचा करितां जें पानपुडाचे आकाराचे पान करितात तें; ५, चुनाळाचीं जीं दोन दोषांचे तीं किं० मृदंगास दोहोंकडे दोन जों नमें व्हाविलीं असतात तीं प्र०.

पूत, पु० पुन; असा कोण मायेचा पूत आहे इ० वा स्त्रीं प्र०; २, ३ लिं० पुनीत.

पूय, न० सं० पू.

पूर, पु० नदी, ओढा, यांस पर्जन्योदक आंत मिळाल्यामुळे जी त्या उदकाची अति शक्ति इष्टि होती ते.

पूरक, ३ लिं० पूरण करणारा तो.

पूरण, न० संख्या, प्रमाण, श्लोकादिग्रंथ, इ० कां० त न्यूनजो अंश तो आंत घालून पुरता करण्याचा जो व्यापार तें किं० जेणें करून तो पुरता होतो तो जो अंश तें.

पूरित, ३ लिं० पूर्ण केला जो तो.

पूर्ण, ३ लिं० सं० पुरता प्रथमाधी; २, जलादिकां नें भरण्याविषयीं जागध्यानें यत्किंचित् रिकामे पणा सहिलानाहीं तो; ३, न० संख्येनें अभाव बोधक जें वर्तुलाकार चिन्ह करितात तें

पूर्णागर्भा, स्त्री० पुरणपोळी ती.

पूर्णापात्र, न० सं० राजादिकांनीं ब्राह्मणास बहु त भिक्षा मिळाली एतदर्थ एक पंचपात्रासारखें धातुमय पात्र दिलें असतें तें; २, विवाहादिके ती

एक

एक कर्ममध्ये अक्षनादिकानीं भरलेले जें वा न
येत असतात ते.

पूर्णपात्री, पु० सं० प्रथमार्धसंबंधी पूर्णपान घेउ
न भिक्षामागणारा जो तो.

पूर्णा, स्त्री० सं० पंचमी, दशमी, पूर्णिमा, अमावा
स्या, यातिथि प्र०.

पूर्णिमा, स्त्री० सं० जातिथीस सर्वत्र इक्षिब तेजानें
पूर्णहोतें तीतिथि.

पूर्ति, न० सं० विहीर, तळें, बाट, देवालय, इ० निर्मा
ण करणें इ० रूप जें धर्मकृत्य तें; २, ३ लिं० परि
पूर्ण.

पूर्तता, ३ लिं० परिपूर्णता; इतक्या इज्यानें याची
पूर्तता होणार नाही इ० स्थलीं याचे इछेची परिपू
र्णता होणार नाही असा अर्थ.

पूर्ति, स्त्री० सं० पूर्तता.

पूर्भक्ष्या, पु० हिंदु स्थानी लोकांत एक भेद आहे.

पूर्या, पु० कल्याणरागांत भेद आहे.

पूर्व, स्त्री० जिकडे सूर्योदय होतो तिकडील जो दि
शा ती; २, ३ लिं० विवक्षित स्थलापासून पूर्व
दिशेकडील जो देश किं० तद्देशस्थित पदार्थ
तो; ३, विवक्षित क्रमाबुद्धीनें जाहून जो आ
धीचा तो त्याहून; उ० आहूदिवसाचे पूर्वदिव
शीं व्रतस्थ असावे.

पूर्वक, अ० पुरस्सर तृतीयाधी; २, ३ लिं० जो प
दार्थ जाकमस्थित पदार्थाचा पूर्वभागी आहे
तत्पूर्वक तो पदार्थसमुदाय तो; उ० ईश्वराचें
नाम श्रीशब्दपूर्वक घ्यावे.

पूर्वकथा, स्त्री० नित्यनित्यपुराणादि ग्रंथाचा क
र्मानें

मानें अर्थसांगत असतां बक्ष्यमाण कथेचा संदर्भ
लागावा लणून पूर्वीची उक्तकथा पुनः सांगतात ती.
पूर्वकर्म, न० स्वरुपदुःखास कारणीभूत जें पूर्वजन्मा
दिकांचा बाधणी केले जें कर्म तें.

पूर्वज, ३ लिं० आपला बाप, आज्ञा, पणध्या, ज्येष्ठबंधू,
इ० जे वडील तो.

पूर्वजन्म, न० वर्तमान जन्माचा पूर्वीनें जें जन्म तें.

पूर्वजन्मार्जित, ३ लिं० सं० पूर्वजन्मी संपादिलेले
जें पुण्य किं० पाप तो.

पूर्वदत्त, ३ लिं० याजन्मीत तत्पदार्थ प्राप्त होण्यास
कारण भूत पूर्वजन्मी केले जें दानादि सत्कर्म तो.

पूर्वपद, न० हरिदास कथेचा आरंभी जें पद, अभंग,
इ० लणतो आणि त्या कथेचा उपसंहास ही तेंच
लणतो तें.

पूर्वपश्चिम, ३ लिं० पूर्वेकडून पश्चिमेकडे जाची ला
बी आहे असें जें गृहादिरूप क्षेत्र तो.

पूर्वपक्ष, पु० दुसऱ्यानें वरउत्तर करावे अशा बुद्धीनें
पंडितापुढें कांहीं एक मताचा केला उपन्यास तो;
२, उपन्यास करावयाजोगा दोषाभास विशिष्ट जो
ग्रंथप्रतिपादित विषय तो; ३, वादप्रकरणीं अग्र
वादी निवेदितो जें आपलें वृत्त तो.

पूर्वपीठिका, स्त्री० कोणेक पुरुषादिकांचें विवक्षि
त समयापासून पूर्वीनें इत्थं भूत जें वृत्त ती; उ०
आतां याची साधूपणा धरलापण यांची पूर्वपी
ठिका तर बहूत विरुद्ध आहे; २, कांहीं एक गोष्टी
चा विवक्षित अंशापासून पूर्वीचा जो अंश जा
चे ज्ञानाचा वृत्त उत्तरां शाची व्युत्पत्ति होत नाही
ती.

पूर्वपुण्य, न० पूर्वजन्माजित जें पुण्य तें.

पूर्वपुण्याई, स्त्री० पूर्वजन्मींची पुण्याई.

पूर्वरात्र, स्त्री० मध्यरात्रीचा पूर्वाभिा जो रात्रिभाग ती.

पूर्वरूप, न० रोग, संकट, इ० पुढें होणार लक्षण जे पूर्वी त्याचें स्थापक जें विकृत्यादि होतें तें; उ० का मला ही पांडूचें पूर्वरूप; बुद्धिभ्रंश हें दारिद्र्याचें पूर्वरूप.

पूर्वरेषा, स्त्री० देवरेषा.

पूर्ववत्, अ० पूर्वीचाप्रमाणें.

पूर्वसमुद्र, पु० पूर्वदिशे कडील जो समुद्र तो.

पूर्वस्थल, पूर्वस्थान, न० जास्थलापासून जो नि घून देशांतरादिकास गेला तें त्याचें.

पूर्वस्थिति, स्त्री० बुद्ध्यादिकांची प्रकृतिभूतजीवि कृत्यवस्थेहून पूर्वीची अवस्था ती; उ० आलीक उंचाला पिशाच उपद्रव साला आहे हा पूर्वस्थिती वर केव्हायेईल हें कळत नाही.

पूर्वा, स्त्री० अकरावें नक्षत्र त्या.

पूर्वांग, न० कांहींएक अनुष्ठानाचे प्रधानकर्माचे पूर्वीचें जें कर्म तें; उ० स्वयंपाकाचें सडासंमार्जन हें पूर्वांग.

पूर्वापर, अ० विवक्षित काल, देश, ग्रंथ, इ० कां०चा पूर्वीचा आणि अनंतरचा असेजे दोन विभाग त्या तें धरून; उ० ग्रंथ पूर्वापर पाहिल्यावांचून लागणार नाही.

पूर्वापरविरोध, पु० एकाग्रंथांत पूर्वापरस्थित जी वाक्यादिक त्यांचापरस्पर जो विरोध तो.

पूर्वापार, पूर्वापार, पूर्वापार, अ० कांहींएक व्यापारचा

रात्रा जो आद्यकाल त्याकालापासून सतत; उ० आली पूर्वापार जसे वर्तत आलों त्याप्रमाणें पुढें वर्त.

पूर्वाफल्युनी, स्त्री० पूर्वा.

पूर्वाभाद्रपदा, स्त्री० पंचमिषावें नक्षत्र त्या.

पूर्वाषाढा, स्त्री० विषावें नक्षत्र त्या.

पूर्वाह्न, पु० प्रातः कालापासून दुषारपर्यंत जो काल तो.

पूर्वा, स्त्री० एक राग आहे.

पूर्वा, अ० अगोदर.

पूर्वाभिा, पूर्वाल, ३ लि० अगोदरचा.

पूर्वापासून, अ० अगोदरपासून.

पूर्वोत्तर, ३ लि० आधींचा आणि त्याहून मगचा असा मिळून विशिष्ट जो ग्रंथ, वर्तमान, संबंध, इ० तो.

पूर्व्या, पु० पूर्व्या.

पूल, पु० नद्यादिक उल्लंघून जांबया करितां पाषाण, लांकडे, इ० कानीं रचालून पाणी जांबयास मार्ग ठेवून जो मार्ग बांधितात तो.

पूस, पु० पौष; स्त्री० पूस आणि थंडीनें पाडिला भूस.

पृच्छक, ३ लि० पृच्छाकरणास तो.

पृच्छा, स्त्री० हेंकसें, काय, इ० रूप दुसऱ्यास विचारण्याचा व्यापार ती.

पृथक्, अ० निराळा.

पृथक्करण, न० एकत्रस्थित पदार्थ निराळे निराळे करण्याचा जो व्यापार तें.

पृथिवी, पृथ्वी, स्त्री० समवाय संबंधानें जेथे गंध

गंधरूपगुण राहतो असें जें पंचमहा भूतांतील
भूत जाजवर नद्या, समुद्र, वृक्ष, पर्वत, वने, न
गरें, मनुष्य, पशु, इ० राहातात असाजो हा ई
श्वरानें पृथ्वीरूप द्रव्याचा गोलाकार पदार्थरच
ला आहे ती; २, ला० त्याजवर राहाणारे जेमनु
ष्य, पशु, वृक्ष, इ० सर्व ती.

पृथु, १ लि० सं० मोटा जाडाजो कांहीं पदार्थ तो.

पृथुक, पु० सं० पोहा; २, बालक.

पृष्ठ, न० सं० मनुष्यादिष्वदार्थाची जी पाठ तें; २,
कागदाचीं दोन जीं अंगें तीं प्र०.

पृष्ठतोनुपृष्ठ, अ० एकाचेपुढें दुसऱ्याची पाठ
दुसऱ्याचा पुढें तिसऱ्याची पाठ असें ह्वावयाजो
गेप्रकारें किं० एकमेकापुढें एकमेकाची पाठ
ह्वावयाजोग्या प्रकारें.

पृष्ठफल, न० गोलक्षेत्राचें जें बरील क्षेत्रफल तें.
पृष्ठभाग, पु० सं० मनुष्यादिकांचा जो पृष्ठ देश
तो.

पृष्ठमात्रा, स्त्री० केकैकोकौ इ० अक्षरांस वरवा
वयाची जीमात्रा ती त्या अक्षराचा मागें देता
त ती.

पेकट, पेकट, न० कंबरेचाजो सांधा तें.

पेकणें, पेखणें, कोणेकाची पाटपाहान खोळ
बून राहाणें

पेंका, पु० बेडकासारखा एक प्राणि आहे.

पेंगणें, वस्त्र दुकल्या घेउं लागणें; २, लंगडणें;
३ तोगादिकांनीं अशक्त होणें.

पेगम, पु० पराधीन दुर्घट कार्याचा सिद्धिविषयीं
अनेकपुत्कीनीं बांधिलें जें संधान तो.

पेंगळा, १ लि० दे० पांगळा.

पेंच, पेंच, पु० मल्लपुत्थांत दुसऱ्यास पाडावयाचा
जा अनेक युक्ति त्या प्र०; २, अनेकप्रकारांनीं
संकटें प्राप्त झाल्यामुळें जी अडचण प्राप्त होती
तो किं० तीं संकटें; ३, वादप्रदिवादादि भाष
णांत दुसऱ्यास धरावयाचा आपणानसांपडा
वें अशा जा अनेक युक्ति असतात त्या प्र०; ४,
पागोट्याचे जे वेढे किं० जे सारखे पीळपडता
त ते प्र०.

पेंचणें, हस्तपादाद्यवयव किं० वृक्षशारवा इ०
पिंळवटणें, दुमडणें, इ० कारणांमुळें आंत
मुरगळले जाणें; कदाचित् अन्य कर्तृकता
असतां सकर्मकही प्रयोग होईल सादिस तो;
२, कोणेकास भाषणानें कोडणें; ३, रा० काष्ठा
दिक पिंजलें जाणें; ४, चोर, शत्रु, इ० कांहीं अ
भिष्टकरण्याविषयीं कांहीं नवस करून देवास
प्रार्थिणें; ५, पायफांकटणें.

पेंचपौंच, पेचपौंच, पु० पांचपेंच.

पेंचाटी, स्त्री० कचाटी.

पेज, स्त्री० तांदूळशिजल्यानंतर जें वेचून पाणी
काढितात ती; २, पुष्कलपाण्यांत थोडे तांदू
ळ शिजवून प्यावयाजोगें करितात ती.

पेजट, १ लि० जाभातामध्ये पेजेचा अंश बहू
त असाजो भात तो; २, ला० पुष्टिसून शक्ति
हीन तो.

पेजपात्र; न० पेजट द्वितीयाधीं.

पेजबुडा, १ लि० को० पेजट प्रथमाधीं.

पेजवतें, न० वा० पावधूक.

पेजळी, स्त्री० रा० पावधी .

पेजळूक, स्त्री० रा० पावधूक .

पेजा, ३लि० पेजपात्र .

पेजें, न० रा० गाय, लैस, यांचें एके विणीचें दुपतें तद्रूपजें फलतें; उ० हीगायतूंपोस आणि व्याली सणजे जावपें तूंचे आणि पेजें आलासदे. पेजें जावपें, न० रा० पेजें आणि जावपें मिळून जे दोन गयते, उ० हीपाडी मीं पेजें जावप्याचे बोलीनें आणली आहे .

पेट, पु० कों० बंदूक, इ० कांन्हा जो बारतो; २, वा० चोप; ३, स्त्री० पेटी.

पेटघेणें, काष्ठादिकांनीं अग्निसंयोग झाल्यामुळे पेटलागणें; कों० पेटहोणें स्० कोधानें शरीराचा संताप होणें .

पेटका, पु० पेडका .

पेटणें, अग्नीनें प्रदीप्त होणें किं० काष्ठादिकांनीं पेटघेणें; २, ला० कलह, क्रोध, इ० कार्णां अनिश्चय पूर्वक प्रवृत्त होणें; ह्यासपेटणें सणजे ह्यानें युक्त होणें; ३, भूमिचोपणें; ४, बैल, टोणगा, इ० नांगर, गाडा, इ० कांस जुंपा या जोगा शिक्षित होणें; ५, न० वा० चोपणी .

पेटवण, न० अग्निपेटायाचें साधन जा गोंबर्याका टक्या इ० तें; २, रा० अग्निपेटाया सारीं त्याजवर गोंबरीचे तुकडे, शरीक काटक्या, इ० जेंरचून ठेवितात तें .

पेटा, पुं० राजकीय व्यवहाराद्यर्थ कोणेक मोठा गांव किंवा यांसमुरव्य करून त्यांचे संबंधा रवालां लाविला असतो जो आसपासचे गांवांचा समुदाय

दाय तो त्यासुख्य ग्रामादिकासुद्धा; २, जाचे पोटीं अंतरसेद अनेक आहेत अशीं जीं व्यवहार संबंधी भिन्नभिन्न प्रकरणें असतात तीं प्र०; उ० हा सर्व्व घरसर्वांचे पेट्यांत लिहा; हा मनुष्य त्यासह स्वाचा पेट्यांत ला इ० स्थलीं त्याहून पृथक्त्वे करून गणनीय नव्हे केवल तदीयत्वे करूनच गणनीय असा अर्थ; ३, गद्याचें जें पिकूं; ४, पेटें .

पेटारा, पु० वेळू, वेत, इ० कांन्हा पेटी सारखा जो मोठा करंड करितात तो .

पेटारी, स्त्री० कों० शेन इ० कांतील माती उपसाचा चें एक रुपासारिखें औत आहे; २, एक आड आहे; ३, लहान जो पेटारती .

पेटी, स्त्री० बंदोबस्ताचें रुपचे इ० ठेकाचाचें लांकडादिकाचें आच्छादन सहित एक पात्र आहे; २, एक भूषणावयव आहेत जा अनेक ओंवून मळ्यांत घालितात ती; ३, दंडावर बांधायाचें चतुष्कोण भूषण आहे; ४, फटाकड्यांचा माळा एका कागदांत गुंडाळून जो पेटी सारखा आकार करितात ती .

पेटल, न० लहान जी काष्ठाची पेटी तीस स्० .

पेटें, न० अनेक भोंपळे एकत्र बांधून नद्यादि कांत तरायाचें साधन करितात तें .

पेटेकरी, पु० माणसें पेट्यावर बसवून नद्यादि कांतून नेणारा जो तो; २, पेटें आहे जापाशीं तो .

पेंठ, स्त्री० देशोदेशाहून अनेक जिनस येतुन जो ये त्यांची घडामोड होता किं० अनेक प्रकारचीं वहुत वस्त्रे जे येनिर्माण होतुन देशोदेशीं जातात असें

असें जें अनेक उदमी लोकांनी बसले लें स्थल
ती; २, शहराचे जें अनेक विभाग ते म० जेथें मा
यः थोडा बहून बाजार असतो; ३, साबकार लो
क पेंठे पेंठचा जिनसाचा भाव इ० बातमी देशां
तरीं चा साबकारांस लिहून पाठवितात ती; ४,
कित्याचे बाहेर जी शहरची वस्ती ती.

पेंठचलण, पेंठचलन, पेंठचलनी, पेंठचाल,
पेंठचाली, ३ लि० जापेंठेंत जानाण्याची चाल आ
हे तें तेथे.

पेंठपाड, पु० पेंठेंतील जिनसा पानसाचा जो भाव
तो.

पेंड, स्त्री० तीळ, खोबरे, इ० कांतील तेल काढून पेड
न जो नोंथा राहतो ती; २, नारळाचा किं० ताडफ
ळांचा जो घडती; ३, पु० नारळाचा चव किं० नि
रगुंडीचा फळा इ० कुटून तापून हस्तपादादि
क मोडला असतां किं० दुरवबला असतां किं०
उठाणू इ० झाले असतां त्याजवर बांधितात
तो; ४, हजीर बिगारीनें अनुक्रमानें चालत आ
ले जें ओसें तो; ५, घराचे पादणीवर किं० ओ
मणावर जो दाट निखलाचा लेप दिला असतो
तो; ६, भिजलेले चिकट मातीतून चाललें अ
सतां पायांस किं० जोड्यास जो मातीचा लेप
बसतो तो; ७, को० शेताचा बांध बांधावा इत्या
द्यर्थ जें मातीचें देणकावितान तो; ८, धान्यादि
भिजून एकत्र गोळा झाला असतां त्यास स०;
पेंडलाकणें स० नवें शेत करावयासाठीं योजिली
जी भूमी ती टेंकवाचे परिधीनें चिन्हित करणें;
मनुष्यादिकांचा पेंडबळणें स० एकसम्याबडे
हें

टेंकरून अनेक मनुष्यादि दुस्वण्यांत पडणें;
वा० पेंडबळणें स० साबकार, सर्कार, इ० कांनीं
घरांतील सर्व मनुष्यें अडवून धरणें.

पेड, पु० दोरी, वेणी, यांचे पोटचे अनेक जे पदर
ते म०; २, को० स्त्री० न० आंतें, घरट, यांचे जे
दोन अवयव असतात ते म०; ३, वा० न० सर्प
चें चारूळ, जाजवर मायः देवालय बांधितात.
पेडका, पेडगा, पु० वायु, मोडशी, इ० विकृती
मुळें पायांचे पोटर्था इ० कांत जो गोळा येतो तो.

पेंडका, पु० धोरजें पेंडकें तो.

पेंडकी, स्त्री० पेंडकें.

पेंडकें, न० गवत, कडवा, इ० कांचें जें लहान सें
ओसें तें.

पेडण, न० रा० मोदक, उंडे, इ० शिजवाया करितां
त्यांस पाणी नळागावें लणून भांड्यांत कळकी
चा पाचोळा इ० घालितात तें.

पेंडस, पु० रा० सुसबा सारख्या दांड्यास लोखंडा
ची भालमारून नेमवणावाचे उपयोगीं एक
औत आहे.

पेंडसणें, न० को० खणपटें.

पेंडा, पु० रा० बड, इ० कांचा पानाचा किं० ओल्या
गवताचा जो भारा तो.

पेंडी, स्त्री० पेंटी.

पेंडक, न० को० पेंडकें.

पेंडें, न० यो त्यांचे अनेक सर एकत्र करून जें कंठ
भूषण करितात तें; २, दावें, दावण, यांस पश्च
चागवा बांधावाजोगा विरज्यानें युक्त जो अ
वयव असतो तें; ३, ला० को० एकमताचा मनुष्याचा
किं०

पेढ

किं० एक कुलोत्पन्न मनुष्यांचा जो समुदाय तें; ४, कांहीं एक कार्याद्यर्थ एकत्र जमला जो मनुष्य समुदाय तें; ३० पंच, वादी, साक्षीदार, असें सगळे पेडेंचें पेडेंच उठून आले.

पेढ, न० स्त्री० कों० पोफळ, माड, बांधें जें झाड तें; २, स्त्री० निवडंगाचें जें झाड ती; ३, पेड प्रथम द्वितीयाधी.

पेढकी, स्त्री० कों० पेडकें.

पेढरा, पु० एक झाड आहे.

पेढरी, स्त्री० पेढरा.

पेढरें, न० पेढरीचें जें फल तें.

पेढा, पेढा, पु० दुधाचा रषवाकरून आंत सारवर इ० घालून जो गोळा करितात तो.

पेढा, पु० भानाचें तृण, किं० त्याची पेढी तो.

पेढार, पेढार, न० पेढारी लोकांचा जो समुदाय तें.

पेढारी, पेढारी, पु० स्थार असतात, जे अनेक मिळून गांव, किं० देश, लुटितान ते प्र०.

पेढी, स्त्री० तृण, कडवा, इ० कांचा अनेक व्यक्ति एकत्र बांधून जो आकार विशेष होतो ती; जळ्यांत पेढीटाकणें, त्य० कलह करणारांस उन्नेजन कांहीं देऊन कलहवाटिवणें.

पेढी, स्त्री० सराफ, हुंडीवाला, यांचें जें दुकान ती.

पेणें, न० मार्गस्थ जो कोणी त्याची प्रति दिवशीं भोजन, द्राव्या, इ० करावया साठीं मार्गी उतरून जी कांही काल स्थिति होत्ये तें. किं० ती स्थिति करण्याचीं जीं स्थळे तीं प्र०.

पेढ, न० कों० तृणादिकांचा एका बीजापासून अनेक अंकुर कुठून जो विशिष्ट समुदाय होतो तें

पेरा

तें. .

पेढारणें, वा० तृणादिकांनीं पेढ होई अशा प्रकारें विस्तृत होणें, किं० भूमीनें तृणादिकांचा पेढांनीं घुस होणें.

पेढी, स्त्री० पेढ्याची जी खालची बैठक ती; २, भोंपळ्याचे विण्याचा भोंपळ्यास जो काळादिकांचा पदार्थ करितात तो जांत तारांचीं अग्रं गुंतविलीं असतात.

पेढें, न० गवतांत भेद आहे.

पेणें, न० कों० पिंपाणी.

पेय, ३ लिं० व्यावसाय योग्य जें उदक, अंबीळ, इ० पदार्थ तो.

पेर, न० कों० बोट, ऊंस, बेळू, इ० कांचें जें काढें तें; २, फुमात इ० कांतील निक्षेप दाणा झडाचा स्पृणून, बेळांचे पायाखालीं मळायासाठीं, जें तृण पसरितात तो; ३, फुलें, धान्य, इ० कांची पडली जी पखळण तो; वस्त्रादिकांचा पेर घालणें. त्य० म० नस्वी गुधडणें असा अर्थ; ४, स्त्री० वा० पेरूचें झाड; ५, न० पेरू.

पेरकूट, न० कों० निवडंग.

पेरण, न० पेहरण.

पेरणी, स्त्री० भूमींत दाणा इ० बीं पेरण्याचा जो व्यापार ती.

पेरणें, भूमीवर उगवायासाठीं बीं टाकणें; २, ला० स्वनिष्ठ विद्यादि गुण प्रसून झावयासाठीं शिक्षादिकांस शिक्षणें; ३, धनादिक व्याज्याचे बेलीनें अनेकांस देऊन ठेवणें; ४, न० पेहरण.

पेरा, पु० पेरणी.

पेरा

पेस

पेराव, पेराबा, पु० हिं० जातिदेशादिभेदेकरून म-
नुष्यांचा बस्त्रालंकार धारणकरण्याचा भिन्नभिन्न
जो प्रकार आहे तो; २. कविन् पोषाकासही स्म०
पेरावणी, स्त्री० बा० कोणेकास सत्कारार्थ दिलें जें
बस्त्रालंकारादि ती; २, बस्त्रालंकारानें कोणेका-
चा करितात जो सत्कार तो.

पेरू, पु० एक झाड आहे; २, त्याचें जें फल तो.

पेरें, न० बरू, उंस, इ० कांघें जें कांघें तें; २, बोटाचे पेया-
स एक रोग होत असतो तें.

पेलण, न० पेलनें.

पेलणें, उ० सुद्रल, लेजीम, इ० शरीर दृढ हावयासा-
हीं हातीं धरून रुमाली, साधी, इ० चालीनें फि-
रवणें; २, ओझें, उभाकेलें ला स्तंभादिक, न पडुं दे-
तां, किं० इतस्ततः न होऊं देतां संभाळून धरणें;
३, बुडि, धन, शरीर, यांचा बळानें तत्तद्योग्यसं-
सारादि कार्ये संभाळून धरणें; ४, घर, संभ, इ०
एक्या अंगावर कलणें.

पेलनें, न० कों० गृहावगील घातलेलें गवत, इ० न उडा-
वें लपून वरजे वांसे, लांकडे, इ० घालितात तीं म०.

पेलवान्, पु० कों० पहिलवान्.

पेला, पु० धातु, कांच, मृत्तिका, यांनिं आकार विघे-
षाचें एक पात्र आहे; २, वा० कांट्या इ० कांघें जें
ओझें तो.

पेलाव, पु० कों० शरीरशक्तीनें साध्य जें उडी मार-
णें, इ० काम तद्विषयीं शरीरांतली शक्ती तोलून
पहाण्याचा जो प्रयत्न तो; २, तोलून पाहून ने-
टानें त्या कार्याविषयीं जी शरीराची उदावणी तो.

पेले, न० कों० कुंपणाकरितां जें कांट्याचें ओझें आ-
णीतात

णीतात तें.

पेंब, न० जमीनींत धान्यादिडेवाचा करितां जी जागा
करितात तें; भिकार, मुंग्या, इ० कांघें पेंब फुडणें,
उघडणें, स्म० त्यांचा त्यांचा अतिशय असा अर्थ.

पेंवणी, स्त्री० रा० नद्यादिकांचाठावीं पोंहून जाण्या-
चा जो व्यापार ती, मार, धातुचोर्गी म०.

पेंवणें, रा० उदकाचाठावीं मनुष्य, काष्ठ, इ० कानीं
तरणें.

पेंवें, न० एक ओषधी आहे.

पेरा, शलिं दर्बोर इ० कांघाठावीं उन्नमत्वेकरून म-
सिद्ध जो मनुष्य तो.

पेराजी, अ० वर्तमान कालाचेपूर्वी, याचा व्यवहार
कोणेकास पत्र लिहावयाचें असतां; उ० तुम्हास
पेराजी पत्र पाठविलें होतें त्याचें उत्तर आलें.

पेरावा, पु० रा जाचा जो मुख्य प्रधान तो.

पेरावाई, स्त्री० पेराव्याचा जो अधिकार, किं० कार-
कीर्द, किं० राज्य ती.

पेरावाज, पेरावाज, पु० कळवांनिणी नृत्यसमयीं
जो झगा घालितात तो.

पेरा, पु० कारकूनपणा, शागीर्दपणा, चाकरपणा,
इ० रूप जें नातें तो.

पेराकबज, पेराकबज, न० एक क टारी सारि-
खें द्राव्य आहे.

पेराचूक, स्त्री० कों० पिशाचास कांहीं देऊं करून दु-
सऱ्यावर घालण्याचा जो व्यापार ती.

पेस, स्त्री० कों० भोंपळा, कांकडी, इ० कांघी जी फांक
ती.

पेसकळी, पेराकळी, स्त्री० अंगरगव्यास जाळहा
न

पेस

न कळ्या असतात त्या प्र०.

पेसणें, कों० काहीं नवसकरून कोणेकास उपद्रव करण्याकरितां भूत उठिवणें; २, रा० भोंपळा, कांकडी, इ० कांवा अनेक फांकी होत असें विरणें.

पेस्तरसाल, न० पुढीलजें वर्षतें.

पेहरण, न० केवळ लहानमुलाचें आकारविशेषाचें जें अंगडें तें.

पेहरणी, स्त्री० कों० पेरणी.

पेहरणें, कों० पेरणें; २, न० पेहरण.

पेहराव, पेहरावा, पु० पेराय.

पेहेरा, पु० कों० पेरा.

पेळ, स्त्री० वा० अंगण, खळें, इ० कांवा कडेस किंनि तू कंगोरा राखितान ती.

पेळव, स्त्री० कों० पेळू.

पेळू, स्त्री० संबवळायाकरितां काध्यास पीळ घालून जो बाती सारिखा आकार होतो ती.

पेक्षा, अ० जा अर्थातें अवधिलें करून कल्पून उत्कृष्टत्व, निकृष्टत्व, गौरत्व, मूर्खत्व, इ० गुण सांगायला आहेत तेव्हां त्या अवधिवाचकावरून याचा प्रयोग होतो; उ० यापेक्षां हा उत्कृष्ट इ० जाणावे; जापेक्षां तुम्हीं आतां त्यापेक्षां वस्तू दिली पाहिजे इ० स्थलीं पेक्षां शब्दाचा अर्थ हेतुत्व होतो या अर्थां जो तो या सर्वनामापुढें पक्षीं असें ही अव्यय लागतें; उ० जापक्षीं त्यापक्षीं.

पें, अ० प्र० वाक्यालंकारार्थ.

पेंकडी, स्त्री० रा० मोहळाची जी पोळी ती.

पेंका, पु० व्यावहारिक रुपये, मोहरा, इ० नाण्यांचा जो समुदाय तो; २, रुक्याचे चतुर्थांश प्रमाण जें

इव्य

पैठ

इव्य तों.

पैकाना, पु० रा० गोठ्यांतील शेण इ० निरपून काढावाचें साधन विरीचा किं० माडाचे पोईचा तुकडा असतो तो.

पैकीं, अ० काहीं पदार्थादिकांची विवक्षित समुदायां तर्गतलें करून किं० विवक्षित प्रकरण संबंधिलें करून विवक्षा असतां तत्समुदाय वाचक किं० प्रकरणवाचक शब्दांपुढें याचा प्रयोग; उ० शंभररुपयांपैकीं दाह्यरुपये राहिले, मामलतीपैकीं बाकी बाबचाची आहे.

पैकेकरी, ३ लिं० पुष्कळपैका आहे जाजपाशीं तो.

पैकेपूर, ३ लिं० पैकेकरी.

पैकेवान, ३ लिं० पैकेकरी.

पेंगळ, पु० रा० पिंगूळ.

पेंज, स्त्री० कोणेकाशीं कांहीं एक कार्याविषयीं हें वा या प्रकारें निश्चय होईल किं० मीकरीन अन्यथा साल्यास मीं अमुक इव्यादि देईन इ० रूपजी कोणेक प्रतिज्ञा करितो ती.

पेंजण, पु० तोरडी.

पेंजार, स्त्री० पायपोस,

पेंजारखाउ, ३ लिं० खेंटरखाउ.

पेंजारपगडी, स्त्री० पेंजारेचा डोलानें बांधिलें जें पागोटें ती.

पेंजेचा बिडा, पु० कांहीं एक दुर्घट काम करण्याविषयीं जास अवसान असेल त्यानें करितों सणून प्रयत्न व्हावें अशा संकेतानें सभादिकांचा दायीं मांडितान जो बिडा तो.

पैठणी, ३ लिं० पैठण सणून पैठ आहे तत्संबंधी पागोटें

इ०

इ० तो; २, स्त्री० लुगड्यांन एक भेद आहे.
 पैठणी आदर, पु० वरकमीं जो आदर तो.
 पैषा, स्त्री० एक रोग आहे.
 पैरा, पु० दिवसाचे बोलीनें कामासाठीं आणि ला जो गडी तो.
 पैरें, न० रा० प्रा० शेत कामास चार सा घटका दिवसा सयाबें आणि सायंकाळचे चार घटिका दिवसा सघरीं जाबें अशा बोलीनें जो पोर, बायको, इ० मजूर येतो तें.
 पैरेंपण, न० पैथीस घाबयाची मजुरी तें.
 पैल, २ लिं० पलीकडचा तीर, थड, पार, इ० काबें वि०; उ० तो पैलतिरास नेईल.
 पैलाड, स्त्री० पलीकडलें तीर.
 पैलीकडे, अ० पलिकडे.
 पैलू, पु० हिरा, माणीक, इ० कांस जे कोन पाडिले असतां दोहों कोनाचे मध्ये सपाट प्रदेश पडतान ते प्र०.
 पैबस्त्री, स्त्री० कोणेक स्थला पासून कागद आला असतां कालानरीं हा अनुक दिवशीं आला हें समाज बें लणून तो समय त्या कागदावर मांडून ठेवितात ती; २, कांहीं एक दिवस कोणेक मनुष्याची कोणे कगावांचा ठायीं जी बसती ती; ३, कोणेकाची कोणेकाचा गृहीं कांहीं दिवस चाललेली जी जाणें, येणें, इ० कांची बहिवाट ती.
 पैशाचिक, २ लिं० पिशाच संबंधी जो उपद्रवादिक तो.
 पैशून्य, न० प्रसिद्ध जाली असतां अमनिष्ठा बाब या जोगा जो कोणेकाचा दुराचरणादिरूप दोष असतो तें.

पैस

पैस, २ लिं० विवक्षित कार्यास पुरून उरावाजोगी प्रशस्त जी जागा तो; २, अ० दाटी, अडचण, न होई असें; दूर होणें, करणें, बसणें, अक्षरादिलिहिणें, इ० काबें वि०.
 पैसा, पु० तांब्याचें नाणें आहे; २, पैका प्रथमार्थी.
 पैसावणें, उ० दाटीमें स्थित जे मनुष्यादित्यांस पैस होत असें करणें.
 पैसेकरी, २ लिं० पैकेकरी.
 पोई, स्त्री० मोट्यान दीस जे लहान सहान ओहळ मिळाले असतात, नदीचें पाणी वाढलें असतां त्या ओहळांत जेथपर्यंत तुंबून जातें तितका त्या ओहळाचा प्रदेश ती; २, धर्मपोई; ३, रा० नारळाची पोगी.
 पोईड, न० व० पोई प्रथमार्थी.
 पोंक, न० पोंग.
 पोंकटी, स्त्री० केबल कोबळें जें फोफळ ती.
 पोंकण, न० को० किडीनें धान्यांतील अंश खावून राहिला जो पोकळ दाणा तें; २, भाताचे शितास विं देनें ल०.
 पोंकणें, को० पोंकणें युक्त होणें.
 पोकळ, २ लिं० भरीबन व्हेतो; २, सईल; ३, ला० जा मध्ये विवक्षित अर्थी श किं० तेजों श किं० लभ्यां श, इ० नाहीं असा जो उद्योग, भाषण, इ० तो; ४, दुसर्याचा दोष एकाएकी बयाबा अक्षजा युक्ति किं० यमक, प्रास, अर्थपुष्टता इ० जात नाहीं असा जो ग्रंथ, भाषण, इ० तो; जें काम करायास किं० शिका यास बहुत आयास लागतान त्यास पोकळ न व्हे असें ल०; ल० बडा घर आणि पोकळ बांसा.
 पोकळधोऱ्या, पु० निंदनें वास्तुणास ल०.

पोक

पोक

पोकळभट, पु० पोकळधोव्या; २. जासंवस्वपात्रा-
विषयीं आचारशक्ति नाहीं असा जो ब्राह्मणत्यासल्ल
पोकळा, पु० एक पालेभाजी आहे.
पोकळापोकळी, ३ लि०. जामध्ये लभ्यांश इ० नाहीं
असें भाषण व्यापार इ० तो.
पोकळी, स्त्री० पदार्थाचा पोटी जो पोकळपणा अस
तो ती.
पोक्त, ३ लि०. मोद.
पोक्ता, ३ लि०. पोक्त.
पोंक्या, ३ लि०. कुवडा.
पोंख, स्त्री०. कों० वस्त्र, ग्राम, इ० कांची शेवटी लजी
टोके तीं प्र०.
पोखर, पोंखर, ३ लि०. आंतील अंश पोंखरून का
दिल्यामुळे पोकळ साला जो काष्ठ, धान्य, इ० प
दार्थ तो; २, पु० पोंखरून काढिलेला जो काष्ठदि
कांतील पूर्ण प्राय अंश तो.
पोखरण, स्त्री०. पुष्करिणी.
पोखरणें, पोंखरणें, काष्ठ, धान्य, इ० पदार्थ आं-
तील अंश कोरून काढून पोकळ करणें.
पोंग, न० मनुष्याची पाठ, भिंत, भांडें, इ० कांस बां-
कून मध्ये येतो जी वक्रता तें.
पोंगणें, कों० भांडें इ० क पोंगानें युक्त होणें.
पोंगा, ३ लि०. कों० जावे पाठीस पोंगआहे तो.
पोगाडा, पु० कों० कांसाळवाचा मोठा जो देंट तो.
पोगी, स्त्री०. कों० नारळ, करमाड, इ० कांचें कणी
स बाहेर पडतें ती.
पोंग्या, ३ लि०. पोंगा.
पोंच, स्त्री०. कों० पावती; २, पु० अमुक केले अस
तां

पोट

तां अमुक होईल इ० दूरचा तर्क करणाविषयीं
जें बुद्धीचें सामर्थ्य तो.
पोचट, पोंचट, ३ लि०. आंत पोकळ असल्यामुळे
जावे अंगीं ताडपणा नाहीं हस्तादिकानें आंबळ
ला असतां चिंबतो असा जो धान्य, वृण, इ० पद
र्थ तो; ३. स्त्री०. बाभळीचा कांटा पुढें तिखट आ-
णि मागे पोंचट; २, पोंचानें युक्त जें पात्रादितो.
पोचंडी, स्त्री०. पुरचुंडी.
पोंचणें, पावणें प्रथम चतुर्थीचीं; तर्कास पोंचणें
लणजे कांही एक चिन्हावरून एथें असें असें
आहे असें जाणणें; खुणेस पोंचणें लणजे
कोणे कानें केली जी नेत्र संकेतानें खूण ती जाण
णें.
पोंचता, ३ लि०. पावता.
पोंचलणें, भांडे, अलंकार पोंचानें युक्त होणें.
पोचा, पोंचा, पु० धातुमय पात्रास, अलंकारास कां
हीं आघातादि साल्यामुळे पडतो जी खळी तो.
पोंची, स्त्री०. पोंहची.
पोट, न० उरापासून बस्ती पर्यंत जो शरीराचा भाग
जामध्ये अजोदकादि किं० गर्भ राहतो तें; २,
पदार्थमात्राचा आंतील जोगर्भांश किं० पोकळी
तें; ३. या पागरीचें पोट मोटें आहे; बालांकडा
चा पोटांत शिरलों नाहीं; २, डोक्याचे सालचे
वरचे बाजूचा पापणीचे जवळचा फुगीर भाग
तें; ४, व्यवहारादिक जो विशिष्ट अवयवी त्या
चा अंगभूत अनेक अवांतर व्यवहारादिरूप
अनेक अवयवां सम्यापून राहतो जो संबंध तें;
३. वरप्रस्थान, बाळदान, इ० सर्वविधा हाचे पोटचीं
कर्म

कर्म; संसाराचा खर्च स्वतः लावणजे त्याचा पोटी धडोती, धान्य, गवत, लांकडे, इ. खर्च येतात; ५, सदर स्त्रालून जी बंदाची जागा तिला कुमार अंगुळ भर जागा सोडून आली कडील जी जागा जेथे पोटभारकमा इ. लिहितात ते; ६, पर्वत, भिंत, गंगोबी, इ. कांस मध्येच वाढलेला जो अवयव असतो ते; ७, यत्संबंधितें करूनच जो पदार्थ किं. पदार्थसमुदाय कांहीं कार्यार्थगणनीय आहे पृथक्त्वे करून गणनीय नाही त्याचा त्यांजवर जो संबंध तद्रूप जें अधिकरण ते; ८, यजमानाचा सत्कार स्नाला स्त्रालूनजे त्याचे पोटी आलीं आहेत; ९, क्षुधाशांत्यर्थ जें खर्च जें प्रकरण त्यास स्त्रालून; १०, पोटासाठीं चाकरी करितों एथे काहीं मिळत नाही परंतु पोटबाहेर पडते; ११, नदी, ओढा, इ. कांचा पात्रांत जल राहण्यास जो अवकाश असतो ते; पोटकरणें, वाटवणें, फुगवणें, स्त्रालूनजे व्यभिचाराजें गरव्हार होणें; पोटजाणें स्त्रालूनजे टाळ होणें; स्त्रालून हंगलें नाही पोटगलें; पोटजिरणें स्त्रालूनजे वाटू लागलेला गर्भ आंतले आंत नाही सा होणें; पोटपिकणें स्त्रालून पुत्रकन्या, एतद्रूप संतति होणें; पोटजाळणें स्त्रालून दुसऱ्याचें द्रव्यादिहरण करून आपला स्वार्थ करून घेणें किं. करून घेणें करून पोटभरणें किं. निंदेजें जेवणासच स्त्रालून; पोटभरणें स्त्रालूनजे पोटापुरतें द्रव्यादि मिळणें; पोटपाडणें, स्नाडणें, स्त्रालून औषधादिकें करून पोटांतील गर्भ पाडणें; पोटदुखणें स्त्रालूनजे पोटांत वेदना होणें स्त्रालूनजे परोक्षार्थादि पाहून वाईट वाटणें; स्त्रालून स्वरवणाराचें स्वरवर्तें आणि कोठ

वक्ष्या

वक्ष्याचें पोटदुखणें; पोटपानाचास जाणें किं. पाटीस लागणें स्त्रालून अन्नाद्य भावाभ्युक्तें पोटास खळीपडणें; पोटीं असणें स्त्रालून संतति असणें असा अर्थ; पोटावर मारणें स्त्रालून सेवकादिकांस दाबण्याचें जें द्रव्यांत कांहीं कमी करणें; पोटाआड येणें, पोटावर उठणें, पोटावर येणें स्त्रालून कोणे काचें पोटस्थ बुडवणें, पोटबांधून चाकरी, काम, इ. करणें स्त्रालून पोटास यथास्थित नखातां किं. जाचें काम करितो त्याजपासून पोटास हीन घेतां करणें; पोटमारणें, जिरिवणें, स्त्रालून गोमहिष्यादिकांनीं आपलादिसूं लागला जो गन्धवारपणा तो नदिसे असें करणें; पोटांत शिरणें स्त्रालून कोणे काचा चिनाभिप्राय ओळखावा इत्याद्यर्थ केवल त्याचा आपल्यावर विश्वास होई असें आर्जवादि द्वारा करणें; पोटाशीं धरणें स्त्रालून कोणे कास ममतेनें आपला सामानणें; अपराधादि पोटीं घालणें स्त्रालून क्षमा करणें; वा. पोट धरणें स्त्रालून हंगवण बंद होणें; पोटफुटणें स्त्रालून कांहीं एक व्यवहारांत गुप्त राखली जी गोष्ट ती उघड होणें; कोणे काचे पोटावर पाय देणें स्त्रालून जेणें करून पोटचालतें अशी वृत्ति, चाकरी, इ. त्याचे नाशाविषयीं निमित्तभूत होणें.

पोटकटार, स्त्री. मरायासाठीं आपले हातानें कटारीनें पोट फोडून घेण्याचा जो व्यापार ती.

पोटकरपी, स्त्री. स्त्रियांस शिबी आहे.

पोटकरीण, स्त्री. व्यभिचाराजें जी गरव्हार जाली ती.

पोटकली, पोटकुली, पोटकुळी, स्त्री. कडो स्त्री;

२, पोटप्रथमाधी, प्रायः निंदावृत्ति.

पोट

पोट

पोटकूळ, पु० पोटप्रथमार्थानिहावृत्ति.

पोटरवरोबा, पु० कों० लगवड जमीनीचा पोटी जी ओसाड खराब जमीन असती ती.

पोटस्वर्च, पु० भोजनसंबंधी जोस्वर्च तो.

पोटस्वर्ची, स्त्री० पोटस्वर्चिमाटीं फेनलेले जेंद्रव्या दिती.

पोटगडी, पु० आंगगडी.

पोटगी, स्त्री० पोटस्वर्ची; २, पोटभरायाचें साधन जें वतन, वृत्ति, इ० कांहीं कोणाचें असतें त्यास स्०.

पोटगें, न० रा० पोटगी.

पोटघडी, स्त्री० गन्धारपणाचें विन्ह दाखवायें स्मृणून पोटावर जी वस्त्राची घडी बांधितात ती.

पोटघर, न० सोंकट्याचे पटास जाघरांचा तीन ओळी असतात त्यांतील मधल्या ओळीचें शेवटलें जें घर तें.

पोटचा, ३ लि० जां० वीर्यशोणितां पासून सालें जें अपत्य तें त्यामातापितरांचें तो; २, व्यवहारादिकांचें पूर्वीसांगितलें जें पोट तत्संबंधी स्वर्च, रकम, बेरीज इ० तो.

पोटजाळ, पु० पोटचा पुत्रादिकांचा नशाला असतां जो शोक होतो त्यास स्०; स्० पाठजाळपेक्षां पोटजाळ अधिक.

पोटसांकणें, न० विशाहामध्यें सनमुखसमयीं वरमाईनें वधूचे आईस एक लुगडें घावपाचा मान आहे तें लुगडें.

पोटफुगी, स्त्री० जेणें करून पोटफुगत असतें असा एक रोग आहे ती; २, ३ लि० व्यभिचाराचें गर्भोष्णि

साली

पोट

साली जी स्त्री ती.

पोटफूग, स्त्री० कांहीं एक गोष्ट कोणाजवळ बोलावी अशी इच्छा होउन बोलावयास नसांपडतां कांहीं काळगेल्यामुळे जी उत्कंठित दशा जाहाली असती ती; पोटफूग साडणें स्मृणजे बोलावयाचें झे लून ती उत्कंठाशामविणें.

पोटफोड, स्त्री० कांहीं एक व्यवहारादिकांतील गुप्ताशाची जी प्रसिद्धी ती.

पोटबांधणें, न० लहान मुलाचें किं० बाळंतिणीचें पोट बांधायाचें जें वस्त्र तें.

पोटबाबू, पु० पुखानंद.

पोटभर, अ० पोटभरेअसें जेवणें, अन्नादिपर्याप्त होणें, इ० कां० वि०; २, ला० इच्छातृप्त होई असें; ३० तुलांशीं मनांतून पोटभर बोलावयाचें आहे; ३, कर्तृशक्ति, भोक्तृशक्ति, यांस पर्याप्त होई असें; ३० हें काम मला पोटभर आहे; शेतास पोटभरपाणी पिबालें स्मृणजे जसें पाहिजे तसें पिकतें.

पोटभरणा, स्त्री० रा० अन्नादिकानें पोटाची भरती; ३० गुरांची पोटभरणा होतनासली स्मृणजे दूधचढवितील.

पोटभरू, पु० पुखानंद; २, पोटभरापाचा उद्देशाचें जो प्रवासास गेला तो; ३, जामध्यें रुच्यादिगुण असोमसो परंतु आंतभक्ष्यांश बहुत अतएव जाचाभक्षणीं पोटभरतें असा जो फलादिपदार्थ तो.

पोटभर्या, ३ लि० पोटबाबू.

पोटमांडणी, स्त्री० कों० गृहादिकांचीं पारसीं न दबांरीं

पोट

पोत

दबावीं सणून आधारार्थ पारच्यानें मायः मध्य प्रदेशीं अनेक संभांवर लग्ना सांधून विशिष्ट उभे करितात ते.

पोटमारा, पु० पोटाची जी आबाळ तो.

पोटस्नातारा, १ लि० पोटाचे आबाळीमुळे स्नातार्यासारखा अशक्त साला तो.

पोटरी, पोठरी, स्त्री० पायाचे नडगीचे मागलाओ प्रदेश ती; २, बा० उताण्या हाताचा मणगटासून कोपरापर्यंत जो भाग ती; ३, धान्य. तृण, यांचे बाहेर पडायाचे दोशेस आले जे कणीस, कणशी, तुरा, इ० ती; धान्य इ० पोटरीस येणे सणजे त्या दोशेस येणे असा अर्थ.

पोटसूळ, पु० पोटांत एकरोग होतो तो.

पोटस्थ, न० पोटस्थ.

पोटळणे, को० पोटाळणे प्रथमार्थी.

पोटळी, दे० स्त्री० पुरचुंडी.

पोटा, पु० गळ्यांत जाति आहे, २, स्त्री० जास्तीस दाढीमिशी इ० पुरुषांचे आहेत ती.

पोटाग, स्त्री० कांही एक कार्य करण्याविषयी कोणे कास विनापासून जो अगत्यवाद ती.

पोटाचाचाकर, पु० पोटभराचे सणून जो चाकरी, इ० उद्योग करितो तो.

पोटाचापाईक, पु० पोटाचाचाकर.

पोटारा, बा० १ लि० जाचे पोटाची आकृति साधारण असून जात बहुत पदार्थ मावतो असा जो पदार्थ तो.

पोटाळणे, गोमहिष्यादि स्त्रीनें आंतील गर्भ बाढू लागल्यामुळे पोटाचे इडीनें विशिष्ट होणे; २,

मनु

मनुष्य, वृक्ष, इ० कांस पोटाशीं कवळून धरणे. पोटाळा, पोटाळा, पु० पोटाचा बाहेर पडतो जो कोथळा तो.

पोटिस्थ, न० निर्वाहसाधन जे उत्पादिते.

पोट्या, पु० को० पोटाप्रथमार्थी.

पोंढ, पु० को० चोडे कुजत घालावयासाठीं खाजणांत जी खळी खणितान तो; २, आगरशिंपयासाठीं जे दांडे करितात त्यांत पाणी राहावे सणून जी खळी खणितान तो.

पोंढळणे, को० उपोषणादि कारणांमुळे डोळे खोल जाणे; २, माड, पोफळ, इ० रुसवणीचीं साडे उपटून दुसरे ठिकाणी लावणे.

पोंढी, स्त्री० को० मानेचा मागले बाजूची जी खळी ती.

पोत, पु० एकावर एक चिरगुटे गुंडाळून जो मशाली सारखा पदार्थ मुत्या हातीं घेतो तो; २, बिडीबांधून जी मशाल तो; ३, दांडा वर्ज करून जो खण किं० त्याचा अंश तो; ४, स्त्री० पु० कांचेचे किं० कवर्णाचे आत बारीक मण्याचा जो समुदाय ती, मायः अनेक बचनोत प्र०; ५, स्त्री० पु० पोत; ६, पु० रा० स्थितीचे कंठभूषण आहे; ७, पु० न० सूत विणल्यानें सिद्ध जाले जे वस्त्राचे शरीर तो ते.

पोत, १ लि० कांही एक शरीरातील रोग विघून जावा सणून हस्तपादादिकांस भाजून किं० बिबा, इ० लावून जो व्रण करून घेतान तो ती ते.

पोतडी, स्त्री० मोती, हिरा, यांची जी पुरचुंडी किं० पिशवी ती; २, सोनार, सराफ, यांचा जो तन छब हागे पयोगि सामग्री ठेवावाचा बाटवा असतो ती.

पोत

पोत

पोथें

पोतडें, न० पोतडी द्वितीयाधी.

पोतदार, पु० सर्कारांत आलेले रुपये इ० नाणें पार
खून घ्यावयाचा अधिकारी तो.

पोतदारी, स्त्री० पोतदाराचा जो अधिकारी.

पोतनिशी, स्त्री० पोतनिसाचा जो अधिकारी.

पोतनीस, पु० सर्कारचे पोत्यावर जो अधिकारी ठे
विला असतो तो.

पोता, अ० सर्कारचा पोत्याकडे.

पोतें, न० धान्यादि भरून आणावयाचे उपयोगी पड
ण, इ० कांचा जो धेला करितात तें; २, सर्कारीद्वय
ठेवण्याचें जें अधिकरण तें.

पोतेरें, न० गृहादिकांतील भूमी, भिंत, इ० शेणमाती
नें सारवाया करितां जो वस्त्रादिकांचा बोळा घेता
त तें; २, नेणें करून जें सारवण तें; वस्त्र, इ० दिकां
चें पोतेरें करणें स्त्रणजे मळवून, गुधडून, टाकणें;
कोणेकास पोतेरें करून टाकणें स्त्रणजे मानमानचा
वयाचे योग्यतेचा असतां ते मानपान इ० नदेतां
तुच्छ करून मानणें.

पोँथा, पु० रा० शेण, विष्टा, पांचा जो पोहो तो; २,
जाचे अंगां कांहीं कामकरण्याविषयीं त्वरानाहीं
आणि शरीर वातूळ त्यास स०.

पोथी, स्त्री० पुस्तक.

पोथीपाठ, ३ लि० पोथीवरून लक्षकरवाचून स्त्रणा
चा जोग पाठयेतो जो ग्रंथ तो.

पोथीपुस्तक, न० पोथी, वही, इ० तें.

पोँद, न० बा० पावाचा आंतला कि० बाहेरला जो
तलप्रदेश तें.

पोँधा, अ० बा० बापां

पोँधा, ३ लि० शरीरानें पुष्टिसून जाचे अंगां श
क्ति नाही तो.

पोपट, पु० कीर.

पोपटपंडित, पु० दुसर्वापाशीं पूर्वपक्षादि पाठक
रून घेउन पांडित्य मिरवाया करितां सभादिकां
चाठ्यां पुढेंपुढें होउन बोलतो त्यास स०.

पोपटी, स्त्री० कवडींत एक भेद आहे; २, को० बाल
इ० कांचा शेंगा भाजून खावयासाठीं सिद्ध करिता
त ती.

पोपडा, पु० सारबलेली जमीन, भाकरी, शरीर, इ०
कांवरील त्वचेसारखा कि० त्वचासूक्ष्म अंश नि
घतो तो.

पोपया, पु० एक साड आहे; २, त्याचें जें फल तो.

पोपली, स्त्री० बा० लहानजी भाकरी ती.

पोपी, स्त्री० केवल लाहानजी भाकरी ती, परंतु मुलां
चे भाषेत प्र०.

पोँपेरें, न० पेंपेरें.

पोफळ, स्त्री० सुपारीचें साड ती; २, न० तिचें जें फ
ल तें.

पोबास, पु० पवारा.

पोम, न० अंगांविष्टा, तप, इ० नसतां अतिरिक्त
दिसाचा जोग जो औल बाह्यत्कारीं करितात तें.

पोय, स्त्री० को० पोगी; २, पोई.

पोयकर, ३ लि० को० प्रथमतः जास पोय आली अ
सा जो माड तो.

पोयें, न० रा० भूमीचे विळांत कि० दगड, लांकूड, पां
चे संधीस एक जातीचा माशा आहेत त्या मोह
ळ करित असतात तें.

पोर

पोर, न० मुलगे प्र० तीनलिंगी, प्र० निंदावृत्ति;
 २, पञ्चादिकांन्वा अपत्यासही हीसंता आंहे; ३,
 न० नारुण्यावस्थेस आलेलानाहीं असा अत्य
 वयस्क जो मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० प्राणी इ० तें.
 पोरका, ३लि० भव्य, गंभीर, प्रौढ, इ० दिस्वा जो
 में नव्हेअसें भाषण, वस्त्र, अङ्कार, इ० तो; २,
 जास कोणी आई, वाप, इ० नाहीं त्यास ल०; ३, के
 बलमातृहीनासही ल०.
 पोरकिडा, पु० एकक्षुद्रकीटक आहे.
 पोरखेळ, पु० पोरान्वा विटी दांडू इ० खेळण्यान्वा जो
 व्यापार तो; २, पोरसारिखें हांसणें, उडयामार
 णें, इ० व्यापार तो; ३, घेणें, देणें, इ० व्यवहारांन्वा
 मर्यादासोडून मनस्वीजें वर्तन तो
 पोरगा, पु० पोर; २, खिसमतगार जो पोर ठेवितात
 त्यास ल०; ३, जापुरुषास नांवाया करितां स्त्री
 न्वा बेष देतात त्यास ल०.
 पोरबेष्टा, स्त्री० पोरखेळ प्रथमार्था बांधून.
 पोरटा, ३लि० पोरका द्वितीया र्थी.
 पोरबडा, पु० गृह, ग्राम, इ० कामध्ये किं० राज्यादि
 कारभारामध्ये कोणी प्रौढ मनुष्य नाहीं सांसा
 ल्यामुळे होतें जें पोरान्वां प्राधान्य तो.
 पोरा, पु० रा० पोरकिडा; २, ३लि० लाबल्या बांधून
 आपल्या आपण उगवले जें साड तो.
 पोरांडी, स्त्री० पोरबडा.
 पोरांडें, न० रा० पोरबडा.
 पोरापोरका, ३लि० पोरका द्वितीया र्थक जो त्यास
 ल०.
 पोर्णिमा, स्त्री० पूर्णिमेन्वा अपभ्रंश

पोर्ण

पोब

पोर्था, पु० पोरगा द्वितीय तृतीया र्थी; २, को० पोर
 किडा.
 पोल्, न० कोल,
 पोल्कट, ३लि० को० किंचित्पोलानें युक्त जो धा
 न्यसमुदाय तो; २, वा० बीजरहित जो अंबा, फ
 णस, इ० तो.
 पोल्कट, ३लि० वा० पोल्कट प्रथमा र्थी.
 पोलाद, न० तिखें.
 पोलादी, ३लि० पोलादानें जें शस्त्रादि तो.
 पोल्हारा, पु० स्त्रियांन्वे पायांन्वे बोटांत घालायांन्वे
 भूषण आहे.
 पोव, पु० रा० पोहो.
 पोवटी, स्त्री० रा० पोहटी.
 पोवणी, स्त्री० को० नद्यादिकांन्वा ठायीं मनुष्यादि
 कानें गमन करण्यान्वा जो व्यापार ती.
 पोवणें, को० पोहणें; २, तरंगणें मुख्या र्थी.
 पोवती पूर्णिमा, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमा.
 पोवतें, न० श्रावण मासीं पोर्णिमादि तिथीन्वा ठायीं
 जान व्यासारिखा सुतान्वा दोरा देवादिकांस अ
 र्पितात व आपणही घालितात तें.
 पोवरी, स्त्री० पांवा.
 पोवली, स्त्री० वा० सुपारीन्वी जी विरीती.
 पोवळपाटली, स्त्री० पोवळीं सोन्यानें बांधून स्त्रि
 यांन्वे एक हस्तभूषण करितात ती.
 पोवळा, ३लि० पोवळ्यान्वे रंगासारिखा जो रंग तो;
 २, तद्विशिष्ट गाय, बैल, इ० तो; ल० डबळ्याजवळ
 बांधिता पोवळा बाण नाहीं पण गूण लागली,
 पोवळ, पोवळी, स्त्री० देशालयादिकांन्वा भोंवताली
 जी

जी भिंत असती ती .
 पौवळी, पौवळें, न० एक मणी आहे .
 पौवा, पु० पांवा; २, कों० सर्पांचे पिलू .
 पौवाडा, पु० पंवाडा .
 पौवाणी, पौवाळी, स्त्री० कों० पोंवणी .
 पोशा, पु० दत्ता; २, ३ लिं० शरीरांतें पुष्ट असून तादृश जाचे अंगां सामर्थ्य नाही तो .
 पोशाक, पोशाख, पोषाग, पु० शोभार्थ जीं अंगावर घ्यावयाचीं वस्त्रें शेला, पागोटें, इ० तो;
 पोशाख करणें स्त्राणजे तीं वस्त्रें धारण करणें .
 पोशाखी, पोषागी, ३ लिं० पोशाखाचे मात्र उपयोगीं तादृश टिकाऊन घेे असंजें पागोटें, इ० तो;
 २, ला० पाहण्यामध्ये स्वरुखडौलदार दिसून जा मध्ये तादृश सामर्थ्यादि नाहीं असं मनुष्य, भांउं, वस्त्र, इ० त्यास स् .
 पोशिंदा, पु० गुणी लोक, शिपाई, घोडे, इ० कांचें श्रीनिपूर्वक इतमा मात्र माणें पालन करणारा तो .
 पौशेर, पु० कमळणांमध्ये एक जाति आहे .
 पोषक, ३ लिं० जो जाचा पोषण कर्ता तो त्याचा .
 पोषण, न० भक्षणादि पदार्थ जाचे जीवनास पाहिजे तितका देउन कोणे काचें जें रक्षण तें .
 पोषणें, कोणे काचें पोषण करणें .
 पोषाक, पु० पोशाख .
 पोष्णा, ३ लिं० दत्तक; २, आपल्यास पोसायाचें सामर्थ्य नाहीं स्त्राणून पोसायाकरितां दुसऱ्याचे बाधीन केलें जें गुरू इ० तो .
 पोष्य, ३ लिं० जाचें जाणें अवश्य पोषण केलें पाहिजे तो पुत्र, स्त्री, इ० त्याचा; २, आपले पजमान इ०

इ० कांस पत्र लिहावयाचें असतां आपले नाम एतद्दिशेषणपूर्वक लिहितात .
 पोष्यवर्ग, पु० पोष्यजे पुत्रादि त्यांना जो समुदाय तो .
 पोसगा, ३ लिं० रा० दत्तक .
 पोसणें, पोषणें; २, पुष्ट होणें .
 पोस्त, न० शिमण्यांतील खेळे लोकांपासून इव्यमिळवून भोजनादिसमारंभ करितात तें; २, तदर्थ जें लोकांपासून इव्य घेतात तें; ३, कों० काम करी, इ० कांस कामाबद्दल जें इव्य घ्यावयाचें तें देउन श्रमपरिहारार्थ मद्यादि प्राशनार्थ अधिकाजें इव्यादि देतात तें; ४, श्रमपरिहारार्थ प्राशितात जें मद्य तें; ५, शाईत काजळ घोंटाया करितां जें फडकें घेतात तें किं० शाईन बोटतां, नरकतां, टिकाबी स्त्राणून दौतींत जो बिरगूट इ० कांचा बोट घालितात तें .
 पोस्ती, ३ लिं० पोशादि तीयाचीं; २, मद्यपी .
 पोस्त्या, ३ लिं० पोस्ती .
 पौहवी, स्त्री० पुरुषांचे मनगटास बांधावयाचें सुवर्णाचें किं० जडाचाचें भूषण असतें ती .
 पोहटी, स्त्री० लहान जो पोहोती .
 पोहणी, ३ लिं० नद्यादिकांचा वायीं पोंहाया जोगें जें पाणी तो .
 पोहणीसघालणें, गोमहिष्यादि पशूंस पोंहाया साठीं नद्यादिकांत घालणें .
 पोहणें, हातापायांनीं पाणी तोडून नद्यादिकांचा वायीं तरणें किं० तरून गमन करणें; तो शास्त्रांमध्ये किं० काहीं एक व्यवहारामध्ये पोंहतो आहे

पोहा

आहे इ० स्यतीं त्या त्या विषयामध्ये परिपूर्ण होत्या
ता त्यांतच निरंतर वर्ततो आहे असा अर्थ.

पोहा, पु० साळीवर उन पाणी घालून मृदु सा त्यानंतर
भाजून कुटिले असतां जो भापट दाणा निघतो तो.

पोहो, पु० गाथ, सैस, इ० कांवा एक वेळ हंगले त्या
विष्टेचा गोळा तो.

पोहोच, पोहच, पु० कुळापासून सावकार. इ० कांस
पावले जे दम्यादिक तो; २, पोच द्वितीयार्थी.

पोहोचणें, पोहचणें, पोचणें.

पोहोचना, १ लि० पावना.

पोहोटी, स्त्री० पोहरी.

पोहोडी, स्त्री० कों० खाडी लाजो लहान फांटा अस
तो ती.

पोहोरा, पोहरा, पु० विहिरीतून पाणी काढा या
चें एक पात्र आहे.

पोळ, पु० पितरादिकांवा उद्देशां जे बेल डागांमि
मूढादि चिन्ह युक्त करून सोडिला असतो तो; २,
वृथापुष्टमनुष्यास स्०.

पोळणें, अग्नि, सूर्य, किरण, निरवट, इ० कांम शरीर,
जिन्हा, वेधना युक्त होणें; २, स्त्री० कांहीं एक व्यव
हारापासून कांहीं काल संस्कार राहा या जोग्या दुः
खातें अनुभविणें, तत्सदृश कार्त्तिकर उपस्थित
असतां प्र०; ३, तुली रुपये मागतां पण मी पोळ
लों आहे; ४, कांहीं एक शोकांमि व्यथित होणें.

पोळपट, पोळपाट, पु० पोळी लाटायान्वा जो लांक
डाचा वाटोळ पाट तो.

पोळा, पु० आवणाची किं० भाद्रपदाची जी अमावा
स्या जादिवशीं बेलीचे शिंगांस काव इ० लावून पू

जा

पौरु

जाकरिता त व त्यांस मिरवितात; २, गांधिणीमाशां
चें कि० मधुमक्षिकांचें जें घर कि० चुंगळे साडावर
अनेक पातें एकव करून जें घर करितात तो; ३, दाढ
भाजली असतां जो मध्ये मध्ये भाजल्या शांनून अं
शराहतो तो; ४, गृहादि जळत असतां त्यांतून जो
प्रज्वलित तृणादि समुदाय वायूनें उडतो तो.

पोळी, स्त्री० भाकरीचा आकाराची कणीक, उकड,
इ० लावून भाजून करितात ती; २, अक्षित्यानें का
पूस भिजवून जी भाकरीचा आकारासारखी करि
तात ती; ३, मोहोळांत भाकरीचा आकाराचें जें म
क्षिकेचें घर ती; पोळी पिकणें स्वणजे कांहीं दिवस
सुखास मिळायो जोगा योग प्राप्त होणें; स्त्री० जा
ची खावी पोळी त्याची वाजवावी टाळी; ४, रा० ग
लकंबल.

पोळी तुकडा, पु० पोळी इ० प्रकार तो.

पो, पु० पव.

पोगंड, न० सं० मनुष्याची पांच वर्षांपासून जी वयो
वस्था तें.

पोंची, स्त्री० पोंहनी.

पोत्र, पु० सं० पुत्राचा पुत्र.

पोत्री, स्त्री० सं० पुत्राची कन्या ती.

पोनः पुन्य, न० सं० कांहीं एक गोष्टीचा पुनः पुनः
करण्याचा जो प्रकार तें.

पोबारा, पु० पवबारा.

पौर, १ लि० सं० पुरसंबंधी जे जन इ० तो.

पौराणिक, पु० सं० पुराणीक.

पौरुष, १ लि० सं० पराक्रम; २, पुरुषसंबंधी जें
कर्म इ० तो.

पोरो

पौरोहित्य, न० सं० पुरोहितपणा.

पौर्णमासी, स्त्री० सं० पूर्णिमा.

पौर्णिमा, स्त्री० पूर्णिमेचा अपभ्रंश.

पौर्वापर्य, न० सं० पूर्वापर कोही एक क्रमाचाराचीं
अमुकपूर्व अमुकअपर असावा असाजो परस्पर
राचा संबंधनें.

पौष, पु० सं० दाहाचा जो महिना तो.

पौषी, ३लि० सं० पौषसंबंधी जीतिथि ती.

पौष्टिक, ३लि० सं० धातूपुष्टकरणें जें रसायन इ०
तो; संपत्ति, आयुष्य, इ० कांची वृद्धि व्हावी लणू
न जें होमादिकर्म करितात तो.

प्याजी, ३लि० एकरंग आहे; २, तद्विशिष्ट जें वस्तु
तो.

प्यादा, पु० पायामें चालणारा जो शिपाई तो; २, बु
दबळांत मोहर्षा बांधून जें बुदबळ तो.

प्यादाजबादा, पु० प्यादा इ० शिपाई.

प्यादी, स्त्री० बुदबळांतील प्याद्यामैं केतीजी मा
त ती.

प्यादें, न० बुदबळांतील जो प्यादा तें.

प्यादेमात, स्त्री० प्यादा.

प्यार, हिं० स्त्री० प्रीति.

प्यारा, ३लि० हिं० प्रिय.

प्याला, पु० پیالہ पेला.

प्यास, स्त्री० पु० हिं० बहुतजी नहान ती तो.

प्याहा, पु० उदररोगांतील भेद आहे.

प्र, अ० हाउपसर्ग जावे मागें लागतो त्यात्पाद
र्थाचा प्रकर्ष बोधितो; उ० प्रकृष्टजो कंप तो
प्रकंप प्रकृष्ट जो यत्न तो प्रयत्न इ० आणावे.

प्रक

प्रकट, ३लि० सं० गुप्तदशा सोडून सर्वासिद्धित
व्हावणा जोगा साला तो.

प्रकटणें, उ० प्रकट करणें.

प्रकटित, ३लि० सं० प्रगटित केला जो तो.

प्रकरण, न० सं० कोही एक साध्यविषयाचे किं०

प्रकाराचे भेदानें भिन्नभिन्न जे अनेक व्यवहार
ते प्र० जावे पोटीं एक विषयत्वे करून परस्पर
संगत असे व्यापार अनेक असतात ते; उ० राज्य
कारभाराचें प्रकरण निराबें, आणि सावकारी
उदीम व्यापार वगैरे प्रकरणें निराजी; २, कथ
नीयविषयांचा भेदांनीं भिन्नभिन्न जे ग्रंथ विभा
ग केले असतात ते प्र० तें; ३, जाव्यवहारास
कर्त्ताकरण इ० अनेक साहित्यें लागतात त्यासा
हित्यास हिनजो तो व्यवहार तें; उ० पंचादशीचें
प्रकरणचें आलें, ४, विद्या, कुल, जाति, गुण, व
त, इ० कें करून एकरूपत्वे करून विवक्षित जे
मनुष्यादि त्यांचा जो समुदाय वें; ५, सामान्य
कोटींमध्ये परिगणनीय नव्हे असाजो मनुष्या
दित्यास स्० प्रकरणपटित, प्रकरणसंगति,
इ० स० आणावे.

प्रकर्ष, पु० सं० उत्कर्ष.

प्रकार, पुं० सं० सर्वपदार्थांचें भिन्नभिन्न तें करून
ज्ञान होण्यास त्यात्पादार्थांचे वाई भेदक जो
धर्मविशेष असतो जो तत्तत्पदार्थविशेषक
ज्ञानाचा वायीं विशेषणत्वे करून भासतो तो; २,
प्रकारभेदानें भिन्नभिन्न जे पदार्थ ते प्र०; उ०
दोन-चार प्रकारचीं वस्त्रें घेऊन ये, घरांत-चार प्र
कार असले स्० उपयोगी पडतात.

प्रका

प्रकाश, पु० सं० उज्ज्वल.

प्रकाशक, ३लि० सं० प्रकाशकरणारा सूर्य, दीप, इ० तो; २, काहीएक पदार्थाने अंगुलिनिर्देश, उपदेश, इ० द्वारा दाखिवणारा किं० समजाविणारा तो.

प्रकाशणें, प्रकाशिणें, उ० सूर्यादिकांनी प्रकाश द्वारा कांहींपदार्थ दिसे असा करणें किं० सूर्यादि तेजोरूप पदार्थांनी स्फुरद्रूप होणें; २, गुप्तजो विषय तो प्रसिद्धीस आणणें; उ० हें योगशास्त्रक पिलाचार्यानीं प्रकाशिलें.

प्रकाशित, ३लि० सं० प्रकाशलाकिं० प्रकाशिला तो.

प्रकाश्य, ३लि० सं० प्रकाशकानें प्रकाशावयास जो योग्य तो.

प्रकृत, ३लि० सं० याकालीं वक्ता, कर्ता, इ० कांस विवक्षितजो विषय, इ० तो; २, स्त्री० प्रकृति शब्दाचा अपभ्रंश.

प्रकृति, स्त्री० सं० आदिमाया; २, जासमवायिकारणापासून जें कार्य उत्पन्न होतें त्या कार्याची ती; ३, वदार्थमात्राचा जो मूलस्वभाव ती; ४, जा नामापुढें किं० धातूपुढें प्रत्यय होतो त्या शब्दामध्ये जो नामांश किं० धातूंवाती; ५, कांहीएक व्यवहाराचा सामान्यतः चाललेला जो प्रकार ती; ६, एक छंद आहे.

प्रकृतिविकृतिभाव, पु० प्रकृति आणि विकृति यांचा जो परस्परसंबंध तो

प्रकृतिस्वभाव, पु० शरीरादिकांचा प्रकृतिरूप जो स्वभाव तो.

प्रकृष्ट, ३लि० सं० उत्कृष्ट.

प्रकोप, पु० सं० वात, पित्त, धातु, इ० कांचा जो क्षोभतो.

प्रक्रिया, स्त्री० सं० कांहीएक कार्याची याचा प्रकार करावें अशी जी कृति असती ती; २, प्रकृतीपुढें प्रत्यय द्वित्वादिकार इ० रूप व्याकरणांत उक्त जी शब्दसिद्ध करण्याची कृति ती; ३, संधिलोप, इ० संस्कार व्हावयाचा पूर्वीची जी शब्दाची दशा ती.

प्रवर, ३लि० सं० अतितीव्र शस्त्र, अग्नि, इ० तो.

प्रख्या, स्त्री० प्रसिद्धि.

प्रख्यात, ३लि० सं० प्रसिद्ध.

प्रगट, ३लि० सं० प्रकटाचा अपभ्रंश.

प्रगटणें, प्रकटणें.

प्रगणा, पु० परगणा.

प्रगल्भ, ३लि० सं० श्रोतृजो मनुष्य किं० भाषण तो.

प्रगाथ, पु० वा० प्रघात.

प्रघट्टक, न० कोणेक अर्थातें अधिकृत करून त्याचा धिन्वार करूं लागलें असतां अनेक शंका समाधानें, हेतु, प्रमाणोपन्यास, इ० कें करून त्या अधिकृत विषयाचा उपसंहार होईपर्यंत विस्तरले असतात जे ग्रंथाचे किं० भाषणाचे विभाग ते प्र०.

प्रघात, पु० परिपाठ.

प्रचंड, ३लि० सं० क्रोध, पराक्रम, विद्या, बल, इ० गुणानें जो भारी तो.

प्रचार, पु० सं० प्रघात.

प्रचीत, स्त्री० प्रतीति.

प्रचुर, ३ लिं० सं० पुष्कळ.

प्रच्छन्न, ३ लिं० सं० गुप्त.

प्रच्छादणें, आच्छादणें.

प्रच्छादन, न० सं० आच्छादन.

प्रजा, स्त्री० सं० जाराजास करभारदेडुन त्याचे राज्यां
तराहतात ती त्याची; २, संतति; स्त्री० यथाराजा
तथाप्रजा.

प्रजापति, पु० सं० ब्रह्मदेव; २, शिश्रासूत्र.

प्रजोत्पत्ति, स्त्री० सं० पुत्रादिरूप संततीची उत्पत्ति
ती.

प्रजोत्पादन, न० सं० मैथुनद्वारा पुत्रादिसंततीचें
जें जनन ती.

प्रज्वलन, न० सं० अग्निपेटविण्याचा व्यापारतें; २,
तेणें करून होतो जो पेटलेपणा तें.

प्रज्वलित, ३ लिं० ज्वालायुक्त सालेला जो अग्नि
तो किं० काळादितो.

प्रणत, ३ लिं० सं० नम्र; २, कोणे काणें आपल्या वर
कृपाकरावी लणून नमस्काराकें करूनदि
से असा विनय धरिला आहे जाणें तो.

प्रणति, स्त्री० सं० नमून जो नमस्कार ती.

प्रणय, पु० सं० प्रीति.

प्रणयकोप, पु० सं० आपल्या प्रीतीचा मनुष्या
वर त्यानें आपली समजूत करावी अशा बुद्धी
नें जो कोप तो.

प्रणाम, पु० सं० नमस्कार.

प्रणालिका, स्त्री० परिनाळिका.

प्रणिपात, पु० नमस्कार.

प्रणीत, ३ लिं० सं० जाणें रचिला जो शास्त्रादिग्रंथ
तो

तो तत्प्रणीत.

प्रत, स्त्री० कांहीं एक ग्रंथाचें पुस्तकरूप जें स्वरूप
ती; ३० भगवताची प्रत आस्वासापाहिजे; २,
जालेरवावरून लेखांतर करितात किं० वाचून
कांहीं कर्मादिकरितात तो पुस्तकादिलेख किं०
त्याजवरून लिहिलें जें पुस्तकादितो; ३, विवा
दिपाहून त्यासारखेंच दुसरें विवाहिकरितात
त्यास स्त्री०; ४, मासला; ५, उकृष्ट, मध्यम,
विकृष्ट, इ० अनेकपक्ष श्रवणें करून कांहीं पदा
थाने कांहीं विधि विषयीं केले जे अनेक विभाग
ते प्र०; ३० आंब्याचा चारप्रती केल्या आहेत
जसे पाहिजे तसे आहेत; ६, शिष्टांस दक्षिणा
द्यावयाची जी उत्तमप्रत ती; ७, अ० कांहीं ए
क जातीचा पोटचाजा अनेकव्यक्ति त्याचा ठायीं
कांहीं एक विधीची समानरूपें व्याप्ति होई अ
सें; ३० घरास प्रत पांच पांच रुपये दिले; ८, ग
मन व्यापारानें प्राप्य जें स्थलादिक त्यापुढें किं०
वचनानें कांहीं एक अर्थ जाण वाचाचा तदाच
कापुढें तत्तत्कारकता बोधक वचा प्रयोग होतो;
३० ते ग्रामाप्रत गेले आहेत; शुक परीक्षिती प्रत
सांगता हेत.

प्रतवार, ३ लिं० समुदायाचे घोटने अनेकप्रतीचे
जे अवयव ते त्या त्या प्रतीप्रमाणें लावून ठेवणें
इ० कांथें वि०.

प्रताप, पु० सं० पराक्रम; २, शत्रु, रोग, इ० कांथें
निर्दलनाविषयीं चालायाजोगा जो मनुष्य, औ
षध, इ० कांथाठायीं सामर्थ्यविशेष असतो
तो.

प्रता

प्रतापलोकेश्वर, पु० सं० एकमात्रा आहे .
 प्रतापी, ३लि० सं० मोट्या प्रतापाचा जो पुरुष, ओ
 षध, इ० तो .
 प्रतारक, ३लि० सं० प्रतारणा करण्याचा स्वभाव
 जाणा तो .
 प्रतारणा, स्त्री० सं० वास्तविकांश कपटाने आ-ज
 हून कोणे कास ठकवण्याचा जो व्यापार तो .
 प्रतारणें, ठकविणें .
 प्रतारित, ३लि० सं० प्रतारिल्या गेला जो तो .
 प्रति, स्त्री० सं० अ० प्रत, परंतु समान विध्यर्थां जे
 ह्या याचा प्रयोग करायाचा ते ह्या तत्त्वज्ञाना
 वाचकांना मागे होतो आणि प्रतशब्दाचा पुढें
 इनका विशेष; उ० प्रतिगृहास पांच पांच रुप
 ये दिले; २, हा उपसर्ग जाशब्दाचे मागे लागतो
 तेथें तदुपच परंतु दुसरा असा विशिष्टाचा अर्थ
 होतो; उ० तो आखण प्रति सूर्य आहे, पूर्वी जें
 कांहीं सातें तद्विषय प्रकारें अशा अर्थाचा
 घेतक तत्त्वज्ञानाचे मागे याचा प्र० होतो; उ०
 दान आणि प्रतिदान स० जाणें दान दिलें त्यास
 जें उलट दान .
 प्रतिकूल, प्रतिकूल, ३लि० सं० अनुकूलचा
 प्रतिपक्षी; २, न० विवाहादि मंगल कार्याचा
 निश्चय सात्व्यानंतर कोणी सपिंड मरण पाव
 ला असतां तेणें करून स्वित जी त्या कार्यास
 अनुभवातें .
 प्रतिक्रिया, स्त्री० आपणास उद्देशून कोणे कांहीं
 बरी किं० बारीक किंवा केली सणून आपण त्या
 तें उद्देशून तत्सदृश जी क्रिया करितो किं० जा
 क्रिये

प्रति

क्रियेचा सून जें कांहीं एक फल सातें तन्निरसना
 र्य जें किंवांतर तो .
 प्रतिगृहीत, ३लि० सं० प्रतिग्रह केला जाणा तो प
 दार्थ .
 प्रतिग्रह, पु० सं० दुसऱ्याने दिलेल्या दानाचा जो
 अंगीकार तो .
 प्रतिग्राहक, ३लि० सं० प्रतिग्राही .
 प्रतिग्राही, ३लि० सं० प्रतिग्रह करणा स तो .
 प्रतिग्राह्य, ३लि० सं० प्रतिग्रह करण्यास जें दा
 न तो .
 प्रतिघात, पु० सं० कांहीं पदार्थावर कांहीं पदार्थ
 वेगानें आपटला असतां विपरित वेग उत्पन्न
 व्हावया जोगा जो त्यावर तडाखा बसतो
 तो .
 प्रतिष्ठाया, स्त्री० पडसावली; २, प्रतिबिंब .
 प्रतिदान, न० सं० कोणे का पासून कांहीं पदार्थ
 घेऊन त्याबद्दल त्यास पदार्थांतर देण्याचा
 जो व्यापार तें .
 प्रतिध्वनि, पु० सं० भेरी इ० कोणा ध्वनी पासून
 गुहा इ० कोणा ठायीं जो दुसरा ध्वनि उठतो तो .
 प्रतिनाद, पु० सं० प्रतिध्वनि .
 प्रतिनादित, ३लि० प्रतिनादानें जो युक्त तो .
 प्रतिनिधि, पु० जो पदार्थ जा कार्यास पाहिजे
 त्याचा अभावीं शास्त्रादिकां बागायीं तत्त्वरूप
 च मानिलें जें पदार्थांतर तो; २, राजानें जे का
 र्य करावयाचे तें त्याचा अभावीं करावयाचे
 योग्यतेचा जो राजानें अधिकारी करून ठेवि
 ला असतो .

प्रति

प्रति

प्रतिपत्, प्रतिपदा, स्त्री० पक्षाने प्रारंभाची पहिली तिथि.

प्रतिपदोक्त, १लि० सं० शास्त्रादिकां-बाग्यां तदर्थ शब्दस्वरूपाने जाणवें विधान केले आहे तो विध्यादिअर्थ तो.

प्रतिपक्ष, पु० सं० बादप्रतिवादा मध्ये जे दोनपक्ष ते परस्परें; २, प्रतिपक्षी.

प्रतिपक्षी, पु० सं० विरुद्ध उपपक्ष श्रित जे ते परस्पर.

प्रतिपादक, १लि० सं० कांहीं एक विषयाचें प्रतिपादन करणारा तो.

प्रतिपादणें, कांहीं एक अर्थ साक्षि, लेखादि प्रमाणानें स्वरा करून देणें; २, कांहीं एक पदार्थ कोणे कास स्वत्व निवृत्तिपूर्वक देणें.

प्रतिपादन, न० कोणे कपक्षाचें दोष निरास करून जें स्थापन तें; २, दान करण्याचा व्यापार.

प्रतिपाल, प्रतिपाल, पु० सं० अन्नवस्त्रादि द्वारा जें संरक्षण तो.

प्रतिपालन, न० सं० प्रतिपाल.

प्रतिपालित, १लि० सं० प्रतिपाल केला आहे जाचा तो.

प्रतिपालणें, प्रतिपालित करणें.

प्रतिप्रसव, पु० सं० कांहीं कार्याचा सामान्यतः केलेला जो निषेध त्याचा पुनः कांहीं विशेषांशीं केला जो विधितो.

प्रतिबंधी, स्त्री० प्रतिबंधाचा अपभ्रंश.

प्रतिबंध, पु० कांहीं एक कार्य होण्याविषयी किं० कोणे कास ममनादिव्यापारीं स्वछंदें शगण्या

विष

प्रति

विषयीं शास्त्राज्ञा, राजाज्ञा, इ० कृत असतो जो अवरोध तो.

प्रतिबंधक, १लि० सं० प्रतिबंध करणारा तो; २, न० प्रतिबंध जेणें करून होतो तें.

प्रतिबद्ध, १लि० सं० प्रतिबंध आला आहे नासतो.

प्रतिबिंब, न० सं० जलादिकां-बाग्यां कांहीं एक पदार्थाचें जें स्वरूपांतर दिसतें तें.

प्रतिबिंबणें, कांहीं एक पदार्थ काचादिकां-बाग्यां प्रतिबिंबरूपें करून दृश्य होणें.

प्रतिबिंबित, १लि० सं० प्रतिबिंबला जो तो.

प्रतिभू, पु० आमीन मुख्यार्थी.

प्रतिमा, स्त्री० सं० धातुपाषाण, इ० कांची केली जी मूर्ति ती; हा आणि तो एका प्रतिमेचे इ० स्थलीं एकेच तीचे असा अर्थ; त्याची प्रतिमा त्यास येणार नाही येथें उपमा येणार नाही असा अर्थ.

प्रतिरोध, पु० सं० चाललेला व्यवहार पदार्थाचा बागतीस प्रतिबंध साध्यामुळे होतो जो रोध तो.

प्रतिरोधक, १लि० सं० प्रतिरोध करणारा तो.

प्रतिलोम, १लि० सं० अनुलोमाचा प्रतिपक्षी तो.

प्रतिबचन, न० सं० कोणी प्रभादिरूप केलेल्या भाषणावर उत्तरादिरूप जें भाषण तें.

प्रतिवादी, पु० सं० एका वाद्यानें स्वमताचा उपन्यास केल्यावर त्याजवर उत्तरादि भाषण करितो जो वादी तो.

प्रति

प्रतिवार्षिक, ३ लिं० सं० प्रतिवर्षीकरायाचें किं० द्वावर्षेजें कर्म ते.

प्रतिशब्द, पु० सं० प्रतिध्वनि.

प्रतिषिद्ध, ३ लिं० सं० शास्त्रादिवचनानें जो निषिद्ध तो.

प्रतिषेध, पु० सं० निषेध.

प्रतिषेधणें, निषेधणें.

प्रतिष्ठा, स्त्री० सं० लोकानीं श्रेष्ठत्वे क रून मानाया स कारणी भूतजें विद्यादिसद्गुणामुळें कोणे का बाढाचीं महत् असतें ती; २, कोणेक अधिक रावर मनुष्याचें किं० देवालयादिकांत नवीन देवमूर्तींचें जें स्थापन ती; ३, कोणेक स्थलीं को णेकाची जी स्थिति ती.

प्रतिष्ठापन, न० सं० प्रतिष्ठादितीयाचीं.

प्रतिष्ठावरूप, न० सं० सभा, राजद्वार, इ० स्थलीं प्रतिष्ठेनें घेवुन जावयाचे उपयोगीं जें शालजो डी, शेला, इ० उंचवरूप त्यास स्.

प्रतिष्ठित, ३ लिं० सं० प्रथमार्थक प्रतिष्ठेनें युक्त जो तो; २, अधिकार, देवालय, इ० कांवाढाचीं स्थापित सालाजो मनुष्य, देव, इ० तो.

प्रतिस्पर्धा, स्त्री० सं० कोणे का बरोबर जी स्पर्धा ती.

प्रतिस्पर्धी, ३ लिं० सं० प्रतिस्पर्धा करणारा तो.

प्रतिहत, ३ लिं० सं० कांहीं एक प्रतिबंधकामुळें अग्रिमकार्याविषयीं जाची गति कुंठित सली तो.

प्रतिज्ञा, स्त्री० सं० अमुकगोष्ट अमुकरीतीनें च घडेल किं० मी अमुकच करीन किं० मीं अमुक करीन च इ० रूप कोणे काचें केला जो निश्चय ती.

प्रतिज्ञात, ३ लिं० सं० जाविषयीं प्रतिज्ञा केली तो विषय तो.

प्रतीक, न० सं० व्याख्या करावया करितां मूलग्रं थाचें जें पदादिक तें; २, बाधाचे भाषणांतील स्वराकरून घ्यावा किं० स्वंडून घ्यावा इ० घर्थ घेतलाजो दुसर्वा बाधानें कांहीं अंश तें; ३, बा धानें दुसर्वा बाधावर अवश्य निबडि करावाजो गें जें दोषादि आणिलें तें.

प्रतीकार, पु० सं० प्रतिक्रिया.

प्रतीचा, ३ लिं० जो जाशीं गुणादिकें करून तुल्य तो त्याचा.

प्रतीची, स्त्री० सं० पश्चिमदिशा.

प्रतीत, ३ लिं० प्रतीति आली आहे जाची तो; २, स्त्री० प्रतीति.

प्रतीति, स्त्री० सं० शब्दादिद्वारा जें विदित गुणा दिक त्याचा सेवनादिकें करून तदनु रूप आला जो अनुभव ती; ३, या औषधाची मला प्रती ति आली आहे; या देवाची मोठी प्रतीति आ हे इ० स्थलीं प्रतीति यावया जोगें देवत्वादि आहे असा अर्थ; २, शब्दादिक जें ज्ञापक त्या पासून अंतःकरणाबाढाचीं कांहीं एक आका रात्मक होते जें ज्ञान ती; ३, या श्लोकापासून तुलीं बोलता या अर्थाची प्रतीति होत नाही; भेर्यादि शब्दां बाढाचीं वर्णांची प्रतीति नाही.

प्रतीप, न० काव्यांत एक अक्षर आहे.

प्रतीयमान, ३ लिं० सं० प्रतीति विषय होतो जो तो.

प्रतीहार, पु० सं० राजादिद्वारा बाढाचीं जो हारपाल

प्रती

प्रत्यु

असतो तो .

प्रतीहारी, पु० प्रतीहार, स्त्री० अंतःपुराचे दारावर अधिकृत जीव्या असती ती .

प्रतीद, पु० सं० अश्वादिकांस मारायाना जो नावूक; २, छायेवरून कालसाधन करण्याचे उपयोगीं सोट्यासारिखें घन आहे .

प्रत्यय, पु० सं० प्रतीति प्रथमायी; २, नाम, धातूना संबंधानें अर्थविशेषयानक जे शब्दविशेष व्याकरणांत सांगितले आहेत जांवा त्यांत न्येक रून लोकामध्ये प्रयोग होत नाहीत ते प्र० .

प्रत्यवाय, पु० सं० जें अवश्य करावें तें न केल्यामुळे किं० न करावें तें केल्यामुळे जो दोष लागतो तो; २, पदार्थ किं० क्रियायांना गयीं सेवनी, करणी, पाप लागणा जोगा जो दोष असतो तो .

प्रत्यवायी, २ लि० सं० प्रत्यवाय लागला आहे जासतो मनुष्य तो .

प्रत्यही, अ० प्रतिदिशीं .

प्रत्यक्ष, अ० सं० परोक्षाचा प्रतिपक्षी; २, साक्षात्; ३, न० चक्षुरादि इंद्रियां रूपादिविषयाची जी गोचरता तें; उ० शब्दाचें प्रत्यक्ष श्रोत्रें इंद्रियां बांधून होत नाही; स्० प्रत्यक्षास प्रमाण कशास पाहिजे .

प्रत्यक्षता, स्त्री० समक्षता .

प्रत्यक्षदर्शी, २ लि० सं० कांहीं एक गोष्टीचा अनुभव जाणें घेतला तो .

प्रत्यक्षसिद्ध, २ लि० प्रत्यक्षां अनुभव साला आहे जावा तो .

प्रत्याख्यान, २ लि० प्रत्याख्यान जालें आहे जावें तो .

प्रत्याख्यान, न० सं० निराकरण .

प्रत्याम्नाय, पु० सं० मुख्यत्वेकरून जें प्रायश्चित्तादिकर्म सांगितलें आहे तें तसें न घडेल तर द्व्यदान किं० इतर कांहीं अनुष्ठान सांगितलें आहे तो त्याच्या प्रायश्चित्तादिकर्माचा .

प्रत्यासत्ति, स्त्री० सं० कोणे काचा कोणे काशीं जो सामीप्य संबंध ती; उ० हालुचा आहे याची प्रत्यासत्ति इतकी काचाची नाही .

प्रत्यासत्तिन्याय, पु० कांहीं एक वाक्याचा गयीं अनुक्त अर्थ जो साक्षात्पदांचा शक्तीमुळे अन्वित व्हावयाचा तो त्याप्रकरणांत वाक्यांतराचा गयीं जो उपस्थित तोच अन्वित व्हावा इतर न व्हावा अशा अर्थाविषयीं उपस्थिताचाच अन्वय होतो अशा लोक वाक्याचा दृष्टान्त .

प्रत्याहार, पु० सं० योगबलें करून सर्व इंद्रियां चें विषयांपासून जें परावर्तन .

प्रत्युत, अ० सं० उलट आणखी; उ० तुली हें असें करतां याणें पुण्य लागणार नाही प्रत्युत पाप लागेल .

प्रत्युत्तर, न० प्रतिबचन .

प्रत्युत्थान, न० वाद किं० युद्ध यामध्ये एकानें केली जी उत्पत्ति तिजवर प्रतिपक्षी जी उत्पत्ति करितो तें .

प्रत्युद्गमन, न० सं० कोणी शिष्ट आपल्या कडे येतो असें समजलें असतां आदरार्थ जें अभिमुख गमन करितात तें .

प्रत्युपकार, पु० सं० दुसऱ्याचें आपल्या वर केला उपकार फिदावा लघून त्याजवर जो करितात .

उप

उपकार तो .

प्रत्युपस्थान, न० आपले पराजयार्थ उचित किं० आपला पराजय जाणें केला आहे असा जो कोणीतल्लरिभगार्थ आपली जी उचिनि ते .

प्रत्यूष, न० सं० प्रातः काल .

प्रत्येक, अ० समुदायांतर्गत सर्वव्यक्तींचा विधी वरपृथक् पृथक् अन्वय होई असें; २, ३ लि० विवक्षित विधींचा रायी पृथक् पृथक् अन्वय होण्याविषयी विवक्षित जा समुदायांतर्गत व्यक्ति ते .

प्रथम, ३ लि० सं० पहिला; २, अ० पहिल्यानें .

प्रथमचरण, पु० सं० कांहीं एक कार्याची जी केवळ आरंभावस्था तीस ल्० .

प्रथमतः, अ० सं० पहिल्यानें .

प्रथमदर्शनी, अ० कांहीं कार्याचा आरंभसमयी .

प्रथमदिवस, पु० प्रथमचरण; उ० इतके दिवस वादसांगतो परंतु आसून प्रथमदिवस आहे .

प्रथमपुरुष, पु० सं० संस्कृत व्याकरणामध्ये मीतूंत एतदतिरिक्त कर्त्तृ किं० कर्मरूपजो अर्थ तद्वाचक धातूवरून होतो जो प्रत्यय जेणें करून क्रियापद होतें तो; २, प्राकृतांत कर्त्तृ रूप किं० कर्मरूप क्रियापदांचा प्रत्ययाशीं समानाधिकरण जो मीत्या शब्दाचा अर्थ तो प्रत्यय .

प्रथमा, स्त्री० सं० पहिली विभक्ति, जी क्रियापदाचे अर्थाशीं समानाधिकरण जें कारक

त्याची

त्याची आणि संबोधनाची बोधक होती ती .

प्रथमारंभ, सं० पु० मुकारंभ .

प्रथा, स्त्री० प्रघात; २, प्रसिद्धि .

प्रथित, ३ लि० सं० प्रसिद्ध .

प्रदर, पु० सं० स्त्रियांस निरंतर रजस्वाव होतो असा एक रोग आहे .

प्रदर्शिवणें, दर्शिवणें .

प्रदक्षिण, अ० सं० पूर्व, आग्नेयी, दक्षिण, या क्रमानें दिशाधरून गमनादि क्रियांचें वि० उ० उजवा हात पुढें करून भिंगरी फिरविली असतां प्रदक्षिण फिरती .

प्रदक्षिणा, स्त्री० सं० देव, ब्राह्मण, इ० कोस उजवा हाताकडे करून त्यांचे भोंवतालें एक वेळ फिरण्याचा जो व्यापार ती; ल्० लक्षप्रदक्षिणा आणि पैंसादक्षिणा .

प्रदाता, ३ लि० सं० दाता परंतु याचा प्रयोग प्रा० समासीं होतो; उ० विद्याप्रदाता, धनप्रदाता, इ० जाणावे .

प्रदान, न० सं० दान याचा समासीच प्रा० प्र०; उ० विद्याप्रदान, गालिप्रदान, इ० .

प्रदीप्त, ३ लि० सं० प्रज्वलित .

प्रदेश, पु० सं० कांहीं पदार्थाचा किं० दिशेचा संबंधानें परिछिन्न जो देश तो .

प्रदेशिनी, स्त्री० सं० तर्जनी .

प्रदोष, पु० सं० रात्रीचा जो केवळ प्रारंभसमय तो; २, नवोदशीस नक्तग्रत करून प्रदोषसमयी शिवपूजा करण्याचें व्रत आहे तो; ३, चतुर्थी, सप्तमी, आणि नवोदशी, यापूर्वी रात्रींत

पड

पडल्या असतां अनध्याय सांगितला आहेतो.
प्रधान, पु० सं० राजकारभार करणारे जे अमात्य,
सचिव, मंत्री, इ० जे राजांचे हस्तक ते प्र०; २,
न० प्रपंचोत्पत्तिविषयीं मुख्यत्वेकरून कारण
भूत जें मायास्वरूप तें; ३, ३ लि० मुख्य.

प्रपंच, पु० सं० ईश्वर मायेपासून जीवानी मरावें,
उत्पन्न व्हावें, अनेक स्वरुदुःखादि भोगाचीं, ३०
रूप जो व्यवहार उत्पन्न झाला तो; २, मनुष्या
दिकांचा बाबका, मुलें, घर, शेत, इ० कजो ख
टला तो; ३, कांहीं देणें, वाढणें, सांगणें, इ० क्रि
यांचा गयीं एकास एक्याप्रकारचें, एकास एका
प्रकारचें, एकास चांगलें, एकास वाईट, कांहीं ए
कांस वगळून, कांहीं एकांस च्छेद्यावें, इ० भेद कर
ण्याचा जो प्रकार तो; ४, कोणे काशीं कोणे का
र्जे केलीजी प्रतारणा तो; ५, ग्रंथ, पुरुष, इ०
कांचा व्याख्या, संतति, इ० रूपें करून झाला
जो विस्तार तो.

प्रपद, न० सं० चबडा.

प्रपा, स्त्री० सं० निर्जलमार्गा दिकांचा गयीं कोणी
सत्पुरुष येणारा जाणारास पाणी प्यावयासा
ठीं एक स्थल बांधिताने जामध्ये चांगलें गार
पाणी भरून ठेविलें असतें ती.

प्रपादणें, प्रतिपादणें प्रथमायीं, एवे प्रायः आ
ग्रहपूर्वकता दिसती.

प्रपिता, पु० पिता; २, पितामहास प्रसंगविशे
षी स्त्री०; ३० एवढ्या मोठ्या मोठ्या गोष्टी क
शास सांगतोस मी तुझ्या पित्यास भिणार
नाहीं, प्रपित्यास भिणार नाहीं.

प्रधि

प्रपितामह, पु० सं० पितामहाचा बाप तो.

प्रपितामही, सं० स्त्री० पितामहाची आई.

प्रपौत्र, पु० सं० पोत्राचा जो पुत्र तो.

प्रपौत्री, स्त्री० सं० पोत्राची जी कन्या ती.

प्रफुल्ल, ३ लि० सं० चांगलें विकसित झालें जें पुष्प,
मुख, इ० तो; २, तद्दिशि दृष्ट.

प्रफुल्लित, ३ लि० सं० प्रफुल्ल.

प्रबंध, पु० सं० गाण्यांतील एक बीज आहे; २,
श्लोकादिकांची जी रचना तो.

प्रबल, प्रबळ, ३ लि० सं० अतिशयित बलवान्.

प्रबुद्ध, ३ लि० सं० लेंकुरपणा जाउन प्रौढ दशापा
बला तो; २, निद्रा जाउन जागृति दशा किं० प्र
पंचादिरूप अज्ञान जाउन आत्मज्ञान पाव
ला तो; ३, अतिशयित जो बुद्धिमान् तो.

प्रबोध, पु० सं० निद्रा, माया, इ० संबंधी मोहा
चें पटल अंतःकरणावर पडल्यामुळे प्राप्त
विक किं० पारमार्थिक विषय यथार्थपणें
नसमजाया जोगा आला असतो जो नेणते
पणा तो जाउन जागृत्यादिरूप येतो जो अं
गीं जाणते पणा तो; ३० धृतराष्ट्रास बहूत
उपदेश उद्भवानें केला परंतु प्रबोध झाला
नाहीं.

प्रबोधित, ३ लि० सं० कोणे कानें प्रबोध केला
आहे जास तो.

प्रबोधिनी, स्त्री० सं० कार्तिक शुद्ध ११

प्रबोधोत्सव, पु० सं० कार्तिक शुद्ध द्वादशीस
श्रीविष्णूस जागृत करण्याविषयीं कांहीं
कर्मसांगितलें आहे तो.

प्रभं

प्रभंजन, पु० सं० वायु परंतु मोटा वेगवान्
जो वायु त्याविषयीं लोकांत प्र० .

प्रभव, पु० सं० प्रथम जो संबत्सर तो ; २, जाप
दार्थापासून जापदार्थाची उत्पत्ति झाली तो
त्याचा किं० जेथे जो पदार्थ प्रथमतः दृष्टीस
पडलागला ते स्थल त्याचा ; ३, वस्त्राचा प्र
भव कार्पास, भागीरथीचा प्रभव हिमालय,
इ० जाणावीं ; ३, कोणेकपदार्थापासून को
णेकपदार्थाची जी उत्पत्ति तो .

प्रभा, स्त्री० सं० कान्ति ; २, सूर्यादि तेजाचा उपा
धीमुळे जी पदार्थाची आयापडती ती .

प्रभाकर, पु० सं० सूर्य .

प्रभागजाति, स्त्री० सं० पदार्थाची कांही एक सं
ख्यामागून त्याचा असुक अंश, त्या अंशाचा
असुक अंश, इ० हिशेब करण्याचा प्रकार
सांगितला आहे ती .

प्रभात, न० सं० सूर्योदयाचा पूर्वीचा कांही प्रका
श झालेला जो समय ते .

प्रभाव, पु० सं० प्रताप .

प्रभावळ, स्त्री० देवमूर्तीचे पाठीमागे टेंकाया सा
ठीं रौप्यादि धातूचा सुशोभित जो पदार्थ करि
तात ती .

प्रभास, न० सं० एक पुण्य क्षेत्र आहे .

प्रभु, पु० सं० ईश्वर, राजा, इ० जो धनी तो ; २,
जी गोष्ट करण्याविषयीं जो समर्थ तो ती विष
यीं .

प्रभृति, अ० सं० कांही एक काल देशादिकांचा
अवयव आद्यवधितें करून धरून ; ३, मी

जन्म

जन्मप्रभृति आजपर्यंत खोटे बोललो नाहीं ;
२, विवक्षित समुदायामध्ये विवक्षित व्यक्तीस
आद्यतें करून गणून ; ३, इंदुप्रभृति देव ईश्व
रास शरण गेले, याचा नित्यें समासीन प्र०

प्रमत्त, ३ लि० सं० अतिशयित जो मत्त तो .

प्रमदा, स्त्री० सं० स्त्री ; भृंगाररसयोग्यता अस
ता प्र०

प्रमा, स्त्री० सं० यथार्थ जें तान ती .

प्रमाण, न० सं० प्रमाउत्पन्न होण्यास कारणीभूत
जें आत वाक्य, अनुमान, इ० शास्त्रनिर्णीत
आहेत तीं प्र० ; २, विवादविषयांचीं निर्णायक
जीं लेख, भोग, साक्ष्य, इ० निर्णीत आहेत तीं
प्र० ; ३, तत्सदिव्यादिक जें दिव्य ते ; ४, कांही ए
क गोष्ट होईल किं० नाहील होणार किं० अ
शील होईल इ० रूपजो निश्चय असतो ते ; ३,
आज पाउस लागेल असें प्रमाण नाही ; ५, कां
ही एका गोष्टीची जी इयत्ता ते ; ३, शब्द किती
आहेत यांचें प्रमाण कोणास लागलें नाही ; ६,
परिमाण ; ७, जायद्या कलांचें जें शास्त्र ते त्या
त्यांविषयीं ; ८, जास अनुष्ठानीय तें करून
माय जें शास्त्रादि किं० पित्रादि ते त्यास ; ३,
आत्मास आमचा वेद प्रमाण ; ९, त्रैराशिकां
मध्ये पांचांस पंचवीस मिळतात तेव्हां विसां
सकिती मिळतील अशरीतीचा न्यास अस
तो त्यांत प्रथम पांच हा जो राशि ते ; १०, ३ लि०
खोटेपणा जीमध्ये नाही अशी जी गोष्ट तो ;
३, हे मासे भाषण प्रमाण आहे .

प्रमाणभूत, ३ लि० सं० प्रमाणरूप .

प्रमा

प्रमाणिक, ३लिं० सं० सप्रमाण जो भाषणादि व्यवहार किं० तादृश व्यवहार करणारा तो पुरुष; २, ग्रंथस्थ जा कल्पना नितक्याच बोलणारा विशेष आपल्या बुद्धिबलाने पाह्याळ करणारा नव्हे असा जो तो.

प्रमाणे, अ० अतुरूप, समासी प्र० उ० जा प्रमाणें तुमचें मरणें त्या प्रमाणें मा सें सती जाणें.

प्रमाता, ३लिं० सं० कांहीं एका प्रमाणानें प्रमेयाची प्रमिति करणारा तो.

प्रमाथी, पु० सं० एक संबत्सर आहे.

प्रमाद, पु० सं० अनवधानता किं० तेणें करून घेतो जो दोषादि तो.

प्रमादी, पु० सं० सने चाळिसावा संबत्सर; २, ३ लिं० प्रमाद आहे जाचे अंगी तो.

प्रमित, ३लिं० सं० कांहीं एक प्रमाणाशीं जो तुल्य तो; उ० हस्त प्रमित काष्ठ घेउन ये.

प्रमिति, स्त्री० सं० प्रमा; २, पायली, तोळा, इ० परिमाणानें धाव्या दिमोजण्याचा व्यापार किं० तेणें करून होतें जें तन्निष्ठ इत्यन्तें ज्ञान ती.

प्रमुख, ३लिं० सं० जासमुदायामध्ये जो मुख्य तो; २, जासमुदायामध्ये जो मुख्यत्वे करून विवक्षित तो समुदाय तत्प्रमुख अशा अर्थी समासी प्रयोग होतो; उ० श्रीमहाविष्णु प्रमुख देव महादेवापाशीं गेले.

प्रमुदित, ३लिं० सं० हर्षित.

प्रमेय, न० सं० प्रमाणानें जाची प्रमिति करण्यास योग्य आहे तो अर्थ किं० प्रमाणानें साध्य जो अर्थ तो; २, भाषणप्रदिव्यवहाराचा जा

साध्य

साध्य अर्थावर अभिप्राय असतो तो अर्थ तें.

प्रमेह, पु० सं० एक धातुरोग आहे.

प्रमेहित, ३लिं० प्रमेही.

प्रमेही, ३लिं० सं० प्रमेहरोग शाला आहे जास तो.

प्रमोद, पु० सं० आनंद; २, चवथा जो संबत्सर तो.

प्रयत्न, पु० सं० कांहीं एक फलावर लक्ष्य ठेवून तत्

सिध्यर्थ जसा साधेल तसा अनेक प्रकारचा अनेकवार जो उद्योग तो; २, कांहीं एका कार्याविषयीं कर्त्यानें अंगीं घेतला जो वेग जाचा विराम मध्ये शाला असतां तें कार्य पुरतें होई तों पर्यंत पुनः पुनः घ्यावा लागतो तो; उ० मला एका प्रयत्नानें होईना सणून चार प्रयत्नानें केलें; ३, एकाच स्थानीं उत्पन्न होउन भिन्न भिन्न त्वें करून जे वर्ण होताना त्याभेदास कारणीभूत तत्स्थानीं जिह्वाग्रादिसंबंधाचे अनेक प्रकार आहेत ते प्र०.

प्रयत्नी, ३लिं० कांहीं कार्य सिध्य करण्याविषयीं प्रयत्न करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

प्रयाग, पु० सं० भागीरथी आणि यमुना यांचा संगम जेथे शाला आहे तें क्षेत्र.

प्रयागबळ, पु० प्रयाग क्षेत्रीचा जो उपाध्याय तो.

प्रयाण, न० सं० देशांतरादिकांचा ठायीं जें गमन तें

प्रयास, पु० सं० आयास.

प्रयुक्त, ३लिं० सं० जो पदार्थ किं० जी गोष्ट जास

प्रयोजक तें कर्मादिक तत्प्रयुक्त; उ० हें पाप प्रयुक्त दुःख भोगितो, ईश्वर प्रीति प्रयुक्त तप करितो, इ० समासी प्र० होताना; २, कांहीं एक का

याचा

र्या-ना उद्देशं योजिताजो मंत्र, बाण, पुरुष, इ०
तो; उ० जा अर्थावर जो शब्द शोभेल तो प्रयुक्त
करावा.

प्रयुत, न० सं० १०००००० संख्या.

प्रयोग, पु० सं० पदाची वाक्यान्वाग्यां अर्थातु
संधान पूर्वक किं० श्लोकादिग्रंथींजी वाक्याची
योजना तो; २, कर्तृप्राधान्य, कर्म प्राधान्य, भाव
प्राधान्य, सकर्मकता, अकर्मकता, इ० भेदे करून
न विभक्ति भेद, विशिष्टभिन्नभिन्न जे वाक्यरचनेचे
प्रकार होतात ते प्र०; ३, मंत्र, शास्त्र, औषध,
इ० कांची तत्तन्निर्वाहकार्यावर जी योजना तो;
उ० त्यागृहस्थावर त्यानें मारे कर्त्याचा प्रयोग केला;
४, शास्त्रामध्ये जें कर्म सर्वविशेष शास्त्रार्थपूर्वक
सांगितलें असतें त्यांतील विशेषां शराकून केवल
अनुष्ठानां शमात्र लिहून काढिला असतो तो;
५, कांहीं शास्त्रादिग्रंथांचाग्यां सांगितल्या
क्रियेचा तत्तदुत्तरूप जो व्यापार तो; उ० किमयाची
क्रियाजशी सांगितली तसा आत्मी प्रयोग करून पाहिला
परंतु साधन नाही; ६, जारणमारणादिमंत्रांचा
जो प्रयोग त्यास संकेतानें स्०.

प्रयोगपाठी, ३ लिं० विवाहादिकर्मिचे प्रयोगमात्र
जास पाठयेतात परंतु आंतील शास्त्रार्थकां
हीं समजत नाही तो.

प्रयोगी, ३ लिं० जारणमारणाचा प्रयोग करितो
तो.

प्रयोजक, पु० सं० कर्त्यास क्रियेचाग्यां प्रवर्त
विणाराजो दुसरा कोणी तो; उ० ईश्वर करवितो
तसें

तसें मीं करितों एथें ईश्वर हा प्रयोजक; २, जें कां
हीं कार्य घडतें त्याचा घडण्याविषयीं निमित्तत्वे
करून विवक्षितजो कर्त्याचा मनोरथ इ० पदार्थ
तें.

प्रयोजन, न० सं० कांहीं क्रिया होण्याविषयीं जें उद्देश्य
तें; उ० गुरुगृहीं राहण्याचें प्रयोजन विद्या;
२, कांहीं कर्तव्य कार्यसिध्यर्थ तत्साधनीभूत पदार्थांची
किं० कांहीं क्रियेची असती जी आवश्यकता
तें; उ० जाला तों उपाठ येतें त्याला पोथीचें प्रयोजन
लागत नाही; मासे कामांत तुल्लास बोलण्यास
प्रयोजन काय; ३, लग्न, मुंज, ब्राह्मण भोजन,
इ० रूप जें कार्य तें.

प्रयोज्य, ३ लिं० सं० प्रयोजकानें योजावयास योग्य
जो तो.

प्रयोज्यप्रयोजकभावसंबंध, पु० सं० प्रयोज्य आणि
प्रयोजक या उभयांचा जो संबंध विशेष असतो तो.

प्ररोह, पु० सं० बीजापासून उत्पन्न होतो जो अंकुर
तो.

प्रलय, पु० सं० कल्यांतादिसमयीं जो सृष्टीचा
उपसंहार होतो तो; २, ला० महामारी, दुष्काल,
इ० कारणामुळे देशाचे देश उजाड पडावे असा जो
संहार होतो त्यास स्०; ३, कोणें कर्त्यानें स्वनिष्ठ
व्यापाराचे अतिशयाची पराकाष्ठा केली असतां तिला
स्० परंतु तो व्यापार प्रायः सर्वास त्रासवाचा दुःख
दावे अशा प्रकारचा असतां प्र०; उ० मंदां उंदिरांनीं प्रलय
मांडला आहे.

प्रलयकाल, पु० सं० कल्पांत समय लाक्षणिका
र्थसहित.

प्रलाप, पु० सं० शोक, मद, निद्रा, इ० कांनीं जो
विह्वल त्याचें जें तादृश भाषण तो; २, असं
गत, असमंजस, अनिरिक्त, अशा भाषणास
स्पणतात.

प्रवण, ३ लिं० सं० कोणे एकीकडे क्रमें करून उत
रता जो भूमिभागादितो; उ० हापर्वत दक्षिण
प्रवण आहे प्रा० समासीं प्र०; २, ला० जाविष-
यादिकांकडे आहे शोक जाणा तें अंतःकरण,
अभिप्राय, शब्द, बुद्धि, इ० तत्त्ववण तो; उ०
जासमयीं ईश्वरभक्तिप्रवण चित्त होतें त्या
समयीं विषयवैराग्य होतें.

प्रवर्तक, ३ लिं० सं० विद्या, धर्म, इ० कांचा प्रव
र्तविणारा तो; २, कांहीं कर्मांचा ठायीं मनुष्या
दिकांस प्रेरणारा तो.

प्रवर्तकाचार्य, पु० सं० कांहीं अपूर्व विद्या,
व्यवहार, धर्ममत, इ० जाणें लोकांत प्रवृत्त
केलें तो त्या विद्यादिकांचा.

प्रवर्तणें, कर्त्यानें करावयाचा उद्देशानें कांहीं
एक व्यापारीं लागणें किं० कांहीं एक व्यापार
चालू होणें.

प्रवर्तन, न० कोणाएका व्यापारीं कोणे कास किं०
कोणेक व्यापार प्रवृत्त करण्याचा जो व्यापा
रतें.

प्रवर्तमान, ३ लिं० सं० प्रवर्तला आहे जो तो.

प्रवर्तित, ३ लिं० सं० प्रवर्तविला जो तो.

प्रवर्त्यमान, ३ लिं० सं० कोणे कानें प्रवर्तविजे
तो

तो जोतो.

प्रवाद, पु० सं० कांहीं एक गोष्टीने मूलाची उपल
ब्धि किं० फलादिकांचा अनुभवनसून केवल
लोकांमध्ये भाषण मानवालात असतें तो; उ०
किम वा सिद्ध होती असा प्रवाद मान आहे; पं
हाल शक्य येणार असा प्रवाद मान आहे.

प्रवाल, प्रवाळ, सं० न० पोंबळें.

प्रवालभस्म, न० सं० प्रवाळ जाळून जें भस्मरू
प औषध करितात तें.

प्रवास, पु० सं० स्वदेश सोडून इव्यार्जना द्युधि
जी परदेशस्थिति तो; त्या स्थितीस अवस्था
रूप अधिकरणता आहे स्पष्टून प्रवासीं राह
णें, येणें, इ० प्र० होतात.

प्रवासी, पु० सं० प्रवासांत जो वर्तमान तो.

प्रवाह, पु० सं० सतत चाललेले जे वायु, जल,
अग्नि, इ० क त्यांची कोणी एकीकडे जी गति
असती तो; २, तद्दिशि गतें जलादि तो; ३,
ला० चिरकाल चाललेले जे संसारादि व्यवहा
र, काल, इ० त्यांची जी गति तो; ४, ममता,
बुद्धि, इ० कांचें तत्तद्दिषयाकडे जें सतत प्राव
ण्य असतें तो; उ० ममतेचा प्रायः असा प्रवा
ह आहे कीं वडिलानीं लाहानावर ममता करा
वी; ५, सतत, अखंडित, अस्वलित अशा
प्रकारें कोणे कांचा भाषणाची किं० सैन्यादि
समुदायाची जी सवेग गति तो; प्रवाहांत पड
णें स्पष्ट जे कांहीं एक चाललेल्या व्यवहाराचे
गत्युत्तरूप त्या व्यवहारांत पडून वर्तणें.

प्रवाहपतित, ३ लिं० सं० जलादिकांचा किं०
व्यव

व्यवहारादिकांवा प्रवाहांत पडल्यामुळे तद्देगातु
सार वर्त्तन करूं लागला जो तो .

प्रविष्ट, १लि० सं० आमध्यें जाऱ्या प्रवेश सालातो
त्यामध्ये; पत्र, निरोप, इ० विवक्षित स्थलीं किं०
विवक्षित पुरुषास प्रविष्ट करणें स्० पोहचवें
करणें .

प्रवीण, १लि० सं० निपुण .

प्रवृत्त, १लि० सं० लोक व्यवहार विषय तेस आलें जें
शास्त्र, धर्म, व्यवहार, इ० तो; उ० शालिवाहन शक
प्रवृत्त होतुन १७५० वर्षें सालीं; २, आरंभ होतुन
चालू सालें जें कर्मादितो; ३, कांहीं एक कार्याचा वा
यी करावें, जाणावें, इ० उद्देशानें त्याच्या व्यापारीं ला
गला जो कोणी एक तो; ४, ईश्वरप्राप्ती हून इतर वि
षयक जे व्यवहार, शास्त्र, कर्मे, इ० तो .

प्रवृत्ति, स्त्री० सं० आत्मस्वरूपाचा विसर पडून प्रा
पंचिक व्यवहारोन्मुखता रूप जो जीवाचा वृत्ति
विशेष ती; २, कोणेकाचा कार्यादिकांचा वायीं
किं० शास्त्रादिकांचा लोकव्यवहाराचा वायीं जो
प्रवृत्तपणा ती; ३, प्रघात .

प्रवृत्तिनिमित्त, न० सं० जाधर्मतिं आश्रयून अ
र्थाचा वायीं शब्द प्रवृत्त होतो तो जो शब्द बोधीं
विशेषण ते करून भासमान तें .

प्रवृत्तिमार्ग, पु० ईश्वरा राधने वांचून इतर व्यव
हाराचा जो मार्ग तो .

प्रवृद्ध, १लि० सं० अतिशयित वाढून मोटेपणा
पावला जो वेष, अग्नि, ज्ञान, वैर, इ० तो .

प्रवेश, पु० सं० मध्यवर्ति व्यवधानाचें वेगादिकां
नें उल्लंघन करून गति द्वारा विवक्षित स्थला
चें

चें जें आक्रमण तो; २, बुद्धीचा शास्त्रादिविष
याचा वायीं किं० कोणेक पुरुषादिकांचा राजकी
य व्यवहारादिकांचा वायीं जोगतीनें संबंध तो .

प्रवेशक, पु० सं० नाटकामध्यें मुख्यपात्र प्रवेश
चा पूर्वी कोणी अशांतर पात्र येतुन संदर्भार्थ
क जो ग्रंथ बोलतो तो; २, १लि० कोणेक स्थलीं
कोणेकाचा प्रवेश करून देणारा तो .

प्रवेशणें, गृहादिकामध्यें प्रविष्ट होणें .

प्रवेशन, न० प्रवेश करण्याचा व्यापार तें .

प्रशम, पु० सं० राग, काम, क्रोध, इ० कांचा जो
उपशम तो .

प्रशमन, न० सं० प्रशम करण्याचा व्यापार तें;
२, जेणें करून प्रशमन होतें तें; उ० घृत हें पि
ताचें प्रशमन होय .

प्रशंसक, १लि० सं० प्रशंसा करणारा तो .

प्रशंसनीय, १लि० सं० जाऱ्या प्रशंसा करण्यास
योग्य तो पुरुष, पदार्थ, गुण, इ० तो .

प्रशंसा, स्त्री० कोणेकाचें उत्तमत्वे करून जें वर्ण
न, ख्याति, ती .

प्रशंसापात्र, न० प्रशंसा करण्यास योग्य त्यास
स्मरणतात .

प्रशस्त, १लि० सं० निर्दोष; २, अपठपठक जें
भाषण, स्थल, वस्त्र, इ० तो; ३, जाऱ्या संबंधा
नें अंतःकरणास कंटाळा, त्रास, भय, इ० मू
लक संकोच होतना हीं तें कर्म किं० पदार्थ तो;
उ० मलां काम केल्या वांचून फुकट पैसा खाणें
प्रशस्त वाटतना हीं; ४, जाऱ्या प्रशंसा कोणेका
नें केली तो .

प्रशांत, ३लिं० सं० काम, क्रोध, इ० दोष शमले आ
हेत जाचे असें अंतःकरण; तद्विशिष्टमनुष्यादि
तो .

प्रशिष्य, पु० सं० शिष्याचा जो शिष्य तो .

प्रश्न, पु० सं० पृच्छा; १, ग्रामांतरास जावया करितां
गृहांतून जो निघाला त्यास पुढें होणारें शुभाशु
भाचें सूचक जें चिन्ह होतें तो; २, ज्योतिषी, तप
स्वी, इ० कांस विचारणीय जो परदेशींचा किं० भू
तभविष्यादिकांलींचा अपरोक्ष वृत्तांत तो किं०
त्या शास्त्रादिज्ञानाचें जाणून त्याणीं केलें जें त्या
चा प्रश्नाचें उत्तर तो; प्रश्नपात्राणें स्त्रणजे विवक्षित
तपरोक्षवृत्तांताची इदमित्यता ज्योतिः शास्त्र,
रमल, इ० द्वारा जाणणें .

प्रश्नोत्तरी, स्त्री० प्रश्नकालावरूनच कोणे काची
करितात जी जन्मपत्रिका ती .

प्रष्टा, ३लिं० सं० प्रश्नकरणाचा तो .

प्रसक्त, ३लिं० सं० जागोरीचा करावयाचा किं०
व्हावयाचा प्रसंग आला तो; २, कांहीं एक कार्या
दिविषयांकडे लागलें जें अंतःकरण, पुरुष, इ०
तो .

प्रसक्तानुप्रसक्ति, स्त्री० सं० भाषणादिकांत को
णेक प्रकृतविषयाचा प्रसंग चालला असतां दृ
ष्टांतार्थ अप्रकृतविषय बोलूं लागल्यामुळे
त्यावरून दुसर्था अप्रकृताचा त्यावरून तिस
र्थाचा असें होतां होतां केवळ प्रकृतानुपयुक्त
विषयाचा प्रसंग होतो ती; उ० आतां पुरेही प्र
सक्तानुप्रसक्ति प्रकृतगोष्ट चालली आहे ती सां
गा .

प्रस

प्रसक्ति, स्त्री० सं० लक्ष्यादिकांचा रायी लक्षणादि
कांची जी प्राप्ति ती .

प्रसंग, पु० सं० हा व्यवहार कालदेशरूप अधिकर
णावर चाललेला आहे त्यामध्ये जाजा क्रियेशीं
सापेक्ष जो जो त्या अधिकरणाचा अंश तो त्याच्या
क्रियांचा तो; २, जेथें ती क्रिया अवश्य करावी
असें प्राप्त होतें तो; त्या क्रियेचा प्रसंगास कर्ता इ०
कांचा ही प्रसंग स्०; ३, कांहीं दुर्निर्वह संकटाचा
जो समय तो; उ० त्या गृहस्थावर प्रसंग शुद्धरला
आहे; ४, परस्पराना बोलणें, चालणें, इ० व्यवहा
र निमित्तजो संबंध तो; उ० आज सभेंत त्यांचा
आमचा प्रसंग झाला; तुमचा आमचा नेहेमीं दे
णें घेण्याचा प्रसंग आहे; ५, कांहीं क्रियेचा अनु
रोधामुळे कोणे कास कांहीं पदार्थाशीं गांठ पडती,
जेथें भोगादिकांचें अवश्य निर्वाह करावा लागतो
तो; उ० शुद्ध देशांत गेलें स्त्रणजे धाव्यांचे घराशीं
प्रसंग .

प्रसंगसंगति, स्त्री० सं० प्रकृतविषय चालला अ
सतां त्यामध्ये कांहीं अप्रकृतविषयाची प्रसंग
वशात् उपस्थिति साव्यामुळे जी संगति लागती
ती; उ० ब्रह्मतान प्रकरणीं विषयाचें विवरण प्रसं
गसंगतीनें केलें जातें .

प्रसंगसिद्धि, स्त्री० सं० एक समवाय छेदें करून स
जातीय दोन कर्तें एक व्याप्य आणि एक व्यापक
अशीं प्राप्त झालीं असतां व्यापकाचा आवरण
नें सहज जें व्याप्याचें घडतें ती; उ० एथून काशी
चात्रेस निघालें स्त्र० मध्यस्थित यात्रांची प्रसंग
सिद्धि होती .

प्रसंगोपान, अ० प्रसंगाचा अनुरोधानें कांहीं गोष्टिघणें, सूत्रणें, इ० कांहीं वि०; उ० तुलसी मुजगन गोष्टकादूनका प्रसंगोपान निघाल्यास बोला.

प्रसज्यप्रतिषेध, पु० सं० पर्युदासाहून भिन्न प्राधान्येकरून विधीयमानजो निषेध तो.

प्रसन्न, ३ लि० समाधानयुक्त किं० कोणे काबर अतुष्ट होन्मुख जें अंतःकरण किं० बहिःशिष्ट मनुष्या दितो; २, त्या प्रसन्नतेचा चिन्हांनें युक्त जें मुख, नेत्र, इ० तो; ३, निर्मल, जामध्ये चांचत्य, घोघो शब्द इ० नाहीं असें जें नद्यादिकांचें उदक किं० धुळी, मेघाउंबरे; इ० रहित जादिशा किं० आकाश, जाचा दर्शनानें अंतःकरणास बरें वाटावें तो.

प्रसन्नमुख, ३ लि० सं० प्रसन्न आहे मुख जावें तो.

प्रसर, पु० सं० विद्या, धर्म, रोग, शत्रु, इ० कांचा विवक्षित देशकाल व्याप्त व्हावया जोगा जो विस्तार तो.

प्रसरण, न० सं० प्रसरण्याचा व्यापार तें.

प्रसरणें, प्रसरयुक्त होणें.

प्रसव, पु० सं० मातेचा उदरापासून गर्भस्थ प्राण्याचें जें बाहिरिः मरण तो.

प्रसवणें, गन्धगारीनें गर्भस्थ अपत्यानें बाहेर येई असें करणें; २, त्या अपत्यानें गर्भापासून बाहेर निघणें; ३, कांहीं एक उपादानापासून कांहीं कार्यरूप पदार्थ उत्पन्न होणें किं० त्या कारणानें कार्यानें उत्पन्न करणें त्यास स्०; उ० हीमाचा सर्वजगातें प्रसवली; ४, कांहीं एकापासून कांहीं एक अभिव्यक्त होणें किं० त्यानें त्यास अभिव्यक्त करणें अशा अर्थां ग्रंथीं प्र०; उ० शब्द प्रसवला अर्थातें इ०.

प्रसवकाल, पु० सं० बाळंत होण्याचा समय तो.

प्रसववेदना, स्त्री० सं० प्रसवसमयी जी वेदना होती ती.

प्रसाद, पु० सं० प्रसन्नता; २, धनी, देव, गुरू, इ० कानीं प्रसन्न होउन दिलाजो फल, पुष्प, वस्त्र, इ० पदार्थ तो; ३, देव, गुरू, तपस्वी, इ० कांकडील भक्तीनें सेवन करायाचें जें अन्न त्यास स्०; ४, पुराण, कीर्तन, इ० कांचा समाप्तीस सर्वश्रोत्यांस जें फल, मिठाची, बांदितात त्यांस स्०; ५, देवास शुभाशुभ विचारया करितां त्याचे अंगास जो कौल लावितात तो.

प्रसादन, न० सं० कोणेकास स्तुत्यादिकानें प्रसन्न करण्याचा व्यापार तें.

प्रसादित, ३ लि० सं० कोणेकानें प्रसन्न केला तो.

प्रसारण, न० सं० प्रसृत करण्याचा व्यापार तें.

प्रसारित, ३ लि० सं० प्रसरणयुक्त केला तो.

प्रसिद्ध, ३ लि० सं० अनेकांस जो विदित तो; २, जापदार्थास अस्तित्व आहे तो पदार्थ; उ० शशविषाण, वंध्यापुत्र, इ० पदार्थ असिद्ध इतर सर्वप्रसिद्ध; ३, अ० उघडपणें; उ० ही बायको प्रसिद्ध व्यभिचार करूं लागली.

प्रसिद्धि, स्त्री० सं० कांहीं एक पदार्थ, गोष्ट, इ० कांचा अनेक स्थलीं प्रसिद्ध पणा ती; २, कांहीं एक गोष्टीची जी उघडीक ती.

प्रसिद्धिपत्र, न० सं० कांहीं एक गोष्ट सर्वत्र सर्वास विदित व्हावी स्फुणून त्या गोष्टीचा लेख देशोदेशीं पाठवाया करितां करितात किं० चवाटा इ० स्थलीं लावाया करितां करितात तें.

प्रसूत, ३लि० सं० बाळंत; होणे याचा योगी प्र०.

प्रसूतिका, स्त्री० सं० बाळंतीण.

प्रसूतिबायु, पु० सं० प्रसवकाल आसून आलास
णजे जो पोटांत गर्भ बाहेर निघायास कारणी भूत
बायु उत्पन्न होतो तो.

प्रसूत, ३लि० सं० प्रसवपावला जो तो.

प्रसूति, स्त्री० सं० पसा.

प्रस्ताव, पु० कांहीं एक विषयाचे प्रकरण चालले असता त्या विषयानें अधिकृत जो समय तो; उ० हा प्रस्ताव ब्रह्मज्ञानाचा आहे स्मरण यांत विषयक था शोभत नाही.

प्रस्तावना, स्त्री० सं० नाटकाचा प्रारंभी सूत्रधार
इ० सोंगें घेऊन कथामंदर्भार्थ जो ग्रंथ बोलतात तो.

प्रस्तुत, अ० सं० विद्यमान काली; २, ३ लि० प्रस्तावनाचा निघाला आहे अशी जी गोष्ट, विषय, इ० तो.

प्रस्थ, न० सं० विद्या, द्रव्य, इ० वैशिष्ट्या मुळे सामान्य कोटींत परिगणनीय नव्हे पृथक्त्वे करून गणाया असा जो मनुष्यादित्यास स्०; २, कोणी थोर मनुष्य प्रवासास जाणार किं० लग्नादिक झोणार इ० क कांहीं मोठे कार्य उपस्थित झालें असतां तन्निमित्तक जें ग्वटलें पडतें तें; उ० ते निघणार स्मरण कोणी भेटायाम आले कोणी मागायास येत इ० असे चार दिवस घरामध्ये प्रस्थ पडले होते; प्रस्थमाजिवणे, वाढिवणे, इ० स्थलीं टोंग असा अर्थ होतो; ३, लग्न, मुंज, इ० संबंधी जें आसन भोजनादि तें; ४, पु० सं०

एक धान्यमान आहे

प्रस्थान, न० सं० अधिष्ठित स्थली पासून ग्रामांतरा दिस्थलीं जावया करितां निघण्याचा जो व्यापार तें; २, मुहूर्तावर प्रस्थान करून तत्समयीं गांव सोडून दूर जावयास अनुकूल नसतां जी शेजारीं पाजारीं स्थिति करिता तें; ३, निघायास जो मुहूर्त त्याजवर निघायास अनुकूल नसल्यास कवर्ण, हाळकुंड, तांदुळ, इ० दुसर्षाचे घरीं नेऊन ठेवितान तें जें घेऊन मग विवक्षित स्थलीं जातात; मरणारास संकेतानें प्रस्थान करणें, गुंडाळणें, आटोपणें, इ० स्०; ४, देवपूजा, दुकान, पुस्तकें, लिहिणें, इ० संबंधी उपकरणादि पदार्थांचा जो पसारा पडतो तें; ५, प्रस्थ प्रथमा र्थी; ६, ईश्वरप्राप्तीचें जे योग सारव्य, वेदांत, इ० अनेक मार्ग आहेत ते प्र०.

प्रस्थानीव हाडी, पु० वराकडील जो वहाडी तो.
प्रस्थित, ३लि० सं० देशांतरास जावया करितां जाणें प्रस्थान केलें तो.

प्रस्फुट, ३लि० सं० बहूत जनास समजली अशी जी गोष्ट इ० तो; २, चांगलें विकसित जें पुष्पादिक तो.

प्रहर, पु० सं० दिवसाचा किं० रात्रीचा जो चतुर्थी श तो.

प्रहार, पु० सं० शस्त्र, काष्ठ, हस्त, इ० कांणें मनुष्य, वृक्ष, इ० कांवर जो आघात तो; २, ला० कठोर भाषणादिकांचा जो कोणे कावर प्रक्षेप तो; उ० स्० दंडप्रहार सोसवेल पण शब्दांचा प्रहार सोसवत नाही.

प्रक्षा

प्राण

प्रक्षालन, न० सं० उदकादिकानें कांहींपदार्थ धु-
ण्याचा जो व्यापार तें .

प्रक्षालित, ३ लिं० सं० धुतलेला .

प्रक्षालणें, प्रक्षाळणें, प्रक्षालितकरणें .

प्रक्षिप्त, ३ लिं० सं० प्रक्षेप केला जाणा तो .

प्रक्षेप, पु० सं० कांहीं एक अधिकरणावर कांहींप
दार्थ टाकण्याचा किं० कांहीं एक अधिकरणांत
कांहींपदार्थ घालण्याचा व्यापार तो; उ० या सुव-
र्णांत तांब्याचा प्रक्षेप केला सा दिसतो; २, ३ लिं०
प्रक्षिप्त; उ० या रूक्म वर्णांत जो धातूंत तर प्रक्षेप
झाला आहे तो काढिला लुणजे सोने निर्मल
होईल .

प्रक्षेपणें, प्रक्षिप्तकरणें .

प्रज्ञा, स्त्री० सं० शास्त्रादिविषयांचें आकलन क-
रण्याविषयीं जो अंतःकरणाचा ठायीं सामर्थ्य
विशेष असतो ती .

प्रज्ञाचक्षु, ३ लिं० सं० जन्मांध .

प्राक्, अ० पूर्वी; २, पूर्वदिशेकडे; प्रागग्र लुणजे
पूर्वेकडे आहे अग्रजाचें तो; प्राग्र्युख लुणजे पूर्वे-
कडे आहे तो उ जाचें तो इ० समास जाणावे .

प्राकट्य, न० सं० प्रकटपणा .

प्राकर्णिक, ३ लिं० सं० प्रकरणसंबंधी जो अर्थ
शब्द इ० तो .

प्राकार, पु० सं० किल्ला, गांव, इ० कां भोंवताला त
ट, कुंपण, इ० कां चा जो परिधि असतो तो .

प्राकृत, ३ लिं० संस्कृत नव्हे जो शब्द, भाषा, इ०
तो; २, जास शास्त्रामध्ये ज्ञान नाही असा अ-
ज्ञा जो मनुष्य तो .

प्राकृ

प्राकृतिकप्रलय, पु० सं० पंचमहाभूतादिसर्व प्र-
पंचाचा ईश्वरप्रकृतीचा ठायीं जो कालें करून लय
होतो तो .

प्राकृत्या, ३ लिं० जास संस्कृताचें ज्ञान नाही अ-
सा असून जो प्राकृत ग्रंथ वाचितो, कविता करि-
तो, तो .

प्राक्तन, न० सं० दैव; २, ३ लिं० विवक्षितापेक्षां पू-
र्वकालीं चा जो तो .

प्राकृपश्चिम, स्त्री० सं० पूर्वपश्चिम ती .

प्रागल्भ्य, न० सं० प्रगल्भपणा .

प्राची, स्त्री० सं० पूर्वदिशा .

प्राचीन, ३ लिं० सं० पुरातन .

प्राचुर्य, न० सं० प्रचुरपणा .

प्राच्य, ३ लिं० सं० पूर्वदिशेकडे स्थित जे मनुष्या
दितो .

प्रांजळ, ३ लिं० जामध्ये कपट, संकोच, मालिन्य,
इ० नाही असें जें भाषण, अंतःकरण, स्थल,
जल, इ० तो .

प्राजापत्य, न० सं० प्रायश्चित्त संबंधी जे कृच्छ्र-
त्यामध्ये एक भेद आहे .

प्राण, पु० सं० शरीराचा निर्वाहास कारणी भूत
जो आंत वायु आहे तो; त्याचे स्थान भेदे करून
न पांच भेद मानिले आहेत त्यामध्ये हृदयप्र-
देशीं जो स्थित त्यास विशेषें करून संज्ञा; जी-
व शब्दावरील संप्रदाय ते प्रायः एथें ही जाणा-
वे; प्राणाचा सोबती ल० जीवाचा सोबती;
प्राणाचा वा ल्ही असा अर्थ .

प्राणघात, पु० कोणेकाचे प्राणाचा जो नाश तो .

प्राण

प्राणघातक, प्राणघातकी, १लिं० कोणेकाऱ्या

प्राणघात करणारा तो.

प्राणघेणा, १लिं० जीवघेणा.

प्राणजीवन, न० प्राणसंरक्षण; २, जेणेकरून जीव न होतें असें जें अन्न, वृत्ति, इ० तें; ३, प्राणप्रिया सल्ल०.

प्राणधारण, न० सं० शरीराचागर्भी प्राणसंभाळून धरण्याचा जो व्यापार तें; उ० आस्तीकंदमूल खातुन कसें तरी प्राणधारण करितों.

प्राणनाथ, प्राणपति, प्राणप्रिय, प्राणविसावा, १लिं० केवलप्रीतीचा जो ईश्वर, पति, इ० त्यास ल०.

प्राणसखा, प्राणेश, प्राणेश्वर, १लिं० प्राणनाथ.

प्राणपुजा, प्राणपूजा, स्त्री० संकेतानें अन्नादिभक्षण व्यापारास ल०.

प्राणरक्षण, न० सं० प्राणधारण.

प्राणवायु; सं० प्राण.

प्राणवियोग, उ० सं० मरणसमयीं जो शरीरापासून प्राणाचा वियोग होतो तो.

प्राणसंकट, न० सं० प्राणजावयाचे संभावनेनें जें मोटें संकट तें

प्राणसंदेह, उ० सं० प्राणजाईल किं० राहील अशी कांहीं संकटामुळे संदेहावस्था प्राप्त होती तो.

प्राणिहिंसा, स्त्री० सं० जीवाचा जो वध तो.

प्राणी, पुं० सं० सजीवजोपदार्थ तो; २, क्षतार्थी कामध्ये जे वासीकवारीक जीव उत्पन्न होतात ते प्र०

ते प्र०.

प्राणोत्क्रमण, न० सं० शरीरांतून प्राणाचें मरण कालीं जें गमन तें.

प्रांत, उ० कोणेक मोठ्यागांव मुख्यत्वे करून धरून त्याचे आसपासचे गावांचा समुदाय त्यासाठीं मानून जे देश विभाग कल्पिले आहेत ते प्र०; २, भाषादिभेदानें जे भिन्नभिन्न देश ते प्र०; ३, सं० कांहीं एक पदार्थाचा जो शेवट तो; ४, प्रदेश.

प्रातः, अ० सं० प्रातः कालीं.

प्रातः काल, प्रातः काळ, उ० पाहांटाचा दोनघटकापासून चारसाहा घटका दिवसपर्यंत जो काल तो.

प्रांतशिरस्ता, उ० मुलुक शिरस्ता.

प्रांतस्थ, १लिं० सं० एका प्रांतांत मध्ये राहाणारे जे अनेक ते परस्पर तो.

प्रातःस्नान, न० सं० नित्यशः प्रातः कालीं करावयाचें जें स्नान तें.

प्रातःस्मरण, न० सं० पाहांटे जें ईश्वराचें स्मरण करितात तें; २, प्रातः कालीं लवणासाचे श्लोक, अभंग, इ० तें.

प्रातिकूल्य, न० सं० प्रति कूलपणा.

प्रातिभासिक, १लिं० सं० वास्तविकनसतां भ्रमांमुळे जो भासता तो.

प्रातिलोम्य, न० सं० प्रतिलोमपणानें.

प्राथमिक, १लिं० सं० पहिल्यानें जो साक्षा किं० उपस्थित झाला तो; उ० आज तुमचें आमचें प्राथमिक दर्शन आहे बोलयाचें तें उघडें बोलूं. प्रा६

प्राद

प्राय

प्रादक्षिण्य, न० सं० प्रदक्षिणपणा.

प्रादुर्भाव, पु० सं० कांहीं अधिकरणाच्या वयीं कांहीं पदार्थाची समजूतीत यावयाजोगी उत्पत्ति तो; उ० आज याचे शरीरांत ज्वराचा प्रादुर्भाव दिसतो.

प्रादुर्भूत, ३लि० सं० प्रादुर्भाव पावलाजोतो.

प्रादेश, पु० सं० टींच.

प्रादेशमात्र, ३लि० सं० टींचभर.

प्राधान्य, न० सं० प्रधानपणा.

प्रापक, ३लि० सं० प्रापण करणारा तो.

प्रापंचिक, ३लि० सं० प्रपंचसंबंधीजो व्यवहार, ज्ञान, इ० तो.

प्रापण, न० सं० कांहीं पदार्थादि कोणेकास किं० कोणेकस्थलीं प्राप्त करण्याचा व्यापार ते.

प्रापित, ३लि० कांणेकानें जो पावविला तो.

प्राप्त, ३लि० सं० स्वर्गतीनें किं० परगतीनें किं० कालादिगतीनें संबल्लावयाजोगाजो जाला. उपस्थित झाला ते उभयतां परस्परें; उ० जांतां जांतां मध्यें डोंगर प्राप्त झाला, सूर्योदयास मी डोंगरापाशीं प्राप्त झालें; मला दुःख प्राप्त झालें; २, जें करितां गत्यंतर नाहीं अशा प्रकारें उपस्थित झालें कांहीं एक कर्म या अर्थीं विधिविशेषणता; होणें, असणें, पडणें, इ० कांयें वि०; उ० सर्कारचा हुकूम आला तेव्हां जाणें प्राप्त आहे; ३, स्त्री० प्राप्ति प्रथमतृतीयार्थी.

प्राप्तांश, प्राप्तंश, पु० सं० कोणेक व्यवहारादिकां पासून होत्येजी मिळकत तो.

प्राप्ति, स्त्री० सं० शेत, सावकारी, इ० कां पासून मिळतें

मिळतें जें इत्यादिक किं० त्याचा लाभ ती; २, स्वरु, दुःख, रोग, इ० कांवीजो लब्धि ती; ३, रबुदरत.

प्राप्तिपुरुष, पु० जास भगवत्स्वरूपाचा साक्षात्कार झाला आहे असाजो साधू त्यास ह्म.

प्राप्त्यंश, पु० सं० प्राप्तांश.

प्राप्य, ३लि० सं० गत्यादिकानें प्राप्त करायास योग्य तो.

प्राबल्य, न० सं० प्रबलपणा.

प्राभाकर, पु० सं० प्रभाकर ह्मणून कोणी मीमांसक होता त्याचा मतानेंजो व्याख्यानारा तो.

प्रामाणिक, ३लि० सं० सप्रमाणजो भाषणादिव्यवहार किं० तादृश व्यवहार कर्ताजो पुरुष तो.

प्रामाण्य, न० सं० सप्रमाणता.

प्रामाण्यग्रह, पु० सं० कांहीं एक गोष्टीविषयीं हें सप्रमाण असाजो ग्रह तो.

प्रामादिक, ३लि० सं० प्रमादामुळे अव्यवस्थितजो भाषणादिव्यवहार तो.

प्रायः, अ० सं० बहुतेकसून.

प्रायश्चित्त, न० सं० केलेल्या पापाचा किं० कर्मामध्ये बेगुण्य झालें असतां तज्जनित प्रत्ययाचा परिहार व्हावा ह्मणून शास्त्रांत उपस्थादिकमें सांगितलीं आहेत ते; २, ला० कांहीं लाहान मोठी भूक झाली असतां तदनुसार राजा, ईश्वर, धनी, यां पासून दंड होतो त्यास ह्म.

प्रायश्चित्ती, ३लि० सं० कांहीं एक दोष घडल्यामुळे प्रायश्चित्तास योग्य झाला तो.

प्रायिक

प्रायि

प्रायिक, ३लिं० सं० अवच्छेदकावच्छेदेकरून चालतें असें नवें करावित् व्यभिचारही दिसतो असेंजें प्रमाणादिक तो.

प्रायोपविष्ट, ३लिं० सं० प्रायोपवेशनकरून बसलेला तो.

प्रायोपवेशन, न० सं० जीवितास कंटाळलेला मृत्यु अन्तोदकादिसर्वविषयांचा त्याग करून मरण येई तो पर्यंत ईश्वरस्मरण करित एकासनां बसावे असा जो नियम धरितो तें.

प्रारब्ध, न० सं० वर्तमान देहाचें आरंभक जें कर्म जें या देहानें भोगिल्या बाबून चुकत नाही तें; २, ३लिं० आरंभिलें जें कर्म रितो.

प्रारंभ, पु० आरंभ.

प्रारंभणें, आरंभणें.

प्रारिप्सित, ३लिं० सं० प्रारंभ करण्याविषयीं कर्त्यानें इच्छिला जो व्यवहार, ग्रंथ, इ० तो.

प्रार्थक, ३लिं० सं० प्रार्थना करणारा तो.

प्रार्थन, न० सं० ईश्वर, राजा, इ० कांहीं आपल्या इष्ट कार्याविषयीं अनुकूल कावें म्हणून आपल्यास कांहीं घ्यावें म्हणून जी विनयपूर्वक याचना करिता तें

प्रार्थना, स्त्री० प्रार्थन.

प्रार्थनीय, ३लिं० सं० राजा, गुरू, इ० थोर पाशी मागायाचें जें कांहीं एक किं० जापाशीं मागायाचें तो राजा, गुरू, इ० तो.

प्रार्थिणें, प्रार्थित करणें.

प्रार्थित, ३लिं० सं० जाची प्रार्थना केली तो रामादिक किं० त्यापाशीं जाविषयीं प्रार्थना केली तें

कार्य

प्रासा

कार्य, परार्थ, इ० तो.

प्रालब्ध, न० प्रारब्ध प्रथमार्थी.

प्रावण्य, न० सं० प्रवणपणा.

प्रावरण, न० सं० शरीरावर पोषरण जें बसावितें.

प्रावीण्य, न० सं० प्रवीणपणा.

प्राष्टकाल, पु० सं० वर्षाकाल.

प्राश्नक, ३लिं० सं० प्राश्न करणारा तो.

प्राश्नणें, पिणें.

प्राश्नन, न० सं० जलादिकाचें जें पान तें.

प्राशनीय, ३लिं० सं० प्राश्न करण्यास योग्य जें जलादिक तो.

प्राशस्त्य, न० सं० प्रशस्तपणा तें.

प्राश्रिक, ३लिं० सं० प्रश्रसंधीजो ग्रंथादिक किं० प्रश्रसांग्यास जाणतो जो ज्योतिषा इ० तो.

प्रास, पु० सं० दोन, तीन, चार, इ० अक्षरांची अनुपूर्वी एक आली ती पुनः पुनः अर्धभेद असून याची असा जो श्लोकादि ग्रंथामध्ये शब्दालंकार असतो तो; उ० अन्याधन्या कन्या अन्याधन्याय जाण त्या होत्या; एथें अन्वाअन्वा असा प्रास आहे; २, भाळा.

प्रासंगिक, ३लिं० सं० प्रसंगानें जें प्राप्त तो; उ०

प्रासंगिक गोष्ट संपन्न प्रकृत कथा चालूया.

प्रासाद, पु० सं० देव, राजा, इ० कांहीं जें मंदिर तें.

प्रासादप्रतिष्ठा, स्त्री० सं० नूतन देवालय बांधिलें असतां तेथें पूजादिकर्मास योग्यता याची म्हणून जो संस्कार करिता त तो.

प्रासादिक, ३लिं० सं० देव, साधू, इ० कां पाखून

प्रसाद

प्रसादलेंकरून मिळालाजो पदार्थ तो; २, ईश्वर कृपाविशिष्ट मनुष्यानें केलाजो ग्रंथादिक तो; जावर सर्वांची भक्ति असती भक्तीनें श्रवणादिकेले असतां तदनुरूप ज्ञानादि होतें; ३, रोग्यास बरे करण्याविषयी, शिष्यास पदविण्याविषयी, हातीं धरिलें असतां यश येतें असाजो बेंच, गुरु, इ० त्यास ह्म.

प्रासूतिक, ३लिं० सं० प्रसवसंबंधी वेदना, वायु, इ० तो.

प्रास्ताविक, ३लिं० सं० प्रसंगां उपयोगां पडावयाच्या असा श्लोक, स्मरण, इ० तो.

प्रास्तुत्य, न० प्रस्तुतपणा.

प्रास्थानिक, ३लिं० सं० प्रस्थानसंबंधी सुहूर्त, साहित्य, इ० तो; २, न० प्रस्थान द्वितीयार्थी.

प्राप्ह, पु० त्रिधा विभक्त दिवसाच्या प्रथम भाग तो.

प्राज्ञ, ३लिं० सं० बुद्धिमान् असून शास्त्रादिविषयादिजो जाणतो तो.

प्रिय, ३लिं० सं० जो जास आवडता मनुष्य, पदार्थ, गोष्ट, इ० तो; २, पु० नायिकेसजो नायक तो; गान प्रिय आहेजास तो गानप्रिय, भक्तिप्रिय, इ० स० जाणावे.

प्रियकर, ३लिं० सं० प्रिय.

प्रियंगु, पु० सं० राजा.

प्रियतम, ३लिं० सं० अतिदायेंकरूनजो प्रिय तो; २, पु० नायक.

प्रियतमा, स्त्री० नायिका.

प्रियंवद, ३लिं० सं० प्रियभाषी.

प्रिया, स्त्री० सं० स्वस्ती, इ० नायिका ती.

प्रीणन, न० सं० कोणेकास दान, सेवा, इ० केंकरून संतुष्ट करण्याची व्यापार ते.

प्रीत, ३लिं० प्रीति कापलाजो तो; २, स्त्री० प्रीति.

प्रीति, स्त्री० आवड; २, कोणेकाचे परस्परजें स्नेह रस्य ती; ३, सत्तावीस योगांतील दुसराजो योग ती.

प्रीतिदान, न० कोणेकाचा विद्यादि सद्गुण पाहून संतुष्ट होऊन जे द्रव्य, वस्त्र, इ० देतात ते.

प्रीतिपात्र, न० सं० कोणेकाचे अत्यंत प्रीतीचे स्त्रिया, इ० मनुष्य त्यास ह्म.

प्रीतिषाद, पु० सं० अंतःकरणांत किलमिषनसतां कांहीं एक विषयावरजो परस्परचा प्रीतीनें वाद होतो तो.

प्रीतिविवाह, पु० सं० बधुवरांचें परस्पर पठित न पाहतां जो विवाह करितात तो.

प्रीतिसंगम, पु० सं० दोन नद्या केवल समोरा समोर येऊनजो संगम होतो तो.

प्रीत्यर्थ, अ० सं० कांहीं एक पदार्थाचे किं० कार्याचे उद्देशानें तिकडे द्रव्यादि स्वर्चणें, जाणें, इ० कांथें वि०; ३, श्रेष्ठा प्रीत्यर्थ हजाररूपये स्वर्च पडला.

प्रेत, न० पु० जीव गेल्यानंतरजो देह अवशेष असतो ते तो; २, स पिंडयंत्रांवर क्रिया होऊन पितृत्व प्राप्त जास झालें नाहीं तो मेल्लेला मनुष्यादि.

प्रेतकला, प्रेतकला, स्त्री० मृत्यु आसून आला ह्मणजे कोणेकाचे मुरपावर पूर्वज्याचे

प्रेत.

लोप होउ न निस्तेजस्कपणा येतो ती ; २, अपशब्द, फजीती, इ० केंकरून जी तोंडावर कालिमा येती ती .

प्रेतकार्य, न० सं० मृताची जी उत्तरक्रिया तें .

प्रेतभूमि, स्त्री० सं० श्मशान .

प्रेत्या, पु० कर्मोत्तर्या .

प्रेम, न० सं० परस्परानें अत्यंत जें सौंदर्य तें ; २, प्रियपदार्थांचा संबंध झाला असता त्याचा प्रीतीनें अंतःकरण केवळ नदेकाग्र होती असा जो अवस्था विशेष हो तो तें ; ३, कोणेक विषयाचा ठायीं किं० पुत्रादिपदार्थांचा ठायीं जी अति शयित प्रीति असती तें .

प्रेमपान्हा, पु० प्रियजो पुत्रादिक त्याचा दर्शनादिसंबंधानें जो पान्हा येतो तो .

प्रेमल, प्रेमळ, ३ लिं० ईश्वरभक्ति, कथा, इ० कां० ठायीं अनिशयित जास प्रेम हो .

प्रेमा, पु० सं० प्रेम .

प्रेमाश्रु, पु० न० सं० प्रेमदाटल्यामुळें जो अभ्रुये तो तें तो .

प्रेरक, ३ लिं० सं० प्रेरणाकरणारा तो .

प्रेरण, न० सं० कोणेकास गमनादिकार्याचा ठायीं प्रवृत्त करणाऱ्या व्यापार तें .

प्रेरणा, स्त्री० सं० प्रेरण .

प्रेरणें, कोणेकास प्रेरित करणें .

प्रेरित, ३ लिं० सं० प्रेरणाकेली आहे जास तो .

प्रेषक, ३ लिं० सं० कोणेकास ग्रामांतरादि स्थलीं पाठविणारा तो .

प्रेषण, न० सं० पाठविण्याचा व्यापार तें .

प्रेष

प्रौढ

प्रेषणीय, ३ लिं० सं० प्रेष्यप्रथमा र्थी .

प्रेषणें, पाठविणें .

प्रेषित, ३ लिं० सं० पाठविला तो .

प्रेष्य, ३ लिं० सं० पाठवायास जो योग्य तो ; २, पु० सेवक तो .

प्रेक्षक, ३ लिं० सं० प्रेक्षणकरणारा तो .

प्रेक्षणा, न० सं० अवलोकन .

प्रेक्षणें, अवलोकिणें .

प्रेक्षित, ३ लिं० अवलोकित .

प्रोत्सहन, न० सं० युत्थादिकाचा ठायीं कोणेका सस्तुत्यादिद्वारा उत्साह आणण्याचा व्यापार तें .

प्रोत्साह, पु० सं० युद्ध, दान, इ० कां० ठायीं कोणेकास उत्कृष्ट झाला जो उत्साह तो .

प्रोत्साहक, ३ लिं० सं० प्रोत्सहनकरणारा तो .

प्रोत्साहित, ३ लिं० सं० प्रोत्सहन केलें जावें तो .

प्रोषितभर्तृका, स्त्री० सं० प्रवाशी आहे पति जीचा अशी जी स्त्री ती .

प्रोक्षणा, न० सं० पदार्थाचा अपवित्रपणा जाउ न शुद्ध्याचा स्पर्शून जल, गोमूत्र, इ० कां० जें रेषन तें .

प्रोक्षणें, प्रोक्षित करणें .

प्रोक्षित, ३ लिं० सं० जलादिकां प्रोक्षणाकेंलें आहे जावें तो .

प्रौढ, ३ लिं० सं० वयाकें किं० बुद्धीनें जो प्रगल्भ तो ; २, कोंबळेपणा जामध्यें नाहीं सभ्यांस मान्य असा शब्द, भाषण, व्यवहार, इ० तो ; प्रौढ आहे बुद्धिजाची अशा अर्थी प्रौढमति, प्रौढ

प्रका

मौढ

फकि

प्रकाश, इ० स० जाणावे.

मौढप्रताप, ३ लि० सं० रणादिकाचा ठायीं जावे प्रतापाची मोठी रक्षा ति साठी आहे तो.

मौढा, स्त्री० सं० मदनावस्थेनें जीवी लज्जा जिकली आहे अशी जी नायिका ती.

मौढि, स्त्री० सं० मौढपणा ती.

मौढिवाद, पुं० सं० पंडितादि वक्त्यानें आपल्या वेळां जडपुसणारा भेटेल ते व्हांपाहून घेउं अशा बुद्धीनें वक्तव्यां शावर दोषाचा विचार पुरतेपणी न करितां केले जें भाषण तो.

मूवंग, पु० सं० चाळिसावा संवत्सर तो; २, वानर.

मूक्ष, पु० सं० एक वृक्ष आहे.

मूहा, पु० सं० उदररोगांत भेद आहे.

मुत, पु० सं० तीनमात्रा लांब उच्चार जाणा असा जो आकारादि स्वर तो.

मुति, स्त्री० सं० पक्षी, अश्व, मंडूक, इ० कांची उडत जी गति ती.

फकडी, ३ लि० जास पांकळ्या एकेरी असतात असें जें जास्वन, तगर, मखमाल, इ० पुष्प तो आणि तादृश पुष्पें जाजवर येत असतात असें जें जास्वन इ० फुल साड तो.

फकत, अ० फक्त.

फकफक, अ० फकाफक.

फकस्त, अ० फक्त.

फका, पु० फळा.

फकाका, अ० फकाफक.

फकांडी, स्त्री० कों० जीमध्ये स्वार्थ नाही, परमार्थ ही नाही, कोरडे कालहरण मात्र होतें अशी जी कोणी रिकामट वळे पणें सांगतो गोष्ट ती सस्मारणें धातुयोगीं प्र० प्रा० अनेक वचनांत; २, ३ लि० फकांड्या मारण्याचा स्वभाव जाणा तो मनुष्य.

फकाणा, पु० फळा.

फकांदा, पु० फळा.

फकाफक, अ० अनु० फळे मारमारून कोरडे पोहे, पीठ, इ० खाणें; मुख्यादिकांनीं घेघेडून गुलाल इ० फेंकणें; एकामागून एक एकामागून एक उभडयेत असें ओकणें, इ० कां नें वि०.

फकिका, स्त्री० कांहीं एक अर्थाने प्रतिपादनार्थ छंदोलंकारादिरहित ग्रंथकारानें रचित जी वाक्यें तीं प्र०.

फकिरी, स्त्री० फकीरपणा; २, डोल्याने दिवसांत फकीरांस देतात जी भिक्षा ती; ३, ३ लि० फकीर संबंधी जो वेश स्वभाव इ० तो.

फकिरीद्राक्ष, न० द्राक्षांत एक जाति आहे.

फकी

फकी, स्त्री० फकी.

फकीर, पु० आतीन्हा यवन असून प्रपंच सोडून विरक्त होत्तातां ईश्वरभजनीं लागलेला जो तो; २, ओल्यावे दिवसामध्ये त्यादेवतेचा प्रीत्यर्थ आंगावर नाडे घालावे, उपास करावा, भिक्षा मागावी, इ० रूप व्रत जाणें घेतलें आहे तो त्यादिवसांत; ३, ला० जासमागें पुढें कोणीना हीं असा जो संसारांत एकाकी त्यास ल०.

फकीरफुकरा, पु० फकीर, गोंसावीं, इ० जो कोणी तो.

फकीरी, स्त्री० ३ लिं० फकिरी.

फकीरी द्राक्ष, न० फकिरी द्राक्ष.

फकूड, ३ लिं० लोकांस नगणितां, कोणाची अपेक्षा न धरितां, आपल्या उत्साहानें स्वतंत्रपणें वर्तणारा असा जो तो.

फकूण, फकून, फकर, अ० अनु० फकाफक परंतु खाणें, फेंकणें, इ० क्रियांस एकवारकत्व असतांच हें वि०.

फक्का, पु० पोहे, लाहीपीठ, औषधादिचूर्ण, इ० कोरड्या पदार्थाचा हातानें तोंडांत टाकिताना जो घास तो मारणें इ० घातुयोगी प्र०.

फक्कि का, स्त्री० फक्कि का.

फक्की, स्त्री० लहान जो चूर्णादिकांचा फक्का ती.

फक्त, अ० विवक्षित अर्थाशीं सहवर्तणारे जे इतर कोणी अर्थ तद्व्यावृत्ति द्वारा त्या विवक्षित अर्थाचें वर्णित व्यजें केवलत्वाच्यानें वाचक हें अव्यय; उ० फक्त वज्रमानास मात्र बलाचा मंडळी कांहीं न को; पेंढार्यानीं फक्त सोनें

आणि

फजी

आणि रुपें नेलें वस्त्र आवरण स कांहीं शिवलेना हींत :

फकूदिनी, फकूदिशीं, अ० फकन.

फजितखोर, ३ लिं० फजीतखोर.

फजिता, पु० दे० फजिती; २, आमध्यें पाणी, पीठ, इ० अधिक सात्यामुळें किं० स्वादिष्टतेस कारण जें मसाला, फोडणी, इ० तेंन सत्यामुळें वाईट लागण्यासारखा झालेला जो वरण, सांभारें, आम्ररस, इ० कांहीं पातळ पदार्थ त्यास ल०.

फजिती, स्त्री० लोकांत उपहास व्हावयाजोगी जी कोणे कास अग्रतिहा प्राप्त होत्ये ती; २, आपत्ये शक्तीपेक्षां अधिक जड कांहीं संकटादि प्राप्त झाल्यामुळें कसें करूं, काय करूं, असें वाटावाजोगी होत्ये जी अवस्था ती.

फजीत, ३ लिं० व्यवहारापासून घेत असतो जो वेडसंवेपणा सणून दोष तो जावे पदरीं आला आहे तो; वासनाफजीत करणें ल० पदार्थ भक्षणादि विषयक उठलेली जी इच्छा ती ईशनाच किं० यथाकथंचित् त्या पदार्थाचे भक्षणादि केंकरून घालवली अशी करणें.

फजीतखोर, ३ लिं० कितीही फजीती साली न पिला जनधरितां पुनः पुनः तसेंच कर्म करीत असावें अशे स्वभावाचा जो तो.

फजीता, पु० फजिता.

फजीती, स्त्री० फजिती.

फजीन, न० वाडी, शेत, इ० कोणे काचें जें सत्ता कठिकाण तें

फजीनदार, पु० ठिकाणदार.

ફટ, સ્ત્રી. કોણેક અર્થોના પરસ્પરે કેવલ મિલન નિવિ-
હ સંબોગનમ્નાત્યા સુઠેં મધ્યેં રાહિલા અસતો ઓ
ચલિંચિત્ અવકાશ તી; ૨, લા. ભાષણાદિ વ્યવ-
હારીં સમયીં ન્યૂનાધિક ભાવાદિ દ્વાવચા ઓગી અ-
સત્યે જી ઝાગા તી; ૩, રા. દુસન્યાસ ફટવાયા કરિ-
તાં કોણી કાંઈં એક કરિતો જી ડબાડી તી; કોણે-
કાસ ફટ ત્વળળેં ત્વ. ચિહ્નારાર્થ ચલિંચિત્ દુઃશબ્દ
બોલળેં, મા. નિષેધવિષયીં મ.; ત્વ. ફટ ત્વળતાંત્ર
ત્વહત્યા; રાંડ, લંડી, ફજીતી, ૬. શબ્દોંચે માગેં ચા-
ના ત્યાના અર્થોના અનિશય યોત નાર્થ ચાના મ.;
૩. હેં કામ જર મી ન કેલેં તર લંડી ન દે ફટ લંડી ત્વળ;
ત્વ. રાંડેં જવલ રાંડ ગેલી આણિ ફટ રાંડ ઝાલી.

ફટક, ૩. ફટકી.

ફટકડી, સ્ત્રી. ફટકી; ૨, ફટકા; ૩, બાંધ્યાનેં ઢેંગળી,
સડપાતલ, ઢાનદાર, અડીજી સ્ત્રી તિલા ત્વ.

ફટ, - કળ, - કન, - કર, - દિની, - દિશી, અ.
અનુ. અકસ્માત્ શબ્દ દ્વાવચા ઓગેં ફટાદિ રવા-
લીં પડળેં, બારડળેં, કોણી ડહી મારળેં, વિચારાદિ
ન કરિતાં કાંઈં એક બોલળેં, મારળેં, ૬. કાંચેં વિ.

ફટકળેં, ફટફટ શબ્દ હોઈ અસેં શૂર્પાદિકાનેં ધાન્યા-
દિ ક્ષપાટપાનેં પાલડળેં; ૨, ક્ષપળેં મથમાર્થી; ૩,
કોણેકાનેં અધિષ્ઠિત સ્થલ સમુદાય. અનેકાનીં આ-
રંભિલેલા વ્યવહાર, ૬. ફટકન સોડૂન એકાએકીં ત્યા
પાસૂન એકીકડે હોળેં; ૪, ન. અગ્ન્યાદિ ફટકા ધા-
સ સાધન મૂત જો વિંધુણ્યાસારિગ્વા પદાર્થ કેલા
અસતો તેં.

ફટકફટકા, અ. પાપાંબરોબર ઘટુ બસલા નદે,
જો જોડા, કિં. પારપડલે વેલેસ વાજળારેં જેં સૂપ

૬. સંબંધી ઓ અનેક વાર શબ્દ ત્યાંચેં અનુ. ચાલળેં,
વાજળેં, ૬. કાંચેં વિ.

ફટકફઢી, સ્ત્રી. આંત આસાળા ૬. કાંચેં ફલ, કિં.
પાલ્યાની ગુંડઢી ૬. પાલૂન ગજાનેં રેંટલેં અસતાં
જી પાસૂન આવાજ હોતો અડી વેલૂવી મઢી કરિ-
તાત તી; ૨, ફટકડી તૃતીયાર્થી.

ફટકલ, ૩. લિં. માગેં પુટેં પાહતાં ફટકન એવા ધાસ
શિષી થાવી, કિં. વીમલ ભાષણ કરાવેં, અશે સ્વભા-
વાના જો તો, આણિ ત્યાંચેં તેં ભાષણ આણિ તોંડ
તો; ૨, કોં. જા મધ્યેં અનેક સંકટેં મામ હોતાત અ-
સા વિષમ જો કાલ તો.

ફટકા, ૩. કાઠી, ચાબૂક, શસ્ત્ર, હાત, તોલા, ૬. કાનીં
ફટશબ્દ હોઈ અસા તાડના ધર્થ કરિતાત જો મ-
હાર તો.

ફટકાફટકી, સ્ત્રી. કોં. હાતાનીં, કિં. કાઠી ૬. કાં-
નીં એક મેકાંસ અલ્પ સ્વલ્પ મારાચેં, શિષી ગાલક-
રાથી, ૬. રૂપ હોતો જો વ્યાપાર તી.

ફટકાફટકીં, અ. તડકા ફટકીં.

ફટકારળેં, કોણેક અર્થ ફટકન આત્મસાત્કરળેં,
કિં. કોણેક કામ ફટકન કરૂન ટાકળેં, લાગવ,
અનાયાસતા, ત્વરા, ૬. ડોલ દારવાયાના અસતાં
મેલવળેં, શિકળેં, ધરળેં, ૬. પાતુંચેં અર્થી ફટકાર-
ળેં ચાના મયોગ કરિતાત.

ફટકારા, ૩. ફટકા; ૨, કોણેક કાર્યી પ્રવૃત્તિ હોળ્યા-
સ મયોજક કર્તા ૬. કાંચેં અંગીં ઉઠતાત જેં એકેક
વેગાતેં ઘેડન મચલ તેં મ.; ૩. આલોં તો પહિ-
લ્યા ફટકાન્યાસ હજાર રૂપયે મિલવલે; ૩, કાં-
ઈં એકાવર ડાગલા અસતાં વલકટ મહાર દ્વાવ-
ચાજોગ

फट

फटया

याजोगा मोठ्यावेगानें येतो जो बारा, पाउस, इ० त्याचा जो सपाटा तो; ४, दे० कोणे कास होतो जो मुताचा सपाटा तो.

फटकावणें, फटकारणें.

फटकी, स्त्री० तुरटी सणून एक तुरट पदार्थ आहे ती.

फटकुरी, स्त्री० कंबलास मिंदें नें स्.

फटकुर्या, पु० घोंगड्या.

फटकून, अ० कोणे कापासून एकीकडे होतुन वेगळेपणें मनुष्यादिकानें राहणें, असणें, इ० कां नें वि०; उ० मंडळींत जेव्हां कलह होतुं लागला तेव्हां मीं कंटाळून फटकून राहिलों.

फटकूर, न० फटकुरी.

फटफट, अ० अनु० अनेकवार अव्यवहिनपणें एकामागून एक एकामागून एक अशे प्रकारें कोणे कास अपशब्द बोलणें काढी, इ० कां नें मारणें फलादि पदार्थां नें भूम्यां दिकांवर पडणें किं० पडत्ये समयीं बाजणें, इ० कां नें वि०.

फटफटां, अ० फटपट.

फटफटीत, ३ लिं० नीरक्त जें शरीर तदवयव, वस्त्र, शैष्य, चांदणें, प्रातः कालीं चाउजेड, इ० कां नें तन्निमित्त कपांदरेपणाचा अतिशय वाच्य असतां विशेषण होतें.

फटफटें, न० केळीचे डांगेचा दांडा किं० अन्य कांहीं काष्ठ यांचें फटफट शब्द व्हावया जोगें मुलां साठीं खेळणें करिताना नें; २, खटरखटें प्रथमार्थी.

फट

फटवण, स्त्री० कोणे कास फटविण्या करितां नवा डीची करिताना जी रचना ती; २, मुलांस फटवा या करितां त्यांचे हातावर जें कांहीं रवातु, इ० देता ती.

फटवणें, कोणे कास मिषादिकानें वंचित कणें.

फटाकफळी, स्त्री० फटकफळी.

फटाका, पु० पोटीं दारु घालून कागदाची घडी किं० गुंडची असत्ये जिला आग लाविली असतां आवाज होतो तो; २, आंबकादित्हा असतां वायूचे योगानें फट्टासा शब्द व्हावया जोगी एक प्रकारची जी कागदाची घडी करिता ती.

फटांगा, ३ लिं० को० फटाडा द्वितीयाधी.

फटाटां, फटाफट, अ० फटफट.

फटावळ, स्त्री० आम्रफलादि पदार्थांचा एका मागून एक एकामागून एक फटाफट पडत आसा अशे प्रकारें होतो जो पातना.

फटिंग, पु० रांड, पोर, इ० खटले जावे पाठीशीं नाहीं असा जो प्रपंचांत एकाकी तो.

फटीक, पु० स्फटिक शब्दाचा अपभ्रंश परंतु चांदणें इ० कांवर पांदरेपणाचा अतिशय द्योतनार्थ आगेपानें मात्र प्रयोग करिताना.

फट्ट, ३ लिं० फटफटीत.

फटया, पु० दुसर्षानें दबावणी दारवविली असतां एकाएकी भ्यावयाचा नाहीं आणि हें केले असतां काय होईल कसें होईल असें वाटून जाचें अवसान गळत नाहीं असा धीट निःशंक जोतो

जोतो.

फट्याळ, ३लिं. कों. फटकळ प्रथमायी.

फड, पु. लिहिणें, नाभणें, पभावळी लावणें, पंचा
इतकरणें, इ. व्यवहारांनी आपआपल्या मांडा
नें सहित अशी प्रवृत्तपणें जीस्थिति तो; फड
मारणें, संभावणें, इ. स्थळीं प्रसंगां जें उचित
तथोमानें तो प्रसंग कशोभितपणें पारपाडणें;
२, प्रा. सर्कारसंबंधी लिहिणें, कुठें आणणें
त्यांजकडील वसूल घेणें इ. कितीएक व्यवहा
रांचें जें अधिकरण तो; ३, रांग्या, मिरवा, पुं
स, आलें, हळद, इ. कितीएक पदार्थांचें के
लेलें जें शेव तो; ४, पोर्चासजवून तमाशा क
रणारे जे तमासगीर त्यांचासमुदाय तो,
फडकणें, ध्वजादिकांस संबद्ध होउन लोंबत रा
हिलेले जें वस्त्रादि त्याणें फडफड शब्द करि
त हालणें.

फडकरी, पु. त्याच्या फडाचा जो अधिकारी तो.

फडका, पु. कों. फडकें; फडकाफाडून देणें स.
तुकडा तोडून देणें; २, दे. लुगड्याचे आंतून
नेसायाना जो परकोर तो.

फडकी, स्त्री. लहान मुलांनी पांघराच्याचें रंगीत
वस्त्र आहे.

फडकें, न. वस्त्राचा जो तुकडा तें.

फडचा, पु. फडशा.

फडणिशी, स्त्री. फडनविशी.

फडणीस, पु. फडनवीस.

फडतार, फडताळ, न. आंत कांहीं ठेवाचा क
रितां भिंतीस जोकर फळ्या लावून जें पेटी सा
रिखें

रिखें स्थल करिता तें; २, दुकान इ. स्थळास
पुढचे अंगास दरवाजा भित्त न करितां समयां
पाहिजे तितकें उघडलें जाई लाबलें जाई अशा
सोईची उभ्याफळ्या लावून जी भिंती सारिरशी
रचना केली असत्ये तें आणि तद्विशिष्ट जें तें
दुकान इ. स्थल.

फडनविशी, स्त्री. हिं. फडनविसाचा जो अधि
कारी

फडनवीस, पु. सर्कारी कारभाराचें जें लिहिणें
त्याजवर मुख्य जो अधिकारी असतो तो.

फडनिशी, स्त्री. फडनविशी.

फडनीस, पु. फडनवीस.

फडफड, अ. बंदूक इ. कांचें, अनेकवार वाता
दिकानें हालणारा जो खडखडीत कागद, वस्त्र,
इ. शिब्यादेण्यास प्रवृत्त जें तोंड इ. संबंधी
शब्दाचें अनु. शिब्यादेणें, मारणें, वाजणें, इ.
कांचें वि.

फडफडणें, वस्त्र, कागद, सूप, इ. कानीं फड
फडवाजणें; २, ला. कोणेकानें कोणेकानें उ
द्भवून कोधावेशानें शिबीगाळ इ. जे दुर्भाष
ण शब्द तद्विशिष्ट होणें; योजलेले जें मसलत,
लग्न, इ. कार्य किं. प्राप्त झालेला किं. प्रा
प्त होईल अशा प्रकारें संभावित जो अधि
कार, रोजगार, इ. त्याणें घडघडणें.

फडफडवणें, फडफडावणें, चपराक, चाबू
क, इ. कानीं कोणेकास फडाफड मारणें; पक्षीं
त्याचपराक इ. कांसही कर्मता; २, ला. झु
ड, वाद, इ. कांचा ठायी कोणेकास पराजित
करणें

करणे; २, विवाहादि कोणेक कार्य-भागलें यथास्थि
त व्हावें असें तात्पर्यनधरितां थोडक्यांत यथाक
थंचित् उरकून टाकणें.

फडफडौं, अ० फडफड.

फडफडागत, स्त्री० शेत, वाडी, गुरूं, दोर, माण
सें, इ० रूपजें संसाराचें खटलें ती.

फडफडाट, पु० फडाड.

फडफडीत, ३ लिं० रुक्षपणामुळें जावें कण परस्पर
र विकटतनाहींत आणि कठिण असाजो भान,
सांजा, घुगर्या, इ० पदार्थ तो.

फडफर्मास, स्त्री० राजा, मोकाशी, सभेदार, इ०
अधिकारी, पाटील, इ० कांस आज्ञा करून आ
णविताना जें शाक, भाजी, पान, पत्रावळ, इ०
कांहीं ती.

फडशा, पु० देणें, घेणें, इ० व्यापारांची देणें, घेणें,
इ० कें करून किं० कोणेक पदार्थाची खबरचणें, भं
गणें, इ० कें करून जी निःशेषता तो.

फडसंपादणी, स्त्री० फडमारून नेण्याचा जो व्या
पारतो.

फडा, स्त्री० दशांकचिन्ह विशिष्ट जो सर्व त्याचा वि
स्तीर्ण झालेला जो कंगपासून वरचा विभागती;
२, स्त्री० पु० निवडुंगास सर्पाचे फडेसारखे जे
अवयव असतात ते प्र०; ३, आलें, वेखंड, हळ
द, इ० कांचा अनेक अवयव जास फुटले अस
तात असाजो विशिष्ट कंद ती तो; ४, पु० शिंदी
इ० कांचे झांबळीचा केरसणी, इ० करायाचे उ
पयोगी अनेक पाल्याचीं विशिष्ट जो तुकडा तो.

फडाड, पु० लाता, बंडुका, शिव्या, फटाका, इ०
कांचें

कांचे फडफड शब्दाचा जो अतिशय तो; उ०
लातांचे फडाडापुढें दूधकाटाचाचा कांहीं उपाय
नाहीं.

फडाडौं, अ० फडफडां.

फडाफड, अ० फडफडा.

फडी, स्त्री० फडाप्रथमाचीं.

फडें, न० गोफणीस किं० गलोलीस मध्यें खडा वे
वायासाठीं विणून जो सर्पाचे फणेसारखा आ
कारविशेष केला असतो तें.

फडयानिवडुंग, फडयानिवडुंग, पु० फडयें
निवडुंग, न० जास फडे असताना अशी एक नि
वडुंगांत जाति आहे.

फणका, पु० मोहरी, पिरची, इ० पदार्थ शरीरा
स लागल्यामुळें अतिशयित होत्येजी आग किं०
ज्वरादियोगानें तत्सदृश होतो जो संताप तो; २,
कोणीमर्मोद्घाटनादिकेल्यामुळें अकस्मात येतो
जो कोधाचा वेग तो; ३, विं० आपले नागीनें क
रितो जो कोणे काबरप्रहार तो; मारणें, धा० प्र०.

फणकारा, पु० फणकाद्वितीय तृतीयाचीं.

फणकावणें, विं० गानें कोणेकास फणक्यानें वि
शिष्ट करणें

फणफणणें, ज्वर, कोध, इ० योगानें शरीर अतिसं
तप्त होणें; २, ताक, दही, इ० अतिशयित आंबट
झाल्यामुळें किं० मोहरी अतिशयित चटल्यामु
ळें बरफेंस याचा कांहीं शब्दव्हावा अशे दृशेनें
पावणें.

फणफणीत, ३ लिं० फणफणलेला जो तो.

फणशी, स्त्री० फणसासारखा एक वृक्ष आहे;

फण

२, ३ लिं० फणससंबंधी जें लांकूड किं० तनिमि
त पाट इ० पदार्थ तो.

फणस, पु० एक वृक्ष आहे तो; २, त्याचें जें फल तो.

फणसट, न० फणसाने फळास मिंदेनें स्०.

फणसपोळी, स्त्री० बरकेगरे घाडून त्याचारस पा
न इ० कांवर पातळ लाडून ओपोळी सारिखा पदा
र्थ करितात ती.

फणसंबें, फणसांबा, फणसांबें, न० पु० एखा
दे फणसाने झाडास उभाक सदृश एक अवय
व फुटत असतो तें तो.

फणा, स्त्री० फडाप्रथमाधी; २, पु० फडातृतीया
धी; ३, केळवंडीचे दांड्यास जे अनेक घड अ
सतात ते प्र० तो; ४, दे० गुहाळ इ० कांवेढाचीं काही
ल इ० कांतील गूळ इ० निरपून काढायासाठीं
लांकडाचें आडुत केलें असतें तो.

फणाणणें, फणफणणें.

फणी, स्त्री० केशादिविंबरायास साधनभूत जो
हस्तिदंत, काष्ठ, धातु, इ० कांचा अनेक दां त्या
नीं विशिष्टपदार्थ असतो ती; २, वस्त्रविणत्ये
समयीं तंतु दांसून बसवायाचे उपयोगी एक
आडुत असतें ती; ३, रा० फडी; ४, पु० सर्प.

फणेरें, न० फणी, कुंकुवाचा करंडा, आरशी, इ०
पदार्थ ठेवायासाठीं जुजदाना सारिखी पिश
वी केली असत्ये तें.

फणणा, पु० दे० फणा.

फतकण, फतकल, स्त्री० थबकण.

फतरडा, २ लिं० रा० फताडा प्रथमाधी.

फता

फत्या

फताडा, २ लिं० विशोभित दिसाया जोगाचा पट
अस्तून पसरट जो शेंग, शिंग, मनुष्यां दिकांचें
तोंड, इ० पदार्थ तो; २, आडवीं बाहेर वाढत गे
लेलीं जीं शिंगें किं० तद्विशिष्ट स्त्रिस, दोणगा, इ०
पशु तो.

फतुला, पु० को० नपुंसक जो तो.

फते, स्त्री० वादयुत्थादि जें कांहीं मोठें काम त्यावि
षयीं प्रवृत्त जो कोणी त्याचा तें काम यथास्थित
सिद्धीस गेल्यामुळे होतो जो उत्कर्ष ती; स्वारी,
उद्योग, काम, इ० फते होणें स्० स्वाभिमतानु
रूप सिद्धीस गेल्यामुळे जी उत्कर्षावस्था तद्विशि
ष्ट होणें,

फतेमारी, स्त्री० गलबतांत एक भेद आहे.

फतेल शकर, न० शरीराचें अनिशयित स्थूल जा
चे अंगां आटोपनाहीं असें जें मनुष्य, गुरू,
इ० त्यास स्०; २, पु० दे० कोणत्याही कामा
चे बायीं प्रवृत्त साला असतां जावी प्रायः फते
च होत्ये असा जो मनुष्य त्यास स्०.

फत्तर, पु० हिं० दगड, प्रायः लक्षणिकाधीं प्र०.

फत्तरफोड, स्त्री० मूर्खास बोधकरणें कांहीं एक
कठीण विद्याशिकणें इ० रूपजें अतिकठिण का
म त्यास स्०; पक्षीं त्याकामाचें ही विशेषण
होतें.

फत्ते, स्त्री० फते.

फत्य, न० दे० फते.

फत्या, पु० कित्याचे तटावर गस्ती बराबर चौक्या
चौक्यानी फिरवायाचा एक सोटा असतो तो.

फंद

फंद, पु० हिं० बंडउठबावें, लोकांसलुटावें, दुसयांवरना हीं नाहीं त्या आदावती घालाव्या, फितूर करावा, इ० रूपजे खेळ ते प्र०, जेणें करून सर्कारचा अपराधी होतो; २, अवरूचे सभ्यजे लोक त्यांचेरीतीस विरुद्ध जे रांडबाजी, लावण्याऐकणें, तमाशाकरणें जुगारखेळणें, इ० मनस्वी खेळ ते प्र०; ३, अयोग्यत्वेकरून विवक्षितजो कोणेक व्यापार त्यास स०; ३, तुसीं इतः पर सावकारीचे फंदांत पडूं नका.

फंदफितूर, पु० फितूर इ० जो फंद तो.

फंदी, पु० हिं० नाच, तमाशा, दारू, भंग, इ० व्यसनें प्रसिद्धपणें बाळगून लोकमर्यादा नगणितां स्वछंदपणें वर्तणारा जो तो; २, ३ लिं० फंदफितूर करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

फद्या, पु० तां व्याचें एक नाणें आहे.

फना, फन्ना, पु० कोणेक वस्तूचा रवाणें, स्वरचणें, लुटणें, जाळणें, इ० द्वारा निःशेषपणें जो नाशतो.

फर, न० कों० स्त्री० रा० पायांचे मूलप्रदेशाचे संधीस रुंदट झालेले जें पायांचें हाड असतें तें ती.

फरक, पु० हिं० परस्पर अर्थीचें परस्पर अर्थीशीं देशरूप कालरूप किं० न्यूनाधिकभावरूप जें अंतर तो; मनुष्यादिकांनीं फरक होणें स० ये स होणें.

फरकटणें, फरपटणें.

फरकटा, पु० फरगडा.

फर, - कण, - कन, - कर, - कदिनी, - कदिशी, अ० अनु० वस्त्र, कागद, इ० फाडणें, पाय इ० निरसणें, इ० कांचें वि०.

फरकणें, मनुष्यादिकांनीं फरक होणें; २, फिरकणें; ३, दे० पाय इ० कांचें फरकन निरसणें.

फरकावणें, शालजोडी, पितांबर, इ० उंचें वस्त्र फाटेल, चुरेल, लोळेल, इ० शंका न बाळगतां डौलाचें आवरण, परिधान, इ० द्वारा शरीरावर धारण करणें.

फरगडा, पु० दे० कागद इ० कांबर शाई, इ० कांचा आडव्या उभ्या बांकड्या तिकड्या काढितात जा रेवा त्या प्र०; २, भाषणामध्ये कोणी फोडितो जे फांदाडे ते

फरडा, पु० आपआपल्या कसबामध्ये पुरापटाईत जो वक्ता, लिहिणार, गाणार, मसलती, इ० त्यास स्मरणतात.

फरडुकें, न० दे० फरडूक.

फरडुक्या, ३ लिं० अनेक फरडुकें जाचे पोटांत असतात असा जो तो.

फरडूक, न० दृष्टांतार्थ सर्वत्र उपयोगी पडाया जो ग्या लहान लहान चमत्कारीक गोष्टी किं० स्मृती, इ० वाक्यें असतात तीं प्र०; २, जितकामागें पुढें कांहीं संबंध नाही अशी प्रकृत गोष्टीमध्ये निघत्ये जी अचमकृत लहानशीं कांहीं एक गोष्ट तें.

फरद, पु० फर्द.

फरपट, स्त्री० कों० कोणेकास हात, तंगडी, इ० धरून फरफर ओढीत नेण्याचा जो व्यापार ती; काढणें भा० प्र०.

फरपटणें, भूमीशीं कुले, मांड्या, इ० घसवटले जाई असें अधिष्ठित स्थलापासून एकीकडे सरकणें.

फरपट्याँ, अ० कों० फरपटत फरपटत जाणें, येणें,

इ० कांवेँ वि०.

फरफट, स्त्री० कों० फरपट.

फरफटणें, कों० फरपटणें.

फरफट्याँ, अ० कों० फरफट्याँ.

फरफर, अ० अनु० मनुष्यादिकांस भूमीवरून ओढी

तनेणें, वस्त्रादि फाडणें किं० त्याणें फाटत्ये समयीं

वाजणें इ० कांवेँ वि०.

फरफरणें, फाडणें इ० असंगीं वस्त्रादिकानें फरफर वा

जणें.

फरफरवणें, फरफरावणें, कों० कोणे कास फर

फर ओढणें.

फरफराँ, अ० फरफर.

फरश, पु० फरशी तृतीयायीं.

फरशी, स्त्री० दे० दगडाची जीचीपती; २, त्याचि पा

नी स्नान करायाची जागा इ० स्थलीं लहानशी क

रितात जी फरस बंदी ती; ३, परशुशब्दाचा अप-

भ्रंश; ४, ३ लिं० परशूचे चिन्हाचें चिन्हित असें रु

पया, अधेली, इ० नाणें तो.

फरस, पु० विरेचदी जी भूमि तो

फरसबंदी, स्त्री० फरसरूप जी बंदिस्त ती.

फरळ, न० कों० नाचणी, हरीख, इ० फिती एक धान्या

बरील जें टरफल तें.

फरा, पु० फर; २, मनुष्यें, घोडां, इ० क्रमानें उभीं रा

हिलीं असतां होत्ये जी पंक्ति तो; ३, धान्यादि मो

जायाचें एक माप आहे; ४, रा० कपाळ इ० कांवर

कुंकुमादिकांचा नीटनेटका नव्हे सरासरी ओढले

लाजो मोठा पट्टा तो.

फरां

फराँटा, पु० कों० फरगडा.

फराफर, अ० फरफर.

फरारा, पु० ध्वजाम लांबजें फडकें बांधिलें असतें

तो; २, ला० लांबलों बत असतो जो वस्त्राचा सोगा

इ० त्यास स०.

फराराँ, अ० फरफरां.

फराशीस, पु० टोपी बाल्यांत एक जाति आहे.

फरास, पु० कचेरी इ० कांचेगयीं बैठका घालणें

राहुट्या, डेरे, इ० उभे करणें इ० कामावर जे चाक

र असतात ते प्र०.

फरासरबाना, पु० हिं० राहुट्या, डेरे, कनाथा, वे

ठका, इ० सरंजाम ठेवायाचें जें स्थल तो आणि

तो सरंजाम.

फराळ, पु० उपाहार; २, रा० पोहे, पीठ, फल, मृत्.

इ० जें उपहार साहित्य तो; ३, ला० बोलनाना,

स्मरणनाना, लिहिताना, मध्ये कांहीं अक्षरांचें हो

तें जें निगरण तो; ४, तुस्ती घाईनें स्मरणां यामु

ळें कांहीं पदांचा फराळ होतो.

फरी, स्त्री० कों० अदमणपरिमाणानें माप आहे

फरोक्त, ३ लिं० हिं० विक्रीत.

फरोक्तरवत, न० खरीदरवत.

फर्जी, पु० हिं० राजाचा जो बजीर तो, बुद्बुदांचे रेखे

बांत विशेषें करून प्रसिद्धि.

फर्णादीन, पु० गोमंतकी आंब्यांत एक जाति आहे.

फर्द, पु० हिं० जा दोन, चार, इ० व्यक्ति भिन्न वस्त्र.

अलंकार, इ० रूप विशिष्ट जोड होतो त्या व्यक्ति

प्र०; ३, शालजोडीचे दोन फर्द दोघांनीं घेतले;

उ०

फर्दा

उ० गोदांवा जोड केला होता त्याचे तीन फर्दे आहेत आणि एक फर्द पोरीनें हाखिला; २, लष्का द्वितीयाथी.

फर्दा, पु० तत्का.

फर्मा, पु० कोणेक अर्थाने स्वरूपाची बोधक जी त्याची प्रत तो.

फर्मान. फर्माना, पु० हिं० ठिकाण. वतन. इ० संबंधी जी पान शाही सनद तो.

फर्मावणे, राजा. धनी, इ० कानी सेवकादिकांस कोणेक गोष्ट आज्ञापिणे.

फर्माशी, ३ लिं० हिं० पदार्थमिर्मिणारा जो कोणी त्यास याचा प्रकारचा पदार्थ कर अशी आज्ञा करून पाहिजे तसा करिबला जो वस्त्र पावादि पदार्थ तो; २, ला० गसवटन के असा उत्तम प्रतीचा जो कोणेक पदार्थ त्यास स्व०; फर्माशी मार इ० स्थलीं रबूच परा काष्ठेचा मार इ० अर्थ होतो.

फर्मास, स्त्री० हिं० अमुक काम कर किं० अमुक पदार्थ नूं पाववून दे इ० रुप राजादिक सेवकादिकांस करिनात जी आज्ञा नी; २, राजादि आज्ञापका कडेस आज्ञाप्यजे सेवकादि त्यांहीं पावविला जो कोणेक पदार्थ त्यास स्व०.

फल, न० किती एक ओषधि वनस्पति यांस आपल्या तारुण्यावस्थेत आल्यावर त्यांस प्रायः पुष्पानंतर अवयवविशेष उत्पन्न होत असतो ज्यामध्ये प्रायः बीज असते ते जेणेकरून प्रा० त्यांचे जन्मसार्थक होतें; २, पदार्थ व्यापारमाना पामून निष्पन्न होतें जें पुण्य, पाप, सुख, दुःख, इव्य, गुण, इ० कांहीं एक अपूर्व ते; फलोपधान

फलो

फला

फलोपधायक, इ० स० कोणेक व्यवहारादिकानें फलासयेणें स्वर्णजे फलद्रूप होणें; २, ग्रहयोग, उत्पन्न, इ० निमित्तानें सुख, दुःख, रोग, इ० जें भोक्तव्यत्वे करून प्राप्त होतें ते; ४, त्रैराशिका मध्ये प्रमाण आणि इच्छा या राशीं हून विजातीय जो तृतीय राशितें.

फलकावणें, फरकावणें.

फलग्रंथ, पु० ज्योतिः शास्त्रामध्ये गणितावाचून शकुन मुहूर्त प्रभयांचीं शुभाशुभ फलें जामध्ये निरूपिली असतात असा जो ग्रंथ तो.

फलत्यागी, ३ लिं० कांहीं एक इष्टफल प्राप्त होण्याची वेळ आली असता त्यास मर्जी कांहीं बुद्दीस विपर्यास होऊन रागें भरावे कोठे निघून जावे आणि त्या फलाचा त्याग करावा असा स्वभाव जाणा तो; २, कोणी देवयोगानें फलास अंतर तो जोतो.

फलद्रूप, ३ लिं० विवक्षितफल जापामून उत्पन्न झालें असा जो कोणेक अर्थ तो.

फलभोग्य, ३ लिं० सं० फलद्वारा उपभोग जाणा घडतो असें जें वृत्ति, भूमि, इ० तो.

फलम, पु० हिं० सुवर्णाचें एक नाणें आहे.

फलश्रुति, स्त्री० व्रत, स्तोत्र, यज्ञादिकर्म, इ० विषयक जो ग्रंथ त्यामध्ये त्याचें त्याचें फलसांगीतलें असतें असा जो त्याचा विभाग तो; २, फलद्वितीयाथी स्व०; उ० गोष्ट झाली खरी आतां उगीच रागें भरून फलश्रुति काय.

फलाणविस्तान, न० हिं० मटरफटर.

फलाणा, पु० अमुक या अर्थी हें सर्वनाम आहे.

फलाणाविस्ताना, पु० अमुक तमूक.

फला

फलाणीविस्तानी, स्त्री० फलाणेंविस्तानें, न०
फलाणाविस्ताना.

फलाहार, पु० फराब तृतीया र्था बांधून.

फलित, ३ लि० फल आलें आहे जास असा जो वृक्ष
छता, इ० तो; २, फल डूप; ३, बाक्यादिकां पासून
बाक्यादि वृत्तीनें निघतो जो अर्थ तन्माहात्म्यानें
जें अर्थांतर भासनें जावर त्या बाक्या र्थाचें पर्य
वसान होतें; उ० त्याची आज्ञा होईल तर मीं जा
ईम पावरून तो त्याचे आहेत वागतो असें फ-
लित होतें; उ० दिवसा सयेणार नाही या बाक्या
वरून रात्री येईन असा अर्थ फलित होतो.

फलितार्थ, पु० कोणे कबाक्यादिकां पासून फलि
त जो अर्थ तो; २, फल क्रति द्वितीया र्थी.

फवारा, पु० हिं० हजारी का रंजें इ० काचें छिद्रां वितजें बोंड तें.

फशी, अ० फसून जी संकटा वस्था ती त पडणें, देणें,
इ० प्र०; उ० सराईस धान्य घेतलें नाही यामुळें
फशी पडलों.

फसकटणें, मसलत इ० कोणे कगोष्टीनें सिद्दीस
नजातां मध्यें च घड घडणें.

फसकणें, फसकटणें.

फसकन, - कर, - दिनी, - दिशी, - , अ०
अनु० धान्यादिकांचे राशींत हातगुपसणें, पां
टी, इ० कांतून धान्यादि ओतणें, गोणी, इ० का
नीं अकस्मात् फाटणें इ० कांचें वि०.

फसकी, स्त्री० सर्कारचा फड, पेंठ, इ० कांचा रायी
धान्यादिकांचें माप घेणारा जो शेट्या इ० अ
धिकारी तो मणास पसा इ० रूपजें हकाचें
धान्य इ० घेतो ती; साळें तील पोरे उजळणी
चे

चे दिवशीं पंतो जीस ओंजळ ओंजळ पसापसा
धान्य देतात ती; ३, स्त्रिया वर्षभर किं० आबण
माशीं प्रतिसोम बाशीं नियमानें शिवावर जो धा
न्याचा पसा वाहतात ती.

फसगत, स्त्री० व्यवहारीं संधान चुकल्यामुळें
होतो जो फशी पडले पणा ती.

फसगपत, फसगयबत, स्त्री० फसगत.

फसणें, चिखल, रेती, इ० विशिष्ट स्थलांत मनुष्य
किं० गोमहिष्यादि पशूनी फसकन आंत जाणें;
२, ला० कोणे कानें कोणे कव्यवहाराचा परिणाम
प्रतिकूल झाल्यामुळें अनिष्टा वस्थेंत पडणें; ३,
कोणे कव्यवहारानें कर्त्याची अनवधानता इ०
कारणामुळें प्रतिकूल परिणाम विशिष्ट होणें;
४, कोणा जवळ ठेविलेले किं० कर्जी दिलेले जें
द्रव्यादि त्याणें आपले हातासनचेई अशे अ
वस्थेंत पडणें.

फसफशीत; ३ लि० मध्ये विकणाई नाही असा
जो पिष्टादि पदार्थ बाळवट जमीन बाळू इ० तो.

फसफस, अ० अनु० चालते समयी बाळवेंत
पावरुतणें बाळू उडणें इ० वि०.

फसफसणें, रा० माहिष्यादिकांनीं फळफळ मुत
णें.

फसफसां, अ० फसफस.

फसल, स्त्री० घोडे, मूल, इ० कांस पुष्ट्या बया
करितां ओला हरभरा, तूप, रपारीक, इ० जो
खुराक चारितात ती.

फसलहंगाम, पु० धान्यें पिकून सिद्ध झाल्यानंतर
बाहुल्यें करून कवविकय व्यवहार योग्यता जा
दिव

दिवसांत असत्ये असाजो काल तो .

फसवणी, स्त्री० कोणेकास फसविण्याचा जो व्यापार ती .

फसव्या, ३लि० दुसऱ्यास फसवावे असा स्वभाव जाणा तो .

फसाफस, फसासौ, अ० फसफस .

फस्त, ३लि० लुटणे, जाळणे, रवाणे, इ० द्वाराणिः शेष नाहीसा करून टाकला जो गांव, देश, अन्नादिपदार्थ, तो .

फळ, न० फल; २, पिडाचा एक भक्ष्यपदार्थ करित असता तें; ३, दे० भाला, बरवी, इ० कांस जें पातें बसवीत असता तें .

फळ, कण, कन, कर, दिनी, दिशीं, अ० अनु० आधारबध्नुकटल्यामुळे एकाएकी लोट बाहेर पडे असें पाणी, इ० सांडुणें, मुतणें, इ० कांवे वि० .

फळकर, ३लि० फळाचा वेळोवेळीस आलेली जी गाय, स्त्रैस, इ० तो .

फळकवणी, न० अतिपातळ जो वरण, ताक, सांबारें, आंबटी, इ० पदार्थ त्यास मिंदेंनें ल० .

फळण, स्त्री० गोमहिष्यादि पशूंचे फळाचा वेळ जे दिवस ती .

फळणें, कोणेकानें कोणेकास फलद्रूप होणें; २, गोमहिष्यादि पशु किं० पक्षी, इ० कांवे स्त्रियांनी गर्भधारणार्थ मैथुनसंस्कार विशिष्ट होणें; ३, कां० उघडलेलें जें कबाड, खिडकी, फडताळ, इ० तें लावणें .

फळफळ, अ० अनु० दाणे, पाणी, इ० गळणे, स्त्रै

स्त्रैस, इ० कानी मुतणें, इ० कांवे वि० .

फळफळणें, शब्द होई असे फळफळ मुतणें किं० पाणी इ० कानी गळणें, सांडुणें, इ०; २, कोणेकाचे देवानें अकस्मात् उदयास येणें .

फळफळां, अ० फळफळ .

फळफळावळ, स्त्री० अनेक जातींचीं बरीं बाईं टलहान मोठीं जीं फळें ती .

फळफळीत, ३लि० फारच मोकळा सालेला जो भात, सांजा, डाळ, इ० पदार्थ तो; २, फिळफिळीत .

फळभाजी, स्त्री० भोंपळा, पडवळ, इ० फळरूप जी भाजी ती .

फळबला, पु० कबडतप एतदादिक जे अक्षरांचे पांचवर्ग ते प्र० .

फळशाक, स्त्री० फळभाजी .

फळशोभन, न० गर्भधान लणून जो संस्कार तें .

फळश्रुत, स्त्री० फलश्रुतीचा अपभ्रंश .

फळाफळ, अ० फळफळ .

फळावळ, स्त्री० नानाप्रकारचीं जीं फळें ती .

फळी, स्त्री० लहानमोठा जो तक्त्याचा तुकडा ती; २, आंत दुसऱ्याचा प्रवेश नकावचा जो गी कटावाचें अवस्थित जी मनुष्य, पशु, मेघ, इ० कांची पंक्ति ती; ३, परस्परस्पर्धेनें होताना जे अनेकपक्ष त्यात्यापक्षांतें अवलंबून होताना जे पृथक् पृथक् समुदाय ते प्र० .

फळें, न० कां० विहिरीचे तळां जीं चौकट बसवितात तींचीं जीं लांकडे तीं प्र०; २, तक्त्याचा

सग

सरासरी केला असतो जो सोंपाळा तें; ३, मोठा जाड ओबड धोबड जो तत्का तें; कोणे काचें फळें पडणें स्. पिशा-नोपडवानें लांकडासारखें शरीर ताडून पडणें.

फौक, स्त्री० आंगा, खरबूज, भोंपळा, इ० फळांचा किं० सूरणादिकंद इ० कांचा पुण्यांचे पाकळीसारखा लांबट जो तुकडा ती; २, कों० शिमग्याचे महिन्यांत बोंब मारा याचे पूर्वी जीं बीभत्स वन नें स्पर्णत असतात तीं प्र०; ३, न० रा० घोणस, फुरसें, इ० कांचे आंगावर जे डाग असतात ते प्र०.

फौकट, ३ लिं० फौकटल्यासारखे तिर्यकूपसरत गेलेले जे पाय, लांकूड, इ० तो; २, न० फाटक द्वितीयाधी.

फौकटणें, मनुष्यादिकांचे पाय किं० तत्सदृश जें दुबेबकें इ० संबंधी दोन अवयव ते मध्ये ताण बसे असे दोहोंकडे दोन पसरणें.

फौकटी, स्त्री० पादादिक दोन अवयव फौकटल्या मुळें ताणलेपणानें विशिष्ट जी स्थिति होत्ये ती.

फाकंड, न० रा० न्याय्यरीति सोडून वितंडवादाचें जें फरडूक तें.

फाकडा, ३ लिं० अकूडबाज जो शिपाई, नायिका, नायका, वक्ता, स्मरकून, इ० तो.

फाकंडी, ३ लिं० रा० अनेक प्रकारचीं फाकंडें बोलण्याचा स्वभाव जाणा तो आणि त्याचें भाषणादितो.

फौकणें, फौकटणें; २, एकवज्रमून राहिलेला जो मनुष्यादिसमुदाय, रक्त, प्रभा, इ० कांहीं एक त्याणें चहूंकडे पसरणें; दिशाफांकणें स्.

दिशां

दिशांचे वायीं प्रकाशफांकणें; बुद्धि, दृष्टि, इ० दिकानीं फांकणें स्. एकाविषयावर सूक्ष्म रूपें नराहतां चहूंकडे पसरणें; ३, पोहे, इ० पदार्थ फक्त्या मारमारून स्वाणें; ४, रा० फलादि फांकी पडत असें कापणें.

फौका, पु० फळा; कोणे काचें फांके मारीत फिरणें स्पर्णजे लाभादिकाहीं फलनसतां व्यर्थ फिरणें; २, अन्नाचे प्रातिकूल्यामुळे भोजनन घडतां दिवस अतिक्रांत व्हावा असा जो भोजनक्रियेचा स्वाडा पडतो तो; ३, ३ लिं० नियमानें व्हावयाचें जें लाभादि तें न होतां अतिक्रांत साला जो दिवस, मास, वर्ष, इ० रूप काल तो; ३० नित्य विही होत्ये असेंच कांहीं घडत नाहीं एखादा दिवस फांका जातो.

फौकी, स्त्री० फक्तिका; २, जोगी, कांडार, व्याघ्र, माजीर, इ० कांचे आंगावर जे पट्टे असतात ते प्र०.

फाग, पु० हिं० शिमग्यामध्ये वेश्यादिकांचीं गावयाचीं शृंगाररस प्रधान जीं गाणीं असतात तीं प्र०; २, फांक द्वितीयाधी.

फौज, स्त्री० एक पालेभाजी आहे.

फाजील, ३ लिं० हिं० सकार, साबकार, इ० कांस घावयाचें जें इत्यादि तदपेक्षया अधिकण वलें जें इत्यादि तो.

फाट, पु० परस्परें ऐकमत्यानें व्यवहारीं वर्तणारे जे त्याचें परस्परें भिडे नासें साल्यामुळे व्यवहारीं होतो जो भिन्नभिन्नपणा तो.

फांट, पु० फाट; २, जुळत आलेला जो पं-नाईत

इ०

इ० कांहीं व्यवहार त्याविषयीं प्रतिकूलजो कोणी घेतो आडफाँटा तो; ३, को० भाषण, लेख, इ० कांवेगयीं पूर्वोत्तरग्रंथास विरोध दिसाया जोगें पडतें जें अंतर तो; ४, जासंस्कारानें होडी, गलबत, इ० जलयान चाललें असतें तें फिरायाकरितां विपरीत बल्लें धरून त्याजलयानास विपरीतजो बल्लवणी चा संस्कार देनात तो; बल्लें इ० फाँट धरणें स्त्र० जलयानास फाँट बसायाजोगें विपरीत धरणें.

फाँट, न० औषधिपदार्थ भिजत घालून तदंश विशिष्ट काढितात जें पाणी तें.

फाटक, न० को० जुनेर; २, दे० आचार इ० कांवे द्वारास फळ्याचे अभावीं आडवीं उभीं लांकडे लावून जीक बाडी करितात तें.

फाटकर, ३ लि० ग० अत्यस्वल्प फाटलेलें जें वस्त्र, पर्ण, इ० तो.

फाटका, ३ लि० फाटलेलाजो वस्त्र चर्म पर्णादि पदार्थ तो; २, ला० शरीरानें किं० इव्यसंपत्तीनें जो रोड तो; फाँटक्यांत पायशिरणें स्त्र० कांहीं एक गोष्टी विषयीं लंगडें पडल्यामुळे बैरी इ० कां चा आंत प्रवेश होणें; ३, यथास्थितपणें चालायास साधन भूतजी इव्यमनुष्यादि सामग्री तीणें करून हीनजो राज्य, संसार, इ० पदार्थ तो.

फाटकानुटका, ३ लि० फाटलेला तुटलेला असाजो वस्त्र, चर्म, कागद, इ० पदार्थ तो.

फाटणें, वस्त्र, कागद, चर्म, आंथरी, पान, भूमि, भिंत, इ० पदार्थांनी ताण बसणें इ० कारणां

णानें भेदविशिष्ट होणें; २, ला० एकतंत्रानें चालणारे जे कोणी त्यांचा परस्परें भिन्नभाव होणें.

फाटफूट, स्त्री० रुपचा इ० नाणें, भिंत इ० इमारत, इ० कांवे अंगीं जो फुटलेपणा, तुटलेपणा, इ० रूप दोष ती; २, ३ लि० दे० फुटकानुटकाजो रुपचा, इ० नाणें तो; ३, न० रा० फटाके, बंदुका, इ० संबंधी जो थोडा बहुत शब्दनें; ३, लढाई चालू साली लणतां पण फाटफूट कांहीं ऐकायास येत नाही तें.

फाँटा, पु० एकेरी अंगानें चाललेलें जें वृक्षाचें कांड, नदी, मार्ग, पक्कि, इ० त्यास आडवा तिडका तत्सदृश फुटला असतो जो अवयव तो; २, लिहि लेलें अक्षरादि खोडायाचें असतां किं० कांहीं अन्यसंकेत असतां तेथें जें रेखारूप चिन्ह करितात तो; भाषणादिव्यवहारीं फाँटा फोडणें स्त्र० जे आडफाँटा घेणें; कोणे काचें नाव, रकम, इ० कांस फाँटा देणें स्त्र० दूर करणें; कोणे कास फाँटा फुटणें स्त्र० जे मंत्र बळ, पिशाच, इ० कानी वेड लागणें.

फाँटाफाट, स्त्री० मिळून व्यवहार करणारे जे कोणी त्यांची कांहीं कारणानें एकमेकाशीं होत्येजी तुटानूट ती.

फाँटाफूट, स्त्री० समुदितपणें एकत्र जमून स्थित जे मनुष्यादि कोणेक अर्थ त्यांतून एक एकी कडे गेला एक एकी कडे गेला असें झाल्यामुळे होतो जो परस्परांचा विरुक्तपणा ती; २, फाँटा फाट.

फाँटें, न० जाळानुजें लांकूड तें.

फाड, पु० गबू इ० उगणू इ० कांस आंतील अंश बाहेर निघायाजोगा फडतो जो छेद तो आणि छेद करण्याचा जो व्यापार तो; २, ला० आंतील सर्वदर्दस्पष्ट व्हावयाजोगा कोणेक विषयाचा जो परिस्फोट तो.

फाड, कण, कन, कर, दिनी, दिशीं, अ० अनु० तोंडावर मारणें, फटाका, इ० कानीं वाजणें इ० कांचें वि०.

फाडणें, वस्त्र, कागद, इ० फाटेअसें करणें; ओढ रेष, इ० फाडणें सणजे काढणें; डोळे फाडणें सणजे वटारणें; पट्टी फाडणें सणजे कुळांक डील वसूल घ्यावया करितां अमक्या पासून अमुक घ्यावयाचें अशी याद लिहिणें.

फाडा, पु० पाडाचतुर्थार्थी; कोणेक गोष्टीचा फाडा वाचणें सणजे कोणेकापाशीं इत्थं भूत वृत्त कथन करणें.

फाडी, स्त्री० फाडें.

फाडींब, ३ लि० विकाया करितां किं० खर्चाया करितां पाहिजे नितकें फाडून काढलेलें जें वस्त्रादि तें आणि फाडून अवशिष्ट राहिलेलें तें.

फाडें, न० मेजाया करितां आम्हादि फलें किं० रुपया इ० नाणें इ० कांचे जे पंचकडी, छकडी, इ० रूपसमुदाय घेतात ते प्र०

फाणस, पु० न० फानस.

फातकील, स्त्री० कों० फतकल.

फातमाय, स्त्री० शरीरानें वातूळ अंगांचा पल्पना हीं अशी मंदजी स्त्री तीस मिंदेनें स्०.

फांद, स्त्री० कों० किल्ला, इ० कांचे तटाचीं जीं भिं

ताडें

ताडें तीं प्र०; २, फांज.

फांदणें, दे० काळादिकाचे एके शेवटाचे दोन विभाग दोहीकडे ताणून तें काळादि मध्ये विरणें; २, कोणेकास मोह घालून बुद्धिभेद विशिष्ट करणें.

फांदडा, पु० मोटीजी फांदी तो; २, कोणेगोष्टीस नवाच फोडितान जो फांदा तो.

फांदणें, दे० अम्हादिकानी चालते समयी मोठी लांब उडी मारणें.

फांदाडणें, फांदडणें.

फांदाडा, पु० फांदडा.

फांदी, स्त्री० खांदी; २, मेणवती, उदवती, इ० लावाया करितां भिंत, खांब, इ० कांस जो आं कडा बसवितान ती.

फांदोरी, स्त्री० दे० लहानजी खांदी ती.

फानस, पु० न० कंघा.

फांपर, न० त्वनेवर पसरलेलें, बिडलेलें, जें खरूज, विववा, इ० संबंधी क्षत तें.

फांपरणें, कों० शरीरावयवानें पाषाणादिकाशीं घांसलें गेल्यामुळे बरील त्वगंशीं खरवटणें.

फांपरा, २ लि० वा० तोंतरा.

फांपा, ३ लि० रा० तोंतरा.

फांप्या, स्त्री० मारधा० यो० प्र० कों० धंदा, रोजगार, इव्य, इ० गेल्यामुळे दीन होउन रर करीन असणें; ३० पेंडार्यानी सर्वस्वने तांच फांप्या मारीत बसले.

फांपर, न० फांपर.

फांपरणें, फांपरणें.

फांफा

फाँफा

फाँस

फाँफा, ३ लिं० रा० फांफा.

फाँफू, न० टाणा टोणा; इ० व्य, धा० व्य, इ० कां० वें फांफू
करणें स्त्रि० जे मन स्त्रीपणें अनेक प्रकारें उडवून
निःशेष नाहीं सें करणें.

फाँफ्या, स्त्री० फांफ्या.

फाम, स्त्री० कोणेक गोष्टी विषयीं जें अवधान ती.

फायदा, पु० कोणेक गोष्टी पासून जो लभ्यांश तो.

फार, ३ लिं० पुष्कळ; २, रा० कांडाचा वेपदार्थावर
मुसळाना जो घाव तो.

फारक, ३ लिं० देणें, करणें, इ० द्वारा जाणा उलग
डा झाला आहे असें जें घाव्याचें कर्ज, राजक
र, इ० किं० कराव्याचें जें कोणेक काम इ० तो.

फारकत, फारकती, स्त्री० फारखत.

फारकरून, अ० बहुतकरून.

फारखत, स्त्री० उभयतांना देणें, घेणें, इ० व्य
वहार संबंध तुटला असतां तद्विषयीं जा
एकमेका पासून लेखकरून घेतात ती.

फारफेर, पु० अन्योन्याशीं न्यूनाधिक भावकृत
थोडें बहुत जें अंतर तो.

फारशी, ३ लिं० फारस स्त्रून देश आहे तेथील
जें लोक, भाषा, लिपि, इ० तो; २, पु० पारशी.

फारिखत, न० स्त्री० फारखत.

फारीक, फारीख, ३ लिं० फारक.

फारूनफेरून, अ० पासंग, इ० कृत जें वजनान्त
अंतर येतें तेन्याचें स्त्रून कांहीं वेळा एका पा
रड्यांत जिनस घालावा दुसऱ्यांत वजन घाला
वें कांहीं वेळा दुसऱ्या पारड्यांत जिनस घालावा
आणि जिनसाचे पारड्यांत वजन घालावें अशे

प्रका

प्रकारें तोलून देणें, घेणें, इ० कां० वें वि०

फारोळें, न० दे० पाभरीचे खुंट्यांस फाळासारखे
लोखंडाचे अवयव लाविले असतात ते प्र०

फाल, पु० सं० फाळ

फाल्गुन, पु० सं० वैशाखासून जो बारावा महिना
तो.

फाल्गुना, फाल्गुनी, ३ लिं० फाल्गुन संबंधी जो
वार, तिथि, इ० तो.

फावडी, स्त्री० घोड्याची लीद, गुरांचें शेण, इ० अ
माकराचा करितां किं० फकीर इ० कां० ची सोबी
खां घावर अडकवाया करितां जें लांकडाचें ल
हान सें फावडें केलें असतें ती; २, ला० कोणेक
अर्थाची प्रतिकूल संबंधानें होत्ये जी दुर्दशा ती
सल०.

फावडें, न० खोरे हिती याथी; २, शेण, लीद, इ०
काढावया करितां तादृश जें लांकडाचें करितात
तें.

फावणें, कांहीं एक कार्य करावा विषयीं कोणे काम
सवड सांपडणें.

फावती, स्त्री० रा० एका कार्याकडेस गुनलेला जो
त्यास कार्यांतराकडे लागण्याविषयीं मध्ये मि
ळतो जो कांहीं काल रिकामे पणा ती.

फाँशी, स्त्री० गोंमहिच्या दिकांस वेळेस पाणी खु क
ल्यामुळे एकरोग होत असतो ती.

फाँस, पु० पाश शब्दाचा अपभ्रंश; परंतु गांडमा
गें पुढें होऊन जो बलवाकार लहान मोठा होत
असतो तद्विषयीं प्र०; २, दे० बाभूळ इ० कां
० वें कांट्यांचा जो भारातो; कोणे कास फाँशी देणें

स्त्र०

स्त्रणजे गळीं देणें .

फाँसकी, स्त्री० पक्षी धराया करितां जो केशादिकां
चा फाँस करितात ती .

फाँसटणें, भस्म, औषधादिपदार्थ, पान, अंग,
इ० फाँस सरासरी फाँसणें; २, रा० नाचण्याचे
परिश्रमानें पायसिजविणें किं० कोणेकानें कोणे
कास पायसिजन असें चालवून श्रमविणें, त्यापरि
श्रमास व्यर्थत्व प्रतिपादनाचा विषय असतां प्र०;
उ० कांहीं लाभनसतां उगीच पाय फाँसटीत चार
कोस जातो कोण; ३, को० कोणेकास खुलनापीनें
मोडून कोणेकव्यवहारीं गुंतविणें .

फाँसटाफाँसट, स्त्री० रा० पायफाँसटत गेल्या
आल्यानें घडतातजे श्रम ती .

फाँसणी, स्त्री० शरीरांतील रक्तनिघावें स्त्रणून व
त्या, इ० शस्त्रानें जे बारीक बारीक छेद करितात
ते प्र०; दुःखावर फाँसण्याटाकणें स्त्र० दुःखावर
रडाग देणें .

फाँसणें, भस्म, निषळ, रंग, इ० पदार्थ हस्तादिकें
करून घेउन तो हस्तादिक शरकन शरीरादिका
वरून ओडून तें भस्मादि शरीरादिकांस लावणें;
पक्षीं भस्मादिविशिष्ट हस्तादि कास ही कर्मता .

फाँसळी, स्त्री० फाँसोळी .

फाँसा, पु० सोंकटीं खेळणें, शकुनपाहणें, इ० उप
योगी चारी अंगास जास भिन्नभिन्न केलीं अस
तात असा हस्तिदंतादिकांचा चौरस तुकडा केला
असतो तो; फाँसा सोईचा पडणें, उरफाटा पड
णें, इ० स्थलीं अनुकूल रूपें करून किं० प्रतिकूल
रूपें करून घडोनयेत्ये जी कोणेक गोष्ट तीस स्त्र०;

२, सरी, नथ, इ० फाँस एके शेंबटास बळकस्स
न त्यांत अडकवापासाठीं त्याचे दुसरे अंगीं जो ओं
कड्यासारखा अवयव केला असतो तो आणि तें
बळक आणि आकडा मिळून जें विशिष्ट त्यास ह्म
स्त्र०; ३, पशु पक्षी यांस धरावया करितां जो फाँस
करितात तो; फाँशांत पडणें, सांपडणें, इ० स्थलीं
एकाच पेंचाटींत असा अर्थ .

फाँसू, न० नदी, खाडी, इ० फाँस फुटलेला जो लहान
फाँटा तें .

फाँसेपारधी, पु० दोर्याचे फाँस करून पशु किं०
पक्षी यांस धरितो तो; २, ला० दुसर्यास एखाद्या
पेंचाटींत घालण्याचा स्वभाव जाणा त्यास स्त्र० .

फाँसोळी, स्त्री० पाठीचे कण्यापासून उरापर्यंत
आडवी लागत आलेलीं जीं हाडें तीं प्र० .

फाळ, पु० नांगराचे अग्रास पर्णाकार जो लोखंडा
चा अवयव लाविला असतो तो .

फाळका, पु० केळ, चवण, इ० फाँचे डांगेचे एकी
कडल्या भागाचा जो तुकडा तो .

फाळकी, स्त्री० रा० लहानजो फाळका ती; २, ला०
भूमीची जी चिंधी ती .

फाळणी, स्त्री० कोण एक द्रव्यादिसंख्या अनेकांवर
यथायुक्तपणें बसविण्याचा जो व्यापार ती .

फाळणें, रा० फाडणें .

फाळा, पु० शेत, इ० संबंधी जो सारा तो; २, धसला
गणें, इ० कारणानें वस्त्रादिकांचा फाटोन निघतां
जो मोठा तुकडा तो किं० तेणें करून त्या वस्त्रादि
कास पडतो जो छेद तो; ३, रेशमाचें सूत्र रहाटा
वर गुंडाळून जो कोंपरी सारखा रचनाविशेष करि

फाळी

तात तो .

फाळी, स्त्री० फाळकी द्वितीयाधी .

फाळेढें, न० नांगराचा फाळ घट्ट बसावा लणून त्या
जवर जें लांकूड बसविता त तें .

फिकट, ३ लिं० यत्किंचित् ओ फिका तो .

फिका, ३ लिं० हिं० काळेपणा पिवळेपणा तांबडेपणा
इ० जो गुण तो जामध्ये कमी असा जो काळा, पिं
वळा इ० रंग तो आणि तद्दिशिष्ट जो पदार्थ तो;
२, ला० विवक्षित रुचीनें कमी जो मधुरादिरस
तो आणि तद्दिशिष्ट जो भक्ष्य भोज्यादिपदार्थ
तो; ३, जा ते जाचे योगानें योग्यता येत्ये शोभा
येत्ये असें जें तेज तेणें करून हीन जो अधिका
रच्युत मनुष्य नीरस भाषण इ० कोणेक अर्थ
तो .

फिकीर, स्त्री० हिं० चिंता .

फिकूट, ३ लिं० फिकट .

फिक्रा, ३ लिं० फिका .

फिगारणें, दे० धोंडा, इ० सुगारणें .

फिटणें, आपल्यावर चढलेलें दुसऱ्याचें ऋण, शप
थ, शंका, संशय, उपकार, सूतक, डाव, इ० जें
कांहीं एक अवश्य निरसनीय त्याणे इज्जदान प्र
त्युपकार, इ० कें करून निरस्त होणें; २, नेसले
लें जें लुगडें, धोतर, इ० वस्त्र, किं० त्याचा तु
ण्या, कांसोटा, इ० त्याणें सुटणें .

फिटफाट, ३ लिं० वि० फिटून निःशेष सालें जें ऋ
ण, डाव, उपकार, इ० तो .

फिटफाटीट, स्त्री० ऋणादिकाचा जो निःशेष फिट
लेपणा ती .

फिटी

फिद

फिटी, स्त्री० रा० इटी .

फिटू, पु० रा० फिटी .

फिणफिणणें, दे० कुरमुरणें .

फिणफीण, स्त्री० कुरमूर .

फिनणें, एकापक्षावर आडुकूल्य आणि तद्विरु
द्धपक्षावर प्रातिकूल्य अशा भावाने असतो जो
कोणी त्याणें तद्विरुद्ध भाव विशिष्ट होणें; २,
मूल, इ० कांनें कोणी खाउ इ० काचा लोभ दाख
विल्यामुळे ठकणें .

फितवणी, स्त्री० कोणेकास फितविण्याचा जो व्या
पार ती .

फितवा, पु० हिं० फितूर प्रथमाधी .

फितावणी, स्त्री० फितवणी .

फितावणें, फितविणें .

फितावा, पु० फितवा .

फितुरणें, कोणेकातें फितूरकरणें .

फितुरी, ३ लिं० जापक्षातें आश्रयून राहतो तद्दि
रुद्धपक्षास मिळून स्वपक्षांत फितूर करण्याचा
स्वभाव जाणा तो; २, बात्यात्कारी जापक्षाचा ल
णवितो तद्विरुद्धपक्षाचा आतून जास वक्षणा
त आहे तो .

फितूर, पु० हिं० स्वपक्षाशीं विरुद्ध होऊन परप
क्षास अनुकूल व्हावें असा जो राजकीय लोका
दिकांचे अंतःकरणाचा धनलोभादिकांमुळे
होतो भेद तो; २, ३ लिं० वि० तादृश भेद विशिष्ट
साला जो तो .

फित्यावणें, रा० फितावणें .

फिदफीद, अ० हास्यगद्दाचें अनु० हसण्याचें वि०

निंदा

फिदा

निंदा असतां प्र०; २, स्त्री० सशब्द जो हास्यव्यापारती.

फिदा, ३ लि० हि० अवि० यहिषवीं आपल्या प्राणापेक्षां ही हानि या प्रिय अशा भावनेनें विशिष्ट जो तो त्यानायकादिविषयावर.

फिंदारणें, प्रायः कोणावेशानें नाक, डोळे, इ० शरीरावयव पिंजारणें.

फिरक, स्त्री० गालेसमवीं घेताना जो कंपती.

फिरकणें, अधिष्ठित स्थल सोडून आसपासचे प्रदेशीं यत्किंचित् संचार विशिष्ट होणें प्रा० निषेधविषयीं प्र०.

फिरकंडा, फिरकांडा, पु० सोईनें कोणत्या तरी तडीस लागावें तें लागतां भ्रमत असावें अशी जी कोणेक कार्यास प्राप्त होत्ये गति तो आणि तदनुरोधानें कर्त्यास ही कटकान होतां तशी च गति प्राप्त होत्ये तो; २, मंडलाकार किं० समूह जाडुन पुनः पूर्वस्थलीं यावें इतकी जी गति तो; प्रायः त्या गतीस दुःस्वरूपता प्रतिपादनीय असतां प्र०.

फिरकंडी, फिरकांडी, स्त्री० फिरकांडा.

फिरकी, स्त्री० फिरक; २, वेश्यादिक नृत्यादिसमयीं मारितात जो गरका ती; ३, मळसूत्राचा जो नरमपण अवयव असतो ती, कठडा, पाळणा, इ० कांस शोभा र्थी कांती व अनेक खुंदया ओळी नें लावितात त्या प्र०; ४, कांतणें इ० कांस गरगर फिराया जोगा वकाकार अवयव असतो ती; ५, स्त्रीनें इ० वजन करायला हान ताजवा आहे.

फिरंग, स्त्री० प्र० प्र० तरवार.

फिर

फिर

फिरंगाण, फिरंगाण, न० जावें आधिपत्य फिरंग्याकडेस आहे असा जो मुखुरवें.

फिरंगाणी, फिरंगाणी, ३ लि० फिरंगाण संबंधी जी चाल, भाषा, वेष, इ० ती.

फिरंगी, फिरंगी, पु० टोपीवाल्यांत एक जाति आहे.

फिरंगूट, न० फिरंग्यास निंदेनें स्त्र०.

फिरणें, चकादिकानी मंडलाकार गति विशिष्ट होणें; २, जादिशेतें लक्ष्मण चाललेला जो मनुष्यादि जीव, मार्ग, नदी, सूत्र, रेषा, इ० त्याणें ती दिशा सोडून इतर दिशेकडे होणें; ३, पुढें जावें. मागें यावें, तिर्यक् चालावें, इ० रूप अनेक प्रकारचा गतीनी जो कोणेक स्थलीं संचार तद्विशिष्ट कोणेकानें होणें; ४, कोणेक अर्थानें पालटलें जाणें; ५, एकपाडु सपडतांच साडांची नबली फिरली; ६, पुनलागतानें पागेट्या चारंग फिरला; मामलेदार फिरला स्त्राणजे कांहीं शिरस्त्रे ही फिरतात; कोणेकानें कोणेकावर फिरणे स्त्राणजे विरुद्धभाव विशिष्ट होणें; कोणेकानें इत्यादि कोणेकाकडेस फिरणे स्त्राणजे हिशेबानें यावें असें होणें.

फिरवा फिरव, स्त्री० इकडलें तिकडेने तिकडवें इकडे आण हें काढून तें लाव तें काढून दुसरें लाव असा जो व्यापार ती.

फिरस्त, पु० जो जेथला स्थायी नव्हे देशांतराहून फिरत फिरत आलेला तो तेथें.

फिरस्ता, पु० फिरस्त; २, एका स्थलीं दुकान न धालितां गावांत घरोघर हिंडून जिन्नस विकणारा

जो

फिरू

फुक

जो बाणी, इ० उदमी तो.

फिरून, फिरोन, अ० पुनः.

फिर्याद, स्त्री० हिं० आपला कोणी अपराध केला असता त्या अपराध्याचा शासनकर्ता जो कोणी त्या पाशी किं० अस्मानी, सलतानी, इ० कारणाने होतो जो तोटा त्याचा निरास करणारा जो गजा इ० कोणी त्यापाशी करितात जें निवेदन ती; कोणे काने फिर्याद होणे स्मरणे फिर्याद करणे; फिर्याद जाणे किं० येणे स्मरणे फिर्याद करावया करितां गजादि कांजबळ जाणे किं० येणे.

फिर्यादी, ३ लिं० फिर्याद करावयासाठीं आलेला जो कोणी तो.

फिशारकी, स्त्री० फुशारकी.

फिशारखोर, ३ लिं० फुशारखोर.

फिशारणे, फुशारणे.

फिशारी, स्त्री० फुशारी.

फिश, फिश, अ० कोणेक अर्थाविषयीं उं. यांत काय आहे असें वाटलें असतां हा उद्गार निघतो.

फिसकटणें, फसकटणे; २, कोणेक कार्याविषयीं अनुकूल भावें वागत असतो जो कोणी याणें रुसवा, निरस्कार, इ० कारणाने विचरणें.

फिसकणें, फिसकटणें.

फिसका, ३ लिं० फुसका.

फिसकारणें, दे० माजर, बाघ, इ० काने कोठावेशेनें फिस अशा शब्दानें विशिष्ट होणें.

फिसकें, न० दे० कंसनूड.

फिस्स, अ० फिश.

फिळकवणी, न० फळकवणी.

फिळफिळीत, ३ लिं० केंवळफळकवणी आलेला जो कडी, सांबारें, दही, इ० पदार्थ तो.

फीट, स्त्री० कृणादिकांचा जो फिटलेपणा; २, न० रा० बसलेला संधि इ० मोकळा व्हावा स्मरण त्यामध्ये जो लांबट लांकडाचा तुकडा मारावया करितां घेतात ते; ३, यज्ञोपवीत इ० कांवे सून भोंवतालें गुंडाळून मेटावया करितां मा० धीतीचे प्रमाणाचा जो कांबीट इ० कांचा तुकडा घेतात ती.

फीत, स्त्री० स्फीत; २, रेशीम, सूत, इ० विणून दाळासारिखा एक पदार्थ करितात ती.

फीर, स्त्री० कों० कोणेक स्थलीं गेलेला जो याना, फौज, इ० त्याची नेधून मागे यावया करितां जी परावृत्ति ती.

फुइजी, स्त्री० स्त्रिया मासू आणि आत यांस स्०.

फुई, स्त्री० फुइजी.

फुक, पु० स्त्री० अग्निप्रदीप्तकरणें इत्याद्यर्थ मुख आकुंचित करून घालितात जो बाधु तो ती.

फुकट, अ० कोणेका पासून काहीं एक अर्थ घेतला असतां मृत्यु सेवादिरूप जें प्रतिदान कमवें लागतें त्याचां घून, कोणेक अर्थ देणें, घेणें, मिळणें, इ० कांवे वि०; २, वृथा.

फुकटखाडु, ३ लिं० कोणेकाचे घरीं सेवादिन करितां फुकट जेवून राहतो जो तो.

फुकटचा, ३ लिं० फुकट दिलेला, मेळविलेला, जो कोणेक अर्थ तो; हे काम फुकटचें नव्हे इ० स्थलीं अनायासें सहजांत घडपासारखें नव्हे असा अर्थ.

फुकटचोंट, पु० कोणेक कार्यां करावा लागले जो खर्च वेच किं० आंगमेहनत तें न करितां त्या कार्या

विषयीं

फिळ

विषयीं वा फुकट गोष्टी मात्र सांगण्या आणि लाभ
समयीं मात्र पुढें जावें अशे स्वभावाचा जो त्यास ल्.
फुकटचोद, पु० पदरचा पैसा न खरवतां फुकटचे फु
कट कांहीं भोग्य पदार्थ मिळाला असतां निजाजरे
पणी उपभोगिण्याचा स्वभाव जाणा त्यास ल्.
फुकटपसारा, ३ लि० फुकट हांसण्याचा स्वभाव जाणा तो.
फुकटफाकट, अ० फुकट अशे प्रकारें कोणेक अर्थ
मिळणें, देणें, इ० कांन्हे वि०.
फुकटफुका, अ० रा० फुकटफाकट.
फुकटविसनी, पु० फुकटचोद.
फुकटशाई, ३ लि० फुकटचा.
फुकटाफुकट, फुकटाफुकटी, अ० फुकटफाक
ट.
फुकटावारी, अ० फुकट अशे प्रकारें मिळणें, खर
वणें, इ० कांन्हे वि०.
फुकटया, ३ लि० फुकटचोद.
फुकण, न० रा० आंतील अंश किडीनें खाल्यामुळे
पोकळ केवळ हलका सालेला जो नांदूळ इ० दा
णानें
फुकणी, फुकणी, स्त्री० अग्न्यादि कांवर फुंकर
घालावा किं० भाता इ० संबंधी वायु बहावा इत्या
द्यर्थ जी वेळू, ताम्रादि धातु, इ० कांन्हे नळ्या
केल्या असतात त्या प्र०; २, गळे सरीकरावया
करितां कांन्हे, सवर्ण, इ० कांन्हे बारीक बारीक
नळ्यांचे आकाराचे करितात जे मणी ते प्र०;
३, दे० फुकण; कोणेकाचे हातापायांचा किं०
हाडाचा फुकण्या होणें लणजे त्याणें अतिशयि
त कृश होणें.

फुंकरणें, फुंकरणें, मुख वायूनें किं० भात्याचे वायूने
अग्न्यादिसंबंध करणें; २, सनई, करणा, इ० सु
ख वाद्य वाजायासाठीं मुख वायूने संबद्ध करणें;
३, भाता आंतून वायु निघावा जोगा हालविणें;
४, सर्पादिलक्ष्म्यावर शाबरादि मंत्र प्रयुक्त करणें;
कोणेकाचे कान फुंकरणें ल्० त्यास मंत्रोपदेश कर
णें किं० अंतःकरण वृत्ति बळवायासाठीं कांहीं का
नमंत्र सांगणें; कोणेक गोष्ट, बातमी, इ० फुंकरणें
ल्० कोणेक विवक्षित स्थलीं पोन्हे असें लेखादि
द्वारा करणें; देश, गांव, भांग, तमाखू, रसायन,
इ० फुंकरणें ल्० जाळून भस्मसात् करणें; दोस्त
पैका, इ० फुंकरणें ल्० उधळून निःशेष करणें; फुं
कून पायटाकणें लणजे दूरवर पाहून बहुत विचा
राने वागणें; पोरानी गडी फुंकरणें ल्० गाल फुगवू
न बरबुस्या मारून फुत्कार करावा असा मित्रता
तोडण्याचा मुलांचा संप्रदाय आहे त्याप्रमाणें
गडी तोडणें.

फुंकर, पु० फुंक.

फुंकरणें, अग्न्यादिक फुंकराने संबद्ध करणें.

फुका, अ० फुकट परंतु याचा प्रयोग व्यवहारी संकु
चित ग्रंथीं सर्व होतात.

फुकाचा, ३ लि० फुकटचा.

फुंकारा, पु० दे० फुंकर.

फुंकी, फुंकी, स्त्री० एकीवेकीचे खेळामध्ये हातांत
कांहीं न घेतां मूठबळली असतां त्यांत होतो जो इ
व्याचा अभाव ती.

फुगट, ३ लि० फुगीर.

फुगडी, स्त्री० एकमेकाचे हात किं० दंड धरून मंडला
कार

कार फिरावें किं० एकमेकास मोर बसून उडयामारी
त पुढें जावें इ० रूप फुगडी फू असा शब्द करीत क
रायाचा अनेक प्रकारचा ऋडा आहेत त्या म० .

फुगणें, वायु आंत भरल्यामुळें कोणेक पदार्थाने स्थूल
होणें; २, ला० आंत कांहीं एक द्रव्यादि भरल्या
मुळें पोटा, पिशबी, गांठेडें, इ० काने बरील आवर
ण ताढलें जाई असें स्थूल होणें; ३, वायूनें किं०
जलानें गतिनिरोध साल्यामुळें तुंबणें; ४, रुस
णें; ५, फुगारणें; ६, प्रकरणादि कोणेक अर्थ आं
त विवक्षित अनेक अर्थ शिरल्यामुळें मोठा दिसा
या जोगा होणें; ७, कांहीं नाहीं स्तणत होतो पण
बेरीज करतांच पहाके बंदीर कम फुगली ती; हे
असे आहेत तसे आहेत स्तणून तुल्ली उगीच फु
गिबलें होते त पण आंत कांहीं नाहीं.

फुगवटी, स्त्री० पोटा इ० शरीरावयवांस वातविकृ
तीने किं० वायु जल यांचा गतिनिरोध साल्या
मुळें त्यांस येतो जो फुगलेपणा ती.

फुगवणी, न० तुंबारा बसल्यामुळें फुगून जमलेलें
जें नद्यादिकांचें पाणी तें; २, स्त्री० आंत कांहीं
तादृश ऐवज नसतां उगीच स्तुतीने कोणेक अ
र्थास फुगविण्याचा जो व्यापार ती.

फुगवशी, स्त्री० पोटा इ० शरीरावयव संबंधी जी
फुगवटी ती.

फुगा, पु० कागद इ० कांचा पिशबी सारखा आका
र करून आंत वायु किं० उदक कोडिलें असतां
फुगून तटतटीत जो आकार होतो तो; २, ज
लादिकांचा जो बुडबुडा तो; ३, तत्सदृश शरीरा
दिकावर अग्निसंयोगादि कारणाने जो उंच बटा

उठतो तो; ४, हजारी कारंजे इ० कांचा फुगीर जो सु
खावयव असतो तो.

फुगारा, पु० फुगा तृतीय वतुर्थार्थी; २, जल, वायु,
पोटा, इ० कांची फुगलेपणाने विशिष्ट जी स्थिति
तो.

फुगीर, ३ लिं० कांहीं सा फुगलेल्या सारखा दिसतो
जो आकार आणि तद्दिशिष्ट मुखदि शरीराव
यव, अळंकार, भांडें, इ० कोणेक पदार्थ तो.

फुगें, न० वा० मनुष्याचे आंगावर जादेरी येतात तें.

फुगोशी, स्त्री० फुगवशी.

फुटक, ३ लिं० को० फुट कें जें पात्र, रुपया, इ० नाणें
मध्ये मध्ये फुटून पडलेला जो शेताचा बांध, किं
ल्याचा तट, इ० किं० तद्दिशिष्ट शेता, किं० इ० तो.

फुटकपात्र, न० फुटून छिन्नभिन्न सालेलें किं० के
वळ फुटाया जोगें सालेलें जें पात्र तें

फुटकर, ३ लिं० वा० फुटक.

फुटकळ, ३ लिं० विवक्षित जो विशिष्ट समुदाय तद्
पनव्हे असा जो विभागात्मता पावलेला कोणेक अ
र्थ तो; ७, तुल्ली सगळी तसवी घ्याल तर सोई वा
र पडेल एकेक दोन दोन अशीं फुटकळ घ्याल तर
महागपडतील; २, मधले मधले अंश जाचे मेले
आहेत अतएव अखंड नव्हे असा जो ग्रंथ, शे
ताचा बांध, तट, इ० तो.

फुटका, ३ लिं० फुटून छिन्नभिन्न सालेला जो पात्र,
काष्ठ, पाषाण, नाणें, इ० पदार्थ तो; २, अंधत्व
पावलेला डोळा, बधिरत्व पावलेला कान, आणि
दुर्दशापन्न सालेलें दैव तो; ३, फुटकळ जीरकम
इ० तो; ४, फुटरा जो कागद किं० शाई तो.

फुटणें, दगड, काष्ठ, पात्र, फांड. १. मूर्तपदार्थ-
त्याणें किं० संसार, व्यापार, मसलत. २. अ-
मूर्त अर्थ त्याणें आंतील अंश उघड व्हावया
जोगें भेदविशिष्ट होणें किं० भेदपावून अने
कखंडरूप होणें किं० विशिष्ट अवयवीपासून
न कोणेक विभागानें खंडरूपें करून भिन्न हो-
णें; ३, अनेक व्यक्ति एकत्र जमून झालेला जो
सेना ३. समुदाय त्याणें विसकळीत होणें किं०
त्याचे अंशतरावयवानीं त्यापासून निराळें हो-
णें; ४, एक मत्यानें कोणेकाशीं एकरूपता पा-
वलेला जो कोणेक त्याणें तें मत सोडून भिन्न
होणें; ५, कोणेक अधिकरणाचे अभ्यंतरीं अन्य
करूपें करून स्थित जें कांहीं अवयवादि त्याणें
व्यक्तरूपें करून बाहेर पडणें; ६, या पोराम
आगोदर वाचा फुटली आणि मग दांत फुटले
; ७, कागदाचे किं० शार्डचे दोघांमुळें एका बाजू-
स लिहिलें लें अक्षरादि दुसऱ्या बाजूस उमटें
असें होणें एथें त्या अक्षरादिकास शार्डस आ-
णि कागदास पर्यायें करून कर्तृता येत्ये; ८, ता-
क, दहां, स्वीर, ९, कानीं अग्नि संयोगादिका-
रणानें नासून पाणी आणि शिंतव्या होत अ-
शी अवस्था पावणें; १०, फूटवणून जो व्यथा
विशेष तद्विशिष्ट कोणेक अंगीगवयवानें हो-
णें, गोमहिष्यादिकांनीं दुधास फुटणें स० त्यां-
स दूध फुटणें, डोळे, कान, देव, यानीं फुटणें
स० फुटके पणानें विशिष्ट होणें, कोणेकानें
आंगीं फुटणें स० शरीरानें पुष्ट होणें.

फुटफुटणें, वा० पुटपुटणें.

फुटफूट.

फुटफूट, स्त्री० वा० पुटपूट.

फुटरा, ३ लिं० हेमंत ऋतूचे वाऱ्याचा संयोग
३० निमित्तानें फुटावें अशा स्वभावाचा जो
पादादि शरीरावयव, भूमि, मृत्तिका, १०
तो; २, अग्निसंयोगानें फुटून गेल्या व्हाव्या
अशा स्वभावाचें जें भात, बरी, ३० धान्य, तो

फुटवा, पु० को० वृक्षलता यांस ऋतु माहा-
त्म्यामुळें किं० खशीकेल्यामुळें नवा फुट-
तो जो अंकुर समुदाय तो.

फुटळ, स्त्री० वा० भात, हरीक, ३० भरडलें अ-
सतां तांदूळ फुटून बारीक निघतात जाक
ण्या ती.

फुटागूळ, पु० ग० टेंप फुटून अनेक तुकडे झाले-
ला असा जो गूळ तो.

फुटाणा, पु० भिजवून, भाजून, भक्षाय्यासा-
शीं खुस खुशीत केलेला जो हरभऱ्याचा दा-
णा तो, फुटाणें फुटणें किं० उडणें स० स-
र्वत्ता किं० त्वरेचें भाषण एतत्संबंधी शब्द
होणें.

फुटाणी, ३ लिं० फुटाण्या सारिखां वर रंगाचीं
चिन्हे असतात असें जें चीट ३० बरूप तो.

फुटाफूट, स्त्री० समुदायांतून किं० एक मत्यां-
तून यानें फुटावें, त्याणें फुटावें असा जो व्या-
पार किं० तज्जन्य त्या समुदायाचा किं० एक
मत्याचा फुटले पणा ती.

फुटाळ, न० को० झाडावरून पडून फुटले लें जें
फळ तें प्रा० आम्रफलावर मसिदि.

फुटीर, ३ लिं० जागें जाग मोगीना विशिष्ट
झालेला

फुड

झालेला जो हान, पाय, इ० शरीरावयव किं० भिंत,
भूमि, मडकें, इ० पदार्थ तो; २, जावे पोटावें रेशी-
म जागोजाग उघडें दिसतें असा जो कलाबतू तो;
३, फुटराप्रथमाधी.

फुडवा, ३लिं० रा० पुढवा.

फुडला, ३लिं० रा० पुढला.

फुडवट, ३लिं० रा० पहिलारूजी गाय, सैस, इ० तो.

फुडा, पु० रा० पुढा.

फुडों, अ० रा० पुढों.

फुडार, पु० रा० पुढार.

फुडारी, पु० रा० पुढारी.

फुडील, ३लिं० रा० पुढील.

फुडून, अ० रा० पुडून.

फुडें, अ० रा० पुडें.

फुणगी, स्त्री० विणगी; फुणगीलावणें, टाकणें, इ०
स्थलीं कज्जा इ० घेटविणें.

फुणफुणणें, क्रोधावेशानें संतापलें असतां डोळे
लाल व्हावे नाक पिंजारावें बारबार रुसकारे टाका-
वे, अशी जी अवस्था होत असत्ये तद्दिशिष्ट कोणे
कानें होणें; २, हस्तादिकानें फुणफुणीनें विशि-
ष्ट होणें.

फुणफूण, स्त्री० अग्नीने भाजलें असतां किं० वृश्चि-
कादिकांचा देश झाला असतां पहिला जो दुःसह
वेग तो गेल्यानंतर काहीं काल राहत्ये जी यत्किंचि-
त व्यथा ती.

फुंदणें, स्फुंदणें.

फुन्ना, पु० मोल्यांची तसवी. कुंभडें, इ० कांस अस-
तो जो रेशीम, इ० कांचा मोडा तो.

फुप

फुर

फुंपणें, दे० सर्पादिकानें क्रोधाविष्ट होउन फूंकू असा
शब्दकरणें.

फुपाटा, फुंपाटा, पु० चूल, आगटी, इ० कांचे ठायीं
घेटलेला जो अग्नि तो विसाल्यावर अग्नि कणांनी
विशिष्ट जी धगधगीत राख असत्ये तो; २, ला० सूर्य
किरणानी फारतापलेली जी धूळ, वाळू, इ० त्यास
स.

फुफुस, पु० सं० हृत्कमलांत पिवरा सारखा अने
कळिझानित एक पदार्थ आहे तो.

फुयजी, फुयी, स्त्री० फुई.

फुरका, पु० भुरका प्रथमाधी.

फुरगुटणें, फुरगुटाने युक्त होणें; २, रा० रुसल्या
मुळें तोंड नाक मुरडावें गाल फुगवावे कोणाशीं
बोलून ये असा जो मुद्दाविशेष होतो तद्दिशिष्ट
कोणेकाने होणें.

फुरगूट, न० तादृश आदरादि न साल्या मुळें शेषवे
उन किं० कोणी स्तत्यादि केल्या मुळें गर्ब येउन
कोणी बोलिल्लें असतां धड बोलून ये गाल फुग-
वावे, नाक मुरडावें, इ० व्हावया जोगा जो अंतः-
करणांत धर्मविशेष उत्पन्न होतो तें.

फुरडी, स्त्री० वा० कसर लणून जो तळें इ० कांचे
ठावीं कंद होत असतो ती.

फुरडूक, न० रा० फरडूक.

फुरण; न० युत्थादि कोणेक कर्माविषयीं वा जो उ-
त्साह त्याचा आवेश शरीरांत होऊ लागला स-
णजे जो कंपसदृश शरीरांत विकार उत्पन्न हो-
तो तें.

फुरणें, स्फुरणें या अर्थी कोणी स.

फुर

फुरफुरणें, अश्व, गर्दभ, खेंबर, पांजां नाकाने ओ फुरफुर शब्द होतो तद्दिशिष्ट त्याणी होणें; २, तें लांश विशिष्टां करवटी, शिसवाचें काष्ठ, इ० इ० धन त्याणें जळत्येस मयीं फुरफुरवाजणें या अर्थीं पक्षां त्या अग्नीस ही कर्तृता; ३, लहान बालकानें ओहानी जो फुर असा शब्द होत असतो तद्दिशिष्ट होणें; ४, नेत्रादि शरीरावयवाने स्फुरण विशिष्ट होणें; ५, जिह्वा, हान, इ० जाजा इंदियांचा जो जो बोलणें, मारणें, इ० व्यापार तद्दिषयीं चा उत्साहाने त्या त्या इंदियांचे स्फुरण विशिष्ट होणें.

फुरफुराट, पु० फुरफुर शब्दाचा जो अतिशय ता.

फुरफुरी, स्त्री० फुरफुरें, न० दे० हरभयाचे पिताचा तत्कून तोडीं लावाया करितां एकपदार्थक मीन असताना ती तें.

फुरफुर, अ० अनु० काष्ठ, करवटी, इ० कांचें जें जळताना वाजणें इ० त्याचे पि०; २, स्त्री० अग्नि, अश्व, इ० संबंधीं जो फुरफुरण्याचा व्यापार ती.

फुरसत, फुरसूत, स्त्री० फावती; २, पुढें होणारजें कोणेक कार्य त्याला विवक्षित अवधी पासून मध्यें असतो जो कालरूप अवकाश ती.

फुरसें, न० एक सविष जिवाणू आहे.

फुरारणें, फुरफुरणें पंचमार्थी.

फुलकारी, ३ लि० जाजवर विणकरीनें कितातीय रंगाचे सूत्राचे फुलांचे आकार उदविले असता ती; २, स्त्री० वत्सक्षरीं फुल या शब्दाचा उच्चार करुन अशा संकेताने कोणेक भावेचें करितात जें भाषांतर ती.

फुलगोटा, पु० पिठ्ये सारखें एक भेद आहे.

फुलछडी, स्त्री० फुलें गुंफून हातीं घ्यावया करितां जो छडीसारख्या आकार करिताना ती.

फुलजी, पु० कोणी स्तत्यादि केल्यामुळे खुलून जें लटलें तें कराया जागा अनुकूल माला जो त्यास स्त०.

फुलसडी, स्त्री० फुलबाजी.

फुलझाड, न० जाचें फूलच प्रधान असें जें गुलवास, कनेर, जाखंद, मोगरा, इ० झाडतें.

फुलणें, पुष्पकलिकेनें पुष्परूपता येई असें विकसित होणें या अर्थीं पुष्पास ही कर्तृता; २, तांदूळ, जोंधळा, इ० कानी अग्नि, जल, इ० संयोगा नें लाही इ० रूप परिणाम व्हाया जोगें उमलणें; ३, छिद्रादिकांत बसवायाचा जो धातूचा खिळा इ० त्याणें अग्रभागीं ठोकल्यामुळे रुदावून फुलासारख्या आकारानें विशिष्ट होणें; ४, फुलफुलणें प्रथमार्थी; ५, वृक्षलतादिकांनी पुष्पविशिष्ट होणें; ६, ला० गाय, अश्व, इ० पशूनी जागो जाग फुलासारख्या दिपक्यानी विशिष्ट होणें; ७, घोंगडी, सरवलात, पासोडी, पितांबर, इ० वस्त्र किं० कार्पासादिकांचें जें सुत्रयाणी त्यांजवर बेत असतें जें फूल तद्दिशिष्ट होणें; ८, भरानें वृक्षफुलें लागला स्पर्णजे जसा केवळ पुष्पमय दिसतो तद्दत्त दिसायाजोगें कोणेक स्थलायधिकरणानें विच विचित्र वर्ण विशिष्ट जे मनुष्य पशु, कीटक, इ० तिहींकरून निविड व्यास होणें.

फुलपगर, न० स्त्रियांचें एक पुष्प सदृश शिरोभूषण आहे

फुल

आहे .

फुलपात्र , न० रामपात्र .

फुलफुलणें , कोधाद्यावेशाने श्वानमातीरादिकांचें पुच्छ, केश, मनुष्यादिकांची नासिका, इ० कांनी प्रफुल्लित होणें ; २, जाणें, येणें, लढणें, इ० व्यापार करण्या विषयीं कोणेकाने उत्साहविशिष्ट होणें .

फुलबरडा , पु० रुपारींत एक भेद आहे तो .

फुलबाजी , स्त्री० पोटीं दारू घालून जी कागद इ० कांची कीडार्थ जाळाया करितां नवीं करितात ती .

फुलबासन , न० दे० फुलबासन .

फुलबिसनी , ३ लिं० दे० जाचे हातून कांहीं एक श्रम व्हावयाचा नाही असा पोशागी जो त्यास स्त्र० .

फुलमाळी , पु० फुलसाडे लावून फुलें, फुलांचे हार, तुरें, इ० विकून उपजीविका करणारा जो माळी तो .

फुलवग , पु० बाजरीचें कणसा भोंवता असतो जो पुष्पसमुदाय तो ; २, अनेकपुष्पें एकत्र गुंफून चंद्र, पिंपळाचें पान, इत्याद्या कारक करितात जी रचना तो ; ३, कों० देवावर शोभार्थ पुष्पें फसलेलां बत बांधून जो रचना विशेष करितात तो .

फुलवात , स्त्री० फुलाचे आकाशची जी कापसाची वान करितात ती .

फुलबासन , न० उदमी लोकां पासून कांहीं उंचें वस्त्र घेत्येसमयीं तें नमळावें सणून त्याचे भोंवतें जें शुभवस्त्र गुंडाळितात तें .

फुलारी , पु० फुलमाळी ; २, स्त्री० फुलकारी दिती याची .

फुली , स्त्री० दंड सोडून अवशिष्ट जें पुष्प त्याचा जो कागद

फुस

कागद, इ० कांबर रेषांनी आकार काढितात ती ; २, तत्सदृश जो कागद, धातूचा पत्रा, इ० कांचा आकार करितात ती ; ३, रा० कागदाची जी पंचकडी ती .

फुलेल , न० मोगरा, चमेली, इ० पुष्पांचे रंग धाने रंगधित केलेले जे तीळ त्यांचें जें तेल तें .

फुशारकी , स्त्री० अंगीं तादृश योग्यता नसतां लोकां त अतिरिक्त दिमाया जोगी कोणी बाळगतो जी कोरडी प्रतिष्ठा जीचा डोल, बोलणें, चालणें, इ० व्यवहारीं दिसत असतो ती ; २, बडिबार .

फुशारखोर , ३ लिं० अंगीं फुशारकी बाळगण्याचा स्वभाव जाचा तो .

फुशारणें , कोणेकाने फुशारकीनें विशिष्ट होणें .

फुशारी , स्त्री० फुशारकी .

फुसकट , ३ लिं० कों० फुसक्यापदार्थाचे कोटींत गणाया जोगा जो पदार्थ तो .

फुस —, कण —, कन —, कर —, दिनी —, दिशीं —, अ० अनु० फुसक्या पदार्थाचे मोडणें, तुडणें, फुसकुला सोडणें, इ० कांचें वि० .

फुसका , ३ लिं० जीवळकटी जांत असावी त्या वळकटीनें रहित जो काष्ठ, पाषाण, कागद, मनुष्य, बारा, अग्नि, ग्रंथ, भाषण, लेख, इ० पदार्थ तो .

फुसकारणें , सर्प इ० काने फुसकाच्याने विशिष्ट होणें .

फुसकारा , पु० कोधावेशाने सर्प, मार्जार, गुरू, मनुष्य, इ० कांचा जो फू असा शब्द तो .

फुसकुली , स्त्री० मोठ्याने शब्द न होतां हळूच येतो जो अपान वायु ती ; २, ला० दुसऱ्याचे मर्मास लागावें इ० रूप कोणी समोर न येतां आडून हळूच बोलतो जें कांहीं एक कुत्सित भाषण त्यास स्त्र० .

फुस

फुसफुशीत, २लि० को० जावे आंगीं कांठिन्यराही
अतएव फोडायास भेदायास विशेषबल लागतना
ही असा जो कुजकें काष्ठ, शबबंद भूमि, इ० पदा
र्थी; ३० फुसफुशीत जमीनी सरताळें बायलें
फोसतें.

फुसफुसणें, सर्पादिकांनी फुसफुस असा शब्द कर
णें; २, ला० मनुष्याने दूर फुसफुस असा शब्द माभ
एकायास आवया जोगें हळूहळू बोलणें.

फुसलावणें, कोणेक कार्य साधून घेण्याविषयीं
कोणेकास खोटी वस्तुनिकरावी कांहीं आशा दा
खवावी अशा अनेक कपटयुक्तीनी स्ववश करू
न घेणें.

फुस्स, अ० फिस्स.

फूँ, अ० सर्पादिकांचे फूत्काराचें अनु०; कोणेका
नें फूँ होणें स० पराकाष्ठेचा रोष चढल्यामुळे स
र्वकिया सोडून नाक पुड्या फुगवून रुसकारे दा
कीन राहणें.

फूग, स्त्री० फुगारा द्वितीयाधी; २, रा० बाहनें पाणी
वायु, इ० फुगून रहायासाठीं गतिरोधार्थ जो व
हाणीचे मार्गास बांध, चौथडी, इ० कांहीं लावि
तात ती.

फूट, स्त्री० दगड, लांकूड, भांडें, रुपया, इ० कोणे
कपदार्थास फुटल्यामुळे जी चीर पडत असत्ये
नी; २, संधीभूतजे अनेक अर्थ कि० एकोप्याने
स्थितजे अनेक मनुष्यादि त्यांचा तो संध कि० ए
कोपा विघडाया जोगा होतो जो भेद ती; ३, गुप्तम
सलत, इ० कांची जी परिस्फुट ती; ४, वायु कि० शै
त्य यांचे विकृतीनें तो तो शरीरावयव फुटतो आ
हे

हे असें बाटाबाजोगी जी अवस्था अनुभवास येते
वी; ५, फुटाळ; ६, भात, हरीक, इ० भरडत्ये सम
यीं तांदूळ फुटून बारीक बारीक होनात तुकडे ते म०
फुटतूट, स्त्री० भांडें, रुपया, इ० कांस फुटलेपणा,
तुटलेपणा, इ० रूप जो दोष ती; २, फुटकीं तुटकीं
पोचललेलीं अशीं जीं पात्रें, फलें, इ० त्यांचा जो
समुदाय ती.

फूत्कार, पु० ओष्ठसंकुचित करून वळाने वायु बाहे
र कि० आंत घेतला असतां जो शब्द होतो तो;
२, सर्प, गोमाहिष्यादि पशु, इ० कांची कोधाचे
शादिकारणानें मोठ्यानी वायु बाहेर टाकिला
असतां जो शब्द होतो तो.

फूल, न० वृक्ष, वल्ली, इ० भूरुहांस तारुण्यावस्था
प्राप्त झाली असतां जो अवयव विशेष येत अ
सतात ते जें प्रा० फलोत्पत्तीचें कारण असतें; २,
ला० कोणेक वृक्षाचे फुलासारिखा सोने, इ० धा
तु, कागद, हस्तिदंत, इ० कांचा जो भूषणाद्यर्थ प
दार्थ करितात ते; ३, दारू, इ० संबंधी जो अग्नि त्या
पासून जें फुलासारिखे अग्नीचे आकार निघता
त ते प्र०; ४, गालिचा, सरलातुडूकस कि० सूतयां
वर जो केसरासारिखा अंश दिसतो ते; ५, फुल
लेला जो अम्बादि त्याचे अंजावर जीं विन्हें अस
तात तीं प्र०; ६, मडकें इ० काचेदारी उदाचा
धूर जमला असतां त्याचा परिणाम होतुन जो इ
व्यविशेष होतो ते; ७, जस्ताचा अग्नि संयोगानें
लाही सारिखा होतो जो परिणाम ते; ८, डोळ्याचे
बुबळावर जो पांढरा ठिपका उत्पन्न होत असतो
ते; ९, दगड, काष्ठ, इ० कांचे अंगास जो छत्राक
सदृश

फूल

सदृश अवयव येन असतो जाला दगडफूल स्०;
१०, सुपारी पातळ बारीक कापून त्याचा जो हल-
का चुरा करितात ते; ११, कोणे कपटाचा जो हल
केपणा तदतिशय द्योतनार्थ त्यापदार्थास आरोपा
नें स्०; ३० हें गांठोडें हलकें फूल आहे याला न्याय
ला काय सालें; १२, एकवचन साड आहे; कोणे कास
फुलांत घालून नेणें, राखणें, इ० स्थलीं यत्किंचित् उ-
पसर्गन लावून देतां मोठ्या जोपासनेने संभाळून नेणें
इ० अर्थ; फुला बोलास गांठ पडणें स्० बोलाफुला
स गांठ पडणें; दिव्यास फूल देणें स्० दिवा पालवणें;
फूल नाही फुलाची पांकळी देणें स्० जितकें घाबें ति-
तकें घायास सामर्थ्या नाही स्मरणं यत्किंचित् देउ-
न दिल्लेसं करणें.

फूस, स्त्री० कांहीं वाईट गोष्ट केली असतां तन्निमित्त
शासन करणारा जो राजा, पति, मातापितरें, इ० को-
णी अधिकारी त्यांचें जें त्या वाईट गोष्टी विषयीं गु-
प्त रूपें अनुमत तडूप जें त्या अपराधकर्त्यास बल
असतें ती; २, पु० मोड आलेला जो नारळ ताडफळ
यांचे पोटीं जो फुसफुशीत अंश उत्पन्न होतो तो.

फेकणें, फेंकणें, पाषाणादि पदार्थ दूर जाई असा सु-
गारणें; पगडी, पागोटें, इ० फेकणें स्० अकूड दिसा-
याजोगें डोलानें डोकीस घालणें, जासूद, शिपा-
ई, घोडा, इ० फेकणें स्० विवक्षित स्थलीं वेगानें
जाई असा करणें.

फेंगडा, १ लि० मधल्या सांध्याजवळ धनुष्याकार वा-
कडा सालेला जो पाय तो आणि तद्दिशिष्ट मनुष्या
दितो आणि त्याचें चालणें तो.

फेट, न० रा० फीट द्वितीयार्थी.

फेळ

फेर

फेटा, फेंटा, पु० लहान जें पागोटें तो.

फेड, स्त्री० आपल्या वर चढलेलें जें ऋण, उपकार, डा-
व, इ० त्याचा प्रतिदानादि द्वारा फेडण्यानें जो निरा-
स ती.

फेडणें, फिटे असें करणें; नाककिं० शेंबूड फेडणें स्०
शिकरणें.

फेडा, पु० मृदंगाचा जो पुडा तो.

फेण, पु० फेन शब्दाचा अपभ्रंश.

फेणी, स्त्री० तारफेणी; २, तोंडीं लाबायाचे उपयो-
गी पाषडासारखा एक पदार्थ आहे; ३, मोग
जो बनासा ती.

फेन, पु० दूध, तेल, पाणी, मद्य, इ० सद्वपदार्थांचे
काहीं अंशाचा आलोटनादि कारणमुळे जो ह-
लकापरिणाम होतो तो.

फेंपरी, स्त्री० बंद करणें किं० होणें याचे योगीं प्र० को-
णे काची चालली असत्ये जी वागजल्पना ती दटाव-
णी, इ० द्वारा बंद करणें किं० होणें.

फेंफेरें, न० अपस्मार वायूचे योगानें शरीरास कंप
सहून मुरवास फेंसयावा आणि मूर्च्छा येउन पडा-
वें असा जो विकार होतो तें; २, तस सदृश जो पिशा-
च बाधेने विकार होतो त्यास ही स्०.

फेंफें, न० वेंवें.

फेर, पु० घेर; २, कोणे कपटार्थी भोंवता जो दोरी, इ०
कांचा फेरा तो; ३, अंतर प्रथम द्वितीय तृतीयार्थी;
४, मार्गादिकांस ऋजु सूत्रापेक्षां दीर्घता याब्यास
कारण भूतजी वक्रता असत्ये तो; ५, फेरफटका
प्रा० प्रथमार्थी.

फेरघोडी, स्त्री० जाचे आज्ञेत वागणारा जो केणी
तो

त्यालाच उलटून गोष्ट सांगायी त्यापें एक स.
 टलें असतां आपण बेकसणावें असा आपले वृ-
 तीचा करितो जो उलट ती; २, एकदां पराजयादि
 होउन परावृत्त झालेला जो कोणी तो पुनः रवातो
 जी उलट ती.

फेरणी, स्त्री० क्रमानें कोणक अर्धोबर जो उलटा पा
लट इ० द्वारा बालनसंस्कार होतजातो तो मुळचा
व्यक्तीपासून शेवटचे व्यक्तीपर्यंत सात्ता स्त्रिया
जे होतो जो त्याक्रियेचा प्रयाय ती; उ० पाहिल्या
फेरणीस जिनकीं अमुकें सांपडलीं इतकीं दुस
ये फेरणीस नाहीं सांपडणार .

फेरणें, घोटपास अनेक प्रकार-बागतीनी व्यापा
 मार्य किं० शिक्षार्थ आसमंताझर्गीं-वालविणें;
 २, याआम-वा त्याआंगावर इकड-वा तिकडे तिक
 ड-वा इकडे यावेळ-वा त्यावेळेस त्यावेळ-वा या
 वेळेस कांहींकाळ हा कांहींकाळ तो अशे प्रका
 रें कोणेकअर्थ-वालित करणें .

फेरपगडी, स्त्री. फेरघोडी प्रथमार्थी.

फेरपाळीने, अ. पारंगी वारंगीने.

फेरफटका, पु० घोड्यासजो फेरण्याचा संस्कार
तो; २, ला० एकाठिकाणी खुडकलेलाजो मनु
ष्यादि तो इतस्ततः फिरत्यामुळें जो त्यासचा
लनसंस्कार होतो तो; ३, शगस्थादिकांस आवृ
त्ति, अभ्यापन, इ० द्वारा जो चालन संस्कार तो.

फेरफार, पु० फारफेर.

फेरा, पु० कोणेकपदार्थास मध्ये घेऊन त्याचे भों
वतें सूत्रादि फिरून पूर्वस्थलीं आले असतां
'त्यासूत्रादिकांची त्यापदार्था भोंवती होत्येजी
न्यासि

व्याप्तितो; २, कोणै कपदार्थाची मंडला कारकिरण्याने
जेथून फिरायास आरंभ झाला तेथपर्यंत पुनः
यावें इतकी जी गति तो; ३, फेर-बनुर्था थीं; ४,
प्रा० फेरी या अर्थी; ५, फिरकांडा .

फेरिस्त, न० व्यवहारिक लिहिण्याचे कागदांचा जो
समुदाय त्यामध्ये कोणकोणत्या प्रकाराचे कि
ती किती कागद आहेत हे समजावे स्वप्न त्यांचे
दांबण करून देविले असते ते.

फेरी, स्था० कोणे काची कोणे काचे भोंबताली जिधु
न निघावें तेथें फिरून यावें इतकी जी गति ती
किं० कोणे कस्थलीं जाउंन पुनः माघारें पूर्वस्थलीं
यावें इतकी जी गति ती; २, मंडलाकार किं० इतस्त
तः फिरत फिरत चालणारा जो कोणी त्याची तींती
स्थलें आकांत करीत होत्ये जी गति ती; ३, ती
सबर्चनी शनीची पुनः त्याच राशीस फेरी येत्ये;
३, त्यापें देस सहजांत तुमची फेरी होईल ते व्हां
तो जिनस आणा.

फेरीवाला, पु. फेरकरी.

फेरून फारून, अ० फारून फेरून.

फेरेकरी, पु० फिरस्ताजो उदमी तो ; २, नित्यांत
भिक्षा घेत नाहीत काहीं विशेष भिक्षा एकदां व
घ्यावया करितां जे घरोघर रोज फेरी घालित
असतात भिकारी ते प्र० .

फैल, न.कों. जातील दाणा पोसलानाहीं असा
जो बाल इ. कांची शेंग, हरभज्यानापोदाइते.

फेस, स्त्री. रा. पेस.

फेंस, पु. फेन.

फेंसट, १लि० जामध्ये फेंस आहे कि० अमळ
हाल

फैंस

हालत्यानें जाला फैंस येतो असाओ काकवी इ० पदार्थ तो .

फैंसणें, घृतादिपदार्थ हलका आवयाकरितां परा त इ० कांवाठाई घालून हस्तादिकाने मईन घोटणे .

फेसणे, वा० भोंपळा इ० फळ अनेक फांकी होत असा कापणे .

फैंसळणें, तळादिकाने कांहीं करणे करून फेंसानें युक्त होणे .

फैंसाटी, स्त्री० फांसहिती पार्थी .

फैलाव, पु० मनुष्य, वृक्ष, श्लोक, इ० कोणेक अर्थाची पुत्र, पौत्र, शारवा, पल्लव, विवरण, टीका, इ० स्वस्वविस्तार द्वारा पसरून जी स्थिति तो; सावकारी, इ० जो व्यवहार तोही त्याच्या पुरुषाचा विस्तार असं मानून या सावकाराचा फैलाव यादेशांत पुष्कळ आहे इ० प्र० होतात .

फैलावणी, स्त्री० फैलावण्याचा जो व्यापार ती .

फैलावणें, सावकारी इ० कोणेक अर्थ फैलाव विशिष्टकरणें .

फैसल, स्त्री० पु० विवादविषय अर्थाचा जो एक रूपनिर्णय जेणेकरून त्याबादाची समाप्ति होती तो; २, ऋण किं० कोणेक पदार्थ इ० कांवा फिटणें खरबणें इ० कें करून जो फडशा ती तो .

फैसलनामा, पु० बादाची फैसल झाली असतां तद्विषयीचा जाणें वाद जिकला त्यास सर्कारांनून जो लेख करून देतात तो .

फैसला, पु० हिं० फैसल .

फोक

फोड

फोक, पु० मध्ये बांकडें निकडें न होतां मध्ये शारवा नफुटतां नीट सरळ गेलें असतें जें वृक्षादिकानें ओलें शारवा कांड तो .

फोंकणें, फोकणें, फों० विरळविरळपडे असं धान्य बीजादिक हस्तादिकाने उडवून पेरणें; वातमी इ० फोकणे स्त्र० सर्वत्र प्रसिद्ध होई असें करणें .

फोकलण, स्त्री० फों० डेंडळ .

फोकलणें, रा० कोणे कास फोकानें मारणें; २, फों० डेंडळणें .

फोकाटी, स्त्री० लहान जो फोक ती .

फोकी, स्त्री० गलबताचे नाबीवर जें त्रिकोण लहानसें शीड लावित असतात ती .

फोंड, पु० रा० पाट इ० संबंधी पाणी शिंपणें इत्याद्यर्थ सांचावें एतदर्थ जी खडी केली असलेली

फोड, पु० शरीरावर भाजल्यामुळे किं० खरूज इ० रोगामुळे जो बुहुदासारखा आकार उडतो तो; २ भाजलेला पापड, जिलबी, उंबर, इ० काचें पान, इ० कांवर जे तसे आकार असतात यांस स्त्र०; ३, स्त्री० न० अन्नादिफल किं० सूरणादिकंद यांचे भाजी इ० करायासाठीं केलेले जे लहान लहान तुकडे ते प्र०; ४, रा० मोठें लांकूड तोडून त्याचे पाडिनात जे करांडे ते प्र०; ५, स्त्री० मुंभपणें स्थितजी कोणेक गोष्टीचा जो परिस्फोट ती; ६, ऐकमत्यानें किं० सधुदिनपणें राहिलेले जे कोणेक अर्थ त्यांची जी परस्पर एकमेकाशीं भिन्नता ती; ७, हेच बघे पोर एके जागीं बसले असतां कज्जा करतील याजकरितां त्यांची

फोड

फोड

फोडकरा .

फोडणी, स्त्री० तेल किं० तूप तप्त करून त्यांत मोह्या, हिंग, इ० घालून भाजी, सांभारें, इ० कांस मिष्ट वास लागावा म्हणून जें तें संस्कारकद्रव्य सिद्ध करितात ती; फोडणी सटाकणें स्० अग्नीवर भांड्यांत फोडणी सिद्ध करून त्यांत भाजी, इ० पदार्थ टाकणें; २, भोजनोत्तर मुख्यास रुग्ंध यावया करितां रवातात जो विडा त्यास किं० विड्यास रुग्ंध लागावा म्हणून त्यांत घालितात जें लवंग, वेलदोडा, पत्री, इ० रुग्ंधिद्रव्य त्यास स्० .

फोडणें, फुटे असा करणें .

फोंडवळी, स्त्री० रा० डोकीचे केंसाचे समाप्तीस मानेना मध्यभागीं जीलहानशी खळी असते ती .

फोडशी, स्त्री० रा० एक वन्य पालेभाजी आहे .

फोंडळणें, रा० फोंडळणें .

फोडी, स्त्री० देवीचा जो फोडती .

फोडींब, ३ लिं० जाळया करितां उभें फोडलेलें जें लांकूड तो .

फोदलणें, **फोदालणें**, संवाडणें .

फोदलपट्टी, **फोदालपट्टी**, स्त्री० संवाडपट्टी .

फोषशा, **फोषसा**, ३ लिं० तादृश घटमूटन व्हे असें मेदेवडीनें स्पूल झालेलें शिथिल जें शरीर तो आणि तद्दिशिष्ट मनुष्यादि तो .

फोषीस, न० फुफ्फुस .

फोंफेटी, स्त्री० कों० फोंफेटी .

फोंफेटें, न० कों० फोंफेटें .

फोपेणें, रा० विववा, शेराचा बीक, इ० लागून विडल्या मुळें किं० पित्तक्षोभादि कारणानें बरीलत्वा फगून वरयावी अशी जी विकृति होत्ये तद्दिशिष्ट शरीर शरी

फौज

शरीरावयव याणी होणें .

फौफावणें, सर्पादिकांनी फुपणें .

फोफेटी, स्त्री० कों० एक वेल आहे .

फोंफेटें, न० कों० फोंफेटीचें फल तें .

फोल, न० जाचेपोटीं कणांश नाही असा जो भात, इ० धान्याचा दाणा तें; २, आंतील कणांश वेगळानि घाला असतां जें धान्याचें नुसतें टरफल रहातें तें; ३, असा वातो तत्सांश जात नाही असें जें भाषण, व्यवहार, इ० त्यास स्०; ४, स्त्री० बा० कागदाचें जें एक पान ती .

फोलकट, न० जामध्यें कणांश स्वल्प आहे असें जें धान्य तें .

फोलणें, आंतील कणांश न दुखवतां बाहेर निघे असा भात, इ० कांचा दाणा, नख, दांत, चोंच, इ० कांनी सोलणें; कोणे कांनें राज्यादिकां हीं एक फोलून फोलून रावणें स्० जाचें हरण करतो त्यास किं० इतरास हा हरण करतो असें न समजूं देतां युक्ति प्रयुक्तीनें निघेल तितका तत्सांश काढून घेणें किं० तादृश युक्तींनी सर्व तत्सांश काढून घेऊन तो राज्यादि अर्थ निस्तत्व करणें .

फौज, स्त्री० हिं० सैन्य .

फौजदार, पु० हिं० चोरी, शिंदळकी, कज्जा, मारा मार, इ० कांचे चौकशी, इ० कामावर जो सर्कारांतून अधिकारी ठेविला असतो तो; २, महान .

फौजदारी, स्त्री० फौजदाराचा जो अधिकार ती .

फौजफांटा, पु० फौज, तोफखाना, इ० जें खटलें तो .

फौजबंद, ३ लिं० सेनाबल जापाशीं यथास्थित आहे असा जो राजा, सद्दूर, इ० कोणी तो .

ब, स्त्री० मुलें आपले आईस झ०

बईल, पु० बेल.

बक, पु० एक पक्षी आहे; २, केवल अन्य वयस्क
जें पिल्लु तो; ३, स्त्री० जाला लेखपत्रादिप्रमा-
ण नाही अतएव सत्य मानितां येत नाही असें
जें प्रतिज्ञादिविषयक तोंडचें भाषण ती; ३० स्म०
हजार बका आणि एक लिरवा.

बकई, स्त्री० एक चाकून भेद आहे जाचा आकार
बस्त्यासारखा असतो ती.

बकटभैरू, २ लि० दे० खुळचोंट.

बकटमोडीचा, २ लि० एक शिबी आहे.

बकटें, न० प्रसंगविशेषीं शिश्नास झ०

बकणी, स्त्री० बकबक; २, पिष्टादिकांची जी फकी
ती.

बकणें, अहंकारादिकांनं आंत कांहीं अनिवाय दिसा-
याजोगें मनस्वी बोलणें.

बकध्यान, न० बकाची मत्स्य धरण्याविषयी जी ध्या-
नस्थवसल्यासारखी स्थिति तें; २, ला० कांहीं ए-
क कार्यसिध्यर्थ लोभादि पोटांत ठेवून बाह्याकारां
शांतपणें जी स्थिति कोणी धरितो तें.

बकध्यानी, २ लि० बकध्यान धरून बसतो जो मनुष्य
तो.

बकबक, स्त्री० मनस्वी बकण्याचा जो व्यापार ती.

बकमार, स्त्री० हिं० बंदुकींत एक जाति आहे.

बकरकुदाई, स्त्री० हिं० बकण्यास जसें बुकलून
बुकलून मारितान नसें कज्जा, इ० प्रसंगां एका
दुर्बळाम अनेकांनीं मारण्याचा जो व्यापार ती.

बकरा, पु० हिं० एक ग्राम्य पक्ष आहे.

बकरी, स्त्री० हिं० बकण्याचे जातीची स्त्री ती.

बकसूँ, न० बकण्याचें पोरतें; २, बकरें.

बकरें, न० बकण्याची जी साधारण जाति तदाक्रांत तें.

बंकवरी, स्त्री० रा० एक तृणधान्य आहे.

बकचा, पु० स्त्री० हिं० बकबक.

बकवाद, पु० हिं० बकबक.

बकाण, बकाणा, पु० निवाचा जातींत भेद आहे.

बकाबक, अ० कोणेकास बुक्यांनीं मारणें, पोहे,
इ० सुढीनीं घेऊन भराभर खाणें, भराभर सशब्द
ओकणें, इ० कांचे वि०

बकाल, पु० بقال फा० धान्य कापड किराणा.

इ० कांचा व्यापार करणारा जो उदमी तो; २, न०
बकाल लोकांचा जो समुदाय तें.

बकाली, स्त्री० بقالی बकालाचें जें क्रयविक्र-
यात्मक व्यापाररूप कर्म ती; २, ३ लि० बकाल
संबंधी जी गति, जागा, इ० तो.

बकाळी, स्त्री० एक वन्य झाड आहे.

बकी, स्त्री० एक फुलझाड आहे.

बकुल, पु० एक पुष्प वृक्ष आहे; २, न० त्याचें जें
फूल तें.

बकुळ, स्त्री० बकुल प्रथमार्थी; २, न० बकुला-
चें जें पुष्प ते आणि फूल तें.

बक्तर, न० हिं० बिलखत.

बक्तवार, २ लि० बरबतवार.

बक्तवारी, स्त्री० बरबतवारी.

बक्शीगहू, पु० गह्मांत एक जाति आहे.

बखतवार, २ लि० हिं० तालेवार.

बरबतवारी, स्त्री० हिं० तालेवारी.

बरव

बग

बरवंदणें, रा० बरवांदणें.

बरवंदी, स्त्री० रा० बरवांदी.

बरवर, स्त्री० हिं० प्राकृत भाषेनें राजादिकांनं ग-
यरूप वरित लिहिलें असतें ती; २, ग्रामादिकां-
त कज्जा, चोरी, इ० झालें असतां तें सर्कारांत क-
ळवायासाठीं ग्रामाधिकारी लिहून पाठवितो जें
वर्तमान ती.

बरवल, न० केवळ फुरलेलें किं० ठेंबलेलें असें
धातुमय जें भांडें त्यास ह्म०.

बरवलणें, वा० मनुष्यादिकांस कुमलणें.

बरवळ, स्त्री० गावांतली गृहादिरूप जी बंदिस्त
तिणें रुधलेली नव्हे अशी रिकामी जी जागा ती;
उ० आमचे घराजवळ बरवळ मोठी आहे तींत
तुम्ही घर बांधा; २, मनुष्यादि बसतीनें श्रम्य
गृहादिसंबंधी जें विस्तीर्ण स्थल त्यास आरा-
पानें ह्म०.

बरवा, स्त्री० केवा द्वितीयार्थी.

बरवांदणें, रा० बाहुमूलानें दुसऱ्यास धक्का मारणें.

बरवांदी, स्त्री० रा० बाहुमूलानें मारिताना जो धक्का
ती.

बरवेडरवार, २ लिं० बरवेडा करण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.

बरवेडा, पु० स्वस्ववृत्तीनें चालणाऱ्या व्यवहारा-
स अडवण करणारे जें कांहीं एक रवटलें तो
आणि तेणें करून त्या व्यवहारांत होतो जो व्याप्ते
प तो किं० त्या व्यवहाराची होत्ये जी दुर्दबा तो.

बरवशी, पु० بخش فौजेवर जो एक मुख्य अधि-
कारी असतो तो.

बरव

बरवशीगिरी, स्त्री० हिं० बरवशीचा जो अधिकार
ती.

बरवशीस, न० हिं० कोण एकाचे दोर्यादियुण
पाहून राजा, इ० संतोषयुक्त होऊन त्यास जें इ-
न्यादि देतात तें; १, २ लिं० माफ.

बगड, स्त्री० तांदळाची करड ती.

बगणें, पाहणें.

बगर, अ० बांचून; उ० मी रुपये घेतल्या बगर जा-
णार नाहीं; बगर हकूम, बगर परवानगी, इ०
स०.

बगल, स्त्री० कारव.

बगलबंद, पु० हिं० आंगरखा, इ० कांसजो बग-
लेचा रुमारे बंद लाविताना तो.

बंगला, पु० हिं० क्रीडा, बैठक, इ० कांसाठीं भू-
मीवर किं० दरवाजा, इ० कांवर मजला देऊन ते-
थें गृहासारखा बंदिस्त करून करतात जें रम्य
स्थल तो.

बगलौट, बगलौठ, न० रा० कुभांड.

बगलांटी, बगलांठी, २ लिं० रा० बगलां कर-
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बगली, स्त्री० पायांचे घांसण्यानें उंटास एक रोग
होत असतो तो.

बगल्या, पु० जो जाचा चाकर नसता हाताखा-
लीं सर्वदा वागणारा तो त्याचा; २, कोणेंक अ-
धिकारांवर सर्कार, इ० कांतून सुरव्यलें करून जो
नेमला असतो त्याचे हातांखाली जो दुसरा दि-
लेला तो त्याचा.

बगल्याचोर, पु० प्रतिघेनें बायल प्रसंग पाहून

हकूम

हळूच बगलेस वस्तु मारून चोरणारा तो .
 बगळा, पु० बकप्रथमार्थी.
 बगाड, न० देवापुढें मनुष्यास नवसाचे गळ ये-
 चायासाठीं एक यंत्र करून ठेवितात ते .
 बगारणी, स्त्री० फोडणी .
 बंगाला, पु० एकदेश आहे .
 बंगाली, २लि० बंगालदेशासंबंधीजो जिनस .
 भाषा, मनुष्य, इ० तो .
 बंगी, स्त्री० हिं० फळें, फुलें, इ० जिनस वहावया
 करितां दोहोंकडे शिंकीं लावून जी कावड करि-
 तात ती .
 बगीचा, पु० باغ ! लहानजो बाग तो .
 बगुणी, स्त्री० लहानजें बगुणें ती .
 बगुणें, न० विस्तीर्ण तोंडाचें कडी, सांभारें, इ०
 करण्याचें उपयोगी ताम्बादिधातूचें पात्र अस-
 तें तें .
 बगोटी, स्त्री० कों० नरडें .
 बगोटें, स्त्री० कों० नरडें .
 बघणें, पाहणें .
 बचक, स्त्री० पिशादिपदार्थ राशीतून काढून
 घ्यावयासाठीं केलाजो कमलाकार हस्त ती; ब-
 चकेंत पाणी धरणें इ० एखादे दुःसाध्य गो-
 ष्टीविषयीं व्यर्थ प्रयास करणें .
 बचकण, स्त्री० रा० बचक .
 बचकणा, २लि० कों० लहान मुलांचा उपयोगी
 लहानजें बस्तू तो .
 बचकणी, २लि० बचकणा; २, स्त्री० मुरव्य सं-
 प्रदायापेक्षां लांबी. रुंदीस कमीजो धोबजोडा,
 प्रा०

प्रा० लहान मुलांस नेसावयाचा उपयोगी ती;
 २ मधानें भरलेलाजो शिसा ती .
 बचकन, बचकर, बचदिशीं, अ० बच अस्त
 शब्द होई असें बिरबल, इ० कांत पाय भरणें,
 इ० कांचे वि०
 बचका, पु० रा० बचक .
 बचडा, पु० हिं० लहानजें मनुष्य, पक्ष, पक्षी,
 इ० कांचें पुमपत्य तो .
 बचडी, स्त्री० मनुष्यादिकांचें लहानजें स्त्र्यपत्य
 ती .
 बचडें, न० हिं० मनुष्यपक्षादिकांचें लहानजें
 अपत्य तें .
 बचनाग, पु० एक सविष कंद आहे जो संस्कारें
 करून ओषधोपयोगी होतो तो; २, त्याचेंजें
 झाड तो .
 बचबच, स्त्री० कोण एक कार्याची व त्या कार्य
 कर्त्याची जी दबदब होत्ये ती .
 बचाब, पु० हिं० उपद्रवकारकजें कांहीं एक त्या-
 पासून तो उपद्रव न बांधतां कोणेकाचे योगा-
 नें सुरक्षितपणें होत्येजी स्थिति तो .
 बचाबणें, उ० कोण एकास बचानानें विशिष्ट क-
 रणें .
 बचेरी, स्त्री० उपहास्यता .
 बच्चा, पु० हिं० बचडें; २, कबड्या, पैसे, इ० ख-
 ळी, इ० करून खेळतात त्या प्रकरणीं प्रसिद्ध
 एक अर्थ आहे तो; ३, गाड्याचे चाकाचें भोंक
 मोठें झालें असतां त्यांत ठोकळा मारितात तो;
 ४, अंगरखा, इ० कांचे कळीस बुपूर आली
 असतां

बच्छा

बट

असतां त्याकळीस लावितानजो राजूस लहान-
सा जोड तो .

बच्छान, स्त्री० खानेचाजो विषडलेपणा ती .

बच्छडा, पु० बचडा .

बच्छडी, स्त्री० बचडी .

बच्छडे, न० बचडे .

बजरबट्ट, पु० एक वृक्ष आहे; २, त्याची बी तो .

बजा, अ० बजाहा .

बजाग, स्त्री० कजाकजी स्त्री तिला झ०

बजाज, पु० कापडाचा क्रयविक्रय व्यापार कर-
णाराजो शिंपी, इ० तो .

बजाजी, स्त्री० बजाजाचें कर्म ती .

बजावणें, तटकारणें; २, काहीं एक दुर्घट काम
अंगावर घेऊन सिध्दीस नेणें .

बजाहो, अ० वैभवादिकृतसाधर्म्यास्तब किं०
सेवकादिकांचेबायीं मानिलेलेजें स्वप्रतिनि-
धित्व त्यास्तब आरोपानें तद्रूप मानिलेला अ-
मानव्हे केवळ स्वनः तोच असा अर्थजेव्हां वि-
वक्षित आहे तेव्हां या उक्तप्रकाराचे द्योतनार्थ
याचा प्र०; कदाचित् वस्तुनः तादृश आरोप
असतांही आरोपमानायाजोगा भेद दिसत ना-
हीं अशी विवक्षा असतांही प्र०; ३० सर्वांचे
हातून काम रेंदेना तेव्हां बजाहां महाराज गेले
तथापि एक वर्ष लागलें; शिंदेस्यणजे बजाहां
पेडावे होते .

बजिन्नस, अ० प्रा० प्रत्यक्ष या अर्थी सांगणें .

बोलणें, जाणें, पाहणें, इ० कांचें वि०; ३० ब-

जिन्नस मी पाहिलें आणि तूं नेलें नाहीं म्हणता-

स

स .

बजंगबली, पु० हनुमंतास झ०

बट, पु० स्वभावानें ठेंगणा, पुष्ट. आणि चालीस
आंगलाजो घोडा तो; २, कों० खेळायाचे गो-
व्यांतील जो रपतो; ३, न० लोखंडांत एक
जाति आहे; ४, स्त्री० अंबाडी, ताग, इ० कां-
चे रहावीस, शेंपंनास, इ० तंतु एकत्र संबंध्य
होऊन झाला असतोजो समुदाय ती; ५, कें-
सांचीजीजटा तीस झ०

बटकुली, स्त्री० निंदेनें बटकीस झ०

बटकूरें, न० रा० बटकूर .

बटकुन्या, ३ लि० बटक्या .

बटकूर, न० बटकुली .

बटक्या, ३ लि० बटकीशीं रत असतो तो .

बटछपाई, स्त्री० सर्कारांतून न्यूनाधिक मापां-
ची चौकशी करून खरें मापांचर छाप मार-
ण्याचा व्यापार करितात ती; २, जाचें मापा-
वर छाप मारिला त्याबद्दल त्यापासून दंड
घेतात ती .

बटणावळ, स्त्री० चालीचे नाण्यांपक्षां कमी-
जें नाणें तें बटाविलें असतां बरजो बटा याचा
लागतो ती .

बटमोगर, न० कों० बटमोगन्याचें फुल; २,
स्त्री० बटमोगरा .

बटमोगरा, पु० एक लहान फुलझाड आहे .

बटमोगरी, स्त्री० बटमोगरा .

बटमोगरें, न० बटमोगरीचें फुल तें .

बटचा, पु० जास पांच चार पुडे असतात आणि

झांक

झांकदोरा, उघडदोरा, लाविला असतो अशी
 एक पिझवी आहे.
 बटवी, स्त्री० लहानजो बटवा ती.
 बटाई, स्त्री० बटणाबळ; २, शेताचा भुमीचे धन्या-
 स घावयाचा ऐन जिनशीजो सारा ती.
 बटाऊ, ३लि० बटाव.
 बटारा, पु० बटाटे.
 बटाटे, न० एक चतुर्ल कंद आहे.
 बटाव, ३लि० हरामी, सोदा, तो.
 बटावणे, आपले जवळचे नाणे विकून बाजार
 भावाप्रमाणे सजातीय विचक्षित नाणे घेणे.
 बटीक, स्त्री० कुणबीण; २, मुळची गरत असून
 व्यभिचारी प्रवृत्त होऊन त्याजवरचे उपजीवि-
 का करत्ये अशीजी स्त्री ती आणि त्याच मार्गे व-
 र्तू लागली जी तिची कन्या तीही.
 बटु, पु० मुलाची मुंज झाल्यापासून त्यास तारु-
 ण्य प्राप्त होईपर्यंत तो.
 बटुभोजन, न० मं० मुंजीचेद्विशी बटूस भो-
 जन देतात ते.
 बटुचरित्र, न० मुंजीमध्ये जे बटूस चरित्र नेसाव-
 यास देतात ते.
 बटुवामन, पु० बटूसच ह्म०
 बट्टा, पु० हिं० विचक्षित नाण्यास सजातीय ना-
 ण्यापेक्षा मूल्यकृत जी हीनता असत्ये तो किं०
 ते नाणे देऊन सजातीय दुसरे नाणे घ्यावया-
 चे असतां समसंख्याक देऊन मूल्यकृत स-
 मता व्हावयास बरजो द्रव्यांश द्यावा लाग-
 तो तो; २, त्या सजातीय नाण्यास मूल्यकृतजें

आधिस्य

आधिस्य त्यास, आणि ते विकले असतां येतो
 जो चरताळा त्यासही ह्म०; ३, ला० लोकांनीं
 नाब ठेवण्यास कारणीभूत जो दोष तो; ३० असें
 लिहिलें झणून काही घट्टा नाही; या पोरानें दुष्क-
 र्म करून कुलास बट्टा लाविला; ४, माणीक.
 मोर्ती; ५० रत्ने बांधायाचे जे लहानसें फडके अ-
 सते तो.

बट्टावणे, रा० बटावणे.

बट्टेरबोर, ३लि० बट्टा आहे जास असें जें कुल
 किं० नाणे, इ० तो.

बट्टु, ३लि० अन्यंत जड, मंद, आळशी, असा जो म-
 नुष्यावि न्यास ह्म०.

बंड, न० राजाज्ञा नसतां येत्यादि जमवून एकाच
 धनी व्हावे, एकाच कारभारी, इ० व्हावे आणि
 प्रजांपासून रबडणी घ्यावी, मुलूख मारावा,
 असें काही उत्पन्न होणे जें प्रकरण ते; २, तोन-
 या; ३, साधुता, तपस्विता, इ० गुण अंगी नस-
 तां लोक बंधनार्थ त्यांचे कोणी धर्मिणो जें सांग-
 ते.

बडका, पु० कफाचा जो दाट गोळा तो.

बडरबुळा, पु० रा० कोणेंक कार्याचे ठायीं प्राधान्य
 करून जो कर्मकर्ता त्याचे दाताखालीं दुसरा
 कोणी असावा झणून उगीच निमित्तास जो को-
 णी सहाय असतो तो.

बंडरबोर, ३लि० बंड करण्याचा स्वभाव जाभातो

बडगा, पु० रोणपा सुरव्यार्थी; मारण्याचे प्रसंगी-
 च प्र०; ३० त्याणें ह्म पाहिलें परंतु बडगा पा-
 हिला नाही; बडगा दाखविणे ह्म० स्वकार्ये सा-

धून

पूरे हुसन्वास ठकविणे; तेथे काय बडगा आ-
हे, इ० स्थलीं नेथे कांहीं नाहीं

बडबड, स्त्री० प्रयोजनवान्यजे बडून भाषण
नी; २, असंगत निर्मूल, अवस्थ, इ० दोष वि-
शिष्टजें भाषण, ग्रंथ, इ० ती.

बडबडणें, बडबड करणें.

बडबडीत, ३लि० वा० पीठ अधिक झाल्यामुळे स्वाद
रहितजो कडी. साभारें, पातळ भाजी, इ० पदा-
र्थ तो.

बडबडया, ३लि० बडबड करण्याचा स्वभाव जाचा
तो.

बडम, न० पाच चार भाजा एकच शिजवून करि-
तान जी एक पातळ भाजी तें.

बडवणें, काठी, सोदा, घण, इ० कांहीं कांहीं एक पदा-
र्थ ठोकणें, किं० वस्त्र, इ० पाषाणादिकावर उधळु-
न आपरणें; १, बेल, रोणगा, इ० कांवे ओडवणें
किं० त्यांस तत्संस्कार विशिष्ट करणें; २, न० ब-
डविण्याचें साधन दोणपा, इ० तें; ३० सुडा हातानें
किती ठोकड्याल कांहीं बडवणें घे.

बंडवाला, पु० बंड प्रथमार्थान मिळालेला जो तो.

बडा, ३लि० हिं० मोठाजो तो; स्म० बडाघर पोकळ
बांसा; याची प्रसिद्धि कवित्.

बंडा, पु० एका जागीचें अळू आहे त्याचा जो कोरा
तो.

बंडाळी, स्त्री० ऐकमत्याभाव किं० द्रव्याभाव, इत्या-
द्यनेक निमित्तानी जी अव्यवस्था ती; ३० त्याचे
घरीं जेवणाची बंडाळी असत्ये.

बडिंदार, पु० अतिशयोक्ति, इ० रीतीनें वर्णन वि-

षय

षय जो कोण एकाचा मोठेपणा तो परंतु तत्क-
थन प्रसंगीं त्या मोठेपणाची निंदा असता त्या
विषयीं लोक प्रयोग करितान; ३० याची बायको
साराष्ट्रिस्त माहेरचा बडिंदार सांगत असत्ये.

बडी, स्त्री० रा० फुलें, फळें, इ० उंच पदार्थ खालीं
पाडावयाची जी ओंकडी ती.

बंडी, स्त्री० कमरेपर्यंत जो आंगरखा ती.

बडींच, ३लि० सूत भरावें झगून बडवून माफ के-
लेलें जें जोठ, इ० वस्त्र तो.

बडीशोप, बडीशोप, स्त्री० एक ओंषधी धान्यवि-
शेष आहे.

बडेजाव, स्त्री० कोण एकाचा संपत्तिमूलक जो
उत्कर्ष त्यास झ०; ३० त्या गृहस्थाची शिंद्याचे ल-
श्करांत बडेजाव झाली; २, राजादिकां पुढें पोब-
दारानीं झगण्याचा शब्द आहे.

बंडया, पु० व्यवहारांत चतुर, धीट, नवेंच लचांड
एखादें उठवाचें अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो.
बडई, पु० हिं० स्तनार काम करणारी अशी एक
जाति आहे.

बडनी, स्त्री० हिं० संपत्ति, प्रतिष्ठा, यांची जी चढ-
ती कळा ती.

बडाइकी, स्त्री० बडाई.

बडाई, स्त्री० प्रा० फुडारकी.

बडाईखोर, ३लि० फुडारखोर.

बदायखोर, ३लि० बडाईखोर.

बडेल, न० बडे, इ० तळून अवशिष्ट राहिलेलें जें
तेल तें.

बडया, पु० को० एरंड, इ० कांवे जें वाडकें तो.

बणगी

बण

बनी

बणगी, स्त्री० सजगुन्याची जी लुंगी ती.

बनका, पु० बदका.

बनखल, न० ३ लि० बरखल.

बनणें, गोठ्याचे खंडांत एका गोदीपासून दुसऱ्या गोदीनें असुकप्रदेशां रहावे अशीजे मर्यादा ती रुढून ती गोदी जवळ आली असतां खंडण्याचा अनुपयोगी होव्ये अशादशेनें तिणें युक्त होणें, गोठ्याचें बनणें, प्रा० धीन, पाऊल, चोंगा, इन-क्याचे अंतरांनें होतें.

बता, पु० रा० बत्ता.

बताडा, ३ लि० सामान्यरीतीपेक्षां आकारपरिमाण जाचें मोठें असाजो गृह, पात्र, फल, इ० परार्थ तो.

बताना, पु० गुजराती, इ० लोक पागोट्याचे ओं-तजें दुसरें लहानसहान पागोटें घालून जाचे योगानें विशिष्ट पागोट्याचा आकार मोठा रि-सतो तो.

बनावणी, स्त्री० जाचें मोंग आणिलें न्याचा वर्त-नाचें अनुकरणद्वाराजें प्रदर्शन तो सोंगाडी करि-तो ती; २, अल्प किं० नीरस जी कांहीं गोष्ट ती श्रोत्यास नीट दिसे अशी बनावून सांगण्याचा जो प्रकार ती; ३, देणें, येणें, याची अटकळ पहा-वयाकरितां कीर्तविरून गवतावणीचे पूर्वी कच्ची गवतावणी करीत असतात ती.

बतासफेणी, स्त्री० मिठाई आहे.

बतारसा, पु० बत्तासा.

बनेला, पु० गळबतांत एक भेद आहे.

बत्ता, पु० गवलांत ओषधादिक घालून कुढायासाठीं

दगड, लीह, इ० कांचा दंडाकार पदार्थ केला अ-सतो तो; २, गोदी बनली किं० नाहीं हें पाहाया-साठीं दोन गोठ्या किं० एक गोदी आणि कोंडया-चामध्यें पाऊल, बात, चोंगा, घालितात तो.

बत्तासा, पु० सारबरेचा एक पदार्थ आहे.

बत्तिशी, स्त्री० बत्तीस पदार्थांचा जो समुदाय ती;

२, भाषणसाधनभूतजो बत्तीसदंतानी उपल-क्षित मुखविभाग त्यास स्त्र०; याचा प्रयोग बा-ईट बरें बोलिला असतां प्रारब्धदशेनें खरें दोन तेंथेंच; ३, तो बोलला होता कीं तुमचें कार्य हो-ईल त्याप्रमाणें कार्य झालें तस्मान् त्याची बत्ति-शी चांगली आहे; त्याची बत्तिशी वाईट आहे; बत्तिशी वडणें स्त्र० कांहीं एक बोललाजें अशुभ तदनुरूप होणें; ३, बत्तीस वर्षांचे जे वय ती; ३, आस्ती बत्तिशीमध्ये होतां त्यावेळस पांचमणा-चें ओझें उचलीत होतां; ४, बत्तीसहान लाब ए-क वस्त्र आहे.

बत्तिशीमसाला, पु० बत्तीस ओषधें एकवकरून घोट्यास चागयाचा एक मसाला आहे तो.

बत्तिसा, पु० बत्तिशीमसाला, २ झाळनीण, इ० कां-स घावयाचा जो बत्तीस ओषधांचा समुदाय प्र-स्थि आहे तो.

बत्ती, स्त्री० हिं० सारबरेचाण, फटाकें, इ० कांस पेटवायाकरितां दाखून घाळलेलें सूत, इ० जें सं-वक्ष करितात ती; २, दिवा, इ० कांचे बातीसही करावित् स्त्र०; बत्ती लावणें स्त्र० गृहादिकांस आग लावणें किं० कज्जा लावणें; ३, एक पा-गोटें उभें विरून जीं अरुंद दोन पागोटीं करिता-

बत्ती

त ती प्र० किं० तिनक्या रुदीचेंच विणलें असतें जें पागोदें ती.

बत्तीस, ३लि० गंरव्या आहे ३२; बत्तीस हालवान, पाडीन, इ० स्थलीं विशेष्य संनिधानाबांधूनही रांतां-चा बोध होतो.

बत्तीसलक्षणी, ३लि० शास्त्रामध्ये स्थिया, पुरुष, यांचीं उत्तम लक्षणे बत्तीस लिहिलीं आहेत तत्क-क जोतो.

बत्त्या, पु० कां० बत्ता.

बद, पु० आडसंधास गर्मांमुळें एक निर्मुरव गळवा सारखें उठाणू होतें तो.

बंद, पु० कांहींएक पदार्थ बांधावयासाठीं साधनभू-तजो दोरी, इ० कां०चा तुकडा तो; २, तेणेंकरून बां-धिलें असलें पदार्थाभोंवता होतो जो रचनाविशे-ष तो; ३, अंगरवा, पालरबीचा पडदा, इ० कांस लाविला असतो जो कसा तो; ४, ला० कोणएक गोष्टाविषयीं अमुकानें अमुक शीतीनें अमुकका-लीं अमुक कर्णें, या बाहेर वर्तून नये असा शास्त्र, राजा, लोक, इ० कां०नीं केला असतो जो नियम तो; ५, ब्राह्मणानें प्रातःस्नान केल्याबांधून कांहीं करूं नये असा शास्त्रांत बंद करून ठेविला आहे; ६, कारागृहादिकांचाठायीं जी प्रतिबद्धता तो; ७, रोन वरबाचा जो कागदाचा तुकडा तो; ८, ३लि० वि० गति कुठित होऊन प्रतिबद्ध झाला जो मार्ग, व्यव-हार, उदक, भाषण, इ० तो; कर, हो, अस, इ० धा-तूंचे योगी प्र०

बदअंमल, पु० व्यभिचारादिक जें दुष्कर्म तो.

बदक, न० एक पक्षी आहे.

बद

बदकण, बदकन, बदकर, बददिन, बददिशीं,

अ० अनु० चिरवल, इ० मृदुस्थलावर मनुष्या-दिकानें पडणें, इ० कां० किं० लोणी, शेण, इ० कां-चा गोळा, पक्क अंधा, इ० मृदु पदार्थांचें पडणें, मारणें, इ० कां० वि०

बदकर्म, न० बदअंमल.

बदका, पु० शरीरादिकांवर बुक्कीनें प्रहार तो; २, भि-त्यादिकांवर ठाकणें, मारणें, इत्याद्यर्थ घेतला किं० घेण्यासाठीं उद्दिष्टजो बचकभर चिरवल, शे-ण, लोणी, इ० कां०चा गोळा तो.

बदरचल, न० चहूंकडे टेंप असून मध्यें रचालवर जे स्थल तें; हे स्थल घाचकांचें विशेषण होतें; ३० त्या बदरचलांन दहा घेणें आहेत; तीं जागा बदरच-ल आहे; २, ३लि० थवकडेजें भांडें, इ० तो.

बदरचलास, ३लि० हिं० कारागृहापासून सरला जो तो.

बंदरचाना, पु० हिं० कारागृह.

बंदरचुलास, पु० हिं० राजादिकानें प्रतिबंधांत ठेविलेले जे खोर, पक्ष, पक्षी, इ० त्यांची जी सर-का तो.

बदनकशा, पु० हिं० कोण एकांनं कीर्त्यर्थ आर-ब्धजो व्यापार तो विवक्षानुरूप सिद्धीस न गे-ल्यामुळें होत्येजो बचेरी तो; ३० सभेमध्ये त्या पंडिताचा बदनकशा झाला.

बदनक्षा, पु० हिं० बदनकशा.

बदनामी, स्त्री० हिं० युद्धाचाठायीं पलायन किं० आरंभिलेले कार्य तडीस न गेलें, इ० कारणांमु-ळें आव जाऊन होतो जो दुर्लोकिक ती.

बदफेल, ३लिं. منسل नीतिविरुद्ध आचार करि-
तो तो.

बदफेली, स्त्री. بدفعلی बदफेलाचें जें कर्म ती.

बदबद, अ० अनु० घट्टदही, आंबरस, पु, इ० पा-
त्रादिकांतून ओतणें, शरीरादिकांतून बाहेर प-
डणें, इ० काचें वि०

बदबदणें, नगारा, भांडें, इ० फुटणें, इ० कार-
णामुळें विस्तर नीच वाजणें, २, पिकलेलें उ-
ठाणें, इ० प्र्यातिरेकानें विशिष्ट होणें

बदबदीत, ३लिं. बदबदायाजोगाजो नगारा.
भांडें, इ० तो.

बदबोय, स्त्री. दुर्गंध; २, ला० दुर्लोकिक.

बदमस्त, ३लिं. بدست पराकाष्ठेचाजो उन्मत्त तो.

बदमस्ती, स्त्री. بدستی बदमस्तपणा.

बदमामली, स्त्री. بداملي दंडेली.

बंदर, न० हिं० ग्राम्यादिकांचा आश्रयानें समुद्रा-
चे किं० खाडीचेकांहीं जीं गलबतें लागायाची
जागा असत्यें तें, किं० तद्विशिष्ट तो गांवही तें,
२, समुद्राचाजो कांठ तो; उ० मी बंदरानें आ-
लों; बंदर करणें झ० वायु प्रातिकूल्य भोजन,
इ० कांहीं कारणामुळें गलबत अविबक्षित बं-
दरी लावणें; ३, ३लिं० दुसऱ्यास ठकला जाया-
चा नाहीं सर्व लौकिकीं व्यवहारांत दक्ष असा-
जो मनुष्य तो; शारा बंदरचें पाणी प्यालेला
झ० अनेक देवा फिरल्यामुळें चतुर झालेला
बंदर बाहणें, इ० स्थलीं जलमार्ग वाहणें.

बंदरकांठ, बंदरकांठा, पु० समुद्रतीर.

बंदरकिनारा, पु० बंदरकांठ.

बंदरंग

ब ३

बंदरंग, पु० बेरंग.

बंदरवाट, स्त्री० बंदरकारानें जी वाट ती.

बंदरसई, बंदरसही, ३लिं० जलमार्गेकरून

किं० खुशकीनें बंदरांत सारबल झाला तो पदा-
र्थ.

बंदरी, ३लिं० देशांतराहून जलमार्गानें आलेला
जो खोबरे, सूपारी, तूप, छीठ, इ० जिन्नस तो;
२, वा० बंदरजो मनुष्य तो.

बंदरीजिन्नस, पु० मासळीचा कुठ्यास संकेतानें
झ०

बद्रा, पु० नोकेंत एक भेद आहे.

बदल, अ० हिं० कांहीं आपल्याजवळील वस्तु दु-
सऱ्यास देऊन त्यापासून विक्रय व्यवहारासंबंध-
न तत्प्रतिनिधित्वेंकरून कांहीं दुसरें प्यावें अ-
शा संकेतानें देणें, करणें, इ० काचें वि०; उ०
या पागोट्याबदल हा झाला देतोस तो कसा प्या-
वा; २, अवश्य घ्यावयाचें, घ्यावयाचें, करावयाचें,
इ० जें कांहीं तदभावीं. तत्प्रभावीं, तत्प्रतिनिधि-
त्वंकरून देणें, घेणें, करणें, इ० काचें वि०; उ० ए-
कादशीचें उपोषण होईना म्हणून त्याबदल ए-
क गोप्रदान केले; २, कांहीं एक प्रयोजक जे नि-
मित्त त्यामुळें; उ० चोरी बदल बंड पडला; अध्य-
यनाबदल या गावांत राहणें प्राप्त; ४, न० आप-
ण आपले घरची सुलगी कोणेंकाकडे घाबी,
आणि त्याचे घरची आपले घरीं करावी, असें
किं० आपण दुसऱ्याकडे घाबी, दुसऱ्यानें तिस-
ऱ्याकडे घाबी, त्या तिसऱ्यानें पुनः आपल्याक-
डे घाबी, इ० अनेक स्थान संकेतानें विवाह.

करण्याभा

करण्याचा जो प्रकार ते; को० बदल० स्त्री
(स्वाणें) धरलेल्या संकल्पादिकापासून ब-
दलणें.

बदलरवानर, अ० हिं० कोणेकाची मर्जी संतुष्ट व्हा-
वी म्हणून ये, जा, दे, इ० कां० वि०

बदलणें, सुळचा जो पदार्थ तो अन्यत्र नेऊन त्या ठि-
काणी विचशितरूपानें जो तत्सजातीय तो आण-
णें, २, ला० फिरणें द्वितीयार्थी; ३० तो वचनास ब-
दलला; तो राजाचा प्रधान राजावर बदलतांच
त्याणें सर्व राज्य बुडविलें.

बदलमुझारा, पु० بدلشمار संस्थानसंबंधी, इ० चा-
कगांस मुझान्याबदल जें द्रव्य देतात तो; प्रा० स्व-
र्चवाल्याने लिहिण्यामध्ये याचा प्र० होतो.

बदला, अ० बदल प्रथम द्वितीयार्थी; २, पु० कोण
एकास रुपये, इ० नाणें घाबयाचें असतां पारखुन
देत्येसमयीं त्यांत जो घाईट ऐवज निघतो तो जो पु-
नः बदलून घाबा लागतो.

बदलाचें लग्न, न० बदलावणानें झालें जें लग्न तें.
बदलाबदल, स्त्री० अदलाबदल.

बदलामी, स्त्री० आपण अपराध, इ० मुर्खीच केला
नसतां किं० बुद्ध्या केलानसतां जें एखादें दुर्निमि-
त प्राप्त होतें ती; ३० त्याणें चोरी केलानसतां त्या-
जवर चोरीची बदलामी आली.

बदलावण, न० रा० बदल वतुर्थार्थी.

बदली, स्त्री० हिं० अधिकारादिक जीं अनेक स्थानें
आणि अधिकारी, इ० जे अनेक स्थानां त्यांचा या-
स्थानीचा त्या स्थानां, त्या स्थानांचा तिसऱ्या स्था-
नी, इ० रूप जो स्थानभेद ती.

बदलोक्तिक, पु० दुष्कर्माचा चरण मूलक जो अ-
पकीर्ति तो.

बदल्या, पु० कांहीं एक कार्य करावयाकरितां
आपले स्थानां बोजित जो दुसरा तो; ३० आम-
चा चाकर आपला बदल्या देऊन लग्नासाठीं
गेला.

बदस्करत, ३लिं० कुरूप.

बदसूर, ३लिं० हिं० अपसूर.

बंदा, पु० आपले दासीचा जो पुत्र तो; २, ओशा-
ळगतीसुळें दुसर्याचे आसेंत बागतो तो त्याचा; ३,
३लिं० रघुर्दा, रुपये, कवड्या, इ० रूपें करून सं-
डरूप झालेला नव्हे असा अरबंड जो रुपया.
मोहर, पेसा, इ० तो.

बदाबद, अ० अतु० रक्षादिकावरून आंघे, फ-
णस, इ० पडणें किं० निसडया भुईवर पाय नि-
सरून माणसें, इ० पडणें किं० शरीरावर बु-
क्या मारणें, इ० कां० वि०

बदाबदी, स्त्री० अनेकानीं परस्पर बुक्या, इ०
कानीं बदाबद मारण्याचा जो व्यापार ती.

बदाम, स्त्री० दक्ष आहे; २, न० पु० तिचें फळ
तें तो.

बदामी, ३लिं० एक रंग आहे; २, तद्विशिष्ट शा-
लजोडी, इ० वस्त्र, इ० तो; ३, बदामाचा आकारा-
चा जो डबा, ठिकला, इ० पदार्थ तो आणि तद्वति
आकारही तो.

बंदीरवाना, पु० हिं० बंदरवाना.

बंदीवान, पु० हिं० राजादि प्रभूनी स्वतंत्र पणें वा-
गण्याविषयीं प्रतिबंध करून कारागृहादिकां

चादाचीं देविल्या असतो जो चोर, इ० अपराधी तो

बंदिशाळा, स्त्री० बंदिखान.

बंदिस्त, स्त्री० किष्ठा, वाडा, चौथरा देवळ, सोता-
चा बांध, इ० कांही विदा, रंगड, चुना, इ० कांहीं
करून जी रचना करी, २, किष्ठा, वाडा, इ० जी इ-
मारत ती, ३, शिल्पकबंद, इ० कांवे बंद अधिक
उणे झाले असतां समजावे म्हणून बरील बंदा-
वर संख्येचा अंक घालून जो संख्या नियम क-
रितात ती.

बंदिस्ती, स्त्री० बदिस्त प्रथमार्थी.

बंदी, स्त्री० कांही एक कारणाने कांही एक कार्यास
जो प्रतिबंध ती, उ० त्याचे घरी जावयास बंदी ना-
हीं, २, चालता जो व्यवहार, इ० त्याची गति कुंठि-
त होऊन जी अवस्थिति ती, उ० एखादे वेळ दक्षि-
णा चालली होती अतां बंदी झाली, ३, पु० सं-
राजादिकां पाशां जो स्तुतिपाठक असतो तो.

बंदीजन, पु० बंदी तृतीयार्थी.

बंदूक, स्त्री० दारूचा योगाने गोळी मारावयाचे
लोरबंडाची नळी इत्या एतद्विशिष्ट यंत्र आहे ती.

बंदोबस्त, पु० चेतनाचेतन परार्थ किं० कोणेक
व्यवहार अव्यवस्थित होऊं नये म्हणून त्यांचे
कांही एक नियामक साधनाने इष्ट व्यवस्थेंत
जें स्थापन तो किं० तेणें करून त्याची होत्ये जी
तादृश व्यवस्थेंत स्थिति तो किं० अव्यवस्थित
न होतो रहावे असा जो त्या व्यवहारादिकांचा
स्थिति प्रकार तो.

बंदोबस्ती, स्त्री० प्रा० बंदोबस्त.

बद्ध

बद्ध, अ० विवक्षितसंख्यापरिमाणांत इष्टव्यजन
न्यूनता किं० आधिक्य यांचा जो अभाव त्या-
चें द्योतक त्या संख्यापरिमाणाचें वि०, उ० तो मं-
व एधून बद्ध चार कोस आहे.

बद्धल, अ० बद्धल प्रथम द्वितीय तृतीयार्थी.

बद्ध, ३लिं० अग्निचारादि दुष्कर्म देखून शास्त्र-
मुखें लोकांनीं हा वाईट आहे असें मानावया
जोगे योग्यतेस पाबला जो तो किं० कोण्हेकाचा
अपराध हातून हकनांक झाल्यामुळे किं० न हो-
तां उमीच आरोप आल्यामुळे त्याणें कडुष्ट आ-
हे, वाईट आहे असें मानावयाचे योग्यतेस
पाबला तो त्याचा, उ० मी या दुष्टाचे संनतीस बा-
गून त्या ग्रहस्थाचा मात्र बद्ध झालों.

बद्ध, ३लिं० बंधन पाबला जो तो.

बद्धक, न० सं० पोदामध्यें अजीर्णादि विकृतीमुळे
जी स्तब्धता तें, २, आपल्यास जाचाया जोग्य
रूपानें परिणाम पावले जें स्वकर्मादितें.

बद्धकटाक्ष, न० सं० परस्परानें जें परम बेर तें.

बद्धकोष्ट, न० सं० पोदामध्यें नित्यदाः बद्धक
असावे अशी जी कोणेकास विकृति जडली
असत्ये तें.

बद्धमुष्टि, ३लिं० सं० कदर्यूस स०

बद्धमूल, ३लिं० सं० मुळ्या भूमीत दूर गेल्यामु-
ळे दृढसंबद्ध झाला जो रक्ष तो, २, स० शशि-
संत पुरती व्यासि झाली जाची असा जो रोग
तो, ३, अधिकारावर बहुत दिवस ठरल्यामु-
ळे दृढता पाबला जो अधिकाशी, इ० तो.

बद्धवेर, न० बद्धकटाक्ष.

बद्धस, स्त्री० हिं० देग, गहुटी, इ० कांस रवां ब अ-
डकाबयाभें कातडयानें मदचून करितात जें भों-
क ती.

बंध, पु० सं० बंद परंतु द्वितीय, पष्ठ, सप्तमार्थांवा-
चून; २, ला० जेणें करून गुंतला जानो असा
स्नेह, माया, प्रपंच, ममता, मोह, इ० तो; ३, च-
क्र, कमल, इ० कांभें अंकन करून त्यांत अक्ष-
रें लिहून तीं अक्षरें आंत घेऊन श्लोकादि कर-
ण्याचा प्रकार आहे तो; चक्रबंध, कमलबंध,
मालाबंध, रथबंध, इ० सं० प्र०

बंधणें, कोण एक गोष्टीविषयीं वडाकर्ताजो को-
ण एक त्यास कोण एकानें तद्विषयीं वडा होणें;
२, उभयसाध्यजो सवदा, विवाह, इ० तो उभय-
चतांस वडा करून तिसऱ्यानें बनविला जाणें.
बंधन, न० सं० बांधण्याचाजो व्यापार तें किं०
तेणें करून होतो जो बांधलेपणा तें किं० तत्सा-
धन जें दोरी, इ० तें; २, ला० संसारादिकांन गुं-
ताचास कारण जे मोहादिक तें.

बंधाटी, स्त्री० बंद प्रथमार्थी.

बंधारण, न० प्रा० बंद चतुर्थार्थी.

बंधाग, पु० को० बांध प्रथमार्थी.

बधिर, ३ लिं० सं० बहिरा.

बंधु, पु० सं० जाचे आईबापाचाजो पुत्र तो त्याचा;
२, पितृव्य, आत, मातुल, मावशी, गुरु, इ०
जें मातापितृस स्थानिक त्यांचे जे पुत्र ते प्र०; ३,
धनी, गुरु, बलन, व्यवहार, इ० एक आहे जो-
चा असे जे ते परस्पर हाणविलात; ४, आप-
ला उपकारकर्ता, केशरी, जो कोणेक ईश्वरादि-

क

क त्यास ह्म०; या अर्थी दानाचा जो बंधु तो दान
बंधु, अनाथ बंधु, इ० सं० प्र०; ५, बांधव.

बंधुत्व, न० पराकाष्ठेचें जें सख्य त्यास ह्म०

बंधुराज, पु० स्तुतीनें किं० निंदेनें भावासच ह्म०

बंधुवर्ग, पु० भाऊ. इ० बंधूचा जो समुदाय तो; २,
रा० काही निंदा, उपरोध, इ० विवक्षित असतां भा-
वास ह्म०; या अर्थी नित्येनें अनेक वचनांत; ३,
मी चांगली गोष्ट केली तथापि आमचें बंधुवर्ग-
चें मनास येत नाही काय करावें

बन, न० हिं० रुक्ष समुदायानीं विशिष्ट जो भवि-
भाग तें; या अर्थी प्रा० समास होऊन प्र०; ३,
बोरवन, आंबेवन, आशुलवन, इ० ग्रंथ
ह्मण, इ० कांत केवलाचाही प्र० होतो; २, पु०
दवाविध गोसाव्यामध्ये एक भेद आहे.

बनकेळ, स्त्री० केळीत एक भेद आहे.

बनणें, कोणेकास कोणेक कार्य करण्याविषयी
कालाचकाश, अंतःकरणरुनि, द्रव्य, इ० अपे-
क्षित असत्येजी सामग्री, त्यांचे आनुकृत्यानें
अनुकूल पडणें; ३, आत्मी गनवर्षीच घर बां-
धणार होतो परंतु साहित्य मिळालें नवतें ह्म-
णून बनलें नाही; मला निकडे जावयास बनत
नाहीं; २, पूर्वी तत्तद्धर्म वेंशिष्ट्यें करून असि-
द्धपणें स्थित जें काही त्याणें तत्तद्धर्म वेंशिष्ट्यें
करून व्यवहार्यता पावावयाजोगे योग्यतेस ये-
णें; ३, प्रनिष्ठिताचा पार पण सोद्यांचे संगती-
नें सोडा बनला; ३, शरीर किं० शरीरी मनु-
ष्यादिक घाणें बळकट आणि पुष्ट होणें; ४,
अनेकांचें अनुमतानें व्हावयाचा जो देव घेव,
विवाह

विवाह, इ० कांहीं व्यवहार तो नीं सर्व अनुमते परस्पर अनुकूल होऊन घटनेस येणें; ३० हा भाडेकरी मनस्वी हांकतो त्यास तुझीजर बनवून घालतार भाड्याचें वनेल; ५, परस्परांचा संयोगादि संबंध झाला असतां विशिष्टगुण उत्पन्न व्हावा कांहीं चांगलें कार्य व्हावें असा परस्परांचा अनुकूलभाव असणें; ३० याचें बाहेरचा माणसांशीं बनतें घरचे माणसाशीं बनत नाही, त्या गोघास आणि या गोघास चांगलें बनतें, अंबदाचें आणि गोडाचें बनतें; ६, कोणेकानें सुशोभित दिसावाजोगें वस्त्रालंकारादि रचनेनें विशिष्ट होणें; ३० अशी चढी पदी करून वदून कोणीकडेगे चाललीस; ७, कज्जा, युद्ध, इ० जंपणें; ३० त्याची आमची लढाई बनली.

बनतगर, स्त्री० तगरींत एक भेद आहे.

बनबनकीलकडी, स्त्री० हिं० एका नियंत्याचे आज्ञेत वर्तणारे नव्हत परस्पर एकमताचे नव्हत असे कोणेक व्यवहाराचे ठायीं असतानाजे अनेक कर्मे त्यांचाजो समुदाय त्यास ह्म०

बनान, स्त्री० प्रावरणाकपयोगी एक ऊर्णावस्त्र आहे.

बनाती, ३लिं० बनातेचाजो बरवा. दोषी. पिशाची. इ० तो.

बनाब, पु० कार्य यथास्थित होण्यासजीं अनेक साहित्यें पाहिजेत त्यांचे अनुकूल्यानें तें कार्य सिद्ध झालें असतां त्याजवर येतोजो सुघटित पणा तो; ३० हीं विलोरी झाडे लावल्यानें या अराशीचा चांगला बनाब झाला; अद्यापि त्या

चे

चे आमचे सबद्याचा बनाब बसत नाही; २, परस्परांचे संयोगानें कांहीं विशिष्टगुणादि उत्पन्न व्हावें असा कांहीं पदार्थांचा असतोजो अनुकूल भाव तो; ३० केशरी गंध आणि कस्तुरीचा दिकला याचा बनाब आहे.

बनाबणी, स्त्री० बनाबण्याचाजो व्यापार ती.

बनाबणें, कांहीं कार्य गोष्ट, इ० तदनुकूलव्यापारानें बनाबानें विशिष्ट दिसे असें सिद्ध करणें; ३० गोष्ट जरी नीरस असली तरी बनावून सांगितली म्हणजे गोड लागत्ये.

बनोट, स्त्री० धूपद, ख्याल, इ० कांचाजो रचनाप्रकार ती.

बंब, पु० जलादिक उंच उडविण्याचें यंत्र आहे; २, पदार्थाचें स्थूलत्व वर्णाच्याचें असतां हें विशेषण करितात.

बबब, अ० अबब.

बंबाळ, २लिं० भंबाळ.

बंबू, पु० संकेतानें शिम्भास ह्म०

बंब्या, पु० विद्यादिगुणानी रहित असून शरीराचें जो धष्टपुष्ट आणि दांडगा त्यास ह्म०; २, बंबू.

बन्ना, पु० गुप्तरूपें करून राखून ठेवावयाची जी कांहीं एक गोष्ट तिची जी जनांत प्रसिद्धि तो; २, कोणेकाचें दुष्कर्मादि बाहेर पडल्यामुळे जी लोकांमध्ये त्याची होत्ये उपहास्यता तो; ३, रा० कोण एकाचें कांहीं एक गोष्टीचें प्रत्यक्ष नसतां सर्व जनांमध्ये त्या गोष्टीचें प्रचुर भवण होत असाचें अशी जी प्रसिद्धि ती; ३० या बेंद्यानें ओपध दिलें असतां सर्व बांभतात एकही मरत नाहीं

अस्ता अस्ता आजपर्यंत बभा आहे .
 बंमहादेव, पु० गोसाव्यांच्या भीकभागाच्या वे-
 ळ्या शब्द आहे; २, अगडबंब .
 बसूजिव, ३लिं० हिं० कांहींएक सदा याचा प्रयो-
 ग कागदोपची; ३० अस्तल बसूजिव नकल .
 बया, स्त्री० आईस किं० आईसारिखे वडील स्त्री-
 स झणतात .
 बयाणा, पु० हिं० बयाना; २, राजादि प्रभूपुढेंचो-
 वदार, इ० कांती झणाव्याचीं जीं बाक्ये आहेत
 तो .
 बयाव, स्त्री० पु० हिं० तपशील .
 बयादवार, ३लिं० हिं० तपशीलवार .
 बयाना, पु० हिं० कांहींएक मोठा जिन्नस घेण्या-
 विषयीं ठरवून नंतर जिन्नस देणारास घेणारा
 किंवा द्रव्य विवचासार्थ देतो तो; २, इसच्या पा-
 शीं सांगणाची जी मोठी कांहींएक पर्तमानाची
 कथा तो .
 बरकत, स्त्री० हिं० द्रव्यादि लाभार्थ आरब्धजो
 कांहींएक व्यापार त्याची जी संभावितफला-
 नुरूप फलद्रूपता ती किं० त्या व्यवहारापासून
 त्याकर्त्यास होत्येजी लब्धफलता ती; ३० जायें
 रेंव अनुकूल नाही त्यास कोणतेही व्यवहारांत
 बरकत येत नाही; २, कांहीं पदार्थ वायाप्रकारें इ-
 तका न्यय झाला असता संपादा अशी संभावना
 असत्ये तो निवका न्यय झाला तरी कांहीं अवशो-
 ष रहातोच असें जी त्या पदार्थास आधिक्य येतें
 ती; ३, धान्यादि साप. इ० कर्मे मेजतेसमयीं प-
 चमतः एक वास्थानीं मंगलार्थ उच्चारितात .

बरकत्या, पु० को० कापलेलें भात, इ० कांन्हा ता-
 रा बांधायासाठीं जो भातेण, इ० कांन्हा दोर क-
 रितात तो .
 बरकंदाज, पु० हिं० बंदूकवाळाजो शिपाई. इ०
 तो..
 बरकंदाजी, स्त्री० हिं० बरकंदाजाचें निशाण ना-
 रणे, इ० रूपजें कर्म ती .
 बर- कण, कन, कर, दिनी, दिशीं, अ० अनु-
 करण आहे; बिरबल, शेण, इ० कांत पाय, इ०
 भरणें इ० कांन्हे वि०
 बरकशी, बरकस, स्त्री० हिं० स्पर्धा; ३० बलवं-
 ताबराबर बरकस लावणें ती विचारेकरून
 लावावी .
 बरका, ३लिं० जाच्या गरा परम मृदु असतो अ-
 साजो फणस तो व त्याच्या गरा तो व त्याचें झा-
 ड तो; २, पिळ्येजें बिभूड त्यासही झ०
 बरकास, ३लिं० हिं० बररवास् .
 बरकीण, स्त्री० हिं० लघु नौकेन भेद आहे .
 बररवत, स्त्री० हिं० बरकत .
 बररवत्या, बरकद्या, पु० को० बरकत्या .
 बररवास, ३लिं० हिं० वि० विसर्जित, कवेरी. इ०
 कांन्हे वि०
 बरम, पु० एक धान्य आहे .
 बरगडी, स्त्री० फांसडी .
 बरगा, पु० पाटणी, इ० करायासाठीं दोहों लुळ्यां-
 वर आढवीं बसवितात जीं लांकडे तीं प०
 बरची, स्त्री० हिं० भाल्यासारिखें एक हास्त्र आ-
 हे .

बरज, पु० रा० बरग.

बरड, पु० एक क्षुद्रजंतु आहे जो हरभरे, तुरी, इ० धान्यांत उत्पन्न होऊन तेंच धान्य पोंखरून खातो तो; २, स्त्री० कों० जेथें भाऊन भाताचे आवण केलें तें उपटून घेऊन त्यास्थळांत लावणी न लावितां दुसरेवर्षी आवण करायास तसें बराखून देखितात जें तें स्थल ती; २, ३लि० जेथें भांगलें होत होत नाही अशी जी निकृष्ट जमीन तो.

४, बरचडलेला जो तोंड, इ० शरीरावयव तो.

बरडणें, बरड. इ० जे किडे त्याणी धान्यादि पोंखरले जाणें; २, नितळपणा जाऊन विशोभित दिसावा जोगें देवीचे वण, इ० कांनी मुखवाचवयवनें झुकले होणें.

बरडा, पु० झून झालेलीं पोफळें सोलून उकडून घालविलेली जी सपारी तो.

बरडीसपारी, स्त्री० बरडारूपजी सपारी ती.

बरणी, स्त्री० मृत्तिकेचे आकारविशेषाचे पात्र आहे.

बरतरफ, ३लि० हि० अपराधादि झाल्यामुळे धन्यानें मामलत, इ० अधिकारावरून केला जो न्युत तो; कर, हो, इ० भातुचे योगीं प्र०

बरदास्त, स्त्री० हि० पही पाडुणा, शिष्ट, संभावित, इ० जो कोणी त्याला पाहिजे काय. नको काय, इ० विचारून न्यूनता असेल तिचें पूरण करावें, इ० रूप. त्यांचा समाचार घेण्याचा जो प्रकार ती; २, पक्क, मुलें, वस्तू, इ० पदार्थांची जी जोपा ती.

बरबट, न० पु० पाणी, ताक, इ० कांत अंबा, चिंब इ० पदार्थ कोळून केला जो दाट रस तें तो; २, न०

बकरा

बकरा, इ० कांवे मांसाचा सांभान्यासारिखा करितात जो पदार्थ तें.

बरबटणें, बिरबल, बरबट, इ० कापीं हस्तादिक पदार्थ लिप्त होणें

बरबडा, पु० आरण्याक एक लहान झाड आहे जे आणि त्याचें बीं तो.

बरबरछों, उठाणू, खरूज, इ० कि० तदिशिष्ट शरीरावयव पूष, रक्त, भस्मि अरक्त होऊन बाहेर तोंडें अशा प्रकारें त्या पूषादिकानें विशिष्ट होणें कि० त०. तेथ नांक शेंबडानें विशिष्ट होणें; २, फणास, भोपळा. इ० पदार्थ फार विकल्यामुळे कि० कुजल्यामुळे केवळ द्रवप्राय जी दुर्दशा तीतें पावणें.

बरबरीत, ३लि० पातळ शेण. बिरबल. कि० कुजून द्रवप्राय झालेला फणास, नारळाचें रबोबरे, इ० पदार्थ जांभ्यें हस्तादिक पातळां असतां बरकन जातो भरतो असा तो; २, बरबरलेलें जें नाक. इ० तो.

बरमा, पु० दारवेचे बाणास ठांसल्यावर तोंडाकडून पाडितात जें भोंक तो; २, तें भोंक पाडावयाचें जें शास्त्र तो.

बरम्हा, पु० सुताराचें एक भोत आहे.

बरबा, ३लि० घं० भांगला; उ० राखव माझा बरबा ने व्हासि जालो फिरवागे.

बरबी, स्त्री० बरबी.

बरसात, बरसाती, स्त्री० हि० घोड्यास झेत्यापासून एक रोग होत असतो ती.

बरहुकूम, अ० हि० निर्दिष्ट जें कांहीं एक त्याप्रमाणें; उ० धनी हुकूम कसेल त्या बरहुकूम चालवें.

बरळ

बरळ, स्त्री० निद्रेमध्ये कोणी करितो जी बडबड ती; १, मद्यादिकाने बेदक्ष होऊन किं० अविचाराने मनस्वीजें कोणेकाचे भावण त्यास ह्म० बरळणें, निद्रा, मूर्छा, इ० कामध्ये असंगत बडबडणें.

बरा, ३लिं० उत्कृष्ट चांगला असो किं० नसो परंतु हा बार्ड असें नाव जाला ठेवतां येत नाहीं ह्म० विवक्षित कार्याचा निर्वाह इ० सरासरी जेणें करून होई अशा योग्यतेचा जो मनुष्य, गोष्ट, पदार्थ, इ० तो; उ० हा धोबजोडा केवळ चांगला नव्हे पर बरा आहे; २, थोडा आणि पुष्कळ यांचे मधलेजें प्रमाण त्याहून काहीं अधिक तो; उ० नूप केवळ थोडें असेलसें वाटलें होतें पण थोडें नाही बरें आहे; घराहून बरा लांब निघून गेलों मग आठवण झाली; १, दुरवण्यापासून मुक्त झाला जो दुरवणाईत तो; बरानामी आलों, इ० वाक्यस्थलीं माझे आगमन झालें हें बरें झालें असा अर्थ; ४, बा० चांगला.

बराडी, ३लिं० को० खाण्यापिण्याचे पदार्थांची चष नपाहतां अरबचरब पुष्कळ खाण्याचा स्वभाव जाचा त्यास निदनें ह्म०; १, खाण्यापिण्याचा पदार्थ पाहिला असतां भीड सोडून मागावा दुसऱ्यानें किती दिलें तरी तृप्त होऊं नवे असा स्वभाव जाचा तो.

बरात, पु० चंग कांबन, गंजिफांतील जो तिसरा रंग तो.

बराबर, ३लिं० तुल्य; उ० हें माप त्या मापाचे बराबर आहे; २, अधिक उणा नव्हे तो; उ० त्यास ए

थून

थून जाऊन बराबर पंधरादिवस झालें; ३, अ० काहीं एक कृतीविषयीं मर्यादा अवधि इ० रूपें करून धरिला जो कालविभाग किं० देवाविभाग, इ० त्यापासून ईषन्मान्न इकडे तिकडे नहोतां त्यातेंच अनुलक्षून; उ० भुईबराबर जोंधळा कापला; मागेपुढें ह्मणून का बराबर ह्मणा; ४, सह वर्तमान; उ० माझे बराबर गडी आहे; संपत्ति व्यापार, इ० बराबर होणें ह्म० नावा पावून निःशेष होणें.

बराबरचा, ३लिं० जो जाचा बराबर झाला, आला, इ० तो त्याचा.

बराबरी, स्त्री० तौल्य; १, अधिक द्रव्यादि लाभार्थ आरब्धजे साहुकारी, इ० व्यापार त्यांत तोटा किं० नफा नहोतांजें मूलभूत द्रव्य त्याची मूलपरिमाणवें विशेषें करून जी स्थीति ती; ३, धनी आणि चाकर, इ० जे उत्कृष्ट निकृष्ट त्यांचा परस्पर स्वर्धादि संबंध झाला असतां होत्ये जी समान योग्यता ती; उ० हलक्या माणसाचा तोंडीं लागून आपली त्याची बराबरी करून घ्यावी यांत विशेष काय.

बराबरीचा, ३लिं० जा परस्परांची विद्यादिकृत योग्यता तुल्य आहे ते परस्पर.

बरी, स्त्री० अंगररब्बाची जी पेसकळी ती.

बरीक, अ० वाक्यालंकार आहे; सजातीय पदार्थ समुदायांतून एखाद्या पदार्थाचा काहीं विशेष विवक्षित धर्माचे विधानार्थ जेव्हां अंगिकार विवक्षित आहे तेव्हां प्र०; उ० सगळ्या झालें त एवढा मुलगा बरीक चांगला आहे.

बरीगत,

बरीगत, स्त्री० धडगत.

बरू, पु० जाची प्रा० लेखणी करितात असा एक
तृणवृक्ष आहे.

बरें, न० हितरूपंकरून विवक्षितजें लाभ आरो-
ग्य, इ० तें सर्व; २, अ० कांहीं एक गोष्ट मनांत
घेऊन अंगीकृत केली अशा अर्थाचें द्योतक उ-
द्गारसदृश अव्यय आहे; केवळ शक्यालंकार-
नें करूनही प्रयोग होतो; ३० कायबरें यास उ-
दाहरण.

बरेंवाईट, न० देवगतीनें संभाव्यमानजें दुरवणे,
मरण, नाश, इ० कांहीं अरिष्ट तें, किं० आरो-
ग्यादिरूप बरें आणि रोगादिरूप वाईट तें.

बरोबर, ३लि० बराबर.

बरोबरचा, ३लि० बराबरचा.

बरोबरी, स्त्री० बराबरी.

बरोबरीचा, ३लि० बराबरीचा.

बन्हाणपुरी, ३लि० बन्हाणपूर म्हणून शहर आ-
हे तत्संबंधी कापड, जरतार, इ० तो.

बर्फ, न० हिं० आकाशातून दहिवरपडून थंडीचा
योगानें थिजतें तें.

बर्फा, स्त्री० हिं० एक मिठाईत पदार्थ आहे.

बर्बर, पु० सं० यवनांत एक जाति आहे.

बल, न० कोणेक कार्याविषयीं प्रवृत्त जें कर्ता, इ०
कारक त्याचेहानून स्वस्वक्रिया त्याजवर लागू
पडून त्यात्याकार्याचा निर्वाह व्हावा किं० कोणे-
क अर्थ आपण जा स्थितीनें स्थित असतो त्या-
हून वेगळ्यास्थितीनें कोणी पावचूं लागला अ-
सतां त्याणे त्यास्थितीतें नपावतां स्वस्थितींत

च रहावें अशा विषयीं प्रयोजकजो अर्थमात्रा-
चेअंगां शरीरदृढता, विद्वत्ता, धर्मिकता, इ० नि-
रूपित धर्मविशेष असतो तें; १, त्यास निरू-
पक जे विद्याधन, सहायाश्रय, इ० त्यास ह्म०,
३, यह तारा, इ० कांचा आवुक्ल्यरूपजो आ-
श्रय असतो तें; ४, सैन्य.

बलक, पु० कोरफड पश्याचें अंडें, इ० कांतजोबु-
ळबुळीत केवळ पातळ नव्हे, केवळ दाट नव्हे
असा द्रव्यांचा विशेष असतो तो आणि तत्स-
जातीय किती एक फलें, पुष्पें, पत्रें, इ० कांपास-
न निघतोजो द्रव्यांचा तो.

बलकी, अ० शोबट्यापक्षी; ३० तीनशें पडोत ब-
लकी साडेतीनशें पडोत परंतु घोडा घ्यावया-
चा; २, स्त्री० दिवाणखाना, मरवर, इ० सं-
बंधी खांब, इ० काचे कोंपरा, इ० कांबर शी-
भार्थ पन्हाळासारखा आकारविशेष करितात
ती.

बलकुबल, स्त्री० हिं० कांहीं एक संभाव्यमानजो सं-
कटप्रसंग ती; ३० हत्यार जबळ असाचें बलकुब-
ल पडली असतां कामावर पडतें.

बलब, पु० रा० बलक.

बलबत्तर, ३लि० अतिवाधितजो बलाव्य तो;

देव, काळ, कर्म, इ० कांचांसाठीं विशेषंकरून प्र-

बलाई, स्त्री० बलाय.

बलागत, स्त्री० आपण बुद्ध्यादिविषयीं उपयोग न
करितां वळेंच प्राप्त होतें जें कज्जा इ० लक्षांत
ती.

बलांडा, पु० को० बलगांड.

बलाढ्य, ३लिं० विशेष बल आहे जास तो.

बलाणी, स्त्री० रा० देवाल्यादिकांवाठायीं भिं-
तीचा आश्रयानें ओढ्यासारिखी घसायास क-
रितात जी जागा ती.

बलात्कार, पु० तें तें कर्मादि होण्यास कर्त्याची
प्रीति, नीतिकालमहात्म्य, इ० जीं प्रसिद्ध नि-
मित्ते आहेत त्यांचा अभाव असतां ही तें तें क-
र्मादि प्रवृत्त व्हावें म्हणून त्यावर केवळ बला-
चा प्रयोग करितात तो.

बलाबल, न० वादप्रतिवादादि संबंधीं अनेक
पक्ष त्यांत असनें जें एकापक्षां एकास सबलत्व
एकापक्षां एकास दुर्बलत्व तें; उ० हे दोन पक्ष
आहेत त्यांत बलाबलपाहून सबलपक्ष असेल
तो घ्या.

बलाय, स्त्री० हिं० इडापिडा; उ० बलाय गेली तूं
नाहीं आलास तर; म्ह० शहाण्याची बलाय दूर.

बलावणें, पाचारणें प्रथमार्थी; २, न० आमंत्रण
द्वितीयार्थी.

बलावणेकरी, पु० आमंत्रण्या.

बलि, पु० देवता, पिशाच, इ० कांचे प्रीत्यर्थ अन्ना-
चा गोळा; इ० किं० मांस, पक्षपक्षी मारून किं०
जिताच अर्पितात तो; २, बलिदान, बलिप्रदान,
इ० स० देवादिकांचे पूजनार्थ जी पुण्यादिक साम-
ग्री तो.

बलिप्रतिपदा, स्त्री० कार्तिक वृहस्पतिपदा.

बलिष्ठ, ३लिं० अति बलाढ्य तो.

बली, ३लिं० बलाढ्य.

बलुनें, न० गावचे बलनदार जे उपाध्या, जोशी,

नहावी

नहावी, परीट, कुंभार, कतार, इत्यादिक त्यां
स चाकरीबद्दल शेतांवर पावें लागतें धान्यादितें;
२, वाराजीं बलनें त्यांस प्रसंगविशेषीं म्ह०

बलुनेदार, पु० बलुत्या.

बलुत्या, पु० बलुनें घेणारे महार, जोशी, इ०
ते प्र०

बलुनें, न० बलुनें

बलुत्या, पु० बलुत्या.

बलुच, न० लहान गलबतांत एक गेद आहं.

बलुम, पु० भल्यासारखा शास्त्रविशेष आहे.

बव, न० सं० अक्राजीं करणे त्यांतील जें पडिलें
तें.

बवार्त, स्त्री० कांहीं एक कार्याविषयी यत्नाची
जी पराकाष्ठा ती; उ० त्याणें त्यास बवार्तनिं बां-
चविलें; २, अ० प्रयत्नाची पराकाष्ठा करून,
उ० या प्रांतांत बवार्त अंमल बसविला.

बस, अ० हिं० पुरे; २, स्त्री० यापुढें उत्कर्ष व्हाय-
याचा राहिला नाहीं अशी कोणक व्यवहाराची
पराकाष्ठेची पूर्ति ती; उ० त्याणें गाण्याची बस-
करून दिली.

बसक, स्त्री० अनेकानी बसायासाठीं सभा मंड-
प, कचरी, इ० कांवाठायीं आस्तरलेलें रुजामा,
सनरंजी, इ० ती; २, पदार्थमात्राचा आधारानीं
संबद्ध होऊन रहायाचा जो अधोभाग ती; उ०
या दडतीची बसक लहान म्हणून उलटत्ये; ३,
मूर्त्यादिकानी नपवतां बर रहायाजोगें त्यास क-
रितात जें आसन ती; ४, को० बाजारचे रस्त्यां-
त विकायास बसणारे जे माळी, सराफ, इ० त्या

स

स त्या भूमिसंबंधें सर्कारांत जें देय पडतें ती; ५, जांतील पाणीं बाहेर जात नाहीं असें केवळ स मानजें शेत करायाजोगें स्थल ती.

बसकट, ३लि० थपकड; २, स्त्री० उठायाविषयीं अशक्ति किं० अनादर, ३० दिसायाजोगा हातपाय मोकळे सोडून बसण्याचाजो प्रकार ती; घे, मार, ३० धातुचेयोगीं प्र०; ३० ही स्त्रेस उभी आहे तो ह्मण काढा एकदा बसकट मारली म्हणजे उठणार नाहीं.

बसकण, स्त्री० रा० बसकट द्वितीयार्थी; २, ला० कोणेकानें बसकण मारणें घेणें एथें कांहींएक व्यापारांत थकून त्यापासून विरक्त होणें.

बसकर, स्त्री० पु० न० सभा. ३० कोन्हावायीं बसायास घालायाचे उपयोगीं रुजामा. सत्रंजी. ३० ती तो तें.

बसकल, स्त्री० वा० बसायासजी फावती ती; ३० हा सारा दिवस फिरतो यास क्षणभर बसकल नाहीं; प्रा० निषेधार्थी प्र०.

बसका, ३लि० बसकट प्रथमार्थी; २, स्त्री० बसक द्वितीय तृतीयार्थी.

बसकार, पु० रा० बसक प्रथमार्थी.

बसकीचा, ३लि० आधाराशीं संबद्ध होऊन रहावयाचाजो अधोभाग तो विस्तीर्ण आहे जाचा असेजें पात्रादितां

बसकूर, न० बसकर.

बसणें, केवळ आडवें न पडतां पांयांचे संबंधानें जी शरीरास उच्चता येत्ये तितकीमात्र नाहीशी व्हावयाजोगें पादाकुंचनानें किं० इनर अंगटें

अंग टेकल्यानें जो स्थितिविशेष होतो तेणेंकरून राहणें; २, पश्यानी दृष्टावाधारावर पक्षाकुंचनकरून कांहींएक काळ स्थितिविशिष्ट होणें; ३, विवक्षित कोणएक आधारीं विवक्षित कोणएक आधेपानें विश्वातुरूप स्थित होणें; ३० पेदीस पही बसली. अंमल प्रजावर बसला; अंगावर धूळ बसली; ४, चाबूक, छडी, दगड, ३० शरीरादिकावर प्रहार होई असा लागू होणें किं० तो प्रहार सपरा मार ३० लागू होणें; ५, श्जोक कूटपद, वाक्य, हिशेब, सांधाजवा, ३० कानी यथायोग्य योजनेनें जुळवें जाणें; ६, शरीरादिकांचावायीं उठलेलेजें उठाणू, ३० त्याणें ती उन्नततासोडून त्या शरीरादि आधाराच्या बराबर होणें किं० अवयव सन्निवेशाचा शोधिल्यामुळे उन्नतत्व पावलाजो कापसाचा दीग ३० पदार्थ त्याणें अवयवसन्निवेशां दार्व्यधरून दबला जाणें; ७, ला० सावकारी, ३० व्यवहार संपत्ति, ३० कानीं अपकर्षदशेतें पावणें; ८, विवक्षित संख्या परिमाणादि विशिष्टजो स्वर्च दंड, तोरा, नफा, दरमूल्य, ३० तो; पुरुष, पदार्थ, ३० त्यात्या अधिकरणावर त्यात्या योग्यसंबंधानें संबंध होणें; ३० हां दोन कार्येंमिळून हजार रुपये स्वर्च बसला; हिबोरद्वीनें मजवर काय बसेल तें मी देईन; ९, कोणेकानें कोणेक अधिकरणधरून स्वव्यापार विशिष्ट स्थिर होणें; ३० घरीं तगादतार बसला म्हणून बाहेर पेका मागायास जावेंतर एक साररबा पंधरादिवस पाऊस बसला आहे; १० लेखन व्यापारादिकांचावायीं दवाग्यासामुळे

हस्तादिकानें रदसंबंध होणें जेणेंकरून त्या ले-
खनादिकांविषयीं हस्तादिकांची वृत्ति साहजिक
होत्ये; ११, कांहीं एक व्यापाराबाबतीं प्रचलित
कोणेक त्याणें तो व्यापार सोडून उगीच राहणे;
१२, कोणेंकानें कोणेक विशिष्ट जी स्थिति न-
दिशिष्ट असणें; ३० याला कांहीं उलींढालीं पाहि-
जेत क्षणभर उगाच बसावयाचा नाही; तो उगाच
बसला, हा रडत बसला; १३, जेऊं लागणें.

बसंती, १ लिं० वस्त्रादिकांवर छिडकावरूप देताना जो
कुसुंभ्याचा रंग तो; २, तद्विशिष्ट जें वस्त्र, काग-
द, इ० तो.

बसफुगडी, स्त्री० बसून घालितात जी फुगडी ती.

बसराई, १ लिं० बसराहणून शहर आहे तत्संबंधी
मोत्यें, रेडीम, इ० पदार्थ तो.

बसल्याघडीचा, १ लिं० घडीबंदपणें बहुत दिवस
राहिलेले जें कोरें सनंग तो.

बसबण्णा, पु० जंगमाचे देवळांत देवतारूप द-
गडाचा नंदी असतो तो.

बसबा, पु० बा० महादेवाचे पुढ्या नंदी तो.

बसवी, स्त्री० कसबीण, इ० कांस प्रायः निंदेनें स्म-
आणि तिचा आरोपानें निर्लज्जत्वादिरिगुणविशि-
ष्ट जी गरत विलाही स्म०

बस्ता, पु० वस्त्राचें लहान दिंडामारिबें जें बाधिता-
त गागेडे तो; २, ३ लिं राजादिकांचा नेहमी बसाया-
चा जो खासा घोडा इ० तो.

बस्तानी, स्त्री० पंतोजी एके काठीचे अग्राज दोरी
बांधून पोरांस मारावयाकरितां साधन करितो
ती.

बहकणें, कोणेकानें उद्दिष्टस्थलीं जावयाचा जो
मार्ग त्यापासून भ्रष्ट होऊन केवळ भलत्याच
मार्गास लागणें; ३० तोफेचा अवाजानें घोडा
बुजून जो बहकला तो चारफोस रागांत गेला; २,
ला० गृहस्थपणा, सभ्यपणा, इ० कांचा उचित
जो व्यवहारमार्ग, रीति, त्यास सोडून दुर्व्यसना-
दि खंद लामल्यामुळे केवळ भलत्याच रीतींत
शिरणें; ३० हा पोर सोद्याचा खंदास लागून ब-
हकला; १, हिरोब, कूटश्लोक, रत्नादिपरीक्षा, इ०
विषयीं कल्पना चालवायाचें जें तें तें संधान तें रु-
ढून अंतःकरणवृत्ति भलत्याच संधानाकडे लाग-
णें किं० कोणतेंच संधान न लागतां भ्रमान पडणें;
४, त्या मनुष्यानें तादृश प्रकारविशिष्ट होणें; ३०
मद्याची कल्पना कांहीं जवळशी होती आतां केवळ
बहकली; ५, मालाची किंमत, इ० मनस्वी हांकणें
बहकावणी, स्त्री० दुसऱ्यानें मोहांत पडावयाची-
गा दोनरुपयांचे पदार्थास शंभर रुपयें किंमत
सांगावी प्रत्यक्ष दरीडी दिसत असून उद्यामी ला-
ख रुपये धर्म करणार इ० रूप जो शब्द व्यापार
ती.

बहंगी, स्त्री० बंगी.

बहर, पु० स्त्री० पदार्थ उत्पन्न झाल्यापासून उत्तरो-
त्तर उत्कर्ष पावत असतो त्या उत्कर्षाची पूर्णता
झाली क्षणजे अपकर्ष पावत पावत नाश पाव-
तो त्यामध्ये अपकर्षाचा प्रारंभाचे पूर्वीची उत्क-
र्षाचा पूर्णतेनें विशिष्ट जी त्यापदार्थाची दशा ती;
२, नृत्य, गायन, इ० कांचा पराकाष्ठेचा जो रंग ती;
बहर मारणें स्म० नानाप्रकारचे उत्साहानां काळ घा

लविणें.

बहळ, ३लिं० कों० उपयोगापेक्षां मोठेंजें स्थल तो.

बहादुरखानी, ३लिं० दबलताबादी कागदांत एक भेद आहे.

बहादूर, बहादर, बहादुर, ३लिं० याद; युद्ध, इ० कांत जो शूर, तो; २, विवक्षितकला, विद्या, यांत जो पुरा प्रवीण तो.

बहाणा, पु० वास्तविक अंशाचा निव्वकस्तून दुसऱ्यास वंशाचें स्मरण करितातजें कांहीं मिष तो.

बहार, स्त्री० बहर प्रा० द्वितीयार्थ.

बहाल, न० तुळई; २, ला० अबेल आणि चूल, यांचे मधला जो तुळीचा अवयव तें; २, ३लिं० कोणेकावर प्रसादोन्मुख असत्येजी कोणेकाची मर्जी तिचें वि०; मामलत, सनद, इ० कोणेकास बहाल करणें ह्म० प्रसन्न होऊन त्याचे स्वाधीन करणें.

बहाली, स्त्री० मर्जीचा जो बहालपणा तो.

बहिः, अ० सं० बाहेर; बहिःप्रदेश, बहिर्मार्ग, इ० स० प्र०.

बहिणवळा, स्त्री० कों० अनेक बहिणी मिळून जात्याः अनेकचयनीं प्र०.

बहिरंग, ३लिं० अंतरंगाचा प्रतिपक्षी तो.

बहिरद, ३लिं० बहिरा; २, ईषतजो बहिरा तो.

बहिरा, ३लिं० जाला कांहीं ऐकूं येत नाहीं असा जो कान तो; आणि तद्विशिष्ट मनुष्यादिक तो; २, वाय्वादिबिभृतिमुळें जातीची शक्ति गेली असा जो हात, पाय, इ० अवयव तो.

बहिरागी, पु० बेरागी.

बहि

बहिरी, पु० भैरव स्मरण देव आहे त्यास ह्म०; २, ब० हिरीससाणा.

बहिरीव्यथा, बहिरीवेधा, स्त्री० एक महारोग आहे.

बहिरीससाणा, पु० एक वक्षी आहे.

बहिरोबा, पु० बहिरी प्रथमार्थ; २, बहिराजो वुरुष त्यास कदाचित् ह्म०; त्याला बहिरोबाची सेवा आहे इ० स्थलीं तो बहिरा आहे असा अर्थ.

बहिर्दिशेस जाणें, अ० परसाकडे जाणें

बहिर्बुणगें, न० बाजारबुणगें.

बहिर्भूत, ३लिं० सं० विषक्षितकोटीहून बाहेरचा जो तो; उ० कोणी मनाची गणना इंद्रियांत करताना, कोणी त्याहून बहिर्भूत असें गणताना.

बहिर्भूमीस जाणें, बहिर्दिशेस जाणें.

बहिर्मुख, ३लिं० आत्मस्वरूपाचे स्वरूपाची गोडी जास लागली नाहीं अतएव संसारिकविषयांकडे जाचे चित्ताचे प्रावण्य आहे तो आणि ते त्याचें अंतःकरण तो.

बहिर्यापिका, स्त्री० जाचे अर्थ पूरणास बाहेरचें पदादि घ्याचें लागतें असा फूररूप कवितेचा एक प्रकार आहे.

बहिर्यसन, न० संकेतानें व्यभिचाराचे व्यसनास ह्म०.

बहिर्यसनी, ३लिं० बहिर्यसन आहे जास तो.

बहिष्कार, पु० कोणेकापासून अगम्यामनानादि दुष्टकर्मपडल्यामुळें जातीचा बाहेरजी त्याची स्थिति करितात तो.

बहिष्कृत, ३लिं० पातकादिकारणांमुळें जातीनें

जास

जास बहिष्कार घातला आहे तो; २, जा विव -
क्षित कोटीतून बाहेर केला जो तो तद्बहिष्कृत; ३०
साति बहिष्कृत, सत्य बहिष्कृत, ६० स०

बहीण, स्त्री० जाचे आईबापापासून जी जाली क
न्या ती त्याची; स्त्र० बहिणीमुळे भावोजी सोप-
रा; २, आईबापाचे सत्त्वानिकजे बुद्धता, मामा,
मावशी, ६० त्यांची जी कन्या तीस स्त्र०

बहिणतीज, स्त्री० भाऊबाजेचे दुसरे दिवस बीजी तृती-
या ती त्या दिवशीं भाऊ आपल्या बहिणीचा ओजन
चत्वालंकार करून गौरव करितो.

बहीणभावंडे, न० बहीण आणि भाऊ मिळून जा अ-
नेक व्यक्ति तीं.

बहीणभावा, पु० रा० बहीणरूप किं० भाऊरूप को-
णीजो सोदर तो.

बहु, ३० लि० सं० एक घात घाडून अधिक संख्यावि-
शिष्टां कांही एक तो; २, पुष्कळ; बहुत आहेत
पाद जाला तो बहुपाद, बहुभुज, बहुतांस जो प्रि-
य तो बहुप्रिय, बहुत भक्षितो तो बहुभक्ष, ६० स०
प्र०, पाच्य बहुरत्न वस्तुधरा.

बहुकणी, ३० लि० बहुतांचा देणेकरी किं० बहुत आ-
हे कण जास तो; स्त्र० बहुउंचा त्यास खाऊ नाहीं
बहुकणीत्याला खाऊ नाहीं.

बहुगुणी, स्त्री० बहुणी, २, ३० लि० बहुत आहेत गु-
ण जास अर्थ तो मनुष्यादिक.

बहुगुणें, न० बहुगुणें.

बहुचक्र, ३० लि० चाचट जो मनुष्य तो.

बहुत, ३० लि० पुष्कळ.

बहुतकरून, अ० प्रायशः

बहुतकाळी, ३० लि० बहुत दिवस जास जाले असा
जो पक्षार्थ, गोष्ट, ६० तो.

बहुतदिवशी, ३० लि० बहुत काळी.

बहुतांचें, न० कों० कोणेक व्यवहारावर कर्तव्य.
यत्कृत्वादि विषयीं समप्राधान्य करून बहुतांचा
जो संबंध ते; ३० बहुतांचें जालें स्त्राणजे एकत्या-
चा उपाय चालत नाहीं.

बहुतेक, ३० लि० यत्किंचिदंश सोडून जो सर्व तो; ३०
त्या देशांत बहुतेक मूर्ख आहेत विद्वान थोडे.

बहुदुधी, ३० लि० बहुत आहे दूध जीस अशी जी गाय
सैस, ६० तो; ३० आंगवुड शिंगी अल्पमोली बहुदु-
धी अशी मिळणें कठीण.

बहुधा, अ० बहुतकरून.

बहुधान्य, पु० साठासंबत्सरांतील बाराधासंबत्सरा
तो.

बहुनायकी, स्त्री० राज्यादि व्यवहारावर अनेक
मतांचेजे अनेक मनुष्य तत्सत्ताक्रांतत्व जें असतें
ती.

बहुधीज, ३० लि० बहुत आहेत बिया जामध्ये तो.

बहुभाग्य, न० राज्य भागलें होणें. पर्जन्यपतन,
सुभिक्ष, ६० गोष्टीस कारण जें बहुतांचें भाग्य
तें

बहुभय, बहुभाषी, ३० लि० निष्कारण बहुत बोल-
तो तो.

बहुमत, न० कोणेक गोष्टीविषयीं असतें जें बहु-
तांचें संमत ते; २, ३० लि० बहुतांचें संमत आहे जा
विषयीं असा जो शास्त्रार्थ, ६० तो.

बहुमान, पु० शिष्टादिकांचा आदरपूर्वक सन्मान तो.

बहुमोली, १लिं० बहुत मोल पडनें मास तो.
बहुरूपी, बहुरूपी, पु० नरामध्ये एक माति आहे
जो नानाप्रकारचीं सोंगे आणून उपजीविका करि-
तो तो.

बहुरूप, न० बहुरूपी करितात जो रखते.

बहुल, १लिं० बघ.

बहुलें, न० लग्न किं० मुंज, ६० फांसादीं चतुष्कोण
भाकारविशेषाची वेदी करितात ती.

बहुवचन, न० अभिधेय अर्थास बहुल विवक्षित
असतांजें वचन होतें तें.

बहुवचनांत, १लिं० बहुवचनविशिष्ट जो नामरूप
किं० क्रियापदरूप शब्द तो.

बहुवस, १लिं० ग्रं० बहुत या अर्थां; उ० पहावया
बंधूचें मानस सेना पावली बहुवस.

बहुवार, अ० बहुत वेळां.

बहुव्रीहि, पु० समासांत एक भेद आहे.

बहुशः, बहुशा, अ० बहुधा.

बहुश्रुत, पु० केवळ एकाच विद्येंत निष्णांत नव्हे
थोड्या थोड्या सर्वविद्या जाणे पाहिल्या आहेत
असा जो तो.

बहुसाल, बहुसाळ, १लिं० ग्रं० बहुवस; उ० ब-
हुसाळ बांधें बाजती.

बहुज, १लिं० शास्त्र आणि लौकिक एतत्संबंधी
बहुत गोष्टी जाला ठाऊक आहेत तो.

बळ, न० बल; बळास वेणें ह्म० विवक्षितासुरूप हो-
ण्याविषयीं बलात्कारसापेक्ष होणें; बळ करणें
ह्म० विवक्षित कर्मावर आहे तितकें बळ लागू
करणें; बळ धरणें, बळ बांधणें ह्म० बलाधायक

जी

जी सर्व सामग्री तिथे पुष्टीने बळकट होणें; २,
स्त्री० बलि प्रथमार्थी.

बळकट, १लिं० फार बळ जांभे आंगांत तो; २, पु-
ष्कळ; उ० बळकट पाऊस पडला; त्यास बळकट
मारलें, ३० किती एक प्र०; ३, दट; उ० गांव स्ने-
नाशी बळकट बांध.

बळकटी, स्त्री० बळकटपणा.

बळकटून, अ० दट होई असें बांधणें, धरणें, ३० बा-
तुनें विशेषण.

बळकावणें, दुसऱ्याचा पदार्थ हातारवालीं आलातो
परत द्यावा असें न्यापन; असतांही नदेतां बळांनं
अपल्यापाशीं राखणें.

बळगी, स्त्री० स्त्रियांभे लुगट्यांत हलके किमतीचे
एकप्रकारचे लुगडे आहे.

बळजोरी, स्त्री० बलात्कार.

बळत, पु० रा० बळद द्वितीयार्थी.

बळत्कार, पु० बलात्काराचा अपभ्रंश.

बळद, न० दाणें ३० सांडवायाकरितां भिंतीमध्ये
पोकळीं राखून स्थळ करितात तें; २, सोंबल्याभे
पदार्थ लोणभें, ३० क ठेवायासाठीं भोवताला वि-
टा, माती, ३० कांवा परिघ करून जे आवृत्त स्थळ क-
रितात तें.

बळभद्र, पु० बळिभद्र.

बळमोड, स्त्री० पु० उत्तरोत्तर वृद्धिंगत होण्यास प्र-
योजकीभूत दक्ष, दुरावणें, उठाणू, पर्जन्य, ३० का-
नी धरिलेले जें बळ त्याचा कांहीं कारणामुळे हो-
तो जो भंग ती तो; उ० झाड भांगलें बाटन होतें
पण गुरानें तोंड लावल्यापासून त्याची बळमोड

जाली

जाली, उ० रोमद्विषस ज्वर थोडाथोडा येतो रवरा
पण ती माघपेतांच बळमोड जाली; २, ३लि० रा०
बळमोड जाली असा जो दृष्टादि तो .
बळस, पु० मनुष्य, पशु, हे जन्मतात त्यांचे सुरवातून
जो इवरूप बुळबुळीत मळांदा निघतो तो .
बळार, ३लि० बलाढ्य .
बळ्या, ३लि० जोमदार; २, बुदबळांमध्ये जाला इ०
सन्धाने बळ आहे तो .
बळात्कार, पु० बलात्कार .
बळावणे, उत्तरोत्तर उत्कर्षदशा पायायासप्रयोजकी-
भूतजें बळ तद्विशिष्ट रोग, शत्रु, पाऊस, इ० कांती
होणे .
बळिभद्र, बळिभद्रा, पु० कपाळकरंदाजो त्यास
ह्मणतात .
बळी, ३लि० बलाढ्य; स० बळीतोफानपिळी; २, बुदबळे
खेळण्याचा एक प्रकार आहे; २, पु० बलि प्रथमाधी .
बळें, अ० दाहून .
बळेंचा, ३लि० आहार्यज्ञानविषयजो काही एक अ-
र्थ तो .
बळेंबळेंचा, बळ्यांबळ्यांचा, ३लि० बळेंचा .
बक्षी, पु० बरवृद्धि
बक्षीगहूँ, पु० बरवृद्धीगहूँ .
बक्षीस, न० बरवृद्धीस .
बा, पु० बाप; २, प्रायः मनुष्य, देव, यांचा नावापुढें बहु-
मानार्थ हा शब्द लागतो; उ० मोरोबा, विठोबा, का-
नोबा, बहिरोबा; स० बाबाबागेलानी बोंबलतां
ओढ गेला; प्रेमानें पुढादिकांसही याबाब्दानें व्य-
वहार करितात; उ० येरेबा प्रह्लादा करिकारे भोज-
न

न; धामाझा भ्रमला भक्तहितार्था .
बाआगळा, ३लि० कोणक पदार्थास विवक्षितप-
दार्थापेक्षां विवक्षितगुणानें पराकाष्ठेचें आधिक्य
वर्णनीय असतां हे विशेषण देतात; उ० तेथें अस-
ला थोडाजोडा मिळेल ह्मणून काय विचारितो .
स याचे बाआगळा मिळेल .
बाइलबुद्ध्या, ३लि० बाइलेचे बुद्धीनें वागतो तो .
बाइलबोल्या, ३लि० जनानी जाचें भाषण अ-
साजो पुरुष तो .
बाइलवेडा, ३लि० लोकांत बाईरदिसांयाजोगें निरं-
तर बायलेचें वेड जास असाजो पुरुष तो .
बाई, स्त्री० मातोश्रीस किं० तत्सदृश कोणी बडील
प्रतिष्ठितजी स्त्री तीस या नाचानें व्यवहारितात;
२, स्त्रियांचें व्यावहारिकनामापुढें आदरार्थ याचा
प्रयोग होतो; उ० रमाबाई आली आणि अकाबा-
ई गेली; ३, बडील जाबेस किं० कोणी प्रतिष्ठित
श्रीमंतस्त्री तीस ह्मणतात याअर्थीं अनेकवचनां-
त प्र० एथें पक्षींनपुंसकता येत्ये; उ० बाई आ-
ल्या; बाई कोठें गेलीं नकळे; ४, को० जन्मान
एकवार देखी ह्मणून जे अंगावर फोड येत अस-
तात त्या; याअर्थीं नित्ये अनेक वचनांत; उ० या
मुलीस बाया अखून आल्या नाहीत .
बाईल, स्त्री० जाबराबर जिथें लग्न किं० पाट इत्या-
दी त्याची .
बाईलभिडंगा, न० रा० बायको, पोरे, इ० खटलेतें .
बाईलमाणूस, न० बायकोमाणूस .
बाऊ, पु० मुलास भयप्रदर्शन करत्येसमयीं भयंक-
रजे सर्व व्याघ्रापाखून कीड, मुंगी, इ० सर्व पदार्थ
त्यांस

त्यास झणतात किं० तसेंच बारीबारील स्त, फो.
ड, यांसही झणतात; बाऊकरून सांगणें, दाखवि-
णें, इ० स्थलीं भयप्रदर्शनाद्यर्थ हलकी गोष्ट कुग-
बून सांगणें असा अर्थ.

बाऊठ, स्त्री० बा० दृक्षंती किं० पर्जन्याबांधून मेघा-
ची छाया ती.

बाऊल, पु० रा० मांजरासारखा एक अरण्यांत
प्राणी आहे तो.

बाऊस, न० बाहुमूल.

बाऊळ, स्त्री० रा० कातळावरची जी भातजमीन जि-
ला सर्वकाळ ओल असतें आणि जी जमीन भा-
जून भाताची पेरणीमात्र करावी लागत्ये ती; २,
न० बा० नदीचा कडेस वांग्या, मिरचा, इ० शाक
भाजीचें जें स्थळ तें.

बाँक, खु० बसावयाकरितां घडोंचीसारिरवा काष्ठा-
चा पदार्थ करितान तो; २, काष्ठादिकाचे अंगां अ-
सत्येजी वक्रता तो; ३, परस्परांचा अंतःकरणा-
चा जो विरुद्धभाव तो; ३, त्याचा व आमचा आली-
कडेस बांक पडला आहे; ४, एक आयुधविशेष
आहे.

बाकबूक, न० कोही एक मयानें जें पोटांत धडधड
होतें तें वाटनें अशी जी कोही विकृति होत्ये तीस
झणतात.

बाकस, ३लिं० विषक्षितसत्वांशें करून जो रहित
तो.

बाँका, ३लिं० हिं० दुसऱ्यानें जिंकून हस्तगत करा-
यास अशक्य असा जो किड्या, शिपाई, इ० तो;
२, पु० मुरचानें बाजबाबाचें एक वाद्य आहे तो.

बाकाळी

बाकाळी, स्त्री० बकाळी.

बाकी, स्त्री० कांहीं एक पदार्थ गोष्ट, इ० कांवा देणे,
घेणे, बोलणे, इ० क्रियांनी निःशेष नहोतां जो रा-
हिला उर्वरितां तो; बाकी पूज्य करणे म० देणे घेणे,
एतत्संबंधी जी बाकी ती देऊन घेऊन नाहींशी क-
रणें.

बाकीचा, ३लिं० अंशानः कांहीं विनियोग सांगि-
तला असता त्याविनियोगाबांधून राहतो जो अ-
वशेष अंश तो; ३, एक शास्त्रीबाबामात्र पावपा-
चे आहेत बाकीचे सर्प आले.

बाकीसाकी, स्त्री० बाकी इत्यादिक.

बाँकी, स्त्री० लाहनजें बांका झणून वाद्य तें.

बाकुटणें, रा० दृक्षादिक कोमेजणें.

बाँकेकरी, पु० देव, राजा, इ० कांपाशीं बांका बाज-
विण्याची चाकरी करितो तो.

बाग, पु० स्त्री० उपवन; २, को० बांक द्वितीयार्थी.

बागट, ३लिं० को० ईषदकजें काष्ठादिक तो; २, न०
तरबारीस निंदेनें झ०.

बाँगडरघार, पु० बांगड्या, इ० कराबयास कांथेचा
रस करण्याचे उपयोगी एक रसर आहे.

बागडणें, को० कुत्रीं, मांजरे, इ० कानीं आनंदान्त
उड्या मारणें खेळणें.

बाँगडी, स्त्री० स्त्रियांनी मणगळांत धारण करा-
याकरितां कांथेचीं बलचें करितान तीं प्र०; २,
तदाकार स्तवर्णादिकांचें केले असतां त्यास
झ०.

बागणें, काष्ठादिक वक्रतेनें युक्त होणें.

बागदोर, पु० घोड्याची कादणी.

बाग

बागबगीचा, पु० बाग, इ० तो.

बाँगर, पु० रा० आंडीलजो दोणगा, बेल, इ० तो;
२, ला० तत्सदराजो फार बादला आणि विचारि
पुण जांत नाहीत त्यास ह्म०

बागवान, पु० हिं० बागेत संरक्षण इत्याद्यर्थ ठेवि-
ला असतो जो माळी, इ० तो; २, बागेतील भाजी,
इ० पदार्थ विकत घेऊन त्यांच्या उदीम करणा-
री एक जाति आहे.

बागवाई, स्त्री० हिं० गृहादिकांपुढे स्थळास र-
म्यता याची ह्मणून कुलझाडे. केळी, इ० रक्षा-
चा करितात जो सन्निवेश तो.

बागाइती, ३लि० बागाईत जांत आहे असें जें स्थ-
ळ ग्राम, इ० तो; २, बागाईत संबंधी जो पदार्थ
इ० तो.

बागाईत, न० पाटाच्या किं० विहिरीचा पाण्यानें करि-
तात जें नारळी, पोफळी, केळी, अंजीर, पेरु, रता-
ळी, रपला, बांगी, इ० जिन्न ते किं० ते जिन्न
करायाजो जें सोईचे जें स्थल ते.

बागीच, ३लि० कों० बागद प्रथमाधी.

बागुरडा, पु० शूरळ.

बागूल, पु० मुलांस भयप्रद वानार्थ एक भयंकर प्रा-
णी कल्पून त्यास हें नाम ठेविलें आहे; २, मुला-
नी ज्याचे ह्मणून भयंकर जें सोंग आणि तात
त्यास ह्म०

बागेसरी, स्त्री० कानडेरागाचा एक सेद आहे; २,
सोने. इ० अठवाचासाठीं दागीना, इ० तापवाचा-
साठीं जांत सोनार अग्नि प्रदिस करितात असें
जें मृत्तिकादिकांचें पात्र असतें ती.

बांध

बाँच, बाच, पु० कोणेक कर्माविषयीं जी अंतःकर-
णाची प्रवृत्ति चालली असत्ये ती अन्यथा बाच-
याजोगाजो मत्पादिसंभाषनेनें अंतःकरणांत ध-
र्मविशेष उत्पन्न होतो तो; खाणें धातूचे योगी प्र०;
उ० प्रथम काम करीत असें ह्मणत होता मग
काय मनांत आलें नकळे लागलाच बांच खाळा-
न.

बाचकणें, कांहीं एक गोष्टीविषयीं अंतःकरणानें ध-
रिलें असतें जें संधान त्यापासून कांहीं कारणानें
भ्रष्ट होऊन चकित प्राय होणें.

बाचकावणें, कोणेकास कोणेकानें बाचके असा
करणें.

बाचणें, तंडणें.

बाचरट, ३लि० रा० बाचरा.

बाचरा, ३लि० रा० जाचे भाषणांत ताळतंत नाहीं
असा जो मनुष्य तो.

बाचुकणें, बाचकणें.

बाज, स्त्री० खाटले; २, पु० कों० फलप्रधान किं०
पुष्पप्रधान जे वृक्ष त्यास त्या त्या फालीं येतो जो फ-
लोद्भूत किं० पुष्पोद्भूत तो; ३, असभ्य गुणांचाच-
क किं० दुर्व्यसन बाचक जे शब्द त्यापुढें प्रायः तें-
तें आहे जास या अर्थी हा प्रत्यय होऊन विशिष्ट श-
ब्द विशेषणें होतात; उ० जाचे अंगीं कुरा आहे
तो कुरें बाज, दारूचे व्यसन आहे जास तो दारू
बाज, इ०; ४, बचक; खाणें धातूचे योगी प्र०; उ०
जाचुं दे मोठे मोठे वीर बाज खातात तेथें तुझी पा-
मराची कथा किती; बाज खाणें ह्म० आपले म-
हत्वाचा अभिमान सोडून कांहीं कार्य करून घ्याव-

यासाठीं

बाज

बाजा

बासाठीं नम्रपणें आर्जवानें कोणेकापाशीं बर्तू लागणें.

बाजणें, कों. बाज द्वितीयार्थानें विशिष्ट होणें.

बाजत, अ० शिवाय, परंतु एके अंशीं कांहीं विधानक-
रून अवशिष्टांशीं विरुद्धविधानाची जेव्हां विवक्षा
आहे तेव्हां प्र०; उ० एक धोतर मात्र राहिलें बाजत
सारे चोरांनीं नेलें.

बाजरा, पु० हिं० बाजरीत एक भेद आहे

बाजरी, स्त्री० हिं० एक धान्य आहे.

बाजलें, न० रपाडलें.

बाजबट, पु० कों० चौरंग; २, ३ लिं० बाज बहुत ये-
तो जास असाजो वृक्ष तो.

बाजा, पु० अनेक बाबांच्या गजर तो.

बाजांगूळ, स्त्री० कों० बादांगूळ.

बाजार, पु० दुकानें मांडून क्रयविक्रयादिव्यवहार
जेथें होत असतो तो जागा; २, तो दुकानें उद-
मीलोक याचा जमलेलाजो समुदाय आणि व्य-
वहार तो; ३, ला० गुप्तगोष्टीचींजी सर्वत्र प्रसिद्धि
तो; ४, बाजार भरला नाहीतोंच उचल्यानीं
कमरा बांधल्या; ४, अव्यवस्थेनें कोणेकाचे
गृहीं चालला असतो जो संसारादिव्यवहार त्या-
स आणि त्या गृहासही ४.

बाजारअफचा, बाजारआफचा, स्त्री० को-
णेक वर्तमानाविषयीं लेखपत्रादि प्रमाणाचें
प्रत्यक्ष नसतांतद्विषयीं जनसुरणानें श्रवण होत
असत्येजी अफचा ती.

बाजारअवाई, बाजारआवाई, स्त्री० बाजार
आफचा.

बाजार

बाजारकरी, पु० बाजारांतील जे दुकानदार कि०
बाजारांत जिन्नसपानस घ्यावयास गेलेजे मनु-
ष्य ते प्र०.

बाजारचलन, ३ लिं० बाजारांत जाची चलन आहे
असाजो रुपया, पैसा, इ० तो.

बाजारचलनी, ३ लिं० बाजारचलन.

बाजारची रवाद, स्त्री० कों० कल्पणी, इ० जा सा-
मान्यस्थिती त्याची निंदाकर्तव्य असतां त्यास
४.

बाजारनिररव, पु० बाजारांत चालला असतो जो जि-
न्नसपानसाचा दर तो; २, अ० सर्व प्रसिद्ध; उ०
तो बाजारनिररव सोदा; प्रायः दुरुणवर्णना-
यअसतां प्र०.

बाजारनिररवा, अ० बाजारनिररव द्वितीयार्थी; उ०
त्याची बाजारनिररवी फळीती केली.

बाजारबसची, स्त्री० बसची.

बाजारबसव्या, ३ लिं० निर्लेज्ज जो तो.

बाजारबातनी, स्त्री० हिं० बाजारआवाई.

बाजारबातमी, स्त्री० बाजारआवाई.

बाजारबुणगे, न० लढाऊ फौज सोडून दुकानदा-
र, बायकापोरें, भडंगभिकार, इ० जे लष्करांत
खटलें असतें ते; २, ला० कांहींएक कार्याविष-
यीं उपयुक्त मुख्य मनुष्यातिरिक्त जो मनुष्य
समुदाय जमला असतो त्यास ४.

बाजारभरणा, पु० खेगिर भरती.

बाजारभरती, स्त्री० बाजारभरणा.

बाजारभाव, पु० बाजारनिररव प्रथमार्थी.

बाजारमहदूर, ३ लिं० बाजार, इ० सर्व जनांत

प्रसिद्ध

प्रसिद्धजो मनुष्यादि तो किं० कांहीं गोष्ट तो.

बाजारबाडा, पु० रा० गावांत जेथें बाजार बसला असतो असाजो गावाचा एक देश तो; २, ला० बाजार चतुर्थार्थी.

बाजारदारस्ता, पु० व्याज किती घ्यावें वजन. माप, इ० घ्यावेंकसें, घावेंकसें, इ० विषयीं बाजारांत प्रचलित असत्येजी चाल तो.

बाजारी, ३लि० बाजारसंबंधीजें माप, धारा, लोक, इ० तो; २, ला० केवळ निर्लज्ज, लुच्चा, जो मनुष्य त्यास ह्म.

बाजारीण, स्त्री० बाजारबसवी.

बाजिंदा, ३लि० हि० असभ्यपणाचें जें शहाणपण नें पुरें जाऊं घ्यें आहे असाजो मनुष्य तो.

बाजी, स्त्री० प्रायः गंजीफा किं० सोंगरीं यांचा जो डाव ती; २, गंजीफातील प्रतिरंगाचे बागबाग पानांचेजे समुदाय ते प्र०; ३, गंजीफा खेळताना एकेकाचे वांटणीस येतो जो पानाचा समुदाय तो.

बाजू, स्त्री० पदार्थमात्राचे सामदक्षिणजे पार्श्वभाग ते प्र० किं० तदुपलक्षित जे दिग्बिभाग ते प्र०; ३० तो पंडित राजाचे उजवेबाजूस बसतो; २, पदार्थमात्राचे समोबनेजे विभाग ते प्र० किं० तदुपलक्षितजे दिग्बिभाग ते प्र०; ३० चालां कडाचा चारी बाजूं ताशीव आहेत; ३, फार मोठी जी सबंजी ती; ४, ला० परस्परस्पर्धेनें प्रचलित जे वाद, युद्ध, इ० त्यांचे उपजीव्य जे दोन पक्ष ते प्र०; ३० त्कर्षापकर्षवर्णनप्रसंगीं प्र०; २, अड्डाजी, सर्वस्वें नाश झाला असाजो कोणेकावर येतो संकर

संकरप्रसंग ती; ६ बाजी.

बाजूबंद, पु० स्त्रियांचें करभूषण आहे.

बाजेगिरी, ३लि० खोटे नकलीजें लुगडें, खण. इ० सनंग तो.

बाजेरचर्च, पु० हिं० मुख्य खर्चाहून इतरजो खर्च तो.

बाझ, पु० फों० बाज द्वितीयार्थी; ३० या माडास चांगला बाझ आला.

बाझणें, फों० बाजणें.

बाझबट, ३लि० बाजबट द्वितीयार्थी.

बाट, पु० वाटलेपणारूपजो दोष तो; पड, अस, धातूचेयोगीं प्र०; ३० एकानें दुष्कर्म केलें त्याचे संसर्गामुळे सर्व गांवास बाट पडला; अक्षरवळणशब्द नसले स्वरून कांहीं पोथीस बाट पडला नाही; २, ३लि० बाडगा.

बाटगा, ३लि० आचार विचार इत्यभ्यस्तजो मनुष्य तो.

बाटणें, नीच जातीशीं योनिसंबंधादि संबंध किं० अभक्ष्य भक्षणादि दुष्कर्मकेल्यामुळे स्वजाती चांशीं अन्यवहार्थताप्रयोजकजो दोष तद्दिशिष्ट होणें; २, घस्त्र, पात्र, इ० कांहीं पदार्थ मद्यादिदुष्ट वस्तुसंबंधादिकानें भोजनादिव्यवहाग विषयीं घ्यावयास अयोग्य होई अत्रा दोषानें विशिष्ट होणें.

बाटाबाट, स्त्री० विटाळ, सोबळे, ओंबळे, यांचा कोणेकरस्थळीं होतो जो संकर ती; २, व्यभिचारादिकामुळे होतो जो भ्रष्टाकार ती.

बाटूक, न० जों धळ्याच्यां ओलीं लहानजीं तारेती वाट्या

बाट्या

बाट्या, १लिं० बाटलेला जो मनुष्य तो; २, ला० बाट्या.

बाँठ, स्त्री० अंबाजून झाला-सणजे त्याचे बी वर कठीण होतें जें कवच ती.

बाँठळ, ३लिं० बांठा युक्त झाला जो आंबा सणून फल तो.

बाँठळणें, आंब्याचे फळ बांठ्यानें युक्त होणें.

बाँठा, पु० कों० आंब्याचे फळांतील बांठीनें विहिष्ट जी बी तो; २, ला० आघातादि झाल्यामुळे शरीरावर जो उंचवटा उठतो तो; ३, काथाकरापासाठीं कुजत घालितात जी थोडें त्यांत न कुजतां राहतो जो कठिनांश त्यास किं० तत्सदृश केरा, इ० कांथा जमून घट्ट गोळा होतो त्यास ह्म.

बाँठाळ, ३लिं० बाँठळ.

बाँठी, स्त्री० बांठा प्रथमार्था.

बाँठूक, न० कों० ठेंगणा असून बळकट जो मनुष्यादिक ते.

बाड, न० हिं० घेंयक, ज्योतिष, इ० ग्रंथाचे वेवेवेवे लिहून जी वही केली असत्ये ते; २, विवक्षित स्थल आरत व्हावे सणून प्रा० कनाथांचें करितानजें आचरण ते.

बाँड, पु० उणाख लुगड्यांत एक भेद आहे; तो तरणा बांड आहे ह्म० तो तरुण असून निरोगी बळकट असा अर्थ; २, कांदा, नागरवण, इ० किती एकांस तुन्याचा घेतो जो सोडा तो; ३, न० कणीस घेंय्याचे अवस्थेस येऊन रोगादिकारणानें जावर कणीस आलें नाहीं आणि मेलें किं० कोंवडीं कणसें घुरें, इ० काहीं जाहीं मोडिलीं असा जो

बाण

सा जो जो धळा, सजगुरा, तें.

बाडगा, ३लिं० मोठा हरामी जो मनुष्यादिक तो.

बाँडगूळ, न० अंबा, इ० रक्षावर उगवत असतें असें एक झाड आहे.

बाडबिछाद, स्त्री० हिं० चिरघट, पांघरूण, मांडे कुंठें, इ० जो उपकरण संघात ती.

बाडबिछाद, स्त्री० हिं० बाडबिछाद.

बाँडा, ३लिं० जाचे अंगाची भुरई एका रंगाची असत्ये आणि तद्वत्तर रंगाचे पट्टे असतात असा जो पैल, कुत्रा, इ० पशु तो; २, कराभित् तादृश वर्णांचें जें वस्त्र त्यास ह्म.

बाडी, ३लिं० बांडसंबंधी वही, ओषध, तो; २, दे० शास्त्रपुरतें न पढतां बाडावरूनच घेंयपणा, इ० करणारा जो जोशी, घेंय, इ० त्यास ह्म.

बाण, पु० धनुष्यानें मारायाचा जो तीर तो; २, लोखंडाचे नळीत दारू खचून त्यास काडी बांधून केला असतो जो आयुधविशेष तो; ३, तत्सदृश कागदाचे तोड्यांत किं० कळकाचे नळ कड्यांत दारू भरून जो परार्थ करिनात तो; हातचा बाण ममाविणें, इ० स्थलीं वादादिव्यवहारीं आपली विषयानुरूप सिद्धि होण्यास आपल्या पात्रीं असतें जें कोहीं साधन तें दवडणें; शब्दबाण, वाग्बाण, इ० स०; ४, नर्मदेतील पाषाण, जास शिव मानून पुजिवात तो.

बाणघों, कांहीं एक गोष्ट मनांत पुरतेपणीं ठसणें; उ० ही गोष्ट माझे मनांत बाणली.

बाणदार, पु० लोखंडी बाण बागळणारे जो राजादिव्य नी शिपाई देविले असतात ते प्र०.

बाण

बाणा, पु० विदत्ता, धनिकता, शूरत्व, गायकता, इ० गुण समुदायांतील जा गुणातें पुढेंकरून लोकां मध्ये बागतांजो त्याणें त्या गुणाविषयीं मी अनुकगुणविशिष्ट आहे असा अंतःकरणांत धरिला असतो अभिमान तो; २, एक आयुधविशेष आहे; ३, वस्त्रादिकांवाटाचीं आडवाजो तंतुसंनिवेश तो; प्रा० ताणायाचा संनियोगीं प्र०; ३, चाधो-त्रजोड्याचा ताणा आणि बाणा सारखा आहे.

बाणाईत, पु० जाजा विद्या कलादिकांवाजो बाणा बाळगतो तो त्यात्याविषयीं; २, बाणदार.

बाणी, स्त्री० हिं० पठितव्य वस्तूजें ध्रुपद, रव्याल, श्लोक, इ० तें एकच असतां ह्मणावाचाजा अनेक चाली त्या प्र०; २, गलबत, धक्का, भिंत, इ० कांची जी केवळ कड ह्मणजे जेथून ईषन्मात्र पुढें कांहीं पदार्थ गेला असतां रवालीं पडतो ती; कोणेका-नें बाणीवर येणें ह्म० निकरावर येणें; ३, जेथें जें उद्योगादि करायाचें त्यांत ईषन्मात्र अंतर पडल्यास पूर्वप्रवृत्तजो घारादि व्यवहार तो बिध्वस्त होऊन मोठें कांहीं संकट प्राप्त होतें असाजो त्यात्या व्यवहाराचा जपून संभाळावाचा समय ती; ३, यावेळेस जर तुझी जामीन रहाल तर मोठी बाणी संभाळली जाईल; ४, बाणा प्रथमार्थी.

बाणीचा, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी; २, बांगलेबाणीवर ह्मणतात जो श्लोक, ध्रुपद, किं० सांगतात जें पुराण, इ० तो.

बाणीदार, ३ लिं० बांगली आहे बाणी जाची असें जें गाणें, ह्मणणें, इ० तो; २, बाणाईत प्रथमार्थी.

बाणेदार

बाणेदार, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी.

बाण्याचा, ३ लिं० बाणाईत प्रथमार्थी.

बात, स्त्री० हिं० गप.

बातनी, स्त्री० बातमी.

बातनीदार, पु० बातमीदार.

बातमी, स्त्री० दूर देशादि परोक्षस्थलीं जें कांहीं वर्तमान ती; बातमी ठेवणें किं० राखणें ह्म० विवक्षित कोणेक दत्त आपल्यास समजल्याचां न राही असें संधान ठेवणें.

बातमीदार, पु० पर राज्यादि विवक्षितस्थलीं जें वर्तमान आपल्यास समजावें ह्मणून त्या कामावर नियुक्त असतो जो दूत तो.

बातल, ३ लिं० हिं० खोटेजें वर्तमान, भाषण, लेख, इ० तो; २, तें बोलण्याचा स्वभाव जाचा असाजो मनुष्य तो.

बात्या, ३ लिं० निर्मूल खोटेच कांहीं वर्तमान कल्पून सांगण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बाद, ३ लिं० पि० कोणेक गणतीचे क्रमामधें संव-द्ध असून तेथें नाहीं असा केलाजो कांहीं एक अर्थ तो; घाल, कर, पड, इ० धातूंचे योगीं प्र०; ३, पन्नासशिपायांतून दहा शिपाई बाद घातले; पंचविंशत पांच बाद घातले बाकी बीस राहिले; माझें नांव पडास होतें तें बाद पडलें.

बादरबासा, ३ लिं० केवळ रवासा नव्हे, केवळ रव-ची नव्हे असा मध्यमप्रतीचा बांधलेलाजो वि-डा, पट्टी, तो; २, केवळ पळें नव्हे, केवळ कचें न-व्हे, असें मध्यम विकलेलें जें विड्याचें घान तो.

बादणें, बाद करणें.

बाद

बाद

बाद बाकी, स्वीडिश मोटिया रकमेंतून लहान र-
कम बाटून जी बाकी रहल्ये ती.

बादला, पु० १११ कलाबतू करायासाठी किं०
 एरवींच बस्त्रांत विणोयासाठी चापरलेल्या जा
 तारा नो० २, परचालेचा एका आंरज्यासाठी रिवें
 पाणी भरून ठेवायानें चर्मपात्र आहे.

बादली, ३लि० हि० कांहीं सूत, रेवामी, यांचें तंतू
आणि कांहीं बादलामिळून विणलेलें जें पागोटें
इपट्टा, इ० वस्त्र तो.

बादशाह, पु० हिं० पादशाह.

बादशाही, ३ लि० रू० पादशाही.

बाँदा, पु० रा० बंदा; परंतु प्रथमार्थी प्रयोग थोडा.

बादांगूळ , स्त्री • कों • बांडगूळ .

बाँदी, स्त्री० रा० दासी.

बौदीन्धा, ३लिं० रा० लंबडीन्धा .

बाँध, पु० उदकादिकाया प्रतिबंधार्थ दगड, चुना,
किं० माती, इ० कांसाजो रचनाविशेष करितात
तो; २, बंद प्रथम द्वितीयार्थः.

बाध, पु० शब्दादिप्रमाणानें कोणेंक कर्मादिकास
येत्येजी प्रतिषिद्धता तो किं० कोणेंक कर्मादिका-
स असत्येजी प्रतिषेधाईता तो; उ० या उत्सर्गा-
चा त्या विशेष विधीनें बाध होतो; रांडेस रांड स-
रलें असतां बाध नाहीं स्वरा परंतु स्पर्श नये.

बाधक, इलि० जा वचनादिकारें स्वविषयीं बाध-
करणारें जें विशेषविध्यादिरूपप्रमाण तो त्याचा;
२, विचक्षित व्यवहारास प्रतिकूल जें लेख,
पत्र, कर्म, इ० नो; उ० आह्मी मागें याला इस्तरे-
वज्र दिला नोच आतां आह्माला बाधक ह्याला:

बोधरत्नं

बौध

बाँधटणें, रा० बाँधळणें.

બાંધણ, ન. કો. ઓઢા. ડોંગરાથેં રયોરેં, દ. સ્થ-
 લાં પાળી અડે અસેં મોઢમોઢે બાંધ પાલૂનજી
 રોતઃજમીન સાધિલી અસત્યેતેં; ૨, પર્જન્યાનેં
 રોત યાહુનયે હ્મણૂન પાલિતાત જી તાલતેં.

घाँधणी, स्त्री० ग्रह, बांध, बिहीर, पागोटें, मुडा,
 ३० बांधण्याचा जो प्रकार ती; २, ग्रहादि बांध-
 ण्याचा जो व्यापार ती; ३, ३लि० बांधणसंबंधी
 जी जमीन, धान्य, इ० तो.

बाधणें, केलेलेंकर्म, सेविलेला पदार्थ किं० झाले-
ली कांहीं गोष्ट, १० तो उपद्रवदायकत्वेकरून प-
रिणत होणें; ३० मी शीतोदकानें स्नान केलों तें
मला बाधलें; काल हरभन्याची उसळ खाली ती
बाधली; त्याआशाय याला बाधला; २, विज्ञा-
चानें कोणेकास उपद्रवदायक होणें; ३, कौ-
णेक वचनादिकानें कोणेक वचनादिक बाध-
विशिष्ट करणें.

बोधणें, यत्कृत; निराळे निराळे जे पदार्थ ते एक-
च संयुक्त करून त्याणीं विद्युक्त न होतां तसेंच सं-
युक्तपणें रहावें झणून सूत्र, रोर, वस्त्र, इ० कां-
चेजें घेऊन ग्रंथि, कांहीं निकटपदार्थांना संबं-
ध, इ० रूपजो कांहीं अदकावतेणें करून विशि-
ष्ट करणें; जेव्हां मनुष्यादिपदार्थ स्तंभादिका-
नीं संबद्ध करावा अशी विवक्षा आहे तेव्हां
त्या मनुष्यादिकांस कर्मता भाणि जेव्हां अनेक
पदार्थ परस्परां संयुक्त असावे अशी विवक्षा ते-
व्हां त्या पदार्थां संयुक्तायास कर्मता; २, काष्ठ, इ०
एकच पदार्थ दोरी, इ० कांटे पड्डे घटित करणें;

१. दोरी, सूत, वस्त्र, इ० कोणेक पदार्थादीं विद्युक्त नहोता राही असें ग्रंथादिकांनी युक्त करणें; ४, पुल, बांध, घर, घाट, नोका, इ० दगड, जुना, माती, लांकूड, इ० पदार्थांनीं तत्तदाकारविशिष्ट रचनेनें निर्मिणें; ५, बिहीर, तळें, घाट, घाट, घाटी, इ० बंदिस्तीनें विशिष्ट करणें; ६, एकापुढें एक, एकापुढें एक, इ० प्रकारें अनेक शब्द, अर्थ, इ० पदार्थ संनिविष्ट करून ग्रंथादिकजो विशिष्ट धर्मी तो निर्मिणें; ७, व्यवस्थाश्रिति, प्रमाण, इ० नियामकानें व्यवहारादि निघमित करणें; ८, लोभ, स्नेह, माया, इ० कानीं कोणेकास त्यात्या विषयादीं गुंतविणें; ९, अटकळ, तर्क, युक्ति, कल्पना, इ० असें झालें असतां असें होईल, इ० प्रमाणाचा ऊहापोह करून त्यात्या योग्य योजनेनें तें तें सिद्ध करणें; १०, जोडा, जुतें, इ० अनेक चर्म खंडे एकत्र शिबून नवें सिद्ध करणें; ११, विखल. सारबरेचा पाक, इ० जखून गोळा, दाणा, पडी, इ० आकार पिशोषयुक्त पदार्थ सिद्ध होणें; १२, कणीस, दोंग, इ० कांभागाचीं दाणा, नारळांत खोबरे, पोफळांत सुपारी, इ० काळयोगानें परिपाक होउन सिद्ध करणें; पांगोटें बांधणें स० डोकी, गुंडपा, इ० कांबर गुंडाळून डोकीस घालण्याजोगें रचनेनें विशिष्ट करणें कि० कोणेकास सन्मानार्थ देणे; कोणेकाचीं बेर, देण, स्वर्धा, इ० बांधणें स० करणें; दरबार, इ० कांभागाचीं पक्का, संधान, इ० बांधणें स० स्वविषयानुरूप कार्य तेथून सरलेवेळेस होई असें संधानें करून ठेवणें; दिशा बांधणें स० मंत्रप्रयोगानें भारणें; दृष्टि बांधणें स०

मंत्र

मंत्रप्रयोगानें एक असतां झलतेंच दिसावें अशा मोहानें विशिष्ट करणें; देवादिकांचीं पूजा बांधणें स० पुष्पादिकांनी देवतादिक सुबोभित दिसावाजोग्या योग्यरचनेनें त्या देवतादिकांवर ती पुष्पादि रचित करणें; ताड माड बांधणें स० त्यांपासून मद्य निघे असें त्याची पोई बांधून ठेवणें; घोडयास नाल बांधणें स० त्याचे पायांस खिळ्यानी संबद्ध करणें; ताप, ज्वर, हांव, इ० बांधणें स० त्याणें शांत व्हावें झणून मंत्रप्रयोग विशिष्ट कोहीं एक कुवेड्यानें अभिसंबद्ध करणें; तो त्याचा बांधला आहे स० ओशाळगत, इ० कारणानें केवळ स्वाधीन झालेला आहे; १३, न० रा० कोणेक स्थलापासून जो पाण्याचा पाद चालला असतो त्यास मध्यें मध्यें पाणी मोडून न्यावयाकरितां जीं दारें राखिली असतात तीं प्र०; १४, त्यात्या दारांचा प्रतिबंधार्थ तेथें लावाव्यासादीं सोपें, गबत, इ० एकत्र गुंडाळून जो ओंथा करून ठेविला असतो तें; शेवटचे बांधण्यास पाणी मोडणें स० तोड मोड, रदबदल, इ० होण्याची योग्यता न राही असें शेवटचे भाषण करणें; स० शिकविली बुद्धि आणि बांधली सिदोरी सर्वदा पुरत नाही.

बांधन, न० कांहीं विध्यादिक बांधण्याचा जो व्यापार तें.

बांधप, न० रा० घराचें ओंबण, इ० बांधामाचें साधनजें संभ, दोर गुंडें, इ० तें.

बांधबांधोळी, स्त्री० शेताचे जमीनीस लहान मोठें बांधती.

बांध

बांधलेकंबरेचा, बांधल्याकंबरेचा, ३लिं० रा०

कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं झटले वेळेस
सिद्ध व्हावयाजोगाजो शिपाई, इ० तो.

बांधलेकमरेचा, बांधल्याकमरेचा, ३लिं० रा०
बांधलेकंबरेचा.

बांधव, पु० सं० भाऊ, चुलता, इ० जे स्वगोत्रीचे
किं० मामा, त्याचा पुत्र, इवडार, इ० जे सोयरेधा-
यरे, इ० स्वसंबंधी ते प्र०

बांधवाट, स्त्री० रा० दगडांनीं बांधलेली जी वाट
ती.

बाधा, स्त्री० पिशाचादिकृत जी पीडा ती.

बांधा, पु० दगडाचे हस्तपादादि अवयवांचा संनि-
वेशाचा जो प्रकार तो; ०, ३लिं० को० बंदानृती
यार्थी.

बांधारणें, रा० बांधरणें.

बांधारी, स्त्री० ओंबण, इ० कांस बळकटी याची
झणून जा त्यास मध्येमध्ये उभ्या काठ्या बांधि-
तात त्या प्र०

बांधाबांध, स्त्री० अनेक ओझींपाझीं, इ० बांधण्या-
चा जो व्यापार ती.

बांधाबांधी, स्त्री० बांधाबांध.

बांधाबळ, स्त्री० ग्रंथ, वाडा, किल्ला, पूजा, इ० कां-
चा मो रचनाप्रकार ती; उ० या ग्रंथाची बांधाबळ
बांगली आहे.

बाधित, ३लिं० बाध झाला आहे जाचा तो; उ० हें व-
चन त्या विशेषवचनानें बाधित आहे.

बांधील, स्त्री० को० भाताची लाणी झाल्यानंतर
त्याचे मारे बांधण्याचा जो व्यापार ती; २, ३लिं०

रा०

रा० ओवाळगत इ० कारणानें जो जाचा बंद तो
त्याचा.

बांधींब, ३लिं० अगोदर बेत देऊन बांधिवलाजो
जोडा, जुते, इ० तो; २, बेतापांभूनही बांगल्ये
बंदिस्तीचा जो जोडा, इ० तो; १, बंदिस्त करून
केलेली विहार, तळें, इ० तो; ४, पोरीं शिसें, इ०
कांहीं खोटी धातु घालून सोनें, रुपें, इ० कांचा ल-
गड, रुपया, इ० पदार्थ केला असतो तो.

बांधें, न० बांडगूळ.

बाध्य, ३लिं० बाधकानें जाचा बाध करायास
योग्य तो.

बाप, पु० जांच वीर्यापासून जो उत्पन्न झाला त्या-
चा तो; २, दनकत्वादिरूपजें गोण पुत्रत्व किं०
कन्यात्व तें यत्पुरुषनिरूपित जास आहे त्याचा
तो; ३, ग्रंथादिकांत संबोध्यजे त्यास सत्कारानें
या वाक्यानें संबोधन करितात; तो बापास बाप झ-
णायाचा नाही, इ० स्थलीं हिंदोबाचे बाजबीमो-
हीस कोणाची मुरवत धरण्याचा नाही असा
खडखडीत स्वभावाचा; झ० बापास बाप झ-
णत नाही तो बुलत्यास काका कोडून झणणा-
र

बापजन्मांत, बापजन्मी, अ० जन्मल्यापासून
एतावत्कालपर्यंत; कोणेक पदार्थादिकांचें जें द-
र्शन, उपभोग, इ० दाराजो संबंध त्यास केवळ
अपूर्वत्वघर्णनीय असतां प्र०; त्या दर्शनादिकांचे
नसण्याचें वि०; उ० मी बापजन्मांत कोणाचे उ-
णें उत्तर बोलून घेतलें नवतें तेंतू आज बोललास
असो.

बाप

बाप

बापजादे, पु० वाड चडील नित्ये अनेकवचनांत.
बापडा, पु० प्रकृतीचा गरीब निरापराध असून कांहीं संकटांत सांपडलेला जो मनुष्यादि त्यास करुणेचा कळवळ्यानें तत्समयीं ह्म०; उ० जाने चौरी केली तो पळाला आणि या बापड्या वारसाला किंही उगीच मारितात; २, ओदासिन्य विवक्षित असतां तपोतनार्थ याचा प्र० होतो; उ० करणारतर करा बापडे माझे काय गेलें.

बापदादे, पु० बापजादे.

बापदेव, पु० बापा.

बापभाऊ, पु० आपला जो दाय्याद तो.

बापभावकी, स्त्री० रा० भाऊबंदकी.

बापया, पु० कां० बाप्या.

बापरोटी, स्त्री० बापानें मिळवली जी वृत्ति, द्रव्य, भूमि, इ० तीस ह्म०.

बापळी, स्त्री० कां० रानची पालेभाजी आहे; २, तिचें बी.

बापा, पु० कां० पिशाचदेव आहे.

बापुड्याणा, ३लिं० अधिकार गेला, आईबापमेलें, इ० कारणासुळे लोकांनीं बापडा स्मरणायजोगा झाला जो पोर, पुरुष, इ० किं० त्याचें तदनुसार भाषण तो.

बापुडा, ३लिं० ग्रं० बापडा.

बापू, पु० पुरुषास प्रतिष्ठा नाम आहे.

बापूस, पु० कां० बाप.

बाप्या, पु० बाल्य जाऊन प्रौढदशा प्राप्त झाली जास्त तो.

बाब, स्त्री० हिं० कानू.

बाबा

बांबट, स्त्री० रा० कांहीं बारीकबारीक पाऊस मेघाची अंधारी वारा थंडगार वाहत असतो अशी जी पर्जन्यकाळीं एखादे दिवशीं ह्वा होत्ये ती.

बाबत, अ० हिं० कांहीं एका निमित्तें हा शब्द त्या निमित्त भूतांचे पुढें लागतो; उ० पाकर्मबाबत त्यास शंभर रुपये देऊ वसला; २, स्त्री० कांहीं गोष्ट दुसऱ्यानें सांगितली ती मनांत करायाची नाहीं विचारलेतें नीट सांगायचें नाहीं, इ० कारणास्तव त्यास प्रतारायासाठीं झललेच कांहीं लावितात जें निमित्त ती.

बाबता, पु० एक वस्त्र आहे.

बाबती, स्त्री० देशमुख, देशपांडेय, इ० कांचे जें सुलकावर हक्क असतात त्या; हा शब्द नित्ये बहुवचनांत.

बाबट, अ० हिं० बाबत.

बांबर, न० बा० सर्वदा चिरविल असतो जाजमीनांत तें.

बाबरओल्या, ३लिं० फार मोठे जाड जाचे ओठ तो; उ० गिद्दी प्रा० बाबरओल्या असतात.

बाबरइरोटी, स्त्री० ग्रं० रवालीं लांबायाजोगे मस्तकावर वाढलेले जे केस ती.

बाबलणें, रा० पाणी, खन, इ० मिळाल्यामुळे झाडांनं बल धरून पत्रशाखादिकानी पुष्ट होऊन विस्तृत होणें.

बाबा, पु० प्रा० बापास ह्म० किं० प्रतिष्ठार्थ कोणत्या पुरुषांचे नावापुढें लावून ह्म० किं० एखाद्या ह्म०; बाबापुता करणें ह्म० पुत्र, चाकर, इ० कां पासून कांहीं काम करावा यांकरितां रागेन भरतां आर्जवानें

आर्जवानेंच बोलणें .

बाबू, पु० हिं० बेरागी. गांसाची. इ० गृहस्थलोकांस
स्म०; २, या० लेकरें लहानमुलांस स्म०

बाँघू, पु० बेंळूमध्ये एक भेद आहे .

बांबूट, स्त्री० कां० जून नहोता पिकल्यासारखें दिस-
तेजें आंब्याचें फळ ती .

बाबे, अ० हिं० बाबत; उ० याबाबे हजाररुपयें खर्च
केला .

बाब्या, पु० लाडिकपणानें किं० निंदेनें पुरुषरूप
अभिकास स्म०

बाभळ, स्त्री० बाभूळ .

बाभूळ, स्त्री० एक वृक्ष आहे; तुझी यांत काय
बाभूळ बुडाली झणजे तोंडा झाला; बाभळीस
कांदा लावणें स्म० यदोषंवेशिष्ट्येकरून प्रसिद्ध
जो पुरुष त्यावर त्यादोषाचा आरोप करणें; स्म०
जा गांवचा बोरी त्याच गांवचा बाभळी .

बाम, स्त्री० एक मत्स्यजाति आहे .

बामणा, ३लिं० श्रेण्यांत एक भेद आहे .

बाह्मणी, ३लिं० कांकडी, पाल, सरडा, यांत भेद
आहे जांचा वर्ण पांढरा असतो तो; प्रा० ब्रह्मभा-
षावृत्ति .

बायक, ३लिं० गंजीफांचे डावांत हुकूमजें पान
तो; प्रा० उत्तारीचेबेळेस प्र०

बायको, स्त्री० मनुष्यादिजीवजातिमध्ये अचां-
तर दोनदोन भेद आहेत त्यामध्ये एकाचे अंगी
गर्भनिदानभूत शक्क उत्पन्न होतें आणि दुसऱ्या
चेपोटी तें शक्कमेथुनादिसंबंधें गर्भिता पावून
प्रसव होतो त्यामध्ये जो दुसरा भेद ती; २, दृष्टा

दिकास

दिकांत एका जातीमध्ये किती एकांस फळे, ये-
तात आणि किती एकास कदापि चेत नाहीत्यो-
त जांस फळें येतात त्यास स्म०; ३, स्त्रीलिं-
गविशिष्ट जाचें नाम त्यासही स्म०; ४, बाईल; बा-
यकाचे शास्त्र न० जे विधिनिषेध धर्मशास्त्री-
य आकरग्रंथां प्रा० नाहीत आणि पुरुषही
जाजवर फारशी निष्ठा ठेवीत नाहीत असे स्त्रि-
या मानितात जे विधिनिषेध त्यास स्म०

बायकोचेल्हाळ, ३लिं० रा० बाईलवेडा .

बायक्या, ३लिं० चालणें, बोलणें, इ० बायकासा-
रखें जाचें दिसतें असा जो पुरुष त्यास स्म०

बायल्या, ३लिं० बायक्या .

बाया, स्त्री० रा० प्रा० आईस किं० आईसारखे
स्त्रीस स्म०

बार, पु० हिं० तोंफ, बंदूक, इ० कांत अवाज काढा-
यासाठीं भरली असत्येजी दास्त तो किं० नेणेंक-
रून होतो जो अवाज तो; २, प्रसंगविशेषीं बंदू-
केनें विशिष्ट जे शिपाई त्यांस स्म०; ३, फराका,
सरंग, इ० कांचा जो तत्सदृश अवाज होतो त्यास
स्म०; बार भरणें स्म० कोणेकास विवक्षितव्य
वहारीं स्वविवक्षितानुरूप वर्तण्याविषयीं एकां-
तीं शिकवून ठेवणें; कांहीं एक कामाचा बार उ-
डविणें स्म० तत्साधकसामग्रीची सिद्धता शुभ
रूपें यथास्थित करून ठेवून तें विवक्षितकाम अ-
कस्मात् आरंभून एकाएकीं संपवून टाकणें; ४,
दृक्कलतादिकांस त्याच्याकालाद्यनुरोधानें फलें,
पुष्पें, किं० पणें यांचा उद्गम होऊन तीं हीं तीं हीं करू-
न संसृद्ध असावें अशाजा बारंवार अवस्थाप्रा-

स

म होतात त्या प्र०;५, तीळ, पाणी, इ० कांस पु-
ष्यादिसंगंधाने विशिष्ट करण्यासाठी पुष्पादिमि-
श्रणरूपजे संस्कार करिताना ते प्र०;५, उभय-
तां परस्परस्पर्धेने एकमेकांस दमपावे म्हणून
चराने म्हणतात जे श्लोकादि तो; घाल, टाक, इ०
धातूचे योगी प्र०;७, भार;८, न० रा० तुळई;
बार करणे म्ह० कीर्तिवरचे कलम रवतावणीस
किं० हुंडी, रोखा, बिडी, इ० जांगड, बेहडा, इ०
कांवर लिहून ठेवणे किं० रोखा, बिडी, इ० बार
या अक्षरांनी विहित करणे.

बारकस, न० जिनसपानस भरून वहायाचे उपयो-
गी जे गलबत ते.

बारका, ३लि० बारीक.

बारकाई, स्त्री० बारीकपणा; परंतु प्रा० बुद्धि को-
शल्य ग्रंथ व्यापारादि वृत्ति.

बारकावणे, बारीक हांगे; उ० पाऊस अंमळ बार-
कावला म्हणजे जाऊ.

बारकावर, ३लि० वा० मध्यम बारीक जे सूत,
धान्य, इ० तो.

बारकाचा, पु० बारकाई.

बारगळ, ३लि० कोणा एकाचा शिक्षित न राहतां
स्वच्छंदाचारी जो पोर, गुरू, इ० तो.

बारगळणे, बारगळ हाणे.

बारगा, ३लि० वा० बारगळ.

बारगिरी, स्त्री० बारगिराचे कर्मती; २, ३लि० बा-
रगीरसंबंधी जे घोडे, पोडारव, इ० तो.

बारगीर, पु० सर्कारचे पागेचे घोड्यावर स्वार हो-
ऊन लष्कर, इ० कांत चाकरी करतो जो शिपाई तो.

बारणे

बारणें, को० काम ओहंडू दुसऱ्यावर ओपणें.

बारदान, न० हिं० तेल, नूष, धान्य, इ० जिनस सो-
ठवून ठेवायाचे उपयोगी जे बुधला, कणिंग, पारी,
पोते, इ० ते; २, को० झाज, इ० कांवर माल मसु-
ब्य, इ० रूप घेते जे ओक्षे ने.

बारदार, ३लि० को० केषळ ह्यातारे झाल्यामुळे ला-
ग जात्या कमी झाला असें नवे आणि तुकतेच
लागास आलेले असें नवे असें जे लागते माड.
पोफळ, फणस, उंडीण, इ० झाड तो

बारनीस, पु० हिं० बिडी, रोखा, याद, इ० बारक-
रण्याविषयी सर्कारांत जो अधिकारी करून ठे-
विला असतो तो.

बारबंडा, ३लि० बारगळ.

बारभाई, स्त्री० हिं० कोणेक व्यवहारीं अव्यव-
स्था प्रयोजक अनेक मतांचे जे अनेक तत्सनाक्रां-
तल जे घेते ती; २, पु० कोणेक व्यवहारीं मिळालेले
अनेक मतांचे जे अनेक ते.

बारमहॉ, अ० बारामहिने.

बारमार्जारवरबूज, न० स्वरबुजांत एक नेद आ-
हे.

बारमास, अ० बारमहां.

बारमाही, ३लि० हिं० बारामहिच्या भाजो रोज-
सुरा, वसूल, चाकरी, इ० तो; २, अ० बारमहां.

बारव, स्त्री० थोरजी बिहीरती.

बारवरदी सोळवरदी, बारवर्षे सोळवर्षे, ३लि०
कोणेक मोठ्या व्यवहारीं एकही आंत प्रौढ ना-
हीं असे एक जात अप्रौढ, नवे, मिळालेले जे अ-
नेक मनुष्य त्यांस म्ह०; नित्ये अनेक बचनांत.

बारस

बारस, बारशी, स्त्री० द्वादशी.

बारसकडी, बारसरषडी, स्त्री० मूलवर्णास काना, मात्रा, बेल्हांरी, व्यंजन, विसर्गलाऊनजो ह्रस्व दीर्घादिभेद होतो तत्तद्धोधक कसकानादित्याका, इ० रूप ती; या सर्व बारसकड्यांचें प्रकरण प्रसिद्ध आहे.

बारसा, पु० रा० बारसें.

बारसें, न० जन्मदिवसापासून प्रा० बारवेदिबशी जो नामकरणसंस्कार करितात ते; तुझ्या बारबास मी जेबलों आहे, इ० स्थलीं तुझ्यानें मी ठकला जाणार नाहीं.

बारा, ३ लिं० संख्या आहे १२ बारा करणें, म्हणणें, किं० बाराचा फाडा लेखें इ० बाबणें, इ० म्ह० पळून जाणें; बाराबन्तीशा नाचणें म्ह० तीनतेरागोष्टी सांगणें; बाराबाबू, पु० बारभाई द्वितीयार्थी; बारापिंपळावरचा मुंजा, पु० जाचीं स्वकार्यार्थ जाण्यायेण्याची स्थलें अनेक असतात अतएव झरलेवेळेस असुकस्थलीं सांपडेल असा नेम करता येत नाहीं असाजो मतुष्य त्यास म्ह०; बाराबाटा होणें म्ह० जमलेलें जें सैन्य दबलत, इ० त्याची वाताहत होणें; त्यास बाराबाटा मोकळ्या आहेत म्ह० प्रसंगीं पाहिजेतें कर्म करण्यास मोकळीक आहे; म्ह० पळणारास एक बाट आणि शोधणारास बारा बाटा; उशीम करतां सोळाबारा आणि दोत करतां दोईपर भारा; बारा महिनें, अ० मधें मासपक्ष, इ० रघाडा न पडतां सर्वकाल; उ० हिमाचलावर बारा महिनें थंडी असत्ये; २, पु० जा समुद्रकांठचे बंदर, किड्या, गांव, इ० स्थळा

चे समोरचाजो समुद्रांतील प्रदेश तो त्या बंदर इ० कांठा; उ० मुंबईहून सकाळीं निघालों ते दोनप्रहरीं करतचे बाऱ्यावर आलों.

बारारषडी, स्त्री० बारसरषडी.

बाराबलुतीं, न० गापांत महार, जोशी, सुतार, इ० संबंधी बाराजीं बलुतीं तीं.

बाराचा, ३ लिं० क्रमानें मेजिलें असतां बारा या संख्येचा विषय जो होतो तो; कोणेकाचा कोणेकाजीं बाराचा ब्रह्मस्पर्श असणें म्ह० त्याचें त्याचें ब्रह्मकटाक्ष असणें; २, पु० मृताचा बारावेदिबशीं जें कर्म करितात तो.

बारी, स्त्री० डोंगर; झाडी, याचा आश्रयासुद्धें जेथें चोर व्याघ्रादिकांची संभावना असत्ये अतएव मार्गस्थांस भयंकर असें जें स्थल ती; २, पालट प्रथमार्थी; ३, बारा किं० प्रकाश याचा म्हणून गृहादिकांस जी शिबडकी राखिली असत्ये ती.

बारीक, ३ लिं० विवक्षितपदार्थापेक्षां विस्तारपरिधि जाचा कमी असाजो स्तंभ दारीर दारीराप यच सुत, इ० तो किं० जाचा सर्पत; परिधि कमी असाजो दाणा, खडा, सुपारी, लवंग, इ० तो; २, जाचे सूत्र, कण, इ० अबांतर अवयव बारीक असाजो वस्त्र, पीठ, इ० पदार्थ तो; ३, केवळ बारीकजो पदार्थ तो जसा एकाएकीं इंद्रियगोचर होत नाहीं तद्वत् अंतःकरणादिकांस एकाएकीं विषय होत नाहीं असाजो कांहीं एक अर्थ तो; इ० हें अक्षर आणि तें अक्षर सारखें दिसतें खरें परंतु आंत कांहींसा बारीक नेर आहे; ४, नारदा

बारीक

बारीक विषयाभेदी विषयीकरण वाक्यांजोगें
अंत; करण, नेत्र, इ० इन्द्रिय किं० त्याची दृष्टितो;
बारीक दृष्टि, नजर, इ० स्म० कर्पण्यविशिष्टस्-
माच; स्म० बारीक तेथें तुटे.

बारीकमोठा, ३लिं० केवळबारीक किं० कांहीं मोठें
असेंजें वर्तमान, इ० कांहींएक तो.

बारीकसारीक, ३लिं० बारीक, इ०

बारुला, बारूला, ३लिं० बारा पायल्यानी मण हो-
ता अशा संकेताभेजे माप, मण, इ० तो.

बारोआ, पु० हिशोबानेजें व्याज आकारलें त्या व्या-
जाआजो बारावा अंश तो; व्याजांत खूद घालण्या-
चे प्रसंगी प्र०; २, को० वर्षास शेकडा बारा रु-
पये व्याज पावें असाजो व्याजाआ संकेत तो.

बाल, न० पु० सं० अर्भक; २, पु० पुरुषरूपजें अर्भ-
क तो; ३, अज्ञानजो त्यास स्म०; ४, वृकता उदय
पावलाजो सूर्य, चंद्र, इ० किं० त्याआ आतप बां-
दणें इ० तो; ५, केवळ कोंबळाजो पळव, अंकुर,
फल, इ० तो; ६, सं० केश; बालबाल बोलणें स्म०
अति खरेनें दुसराचकभूल होई असें बहुत बो-
लणें; बालबालरूप होणें स्म० पराकाष्ठा रूप
होणें.

बालक, पु० न० बाल.

बालकीडा, स्त्री० बालपणीची कीडा ती.

बालगुंडा, पु० रा० बाळगुंडा.

बालग्रह, पु० बालकास उपद्रव करणारे देवतावि-
शेष आहेत ते प्र०

बालचंद्र, पु० शुद्धितीयेपासून पंचमीपर्यंत
जो चंद्र तो.

बालचरित, बालचरित्र, न० बाळपणभेजे चरि-
त्र ते.

बालद, बालेंद, न० बाळांद.

बालदरबोर, ३लिं० दुसऱ्यावर बालद येण्याआ
स्वभावाचा तो.

बालदी, बालट्या, ३लिं० बालदरबोर.

बालेंड, न० बाळांड.

बालत्व, न० बालपणा; २, सं० सूर्याचे किरणा
पासून उदय पावलेलेजे गुरु, शुक, इ० ग्रहे
प्रकाशपणें प्रकाशमान होतपर्यंत त्याजवर
पांच सहा दिवसजो बालपणा म्हणून धर्म अ-
सतो ते.

बालदी, स्त्री० गलबत, इ० कांतील पाणी उपसा-
याचें त्वर्मपात्र आहे.

बालेंपेंच, पु० अकड दिसायाजोगा पागोव्हास ए
के प्रकारचा पेंच देतात तो.

बालेंपेची, ३लिं० बालेंपेचानें विशिष्टजें पागोटें
तो.

बालफुटका, ३लिं० बारीक केंसासारखी फुटजा-
ला आहे असाजो रुपया, इ० तो.

बालबुद्धि, ३लिं० जाची बुद्धि प्रौढ नाही तो; २, स्त्री
ती बुद्धि.

बालबोध, ३लिं० अज्ञानजनासही समजायाजो
गा स्म० अति सगम असा ग्रंथ, भाषण, इ० तो.

बालब्रह्मचारी, पु० लहानपणापासून जाला स्त्री
संग घडला नाही आणि लग्नही जाचें झालें ना-
ही तो.

बालभाषा, स्त्री० नादकादिकांत शब्द स्थिपा.

१० हलक्या पाचानी बोलायाची संस्कृताची अपभ्रंशरूप एक भाषा आहे ती; २, गाईच्या हस्या-
नाकरीस पापा, ३ संकेत विदिष्ट जी अर्भका-
ची भाषा ती.

बालमित्र, पु० उभयतां बालपणात असतां जा-
परस्परानें मित्रत्व झालें आहेने परस्पर
बालमूर्खिरा, पु० ३० खिण्यांत एक भेद आहे.
बालरंडा, स्त्री० नहाण आल्याचा पूर्वी जी-या न-
वरा मेला ती.

बाललीला, स्त्री० बालकीडा.

बालघ, न० साताकरणांतील दुसरें करण.

बालविधवा, स्त्री० बालरंडा.

बालसरस्वती, पु० लहानपणापासून अत्यंत जो-
बुद्धिमान् त्यास ह्म०

बालहत्या, स्त्री० बालाची हत्या ती.

बालहत्यारा, ३ लिं० बाल हत्या केली जाणे तो.

बालहरीतकी, स्त्री० कोबळेच काढून बाळविले-
लेजे हिरडे ती.

बाला, स्त्री० जिला पुरती तारुण्यदशा प्राप्त झाली-
नाहीं अशी जी स्त्री ती; २, पु० नाण्यावर दो-
काथाचा जो दिक्का तो; कोणेकास कोणेकानें बा-
ला देणें ह्म० आपण पळून जाऊन दगा देणें.

बालाईचाफूत, स्त्री० रवेशीज भिळरपत प्रा० स-
कारी लिहिण्यांत प्र०

बालाँट, न० जाचे हातून जें दुष्कर्मादि घडलें ना-
हीं त्याजवर त्या दुष्कर्मादिकाचा आरोप करा-
या म्हणून लबाडीचा कल्पनेनें रचली जी तदि-
षयींची गोष्ट तें; येणें, बालणें, धातूचे योगीं प्र०;

बालां

बालांटास येणें ह्म० केलेल्या निषमाविषयी ल-
बाडीस येणें.

बालाँट, न० बालाँट.

बालाभ्यास, पु० विद्या, कला, इ० का विषयीं बाल-
पणीच केला असतो जो अभ्यास तो.

बालाभ्यासी, ३ लिं० जा विद्यादिका विषयीं जा-
णे बालाभ्यास केला आहे तो त्या विषयीं.

बालार्क, पु० सं० उदय पावलेला प्रातःकालचा-
जो सूर्य तो; २, प्रातःकाल येजें कोबळें उहत्या-
स ह्म०; ३० बालार्क घेतला म्हणजे आयुःश्रव-
होतो.

बालिदा, ३ लिं० अस्तानजो मनुष्यादितो.

बालेकिल्ला, पु० पहाडी किल्याचा इतर विभागापेक्षां
अतिउंचजो विभाग असतो तो.

बाल्य, न० बालत्व.

बाब, स्त्री० बिहीर.

बाबउपसणी, बाबउसपणी, स्त्री० कों० बा-
बांतील चिरबल, मळ, इ० कारणांचे व्यापारी.

बाबउपसणें, बाबउसपणें, न० कों० बिहि-
रींतील चिरबल, इ० काढायासाठीं साधन म्हणजे
आकारविशेषाचें पंदापाच करितात तें.

बाबका, ३ लिं० बा० बाबलेला जो पदार्थ तो.

बाबरवड, न० कों० बाडूमुलाचा जो संधिप्रदेवातें;
२, गाड्यावरील साठीचा चौकटीचीं जीं चार
लांकडें तीं प्र०; ३, रा० होडीचे उलंडीस होडीचा-
बाजूंस दोन लांकडें असतात तीं प्र०.

बाबरबोल, न० रा० मूळची बाब परंतु ती होऊन
तेथें काहीं खळगा राहतो तें.

बाबची

बाँव

बाँवची, स्त्री० एक झाड आहे; २, त्याचे बीज; ३, गोवरीसणून झाड आहे ती; ४, तिची बोंग.

बावटा, पु० ध्वज; २, बाहुटा द्वितीयार्थी.

बाँवट्या, स्त्री० बा० सरळ गोष्ट विचारिली असता अनेक प्रकारचे फांटे फाडतो त्या; प्रयोग अनेक कवचनी; ३० याला कोवून आलास सणून विचारिले त्याने हजार बावट्या लाविल्या.

बावणें, बा० कोमेजणे.

बावन, बावन्न, ३ लिं० एक संख्या आहे ५२; स्म० एक ठेव खाई तो बावन वीर होई; आणि बावन ठेव खाई तो गद्दा होई; एथे बावन वीर स्म० पराकाष्ठेचा धाट शहाणा.

बावनकडी, ३ लिं० पराकाष्ठा उत्तम सोने ते; याची उपलब्धि प्रा० मनुष्यलोकीं नाही स्तुत्य व सरीं पुतळीचे कसाहून काहीं अधिक जे सोने त्यास आरोपाने स्म०.

बावरणें, अद्भुत दर्शन, भय, हर्ष, पिशाचोपद्रव, इ० कारणांमुळे सभ्रांत वित्त होणे; ३० खेडेगांवे मनुष्य शहरांत जाऊन ते अनेक चमत्कार पाहून बावरते.

बावरा, ३ लिं० बाबरला तो.

बावला, पु० रा० बावला.

बावली, स्त्री० को० बावली.

बावलें, न० को० बावलें; २, मनुष्यादि जीवांचे प्रतिबिंब किं० छाया ते.

बावलेभोरीप, न० रा० कळारूची, खांबसूची, इ० बावल्यांचा जो खेळ ते.

बावलेभोरपी, पु० रा० बावलेंभोरीप करून उ-

पजीविका

बाशिं

पजीविका करितो तो.

बाबळा, ३ लिं० वेडसर मुद्राजाची दिसत्ये तो किं० त्याची ती मुद्रा तो; २, रा० बाबळा.

बाबा, पु० तपस्वी, गोंसावी, साधु, विद्वान्, इ० जे थोर त्यांस हे प्रतिष्ठानाम आहे; केवळाचा किं० इतर नम्रपुर्वक प्र०; ३० बाबा शारस्त्रीचा बाबे घरी गेले; २, बाह्या.

बाबाजी, पु० गोंसावी, बेरागी, इ० कांस मह० लार्थ स्म०.

बाबांचे, पु० रा० बावट्या; अनेक कवचनांत.

बाबीस, ३ लिं० बेबीस.

बाबें, न० गलबताचे रुकाणूत हाती धरायासाठी लांकूड अडकविले असते ते.

बाबला, पु० बाहुला.

बाबली, स्त्री० बाहुली.

बाबलें, न० बाहुलें.

बाबळ, पु० हस्ताचा जो मूलभाग तो.

बाबा, पु० बांभ; २, स्त्री० पु० को० अबरबा.

बाशिंग, न० विवाहांत नवरा आणि नवरी यांचे कपाळी बांधायाचे कागदाचे भूषण आहे; २, बा० गळ्याचे बिकीत रहा पांच रक्ते घालून नवरानवरीचे कपाळी बांधायास भूषण करितात ते; कोणेत कामाचे कोणेत कामाचे कपाळी बाशिंग बांधले असणे स्म० ते काम त्याने करायें असा अधिकार असणे; स्म० जाचे कपाळी बाशिंग तो नवरा; उतावळानवरा आणि गुडघ्यास बाशिंग; ३, घोड्याचे कपाळावर एक दुर्लक्षण असते ते; ४, बाशिंजीचे पान ते.

बाशिं

बाशिं

बाशिंगबळ, न० कोणेकाचा विवाह होण्यास प्रयोजक जें देवबलतें, प्रा० उभें रहाणें याचा योगी प्र०

बाशिंगाकार, ३लिं० बाशिंगाचें आकाराचें जें मृम्यादि क्षेत्र तो.

बाशिंगी, स्त्री० एक औषधी आहे जी अंबा, इ० वृक्षाचें कांडावर उत्पन्न होत्ये ती.

बाष्कळ, ३लिं० जाचें आचरणान्, बोलण्यान, ताळतंत नाहीं अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो किं० त्याचें तें तदनु रूप भाषणादि तो: ह्म० बाष्कळजमा आणि पुष्कळ खर्च.

बाष्कळणें, मनुष्यानें बाष्कळ होणें.

बाष्प, पु० न० सं० अक्ष.

बाँस, पु० डोली, मंडप, इ० कांस लावायाचें उप-योगीं विवक्षितानुरूप तोडून ठेविलेला जो कळक तो.

बासट, न० स० जा पदार्थावर जो पदार्थ भक्षिला असतां विकार होतो असें जें परस्पर विरुद्ध पदार्थ ते एकमेकाचें; उ० पुरणाचें पोळीवर ताक बासट आहे.

बासन, न० आंत वरुं बांधून ठेवायास्तो किं स्वा-रवा, छोट, इ० कांचा अस्तरण लाविलेला जो च-तुर्कोण तुकडा केला असतो तें; २, त्यांत व-स्थें बांधून जें गाढे होतें तें; ३, धातुमय किं० मृन्मय जें पात्र तें.

बासनी, ३लिं० बासनी.

बासष्ट, ३लिं० संख्या आहे ५२

बासा, ३लिं० पर्युषित.

बारकडी, स्त्री० दूध आटवून निमेकरून त्यांत शर्करादि पदार्थ टाकून भक्ष्य पदार्थ करितानती. बाँसरी. बाँसरी, स्त्री० मुरलीसणून जें वाद्य ती.

बाहणें, प्रा० यं० कोणेकास शब्दानें हाक मारणें; उ० धेनुवत्सें तुला बाहती यादवा.

बाहला, पु० गाईचें दूध काढतानां लात मारित्ये या करितां तिचे पायांसजी दोरी बांधितात तो.

बाहवा, पु० एक झाड आहे.

बाहवापंचक, बाहवेपंचक, न० काढ्याचे उ-पयोगीं जीं बाहवा, इ० पांच औषधें प्रसिद्ध आ-हेत तें.

बाहळा, ३लिं० बांडा: प्रा० जीवृत्ति.

बाहाड, न० कां० वातु प्रथमार्थी; २, रघाजगा; जो-त तिबीर, इ० झाडें अमतात तें.

बाहाणा, स्त्री० कां० गलबताचे बाजूची कडती.

बाहाणा, पु० बहाणा.

बाहानर, बाहनर, ३लिं० एक संख्या आहे, ५२

बाहानरखोडी, बाहनरखोडी, स्त्री० मनुष्य. अक्ष, इ० कांस जा घाईट बाहनरखोडी अस-तात त्या.

बाहादर, बाहादूर, बाहादूर, ३लिं० बहादूर.

बाहार, स्त्री० बहार.

बाहाल, न० बझल.

बाहाली, स्त्री० बहाली.

बाहिरची, स्त्री० बाहेरची.

बाही, स्त्री० बावरवडापासून मणगटपर्यंत जो हात ती; २, अस्तनी; ३, दार, इ० कांचे चोकडी.

चा दोहोंबाजूचे दोन उभेजे अवयव ते प्र०

बाहीर, अ० बाहेर.

बाहू, पु० शुज; बाहुभूषण, बाहुमूल, इ० स०

बाहुटा, पु० बाहुमूलापासून कोंपरपर्यंत जो हाता-
चा अवयव तो, २, स्त्रियांचें बाहुभूषण आहे.

बाहुबल, बाहुबळ, न० युद्धांत दुसऱ्यास जिंक-
वें, इ० कर्माविषयीं उपयोगीं कपट, मंत्र, फितू-
र, इ० साधन निरपेक्षजो केवळ अंगचा परा-
क्रम ते.

बाहुयुद्ध, न० उभयतां हातीं कांहीं शस्त्र न धरितां
बुक्या, मुष्टि, इ० कांचा प्रहार कराचा. एकमेका-
स आढावें, रेढावें, इ० रूपजें युद्ध करितात ते.

बाहुला, पु० वस्त्र, काष्ठ, मृत्तिकादि निर्मित पुत-
ळा तो.

बाहुली, स्त्री० वस्त्र काष्ठादि निर्मित जी पुतळा
ती, ०, नेत्रांत जे दुसऱ्याचें प्रतिबिंब दिसतें ती,
३, बाहुलें.

बाहुलें, न० वस्त्र काष्ठमृत्तिका पीठ, इ० कांनी नि-
र्मित जी मनुष्य, पक्ष, इ० जीवाची प्रतिमा ते.

बाहुलेभोरपी, पु० बावलेंभोरपी.

बाहुलेभोरीप, न० बावलेंभोरीप.

बाहेर, अ० विवक्षित देशकालपदार्थ, गोष्ट, इ० कां-
चा जो अंतःप्रदेश त्याहून इतर प्रदेशी; उ० त्याघ-
राबाहेर जाऊं नये; तो महिन्याचे बाहेर काशीस
जाणार; तो आज बाहेर नाही; बाहेर जाणें ह्म-
परसाकडें, लघुवाक्ये जाणें.

बाहेररव्याल. पु० बहिर्व्यसन.

बाहेररव्याली, ३लि० बहिर्व्यसनी

बाहेर

बाहेरचा, ३लि० बाहेरसणून जो प्रदेश तत्संब-
धी; २, परकीजो मनुष्य तो; उ० बाहेरचा मनु-
ष्यादेखत, गृहछिद्र बोलूं नये; ३, रा० कुटुंबां-
तील बायको, पोर, इ० अंतरंगजीं माणसें त्यां-
हून इतरजीं हासी किं० दासरूप माणसें अस-
तात तीं प्र०; ४, पु० गांवाबाहेरचा; बाहेरचा
पीडा ह्म० उपदेशास ह्म० बाहेरची बाधा, इ०
पिशाचोपद्रवास ह्म०

बाहेरचाल, स्त्री० आंत चालीची प्रतिपक्षा ती

बाहेरची, स्त्री० विटाळशी.

बाहेरचीचाल, स्त्री० बाहेरचाल.

बाहेरभितर, बाहेरभीतर, अ० बाहेरल्या किं०
आंतल्या प्रदेशीं; उ० तो घोडा कोठे बाहेरभीत-
र असेल त्यास शोधून आण.

बाहेरला, बाहेरील, ३लि० बाहेरचा.

बाहेरून, अ० बाहेरून जो प्रदेश तेथून.

बाह्य, ३लि० बाहेरचा प्रा० प्रथमार्थी.

बाह्या, पु० तबल्याचा धूम वाजवावयाचा जो अ-
वयव तो.

बाह्यात्कारी, अ० अंतःकरणांत भाव कांहीं
निराळा राखून दुसऱ्याभाचानें; उ० हे दोघे बा-
ह्यात्कारी गोडीनें बोलतान परंतु आंतून द्वेष
आहे; २, आंतील नत्वाचा परोक्ष असतांही प-
दार्थ गोष्ट, इ० कांचा लोकांचे दृष्ट्यादिकांस वि-
षय होतो जो बाहेरचा आकार त्याचा ठायीं; उ०
हे आंचे बाह्यात्कारी चांगले दिसतात मग आं-
तकसें असतील तसें असोत.

बाळ, पु० न० बाल; परंतु प्रा० प्रथम द्वितीयार्थी.

बाळक

बाळ

बाळक, न० पु० बालक .

बाळकडू, बाळकडू, न० लहानमुलास किराई-
त, इ० दहापांच औषधें उगाळून पाजावयासा-
हींजें करित असतात तें .

बाळकीडा, स्त्री० बालकीडा .

बाळगणा, स्त्री० रा० लहानमुलाचे संरक्षणाचा
जो व्यापार ती .

बाळगणा, पु० रा० जो मुलाची बाळगण क-
रितो तो .

बाळगणाबळ, स्त्री० पोर, इ० बाळगण्याबद्दल
जें मोल ती .

बाळगणें, पोर पक्ष इ० कांस लालन, पोषण, इ०
योग्य उपचारानीं संभाळणें; २, कांहीं मूर्तामू-
र्त पदार्थ स्वसत्ताक्षिप्यांत ठेवणें जेणेंकरून आ-
पण तद्दान होतो; ३० त्याणें दोन हजार फोंज
बाळगली आहे; नूडतका अभिमान कशास
बाळगतोस .

बाळगळा, पु० बाळपणाचा जो वागीक मज्जलग-
ळ्याचा स्वर तो .

बाळगील, स्त्री० कों० आपण श्रम भोगून पोर,
इ० बाळगण्याचा जो व्यापार ती; २, जें बाळग-
ण्यास आपणारा श्रम आणि अडचण पडावी
असेंजें पोर किं० परकीय वस्तू इ० ती .

बाळगुंडा, पु० रा० पेंलवान, इ० कारी उचलायाची
जो दगडाची गोदी तो .

बाळगोपाळ, पु० सर्वमिळून देवादिकांजवळ कां-
हीं एक विज्ञापितव्य अमतां ग्रामादिकांतील सर्व
लहानधोरजें मनुष्य त्यास स्०; ३० देवा या गावां-
त

बाळ

त गुरें फार मरतात यासाठीं हे सर्व बाळगोपा-
ळ तुला शरण आले आहेत; नित्ये अनेक व-
चनांत .

बाळचरित्र, न० बालचरित .

बाळदोंक, न० बगळा .

बाळंत, स्त्री० नूतनप्रसूत झालेली जी स्त्री ती;
प्रा० मनुष्य दनि; बाळंत होणें स्० प्रसूत होणें .

बाळंतकाटा, पु० बाळंतीस घावयाचा घेयक प्र-
सिद्ध काटा आहे तो .

बाळंतरबोली, स्त्री० ग्रहामध्ये बाळंत होण्याचे
सोईची जी बोली केली असत्ये ती किं० जीत
स्त्री बाळंत आहे ती .

बाळंतघर, न० जा घरांत कोणी स्त्री बाळंत झा-
लेली आहे असेंजें घर तें सोहेर फिरे पर्यंत; २,
बाळंतरबोली .

बाळंतचुडा, पु० बाळंतीस प्रथमतः जा बांगड्या
भरितात तो .

बाळंतनिंब, पु० कडुनिंब .

बाळंतपण, न० बाळंतीची जी श्रुषा तें .

बाळंतबोळ, पु० बोळांत एक भेद आहे .

बाळंतरोग, पु० बाळंतिणीस जो क्षयरोग जडतो
तो .

बाळंतबिडा, पु० बाळंतिणीस प्रसूत झाल्यानं-
तर बारावेदिवशीं किं० पुढें सोयरेधारें, इ०
विड्याचें साहित्य बोळी, इ० मुलास पेहरणें.
कुंची, टोपडें, इ० देतात तो .

बाळंतशोप, बाळंतशोप, स्त्री० शोपेंत एक
भेद आहे .

बाळंतीचा, स्त्री० बाळंत.

बाळंते, न० बाळंतीची, मुलाची, हंनरायाची इ०
जीं मलिन वस्त्रे तीं प्र०; २, तत्संबंधानें मलिन
हालेजें बाळंतिणीचा अंगावरचे वस्त्र त्यास-
ही स.

बाळंदा, बाळंधा, पु० मुलें, इ० पदरीं असल्यामुळें
निरंतर त्यांची शक्यता राखिली पाहिजे, भूक
ताह् संभाळली पाहिजे, इ० खटपटीची आपल्या
स जी अडचण असत्ये तो; २, जाचे योगें ताह-
श अडचण प्राप्त होत्ये असेंजे मुलें, गुरें, बाय-
का, इ० खटलें तो.

बाळदृष्टि, स्त्री० केवळ बारीक किं० दूरस्थितजो
पदार्थ तो जीणेकरून न्यहाळतो अशी जी बाळ-
पणची दृष्टि ती.

बाळपरवेडी, स्त्री० स्वामिकार्यावर कोणी मेला
जो शिपाई, इ० त्याचे पोराबाळांस जीविकार्य
निरंतर चालायजोगें देतात जें भूमि, द्रव्य, इ०
ती; २, ३लि० बाळपणापासून जोडलेला जो
चाकरी, मिमस, आश्रित, इ० कोणेकाचा सं-
बंध तो किं० ते चाकर, मिम, आश्रित, इ० संब-
धी तो.

बाळफूट, स्त्री० को० रुपया, इ० कांस केवळ बारी-
क जी फूट असत्ये ती.

बाळबद, ३लि० न० एक महाराष्ट्रजनाची लि-
पि आहे; २, ३लि० कपट कूरतादि रहितजो
मनुष्यादिक तो किं० त्याचा जो सरळ सर्वांस
समजायाजोगा भाषणादि व्यवहार तो.

बाळबेल, न० कोवळेंजें बेलाचें फळ तें.

बाळबोध, ३लि० बालबोध; २, बाळबदहिता-
यार्थी.

बाळब्रंशचारी, पु० बालब्रंशचारी.

बाळभूक, स्त्री० घटके घटकेस कांहीतगीं सा-
लें पाहिजे अशी जी पोर, इ० कांस भूक अस-
त्ये ती.

बाळभोंक, न० बाळदोंक.

बाळभोग, पु० प्रातःकाळीं देवाची पूजाकरून
न जो अल्पपदार्थाचा नैवेद्य दाखवितात तो.

बाळमित्र, पु० बालमित्र

बाळरंडा, बाळरोंड, स्त्री० बालरंडा.

बाळलेणें, बाळल्याणें, न० बाळपणी घाला-
याचे जे बिरली इत्याचलंकार तें.

बाळबतें, न० बाळंतें.

बाळबारी, स्त्री० भोजनास उशीर होईल म्हणून
सकाळचे प्रहरीं जो कांहीं अल्प उपहार करि-
तात ती.

बाळविधवा, स्त्री० बालविधवा.

बाळशिरे, न० को० बाळंतीचा मुलास धर्मार्थ
दूध व त्याचें पात्र. इ० कोणी देतात तें.

बाळसंतोष, पु० भिकार्यांत एक जाति आहे;
जे प्रा० वस्त्रें मागतात, उघडाबोडा बाळसं-
तोष स० तो केवळ निर्धन किं० जांस मागेंपु-
ढें कोणी नाही तो.

बाळसरस्वती, पु० बालसरस्वती.

बाळसे, न० वर्षसहामहिन्याचे आंत मुलाचे
आंगावर जी पुष्टता येत्ये तें; ये, ये, धावूंचे
योगीं प्र०.

बाळ

बिघ

बाळरचार, ३लिं० जा गोष्टीविषयीं जाऱ्या जन्माभ्यास तो त्या गोष्टीविषयीं.

बाळहरडा, बाळहिरडा, पु० बालहरीतकी.
बाळहरडी, बाळहिरडी, स्त्री० बालहरीतकी.

बाळा, पु० बाहळा; २, स्त्री० ग्रं० स्त्री; ३० प्रसूत झाली बाळा वाजवा ह्मणता थाळा.

बाळांतीण, स्त्री० बाळंतीण.

बाळांबा, पु० कोंबळाजो आंबा तो.

बाळाभ्यास, पु० जन्माभ्यास.

बाळाभ्यासी, ३लिं० जन्माभ्यासी.

बाळी, स्त्री० कर्णभूषण आहे; २, ग्रं० मुलगी; बाळ्या हकणें ह्म० पचवारा करणें.

बाळीबुगडी, स्त्री० बाळ्या, बुगड्या, इ० जें गिडुकमिडूक ती.

बाळें, न० रा० अतित्वातारपण झाल्यामुळे एखाद्यास केवळ वेड लागतें तें.

बाळेंणें, रा० बाळ्यानें युक्त होणें; २, मिरची. बांगी, इ० झाड, रुषत, पाणी, इ० अधिक झाल्यामुळे माजून फल फूल नधरे अशा अवस्थेतें पावणें.

बाळेभोंक, न० रा० बाळभोंक.

बाळोपचार, पु० केवळ बाळकासही केला असतां सोसायास कठीण पडायचा नाही असाजो सात्विक औषधाद्वयपचार तो.

बाळोपचारी, ३लिं० बाळोपचारसंबंधीजें औषधादिक तो.

बिकट, ३लिं० अवघडजो किल्ला, वाद, गोष्ट,

श्लोक

श्लोक, हिशेब, इ० तो.

बिकलम, न० खत पत्र, इ० कांवर हें जमक्याचे हातचें अक्षर असें समजायाकरितां एतच्छब्दपूर्वक किं० हस्ताक्षर शब्दपूर्वक आपल्या नावाचा लेखकानेंजो दोघटीं लेख केला असतो तें.

बिगड, पु० बिघाड.

बिगडणें, बिघडणें.

बिगडाबिगड, बिघडाबिघड.

बगर, अ० बगर.

बिगाड, पु० बिघाड.

बिगार, स्त्री० मोल नयेतां सर्कार, इ० कांचें काम करावें लागतें ती किं० तसें काम करण्याचाजो प्रकार ती; २, तशा प्रकारानें ग्रामांतरादिकांस पोहचवायाचेंजें ओझे, इ० त्यास ह्म०; ३, ला० अनारस्थेनेंजें सरासरी करितात काम त्यास ह्म०.

बिगारी, पु० बिगारीचें काम करणाराजो तो.

बिगें, न० अपेक्षितजो साहित्यसमुदाय त्यामध्ये एखादे पदार्थाचें अभावामुळे कार्ययथास्थित शोभिवंत दिसून ये असेंजें काहीं त्या कार्यांत उणें पडतें तें; ३० त्याणीं प्रयोजन चांगलें केलें परंतु तूप घाणेंरें होतें एवढें बिगें पडलें.

बिघड, पु० बिघाड.

बिघडणें, कोणेंक पदार्थ गोष्ट, इ० कांचे अंगां विवक्षित कर्माप्रयोगिता प्रयोजक असतोजो गुण तद्वियोगामुळे किं० काहीं विरु

इ

बिघ

बिज

दशुणसंबंधासुळे तो पदार्थगोष्ट, इ० त्याकर्मा
विषयीं अनुपयोगिता विविष्ट करणे; कोणे-
काचें कोणेकाशीं बिघडणें ह्म० परस्परान्हीं
अंतःकरणें विरुद्धभाव विविष्ट होणें .
बिघडाबिघड, स्त्री० विवक्षितकार्यसाधकभूत
जें अनेकपदार्थ त्यांचाजो बिघडलेपणा किं०
तन्मूलककार्याचाही ती .
बिघा, पु० बीसपांडजे क्षेत्र तो .
बिघाड, पु० परस्परान्चे अंतःकरणाचा किं०
घडायास आलीजी गोष्ट तिच्याजो बिघडले
पणा तो .
बिघावणी, स्त्री० हान, काढी, इ० कार्तीं क्षेत्र
मोजून त्याचे बिघे बांधण्याचा जो व्यापार
ती .
बिचकटणें, रा० काढी, इत्यादिकार्ती किंचित्
खणणें .
बिचकणें, अकस्मात् अद्भुत किं० भयानक
कांहींपाहिल्यासुळे स्वाभाविकजो अंतःक-
रणवृत्तीचा ओघचालला असतो तो परावृ-
त्तहोऊन क्षणमात्र मंत्रांतप्राप्य होणें .
बिचकावणें, बिचके असा करणे .
बिचल, स्त्री० पु० को० खाणें धान्चेयोगीं प्र०
अ० बदल खाणें .
बिचलणें, पोर, गुरू, पोटें, इ० कार्तीं पूर्वीचा
जो योग्यरीतीचा स्वभाव तो सोडून कोणेका-
चे ऐकूं नये कोणाला मारावें, विन्याद्यान्या,
पळावें, इ० रूप अयोग्यस्वभाव विविष्ट होई
असा पोर, इ० कांस कोणेकानें करणे .

बिचबा

बिचबा, पु० हिं० जाडेच्यास आश्रयीभूतमध्ये
खांब नाहीं असाजो लहान डेरा तो .
बिचारा, ३लिं० बापडा .
बिचोबा, पु० हिं० बिचबा .
बिछाडती, पु० हिं० पेंढ, बाजार, चांत बाहेरून
न कांहीं माल घेऊन विकामाकरितां आले-
लाजो उदसी तो ; २, बंदिस्तीचें दुकाननसतार-
स्यांत किं० कोणाचे ओढ्यावर कांहीं फिर-
कोळ माल घेऊन विकामास बसलेला जो उ-
दसी तो ; ३, ३लिं० त्याजबळचा जो माल तो .
बिछाईत, स्त्री० हिं० बिछायत .
बिछाद, **बिच्छाद**, स्त्री० बिछाद .
बिछाना, **बिछोना**, पु० हिं० आंधरण .
बिछायत, स्त्री० अनेकानीं बसणें इत्याद्यर्थ
भूम्यादिकांवर सवजी, रुजामां, इ० कांचेंजें
आस्तरण करितात ती .
बिछायती, पु० ३लिं० बिछाडती .
बिछावणें, भूम्यादिकांवर सवजी, रुजामां,
इ० अस्तरणें ; २, ला० कोणेक मनुष्यादि-
कास जमीनदोस्त करणे .
बिजली, स्त्री० पोरांचा अकुरें दुकुरे झणून
खेळ आहे त्यांत एक शब्द आहे ; लंगडझाई
खेळतेवेळेस जी चीप किं० लांकडाचा तुक-
डा घेतात ती .
बिजबट, न० को० उत्पत्तिकारणजें बीज तें ;
२, बीजोत्पन्नपदार्थाचा आंगलेपणा, बाईट
पणा, इ० वर्णाच्या असतां त्यापदार्थासही
ह्म० ; ३० बिजबट आंगलें असलेंतर पोर
आंगलें

बिज

भांगलें होतें; हा घोडा काढेबाडी घोड्याचें
बिजबट आहे.

बिजबड, पु० जापासून बीजादिदाराजो उत्प-
न्न झाला तो त्याचा प्रा० वृक्षलतादिवृत्ति;
उ० हा आंबा बनवोडाचा बिजबड आहे.

बिजवर, पु० दुसरें लग्न करायासजो नवरा झाला तो.

बिजवरा, पु० स्त्रियांचें एक शिरोभूषण आहे.

बिजा, ३लि० हिं० दुसरा.

बिजागरे, न० पेटी, फडताळ, इ० कांचें झांक-
ण उघडाचें पुनः मिटाचें झणून त्या उभय-
तांचा संधीस सांध्याचीपटी मारितात तें.
बिजेबारे, न० कों० दिर्घदिशक; २, ला० उभा
राचा; उ० त्याचें व याचें बिजेबारे आहे.

बिजोरा, पु० हिं० बिजवरा.

बिटी, स्त्री० खडे, इ० खेळत्येसमयीं एक ख-
डा वर उडवून तो झेलत्येसमयीं जे दोन ख-
डे उचलून घेतात ती; २, मका, जोधळा, इ०
दिकांचें जें लहान कणीस ती.

बिडती, स्त्री० दोहोंकडूनजो संकरप्रसंग प्रा-
प्त होतो ती; उ० पुढें वाघ मार्गे आस्वल अ-
द्या बिडतीत सांपडलों; २, ला० दुर्निर्बहजें
संकर तेथेंही प्रयोग करितात.

बिंडा, पु० सूत, दोरी, इ० कांचें गुंडाळून केले-
जें भेंडोळें तो; २, पर्घताचे मस्तकावर किं०
भूमीवर ठेवल्यासारखा जो गोळाकार अ-
वयव वाढला असतो तो; २, काष्ठ, गघन,
इ० कांचा जो लहान भारा तो.

बिडी

बिथ

बिडी, ३लि० बिडाचाजो पदार्थ तोफा, इ० तो;
२, बीडसणून पेंठ आहे तेथील जें पागोडें,
इ० कापड तो; ३, स्त्री० अपराध्याचे पायां-
त प्रतिबंधार्थ शेंखला घालितात ती; ४,
शूद्रादिक शोभार्थ रुप्याचें बलय करून
पायांत घालितात ती; ५, ला० स्त्रीपुत्रभ्रम-
ता स्नेह, इ० जाचेयोगानें अडकला जातो
त्यास झ०.

बिडार, बिडार, न० कों० बिन्हाड.

बिडारकरी, बिडारकरू, पु० कों० बिन्हाड-
करी.

बितणें, कांहीं एक गोष्ट मध्यें कालावकाश ना-
हीं अशी समीप येऊन ठेपणें; उ० लग्नतर उ-
घावर बितलें आणि साहित्य तो झालें नाहीं
कसें होतें पहाचें; २, भाररूप किं० संकररू-
प जें कर्मादिक तें कोणेकावर तदेकलक्ष्य हो-
त्सतें अवश्य निर्बाध्यत्वेकरून प्रसक्त होणें;
उ० तो प्राणावर बितलें तरीं एकाएकीं रघोडें
बोलणार नाहीं; एथें संकटादिरूप कर्ता प्रा-
अध्याहार गम्य असतो; ३, कज्जा, लढाई,
इ० प्रवृत्त होणें.

बितपशील, अ० तपशीलवार.

बितीम, ३लि० हिं० तहकीक बातमी सांगणें.
बोलणें, इ० कांचें बि.

बिथरणें, कोणेक कर्माविषयीं कोणेकाशीं
अनुकूल भावानें वागणारजो कोणेक त्या-
स प्रतिकूल भावानें विशिष्ट करणें; २, घट-
नेस आलेले जें कांहीं काम तें बिघडणें; प्रा०

अकर्मक

बिंद

अकर्मक प्र० प्रचुर; १, सोईनें यागत अस-
तो जो कोणी त्याणें काहीं कारणामुळें क्षब्ध
होणें; ३० हा सोईनें यागतो आहे तो बरा ए-
कदां बिथरलातर शंभरांस ऐकणार नाहीं.

बिंद, पु० रा० बिंदूचा अपभ्रंश.

बिंदडी, स्त्री० बस्ता प्रथमार्थी.

बिंदलें, न० लहानमुलाचे हातांतील सोन्याचें
भूषण आहे; २, रा० अनुस्वार किं० विसर्ग
बोधकजें एतदाकारक चिन्ह तें; ३० माभा-
बिंदलें कं.

बिदा, बिदाई, बिदागी, बिदायकी, स्त्री०
हिं० पाठवणी.

बिंदी, स्त्री० स्त्रियांचें शिरोभूषण आहे.

बिंदु, पु० त्रिपका; २, अनुस्वारबोधक किं० वि-
सर्गबोधकजे चिन्ह तो.

बिंदुकली, स्त्री० बिंदुद्वितीयार्थी; २, कों० बां-
डगूल.

बिंदुकलें, न० बिंदु द्वितीयार्थी.

बिन, अ० बिनायार्थी परंतु जाजा अर्थाचें राहित्य
वर्णायचें त्यात्याशब्दामागे याचा योग होतुन
समाप्त होतो; ते विशिष्टशब्द क्वचित् द्रव्यविशो-
षण क्वचित् क्रियाविशेषण असे होतात; ३०
तुम्ही बिनघोर आपल्या घरास जा; पुत्रानें सं-
सार आटपला आतां मी बिनघोर झालों. क०
पुढेंही प्र० होतो; मी रुपचे घेतल्याबिन जाणार
नाहीं. बिन अपराध मला मारलें; बिनबद्दा, बि-
नस्कलारव, बिनदिकत, बिनकदेली, इ० किं०
बांधून, शिचाय, इ० कानीं राहित्याचा बोध हो-

न

बिनी

त असतांही उगीच याचा प्र० मागे कोणी क-
रितात; ३० बिनपेशाबांधून मोज; क० पुत्र
परंतु याचा प्र०; कागदोपत्री कोणेकाचें नाम
लिहून संबंधार्थ पित्पाचें नाम लिहावयाचें
असतां एतत्पूर्वक लिहितात; ३० रामभट्ट
बिन कृष्णभट्ट ह्म० कृष्णभटाचा पुत्र रामभ-
ट्ट.

बिनकदली, बिनकदेली, स्त्री० दुफाशीं
खेळांत जुगल्यानंतर कदली पडावी तीन
पडल्यामुळें जो पराजितपणा येतो ती; २,
३ लिं० तिदिशिष्टजो खेळणारा तो; कोणेका-
चें बिनकदलीवर येणें ह्म० तिरगीमिर्गीव
र येणें.

बिनगा, पु० रा० ताम्यादिकांची आकारविशो-
षाची कळशी तो.

बिनधोक, अ० मनांत काय होईल, कमें होईल,
इ० धोंका न बाळगतां

बिनसणें, विघडणें.

बिनाखी, स्त्री० कोणेकपदार्थ, गोष्ट, इ० कां-
चा आंत संदेहविषयता न राहे असा त्या
चा अर्थयवदाः चौकशी, इ० उपायानीं क-
रितान जो फाड ती.

बिनासणें, बिनसणें.

बिनी, स्त्री० मेन्यादिकांचा अग्रभाग; २, क०
पाळावर याच्याचा जो पागोटें, पगडी, यां-
चा अग्रभाग ती; २, दाराचे चौकरीचा जो
वरचा भाग ती.

बिनीचा, ३ लिं० अग्रगण्य, शूर, शिपाई,
लबाड

बिनी

लबाड, चोर, इ० काचें वि०

बिनीवाला, पु० फोंजेचा बिनीचाजो अधि-
कारी तो.

बिंब, न० सूर्यचंद्र आणि भूभा यांचीं जीं मंड-
लें तीं प्र०; २, आरसा, जल, इ० कोंत जारू-
पाचें प्रतिबिंब दिसतें आहे तें मुख्यरूप.
३, मं० तोंडलें; ४, दृष्टांत इ० अलंकारविशि-
ष्टभाषणामध्ये दार्ष्टांतिकादिरूपजो प्रति-
पाद्य अर्थ तें; ५, गज्याद्यधिकारपदीं अस-
लांज पराक्रमादिगुण असाचें तें असोत
किं० वसोत परंतु जांचेंयोगानें तें अधिका-
री पदशून्य दिसत नाहीं असाजो कोणा
न्यान्यापदीं असतो त्यासत्य०; ३० सुदार
चोक जाऊन लढाई देतील परंतु राजाच्या
पुत्र उगीच बिंबहणून बगेबर घ्यावा.

बिंबप्रतिबिंबभाव, पु० बिंबभूत आणि
प्रतिबिंबभूत असेंजें अर्थ त्याचाजो पर-
स्परसंबंध तो.

बिंबट, न० वा० बिबव्याचें बोंड; २, ला० व्या-
घ्र, मांजूर, इ० कांचा आंगावर बिबव्यासा-
गिरेचें ठीक असतें तें

बिंबटा, ३लि० बिबटें आहेत जाचें अंगावर
असाजो व्याघ्र, मांजूर, इ० नो.

बिंबणें, कांहीं एक गोष्ट, इ० अर्थ, अरसा,
इ० कांत जसें पदार्थाचें प्रतिबिंब पडतें त-
सें अंतःकरणांत प्रतिबिंब पडे असाजा-
णला जाणें.

बिंबली, स्त्री० एक झाड आहे.

बिंबलें

बिभू

बिंबलें, न० बिंबलीचे फळ तें.

बिबवा, पु० एका झाडाचे फळ आहेजाचें र
साचा आंगास स्पर्श झाला असतां त्वचा
नासत्ये परंतु ओषधी आहे; कामावर बि-
बवा घालणें स० कांहीं प्रतिकूलकरून
काम बिघडणें

बिबवी, स्त्री० बिबव्याचें झाड.

बिबळा, पु० को० बिबळा प्रथम द्वितीयार्थी;
२, वाघांत एक जाति आहे.

बिंबी, स्त्री० नागरमोथ्याचें झाड ती.

बिबी, स्त्री० बुबू.

बिंबूड, न० स्त्री० पर्जन्याभावादिकारणासु-
ळें शेत, इ० कांत बिंबापुरतेंही उत्पन्न हो-
ऊ नये असाजो अभाव होतो तें ती; २, ला०
मनुष्यादिजाति किं० कांहीं इतर पदार्था-
चा रोगादिकारणासुळें बीजभूत ईशमा-
त्रही अंश राहूं नये असाजो अभाव होतो
ती.

बिब्या, पु० बिबवा.

बिबी, स्त्री० बिबवी

बिबव्यावाघ, पु० जाचे अंगावर बिबव्यासारखे
ठिपके असतात अशी एक वाघांत जाति
आहे.

बिबूभा, पु० रा० बिबवा.

बिबूनी, स्त्री० रा० बिबवी.

बिभित्स, ३लि० बीभत्सशब्दाचा अपभ्रंश
प्रथमार्थी प्र० नाही.

बिभूत, स्त्री० बिभूत; स० बिभनीचें मूळ
रेड्याचें

बियं

बिरं

रेड्याचे गांडीत.

बियंबी, स्त्री० रा० बेहंबी.

बियवणी, न० रा० पिकलेलीं कोकंबें फोडून त्यांनील मगजानें विशिष्टजा बिया त्याचें सार करितात तें.

बियांधा, ३लिं० बियासाठीं ठेंबलेलेंजें धान्या दिकतो; १, ला० असंकीर्ण ब्रह्मजी ब्राह्मणत्व इद्रत्वादि जाति किं० सोदेपणा, लुंचपणा, शाहणपणा, इ० धर्म तद्विशिष्टजो ब्राह्मण, इद्र, सोबा, लुंचा, शाहाणा, इ० तो.

बियाणें, न० रा० भूमींत घालून त्याच्या बक्ष, धान्य, इ० कांची उत्पत्ति करावी म्हणून उद्दिष्टजें धान्य, यांगी, मिरची, इ० कांचें बीज तें; २, मनुष्य, पशु, इ० कांचें उत्पत्तिकारणजें बीज त्यास बीजनिष्ठगुणदोषानें अधिकास्तून बीजोत्पन्नाची स्तुति किं० निंदा जेव्हां वर्णनीय आहे तेव्हां म्ह०; ३० आसचे घरचे गुरांचें बियाणेंच असेंकीं जें गुरू होतें तें दुधाळ होतें; कांहीं एक पदार्थ बियाण्यास नसणें म्ह० अगदी नसणें.

बियांबळ, स्त्री० वा० भेंड्या, कांकड्या, इ० कांचें बीं दुसरेसाठीं पेरायच्यासाठीं ठेवितात ती.

बिरबडणें, कागद, इ० बिरबड्यानीं युक्त करणें; १, इलोक, वाक्य, इ० किं० काहीं मजकूर घाईघाईनें वांकड्यातिकड्या अक्षरांनीं लिहिणें.

बिरबडी, स्त्री० कागद, भिंत, इ० कांवर वांकडी

कडीतिकडी झाई, इ० कानीं ओढलीजी रेघ ती; २, जास बळण नाही घाईघाईनें वांकडेंतिकडें लिहिलेलेंजें अक्षर त्यास म्ह० बिरबडुंड, न० बीरू, जो धळ्याचें ताद, इ० कांचेंजें भेंड तें; १, बिरंबुटा.

बिरबुडी, स्त्री० बिरबडी.

बिरडी, बिरडी, स्त्री० जलानें भिजल्यामुळें जाला मोड आला आहे किं० अंकुर आला असाजो पावटा, इ० हिदलाच्या दाणा ती.

बिरडें, बिरडें, न० अंगररपा, राबें, इ० कांचें गुंडीस कोणी म्ह० कोणीच्या गुंडीचे अडकवणास म्ह० कोणी त्या दोहोंस मिळून म्ह०; १, बिरडी.

बिरदाईत, ३लिं० कांहीं एक बिया, कला, इ० कांमध्ये पुरा प्रवीण असोन त्याचा बाणा बाळगतो असाजो वैदिक, पंडित, पुगणीक, गायक, शिपाई, इ० तो.

बिरबिडी, स्त्री० जाच्या पिंड करुंगेलें असतां होऊं नये असें पातळजें द्रोण, लोणी, जलादिकांत कालविलेळें पीठ, इ० पदार्थ ती.

बिरबिरीत, ३लिं० बिरबिरीरूप झालेलाजो द्रोण, इ० पदार्थ तो.

बिरंबुटा, पु० मक्याचे कणसाच्या दाणे काढून घेतल्यावर अवशिष्टजो दांडा राहतो तो.

बिरंबोटा, पु० बिरंबुटा.

बिरंबोळा, पु० एक वन्बघेल आहे ती; २, त्याचा

बिर

त्याचा कांदा

बिरमोटा, पु० बिरंजुय.

बिरादर, पु० बंधु; याचा प्र० पादशाहीसनदांप
आंत असतो.

बिरी, स्त्री० स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

बिरीद, न० जो जाविद्या कलादिगुणाविषयीं
बाणा बाळगतो त्याचें हापकचिन्ह म्हणून
हस्तादिकांच्याठावीं दोरा, इ०जें बाळगितो
तें; २, बाणाप्रथमार्थी; बिरदावळी, स्त्री०
विरुदावळीचा अपभ्रंश.

बिरुद, न० बिरीद; बिरुदाचाजी आवलि ती
विरुदावलि, इ०स०

बिन्हाड, न० कांहींदिवस रहावयाकरितां प-
रसत्ताक असून आपल्याकडे घेतात जें
गृह किं० गृहेकदेश, इ०स्थल तें; २, तेथें
रहाणारांचें त्यास्थलीं असतेंजें हांडेभा-
डे, वस्त्रपात्र, चीसबस्त, इ०खटलें तें; ३,
आह्मी एथून बिन्हाड उचलून तिकडे नेलें;
४, कांहीं दिवस रहावयाकरितां परकीय
स्थलीं करितातजी उतरून अधिष्ठितितें
किं० तेणेंकरून त्यास्थलावर येतोजो त-
दधिष्ठिनपणा तें; ३० याखोलींत दुसऱ्याचें
बिन्हाड आहे; तुम्ही त्या खोलींत बिन्हाड
करा; ४, तेथें तशी अधिष्ठितिकरून रहा-
ण्याचाजो प्रकार तें; ३० आह्मी तेथें बिन्हाडा-
नें आहां; ५, ला० आषाढादिकांत स्पष्टन-
करितां गुप्त राखिला असतोजो कांहीं अ-
र्थीस तें; ३० घरोब्यानें बोलतअसतां आं-

त

बिल

त बिन्हाड ठेवणें भागलें नव्हे; बिन्हाड आ-
टोपणें ह्म० संकेतानें मरणें याअर्थी ह्म०
बिन्हाडकरी, बिन्हाडकरू, पु० बिन्हाडानें
राहिलेलाजो तो; अनेकवचनां नपुंसकींही
प्र० होतो.

बिन्हाडरचर्च, पु० बिन्हाडसंबंधीजो रचर्चतो.
बिन्हाडबाजलें, न० बिन्हाडसंबंधी वस्त्र, पा-
त्र. इ०जें खटलें तें; त्याचें बिन्हाडबाजलें
संगातीच आहे, इ० स्थलीं त्यास मागेपुढें
कोणी नाहीं असाअर्थ.

बिन्हाडू, पु० बिन्हाडकरू.

बिदि, न० भूम्यादिकांस आंत उंदीर, सर्प,
व्याघ्र, इ०कांचा प्रवेशस्थिति, भावयाजो-
नें असतेंजें मोठें छिद्र तें; बिलेबाय, बिलहा-
र, इ०स०

बिलग, ३लि० बिलग.

बिलगणें, कोणेकापासून कांहीं काढून घ्या-
वें किं० कोणेकास पराजित करावें, लुटावें,
इ०कारणार्थ त्यात्याचीं तिकडच्या वेग अं-
गां धरून भिडणें.

बिलंद, ३लि० अड्डल.

बिलंदी, ३लि० हिं० तालांत एक भेद आहे;

बिल बिलीत, ३लि० पिकणें, हस्तादिकानें
ओळवटणें, इ० कारणामुळे आंताळ घनां-
चा मोडून चेपायाजोगा मृदुशालाजो अंका,
निंबू, गळू, इ० तो.

बिलकर, न० दे० बिलोर.

बिल

बिलबरी, ३लिं० दे० बिलोरी.

बिलावर, पु० गानांतील एक राग आहे.

बिलोर, न० उंबाजे कांच ने.

बिलोरी, ३लिं० बिलोराचा जो हंडी, झाड, इ० पदार्थ तो.

बिल्याण, पु० पेंलूदार असून केवळ बसक ट नव्हे अशा आकाराचा जो हिरा तो.

बिल्व, पु० एक शिवप्रिय वृक्ष आहे; २, त्याचे पान; ३, न० त्याचे फल; बिल्वकाष्ठ, बिल्वपत्र, इ० स०

बिल्वकरी, ३लिं० बिल्वकर म्हणून ब्राह्मणांन एक कुल आहे त्या कुलीचा पुरुषानें प्रसिद्ध केलेले पिशाचलिप्यांचें बळण आहे तें आणि त्या बळणाचें अक्षर. किन्ता, इ० तां.

बिंबळा, पु० रा० एक बन्धवृक्ष आहे; २, नागबेली करायासाठी लावितात जे नागबेलीचे बेल तो किं० जुन्या नागबेली खुंटावरून उतरून पुनः त्याचे बेल आंगले पादाचे म्हणून त्यावेलांचीं खुंडाळीं करून तेथेच जीं पुरतात तो; २, रा० लांबट आकाराचा लहान जो मुडा जात प्रा० बियांचें धान्य असतें तो.

बिडाद, स्त्री० पैका किं० जापासून विक्रयाद्वारा पैका उत्पन्न होतो असा जो वस्त्र, पात्र, भूषण, इ० सर्व पदार्थ ती; उ० बडलांचे वेळची जी काय बिडाद होती ती अह्मी सर्वांनी वांटून घेतली; २, तलांदा वेशिष्ट्यामुळे पदार्थाचे अंगी असत्ये जी गणनाहिता ती किं०

तत्का

तत्कारणीभूत जो पदार्थनिष्ठ तलांदा ती, निषधविषयीं प्र०; उ० पागोट्याची बिडाद ती काय आणि भांडता कडास; शंभर रूपये म्ह० बिडाद काय जातांजातां मिळवूं.

बिसनी, पु० द्रव्यादि व्याचघास करून वेश्यादिसामान्य स्त्रियांकडे उपभोगार्थ गेलेला जो पुरुष त्यास तत्समयीं म्ह०; २, तादश द्रव्यादि जवळ नसतां दुर्व्यसनें बाळगून अन्न जाणे सोडली आहे असा जो पुरुष तो; म्ह० फुकद बिसनी आणि तंबाखू उसनी.

बिसाद, स्त्री० बिडाद.

बिहोबा, पु० कों० बेहंबी.

बी, स्त्री० फलांतर्गत जी बीजांशरूप व्यक्ति ती; २, अंडकोशांतर्गत जे दोन अवयव ते प्र०; ३, गळू, इ० उठाणूत घट्ट जो प्यांश असतो ती; बी रुझणें म्ह० कोणेकापासून काहीं कार्य करून घ्याचें म्हणून केला जो प्रयत्न तो लागू होणें.

बी, न० राजगिरा, माठ, इ० किं० दर्भादि नृणें घेळू, इ० कांचर येतो जो बीजसमुदाय तें; २, बियाणें; ३, कंद, वारचा, सुळी, पान, बी; इ० जांजा वृक्षलतादिकांचे जे जे उत्पत्तिकारण तें तें त्याचें त्याचें; त्यास उत्पत्तिकारणें करून विचक्षा असतां प्र०

बीज, स्त्री० द्वितीया; २, न० बीज.

बीज, न० मनुष्य, पक्ष, पक्षी, वृक्ष, लता, इ० पदार्थांचें मूलभूत मुख्य जें उत्पत्तिकारण

वेत,

बीज

बील

रेत, इ० जें त्या त्या पदार्थांचें सूक्ष्मरूप होय तें; २, तत्तदीजोत्पन्नजो मनुष्यादिक त्यास प्रसंगविशेषां स्म०; ३, कांहीं व्यवहार, कलह, इ० कांथें जें तादृश मूलकारण तें; ४, बीजगणित; ५, भाषण, कविता, इ० कांत सप्रसंगविस्तार पावणारजी कांहीं गोष्टिंचा कवी, इ० कानें पूर्वी नतज्ञापक दर्शविला असतो जो ईषदंश तें.

बीजक, न० रेखांम, कापड, इ० कांथें ओझांत जो त्यांचें त्यांचें यजन, संख्या, इ० कांथा आंकडा कागदावर लिहून ठाकितान तें. बीजांकुरन्याय, पु० बीजापासून अकुरहोतो, अंकुरापासून बीज होतें, या व्यवहाराचा पर्जन्यापासून उदक, उदकापासून पर्जन्य, इ० व्यवहारास घेतात जो दृष्टांत तो.

बीजगणित, न० सं० अव्यक्तगणित.

बीजारोप, पु० रक्ष, मनुष्य, इ० पदार्थांचें किं० कलहादिव्यवहाराचें किं० विस्तारपावणारे गोष्टींचें जें तें तें बीज त्याचा त्याच्या क्षेत्रादि योग्यस्थलीं जो निक्षेप तो.

बीजारोपण, न० बीजांचें रोप करण्याचा व्यापार किं० बीजारोप तें.

बीड, न० लोहासारखा एक धातु आहे; २, कांसार, इ० कांथें सालेंत वर मोठमोठे पत्रे इ० ठोकून बाटवायासाठीं चौरस मोठा बिडाचा तुकडा असतो तें; ३, स्त्री० कोंगाड्यावर भरलेलें जें वृणादिक त्यास

आंवळाव

आंवळावयाची जी तिहेरी, इ० जाड दोरी असत्ये ती.

बीत, स्त्री० हिं० कागदाचा बंद, इ० कांवर दोहों अंगें जागा सोडून मध्यं कांहीं लेखनार्थ काढितात जी रेघ ती.

बीद, बीध, स्त्री० गांवांतील जो लहानमोठा मार्ग ती.

बीन, न० पु० तंतुवाद्य आहे जास दोहोंकडे दोन भोंपळे असतात तें तो.

बींबियाणें, न० बींबिवळा.

बींबिवळा, पु० धान्यादिकांचें बीं किं० ऊस, रताळीं, इ० कांथें व्याणें यांस सामान्यें करून स्म०; उ० यंदा शेतभात कांहीं करणार होतो परंतु बींबिवळा कोठें मिळेना म्हणून सोडले.

बींबेणें, बींब्याणें, न० बींबिवळा.

बीभत्स, पु० नवरसांतील एक रस आहे; २, लिं० रक्त कुजलेलें मांस, पू, विष्टा, शिभ्र, योनि, इ० ओंगळपदार्थ किं० तद्विशिष्ट स्थल किं० तद्वाचक शब्द इ० तो जाचे योगा नें तो बीभत्स रस उत्पन्न होतो; ३, बीभत्स शब्द बोलण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बीर, पु० मंत्रसाध्य देवता आहे; कोणेकास बाग भरणें, देणें, स्म० कलहादिकांविषयां तेंपानें प्रयत्न होई असा उत्तेजन व्यापार करणें.

बील, पु० कोंबडे, इ० काचे अंड्यांतील गिलगिलीत जो अंडा तो.

बील

बीळ, न० बिल; बीळ पाडणें स्म० विवक्षित कार्यार्थ दर्भार, इ० स्थलीं प्रवेश होई असें युक्तीनें द्वार करणें; बीळ उघडणें स्म० पेंव फुडणें; २, रा० सूप, रोंवळी, इ० करावयासाठीं वेळू, विचा, इ० कांची कादितातजी पात तें.

बुकडी, स्त्री० औषधादिकांचे जें चूर्ण ती.

बुकणाहत्ती, पु० बाहेर दिसायाचे जे दोनदां त ते जास येत नाहीत असाजो इती तो; २, ला० शरीरांनं लडू गांड, गर्दन, जानी एक झाली आहे असाजो त्यास स्म०.

बुकणी, स्त्री० बुकरी.

बुकलणें, मनुष्यादि जायांस बुक्यानीं प्रहत करणें.

बुकलाबुकल, स्त्री० कोणेकास लाथाबुक्यानीं अनेकानींमिळून किं० एकानेच पुष्कळ मारण्याचाजो व्यापार ती.

बुका, पु० रुपासिक द्रव्याचें चूर्ण आहेजेंदेवादिकांस अर्पितात तो.

बुकाडा, पु० वा० फार जोराचीजी बुकी तो.

बुकांदा, पु० मोठाजो बुकीचा प्रहार तो.

बुकांदी, स्त्री० बुकांदा.

बुकालणें, बुकलणें.

बुकी, स्त्री० ताडनार्थ केसीजी हाताची मूठ ती; २, बुकणी.

बुगडी, स्त्री० स्थियांचें कर्णभूषण आहे.

बुचकणें, वा० यथास्थित रास, इ० करून ठेवलेलेजें धान्य, पीठ, इ० त्यांत हात बारांवा

र घालून तो संनिवेश विघडे असें तें घाल्यादि करणें.

बुचकरणें, रा० विचकरणें.

बुचकरा, पु० विचकरा.

बुचकली, स्त्री० बुचकुली.

बुचकळणें, कांहींएक पदार्थ जलादिद्रव्यरूप पदार्थांत बुडवून बाहेर काढणें; तो शास्त्रांत बुचकळला आहे, इ० स्थलीं कांहींसा एकचार शास्त्राचा संस्कार झाला आहे; २, ला० कांहीएक व्यवहारादिकांत कर्तव्याचा निश्चय होईनासा झाल्यामुळे असें करावें, कीं तसें करावें, हे करावें, कीं तें करावें, अशी अनेकचार बुद्धि होई अशा दशोतें पावणें किं० बुद्धिनें कुंठित होऊन जडप्रायता पावणें.

बुचकळी, स्त्री० मनुष्यादिकांनं उदकादिकांत पटकन बुडून घर पावें इतकाजो व्यापार ती; मारणें धातुचेयोगीं प्र०; बुचकळ्या रवाणें स्म० गढंगळ्या रवाणें.

बुचकरणें, विचकरणें.

बुचकरा, पु० विचकरा.

बुचकुली, स्त्री० पिष्टादि पदार्थ घेण्याकरितां पालथा कमळाकार केलाजो हस्त ती; २, रा० मार्जारादिकांचे पुढचे पायांचाजो पंजा त्यास आणि लहान मुलांचा जो पंजा त्यास स्म०.

बुचकुळणें, बुचकळणें.

बुचकुळी, स्त्री० बुचकळी.

बुचकोली, स्त्री० बुचकुली.

बुचरणें, न० दे० बुडडी.

बुचडा, पु० डोकीचे केंसाचीं अग्रे एकत्र करून गांठ बांधी आणि ते केंस गुंडाळून आंतले आंत गुंतविले असतां किं० येणीकरून गुंडाळून ते गुंडाळें केंसांत गुंतविलें असतां जो रचनाविशेष होतो तो; २, भूमीवर रुजलेलीं जीं तणें, भाताचा काड्या, इ० त्या अनेकांचीं अग्रे एकत्र करून गांठ दिली असतां जो आकारविशेष होतो तो.

बुचडी, स्त्री० कांचळा, इ० कांचा चुण्या एकत्र बांधून पर्जन्य निवारणार्थ खोळेसारखी रचना करितात ती.

बुचबुचणें, कृमि, उवा, इ० कांचा क्षत, केवा, इ० कांचावाचीं बुचबुचाट झाल्यामुळे कृमि इ० कांचीं चलनचलन विशिष्ट होणें.

बुचबुचाट, पु० कांहीं एक पदार्थामध्ये कृमीचा, केवांत उवाचा, चलंग, इ० कांत टेंकणांचा होतो जो अतिशय तो.

बुचबुचावणें, ओमळणें.

बुचबूच, अ० बुचबुच.

बुचा, ३लिं० जा शरीरापयचा आवाचीं जें भूषण असावें तद्रहित जो अवयव तो.

बुचाकारभार, पु० लांडाकारभार.

बुचाकारभारी, पु० लांडाकारभारी.

बुचाटणें, बुचाडणें, आंगावरचे अलंकार, वस्त्रादिक पदार्थ, तरेनें तो पदार्थ मोडेल. तुडेल, हें न पाहतां बलात्कारानें ओरबडून घेणें

घेणें; पक्षीं जाचे अंगावरून घेतलें रंग हा कर्मता घेत्ये; २, ला० कोणे कापायुन चोर, इ० कांनें कांहीं एक विषय लुगारून घेणें.

बुचुकली, स्त्री० बुचकुली.

बुचुबुचू, अ० कांहीं एक पदार्थ नासला जाई असे आंत अनेकवार हात, इ० घालण्याचें वि०.

बुचू, पु० कों० डोण, इ० कांचें भोंकाचें प्रतिबंधार्थ विरगूट, तृण, इ० कांचा जो दगमारितान तो.

बुजकणें, न० बुजगावणें.

बुजगवणें, बुजगावणें, न० पराप्रक्षी, इ० कांनीं भ्यावें झणून शेत, इ० कांचावाचीं केले असतें जें तृणादिकांचें मनुष्य, सिंह, इ० कांचे बाहुले किं० जाला स्पर्श होताच भयंकराक्ष हावा, इ० रूप यंत्रादिक जें कांहीं एक करितात तें; २, ला० प्रसंग पडला असतां चोरादिकांचा पराभव करण्याचें सामर्थ्य आंत नसतांही जाला बाह्याकारावरूनच ते चोरादिक भीत असावे असतें जें कांहीं वस्तू, क्रिया, इ० तें; उ० बांदेनें चोराची गांठ पडली असतांही तरवार उपयोगी पडेलसें प्रमाण नाही पण बुजगावणें आहे झणून बाळगाची.

बुजट, ३लिं० बुजण्याचा स्वभाव जाणतो बुजणें, अपूर्व पदार्थास भयकरी असें मानून भयचकित होणे; २, कोण एक छिद्र भरलें जाणें किं० भरे असें करणें.

बुज

बुजबुजार, पु० बुचबुचार.
 बुजरा, ३लि० बुजर.
 बुजवणी, स्त्री० दुसरा बुजला जाई असाजो
 शब्दादि व्यापार ती.
 बुजावणें, न० बुजगावणें.
 बुजीर, ३लि० बुजर.
 बुजू, पु० को० बुचू.
 बुझट, ३लि० बुजर.
 बुझणें, बुजणें.
 बुटकण, बुटकन, बुटकर, बुटदिनीं, बुटदि-
 शीं, अ० अनु० जलादिकांत पाषाणादिक
 तरेनें बुडणें किं० त्यापासून बाहेर निघणें,
 इ०कांचें वि०
 बुटका, ३लि० संप्रदायापेक्षां आंखूडजो लेख-
 णी, काठी, हात, पाच, बोट, इ० पदार्थ तो.
 बुडकुला, ३लि० घागर, इ० पाच लघुत्वविशि-
 ष्ट असतां तिढेनें त्यास स्म०
 बुडकुलें, न० बुडकुलें.
 बुडकुळी, स्त्री० बुचकळी.
 बुडटकी, स्त्री० बा० फुवारी.
 बुडबुटीत, ३लि० बा० चांगला विजला नाही
 स्मरण सदसदीतजो भाव, इ० पदार्थ तो.
 बुटबूट, स्त्री० अ० पुटपूट.
 बुटा, पु० को० बूट द्वितीयार्थी.
 बुडारणा, ३लि० रबुजर.
 बुटी, स्त्री० बर्यादिकांभर रंगादिकानें जीं पु-
 ष, पर्ण, फल, इ०कांचीं चिन्हें केलीं अस-
 तात ती; २, विलक्षण गुणाधायक कोणेका
 पार्शी

बुड

पाशीं गुप्त असलेजें काहीं ओषध ती; ३,
 प्रसंगीं त्यात्या व्यवहाराचा निर्वाहाविषयीं
 उपयुक्त असें आपल्यापाशीं असलेजें वि-
 द्यारूप किं० द्रव्यरूप साहित्य त्यास स्म०
 बुटीदार, ३लि० बुटीनें युक्तजें बर्यादिक तो.
 बुटें, न० गाड्याचे कण्यावरजें लांकूड बसवि-
 तात नें.
 बुटेदार, ३लि० बुटीदार.
 बुट्टा, पु० बूट द्वितीयार्थी.
 बुट्टी, स्त्री० बुटी.
 बुट्टीदार, ३लि० बुटीदार.
 बुट्टेदार, ३लि० बुटेदार.
 बुंठण, न० थोंटण.
 बुंठा, ३लि० थोंटा.
 बुडकणें, वा० डुबणें.
 बुडकी, स्त्री० उन्हाळ्यांत नदी, ओढा, इ०कां-
 चे काठी मोट, इ० लाचायाकरितां नद्यादि-
 कांचें पाणीं येऊन सांचे अशी जी रचळी रच-
 णितात ती; २, बुडी.
 बुडकुला, पु० स० शेरशर रुमार पाणीं, इ०
 माचायाजोगें जें मृत्तिकेचें पात्र तो.
 बुडकुली, स्त्री० रा० लहानजो बुडकुळा ती.
 बुडकुलें, न० बुडकुला आणि बुडकुली यां-
 चें सामान्य नाव.
 बुडरबा, पु० वक्ष, काष्ठ, पर्ण, गोष्ठ, इ० पदार्-
 थांचें मूल आणि अग्र असेजें दोन प्रांत
 असतात त्यामध्ये मूलरूप विभाग किं०
 मूलाफडील विभाग तो.

बुडचा, ३लिं० तळचा.

बुडणें, कोणेकानें जळादिकांत अंतर्हित होणें; २, ला० विद्या, व्यापार, देणें, घेणें, दुःख, विषय, इ० कानीं केवळ कोणेकानें व्यापलें जाणें; ३, द्रव्य, धान्य, इ० कानीं हानीं पावणें किं० तन्मूलकजी अपकर्षदशा नदिशिष्ट मनुष्य, देश, इ० कानें होणें; ३० यंदा अष्टासुळें शेतें बुडालीं झणून मीचबुडालीं असें नाहीं सारादेश बुडाला; ४, विवक्षित उद्योगादि केलें असतां लब्ध होईल किं० सफल होईल अशाप्रकारें संभावितजो अर्थ त्याणें त्या उद्योगाचभाचामुळें लब्धकिं० सफल नहोतां फुकट जाणें; ३० समयास जर तुझी तेथें पोहचलां नाहीं तर तिकडील दक्षणा बुडेल आणि घरचा कामाचा दिवसही बुडेल; ५, पूर्वीं व्यवहारांत चालत होताजो नाणें, ग्रंथ, धर्म, रीत, इ० त्यांची व्यवहार्यता नाहीशी होणें किं० तन्मूलक त्यारुपया, इ० कानीं अव्यवहार्यता पावणें; ३० रुपया कांहीं पाण्यांत बुडवावा लागत नाहीं त्याची चाल बुडाली झणजे रुपया बुडतो; दिवस बुडणें, इ० स्थलीं मावळणें; झ० चढेल तो पडेल, पोचेल तो बुडेल.

बुडता, ३लिं० रा० बिजावा, तळवा, भिजावा इत्याद्यर्थ आंत घातला भाजी, फळें, इ० पदार्थ तो बुडे इतकाजो पाणी, रूप, दूध, इ० पदार्थ तो; पक्षीं फलादिकांचेही वि०

बुड

बुडताकाळ, पु० संपत्त्यादिकांचा उत्तरोत्तर अपकर्षहोण्यास कारणाजो काळ तो.

बुडतापाया, पु० बुडत्या काळाचीजी आरंभावस्था तो.

बुडबुडणें, पुटपुटणें.

बुडबुडा, पु० उदक, दूध, इ० सद्रवपदार्थांचा मोक्तिकाकार फोकळजो क्षणिकविचारविशेष होतो तो.

बुडबूड, स्त्री० अ० पुवपूट.

बुडला, ३लिं० रा० बुडचा

बुडवणी, ३लिं० वा० दोरी न लागतां हानांचेच काढायाजोगेंजें पाणीं तें व त्याचा आशय.

बुडवण्या, ३लिं० वा० व्यवहारादिकामध्यें आपण बुडवून दुसऱ्यास बुडविण्याचा स्वभावजाचा तो.

बुडव्या, ३लिं० बुडवण्या.

बुडस्थळ, न० जेथें व्यवहार कर्ता बुडेल अशी संभावना असत्ये असाजो कांहीं व्यवहारांदा त्यास झ०; ३० तमुद्रांतील व्यवहार हें मोठें बुडस्थळ आहे भल्यामाणरतानें करूं नये; २, कांहीं व्यवहार बुडाल्यामुळें त्याव्यवहारकर्त्यास जी बुडालेपणारूप दुष्टअवस्था प्राप्त होत्ये तें; ३० यंदा घरीं बसलों त्यामुळें चोहोंकडून बुडस्थळ झालें.

बुडी, स्त्री० उदकादिकांचाठापीं प्रा० बुदिपूर्वक बुडण्याचा व्यापार ती; मारणें धानूचेयोगीं प्र०; याणें चार घटका बुडी मारली, इ०

स्थली

बुडी

स्थलीं बुडीमारून राहिला; रा० शंभर बुड्यामारून गांड कोरडी दारवाणिगर ह्म० कोणेक कर्म यथेष्टकरूनही लोकांत अलिप्तपणें वागणारा.

बुडी, अ० तळीं.

बुडीत, न० कोणेक व्यवहारीं फलावर दष्टि न ठेवतां केवळहें बुडालें अशा बुडीनें कोणेकास देणें; इ० द्वारा खर्चाचें लागतें जें द्रव्यादिक तो; उ० गुहागरकरांची मुलगी तुझी करणारतर दोनशें रुपये बुडीत या आणि तीनशें रुपये कर्ज या ह्मणजे घडेल.

बुडीतकूळ, न० सावकार, इ० कांवा पैका, इ० फेडण्याविषयीं थकलेले जें कूळतें.

बुडीतरबत, न० जांचे रुपये, इ० उगवनीलच अशी संभावना होत नाहीं असें जें कर्जरबत तें.

बुडीतरबर्च, पु० जांचा मोबदलाऐवज आपल्यापाशीं रहात नाहीं असा जो विषाहादि व्यवहारांगलेकरून होतो खर्च तो किं० जापासून कालांतरां काहीं फल होईल तर होड परंतु प्रस्तुत काहीं फलसंबंध दिसत नाहीं अतएव हें बुडालें असें समजून कोणेक व्यवहाराचा उद्देश करितात जो खर्च तो; उ० लग्नास हजार रुपये लागले त्यांत पांचशें रुपयांचे मुलीवर दागीनें आहेत बाकी पांचशें रुपये मात्र बुडीतरबर्च झाला; एथें दोतपाडीन झटलेंतर अर्धी दोन हजार रुपये केवळ बुडीतरबर्च कंला पाहिजे तेव्हां बांधघालण्याचे

बुंदी

चे योग्यतेस येईल; २, व्यवहारांत बुडालें झणून खर्चां लिहितात जें द्रव्यादिक तो. बुडीतरवातें, न० बुडीतकुळांचें जें खातें तें. बुडील, ३ लिं० रा० बुड्या.

बुडूरव, न० बुडरवा.

बुणगी, स्त्री० सजगुन्याचे दाण्यावर जें दोषाण असतें ती.

बुणगे, न० बाजारबुणगे प्रथमार्थी.

बुतारा, पु० को० धोरकररुणी.

बुतारी, स्त्री० को० केररुणी.

बुंद, पु० एक ओषधीचें फल आहे; २, बिंदुप्रथमार्थी; ३, ३ लिं० लालपणाचा अतिनाय वर्णनीय असतां हें विशेषण; उ० त्या पांगळ्याचा रंग लालबुंद आहे; ४, पदार्थाचा नामीपणा वर्णनीय असतां हें वि०; उ० हें अक्षर कसें बुंद आहे.

बुदकणें, को० बुकलणें.

बुदका, पु० कोणाएकाम मोठ्यानीं मारलीजी बुकी तो.

बुंदकी, स्त्री० वस्त्रादिकांवर बारीक असतें जें रंगादिकांचें बिंदुसारखें चिन्ह ती.

बुंदडा, ३ लिं० बुंदचतुर्थार्थी.

बुदघळ, न० राजा, वंजीर, हत्ती, प्यादा, इ० क्रीडासाधन काष्ठादिकांचे पदार्थ केले असतात ते प्र०

बुंदी, स्त्री० हरभरा, इ० कांभें पीठ पातळ करून झाड्यानें तळणींत त्याचे थेंब पाडून नळून पकान्न करितात त्या; प्रा० अनेक वचनांत

बुद्ध

चनान्त प्र०; बुद्धीचे लाडू इ० स्थलीं एक च-
चनही दिसते.

बुद्ध, स्त्री० बुद्धीचा अपभ्रंश; २, पु० नास्तिक
मत प्रवर्तक देव आहे; ३, अलि० जाणला
गलाजो कांहीं अर्थ तो; ४, बोध झाला आ-
हे ज्ञान तो.

बुद्धि, स्त्री० सं० निश्चयात्मक जी अंतःकर-
ण वृत्ति ती; १, विद्या, कला, लोकव्यवहा-
र, दुसऱ्याचे इंगित, इ० जाणणे, पाठकर-
णे, न विसरतां धरणे, इ० विषयीं साधन-
भूत जी अंतःकरणशक्ति ती; बुद्धीचा साग-
र ह्म० उत्कृष्टजो बुद्धिमान त्यास ह्म०; बु-
द्धीचा र्वंदक, बुद्धीचा नवसागर, ह्म० विप-
रीत लक्षणेनें केवळ अप्रबुद्धजो त्यास ह्म०;
ह्म० ज्ञान बुद्धि नाही त्यास भांडवल ना-
हीं; शिकिवली बुद्धि आणि बांधली शिदा-
री बहुत दिवस पुरत नाही; आधि बुद्धि
जात्ये मग वेगवेगळे जाते; ३, पदार्थाचा वि-
षयीं करणसमयीं हाचरा, हा वाईट, हाउं-
च, हाठेंगणा, इ०रूप विशेषणविशिष्ट
जे अंतःकरणाचे आकार होताना ते प्र०
गुणबुद्धि, दोषबुद्धि, कपटबुद्धि, इ० स०;
४, पुण्यपापादि बरे, वाईट, इ० करण्या-
विषयीं प्रयोजकजो अंतःकरणाचा स्व-
भाव ती; ह्म० बुद्धीसारखें फळ; ५, कां-
हीं कर्माचाठाचीं प्रवृत्त होण्यास किं० नि-
वृत्त होण्यास प्रयोजक उठत्येजी अंतःक-
रणवृत्ति ती; ३० काशीहून माघारें यावें
अशी

बुद्धि

अशी मला नेह्वां बुद्धि झाली; ६, कोणे-
क कार्याचा निर्वाहाविषयीं दुसऱ्याचेसा-
गावरून किं० स्वतः विचारानें असें अ-
सें याचा प्रकारें करावें, इ०रूपजें उपाय
ज्ञान होतें ती; ३० चांगली बुद्धि असे-
ल ती सांगाची; बुद्धीचा खोटा ह्म० जा-
ची दुष्टबुद्धि तो; बुद्धीशीं घेर करणे ह्म०
ह्यावेळेस केले असतां बरे आहे, इ० म-
नाने असेल असतां ही उपेक्षा करणे; को-
णेकाचे बुद्धीस लागणे ह्म० त्याचे अनु-
मतानें यागणे.

बुद्धिकोशल, न० तर्कादिकरण्याविषयीं
बुद्धीचेजें कोशल तें.

बुद्धिपुरःसर, अ० सहजगतीनें असें नवे
अंतःकरणानें तोच उद्देशालक्षून उठवि-
लीजी प्रवर्तकवृत्ति तीणें करून; ३० बु-
द्धिपुरःसर पाप केले आणि सहज घड-
ले यास अंतर आहे, हे आमचे घरीं येत
नाहीं म्हणतात म्हणून बुद्धिपुरःसर यां-
चे घरीं गेलों.

बुद्धिपूर्वक, अ० बुद्धिपुरःसर.

बुद्धिवळ, न० प्रसंगविशेषीं बुद्धिवळास
ह्म०.

बुद्धिभेद, पु० असुक करावें किं० असुक
करूनये, इ०रूप प्रवृत्त झालेल्या बुद्धी
चा कांहीं कारणामुळे होतो जो विपर्यास
तो.

बुद्धिभ्रंश, पु० कर्तव्या कर्तव्यादि विचार
जिणे

जिणेंकरून समजतो अशीजी बुद्धि ति-
जपासून काम, लोभ, इ० कारणामुळे होते
जो मनुष्यादिकांच्या अंश तो.

बुद्धिमंत, ३लिं० विद्याकलादि समजणें,

इ० विषयीं जाण्ही बुद्धि परम निपुण तो.

बुद्धिमंद, ३लिं० जडबुद्धि.

बुद्धिमान्, ३लिं० बुद्धिमंत.

बुद्धिवंत, ३लिं० बुद्धिमंत.

बुद्धिवाद, पु० कांगेकास कोणी तूं यायाप्र-
कारें असेंअसें कर त्यांत तुझे घरें होईल,
इ०रूप कथितो जें बुद्धीविषयीं उपदेशा-
त्मकवाक्य तो.

बुद्धिवान्, ३लिं० बुद्धिमान्.

बुद्ध्या, अ० बुद्धिपूर्वक.

बुद्ध्याखूड, ३लिं० बुद्धीचाठायीं आखूड
ह्म० विषयीकृतजो कांहीं अर्थ तो.

बुडुद, पु० सं० बुडबुडा.

बुडूरब, ३लिं० विवक्षितसजातीय मंडळी
त वयानें थोर, बुद्धीनें प्रोढ, असाजो म-
नुष्यादिक तो; २, एक प्रांत परगणा,
इ०कांत एकानाचाचें दोन गांव, दोन ब्रो-
तें किं० दोन पुरुष, इ० असतां त्यांतजो
आगोदरचा किं० मोठा किं० प्रतिष्ठित
त्याचें हें वि०

बुध, पु० सं० नवग्रहांतील चवथाजो ग्रह तो;
२, ज्ञानी.

बुंध, न० रक्ष, नृण, केरसणी, इ०कांच्या
मूलरूपविभाग तें; २, कां० पात्रादिकां-

चा

चाजो तलहणून विभाग तें.

बुधला, पु० तेल, तूप, इ० पदार्थ ठेवाया-
करितां अंघळगळ्याचें मोठेंजें चर्म-
पात्र केले असतें तो.

बुधली, स्त्री० मझाल, इ०कांचें तेल बा-
ळगायासाठीं तोरीलाचून चर्माचें किं०
धातूचें करितातजें पात्र ती; २, रसगंधि
ओषधी तेल, इ० ठेवायाकरितां अंघळ
गळ्याचें केंचळ लहानजें चर्मपात्र क-
रितात ती; ह्म० तोंडी तीळ आणि गांठी-
स बुधली.

बुधलें, न० बुधला.

बुधवार, पु० सानांचारांतील चोथा.

बुधवारणें, ह्मन्नानें बुधवारीं विणें.

बुंधा, पु० रक्षादिकांच्या बुडरव्याकडील
जो विभाग तो.

बुंधारणें, कां० केरसणीचे बुंध्यानें पोर.
इ०कांस मारणें.

बुंधारा, पु० बुंधा.

बुधाष्टमी, स्त्री० शक्रपक्षांचीजी बुधवा-
रीं अष्टमी ती.

बुबळ, न० बुबूळ.

बुबू, स्त्री० हिं० यवनजातीय अमीरलोका-
चीजी स्त्री ती.

बुबूळ, न० नेत्रांतीलजो मांसगोलक तें
किं० त्यांतील काळा आणि पांढरा असे
जे दोनविभाग ते प्र०

बुभुक्षा, स्त्री० सं० क्षुधा.

बुभुक्षित

बुधुक्षित, ३लिं० क्षुधित; २, ला० उत्पन्नभक्षी.

बुररबा, पु० मराठे, यवन, इ०कांचा स्त्रिया, इ० गमनादिसमयीं सुखाद्यवयव झांकलें जात असें डोईवरून घेतातजें वस्त्राचें प्रावरण, तो; २, पालरबी, हत्ती, इ०कांवरचें आच्छादन वस्त्र तो.

बुरंगट, न० केवळ बारीक असून दाटजो पर्जन्यते.

बुरंगाळणें, रा० पोर, इ०कानें मनस्वी वर्तलें असतां मला शिक्षा होईल अशा भयानें अंतःकरणांत धरली असत्ये मर्यादा ती शिक्षकभयाचा अभावामुळे सोडून मनस्वी होणें.

बुरंगें, न० को० बुरंगट.

बुरजी, स्त्री० बुदबळांचे डावांत सारीं मोहरीं मरून राजामात्र शेष राहतो असेंजें खेळांचें पर्यवसान ती.

बुरट, ३लिं० जीस दूध थोडे अशीजे स्त्रिस किं० गाय, इ०तो; २, बुरंद.

बुरंद, न० तूणें लहानलहान झाडे यांचे दारीं गझ झालेले जें स्थल ते.

बुरटाचोर, पु० केवळ दरोडेग्योर नव्हे मत्तप्याची दृष्टिबुकचून निजलेले पाहून हक्कच चोरीकरून जाणाराजो चोर तो.

बुरडी, ३लिं० बुरडींब

बुरडींब, ३लिं० बुरुडानें केलाजो वेळचा सप, रोचळी, इ० पदार्थ तो.

बुरणुशी, ३लिं० बुरुणुसाचाजो जीन, इ० पदार्थ

दार्थ तो.

बुरणूस, पु० मेंढ्यांचा लोंकरेस तंतू नवळितां खळलाचून लादून जें ऊर्णावस्त्र करितात तो.

बुरदंड, पु० भुरदंड.

बुरंबट, ३लिं० बुसंबजामध्ये बहुत असेजें स्थल तो.

बुरबुरणें, ओला बुळबुळीतजो मळ तेणेंकरून दांत, शरीर, भाडे, इ० लिप्त असणें; २, क्रोधादिकामुळे कोणोकानें कुरबुरणें; ३, वा० चिघळणें.

बुरबूर, स्त्री० कुरबूर; २, पावसानें बुरंगटपणें पडण्याचाजो प्रकार ती.

बुरशी, स्त्री० केनशी.

बुरसणें, बुरशीनें युक्त होणें.

बुरसा, पु० बुरशी; २, ३लिं० रा० आंगळ द्वितीय तृतीयार्थ.

बुरसाचणें, पदार्थ बुरशानें युक्त होणें; ३० तें दह्यांचें मडकें बुरसाचलें; २, रा० चरन्न, पात्र, स्थल, शरीर, शरीरावयव, इ० मलसंबंधानें हिडिस दिसे असें करणें; ३० हा पोर स्नान करतानां आंग चोळावें तें चोळीत नाही बुरसाचूनमात्र येतो.

बुरा, पु० बुरगी.

बुरासाकर, स्त्री० साकरेंत एक भेद आहे.

बुरुंब, पु० को० बुरुसप्रथमार्थ.

बुरुज, पु० तोफ, इ० टेबायासाठीं किल्ला, इ० कांची तरबंदी, इ० स्थलीं वर्तुळाकार बंदी.

रत्न

स्त करितात तो; २, ला० तडाकारजो सेना-
संनिवेश तो; ३, पगडडावामध्ये जा एकांनें
जिंकल्या एकारंगाचा सोंगट्या तो.

बुरूड, पु० वेळू, इ० कांभें पांट्या, रुपें, इ० क-
रणारी एक जाति आहे.

बुरूम, पु० घडपिडींभूत झालेला असा मृति-
काविशेष आहे; २, मनुष्यास तारुण्यआ-
लें सणजे सुरबाद्यवयवांवर पुळ्या पाव्या
असा विकृतिविशेष होतो तो; ३, न० रा०
त्या पुळ्या म०

बुरेहाल, पु० हिं० पराकाष्टेचे जे हाल ते.

बुलारव, पु० हिं० नाकाचा मधलेपड्यास-
छिद्रपाडून जें एक मोतीं यवन, इ० कोचास्त्रि-
या घालित असतात तो.

बुली, स्त्री० लहान मुलाची चोंटकुली; २, ला०
तडाकार रुवणीदिकांभें भूषण मुलाचे क-
मरेस करणोल्यांत बांधावयास करितात
ती.

बुवा, पु० बाबा.

बुळक, स्त्री० बुळकी.

बुळकट, ३ लिं० वा० तैलादिसंभ्रंधामुळें धरला
असतां निसट्याजोगा बुळबुळीत झालेला
जो पात्रादिपदार्थ तो.

बुळकण, बुळकन, बुळकर, बुळदिनी, बुळ-
दिशीं, अ० अनु० कोणेक आधारापास-
न आधारबंधाचे शोधिल्यामुळें धक्का, वेग,
प्रयत्न, इ० कारणाचांनून अबळजें कोणेक
पदार्थाचें रुढणें त्याचें वि०; ३, रुंटीवर
पागोटें

पागोटें ठेवायास गेलोंतों बुळकण रुंटीहा-
तांत आली.

बुळकर्णे, अतिसारादिविकृतीमुळें पुदद्वाराचा
बंध शिथिलहोऊन बुळकन हगणें; २, रा०
सांधा, ग्रथि, इ० यटून बसल्यामुळें बुळकन
मोकळें होणें; ३, भोंपळा, कोहळा, इ० दग-
ळणें.

बुळका, ३ लिं० रा० घटूनचे असाजो सांधा.
गांठ, गहादिरचना, इ० तो; २, ला० व्यब-
स्था, बंदोबस्त, इ० मूलक जें दटत तें जांत
नाहीं असाजो कारभार, व्यवहार, वचन,
किं० तो कर्ता, इ० तो.

बुळकांडी, स्त्री० कां० बुळकी.

बुळकी, स्त्री० अतिसारादिविकृतीमुळें पुद-
द्वाराचा आधारबंध शिथिलहोऊन पातळ
विष्टेची धारा लागत्ये ती; २, ला० कणिंग-
घागर, इ० कांस छिद्रपडल्यामुळें जी धा-
न्य, जल, इ० कांची धारा लागत्ये तीस ह०

बुळबुळाट, पु० बुळबुळीतपणा.

बुळबुळावणें, झालन, घर्षण, इ० संस्कारा-
नें स्वच्छकरायाचा जो वस्त्र, पात्र, शरीर, इ०
पदार्थ तोतो संस्कार परवरकेल्यामुळें बुळ-
बुळीत मळानें विशिष्ट करणें.

बुळबुळीत, ३ लिं० अतिस्निग्ध सद्रव जाचा
स्पर्श मृदु जाचा भूम्यादिकांवर लेप झाला
असतां तेथून हात, पाय, इ० निसरतें असा
जो तेल, तूप, दोबाळ, कोरफड, भोंकर, इ०
काचा मगज, इ० तो; २, तेणें करून लिप्त
जो

जो पात्र, वस्त्र, मार्ग, शरीर, अवयव, स्थल, इ० पदार्थ तो; २, सामान्यतः नपुंसकीं विशेष्यरूपे प्रयोग करितात; उ० हाताचें बुळबुळीत आद्यापि जात नाही.

बुळबुळ, स्त्री० बुळबुळार.

बुळा, पु० नपुंसक; २, बुळकाद्वितीयाधी.

बुळी, स्त्री० गंजीफांतीलजी नादर ती.

बू, पु० बाऊ.

बूच, पु० बुचू; २, गुडरी.

बूज, स्त्री० विद्वान्, इ० जो गुणी किं० शरादिकजो कर्मकर्ता त्यांची किं० तदीयगुणकर्मांची राजा, धनी, इ० कांजबळ त्याणी तें गुणादिकजाणून यथायोग्य प्रशंसा पूजादिकरावें अशी असत्येजी मान्यता ती; किं० तादृश प्रशंसादिरूप होतो जो सन्मान ती; २, गंजिफांचे खेळांत लागतात जीं पांनें ती; ३, पु० बुचू.

बूट, पु० भांगेंचा जो पुष्पगुच्छ तो; २, ला० वस्त्रादिकांवर जीं पुष्प, पर्ण, इ० कांची रंगादि निर्मित अनेकविधें असतात तीं प्र०; ३, अपूर्व चमत्कारिक गोष्ट, श्लोक, वाक्य, कल्पना, स्त्री०, इ० जो पदार्थ त्यास स्त्र०.

बूड, न० दृक्ष, पात्र, इ० कांचा जो तळ तें; बूडें कणें स्त्र० गांड टेंकणें; २, स्त्री० साचकारी, कृषिकर्म, इ० व्यवहारांत येतो जो तोटा तो.

बूंद, पु० बुंद.

बूर, पु० अतिश्रमासुद्धें जो शरीराचा चुराडा तो; पड, निय, धातूचे योगीं प्र०; उ० लिहितां

तां लिहितां माझा बूर निघाला.

बृहत्, ३लि० सं० आकारानें मोठा जो द्रव्यरूप किं० ग्रंथादिरूप पदार्थ तो; २, मोठें जाचें शरीर तो; बृहच्छरीर, बृहद्गुदर, इ० सं० बृहती, स्त्री० रिंगणी आणि डोरली त्या प्र०; २, गांडीस स्त्र०.

बृहस्पतचार, पु० बृहस्पतिवाराचा अपभ्रंश.

बृहस्पति, पु० नवग्रहांतील पांचवा ग्रहतो; जो देवांचा गुरु आहे; २, ला० उत्कृष्टजो बुद्धिमान् किं० चक्का जो त्यास उपमा आरोप इ० कानें स्त्र०.

बृहस्पतिवार, पु० गुरुवार.

बें, न० बेंळी, मेंदी, गोचत्स, इ० कांचा शब्दाचें अनुकरण; बें करणें, स्मरणें, स्त्र० अभिमान सोडून मीहरलों असें स्मरणें किं० दारवणें.

बे, ३लि० हिं० दोन; परंतु याचा प्रयोग लेखें इ० संख्या व्यवहारांत दिसतो; उ० बेएकें बे; बेबीस, बेचाळीस, इ०; २, अ० बांधून या अर्थी याचा इतरपदाशीं पूर्वी योग होऊन विशिष्टसमास होतो; हा शब्द यवनभाषेंतील आहे स्मरण प्रा० यवनीशब्दाशीं च योग होतो; उ० बेकेंद, बेदर्दी, इ०.

बेअदबी, स्त्री० धनी, इ० कांशीं मर्यादा सोडून अमर्यादपणें जें वर्तन ती.

बेइमान, बेइमानी, ३लि० आपलें इमान जाणें सोडलें तो.

बेइलाज, पु० ३लि० हि० नाइलाज .

बेक, न० आपण दुसऱ्यापाशीं बोलतो जो कां-
हीं अर्थ त्याशीं केबल विरुद्ध किं० असंगत
असा जो दुसरा बोलतो किं० करतो जो अर्थ
त्यास ह०; उ० मी एक हटले असतां तो बे-
क म्हणणार तो माझे आसंत कसा बागेल
मी सांगितले एक आणि तूं समजलास बे-
क त्यास मी काय करूं; अशा एकवाक्य-
दित वाक्यांत च याचा प्र०

बेकोर, ३लि० بے کور, थंदा, रोजगार, नाहीं ह्म-
णून घरीं रिकामा बसलेला जो कारकून.
शिपाई, इ० तो .

बेकी, स्त्री० दोन, चार, सहा, इ० जी समसं-
ख्या ती; इ०चा प्रयोग एकी बेकीचे खेळांत.

बेकुबी, स्त्री० हिं० बेकूबपणा .

बेकूब, ३लि० हिं० बेडझंघा .

बेकेंद, स्त्री० بے کندی विरुद्धाचरणानें राजादि-
कानीं स्थापिल्या केंदेचा जो उल्लंघ ती; २, अ०
तद्दिशिष्ट होई असें बोलणें, वर्तणें, करणें,
इ० काचें वि०

बेकेंदी, ३लि० بے کندی बेकेंदीनें विशिष्ट जो मनु-
ष्य, किं० भाषण, इ० तो .

बेगड, स्त्री० पिंचळा, तांबडा, इ० रंगाचा धू-
रदेऊन करितात जो कथलाचा बरव त्या
जातीचें नाव .

बेगडी, ३लि० बेगडलाचून सुत्रोभित केला
जो चित्र, मुकुट, जोडा, इ० तो .

बेगम, स्त्री० بے گم उपचर होऊन जिचा विवा-
ह

ह झाला नाहीं अशीजे स्त्री ती; २, मोठा
प्रतिष्ठित जो मनुष्य त्याची स्त्री हा अर्थ य-
वन प्रसिद्ध .

बेगमी, स्त्री० कोणेक कार्यास निर्बाहक
अपेक्षितजी सामग्री तिचा संपन्नतेनें हो-
त्येजी कार्यास परिपूर्णत्वरूपदशा जिचे
योगानें सामग्री नाहीं आतां कार्य निर्बाह
कसा होईल ही काळजी फिटत्ये ती; २, सं-
सारादिकाचे बेगमीविषयीं संपादित जो
धान्यादि सामग्री स्वसुदाय ती; उ० वर्षा-
ची बेगमी सहामहिन्यांत खर्च जाली; ३,
निश्चिंति; उ० हा एकदां निजला म्हणजे
चार प्रहरांची बेगमी .

बेगार, स्त्री० हिं० बिगार .

बेगारी, पु० हिं० बिगारी .

बेगी, अ० झटक .

बेगून, अ० बेगी .

बेचक, न० स्त्री० हात, पाय, दक्ष, इ० कांस
जेथें बांदें, शारणा, इ० दोन अवयव फुट-
तात त्यांचा नेथील मधला जो संधिप्रदेश
ते ती .

बेचकुळीन, अ० काष्ठादिदोन पदार्थांची जी
मिठी त्यांनील जो संधिप्रदेश त्यांत सांप-
ड, धर, इ० धातूचें योगीं प्र०

बेचकुल, न० बेचक .

बेचकें, न० बेळकें .

बेचरक, अ० हिं० पय, लज्जा, संज्ञाय, इ० रू-
पजां प्रवृत्तीचे संकोचास कारणें तीमनांत
न

नधरितां जाणें, येणें, मारणें, इ० कांचें वि०
बेचव, ३लि० निचव.
बेचागळें, न० बेळकें.
बेचाळ, ३लि० संख्या आहे ४२; २, न० रा०
बेचाळी.

बेचाळी, स्त्री० चर्वण करण्याचे सुरवातेजे हो
नभाग त्यांतील रवालचा जो भाग तो.

बेचाळीस, ३लि० बेचाळप्रथमार्थी; २, मातृवं-
शाकडील एकवीस, आणि पितृवंशाकडील
एकवीस, असे बेचाळीस जे पिनर त्यांसल-
क्षून रापथ, गालिप्रदानादिप्रसंगीं विशेष्या
वांचूनही प्रयोग करितात; उ० तुं बेचाळीस
स्मरून बोल; त्याणें त्यांच बेचाळीस उद्धर-
ले.

बेचाळें, न० बेचाळी.

बेचिरारव, अ० *بچيرارو* वस्ती मोडून दिवा
न लागायाजोगी अवस्था होई असें; हो, कर,
बुड, इ० कांचें वि०.

बेजबाब, अ० *بچيرارو* अमर्चाद, भाषण करणें,
बोलणें, इ० कांचें वि०.

बेजबाबी, ३लि० *بچيرارو* बेजबाबपणें वर्त-
ण्याचा स्वभावजाचा तो.

बेजमी, स्त्री० बेगमी.

बेजरब, अ० हिं० बेचरक.

बेजार, ३लि० *بچيرارو* कांहीं दुरवणें किं० व्या-
पार, व्यवहार, इ० संबंधी परिश्रम भोग-
तां भोगतां पुढें कंठायाविषयीं असमर्थता
ला जो तो.

बेट

बेट, न० जाचे भोंवता नदी, समुद्र, तळें, इ०
पाण्याचा परिधि असतो असा जो गांव,
बोत, इ० व्याजोगा किं० तृणादिरुक्षा-
याजोगा स्थलविभाग ते; २, जा दक्षादि-
कांचा सुळ्यांस अंकुर फुटून अनेक दक्षा-
दिक होताना असेजें कंळ, वेळू, दर्म, इ०
त्यांचा एकापासून अनेक व्यक्ति होऊन शा-
लेला जो समुदाय ते.

बेटकुळी, स्त्री० बेटकी.

बेटणें, विचक्षित ठरा रवालीं ठेवून, वर पत्रा
ठेवून ठराचा आकार पत्र्यावर उठे असा ठ-
रादीं पत्र्यासंबंध करणें.

बेटा, पु० हिं० पुत्र; २, अ० वाक्यालंकारार्थ या-
चा प्रयोग करितात; जा, कर्ता, कर्म, इ० कां-
शी हा संबंध होतो त्याचें लिंगवचन यास
होतें; उ० कायचंदा दोन चांगली आहे.

बेटी, स्त्री० हिं० कन्या; झ० पहिली बेटी माला-
ची पेटी.

बेटींब, ३लि० बेटून केलेला जो मूर्ति, रागिना,
इ० तो.

बेट्याचा, अ० बेटा हितीचाथीं.

बेंड, न० गळे, इ० जें उठाणें तें; २, बेंबी उंच
वाटलेली असत्ये तें; ३, काजूचा हिरवे-
वियेचा मागला जो देंठ किं० बेंड भोंवत्या
चामूळचा जो देंठ तें; ला० बेंड फुटणें किं०
बाहेर पडणें, झ० पुसपणें स्थित जो कां-
हीएक अर्थ तो प्रसिद्ध होणें.

बेडकी, स्त्री० लहान जो बेडूक ती; २, रंडकिं०
पोदरी

पोदरी, इ० कांवर आयात झाल्यामुळे जो त-
त्काळ उंचवटा उठतो ती; १, मल्लादिकांचे
दंड, पोदरी, पांतजो तालिम स्वेच्छण्याच्या
योगाने घट्ट मांसगोलक होतो ती.

बेडकुळी, स्त्री० बेडकी.

बेंडभोंबरा, पु० एक बेडीचे फळ आहे.

बेंडभोंबरी, स्त्री० बेडभोंबऱ्याची बेल

बेडा, पु० चा० रोंग.

बेंडा, पु० रा० गलबताची बहिबाट करणारे
जे तांडेल, इ० त्यांचे एक प्रतिष्ठित नांव आ-
हे; २, अलि० जाचे बेबीचे बेड वाढले आहे
त्यास ह्म.

बेडी, स्त्री० हिं० बिडी बिडोष्यार्थी.

बेडूक, पु० बख्त उड्या मारीन देवगानिकम
करितो असा एक जलाश्रित जंतु आहे.

बेडें, न० को० गुरे बांधायाकरिता निराळें जें
ग्रह करितात ते; २, रा० बेळें.

बेडोल, अलि० हिं० जापदार्थाचा डोल चांगला
नाहीं तो.

बेडंग, पु० हिं० सोदेगिरी, इ० जा वाईटचं घातें,
प्रा० अनेक वचनांत प्र०; २, बेडंगी.

बेडंगी, अलि० रांडबाजी, इ० बेडंग करितो तो.

बेडब, अलि० बेडोल.

बेणगी, स्त्री० बेणण्याचा व्यापार ती.

बेणणें, जेत, इ० स्थळांतील अधिवक्षितजें
तृणादिक ते काढून स्वच्छ करणें.

बेणा, अलि० अदव्यपणास कारणभूतजें कां-
ही आघ्रादन त्यापासून बाहेरून दिसाया

जोगा

जोगा बहिर्भूत झाला जो तो; उ० पाणींओ-
होटलें झणजे रषडक बेणा पडतो; २, ला०
बेणाबला जो तो.

बेणाबणें, दूरदेशां गेल्यामुळे किं० इकडेतिक-
डे गेरबिल्हेस पडल्यामुळे आहे किं० नाहीं
असें वाढायाजोगा झालेला जो मनुष्यादिप-
दार्थ त्याणें दिसायाजोगें होणें; उ० संध्या-
काळीं माघारां यतीं झणून गेला तो पंधरा
दिवसांनीं बेणाबला.

बेत, पु० कर्तव्य कार्याचा असें व्यापकां
कराचें, इ० रूप योजनात जो आकार तो; उ०
मी बेत सांगेन त्याप्रमाणें घर बांध; २, को-
णेक कार्याविषयीं अंतःकरणांत झाला
असतो जो संकल्प तो; उ० यंदा काडीस
जाचें असा बेत आहे; ३, कोणेक व्यवहा-
राविषयीं व्यवस्थारूप केला असतो जो नि-
यम तो; उ० त्याचे घरीं जेवणारवाणाचा
बेत चांगला आहे; ४, कर्तव्य कार्याचा आ-
कार विवक्षितानुरूप व्हावा झणून जी त्या-
ची आंकणी किं० काडी, इ० द्वाराजें आका-
रपरिमाण करितात तो; उ० तुमचे पांया-
चा बेत द्या झणजे जोडा बांधात.

बेतणी, स्त्री० अंगरखा, चोळी, इ० बेतण्याचा
जो व्यापार ती.

बेतणें, अंगरखा, चोळी, जोडा, इ० विवक्षि-
ताकारांत अंतर नपडाचें झणून त्यात्यांवि-
तानें आंकनाद्वारा अन्वित करणें; २, बि-
तणें.

बेत

बेत

बेतव्यात, पु० कांहीं एक कार्याचा बेत, व्यवस्था, इ० तो.

बेतबिणें, चारबबिणें.

बेताचा, १लि० व्यवस्थानियमरूप बेत आहे जामध्ये असाजो बोलणें, करणें, इ० व्यापार तो; २, विवक्षितकार्याचे बेतास उतरायाजोगा जो पदार्थ तो.

बेताल, १लि० हिं० तालप्रमाणाची व्यवस्था जांत नाही असेंजें गाणें तो; २, तसें गाणाराजो तो; ३, क्षोभादिकारणानें पूर्वप्रकृत्यवस्थारूप मर्यादा रुढून मनस्वी झालाजो मनुष्य, त्याची प्रकृति, घोडा, रोग, इ० तो.

बेताळीस, १लि० बेचाळीस.

बेती, स्त्री० हिं० दुफांदी सोंगट्यांचा खेळामध्ये दोन फांशांवर तीनतीन पडले असतां जो डाव ती.

बेतींब, १लि० बेतानें करविलाजो आंगरखा, काम, इ० तो.

बेत्या, १लि० उगाथ भलते कार्याचा बेतमात्र करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बेदडा, पु० एक सलुण्यांत जाति आहे.

बेदम, १लि० μ बेजार

बेंदर, स्त्री० एक वनस्पति आहे.

बेददी, १लि० μ भय संभावना न बाळगतां स्वछंदपणें घागण्याचा स्वभाव जाचा तो.

बेदाणा, पु० हिं० जांत बीं नाही अशी दाक्षीत जाति आहे.

बेंब

बेदाणाडाळिंब, न० जा डाळिंबाचे दाण्यांत बीं नाही तें.

बेदाद, स्त्री० हिं० राज्यादिकांत कोठें दाद लावूनचे असाजो भाव होतो ती; उ० त्याचे राज्यांत बेदाद झाली; २, १लि० तद्विशिष्ट राज्य देशादिक.

बेदावा, पु० हिं० कोणेक विषयावर चाही किं० प्रतिचाही यांचे दाव्याचें होतेंजें राहित्य तो.

बेदावापत्र, न० यावर माझा दावा राहिल्लानाहीं, इ० रूप त्यामालकास पत्र कोणा दावा सांगणारा करून देतो तें.

बेदिकत, बेदिकत, अ० हिं० विनदिकत.

बेदिल, १लि० जाचें अंतःकरण ठिकाणीं नाही असा विवन्नजो तो.

बेंदूर, पु० दे० पोळा, जादिबशीं बेंलांची पूजा करितात तो.

बेधडक, अ० हिं० बेचरक.

बेनिसबत, अ० हिं० बेलाडाक.

बेपरचा, १लि० μ जो कदाची किं० कोणाची पर्वा बाळगीत नाही तो.

बेफाम, १लि० μ मेर्यावध.

बेफिकीर, १लि० μ काळजीनें रहित तो.

बेंबट, न० मोठी उंचजी बेंबीतें किं० निंदावसरीं साधारण बेंबीसही स्त्री; २, पदरची जी बेंबीतें.

बेंबटणें, रा० घांसक, इ० फानें भयामुळे बेंबसा शब्द करणें.

बेवं

बेवंद, ३लिं. ^{بند} जात बंदोबस्त नाही अ-
सेंजें राज्य, कारभार, इ० तो .
बेबा, पु० एक अतिक्षुद्रपक्षी आहे .
बेबाक, स्त्री० ^{بغی} घेणें, देणें, इ० व्यवहा-
रादिकांची देऊन घेऊन जिकडीलतिकडे उल-
गडून जी निःशेषता ती; २, ३लिं० जिकडी-
लतिकडे उलगडून निःशेषता झाली जाची
असा जो देणें, घेणें, इ० व्यापार तो .
बेंबाघणें, बेंबटणे .
बेंबी, स्त्री० उदराचे मध्ये जी ग्रंथिरूप अवय-
व असतो जेथें नालसंबद्ध असतें ती .
बेमान, ३लिं० ^{بمان} बेइमान .
बेमालूम, ३लिं० ^{بمعلوم} कोणेंक अधिक-
रणीसंबद्ध झालेलें जें चार, रेषा, इ० काहीं
एक तें नाद करणें, पुगून टाकणें, सांधणें,
इ० संस्कारांनीं त्याची खूणही गाडूनये असें
दूर झालें जें तें रेषादि तो किं० तें अधिकरण
तो .
बेसुरवत, अ० हिं० सुरवत न धरितां मारणें,
जाणें, इ० कांचें वि० .
बेर, पु० कों० तृणांत एक जाति आहे; २, स्त्री०
रा० भूमीस बेरणीचा जो संस्कार ती .
बेरकट, न० बेरीनें मिश्रित अतःच दाट वि-
ग्वलासारखें झालेलें जें तेल, तूप, तें .
बेरकटणें, समई, तेलाचें भाडें, इ० बेरीचें
करानें लिप्त होणें .
बेरंग, पु० कथा, पुराण, गोष्ट, लग्नाकत्सव,
इ० कांत चालला असतो जो रंग त्याचा का-
हीं

बेल

हीं कारणासुद्धें होतो जो भंग तो .
बेरद, न० बेरकट .
बेरड, पु० मनुष्यात एक जाति आहे; प्रा० जे
चोरीकरून उपजीवन पावतात तो .
बेरणी, स्त्री० रा० पेरणी, इ० करायाकरितां
जमीन बेरण्याचा जो व्यापार ती .
बरणें, एकदां नांगरलेली जी जमीन ती पु-
नः आडवी नांगरणें .
बेरी, स्त्री० तेल, तूप, यांचे पोटचा जो मळ
ती; २, गुळाचा जी मळी ती .
बेरीज, स्त्री० अनेक अंक राशी एकत्र मि-
ळविल्यानें विशिष्ट संख्यात्मक सिद्ध होतें
जें फल ती .
बेरोजगार, बेरोजगारी, पु० बेकार .
बेरोजा, पु० रंगाकपयोर्गा पदार्थ आहे .
बेल, पु० बिल्व; २, न० बेलफळ .
बेलकडें, न० कों० रवेंकडा .
बेलका, पु० वा० दांडा नाहीं जास असा जो ओ-
ळक तो .
बेलकाचरी, स्त्री० बालबेलाचे काप वाळवून
ओषधार्थ ठेवितात ती .
बेलखरुज, स्त्री० रा० मोठे मोठे फोड येऊन
विघळून मोठींचकंदछें पडतात अशी जी ओ-
ली खरुज ती .
बेलगाम, बेलगामी, ३लिं० हिं० जाण्या-
येण्याचे सोईचें नव्हे असें आडबळणीजें
शेत, घर, इ० तो .
बेलटी, स्त्री० कों० डोकें; निंदासति; उ० तूं
लबाज

बेल

बेश

लबाड्या करितोस परंतु तुझी बेलदी फोडून राकीन.
 बेलदें, न० कों० नारळ; निंदाएति; २, बेलदी.
 बेलदार, पु० हिं० खाण, इ० कांतून दगड आणून विकून उपजीविका करणारी अशी एक मनुष्यांत जाति आहे.
 बेलपत्रीरूपया, पु० बिल्वपत्राचें चिन्ह जावर असतें असा अंकुशीरूपयांत भेद आहे.
 बेलफळ, न० बिल्वदृक्षाचें जें फळ तें; २, तदाकार काष्ठादिकांचें तपकील, इ० देवायास करितात जें पात्र तें.
 बेलभंडार, पु० दिव्य, शपथ, इ० करण्याविषयीं उचलितान्त जो देवाचरील बेल, भंडार, इ० तो; २, तत्पूर्वक जी आण भाक तो.
 बेलघात, स्त्री० देवाजवळ लापायाचा वातींत एक भेद आहे.
 बेला, पु० डह; २, नारळाचें पात्र.
 बेलाग, ३ लिं० हिं० जावर कोणीकडून लाग चालत नाही असा जो दुर्गमकिल्ला, इ० साध्यगोष्ट, दुरवणें, इ० तो.
 बेलापुरीरूपया, पु० अंकुशीरूपयांत एक भेद आहे.
 बेलाशक, अ० हिं० वेधडक.
 बेलिया, पु० एक मोगरींत भेद आहे; २, तिचीं जीं फुलें तो; ३, त्याणें रसगंधित केलेल्या तिळांचें कादितात जें तेल तो; ४, त्याकुलाचें अत्तर तो.
 बेली, स्त्री० नारळ मध्ये फोडिला असतां

होतात

होतात जीं दोनडाकलें त्यांतील रबोअरें काढून घेऊन जीं कबचें राहतान्त तीं प्र०; २, ३ लिं० अनेक रंगाचीं अनेक सूत्रें विणून वस्त्र करण्याचा एक प्रकार आहे त्याप्रकारें वस्त्र विणलें असतां जो वस्त्रावर विविध वर्ण उत्पन्न होतो तो; ३, तद्दिशिष्ट जें तें लुगडें, इ० वस्त्र तो; याचा स्त्रीलिं० लुगड्याविषयीं विशेष्यत्वेकरून ही प्र० होता.
 बेलें, न० बेला; २, राजादिकांची रथाची निघाली असतां रुपये, होन, मोहरा, इ० द्रव्य घालून जें पोतें रवाशांबरोबर घेतात तें.
 बेलेबरदार, बेलेबारदार, पु० द्वितीयार्थक बेलें बाळगणारा जो मनुष्य तो.
 बेयकूब, ३ लिं० हिं० बेकूब.
 बेचाडें, न० कों० गृहास जो मजला देताल त्यास ह्म.
 बेवारसा, पु० हिं० कोणेक विवक्षितविषयावर कोणेकाचे वारशाचा होतो जो अवभाव तो.
 बेवारशी, ३ लिं० बेवारशीक.
 बेवारशीक, ३ लिं० जापदार्थावर विवक्षितमनुष्याचा वारसा नाही तो पदार्थ.
 बेवास, पु० देणें, घेणें, इ० व्यवहारान्ना, देणें, घेणें, इ० व्यापारानें जिकडीलतिकडे व्यवस्था करून जो उलगाडा तो.
 बेवीस, ३ लिं० संख्या आहे २२
 बेडा, ३ लिं० वि० वि० विवक्षित गुण योगानें बांगला तो.

बेश

बेदास्वासा, ३लिं० बि०वि० अनिशायितजो
बेदा तो.

बेदामी, अ० हिं० सरकार, इ० कांस कतबालि-
हून व्यावयाचा असतां मालकाचे नावामा-
गे याचा प्र० होतो; उ० दस्तक बेदामी नारा-
यण चौगुले.

बेदारम, ३लिं० निर्लज्ज.

बेदोस्त, ३लिं० मेरिस्त.

बेदाह, ३लिं० कामक्रोध रोगादिकांची स-
च्छा, इ० कानें जाची शह गेली आहे तो.

बेध, ३लिं० बेदा.

बेधक, ३लिं० बेदारम.

बेधरवासा, ३लिं० बेदारवासा.

बेसन, न० हिं० हरभन्याचें पीट तें; २, तें तुपां-
त तळून त्यांत साकर, इ० घालून पकान्न
करितात तें.

बेसनेकड, न० बेल रहाटाचे सळकुंब्यास
जें आडवें लांकूड मारलें असतें तें.

बेसरम, ३लिं० बेदारम.

बेसावध, ३लिं० गेसावध.

बेसुमार, ३लिं० करावेंकिति, नकरावेंकिति,
इ० रूपजो सुमार तो नराखितां अतिरिक्त
जें भाषण, भोजन, इ० क्रिया किं० काहीं शु-
ण, इ० तो.

बेस्त्रम, बेश्रम, ३लिं० बेदारम.

बेहतनमाल, पु० बेवारशीकजो माल, इ० तो.

बेहद, बेहद, स्त्री० हिं० काहीं एक व्यापार
शुण, इ० कांची हद रुदून जी पराकाष्ठाती,
पक्षीं

पक्षीं पराकाष्ठाद्यासारखें क्रियाविशेष-
णही होतें; उ० बेहद पाऊस पडला.

बेहंबी, स्त्री० कांबळ्या अंब्याचा केण्या काढ-
न रबारचून रवायासाठीं रबारंग घालून ठेवि-
ताना त्या प्र०

बेहया, ३लिं० अवि० वि० निर्लज्ज.

बेहडा, पु० एक वृक्षाचें ओषधीफल आहे;
२, हिं० किल्ला, मुलूरव, परगणा, गोच, इ०
कांची वहिवाट करणारे जो सामलेदार, स-
भेदार, इ० त्यांणीं भलतशी वहिवाट करुं
नये म्हणून सरकारांनून अमुकरीतीनें व-
हिवाट करावी, अमुक शिबंदी राखावी, अ-
मुक इनाम, धर्मादाय घालवावे, अमुक री-
तीनें चसल घ्यावा, इ० लेखपूर्वक बांधून
देतात जो नियम तो; किं० तादश नियमा-
चा करितात जो लेख तो; बेहडा पार कर-
णें, होणें, झ० पतकरलेलें किं० आरंभले-
लें कार्य करेन्हीकरून एकघेळ शिवराम
नेणें.

बेळ, न० रा० अर्धा आणा; २, बीळ द्वितीया-
धीं.

बेळकें, न० दुबेळकें.

बेळा, पु० वा० भातांत एक जाति आहे.

बेळें, न० कुंपण, गडगा, इ० कांस जाण्या-
येण्याची जी वाट ठेविली असत्ये तेंथें मनु-
ष्यांस प्रतिबंधन होतां शुरें, इ० कांस मात्र प्र-
तिबंध व्हावा म्हणून दुबेळकें पुरून किं०
आडवीं लांकडे बांधून रचना विशेषरूपजो
प्रतिबंध

बेंग

बेला

प्रतिबंध केला असतो ते; २, पुस्तकांत बु-
कलेलीं अक्षरें अन्यत्र लिहिलीं असतां त्यां-
चे आद्यंतीं जा फुल्या देतात त्या प्र०

बेंगणीं, बेंगनीं, ३लि० बांग्याचा एकारंग
सारखा एक रंग आहे; २, तद्विशिष्ट व-
स्त्रादि तो.

बेंठक, स्त्री० हिं० बसक पंचमार्थाचाचून; २,
मनुष्यादिकांचे भूम्यादिकांवर बसण्या-
चेजे अनेकप्रकार ते प्र०; ३, गमनाकडे
ज्ञानें प्रयत्नजो त्याची कांही एक निमित्तानें
तो गमनादिव्यापार राहून कोणेकस्थलीं
कांहींकाल होव्येजी स्थिति ती; ४, कोणेक
स्थलीं कोणेकाची कोणेक उद्देशानें बसले
पणानें जीस्थिति ती; ३० हे काम उभ्याउ-
भ्यानीं होणार नाहीं, तुमची आमची चार
घटका बेंठक झाली पाहिजे; ५, गचई, बे-
व्या, इ० कांनीं बसून गावें असाजो गानस-
मारंभ करितात ती.

बेंठा, ३लि० को० बेकार.

बेंठागुणाकार, पु० गुण्यांकाचीजी पंक्ति मांड-
ली असत्ये तेथेंच क्रमानें गुणोन मिळची-
त जावें अशाप्रकारेजो गुणाकार करिता-
त तो.

बेंठापगार, पु० हिं० चाकरी नकरितांजो पगा-
र पावतो तो.

बेंठाभात, पु० पेज न काढितां बेताबें पाणीं
पालून केलाजो भात तो.

बेंठारोजगार, पु० कोठें गेल्याबांचून घरबेघ-
रीं

रींजो रोजगारतो.

बेंठीचाकरी, स्त्री० बेंठारोजगार.

बेंत, स्त्री० हिं० फारशीभाषेची श्लोकासार-
खा छंदोबद्ध कविता असत्ये ती.

बेंदा, पु० हिं० सैन्यादिकूनजो दंगा तो; २, फं-
द, फिनूर, चहाडी, इ० रूप कोणी करितो
जे लबाडीचे खेळ तो.

बेंगगी, पु० प्रपंचापासून विरक्त होऊन वि-
ष्णुसेवा करण्याचा एक संप्रदाय आहेत्या
संप्रदायानें चालणागजो तो.

बेंल, पु० गोजानींतील पुरुषव्यक्ति परंतु
त्याचें बाल्यजाऊन तारुण्य आल्यानंतर
व्यवहार; २, ल० निरक्षर निर्बुद्ध मूर्खजो
पुरुष त्यास आगेपानें ल०

बेंलरचौदा, पु० गाडींत बसलेलाजो त्यापा-
सून जंपलेल्या दोहोंबेंलांचे खांदे जो सूची
असतात तशासूचीं कोणेकस्थलापासून
ग्रामादि दोन स्थलें समानंतर असतात त्यां-
चा तसाजो स्थितिप्रकार तो.

बेंलरचौदें, न० बेंलरचांदा.

बेंलघाट, पु० जावरून वाहते बेंल जातये-
त असतात असा सोपाजो घाट तो.

बेंलमार्ग, पु० उदमी, इ० कांचे बेंल जामार्गा-
नें जातयेत असतात तो.

बेंलरहाट, पु० बेंल, इ० कांनीं फिरवायाचा
तुंबेंलाचूनजो रहाटकेला असतो तो.

बेंला, पु० को० एक अणीदार लांकूड घे-
ऊन त्यास मध्यें ओखें सांवरपाजोगें को-
रीं

हीं अडकघण संबद्धकरून काँव्या, इ०
कांथें ओइं बहाधयास साधन करितात
तो.

बेंसणें, प्रा० य० बसणें, उ० पलंगातळीबें
सली राजबाळा पती धाकटा हातलावी
कपाळा.

बोकड, पु० बकरा.

बोकडणें, कों० बाळेणें द्वितीयार्थी.

बोकडदादी, स्त्री० फारमोठी वाढलेली जी दा-
दी तीम निंदेनें झ०; २, गालावर केंस
नसून केवळ अनवरीवरमात्र केंस अस-
तान अशी जी कोणेकाची दादी असत्ये
ती.

बोकडदाढ्या, स्त्री० बोकडदादी आहे जा-
स तो.

बोकणा, पु० वा० बोकणा.

बोकणी, स्त्री० वा० बोकणा.

बोकना, पु० वा० बोकणा.

बोकलणें, गुरें, वासरें, इ० कांतीं आनंदां-
त येऊन पुच्छें वरकरून आरडत ओरड-
त अनेकप्रकारचा उडया माराच्या, धां-
धाबें, अशा प्रकारें क्रीडा करणें; २, ला० पो-
रुतीही आनंदांत येऊन नसें करणें.

बोकळी, स्त्री० कों० नद्यादिकांतील मांस
मारायाचें यंत्र आहे.

बोका, पु० मार्जारांतील जी पुरुषव्यक्तितो.

बोकांडी, स्त्री० मान झणून जो शरीरावय-
व ती; परंतु व्याघ्र, बाघ, पिशाच, इ० कृत

उपद्रव

उपद्रव संबंध वर्णनीय असतां बोकांडी ध-
रणें, बोकांडीस बसणें, इ० धातूंचे योगी प्र०
बोकांडें, न० बोकांडी.

बोकाणा, पु० पोहे, इ० शब्द पदार्थाचा तो.
उभरायान्वाजोगा मोठाजो घास तो.

बोकांदणें, कों० पोहे, इ० पदार्थ बोकांदे भ-
रभरून रषाणें.

बोकांदा, पु० बोकाणा.

बोकेसन्यास, पु० दंभानें लोक वंचनार्थ को-
णी करितो जें बेराग्याचें सोंग तो.

बोकेसन्यासी, बोकेसन्याशी, पु० बोके-
सन्यास घेतला जाणें तो.

बोंरवरी, स्त्री० कों० कोंवळी लहान डिरीती.

बोंरवा, पु० कों० डिन्हा.

बोरवाडणें, तुळशी, इ० कांथें बोरवे खुटून
तीं झाडें सुटी करणें, पक्षीं जे खुटले बोरवे
त्यासही कर्मता.

बोरवाडा, बोंरवाडा, पु० एक दृष्ट आहे.

बोंरवी, स्त्री० लहान बोंरवा.

बोंगडा, पु० रा० अर्धविकसित झाली जी
कळी तो.

बोगणी, बोघणी, स्त्री० बगुणी.

बोगणें, बोघणें, न० बगुणें.

बोंगा, पु० नेसलेल्या वस्त्राचा निन्या रंगाचा
याचेठिकाणीं बरब्र मोठें असल्यामुळे किं-
निन्या चोपून न बसल्यामुळे विद्रोभित
दिसायाजोगा त्याचांथ येतो जो उंचवटा
तो

बोगाणी

बोगो

बोगोणी, बोघोणी, स्त्री० वगुणी.
 बोगोणें, बोघोणें, न० वगुणें.
 बोंच, न० कंटकादिक पाच, इ० कांस बोंचल्या
 मुळेंजें छिद्ररूप क्षत तें; २, स्त्री० रा० कं-
 टकादिकांचें बोंचायाजोगेंजें अग्र ता; ३,
 बा० पक्ष्याची चोंच ती.
 बोचकडा, पु० पांचाबोरांनीं एकदांचजो
 बुचकुरा तो; २, झोंबाडा.
 बोचकरणें, विचकुरणें.
 बोचकरा, पु० बुचकरा.
 बोचकाडणें, बांचकडणें, कां० बोचकडयानें
 युक्त करणें.
 बोचकाडा, पु० कां० बोचकडा.
 बोचकुरा, पु० विचकुरा.
 बोचकें, न० चापचोप घडया नकरितां सरा-
 सरी वस्त्रें बांधून केलेंजें गाढोडें तें; बोच-
 क्यांतला उंदीर ह्म० कोणेकाचे संसारा-
 दि व्यवहारांतील सर्व गोष्टींचा जो माहि-
 तगार जाणुडें त्याव्यवहाराचें मर्म गुप्त ठे-
 विलां येत नाहीं.
 बोंचणीं, स्त्री० ला० जाचणीं.
 बोंचणें, सूक्ष्मजाचें अग्र असाजो कांटा.
 रुई, इ० पदार्थ तो शरीर, इ० कांचेठायीं
 आपल्या अग्रानेंच छिद्रकरून आंतशि-
 रेअसा करणें; २, कांटा, चोंच, इ० कांचे
 अग्रप्रहारानें कोणेकास सक्षत करणें;
 ३, ला० श्रुत्यादिकांस शब्दप्रहारानीं ठे-
 चणें.

बोंचरडें

बोट

बोंचरडें, न० वा० एक पक्षी आहे.
 बोंचरणें, वा० बोंचरडयानें झाडाचे बोंबरे खुडून
 झाड बोडकें करणें.
 बोंचरा, ३लि० वा० बोंधरा.
 बोंचलणें, वा० शरीर, कोहळा, भोंपळा, इ०
 फल चोंचावणें; २, कोयती, कुदळ, इ० कांचे
 अग्रानीं जमीन मध्येंमध्यें दुरवविणें.
 बोचा, बोंचा, पु० अपानद्वार.
 बोचाळू, ३लि० गांडमराळू.
 बोचू, ३लि० बोचाळू.
 बोंचेरा, ३लि० कां० बोंचायाजोगता साग्रजो
 कंटकादिपदार्थ तो.
 बोज, पु० हिं० लोकांनीं हा सभ्य आहे, विद्वा-
 न आहे, असें ह्मणायाजोगें विद्या विनयादि
 कृत कोणेकाचे अंगां असतेंजें महत्त तो.
 बोजड, ३लि० आटोपसार बेताचाताचें जि-
 तक्यासतितकें असें नव्हेजें शरीर, शरीरा-
 वयव, पागोटें, इ० वस्त्र, ओझे, नकासका-
 म, इ० तो.
 बोजचार, पु० भाजीपाला, लोणचें, इ० कां-
 स घालावयाचा, हिंग, जिरें, मिरे, हळद.
 इ० मसाला तो.
 बोजा, पु० हिं० ओझे.
 बोझा, पु० हिं० ओझे.
 बोट, न० अंगुलि; २, अंगुल; बोटदारवविणें
 ह्म० अंगुलिनिर्देश करणें; बोटशिरकणें
 ह्म० चंचुप्रवेष्टा होणें; बोट मोडणें ह्म० ई-
 र्णादिकारणा मुळें कोणेकाचे उद्देशून अंगु-
 लिर्षग

बोड

बोड

लिभंग करणें; तोंडांत बोडें घालणें स्म० आ-
श्वर्यानें थक झालेपणांचा अभिनय करणें.
बोडकीचिंच, स्त्री० जिजवर लहानलहान बो-
डकें येतात अशीजी चिंच ती.

बोडरबत, न० हिं० एका कागदावर अनेक स्वा-
त्यांचें जें दाखण तें; आणि तो कागद.

बोडचेपा, ३लिं० बोडानें चेंपला असतां चेंपला
जाचा इतपत शिजलेलाजो तांदूळ, इ० दा-
णा, भाजीची फोड, इ० किं० पक झालेला-
जो आंबा, इ० फल तो; २, ला० प्रसंगी ई-
षत्प्रयत्न केला असतां सिद्ध व्हावें अशाद-
शेस आणून ठेवलेलें जें काम तो.

बोडधारी, ३लिं० पुढें यत्किंचित् कांठ सोडून
मागें बोडभर रुंदीची रंगीत रेशमाची किं०
रुनाची धारी घातली असत्ये असा धोत्र-
जोडा, पातळ, इ० तो.

बोडलणें, बोडळणें, फलादिक बोडाचा व्या-
पारानें चिचळून पाहणें.

बोडवा, पु० गव्हांचा पिठाचा तंडुलाकार क-
रितात तो.

बोडचात, स्त्री० कापूस बोडावर घेऊन बळ-
न देवापुढें जाळावयासाठीं जी वात करि-
तात ती.

बोडी, स्त्री० कुकुटादि पक्ष्यांचे पंथ केलेलें जें
मांस ती.

बोडूक, न० आंखूड जें चिंचेचें फळ तें; २,
एक चिंचोका आहे जामध्यें इतका जो चिंचे-
चा तुकडा तें.

बोंठण

बोंठण, न० बुंठण.

बोंठा, ३लिं० बुंठा.

बोंठूक, न० बुंठण.

बोड, न० डोंक; निंदा दसि; बोड करणें स्म०
स्वरडपडी करणें.

बोंड, न० कापूस, तीळ, अफू, इ० कांस फल-
भूतजो अवयव येतो तें; प्रा० त्यांत बीअ-
सत्ये; २, बिबा, काजू, यांचे फलामागें जो
असतो अवयव तें; ३, तदाकार हरभरा, इ०
कांचे पिठांचें तळून पकान्न करितात तें;
४, तदाकारच संध्येची पळी, समई, इ० कांचा
अवयव असतो तें; ५, चा० केळफूल; ६,
मक्याचें कणीस.

बोडका, ३लिं० पागोटें, टोपी, इ० जें शिरोवे-
ष्टन तद्रहित जें शिर, किं० मनुष्य तो; २, जा-
चे योगानें त्याच्या पदार्थाचे शिरोभागीं शो-
भा दिसत्ये असेजे श्रंगे, कळस, टिकदा,
इ० पदार्थ तद्रहित अतएव कांहीं विशोभि-
तजो पक्क, ग्रह, दक्ष, इ० तो; ३, पु० कों०
कोथिंबेरें भात.

बोडकी, स्त्री० वेधव्यासुळें केशा भादरीत अ-
सत्येजी स्त्री ती; स्म० बोडकी आरशांत पा-
हे सहादेव म्हणे तेथें कांहीं आहे.

बोडकूल, न० बोड; २, बोडकी निंदा दसि.

बोडकें, न० बोडकूल.

बोडकेंभात, न० कोथिंबेरें भात.

बोंडग, स्त्री० रा० एक झाड आहे.

बोडण, न० कुलदेवता प्रीत्यर्थ पांचरुवा
सिनी

बोड

सिनी बलाचून एकापरातेंत दही,दूध,बडे,
कटी,१० एकत्र कालवितात तें;भरणें धातूये
गी प्र०; २, तो समारंभ; ३० त्याचा घरीं आ-
ज बोडण आहे; २, न० स्त्री० ह्येरी घसाया-
चाजो चिरबल पाणीयानें युक्त खळगातेंती.
बोडणी, स्त्री० दुसऱ्याची खरडपट्टी.
बोडणें, क्रोणेकास वपनसंस्कारानें विशिष्ट
करणें; पक्षीं डोईस किं० त्या केशांस कर्स-
ता; प्र० निंदावृत्ति; २, द्रव्याद्यपहारद्वारा मुं-
डणें.
बोडुंती, स्त्री० बोडणी.
बोडद, न० गलबलाचीं वाम दक्षिण दोन अंगें तीं
प्र०; २, कज्जा, तर, इ० कांतील परस्पर स्पर्ध-
मानजें दोनपक्ष त्यांस प्र० ह्म०
बोडफळ, न० विवाहादिकांमध्ये जेथें बरग्यादि
द्यावयाथें तेथें नारळ दिला असतां त्या नार-
ळास निंदेनें ह्म०; तुझा हातास काय बोडफळ
लागायाथें आहे ह्म० कांहीं एक लाभ नाही.
बोडलें, न० मुलांस दुग्धादि पाजायाथें अर्घ्या-
सारिखें एक पाव आहे.
बोडबिरकळणी, स्त्री० वा० बोडणी.
बोडसें, न० रा० लांकडें तोडायाथें शस्त्र आहे.
बोडा, पु० शिभ.
बोडी, स्त्री० नाक, शिभ, स्तन, पांजाजो अग्र-
भाग ती; २, तत्सदृशजो मोदक, इ० कांचा
अग्रभाग असतो ती; ३, मागील पाऱ्या इडू
नसडून पुढें लहान राहिलेंजें केळफूल ती.
बोडू, पु० रा० काजूथें बोड.

बोडूक

बोंथा

बोंडूक, न० नाक, इ० कांची लहानजी बोडी
किं० तीळ, कापूस, इ० कांचें लहानजें बोड-
तें.
बोडेफकीर, पु० निर्धन किं० जाचे मागें कुटुं-
बादि कांहीं एक नाही तो.
बोड्या, पु० कों० मुलगा.
बोडण, न० स्त्री० बोडण.
बोंथ, स्त्री० कों० सर्व अंगाभोंवतालें गुंडाळू-
न घेतातजें वस्त्राथें प्रावरण ती; २, रा०
चित्र, इ० कांस रंग द्यावयासाठीं काडीस, का-
पूस, पीस, इ० संबलकरून करितातजें क-
लम ती.
बोंथट, ३ लिं० तलवार, इ० कांची बसलीजे
धारती; २, जाची धार किं० अणी बसली
तें शस्त्रादिक.
बोंथटणें, शस्त्रादिकांची धार किं० अणी बों-
थट होणें.
बोंथणें, बोंथटणें.
बोंथरखंड, बोंथरखंडा, बोंथरखंडी, ३ लिं०
रा० बोंथऱ्यास निंदेनें ह्म०
बोंथरखिंड, स्त्री० मधलेमधले दांत पडल्या-
मुखेंजी खिंड पडत्ये ती.
बोंथरखेंडें, न० बोंथरखिंड.
बोंथरा, ३ लिं० जाचे दांत मधलेमधले किं०
अचये पडले आहेत तो.
बोंथा, ३ लिं० फारजो बोंथट तो.
बोंथाटी, स्त्री० स्वारीपुढें चालावयासाठीं किं०
खेळायासाठीं अग्र्यास बेंडूसारखा वस्त्रादि-
कांचा

कांचा गोळा संबंद करून करितात जी का-
ठी ती.

बोंथाटीबरदार, बोंथाटीबारदार, पु० हिं०
बोंथाटी हातांत घेऊन स्वारीं पुढें चालतो
तो.

बोंथारणें, कों० बोंथरूप प्रावरण प्रकारानें
युक्त होणें.

बोंथारा, पु० कों० बोंथप्रथमार्थी.

बोंथारी, स्त्री० कों० बोंथारा.

बोंथी, स्त्री० पदार्थमात्राचा जो सूक्ष्म अग्र-
भाग ती; २, चा० भोंडे, इ० कांस छिद्र प
उलें असतां जो बोंथा मारितात ती; ३, रा०
तव्यावर कांहीं एक पदार्थ जो करावयाचा
तो लवकर उलथावा झणून तव्यास तेल
तूप लावायासाठीं जी नारळाची शेंडी, इ०
घेतात ती.

बोंद, स्त्री० चार कांबळ्यांचा जो समुदाय ती;
उ० आह्मी कांबळ्यांची एक बोंद विकत घे-
तली; २, ३ लिं० खणारबणित नव्हे असा जो
विणा, परवाना, इ० कांचा ध्वनि तो; ३, त-
दिशिष्ट विणा, इ० वाद्य तो.

बोंद, न० जगाराचे खेळांत द्रव्यस्थानापन्न
हस्तिदंताचे तुकडे, इ० संकेतानें करून ठे-
विले असतात तें.

बोंद्धा, ३ लिं० कोणेक अर्थातें शब्दादिज्ञाप-
कद्वारा जाणणारा जो तो.

बोध, पु० कोणेक विषयाचें हा असा आहे,
इ० रूप शब्दादिप्रमाणानें होतें जें ज्ञात तो,

२, कोणेक गोष्टीविषयीं अन्यथा ग्रह झाला
असतो तो जाऊन जसें समजायाचें तसेंच
समजावें असा जो बुद्धीचा परिणाम तो;
आत्मबोध, निजबोध, शब्दबोध, इ० स०

बोधक, ३ लिं० कोणेक अर्थाचा बोध करणा-
रा जो शब्द, चिन्ह, इ० तो किं० उपदेशादि-
द्वारा बोध करणारा गुरु, इ० तो.

बोधकशक्ति, स्त्री० दुसऱ्यास कोणेक गो-
ष्टीचा बोध करून देण्याविषयीं कोणेकाचे
अंगीं जी शक्ति असत्ये ती.

बोधणें, ग्रं० गुरू, इ० कानें कोणेक गोष्टीवि-
षयीं शिष्यादिकांस बोधानें विशिष्ट कर-
णें.

बोधन, न० बोध करण्याचा जो व्यापार तें.

बोधविणें, कोणेक अर्थ कोणेकास कोणे-
कानें अनुमान, अर्थापत्ति, लक्षण, इ० द्वा-
रा जाणविणें; उ० मी तेथें नव्हतां हें वाक्य,
मला ती गोष्ट ठाऊक नाहीं, इ० अनेक अर्था-
तें बोधितें.

बोधित, ३ लिं० बोधिला किं० बोधविला तो.
बोने, न० रा० मंगळागोरीचे भोंवतालीं मंड-
पाकार पकानें मांडून दुसरे दिवशीं खाव-
यासाठीं मुलीं तीं पकानें राखून ठेविता-
त तें.

बोंब, स्त्री० सुरवविकास करून कंठानें ध्वनि
होत असून सुरवावर हस्तप्रहार केल्याज-
सतां जो विलक्षण शब्द होतो, तो शब्द शि-
मग्यांत किं० महत्संकट प्राप्त झालें असतां

करितात

बोव

बोर

करितात ती; मारणें, ठोकणें, इ० धातूंचे योगीं प्र०; धान्य, पर्जन्य, इ० कांची बोंब होणें, पडणें, वाजणें, इ० स्थलीं तत्स्यवा-
र्थाचे दुर्मिलतेमुळे त्याची हाकाटी पड-
णें; कोणेकानें कोणेकाचे नाचें बोंब मा-
रणें ह्म० झालेंजें काहीं वाईट तद्विषयी
हें वाईट त्या असक्यानें केले असें लोकां-
त सांगत राहणें; कोणेकाचे नाचाची बों-
ब पडणें ह्म० कोणेक दुष्कर्माविषयीं हें
कर्म असक्यानें केले असा बोभाट होणें;
रा० बोंब पाडणें ह्म० निधाव पाडणें; ह्म०
मृगाअधीं पेंरावें आणि बोंबे आधीं पळा-
वें.

बोव, स्त्री० रा० बोंब.

बोवडा, ३लिं० सर्व वर्ण जाचानें स्पष्ट उच्चारले
जान नाहींत असेंजें घागिंद्रिय किं० तद्वि-
शिष्ट पुरुष, इ० किं० तत्कृतभाषण, शब्द.
इ० तो; २, पु० दुर्बेसारिखें एक लृण आहे.
बोंबडी, स्त्री० वळणें धातुचे योगीं प्र० भयादि-
कानें घाबरून जिन्हा आंखडून स्पष्ट दा-
बोच्चार न होई अशी अवस्था कोणेकाची
होणें.

बोंबलणें, बोंब मारणें; २, काहीं एक कार्य व्या-
पारादिक विवक्षित तड नयेतां मध्येच फ-
सणें.

बोंबलभिक्क्या, ३लिं० कफळकरंदाजो म-
तुप्य तो.

बोंबळ, न० रा० बुबूळ.

बोंबाडा, पु० रा० बुडबडा.

बोंबाबोंब, स्त्री० अनर्थप्रयुक्तजो ओरडा आ-
रडा ती.

बोंबी, स्त्री० बेंबी.

बोंबील, पु० एक मत्स्यांत जाति आहे.

बोंब्या, पु० एक गयेमध्ये अधिकारी आहे.

जो यात्रेपुढें प्रा० बोंबा मारीत चालतो.

बोभाट, पु० न० गुप्तगोष्टीची जी लोकांत प्र-
सिद्धि तोलें; २, कागाळी.

बोभाटणें, कोणेक गुप्तगोष्टीनें बहुतांश क-
ळावयाजोगें प्रसिद्धीस येणें.

बोभाटा, पु० बोभाट.

बोम, पु० तांदूळ, इ० कांचा सुडयातील प-
रिस्वार्थ धान्य काढायचे अणीदार लो-
खंडी खोबळीचें एक आऊत आहे.

बोय, स्त्री० रा० दह्यातील जो घट्ट अंश ती; २,
वा० लसणेची बी ती; वास, परंतु सुरव्या-
र्थी प्रा० प्र० नाहीं; भाषा, रीति, गान, इ० प-
दार्थावर सजातीयपदार्थाचे तादृश्यामुळे
जो ईषन्मात्र भास होतो तद्विषयीं लक्षणेक-
रून प्र०; ३० याचे गाण्यांत दक्षणी गा-
ण्याची काहीं बोय येत्ये.

बोर, स्त्री० एक दृक्ष आहे; २, न० त्याचें फळ;
२, ३लिं० एक घोड्याचा रंग आहे; ४, तद्वि-
शिष्ट घोडें तो; ५, न० रा० गजतांत एक भे-
द आहे.

बोरकांटी, स्त्री० बोरीचे झाडाची जी कांटी
ती.

बोंबाडा.

बोरकूट

बोरकूट, न० सार करणें, इत्याद्यर्थ बोरें
वाळवून त्यांचें कूटकरून देवितात ते.
बोरद, न० बोडद.
बोरपी, पु० भोरपी.
बोरौटी, स्त्री० दे० बोरीबीजी कांठी ती.
बोरौतलीकीड, स्त्री० अत्यंत सुंदर आणि
सुकुमार, अशीजीस्त्री तिला वर्णन प्रसंगीं
ह्म०
बोरीप, न० रा० भोरीप.
बोरू, पु० बरू.
बोव्या, ३लि० दरिद्री; २, रा० शिंदी, ताड,
इ०कांचे पात्यांचीजी आंथरी तो; कोणे-
काचा बोव्या उडणें, वाजणें, इ०स्थलीं फ-
टफजीती होणें.
बोल, पु० भाषणाचे अवयवभूतजे शब्द किं०
वाक्यें ते प्र०; २, भृत्यादिकांवर अन्यायला-
गू करण्याविषयीं धनी, इ०कांनं प्रयुक्तजें
तूं हें असें कांकेलेंस, इ०रूप वाक्य, इ० तो;
बोलाफुलास गांठ पडणें ह्म० सहज बोल-
ल्याप्रमाणें कांहीं एक गोष्ट काकतालीय
न्यायेंकरून घडणें.
बोलका, ३लि० आंगलें आणि बहुत बोल-
तो तो.
बोलघेबडा, ३लि० बोलायाचें प्रयोजन अ-
सो किं० नसो परंतु पुष्कळ बोलण्याचा स्व-
भाव जाचा तो.
बोलणें, वाग्यापारजन्य शब्दप्रयोग करणें;
२, धनी, इ०कांना चाकर इ०कांस बोल लाव-
णें

णें; २, रापो, सारंगी, इ०कांनीं व्यक्तशब्द-
सारख्या शब्दांनीं विशिष्ट होणें; ४, कोणे-
क अर्थ तत्तत्संज्ञाभूत शब्दांनं व्यवहरणें;
उ० पोथीला संस्कृतभाषेनें पुस्तक बोल-
तात; बोलून रुघड, भला, इ०स्थलीं बो-
लणें ह्मणूनजो व्यापार तनिरूपितजो आ-
गलेपणा, भलेपणा, इ० गुण तद्विशिष्ट
बोलपुतळी, स्त्री० बोलमाणकी.
बोलबाला, पु० हिं० चढतीकमान.
बोलभांड, ३लि० मनांत कुत्सितपणा नस-
तांही जा भाषणानें शेवटीं भांडण व्हावें
असें आग्रहानें बोलण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.
बोलमाणकी, स्त्री० आंगीं भाषणादुरू-
प करणी असो किं० नसो परंतु बोलण्या-
चा डोलमात्र आंगला अशीजे स्त्री ति-
ला ह्म०
बोलवा, स्त्री० पु० लेखपत्रादिप्रमाण उपल-
ब्धमान नाहीं असें असतांही असुक गो-
ष्ट असुकस्थलीं झाली किं० असुक दिव-
शीं असुक होणार असाजो जनांत विर-
ल विरल भाषणप्रचार चालला असतो
ती.
बोलाचाली, स्त्री० हर्षामर्ष होईअसा पर-
स्परंआजो वाग्यापारती.
बोलाबोली, स्त्री० बोलाचाली.
बोलावणें, बलावणें; २, न० बलावणें.
बोलावणेकरी, पु० बलावणेकरी.

बोली, स्त्री० देशभेदेकरून, जातिभेदेकरून,
व्यवस्थितवाचकशब्दांचे भेदेकरून भिन्नभि-
न्नजे बोलण्याचे प्रकार अनेक आहेत ते प्र०,
२, दुसऱ्याशीं कांहीं करावयाचा जो व्यवहार
त्याचे वर्तनाविषयीं तूं असें कर, मी असें क-
रीन, इ० रूप केला असतो जो नियम ती; उ०
आमची कोरे रुपये घ्यावयाची बोली आहे,
३, कोणेक अर्थाविषयीं उगीच तदर्थक श-
ब्दप्रयोग करण्याविषयीं तरीं जी अर्हता ती;
निषेधविषयीं प्र०; उ० अशा पाचसांत बाहेर
पडावयाची बोली नाही.

बोलीचाली, स्त्री० कोणेक व्यवहारसंबंधी व-
र्तनाचे जे अवांतर भेद ते सर्व उजळून जी बो-
ली ती.

बोलूनचालून, अ० आंत कांहीं गुस्तां न ठे-
वितां शब्दादिव्यापारानें उघडपणें; गुणा-
चें किं० क्रियेचें वि०; उ० तो बोलूनचालून
सोदा आहे ह्म० दुसऱ्यानें सोदा ह्मणलें अस-
तां मी सोदा आहेच असें उघडह्मणायाजोग;
उ० लागले असतां बोलूनचालून दोन रुपये
मागून घ्यावे परंतु चोरून एक पैसा देखील
घेऊ नये; २, बोलणें आणि वर्तन या व्यापा-
रानें; आंगला, भला, इ० गुणांचें वि०.

बोवण, न० बोहोण.

बोंबा, पु० रा० लसणीची बी.

बोवाळ, पु० वा० कांहीं एक विवाहादिने मि-
लिकामुळे घरांत असत्ये जी गडबड तो.

बोहणी, स्त्री० उजाडल्यावर दुकानदाराचे-
दुकानां

दुकानांतून प्रथमतः होत्ये जी विक्री ती;
जिला दिवसभर होणारा जो उदीम त्याचे
आदीचें मंगल असें मानितात.

बोहणें, बाहणें.

बोहनी, स्त्री० बोहणी.

बोहरी, पु० छिटे, सफेतकापड, सरस्वलाद-
चाकू, कानर, घोड्याचा सरंजाम, इ० विला-
यती, बंदरी, इ० मालाचा उदीम करणारी य-
वनांत एक जाति आहे.

बोहारी, पु० बोहारी.

बोहोगणी, स्त्री० बगुणी.

बोहोगणें, न० बगुणें.

बोहोण, न० मृदंगाचे पुमाचे पुडास का-
लिचलेली कणीक किं० मृदुभात, इ० ला-
वितात तें.

बोहोरपी, पु० भोरपी.

बोहोरीप, न० भोरीप.

बोहोरूप, न० भोरीप.

बोळ, पु० केवळ अरुंद जी गल्ली तो; २, झा-
डांचे ओषधोपयोगी चीक आहेत ते प्र०; तु-
झा बरोबर बोलायास बोळ घातला पाहिजे
इ० स्थलीं तुझा बरोबर बोलतानां उरांतर
क्त पडेल.

बोळक, पु० को० कुपणास पडत्ये किं० पा-
डितात जी मनुष्यादिक जावयाजोगती रें-
डुकली तो.

बोळकें, न० लहानजें मृत्तांमादिकांचें थाली-
चे आकाराचें पात्र तें; २, ला० दंतहीनजें मु-
ख.

ख त्यास ह्म.

बोळणें, शाई कांहीं विकृतिआल्यामुळें बुळ-
बुळीत आणि घट्ट अशी होणें; २, बोंधरणें;
३, रा० दही, शाई, पाणी, इ० सदव पदार्थांत
भाकर, लेखणी, हात, इ० बुडविणें.

बोळवण, स्त्री० विवाहोत्तर नववधूचा भ-
र्त्यासहवर्तमान भर्तृगृहीं ससुहुर्तानें प्र-
वेष्टा करण्याकरितां जो गमनसमारंभ क-
रितात ती; २, विवाहोत्तर वरपक्षीय वन्हा-
ड्यांची जी सत्कारपूर्वक पाठवणी करि-
तात ती; ३, गांवांत आलेलीं जीं भुतें
त्यांस सर्व ग्रामस्थमिळून अन्नादिवली
देऊन वाजतगाजत गांवचे शिवेंबर पो-
हविण्याचा व्यापार ती.

बोळवणी, स्त्री० आपल्याजवळून स्थलां-
तरीं जाणाराजो शिष्टादिक त्यास बोळ-
विण्याचा व्यापार ती.

बोळविणें, आपल्याजवळून स्थलांतरीं
जाणाराजो कोणी आप्त, शिष्ट, अतिथि,
इ० त्यास सत्कारार्थ कितीएक मार्गप्र-
देशपर्यंत आपण समागमें जाऊन पो-
होवविणें; २, भूषणांदिकांचा फांसा, इ०
कांचीं तोंडे न निघत, हत्तास, वस्त्रास, न
लागत अशी साफ, घट्ट बसविणें.

बोळा, पु० शाई बोंदणें किं० छिद्र बुजविणें
किं० रंगादि भित्त्यादिकांस सारविणें;
इत्याद्यर्थ गुंडाळीकरून घेतातजें चिर-
गट, इ० तो; २, कागद, इ० कांवर शाई,

इ०

इ० कांचा पडतोजो टिपका तो; २, वस्त्राचें
अस्ताव्यस्त झालेंजें गुंडाळें त्यास ह्म०

बोळावा, पु० ग्रामांतरीं जाणाराजो कोणी
त्यासमार्गी संरक्षणार्थ विवक्षितस्थलप-
र्यंत बरोबर कोणी सोबतीस घेतातजो
शिपाई, माणसें, इ० तो.

बोळीहोन, पु० होनाचे नाण्यांत एक भेद
आहे.

बोळूं, न० भाकर, पोळी, वडा, इ० कांस को-
रडेशास घेतानजें तूप, लोणी, दही, इ० तें.

बोड्ड, पु० सं० विष्णूचे दहा अवतारांतील न-
ववा अवतार तो; २, एक नास्तिकान्त भेद
आहे; बोद्धावतार घेणें, धरणें, ह्म० भूत्या-
दिकानें बरें, वाईट, इ० कांहीं केलें असतां
ही उपेक्षेनें मोन धरणें; ३, ३ लिं० वस्तुतः
नसतां बुद्धीनेंथ कल्पिलेला किं० बुद्धीनें ध-
रलेला असा बुद्धिसंबंधीजो कोही पदार्थ
तो.

बोड्डय, पु० बोड्डाब्दाचा अपभ्रंश; प्र० प्र-
थमार्थी

बोऱ्याचा, ३ लिं० बियांचा.

व्याणा, पु० हिं० बयाना; प्रथमार्थी; व्या-
णा बांधणें ह्म० विकायास आलेंजें कां-
हीं रत्न किं० रत्नरवचित अलंकार तो अ-
मुक किमतीस हामी घेतों याहून अधिक
किंमत आल्यास तूं अन्यत्र द्यावा नाहीत-
र हा माझा झाला, असा मालधन्याचीं
संकेतकरून त्या पदार्थावर आपली मुद्रा क-
रणें

रणें

व्याणें, न० ऊंस, बांग्या, भिरचा, राता
ळें, इ० कांचें लावितात जें वाढ, रोप,
इ० तें.

ब्र, पु० चकारशब्द.

ब्रह्म, न० सं० जेथें सत्व, रज, तम, हे
गुण नाहींत जेथें माया अविद्या हे
उपाधि नाहींत जाला उत्पत्ति विना-
शादिविकार नाहींत अतएव शब्दा-
स मनास विषय होत नाहींत परंतु आ-
हे स्वरेण असें कांहीं पदार्थमात्राचे नि-
षेधास अवधिभूत चैतन्य आहेतें;
२, वेद; ३, हे कांहीं अद्भुत आहे अ-
सें कधीं झालें नाहीं आणि होणार
नाहीं याचे गुणांचा अंतपार लागा-
याचा नाहीं असा जो कोणेक पदार्थ,
गोष्ठ, यांच्याठायीं कोणेकास महत्वा-
चा वाटतो तें; ३० याचेच गाण्यांत तु-
ह्मांस काय ब्रह्म वाटलें आहे नक-
ळें असे गाणार बहुत आहेत; ४,
सोवळें, ओंवळें, इ० विषयांचा झाला
असतो जो घोळंकार तें; ब्राह्म-
ण या अर्थी ब्रह्मदेष, इ० सं० प्र०;
कोणेकानें ब्रह्मीं मिळणें ह्म० ब्रह्मा-
नंदात अंतःकरणवृत्तीचा लय होई
अशा अवस्थेतें पावणें; ला० गाणें,
इदवरभजन, इ० रसांच्याठायीं तल्ली-
न होणें.

ब्रह्म

ब्रह्मकपट, न० निर्वाह करण्यास परम
दुःशक, एकाएकीं रुढत नाहीं, असें
कोणेकाचे पाठीमागे जडतें जें लचांड
तें.

ब्रह्मकपाट, न० ब्रह्मकपट.

ब्रह्मकर्म, न० ब्राह्मणाचें जें स्नानसंध्या-
दिकर्म तें.

ब्रह्मग्रह, पु० ब्रह्मराक्षस.

ब्रह्मघातक, ३लिं० ब्रह्महत्यारा; २, ब्र-
ह्मदेषी.

ब्रह्मघातकी, ३लिं० ब्रह्मघातक.

ब्रह्मघोष, पु० वेदघोष.

ब्रह्मघोळ, पु० आचारविचारादिविष-
यां जी अव्यवस्था तो; ३० त्या प्रयोज-
नांत सोवळें ओंवळें यांचा विचार
राहिला नाहीं सर्व ब्रह्मघोळ झाला; ३,
सभादिकांच्याठायीं एकानें बोलावें
अनेकानीं ऐकावें, इ० रूप व्यवस्था
रुढून सर्व बोलूं लागल्यामुळें होतो जो
कोलाहल तो.

ब्रह्मघ्न, ३लिं० ब्रह्मघातक प्रथमार्थी.

ब्रह्मचर्य, न० जामध्यें मेथुनाभाव हा
नियम प्रधान असें एक व्रत आहे को-
णी मुख्यत्वेकरून आचरितात को-
णी इतर व्रतांगत्वेकरून आचरितात;
२, मुंज झाल्यापासून मुंज रुढे पर्यंत
जो आश्रम तें.

ब्रह्मचारी, पु० ब्रह्मचर्य जास आहे तो.

ब्रह्म

ब्रह्मभौंदली, स्त्री० फारबलहान पंचपा-
त्र, इषी, गिंडी, इ० पात्र त्यास ह्म०

ब्रह्मइमौर, न० शष्प, परंतु मुरब्ब्याची प्र०
नाहीं कांहीं एक देणार नाही. मिळणा-
र नाही, अशा अर्थाची विवक्षा असतां
देणें, मिळणें, प्राप्त होणें, इ० धातूंचेयो-
गां प्र०

ब्रह्मतेज, न० ब्राह्मणावर पाहतांच हा
ब्राह्मण असें समजायाजोगें जें इतर
जानि विलक्षण कांहीं तेज असते तें
किं० विद्या, तप, यांचें योगानें ब्राह्मणा-
चे अंगीं जो प्रभावविशेष होतो तें.

ब्रह्मदंड, पु० प्रायश्चित्त, श्राद्ध, तीर्थवि-
धि, इ० कांचे अधिकारार्थ सभ्य ब्राह्म-
णास द्रव्यात्मक जो दंड द्यावा लागतो
तो.

ब्रह्मदंडी, स्त्री० एक ओषधी आहे.

ब्रह्मदिन, न० ब्रह्मदेवाचा दिवस ते ;
२, वर्षप्रतिपदेचे दिवशीं प्रायः श्रव-
ण. करितात अमुक मनु झाले, अमु-
क मनु होणार, इ० भूत भव्य वर्तमा-
न तें

ब्रह्मदेव. पु० सं० विश्वाची उत्पत्ति क-
रायासाठीं रजोगुण प्रधान ईश्वराचें
जें स्वरूप धरलें आहे तो; २, स० ब्रा-
ह्मणदेव.

ब्रह्मदेष, पु० ब्राह्मणावरवर जो देष तो.
व० ब्रह्मदेशातु कुलक्षयः

ब्रह्मदेषी, स्त्री० ब्रह्मदेष केला आहे
जाणें किं० करण्याचा स्वभाव जाण
तो.

ब्रह्मनिष्ठ, स्त्री० सं० निर्गुण ब्रह्मस्व-
रूपां जांची सर्वकाळ निष्ठा आहे तो.

ब्रह्मपुरी, स्त्री० जेथें विद्वान्, तपस्वी.
अशा ब्राह्मणाची वसती आहे असा.
जो ग्राम, क्षेत्र त्यास ह्म०

ब्रह्मपुरुष, पु० ब्रह्मराक्षस.

ब्रह्मप्रलय, पु० ब्रह्मदेवाचीं शतवर्षे
झालीं ह्मणजे ब्रह्मदेवाकडून सर्व
विश्व नाहीसें होतें असा जो प्रलय
तो.

ब्रह्मप्राप्ति, स्त्री० ज्ञानानें अविद्योपा-
धीचा निरास झाल्यामुळें जीवास हो-
तो जो स्वस्वरूप साक्षात्काररूप ला-
भ ती.

ब्रह्मबीज, न० ब्राह्मणचीर्यापासून उत्प-
न्न झाला जो त्यास ह्म०

ब्रह्मरंध्र, न० सं० मस्तकावरचें जें तालु-
स्थानचें छिद्र तें.

ब्रह्मरस, पु० कथा, पुराणादिकें करून
ईश्वरगुण श्रवण केल्यानें किं० गाइ-
ल्यानें अंतःकरणांत होतो जो रसवि-
शेष तो.

ब्रह्मराक्षस, पु० विद्वान् असून अभि-
माना अतएव मेल्यावर क्रूर पिशा-
च झाला तो; २, क्वचित् साधारण

ब्राह्मणमात्र मरून पिशाच झाला
जो तो.

ब्रह्मरेखा, स्त्री० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मरेषा, स्त्री० उत्पन्न होत्ये समयीं प्रा-
ण्याचे कपाळीं भोक्तव्य करव दुःखा-
चा लेख केला असतो जो कदापि
रबोटा होत नाही तो; २, ला० कदा-
पि रबोटें व्हावयाचें नाहीं असें जें भा-
षणादिक त्यास ह्म०; ३० माझे बोल-
णें हें ब्रह्मरेषा आहे कधींही रबोटें हो-
णार नाही.

ब्रह्मलिखित, न० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मलेख, पु० ब्रह्मरेषा.

ब्रह्मलोक, पु० सत्यलोक.

ब्रह्मचेत्ता, ३लि० ब्रह्मज्ञानी.

ब्रह्मसूत्र, न० सं० ईश्वरसूत्र; २, यज्ञो-
पवीत.

ब्रह्मस्व. न० कर्ज; २, ब्राह्मणस्वत्वाकां-
तजो द्रव्यादिपदार्थ ते; ३, अधमर्णा-
वर वाररूप झालेलें जें ब्राह्मणादिकां-
चें ऋण त्यास ह्म०; ३० मी ब्रह्मस्वां-
त बुडालों आहे यांचून काढाल तर फा-
र पुण्य लागेल.

ब्रह्महत्या, स्त्री० ब्राह्मणाची जी हिंसा
ती; २, नेणें करून लागले जें पातक
ती.

ब्रह्महत्यारा, ३लि० ब्रह्महत्या घडली
आहे जाचे हातून तो.

ब्रह्मज्ञ, ३लि० ब्रह्मज्ञानी.

ब्रह्मज्ञान, न० सं० ब्रह्मविषयक जें ज्ञान
तें; २, ला० ईश्वरसत्ता; देव यास पुढें
करून प्रचल, लोकव्यवहार, यांची निं-
दा, अशा तात्पर्याचा जा कोणी गोष्टीसंग
गतो त्यास ह्म०.

ब्रह्मज्ञानी, ३लि० ब्रह्मविषयक ज्ञान
झालें आहे जास तो; २, ब्रह्मज्ञानाचा
गोष्टी सांगतो तो.

ब्रह्मा, पु० ब्रह्मदेव; २, सत्तावीस योगां-
तला पंचविशाचा योग तो; ३, रुक्ता-
राचे विंध्यमांत एक भेद आहे; जास
सामता स्मरतात; ४, होमादिकाम-
ध्ये एक ऋत्विज बरिला असतो तो;
५ ला० कांहीं अघटित पटना कराव-
याचें सामर्थ्य जाचे अंगीं असतें त्या-
स रक्तव्यवसरीं कलियुगाचा ब्रह्मा अ-
सें ह्म०.

ब्रह्मांड, न० चतुर्दश भुवनात्मक अंडा-
कार जो ईश्वरानें रचनाविशेष केले आ-
हेत ते प्र०; २, देहाचा मुरबापासून वर
मस्तकाचे कंवचीनें आच्छादित जो भाग तें.

ब्रह्मानंद, पु० ब्रह्मप्राप्तीनें होतो जो आ-
नंद तो; २, ला० अतिदाप्रित जो मि-
त्रसमागमादिजन्य आनंद त्यास ह्म०.

ब्रह्मी, स्त्री० को० स्वडसांबळी ह्मणून ए-
क बेल आहे ती.

ब्रह्मोपदेश, पु० सं० ब्रह्मज्ञानविषयक जो

उपदेश तो.

ब्राह्म, ३लिं० ब्रह्मदेवसंबंधी किं० ब्राह्मण संबंधीजें शास्त्र, तेज, मंत्र, इ० तो; उ० दुसरा वेष घेऊन जरीं ब्राह्मणपणा लपविला तथापि ब्राह्मतेज इनांकायाचें नाही.

ब्राह्मण, ३लिं० हिंदुजातींत श्रेष्ठ जाति आहे.

ब्राह्मणकौसोटा, पु० रा० श्रद्धे स्त्रियांनी ब्राह्मणाचा स्त्रियांसारखें नेसणें नेसण्याचा जो प्रकार तो.

ब्राह्मणजन, पु० दुसऱ्याचें घरीं पाणीं भरावें, वरचें धुवाचीं, इ० कामाचर उपजीविका करणारा जो ब्राह्मण तो.

ब्राह्मणजनकी, स्त्री० ब्राह्मणजनाचें जें कर्म ती.

ब्राह्मणजाई, ३लिं० ब्राह्मणापासून शरीर-चाढाचीं झाला तो.

ब्राह्मणदेव, पु० रा० एक ग्रामदेव आहे ज्या पुजारी ब्राह्मण असतो.

ब्राह्मणभोजन, न० धर्मार्थजें ब्राह्मणास भोजन घालितान तें.

ब्राह्मणसंतर्पण, न० ब्राह्मणभोजन.

ब्राह्मणी, ३लिं० ब्राह्मणसंबंधी जी शाल. वेष, भाषा, इ० तो.

ब्राह्मण्य, न० ब्राह्मणपणा.

ब्राह्मसुहृत्, पु० पहांदेचे चार घटकारांनी पाखून दोन घटकाराच पर्यंत जो काल तो.

ब्राह्मविवाह, पु० वरापासून कांहीं न घेतां कन्येचे अंगावर यथाशक्ति अलंकार घालून कन्यादान करावें अशा विधीनें जो विवाह तो.

ब्राह्मी, स्त्री० एक ओषधी आहे.

ब्रीद, न० विरुद.

भ, न० सं० नक्षत्र, २, मेषादिक जै राशिते म०
भकणें, बहकणें.

भकाकाँ, अ० रा० अनु० कोमडें जें कांहीं एक चू-
र्ण त्यांत आघातादि झाल्यामुळें, उधळणें. नाका
तोंडांत जाणें, इ० धातूंचें वि०.

भकाटी, स्त्री० पोटांत कांहींच अन्नांश नाहीसा
झाल्यामुळें जी पोटास खळी पडत्ये ती, बस.
पड. धातुयोगीं प० पोटा भकाटीस जाणें ह्म० भ
काटीने युक्त होणें.

भकाभक, भ० अनु० अनेकवार धूळ इ० चूर्ण उ-
धळणें, बकाबक ओकणें, कि० कांही एकापासू-
न भग्नि झाला धूर. याचें कल्लोल बाहेर निघ-
णें इ० काचें वि०.

भकारी, स्त्री० रा० भाकरी कि० भांगयांस संके-
तार्थें ह्म०.

भकावणी, स्त्री० बहकावणी.

भकाळणें, रा० पोटा कि० तद्विशिष्ट मनुष्यादि भ-
काळीने विशिष्ट होणें.

भकाळा, स्त्री० भकाटी.

भकण, भकदिशीं, भकून. भक्कर, अ० भ-
काभक परंतु एकवार कत्वविवक्षित असतां
च प्रयोग.

भकूम, ३ लि० सामान्यरीतीपेक्षां दिटा दुपटीनें मो-
ठा. आणि बळकट, दट, असा जो भाकर, ओ-
झें, घर, मनुष्यादि शरीर. इ० पदार्थ तो; २. रग-
ट होई असा पुष्कळ.

भक्त, ३ लि० जो जा देवादिकाची प्रातिपूर्वक से-
वा करितो तो त्याचा, भगवद्भक्त, गुरुभक्त. पि-

तु

तृभक्त, हरिभक्त, इ० स०.

भक्तकाजकेंवारी, ३ लि० आपले भक्तांचे का-
र्याविषयीं आहे पक्षपात जास असा जो ईश्वर.
गुरु, साधु, इ० तां.

भक्तवत्सल, ३ लि० आपल्या भक्तांवर दयाकरा-
यी असा स्वभाव जाचा असा जो ईश्वर तो.

भक्ति, स्त्री० आवड; २, नत्यूयक ईश्वर, गुरु, इ०
कांस भजण्याचा जो प्रकार ती; ३, ईश्वर प्राप्ती
चे जें धर्मसांगितले आहेत त्यांचा ठायीं जी अंतः-
करणाची निष्ठा ती.

भक्तिभाव, पु० ईश्वरादि भक्तिविशिष्ट जो अंतःक-
रणाचा भाव तो; उ० भक्तिभावेन शरण गेलें ह्म०
ईश्वररूपा करितो.

भक्तिमंत, भक्तिमान्, ३ लि० ईश्वर विषयक
भक्ति आहे जास तो कि० जाविषयाची नात्या आ-
वडतो तद्विषयीं.

भक्तिमार्ग, पु० ईश्वरप्राप्तीविषयीं ईश्वर भक्ति-
रूप जो उपाय तो; २. विधीची आज्ञा असो कि०
नसो परंतु मी करतो येणें करून ईश्वर प्राप्ति हो-
ईल असें मनांत ठसून त्याप्रकारें भक्तीनें कर्म-
करण्याची जीरीति तो.

भक्त्या, पु० देवभक्त्या.

भंग, न० उपदेशादि कारणानें शरीरास पडनें जें
छिद्रतें; २, सं० ऐश्वर्य; ३, स्थितीचें उपलब्ध तें.

भंग, पु० कांहीं एक पदार्थ, गोष्ट, इ० कांचा जो ध्वंस
तो; २, भुकुटी, अंगुली, काष्ठ, इ० कांचा जो मोडने
पणा तो, मनोभंग, उत्साहभंग इ० स०; ३. कोणे
कपदार्थाचा काळांतरां भंग होईल असे सभाव्य

मान

मान जें भय तो, निषेध विषयीं प्र० उ० लांकडी का
मकरावें लोपेक्षां दगडी कामास भंग नाही हें का
मकरायास तुला काय भंग झाला स० तुला काय
जर झाला असा अर्थ, संसार इ० भंगास जाणें स०
भगनावस्था पावणें; ४, स्त्री० एकमादक औषधी
आहे ती.

भंगट, भंगड, १ लि० भांगरवावी, ओटावी, असें
व्यसन आहे जास तो.

भगण, पु० मेषादि बारारात्रींच्या जो समुदाय तो
; २, सूर्यादिकांनीं मेषादि बारारात्री भोगून पुनः
पूर्वस्थानीं यावें इ० रूप जो त्यांचा फेरा तो.

भंगणें, भंगास जाणें

भगत, १ लि० देवभक्त्या.

भगतकी, स्त्री० देवभक्त्याचें कर्म ती.

भगदड, भगदाड, न० भगाड.

भगंदर, पु० जेणें करून गुद आणि वृषण यांचे
मध्ये शिरेवर भोंक पडतें असा एक रोग आहे तो.

भगभग, स्त्री० मिरची इ० तिखट पदार्थांच्या सं
योग इ० कारणामुळे हस्तपादाद्यवयवांस सुटत्ये
जी आग ती.

भगभगणें, भगभीनें युक्त होणें.

भगभगाट, पु० भगभगीच्या जो अतिशय तो.

भगभगीत, १ लि० बहूत तिखट झाला जो भाजी
इ० पदार्थ तो.

भगभाग्य, न० स्त्रीनें द्रव्यवानाशीं रतून किं० पुरु
षानें आपली बहीण, बायको, इ० तालेवाराचे अं
गारवालीं घालून मिळविलेली जी संपत्ति ती स-
ल०.

भगरा,

भगरा, पु० आंत काहीं स्निग्धांवा नाहीं सा झाल्यामु
ळे पिंडकटू लागलें असतां होऊन ये, गिळू लागलें
असतां गिळून ये, असा भाकर, लाडू, चुस्मा, इ०
कांचा कोरडा होतो जो चुर तो.

भगल, न० स्त्री० लोकांस ठकवायासाठीं केले जें टों
ग तें, ती, कोणे काची भगल उडणें स० केले लें टों
ग बाहेर फुटल्यामुळे त्याची बचेरी होणें.

भगल भावार्थी, १ लि० पोटांत लबाडी असून बा
हेर भावार्थ दाखवितो तो.

भगली, भगल्या, १ लि० दोंगी.

भगवंत, पु० ईश्वर; २, ईश्वरप्रसादानें अलौकि
क सामर्थ्य जाचें असे जे साधु, ऋषि, इ० त्यांस
स० भगवंताची जी रूपा ती भगवत्कृपा, भगव
त्सत्ता, भगवदिक्षा, भगवद्रूप, भगवन्माया,
भगवद्रक्त, भगवद्रक्ति, इ० समास.

भगवती, स्त्री० देवी; २, आंत मीठ इ० पदार्थ
न घालितां, काहीं उपचार न करितां, केवळ बाळले
ल्या तांबड्या मिरचांची करितात जी पूड ती.

भगवा, १ लि० कावेचे रंगासारखा जो रंग तो; २,
तद्दिशि जें बस्य इ० तो, कोणे कानें भगवें कर
णें स० संन्यासी होणें.

भगवान्, पु० भगवंत.

भंगसाळी, पु० गुजराथी वाण्यांत एक जाति आहे

भगाड, न० भिंत, कुंपण, शेत, इ० कांचा बांध इ०
कांस आरपार दिसायाजोगें पडतें जें मोठें भोंक
किं० खिंडारतें; २, गोळा, गोळा, इ० लागल्यामु
ळे किं० रोगादिकानें शरारास मोठें पडतें जें भों
क तें.

भगास,

भंगास, न० लोफ इ० कांचे गोळ्यानें पडलें जें मांटे

भोक तें; २, ३ लि० उद्दस जें गृहद्र० तो.

भगिनी, स्त्री० बहीण.

भंगी, ३ लि० भंगट; २, पु० हलालखोर; ३, स्त्री०

एकाच अर्था विषयीं वाक्यप्रयोगाचे जे अनेक प्रकार ते प्र०, उ०, तो जाऊ आणि त्याणें जावें याभंग्यामात्र दोन परंतु अर्थ एकच; ४. गणितानुगत ग्रहणादिकांची उपपत्ति समजावी म्हणून त्या बिंबादिकांचें चित्र रेखितात ती.

भगीरथप्रयत्न, पु० भगीरथाचा जो भागीरथी आणाया करितां प्रयत्न तो; २, ला० पराकाष्ठेचा प्रयत्न तो; उ०, ही वस्तुमलाभगीरथ प्रयत्नानें मिळाली.

भगेंद्र, न० भगंदरादि गेगा मुळें जें शरीरास मांठें छिद्र पडतें तें

भग्न, ३ लि० जाचा भंग झाला तो; २, ला० युद्धादि कांत पराजय पावला तो.

भंग्या, ३ लि० भंगट.

भचक, न० सं० नक्षत्रमंडल किं० राशिमंडल तें.

भजक, ३ लि० सं० ईश्वरादिकांचें निष्ठेनें भजन करितो तो.

भजणें, ईश्वर, गुरु, इ० कांस शीतिपूर्वक श्रद्धेनें नामग्रहण, स्तवन, सुश्रूषा, इ० द्वारासेवणें; २, कोणेंक अर्थ स्वसंबंध विषय करणें, या अर्थी प्रा० ग्रं० प्र०.

भजन, न० सं० भजण्याचा जो व्यापार तें; २, कोणेंक इष्टदेवतेचा नामाचा जो घोष तें; ३, ईश्वराचे नामानें घटित जीं वाक्यें कोणासाधूनीं रचिलीं

ली असतात तीं प्र०; ४, अंक भागण्याचा व्यापार.

भंजन, न० भग्न करण्याचा जो व्यापार तें; २, जापदार्थाचे संयोगानें जापदार्थीतील दुर्गुण जाऊन विशेष गुण प्राप्त होतो तो त्याचें; उ०, कडवे सुरणास गोडा करण्यास भंजन राख.

भजनी, ३ लि० नामघोषरूप जे भजन त्याचा गायी निष्ठा जाची असा जो संत, गोसौंवी इ० तो; २, कोणी किमयागार, कोणी साधु, कोणी मांथिक, इ० पाहिला असतां त्याचे नादीं लागवें अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

भजनीय, ३ लि० सं० जाचें भजन करण्यास योग्य असा जो ईश्वर, गुरु, राजा, इ० तो.

भजें, न० हरभयाची डाळ इ० कांचें पीठ उदकादि कांत पातळ कालबून गोंगें इ० कांची चकती इ० त्यांत बुडवून तेल, तूप, यांत तळून काढितात तें किं० तसेंच पातळ पीठ थोडें थोडें तळून गोळी करितात तें.

भट, पु० ब्राह्मण, परंतु प्रायः भिक्षुकी करून उदरनिर्वाह करितो त्यावरच व्यवहार, म्ह० भटास दिली ओसरी आणि भट हळू हळू पायपसरी; २, भिक्षुक ब्राह्मणाचे नावापुढें हा प्रनिष्ठा शब्द लागतो; उ०, रामभट, तुझे कामांत भट पडो इ० स्थलीं तुझे काम भयाभंगास जाओ; ३, सं० योद्वा.

भटकणें, कांहीं एक कारणा मुळें स्वयामादि स्थलापासून भट होऊन कोणतेच एके स्थलीं म्हेर्य न होई अशा दशेनें पावणें, जेणें करून देशी देश, गांवां गांव फिरतो.

भटक्या, स्त्री० मारणें किं० मारीत फिरणें यांचा योगी प्र० अ० भटकत फिरणें, नित्ये अनेक वचनां त प्र०

भटजी, पु० भटास गौरवानें स्त्र०

भटपण, न० ग्रामादिसंबंधी जें उपाध्येपण तें.

भटारखाना, पु० भंडारखाना.

भटी, १ लि० भट जोत त्संबंधी संप्रदाय, आचार, वे १, २, ३, स्त्री० भटी.

भटोबा, पु० भटासच भटपणामुळे राजकीया दि व्यवहारां विषयी अनभिज्ञता वर्णनाचे प्रसंगी स्त्र०.

भटोरा, पु० भटास निंदेनें स्त्र०.

भट्ट, पु० विद्वान् भिक्षुक यांचे नावापुढें प्रतिष्ठा शब्द लागतो. कचित् केवलाचाही प्र०

भट्टाचार्य, पु० दिग्विजयी जो महापंडित त्यास हें नाम देतात.

भट्टी, स्त्री० त्यात्या पदार्थास अग्निसंस्कार होऊन रसायनादि सिद्धावे सणून त्यात्या पदार्थाचा काष्ठादिसहवर्तमान करितात जो रचना विशेष ती; २, रसायनादि यावत् रुतीची जी इ निकर्तव्यता ती; ३, विड्याचीं पानें केळीं इ० आं त उर्ध्वधरून पिकावीं इ० कारण स्तव जो त्यांचा नृणादि वेष्टनानें रचना विशेष करितात ती; ४, भडभुंजा, हलवाई, लोहार, कांसार, इ० कांचें ते ते पदार्थ अग्निसंस्कारानें सिद्ध करण्याविषयीं अग्नीस केले असतें जें स्थान ती; ५, त्यात्या द्रव्यादिकांवर रुतीनें संस्कार होऊन त्याचा वि वक्षित कार्यरूपें करून होतो जो परिणाम ती;

उ०,

उ०, पागोटें बांधलें स खरें पण चागली भट्टी उतरली नाही.

भंड, न० कांहीं दुष्ट कर्म बाहेर पडणें इ० कारणामुळे लोकांत होतें जें हसें तें.

भडक, १ लि० लालपणाचे अतिशयाचें द्योतक रंगाचें किं० तद्विशिष्ट वस्त्याचें वि०; २, रंग, कला वत् इ० कांचे योगानें अव्य, तेजः पुंज, दिसतें जें वस्त्यादि तो; ३, स्त्री० रंगीत वस्त्र इ० कांची जी च काकी ती, मारणें धातुयोगी प्र०.

भडकणें, अग्न्यानें किं० अग्निविशिष्ट काष्ठादिकांनीं मोठ्यानें सवेग पेटणें; २, भटकणें; ३, सूर्यादिकांचे तेजानें आपले प्रकाशकतेनें विवक्षित देश व्यापे अशा प्रकारें पस्त होणें; ४, पोडा, फोज, इ० कानीं उपळणें.

भडकण, भडकन, भडकर, भडदिनी, भडदिशीं, अ० सडकन अग्नि अकस्मात् मो मोठा जाळ होई असें पेटण्याचें वि०.

भडका, पु० गृहादिकांस अग्नि लागला असतां मोठी होत्येजी आग तो; २, तिखट, खाजरी, कुयली, इ० अंगास लागल्यामुळे किं० पित्त, क्रोधादिकांचे अतिशया मुळे अंगाची होतीजी अतिशयित आग तो.

भडकावणें, चारवणें.

भडक्या, स्त्री० भटक्या.

भडंगभिकार, न० भडंगभिकारी, पु० फकीर, गोसांवी, इ० जे भिकारी तें तो.

भडगा, पु० रा० भडका पा० द्वितीयार्थी.

भडउड, अ० तोफ इ० कांचा शब्दाचें अनु० राज, उड,

उड, इ० धातूंचें वि०

भंडपुराण, न० लांबचलांब प्रा० अप्रमाण जी कोणी गोष्ट सांगतो तीस विंदेनें ह्म०

भडभड, अ० अनु० सशब्द मोठ्यानें ओकणें, पाणीं ओतणें, इ० किं० मोठ्या स्वरांनें कोणीं रा गें भरेल, जाणें ऐकूनये तो ऐकेल, इ० विचार न करितां बोल, इ० धातूंचें वि०

भडभडणें, अग्नि किं० गृह इ० मोठ्यानें पेटणें.

भडभडों, अ० भडभड.

भडभडाट, पु० अग्नीचा अतिशयित जो भडका तो; २, तोफा इ० कांचे भडभड शब्दांचा जो अतिशय तो.

भडभडावणें, भडभडे असा करणें.

भडभडीत, अ० भणभणीत द्वितीया र्थां.

भडभड्या, ३ लिं० भडभड बोलण्याचा स्वभाव असून अंतःकरणाचा निष्कपट तो.

भडभुंजा, पु० कुटाणें, पोहे, लाह्या, इ० करून विकाव्या हा उदीम करून उपजीवन करितो तो.

भँडमा, स्त्री० कीं० उभस्वना.

भडमार, पु० कोणेकावर पराभवार्थ तोफा, धोंडे, इ० कांचा किं० शब्दांचा अतिशयित जो मारतो.

भडबळ, स्त्री० कीं० जमीन बाळव्यावर जी भेग पडती ती.

भँडवा, स्त्री० कीं० भंडमा.

भडचा, पु० वेश्या, कसबीण, पांचा साजींदे प

णावर

णावर उपजीविका करितो जो पुरुष तो.

भडस, स्त्री० कीं० भडभुंजा पोहे इ० करायाचा समयी चुलीखाळीं जें घालितो जळण ती; २, शेताची जमीन भाजावासाठीं शेतांत भरिता त जें कवळती, तें कवळ ओलेपणींच शेतांत पसरायाचें असतां प्र०

भडाका, पु० भडका.

भडाग, स्त्री० रा० अंगाचा अतिशयित जो भडका ती.

भडाग्न, स्त्री० प्रेतास अमंथक जो अग्नि देता त ती.

भडाग्नि, पु० भडाग्न.

भडाड, पु० भडभडाट.

भंडाडणें, भडकणें प्रथमार्थां.

भडाडों, अ० भडाभड.

भडाभड, अ० भडभड; २, एकाचे पाठी मागून दुसरा, दुसऱ्याचे मागून तिसरा, अशा प्रकारें त्वरेनें कोणेकानें देणें, घेणें, बाहेर काढणें, पडणें, इ० कांचें वि०

भंडार, पु० हळदीची पूड; २, न० जामदारखाना; ३, भंडार भरपूर कालकंठकदूर.

भंडारखाना, पु० जेथें सोंबळें, ओंबळें, शिष्ट, अशिष्ट, इ० कांची तादृश व्यवस्था नाहीं असा जो कोणी एक स्थलीं जेवणाखाण्याचा कारखाना असतो तो.

भंडारमाड, पु० कीं० मद्यकाटायासाठीं राखलेला जो माड तो.

भंडारवडा, भंडारवाडा, पु० कीं० गांवांत

भं

भंडायांचेच घरांची आळीवसली असत्ये तो.
 भंडारा, पु० गोसांवी, कि० बैरागी, आसपासचेस
 रसजातीय मिळवून करितात जो भोजनसमा
 रंभ तो; २. भंडारखाना.
 भंडारी, पु० मयकाटून उपजीविका करणारीए
 कजाति आहे; २. स्त्री० लहानफुडताळ; ३. वा
 ष्याची भंडार ठेवावयाची कातड्याची पिशवी
 आहे.
 भंडारडा, पु० मयकाटणारा जो भंडारी त्यास निंदे
 ने ल०.
 भंडावणें, एकाचास अनेक उपद्रवदेऊन वासणें.
 भंडी, स्त्री० अंत्याक्षरी.
 भडीमार, पु० भडमार.
 भडेरक्षस, पु० कोण एकाचें राक्षसापेक्षां ही उ-
 प्रत्वेकरून वर्णन करावयाचें असतां त्यास ल०.
 भडोळ, स्त्री० कों० भडवळ.
 भणंग, पु० भिकारी.
 भणंगभिकार, न० भडंगभिकार.
 भणंगभिकारी, पु० भडंगभिकारी.
 भणभण, स्त्री० भणभणाट प्रथमार्थ; २, अ०
 स्थलाचे अनावृतपणामुळे रुक्षपणें मोठ्यानें श-
 ब्द होई असें वाऱ्याचे वाहण्याचें वि०, भणभण
 करणें ल० घर इ० कानें भणभणीत दिसणें, मा-
 शा इ० कानीं घोंघों करणें.
 भणभणणें, मक्षिका समुदायानें भणभण अशा
 शब्दानें युक्त होणें; २, तिखटभक्षिणें, कि० ताप
 येणें, कि० चाखविणें, इ० कारणानें कानशिला-
 नीं आंत भणभण शब्द होतो असें वाटे अशाच
 येनें

येतें पावणें; २, सूर्योदय झाल्यामुळे किं० नंदजोन
 लाबल्यामुळे स्वच्छ दिसा या जागें दिशांस प्रकाश
 वैशिष्ट्य येणें.
 भणभणविणें, कानशिल भणभणे असें चा-
 खविणें कि० मसकास-बोळणें इ० करणें.
 भणभणाट, पु० मक्षिका समुदायकृत जो अति
 शयित भणभण शब्द तो; २, वा० घरांतील माण-
 सं बाहेर गेल्यानें कि० मेल्यानें गृहादिस्थलास ये-
 तो जो भणभणीतपणा तो.
 भणभणीत, १ लि० शोभेस कारणजी मनुष्यादिकां
 ची वसती तिचें अत्यंत कि० केवळ अभाव झाल्या-
 मुळे ओंके दिसतें जें गृह, बंगला, इ० स्थल तो
 २, भणभणल्या जादिशा त्यांचें कि० स्वच्छ उजे-
 डण्याचें वि०; ३, न० दिशांस येत्येजी भणभणी-
 तपणा रूप अवस्थानें.
 भणाण, पु० भणभणाट प्रथमार्थ; २, सैन्याम
 इ० कांस कांहीं अकस्मात् मोठें भय प्राप्त झाल्या-
 मुळे चवघानीं चौंही कडे पळत सुटावें अशी
 जी अवस्था होत्ये तो.
 भणाणणें, भणभणणें.
 भदकन, कर, दिशीं, अ० बदकन.
 भदभद, भदभदां, अ० बदबद.
 भदरणें, कों० भादरणें.
 भदाभद, अ० बदाबद.
 भदाभदां, अ० बदांबदां.
 भदें, न० गोंधळी, गोसांवी, इ० आंत अग्निपेटवू-
 न तळहतावर येतात जें खापर तें; २, झिजल्या-
 मुळे, आपटल्यामुळे, जाचे कांठ मोडले, पोचे पड-
 ले,

ले, असें जें मडकें, तांब्या, ६० भांडें, चूल, ६० तें; ३, कुटणें, शिथिल होणें ६० कारणामुळें जाणसून स्वरबोद येऊं लागावा अशा दशेनें विशिष्ट झालें जें कंठ, मृदंग, ६० कांचें स्वरूप तें; ४, कोणेक व्यवहार, मनुष्य, ६० कांची उत्कर्षदशा जाऊन केवळ दुर्दशेनें विशिष्ट झालें जें त्यांचें स्वरूप तें; ५, त्याचे एकदां लाखरूप येऊन झाले त्यामुळें त्याचे व्यवहाराचें भद्रे-झालें.

भद्र, न० सभामंडप, देवालय, ६० कांचे खांब, तुळई, ६० व्यवच्छेदकानीं भिन्न भिन्न जे स्थूल विभाग ते प्र०; २, सं० शुभ.

भद्रमोथा, पु० नागरमोथा.

भद्रा, स्त्री० करणामधलें सातवें करण त्या ० प्र० अनेकवचनांत; २, दितीया, सप्तमी, द्वादशी, यातिथी प्रत्येकीं; ३, कोणेकाचे कपाळां भद्राक्ष० जो दैवहीन, परंतु लाभसंभावना असतां दैवयोगानें लाभचा विघात होतो तेव्हां प्र०.

भद्रासन, न० सं० सिंहासन.

भद्राक्ष, पु० रुद्राक्षासारखा एक मणि आहे.

भद्रा, ३, लिं० कपाळ करंटा.

भपका, पु० भबका.

भपकारा, पु० भबकारा.

भपकी, स्त्री० भबकी.

भबका, पु० अकस्मात् अग्निमोठ्यानें पेटल्यामुळें किं० तप्तपदार्थावर उदकादि पडणें ६० कारणामुळें अग्निशिखांचा किं० वाफांचा एकदांच वेगानें उठतो जो पुंज तो; २, कोरड्यामिर-त्या ६० कांचे कोरडे चूर्णावर आघातादिसा-
ल्या

ल्यामुळें तसाच त्याचे सूक्ष्मांशांचा वेगानें उठतो जो पुंज तो; ३, अग्निसंयोगानें गुलाबपाणी, अर्क, ६० काढावाचें जें घंघ त्यास नळानें आंत वाफ उतरावाचें संबद्ध असतें जें पाच तो.

भबकारा, पु० भबकार प्रथमद्वितीयार्थ.

भबकी, स्त्री० भबका प्रथमद्वितीयार्थ.

भंबाळ, ३, लिं० सामान्यरीतीपेक्षां मोठा भव्य जो वस्त्राच्या रेशीम ६० निर्मित कांठ, पदर, ६० किं० चित्राची रेखा, अक्षर, ६० किं० तद्विशिष्ट वस्त्र, चित्र, ६० तो; २, फारच मोठें जें गृह, स्थूल, पाच, मंचक, फारभार, ६० पदार्थ त्यास क्वचित् ह्म०.

भंबेरी, स्त्री० बंबेरी.

भंब्या, ३, लिं० बंब्या प्रथमार्थ.

भंभाळ, ३, लिं० भंबाळ.

भंभेरी, स्त्री० भंबेरी.

भंभ्या, ३, लिं० भंब्या.

भय, न० कोणेकापासून आपल्यास काहीं मरणादि अनिष्ट प्राप्त होईल अशी संभावना झाल्यानें दुःस्वरूप अंतःकरणांत जो भाव विशेष उत्पन्न होतो तें; २, जाणसून अनिष्ट होईल अशी संभावना असत्ये त्याचें अस्तित्वरूप जें भ्याषयास निमित्त तें; ३, पाचटेंत काहीं भयनाहीं खुशाल जावें; ३, नावा सकिं० दुर्दशेस निमित्त जें काहीं एक तें लागू व्हाव बयाजोगा जो कोणेंक अर्थाचे अंगीं योग्यता विशेष असते तें; ३, याचरास सांगवानी बांसे घाला ह्मणजे शंभरवें भयनाहीं. भयदाखविणें ह्म० भय निमित्ताचे प्रदर्शनानें तो भिई असं करणें.

भयंकर, ३, लिं० जाचे दर्शनाने कळून भय उत्प-

न होते असा जो उग्ररूपा व्याघ्र, राक्षस, क्रूरश
 द्य, रूप, श्मशानादि घोरस्थल, इ० तो.
 भयचकित, ३लि० भयेंकरूनचकित झाला जो
 तो.
 भयप्रदर्शन, न० भिऊन प्रवृत्त किं० निवृत्त व्हावें
 इतक्याच उद्देशाने भयदायक विषयाचा जो व्या
 पारतें; २. कोणेकाने भ्यावें झणून करून ठेविता
 तजें बुजगावणें तें.
 भयभीत, ३लि० भयविमित्ताचा योग झाल्यामुळे
 जो भ्याला तो.
 भयाण, न० ३लि० भयान.
 भयान, न० उजाडी मुळे भयवाटायाजोगा गृहादि-
 स्थलावर जो विशोभिनपणा उसन होतो तें; २.
 ३लि० तदिशिष्टजें उजाडगृह, इ० स्थल तो.
 भयानक, ३लि० भयंकर; २, पु० शृंगारादिनवरसां
 तील एकरस आहे.
 भयाभंगास, अ० जाणें, धातुयोगी प्र० अ० जमले
 ला जी संपत्ति, संनति, संसार, इ० तें अनेकप्रका
 रें नाशहोऊन नाहीं सें होणें.
 भयौ भयौ, अ० करणें, करीत, जाणें, फिरणें,
 इ० यांचा योगी प्र० अ० अन्नाची, जाग्याची,
 इ० सोईनाहीं झणून दैन्यपावून दानशब्द करी
 त दशदिशा फिरणें.
 भयाभीत, ३लि० भयभीत.
 भैय्या, पु० पूर्वय्या.
 भर, पु० बहरप्रथमार्थी; २, सर्वविषयांपेक्षां हेंच
 गोड अतएव सर्वदा हेंच करावें हेंच भोगावें इ० रू
 प कोणेकविषयाविषयीं अंतःकरणांत भाव अस
 तो

तो तो; उ०, घोरांचा प्रा० खेळाकडे जसा भर अस
 तो तसा विषे कडे असत नाहीं कोणेकानें कोणेकगो
 ष्ठाविषयीं भर घेणें स० अतिशयानें ती गोष्ट करूं ला
 गणें, कोणेकानें कोणेकाचे भरींभरणें स० मीकोण,
 करतोंकाय, इ० विचार न ठेवता त्याचे छंदां लागणें
 कोणेकानें कोणेकगोष्टीचे किं० मनुष्यादिकांचे भरीं प
 डणें स० दुसऱ्याचा सांगा किं० देवयोग इ० कारणानें
 विचारसुटून त्याच्या विषयीं प्रवृत्त होणें, भरीं घालणें
 किं० देणें स० भरीं पडे असा करणें; ३, बारचतुर्थार्थ
 ४, गोमहिष्यादि पशूंस पास होवेली कामुकावस्था-
 तो; ५, स्त्री० संख्यापरिमाण, इ० कांची न्यूनांशाचे पू
 रणानें जी पूर्णता ती; ६, त्या न्यूनतेचा पूरणार्थ जो
 आंत घालितात द्रव्यांश ती; ७, भरणप्रथमार्थ ३, ४,
 खची, जोतें, बाप, इ० कांचे मधला अवकाश, साडा
 चें अळें, इ० भरलें जावें झणून आंत घालितात जें मा
 ती, फोंडे, इ० ती, कोणेकानें कोणेकाची भरकरणे स०
 आपलें अहित करून घेऊन सर्वस्व दुसऱ्यास देणें; उ०,
 आजपर्यंत आपणही कांही रवालें नाहीं दुसऱ्यास ही
 कांहीं दिलें नाहीं शेवटीं घोरांची भरकेली, कोणेका
 स कोणेकगोष्टाविषयीं भरघालणें किं० देणें, स० सं
 मानादिद्वारा उत्तेजन देणें, भरीं सपडणें स० द्रव्यादि
 विषय कोणेक व्यवहारादिकांची पूर्णता करायासाठीं
 तिकडे खर्चला जाणें किं० कांहीं एक गोष्ट, कोणेका
 चें वचन, अंगीकारून आपण तत्संबंधाकंत होणें
 जेणें करून तदुत्तरोधानें वागावें लागणें, भरीं स घा
 लणें स० भरीं सपडे असा करणें; ९, ३लि० परिमा
 णले करून विवक्षित जो कांहीं अर्थ तदाचकशा
 व्यापुटें याचा योग होऊन विशिष्टाचा अर्थ त्या त्या
 परिमाणानें

परिमाणानें परिमित असा होतो, किं० कचित् इव्या
दिगत परिभाषीं तात्पर्य असतें, कचित् नद्याभिगत
परिभाषी तात्पर्य असतें, उ०, तोळा भरसोनें, पाय
नी भरभाज्य, कोस भर बाट, इ० हे वर्तमान गांवभ
र झाले. पृथ्वी भर चोरांचा उपद्रव आहे, किती एक-
शब्दांचे मागे पाचा योय झाला असतां विशिष्टाणाम्
न ईष्यन्नुनत्तरहित परिपूर्णा वस्तुपत्र अशा वचनद
र्थाचा बोध होतो; उ०. अस्कचेरी, भर अमदानी. म
रदोलत, भर मूठ, इ०.

भर अमदानी, स्त्री० मरावस्तेस आली जी अमदानी-
नी

भर अम्मल, पु० अमलाची जी भसवस्था तो.

भर कंचेरी, स्त्री० मनुष्यानी भरलेली जी कंचेरी नी

भर कटणें, भर कडणें, वरेनें यथाकथंचित् नीनी
क्रियाविबक्षित अगता लिहिणें, मंगरणें, रेंग्याटणें
मारविणें, इ० किती एक धातूंचे अर्थ याचा प्र०

भर कण, कन् कर, दिन, दिनी, दिशीं. अ० व
गान, पक्ष्याने. उडणें. नृणादिकांनी पेटणें, इ० कांचेवि
२. भरकन.

भर कुंब, १ लि० रा० लोभ, काम, क्रोध, इ० हृदयांत
झाले असतां ही त्यांची अभिव्यक्तिकां त एकाए
की होऊं देत नाही आणि जांचे या गांनें हलकें पणा
येतो अशा जा हंसणे, उड्यामारणें, इ० चेष्टा त्याक
रीत नाही असा गंभीर प्रकृतीचा जो पुरुषादिक तो.

भर कुंभ, १ लि० रा० भर कुंब.

भर कौंडा, पु० वा० नृस.

भरगच्ची, १ लि० अर्धाकलाबतू आणि अर्धें इतरस्
तमिळून, विणून केलेला जो किनराप, शेळ, पा
गोटें

गोटें इ० वस्त्र तो.

भरमत, स्त्री० न० को० मलबत, गाडा, संसार, पोट,
इ० जें तत्त्वदार्थांचे समावेशविषयी वाचकें फक्त
न विवक्षित त्याची व्याख्यापदार्थांनी जी पूर्णता आहे,
२, भरपंचमाक्ष, १, को० न० गलकन, गाडा, इ०
कापर भरगतीसाठीं भरकत जो जिन्नस नें.

भरगांव, पु० भरवस्ती कि० भरकस्तीनें विशिष्ट जो
ग्राम तो

भरघोंसानें, अ० को० लोकांनविळविलेला जी वस्ति
हानीन गमावित् देखांतरास जाणे. मरणें, इ० कांचेवि
२, चट्यापो उषानिजी

भरचक्का, १ लि० चिरकंदी जे भोजन तो; २, लडुकादि
उत्तमपदार्थांचे जे भोजन तर.

भरजमा, स्त्री० बुडीत, पड, गबाळ, मयत, इ० व जा
नपडता भरवसूल येऊन होवें जी गाव, देश, इ० स
बधी इव्यादिकांची जमा ती.

भरजरी, १ लि० भरगच्ची, २, केतक जसवेच काढि
लेला जो काशिदा, बेल, बूट, इ० तो कि० तद्विषिष्ट
जीन, पालखाचा गोडा, इ० तो.

भरजवानी, भरजानी, भरज्याची, स्त्री० तारुण्या
चा जो भरती.

भरड, १ लि० विवक्षिताहून मोठें जें पिष्टादिपूर्व कि०
सूततो कि० त्यासूताने निर्मित जें कस इ० तो; २,
पु० को० पिडांतील मोठा जाडा जो आंश तो; ३, दि
दलभाज्य दाळ करायासाठीं एकवार भरडलें अस
तां होतो जो जेव तो; ४, न० रा० जात वृक्ष, नृण, शे
त, इ० चागले होऊन नाहीं असलेला लहान सायाळ तें
५, स्त्री० को० पाचा, सेव्य, इ० कांची जीरव ती.

भरडण,

भरडण, न० को० भरडायास घेतलें जें धान्य तें, कि० तो व्यापारतें.

भरडणें, जांल्यानें धान्यादिकांचें केवळ शरीर पीठ न होऊं देतां विवक्षित विभाग, विभाग, इ० जितपत पाहिजे तितपत दळणें, २, को० ला० भरकटणें. काशा भरडणें स० परपाद्याची खरड काटणें.

भरडा, उ० वडे, उंडे, इ० करायासाठीं तांदूळ, डाळा, एकचकरून भरड दळितात जें पीठ तो, २, को० भरड नुनीया थो.

भरडाव, पु० रा० जो पंचेत राजे, वजीर. कि० त्यांचे खालचे हुकूम बहुत करून पडले नाहीत अशा अवस्थेंत लाजो गंजिफांचा डाव तो, २, बहुत करून मोहरांत शीं चीं तशींच आहेत अशा अवस्थेंतील जो बुदबळांचा डाव तो.

भरणा, न० भरवण पथमाथें, २, सं० अन्नादिकें करून कोणेकाचे पोषण तें कुटुंब भरण इ० सं०, २, धान्यादिकें करून धान्यादिकांचें जें पूरण तें, उदरभरण, पाच भरण, इ० सं०, ४, स्त्री० वा० भर पंचमषळाथें.

भरणा, पु० विवक्षित संख्येचें कि० परिमाणाचें रुपये इ० द्रव्यादिकां जें पूरण तो, उ०, सक्कीरचे मसल्याचा भरणा झाल्यावर मग बरमिळेल तें बांदून घेऊं, २, सक्कीर, दुकान, इ० जें व्यवहाराधिकरण व्याधाठाशीं विवक्षित संख्याक रुपये इ० द्रव्याचें जें प्रापण तो, उ०, तुलाकडे ऐवज पावसाचा आहे त्याचा शेटजीचे दुकानीं भरणा करून पावती आणून घ्या, २, कोणे एक सजातीचे अनेक पदार्थांचा जो समुदाय तो, उ०, पागां बांत झाल्याचा भरणा भारी आहे, ४, कोणे कापाशीं मोहरा होत, भांडी, पाट, श्लोक, मुपदें, इ० एक जातीचे पदार्थांचा

शीं व्यावसतो जो संग्रह तो, उ०, त्या हरदासापाशीं मुपदांचा भरणाचांगला आहे.

भरणी, स्त्री० सत्तावीस नक्षत्रांतील दुसरे जें रत्न त्या, २, भर अष्टमाथें भरणीचा स० बांध, जो तें, इ० पावून भरणी टाकून गृहादिक रावयास उंच केले जें स्थल तो.

भरणें, पाच भूत जो कांहीं पदार्थ त्यांत कांहीं एक पदार्थ समाविष्ट करणें, २, पदार्थांचा समावेश होण्यास जें पादादि स्थल तें त्या त्या पदार्थांचे समावेशानें निरवकाश करणें, २, स्पर्शमात्रें करून विकटणां जो बेल, तूप, चिखल, इ० सद्ब कि० पूळ, काजळ, इ० पदार्थ तेणें करून शरीर, भूषि, पाच, वस्त्र, इ० लिप्त करणें कि० कोणे काचे मते लिप्त होणें, ४, चिप, कोष्टक, इ० कांत शालाकादिकां नें रंग संवड करणें कि० सक्कीर, सावकार, इ० संबंधीं जी कोठी, फोते, दुकान, इ० व्यवहाराधिकरणें त्यांचा ठायीं तत्तवावहाराचे अनुरोधानें पावयाचें जें द्रव्यादिक तें पविष्ट करणें, ५, खर्च वेच, नागवणूक, इ० झाल्यामुळे होतें जी कोणे क अधिकरणी द्रव्यादिकांची न्यूनता ती आपल्या पदरचें द्रव्यादिक त्या अधिकरणीं पावून पूर्ण करणें या अर्थें पक्षां द्रव्यादिकां सही कर्मता, ६, कोणे कां जें कृषि स्थलां शिरणें, ७, भंग, धान्य, इ० कांतील अंश वृद्धिगत होऊन पुष्ट होणें, ८, कांहीं एक परिमेय संख्येनें कि० परिमाणां नें मोजलें असतां कोणे क संख्येचीं कि० परिमाणांशीं तुल्य पडणें, उ०, तांदूळ चार पायली भरले, नारळ शें भर भरले, ९, विवक्षित जें देश कालादि निष्ट परिमाण तें त्या तितक्या देश कालाधिकमानें पूर्ण होणें, उ०, महिना भरला स० पगार मिळेल या अर्थें कदाचित् स कर्म

क ५० ही होतो; ३०, थोर दिवस कधी आहेत ते भर मग-
चा करी सोड, नियम भरणे ६० स्थलीं तत्संबंधी कालादि
रूप परिमाण भरणे; १०, पाच, मांड्या, ६० अवयव व
हुतचाल पडणे, ओळंबणे, ६० कारणाने उचलाया-
स कठिण पडायाजोगे जड होणे, शस्त्रादिकांची धार
भरणे ६० बाळणे, छत्रभरणे ६० विवक्षित स्थलीं का-
वादि कारीं निर्मिणे, खांब, क्षत, ६० भरणे ६० मृत्ति
का, मांस, ६० कानीं बुजणे, कोणे काचे भरणे ६० आ-
पुष्प किं० उर्जित दवा पांथा परम मर्यादा होणे, मरू-
न देणे ६० आपल्या अपराधामुळे दुसऱ्याचे गेले, न
पुष्टाते, बिघडले, जे कांहीं वस्तू, ते मूल्य, वस्तुंतरदा-
न, ६० दारा त्यास देणे, भरून पावणे ६० दुसऱ्या पासून
न आपल्यास अवश्य पावयाचे कर्न, खंडणी, ६० द-
यादि ते त्या पासून आपल्या कडे आल्या मुळे त्या कडे
तद्विषयी आपला कांहीं संबंध राहिलाना हीं असें आ-
पण होणे; भरले पायांचा भरल्या पायांचा भरल्य-
पायांचा, ६० ग्रामांतरादिकां पासून बाहेरून आ-
लेला जो त्याणे पाद प्रक्षालन, इकडे निकडे वसू-
न विश्रान्ति, ६० न करितां जसा आला तसाच घरां-
त जाणे, शिरणे, येणे, ६० कांचे वि०; ३० घरांत बा-
ळनीण आहे, भरले पायांचा घरांत येऊं नका; भ-
रले पायांनीं, भरल्या पायांनीं, भरल्ये पायांनीं ६०
भरलेल्या पायांनीं शिरणे, ६० कांचे वि०; भरले पो-
टी, भरल्या पोटी, भरल्ये पोटी, ६० जेवल्याने पो-
ट भरले असतां, कांहीं काम करणे, जाणे, येणे, ६०
कांचे वि०; ३० भरले पोटीं माझाने काम करवत
नाहीं; भरले बंदांत, भरल्या बंदांत भरल्ये बंदांत, ६०
सहस्र बंदा खाली, ६० भरली मूठ सवालक्षाची

६०

६० भररे पोटा आणि आरे दिसा.

भरणे चाईक, १६ लि० विवक्षित वस्तूच्या भरणे जांपा
शीं बहुते आहेत.

भरण्याच्या, १६ लि० भरतीच्या, २, आपल्यास उपयोगी
पदार्थाच्या भरणे जांपाशीं आहेत.

भरतरवंड, न० हिमाचलापासून समुद्रपर्यंत दक्षिणे
कडील जो भूविभाग ते.

भरतशास्त्र, न० गावें कसे, नाचावें कसे, अभिनय
कसे कसे करावे, ६० नाट्यविषय जा शास्त्रांन आहेत
ते शास्त्र.

भरतशास्त्री, ३० भरतशास्त्राजें जाणणारा तो.

भरताड, स्त्री० माल भरून आली जी बेल, गलबनें,
६० कांची खेपती, २, रा० जा पेंठ, बंदर, ६० कां कडे
स चाललेली जी बेल, गलबनें, ६० कांची खेपती
त्या पेंठ बंदर ६० कांची; २, को० रदादाचे माळेचे भ-
रून ओताया करितां घर चाललेले जे लोटे ता; ४,
रा० भरगन.

भरती, स्त्री० चंदाचे उदयास्त समयी समुद्राचे उदका
स जी वृद्धिगतता होत्ये ती; २, ला० दौलत, दुरवणे,
दारिय; ६० कांची उत्तरे तर वृद्धि होत असावी अ-
शी जी दशा ती; २, भरगत प्रथम दिती पाथे.

भरतीच्या, १६ लि० जे शुण असावे ते जा मध्ये नाहींत
सरासरी विवक्षित संख्या परिमाणादिकांची भर-
ती करण्या विषयीं माव उपयोगीं असा जो कांहीं प-
दार्थ को.

भरते, न० विरकाला थोडे बहुत, अपथ्य सेवन, पा-
पाचरण, ६० घडत गेले असतां रोग, दंड, भय,
६० उत्पन्न करण्यास मज्जेज करूप होणे जी पूर्णता
ते;

ने : २. समुद्राची जी भरती ते

भरतांडली, न० का० निरनिराळ्या कांकी न करिता
तांडलीविरून आत मसाला भरून जी भाजी करि
तात ती.

भरदवड, अ० पराकाष्ठा त्वरेचे वेगाने, पां पणे, पळ
णे. इ० धातूचे वि०. उ० तो घोडा भरदवड पळतो -
आहे.

भरदार, १ लि० भरीं वपणाने बळकट, पुष्ट, जें शरी
र शरीर बंधव, इ० ता.

भरदोन प्रहर, पु० ऐनदोन प्रहर.

भरदोलत, स्त्री० दोलतीची जी भरावस्था ती.

भरधांव, भरधुम, अ० भरदवड.

भरनकशी, भरनशी, १ लि० जरीचा कांठविणा
वाचा एक प्रकार आहे त्या प्रकारे विणलेला जो कां
ठ तो आणि तद्विशिष्ट जें लुगडें, स्वण, पीतांबर, इ० व
स्तुती : २, सर्वोंगां नकशीने व्याप्त जो स्तंभ, छत,
चबकट, इ० तो.

भरनवती, स्त्री० भरजवानी.

भरपाई, स्त्री० हुंडी इ० कांवा पेंसापदरांत घेऊन -
त्याच हुंडी इ० कावर भरून पावलों इ० रूप जो कि
हूनंदेतात लेखती : २, कोणे कगोळी विषयी तो ला
महीनको आणि ती कट कटहीनको असाचास
आला असतां आतां याची भरपाई क्षाली भरपा
ईति हूनंदेतां इ० प० करितात.

भरपूर, १ लि० जितका पाहिजे तितका व्याया जोगा
पुष्कळ जो पदार्थ तो : २, आत कांहीं हलकेपणा, जो
कळपणा आहे असें न दिसतां भरलेला, पूर्ण, पुष्ट,
असादिसाया जोगा जो सेना, सभा, धर्म, इ० पदा

र्थ

र्थ तो.

भरभर, स्त्री० संपत्तीचा व्यवहार मोठे भराने चा
लत असावा असा जो कोणे काचे उर्मित दशे चा
काहीं काल भर असतो ती २, अ० सरसर,
भरभरणें, कोणे काचे देव भर भराने पुक होणें
या० भावकर्तारि प्र० कदाचित् दोलत इ० कांस
कर्तृत्व धारितात, २, भरभर शब्द होई असें तृ
णादिकानी पेटणे : २, डोकें बहुत बारा-भागणें इ०
कारणामुळे आंत भरभर शब्द होतो सें वाढावा
जोगे विखतीनें पुक होणें.

भरभरां, अ० सरसरां.

भरभराट, पु० अतिशयित जी भरभर तो.

भरभरीत, १ लि० भरड जें वस्तू, पाठ इ० तो :
जांत चिकणाई नाहीं अतएव जाची भाकर इ०
करुंगेले असतां बळणीस येत नाही असें जें रु
क्ष, पीठ, इ० चूर्ण तो कि० जांत स्निग्धता नाहीं
अतएव जें एकाशीं एक तुळून बसत नाहीत अ
से रुक्ष, जें केश, तृण, इ० तो.

भरम, पु० भ्रमशब्दाचा अपभ्रंश.

भरमजल, स्त्री० चालणारानें शिवसास दाहा, बा
रा, कोसांची मजल करावी इ० रूप संप्रदाय या
प्रमाणें पूर्ण जी मजल ती.

भरमजलस, स्त्री० भरकचेरा.

भरमजला, पु० खालचे मजल्याचे माउणावळीचे
उंची इतकी किं बहुना अधिक उंच माउणावळ
जाची असा जो बरचा मजलातो, २, इति तो भरम
जला आहे जास असें जें गृह इ० तो.

भरमजालस, स्त्री० भरमजलस.

भरमभोंपळा.

भरम भौंपळा, १०. आंत कांहीं ऐवज पाति १०. नसून बाहेर लोकांस उगीच आबमाच दिसावा असा जो कोणी पुरुष, किं० व्यवहार, कांहीं गोष्ट, ३०. तो.

भरमाचा भौंपळा, १०. भरमभौंपळा.

भरमूठ, स्त्री० धान्य ३०. कांनें पूर्ण भरलेली जीमूठ ती

भररास, स्त्री० को० उभारास.

भरवण, न० को० एकवार जळ्यासाठी किं० तळ्यासाठी घातले जें दिवा, कटई, ३०. कांत तैलादिक ते; २, तळ्यासाठी किं० उकडाय्यासाठी एकवार घातले जे गोंडे किं० मोदकादि पदार्थ ते; ३, एकवार दिव्यांत तेल घालून ते जळें पर्यंत काजळ पडले ते, ४०. भरवणें जाणावीं भरवणें, मूल, दुखणें कमी, ३०. कांचे मुखांत अन्नादिकांचे ग्रास घालून त्यांस जेवविणें किं० खावविणें, त्या अन्नादि भक्ष्यास आणि भक्षणकर्ता जो मूल ३०. त्यांस पर्यायें करून कर्मता; २, ला० जाला बहुत सांगितले असता येत नाही त्याला कांही गंधादिक थोड थोडा सांगून घेवविणें.

भरवसा, भरवेंसा. १०. कोणे कापासून आपले विवक्षित इष्टकार्य स्वामाग्याय होईल असा जो तद्विषयी अंतःकरणं व दृढभाव धरिला असतो तो; ३०, वरकडांचे हातून काम होणें हें समजलेच आहे आतां काय तो भरवसा तुमचा आहे; २, आपले अंतःकरणांत वाटनें तसेंच यापासून होईल तसेच गुण यामध्ये असतील असा जो कोणे काविषयी अंतःकरणाने निश्चय धरिला असतो

असतो तो, ३०, हाशिपाई युद्धांत पळणार नाहीं असा मला भरवसा होता पण ते कांहीं नाहीं; ३, कोणे काविषयी यापासून अमुक काम होईलच, अमुक प्रकरेंच होईल, अमुक काळीच होईल, किं० नाहीच होणार असा जो एकरूप निश्चय असतो तो, या अर्थ ३ भा० निषेधविषयी प्र०, ३०, पर्जन्यकधी पडेल याचा भरवसा नाही, भरवंशाचा स्व० जा कोणे कांनें चिरकाल मोटे कांहीं गोष्टी विषयी जाचा भरवसा धरिला असतो तो त्याचा, ३०. भरवंशाची खेस, भरवंशाची मोट, भरवंशाचें कूल ३०. प्र०. स्व० भरवंशाचे स्त्रीस दोगगा.

भरवसूल, १०. पडीत, बुडीत, ३०. कांहीं वजा न पडतां शिरस्या प्रमाणें यावयाचा नितका येतो जो शेत, ग्राम, ३०. संबंधी वसूल तो.

भरवसूली, ३०. भरवसूल जावा येतो असा जो गांव, शेत, ३०. तो.

भरवोंगी, न० को० निरनिराळ्या फोडी न करितां चिरून आंत मसाला भरून करितात जी वांग्याची भाजी ती.

भरशाई, स्त्री० पखवाज भरपूर वाजावा सणून जी त्याजवर दादशाई घालितात ती.

भरा, १०. वा० एकत्रें साठ पायलीचें जें धान्य परिमाण तो.

भराड, न० दे० भराडी घालितात जी गोंधळ ते. भराडी, १०. डोंबे गोसांवी.

भराभर, अ० सरझर; २, स्त्री० अनेकपदार्थ किं० अनेक पत्रांत भरण्याचा जो व्यापार ती; ३०, तुझी ओझांची भराभरकरा तों मी तें देणें

ऊन

ऊन येतों; १, गृहांत नित्याचें खर्चाचें पाणी भरून ठेवण्याच्या जो व्यापार ती; उ०, चळवाई मला जाऊं दे अजून घरांत भराभर करायाची आहे. भरारणें, भरभरणें; २, पक्ष्यानी भरकन उडणें; ३, कोणेक कर्तव्याविषयीं हुरळणें. भरारों, अ० भरारां. भरारी, स्त्री० भरर शब्द होई असा पक्ष्यांचे उडण्याच्या व्यापारती मारणें धातु यांणीं प्र०. भरावण, स्त्री० कों० भरावळ. भरावळ, स्त्री० ग० शेताची भूमि भाजाया करितां आंन काट, कवळ, तृण, इ० भरायाच्या व्यापार ती. भरित, १ लि० सं० जो जेणें करून भरलेला तो त द्रवित; उ०, जलानें जो भरित तो जलभरित, द याभरित, इ० सं० प्र०. भर्याचा, १ लि० विवक्षित परिमाण पाव जेणें करून भरलें जाई इतका जो तांदूळ, इ० पदार्थ तो; २, निमेशिमें भरलें जें पात्रादिक तें पूर्ण व्हाव यासाठीं अपेक्षित जो अन्यांश तो. भर्यात, न० भरगत प्रथमाश्वं, घोंसाळें, इ० भाजून किं० शिजवून आंत निखट, मीठ, दही, इ० घालून तोंडिला यायास पदार्थ करितात तें. भर्याव, ३ लि० जाचे पोटां पोकळी नाही असा जो काष्ठ, अलंकार, इ० पदार्थ तो. भगं करी, उ० पेंढे पेंढेचें कापड आणून दुकान दारांस विकीत असतात अशी उदम्यांत एक जाति आहे ती. भरो भरी, अ० कोणेक पदार्थाशीं मापानें बराबर,

पदा

पदार्थांतर देणें, घेणें, इ० कांचें वि०; उ०, गहू दिले आणि भरोभरी तांदूळ घेतले. भरोंसा, पु० भरवंसा. भर्जन, न० सं० धान्यादि भाजण्याच्या जो व्यापार तें; २, नेणें करून त्या धान्यादिकां घर होतो कीं संस्कार तें. भर्जित, १ लि० सं० भर्जन केलें जायें तो. भर्ती, पु० सं० पति. भर्ताड, स्त्री० भरताड. भर्तार, उ० दादला. भर्त्सणें, भर्त्सित करणें, प्र० प्र० प्र०. भर्त्सन, भर्त्सना, न० स्त्री० तूं ह्मणजे पदार्थ काय, तुझानें काय होणार, हो एकी कडे, तोंड दाखऊं नको, इ० हलक्या वाक्यानीं कोणेक मनुष्य, इ० कांचा करितात जो तिरस्कार तें ती. भर्त्सित, भर्त्सना केला जाया तो. भन्याचा, ३ लि० दिवस, रात्र, वर्ष, महिना, इ० जे कालविभाग वाचक शब्द त्यां उदें याचा प्र०. भन्याभरी, अ० रा० अमुक भाताचे अमुक तांदूळ उतरावे असें जें प्रमाण त्याप्रमाणें उतरणें, इ० धातूंचें वि०. भलतसला, १ लि० भलतसा असा जो तो. भलतसा, १ लि० भलते प्रकारचा; २, अ० भल त्या प्रकारें. भलता, १ लि० अमुक अक्षारूपें करून विवक्षित नव्हे असा अर्थ त्याच्या परामर्शक हा सर्वनामा उ०, आहोला अमुकच पदार्थ भोजनास पाहिजे त असें नाहीं भलतें कांहीं असलें तरी चालतें; २,

जा

जा गोष्ठीचा प्रसंग चालला असतो त्या गोष्ठीशी कांही संबंध नाही असा निराळाच जो कांहीं अर्थ तो, किं० जाअर्थास औचित्य असतें त्याहून केवळ विलक्षण जो अर्थ तो, या अर्थाने प्रा० चचा योग असतो; ३०, मीरुपांच्या गोष्ट काटली म्हणजे आपण भलतेच बोलून तें उडवितो; ३०, पनीझाला म्हणून काय भलतेच बोलावें तो शब्दापासून जसे तिकडचा, तिकडे, तेवढा, तिथे, इ० शब्द झालेत हत् पाशब्दापासून ही भलतिकडचा, भलतिकडे, भलतेवढा, भलतिथे, इ० अनेक शब्द होतात तेथें तो शब्दाचा अर्थाचे स्थानी भलता या शब्दाचा अर्थ संबद्ध करून विशिष्ट शब्दाचा अर्थ तद्दत्त जाणावा.

भलतासलता, १लि० भलता इ० तो.

भलभलता, १लि० अनेक प्रकारें करून जो भलताच तो; ३०, चवघामध्ये योग्य असेल तेंच बोलावें. भलभलतें बोलूनये.

भला, १लि० जाचे अंगां लबाडी नाही आणि आपल्या पासून दुसऱ्यास एकाएकीं अपकार होई देऊन ये अतएव दुसऱ्यानें आपलें वाईट केलें तथापि सांस्वरहावें असा स्वभाव जाचा तो; २, जसा असा यातसा, जेवढा असा या तेवढा, अतएव वाहवा म्हणा याजोगा जो काहीं अर्थ तो, प्रा० अभिनंदन कर्तव्य असतां प्र०; ३०, त्यावेळेस तुला भलें उत्तर सुचलें; ३, बराच अर्थीं क्वचित् यथादिकांत प्र० होतें; ४, अब्रुचा, सभ्यशीतीनें वर्तणारा जो तो; ५०, भल्यानें या कामांत पडूनये.

१२१ भलायकी, भलाई, स्त्री० भलायकी.

भलामाणूस,

भलामाणूस, ३० अब्रुचा, प्रमाणिक, सभ्यपणें-लो कांत वागणारा, जो मनुष्य तो.

भलायकी, स्त्री० भलेपणा.

भलायण, स्त्री० कोणा कांहीं कार्यार्थ देशांतरीं-किं० घामांतरीं जाऊं लागला असतां त्यास कोणी तेथें जाजवळ आपली पत असले त्याजवर यास गरज लागली असतां अमुक पर्यंत किं० मागेल तितका ऐवज देऊन आमचे नावें त्याहाचा असें जें पचलिहून देतात ती; २, कोणे काचें कार्य व्हावें म्हणून देतात जें साहित्य पत्र किं० सांगून पाठवितात निरोप त्यास स०; ३, कोणे ककार्याची कोणे कावर असले जी भिस्त ती.

भलायणी, स्त्री० को० भलायण प्रथमार्थी वाचून.

भलीभलाई, स्त्री० परांपकारादि केल्यामुळे लोकांनी भलाभला म्हणावें अशी जी योग्यता येत्येता; २, भलीभलाय.

भलीभलाय, स्त्री० को० कोणा एका कडील कुजाल तेचें जें वर्तमान ती प्रश्न असतां प्र०.

भलीभलायकी, स्त्री० भलीभलाई.

भले, अ० कोणे काचें गाणें इ० कर्म पाहून चित्तास आनंद वाटला असतां तत्प्रशंसार्थ हाउद्गार निघतो; ३० भलेमृदंगी भले.

भलेरी, स्त्री० को० शेतवेणवें किं० रोपउपटणें इ० कामजेव्हां अनेक मिळून करितात तेव्हां तोंडानें भलेरेदादा भलेरेभाई असा जो शब्द घोष करित असतात ती; घालणें धातुयोगीं प्र०; २, ला० आरंभल्यापासून मध्ये विसावा नवेंतां एक दमानें काहीं एक काम करण्याचा प्रकार ती; ३, कोणे काचें

चे गाणें इ० कसबाचें मर्म न जाणतां उगीच जें भले
भले सणणे ती.

भले लोक, पु० राजे, सदीर, इ० कांचे पदरां जे मान
करा, शिपाई, इ० लोक असतात ते.

भव, पु० जन्ममरणरूप जो संसार तो. भवसागर,
भवदुःख, भवबाधा इ० स०; २. उत्पत्ति. देहापासु
न उत्पत्ति जाची तो देह भवदुःख इ० मनो भवका-
म इ० समुद्र भवलक्षण इ० स०

भवई, पु० तमाशा करून उपजीविका करणारे जे गु-
जराधी लोक ते, प०.

भैवई, स्त्री० प्रा० मनुष्याचे डोळ्याचे उर्ध्वभागीं ध-
नुष्याकार असले जी केशपंक्ति ती.

भैवडणें, भोंवडणें.

भैवणें, भोंवणें.

भैवता, अ० भोंवता.

भैवतालचा, ३ लि० भोंवतालचा.

भैवताला, अ० भोंवताला.

भवतिन भवति, स्त्री० कोणे कशास्वार्थादिकांचा नि-
र्णय करण्याविषयीं जो परस्पर वादप्रतिवाद होतो
तीस काय हो कालतुमची त्यांची भवतिन भवतिचा
लढा होती मग पुढें काय ठरलें.

भैवती, अ० भोंवती.

भैवरगांव, पु० न० भोंवरगांव.

भवन, न० सं० गृह; २. होण्याचा किं० असण्याचा जो
आपारतें.

भैवरा, पु० भोंवरा.

भैवरी, स्त्री० भोंवरी.

भैवाडा, पु० दे० प्रा० वज्रायायं

भवानी, स्त्री० पार्वती सणून जी देशां ती; २. बोहणा.
भवितव्य, न० अवश्य होणार जें कांहीं एक तें.

भविष्य, न० वर्तमान कालाहून उत्तरकाळीं होणार जें
कांही एक तें; २. नदिषयीं आपले बुद्धीने किं० ज्योतिः
शास्त्रादिप्रमाणानें असें असें होईल असा कोणा
कर्तो जो सिद्धांत तें; ३. भावी.

भविष्या, ३ लि० कीं० कोणेक काम आतां कर्तो सणू
न सांगावें परंतु महिना, दोन महिने इ० बहुत काळ
मेलत थापि होऊं नये पुनः विचारलें असतां ही न
सेंच सांगावें पण लवकर करूं नये अशा स्वभावा
चा चेंगट जो मनुष्य तो आणि त्याचा तसा कारभा-
र, बोलणें; इ० तो; २. मागें केले काय पुढें कराया
चें काय इ० जास अध्यान रहान नाही पदोपदां
अनेक आंति उत्पन्न व्हाव्या अशा स्वभावाचा जो
तो.

भव्य, ३ लि० पोरकेपणा, हलकेपणा, किरकोळपणा,
नदिसतां सुशोभितपणा दिसाया जागें मोठें आ-
कार परिमाण जाचें असा जो शरीर, वस्त्र, पात्र, गृ-
ह, अक्षर, इ० पदार्थ तो.

भसकण, कन, कर, दिशीं, अ० अनु० टोंचणें.
भोंसकणें, ओतणें, इ० धातूंचें वि० उ० त्याचे पा-
यांत भसदिशीं कांय भरला.

भसकणें, शरीरादिकांत भाला इ० भसकण शिरक
विणें.

भसका, पु० भिंत, वस्त्र, इ० कांस मोठें पडतें भोंकतो.
भसकापुरी, स्त्री० जी भस मशीत वाईट तप कील ती
; २. भगवती हितीयायं.

भसकावणें, शरीर, कूड, इ० कांत शस्त्र, शिंग, इ० पु-
पसून.

पसून भसक्यानें तें युक्तकरणें ; २, भसकणें
भसभशीत, ३लिं० जाचे अंगी दमदारपणा नाही भ
तएव भसभस उड्याजोगा तपकील इ० चूर्ण तो.
भसभस, अ० अनु० धूळ अनेकवार उडणें, रेती, चि
खल, इ० कांन पायरुपणें, इ० धातूंचें वि०.
भसभोगळ, १लिं० टिळें जें ओझें, शरीर, कारभार,
इ० तो.

भसरा, पु० दे० भसरें प्रथमार्थ.

भसरें, न० संपहणी इ० विकृतीमुळें मुळें इ० कांस अप
कमल पडतो तें ; २, रा० गळसूत्रांत फोडयांचें, तोंडा
चें आंतील भाग कुऱ्यावा, इ० रूप उष्णतेनें विकृति हो
ये तें.

भसाडा, १लिं० भारी मोठें जें सूत, वस्त्र, अक्षर, इ० तो.
भसाभस, अ० अनु० कापणें, फोडणें, फुटणें, तोडणें,
तुटणें, इ० कांचें वि० शस्त्रादिकाचे प्रखरते मुळें -
किं० व्यापदार्थाचे अंगी तादृश दार्य नाही क्षूणविशेष
प्रयास नहोता ती तीकिया होत्ये अशी वर्णनविष
क्षअसतां प०; २, भसभस.

भसासौ, अ० भसाभस.

भस्म, न० गोमय, काष्ठ, धातु, पाषाण, इ० सर्वपदा
र्थ निःशेष अग्नीनें जळला असतां त्याच्या पुऱ्या
जळ्याच्या नाही असा होत्ये जो परिणाम तें.

भस्मणें, कांहीं पदार्थ जळून भस्म होणें.

भस्मरोग, पु० कितीही मक्षिलें असतां क्षयाशांत हो
तच नाही असा एक रोग आहे.

भस्मरोगी, १लिं० भस्मरोग आहे जास तो.

भस्मसानु, अ० करणें, होणें, यांचा योगां प० जाळू
न भस्मरूप करणें किं० जळून भस्मरूप होणें.

भस्मस्नान.

भस्मस्नान, न० जलाचा अभाव किं० स्नान करण्याचे
शक्तीचा अभाव इ० कारणा मुळें स्नान करावें त्या
चे स्थानीं शास्त्रांत सांगितल्या प्रमाणें अंगास जें भ
स्मछेपन करितात तें.

भस्मास्कर, पु० एकद्वैत्य होता ; २, ला० जाचें करणें
अचाट, स्थाणें बहून, असा जो मनुष्य त्यास क्ष०.

भस्मी, १लिं० सोनेरी बरणीचे घूट जावर असनात अ
सें शोला, पागोटें, इ० वस्तू तो.

भस्में, न० भसरें.

भळभळ, अ० अनु० बाहेर पडून काढण्यास प्रतिबंधक
असतें जें कांहीं त्याचा अभाव झाल्या मुळें अकस्मा
त बाहेर पडोन रक्त, उदक, इ० कांचें बाहणें, सांड
णें, इ० त्याचें वि० किं० तसें नेघोटक बाहे असें जें
रडणें त्याचें वि०.

भळभळणें, भरभरणें प्रथमार्थ.

भळभळी, अ० भळभळ.

भळभळीत, १लिं० मोठ भव्य दिसायाजोगा जो वस्त्रा
चा कांठ किं० तडिशिट वस्तू तो ; २, भणभणीत दिती
या थें.

भळू, १लिं० व्यवहार इ० कांतासाधारण युक्तीनें की
णीं ठकविलें असतां ठकला जावा असा जो भीळमर
तो. प्रा० त्याचे अंगीं वस्त्र, पाच, धारण करणें इ० वि
षयीं ठकठकी असत नाही.

भक्ष, पु० जो पदार्थ जास खाण्यास योग्य तो त्याचा.

भक्षक, १लिं० भक्षणारा.

भक्षण, न० भक्षण्याचा जो व्यापार तें ; २, भक्षितात
जें अन्नादिक तें ; ३, पशूंचें भक्षण गवन, मनुष्या
चें भक्षण अन्न.

भक्षणीय.

भक्ष

भक्षणीय, ३लि० भक्षायाम योग्य जो पदार्थ तो.

भक्षणे, खाणे.

भक्षस्थानी, भ० पडणे कि० घालणे इ० कांचा योगी प्र०
अ० कोणे काचें द्रव्यादिक कोण काचें भक्षसास्त्रिखे
होणे कि० त्याणे आपले भक्षसास्त्रिखे करणे स० ग्वा
उनटाकणे.

भक्षित, ३लि० भक्षिलानां.

भक्षी, ३लि० जो जाते भक्षितो तो नद्रक्षी; उ०. वायू
तें भक्षितो तो वायुभक्षी, अन्नभक्षी, मासभक्षी, इ०
समासी प्र०.

भक्ष्य, ३लि० भक्षायाम योग्य जो पदार्थ तो; १०. न० भ
क्ष.

भक्ष्यभोज्य, न० भक्षायाम आणि भोजनास जें योग्य
पदार्थ तें.

भाई, पु० भाऊ, याचा व्यवहारी वयोग थोडा.

भाईचारा, पु० एकामेकांनीं एकमेकाचें हित करित असा
व नित्यें एकमेकाचें घरीं जात येत असावें असा जो प
रस्परोंचा सख्यभाव चालतो तो.

भाईदारी, स्त्री० भाईचारा.

भाईबंदकी, भाईबंदी, स्त्री० भाऊबंदकी, कोणका
म काही गोष्ट भाईबंदीनें सांगणें, विचारणें, इ० ल्हा
लीं आपलीसत्ता दाखी न दाखवितां बाबा पुता इ० क
रून सांगणे, विचारणे, इ०.

भाईपणा, पु० बंधुत्व.

भाईभाई, अ० भयां भयां

भाईराज, भाईगय, पु० बंधुगज.

भाऊ, पु० बंधु प्रथमद्वितीय तृतीयाथें; २, हें प्रति
ष्ठा नाम आहे हें बडाल बंधु इ० कोस व्यवहारांत मन्था
नार्थ

भाक

नार्थ स० कि० त्यांचे त्यांचे नामापुरे हो याचा योग हो
तो; उ० हरीभाऊ, बाबाभाऊ.

भाऊगर्दी, स्त्री० भाऊसाहेब सणून पेशवे होते त्यांचे
पाणिपतचे युद्धांत मोठी गद्द झाळी होती नत्सदृश
जी आतां युद्धादि प्रसंगां मोठी पराकाष्ठेची गर्दी होत्ये
ती स०.

भाऊपणा, पु० बंधुत्व.

भाऊबंद, पु० बंधु आदिकरून जो दायाद तो.

भाऊबंदकी, स्त्री० भाऊबंदपणा.

भाऊबीज, स्त्री० कार्तिकशुद्ध द्वितीया जादिवशी बंधु
आणि बहिणी परस्परें एकमेकाची वस्त्रालंकारादि
के करून पूजा करित असतात.

भाओ, पु० भाओजी; गोष्टी खणी इ० कांत याचा प्र०.

भाओजी, पु० पनिष्ठानाम आहे मेहुणा कि० दारूपां
स०.

भाक, स्त्री० कांहीं एक कार्याविषयीं कोणकाम हे कार्य
मी स्वचित् करीन इ० रूप देतात जें बचन ती.

भाकड, ३लि० विंउत बहुनदिवस झाल्यामुळे दूधदेई
ना अशी झालेली जी गाय, कि० खेंम. इ० ती; २, बा०
वृद्धांली कि० तुटार झाली अशी जी गाय, कि० खें
स, इ० ती; ३, थोडदिवस रूपजो वनिपदादि निधि
कि० तद्विशिष्ट जो दिवस त्याचें वि०.

भाकडकथा, स्त्री० एकामेकांचें अनुसंधान चालले
असतां मध्यें दुसरी कथा निघत्ये तीस कि० उगीच नि
रूपयोगी कामपणें सांगताना जा गोष्टी त्यांस स०.

भाकणें, पुढें होणार जें कांहीं एक तें प्रमुक्त अमुक्त
कारें होईल असं शब्दाने निश्चिन करणें, करुणा भाक
णें स० दुसऱ्यास करुणा याची स० दीनशब्दें बोलणें.

भाकर,

भाकर, स्त्री० बाजरी, जों पळे, इ० कांचें पीठ भिजवून त्या चा गोळा थोपटून त्याचाच कासारिखा आकार करून तवाइ० कांवर भाजितात ती.

भाकरखाऊ, ३ लि० जाचे भोजनांत प्रा० भात असतनां हां प्राधान्य करून भाकरच असले असा जो कोणी त्या सनिंदेनें ख०.

भाकरबडव्या, पु० दुसऱ्याचे घरीं आचारीपणा करून उपजीविका करणारा जो त्यास निंदेनें ख०.

भाकरतुकडा, पु० भाकर, पोळी, वडा, इ० जो मध्य-पदार्थ तो.

भाकनमोड्या, ३ लि० भाकरखाऊ; २, तुकडमोड्या.

भाकरी, स्त्री० भाकर.

भाकीत, न० भाकून ठेविलेला जो होणार कांहीं एक अर्थ ते.

भाग, पु० एका अर्थाचे अनेक जे अंगा ते प्र०; २, भागा-कागनें येते जें फळ तो; ३, भागण्याचा संस्कार तो, कोणक गोष्ट भागास येणें ख० करण्याविषयीं उचिता सयेणें कि० आजीस येणें; ही गोष्ट करणें भाग आहे इ० स्थलीं उचित आहे असा अर्थ भाग तुटणें ख० दुसऱ्या शीं आरव्य जो कांहीं एक व्यवहार तो, कोणत्या तरी एकेतडीस जाणें.

भाँग, पु० स्त्रिया इ० कांचे मस्तकावरचे केडा दोहोंकडे सांखे करून मध्यें सारखी करितात जीरेणा ती; २, स सुद्रास उधानाचे दिवस जाऊन कमीपाणी भरण्याची जी अवस्था प्राप्त होत्ये तो; ३, मंगवती वा थं.

भाँगट, ३ लि० मंगट.

भाँगटिळा, पु० भांगनीटनेटका करणें, काजळ कुंकू लावणें, वंणी घालणें, इ० रूप जो व्यापार तो.

भाँगणें

भाँगणें, भांगदिता या र्थे युक्त समुद्रानें होणें.

भागणें, कोणे क संख्यां का नें विवक्षित संख्या स्वपरि मित भाग पडत अशी विभक्त करणें; उ०, चौ होनीं चौवीस भागले असतां सहासहा असे चार विभाग होतात; २, कांहीं एक श्रम केल्यामुळे दमणें; ३, पराची तुळई, आटे, कि० सगळे घर, इ० चिरकाल वर भार असल्यामुळे दबू लागला जागे अशा क होणें; ४, रा० उपटणें, काटणें, इ० द्वारा नांहीसे केले तरी पुनः पुनः जाणीं उत्पन्न होतच असा वें असं जें केंस, तृणें, देंकूण, इ० त्याणी किती एक कालानें प हिल्या सारखी उत्पत्ति होई असें होणें; ५, विवक्षित द्रव्यानें विवक्षित जो स्वर्च तो निर्वहित होणें; उ०, आ सास पगार येतो इतक्यानें बिराड स्वर्च मात्र भागता ६, रा० शरीरानें रुडा होणें.

भाँगभुरका, पु० भांगतमाखू, मेवा मिटाई, इ० मंच घें अव्यवस्थित पणें जो स्वर्च तो.

भाँगलणें, कां० शेतवेणणें; २, रा० आंत तृणादिक जलें असतें आणि इकडचा काड्या तिकडे, तिकडचा काड्या इकडे, झाल्या असतात असें जें शेत तें भां तील तृणादि काढून जिकडचा तिकडे काड्या होत असें करणें.

भागलीक, स्त्री० वा० भागवटा.

भागवटा, पु० फार श्रम केल्यामुळे शरीरास फारच येतो जो भागलेपणा जेणें करून ज्वरादिक विकृति होत्ये तो.

भागवणीची गोष्ट, स्त्री० रा० दमवणीची गोष्ट.

भागवत, ३ लि० मगवत्संबंधी मत संप्रदाय इ० तो; २ पु० त्या मतानें, त्या संप्रदायानें, वागणाऱा जो मनुष्य तो.

तो ; २, न० अष्टादशपुराणांतील एकपुराण आहे.
 भोंगबळ, स्त्री० कों० भांगोळी.
 भोंगसळई, भांगसळय, स्त्री० स्त्रियांचे मस्तकावरी
 ल भांगकरण्याची एकरूपे इ० कांचीसळई असत्ये ती
 भोंगा, पु० रा० शेत इ० भूमींतील जो लहान विभाग तो.
 भागाकार, पु० अंक भागण्याचा जो व्यापार तो ; २, ते
 णे करून घेतें जें फल तो.
 भागाळी, स्त्री० कों० एक अनेक विभाग्यानीं विभागक
 रून घेतले लेजे शेत, गृह, इ० कांचे अंश ते प्र०.
 भागिनेय, पु० सं० बहिणीचा जो पुत्र तो.
 भागिनेयी, स्त्री० सं० बहिणीची जी कन्या ती.
 भागी, स्त्री० अनेक मिळून कांहीं एक केला जो व्यापार-
 त्यामध्ये अनेकांचा अंशतः अंशतः असतो जो संबंध
 तो ; २, पु० भागीदार.
 भागीदार, पु० जा व्यवहारांत जाची भागी आहे तो त्या व्य-
 वहाराचा किं० तें अनेक व्यवहार कर्ते एकमेकांचे.
 भागीरथी, स्त्री० सर्वांमध्ये श्रेष्ठ अशी एक महानदी आ
 हे.
 भागीलदार, पु० कों० भागीदार.
 भागूबाई, स्त्री० केषळ अपराकमी नाकतीजो पुरुषला
 सस०.
 भागेली, पु० कों० भागीलदार.
 भोंगोळी, स्त्री० कों० स्त्रियांचे कर्णोजवळचे केश प्रा०
 वेणी घालते समर्थी प्र०.
 भाग्य, न० देव ; २, ऐश्वर्य. भाग्याचा स० देवान्, भा
 ग्याचा भोंपळा स० कपाळ करंट्यास स० भाग्योदय
 इ० स०.
 भाग्यपुरुष, पु० घरचारुशाल कठोर भाषणादिकांनीं
 कोणास

कोणास दुस्वभावाचा नाही, पण हस्ती, लहान मोठे धर्मक १८१
 येज्याचे हातून बहुत घडतात, असा जो पुण्यात्मा पुरु
 ष व्यास स०.
 भाग्यवंत, १ लिं० भाग्य आहे जास तो ; ३० भाग्यवंत स
 णूत या शरण गेले पंढरिराया.
 भाग्यवान्, १ लिं० भाग्यवंत.
 भोंग्या, १ लिं० भंगट.
 भाचरू, न० भाचा आणि भाची यांस सामान्यतः स०.
 भाचा, पु० पुरुषास आपले बहिणीचा मुलगा तो ; स्त्रि
 येस आपले भावाचा किं० आपले नणंदेचा किं० आ
 पले बहिणीचा जो मुलगा तो.
 भाची, स्त्री० जांचा पुत्र आपला भाचा होतो त्यांची जी
 कन्या ती.
 भाचेजोई, पु० भाचीचा नवरा.
 भाचेसून, स्त्री० भाचाची जी बायको ती.
 भाजक, १ लिं० जा अंकांनीं कांहीं एक संख्या भाग पाडी
 तो अंक.
 भाजकट, १ लिं० तांदूळ इ० पदार्थ किंचित् भाजल्या सु
 डें विलक्षण त्याचा लागले जी गोडी ती किं० त्याचा
 वास तो.
 भाजका, १ लिं० भाजले ला जो तांदूळ, जमीन, इ०
 तो.
 भोंजगड, स्त्री० भानगड.
 भोंजगडणें, भानगडणें.
 भाजण, न० खापर इ० कांत भाजायासाठीं घेतले जें
 धान्यादिक तें ; २, आणि तो व्यापार ; ३, खापरान्त भा
 जायासाठीं एक एक बार बेरितात जें धान्यादिक तें.
 भाजणी, स्त्री० दोन चार प्रकारचीं धान्ये भाजून मि
 श्रित

श्रित करून जें पीठ करितात ती.

भांजणी, स्त्री० कोणी एक अंक राशींतून कोणक अंक राशी उणा करण्याचा व्यापार ती परंतु जे अंक उणे करावाचें ते वर मांडून तिसरी पंगन न मांडितां तेथचे तेथें उणें करून शेष मांडावें असा प्रकार असतां प्र०; २, ला० समुदायरूपें करून स्थित जीं कांहीं कामें कांहीं द्वयें इ० त्यांचे व्यक्तीचा अनेक स्थलां विनियोग करून जी विल्ले वाट ती; उ०, मी इकडे येऊं लागलों तेव्हां दाहा कामें तुंबून राहिलीं होतीं मग एक काम याला एक काम त्याला अशीं थों घांस चार कामे सांगून सरासरी भांजणी केली आणि निघून आलों.

भांजणें, कों० भांजणीनें विशिष्ट करणें.

भाजणें, अग्नींत घालून किं० अग्नीवर तथा, रथापर, इ० विरुदक पाच ठेऊन त्यांत घालून फळ, भाकर, दाणा, इ० पदार्थ पक्क करणें; २, पोळणें, ३, कों० जाळणें; ४, ला० कोणे कास अनेक प्रकारें गांजणें; ५, न० रा० भाजण तृतीयाधं.

भाजन, न० पात्र मान भाजन, सरव भाजन, दुःख भाजन, इ० समास जाणावे; २, अंक भागण्याचा व्यापार ते.

भाजप, न० रा० भाजण प्रथम द्वितीयाधं.

भाजपी, पु० पोहे, लाखा, इ० करायासाठीं धान्य भाजितो तो.

भाजपीण, स्त्री० रा० पोहे, लाखा, इ० भाजणारी जी स्त्री ती.

भाजपोळ, स्त्री० शेतजमीनीस भाजणें इ० संस्कार करण्याचा व्यापार ती; २, थोर इ० कानीं घरें जाळवीं, मनुष्यांस,

मनुष्यांस भाजावें इ० रूप जो व्यापार ती.

भाजलेलें, न० भाजून केलेलें जें पोहे, पीठ, इ० उपहार पदार्थ ते.

भाजवट, स्त्री० कों० शेत भाजण्याचा व्यापार ती; २, भाजलेला जी भूमि तो.

भाजा, पु० कों० भाजण तृतीयाधं; २, घं० स्त्री० भारी.

भाजाणा, पु० कों० खायासाठीं भाजलेला जो हरमरा इ० दाणा तो.

भाजाणी, स्त्री० कों० भाजणी.

भाजावळ, स्त्री० कों० शेत भाजण्याचा व्यापार ती; २, भाजून पेरण्यास सिद्ध केली जी भूमि ती.

भाजित, ३ लि० कोणेक अंकानें भागला जो अंक तो.

भाजी, स्त्री० भात, भाकर, इ० मुख्य जें अन्य व्यासह्य वर्तमान रुच्यर्थ भक्ष्यासाठीं फळ, मूल, इ० शिजवून त्यांत तिरवट, मीठ, घालून तोंड लावणें करितात ती २, तदुपयोगी फळ, पत्र, कंद, मूल, पुष्प, लवू, अंकुर, इ० ती; ३ कों० विठी दांडूचे खेळांत एक शब्द आहे, तुझी भाजी काची या वाक्याचा प्रयोग नाचडतीचें मीठ अळणी या प्रयोगासारखादिसतो.

भाजीपाला, पु० फळ भाजी, फले भाजी, इत्यादि क; त्याचें बोलणें भाजीपाला ह्म० त्यांत कांहीं एक ऐवज नाही असा अर्थ.

भाज्य, न० भाजकानें भागव्याचा जो अंक तो.

भाट, पु० राजादिकांची स्तुति करून उदरनिर्वाह करणारी एक जाति आहे; २, न० कों० शेतजमीनीचे आसपास सपाट उंच बट्याची जी जमीन असत्ये

त्ये जयें पाणी ठरत नाही आणि शेतही आंगलें होत नाही तें; २. स्त्री० न० नदी, समुद्र, इ० कांत जो सपाट उंचवट प्रदेश असतो जो कदाचित् ओढाटी इ० कांने पाणी कमी झालें असतां उपडा पडतो तें.

भाटजांबूळ, भाटजांभूळ, स्त्री० एक औषधी झाड आहे.

भाटलें, न० रा० डोंगरवट जमीनीत सपाट दोन विधे, चारविधे, समार जो मूविभाग असतो तें.

भाटवळ, ३ लि० कों० जेथें भाटें बहुत अशी जेजमीन तो.

भाटी, स्त्री० कों० समुद्रादिकांतील जें भाटती; २, रवाडी, नदी. इ० कांचे कांठची आंगली, दमदार, ऊंस इ० जिबब व्हावयाजोगी जीजमीन ती; ३, मार्जार जातीय जी स्त्री ती.

भाटया, पु० गुजराथ्यांत एक जाति आहे.

भाड, स्त्री० कोंणी आपली बहीण, बायको, इ० कि० विकत घेतलेली. बाळगलेली. अशी जी स्त्री ती दुसऱ्यास मेलुनार्थ देऊन त्यापामून घेतात जें द्रव्य ती.

भाँड, पु० पक्ष्यादिकांचे शब्दाचें अनुकरण करावें, नकलाकराव्या, इ० कला करून उपजीविका करणारी एक जाति आहे; २, कज्जेदलाल, स्त्री० रांड, भांड, झेसा, बिघडे तो होय केसा.

भांड, न० सं० भांडें प्रथमाथं.

भाँडकडबोळें, न० दे० घाली पीठ.

भाडकण, कन, कर, दिन, दिनी, दिशीं, अ० अ० पु० शब्द होई असें तोंडावर मारणें, वृक्षादिकां कि०

कि० वृक्षादिकां वरून फलादिकां पडणें इ० कांचें वि०; २, करावें, नकरावें, कसें करावें, काय करावें, इ० विलंबन लावितां तत्काल बोलणें, करणें, सांगणें, इ० कांचें वि०.

भाडखाऊ, ३ लि० भाडखातो तो.

भाँडखोर, ३ लि० भांडण्याचा स्वभाव जाचा तो.

भाँडगा, ३ लि० भांडखोर.

भाँडण, न० कलह.

भाँडणें, कलहकरणें.

भाडभीड, स्त्री० भीडभाड.

भाँडरा, ३ लि० भांडखोर.

भाँडवल, न० सावकारी, इ० व्यवहारास साधन लें करून त्या त्या व्यवहारकर्त्यानें योजिलें असतें जें द्रव्यादिक तें; २, ला० वादयुद्धादिप्रसंगीं त्या त्या व्यवहाराचें निर्वाहास साधन भूत आपलेसंयहास असतें जें लेखपत्र, श्लोकचाक्य, बुद्धीची कल्पना, दारूगोळा, इ० तें.

भांडागार, न० भांडार.

भांडार, न० श्रीमंत लोकांचें द्रव्यादिसंग्रहाचें जें गृह तें.

भांडारगृह, न० भांडार.

भांडारी, पु० भांडारावर जो अधिकारी केला असतो तो.

भाँडें, न० धातु. मृत्तिका. काष्ठ, पाषाण, इ० कांचें जें पंचपात्र, मडकें, पडगा, द्रोण, इ० पावतें; २, तांक; ३, कांहीं एक विकृतीनें योनिद्वारा मांसगोलक बाहेर येतो तें.

भाउँ, न० दुसऱ्याचें घर, भूमि, इ० कांचा उपभोग करीत

करीत असतांत निमिच जें त्या धन्यास द्रव्य घावें ला
गते तें; २, कांहीं माल, मनुष्य, ६० घोडे, मनुष्य, बें
ल, ६० कारी वाहून या मांतरादि स्थलांतरां पोहो
चऊन जें द्रव्य घेता तें; ३, तसें भाडे कबूल क
रून माल, मनुष्य, ६० स्थलांतरां पोहोचविण्याचें
पतकरून घेतान जें काम तें.

भाडेकरी, १० घोडे, बेंल, ६० कारी दुसऱ्याचा माल
किं० मनुष्य, स्थलांतरां पोहोचविण्याचें भाडे पत
करितां जो मनुष्य तो; २, १००० दुसऱ्याचे गृहा
दि स्थलांत भाडे कबूल करून राहिला जो कोणी
तो; ३, ला० कोणेक व्यवहारांत जाणें कष्ट मात्र
कराचें परंतु फलोपभोग कर्ता किं० धनी दुसरा
असतो असा जो त्यास स्व०.

भाडेची, १० भाडेकरी द्वितीयाथं.

भाण, १०० नाटकासारखा एक काव्यांत जाति आ
हे.

भाणवशी, स्त्री० रा० एके लांब फळीस चार पायला
बून नाक ६० कांची भांडीं ठेवायास साधन केलें
असतें ती.

भाणवसा, १० भाणवसा.

भाँत, स्त्री० बोलणें, चालणें, ६० व्यवहारांचा किं०
कांहीं द्रव्याचा भेद जो प्रकारनी; भांतीं भां
तीनीं बोलणें, छळणें, ६० स्व० अनेक युक्तीनीं अ
नेक प्रकारानी कडो विकडीनें बोलणें ६०; २, रा०
फार दाट उंच वाटलेलें, जून झालेलें जें कुसळाचें
गवत ती, पण तें जेथें रुजलें तेथें तसेंच असतां प्र
भात, न० शालिधान्य; २, १० तांदूळ शिजवून करि
तात जो भोज्य पदार्थ तो.

भातकण, न० १० साडीचा एक दाणा.

भात कौंडेतौंदूळ, १० रा० भात कांडून सद्यः केले
ले जे तांदूळ ते.

भातकुली, स्त्री० लाहान मुली की डार्थ सेंपाक करि
तात ती.

भातकूण, १० रा० भातकण.

भातकें, न० रा० विवाहामध्ये नवरी कडून फराळाचें
सामान नवऱ्याकडे नेतान तें.

भातरवाऊ, ३ लि० भातच जामध्ये प्रधान असें नित्यें
भोजन करणारे जे त्यास प्राधान्ये करून भाकर
खाणारे जे ते उपहासानें स्व०.

भातगोटा, १० भातकण.

भातभोंकण्या, ३ लि० भातरवाऊ, स्व० कोंकणें आ
णि भातभोंकणें.

भातभोंक्या, ३ लि० भातरवाऊ.

भातबडीरुपया, १० अंकुशीरुपयांत एक भेद आ
हे.

भातशेत, न० रा० भात व्हावया जोगें जें शेत तें; २,
भातपेरून केलें जें शेत तें.

भातशेती, ३ लि० भातशेत संबंधी जीजमीन, व
सूळ, लोक, ६० ती.

भातळ, ३ लि० कों० जींत भात पुष्कळ राहिलें
अशी जी भाताची करड तिचें वि०.

भाता, १० तांबट, लोहार, ६० कांचें अग्नीस बारा
पालायाचें एक चर्मोचें पंच आहे; २, तीरबाळ
गायाचें शिपाई लोकांचें चर्म पाच आहे तो; ३, शि
पाई लोक ६० भांडे कुंडे ६० वाटेचा सरंजाम बाळगा
या करितां जी कातड्याची पिशवी बाळगितात तो;

भाँती

भान

४, भाजल्यामुळे जो शरीरावरचा कळपा निघतो तो.

भाँतीभाँती, अ० भांतो भांती.

भाँतीभाँतीचा, १लि० परीप्रकारचा.

भातुकली, स्त्री० भातकुली.

भातुकें, न० शं० भोजनाहून इतर पीठ, पोहे, आडू, मेवा, मिठाई, इ० भक्ष्यमुळे इ० भक्षितात ते; उ०, सहस्रखंडी नरमांसकाचें हें भातुकें नित्य दशग्रिवाचें.

भातें, न० दरमहां करून देविलेला जो चाकर इ० त्यास दूरदेशीं जाणें इ० कांहीं जडकाम करायाचें असतां पोटासाठीं रोजमुन्याहून अधिक जें द्रव्य देतात ते; २, सावकार, सर्कार, इ० संबंधीं मनुष्य आपले कडे कांहीं कामाकरितां आला असतां त्याचा आपल्याकडून खोळंबा झाला इ० कारणामुळे जें त्यास पोटास देतात ते; ३, बांकेरी इ० किती एक औषधीचें कंदांस हें नाव आहे; ४, कों० उरीं कुटलेल्या माणसास किंवा गुरास पाजायासाठीं एक औषध करितात ते.

भातेण, न० भाताचें वृणतें.

भांतोभाँती, अ० तहेतहेनें बोलणें, करणें, इ० धातूंचें वि०.

भात्या, उ० भाता प्रथमा थं.

भाव्याण, भात्येण, न० रा० भातेण.

भादरणी, स्त्री० भादरण्याचा व्यापार ती.

भादरणें, बर्मावरील कि० ह्येस इ० कांचे अंगा बरील केशकि० सचंजी इ० कांचे अंगावर विणताना राहतात जे सूत्रांश ते बर्या, कुरी, इ०

कानें

कानें अंगाबरोबर कापणें, पक्षीं त्याचर्मादिकां स कर्मता; २, हजामत करणें याअर्थीं जो काभादरणें, केशभादरणें, इ० म० निंदा घेवसरीं करितात.

भादवड, स्त्री० भाद्रपदसंबंधी जो काल ती; उ०

भाद्रपदींत शंसे तो उले ह्य० लागत नाहीत.

भादवडीचा, १लि० भाद्रपदींत तो उलेला जो शंसा, इ० काष्ट, तो.

भादवा, उ० भाद्रपद.

भादवातीळ, उ० भाद्रपदमध्ये पिकवो अशीति कांत एक जाति आहे.

भादवी, १लि० भाद्रपदीचा; २, भाद्रपदसंबंधी जी तिथि इ० ती.

भादा, १लि० कों० बडविलेला असा जो दोणगा, बेल, इ० ती; २, एक दोन बार प्रसून होऊन निघावलेला केवळ नव्यानें च प्रसवलेला असा नव्हे जो गोमहिष्यादि जीव तो.

भाद्या, १लि० भादा.

भाद्रपद, उ० चेंबादि बारामासांतील जो साहसामास तो,

भाद्रपदा, भाद्रपदी, १लि० भाद्रपदसंबंधी जी तिथि, वार, इ० ती.

भान, न० अंतःकरणाची जागृतपणें जी स्थिति जेणें करून देहास विषयसंबधादि झालेले समजतें ते; २, जिच्या योगानें तत्तत्समयां जें जें करायाचें जें जें न करायाचें तें तत्तद्रूपें करून स्फुरतें अशी जी शानवृत्ति ते; उ०, तुझाशीं बोलतां बोलतां यरीं भोजनास आप्याचें भा

न

न राहिलें नाही; ३, कोणेक विषयाकडे चिन्ताचें जें अनुसंधान असतें तें: ४, शब्द, अनुमानादि साधना नें विषयाचें तत्त्वदाकार वैशिष्ट्यं करून होतें जें ज्ञान तें.

भानगड, स्त्री० कोणेक अर्थ जास्जलींचा त्यास्जलीं असला ह्म० सोईनें उमज पडत असतो ती सोय न लागायाजोगा इकडचें तिकडे, तिकडचें इकडे; सा त्यामुळे कोणेक व्यवहारादिकांत होतो जोगों धळ ती; उ०, मी पोथ्या नीट लावून ठेविल्या होत्या यापोरा नें काय भानगड केली ती नकळे ती पोथी सांपडत नाही; त्यापाशीं दोनशें रुपये कापड घ्या घ्यासदि ले त्याची त्याणें काय भानगड केली नकळे; त्याची आमची दहारुपयांची भानगड पडली आहे.

भानगडणें, उ०, कोणेक अर्थ सोईनें न उमगेअ शाभानगडींत पाडणें.

भानगडया, ३लि० भानगड करण्याचा स्वभाव जा चातो.

भानवसा, पु० चुलीचा मागें माती, चुना, इ० कांचा जो ओटाकरितात तो.

भानामती, स्त्री० असावें एक आणि दिसावें एक इ० कौतुकें दाखविण्याची एक मंत्र विद्या आहे; २, याविद्येनें खेळ करणारे जे तमासगीर त्यामध्ये या विद्येनें जाणणारी एक स्त्री असत्ये ती; ३, ला० दुसऱ्यास फसवायासाठीं आंत असावें एक आ णि बाहेर दाखवावें एक असें जें कोणी कपट करितो त्यास ह्म०.

भानु, पु० सूर्य.

भानुवार, पु० रविवार.

भानुसप्तमी,

भानुसप्तमी, स्त्री० रविवारांपडत्ये जी सप्तमी ती.

भाँबटया, पु० भामटया.

भाँबवणें, भाँबावणें, मय, हर्ष, इ० कारणामुळे घाबरून करावें कोणतें, न करावें कोणतें, हाविचार मरुटे असें अमविशिष्ट होणें; उ०, चारपैसे मि ळालें झणून भाँबावून भलतेंच करूनको.

भाँब्या, ३लि० पराकाष्ठेचा विसराळू आबरशक्ति, दस्त ता, काडीमात्र नाही असा आर्षजो मनुष्य तो.

भाँभळ, भाँभळ्या, ३लि० कों० भाँब्या; २, त्याचा तसाकार भार तो.

भाँभावणें, भाँबावणें.

भामटया, पु० दष्टी चुकावून दुसऱ्याची वस्तु चोर णाराजो तो.

भाय, स्त्री० कों० खांदी.

भायटी, स्त्री० कों० उहानखांदी.

भायताड, पु० कों० जास भाई असतात अशी ए क ताडाची जाति आहे.

भार, पु० पदार्थांचे अंगीं जडतासमानाधिकरण अ सतो जो धर्म विशेष तो जाचे योगानें तो पदार्थ नि राधारझाला असतां अथोदेशाकडे येतो; २, तो भार जाचे अंगीं आहे असाजो पाषाणादि पदार्था त्या सही ह्म०; उ०, कागद वाऱ्यानें उडतात त्याजवर कां हां भार ठेव; ३, शैत्यादिविरुद्धीनें मस्तक इ० कां चे वाई भारासारखा अनुभूयमान होतो जो विरु णिविशेष तो; उ० आज माझे मस्तकास भारचढ ला आहे; ४, ला० आपल्यावर निर्वाहिलें करून स्थितजो राज्य, संसार, इ० कांहीं व्यवहार किं० प्रतीकार न होतां राहिलेला जो उपकार इ० कां हां

हीं त्याचे योगाने भारवाहका सारखे आपले मनथ
कने, दबने, तखरतंत्र असते, सणून त्या व्यवहा
कांस भारविशिष्ट पाषाणादि पदार्थासारखे मानू
नतलंबंधी भारअसे सणतात आणि त्या व्यवहा
रादिकांस ही भारलेक करून व्यवहार करितात; ५,
रुपयाचे वजना इतके जे वजन तो; ३०, ही पाटी
पंचवीस भार आहे; ६, भारप्रमाणलेक करून वि
वक्षित जो पैसा, दडू, दगड, ३० कांहीं एक तत्तु
ल्य भार जो कोणक पदार्थ तो तडार; ३० पैसा भार
र लोणी आणि दडू भारसारखी प्रतिदिवशां खात
जा; ७, सं० तुला सणून एक उन्मान आहे त्याचे-
षासपट जें उन्मान तो.

भारकस, ५० उंड, हत्ती, ३० कांवर ओझे कसणे
एतदर्थ केला असतो जो मोठा सोल तो.

भारंग, स्त्री० भाङ्गि शब्दाचा अपभ्रंश.

भारंगमूळ, न० भारंगीचे जें मूळ तें.

भारंगी, स्त्री० भारंग.

भारणी, स्त्री० भारण्याचा जो व्यापार ती सर्पादिकां
वर भारणी टाकणे ह्म० मंत्रप्रयोगकरणे.

भारणे, शाबरादि मंत्राने अक्षता, पाणी, शस्त्र, इ०
कांहीं एक अभिमंत्रित करणे; २, मंत्रफल जें मो
हवशाता इ० तें केलें कोणे कास अभिसंबंध
करणे; ३, ला० आपल्या तंत्राबाहेर नवने असे को
णे कानें गुप्तरूपे मयलाभादि विषयक कांहीं कान
मंत्र करून स्वप्न करून ठेवणे.

भारत, न० एक इतिहासरूप व्यासकृत ग्रंथ आहे
१, ला० लांबचलांब जी प्रपञ्चादि विषयक को
णेक गोष्ट तीस ह्म०.

भारती,

भारती, स्त्री० वाणी; २, वाणीचा अभिमानि
नी देवता जी सरस्वती ती; ३, पु० दशविध गों
साव्यांत एक भेद आहे.

भारतीवीर, पु० ला० मोठा कीर्तिमान आणि पुढां
त कधीही पराभुख न्यावयाचा नाही असा जो
वीर तो.

भारदस्त, ३ लि० वजनदार जो मनुष्य तो किं० त्या
चे मापण इ० तो.

भारदस्ती, स्त्री० भारदस्तपणा; २, भारदस्तास -
ह्म०.

भारद्वाज, पु० कुकुडकुभा सणून एक पक्षी आहे तो.

भारंभार, ३ लि० विवक्षित वजनाशी जो तुल्य तो;
३०, हेरुपये द्यावे आणि भारंभार चांदी व्याधी; मा
झे तांब्याचे भारंभार तुझा तांब्या आहे.

भारवाहक, पु० ओझे वाहणारा जो गडी, घोडे,
उंड, इ० तो; २, ला० जाविद्यादि व्यवहाराचे वि
नय, धनलाभ, इ० रूप जें फल त्याचा लाभनस
तां उगीच भार पावती विद्या किं० व्यवहार वाळ
गणारा जो त्यास ह्म०.

भारशिंग, न० सांबराचे जें शिंग तें.

भारा, पु० डोकीवर वाहून न्यावयाजोगें जें तृण, का
ष्ठ, पानें, इ० कांचे रचून बांधून केलेले ओझे तो;
२, पालेभाजी, ओले तृण, इ० कांची बांधलेली जी
पेंढी तो.

भारावणे, शरीर किं० शरीरावयव हो त्याटि आंत
शिरल्यामुळे आपले आपणासच जड वाटाया
जोगें भाराने विशिष्ट होणें; २, कंठाळ, गांठेडे,
इ० जें ओझे तें भिजणें, आंत कांहीं ओझे अधिक
पडणें,

भारी

पडणे. १. कारणांमुळे पूर्वापेक्षा अधिक जड होणे.
भारी, स्त्री. कों. लांकडांची जी मोठी ती; २. विद्या, शै-
र्य, बल, भार, किंमत, इ. गुणांनी विवक्षितापेक्षां
जो अधिक तो; ३. नारायणपंडितापेक्षां हरिपंडि-
त भारी; ४. जालाजाची गांठ पडली असतां निर्वा-
ह करणे जडपडतें तो त्यास; ५. राशिपाई दाहां-
स भारी आहे: हें काम त्यास कांहीं भारी नाही; ६.
फार.

भारीपणा, ३. पोरपणा, छंदारपणा, रूपजो हलकें
पणा नव्यतिपक्षी जो थोरपणा संपून अंगीं गुण अ-
नंतो तो.

भारूड, न. सांगूं लागलें असतां एकाएकीं संपायाचें
नाह्य आणि समजोन घेणारास ही एकाएकीं पूर्वाप-
र संधान जुळून आकलन होऊन ये, असे जें लांबच
लांब सांप्रत झालेलें वर्तमान किं. पुरातन कवींनीं
बांधलेली कथा, शास्त्र. गोष्ट. १. तें.

भारेभात, न. कों. उतरणें किं. होणें यांच्या योगीं प्र-
अ. प्रतिभाव्यास अदम्य भात उतरावें इ. रूप
असतो जो प्रायिकनेम त्याप्रमाणें ते भारे झोडले
असतां भात उतरणें.

भारोभार, ३. लिं. भारंभार.

भार्गव, ३. गुजराथी ब्राह्मणांत एक जाति आहे; २.

परशुराम. भार्गवजयंती इ. स.

भाई, स्त्री. सं. एक ओषधी झाड आहे.

भायी, स्त्री. पाईल.

भाल, स्त्री. भाला, बर्ची. सांग, इ. कांचे अग्रभा-
गीं जें लोखंडाचें फळ लावितात ती; २. कों. वि-
दी दांडूचे खेळांत दुसऱ्यानें फेंकली जी विटा ती
माघारी

भाव

माघारी किरायासाठीं दांडूनें बरबेबर मारितात जी
विटा ती; ३. न. सं. भाव.

भालकाठी, स्त्री. भालाकरायाचे उपयोगीं जी वि-
वा इ. कांची काठी ती.

भाँलगड, स्त्री. रा. भानगड.

भाँलगडणें, रा. भानगडणें.

भालगोंजा, ३. एक वनस्पति आहे.

भालदार, ३. राजादिक जे मुद्राधारी त्यां पाशीं ए-
क सेवक असतो जाणें हातीं छडी धारण करून
सदीर, प्रधान, इ. कांस बलावणें, ताकीद, इ.
काम करावें.

भालदारी, स्त्री. भालदारपणा.

भालदोरी, स्त्री. पिशाचाघुपद्रव निरसनार्थ मं-
त्रां जे अभिमंत्रित करून जोहस्तादि कांचे ठायीं
दोराबांधितात ती.

भाला, ३. विवा इ. कांचा लांब काठीस अग्रभा-
गीं लोखंडाचें फळ लाडून जें शास्त्र करितात तो
स. खांद्यावर भाला आणि जे वायास घाला; २.
गाईचें दूध काढते वेळेस तिचे मागले पाय बांधा-
वयास जी दोरी घेतात ती, भाला घालणें स.
भाल्यानें गाईचे पाय बांधणें.

भालू, स्त्री. वन्यपशु विशेष आहे.

भालेकरी, ३. भालाबाळगणारा जो शिपाई तो.

भालेराई, स्त्री. भालेराव संपून पुढे कांणी पुंड
होता त्यानें केळीही तो जी पुंडाई ती; २. ला.
कांहीं कारणानें जास जसें मनास पाटेल तसें
वर्तावें अशीही त्या जी पुंडाई ती.

भाव, ३. अंतःकरणाचे जे अनेक वृत्ति तेदतीही

करून होता तजे अंतः करणाचे अनेक स्थिति भेद
ते प्र०; ३०, मी त्याला बंधु भावाने पाहतो आणि ती म
ला शत्रु भावाने पाहतो, मला जो कोप भावाने पाहत
होता तो आज स्नेह भावाने पाहू लागला : २, दे
व, गुरु, औषध, मंत्र, इ० कांचा ठायीं कोणे काचा हा
ईश्वरच, यापासून माझे बरे होईलच, अतएव सर्व
था यालाच सेवावे, इ० रूप किं० यांत काय आहे, याचे
सेवनाने कांहीं वाचयाचे नाहीच नाही, किं० वाईट
च होईल, इ० रूप अंतः करणाचा होतो निश्चय तो;
३०, जसा भाव तसे फळ उ० यथ, भाषण, इ० कांतील
जो आशय तो; ३०, यालिहिण्याचा भाव कळत नाही : ४,
श्लोक वाक्य इ० कांचा सारांश भूत जो अर्थ तो किं०
सामान्यतः जो अर्थ तो : ३०, या श्लोकांतील सर्व प
दांचा अर्थ समजला पण भाव काय तो समजला नाही;
अस्मास प्राकृत श्लोकाचा भाव समजतो परंतु संस्कृ
त श्लोकाचा भाव कळत नाही; ५, शृंगादि रसांची
अभिव्यंजक जीं स्वेदरोमांच, उ० लक्षणं होता ती प्र०;
६, वेष्ट्यादिक जो त्या त्या रसाचा अभिनय करितात-
तो; ७, कोणक अर्थीचें जें अस्तित्व तां; ३०, जेथें ध
नाचा भाव तेथें विद्येचा अभाव असें प्र० असतें; ८,
केवळ धातूचाच वाच्य जो अर्थ तो; ३०, चाल उ० धा
तूंपुढें पेंहाप्रत्ययभावीं होता; ९, अर्थ मात्राचे बोधी
विशेषण ते करून भासत असतो जो त्या वरील धर्म तो;
३०, ब्राह्मणा वरील जो भाव तो ब्राह्मणपणा : १०, पदार्थ
मात्राची उत्पत्ति, नाश, वृद्धि, क्षय, इ० रूप जा अनेक
अवस्था त्या प्र०; ११, तनु, धन, इ० जे वाराविषय
त्यांचे विचार करण्याचीं लग्न कुंडली गत जीं वारास्था
नें तीं प्र०; १२, को० बाजार, पेंठ, इ० कांन जिनसपा

नस,

नस, इ० घेण्या देण्याचा असतो जो दर तो, भाव
साडणें प्र० अंगात संचरित जें पिशाचादि त्याणे अं
गातून जाणें किं० कोणे कानें मरणें किं० नाश पावणें
किं० नाश पावण्याचा किं० मरण्याचा रंगास येणें.

भावई, स्त्री० भावया.

भावकुंडली, स्त्री० कोणता ग्रह विचलित झाला हें
पहायासाठीं मांडितात जी कुंडली ती.भावचलित, २ लि० तन्वादि स्थानां असून अंशोंक
रून चलित झाला जो भावादि ग्रह तो.

भावजई, स्त्री० भावजय.

भावजय, स्त्री० आपले भावाची जी वाय को ती आ
पल्यास.

भावंड, न० बहीण किं० भाऊ यांचें सामान्य नाव.

भावणें, कोणेक अर्थ हावरा, हाथाईट, हागुरु. हा
ईश्वर, इ० अशा भावानें मानणें; २, कोणेक प
दार्थ किं० कांहीं एक गोष्ट शरीरास किं० अंतः क
रणास मानणें; ३०, इथली हवा मला भावत नाही,
असली कुज कीं भाषणें तुझाला बरीं भावतात.भावना, स्त्री० कोणेक पदार्थास अस्तित्वें करून
किं० विवक्षित गुणवैशिष्ट्यें करून मानण्याचा
जो अंतःकरण व्यापार ती; ३०, ईश्वरास मूर्ति
नाहीं स्वगी परंतु पूजेसाठीं मूर्ति आहे अशी भा
वना करावी लागते; हा साधु आहे अशी भाव
ना करून तुझी त्याला वंदा; २, वातपित्तादि नृ
नाधिका मुळें शरीर प्रकृतीचें जे अवस्था भेद
होतात ते प्र०; ३, भाव द्वितीयार्थः ४, रसाय
नादिकोस औषधी रसाचीं पुढें, अग्निपुढें,
इ० जे संस्कार करितात ते प्र०; ५, बीजगणि

तांत

भाव

तांत गुणनाचा एक प्रकार आहे जाचे अवांतर भेद अंतर्भावना, समासभावना, तुल्यभावना, असे आहेत : ६, कों० कोणेक पदार्थाचा जो प्रकृतिस्वभाव तो : ३०, या अंग्याचा भावनाच अशी कीं कोईपाशीं अंबट असावें.

भावभगत, स्त्री० मनुष्यादिपदार्थाचा किं० कोही एक गोष्टीचा कोही दिवस असतो जो भरभराट ती भा० तिची अचिरच्छायातावर्णायाची असतां प्र० : २, कों० बाजारांतील दरदाम इ० संबंधी किं० कोणकाचे मंसार इ० संबंधी जें अधिक उणें वर्तमान ती.

भावभक्ति, स्त्री० भावभगत.

भावयी, स्त्री० ज्येष्ठा अमावास्या.

भावला, पु० बाहुला.

भावली, स्त्री० बाहुली.

भावलें, न० बाहुलें.

भावशबल, न० अंतः करणांत एकचरस पूर्णतान होतां अनेक शृंगारादिरसांचा जो मिश्रीभाव होतो तें.

भावसंधि, पु० जो एक शृंगारादिरसद्वयांत होत असतो तो पूर्णनाहीं झाला तो त्याचा उपमर्द करून दुसरा भयानकादिरस उठतो पुनः त्याचा उपमर्द करून प्रथमा शृंगारादि उठतो किं० तिसराच उठतो असा जो रस प्रकार तो.

भावळ, पु० कों० अनेक जे भाऊ ते प्रा० अनेक वचनांत प्र० : ३०, दोघे भावळ रोजगारी आहेत.

भावा, पु० भवताचा जो वडील भाऊ तो.

भावार्थ, पु० श्लोकादिकांतील सारांशभूत अर्थ तो : २, भावदितीयांश ; ३, अंतः करणाचा नि

क

भाषा

व्यपट जो भावतो अ० खरेच सांगणें, बोलणें, इ० कांचें वि० ३०, तो भावार्थ गांवास गेल्या मी आपल्या पाशीं खांदें सांगेन.

भावार्थ, ३ लिं० जाचे अंतः करणांत कपट नाही दुसरा जें सांगेल बोलेल तें खरें वाटतें अशा स्थ भावाचा जो मनुष्य तो.

भावांखे, पु० कों० बावांचे.

भावित, ३ लिं० मनानें भावना जाची केली किं० जास भावना दिली असं ओषधादिक तो.

भावी, ३ लिं० भविष्य कालां हाणार जे कोही तो.

भावीक, ३ लिं० देव, गुरु, औषध, इ० कोपास्तून बरें होतें इ० जें त्याचें माहात्म्य लोकशास्त्रांत सांगता.

त त्याजवर जाचा मनः पूर्वक विश्वास असतो तो भावीण, स्त्री० आपला दादला सोडून कोठें देवच्छानी जाऊन देवाचे नंदादीपांतील नेल आपले डोईवर घेईन देवाची दासी झणवून राहत्ये जी स्त्री ती ; २, रा० भावणीचा कोसोटा ह्म० धण्याला नपुसता पाहिजे त्यापेठ्याचा उपभोग वा अमाजो वस्त्र, पाच, इ० पदार्थ असतो त्याला ह्म०.

भावुक, ३ लिं० सं० भावीक.

भावो, पु० भाओ.

भावोजी, पु० भाओजी.

भाष, स्त्री० भाक.

भाषण, न० बोलण्याचा व्यापार तो ; २, तेणें करून वाणीपास्तून निघतो जो शब्द समुदाय वें.

भाषा, स्त्री० बोली प्रथमांश.

भाषांतर, न० एका भाषेनें किहिलेला जो ग्रंथ इ० त्याचा दुसऱ्या भाषेंत जो अर्थ कळता तें.

भाषित,

भाषि

भिका

भाषित, १लि० कोणेकानें उक्त जो कांही एक शब्द
किं० अर्थ तो; २, न० कोणेकाची जी उक्ति तें.

भाषी, १लि० बोलणारा, इतु प्रा० स० प्र०; ३०
मित बोलण्याचा स्वभाव जाचा तो मित भाषी. अ
लभाषी, बहुभाषी, मधुरभाषी. इ०.

भाषाण, स्त्री० भाषलेल्या पदार्थास जो विलक्षण
वासयतो ती.

भाष्य, न० कोणेक मूल ग्रंथ धरून त्याची व्याख्या क
रीत असता व्याख्येन जें शब्द वाक्यादिक विन पड
तें त्याची नेणें नेणें भाषणच व्याख्या करावी अ
शा प्रकारचा जो व्याख्या ग्रंथ तें.

भास, पु० कोणेक अधिष्टानी हा असुकच अशी नि
श्चयात्मकता पावलेलें नव्हे हा असुक अमेल का
य इतकें कांहीं एक अर्थविषयीं हा तें जें ज्ञान तो
उ०, बाहेर कोणी आला असा मला भास झाला,
शरीरांत ज्वराचा भास होतो.

भास, स्त्री० कां० भात भरडले असता त्याचा कांहीं
कणांश, कांहीं तुपांश असें मिश्रित जें बारीक
चूर्ण निघतें ती.

भासकटणें, को० गळकटणें.

भासकणें, को० गळकटणें.

भासणें, कोणेकास कोणेक अर्थ भासविषय होणें

भासळ, १लि० को० भाषीनें विशिष्ट जी करड, तां
दूळ, इ० तो.

भासळणें, को० करड, तांदूळ, इ० कानीं भासळ
होणें; २, भिस्ळणें या अर्थ स०.

भास्कर, पु० सूर्य.

भास्करी, स्त्री० भाकरीस स०.

भास्कर,

भास्वर, १लि० प्रकाश जाचा पडतो असें जें रूप
किं० तद्विशिष्ट अग्नि, सूर्य, हिरा, इ० तो.

भाळ, न० कपाळ प्रथमा यें.

भाळणें, कोणेकानें कोणेक विषयाचा मोहानें-
किं० दुसऱ्यानें केला जो मार्चना घुपाय तेणें क
रून तें बरें में वाटून अंतःकरण वृत्तीनें तिक
डे वळणें.

भाळी, स्त्री० अनेक काम दांचे तुकडे आडवे
मांडून त्यांस मध्यं मध्ये गांथण घेऊन जो सा-
दीसारखा पदार्थ करितात ती.

भिकटणें, रा० वृक्ष. वृक्षाची रवादी, इ० और बड
णें.

भिकणी, स्त्री० हांतरुणावर आलेले देंकूण दुसरे
दिवशीं बोहेर दाकायास सांपडावे सणून आंत
देकूण रहाया जो गा छिद्रें पाडले ला जो लांकडा
चा तुकडा हांतरुणा जवळ बाळगतात ती.

भिकणें, न० भिकमागून मिळवलेलें जें धान्यादिक
तें; २, देणारा नें धर्म स्मरण दिलें तरच मिळया
चें नाहींतर घेणाराचा जोराचा लायाचा नाहीं
असें जें उपाध्या. जोशी, संत, भिक्षक इ० को
स यजमान इ० कोपासून मिळत असतें तें.

भिकबाळी, स्त्री० भिक्षेनें स्वरणादि मिळवून त्या
चें बाळीसारखें भूषण करून मुलगाचे उजवे
कानांत घालितात ती; २, कोणी भिक्षानमाग
तां एखांच करून शोधार्थ कानांत घालितात
ती.

भिकार, न० भिकाऱ्यांचा जो समुदाय तें; २, स्त्री०
१लि० संपत्ति मात्र लोक जेथें नाहीं तें किं० वि

व

भिका

भिजा

वक्षित वस्तु पाहिजे ते व्हां मिळत नाही किं० उल
न होत नाही असा जो देश, ग्राम, इ० त्यास
उ०, येथें भाजी देखील मिळत नाही अशा भिका
रगावांत कशास राहिलां.

भिकारखोड, स्त्री० भिकारचाळा.

भिकारचाळा, पु० वस्त्रें फाटलीं तथापि दंडयाळू
न नेसावीं धातुमय पात्राच्या अनादर करून का
ष्ट, मृत्तिका यांचीं चपाचें करावीं अध्ययनादि
चांगले उद्योग सोडून सोंगटीं इ० खेळावीं इ०
शिष्ट संभावित जनास अयोग्य दिसाया जो गीजी
खोड कोणे कास लागले तो.

भिकारचौट, पु० दरियास किं० रुपणास निंदेनें-
स०; २, किंमत, बळकटी, पुष्टता, इ० गुणांनीं
हीन जो पदार्थ त्यास किं० विवक्षित कार्यास पु
राया जो गावळें असा जो उणा पदार्थ त्यास निं
देनें स०.

भिकारडा, पु० भिकाऱ्यास निंदेनें स०.

भिकारभोंपळा, पु० कपाळ करंदा जो त्यास स०.

भिकारलक्षण, न० भिकारचाळा.

भिकारी, पु० भीक मागून पोद भर तो तो; २, भिका
रचौट; ३, दुसऱ्यानें हिताची गोष्ट सांगितली अ
सतां ऐकून ये, लाभाविषयीं पराङ्मुख असावें,
जाकामांत तोटा, नाश, त्याविषयीं सादर असा
वें, अशा स्वभावाच्या जो मनुष्यादि त्यास स०.

भिकाळ, स्त्री० भिक्षाळ.

भिकुटणें, भिकटणें.

भिकूट, १ लि० भिजा.

भिकूण, पुं० टेंकूण.

भिंग, न० अरसा, उपनव, इ० करायाचें उपयोगीं
पण्यासारखा सपाट जो कांचेच्या पदार्थ करितात
तें.

भिंगरी, स्त्री० चातीसारखें परंतु आंखूड दांड्याचें
एक मुलाचें खेळणें आहे ती; २, भोंवरी खणून
बेल आहे; ३, तिचें फळ; कोणे काचे पायांस भिं
गरी असणें स० सारादिवस फिरत असावें असा
स्वभाव असणें.

भिंगोरी, स्त्री० भिंगरी.

भिजकट, १ लि० थोडेसें भिजलेलें जें लांकूड, गव
त, वस्त्र, इ० तो.

भिजका, १ लि० भिजलेलें जें लांकूड, तृण, वस्त्र,
इ० तो त्या भिजलेपणास जे व्हां दोषरूपता आहे
ते व्हांच मा० प्र०.

भिजणें, शक्य जो काष्ट, भूमि, वस्त्र, पाच, धान्य,
इ० पदार्थ तो, उदक, दुग्ध, इ० सद्रव पदार्थांचें जो
ला होणें, भिजत पडणें स० कोणे काम वडीसन
लागतां लांबणीवर पडणें, याच अर्थे भिजत कां
बळें पडणें, भिजत घोंगडें पडणें इ० प्रयोग करिता
त, कर्ता अन्य असतां भिजत कांबळें घालणें, ठे
वणें, इ० प्र०.

भिजवण, न० खरकटीं भांडी इ० कांस बाळून घट्ट
चिकटलेलें जें खरकटें इ० तें भिजून शिथिल व्हा
वें खणून त्यास भिजलेली माती, राख, इ० जें ला
वून ठेवितान तें, २, भात, पाठ, इ० भिजपाचाचें सा
धन जें ताक, पाणी, इ० तें.

भिजाणा, पु० भिजल्यामुळे मृदु झाला जो हरभ
रा, इ० दाणा तो.

भिंग,

भिडणें,

भिड

भिर

भिडणें, कालरूप किं० देशरूप अंतर मध्ये ईष्या
च न राही असें कोणेकानें कोणेकाचे जवळ येऊ-
न संबद्ध होणें : ३०, अवकाश होतातों घरनीटक
रावें तें केलें नाहीं आतां पावसाळा येऊन भिडला
आतां कसें होईल. दूरवेंस अंगाशीं भिडून को ; २,
स्थलांतरां पाठवाया करितां कागद इ० कां०चा
सिद्ध केला जो लाखोटा पुडकें. इ० त्यांतच दुस-
रा एका दा मागून समाविष्ट करणें : ३०, तुम्हा
आपले लाखोटांतच येवदा माझा कागद भि-
डून पाठवा.

भिडती, पु० रा० भेडतू.

भिडसरू, भिडसारू, ३लि० भिडस्त.

भिडस्त, ३लि० कांहीं एक कर्म करण्यास किं० बोल-
ण्यास, जाला दुसऱ्याची भारी भिड वाटत्ये तो -
किं० दुसऱ्याचा मुख्य संकोच जाला भारी तो.

भिडावणें, कोणकानें कोणेकाचे भिडेनें विशि-
ष्ट होणें.

भिणभिणणें, भणभणणें द्वितीया र्था.

भिणें, भीतीनें विशिष्ट होणें, ह्य० भित्पापाठीं
ब्रह्मराक्षस.

भिण्ड, स्त्री० गृहादिस्थलास आवर आवें इत्याद्य
र्थ दगड, विटा, चुना, मानी, इ० कां०चा जोर
चं ना विशेष करितात ती ; २, नेत्रांस कांहीं
कारणामुळे जें केवळ आंध्य येतें त्यास ह्य०.

भितर, अ० आंत.

भितरसचाई, स्त्री० कोंणेंक व्यवहाराचा ठायीं
संभावित असतो जो नफा तो झुळीत उडवटीजी
नुकसानी होईल ती.

भितरा,

भितरा, ३लि० भयनिमित्त थोडें असताही फार
जाणें भ्यावें अशा स्वभावाचा जो तो.

भितळा, पु० कों० लांकूड फोडून काढिलेला जो
मोठा टलपा तो.

भिताड, न० जिजवर आछादन नाहीं अशी जी
भित तें.

भिताळा, पु० भितळा.

भिति, स्त्री० सं० भित प्रथमा थं३.

भित्रा, ३लि० भितरा.

भिनणें, शरीर, वस्त्र, इ० पदार्थांचे ठायीं तेल,
दूध, जल, इ० पदार्थांनीं स्वरूपतः किं० विष,
औषध, इ० कार्तीं स्वशक्तिद्वारा सकला वयवा-
यच्छेदें करून व्याप्त हाणें : २, ला० दुसऱ्यानें
सांगितलेले जें बरें किं० वाईट तें पुरतें पणीं
मनांत ठसणें.

भिनारणें, कों० भिनणें.

भिन्न, ३लि० भेद प्रथमार्थानें जो विशिष्ट तो : २,
निराळा ; ३, कुठका जो पात्रादि पदार्थ तो.

भिन्नभाव, पु० दुजाभाव.

भिंबिरटें, न० कों० उजाड लागलें ह्मणजे होतें जें
झंजुक मुंजुक तें.

भिंभिरकटें, भिंभिरडें, न० कों० भिंबिरटें.

भिरकांडी, स्त्री० झोकांडी : ०, आभावाचून
निरर्थक परिभ्रमण त्या, मार, रवा, इ० धातू यो-
गां प्र०.

भिरकावणें, झगारणें.

भिरड, स्त्री० ओंथाचा आवेश : २, पु० शंभगा,
अंबा. इ० ह्मसांस एक कमि रूप रोग लागत
असतो

का ती ; ३०, तुला बापाचे देखत बायकोशीं बो
लावयास कांहीं भीड वाटत नाही, भीडचे प-
णें स० परिचय पडतां पडतां हळूहळू भीड जिं
कणें; भिडेचा स० जाणें कांहीं एक गोष्टी विष-
यां भीड घातली असतां सहसा मोडवत ना-
हीं तो ; ३१, अल्प अवकाशांत बहुत पदार्थ स-
माविष्ट झाल्यामुळे होत्ये जी दाटी ती ; ३०, आ-
जंदेवळांत मनुष्यांची फार भीड झाली उभें र-
हायास जागा सांपडे ना.

भीड भाड, स्त्री० भीड, मुग्यसंकोच, इ० ती.

भीड मुरबत, स्त्री० भीड भाड.

भीत, ३लि० भयपावला तो.

भीतरीं, भीतरी, अ० भितर.

भीति, स्त्री० भय; प्रा० प्रथमाथं, प्र०.

भीम, ३लि० भयंकर; २, पु० भीमसेन.

भीमसेन, पु० एक पुराण प्रसिद्ध बलाढ्य रा-
जा होता; २, ला० शरीरानें धष्टपुष्ट बळक-
ट रचणे ही बहुत असा जो पुरुष त्यास स०.

भीमसेनी कापूर, पु० कापुरांत एक भेद आहे.

भीषण, ३लि० भयंकर.

भीष्म, पु० मोठा योद्धा, बलचारी, सत्यप्रतिज्ञ,
प्रौढ, असा पुराण प्रसिद्ध एक क्षत्रिय होता-
तो; २, ला० बुद्धीनें गंभीर, सत्यप्रतिज्ञ, इंद्रिय-
निग्रही, शूर, असा जो पुरुष त्यास स०; २,
टंकणास स०.

भीष्मप्रतिज्ञा, स्त्री० कधीं हीं टळायाची नाही अ-
शी कोणी केली जी प्रतिज्ञा ती.

भीस, स्त्री० रा० हजामत न केव्यामुळे मुठींत
सां

सांपडायो जोगे वाटतात जे केश ती; २, कुचा, शे-
ळी, मेंढी, इ० कांचे अंगावर मुठींत धरायास
सांपडे इतकी मोठी असत्ये जी लोंकर ती.

मुइकोट, मुईकोट, पु० पर्वताचा आश्रय न-
सतां मुईवरच तट बांधून करितात जो किल्ला
तो.

मुइकोळाळा, मुइकोहळा, मुइकोहाळा,
मुइकोहोळा, पु० एक अरंण्य औषधीचा-
कंद आहे.

मुइकोंळाळा, मुइकोंहळा, मुइकोंहाळा,
मुइकोंहोळा, पु० मुइकोळाळा.

मुईकोंळाळा, मुईकोंहळा, मुईकोंहाळा,
मुईकोंहोळा, पु० मुइकोंळाळा.

मुईकोळाळा, मुईकोहळा, मुईकोहाळा,
मुईकोहोळा, पु० मुइकोळाळा.

मुइकोळाळी, मुइकोहळी, मुइकोहाळी,
मुइकोहोळी, स्त्री० मुइकोहळ्याची वेल ती.

मुइकोंळाळी, मुइकोंहळी, मुइकोंहाळी,
मुइकोंहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुईकोंळाळी, मुईकोंहळी, मुईकोंहाळी,
मुईकोंहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुईकोळाळी, मुईकोहळी, मुईकोहाळी,
मुईकोहोळी, स्त्री० मुइकोळाळी.

मुइकोहळें, मुइकोहाळें, न० मुइकोहळा.

मुइचाँपा, मुइचाँफा, मुईचाँपा, मुईचाँ-
फा, पु० पानें फुटायोचे अधां मुईतुनच जा-
लाकुलें येतात असें एक फुल झाड आहे.

मुईचार, स्त्री० रा० ओलें गुरें इ० कानीं भक्ष-
याचें

याचें तृण ती.

भुईठाकूर, पु० रा० केवळ खुजा जो मनुष्यादि-
त्यास ह्म०.

भुइतरवड, पु० एक औषधी झाड आहे जाचें
पात्यास सोनामुरवी ह्मणतात तो.

भुइनळा, पु० भुईवर ठेऊन लावायाचा असा
दारुभरून नळाकरितात तो.

भुइपारणें न० पात्रावांचून भूमीवरच अन्ना
दिवाडून भोजन करावें असें जें कोणीचातुर्मा
स्यादिकांत व्रतकरितात तें.

भुइमाडें, न० दुसऱ्याचे भूमीवर गृह इ० बांधि
लें असतां तन्निमित्त जें भूमीचे धन्यास भा
डें प्रतिवषट् द्यावें लागतें तें.

भुइमाडा, पु० कों० आपल्या आपण बीज पडू
न रुझला जो माडा तो.

भुईमूग, भुइमुग, पु० जालाभुईतच मुळ्यां
सडोंगा लागतात असा एक वेल आहे.

भुईसर्पट, भुइसर्पटा, अ० कों० मूमीशीं स
र्पटत असे असें भूमीपासून उंच असाची-
जी वृक्षाची खांदी, घराचें पारखें, इ० त्यां
चें जें मूमीबराबर असणें किं० तीर, गो
ळी, इ० कांचें जाणें इ० कांचें वि०.

भुईसांड, भुइसांड, ३लि० रा० जमीनसांड

भुई, भुई, स्त्री० जमीन.

भुक, ३लि० जातें जो भोगणारा किं० भक्षिणा
रा तो तद्भुक; उ०, पृथ्वीतें भोगितो तो पृथ्वी
भुक, राजा, दासी भुक ह्म० दासीतें भोगणा
रा, वायूतें भक्षणारा तो वायूभुक सर्प, आ
खु

खु भुक, भुजंगभुक, इ० समासी म०.

भुकटी, भुकणी, स्त्री० बुकणी.

भुंकणें, कुत्र्यानें आवेश पूर्वक ओरडणें.

भुका, पु० भुकणी.

भुकाळू, ३लि० क्षुधा जाला वरचेवर लागत्ये
आणि लागली असतां कंठवत नाहीं अशा
स्वभावाचा जो तो.

भुकिस्त, ३लि० भुके बंगाल.

भुकी, स्त्री० बुकणी; २, ईशान्याचें क्षुधागर्भ
न जेवितो तो; ह्म० भुकीतो स्तरवी, धा० या
ह्मणीतच म०.

भुके कंगाल, ३लि० भुके बंगाल.

भुकेणें, भुकेनें विशिष्ट ठाणें; २, ला० कोणक प
दार्थाविषयीं आशंसयणें; उ०, मी त्याचें ने
दा विषयीं भुकेलों आहे.

भुके बंगाल, ३लि० खावयाम भिळणें ही जाला
कटीण असा जो पगकाष्टेचा द्रिद्रीतो.

भुकेला, ३लि० क्षुधित; २, जाविषयावर जा
ची सर्व भावें प्रीति तो त्याविषयीं.

भुक्त, ३लि० भोगिला किं० भक्षिला जो पदार्थ
इ० तो.

भुक्ति, स्त्री० भोजन व्यापार; २, सूर्यादि ग्रह,
चक्र, काळ, यांची जी गति ती.

भुगा, पु० बुकणी.

भुंगा, पु० भ्रमर; २, स्त्रियांचें तदाकार शिरो
भूषण असतें तो.

भुगी, स्त्री० बुकणी.

भुज, पु० बाळब्यापासून अंगुल्यग्र पर्यंत
जो.

भुजं

जो हात तो ; २, चतुष्कोण, त्रिकोण, इ० जीं क्षेत्रें त्यांचीं एके कोणा पासून दुसरे कोणा पावेतो जीं सूत्रें तीं प्र०, २, राशिचक्रामध्ये नवद्वंद्वं अंशां हून न्यून किं० पराकाष्ठान घट्ट अंशां जें प्रमाण तो.

भुजंग, पु० जावेशिरीं दशांक चिह्न असतें असा जो सर्प तो प्रा० मोठा असतां ह०.

भुजणें, कों० भाजणें, श्रद्धा भवेंत प्र०.

भुजपत्र, न० भूर्जपत्र; २, ला० फारपातळ पणा मुळें किं० केवळ जुनें झाल्यामुळें जें निर्जीव वस्तू, कागद, इ० त्यास ह०.

भुजबल, न० सं० बाहुबल.

भुजा, स्त्री० ग्रं० भृज.

भुजारी, भुंजारी, पु० भडभुंजा.

भुजिपत्र, न० भुजपत्र.

भुटा, भुट्टा, पु० मक्याचें कणीस.

भुट्टेचोर, भुट्टेचोर, पु० जो प्रसिद्ध पणें दर वाडा घालीत नाहीं घरचे मनुष्यांची असा वधता लक्षून हळूच युक्तीनें लहान सान वस्तुचोरून नेतो असा जो चोर तो ; २, ला० यजमानाचे संसाराची पोटागजां सनांही तोंडावर गोडबोलून आपलें कार्य साधावें असें मिळाले असतात जे भोजन भाऊ त्यांस ह०.

भुडकी, स्त्री० भुडकी प्रथमायं.

भुडभूड, अ० अनु० शब्द होई असें ओवळगळ्याचे पात्रांत पाणी भरणें किं० त्यांतून ओतणें इ० कांचें वि०.

भुंडा.

भुता

भुंडा, २, लि० माघारीं मुरडलीं आहेत शृंगे जाची असा जो गोमहिष्यादि पशू तो ; २, बोडका द्वितीयायं.

भुतरवान, न० रा० केंसट्या मोकळ्या सुटलेल्या, राख, धूळ, इ० कांतीं अंगजाचें मळलेलें, असें उच्छृंखल, बिद्रूप, जें पोर इ० त्यास ह०.

भुवरवाना, पु० अनेक पिशाचांनीं अधिष्ठित जें स्थल तो ; २, दुसऱ्याचे मानेस बसावें, दुसऱ्यास उपद्रव करावा. इ० रूप जो पिशाच संबंधी व्यवहार तो ; उठणें माजणें इ० कांचे योगी प्र० उ० जिकडे तिकडे भुतरवाना उठला आहे दुपारची बाहेर जाऊं नको ; २, भुतरवान.

भुता, रा० पु० भुत्या.

भुताटकी, स्त्री० कोणाचें वाईट करण्याविषयीं किं० बरें करण्याविषयीं भुतास कांहीं देऊं करून त्याजवर उठवावें किं० बसवावें इ० रूप जो भूतसंबंधी व्यवहार तो.

भुताटणें, मनुष्यादिकां नें कोधादिकां मुळें भूत आंगी आल्यासारखें अनावर पणें चाळे करूं लागणें ; उ०, यागाईनें काल चांगलें दूध दिलें आज कां भुताटली नकळे हातला वूंदेत नाहीं, बांसरालाही जवळ वेवूंदेत नाहीं.

भुतारणें, रा० भुताटणें.

भुताबळ, स्त्री० पिशाचांचा जो समुदाय तो ; ह० वेताळाचे मार्गे भुताबळ आहेच.

भुताबळें, न० दारूचा अनेक चिंचुंझा तो टे, इ० एकत्र मुईवर मांडून त्याजवर घोडी

शी

भुता

भुर

शी दारूयाळून एकदांच पेढिवतात त्यारचना
विशेषासह.

भुताळा, भुताळ्या, १. लिं. दुसऱ्याच्या नाशा
हावासाणून व्याजवर मुतें घालितो तो.

भुत्या, ३. अंगावर कवड्यांचीं भूषणें, तेलक
टवस्थें, हातांत पोतधारण करून भीक मागणा
रा असा भवानीचा भक्त आहे तो.

भुदकन, कर, दिशीं, बुदकन.

भुदगा, ३. रा. भाजी, भांडें, इ. कांचा करप
ल्यामुळे राखुंडीसारखा होतो जो परिणाम
तो.

भुपकार, ३. भुभुकार.

भुपाळी, स्त्री. भुपाळी.

भुभुकार, ३. गानरांच्या जोडसाहाच्या शब्द
तो.

भुभुक्षित, १. लिं. बुभुक्षिताचा अपभ्रंश.

भुमका, स्त्री. रा. घासाभिमानिनी. जी भूरू
पदेवता ती.

भुमखान, न. रा. दोळ, गोचीड, चांचड,
भिकार, इ. कांचा एकदांच अतिरिक्तप
णें प्रवृत्त होतो जो समुदाय नें, उठणें धातु
योगी प्र.

भुम्या, ३. जाठिकाणी जाचे पाडवडील नांदत
आले तो त्याठिकाणाचा; २, ला. कोणेकसू
लाचा किं. कांहीं एक व्यवहाराचा बहुत परि
चयामुळे पुरा माहितगार साळेला जो त्यास
ह.

भुयार, न. पर्वतादिकांत भुईचे पोटीं असले
जी

जी गुहेसारखी पोकळ जागा तें किं. गृहादिकां
चे भूमीचे पोटीं कांहीं वस्तु ठेवाया करितां जी
हो दासारखी बांधून जागा केली असले तें.

भुरकट, १. लिं. इषत् भुरका जो वर्ण तो आणित
दिशिष्ट जो तो; २, अ. स्वच्छपणें नव्हे असें दृष्टि
दोष, अंधकार, किं. दूरस्थितत्व इ. कारण
मुळे अंधक अंधक दिसण्याचें वि.

भुरकण, न. रा. व्याघ्राचा शब्द; २, रडण्याचा
वेग बला नें जो आटोपून धरिला असतो तो अ
कस्मात् बाहेर पडल्यामुळे जो मोठा शब्द हो
तो तें.

भुरकणें, कटी, रशीर, इ. पातळ पदार्थ भुर
कामारीत र्याणें; २, रा. व्याघ्रानें स्वजाती
य शब्दकरणें; ३, न. केवळ कोवळे जें शा
हाळें तें.

भुरकन, कर, दिशीं, अ. भरकन पथमा
थ.

भुरका, ३. कटी, रशीर, इ. पातळ पदार्थांचें
हस्त, चमत्था. इ. कां पासून शब्द होई असें
भुरकानें जें आकर्षण तो, मार, घे, धातुयो
गी प्र. २, भगवती द्वितीयाथ; ३, संके
तानें एक जो रुपया त्यासह; ४, १. लिं. एक
वर्ण आहे; ५, तद्विशिष्ट जें जल, केश. इ.
तो.

भुरकाड, न. दे. जेथें पाणीं टिकत नाही अशी
जीमाळ जमीन तें.

भुरकाडी, स्त्री. दे. कावळकाठी प्रा. अनेक व
चनांत प्र.

भुरकी,

भुर

भुरकी, स्त्री० घोड्याचे नेत्रादिसर्वांग झाकाया
जोगें जें शिंबून आच्छादन वस्त्र केले असतें
ती.

भुरंगुली, स्त्री० भुरंगुलें, न० कों० भात,
इ० कांची लाही.

भुरदंड, पु० दुसऱ्याच्या कांहीं जिन्यास आपणा
पासून हारवला किं० जा मीनगत, इ० व्यव
हार कांहीं अंगास आला इ० कारणामुळे
नाहकजें द्रव्यादि भरावें लागतें तो.

भुरभुरा, २लि० भुरभुरीत.

भुरभुरीत, २लि० भुरभुरजळ्याजोगें हल
कें जें लांकूड, गोंबरी, तृण, इ० तो.

भुरभूर, अ० अतु० हलका, तत्वांशरहित, जो
तृण, काष्ठ, इ० पदार्थ त्याचें जें क्षराक्षरज
ळणें त्याचें वि० २; एकत्रजमलेल्या मनुष्यानीं अ
कस्मात् तळमोकळा पडायाजोगें एकाचे मा
गून दुसरानियाला, दुसऱ्याचे मागून तिसरा
नियाला, अशा प्रकारें अन्यत्र जाण्याचें किं०
कांणेक तळभरला जावयाजोगें अन्य स्थला
पासून तादृश येण्याचें वि० ३; उ०, पत्रावळी
च्या फडमांडतांच भोजन भाऊ भुरभूरनियो
न गेले आणि पात्रें मांडतांच भुरभूरजमले-
काय सांगावें.

भुरली, स्त्री० रा० एकचिमणीसारखें परंतु मो
ठें असें पांखळ आहे ती.

भुरलें, न० कों० भात बहुत दिवस ठेविलें अस
तां आंत सपक्षक्षद्राणी उत्पन्न होतो तें
भुरवणें, न० कों० जमीन चोपायाचें मोठें जें
चोपणें

मुल

चोपणें तें.

भुरशी, स्त्री० कों० भुरशी, भूयसीचा अपभ्रं
श.

भुरळणें, छिद्रमोठें होण्यासाठीं आंत खिळा
इ० घालून त्याचे फिरविण्यानें भोंतालचा
परिधि घांसणें.

भुरळ, स्त्री० भुरळें.

भुरळें, न० कोणी आपल्यावर मंत्रप्रयोग किं०
गोडगोड भाषण, आर्जव, इ० केल्यामुळे
केवळ तत्परवशावावें असा पडतो जो मो
हतें.

भुरा, २लि० कों० भोरा.

भुरी, स्त्री० कों० लांकूड, गोंबरी, इ० कांची
सफेतराख ती.

भुरुभुरू, अ० भुरभूर.

भुऱ्यावणें, रा० भुरळणें.

भुऱ्यो भुऱ्यो, अ० रा० करणें धातुयोगीं म० भु
ऱ्यावणें.

मुलणें, कैफ, संपत्ति, इ० कांचा योगानें वैशुद्ध
होणें; २, कांही पदार्थांचांगला असा वाट
ल्यामुळे कर्तव्या कर्तव्यादिविचार सुटून त्या
जवर केवळ लुब्ध होणें.

मुलताप, मुलथाप, स्त्री० दुसऱ्यास निश्चय
आपलें कार्य होईल इ० रूप भरंवसा याव
याजोगा कोणी करता जो खोटे भाषण,
खोटा लेख, इ० रूप कपटाचारती, देणें धा
तुयोगीं म०; उ०, तुझी पुढें चालू लागी हामी
आलों अशी मला मुलथाप देऊन नियोनगे
ला.

ला.

भुलवण, स्त्री० रा० भुरळ.

भुँवई, स्त्री० भंभई.

भुवन, न० भूलोकादिचतुर्दश किं० वैकुण्ठ, कैलास, इ० जे देवतांचे जे पृथक् पृथक् अने क लोक आहेत ते प्र०, इंद्रभुवन, कैलासभुवन इ० स०.

भुँशी, स्त्री० कों० भुसकट.

भुँसकट, भुसकट, न० धान्यराशींत त्याचे लंगडाचे बारीक असतें जें चूर्ण तें तेथून पृथक् केळें असतांही प्र० होतो; २, तत्सदृश काष्ठ, तृण, इ० कांचें परस्पर घर्षण, किडा, भुंगा, इ० कानीं कोरणें इ० कारणामुळे पडतें जें चूर्ण तें.

भुसकटा, पु० कों० भुसकट.

भुसकण, कन, कर, दिन, दिनी, दिशीं, अ० अनु० बसविलेला सांधा किं० छिद्रांत बसविलेली खुंटी इ० विशेष बळनलागतां क्षपकणनियणें किं० छिद्र इ० अडचणीचे जाग्यांत विशेष प्रयासनलागतां कोणे कानें क्षपकनशिरणें इ० कांचें वि०.

भुँसकूट, भुसकूट, न० भुसकट.

भुसडा, पु० बहुत घुसडल्यामुळे किं० बहुत क्षमपडल्यामुळे शरीर, वस्त्र, इ० कांचा चुरा-झालासा वाटायजोगा होतो जो जर्जरपणा तो, पडणें धातुयोगी प्र०.

भुसभुशीत, २ लिं० जामध्ये चिक्कणता, काठिऱ्यांश, नाहीं असा जो जमीन, माती, रंगड,

इ०

इ० पदार्थ तो.

भुँसा, भुसा, पु० भुसकट; २, भुसडा.

भुसाडा, पु० भुसडा.

भुँसार, भुसार, न० क्रयविक्रय व्यवहारी धान्य, आणि तृण, एतद्भूपजो माल तें; २, भुसारी लोकांचा जो समुदाय तें.

भुसारमाप, न० अघोली, पायली, इ० जें मापायाचें साधन तें भरलें भरलें नाहीं अशा प्रकारें कोणी धान्याचें घालितो जें माप तें.

भुसारी, पु० धान्याचें दुकान घालून फिरकोळ धान्यविकणारा जो उदमी तो; २, कों० भोंवरगांवीं धान्यखरेदी करून पेंढेंत नेऊन विकतो किं० भात, तुरी, इ० धान्य विकत घेऊन त्याचें तांदूळ, डाळ, इ० करून विकित असतो असा जो उदमी तो; २, कादा, लसूण, गूळ, तूप, इ० अनेक फिरकोळजिनसाचें दुकान घालून विकणारा जो उदमी तो.

भुळभुळों, अ० साखर, माती, वाळू, इ० शिथिल होऊन वाहणें, गळणें, इ० कांचें वि०; २, भिळभीळ.

भुळभूळ, अ० भुळभुळों.

भू, स्त्री० सं० पृथ्वी; भूपति, भूलोक, भूचर, भूदान, इ० स०; २, जापासून जो उत्पन्न झाला जो तद्रू; ३, अग्नीपासून उत्पन्न तें अग्निभू स्वर्ण, पद्मभू ब्रह्मा, मनोभू काम, इ०.

भूक, स्त्री० जठराग्नीस आंत पचनकरायस कीं ही अन्नादि नाहीं सें झाल्यामुळे अन्नादि भक्ष

वें

वें सें वाटायाजो गा जो दुःस्वरूप कलनाविशे-
ष उसस होतो ती; २, ला० कोणेक पदार्थ घेणें
मिळिवणें इ० विषयीं इतका, किं० एवढा, मि-
ळाला हणजे मलापुरे अशी कोणेक अवधि
पर्यंत असत्येजी झळेची थांबती; ३, लि० भु
केचा मोटला; पु० भूकलागली असतां जाचा
नें कंठवत नाहीं तो; स०, भूकेस कोंडा आणि
निदेस थोंडा, भूकें मरणें ह० उपाशीं मरणें.

भूकंप, पु० धरणीकंप.

भूकलाडू, पु० प्रवासाचें मागें स्थानिचारणा
र्थ जे लाडू इ० फराळाचें घेतात तो याचा गोष्ठ
इ० कामध्यें प्र०; उ०, तोराजपुत्र भूकलाडू,
ताहलाडू आईनें दिले तें घेऊन परदेशास नि-
घाला.

भूगोल, भूगोळ, पु० पृथ्वीरूपजो हा गोळा आहे तो
भूज, स्त्री० भुज प्रथमार्थ.

भूत, पु० देवयोन्यंतर्गत एकजातिविशेष आहे; २,
न० पिशाचद्वितीयतृतीयार्थः ३, पृथ्वी, उदक,
तेज, वायु, आकाश, हीं प्र०; ४, विश्वांतः पा-
तीजे चेतनाचेतन सर्वपदार्थ ते प्र०; उ०, सर्व
भूती ईश्वर भरला आहे; ५, दुफोडी सोंगट्या
चे खेळांत उठून गेलेली सोंगटी पुनः जी जिवं
त होत्ये तें; ६, ३ लि० पूर्वं होऊन गेलेला जो का-
ळ तो किं० त्याकाळाचा व्यवहार, गोष्ठ, इ० तो;
उ०, गेला अर्थे लाप्रत्ययांत कियेनें भूतकाळाचा
बोध होतो; उ०, भूतगोष्टीकशास सांगतां आ-
तां करून दारुबालतर मौज; ७, यदात्मलें क-
रून जो विवक्षित होत झूत; उ०, कार्याचे उपा-
दान

दान भूतदव्याचे अंगां जेजे गुण असतात ते ते का-
र्यावर अनुवृत्त होतात.

भूतरवेत, न० संबंध, शोडिंग, इ० तें.

भूतचेष्टा, स्त्री० मनुष्यादिकांस शारीर बाधा व्हा-
वी, अंतःकरणास भ्रम व्हावा, ठेवल्या जाग्याव-
रूप पदार्थ अकस्मात् नाहीं साव्हावा, नासावा,
इ० होण्याविषयीं कारणी भूतजी त्या त्या कार्याव-
रूप अनुमेय पिशाचाची कृति ती.

भूतदया, स्त्री० प्राणिमात्रावर जी दयाती.

भूतपूर्व, ३ लि० विद्यमान कालीं विवक्षित स्वरूप न-
वे परंतु पूर्वं विवक्षित स्वरूप होता जो तो; उ०,
सांपत तुमची फडणिशी गेली परंतु फडणीस
असें भूतपूर्व नावचाललें आहे.

भूतप्रेत, न० भूतस्वेत.

भूतबाधा, स्त्री० मनुष्यादिकांस भूतरुतजी बाधा
ती.

भूतल, भूतळ, न० पृथ्वीची पाठ.

भूतयैद्य, पु० देवभक्त्या.

भूतसृष्टि, स्त्री० वस्तुतः ते ते पदार्थ नसतां कोणेक
पिशाच आपलें सामर्थ्यापें ग्राम, हनी, घोडे,
बाजार, इ० किती एक पदार्थ जे क्षणमात्र दाख-
वि तो ती; २, यासृष्टींतील पिशाचें हणून जें ए-
क प्रकरण ती; ३, पंचम हां भूतांची किं० त्या पा-
सून मनुष्यादि देहाची जी ईश्वरानें केली उत्पत्ति
ती; ४, भूतचेष्टेनें अकस्मात् अतिरिक्त उत्पन्न हो-
तें आणि तसेंच अकस्मात् नाश पावतें असें जें-
गोचीड, पिस्तू, इ० कांहीं त्यास ह०.

भूदेव, पु० ब्राह्मण.

भूधर,

भूध

भूधर, पु० पर्वत; २, शेषशृङ्गनमर्पतां.
 भूप, पु० राजा; २, भूपकल्याण.
 भूपकल्याण, पु० कल्याणरागामध्ये एक भेद आहे.
 भूपाल, भूपाळ, पु० राजा.
 भूपाळी, स्त्री० एकरागिणी आहे; २, त्या रागावर
 पहांटेस सणायाचीं गाणीं असतात तीं प्र०.
 भूभा, स्त्री० भूमीची छाया ती जी चंद्रावर पडली
 असता चंद्रास ग्रहण लागते.
 भूभार, पु० पातकीजन बहुत झाले असता त्यांचा
 या भूदेवतेस होतो जो भारतो.
 भूमंडल, न० पृथ्वीचे जें हें गोलाकार शरीर तें.
 भूमि, स्त्री० पृथ्वी; २, भुई.
 भूमिका, स्त्री० सं० भूमि; २, नाटका मध्ये राजा
 दिकांचीं घेतात जीं सो गें तीं प्र०; ३, कर्मयोग
 इ० जे भगवत्प्राप्तीचे मार्ग त्या मध्ये उचरोत्तर च
 दल्या जा अधिकार पदवी आहेत त्या प्र०; ३०, आ
 पण या कर्म भूमिकेंत आहां तोंपर्यंत सर्व कर्म के
 लें पाहिजे.
 भूमिशयन, न० भूमिशय्या, स्त्री० ग्याटलें, पलं
 ग, माचा, इ० कावांचून केवळ भूमीवरच जें
 करितात शयन तें ती कंबलादि अत्यल्प
 आस्तरण असतां ही प्र० होतो.
 भूय, स्त्री० भुई.
 भूयसी, स्त्री० पुण्याहवाचनादि कर्म केले असतां त
 सांगतार्थ एकदांच उत्सर्ग करून अनेक ब्राह्म
 णास जी दक्षणा वांटितात ती.
 भूर्, स्त्री० की० नेत्राचे बुबुळावर येतो जो मारा-
 ता.

भूर्ज,

भूष

भूर्ज, पु० एक वृक्ष आहे.
 भूर्जपत्र, न० भूर्जवृक्षाची कागदासारखी जी
 साल नियत असत्ये तें.
 भूल, स्त्री० मादक पदार्थांचा मदचटल्यामुळे अं
 तः करणास येतां जो वेशुइपणा ती; २, को
 णेक प्रसंगां बरे कोणतें, वाईट कोणतें, करा
 वें कोणतें, न करावें कोणतें, इ० विचार न स्फुर
 तां अन्यथा प्रवृत्ति निवृत्ति स्वावयाजो गें बुद्धीव
 र पडतें जें अज्ञानाचें आच्छादन ती, घाल,
 पड, इ० कांचे योगीं प्र०.
 भूलोक, पु० भूमिरूप जो हा लोक तो.
 भूषण, न० शांभार्थ शरीरादिकांचा ठायां धार
 ण करितात जो सुवर्णरत्नादि निर्मित अलंका
 र तो; २, जें लोकामध्ये स्वतः शोभतें आणि
 स्वसंबंधी जो त्यासही शोभवितें, प्रतिष्ठम
 चढवितें, अतएव भूषण सदृश मानले जें वि
 द्या, कला, विनय, इ० गुण, पराक्रम, दिक
 र्म, इ० जें कांहीं एक त्यास ह्म०; ३०, विद्या
 हें पुरुषाचें भूषण आहे; पुत्राचा पराक्रम मा
 तापितरांस भूषण होतें; ३, त्याविद्यादिभूष
 णानें येवें जें भूषितत्व तें; ३०, तुह्याम लोकानीं
 चागलें झटलें असतां तेणें करून आत्मास
 भूषण आहे; ४, ग्रंथ, वाक्य, इ० कांचा वि
 वक्षित गुणाचा आधारानें कोणा करितो जें
 मंडनतें; ३०, सज्जनापुढें कसें हा वाक्य बोल
 लें असतां तो त्याचें भूषण करितो.
 भूषविणें, कांहीं एक अर्थ अलंकारादिकें क
 रून सुशोभित करणें.

भूषा,

भूषा

भेट

भूषा, स्त्री० सं० भूषण.

भूषित, ३ लि० भूषविला तो.

भूस, भूस, न० भुसकट; २, भुसडा; ३, भसा
र पथमाथं.

भुकुटी, स्त्री० भूमध्यांत कोधादिकारणा मुळें घ
डत्येजी आटी ती; २, भिवईस कोणी ह्य०.

भृंग, पु० भ्रमर.

भृंगराज, पु० माकासृणून औषधी आहे तो.

भृंगिराज, पु० भृंगराजाचा अपभ्रंश, कोणे
कानें भृंगिराज होणें ह्य० एकपिसानें मोर हो
णें.

भृंगी, भृंगा, स्त्री० ज्ञानवल्ली.

भृगु, पु० सं० ऋक् पथमाथं; २, पर्वतादिकांचा
उंचतुटलेला जो कडा तो.

भृगुपात, पु० सं० डोंगरावरून करून घेतात जो
कडे लोट तो.

भृगुवार, पु० शुक्रवार.

भृति, स्त्री० सं० वेतन.

भृत्य, पु० चाकर.

भैं, न० भय.

भैंकड, ३ लि० भिचा.

भैंकर, भैंकरें, न० एकमृगविशेष आहे.

भैंकाड, न० कों० भोंकाड.

भैंकूड, ३ लि० भेंकड.

भेग, स्त्री० भूमी, काष्ट, पाषाण, पाय, हान. इ०
कांस पडत्येजी चार ती.

भेंगलणें, भूम्यादिकानीं भेंगानी विशिष्ट होणें

भेंजूड, ३ लि० कों० चौघांत बोलायास चाला

यास

यास जाला धैर्य नाही तो.

भेट, स्त्री० गमनानें कोणेकाचा कोणेकापाशीं प
रस्पर बोलणें, चालणें, इ० आवयाजोगा हो
तो जो सामीप्य संबंध ती; प्रा० चेतनवृत्ति.
अचेतनविषयां कवित् प्र० होतो; उ०, ओह
चुंबकाची आणि लोखंडाची भेट झाली ह्य
णजे लोखंड त्यास चिकट तें; २, भिचमिचा
दिकांची चिरकालें करून गांठ पडली अस
तां परस्पर देतात जें आलिंगन ती; ३, प्रभू
सुभेदार इ० कांस भेटावयास गेलें असतां
भेटवे समयीं जें फळ, द्रव्य, वस्त्र, यान इ०
कांहीं अर्पितात ती किं० प्रभु, शिष्ट, मित्र,
आप्त, इ० कांस स्नेहाभिवृद्ध्यर्थ जो फळादि
कांहीं अपूर्वाईचा पदार्थ पाठवितात ती.

भेटणें, कोणेकानें कोणेकाशीं भेटसृणून जोसं
बंध तद्दिशिष्ट होणें; २, चिरकालें करून गां
ठ पडल्या मुळें एकमेकांचे आलिंगनानें पर
स्पर विशिष्ट होणें; ३, धनी, चाकर, सावका
र, कूळ, बादी, प्रतिबादी, दादला, बायको,
इ० जे परस्पर संबंधी त्याणी त्या संबंधिरू
पें करून स्वसंबंध्यास उपलब्ध होणें; उ०,
मला जेव्हां कोणी विचारणार भेटेल तें व्हां
सांगेन, मला जेव्हां कूळ भेटतें तेव्हां स्वष्ट
ह्य० जशास तसा भेटे आणि मनचा संश
य फिटे.

भेटबकरा, भेटबकरें, पु० न० सुभेदार,
मामलेदार, इ० कोणी आपले गांवां आ
ला असतां त्यास गांवचे अधिकारी पा
टील

भेटा

पाटील, खोत, इ० जी इत्यादिरूप भेट देतात तो ते; २, लग्नांत रासनाण्याचे वेळेस वरमाई स घाव याचा मान आहे.

भेटा भेट, स्त्री० अनेकांचा परस्पर भेटण्याचा जो व्यापार ती किं० एकाचाच कोणे काशांआ लिंगन कुशल प्रश्न इतका जो व्यापार ती; २, स्पर्शास अयोग्यता इ० कांहीं विवक्षित असतां केवळ स्पर्शमात्रां ही प्र० करितात; ३, त्यासुत ज्याची माझी भेटा भेट झाली आतां स्नान केलें पाहिजे.

भेंड, न० भोंस, बोरू, जो धळ्याचें तांदू इ० कांचे पोटीं केवळ मृदु असतो गरम; २, ला० केवळ हलकें जात तत्वांश नाही असें जें ला० कूड त्यास ह०; ३, रा० नेत्रसंबंधी जो मळ नेत्र कोणांत जमत असतो ते.

भेंडणें, आढ्या पाढ्या इ० खेळांत भेंडतू निघाव याचे जे गडी त्याणी आपल्यामध्ये दोन विभाग करून त्यास नामादि संकेत ठेऊन भेंडतूकडे जावयास दोघा दोघानी भिळणें.

भेंडतू, पु० विटीदांडू, आढ्या पाढ्या, इ० खेळांत प्रथम गडी वांटून घेते सम्यां जे दोन फांयांत दोन नायक होतात ते प्र०.

भेंडसावणें, भिवविणें.

भेंडा, पु० भिंत इ० कांचे उपयोगां विखलाचा वरंवारचून त्याचे जे अनेक तुकडे पाडितात ते प्र०; २, एक भाजी करायाचे उपयोगां फल आहे तो, आणि त्याचें झाड.

भेंडावणें, भेंडसावणें.

भेंडाळें,

भेद

भेंडाळें, न० भेंडोळें.

भेंडी, स्त्री० भेंडा द्वितीया यः २, एक वृक्ष आहे; ३, या नावाचा आरंभक दोन चार प्रकारचा औषधी आहेत त्या प्र०.

भेंडोळें, न० सूत, दोरी, कागद, इ० गुंडाळून केलें जें मोठें गुंडाळें तें.

भेणें, अ० ग्रं० मयानें; ३, तो व्याघ्राचे भेणें लाला.

भेत, न० स्त्री० रा० फणस, भोंपळा, पेरू, इ० फळ किं० लांकडाचा ओंडा इ० उभा फोडिला असतां होत जा अनेक फांकळ्या त्या प्र०.

भेतलणें, रा० फणस, भोंपळा, लांकूड, इ० उभ्या भेगांनीं विशिष्ट होणें.

भेतळा, पु० रा० भिंतळा.

भेतूक, न० रा० फणस इ० फळाची लहानशी जी भेत तें.

भेद, पु० परमाण्वादिरूप जे अनेक अवयव ते परस्पर संबद्ध होईत झालेला जो विशिष्ट अवयवी त्याचा आंत शस्त्रादिकांचें शिरणें इ० कारणानें होतो जो त्या अवयवांचा ठांयां परस्परें वियोग तो; ३, योग्याचा प्राण मस्तकाचा भेद करून जातो; २, अर्थ मात्रावर परस्परें भिन्न भिन्न त्वें करून भाव होण्यास कारणीभूत जें वैधर्म्य असतें तो; ३, हीं दोन पागोटीं सारख्यां ह्मणतां पण कांहीं यास त्यास भेद आहे, कालचे बोलण्यास आणि आजचे बोलण्यास फारच भेद दिसतो; ३, कोणे क भेद काचे योगानें

योगानें विशिष्टापासून विशेषाचा होतो जो नि-
राळेपणा तो; ३०, एकानावाचे अनेक असले
तरी उपनामे भेददारबविनातसणूनविशेषाचा
बोध होतो; ४, सामान्य धर्माकांताचे पोटचेजे
अवांतर विशेष असतात ते प्र०; ३०, ब्रा-
ह्मणामध्ये दहा भेद आहेत; ५, कोणेक का-
र्याकडे प्रवृत्त असले जी कोणेकाची अंतः क-
रण वृत्तिविचा भयलोभादि प्रदर्शनानें करि-
तात जो अन्यथा भावतो; ३०, हामजपाशी
चाकरीसराहण्याविषयी कबूल झाला होला
परंतु तुझी याचा भेद केला सणून राहिला-
सा झाला; ६, कोणेकाच्या वहाराचे आंतील
गुप्त बारीक जें वर्तमान तो; ३०, हाहाहाणा
आहे यास पाठविलें असता त्या राज्यातला
भेद काढून आणाल.

भेदक, ३ लिं० भेदकरणारें जें शक्य इ० तो किं०
मनुष्यादिकांचे अंतःकरणाचा भेदकरणा-
रा मनुष्य इ० तो किं० सामान्याचे पोटचेजे
अवांतर विशेष अर्थ त्यांची पृथक्त्वे करून
न उपस्थिति होण्यास कारण जो गुण संज्ञा
खूण, मुद्रा, इ० तो.

भेदड, ३ लिं० दे० भेंकड.

भेदणें, काष्ठ, पाषाण, इ० पदार्थ शस्त्रादि-
कानें भेदविशिष्ट करणें; २, मनुष्य इ० -
कांस बुद्धिभेदविशिष्ट करणें; ३०, किल्ला
चा हवालदार भेदतांच किल्ला आला; ३,
औषधादिक शरीरादिकांत भिन्नणें.

भेददृष्टि, स्त्री० हेंमाझें. हेंदुसऱ्याचें, इ० किं०
कार्य

कार्यनिराळें, कारणनिराळें, इ० भेदविशिष्ट
ह जी बुद्धि ती.

भेदन, न० भेदण्याचा जो व्यापार तें.

भेदबुद्धि, स्त्री० भेददृष्टि.

भेदरणें, चिरकाल अंतःकरणांत संस्कार
रहायाजोगें भयानें विशिष्ट होणें.

भेदरा, पु० कोणेक गोष्टीचे परिणामाविष-
यी कसें होईल, काय होईल, इ० रूप पेटा-
त असतें जें भय तो; २, भेदरत्नामुळें रा-
हले जो भयसंस्कार तो.

भेदवादी, पु० दैतवादी.

भेदाभेद, पु० अनेक पदार्थ भिन्नभिन्नत्वे क-
रून मानण्याविषयी प्रयोजक जी जात्या
दि धर्माची विद्यमानता तो; ३०, कसकस
रूपां कांहीं भेदाभेद नाही.

भेदी, पु० विवक्षित व्यवहारांतील मुख्य म-
र्मादिभेद जांलाठाऊक आहे तो त्या व्यव-
हारांतील.

भेद्य, ३ लिं० भेदायास योग्य किं० शक्य जो
कांहीं एक अर्थ तो.

भेद्या, पु० भेदा.

भेर, स्त्री० रा० भेग; २, दे० देर.

भेरकट, ३ लिं० रा० बहिरट.

भेरड, पु० भिरड द्वितीयाथ.

भेरलामाड, भेरलीमाड, पु० को० सुरमा
ड.

भेरळ, भेरळीमाड, पु० को० सुरमाड.

भेरा, ३ लिं० रा० बहिरा.

भेरी,

भेरी

भोंक

भेरी, स्त्री० मोठा जो नगारा.
 भेल, स्त्री० कोणेक पदार्थांत पदार्थांतराच्या असतो जो मिश्रितपणा ती; २, भेलण.
 भेलकंड, न० उपाषणादिकानें शरीराच्या तो लसंभाळेनासा झाल्या मुळें जात्येजी शरीराची झोकांडी तें.
 भेलकंडा, पु० भेलकंड.
 भेलकंडी, स्त्री० भेलकंड.
 भेलगा, पु० (उतरणें) वातादिविकृतीनें वृषण मोठा होऊन खालीं लोबूलागे असा वृषणाच्या आधारबंधशिथिल होणें.
 भेलण, न० रा० कोणेक पदार्थांत मिश्रित-होतें जें पदार्थांतर तें.
 भेलणें, कों० कोणेक पदार्थांत पदार्थांतर मिसळणें.
 भेली, स्त्री० गुळाचा लहान लहान बांधिल्या असतात जावड्या, गोळे, इ० ती.
 भेश, पु० कों० वेष.
 भेष, पु० वेष.
 भेषज, न० सं० औषध.
 भेस, पु० कों० वेष.
 भेसूर, २ लि० भयंकर.
 भेळ, स्त्री० कों० भेल.
 भेळणें, कों० भेलणें.
 भैरव, पु० एकदेव आहे, भैरवाची सेवा ह्म० बहिरोबाची सेवा; २, गाण्यांत एकराग आहे; ३, एकस्थियांचें कर्णभूषण आहे; ४, भयंकर.

भैरवजोगी,

भैरवजोगी, पु० कानफाटा गौसांबी.
 भैरवी, स्त्री० एकरागिणी आहे.
 भैरवीयातना, स्त्री० काशींत जो मरण पावला त्याचे पदरीं असतें जें पातक त्याचे निरासार्थ रुद्रपिशाच घोनी पासून जी यातना भोगावी लागत्ये ती.
 भैरीवेथा, स्त्री० रा० बहिरीव्यथा.
 भैरीससाणा, पु० बहिरीससाणा.
 भोई, पु० डोली, पालखी. इ० यानवाहून उपजीविका करणारा जो पुरुष तो; २, एकजाति आहे तिचीहि पालखी इ० यानवाहावें पेट्यानें माणसें नदीपार उतरावीं, मासे मारावे. इ० वृत्ति आहे; ३, घोडे पाळण्याचे घोड्याचे जे दोहोंकडचे दोन विभाग ते प्र०; ४, घोडे पाळणा टांगावयाकरितां उभां करितात जीं चारकाष्ठें तां प्र०.
 भोईखाना, पु० पालखी, पालखीचे भोई, इ० रहायाचें जें घर असतें तो.
 भोईराज, पु० पालखी इ० वाहणारे जे भोई त्यांस गौरवानें ह्म०.
 भोंक, न० छिद्र मुख्याथें, सावकारी इ० कोणेक व्यवहारांचें उपजीव्य जे द्रव्यादि पदार्थ त्यांची त्या व्यवहारांत लोकांचे बाहेर लक्ष्यांत न यावयाजोगी असते जी उणीवतें; उ०, याची बाहेर सावकारी. मोठी दिसत्ये परंतु आंत सारें भोंक आहे; २, ला० राज्यादि व्यवहाराचे ठायीं प्रवेशास केले जें द्वार तें; उ०, याणें त्यादरबारांत,

भोक

भोग

रबारांत कोणीकडून भोकपाडलें नकळे ;
१. कों० कुठ्याचा जो खजातीय शब्द तें ; ३०,
एथून तो गांभ कुतऱ्याचे भोक भरलांब-
आहे ; ४, रा० बहुत प्रयत्नानें रडें आटो-
पित असतां ही आटपेनासें होऊन जो भो
जसा मोठा शब्द होतो तें ; ३०, यापोरानें-
रडें गिळलें होतें पण आई दृष्टीस पडतांच
भोक फोडलें.

भोकण, न० रा० भोकचतुर्थी.

भोकणें, कण, भाला, बच, इ० कांचे अग्र
प्रहारानें कोणेकास छिद्रविशिष्टकरणें
; २, कुठ्यानें भुकणें.

भोकर, स्त्री० एक झाड आहे ; २, न० तिचें
फळ ; ३, तोंगल.

भोकरबाळी, स्त्री० तोंगलानें विशिष्ट एक बा-
ळी हाणून स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे.

भोकसणें, रा० वृक्षाची डहाळी, शरीराचे
हातपाय, इ० अवयव मुळापासून मूला
धाराचाही कांहीं त्वगाद्यंश नियोन येई अ-
सें उपटणें.

भोकसा, पु० रा० भोकसल्यामुळे कि० वर
दोरी इ० कांचे घर्षण झाल्यामुळे वृक्ष, श-
रीर, इ० कांचा निघून गेला जो त्वगंश तो
; २, ला० कोणेक व्यवहारांत चढायावया
जोगें जातें जें कांहीं पदरचें द्रव्यादि तो ;
३, भोसका.

भोक्सा, पु० भित, वस्त्र, शरीर, इ० कां
स पडतें जें मोठें भोक तो, स्वतः सिद्ध-
कि०

कि० कांहीं कामासाठीं वेतानें पाडलें जें भो
क त्याविषयीं प्रा० प्र० नाही.

भोका, पु० कों० बोका.

भोकाड, न० रुदनादि प्रसंगां तोंडाचा मो
ग पसरतो जो आ त्यास निंदेनें ह् ; ३०, को
णी मारलें नसतां उगीच भोकाड पसरून
रडतो सकशाला

भोक्कू, पु० कों० डोक्कू.

भोक्तव्य, ३ लि० भोगायास योग्य जें सुख दुः
ख कि० तज्जनक कांहीं विषय तो.

भोक्ता, ३ लि० कोणेक विषयाचा भोग घे-
णारा जो तो ; २, भक्ष्य भोज्य पदार्थ जाला
बहुत आवडतात आणि भक्ष्याचा विषयीं
शारीरशक्ति अनुकूल असत्ये असा जो
पुरुषादिक तो ; ३०, आज चार पदार्थांचा
गळे केले आहेत कोणी भोक्ता ब्राह्मण भो-
जनास सांगा ; ३, विद्या, कला, इ० कांचा
जोग्राहक तो.

भोक्तृत्व, न० प्रारब्धयोगानें दुःख कि० सु-
ख अवश्य भोगलेंच पाहिजे असा जो भो-
गणारावर योग्यता विशेष असतो तें.

भोग, पु० सुखविषयक कि० दुःखविषय-
क आत्म्याचा ठायीं जो अनुभव तो ; ३०,
श्रीमंताचे योगानें सुराचा भोग पुष्कळ
घेतला ; २, आत्म्याचा ठायीं सुख दुःखा-
त्मक अनुभव व्हावया जो गा तत्तद्विष-
यकर्मक खाणें, पिणें, नेसणें, पांघर-
णें, लेणें, देणें, इ० यथायोग्य जो व्या-
पार

पार तो किं० त्याव्यापारापासून जन्य आत्म्याचा मर्यादा अनुभूयमान होणारे जे सुखात्मक किं० दुःखात्मक फल तो ; ३०, यावत नाचा मी आजपर्यंत भोग केला, तुझी याचाल जोडीच्या आजपर्यंत भोग येतलात ; ३१, अवश्य भोक्तव्यत्वे करून प्राप्त जें मारब्ध कर्माचें फल तो ; ३०, काय करावें भोग असेल तितका भोगून सारला पाहिजे ह्य० भोगफिटे आणि वैद्य भेटे ; ४, उत्तरोत्तर गतिविशिष्ट जे सूर्यादि ग्रह किं० कोणेक व्यवहार तत्कर्तृक देशरूप किं० कालरूप जो विषय त्यातें स्वगतीनें आक्रमून मागे दारुण्याच्या जो व्यापार तो ; ३०, सूर्यमातीस दिवसांत एकराशीच्या भोग करितो, कोणेक गोष्ट भोगास येणें ह्य० दैवदशेनें भोगायास उपस्थित होणें, भोग देणें ह्य० पुरुषानें स्त्रीस किं० स्त्रीनें पुरुषास मैथुन सुख देणें.

भोगणें, कोणेक अर्थ भोगविषय करणें ; ३०, मारब्धकर्म भोगल्यावांचून सुटत नाही, कर्मास कर्तृत्वमानिलें असतां त्या कुळाकडून पंचवीसरूपचे व्याज अह्यास भोगलें इ० रूप प्र० होतात.

भोगवटा, पु० क्षेत्र, ग्राम, इ० कोणेक विषयाचे भोगाची कांहीं काळ कोणाकडे चालली असत्येजी बहिवाट तो, जालाविवाद प्रसंगी साधनचतुष्टयांत गणितात.

भोगविडा,

भोगविडा, पु० मकरसंक्रांतीस स्त्रिया नईन उपाणें, नईनई स्तुपाच्या, इ० घालून नईविडे नई ब्राह्मणांस किं० नऊ स्तुपासिनीस प्रविषणें देतात ते प्र०.

भोंगळ, ३ लिं० जामध्ये असावा नसाय दृष्टणानाहीं असें जें नेंसणें, पागोटें, बांधलेंलें ओझें, इ० तो किं० नेंसणें, पागोटें, इ० सईल जाचें असाजो मनुष्य तो किं० तादृश त्याच्या सईल जो कारभार तो.

भोंगळणें, कों० गांठेडें, तृणाच्या भारा, इ० टिलावणें.

भोंगळभट, पु० पोकळभट.

भोंगळी, स्त्री० स्त्रियांसही शिबी देत असतात.

भोगळी, स्त्री० कों० बाहेरचें पाणी शेतांत घ्यावया करितां किं० शेतांतील पाणी बाहेर दवडाया करितां पोखरलेला माउ इ० कांची नळकरून जो शेताचे बांधांत घातला असतो ती.

भोगी, ३ लिं० निरंतर पुष्पें, चंदन, स्त्रिया, व स्पालंकार, इ० विषयांच्या उपास भोग करित असावा असाजो पुरुषादिक तो ; २, पु० सर्प ; ३, स्त्री० मकरसंक्रांत आणि कर्कसंक्रांत यांचे जे अदले दिवस ते प्र० ; ४, नरकचतुर्दशीच्या जो अदला दिवस त्यासही कवित् ह्य०.

भोग्य, न० भोगवटा ; २, ३ लिं० ग्रहादिकानें भोगायाच्या राहिलेला जो चक्रांश, दशांश

भोग्या

भोंप

श ६० तों ; १, स्वरूपतः किं० फलद्वारा भोग्यास योग्यजो वस्त्र, क्षेत्र, इ० पदार्थ तों
३०, कांहीं भोग्यवस्तु जर गहाण ठेवशील
तर व्याज हलकें पडेल.

भोग्या, पु० अंधळी कोशिंविर, इरगीमिर
गी इ० खेळांत सर्वांनीं येऊन त्यास शिवा-
बें अमाजो मनुष्य, दगड, खांब, इ० संके-
तित केल्या असतो जो पदार्थ तों.

भोजन, न० जेवण. भोजनस्वर्च, भोजनवेळ,
इ० इष्टभोजन, आत्मभोजन, ब्राह्मणभोज-
न, इ० स०.

भोजनभाऊ, पु० संसारसंबंधी कामकाज
नकरितां काळजीनवाहतां केवळ भोज-
नार्थच जोमिळाला असतो त्यास स०.

भोजनीय, ३ लिं० जांस अवश्यभोजनद्या
बें अशींजीं मातापितरें, मुलें, अतिथि, इ०
तों.

भोजन्या, पु० भोजनभाऊ.

भोजी, ३ लिं० जोजा पदार्थाचें भोजन करितो
तो तद्रोजी, कदनभोजी, अमृतभोजी, इ०
स० प०.

भोज्य, न० भोजनास उपयोगीं भात, पोळी,
लाडू, पक्कान्न, इ० जो पदार्थसमुदाय तें.

भोंड, स्त्री० भोंवळ ; २, न० जो धळ्यावरील
जें गोड तें.

भोंडगा, पु० कों० निंदनें भंडान्यास स०.

भोंडला, पु० मुली आश्विनमाशां भिंतीवर
शेणाचें देवालय देवचित्रें काढितात तो.

२.

२. आणि त्यापुढें जें नित्यगाणें गान असता
त तो.

भोंडा, ३ लिं० कों० स्नानारडा.

भोंडार, न० कों० स्नानारखंड.

भोंत, पु० धान्यादिक आंत भरून ठेवायाक
रितां गाणपाट इ० कोंच्या जो मोठा थैलाक
रितात तो ; २. भाजल्या पोळल्या नुळें श-
रीरावरील निघोन जातो जो त्वगंश तो ; ३,
कों० केतकीचें जें दंग निघाया जोंगं कोव-
ळें मूळ तो.

भोंदणें, कपटानें आर्जवून किं० ओभवून किं०
आपणांत मंत्रविद्या किमया इ० अद्भुत सा-
मर्थ्य आहे असें दाखवून कोणे कास आपण
सुटल्या प्रमाणें वर्ताया जोगा स्ववश करणें.

भोंदू, पु० दुसऱ्यास भोंदण्याचा स्वभाव जाचा तो.

भोंपळदेवता, स्त्री० रा० भोंददशापक्ष असून
कांहीं देकरासारिखें खेळ करित्ये जी स्त्री-
तिला निंदावसर्ग स०.

भोंपळसुती, ३ लिं० ज्ञान बंदाबस्त तादृश
नाहीं आणि बारकावा नाहीं असा जो कोणे
काच्या राज्य, सावकारी, व्यवहार, कार-
भार, इ० तों.

भोंपळा, पु० यानाचाचीं दान प्रकारचीं फळें
आहेत तीं प०, हातीं भोंपळा घणें ध० मि-
क्षामागून पोढभराया जोंगी दारिद्र्य दशापा-
वणें ; २. विण्याचा जो डेरा तो.

भोंपळी, स्त्री० दोहां प्रकारचा जा भोंपळ्या
चा वेळी त्या प०.

भोंपळीखरबूज,

भोंप

भोंब

भोंपळीखरबूज, न० खरबुजांत एक भेद-
आहे.

भोपी, पु० यामदेवता इ० कांचें पूजेसाठीं जो
पुजारी अधिकृत केला असतो तो प्रा० शूद्र
वृत्ति.

भोप्या, पु० भोपी.

भोंबा, पु० रा० बागूल, भोंबाकरणें ह्म० बा-
उंकरणें.

भोबा, पु० कों० भोभा.

भोबी, स्त्री० कों० धणा, शूद्रभाषावृत्ति.

भोंबूल, पु० रा० भुंगा.

भोभा, पु० कों० उंडिणीचें किं० मोगलीएरंडा
चें तसेसहित जें फळ तो ; २, ला० केवळ
कोंबळें लहान जें भोपळा, कोढळा, इ० फ
ळ त्यास ह्म०.

भोम, न० कों० वारूळ.

भोमवार, पु० भौमवाराचा अप०.

भोमाड, न० कों० भोम.

भोय, स्त्री० दे० भुई, भुईशब्दपूर्वक जसे
जितके शब्द झाले आहेत तसे तितके एत
च्छब्द पूर्वक भोयकोट, भोयमृग, इ० श
ब्द होतात.

भोयार, न० भुयार.

भोंर, ३ लि० डोह इ० कांतील जें पाणी किं०
डोकी, मिशी, इ० संबंधी जे केश किं० कां
हां पदार्थ त्याचे काळेपणाचें अतिशय द्यो
तक विशेषण.

भोरकडी, स्त्री० भोंवरकडी.

भोरपी,

भोरपी, पु० कोल्हाटी ; २, कळासूत्री, खां
बसूत्री, दशावतार, इ० भोरीपकरून उ
पजाविका करणारा तो.

भोरा, ३ लि० गौर आणि रक्त हेवर्ण एकत्र
झाले असतां जो एक निराळाच वर्ण होतो
तो किं० तद्विशिष्ट जे केंस, गढूळपाणी,
होस इ० पशू इ० तो.

भोरीप, न० कळासूत्र, खांबसूत्र, इ० का
नीं बाहुलीं नाचवून किं० नाड्यावरचढणें
इ० केंकरून किं० दशावतारादिसों गें आणू
न जो खेळ करितात तें ; २, ला० पोरे इ०-
कानीं मनस्वीपणें खेळाचें, नाचाचें, उड्या
माराव्या, असा जो व्यापार चालला अ
सतो त्यास ह्म०.

भोरूप, न० भोरीप.

भोंबई, स्त्री० मुंबई.

भोंबड, स्त्री० भोंबळ.

भोंबडणें, कांहीं एक पदार्थ मंडळाकार-
फिरविणें ; २, कों० कोणेक मनुष्यादि
कास अनेक मार्गांनी इकडून तिकडे ति
कडून इकडे अशा प्रकारें हिंडायास ला
वणें ; ३, या योडयानें मलापाठीमागून
चारकोस भोंबडलेन तेव्हां सांपडला.

भोंवणें, कोणेक पदार्थानें मंडळाकारफि
रणें ; २, पित्तादिका मुळें डोळे, कपाळ, इ०
भोंवतें असे वाढाया जोगे विकृतीने विशि
ष्ट होणें ; ३, या पर्वतावरून खालीं पाहि-
लें असतां डोळे भोंवतात ; २, दुरवणें,
मरण,

मरण, इ० संकट किं० तत्कारणी भूत-
जें अपथ्य दुष्कर्म इ० तें भोगद्वारा अवश्य
निस्तारायास पडे अशारूपें कोणे कायर
पडणें; उ०, तीचोरधाड वरकडांस सोडून
त्यागिबास भोंवली, कालदहीं खाळें ते
मला भोंवले लागलेच पडसें आले नें संक
टादि अनेकांस भोंवण्याची संभावना अ
सून कांहीं एकास सोडून कांहींकास भों
वले असतां भोंवतां या अर्थाव्ययाचा प
क्षां योग होतो; उ०, सर्वांनां व्यवहार के
ला पण मज भोंवता मात्र भोंवला.

भोंवता, अ० कोणेक पदार्थाचें जें परिधिस्
व त्याचें अनुलक्ष्यें करून; कोणेकानें को
णेकाचे भोंवतालागणें ह्य० उपद्रवदाय
कत्वेकवून पाठीसलागणें.

भोंवतालच्या, १ लि० कोणेक पदार्थाचे भों
वताजो स्थित तो.

भोंवताला, अ० भोंवतां.

भोंवती, स्त्री० रा० देवळाचे मुख्य गाभाच्या
चे भोंवताली बाहेरचे भिंतीचे आंत प्रद
क्षिणादिक रायाजोगी जी जागा ठेविली
असले ती.

भोंवतीं, अ० भोंवतां.

भोंवर, पु० को० भुंगा.

भोंवरकडी, स्त्री० दांबें. इ० कांचे दोन अव
यव दांहीं कडे बांधले असतां ते अवयव-
भोंवडले असतां ही पीळ नपडायजोगी
जी लोहादिकांची कडी मध्ये बांधायास
करितात

करितात ती.

भोंवरगोंब, पु० विषक्षित पचनादि यामाचे
भोंवतालचे जे गांव ते प्र०.

भोंवरा, पु० काष्ठादिकांचा वर्तूळ फिरविला
असतां भोंवन रहाया जोगा एक क्रीडा सा
धन पदार्थ केला असतो तो; २, नझीदि-
कांचाठायीं उदकांचें जे थें मंडलाकार भ
मण होतें तेथें जो आकार विशेष होतो तो
३, शरीरावरील केंसांचा जो मंडलाकार
तो; ४, भोंवरी स्पणून बेल आहे तिचें फळ
तो; ५, भुळीत बाटोळी खळी करून त्यांत
राहतो असा एक क्षुद्र प्राणी आहे तो; ६,
शेंडाचे भोंवता राखितात जो केंसांचा घेरा
तो, कोणेकाचे पांयावर भोंवरा पडणें ह्य०
त्याणे एकत्र नबसतां सर्वकाळ हिंडत अ
सणें; ७, क्वचित् भमरास ह्य०; ८, गोमहि
ष्यादि पशूंचे त्वचेस तृणादित्पर्शाला अस
तां त्यांमळीं होतें जें स्फुरण तो.

भोंवरी, स्त्री० यानावाचा दोनवेली आहेत
; २, पांयांचा तळवा इ० कांचाठायीं कां
टा लागणें इ० कारणामुळे कातडी जाड
होऊन जो मंडलाकार होतो तो; ३, रा० क
णेकडाची अर्धे रुखावर जांमळीं टेंक
लीं असतात तीं स्थले प्र०; ४, खेळे इ०
नृत्य करित असतां मंडलाकार जें भमण
करितात ती, या अर्थे मारणें, घेणें, इ०
कांचे योगी प्र०.

भोंवळ, स्त्री० पिन्नादिविरुतीनें येत्ये जी
घेरा

भोंवा

भोळें

घेरी ता, कोणेकाची भोंवळनिरणे ह्य० कां
हां शिक्षादि प्राप्त झाल्यामुळे बलादिकृत द
र्शनापरिहार होणे.

भोंवाडा. पु० को० मार्गाचे बांकडेपणा मुळे वि
वक्षितस्थली जावयास जो फेरा तो.

भोंवार. स्त्री० को० तेल्याच्या घाणा, बेल, रहा
ट, इ० कांस जुपलेला बेल. टोणगा, इ० कां
ची फिरायाची जी मंडलाकार वाट पडली
असले ती.

भोंवारगाव. पु० को० भोंवरगाव.

भोंशाऊंस. पु० को० उंसांत एक भेद आहे

भोंस, पु० भोंशाऊंस : २. बरूसारखा एक वृ
णविशेष आहे.

भोंसकट. भोंसकटें, न० रा० भोंकसा पथ
महितीचा.

भोंसकणे, तरवार, भाला. इ० कांहीं एक
पदार्थांत खुपसणे.

भोसकणे रा० भोंकसणे.

भोंसका. पु० रा० भोंकसा.

भोंसका पु० भोंकसा.

भोसकें, न० रा० भोसकट.

भोसकू, पु० को० भोंकू.

भोंसडणे, फोदलणे.

भोंसडपट्टी. स्त्री० फोदलपट्टी.

भोंसणे, भोंसकणे.

भोंसा, पु० रा० भोंशाऊंस.

भोंळ, स्त्री० भोंवळ.

भोळवट, ३ लि० सुमाराचा जो भोळा मनु

ष्य

ष्य तो.

भोळसर, ३ लि० भोळवट.

भोळसावणे, रा० भोळावणे.

भोळा, ३ लि० जाचे मनांत कपट नाही आणि
कोणेक गोष्ट पदार्थ बाह्यात्कारे जा रूपें क
रून दिसतो तेच रूप त्याचें स्वरे अभ्यंतरीं
कांहीं अन्यथाभाव असावा असे वाटत ना
हीं अशा अंतःकरणाचा जो मनुष्यादिक-
तो.

भोळानाथ, पु० महादेवास ह्य० : २. प्रभुत्वा
दिशोरपणा अंगां असून निष्कपट जी म
नुष्य तो.

भोळाभाव, पु० सर्वावर विश्वास ठेवून निष्क
पटपणे वर्तण्याचा जो कोणेकाचा स्वभाव
असतो तो ह्य० भोळाभाव सिद्धीस जाव.

भोळावणे. रा० कोणेकास लाभादि मदती
नाने आपल्यावर विश्वास धरून आपण
सदल्या प्रमाणें वर्ते असा कांहीं स्वकार्य
साधायविषयीं करणे : ३०. त्यामुळे नेंपो
याचें पत्र घेतलें आहे ते रवाईचा कांहीं दाख
वून त्यास भोळावून घे.

भोळाशंकर, पु० भोळानाथ.

भोळे, न० क्रयविक्रयादि व्यवहारां गणती
हिशोब इ० कांत दृष्टिचुकल्यामुळे एकमे
काचें एकमेकाकडे अन्याय अधिक येतें-
जेंद्रव्यादिक ते : ३०. हिशोबचुकत अस
लातर भाणखी करून पहा मला तुझें भो
ळें नको : २, भुरळें : ३०, एकगोसांची का

ळ

ल आला होता त्याणें भोळें घालून दोन रुपये आणि पागोटें नेलें .

भोक्ष्यमाण . १लिं० पुढें भोग्याचा जो काळ सरवदुःख इ० तो .

भौतिक , १लिं० भूतसंबंधी तो ; ३०, यामुला ला कांही भौतिक उपद्रव आहे ह्य० पैशा-
विक ; हा सर्व प्रपंच भौतिक आहे ह्य० पां
च भौतिक .

भौम , पु० मंगल ह्मणून जो ग्रह तो ; २, ३लिं०
भूमिसंबंधी ; ३०, भूकंपादिक जे उत्पात ते
भौम जाणावे .

भौमवार , पु० मंगळवार .

भ्याड , ३लिं० भिचा .

भ्यासूर , १लिं० भयंकर .

भ्रतार , पु० दादला .

भ्रम , पु० पदार्थांचें वस्तुतः जें स्वरूप अस
तें तें न स्फुरतां त्यापदार्थांचें पदार्थानरतें
करून जें जाणवतें तो ; ३०, रज्जूच्या वाई
जसा हा सर्प असा भ्रम होतो तसाच ब्रह्मी
हा प्रपंच असा भ्रम होतो ; २, असावें ए
क, आणि भासावें एक, किं० कांहींच स्फु
रून ये अशी जी पित्त, कैफ , इ० कारणा
मुळें अंतःकरणाची अवस्था होत्ये तो ;
३०, ज्वरानें वरचेवर भ्रम पडतो ह्मणून
भलभलतेंचें दिसूं लागतें ; २, कोणे का-
चा वायां विद्या कला धिकता इ० जी गुण-
किं० कोणे कापासून झालेलें किं० होणा
रें जें दान, पराक्रम, चोरी , इ० वाईट व

इं

रें कर्म इ० रूप जो अपत्यक्ष अर्थ तद्दिषयां कां
हां लक्षणादि दर्शनामुळें केवळ निश्चया
त्मक ते स पावलेलें नव्हे असें संभावनात्म
क जें कोणे कास ज्ञान असतें तो ; ३०, या पा
शां लाखरुपये असावे असा सान्या गांवा
स भ्रम होता पण तें कांहीं नाहीं ; जाचा अ
हो भ्रम धरला होता तोच शेवटीं खोर ठर
ला ; ४, संशय ; ३०, हा ब्राह्मण कि० शूद्र या
विषयीं अहोला भ्रम आहे ; ५, सूत्रचक्रा
दिकाची मंडलाकार जी गति तो किं० त्या
गतीनें होता तजें फेरे ते प्र० किं० तशी गति
होण्यास कारणी भूत जो मंडलाकार कि
रविण्याचा संस्कार तो .

भ्रमण , न० सूत्रचक्र , इ० काचें मंडलाका
र जें चलन तें ; २, परिभ्रमण .

भ्रमणें , चक्रादि मंडलाकार फिरणें ; २,
कोणे का ने परिभ्रमण करीत असणें ;
; ३, एक असतां भलतेंच वाटावें अशा
दशेतें अंतःकरणानें पावणें .

भ्रमर , पु० पुष्पादिकांचे सुषामास अतिलं
पटअसा एक सपक्ष सहापायांचा शुद्ध जं
तु आहे .

भ्रमाचा भोंपळा , पु० भ्रमभोंपळा .

भ्रमित , १लिं० भ्रमिष्टाचा अपभ्रंश .

भ्रमिष्ट , १लिं० कैफ, शोक, ज्वर, पित्तस्तोभ,
इ० कारणानें किं० स्वभावतः जाचे अंतःक
रणास भ्रम पडला आहे असा जो पुरुष इ०
तो .

भ्रमिस्त ,

अभिस्त, ३लि० अभिष्टाचा अपभ्रंश.

अंश, पु० अधिकारादि स्थानाचा ठायीं स्थित जो मनुष्यादिक त्याचा त्या स्थाना पासून जो वियोग जेणे करून त्या मनुष्यादिकास प्रा० निराधार तारूप दुर्दशा प्राप्त होत्ये तो; ३०, ग जपदापासून अंश झाल्यापासून हा राजा मउकत फिरतो आहे; २, शोकादि कारणा मुळे बुद्धीस होती जो चळ तो; राज्य अंश, बुद्धि अंश इ० स०.

अंशणें, कोणे काम अंश विगिष्ट करणें.

अंशित, ३लि० कोणें कामें राज्यादि पदापासून अंशिला.

अष्ट, ३लि० राज्यपदादिकापासून अंश पावला जो तो; २, आचार विचारादि हीन अतएव अपवित्र जो मनुष्य कि० स्थूल इ० तो; राज्य अष्ट, आचार अष्ट, इ० स०.

अष्टाकार, पु० सांवळें, ओं वळें, व्यभिचारादि दोष यांचा व्यवस्थानां हीं शीं झाल्यामुळे सर्व एकवट झाल्यानें गृह, ग्राम, इ० कांचा ठायीं होत्ये जी अष्टता तो.

अष्ट्या, पु० आचार विचार हीन अतएव अष्ट-जो मनुष्य तो.

आंत, ३लि० कांहीं एक पदार्थाचे ज्ञानाविषयीं अभिज्ञास झाला तो; २, आनिष्ट; ३, स्त्री० आंताचा अपभ्रंश.

आंतरखोर, ३लि० आंतरिखोर.

आंतवट, ३लि० आतिवट.

आती, पु० भाऊपथमाथ, भातृपुत्र, भातृप

आंति, स्त्री० अभि, परंतु प्रा० पथ० द्विती० चतुर्थीं, मंथादिकांत वर्णादिका विषयीं एवें शकार असा वा किं० सकार असा वा अशी आंति पडाया जो गें जें स्थूल तें आतिस्थूल इ० स०.

आंतिकर, ३लि० स्पष्ट हें अमुकच असे एक रूपें करून निश्चयन होतां हें असें असेल, कि० असें असेल, हें अमुक होय, कि० नव्हे अशी आंति उत्पन्न व्हावया जो गें जें वाक्य, अक्षर, भाषण, इ० तो; ३०, आलोंतर येईन असें आंतिकर सांगून का काय तें स्पष्ट सांगा.

आंतिखोर, ३लि० दिकतखोर.

आंतिवट, ३लि० आंतिकर.

आनिष्ठ, ३लि० आपणच केले तें न केले सें वाटावें, न केले तें केले सें वाटावें, पूर्वापर अनुसंधान जास राहून ये आणि हें कि० हें अशी चारंवार आंति जाला होत असाची अशाच भावाचा जो मनुष्य तो.

आंत्या, ३लि० आनिष्ठ.

आमक, ३लि० स्वविषयीं हें अमुकच असेंच असाण करून निश्चय होऊं देतां अंतःकरणाम अनेक प्रकारें समउत्पन्न करणारें असें जें संदिग्ध भाषण, अक्षर, वाक्य, इ० तो; ३०, हा रूपया आमक दिसतो केवळ स्वरूप वतनाही, केवळ रंग व रस वतनाही.

भुकुटी, स्त्री० भुकुटा.

भू, स्त्री० सं० भुंबई, भूभंग इ० स०.

भूणहत्या, स्त्री० गर्भस्थ प्राण्याची जी हिंसा ती

भूणहत्या, ३लि० भूणहत्या घडली आहे जापासून तो.

मउ, ३ लि० शिथिलावयव जो पदार्थ तो, २, खरख-
रीतनकें तो, ३, ला० जाचें भाषणादि कठोर नव्हे
तो व त्याचें भाषणादि तो, ह्म० मउ सापडलें ह्म-
णून कोपरानें गवणू नये -

मकडी, स्त्री० माकड ह्म० लकडीवांचून मक-
डी वठणीस येत नाही, प्रा० याचा प्रयोग या स्त्री-
तच

मकर, पु० एक जलजंतु आहे, २, बाग राशीतील
दादावाजो गशि तो, ३, न० दुसऱ्याम ठकवायाचा
जा अनेक प्रकारचा युक्ति तें -

मकरकुंडल, न० सं० मकराकार जें कुंडल तें -

मकरंद, पु० सं० पुण्यांत जो मद असतो तो -

मकरसंक्रान्ति, स्त्री० सं० धन संक्रान्तीपासून मकर रा-
शीस जें सूर्याचें गमन ती -

मका, स्त्री० पु० एक धान्य आहे -

मकाण, न० मकेंचे तांटांचा जो समुदाय तें -

मकाणा, पु० मकेंचा कणसांचे दाणे भाजून जी लाही
करितात ती २, एक कमलबीज आहे जाचा भाजून
लाव्याकरितात तो -

मकान, न० مڪان हिं० राहायाची जागा तें, २,
दप्पा द्वितीय चतुर्थार्थी, कांही एक गोष्ट मकानांत ये-
णें ह्म० दप्पांत येणें -

मक्का, पु० مڪك हिं० कांही एक कार्याची केली
जी उत्कीर्णली ती, २, रा० अ० जितक्यासतितकें प-
रिमित -

मक्केकरी, ३ लि० हिं० मक्त्यानें जो कांही एक काम प-
त करिता तो -

मक्केदार, ३ लि० مڪك دار हिं० मक्केकरी -

मक्केवाला, ३ लि० हिं० मक्केकरी -

मरव, पु० ग्रं० यज -

मरवमल, मग्वमाल, स्त्री० مړ مړ हिं० एक फु-
ल झाड आहे, २, न० तिचें फूल तें, ३, अति मद्ध वस्त्र
आहे -

मरवमली, मरवमाली, ३ लि० مړ مړ हिं० मरवमल
वस्त्र निर्मित जो पदार्थ तो -

मरवर, न० देवब्राह्मण इ० कांचा समारंभार्थ जाळ्या वस्त्रें,
इ० त्याचा सभोवतें लावून जें सशोभित स्थळ करि-
तात तें, २, जाळ्या सहित जी ताटी तें -

मरवलाजी, स्त्री० مړ مړ हिं० सर्काशिकांही एक गो-
ष्टीचें ठरावाचा जो केंल इ० कागद त्याजवर जें त्या द-
रावातें जाणविणारे चिन्ह असतें ती, २, विवादविष-
य गोष्टीचा सिद्धांत होऊन जी समासिद्धता ती, ३, ब-
हुत देणें घेणें असतां सर्कार इ० कां पासून थोड्या द-
व्यानें करून घेतली जी तोड ती -

मरवी, स्त्री० हिं० श्लोक, भाषण, पदार्थ इ० कां मध्ये जें गु-
प्त मर्म असतें ती, २, कांही एक पदार्थ सिद्ध करण्यावि-
षयीं जी युक्ति किं० पद्धति ती -

मरवरव, ३ लि० को० जाचा मनांतलें कांहीच कोणास
एकाएकी कळत नाही असा जो गूदादाय मनुष्य -
तो -

मरवरवम, ३ लि० को० खम्माल -

मग, अ० उत्तर काली, वाक्यालंकारक, उ० जाईन मग तु-
झें काय ज्ञान -

मगज, पु० सं० फलादिकांतील जां गीर तो, २, अस्थीती
ल जो रुद्ध तो

मगजी, स्त्री० हिं० आंगरग्याड० कां स शोभार्थ कडेस

किं० विवक्षितप्रदेशी तापता इ० कांची पट्टी लावि-
तात ती .

मगहर, पु० मगर हिं० खुदरत

मगर, पु० एक जलजंतु आहे .

मगरमिठी, स्त्री० मगराची जी मिठी ती, २, ला० मग-
रासारिखा भाषणादि द्वारा जी सहदमिठी ती .

मगरुरी, स्त्री० मगरूर हिं० मगरूरपणा ती .

मगरुली, ३ लिं० मगरुल्लक्षणून शहर आहे तसेंबंधी
जो पदार्थ तो .

मगरूर, ३ लिं० मगरूर हिं० द्रव्य विद्या इ० कार्नीजो
गर्विष्ट तो .

मंगल, न० कल्याण, २, शुभकार्य, मंथारंभ इ० स्थ-
लीं जो ईश्वरादिकाचे स्तुतीचा श्लोकादिक अस-
तो ते, ३, काही एक कार्याचे आरंभी जे ईश्वराचे भ-
जन स्मरणादि करितान ते, ४, पु० एक ग्रह आहे .

मंगलकार्य, न० लग्न, मुंज, इ० जे कार्य ते .

मंगलदायक, ३ लिं० सं० कल्याणकारक जो व्यापा-
र किं० पदार्थ इ० तो .

मंगलवाद्य, न० बाजंत्रें, मृदंग, इ० जीं कल्याणकार-
क वाद्यें तीं प्र०

मंगलागोरी, स्त्री० एक देवी आहे .

मंगलागोरीव्रत, न० जा कन्येचा विवाह झाला ती
पहिल्या श्रावणमासापासून पांचव्यापर्यंत श्रावण
मासांत जितके मंगलवार येतात तितक्या मंगल
वारीं देवीचे पूजनादि करिता ते .

मंगलाचरण, न० सं० मंगलद्वितीयाथी, २, पुराण.
कथा, इ० कथनाचे आरंभी जे देवस्तुतीचे श्लोका-
दिक झणतात ते, ३, ला० काही एक गोष्टीचा जो

आरंभ

आरंभ ते .

मंगलाष्टक, मंगळाष्टक, न० सं० लग्न, मुंज, इ०
लावतेसमयी अंतःपद धरून आशीर्वादार्थ अथ-
वा मंगलार्थ जे श्लोकादि ह्म० ते .

मंगळ, न० मंगल; मंगळ साजणे ह्म० विवाहादि मं-
गल कार्यांत सोबळे, ओबळे, इ० कांच्या विशेष वि-
चार न राहाणे .

मंगळणें, तंतरणें .

मंगळभारणी, स्त्री० एकास निजबून त्याचे पाय आ-
पले पायांत सांपडून श्रम परिहारार्थ दाबण्याचा
जो प्रकार ती .

मंगळमाठ्या, ३ लिं० मूर्ख .

मंगळमूर्ति, स्त्री० गणपति मुख्यार्थी .

मंगळघार, पु० तिसरा जो वार तो .

मंगळसूत्र, न० सं० विवाहामध्ये नवरीचा गळ्यामध्ये
नवरा मण्याने युक्त जे सूत्र सोभाग्यचिन्हार्थ बाधितो
ते .

मंगोडे, न० पोराचे भाषेनें मांजरास ह्म०

मग्न, ३ लिं० सं० पाणी, इ० कांत बुडाला तो, २, ला० व्यस-
न, ईश्वर भजन, गाणे, इ० व्यापारामध्ये जो चूर तो .

मघा, स्त्री० सत्तावीस नक्षत्रांतील दाहावे जे नक्षत्र, प्र०
अने० व०

मघा, अ० वर्तमान दिवसांत काही एक विद्यमान कालाचा
अव्यवहित पूर्वकाली .

मघाशी, मघासी, अ० मघा

मंच, पु० सं० पलंग .

मंचक, पु० सं० मंच .

मंचमंचीत, ३ लिं० पंचपंचीत .

मंचवा

मच

मजी

मचया, पु० लाहान गलबतांत एक भेद आहे.

मचवावणें, मोदेगिरी, लुच्चेगिरी, दांडगाई, दंगा, इ० उल्हट माजिवणें.

मचूळ, ३लि० खारें नव्हे गोडं नव्हे असें जे पाणी तो.

मच्चा, ३लि० कांहीएका पदार्थाचा मध्यस्थित जो तो.

मच्चांमध्ये, मच्चेमध्ये, अ० हानि, मृत्यु, लाम, इ० जनक जी मुख्यत्वेकरून परस्परंगी क्रिया तज्जन्यफलाचा त्या परस्परंगी अन्वय व्हावा तो न होतां तदितरावर होई असें; उ० ते दोघे भांडले आणि सोडवायास जा गेला त्याणें मच्चेमध्ये विव्या ग्वाल्या, २, जा कार्याविषयी जाचें अनुमत अवश्य असावें तें न घेतां; उ० तुलामच्चेमध्ये हा कारभार कोणी सांगितला.

मद्धुर न० एक क्षुद्र प्राणी आहे.

मद्धुरदानी, स्त्री० मद्धुरानें उपद्रव न करावा ह्मणून खपरपलंगास भोंवतें जें घारीक वस्त्र लावितात ती.

मजकुरी, ३लि० हि० कांहीएक मजकूर जात लिहिला आहे असा जो कागद, भाषण, तो.

मजकूर, पु० हि० कांहीएक प्रकरणाचे कागदांत लिहिलेले किं० ज्ञात जें वर्तमान तो, २, जाचें विशेषरूपेंकरून वर्तें नाव लिहिलें असतें असे जे किष्ठा, मनुष्य, मोजे, इ० पदार्थ, त्याचाच पुनः उल्लेख करावयाचा असतां सामान्यनावापुढें या शब्दाचा प्रयोग होतो; उ० किल्ले मजकुरी, मोजे मजकूरचा पाटेल गेला, इ० साल मजकूर ह्म० विद्यमान वर्ष, त्याचा मजकूर काय ह्म० त्याची कथा काय.

मजबुती, मजबुदी, स्त्री० مضبوطी हि० खंबिरी.

मजबूत, मजबूद, ३लि० مضبوط हि० खंबीर सुरव्यार्थी, २, अ० दृढ होई असें, बांध, इ० वि० ला० ३लि०

न

न हा लायाजोगें जें भायणादिक तो.

मंजरी, स्त्री० सं० तुलसी इ० काचें जे केमर ती, २, लाहान बाजवायाचा जो टाळ ती.

मंजल, स्त्री० हि० गतीनें आक्रमणविषय जो मार्गवधी ती; उ० आह्मी प्रहरांत चारकोस मंजल आटोपली, २, एका दिवसांत साधारणरीतीनें चाललें असतां आक्रमित होतो जो मार्ग ती; उ० पुणे एथून चार मंजल आहे, ३, ला० कांहीएक कार्याची जी केवळ परिणामावस्था किं० विवक्षित दशा ती; उ० तें कार्य इतक्या मंजलेस आलें आहे परंतु मंजलेस पोहोचेल तेव्हां खरे.

मंजला, पु० हि० भुईघरावर फळीसारिखां घालून वर माती घालून राहायाजोगी खालचा घरा सारखा जागा करितात तो, २, वस्त्रास कांही रेशमाचा मध्ये मध्ये खुणा करून बाकी सारें जरीचें काम करितात ते प्र० उ० त्या पातळीस चार मंजले आहेत, जा घरास वर मंजला नाही त्यास प्रसंग विशेषीं एक मंजली जा घरावर एक मंजला चढला आहे त्यास दुमंजली असा व्यवहार, यारीतीनें तिमंजली, चो मंजली इ० जाणावे.

मंजा, स्त्री० ०/ हि० मोज.

मंजाल, स्त्री० محال हि० खुदरत.

मंजालस, स्त्री० محال हि० कचित्स्थलीं राजादि लोकांची जमली जी कचेरी ती.

मंजिरी, स्त्री० मजरीचा अपभ्रंश.

मंजिष्ट पु० औषध आहे.

मंजीत, ३लि० हि० जारंगास तकाकी नाही असा जो रंग तो, व तद्विशिष्ट वस्त्रादितो, २, मळल्यामुळे किं०

चोळल्या

चोळवटल्यामुळे जाची नवेपणाची टयटबी गेली अ-
साजो वस्त्र, कागद, इ० तो, ३, ला० चांगली उपस्थित
महेशी झालेली जी विद्या, कला ती.

मजुरा, पु० हि० रा० कांहीं एक लक्ष्य कल्पून त्या लक्ष्याक-
डे नेमस्त, दृष्टि, बंदूक, इ० कांचें संधान धरण्याचा जो
प्रकार तो.

मजूर, ३ लि० ॥ हि० एक दिवसास अमुक देईन
तुं अमुक काम कर अशी रीतीची बोली करून ठेविला जो
मनुष्य इ० तो, २० दिवस बुडे आणि मजूर उडे.

मंजूर, ३ लि० हि० कवून.

मजूरकर, ३ लि० हि० मजूर.

मजूरदार, ३ लि० हि० मजुरी करिता तो.

मजूरां, अ० १५ हि० देण्याघेण्याचा व्यवहारांत दस द-
व्यादिक सुख्य रकमेंत वजा होई असें दे, पड, हो, इ० वि०

मजूरादास्त, स्त्री० १५ हि० वाडी, शेत, इ० संबंधी
सर्कार देणें द्रव्य द्यावयाचें असतें त्या ऐवजीं सर्कारांत
कुळाकडून साल पोहोचला असतो त्याचा ऐवज स-
र्कार, मुख्य जें वाडी, इ० कांचें देणें त्यांत वजा देतें ती.

मजूरी, स्त्री० हि० मजूर मनुष्यास देय जें द्रव्य ती, २, मजूराचें
कर्म ती.

मंजूळ, ३ लि० कर्णामगोडवाटे असा जो ध्वनी तो.

मज्जन, न० सं० पाणी इ० कोत बुडण्याचा व्यापार तो.

मज्जा, स्त्री० सं० जीपासून रंत उत्पन्न होते अशी एक श-
रीरांतली धातु आहे.

मट, कन, कर, दिनी, दिनी, अ० कांहीं एक व्यापारी प्र-
वृत्त जो त्याणें तहियरी आकुंची भाव पावून उगे गहा
णें, नगणें, इ० कांचें वि०, अकस्मात् धरणे, इ० कांचें
वि०.

मटका, पु० हि० मटकांत एक भेद आहे.

मटकावणें, पळून जाणारास कि० रवालीं पडणारास
मटकन धरणें.

मटकी, स्त्री० एक धान्य आहे.

मटगोळा, पु० अन्न खावून जी नि शेषता तो, याचा प्र-
योग मुलांचा भोजनावि प्रसंगां, ३० त्या पोरानें टिपरी-
चे भाताचा मटगोळा केला.

मटमट, अ० असा शब्द होई असें खाण्याचें वि०

मटमटो, अ० मटमट.

मटमटावणें, मटमट शब्द होई असें खरेनें खाणें.

मटामट, अ० मटमट.

मट्ट, अ० कांहीं न वालतां, राहा, हो, चम, इ० वि०

मट्यासयेणें बहुत चालण्यानें कि० फार श्रम केल्या-
मुळे श्रकणें.

मठ, पु० एक धान्य आहे, २. गांवां, बेंरागी, सन्यासी, इ०
कांचें राहायाचें स्थान तो, ३, बुद्धि मंद.

मठारणें, जरुम इ० भरत भरत येणें, २, नव्या भांड्याचे
ठोके हत्यारानें ठोकून साफ होई असें करणें, ३, दे० कां-
हीं एक कार्यास जो प्रवृत्त नाही त्यास त्या कार्याविषयीं
अनेक युक्तीने अनुकूल होई असें करणें.

मठी, स्त्री० हि० घरास लाहानपणानें नाच घ्यावयाचे अ-
स्तां क्षणतात, २, को० लाहान जो मठ ती.

मठ्ठ, ३ लि० मंद जो टोणगा, बेल इ० तो, २, बुद्धि मंद.

मठ्ठा, पु० कालवण इ० अर्थ पाणी न घालितो वहीं घुसळ-
न ठोणी न काढितां घट्ट करितात तो.

मठ्या, ३ लि० मठ.

मंड, पु० सं० भाताचे लाखांचें कटवून पाणी ओषधान्यार्थ
देतात तो.

मड, ३लिं० दे० कांहींएका कार्यादिकाचाठायीं विघ्न कर-
णारा मनुष्य तो -

मंडई, स्त्री० हिं० शहर इ० कांचेठायीं समुदायेकरून आ-
जी, मेवा, इ० विकला जातो ती जागा -

मंडक, पु० सं० मांडा ह्म० एक पक्कान्न आहे -

मडकूल, न० लाहानजें मडकें तें -

मडकें, न० मृत्तिकेचें केलें जें पात्र तें -

मंडण, न० वा० मनुष्यांचा जो समुदाय तें -

मंडन, न० सं० क्षुषण, २, खंडित पूर्वपक्षादिकांचें जें स्थाप-
न तें -

मंडप, पु० सं० लग्नाद्युत्साहादिक करायाचे असतां द्वारा-
दिकांपुढें छायास्थानादिक पुरून मांडवळ्या इ० का-
नी आळवून, किं० पडवळी, द्राक्षा, इ० कांचें वेलचढा-
याकरितां, किं० देवालयदिकांपुढें सभामंडपादिक क-
रितात तो, २, ला० सूर्यादिक न दिसाया जोगी जी मे-
घाची निविड छाया तो -

मंडपदेवता, स्त्री० सं० विवाहादिकामध्ये मंडपसमंती जी
देवता ती -

मंडपप्रतिष्ठा, स्त्री० सं० मंडपदेवतांचें जें स्थापन ती -

मंडपशोभा, स्त्री० सं० विवाहादिकांचाठायीं मंडपादि-
क शोभावाहणून कांहीं लोकांकडली वस्तुवानी
आणून, किं० कोणी प्रतिष्ठित विद्वान इ० कांनीं जी
शोभा करितात ती -

मंडपी, स्त्री० देवादिकावरती कांहींचा फुलवरा इ०
रांगायसाठीं लाहान मंडपाकार करितात ती -

मंडपोद्दामन, न० सं० विवाहादि मंडपदेवतांचें जें उत्थाप-
न तें -

मंडल, मंडळ, न० सं० कृताकारजो घेरा तें, २, मनुष्या-
दिकांचा

दिकांचा जो समुदाय तें, ३, राजसत्ताकांत जें भूखंड
तें, मंडळावर धरणें, ह्म० घोड्यास मंडळाकार ध-
रविणें -

मंडली, मंडळी, स्त्री० सं० मंडल द्वितीयार्थी, २, एक
प्राणी आहे, जास स्पर्शकेला असतां वर्तुळाकार हो-
त असतो -

मंडवळी, स्त्री० नवरात्रूल किं० मुंजामूल इ० कांचे कपाळा-
वर फुलादिकांची शोभा र्थ जी बांधित असतात ती -

मंडळवत, न० वा० एका घेयाची जी पत्रावळ तें -

मंडाई, स्त्री० हिं० सावकागपासून व्याजानें पेमा घेतला -
असतां हातसंतो पार्थ अणखा कांहीं द्रव्य कबूल क-
रितात ती -

मंडावण, स्त्री० हिं० मंडाई -

मंडावळ, स्त्री० मंडवळी -

मंडित, ३लिं० सं० भूषित -

मंडूक, पु० सं० बंडूक -

मंडूर, पु० सं० लोरवडाचा किटाची कांहीं भट्टीकरून र-
सायण तयार करितान तो -

मडें, न० प्रेत, मड्याचा ताळघेचें लोणी खाणारा, ह्म० अ-
तिशयित लोभ्यास ह्म०, ह्म० केंस उपटल्यानें कां मडें ह-
लकें होतें

मडेकळा, स्त्री० प्रेतकळा -

मडेंपंचक, न० वैशाखमासामध्ये जीं धनिष्ठादि पांच
नक्षत्रं येतात तें -

मंडोदरी, स्त्री० बेटकुळीमध्ये एक भेद आहे -

मडणें, चर्मनि किं० घरघादिकानें कांहीं एक पदार्थ संबं-
द्ध होई असें चिकटविणें -

मटघळ, पु० वा० धोबी -

मटे, न० दे० मटे .

मण, पु० बाग पायल्याचें किं० सोळा पायल्याचें जें मा-
प तो १, चाळीमशेर प्रमाण जें वजन तो ३, त्याणें मा-
पलें किं० वजन केलें जें धान्य, घृतादिक तो .

मणका, पु० जांत मणभर धान्य राहातें तें माप, किं० मण
वजनाचा दगड, इ० असतो तो, २, मण प्रमाण धान्य रा-
हातें असें जें मडकें, पांटी, इ० तो किं० मणाचे वजनाचा
धोंडा इ० तो, ३, मोठा जो मणी तो, ४, पाठीचा कण्या-
चा हाडाचा जा गांठी त्या प्र० .

मणकी, स्त्री० मणाचे वजनाचा धोंडा, इ० ती .

मणगट, न० दाताचें पंजाचा आणि कोपराचें मधला जो
भाग तें परंतु पंजाचा जो संधि प्रदेश तेंथं व्यवहार बहु-
त, मनगटात जो अमणें, इ० कांही एक कृत्याविषयीं
शाश्वत इच्छा अमणें, त्याचे मनगटावर तेल घात-
लें पाहजे, एथे कांही कां विद्येविषयीं तो अज .

मणगटी, स्त्री० मण्यानीं निर्मित जें मणगटात घालाया-
चें भूषण ती .

मणदोरा, पु० बटव्याचें तोंड आवळावें उघडावें झणून
जो त्या बटव्याचें तोंडामेरेण घालितात तो, २, गा-
ट्यावर कडव्याचा किं० गवताचा हेल बांधायचा-
चा जो दोरा तो .

मणि, पु० हिरकादिकरुने, २, तत्सदृश पाषाणादिकांचे
कृत्रिम करितात तो, ३, रुद्राक्षादिक, जाचा साला इ०
करितात तो, ४, ला० जामध्ये कांही एक विशेष गुण
आहे त्याचें वर्णन कर्तव्य असतां त्यास स्० ५, दे०
गाड्याचे हेल आवळायाम, किं० नावेस शिडकाठी बा-
धायाच्या, इ० रूपेरे ओढायाकरितां पोटांत चाक करू-

न

न काष्ठाचा अवयव विशेष केला असतो तो, हाडाचे
मणी करणें, इ० हाडें झिजायाजोगा कांही एक का-
र्याविषयीं बहुत श्रम करणें, ते एका माळेचे मणी
आहेत, इ० एका प्रतीचे जें दोन मनुष्य त्यास निंदेने
स्०

मणिकर्णिका, स्त्री० एक काशीमध्ये क्षेत्र आहे ३, ए-
क धातुसय पात्र विशेष आहे .

मणिवंध, पु० सं० मणगट .

मणेर, मण्यार, पु० एक जाति आहे ३ एक किरडू आ-
हे .

मत, न० कांही एक गोष्टीविषयीं मनांतला जो निश्चय तें, २,
वादादिकांनील जें अनेक पक्षने प्र०, ३, कांही एक गोष्टी
विषयीं कोणा एकाचें घेतात जें अनुमत तें .

मंतरणें, अक्षता इ० मंत्रांनीं युक्त करणे २, ला० एखाद्यास
कांही यानांत मारून स्वानुकूल बुद्धि विविष्ट करणें .

मतलब, पु० हि० कांही एक गोष्ट मिष्ट करण्यावि-
षयीं जो मनांनील आशय तो, २, तदर्थ कपटानें बाधि-
ली जी मसलत तो .

मतलबदार, ३ लि०, २ हि० मतलबी .

मतलबी, ३ लि०, २ हि० अनेक युक्तींनीं आपला मतल-
ब सिध्दासनेतो असा जो मनुष्य तो .

मतवादी, ३ लि० सं० कांही एक मत स्वीकारून त्याचा म-
दमहिचार न करिता त्याविषयीं द्वेष स्वरे असा वाद सा-
गण्याचा स्वभाव जाचा तो .

मताभिमान, पु० सं० कांही एक मत स्वीकारून तद्विप-
र्यां धरिला जो अभिमान तो .

मति, स्त्री० सं० बुद्धि .

मतिमंद

मति

मतिमंद, ३लिं० सं० बुद्धिमंद -
 मत्कुण, पु० सं० देकुण -
 मत्त, ३ लिं० मयलक्ष्मी इ० कांचा मदनें उन्मत्त जो तो -
 मत्ता, स्त्री० हिं० स्त्रीय जी द्रव्यादि संपत्ति ती. स्त्र० काडीची
 मत्ता आणि लारवाची मत्ता बरोबर होत नाही -
 मंत्र, पु० जाची काही विलक्षण शक्ति असती असें जे काही
 कृष्यादिकृत वाक्य तो, २, ला० खलबन -
 मंत्रप्रयोग, पु० मंत्राचा जो प्रयोग तो -
 मंत्रमुख, ३ लिं० काही स्वकर्मापुर्णे मंत्र जास येताना असा
 जो ब्राह्मण तो -
 मंत्रवादी, ३ लिं० मंत्री -
 मंत्रसाधन, न० मंत्र सिद्ध व्हावा म्हणून जे पुरश्चरणादिक
 करिताने ते -
 मंत्रसिद्धि, स्त्री० मंत्रे करून जी सिद्धि ती -
 मंत्री, पु० प्रधान, २, सर्गादिकांचे विष उतगयाचे इ० मंत्र जाण-
 तो तो, ३, अधप्रधानातील एक प्रधान आहे, ४, ला० जो कां-
 णी एखाद्यास बुद्धिवाद सांगतो तो त्याचा -
 मन्सर, पु० कोणा एकाचे बरे झाले असतो देखूंसकून ये अ-
 सा जो काही धर्म उन्मत्त होतो तो, २, दे० न० एक क्षुद्र
 प्राणी आहे -
 मत्सरी, ३ लिं० मत्सर उन्मत्त होण्याचा स्वभाव जाचा तो -
 मत्स्य, पु० मासा सापवाक्यापभेदा जो त्याचाचून ३, एका
 हत्ताचे दोजारां दुसरे हत्त पूर्वहत्त परिधाचे आंत जाई
 असें रेखिले असतां दोहोंचे संयोगा मध्ये जो आकार वि-
 शेष पडतो तो -
 मत्स्यजयंती, स्त्री० मत्स्यावतार जा तिथीस झाला ती
 तिथी -

मत्स्यावतार

मद

मत्स्यावतार, पु० ईश्वराचा दाहा अवतारातील जो प -
 हिला तो -
 मथणें, काही एक कार्य करण्याविषयी कोणी एका ने
 बांधादि केला असतां अनुकूल हाणें २, दध्यादिक घुस-
 लणें, ३, ग्रं० एखाद्यास जिवें मारणें, ४, ग्रंथादिकांतील
 आशय मनांत पावयाकरितां त्याचें दिवेचन करणें -
 मथन, न० दध्यादिक घुसळण्याचा जो व्यापार ते -
 मथन, न० मथणें प्रथमार्थाचाचून अर्थीचा जो व्यापार
 ते -
 मथ्या, पु० सं० रबीचा जो माथ्या तो -
 मथित, ३ लिं० मथिलें जें दध्यादि तें किं० मथून काढिलें
 जें नवनितादितो -
 मथितार्थ, पु० सं० विचारानें सिद्ध झाला जो अर्थ तो -
 मथुरा, स्त्री० एक क्षेत्र आहे -
 मंद, ३ लिं० जड बुद्धि तो, २, जाचे अंगीं जोचन्य नाही तो
 मनुष्य घोडाबेल इ० तो, ३, नवग्रहांनीं न समजा जो प्र-
 ह तो, ४, किंचित अंधक जी दृष्टि न्याति इ० तो, तु-
 मचे कामाचे मंद पडलें आहे, स्त्र० मंदगतीनें चालतें
 आहे, दुखणें जरी मरी इ० कांचे मंद पडणें स्त्र० कमीप-
 णा हाणें -
 मद, पु० उन्मत्तता, २, हत्तीचा गंडस्थळांतून उन्मत्ततादेक-
 त जो इव निघतो तो, ३, पुष्प, फल, इ० कांतून जो उदका
 सारिखा असतो तो, धन मद, विद्या मद इ० समास हो -
 तात -
 मदगडी, स्त्री० मधघडी -
 मदत, स्त्री० १/४ हिं० सहायता, २, ३ लिं० सहाय, ३० तो
 त्यास मदत आहे, ३, स्त्री० एक ओटाचा अंमल

आहे

मद

आहे.

मदतगार, ३लिं० १८१५ हिं० दुसऱ्याची सहाय्यतारूप

मदत करितो तो.

मदतगारी, स्त्री० ६१५ हिं० मदतगारचें कर्मनी.

मदन, पु० कामदेव ३, स्त्री० संभोगाची इच्छा उमन्न होतें

जेणें असाजो शरीरांत विकार उमन्न होतो तो.

मदनकामेश्वर, पु० एक रसायन आहे.

मदनबाण, पु० एक मोगच्या मध्यें भेद आहे.

मदनाचा पुतळा, पु० अत्यंत सुंदर जो त्यास ह्म०

मदनी, पु० एक झाड आहे.

मंदर, मंदराचल, मंदराचळ, पु० एक पर्वत आहे.

मंदवार, मंदवामर, पु० सातवा जोवार तो.

मदविहल, मदविहळ, ३लिं० कामादिकाचा मदनें

जो परवश झाला तो.

मंदवेळ, मंदवेळा, स्त्री० जा काळावर कार्य आरंभिलें -

असतो लवकर तडीस जात नाही असा जो काल ती.

मंदार्ड, स्त्री० मदपणा या अर्थान्चि प्रा०

मंदार्गी, अ० मंद अग्नि लावून सावकाशपर्णा, शिज, भा-

ज इ० धा० वि०, उ० ती भार्जा मंदार्गी शिजूंदे.

मंदरग्नि, पु० प्रदीप्त नव्हे जो जठराग्नि तो ३, ३लिं० जा-

चा जठराग्नि मंदतो.

मदोध, ३लिं० द्रव्यादि मदनें जाच्या विचार नष्ट झाला

तो.

मंदार, पु० स्वर्गांत एक कल्पवृक्ष आहे, २, एक पुष्प वृक्ष

आहे.

मंदार, स्त्री० हिं० भिस्त, २, उंटाचे पाठीवर जो उच्च अव-

यव असतो ती.

मंदावणें, भरणें प्रवृत्त जो युद्ध, कलह, रोग, इ० त्याणी

मंद

मंथ

मंदगतीने चालू असणें.

मंदवा, पु० दे० मंदाई.

मंदिर, न० सं० गृह, राजमंदिर, देवमंदिर, इ० समा-

स होतात.

मंदिरा, स्त्री० सं० मद्य

मंदी, स्त्री० सं० मंदाई

मंदील, न० हिं० जरीचे काडीचे जे लाहान पागोटें असने

तें.

मंदोक्त, ३लिं० सं० मंद झालेला हस्ती.

मदोन्नत, ३लिं० द्रव्यादि मदनें जो उन्नत तो.

मद्य, न० सं० प्यायाची जी दारू तें.

मद्यपी, ३लिं० मद्यपान करितो तो.

मद्राशी, ३लिं० मद्रास संबंधी जा पदार्थ.

मथ, स्त्री० पु० मधुमक्षिका आपलें पोळ्यांत पुष्परसा-

चा संचय करून ठेवितान ती तो, २, किती एक पुष्पां -

त मधुर द्रव असतो ती तो, ३, फणसाचे गऱ्यांत जो

उदकरूप द्रव असतो तो, ४, गऱ्यांचीं मातें एक दिव-

स घालून एकत्र रचून ठेविलीं असतो जो द्रव निघ-

तो तो ती, कोण एकास मधाचें बोट लाऊन ठेवणें.

ह्म० काहीं एक गोष्टी विषयीं आशा दाखविणें.

मधघडी, स्त्री० दौलताबाद, व अमदाबाद इ० संबंधी जे

कागद त्याची जे मध्यम प्रतीची घडी ती.

मध्या, ३लिं० मच्चा.

मधचें मधी, अ० मच्चें मधी

मधपिंपळी, स्त्री० मध आणि पिंपळी ती.

मधपुळी, स्त्री० काळपुळीसारखी एक पाठीवर पुळी हो-

त असती ती.

मधलंड, ३लिं० काहीं एक कार्यादिका मध्ये जो उत्कृष्ट

नव्हे

मध-

मध्या-

नक्षे निकृष्ट नक्षे तो -

मध्या, ३लिं० मधलाजो बंधु बद्दीण तो -

मध्याळ, ३लिं० जा फणगाचा गन्यांत मध असतो तो फणस,
किं० त्याचा गण -

मधिवला, ३लिं० मोदर जे तिथे त्यावला जो मधला तो -

मधी, अ० कोही एक कार्य किं० पदार्थ समुदायाचा विवक्षि-
त अंतर्भागाचे ठायी, २, ओत -

मधील, ३लिं० मधला -

मधु, न० सं० मद्य, २, मध, ३, पु० चेंबमास, १२, वसंत ऋतु -

मधुकर, पु० सं० श्वसर -

मधुकरा, स्त्री० सं० शिजलेल्या अन्नाच्या व्याखण मागतो जी
शिक्षा ती, ३लिं० ती मागतो तो -

मधुकुल्या, स्त्री० मध बाहायाचा जो पाद ती, २, भोजना-
ची चंगळ वर्णायाच्या असतो छतकुल्येचे मधानानेच
याचा प्रयोग -

मधुपर्क, पु० सं० नवरा विवाहसमयी दारा आलास्यणजे दही,
गंध, वस्त्र, इ० कांते जी त्याची पूजा करितान तो, २, अ -
विजाची वर्ण केल्यानेतर यजमानजी पूजा करितो तो,
३, दारा एखादा शिष्ट आला असता पाद प्रक्षालनादिक
जी पूजा तो -

मधुमक्षिका, स्त्री० सं० मधाचा संचय करून ठेविताना
मक्षिका ती -

मधुमारी, स्त्री० मधुमक्षिका -

मधुर, ३लिं० गोड मिष्ट जो पदार्थ भाषण इ० तो, २, पु० षड्र-
सांतील एकरस आहे -

मधुरा, पु० ज्वर येऊन पुढे एक वायु प्रधान एकरोग होत अ-
सतो तो -

मधुमाधवी.

मधुमाधवी, स्त्री० एकरागिणी आहे -

मधुरिमा, पु० मधुरपणा -

मधून, अ० मध्यभागापासून, किं० मध्यभागातून जा, ये, इ०
किं०

मध्य, पु० सं० जा भागापासून पदार्थाचे इतर भाग स्मरिंय
गहातात, असा जो त्या पदार्थाचा विभाग तो, ३, कटिप्र-
देश -

मध्यगृह, न० सं० साजघर -

मध्यदिन, पु० सं० ब्राह्मणांत जा नि आदे -

मध्यदेश, पु० सं० कोंकण बदेशा यांच्या मधला जो देश तो,
२, देशाचा मध्यभाग तो -

मध्यम, ३लिं० सं० विवक्षित गुणानी जो उत्कृष्ट नक्षे, निकृ-
ष्ट नक्षे, असा जो तो

मध्यरात्र, पु० स्त्री० सं० रात्रीचा जो मध्य तो ती -

मध्यवर्ती, ३लिं० दोघांचा जो कोही एक व्यापार त्याचे ठरा-
वादिक कोही एक कर्मजाचे विद्यमाने होणे तो, २, मध्यमा-
गी राहातो तो -

मध्यव्रती, मध्याव्रती, स्त्री० परस्परांचे कार्यादिकाचा म-
ध्यवर्तीपणा करण्याचा जो व्यापार ती, २, मध्यवर्ती प्रथ-
मार्थी -

मध्यस्थ, ३लिं० सं० मध्यवर्ती, २, ३ भयपक्ष साधारण जो
मनुष्य तो

मध्यस्थगिरी, स्त्री० दोघांचे व्यापाराचे ठरावा विषयी जो
मध्यस्थपणा ती -

मध्यस्थी, स्त्री० मध्यस्थगिरी -

मध्यान्ह, पु० न० सं० दिवसाचा जो मध्य तो तो -

मध्याह्नकाल, मध्याह्नकाल, पु० मध्याह्नरूप जो का-

मध्या

मन

ळ तो, मध्यान्हाकाळाचें कठीण, स० पोदास मिळायान्चें

कठीण स० अंतकाळापेक्षा मध्यान्हाकाळ कठीण -

मध्यान्ही, स्त्री० दुपारी एक पुण्य वृक्ष आहे -

मध्ये, अ० मधीं -

मध्येमध्ये, अ० विवक्षितकाल देवा पदार्थ समुदायांचा

मध्यामध्याचाठायी -

मध्य, पु० सं० मत प्रवर्तक ब्राह्मण झाला, २, त्याचें मताने

वागणारा असा एक वेषणावांत भेद आहे -

मन, न० सं० स्वरुप दुःखादि समजेंतें जेणें करून, असें जें क-

र्गवें इन्द्रियें, २, संकल्पादिरूप जी मनाची वृत्ति तें, मन

वसणें स० कांहीं एक व्यापार करायाम अनुकूल होणें,

किं० कांहीं एक पदार्थावर असक्त होणें, मन उठणें स० कां-

हीं एक पदार्थावरची असक्ति इ० होणें, मन घालणें, मन

देणें, लावणें, इ० स्थलीं मन एकाग्र करून एखाद्या पदार्था

वर किं० कार्यावर लावणें, मनास येणें, मनास वाटणें,

स० मनास चोगल्ये पणानें आवडणें, मनावर घेणें, म-

नावर धरणें, स० कांहीं कामाविषयीं भगत्य धरणें, म-

न मिळणें, स० उभयतांचा मनाचा एक भाव होणें, मनां-

तून उतरणें, स० जा पदार्थाची पूर्वी आवड असती त्याज

वर दुष्ट असा ग्रह झाल्यामुळें त्याजवर अप्रीति होणें, म-

न हिरावणें, मन नेणें, इ० स्थलीं स्वविषयीं आसक्त होणें,

मन पाहणें, स० कांहीं एक चेष्टादिकानीं दुसऱ्याचे ननां-

तील अभिप्रायाची परीक्षा करणें, मनाचा, कपटी, भोळा,

इ० शब्द पुढें लाविले असतां याचें मन कपटी, याचें मन

भोळे इ० अर्थ, मन मोकळें करून, मोकळ्या मनानें, सांग-

णें, घेणें, बोलणें, इ० स्थलीं लाभ, लोभ, कपट, भाव, न ध-

रितां मनी मोंडे रवाणें स० व्यर्थ मनोरथ करणें, मनापासू-

न, काम करणें, ठेवणें, इ० स्थलीं कपटादिभाव न धरितो,

मनास

मनास आणणें, स० कांहीं एक गोष्टीचा विचार करून

ममत्तून घेणें, ला० कांहीं एक पदार्थ खाऊन निःशेष क-

रणें, मन मोंडणें, स० कोण एकाची इच्छा पराहत करणें.

मनकल्पित, ३ लिं० वास्तविक नसतां जो उगीच तर्कादिका-

ने कल्पिला तो -

मनकवडा, ३ लिं० दुसऱ्याचा मनातलें सांगणारा असा जो

तो -

मनकामना, स्त्री० अंतःकरणातील जी इच्छा ती -

मनगट, न० मणगट

मनगटी, स्त्री० मणगटी -

मनदेवता, स्त्री० परंक्ष अर्थाचा तर्काविषयीं जो मनाचा

झांक ती, २, लव, वाढा, या धातूंचेर प्रा० प्र०

मनधरणी, स्त्री० दुसऱ्याचें मन अनुकूल करून घ्यायामा

टी जें आर्जव ती -

मनधरणीचा, ३ लिं० मनधरणीकरायान्चा स्वभाव जाचा

तो -

मनन, न० सं० जाणलें त्याचा पुनः पुनः अंतःकरणाचा -

ठायीं कांहीं एक प्रकारानें विचार करण्याचा जो व्यापा-

तें -

मननशील, मननशील, ३ लिं० सं० मनन करण्याचा स्व-

भाव जाचा तो -

मनपिंगळी, स्त्री० मनदेवता -

मनःपूर्वक, अ० सं० मनापासून -

मनमिळाउ, ३ लिं० सर्वोद्गीं मिळून वागण्याचा स्वभाव

जाचा तो -

मनमुराद, ३ लिं० हिं० मनास आवडाजो गा किं० मनाची हो-

स फेडायाजो गा जो विपुल पदार्थ तो -

मनमेळ, ३ लिं० मनमिळाऊ २, राशि घटित न पाहतां न

वरे

मन

मनु

बरेवाले.नपरीवाले या दोघांचा मिलाफानें लग्न करणें
याचें वि०

मनमोहन, ३लि० मनास मोह उत्पन्न करणारा जो प्रिया-
दिक तो .

मनशा, स्त्री० इच्छा .

मनशा मोड, स्त्री० जा पदार्थावर इच्छा गेली, तो पदार्थ मि-
ळाल्यामुळे जी अलंबुद्धि ती .

मनव्रीळ, न० एक पर्यंत संबंधी धानु आहे .

मनसमजा चणी, मनसमजावित्री, स्त्री० क्रोध, दुःख,
इ० दूर करायामाठीं जो स्वभावप्रद भाषणादि व्यापार
ती .

मनसमजुत, स्त्री० वास्तविक या पदार्थाचे दाखी तो गुण अ-
सा नसा परंतु तद्दोषेकरून जो दाखि यवती .

मनसा, स्त्री० इच्छा .

मनस्वदार, ३लि० *मनस्व* हिं० पुरा विचारवंत शास्त्राणा
असून मनस्वी करिता तो .

मनस्वबा, पु० *मनस्व* हिं० काही एक कर्तव्य गांभीर्याने असें
करावें असा विचार तो, २, मनोगत

मनस्वी, स्त्री० *मनस्वी* हिं० पंचाईत .

मनसोक्त, अ० सं० स्वेच्छानुरूप .

मनसोट्टिष्ट, ३लि० मना मध्ये जो संकल्पिला तो .

मनसोबदार, ३लि० हिं० मनस्वदार .

मनसोबा, पु० हिं० मनस्वबा .

मनसोबी, स्त्री० हिं० मनस्वी .

मनरया, स्त्री० मनसा .

मनस्वी, ३लि० सं० मन जाचा स्वाधीन तो, २, जाचें निर्मर्याद
कर्म किं० तद्दिशिष्ट तो, २, अतिराहित .

मना, अ० *मन* हिं० काही एक प्रयत्न जें कार्यादिक ते निघत
होई असें कर हो, या धा० वि०

मनाई, स्त्री० *मनाई* हिं० मना करण्याचा व्यापार व प्रका-
र ती, २, तगादा मना व्हावा स० त्याच्या धन्याची जी स्यू-
ण मुद्रा आणि नात ती .

मनाचिठी, स्त्री० हिं० प्रथम जाणें तगादा पाठविला त्याणें
तो तगादा बंद करायामाठीं जी पाठविली चिठी ती .

मनामोयदला, अ० वा० काही एक देणें, घेणें, इ० जें सं-
कट त्याचा अनेक तोडी काढून यथाथ चिंतू टाळे असें
कर हो, इ० वि०

मनावणें, हिं० कोणा एकाचें मन स्वकार्यार्थ अनुकूल क-
रणें .

मनीषा, स्त्री० मनसा .

मनु, पु० सं० ब्रह्मदेवाचें दिवसांत चवदा जें कालाधिकारी
होतात ते प्र०, २, ला० बरें किं० वाईट करण्याविषयीं का-
रण जो काल तो .

मनुका, स्त्री० सकलें जें दाख ती .

मनुज, पु० सं० मनुष्य, प्रथमार्थी, प्र० अने० व०

मनुबाई, स्त्री० दुर्धर स्त्रियाचा आराप कर्तव्य असतां म-
नासच मनुबाई स०

मनुष्य, पु० न० अर्थानुसंधानपूर्वक व्यक्त भाषण करण्या-
ची योग्यता इवरे जा हि पद प्राण्यांत ठेविली आहे तो तें,
मनुष्यांतून उठणें, स० लोकरीति सोडून वर्तू लागणें किं०
सर्वस्व नाश झाल्यामुळे महत्संकटावस्थेंत येणें किं०
महाव्याधि, इ० रोगादियस्त मनुष्य इतर मनुष्य व्यवहा-
रां अनुपयुक्त होणें, मनुष्यांत येणें, स० मनुष्यांतून उ-
ठण्याचीं जीं कारणें त्याचें निरसन होऊन पृथ्वी-
वर येणें .

मनुष्यकळा, स्त्री० लोकोपदेवशाकीची भ्रांती व्हाव-
याजोगी चातुर्यानं मनुष्यानें केली जी कृति ती, याचें
तोंडाव

तोंडावर मनुष्यकळा नाही, एथें याचे तोंडावर अगदी ते-
ज नाही
मनुष्यगण, पु० पूर्वात्रय, उतरात्रय, रोहिणी, भरणी, आ-
र्द्रा, यां नक्षत्रांवर उत्पन्न जों झाला त्यास ज्योतिःशास्त्र
वेद्यगण झणून फल येत असतें तो .
मनुष्यपण, न० मनुष्यपणा, पु० भलपणाचा जो मनु-
ष्याचा स्वभाव ते तो .
मनेर, स्त्री० मण्यार .
मनोगत, ३लि० सं० मनामध्ये राहातो जो अर्थ तो, २, न०
मनांतील जो अभिप्रेत अर्थ तो .
मनोगति, स्त्री० सं० मनाची जी गति ती, २, ३लि० मना-
सारखा गति जाची तो .
मनोगम्य, ३लि० सं० मनागत येत नाही, दारवितो येत
नाहीं मनानेच जें जाणतो येतें असा जो पदार्थ तो .
मनोजय, पु० सं० मन स्वाधीन करून देण्याचा जो प्रकार
तो .
मनोनी, स्त्री० हि० मंडाई .
मनोत्साह, पु० सं० कोही एका विषयी मनाचा जो उत्साह
तो .
मनोदय, पु० सं० कोही एक कार्य करण्याविषयी जी इच्छा
किं० मनांत केली जी योजना तो .
मनोद्देश, पु० कोही एक, कार्य करण्याविषयी जी मनातील
योजना तो .
मनोधरण, न० सं० दुसऱ्याची मर्जी आपल्यावर संतुष्ट
असावी झणून त्याचें मन सभालण्याचा जो व्यापार ते-
मनाधारणा, स्त्री० मनोधरण .
मनोनिग्रह, पु० सं० मनोजय .

मनोभंग, पु० सं० कोही एक इच्छिलें जें तें तडीस न जातों इ-
च्छेचा जो भंग तो .
मनोभाव, पु० सं० मनापासून जी प्रीति तो .
मनोमय, ३लि० सं० वस्तुस्तानपेक्षित मनःकल्पित जो
पदार्थ तो .
मनोमानसी, अ० मनांत आकस्मिक अद्भुत गोष्टांचे
वर्णन प्रसंगी निषेध असतो प्र० पु० असें घडिले हें म-
नोमानसीही नवतें .
मनोरंजन, न० सं० चमत्कार दर्शनादिकें करून मनास जो
आनंद देतें, २, दुसऱ्याचें मनास आनंद द्यावया जो गा जो
क्रीडादिक व्यापार ते .
मनोरथ, पु० सं० मनांतील इच्छा .
मनोरम, ३लि० सं० मनास आनंदकारक जो पदार्थ .
मनोरमा, स्त्री० सं० बायकोस संकतानें झ०
मनोरा, पु० ०, हि० दगड चुना इ० कोचा जो पोकळ
स्तंभ मोठा उंच बांधित असतान तो .
मनोवृत्ति, स्त्री० सं० मनावर संकल्पादिरूप उठती जी
वृत्ति ती .
मनोवेग, पु० सं० मनाचा जो गतिवेग तो .
मनोव्यापार, पु० सं० मनाचा संकल्पादिक जो व्यापार
तो .
मनोहर, ३लि० सं० आपल्या मोंदर्यानें मन हरण करून
घेतो तो, २, पु० व्यंकोबाचें भक्त व्यंकोबाचा प्रसाद
वांटीत असता तो .
मनोज, ३लि० सं० मनोरम
मन्यंतर, न० सं० मनुचा जो शक ते, २, मनु द्वितीयार्थी
मप, अ० मजपाशी .

मम

मम, ३लि० सं० माझा, २. नांगरास, किं० गाड्यास, जे दोन
वेळ बांधितात त्यांतून वसणाराचे डांबबाळाचा जो वे-
ळ त्यास मकेताने चालावयासाठी ह्म०, मम स्वर्णणें ह्म०
विवाहादिकान वधूवगाचा, किं० डतराचा ममवाज् पूर्वक
निश्चय करणें .

ममता, स्त्री० सं० दे माझें अशी जी बुद्धि ती, १, कांही एक प-
दार्थावर प्रीति, किं० दया उगमन होती ती, ३, ला० मता
ममताम्यद, ३लि० माझें अशी बुद्धि ठेवायास योग्य असे
जे पुत्रदारादिक तो .

ममताळ, ३लि० दयाळू

ममत्व, न० सं० ममता पदार्था

मय, अ० सं० तां एक पदार्थ दुसरे काही नाही असे वर्णाया-
च अमता प्रा० म स्मृत शब्दाचा पुढें हा शब्द लागतो, व
विशिष्टशब्द प्रा० वि० होतो, ३० समुद्रांत जाऊन पाहि-
ले तो जलमय सर्व दिसें लागले, २, प्रकृतीची कांही एक
विकृतिवाच्य अमतां प्रकृतिवाचकावरून याचा प्रयोग
होतो, आणि वशिष्टाचा अर्थ होतो, ३० स्ववर्णमय प्रति-
मा करावी .

मयत, ३लि० हि० मेला जातो, २, धान्यादिकाचें जें मक वें,
याचान पृसकीं विदीप्यलें करून प्र० होतो .

मयतपाणी, स्त्री० शेताचे मकव्याची जी पाहाणी ती .

मयातेन, ३लि० दोन शें या संग्येचा वाचक ह्म श-
ब्द

मयूर, पु० म० एक सुंदर पक्षी आहे .

मरकत, पु० सं० पांथ, रत्न आहे .

मरगळ, मरगळ, स्त्री० दात पाय अस्ताव्यस्त दा-
कून पडण्याचा जो प्रकार ती, २, मरगळ घेणें मर-
गळीज जेणे प्रसन्न प्र० होतो ३लि० शरीरी सामर्थ्य अ-

मर

मर मरगळ घेण्याचा स्वभाव जो चा तो

मरगी, स्त्री० जरीमरी

मरण, न० सं० दे द्रविष्ठत प्राणाचे जें गमन ते, २, कांही एक
गोष्टी विषयी न्यूनता कि० नाश नाही असे निःसंशय प-
णानें वर्णायाचें अमतां मरण नाही असा प्र०, ३० या
व्यापारांत शत्रु रूपयास मरण नाही निगालस भि-
वतील, आजचें मरण उद्यावर कोटणें, ३० स्थिती प्राप्त
झालले सकट कालांतरावर नेणें, उद्याचें मरण आज
आणणें ह्म० कालांतरांत प्राप्त होणार जे संकट तें स्वक-
र प्राप्त होई असे करणे, २० मरण माथा घेणे, पावणें म०
कांही एक व्यापार करून केवळ थकणें, ३० हा पांथको-
स जमीन चालला, म० मरण माथा घेतो, ह्म० कोणा आ-
तें मरण पुढें साम्राज्य .

मरणप्राय, न० मरणासारखे संकट प्राप्त व्हावया जाणें जें
निमित्त, २, मरण तुल्य ते करून विवक्षित जें संकट तें.
३० हें कार्य करणें मला मरण प्राय आहे, कोणी मागि-
तले लावस्तु नाही क्षणायाम मला मरण प्राय होतें .

मरणसोंग, न० कपटानें घेतलें जें मेल्यासारखे सोंग
तें .

मरणा, ३लि० रा० ज्वरादिकानें अत्यंत जो अशक्त तो
मरणें, मरण पावणें, २, दुर्बणाइन होणे, प्र० वर्तमानाच,
३० तो दोन महिने मरतो आहे, ३, अतिशयित संकट,
हानि, पावणें, ३० त्या सारखेचा व्यापारांत तो हजार
रुपयाला मेला, ४, एखादे कामावर अतिशयित झ-
टणें, ३० तो या कामावर दोन वर्षे मरतो आहे तथापि
अद्यापि मिहीम गंल नाही, ५, कांही एक गोष्टी विष-
यी अत्युत्कट होणें, ६, कांही एक पदार्थावर अतिश-
य प्रीति घेणें, ७, एवढा मरतोसकां उद्यां तुझे काम
होईल

होईल, ७, हुतुतु इ० खेळामध्ये गड्यानी खेळायास अ-
नुपयोगी खावे अशी जी हार येती, तिणें युक्त होणें, ३०
दाहागड्यांतून दोन गडी मेले, ८, सोने, रुपे, पारद इ० कां-
नीं बेंनेस्पति, इ० कांचा योगानें पूर्वावस्था न प्राप्त जाव-
या जोगें भस्म द्वाते पावणें, ९, कोणास दिलें जें कृणा-
दिकतें थकणें, १०, खरूज, नाइटा, इ० रोगानी औषधा-
पायानी नाहीसें होणें, ११, किती एक पदार्थातील रक्त,
पाणी, आढणें, इ० कारणांमुळें नाही असें होणें, १२, अंग
इ० मरणें स० अंगातील रक्ताद्यंश नाही असा होणें, किं-
ंचेतनांश नाहीसा होणें, वृक्षादिकांचें अंगमरणें एथें
पुढले, मागले, सुतास कमी येणें, दृष्टि मरणें. स० वारंवा-
र पदार्थ दर्शनाभ्यासांमुळें तें अधिकांतर नाही अशा अ-
वस्थेनें दृष्टियुक्त होणें, ३० आठ-चार दिवस गलबतांत ब-
सताच पाण्याकडे पाहाण्याविषयीं त्याची दृष्टि मेली, म-
रण्या जिण्यास कामास येणें, स० कोण एक पदार्थानें प्र-
संगां उपयोगी पडणें, मेले गळे वळेस उपयोगी पडणें स०
अनियमित भलतें वळेस, भूक, तान, निद्रा, इ० मरणें स० मं-
द होणें, आशा मरणें स० उठेनाशी होणें, रा० मरा पुरेसें हो-
णें, स० भीड, किं० ओशाळगत, इ० कारणांमुळें मरण ये-
ईल तर बरें अशा अवस्थेनें युक्त होणें, रा० मरून पडणें स०
वृक्षादिकानीं अनिश्चित फल भरणें युक्त होणें, किं० फ-
लाविशय होणें, ३० अंबे, यंदा मरून पडले आहेत, मरतां
मरतां हात पाय झाडणें स० सर्व वाक्किहीन झाली तथा-
विशेषीं एकदां पराकाष्ठेचा प्रयत्न करणें.

मरणोन्मुख, ३ लिं० सं० आसन्न मरण दशेस पावला तो
जीव वृक्षादिक.

मरतमडे, न० केवळ जो मरणा तो.

मरतवांझ, स्त्री० जिला मुलें होऊन वांचत नाहीत ती.

मरत

मरतसंभाळ, स्त्री० पु० फार खाळें असतां मरेन ही भी-
ति न खाळगितां बहुत खाण्याचा जो व्यापार ती तो.

मरतीक, न० मेले मनुष्याची जी उत्तर क्रिया तें बनें मेलेम
नुष्य, ३० त्याचे घां दोन मरनिकें झाली.

मरतुकडा, मरतुगडा, ३ लिं० मरतमडे.

मरद, पु० मर्दशब्दाचा अपभ्रंश.

मरदणें मर्दणें

मरमर, स्त्री० मरमरा, पु० मरणास नभितां दांडगाईनें
उडी टाकणें, इ० साहसकर्मास प्रवृत्त जो त्यास जी मर-
ण यावयाजोगी दशा प्राप्त होती ती तो.

मरवडा, पु० वा० मरमरा.

मरवा, पु० एक रुग्ंधिक झाड आहे.

मरवा, पु० مرثیہ हिं० मुसलमान डोल्यापुढें गात असता-
त असें गाणें आहे.

मरळ, स्त्री० मरगळ.

मराठमोळा, पु० जे आपणाल मराठे सणबितात त्याचे
बायकांनीं बुरखा घ्यावा अशा तऱ्हेचा जासाधारण री-
ति असतात तो.

मराठा, ३ लिं० जाची मुळापासून भाषा मराठी आणि म-
हाराष्ट्र देशांतला मुळचा राहाणारा तो, या शब्दाचा
विशेष प्रवृत्ति किती एक शब्दांवर आहे.

मराठी, ३ लिं० महाराष्ट्र देशाची जी भाषा रीतिविशेष इ० तो.

मराठीमोळा, पु० मराठमोळा.

मरातब, पु० स्त्री० हिं० काही एक मोठी विद्या संपादन के-
ली असतां, किं० पराक्रम संपादिला असतां जें मोठे ना-
व देतात किं० संमान करितात तो ती, ३० भट्टाचार्य, ३०
समशेर बाहादर.

मरांदा, पु० वा० नारळ रुझला असतां जो आंत फूस हो-
तो

तो तो .

मरामत, स्त्री० हिं० प्रा० निगेचा अर्था, २, वा०
काही एक पदार्थ यथास्थित व्हावयाजोगी जी विलक्षण
युक्ति ती, उ० या पुरुषाची मरामत दुसऱ्यास येणार ना-
हीं, ३, प्रा० मरामत या अर्थी

मरी, स्त्री० जरी मरी .

मरीच, न० सं० मिरिं .

मर्कट, पु० न० सं० तांबडे तोंडाची एक घानरांत जाती आ-
हे, ह्म० मर्कट मदिगपानं .

मर्कट चेष्टा, स्त्री० सं० मर्कट तुल्य जा मनुष्यानें दुसऱ्या-
स चिरड यावयाजोग्या केल्या जा चेष्टा ती .

मर्जी, स्त्री० हिं० कोण एकावर कोण एकाची जी सु-
प्रसन्नता ती, उ० आताजीं त्याची त्यावर मर्जी आ-
हे, २, अंतःकरण वृत्ति, उ० त्याची मर्जीरुष्ट आहे, ३,
हें चांगलें, हें कगवें, हें न करावें, इ० विषय जो अंतःक-
रणवृत्तिचा आकार ती, उ० मर्जीस येईल ते वाटेने जा
उं, मर्जीस उतरणें ह्म० चांगला असा वाट लागणे, मर्जी
संभाळणे, मर्जीराखणें, ह्म० मन संभाळणें, मर्जीजाल
गळणें, ह्म० खप्या होणें, मर्जीसंपादणें, ह्म० अनुकूल
करून घेणें .

मर्जीमाफक, अ० हिं० मर्जीअनुकूल होई असें कर, हो,
इ० धा० वि०

मर्द, पु० हिं० धैर्यवान् पराक्रमी असा जो तो, २, साधारण पु-
रुषव्यक्तीस ह्म०

मर्दगाजी, पु० हिं० मर्दासच ह्म०

मर्दणें, सं० काही एक पदार्थ हस्तादिकानें चेंपून दिवि-
लायब होई असें करणें, २, घं० ठार मारणें .

मर्दन, न० सं० मर्दण्याचा व्यापार, सं० ह्म० मर्दनं गुणव-

धनं

धनं .

मर्दमाणूस, पु० हिं० धैर्यवान् जो मनुष्य तो .

मर्दा, ३लिं० हिं० धैर्यवान् घोडा, मनुष्य, इ०

मर्दाई, स्त्री० हिं० मर्दपणाचें जें कर्म, किं० मर्दपणा ती .

मर्दाना, ३लिं० हिं० मर्दा .

मर्दानी, ३लिं० हिं० स्त्रीपुरुषसाधारण वस्त्रास जें एक नांव
असतें त्यांतून जें पुरुषाचें मुकटा, सोबळे, इ० तो, व
जनानी नव्हे जो कंठ छपदादि तो .

मर्दित, ३लिं० सं० मर्दन केलें जावें तो .

मर्दी, स्त्री० हिं० मर्दाई .

मर्दुमी, स्त्री० हिं० मर्दाई .

मर्फी, पु० हिं० ताशा बरोबर वाजवायाचें एक वाद्य आ-
हे .

मर्म, न० सं० सन्निधानादिकें करून काही एक कार्यावि-
षयीं साधक जो तत्सदार्थनिष्ठ योग्यताविशेष अ-
सतो तें, प्रा० त्याचें अनुमान कार्यावरून होतें, उ०
सर्व पदार्थांमध्ये जीं ईश्वरानें मर्में ठेविलीं आहेत तीं
कोणास समजतात, २, शरीरादिकेजों काही एक अ-
वयवी त्याचा जा अवयवावर आघातादिसंस्कार
झाला असतां सर्व अवयवांस व्यापितो असा जो त्या
अवयवावर धर्मविशेष असतो तो, व तद्विशिष्ट तें, ३,
श्लोकादिकाचें जें तात्पर्य तें, ४, गुप्त जें कोणा एकाचें
दुष्कर्म इ० तें, उ० कोणा एकाचें मर्म काढूं नये, ५, तत्त-
त्कार्य निर्वाहक जो युक्तिविशेष तें, उ० घडयाळातलें
मर्म समजत नाही .

मर्मभेद, पु० सं० जाजवर आघातादिक झालें असतां
प्राण व्याकुळ होतो असें जें शरीरांतील मर्म त्याचा
भेद, २, ला० गूढ गोष्टीचा आंतील मर्माचें प्रखलानें

जें

मर्म

जे परिज्ञान तो, ३, एखाद्याचा दुष्कर्मचिंजे उद्घाटन
ता, ४, कांहीं एक मसलतींत मुख्यत्वेकरून जो अस-
तो त्याचा जो अनेकयुक्तीनी स्वकार्यसाधनार्थ भेद
तो.

मर्मस्थल, न० सं० मर्मस्थान.

मर्मस्थान, न० सं० शरीरातील मर्मांची जागा.

मर्मज्ञ, ३ लि० कांहीं एक गूढ गोष्टींचे जें मर्म जाणतो
तो.

मर्यादशील, ३ लि० मर्यादेनें भाषणादिक करण्याचा
स्वभाव जाऱ्या तो.

मर्यादा, स्त्री० देवाकाल क्रिया इ० कांस कांहीं एक प्रमा-
णानें कल्पित जो अवधि ती, २, लोक व्यवहारानुरूप
जी विनीतता असावी ती, ३, मनुष्यानें असुकरीतीने
वागावें असा जो लोकसंप्रदाय सिद्ध, किं० शास्त्र सि-
ध्यनियम ती.

मन्हाटा, ३ लि० मराठा.

मन्हाटी, ३ लि० मराठी.

मल, पु० सं० पदार्थावर मलिका, केर, इ० कांचा योगानें
उत्पन्न होतो तो, २, ला० अंतःकरणामध्ये दुष्ट वास-
ना इ० तो, ३, विष्टा.

मलकंबरी, ३ लि० मलकंबरनामा कोण एक पुरुष
होता त्यानें बांधिला जो शेत, इ० कांचे धाव्याचा विर-
स्ता इ० तो.

मलखंड, पु० तालिमखान्यामध्ये गोलदार स्थंभ अ-
सतो तो.

मलद्वार, न० गुदद्वार.

मलपृष्ठ, न० ग्रंथाचा आरंभी लिहिल्याबाबून जें टाकि-
तात पृष्ठ तें

मलबारी

मलि

मलबारी, ३ लि० मलबार मधे धी जो जिहस, इ० नो
मलम, न० पु० हिं० जरबम भरून यावी, किं० बाहून नि-
शेष व्हावी ह्म० जें औषध घृतादि मिश्रित लावितात
तें तो.

मलमपट्टी, स्त्री० हिं० मलमाची पट्टी.

मलमल, स्त्री० फार बारीक एक कापड आहे.

मलमा, पु० घर, भिंत, इ० पडल्यानंतर त्याच्या अनुपयो-
गी होवून पडतो जो सरंजाम तो प्रा० दगड मातीवर
व्यवहार.

मलमास, पु० सं० अधिकमास.

मलय, पु० एक पर्वत आहे.

मलयागर, मलयागीर, पु० चंदनात जाती आहे.

मलयी, मलई, स्त्री० चुकिशास्त्र, इ० नसतां कांहीं ए-
क कार्यार्थ अनेकानी मिळून किं० एकाने केली जी
दांड गाई ती.

मलघस्त्र, न० देवादिकांचर मळ बसूनचे ह्मणून जें व-
स्त्र घालितात तें

मलविमर्ग, पु० सं० पोटांतील अन्नमल परित्यागाच्या
जो व्यापार तो.

मलशुद्धि, स्त्री० समाधान बादाचा जोगा जो पोटांतील
मळाचा झाडा ती.

मलिदा, पु० हिं० पिराच्या उदेंदों रोट करून ह्म तूप साकर
मिळवून जो करितात तो, २, ला० फार चेंचून मळून
सुद्ध कंला जो पिष्टादि पदार्थ तो.

मलिन, ३ लि० सं० मल विविष्टा जें वस्त्रादिक किं० अंतः-
करण तो, २, ला० आचारहीन जो मनुष्य तो, ३, बह-
त दिवस आष्टति न पोहोचल्यामुळे अनुपस्थित आ-
ली जी विद्यादिक तें.

मळूर

मलूर, मलूल, ३लि० रोग, भ्रम, इ० कानें यक्षिंचित् जो
म्लान तो, २, आध्यादिका सुळें मंदोल्गहें जें अंतः
करण तो .

मलू, पु० सं० जेठी .

मलूयुद्ध, न० सं० बाहुयुद्ध .

मल्लारी, पु० खंडोबा स्मरण एक देव आहे .

मल्लिका, स्त्री० सं० मोगरी .

मल्लहार, पु० गाण्यांत एक गग आहे, २, मल्लारीसही
ह्म०

मल्लारी, पु० मल्लारी, २, त्याचे भक्त जे वाघ्ये त्यांसही
ह्म०

मवागी, मवागी, स्त्री० शरीर मृदुळावे स्मरण लावा
याचें जें तेल, तूप इ० ती, शरीरादिकांस लावयाया -
ची असतोच प्र०

मवात्री, स्त्री० मवामांचें जें कर्म ती, २, मवास .

मवास, पु० राजाला न मानिता आपणच धर्मापणानें
वागतो तो .

मवाळी, स्त्री० मवागी .

मश, स्त्री० पायादिकांस अग्निज्वाळा संयोगानें का -
ळा अंश लागतो ती .

मशागत, स्त्री० हिं० शरीर कष्टानीं शंत इ० चांगले क -
रण्याच्याजो प्रकार ती, २, मशूरी, ३० मी मशागत क -
रून पोटा भरितां, माझी झालेली मशागत दे स्मरण
जे मी जातो .

मशागती, ३लि० شفت हिं० मशागत करून पो -
टा भरितो तो, २, सर्वदा उद्योगाचाचून राहान नाही
तो .

मशारनिल्ले, अ० हिं० लेखांत पूर्वी जा थोर मनुष्याचें

एकवार विद्रोप नाव आलें त्याचेंच पुनः नाव त्या
हाण्याचें असतां त्याच्या सामान्यसाधामागें हे अ -
व्यय लागतें, किं० याणेंच बांध होतो .

मशाल, स्त्री० شعل हिं० रांड्याचाचून जी दिवडी ती .

मशालची, मशालजी, पु० شعل हिं० मशा -
ल धरण्याचें कसब करून उपजीविका करितो तो .

मशीद, स्त्री० مشيد हिं० मुसलमान ईश्वर भजन क -
रायामादीं जें देवाला यासारखें बांधितात ती, २, ह्म०
भोटें जें मनुष्य रहित घर, वाडा, इ० त्यास ह्म०, ह्म०
चुकला फकीर मशीदीन बांधाया .

मशीरी, स्त्री० मशिम, इ० जाळून काळी रक्षा करितात
ती, २, मश .

मशू, स्त्री० हिं० गजनी .

मस, पु० हिं० शरीरावर तिळापेक्षां मोठा काळाजो डाग
किं० गोळाकार असतो तो, २, स्त्री० मश, तोडाम म
स लागणें, ह्म० कांहीं एक कलंकारांपाणें अप्रतिष्ठा
दोणें .

मसक, स्त्री० مشک हिं० पाणी वाहावयाचें उपयोगी
बकग इ० कांचा चर्माचें पात्र करितात ती .

मसकती, ३लि० मसकत संबंधीं जो जिन्नस इ० तो .

मसण, न० माणसें जाळावयाची किं० पुरावयाची
जागा तें, रा० मसण माजणें ह्म० तृण, कुंस, शेत,
इ० फार मोठें वाढणें ह्म० आचार स्वाणें आणि मस
णांत जाणें .

मसणखुंट, पु० रा० जास घिया आई बाप संसार इ०
नसून जो शरीरानें धष्टपुष्ट तो .

मसणवटी, स्त्री० मसण, २, मशादीच्या लाक्षणि -
कार्थी .

मसणा, ३लिं० अमुकच असा नाम निर्देशा कराया-
चा नाही तथें याचा प्र०, कंटाळ्यानें बालायाचें अ-
सतां करितात .

मसंदणें, मसंदळणें, पिष्टादिकांत पाणी इ० घालु-
न मळणें, जेथें मळणें अविवक्षित आहे तेथेंच
प्रा० प्र० .

मसलत, स्त्री० **مسلي** हिं० अमुक काम, अमुक री-
तीनें करावें असा जो विचार ती, व तिचें फळ, मस-
लत पडणें ह्म० कोही एक गोष्टीचा विचार कराया
जो गा प्रसंग प्राप्त होणें .

मसलतदार, ३लिं० **مسلي** हिं० मनसबदार .

मसलतबाज, ३लिं० हिं० मसलतदार .

मसलती, ३लिं० हिं० मसलतबाज .

मसाला, पु० **مصاع** हिं० शारब, भाजी, इ० कोसरुचि
याची स्मरण हिंग, जिरी, मिरा, धणें, इ० घालितात
तो, २, घोडे, इ० पुष्ट जावें ह्म० गूळ, मेदा, भांग, इ० मि-
ळून जो देन भक्षतात तो, ३, लवंग, इलाची, गव-
डी मारवर, इ० क्षीर, लाडू, इ० कांत घालितात तो, ४,
चुना इ० कांत विवक्षित गुण किं० स्वाद उत्पन्न जा-
वा ह्म० त्यात जो जो जिल्लस घालितात तो, ५, मर्का-
राग कोणी अपगधी आणायाचा अमनां न्यात्रपास-
न त्याचें घरीच न्याय जायाचें पूर्वी जें द्रव्य घेतात
तो, ६, रा० वसूल बामलाम मर्काराचा शिपाई पा-
ठविला असता त्यास जें न्याधिर्दान द्रव्य दे वधिले
असतें तो .

मसूदर, स्त्री० **مسور** हिं० कागदोपत्रीं शेंवट्या-
काना टाकून ओरितात जी रेप ती .

मसूदा, पु० **مسور** हिं० सिद्धान्तपत्र करणाऱ्या पूर्वी तो

मजकूर

मजकूर सधारायासाठीं भलते एका पत्रावर तो
मजकूर लेहून पत्र सिद्ध करितात तो .

मसूर, स्त्री० एक धान्य आहे .

मस्करी, स्त्री० **مسحور** हिं० थट्टा, मस्करीचा कुस्करा
होणें, ह्म० मस्करीपासून कज्जा उपस्थित होणें

मस्त, ३लिं० हिं० मत्त, २, शरीरानें जो धष्टपुष्ट तो, ३,
पुष्कळ तो, ह्म० पडेल हस्त तर पिकेल मस्त .

मस्तक, पु० न० सं० डोंकें, ह्म० दोन हस्तक आणि ति-
मरा मस्तक .

मस्तबाल, ३लिं० हिं० स्वभावेकरून उत्तम तो .

मस्ता, ३लिं० हिं० मस्त, प्रथम द्वितीयार्थी .

मस्तावणें, रा० मस्त होणें .

मस्ती, स्त्री० मस्तबालाचें कर्म २ मस्तपणा ३, हनीपास-
न जो मद गळतो त्यासही ह्म०

मस्त्या, ३लिं० हिं० मस्ता .

महकुबी, स्त्री० **مکتوب** हिं० महकूबपणा .

महकूब, अ० **مکتوب** हिं० तहकूब अव्ययार्थी

महजर, पु० **محر** हिं० कोणा एकास वननाचा
साधनाचा काजी इ० क कागद करून देतात तो .

महतू, ३ लि० थोर, स्त्रीलिंग, किं० पुल्लिंग, मस्कृत
शब्द याचे पुढें लागला असतां महा असें होतें, उ०
महा बुधिमान्, नष्टसकलिंग संस्कृत शब्द पुढें ला-
गला असतां महत् असें होतें, उ० महत्संकटीई-
श्वर पावतो, महान् बाड, महा सोदा, महा माचा-
गमनी इ० प्राकृत शब्दाचा योगांही समास होतात .

महतं, ३लिं० गोसावी, बैरागी, इ० कांचा मंडलीमध्ये
जो मुख्य असतो तो, २, ला० विद्वान्, तपस्वी, साधु,
इ० कामध्ये जो श्रेष्ठ तो .

महताप

मह

महताप, महताप, स्त्री० दारुन्ही मोठी जी चंद्रजोत करितात ती, २, स्फंदर स्त्रीस ह्म०

महत्तत्त्व, न० प्रकृतिपुरुषसंयोगानें अहंकारादि सृष्टीस कारण भूतजो विकार उत्पन्न झाला तें .

महत्य, न० सं० मोठेपणा, महत्त्व यादविणें ह्म० वास्तविक गुण नसतो प्रतिष्ठा होई असें करणें महत्त्व उतरणें, ह्म० फजीत करणें .

महर्घ, ३लि० सं० सामान्य संप्रदायापेक्षा अधिक मूल्य जास पडतें तो पदार्थ .

महर्घता, स्त्री० सं० पदार्थास अधिक द्रव्य पडावें अशी देवाकालादिधर्मांमुलें जी अवस्था प्राप्त होती ती, २, महर्घपणा, ३, ला० पदार्थमात्राच्या उणेपणा ती .

महला, पु० हिं० नगरादिकांमध्ये प्रा० एक जातीयच लोक राहात असतात असाजोप्रदेश तो .

महशूर, ३लि० हिं० प्रसिद्ध जो पुरुष किं० सर्वत्र प्रसिद्ध जो व्यवहार तो, याचे समान, बाजार महशूर इ० जाणावे .

महसूली, ३लि० हिं० महसूल जा पासून यावयाच्या तो देश, ग्राम, कूळ, वीत, इ० ती .

महसूल, पु० हिं० सरकारीजो देश ग्राम इ० कांकडून वसूल येतो तो .

महाग, ३लि० महर्घ

महागरा, ३लि० महाग विकण्याचा स्वभाव जाचा तो, बाणी इ० ती .

महागाई, स्त्री० महर्घता .

महाग्या, ३लि० महागरा .

महाजन, पु० सं० विद्वान्, ज्ञानी, सदाचारसंपन्न

असा

महा

असाजो मनुष्य तो, ह्म० सं० महाजनोयेनगनः स पंथा .

महाजन, पु० शहर, गांव एथील एक अधिकारी आहे .

महाजनकी, स्त्री० महाजनाचें जें कर्मकि० अधिकारता .

महाडी, स्त्री० भातामध्ये एक जाति आहे .

महान, पु० पिलवान

महातारा, ३लि० उन्नतवयस्क जो मनुष्य इ० तो. यथी याच्या प्रयोगकर्मातील असें वाटनें

महान्मा, ३लि० औदार्य धैर्य इ० कंकरून संपन्न जो पुरुष तो .

महादान, न० हस्ती, इ० जी मोठ्यादानें ती

महादेव, पु० सं० एकदेव आहे, जास शिव असें ह्म० तो .

महान्, ३लि० सं० थोर, २, रा० गरबें जें धान्य तें, ३, जा वृक्ष जातीमध्ये प्रतिवर्षी फलें पुष्पें येतुन मरतात, आणि कांहीं अनेक वर्षें फलें पुष्पें येतुन टिकतात, असें दोन भेद आहेत त्यांतून अनेक वर्षें राहाणारा जो मिरची, कापूस, पांढरा मूर, इ० वृक्ष तो .

महानदी, स्त्री० उत्पत्तिस्थानापासून शतयोजनपर्यंत जी लोब गेली नदी ती .

महानवमी, स्त्री० आश्विनशुद्ध नवमी ती, २, रास नवमीसही ह्म०

महानुभाव, ३लि० कामक्रोध इ० दोषांनीं जाचें स्थित चंचल होत नाही असाजो मनुष्य तो .

महानैवेद्य, न० पु० देवासजो अन्नमय नैवेद्य दाखवितात तो .

महापय

महा

महापद्म, पु० एक नवनिधामध्ये निधि आहे, एक संख्या आहे १०००००००००००.

महापातक, न० ब्रह्महत्या, स्रापान, इ० जें पातक
तें.

महापुरुष, पु० ईश्वर, २, साधु जो कांणी झालतो, २,
ब्राह्मण मरून जो पिशाच होतो त्याची कांणत्या
ही स्थळीं स्थापना कैली ह० त्यास ह०

महाप्रलय, पु० ब्रह्मदेवाचीं ज्ञातवर्षे भरल्यानंतर
जो प्रलय होतो तो .

महाप्रसाद, पु० देवा-चा उत्साहामध्ये ललित झाल्या
नंतर जी काही प्रसाद वाटिताने तो.

महाप्रस्थान, न० मरण .

महाफल, महाफळ, न० नारळ महाकुंग इ० फल
तें.

महाबली, पु० पिशाचादिकां स ज्ञा अन्तादिकां च
मोघ बली देत असतात तो.

महाभारत, न० एक इतिहास पुराण आहे.

महाभूत, न० पृथिव्यादि पांच भूतं तां प्र०

महामणि, पु० हिरा माणीक इ० ज्ञां रत्नं तो -

મહામાયા, સ્ત્રી • આદિમાયા, ૨, લા • નિંદા કર્તવ્ય
અસતાં વાયકાંસ દ્વ •

महामारी, स्त्रा० एक कार्का अनेक मनुष्यादिकांम
हग, ओंक, पोदोत तिडीक इ० व्यथा होउनु मरतान
असा एक रोग आहो, तदभिमानिनी जा देवता ना.

महासुरी, स्त्री० हिं० महासूरपणा.

महामूर, ३ लिं० हिं० विपुलजो धान्यादि पदार्थतो.
२, स्त्री० धान्यादिकांची जी विपुलता ती, ३,
किसा इ०कांची प्रतिबद्धां कदाडें इ० तो . कर
हो.

महा .

हो, इ० धा० प्र०, ४, या० लाबल्याने, पेरल्याने, स-
स्यादिकाने परिपूर्ण दद्या पावले जें शेत.शुक्ष.
इ० तो.

महासत्यु, पु० मनुष्यात्मिकांस जौं मृत्यु प्राप्त हो-
तो तौ, अपमृत्यु सन्निधान असतां प्र०

सहायान्त्रा. स्त्री० काशीयान्त्रा.

महार, पु० अतिवृद्ध, स्त्र० महार मेला आणि चिठाळ
गेला, महाराची आईच्यासारखा येऊ .

महारकावळा, पु० डोंब कावळा .

महाराजा, स्त्री० गांवचा महाराजा जां बतन दाराचा
अधिकार ती .

महारकोडी, स्त्री० कौडींत एक भेद आहे .

महारथ, महारथी, पु० सामान्य दाहा सहस्र जेधनु
धर त्यांजबरोबर एकटा युद्ध करण्यास समर्थ जो
तो, २, ला० मोठाशूर किं० मोठा वक्ता इ० कांस ह्य०

महारपौर, पु० न० ग्रामातील नीच जातीचे जे लोकं ते
प्र० अने० य०

महारवडा, महारवाडा, पु० महारांचें जें वसतिस्था
न तो २. ला० मोचळें. औचळें इ० काचा अव्यवस्थ
या जो प्रकार तो, उ० त्याचे घरीं सारा महारवडा
आदें. मी कोहीं जेवायास जात नाहीं.

महारवी, ३ लि० महाराजा निर्भिले जे मृत वंशपा-
त्र इ० तो.

महाराज, ३ लि० सं० राजा, २, थोर मनुष्यास सका
 रानें स० ३, गुजराथी वाण्याचा जो गुरु त्यासही
 स०

महाराष्ट्र, पु० सं० उत्तरेस नर्मदा, दक्षिणेस कर्नाटक
पूर्वेस तेलंगण, पश्चिमेस समुद्र या सिमेनाम
धला

धलाजो देवा तो, २, ३ लिं० त्या देशांत राहाणारे जे लो-
क ते व त्या देशांतील भाषा इ० तो.

महारोग, पु० सं० राजयस्मादिक जे नडु रोग ते प्र०
महार्णव, पु० सं० मोठाजो समुद्र तो, २, न० कलह यु-
द्ध इ० कांच्याजो मोठा प्रसंग किं० निरंतर प्रसंग तें.
जयन्यउ० एवदेशा गोष्टीचें त्यां लागलेंच महार्ण-
व केलेंस.

महाल, पु० ७ हिं० तालुक्याच्या पोटीं अनेक
ग्राम समुदायात्मक जे देवाविभाग असतात तो व
त्या ग्रामादिकांच्या देण्याघेण्याची बहिबाट जा स्थ-
ळीं होत असती तें स्थळ तो व ती बहिबाट, २, क्रीडा
ग्रह, महाल मजकुरावर पडणें, महाल मजकुरा
खालीं पडणें, घालणें, इ० स्थळीं कांहीं एक गोष्ट
जा काळीं अवश्य करावयाची त्या काळीं न करितां
मागलटीस टाकणें.

महालकरी, पु० सर्कारी महालसंबंधीं जो अधिका-
री तो.

महालय, पु० सं० भाद्रपद वद्यपक्षां जीं श्राद्धें करि-
तात तो.

महालक्ष्मी, स्त्री० सं० एक देवी आहे. व आश्विनां-
त तिच्या जो अष्टमीस उत्साह करितात त्यास-
ही ह्म०

महाला, ३ लिं० न्हाव्याच्या नावापुढें याच्या प्र० होतो
उ० दाममहाला त्रिंबकमहाला इ०

महावस्त्र, न० सं० शालजोडी इ० जें प्रतिष्ठित वस्त्र
तें.

महाव्याधि, पु० सं० रक्तकुष्ठ जो रोग तो.

महाशंख, पु० सं० १०००००००००००० अशी एक

संख्या

म ६

संख्या आहे.

महाशिवरात्र, महाशिवरात्रि, स्त्री० सं० माघ व-
द्य चतुर्दशी.

महाळ, पु० महालय.

महाळवस, पु० रा० भाद्रपद वद्य पक्ष.

महाळवसा, पु० रा० महाळवस.

महाळुंग, स्त्री० एक झाड आहे, त० तिचें जें फळ तें.

महिना, पु० शक्क कृष्ण जे दोन पक्ष तदात्मक जो
काळ किं० साधारण त्रिंदादिनात्मक जो काळ तो,
महिन्याचे कांठीं शंभर रूपये मिळतात एथें म-
हिन्याचे कांठीं ह्म० सर्वही महिन्यांत.

महिनेकरी, ३ लिं० एक एक महिना कांहीं एक काम
अनेकानीं करावें असें वांटून घेतलें असतां न्या
त्या महिन्याच्या जो अधिकारी तो.

महिनेभरू, ३ लिं० धन्याच्या कामाची पोटाग न
सून महिन्याच्या द्रव्याची मात्र काळजी करितो
तो.

महिनेमाल, ३ लिं० हिं० कांहीं एक काम
करायाकरितां महिन्यास असुफ द्रव्य घावें अ-
शा बोलीने ठेविला जो चाकर तो.

महिमा, स्त्री० पु० सं० कोण एकाच्या वर्णनीय जो प्र-
भाव तो.

महिला, स्त्री० सं० लग्नाची जी बायको ती.

महिष, पु० सं० दोणगा.

महिषी, स्त्री० सं० पट्टराणी, २, महिषाची जी स्त्री
ती.

महीस, स्त्री० महिषी द्वितीयार्थी.

महेश, पु० सं० महादेव.

महेश्वर.

महेश्वर, पु० सं० महादेव, २, न० एक ग्राम आदे -
महेश्वरी, ३ लि० महेश्वर सणून जो ग्राम तत्संबंधी
जें वस्त्रादिक तो.

महोत्सव, पु० सं० मोठा जो देवादिकांचा उत्साह तो.
महोत्साह, पु० सं० महोत्सव.

महोदधि, पु० सं० गमेश्वरच्या पलीकडच्या जो समुद्र
तो.

मळ, पु० मळ.

मळई, स्त्री० नदीच्या कांहीं बांगी, मिरचा, इ० व्हा-
याची जमीन ती, २, दुधाची साय ती, ३, मासे मा-
रायाचे जाळें आदे.

मळकर, ३ लि० मळलेलें जें वस्त्रादिक तो.

मळका, ३ लि० मळकर.

मळकी, स्त्री० वा० मळई प्रथमार्थी.

मळघावणें, ३० वस्त्रादिक मलिन करणें.

मळण, न० रा० उमांचा रस काढून घुळ करण्याचा
जो व्यापार तें, आणि तें स्थान.

मळणकर, ३ लि० शेताची मळणी काढायासाठीं
बोलावले जे मनुष्य तो.

मळणी, स्त्री० धान्य तत्तृणापासून सुटे असें करण्या-
चा जो व्यापार ती, २, कांहीं एक पदार्थाचा घडामो-
डाचा जो मुख्य समय ती, मळणीवर घेणें ह्म०
कांहीं एक पदार्थाचा मिद्ध हाण्याचा जो समय त्या
समयी घेणें.

मळणें, वस्त्र शरीर इ० मळाने युक्त होणें, २, धान्य
मळणीनें युक्त करणें, ३, वस्त्र, पिष्ट, इ० हस्त, पाद,
इ० कानें मृदु होई किं० विवक्षितोपयोगी होई अ-
सें करणें, ४, अश्यादिकांस हस्तादिव्यापारानें र-

गडणें

गडणें, मार्ग मळला ह्म० येण्याजाण्याचा वहिवा-
दानें तयार झाला, मळ मळला ह्म० मूळ तयार के-
ला.

मळभ, न० अभ

मळर्भा, स्त्री० रा० लाहानजो मेयाचा दग ती.

मळमळ, स्त्री० पित्तामुळें किं० कलंकादि भक्षणामु-
ळें जी कांहीं ओकाया जोगी विकृति होता ती, २,
ला० कांहीं एक संदिग्ध गोष्ट मनांत आल्यामुळें चि-
त्तास जी संशयात्मकता ती, ३० माझे घराचा झाडा
घेडून तुझी आपले मनाची मळमळ फेडून टाका.

मळमळणें, मळमळ प्रथमार्थानें युक्त होणें.

मळमळा, स्त्री० मळमळ मुख्यार्थी.

मळमळीत, ३ लि० खर मरीत नव्हे तो, किं० तिखट
मीठ इ० यथास्थित लागून स्वादिष्ट झाला नाही जो
पदार्थ तो, २, नीटनेटकेपणा जा व्यवहारामध्ये ज-
सा असावा तसा जात नाही तो व्यवहार, ३, दे०
वस्त्र, व्याघ्र, इ० चांगलें न घासल्या धुतल्या मुळें चां-
गलें स्वच्छ झालें नाही तें.

मळबट, पु० स्त्रियादिकांनीं कपाळभर जें लाविलें
कुंकु तो, प्रा० भर घातूचे योगी प्र०

मळशुद्धि, स्त्री० मलशुद्धि.

मळसूत्र, न० एक पदार्थ दुसरे पदार्थास पाहिजे ते-
कां जडावा, पाहिजे तेकां मोकळा करावा, अशा-
स्तव फिरकीचे शिबळ्यासारखें करितात तें.

मळसूत्री, ३ लि० मळसूत्रें जा पदार्थाचा सांध्यास
असतात तो पदार्थ.

मळ्या, पु० शरब, भाजी, मिरचा, कोथिंबिर, इ० कां-
चें जें शेत ती, २, रा० अबल जी दुपिकी जमीन ती,

मळी

३, तिळांत एक भेद आहे.

मळी, स्त्री० गोवचा खळमळ धुईन जाउन शेता-
त जमला असतो ती, २, साकर, गूळ, शोधून जो
मळ काढितात ती, ३, आंगाचे मळाची वळलेली
जा गळल्यासारखी निघते ती, ४, रा० शेताचे म-
ध्यावर बांध घालून जे लाहान लाहान रवांचे करि-
तात ते प्र०

मळेजमीन, स्त्री० रा० मळा द्वितीयार्थक जी जमी-
न ती.

मळ्या, पु० दे० कोही तांबूस नेलकट जो रंग तो, २,
नद्विशिष्ट जो घईल किं० गाय तो.

मक्षिका, स्त्री० सं० माशी, स्त्र० सं० प्रथम ग्रासे मक्षि-
का पालः

मा, स्त्री० सं० लक्ष्मी, २, आई.

माई माई, स्त्री० मातृस्थानापन्न जा स्त्रिया त्यांस पुत्र
स्थानापन्न जे ते या नावाने हाक मारितात, ते एक
वार जा स्त्रीचें नाव पडतें तिला या नावानें सर्व
हाक मारितात, २, रा० न० पोरांचे भाषेनें मांजरा-
स स्त्र० परंतु सानुस्वारपक्षी.

माईण, माईन, स्त्री० एक झाड आहे.

माईणसूळ, न० माईणाचें जें सूळ तें.

माउली, स्त्री० आई, व आईसारखी अतिव्रायित भ-
लीजी स्त्री, तीस स्तुत्यर्थ ह्मणतात, २, जलदेवता
प्र० अनेक थ०

माउशी, स्त्री० ग्रं० आपले आईची जी बहीण ती, उ०
माउशि तुझि आली तान्हेबाळा.

माउस, अ० बंधु, भगिनी, इ० नातें साक्षात् नसतां मा-
वशीचें द्वारानें सस्थानिकता आहे स्त्र० बंधु भगि-

न्यादि

माका

न्यादि वत् जे होतात, त्यांचे मागेहें उप पद लागनें
एथें त्याच्या नात्याविषयी प्रयोजक कचिन् आक-
ण, किं० आपली बायको, किं० आपला बाप, किं०
आई, इ० जीं त्यांच्या त्यांची मावशी जाणावी, उ० मा-
उस भाउ स्त्र० आपले मावशीच्या लेंक तो, उ० माव
स सासू, स्त्र० बायकोची, किं० पतीच्या माउशी
माऊ, न० पोराचा भाषेनें मांजरास स्त्र०, २, दे० बाळ
भाषेनें आईचा स्तनास स्त्र०

माऊन, न० एक औषधी पदार्थ आहे.

माऊलपणा, पु० मातोश्री सारिखा जो दयाळूपणा
तो.

माकड, न० पु० मर्कट, २, कवड्याच्या खेळांत न उज
बनां राहिला जो चवथा तो, स्त्र० माकड मारलें आ-
णि पाला हगलें, स्त्र० घर सांकड आणि बायको मा-
कड.

माकडचेंष्टा, स्त्री० मर्कटचेंष्टा.

माकडतोंड्या, ३ लिं० माकडामारिचें जायें तोंड तो.

माकडमिठी, स्त्री० माकडाचें पोरजसं आपल्या आ-
ईचे पोटाशी मिठी मारितें तशी मारितान जी को
णा एकाचे आंगास मिठी ती.

माकडशेंडा, पु० एक तृणांत जाति आहे.

माकडहाड, न० पाठीचा कण्याचे समाप्तीचें गुद द्वारा-
चे वरचें हाड तें.

मांकण, स्त्री० घोडा, बैल, इ० कांचे पाठीवर घागरीनें
पाणी आणायचें एक यंत्र करितात ती.

माकण्या, ३ लिं० जाचें पाठीवर मांकण घालीत अ-
सतात असा जो बैल इ० तो.

माका, पु० एक औषधी झाड आहे.

माकुल

माकु

माकुलबाणा, ३लिं० वा० गोजिरबाणा .
माकुला, ३लिं० रा० चिमकुला .
माकुल, ३लिं० प्रोट सभ्य मनुष्य तो .
माकुत्यान, **माकुत्यानी**, **माकुत्याने**, अ० पुनः .
मारवटणे, रा० भाकरी इ० कांस तूप, इ० कचोपडणे
मारवण, न० शरीर, भाकरी, इ० कांस चोपड्याचें जें
 कांहीं तेल, तूप, कोणा, इ० तें, ३, तेंलादिक शरीरास
 चोपडण्याचा जो व्यापार तें .
मारवणें, तेंलादिकानें कांहीं एक शरीरादिक पदार्थ
 चोपडणे, २, ला० चिखल इ० कानें शरीर लिस करणे .
माग, पु० वस्तु विणाय्याचें यंत्र आहे, २, कांहीं एक सांड-
 ल्यावस्तूच्या, किं० दरबड्यादिकांच्या जो शोध तो, ३,
 अमुक वस्तु, किं० श्वापदादिक जा मार्गाने गेले नव
 होधक जें त्याचें त्याचें चिन्ह तो, ४, ला० कांहीं एक
 गोष्टीचा जो भाषणादिकानें लागतो थांग तो, ५,
 रा० झाडांस पाणी लावायासाठीं जो दांडा करितात
 तो, ६, जा दाड्यानें एकवार पाणी लाविलें असतां जो
 प्रदेश शिंपिला जातो तो .
मांग, पु० अंत्यजात एक जाति आहे .
मागच्या, ३लिं० पुढच्या प्रतियोगीजो तो .
मागणी, स्त्री० लग्नार्थ कन्या मागायाचा व्यापार
 ती, २, समारंभपूर्वक कन्या मागून जो कांहीं अम
 क्यास द्यावी असा निश्चय ती, ३, गंजीफाचे डा-
 बामध्ये मागण्याचा जो अधिकार ती .
मागणें, कांहीं एक पदार्थ मला देइत्याद्यर्थक घोल-
 णें, २, न० कांहीं एक वस्तु मागायासाठीं आला किं०
 गेला जो मनुष्य तें, पाणी मागून देणे ह्म० पाणी
 मागायास अवकाश न सांपडूं देतां मारणें .

मागती

माग

मागती, अ० माकुत्यान
मागतेकरी, ३लिं० मागणारा .
मागमूस, पु० कांहीं एक गोष्टीचा जो थागदोरा तो
 मागमूस मोडणें ह्म० कांहीं एक पदार्थाचें मागला-
 गायाचें चिन्ह दिसेनासें करणें .
मागर, पु० रा० पोदीं बाहलें नसून जो धारण्या दे-
 उन लांबसोपा बांधितात तो .
मागरा, ३लिं० जी वस्तु पाहिली ती मागावी असा
 स्वभाव जाचा तो निदा असतां प्र०
मागलट, स्त्री० माग द्वितीयार्थी, २, कांहीं एक प्रसंगी
 माघार घेण्याचा जो प्रकार ती, ३, कांहीं एक कार्या-
 चा मुख्य समयाचा अतिक्रम झाल्यामुळे तें न हो-
 तां मागे राहाण्याची जी अवस्था ती, मागलटीस पड-
 णें, ह्म० कांहीं एक कार्याचा समयातिक्रम झाल्यामु-
 ले तें कार्य सिद्ध न होतां मागे राहाणें, किं० तत्तकां-
 र्य साधक जो उपचार तो कार्यांतर प्राप्त झाल्यामु-
 ले मागे पडणें, मागलटीवर टाकणें ह्म० मागे पडे
 असें करणें .
मागलटणें, कांहीं एक कार्य मागलटीस पडणें
मागला, ३लिं० मागच्या .
मांगलिक, न० सं० लग्न मुंज इ० जें ब्रह्मकार्य तें, २,
 तत्संबंधी जो मंडप इ० तें .
मांगल्य, न० सं० मंगलकार्य .
मांगल्यंतंतु, पु० सं० मंगळसूत्र .
मागस, ३लिं० आगसाचा प्रतिपक्षी जो तो .
मागसणें, जा काळीं जें वाचयाचें तें त्या काळीं न हो-
 तां मागे राहाणें, उ० यदा पादुस मागसला यामुळे धा-
 न्यें मागसलीं, ह्म० आगसली ती मागसली आणि
 मागून

माग

माघा

मागून आली ती गरव्कार झाली.
मागसाडणे, को० एक व्यापारी प्रवृत्त जें अनेक त्या
मध्ये किती एकानी पुढें जातुन किती एकानी मागे
राहाणें .

मागमावणें, मागसाडणें .

मागा, अ० वा० मागें .

मागाड्या, ३ लि० चोर इ० कांचा माग लावितो तो .

मागाहन, अ० पाठीमागून .

मागी, स्त्री० रा० मागणी प्रथमार्थी .

मागील, ३ लि० मागला .

मागुता, मागुती, अ० ग्रं० माकुत्यान

मागून, अ० मागाहून .

मागें, अ० विवक्षितकालापूर्वी; उ० मागें आस्थास पे-
का फार मिळत होता, २, काहीं एक पदार्थ माघा-
च्या कृष्णजी पाठ्या भाग त्याने अनुलक्षून; उ०
आमचे घराचे मागे शेवगा आहे, ३, कोणे एका-
च्या परोक्ष; उ० मी मेलों ह्मणजे मागें तुमच्या वि-
चारास येईल ते कर, मागें सरणें, फिरणें, होणें,
घेणें, इ० स्थली संकल्पित प्रतिज्ञात इ० कार्यापा-
सून निवृत्त होणें; उ० मी बोललों आहो, त्यास मा-
गें फिरणार नाही, मागें पडणें, ह्म० मागळदीस
पडणे .

मागें पुढें, अ० काहीं एक कर्तव्य कार्याविषयी हे क-
रावें, कि० न करावें, कि० याचा प्रकारानें करावें,
इ० जे सर्व विचार्य अंश त्याने लक्षून; उ० मागें
पुढें पाहून काय करणे तें कर, २, प्रसंगबशात्
प्राप्त होणाराजो पुढील एखादा काळ त्या काळी;
उ० तुम्ही असें लिहितां परंतु मागें पुढें जाचील;

३, न० कोणे एक व्यवहाराचा आई मागचें पुढें,
पुढें मागें असाजो विपर्यास तें; ४, ३ लि० तदि-
शिष्ट ग्रंथादितो; उ० मी सांगितलें पाकमांत
काहीं मागे पुढें झालें असतां सर्व औषध नासेल,
हा ग्रंथ मागे पुढें झाला आहे तो मी नीट करितों,
त्यास मागे पुढें कोणी नाही, ह्म० माता पितरें, कि०
बायको, पुत्रादिक नाही, तो मागे पुढें करू लाग-
ला, ह्म० माघार घेऊं लागला .

मागोमाग, अ० पाठोपाठ .

मांगोळी, स्त्री० थोरले दिवाळीचे दिवसां माग, मो-
ळांच्या मोठा सोल करून त्याचे बेंदोळे करून त्या
बडीवर ठेवितात ती .

माग्या, ३ लि० मागरा .

माघ, पु० चैत्रापासून अकरावा महिना तो, ह्म० मा-
घी अळें आणि बेंदरी फळ .

माघस्नान, न० सं० पोषी पोर्णिमेपासून माघी पो-
र्णिमेपर्यंत सूर्योदयापूर्वी नित्य नियमाने स्नान
करितात तें .

माघार, स्त्री० प्रतिज्ञातादिकार्यापासून मागें सर-
ण्याचा प्रकार ती; उ० मी एकदां कामास हात
घातला ह्मणजे माघार कदापि घेणार नाही; २,
जास देव प्रतिकुळदशा प्राप्त झाली असतां को-
णत्याही स्वटव्यांत जय घेऊं नये तोराच होत
असावा, अशी जी कोण एकास दशा प्राप्त होती
ती .

माघारपण, न० रा० मासच्याहून माहेरी, कि० मा-
हेराहून मासच्यास आपल्या वस्त्रपान्नासहित
काहीं दिवस वास करण्याचा व्यापार तें .

माघारा

माघा

माज

माघारा, माघारों, अ० कोही एक कार्याविषयी जा वेगानें प्रवृत्त झाला तो वेग उलटल्यामुळें तद्विरुद्ध वेगाने मागे येई असें ये, जा, इ० भा० वि०

मांघारी, पु० रा० मुलगी, इ० कांस सामरें, माहेर, आ-जोळ, इ० स्थलीं न्याय्याकरितां जो बोलावपासाठीं गडी, इ० येतो तो.

माघारीण, स्त्री० कों० सासऱ्याहून माहेरास किं० माहेराहून सासऱ्यास न्याललेली जी स्त्री ती.

माघारें, अ० माघारा.

माघी, ३ लिं० माघमास संबंधी ती तिथि इ० तो.

माघील, अ० दे० मागील.

माघून, अ० दे० मागून.

माघें, अ० दे० मागे.

माघोटी, स्त्री० माघमासीं पर्जन्य पडत असतो ती माघ, पु० गवत, पेढा, इ० ठेवायाकरितां दगडावर लांकडे आडवीं उभीं घालून साठा मारिखा करितात किं० मंडपाकार करितात तो.

माघण, स्त्री० गलबताचें शीड फिरवण्याचा एक प्रकार आहे ती.

माघबा, पु० दे० माघा.

माघा, पु० मंचक.

माघी, स्त्री० डोंगराच्या शिरोभाग टाकून त्याचे खाली सपाट भूमि असती ती; २, रा० लाहान बांसरें किं० शेळ्या राहायाकरितां लाहान खांबावर साठ, फळ्या, इ० घालून जागा करितात ती.

माघोळी, स्त्री० लाहानजो माघ ती.

माज, पु० कमर; २, मस्ती; ३, गो, महिष्यादिकांस मेथुनेछेस कारणजो ऋतुप्राप्त होतो तो, माज करणें

करणें, स० गो महिष्यादिकांनीं त्या ऋतूतें पावणें.

माजघर, पु० न० प्रा० गृहाचा मध्यभागी भोजनाद्यर्थ भिन्याद्यावृत्तजी जागा केलेली असती तो तें.

माजण, न० देव मूर्त्यादिकांस तेल शेंदूर इ० कांथा जो लेप करितात तें; २, रा० खुलीघर ठेवायाचे भांड्यास राख, माती, इ० कालवून लावितात तें.

माजणें, उन्मत्त होणें; २, हरिक इ० पदार्थ लागल्यामुळें व्याकुळ होणें; ३, विवक्षित मर्षादिपेक्षा अतिशयित पुष्ट्यादिक पावणें; ३० यंदा पर्जन्य मागून पडला तेणेंकरून जो धळा माजला; ४, कोही एक गोष्ट सातिशय सर्वत्र प्रचार होई अशा दशेतें पावणें; ३० ही बातमी माजली असता तो मावध होडून पळेल, भांडी, इ० क माजणाने पुक्त करणें.

माजर, न० एक लाहान ग्राम्य जनावर आहे; २, गाजराचे मध्यभागी जो पावेसारखा अवयव असतो तें.

माजरडोळ्या, ३ लिं० घारडोळ्या.

माजरवेल, स्त्री० भातांत एक जात आहे.

माजरा, ३ लिं० जा पदार्थाचा सेवनेकरून मनुष्यादिक माजतें असा जो हरिक, इ० तो.

माजरी, स्त्री० कांवेमध्ये गाठ येती असा एक रोग आहे; २, को० किसणी; ३, दे० रबीआंत अडकवायासाठीं घुसळखांबास जा दोन दोज्या बांधिलेल्या असतात ती; ४, एक वनस्पती आहे; ५, मार्जरजातीय जी स्त्री ती.

माजरुं

माँज

माँड

माँजरें, न० माँजर प्रथमार्थी.

माँजरें, न० रा० माँजरें हरीफ इ० कां० या जो कैफ येतो तें माँजा, पु० ओषधी फळ आहे, जास मायफळ सण-तात तो.

माँजा, पु० बावडी, पतंग, इ० कांस कांचेचें पाणी दि-लेला असा दोर असतो तो.

माँजाड, न० पाठीचे कण्याच्या आणि कंबरेच्या जो सांधा तें.

माँजी, ३ लि० विवक्षित व्यवहाराविषयीं जो जो पदार्थ जाजा रूपानें व्यवहार्य असतो तो व्यवहार्यता म्हणून एकीकडे अप्रकृत कोटीत, किं० अगण्यता कोटीत पड, इ० धा० वि०, उ० हा नवा रूपया होतांच तो रूपया माँजी पडला, माँजी मामलेदार, माँजी कारकून, इ० स्थलीं प्रकृतचे पूर्वीच्या तो.

माँजी, अ० ग्रं० आंत.

माँजुमी, ३ लि० माँजुम रवाण्याची तलब, जास आहे. तो; २, माँजुमेचा संबंध जा पदार्थास आहे तो; उ० ही माँजुमी बरफी आहे.

माँजूम, स्त्री० हिं० माँगेच्या सांधाकरून त्यांत अनेक जायफळादि पदार्थ घालून बरफी सागिरव्या बड्या करित असतात ती.

माँजूरी, ३ लि० मस्तबाल.

माँजोरी, ३ लि० मस्तबाल.

माँझा, ३ लि० पीएलछब्दवाच्य जो अर्थ त्याच्या; उ० माँझें घोडे.

माँझारी, अ० ग्रं० माँजी

माँडसूट, स्त्री० कांहीं एक भयादिका मुळें घाबरून आ-तां काय करूं कसें करूं इ० रूपजी दशा मास हो-

ती

ती ती.

माँड, पु० स्त्री० एक पालेभाजी आहे; २, पु० मोठा जो मातीचा डेरा तो; ३, ३ लि० खर नवें जें घर, इ० तो.

माँडणें, को० जरबम भरून येणें.

माँडलें, न० पळी इ० काचें टवळें; २, ताक करायाचे र-वाच्या माथा तें.

माँडबण, न० को० जरबम माठाच्यासाठीं जें लाविलें ओषधादि तें.

माँडळणें, रा० करायाची जी जमीन ती, खणून भि-जवून हलकें हाताचे चोपानें सारखी करणें.

माँड्या, ३ लि० जा मध्ये कळा, किं० विद्या, नाहीं अ-सा जो मनुष्य तो.

माँड, पु० नारळाचें झाड.

माँड, पु० कांहीं एक व्यापार कार्य याचा सामग्रीच्या विवक्षित स्थलीं सिद्धता करण्याच्या जो व्यापार तदुत्तर त्या कार्याच्या लूपणा तो; २, स्त्री० माँडीस एक रोग होत असतो ती; ३, एक समयावळे-दें करून शब्द इ० कांय चालू झाला जो घोडे स्वारांच्या समुदाय ती; ४, रा० पु० जा व्यवहारांस अनेक साधनें लागत असतात त्या साधनांची सिद्धरूपें करून जी स्थिति तो; उ० दोहों जोताच्या आमचे घराचा माँड आहे.

माँडणी, स्त्री० गृहादिकांची विवक्षित उंचीपर्यंत जी स्तंभादि रच्यता ती; २, विवक्षित किती एक कार्यापयोगी पदार्थांचे विवक्षित स्थलीं जें स्थापन ती; उ० जमीनीवर प्रथम टाहाळाची माँडणी करा-वी मग बरगबत घालावें.

माँडणें, कांहीं एक कार्यास साधन जे अनेक पदार्थ

र्थ ते विवक्षित तत्स्थलीं यथायोग्य स्थापणे; २, कांहीं एक व्यापारकार्यादिक आरंभयुक्त करणे; ३, त्याणे लग्न माडिले. त्याणे सोदेगिरी माडिली; ३, जमाखर्च इ० प्रकरणी कांहीं एक कलमे इ० लिहून ठेवणे; ४, रा० मनोदयानुरूप वर्तण्याच्या प्रसंग येणे; ५, अधारीरात्र आली ह्म० चोराचे माडने; ५, नाचणीची आवटणे.

माडपीर, ३लि० माडी पितो तो निंदा असतां प्र० मांडलीक, पु० सार्वभौमाचेरचालीं अवातरजेराजे असतात तो.

मांडव, पु० मंडप. सभामंडपाचांचून.

मांडव परतणी, स्त्री० माडे झाल्यानंतर वरपक्षी यास जो शोभनादि सभारंभ करितात ती.

मांडव परतनें, न० दे० मांडव परतणी.

मांडवशोभा, स्त्री० मंडपशोभा.

मांडवी, स्त्री० मंडपी; २, बंदगवर सर्कारचे जिन्नम इ० उतरायासाठीं जें मोठें घरासारखें बांधितात ती.

मांडळ, स्त्री० को० मुमळ. काढी. इ० कांस जी लोखंडादिकांची वसवी बसवितात ती.

माडा, पु० उपटून दुसऱ्यादिकाणी लावाया जोगें कोवळे जें झाड तो.

मांडा, पु० गळाचे एक पकान्न आहे तो; कोड्याचा मांडा करणें ह्म० वाईट साईट भक्ष्य पदार्थ निरावून गोडीस आणणे, ह्म० सप्रण झाली ह्मणून कांहीं हाताचे मांडे करीत नाही.

माडी, स्त्री० सराकरायाकरिता माडाचा पोईचा जो द्रव काढितात ती; २, गृहादिकाचा वाई जी

उपरि

उपरि भूमि करितात ती.

मांडी, स्त्री० गुड्यावरला जो पांयांच्या प्रदेशा ती; २, मांडी देणें ह्म० बाप, इ० कांच्या प्राणीत्कमण ससर्ग त्यांचे मानेगवालीं मांडी घालणें, मांडीचें उत्सें करणें, एथें आपलें बरें वाईट करण्याविषयीं एखाद्यावर सर्वस्वीं विश्वास ठेवणें, मांडीवर घेणें देणें, इ० स्थलीं दत्तकत्वे करून देणें, घेणें, मांडीस मांडी देकून बसणें, इ० स्थलीं एखाद्याशीं बरोबरीनें वागणें, मांडी देकून बसणें ह्म० कांहीं एक लेखन गायन इत्याद्यर्थ आवेशपूर्वक नियमानें बसणें, मांडी ठोकून उभें राहाणें ह्म० खुद्द, कज्जा, इ० यर्थ सज्ज होऊन उभें राहाणें, मांडीवर मांडी ठोकून बसणें, इ० स्थलीं निरुद्योगी स्वस्थ बसणें, याचे समास, आसन मांडी, रघुरमांडी, इ० जाणाचे.

मांडीचे पणें, न० नवव्या मुलाचे आईला लग्नामध्ये सनमुरवसमयीं एक लुगडें घाबें लागतें तें.

मांडीमोड, स्त्री० लेखनादिकाच्या दृढ अभ्यास वा हा ह्मणून जो बेंठकीच्या परिश्रम करावा लागतो ती.

मांडुकली, स्त्री० को० लाहानां जो मांडव ती.

माडू, पु० शिपायाचे एक हत्तेर आहे. ह्म० सोयऱ्यात साडू हत्तेगंत माडू.

मांडूळ, मांडूळ, न० दुतोंडे

मादण, न० को० माठ इ० ठेवायासाठी ताड. इ० कांच्या बुधाचें लांकूड पोरवरून पात्रे करितात तें.

मादण, न० मादण.

माण, स्त्री० मनुष्य. वासरू. इ० कांच्या मानेस एक रोग होत असतो ती; २, जमीनींत एक भेद आहे.

माणकी

माण

माणकी, स्त्री० लाहान जें माणीक ती .
 माणगा, पु० रा० चिव्यांत एक भेद आहे .
 माणगे, न० रा० मादण; २, माण प्रथमार्थी
 माणसळणें, आरण्यपशू इ० कांनीं मनुष्याच्या परि-
 चय झाल्यामुळे मनुष्यांस बुजेनात असें धोड हो-
 णें, लांडगा, व्याघ्र, इ० कांनीं माणसास रचायास
 सवकणे .
 माणा, पु० एक दृक्ष आहे .
 माणिकचौकडी, स्त्री० रा० स्त्रिया भिंतीवर ए-
 क रंखांकित चिन्ह विशेष शोभार्थ काढीत अस-
 तात ती .
 माणिक्य, न० सं० माणीक .
 माणीक, न० रक्तवर्ण एकरल आहे .
 माणुसकी, स्त्री० थोरपणा, इ० विशिष्टजो मनुष्य
 पणा ती .
 माणूस, पु० न० मनुष्य; २, माणसाच्या कोदा, माण-
 साच्या अवतार, माणसाच्या लेक, इ० शब्दांच्या शि-
 व्याविषयीं प्र० रानमाणूस, जळमाणूस, बाइल
 माणूस, इ० समास जाणावे .
 माणूसपणा, पु० माणुसकी .
 माणूसबळ, न० मनुष्यबळ .
 माणें, मावणें .
 माण्या, पु० माणगा .
 मात, स्त्री० बुदबळांच्या खेळांत शत्रूच्या हातीं घोडा,
 इ० कांनीं राजांच्या प्रतिबंध केला असतां होतो
 जो डाव ती; २, आश्चर्य वाटायजोगा झाला जो को-
 हीं एक चमत्कार ती; ३, कालरात्रीं गाण्याची मो-
 ठी मान झाली; ३, प्र० कोण एकाची चमत्कारिक जी

माता

हस गोष्ट ती; ३, एक बाई सांगतें मात त्याची .
 मातकण, न० दे० मातीबहुत मिसळल्यामुळे नासलें
 जें धान्य तें .
 मातकरी, ३ लि० रा० शेताचे राबावर माती लाबाया-
 साठीं जे पेंरेगडी करितात तो .
 मातकापड, न० कांहीं पदार्थास अग्निपुरादि व्याव-
 याकरितां त्या पदार्थाभोंवता चिरपलांत भिजले-
 ल्या बऱ्याच्या लपेट देतात तें .
 मातक्यान, अ० माकृत्यान .
 मातंग, पु० सं० हस्ती .
 मातगा, ३ लि० रा० यत्किंचित् खायास जे वाया-
 स मिळाल्यामुळे माझून त्या पदार्थाच्या अद्वेर
 करण्याच्या स्वभावजात्या तो .
 मातट, ३ लि० माती आंत मिसळल्यामुळे नासला-
 जो गूळ, धान्य, इ० पदार्थ तो .
 मातड, ३ लि० मातट .
 मातण, स्त्री० रा० माचण .
 मातणें उन्मत्त होणें, स० बोकडमाने आणि आप-
 ल्या तोंडीं मुते .
 मांतबर, ३ लि० द्रव्य संपत्तीनें जो संपन्न तो; २, ला०
 लांबी, रुंदी, उंची, पुष्टपणा, इ० कांनीं जो मोठा तो;
 ३, अहां हा घोडा मांतबर दिसतो पण अगशींच्या-
 लत नाही .
 मातबरी, स्त्री० मातबरपणा .
 मातमळ, ३ लि० रा० मातट .
 माता, स्त्री० सं० आई, मातृकुल, मातृगोत्र इ० जा-
 णावे .
 मातापितरें, न० आई बाप तीं .

माता

मातामह, पु० सं० आईचा पिता.

मातामही, स्त्री० सं० आईची आई.

माती, स्त्री० दगडाबांचून पृथ्वीचा अंश ती; २, कांहीं एक पदार्थाचा आंत तखांश कांहीं नाही अशी झाली जी दुर्दशा ती; ३० त्या पोगने संसाराची माती करून राकिली, माती देणें, स्म० मर्दे पुरून राकणें, तोंडांत माती पडणें, स्म० प्राप्तांश बुडणें, अन्नांत माती कालवणें, स्म० उपजीविकेचा नाश करणें, मातीचे मोलाने देणें, विकणें, इ० स्थलीं हलक्या मोलानें, माती जड होणें, स्म० मरणासन्न झाल्या मनुष्याचे शरीर जड होणें, स्म० जिन्या गेष्टी आणि मेल्या माती.

मातुल, पु० सं० आईचा जो भाऊ तो, मातुल कन्या इ० ससामही जाणावे.

मातुलिंग, न० एक फल आहे.

मातुश्री, स्त्री० आई.

मातृका, स्त्री० सं० अकारादि क्षकारपर्यंत जी अक्षरें तीं प्र०; २, विवाहाकन्ताही जांची पुजा करीत असतात अशा देवता आहेत.

मातृगामी, पु० मात्रागमनी.

मातृभोजन, न० सं० सुजीये दिवशीं मुलगा जें आई बरोबर भोजन करितो तें.

मातेरा, पु० मातर; २, धान्यादिकांत मिसळलेला जो माती, इ० कचरा तो; ३० या तांदुळांत दोन शेंभर मातेरा निघाला; ३, कांहीं एक पदार्थाची झाली जी दुर्दशा तो.

मातेरें, न० दे० मातेरा विशेप्यार्थी.

मातोश्री, स्त्री० मातुश्री.

मात्र

माथ्या

मात्र, अ० कांहीं एका प्रमाणानें जो परिमित तो; ३० आमची वितति मात्र जागा आहे क्षण मात्र अवकाश, काडी मात्र शाहाण पण; २, साकल्यंकरून कांहीं पदार्थ विवक्षित असता त्यापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० मनुष्य मात्र लबाड आहे; ३, इतराहून व्यावर्त्य पदार्थापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० मान मात्र रवा, इतर भाजीपाला रवाऊ नको, जेवून मात्र आलो, तुला मात्र बोलाबिळें आहे; ४, अ० बा० यक्षिणित; ३० या दवर्तात मात्र में पाणी धालून आण; ५, स्त्री० अक्षरांचर एणें ओं ओं एतद्बोधकजें चिन्ह करितात ती मात्रा, स्त्री० हे मगर्भादिरसायनें जीं तीं प्र०; २, अक्षगदर जी मात्रादेतात ती; ३, नृस्वयण उच्चारणी जितका काल लागतो तो काल; ४, ला० रांगण जो आपधी पदार्थ सर्व त्यास आणोपाने स्म०, संसारादिकाची मात्रा करणें, स्म० दुर्दशा करणें असा अर्थ कचित होतो.

मात्रागमन, न० मातेरीं जें मेथुन तें; २, ला० विश्वास घात, इ० जी मोठी लबाडी तें.

मात्सर्य, न० सं० मत्सरीपणा.

माथण, स्त्री० दे० ताक करायाचे उपयोगी रुंद नोंडाचे एक मृत्तिकेचें पात्र आहे.

माथणी, स्त्री० को० माथण.

माथा, पु० मस्तक; २, ताक करायासाठीं काढीस जो काष्ठगोल दोन बाजूनें, कि० सभोवत्या रबोवण्या पाडून लावितात तो, डोई शब्दावरील प्रा० मप्र० एथें जाणावे, उजळता माथा होणें एथें कांहीं आलेला अपवाददि दूर होणें.

माथ्या, पु० माथा द्वितीयार्थी

माद

माद

माद, पु० मन्त्रता .

माँद, स्त्री० भाताच्या मळणी काढितेवेळेस खळ्यांत बाजूस कडा वाटून मध्ये किंचित खळी अशा तऱ्हेच्या भाताच्या राशि जमता ती; २, मादण .

मादक, ३ लि० जाचा सेवनाने मदयेतो, असा जो, मदिग, भांग, लक्ष्मी, इ० पदार्थ तो .

मादगी, ३ लि० मानगा .

माँदण, न० स्त्री० गंगाळाचे आकाराचे एक मोठे सुतिकेचे पात्र आहे .

मादरपाट, पु० अंगरखे, इ० कांचा उपयोगी एक वस्त्र आहे .

मादवान, स्त्री० ^١ ^٢ हि० मांठीजी घोडा ती .

मादळा, पु० मोठा जो सुंदर तो; २, कां० गाडी, इ० कांचे चाकास मध्ये रथ बसवायाचे कांतीव लाकूड असते तो .

मांदा, ३ लि० हि० दुखणाडन .

मादार, पु० पुण्य वृक्ष आहे .

मादी, स्त्री० ^١ ^٢ हि० नराची प्रतिपक्षा .

मांदूस, स्त्री० मांठी पेडी ती .

मांदें, न० कां० सुसरी, इ० कांचे मांसाचे जें तेल ओंपधार्थ काढितात तें; २, बकरे, इ० कांचे मांसांत कांहीं मांस विशेष आहे .

मांद्य, न० मंदपणा. अग्नि मांद्य, दृष्टि मांद्य, इ० समास जाणाये .

माध्व, पु० सं० विष्णु; २, वैशाख मास .

माध्वी, पु० दशावतार, इ० खेळांमध्ये एक सोंग येत असते जो प्रा० हास्य रस वर्णित असतो तो .

माधुकरी

मान

माधुकरी, स्त्री० पु० माधुकरी .

माधुर्य, न० मधुरपणा; २, कंठ माधुर्य, वाज्राधुर्य, इ० समास होताने .

माध्यंजन, पु० मध्यदिनाच्या अपभ्रंश .

माध्यंदिन, पु० सं० माध्यंजन .

माध्यस्थ, ३ लि० वादप्रतिवादांमध्ये मध्यस्थपणा करितो तो; २, न० मध्यस्थांचे जें कर्म ते .

माध्यस्थी, स्त्री० माध्यस्थांचे कर्म ती .

माध्याह्निक, न० सं० मध्याह्नमयी करायाने जें भोजनादिक कर्म ते .

माध्व, पु० मध्याचार्य मत्ता मुसारी ब्राह्मण ते .

माध्वी, स्त्री० सं० मोहाचे पुष्पांचे मद्य ती .

मान, स्त्री० ग्रीवा; २, पु० मी थोर शाहाणा, इ० रूप जी अहंता तो; ३, कांहीं एक व्यवहाराचा ठाई असुकानेच असुक गोष्ट करावी, किं० असुकास विचारून करावी, इ० जो त्याच्या पुरुषादिकांकडेस अधिकार असतो तो; ३, नाही होय म्हणण्याचा मान साख्खाई कडे आहे; ४, तत्तत्कार्याचा ठाई तत्तदधिकारीयांच्या दानादिरूपजो अवश्य कर्तव्य सत्कार असतो तो; ३, उपाध्यायाच्या मान अगोदर काढून ठेवा; ५, लोकानीं मानाचे अशी जी योग्यता असती तो; ३, या गावांत आतां विद्वानाचा मान राहिला नाही; ६, न० काल, देश, मार्ग, धान्य, धातु, मनुष्यादिव्यक्ति, इ० कांची महत्वात्यत्वादित्यत्ता समजायास साधनभूत जें घटिका, पांड, योजन, मण, तोळा, संख्या, इ० प्रमाण ते, किं० त्या प्रमाणाने मोजले असतां कालादिकांची समजती जी इत्यत्ता ते; ३, ३०

मास

मास ह्यप्यून एक कालाचें मान आहे; ३० आका-
शांत नक्षत्रें किती आहेत याचें आह्वास मान स-
मजत नाही; ७, कांहीं एक अर्थाविषयीं शब्द अ-
नुमान इत्यादिरूपजें गमक तें; ८, माना अंत्यार्थी.
र्थी; ९, कोणी एक व्यवहारादिक असाच असुक-
चकाळीं असुकचदेशीं व्हावा, किं० असुकानेच
करावा, इ० रूपजो नियम असतो तें; ३० पर्जन्याचें
मान कोणाचे हातीं लागत नाही, नपुंसका र्थाचे
संप्रदाय, त्या ग्रहस्थाचें आलीकडे मान बदलें
इ० स्थलीं त्याचा डोल घाटला असा अर्थ, धान्या-
दिकाचें मान बदलें, स० दर बदलें, स्त्री लिंगा-
र्थाचे संप्रदाय, मान कापणें, स० कोणा एकाचा
वृत्त्यादिनाश होई असा मोठा घात करणें, मान
रवाली घालणें, स० कांहीं अपमानादिकामुळें ल-
ज्जित होणें, मान डोलविणें, किं० हालविणें, स०
कांहीं एक गोष्टीविषयीं होय ह्मणणें, अथवा वा-
हावा ह्मणणे, मान धरणें, स० ऐन मुख्यसमयीं
खोळंबा करणें, मान सोडविणें, स० कांहीं एक
संकरामध्ये गुंतलेल्या मनुष्यादिकांची सुटका
करणें, मान वर करणें, स० दुखणें, दारिद्र्य इ०
कांपासून मुक्त होवून नागू लागणें, मानेस व-
सणें, स० पिशाच्यादिकांनीं धरणें, किं० विवक्षि-
त काम करून घेण्यासाठीं मनुष्यादिकाचे पा-
ठीस लागणें, किं० काम तडीस नेण्याविषयीं
खणी खोपटी बसणें, मान सुरगाळणें, स० स-
र्वस्वी दुसऱ्यास नाडणें, मान मोडणें, स० सम-
ग्रत्वेकरून अभिमतजी कांहीं रकम, इ० त्याचा
कांहीं अंदा खर्च करणें; ३० चारपेशांकरितां
रुपयांची

रुपयांची मान मोडावी लागती, पांचशें रुपया-
ची मान मोडिली तेव्हां लग्न झालें .

मानइ, पु० बाप्या .

मानकरी, ३लि० कांहीं एक व्यवहारीं जाणा सक्ता-
न करावा लागतो असे जे दरबारांमध्ये सरदारादिक
किं० विवाहादिकाचाठाई व्याही, विहीण, इ०, किं० या-
मादिकामध्ये खोत, महाजन, इ० अधिकारी असता-
त तो .

मानखंडना, स्त्री० बचनोत्पन्नादिकें करून झालाजो
मान्य मनुष्यांचा अनादर ती .

मानखूंट, न० माजलाजो गणगा, बेल, इ० त्याणें फा-
र न पळावें, किं० दुसऱ्यास न मारावें, ह्यप्यून ग -
ळ्यास, व पांयांस मिळून दोरी बांधितात तें .

मानखोडा, पु० मानखूंट .

मानगुटी, मानगोटी, स्त्री० बांकांडी .

मानट, न० को० जाजमीनीमध्ये होत न्यागलें होत ना-
हीं आणि गवत फार रुझतें, त्याजमीनीस स०

मानटी, ३लि० को० मानटसंबंधी भूमि, खोत, गवत,
इ० तो .

मानणूक, स्त्री० को० मानता .

मानणें, शास्त्र, देवता, माता, पिता, इ० पूज्य अनुलंघ-
नीय अशा बुद्धीनें गणणें; २, तांता पदार्थ तत्त्व रूपें
करून आहे, अशा बुद्धीनें गणणें; ३० विष्णु आणि
शिव निराळा असें मानित नाही; ३, भक्षभोज्य, पा-
णी, देवा, हवा, इ० कार्णी शरीरास हिताबद्द होणें;
३० एथील पाणी मला मानतें; ४, शत्रू, इ० काम
हे आपणास भारी अशा रीतीनें गणणें; ३० जाचा
एकदा पराजय झाला त्यास कोणी मानित नाही;

मान

माना

५, कांहीं एक गोष्ट मनास अभिरुचि विषय होणें;
 ३० माझा मनास जें मानेल तें करीन.
मानता, स्त्री० आपले मनांतील गोष्ट सिद्ध कावी झ-
 णून देवादिकांस जो नयस करिता त ती.
माननीय, ३ लिं० मानायास योग्य जो मनुष्यादि प-
 दार्थ तो.
मानपान, पु० मानकज्याच्या करायाच्या जो आदर, म-
 कार, इ० तदुपयोगी वस्त्यादि पदार्थ तो.
मानभंग, पु० मान रचडना.
मानभाव, पु० बेदशास्त्र प्रतिकूल मतानें वर्णपारी अ-
 री एक जाती आहे; २, ला० मनांत कपट असून बा-
 हेर गोडगोड बोलणारा जो त्यास झणतात, झ० मा-
 नभावाची बायको आणि गादचाचें जिवब.
मानभावी, ३ लिं० मानभावसंबंधीजें भाषण आचार
 इ० तो.
मानमान्यता, स्त्री० कोणी प्रतिष्ठित सभादिकाचा
 काई आला असता त्याच्या आदर करिता त ती; २, ला-
 दवा आदर सत्कार कावयाजोगी जी योग्यता ती;
 ३० त्या दरबारामध्ये त्याची मान मान्यता मोडी आहे.
मानमोड, स्त्री० लिहिणें, दिवणें, इत्याद्यर्थ मान वांक-
 डून करायाच्या जो परिश्रम ती.
मानमोडें, न० मनुष्य, वृक्ष, इ० कांहीं आरोग्यदोषास
 येऊ लागत असता मध्ये तत्प्रतिबंधक जो रोगादि
 उपद्रव होतो त्यास झ० ३० या वांग्या कांहीं टवटवीत
 दिसू लागल्या होत्या. इतक्यांत काय मानमोड आ-
 लें तें कळना.
मानव, पु० सं० मनुष्य.
मानवर्ण, कोण एक गोष्ट, कांहीं एक पदार्थादि को-

ण एकामास मान्य होणें.
मानवती, स्त्री० प्रियावर रुसली जी नायिका ती;
 २, ३ लिं० मानवत स्पर्शन एक पेंढ आहे तेथील
 पागोट, इ० वस्तू तो.
मानवी, ३ लिं० सं० मनुष्यसंबंधी; ३० हा मानवी देह
 प्राप्त झाला असता ईश्वर भजन करावें.
मानस, न० पु० मनोरथ; ३० पुण्यास जावें असं
 माझें मानस झालें आहे; २, न० सं० मन; ३० मान-
 स माझें मोडिलें यादेवें; ३, ३, मनः संबंधी; ३० विचा-
 रानें मानस व्यथा दूर होव्य.
मानसपूजा, स्त्री० सं० गंध पुण्यादिक पदार्थ नसतां
 केवळ मनानेच भावनामय नेते पदार्थ कल्पून जी
 पूजा करितात ती.
मानसिक, ३ लिं० सं० मनः संबंधी तो; ३० स्वल्प हा
 मानसिक प्रपंच होय; २, न० नवस; ३, ला० कांहीं
 एक पदार्थाचें जें केवळ अल्पत्व तें; ३० मरुदेशांत
 पाण्याचें मानसिक आहे; ४, कांहीं एक गोष्ट घड-
 ण्याविषयी शतबांद्यानीं जो संदेह तें; ३० त्याचें
 येण्याचें असल्या पावसांत मानसिकच दिसतें.
मानहानि, स्त्री० सं० मानभंग.
माना, पु० ३० हिं० कोण एकाने पत्र कोण एकामास
 लिहायाचें असता तत्तद्योग्यतानुसार वेदशास्त्रसं-
 पन्न, श्रीमंत राजश्री, राजश्री याधिराजित, इ० संप्र-
 दाय सिद्ध जें पत्राचा आरंभी लेख लिहिले असता-
 त तो; २, पत्रादिकांतील लिहिलेला जो मजकूर तो;
 ३, कांहीं एक गोष्ट करण्याविषयी स्थित जें ओ-
 चित्य तो, निषेधविषयी प्र०; ३० राजा दुष्ट झाला
 आतां येथें राहाण्याचा माना राहिला नाही.

मानिनी, स्त्री० मानवता प्रथमार्थी.

मानी, स्त्री० को० घरटी, घरट, इ० कांवा वरचे पदास पाटी बसवायासानी जी खंचणी पाडिली असती ती; २, जात्याचे वरचेतळीचे भोंकोत लांबडाची बिडी बसवतात ती; ३, ३लि० कांही महासंकट आले असता हीतद्वारणार्थ आपले नावा लोकांकास बद्ध लागायाजोगे कर्मजो करीत नाही तो.

मान्य, ३लि० आपले मनास मानवली जी कांही गोष्ट कि० पदार्थ तो; २, मानाबयास योग्यजो पदार्थ गोष्ट, इ० तो; ३, कांही एक गोष्टीविषयी मानवला जो कोणी एक तो.

मान्यता, स्त्री० सं० कांही एक गोष्टीविषयी मी मान्य आहे असा जो लेख, कि० भाषण करून घेतात ती; २, माननीयपणा.

माप, न० कांही एक प्रमेय पदार्थाचा संख्याद्वारा कि० तत्त्वमाणांनी मेजणे, तोलणे, इ० रूपजो व्यापार ते, व त्याणे ज्ञात झाली जी त्या पदार्थाची इयता ते; ३० आज भाताचे माप चालले आहे; ३० मी अंब्याची माप घेतल्यावर जमीनीचे माप घेईन; ३० दाहा खंडी माप भरले; २, धान्यादि मापाच्या जे शेर, अधोली, इ० पात्र असते ते; ३० हे माप बाजारचे मापा बरोबर आहे, ला० पदरी माप घालणे, इ० स्थली जी गोष्ट जो मान्य करीत नाही ती गोष्ट अनेक प्रमाणांनी खरी करून त्याचे पदरी घालणे, माप देणे, माप घेणे, इ० स्थली मापून असा अर्थ, ३, को० कांही एका प्रमाणाने मापून विभागिली जी जमीन ते; ३० या आमच्या रवांचरात चार मापे आहेत.

मापटे

मापटे, न० निठवे.

मापणे, कांही एक पदार्थ तत्त्वमाणांनी संख्यातकरणे.

मापारी, पु० धान्यादिकांचे माप घेण्यासाठी जो मनुष्य ठेविला असतो तो; २, धान्यादि मेजायाचा जो फरा त्यासही ह्म०.

मापी, ३लि० हि० पात्ररूपजें माप त्याणे मोजले जें घट्टादितो; २, मापरूपजो शेर इ० तो, प्रभादि प्रसंग बिडोपी ह्म०; ३० एथील शेर वजनी आहे, कि० मापी आहे.

माफ, अ० ماف हि० न्यायतः कोणा एकापासून घ्यावयाचे जें द्रव्य ने न घेता, कि० शिक्षा कराया जोगा जो अपराध तो, क्षमा विषय, होई असें कर, हां, अस, धा० प्र०.

माफक, ३लि० ماف हि० जितक्यास तितका, मजी माफक, जीवन माफक, इ० समास होतात, तेथेही मजी, इ० कांस जितके साहल तितके अस०.

माफा, पु० एक गाडीत भेद आहे.

माफी, स्त्री० مافی हि० सर्कार इ० कानी न्यायतः ग्राह्य जो शेत इ० कांचा धारा, इ० न्यायविषयी जो माफपणा ती.

माफीसाल, न० हि० शेतादिकांचा धान्याविषयी जी माफीतिचे जे साल ते; ३० माफीसाल गुदरल्यानंतर धारा पडेल.

मास, न० सुळाचे भाषेने भोजनास ह्म०; २, पु० सुळाचे भाषेने स्नानास ह्म०.

मामंजी, पु० नव्याचा जो बाप तो.

मामलत, स्त्री० ماملت हि० प्रजाचे संरक्षण

उगणि

माम

आणि राजकीयकराच्या उगवा, इ० काण्याच्या रा-
ज्यांगभुनजो अधिकार ती.

मामलतदार, पु० **ماملت دار** हिं० सर्कारांतून जाम

मामलत मांगितली असा जो तो.

मामला, पु० **مامله** हिं० मामलत.

मामलूत, स्त्री० विवक्षितकार्याविषयीं जो अनुकूल
त्यास शिक्षा करण्याचें सामर्थ्य असून बाबापुता,
इ० आर्जव करण्याचा प्रकार ती; २, सुलाजा, निपे-
ध भमतांच प्र०; ३० पुनः अपराध केल्यास तर मा-
मलूत करणार नाही.

मामा, पु० आईच्या बंधू तो, किं० स्वस्त्रीच्या जो पिता तो,
२, ला० निरक्षर असून व्यवहारांमध्ये केवळ अप्रयो-
जक त्यास स०.

मामी, स्त्री० मामाची जी स्त्री ती.

मामु, पु० बाळभाषेनें स्तनास स०.

मामें, अ० बंधुव भगिनीत्यादि साक्षात् संबंध नसतां
संस्थानिकतामूलक मातुलद्वारक हा भाउ. ही ब-
हीण, असा व्यवहार होतो, त्या भावादि शब्दांचा -
मागें मांमे हें अव्यय लागते, क० तो मामाही आ-
पणच आपणास द्वार होतो; ३० मामेंसाउ, मामेव-
हीण, मामेसासरा, इ०क० एथें बंधू, भगिनी, इ० त्या
त्या नात्याविषयीं मुख्यत्वेकरून प्रयोजक जो आ-
पण, किं० आपला बाप, आई, बायको, इ० जाणा-
वीं.

मामेंभाउ, पु० आईचें भावाच्या जो मुलगा तो.

मामेंसासरा, पु० आपले बायकोच्या जो मामा तो

मामेंसासू, स्त्री० मामेंसासऱ्याची जी बायको ती.

माय, स्त्री० आई, त्यास माय मावशी नाही. तो मा

य

माया

य मावशी पाहत नाहीं म्हणजे अगम्य जा मानू
सदृश स्त्रिया त्यांमही हा सोडीत नाहीं, स० माय
मरो पण मावशी जगो.

मायआजा, पु० मातामह.

मायआजी, स्त्री० मातामही.

मायना, पु० **مينا** हिं० वाक्यादिकांतील जो भा-
वार्थ तो.

मायपोट, न० अनेक बरे वाडर जेथें सांठवले जाता-
त, अनेकांचे नानाप्रकारचे अपराध जेथें सादिले
जातात, बहुप्रकारचे सकटाच्या जेथें परिहार
होता, असा जो ईश्वर, राजा, राज्यज्ञाति, इ० तें; ३०
ईश्वर सर्वांचें मायपोट आहे सकटकाळीं कोणा-
स उपेक्षित नाही; ३० आमची सुसलमानाच्या
जान मायपोट जो येईल तो सांठवतो.

मायफळ, न० एक ओषधीफळ आहे.

मायबहीण, स्त्री० आपले आईसारखी कि० बहि-
णीसारखी मानलेली जी कोणी एक स्त्री ती; ३०
मायबहीण विठाबाई लागला छंद तुझे पाई.

मायराणी, स्त्री० कोण एक जी देवता व्यक्ति ती; २,
ला० करंजा म्हणून एक पद्मान्न आहे. त्यास चिंदे-
नें म्हणतात; स० अडक्याची मायराणी आणि सा-
धीक्याचा शेंदूर, या मायराणीच्या प्र० या म्हणीतच
आढळतो.

माया, स्त्री० सं० ईश्वरशक्ति; २, अवस्तूचा ठाई व-
स्तुत्व बुद्धिजी होती तत्कारण जें ती; ३, अवस्तुअस-
तां वस्तुत्वेकरून भ्राममानजें जगदादिक ती; ४,
इंद्रजालादिजें कपट ती; ५, ममता; ६, वस्त्यादि-
क शिबनेस मयीं दोरा न निसटावा इत्यादर्थ शि-

वणीचा

वणीच्या याहेर जो वस्त्रादिकांच्या यत्किंचिद्दशा ग
रिबितात ती; ७, काळादिकांच्या जो विवक्षित अंश
त्यास कोही एक धका न लागावा स्पर्शन दाढ्यार्थ
जो अविवक्षितोदा गरिबिला असतो ती; ३० हा व
रू केवळ कोड्याबरोबर कापू नको थोडी माया रा-
ख; ३० ही फळी फारपातळ आहे स्पर्शन उद्या अंगी
माया कमी; ८, भांग; १, दया; ३० त्याला मारितात
हे पाहून सर्बांस त्याची माया आली, आणि सोडवि-
लें.

मायामय, ३ लिं० सं० ईश्वर मायेने, किं० इद्रजालानें
कल्पित जे पदार्थ तो; ३० स्त्री, पुत्र, मित्र, हे सर्व मा-
या मय आहेत.

मायालाघव, न० अवस्तृत्वाठार्थी वस्तुत्वबुद्धि उमन्न
करावी, इ० रूपजें मायेचें कोशल्य तें.

मायावंत, ३ लिं० मायामय.

मायावी, ३ लिं० सं० मायेच्या जो नियंता ईश्वर, गक्ष-
स गारुडी, इ० तो; २, कपदयुक्त जें भाषणादि तो;
३, तद्दिशिष्ट मनुष्य तो.

मायाळू, ३ लिं० पुत्रादिकांची विशेषमाया जास आ-
हे तो.

मायिक, ३ लिं० सं० मायेने रचित जो प्रपंचादि पदार्थ तो.

मार, पु० काठी, इ० कानी जें ताडणें तो; २, पराजया-
यर्थ पाषाण तोफाचे गोळे, इ० कांच्या जो प्रक्षेप
तो; ३, ला० मागसारखें दुःसह जें भाषण त्या-
सही प्रसंगविशेषी स्त०; ३० ते तसें बोलतात,
हे असें बोलतात, एकूण मला दोहोंकडून मार;
४, कोही एक पदार्थ ध्वस्त, नष्ट, जर्जर, इ० रूप

दशा

दशा होण्यास कारण जो अनर्थरूप कोही एक पदार्थ
थाच्या पाततो; ३० त्या विहिरीवर सगळे गोवाच्या
आठ दिवस मार पडतो ती आदली; ५, कोही एक
पदार्थाची नकोनको होईपर्यंत जी विपुलता ती; ३०
सालमजकुरी अभ्यांच्या मार झाला आहे, कोही एक
कर्मावर मार देणें, मार मारणें एथें त्याच्या कर्मावर
अति शायित अदणें, प्रोटीचे बोलण्याच्या डोलाने दो-
लायाचें असतां याक्यालंकारार्थ याचा प्रयोग होतो;
३० मार पगडी फेंकून मार डोलाने चालतो.

मारक, ३ लिं० शक्त्यादिकांना हीन करून मृतप्राय जो
जास करितो तो त्याच्या; ३० कोकमसाल घृताचे
मारक आहे.

मारकट, ३ लिं० मारका प्रथमार्थी.

मारकणा, ३ लिं० मारका प्रथमार्थी.

मारका, ३ लिं० शृंगादिकानें दुसऱ्यांस ताडण कर-
ण्याच्या स्वभाव जाच्या तो; २, पु० एक पिडाच्यान
भेद आहे.

मारकूट, स्त्री० कोणाएकाम शिक्षाद्यर्थ मारण्या,
कुटण्याच्या जो व्यापार ती.

मारगिरी, स्त्री० हिं० कोही एक लक्ष्यावर तोफा, व-
दुका, धोंडे, इ० मारण्याच्या जो व्यापार ती; २, विव-
क्षितस्थली गोळा, इ० जावया जोगी किल्ला, इ० का-
वर केली जी सोय ती; ३० या किल्याची चहुंकडून
मारगिरी साधली आहे.

मारण, न० सं० मरे असें करण्याच्या जो व्यापार तें.

मारणें, कोणे एक मरे असें ताडनादिकें करून क-
रणें; २, चाबूक, काठी, इ० कानी मनुष्य, अश्व, इ०
कांस ताडणें; ३, कशा एकावर काठी, दगड, इ० प-
दार्थ

दार्थ आहत करणे; ४, कांहीं एक पदार्थाच्या ठायीं पदार्थांतराच्या अंदा किं० आगंतुक गुण संपृक्त किं० भासमान होणे; ३० या तळ्याच्या ओल त्याचे ओठीवर मारती; ३० तुमच्या बोलण्यांत ती-र्थस्थांचे बोलण्याची छाया मारती; उडी, लढाई, बांब, धांव, टोला, तडाका, झांप, इ० मारणे स्० तदनुकूल व्यापारानें तो तो अर्थ घडें असें करणे, बंदूक, तोफ, इ० मारणे, स्० त्याच्या आवाज काढणे, टाळें, विडी, खिळा, वांसा, इ० मारणे, स्० तत्स्थलीं घट्ट बसविणे, वाट, गांव, घर, इ० मारणे, स्० तत्स्थित मनुष्यादिकांस नागवणे, लुटणे, इ० करणे, अंग, ओंढी, इ० मारणे, स्० आकुंचित करणे, हाक मारणे, स्० कोणा एकास साद घालणे, फड, प्रसंग, इ० मारणे, स्० उचित भाषणादिकानें संभाळणे -

भारतापीर, पु० हिं० जवरदस्त जो मनुष्यादि त्यास प्रसंग विशेषीं स्०

मारंद, स्त्री० खारटांत एक सकंदक झाड आहे.

मारफत, स्त्री० مرفق हिं प्रा० निसबत या अर्थी.

मारबा, पु० गाण्यांत एक राग आहे.

मारबाडी, ३ लिं० मारबाड स्पर्धून देवा आहे तत्संबंधी जो मनुष्यादि पदार्थ तो.

मारबेल, पु० स्त्री० एक बेल आहे. जी प्रायः समुद्रतीर्षीं असते ती ती; २, एक गयलांत जाति आहे ती.

मारा, पु० तोफ. बंदूक. दगड. इ० कांच्या जो मारतो. किं० विवस्त्रस्थलीं गोळा, इ० लागू व्हावयाजो गंजें, संगान असतें तो; ३० या किल्यास दोन मा-

रे

रे आहेत तिसऱ्याकडून कोडून गोळा लागू व्हावाचा नाही; २, पिशाच किं० महामारी इत्याद्युपद्रवानें मनुष्य, किं० गो मदिष्यादि पशु-यांचा जो वध तो; ३० या भुतांनं त्याचे घरचे दाम मारे घेतले; ३० ही नदी प्रतिवर्षी एक मारा घेती.

माराकुटी, स्त्री० दे० मारकूट.

मारामार, स्त्री० परस्परांस परस्परांनीं मारणे, इ० रूपजां व्यापार ती; २, ला० कांहीं एक गोष्ट सिद्ध करायासाठीं प्रयत्नाच्या जो अतिशय ती; ३० दिवसभर मारामार करावी तेव्हां कोठें दोन आणे हातीं येणार.

मारामारी, स्त्री० मारामार.

मारि, स्त्री० मरी.

मारुत, पु० सं० वायु.

मारु, ३ लिं० अति मोहक किं० कामोदायकजे रूपादिकांचे नेत्राद्यवयव किं० चेष्टादिक तो.

मारुन, अ० उत्साहादिपूर्वक सातिशय प्रवृत्तिचें द्योतक वाक्यालंकार भूत अव्यय; ३० आज मारुन हजारों रुपये धर्म केला.

मारुनकुटून, अ० मारुनमुटकून.

मारुनमुटकून, अ० कांहीं एक गोष्ट सिद्ध करायासाठीं अनेक प्रकारें प्रयत्नातिशय करून; ३० एकदां मारुन मुटकून घर बांधलें सें केलें.

मारें, अ० मार या वाक्यालंकारार्थी.

मारेंकरी, पु० कोणा एकास एकीकडे सांगडून ठार मारावे स्पर्धून राजादिकांनीं निरुक्तजो अंत्यजादिक तो.

मार्ग, पु० सं० एका स्थलापासून दुसऱ्या स्थलीं मनुष्यादिक

मनुष्यादिक मर्त्याभ्यामुक्ते मलला किं०
एकास्थलाह्न दुसऱ्यास्थलां जावयाकरितां
बांधून केला जो स्थलप्रदेश तो; २. स्थलांतरीं जा-
याच्या उद्देशानें आक्रमित जो आकाश जल पृथ्वी
यांच्या प्रदेश तो; ३. मनुष्यादिकांच्या व्यवहार य-
थास्थितपणें चालावा, किं० विद्या, कला, इ० या-
च्या एतदाद्यर्थ जा लोकशास्त्र प्रसिद्ध रीती आ-
हेत त्या प्र०

मार्गशिर, पु० मार्गशीर्षाच्या अपभ्रंश तो.

मार्गशीर्ष, पु० सं० बारा महिन्यांतील जो नववा महिना तो.

मार्गस्थ, ३ लि० सं० स्थलांतरास जावयाचे उद्देशानें जाणें मार्ग धरिला आहे तो.

मार्गेश्वर, पु० मार्गशीर्षाच्या अपभ्रंश तो.

मार्जन, न० सं० जलादिकाने राध्यर्थ पदार्थावर जें सिंचन तें.

मार्जार, पु० सं० मांजर प्रथमार्थी.

मार्दव, न० सं० मृदुत्व.

मार्मिक, ३ लि० सं० मर्मज्ञ जो मनुष्य तो किं० आंती-
ल वारीक मर्म धरणाऱें जें भाषणादिक तो.

माल, पु० १. हि० गुड तेंलादि किंमत वावया-
चे योग्यतेच्या जो पदार्थ किं० जा किंमतीस जो यो-
ग्य पदार्थ तो; ३० पावसानें यदा लांखीं रुपयांच्या
माल नागला, ३० आठ रुपयांचा माल धोवजाडा
आहे.

मालक, ३ लि० १. हि० जा मालाच्या जो मुख्य-
त्वेकरून धनी तो.

मालकंस, पु० सं० गाण्यांतील एक राग आहे तो.

मालकांगोणी, स्त्री० एक बेल आहे ती. व तिचे बी-

ज ती.

मालकी, स्त्री० १. हि० मालकपणा.

मालकुडई, स्त्री० भातांतील एक जाति आहे ती.

मालखुरा, २ लि० फुटका डेंडी इ० खोडी असल्यावर
असोत परंतु जाची मूळधातू खरी आहे असें जें
रुपया मोहोर, इ० नाणें तो.

मालचाटी, मालचाट्या, पु० पंताजीच्या शाळेंतील जो
उपगुरु असतो तो.

मालजादी, स्त्री० हि० केवळ निर्लज्ज अवजीजी इल्लके
किमतीची कसबीण तीस स्त्र०

मालती, स्त्री० सं० एक पुष्पवल्ली आहे; २. खीर करग्या-
साठीं गव्हांचे सपिठाचे फुलांसारखे पदार्थ करीत
असतात ती; प्रा० अनेक बच्चनांत प्र०

मालपवा, पु० एक पक्वान्न आहे.

मालपोहा, पु० मालपवा.

मालमत्ता, स्त्री० हि० रोख नाणें व दाणा, गोटा, इ० रुप-
जें सर्व धन ती.

मालमस्त, ३ लि० हि० द्रव्यसदानें युक्त जो मनुष्य तो.
मालवणें प्रदीप्त जो दीपकांकडा इ० जाई असें कर-
णें; २. ला० कोणाएकाच्या संपत्त्यादि जो भाविना-
वास पावणें; ३. त्या राज्यांत तो एक भाग्यवान हो-
ता, तो मरतांचे सगळे मालबले.

माला, स्त्री० माळ स्त्रीलिंगार्थी; २. पु० पाटी मर्दयाक
रितां खडू इ० कांच्या जो गोळा करितात तो.

मालिन्य, न० मलिनपणा तें.

माली, पु० रा० नाहव्याचे नावापुढें हा प्रतिष्ठाशब्द ला-
गत असतो. ३० काशी माली.

मालीक, ३ लि० हि० मालक.

मालुमत, स्त्री० हिं० कांहीं एक व्यवहाराचें निवेद्यमान जें इत्यवृत्त वर्तमान ती; २, भाषण लेखाइ० कामधें अनुमानगम्यजो खोटेपणा ती; ३० या पत्रांत जें लिहिलें आहे ही सर्व मालुमत आहे हा मजकूर खरा न दे.

मालुमती, ३लिं० भाषणलेखादिकांमध्ये उघड खोटेपणादिसत नसता अनुमानादिपुर्ताने जावर खोटेपणा सिद्ध केला जातो असा जो लेखादि तो.

मालुमात, स्त्री० मालुमत.

मालू, स्त्री० पाटी मर्ग्याचे उपयोगी जी पांढरी माती असती ती.

मालूम, ३लिं० हिं० ठाऊक.

मालें, न० वतन गेल्यामुळे किं० भाउबंद बंदोत पडणें इ० सकट षडलें असतां तन्निरासार्थ गळ्यात नांगर बांधून जी भिक्षा मागतात तें; २, माला द्वितीयार्थी; ३, ग० पोळी, भाकर, इ० करायाकरितां पीठ, इ० कांचे गोळ्याच्या उथळघाटीसारख्या जो आकार करितात तें.

मालेकरी, ३लिं० मालें संपून भिक्षा मागतो तो.

मालोमाल, ३लिं० हिं० जितकें माल पडलें तितकें मालाम खरारबुरा योग्यजो पदार्थ तो.

माल्य, न० सं० पुष्पमाला.

माव, स्त्री० इंद्रजालादिरूप किं० अनृत भाषणादिकृत जें कपट ती; २, कों० क्षत बरें झाल्यानंतर जें शेष चिन्ह राहातें ती.

मावणें, कांहीं एक अवकाशामध्ये कांहीं एक पदार्थ समाविष्ट होऊन राहाणें.

माववें, न० यात्रा करून परीं आल्यावर जो देवघा-

सण

सण करितात तें.

माबली, स्त्री० माउली.

मावशी, स्त्री० आईच्या बहीण.

मावस, अ० माऊस.

मावसा, पु० मावशीचा नवरा.

मावळ, न० सत्यादीचे पूर्वसंस्कृत काळीजमीन नांवेतावदवधिकजो मधिल प्रदेश तें; ३० नांवें मावळ, पवनमावळ, अंधरमावळ, इ०.

मावळण, स्त्री० मालुलपत्नी; २, आत ती; ३, ग० पश्चिम दिशाच्या जो वारा ती.

मावळणें, सूर्यादिग्रह किं० नक्षत्रें अस्ताचलाचे आड झाल्यामुळे किं० सूर्योदय झाल्यामुळे नक्षत्रादि अदृश्य होणें; २, ला० देवी, खरूज, नाइटा, इ० कार्ना अदृश्यदशा पावणें; ३, विकसित झालेलें पुण्यादिक सायंकालादि माहात्म्यानें मिळणें; ४, स्म० राज्यादि शोभा मालवणें.

मावळत, स्त्री० पश्चिम दिशाती; २, अ० पश्चिमदिशेकडे; ३० तूं मावळत तोंड करून घेंस.

मावळा, पु० आईच्या बंधु.

मावळी, ३लिं० मावळदेशसंबंधीजो पदार्थ तो.

मावा, पु० खवा.

मावीक, ३लिं० माविक.

माशी, स्त्री० सपक्ष श्कद्रजंतु आहे; २, निशाणाचें संधान धरायाचे उपयोगी बंदुकीचे तोंडास जें मशिकेसारखें चिन्ह असतें ती.

माशांच्याबाय, पु० माशाधरीन असतो असा एक श्कद्रजंतु आहे, जास कोळी स०

माशूरक, ३लिं० प्रीतीने स्पृहणीयजो पदार्थ तो.

मा०

माष

माहि

प्रायः शृंगारोत्तमः ०

माष, पु० सं० उडीद; २, रुक्वर्णादिकांचें पंचगुंजा-
त्मकजें प्रमाण तो.

मास, पु० सं० महिना; २, न० मांस; ३, रा० स्त्री० म-
क्षिकांवाजो समुदाय ती.

मांस, न० सं० शरीरांत चर्माचें आंत आणि हाडाचेवर
जो धातुविशेष असतो तें.

मांसओंटी, स्त्री० बाहेर मोठी ओंटी दिसती आणि
जिला दूध थोडें अशी जी गो महिष्यादिकांच्या ओं-
टी तीस ह्.

मासन्हाणें, न० विवाहदिबसापासून महिनाभर तो
त्या दिवशीं नवरात्रावर यांस नाहणें, इ० समारंभ
करितान तें.

मासबाळी, स्त्री० एक स्त्रियांचें कर्णभूषण आहे ती.
मासभरू, ३ लिं० गरभरू.

मांसल, ३ लिं० सं० मांसाने परिपूर्ण जें शरीर किं०
तदवयव तो; २, तद्दिशिष्ट देही तो; ३, ला० दे० गर-
पुरण, इ० कें करून परिष्कृत जें फल, पोळी, इ० तो.

मासला, पु० विशिष्ट अवयवांचादार्थां सर्व अवयवांनें
व्यापून जो साधारण धर्म राहात असतो जाची ए-
कदेशीं परीक्षा केली असतां विशिष्टाची ही परी-
क्षा अर्थात् होती तो धर्म; उ० हे दोन्ही धोतरजोडे
एका मासल्याचे आहेत; २, विशिष्ट पदार्थ निष्ठ गु-
ण दोघांची परीक्षा समजायाकरितां तत्सदार्था-
चा पृथक् कादिला जो कांहीं अंश तो किं० कांहीं
एक गुणादिकाचे अंशांचा ईषन्मात्र जो श्रवणादि
द्वारा अनुभव तो; उ० जे जिन्नस घ्यायाचे असती-
ल त्याचे थोडेथोडे मासले घेऊन ये; उ० याचे गा-
ण्याच्या

ण्याच्या मी मासला पाहिला आहे.

मासलेदार, मासलेबाईक, ३ लिं० चांगले मासल्या-
चाजो पदार्थ तो.

मासैवदण, न० रा० मासन्हाण.

मासळी, स्त्री० विकणें, मारणें, एतदर्थ उद्दिष्ट जो प्रा-
लाहान मत्स्यांच्या समुदाय ती.

मासा, पु० जलजंतु आहे; २, अष्टगुंजात्मक जें उन्मा-
न तो; ह्० माशाचे पोरांस पोहायास शिकवाया-
स नकां.

मासांत, पु० न० सं० चांद्रमासाचे जे अंतिम त्रयोद-
शीपासून प्रतिपदेपर्यंत दिवस तो तें.

मासिक, न० सं० मृतमनुष्यास वर्षभरपर्यंत प्रतिमा-
सीं श्राद्ध करितात तें; २, मास संबंधी जें भृत्यादि-
कांस द्यावें लागतें तें.

मास्करडा, पु० मास्करडे, न० शरीरास कांहीं शस्त्रा-
दिकानें क्षत झालें असतां त्यांतील जें मास बाहे-
र येतें तो तें.

मास्क, न० रा० मक्षिका.

मासेगालणा, ३ लिं० रा० केवळ विरळरुक्ताचें जें व-
स्त्र त्यास ह्.

मासोळी, स्त्री० ग्रं० लहान मत्स्य ती; २, एक स्त्रियां-
चें मत्स्याकार पादभूषण आहे ती.

मासोळीबाळी, स्त्री० स्त्रियांचे कानांतील बाळ्यां-
त मत्स्याकार बाळी आहे.

माहात्म्य, न० सं० महिमा.

माहितगार, ३ लिं० हिं० माहीत तृतीयार्थ.

माहितगारी, स्त्री० हिं० माहीन प्रथमार्थ.

माहिती, स्त्री० दे० माहीत प्रथमार्थ; २, तद्दिशिष्ट तो.

माही

माही

माळ

माही, पु० स्त्री० माघमास.

माहीन, स्त्री० कांही एक व्यवहारांचें किं० देशादिकां-
तील तत्त्वसदार्थांचें पुरतेपणीं जें परिज्ञान ती;
१, ३लिं० परिचयादिकामुळे सर्वांशीं परिज्ञान
झालेला जो पदार्थ गोष्ट इ० तो; ३० त्या ग्रहस्था-
चें कर्म मला माहीन आहे; २, पदार्थादिकांच्या
पुरतेपणीं जो परिज्ञाना झालेला तो नहिपयीं;
३० या गांवच्या मी माहीन आहे जें पुसाल तें
सांगेन.

माहुटी, स्त्री० ग्रहादिकांचे वंशांचे शेवटास जी
अगडवी फळी मारली असती ती.

माहुरी, ३लिं० माहूर म्हणून देश आढे तत्संबंधीजो
महिष्यादि पदार्थ तो.

माहुली, स्त्री० एक झाड आहे.

माहूत, पु० हिं० महात.

माहे, पु० महिना, मोहोरम, चैत्र, इ० विशेष संज्ञेचा
मागें याच्या योग होतो: ३० माहे मोहोरम चंद्र आ
ढवा.

माहेर, न० स्त्रीच्या मातापित्रांचे म्हणतें; २, ला-दुःखि-
ताचें विश्रान्तिस्थान त्यास म्ह०; ३० साधुसंतांचें
माहेर बापरखुमादेवीवर.

माहेरघर, न० माहेर.

माहेरवाशीण, स्त्री० आईबापांचेघरीं किं० नव-
क्षीयाचेघरीं राहिली जी स्त्री ती.

माहेरबास, पु० माहेरवाशीणपणानें कोण एक स्त्री
ची जी स्थिति तो.

माहेबारी, स्त्री० सकार, सावकार, इ० कार्या सरदार,
इ० कांस महिन्यास असुक स्वर्चावयास याचें अ-

सा बांधून दिला असतांजो नियम ती.

माहेबारीनें, अ० दे० महिन्यास असुक द्रव्य देऊं अ-
शा बोलीनें चाकर ठेवणें इ० कांचें वि०

माहो, पु० माघमास, म्ह० माहो आणि हिंवाचा ला-
हो.

माळ, पु० जा ठिकाणी विशेष शेत होत नाही अशी
जी सपाट विस्तीर्ण भूमि तो; २, स्त्री० रुद्राक्षादि-
क मणि, पुष्ये, इ० एकत्र ओवून जी गळा इ० कांत
घालायाकरितां करितात ती; ३, अनेक पदार्थ ए-
कापुढें एक एकापुढें एक असे राहिले असतां
जो क्रमविशिष्टसंनिवेश होतो ती; ४, राहाराचे
लोट बांधायासाठीं मध्ये खापेकडांच्या जुळ्या भ-
रून जी दुहेरी दोरी बळली असती ती; ५, कथा,
प संतपूजा, इ० आज याणें करावी; उद्या दुसऱ्या-
ने करावी, असा जो किती एक दिवस क्रम चाल-
तो ती.

माळका, स्त्री० एकापुढें एक अशे कमाने जी मनु-
ष्यादिकांच्या माळ ती.

माळखंड, न० राहाराची जी मोठी माळ तिच्या जो
लुकडा तें, माळखंड गळ्यांत पडणें, म्ह० कांहीं
एक व्यवहाराच्या भारगळ्यांत पडणें.

माळगंड, पु० निंदेनें माळ्यास म्ह०

माळजमीन, स्त्री० माळरूप जी जमीन ती.

माळरान, न० माळजमीन

माळघट, ३लिं० जामध्ये माळजमीन बहुत अ-
सा जो देश, ग्राम, इ० तो.

माळबद, न० धाव्याचें जें घर तें.

माळवी, ३लिं० माळवा म्हणून देश आढे तेथील

माळ

जो बेल, गाय, इ० तो.

माळवें, न० भाजी, पाला, कांदा, लसूण, इ० जें मळ्यांत उत्पन्न होतें तें.

माळा, पु० घराचे तुळयांवर आडवी चोपटें, कडया, साठ, इ० घालून जी बर जागा करितात तो; २, डोंगरावरील राखायासाठीं जी उंच जागा करितात तो.

मळी, पु० स्त्री० इण एक जाति आहे; २, रा० स्त्री० घराची जी माडी ती; ३, दे० डोंगराच्या पठारावरची जी शेत कात्याजोगी जमीन ती.

मळीण, स्त्री० नाकांमध्ये एक स्फोट रूप रोग होत असतो ती.

माळू, पु० मृदंगाचे पुडास जें काताड्याचें कडें करून घातलें असतें तो; कि० तदर्थ जीवादि घेतात तो.

मिचकाचणें, कोण एकास संकेतानें खूण करावी इत्याद्यर्थ दोळे झांकून झांकून उघडणें.

मिचमिचीत, ३ लि० कुरकुरीत कि० खुसखुशीत लागायाजोगा पुरतेपणी तळला गेला नाही असा जो बुंदीच्या कळ्या, करंजा, अनरसा, इ० पदार्थां तो.

मिचमीच, स्त्री० खातेसमयीं तोंडाच्या जो शब्द होतो ती, अ० त्या वाजण्याचें विशेषण; उ० तूं तोंड मिचमीच वाजवूनको, स्त्री० खाणें थोडें आणि मिचमीच बडू.

मिजाज, मिजाद, स्त्री० हि० प्रकृतीस जे जे उपचार मानतात ते ते प्रयत्नानें करीत असाचें आणि जेन मानत तें सर्वथा बर्जाचें असा निरंतर स्वशरीरादि प्रकृतीच्या राखण्याच्या जो प्रकार ती; स्त्री० मिजाज बादशाहाच्या आणि अबलाद

भउ

मिठा

भडसुंजाची.

मिजाजरबोर, ३ लि० हि० तादश योग्यता नसून उगीच मिजाज करण्याच्या स्वभाव जात्या त्यास निंदेनें स्त्री०.

मिजाजी, ३ लि० हि० मिजाद करण्याच्या स्वभाव जात्या तो.

मिजादी, ३ लि० हि० मिजाजी.

मिटकी, स्त्री० कांहीं एक पदार्थ भक्षण करतेवेळेस जो मुखशब्द करितात ती; प्रायः मार धातूच्या योगीं प्र० मिटक्या मारीत बसणें स्त्री० जा पदार्थावर इडा गेली त्याची आशा धरून बसणें.

मिटणें, उ० मुख, नेत्र, उत्र, पुष्प, पत्र, कबाड, इ० - कांच्या बाजूचे अवयवांनीं आंतील अंश न दिसायाजोगें परस्पर संमिलित करणें, ला० प्रवृत्त जें युद्ध, कलह, इ० तें परस्परांचे समजतीनें कि० एकाच्या पराजयानें नाहासें करणें.

मिठपाणा, पु० भाजलेले बाल, इ० हिरल पदार्थ मीठ घालून शिजवून करितात तो. प्र० अमे०.

मिठवणी, न० मिठाचें जें पाणी तें.

मिठा, ३ लि० हि० मिष्टजो पदार्थ तो.

मिठाई, स्त्री० हि० पेटे, बरफी, साकर, फुटाणें, इ० जे पदार्थ ती.

मिठागर, पु० खाडीचेकांठीं जी मीठ पिकायाची जागा केली असती ती.

मिठागरी, पु० स्त्री० इण मीठ पिकविणारी एक आगच्यांत जाति आहे ती.

मिठाणा, पु० मिठपाणा.

मिठास, स्त्री० कांहीं एक पदार्थाची जी मिष्टता

ती

मिठी.

मिर

ती.

मिठी, स्त्री० अत्यंत मिष्ट पदार्थ भक्षण करीत अस-
तां त्याचा जो तत्कालीं बीट येतो ती ; २, प्रेमानें को-
णा एकास धरून जें दटलिंग न किं० तसेंच धर-
ण्याचा जो प्रकार ती; ३, दुर्मिलत्वादिकारणांमुळे
कांहीं एक पदार्थ घेण्याविषयीं त्यावर अनेकानीं
झटण्याचा जो व्यापार ती; ४, यंदा अन्यावर
मोठ्या मिठ्या पडल्या आहेत.

मिणमिणणें, दिव्यानें मंदमंद जळणें; २, ला० रडकें
रडकें स्तिमितपणानें मंदमंद बोलणें.

मिणमिण्या, ३लि० मिणमिणण्याचा स्वभाव जा-
चा तो; २, कांहीं एक कार्यास संप्रदायापेक्षां बहुत
वेळ लावण्याचा स्वभाव जाचा त्यास ह्म०

मिणमीण, स्त्री० मिणमिण्याचें जें भाषण ती; २,
अ० शिपाचा मंद जळण्याचेंचि० ह्म० मिणमीण दि-
वा आणि ह्मण्याची सेवा.

मित, ३लि० सं० जितक्यास तितका; ३, मित भा-
षण, मित भोजन इ०

मिताक्षरी, स्त्री० अक्षरीं खकार, खकारां गका-
र, अशा वर्णव्यत्ययानें एक संकेतित भाषा के-
ली आहे ती.

मिति, स्त्री० सं० गणनां सुरव्यार्थी; ३, माझा अप-
राधांची तर मिति नाही, परंतु ईश्वरा मज तार.

मिती, स्त्री० तिथिरूप जो काल ती; ३, आजची
मिती वैशाख शुद्ध पौर्णिमा; २, ला० व्याख्ये; ३,
शेंकडा चार आणें आह्यास मिती पडती.

मित्र, ३लि० सं० स्नेही; २, पु० सूर्य.

मित्रद्वीह, पु० सं० मित्रासंगती जो द्वेह ती.

मित्र

मित्रभाव, पु० परस्परांच्या जो सख्यभाव तो.

मिथुन, न० सं० स्त्रीपुरुषांचें जें युग्म तें; २, पु० द्वा-
दशराशींतील तृतीयजो राशि तो.

मिथ्या, ३लि० सं० प्रा० असत्य या अर्थी.

मिथ्यापवाद, पु० खोटा जो आळ तो.

मिथ्याभिशाप, पु० मिथ्यापवाद.

मिंधा, ३ लि० हिं० जो जाचा ओशाळा तो त्याचा;
३, मी तुझा मिंधा नसतां शिष्या कां सोशीन.

मिनतमाना, पु० हिं० स्वकार्यावर्थ बहुत जें कोण
एकाचें आर्जव तो.

मिनतवारी, स्त्री० हिं० मिनतमाना.

मिना, पु० हिं० तांबडा, हिरवा, इ० एक तऱ्हे-
चा रंग आहे जास चकाकी बहुत असती तो; २,
अ० बजा; ३, शंभर रुपये देणें त्यांत तेतीस मि-
ना घातले.

मिनाकार, मिनागार, पु० मिन्याचे रंगाचें कस-
ब करितो तो.

मिनेकार, पु० मिनाकार.

मिनेगार, पु० हिं० मिनागार.

मिनेदार, ३लि० मिन्याचें वेळ बूट जावर काढले
असतात तो डबी, अंगठी, इ० पदार्थ तो.

मिमी, स्त्री० कों० स्त्रीचा स्तन.

मिरकाटा, पु० मिण्याचा जो काटा करीत असतात
तो.

मिरकूट, न० एक क्षुद्रजंतु आहे.

मिरगिराण, स्त्री० दूध, दूध, तेल, इ० जळल्यामुळे
जो घाण येती ती.

मिरगी, स्त्री० केंपरे रोग आहे ती, किं० पित्तादि.

कानें

मिर

मिश्र

कानें येती जी घेरी ती.

मिरगोंड, न० मित्र्यांच्या जो घड तें; २, उडदाचे पिठांत मित्र्ये घालून जा गोळ्या तोंडी लाबायासाठीं करीत असतात तें.

मिरची, स्त्री० एक झाड आहे ती व तिचें फल ती.

मिरजी, ३लि० मिरज म्हणून देश आहे. तत्संबंधी जो तमारू, जोडा, इ० पदार्थ तो.

मिरधा, पु० चौथुला; २, भालदारास ह्.

मिरपूड, स्त्री० मित्र्याचें जें बूर्ण करितात ती.

मिरमिटा, ३लि० रा० शंपाचास जा पदार्थास येतो असा जो अंबा इ० तो.

मिरमिरणें, अकलकरा, पिंपळी, इ० पदार्थ भक्षिले असतां जी व्यथा होती तीणें मुरव, जिह्वा, इ० युक्त होणें किं० त्या पदार्थांना तशी व्यथा उत्पन्न करणें.

मिरमीर, स्त्री० मिरमिरण्यानें होती जी व्यथा ती.

मिरवण, स्त्री० मिरवण्याच्या व्यापार.

मिरवणी, न० मिरकादा; २, स्त्री० मिरवण्याच्या व्यापार ती.

मिरवणूक, स्त्री० मिरवण.

मिरवणें, बाद्यादि समारंभपूर्वक नगरादिकांत सावकाशापणीं फिरणें; ३० त्या नवव्याची कालरात्रीस वरात मिरवली; ३० त्या न्हाव्याची आज धिड मिरवती आहे; २, ला० छानछोकीनें साधारण फिरण्यास हा निंदेनें ह्०; ३० आज पगडी फेकून कोणीकडे मिरवाचास गेला होता, प्रतिष्ठा, डोंल इ० मिरवणें ह्० तें तें तादृश नसतां त्याच्या त्याच्या उगीच डोंल घालणें.

मिरवेल, स्त्री० मित्र्यांची वेल ती.

मिरवांग, **मिरवोंग**, स्त्री० मिरची.

मिराशी, पु० सर्व बतनदांगस ह्० को० ग्रामसंबंधी माहारकीच्या अंश जो येतो असा बतनदान महार तो.

मिरास, स्त्री० मिराशाचें जें बतन ती.

मिरासदार, ३लि० मिराशी.

मिरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे; २, ३लि० पेसे, कवड्या, इ० कांच्या खेळांत पहिल्यानें खेळाच्या अधिकारी जो असतो तो.

मिरीं, न० मिरबेलीचें जें फळ ते.

मिरें, न० को० मिरीं.

मिरें, न० मिरूं.

मिज्या, पु० एक क्षुद्रजंतु आहे, जो प्रायः डोळ्यांत शिरत असतो तो.

मिलाफ, पु० हिं० अनेक पदार्थांच्या जो परस्पर विवक्षानुरूप संबंध तो; २, परस्परांच्या अचुकूल्य भाव तो.

मिलाफी, ३लि० हिं० जाच्या जाच्या परस्पर आचुकूल्य भाव आहे तो तो त्याच्या

मिल्हा, पु० एक पक्षी आहे; २, ला० कांहीं एक कार्य साधनार्थ बक ध्यान धरून असतो जो मनुष्य तो.

मिशाल, ३लि० संप्रदायापेक्षां जाच्या मिशा मोठ्या तो मनुष्य.

मिश्री, स्त्री० पुरुषादिकांचे ओष्टावर जे केश येतात ती; २, जी बेड्या नसती तिला बेड्यात्व संपादक गायनादि समारंभपूर्वक संस्कार करितात ती.

मिश्र, ३लि० एक बाह्यणांत भेद आहे, व त्याच्या देश; २, जा पदार्थांत दुसऱ्या पदार्थांच्या मेल झाली तो पदार्थ.

मिश्रि

मीठ

मिश्रित, ३लिं० मिश्र तृतीयाधीं.

मिश्री, स्त्री० खडीसाकर.

मिष, न० कांहीं एक दुखणें, वेद, इ० धर्म आपणावर नसतां
कांहीं एक कार्यार्थ त्याचें घेतलें जें सांगतें.

मिष्ट, ३लिं० गोडजो पदार्थ तो.

मिष्टान्त, न० मिष्ट जें सुग्रास अन्तें.

मिसकिनमात्रागमनी, ३लिं० बाहेर दांत दिसतो आ-
णि आंत हगमी जो असतो त्यास म०.

मिसकिनमारवाडी, ३लिं० मिसकिन मात्रागमनी.

मिसकीन, मिसकील, ३लिं० प्रकृतीनें जो गरीब किं०
अशक्त तो प्रायः पक्कवृत्ति.

मिसरबोर, ३लिं० मिष करण्याच्या स्वभाव जात्या
तो.

मिसमिद्रीत, ३लिं० विसविद्रीत.

मिसरी, स्त्री० मिश्री.

मिसरूड, न० नुकती फुटायाम लागली जी मिशी
तीस म०.

मिसल, स्त्री० हिं० लवकरामध्यें तंबू इ० ठाकायाच्या
जाचीजाची जी जागा ती.

मिसळ, स्त्री० भेळ.

मिसळण, न० धणे, मोहोज्या, जिरें, इ० पदार्थ ए-
कत्रकरून फोडणींत घालायासाठीं कशीत अस-
तात ती.

मिसळणें, भिसळणें.

मिसळ्या, पु० अनेक पदार्थ एकत्र होऊन झाली
जी अवस्था तो.

मिस्ती, स्त्री० दे० दांतवण.

मिस्त्रू, न० मिसरूड.

मिळकत, स्त्री० मिळण्याचे व्यापारानें प्राप्त हो-
तें जें द्रव्यादि ती.

मिळणीसमिळणें, कोणएकाचे तंत्रानें कोणए-
कानें झालणें.

मिळणें, द्रव्यादि प्राप्त होणें; १, कांहीं एक पदार्थां-
कांहीं एक पदार्थांशीं विवक्षित संयोग होणें; २, अ-
नेकानीं कांहीं एक कार्यार्थ एकत्र होणें किं० ससु-
दित होणें जीववृत्ति; ३, प्रमाणानुरूप प्रमेयाच्या अ-
नुभव येणें; ४, कोण एक पदार्थाची कोण एक म-
दार्थानें वर्णादिद्वारा बरोबरी पावणें.

मिळताव, पु० प्रायः मिळकत.

मिळतीवस्त, स्त्री० प्राप्त व्हायाजोगी जी वस्त ती;
उ० बायकोजी आहे ही मिळतीवस्त आहे.

मिळमिळार, पु० मिळमिळीतपणा.

मिळमिळीत, ३लिं० तैलादिक जें स्निग्ध पदार्थ तो;
१, त्याचें लेपानें लिप्तजो पात्रादि पदार्थ तो; २, मिळ-
मिळीतजें भाषणादिक त्यासही म०.

मिळमीळ, स्त्री० मिळमिळार.

मिळवण, न० सद्वपातळ पदार्थ घट्ट व्हावयासाठीं
जें पिष्टादि घालितात तें.

मिळवणी, स्त्री० अंकसंख्या एकत्र मिळवण्याच्या
जो व्यापार ती; १, मिळवण्याकरितां घातलीजी अंक
संख्या ती; २, मिळवण्याचे व्यापारानें झालें जें फळ
ती; ३, अनेक गोष्टी एका गोष्टीशीं जुळण्याच्या जो
व्यापार ती.

मी, ३लिं० हें सर्वनाम आहे उत्तमपुरुषाचें एक वचन.

मीठ, न० क्षारोदक आढून जो क्षार होतो तें; म० ना-
वडतीचें मीठ अळणी.

मिळ

मीन

मीन, पु० सं० मत्स्य; १, हादशराशीतील शेंबटला जो रा-
शि तो.

मीपणा, पु० अहंपणा.

मीर, पु० गजिकातील प्रतिरंगाच्या जो राजा तो.

मीस, न० मिषाच्या अपभ्रंश.

मीळ, स्त्री० मिळकत.

मुकटा, मुंगटा, पु० स्त्रीपुरुषांचे मोवळ्याचे उपयो-
गीरेशमी वस्त्र आहे.

मुकणाहती, पु० दंतवस्तु जो हस्ती असतो त्यास स-
ण०

मुकणीतूर, स्त्री० कांहीएक रांगाने नासलीजी तूर ती
जीच्या डाळ चांगली होत नाही.

मुकणें, प्राप्त होणार कि० प्राप्त झालेले जे उपभोगसाध-
नपदार्थ तत्सदार्थरहित मनुष्यादि जीवाने होणें; ३०
तो आपले राज्याला मुकला.

मुकदम, पु० हिं० ग्रामाधिकारी आहे; २, कोणक व्य-
वहारामध्ये कि० जातीमध्ये जो नायक कल्पिला अ-
सतो तो.

मुकदमा, पु० हिं० मुकदमाच्या जो अधिकार तो.

मुका, ३लि० जाचे मुरवांतून वर्णात्मक शब्द येत नाहीं
तो; १, जांचे मोन धरले तो; ३, पु० चुंबन; ४, निर्मुख
जो नारू, गळू, उठाणू, इ० तो; ५, भिजलेले असून
प्रायः जास सोड आले नाहीत असें जें हिरल धान्या-
दि तो; ६, जा नारळांत पाणी वाजतें झालें नाहीं
असा जो तो; ७, विकसित जाली नाही अशीजी पुष्पा-
च्या कळी, कळी, इ० तो; ८, वाजत नाही असा जो चर-
क राहाट, घागऱ्या, गेंद, इ० पदार्थ तो.

मुकाटखी, अ० नबालता न चालता, कर, बस, चाल, इ०
धा०

धा० शि०.

मुकाट्यानी, अ० मुकाट्या.

मुकाणी, पु० गणंग.

मुकादम, ३लि० हिं० मुकदम.

मुकादमी, स्त्री० हिं० मुकदमा.

मुकाबला, पु० مقابل हिं० पडताळा; २, प्रा० मा-
सल्याचे अर्थी.

मुकाम, पु० مقام हिं० केवळ एकाच ठिकाणी बहूत
दिवस राहावयाच्या नियम जोच्या नाहीं अशीं जीं को-
ज, मनुष्य, इ० यांच्या कांहीएक दिवस राहाव्या सा-
धारण जो ठिकाणा तो; २, त्या ठिकाणी राहाण्याच्या जो
व्यापार तो; ३, त्या गांभी आस्ती पंधरा दिवस मुकाम
केला होता; ३, ला० चाललेल्या व्यापाराची कांहीएक
कालजी कुठितावस्था तो.

मुकामारा, पु० गुप्त मार्ग.

मुकाससोबा, पु० जा मनुष्यास विशेष बोलायास न
कां असा जो मनुष्य त्यास निंदेनें स०

मुकी मण्यार, स्त्री० मुकाससोबा.

मुकुट, पु० सं० किरीट.

मुकुटमणि, पु० मुकुटसंबंधी जो हिरकादिक मणि तो;
२, ला० कोणएक समुदायामध्ये जो मुख्य तो.

मुकेंजनायर, न० गोमहिष्यादिजें त्यास प्रसंगविशेषी
स०

मुकेस, पु० सोनेरी रुपेरी वस्त्र इ० कां० जो सुरा तो.

मुक्त, ३लि० सं० प्रपंचादि बंधनापासून सुटला तो.

मुक्तहार, न० जाणे-येण इ० कार्यास जेथें प्रतिबंध
नाहीं असें जें हार ते.

मुक्ता, स्त्री० सं० मोती; २, ३लि० पुष्कळ.

मुक्ता०

मुक्ता

मुग

मुक्ताफल, न० सं० मुक्ता; याचें अक्षर मुक्ताफल आहे.
हें एथें फार चांगलें आहे.

मुक्ति, स्त्री० सं० संसारादिबंधनापासून जी मुक्ताती;
२ सायुज्यता, सलोकता, समीपता, सरूपता, या प्र०

मुख, न० सं० प्रायः तोंड या अर्थी.

मुखई, न० एक बंदर आहे तें; २, ३ लिं० लक्ष्मबंधीजो डा-
ळिंब, बेदाणा, इ० पदार्थ तो.

मुखकमल, न० सं० मुख्याच्या स्तव कर्तव्य असतां त्या-
सच मुखकमल ह्.

मुखचंद्र, पु० सं० मुख्याची स्तुति कर्तव्य असतां ह्.

मुखचर्या, स्त्री० मुख्यावरील तेजगी ती.

मुखजबानी, स्त्री० हिं० तोंडजबानी.

मुखडा, पु० हिं० मुख्याचें वर्णन कराय्याचें असतां
ह्.

मुखत्यार, ३ लिं० हिं० कांहीं एक कार्याविषयी जाणें
जास अखत्यार दिला तो त्याचा.

मुखत्यारी, स्त्री० हिं० अखत्यारी.

मुखदुर्बल, ३ लिं० सं० जास समयी विद्रोष बोलाया-
स येत नाही त्यास किं० विद्रोष बोलायास जास नको,
त्यास निंदेनें ह्.

मुखदुर्बळ, ३ लिं० मुखदुर्बल.

मुखपट्टा, पु० प्रायः घोंड्याचे तोंडावर जो पांढरा उभा
पट्टा असतो तो.

मुखपाठ, ३ लिं० तोंडपाठ.

मुखर, ३ लिं० सं० वल्कलाविषयी कुशल त्यास ह्.

मुखरण, ३ लिं० जा कारभाराविषयी जो मुखव्हेलें
करून अभिमत तो.

मुखरणी, ३ लिं० मुखरण.

मुखरस, पु० स्व परकार्यविधानक जें भाषण त्यास
प्रसंगविशेषी ह्.

मुखरी, स्त्री० पात्रास जें बारीक छिद्र पडतें ती.

मुखवटा, पु० तोंडवळा; २, देवादिकांच्या जो धातु इ० कां
च्या मुख्याकार करितात तो.

मुखवृद्धि, स्त्री० सं० भोजनोत्तर तांबुलादि भक्षणे
करून जी मुख्याची रुद्धि ती व ती तांबुलादि पदार्थ
त्यासही ह्.

मुखश्री, स्त्री० सं० मुखचर्या.

मुखसंकोच, पु० कांहीं एक कार्याविषयी कोणी भीड
घातली असतां ती त्याचे समक्ष न मोडतां तें कार्य
करण्याविषयी मनांत धर्म उसन्न होतो तो.

मुखोटा, पु० मुखवटा.

मुखोद्भूत, ३ लिं० सं० मुखपाठ.

मुख्य, ३ लिं० जाजा मनुष्यादि परार्थामध्ये किं० जा-
जा व्यवहारामध्ये जाचें प्राधान्य करून परिगणन
तो.

मुगट, ३ लिं० पेव इ० कांत बहुत दिवस धान्य राहिलें
असतां त्यास जो मुगासारखा वास येतो तो व तद्दि-
शिष्ट धान्यादितो.

मुगटा, पु० मुकटा.

मुगडी, स्त्री० बुगडी.

मुगदळ, न० मुगाचे दाळीचें जें लाडू करायसाठीं पी-
ठ करितात तें व त्याचे लाडू ते.

मुगदमी, स्त्री० एक पिडीसाकरेंत जेद आहे

मुगवण, न० मुगाचे जें गुळी तें.

मुगवा, ३ लिं० मुगाचे आकाराची चौकडी जावर अ-
सती असा जो शिष्यांचे उपयोगी मुगटा, इ० ती.

मुंग

मुंगस, पु० नकुल.

मुंगळ, स्त्री० भालामध्ये तृण विद्रोषांचे बीज असलेली ती.

मुंगळा, पु० प्रायः मोठीजी मुंगी तिला ह्म०, त्याला त्या का-

मा विषयी भारी मुंगळा लागला आहे, एथे तो त्या कामा-
विषयी अतिशयित घाई करितो.

मुंगळी, स्त्री० लाहान जो मुंगळा ती.

मुगा, ३लि० मुगषा.

मुंगा, पु० कांहीं एक कार्याविषयी जो कोणाएकस चव
येतो ते; १, एक घोंड्यास रोग होत असतो तो.

मुगाचेवडा, पु० घेवड्यांत एक भेद आहे.

मुगाणा, पु० मुकाणा.

मुगाभोंपळा, पु० दुध्याभोंपळा

मुगारा, पु० दं० धान्य, दक्ष, इ० कांस जो अंकुर फुट-
तो तो.

मुगी, स्त्री० लुगडे, र्वण, इ० वस्त्रावरील जी बारीक चों
कडी ती व तद्दिशिष्ट लुगडे ती; २, मुगांत एक जाति
आहे.

मुंगी, स्त्री० एक क्षुद्रजंतु आहे; जीस पिंपालिका ह्म०; २,
ला० वाय्यादि विकृतींनीं शरीरावयव जड होवून त्यास
जी रबरबी सारली ती.

मुगुट, पु० मुकुटाचा अपभ्रंशतो.

मुंगूस, पु० मुंगस

मुग्ध, ३लि० हे अमुक-य अशी फोंड किं० निर्णय झाल्या-
बाबून राहिला जो व्यवहार, भाषण, इ० ती.

मुग्धमा, ३लि० शरीर पुष्ट असून जो मंदब विज्ञाप जो
बोलत नाही त्यास निर्देने ह्म० प्रा० स्त्री ह्मि.

मुग्धा, स्त्री० सं० तारुण्यावस्था जीस प्राप्त जाली अ-
शी जी स्त्री ती; २, मुग्ध.

मुंज

मुट

मुंज, स्त्री० द्विजस्य संपादक एक संस्कार आहे; २, मो-
ठ इ० कांची जी मुंज मुलाचे कमरेस बांधाया करितां
बळून दोरी करितात ती.

मुंजसू, स्त्री० हिं० राजाचा मुलकाची सर्वजमाचेदी करणे व
सर्ववयांच्या बंदोबस्त राखणे इ० रूप जो अधिकार ती.

मुंजसूदार, पु० हिं० मुंजसूचा अधिकार जाकडेस
आहे तो.

मुंजरत, अ० हिं० तात पुरचा.

मुंजरा, पु० हिं० वरदादिक धर्नी, इ० कांस गमरास
करायाचा विकर्णी करितात तो; २, तमाशागीर
इ० तमाशा इ० कांचा अनी गमगमाबद्दल लावणी
ह्म० ती.

मुंजा, पु० मुंजीचे योग्य झाला जो मुलगा तो व ताचे के-
बरेस मुंज बांधली आहे तो; २, कंबरेस मुंज असतो
जो बुडून भूत झाला तो, तो बारा पिंपळाबरचा मुंजा
आहे, ह्म० जी अमुक विकर्णी भेटेल असा जोचा नि-
यम प्रायः सांपडत नाही त्यास ह्म०.

मुजारव, पु० स्त्री० مضيق हिं० विशाद.

मुजारवा, पु० مضيق हिं० मुजारव.

मुजाफत, स्त्री० हिं० परस्थलागय जो ती.

मुजामा, पु० हिं० घोंड्याचे पायांबरोबर जो त्यास
चर्मबंध करित असतात तो जोत पायबंद अडक-
वीत असतात.

मुजारत, अ० हिं० मुंजरत; २, स्त्री० तवाजू.

मुजाहिम, ३लि० हिं० कांहीं एक कार्यास जो प्र-
तिबंधक तो.

मुटकणे, कोणाएकस सारवाचर्थ बुक्यानीं प्रहा-
र करणे.

मुट

मुट

मुटकळणें, मुटकणें; २, कणीक आदिकरून पदार्थ भिजवून मुठीनें मडु करणें; ३, बस्त्रादिक हातातें मोजतेसमयीं प्रतिहातास यस्त्राच्या पुढला अंश मुष्टिप्रमाण अधिक घेणें.

मुटकळें, न० पिष्टादिकांचें मुठीनें बळून करितात तें.

मुटका, पु० मुटकळें; २, दारीराचयय मुठीनें आबळण्याच्या जो व्यापार तो; ३, रा० कोणाएकास केला-जो मुठीनें प्रहार तो.

मुटकें, न० मुटकळें.

मुटमुट, अ० भक्षणादिसमयींचे शब्दाचें अमु० रचाणें, इ० कांचें वि० भाषणादि न करिता पाडाणें, इ० कांचें वि० माझा जीव मुटमुट करितो एथें माटमुट करितो.

मुठा, पु० रा० विस्तृत ठरावासंपूर्ण चूल इ० कांत ओले शेणाच्या गोळा पुरून ठेवितात तो; २, ला० वायू, भय, इ० कांमुळें पोटांत येतो-जो गोळा तो.

मुठाण, न० कांहीं एक कार्याविषयीं जमलाजो एकचित्त मनुष्याच्या समुदाय तें.

मुठाळीकेळ, मुठेळीकेळ, स्त्री० केळींत एक जाति आहे.

मुठाळें, मुठेळें, न० मुठेळेकेळीचें जें केळ तें.

मुठ्या, पु० खेकड्यांत एक फेद आहे.

मुंड, न० डोकें मुरव्यार्थी; २, इदी रांडूचे खेळांत रांडूनें मोजयेसमयीं तृतीय संख्येस ह्म०, व त्या संख्येनें मुठीवर इदी ठेवून जो गेळा मारितात तें.

मुंडकी, स्त्री० मुंड प्रथमार्थी.

मुंडकें, न० मुंडकी.

मुंडण, न० मुंडनाच्या अपभ्रंश तें.

मुंडा

मुंडणें, वस्त्रा, इ० कामें डोकीवरले कोडा काढणें; २, ला० संत इ० कानीं मंत्रोपदेशद्वारा कोणाएकास शिष्य करणें; ३, कोणाएकास डंभादि दारवडून ठकवून त्यापासून द्रव्य काढणें.

मुंडदा, पु० हि० प्रेत.

मुंडदार, ३ लिं० दीपोछिष्ट जें तेल तें; २, स्तत्राय अ-प्रयोजक जो मनुष्यादितो.

मुंडदारशििंग, न० एक ओषध आहे.

मुंडन, न० सं० शील; २, मुंडण्याच्या व्यापार तें; ३, ला० गालिप्रदानद्वारा दुसऱ्याच्या पाणउतारा करण्याच्या व्यापार तें.

मुंडा, पु० पोटीं धान्यादि घालून बाहेरून वृण गुंडाळून बांधून करितात तो; २, पंचवीसमण किं० अष्टावीसमण प्रमाणजें धान्य तो.

मुंडाबळ, मुंडाबळ, स्त्री० मुंडाबळ.

मुंडासें, मुंडासें, न० पांगोटें.

मुंडी, मुंडी, स्त्री० मुंडकें; २, एक ओषधी आहे; ३, ३ लिं० संन्यासी, गोंसाची, इ० तो.

मुंडी, स्त्री० लाहानजो मुंडा तो.

मुंडीमोचन, न० द्रव्यादि हरणार्थ-बोरादिक दुसऱ्याच्या मान मोडण्याच्या जो व्यापार करितात तें; २, ला० केवल द्रव्यादि हरण, गालिप्रदान, इ० द्वारा केळीजी दुर्दशा तें.

मुंडरी, स्त्री० पावसांचें पाणी कुसूं. इ० कांचें भितीत-न मुरावें ह्म० पाणटाळ याचयाकरितां तिजवर नि-मोळता भाग करितात तो.

मुंडा, ३ लिं० जास रोंडी नाही तो; २, नारळ, इ० फळांच्या रचरा नव्हे असाजो शेकडा तो.

मुंदाहात, पु० आकुंचितांगुली असा प्रमाणार्थ घेत
लाजो हस्त तो.

मूत्रबडा, पु० मूत्रप्रतिबंध करतो असा एक रोग हो-
त असतो तो.

मुतगा, पु० भातामध्ये एक जाति आहे.

मुतणें, मूत्र त्याग करणें.

मुतरा, ३ लिं० फार मुतण्याचा स्वभाव जात्या तां.

मुतलक, स्त्री० खाशेले जमीनीत एक भेद आहे.

मुतसद्दिगिरी, स्त्री० मुतसद्दीपणा.

मुतसद्दी, पु० राजाच्या राज्य संबंधी कारभार चलाव-
णारे जे कारभारी ते प्र०

मुताटणें, गाय, भेस, इ० पशूंचें कांहीं एक विकृतीनें मू-
त्र बंद होई अशा अवस्थेतें गो, महिष, इ० कांहीं पा-
वणें.

मुतारी, स्त्री० घोडा बांधायाने ठिकाणी त्याचें मुत
जायासाठी फळ्या, इ० घालून जी जागा करिनात ती.

मुत्री, स्त्री० घोडा, इ० बांधायाने ठिकाणी त्याचें मुत
खाली पडून बिरबल होवुं नये ह्म० त्याचें मुतायाचा
ठिकाणा पाहून तेथें खळी करून फळ्या, इ० घालून
जी करिनात ती.

मुदगल, पु० हिं० पेलवान, इ० आपलें शरीर दृढ व्हावें,
ह्म० फाळादिकांच्या पेलापाकरिता करीत असताना
तो.

मुदबरब, पु० हिं० स्वयंपाक करायानें स्थ-
ल तो.

मुदबरबरवाना, पु० हिं० मुदबरब.

मुदबरबा, ३ लिं० हिं० आचारी.

मुदलामुदल, मुदला मुदली, अ० हिं० व्याज, नफा.

इ० घंता दे, घे, इ० वि०

मुदली, अ० कोही एक वेणें, वेणें, इ० व्यवहाराचा आरं-
भी; उ० मुदली त्या जवळ पोटास पेसा नाही तो तुला-
स काय देतो.

मुदाई, ३ लिं० हिं० चोरी, शिनळकी, इ० कांथा मुदा जा-
णें धरिला तो.

मुदाईम, ३ लिं० हिं० मुदाई.

मुदाळें, न० ओगराळें.

मुदित, ३ लिं० सं० हर्षित.

मुदी, स्त्री० अंगुलीयक.

मुद्ग, पु० सं० मूग.

मुद्दई, ३ लिं० हिं० मुदाई.

मुद्दत, स्त्री० कांहीं एक व्यापाराविषयीं केलाजो का-
लाचधि ती; उ० एकामहिन्याची मुद्दत करून त्या-
स रुपये दिले.

मुद्दल, न० देण्याघेण्याचे प्रसंगी मूलभूतजें द्रव्य तें

मुद्दा, पु० चोरी, चहाडी, शिनळकी, खून, इ० कर्मे जा-
णें केलीं तीं त्याचे आगी लागू व्हावयाजोगें जें साक्षी
किं० चोरलेला पदार्थ, इ० तो; २, कोणा एकाचें कोणा
एकास ठिकाण लागवें ह्म० कागदावर जी खूण
लिहून देतात त्यासही कथित ह्म०

मुद्दाम, अ० तातपुरचा येजा, इ० वि०

मुद्रा, स्त्री० रुपया, मोहोर, पुतळी, इ० कोबरजें वि-
नू असतें ती; २, तादशा चिन्हांकित शिंका, मोर्तब,
रुपया, इ० ती; ३, शंख, चक्र, पद्म, गदा, रामनाम, इ०
वेष्ट्याचांशी गोपीबंदन लावायाची असती ती; ४, ला-
तोडवळा; ५, कांहीं एक पदार्थावर खुणें करितां जें
चिन्ह ती.

मुद्रि

मुर

मुद्रिका, स्त्री० मुद्रि.

मुनवा, पु० केळीपाखून जो वृत्तन केळवा उसन्न होतो तो लाहान असतांच प्र०

मुनशी, ३लि० मुन्सी हि० फारशी लीपीचे आणि भाषेचे ज्ञानअखून त्या लीपीमें जो चिदनिविदांचें काम करितो तो; २, अरबी, फारशी, इ० भाषा शिकविणार तो.

मुनशीगिरी, स्त्री० हि० मुनशीपणा.

मुनि, पु० सं० ऋषि; २, अगस्त्याचें श्राद्ध तो.

मुनीम, ३लि० हि० कांहीं एक कारभाराविषयी मुख्यसें करून योजिला जातो.

मुफत, अ० मुफ्त हि० फुकट.

मुफतचा, ३लि० हि० फुकटचा.

मुंब, पु० फार स्टाईजीं मडकीं त्यांतील एक डोलाचे मडकें आहे; २, मुमडा.

मुबलक, ३लि० मुबल हि० प्रायः पुष्कळ्या अर्थां.

मुबा, स्त्री० हि० लोकांस कांहीं एक कर्माविषयी साधारणजो राजादिकृत प्रतिबंध असतो त्या कर्माविषयी जी कोणाएकास मोकळीक देतात ती; ३, जातुं सोदेगिरी कर तुला मुबा दिली आहे.

मुमडा, पु० थोर गलबतात एक भेद आहे.

मुमीर, मुमूर, पु० फुं पाटा.

मुमुक्ष, ३लि० विषयविरागी होवून मोक्षमार्गीजो लागला तो.

मुमूर्षु, ३लि० सं० मरायास देकला तो.

मुयदंड, पु० पाट्याचे खळासथें दाहा, पांच पाट्यांचे मध्यें उभाजो एक पट्टा मारीत असतात तो.

मुयधोंडा, पु० गांवचा सीमेवर खुणें करितांजो धोंडा पुरला असतो तो.

मुर

मुरकणें, कांहीं एक गोष्ट मनांतून करायाची असतां जें मी नाहीं असें बोलून कांहींसें मुरव बक करणें.

मुरका, पु० मुरकण्याचा जो व्यापार तो, प्रायः मार धातूचा योगी प्र०

मुरकुटेंय, न० मुरकुटासारखे बारीक मक्षिकानीं मधुसंचयार्थ केलेंजें दृक्षादिकाचे दोलींत पोळें तें.

मुरकुंडी, स्त्री० दृक्ष, अक्ष, इ० कांबळून पडणें किं० ज्वर, इ० कासुळें अथवा मोहादिकानें खालीं येणें बळणें इ० कांवायोगी आकुंचितावयवकजें शरीर त्यास ह्म०, तमाशा, नवरी, नाच, इ० कांवर मुरकुंड्या पडणें ह्म० उड्या पडणें.

मुरकूट, न० बिलट.

मुरगळणें, शरीर, दृक्ष, इ० कांवा अवयव पिळवटून बांकडा करणें, मान इ० मुरगाळणें ह्म० इव्यादि हरणद्वारा कोणाएकाचा नाश करणें.

मुरट, न० मुरडून बक झालेंजें फल तें.

मुरटणें, फलादिकांनीं कांहीं एक विकृतीनें बकता पावणे.

मुरटा, ३लि० मुरटलेलेंजें फलादिक तो.

मुरटी, स्त्री० दृक्षादिकांचीं पर्णे, फळे, इ० मुरटायाजोगा एक दृक्षादिकांवर रोग पडत असतो ती.

मुरड, स्त्री० करंजी, कानबला, इ० कांबें काठ दुमडून जी करितात ती; २, बत्त्याचे दोनी पदर गुंडाळून जी शिषण यालीत असतात ती.

मुरडणें, बत्त्य, कागद, इ० कांवा अंदा इषदक होई असें करणें; २, कोणी एक पुढें गेलाजो त्याणें मागे फिरणें; ३, मागला पदार्थ पाहायासाठीं मान बांकडी करणें; नाक, तोंड, मुरडणें, इ० स्थलीं कांहीं एक पदार्थ तुष्ट करणें.

रणे.

सुरडडोंग, सुरडडोंग, स्त्री० एक बड्डी आहे व तिची दोंग ती.

सुरडा, पु० आमांशादि बिरुतीनें पोटांत एक विलक्षण व्यथा उत्पन्न होत असती ती.

सुरणें, जलादि सद्रव पदार्थ भूमि आदिकांत जिरणें; २, कोहीं एक कार्य असुकसंख्याक मनुष्यानीं किं० पदार्थांनीं सिद्ध होईल असा अजमास असतां त्या कार्या कडे त्या अजमासापेक्षां अधिक मनुष्य जिल्म, इ० खपलें जाणें; ३, अंबा, फणस, इ० कांचे अंगीत्या रस किं० त्यास कोहीं विशेष गुण उत्पन्न झाला ह्० घातला जो क्षारादिरस त्यात्या रसानें त्या पदार्थांनीं सर्वावयवा यछेदेकरून व्याप्ति विशिष्ट होणें; मनें सुरणें ह्० कां होणें एक विषयानें त्स होणें, ज्वरादि दुखणें अंगां सुरणें ह्० जिरणें.

सुरदा, पु० ०१/१ हि० मुडदा.

सुरदाड, ३लि० ०१/१ हि० मुडदार.

सुरदाडणें, दस्तादिकांचा माना सुरगाळून मृतप्राय करणें; ३० त्या स्त्रांनि तुळशी एका क्षणांत सुरदाडल्या.

सुरदाडडोंग, सुरदाडडोंग, न० सुरदाडडोंग.

सुरंबा, सुरांबा, पु० अंबा, आंबळा, इ० कांत शर्करादि अनेकप्रकारचें माहित्य घालून करितात ती.

सुरखी, ३लि० हि० अनेकांचें कार्य करणारा जो राज्यादिव्यवहारीं मुक्त्यार असतो तो; २, कोहीं एक काम जोकी वर घेउन तडीस नेणारा जो मनुष्य तो.

सुरसुरणें, सुरसुरणें

सुरसुरा, पु० सुरसुरा सुरव्याधी.

सुरमूर, स्त्री० सुरमूर.

सुर

सुरमुदी, स्त्री० ज्वरादिकानें जी ग्लानि येता ती.

सुरसुरणें, ज्वरादि बिरुतीसुंळें मुखें होणें.

सुरली, स्त्री० तोंडानें बाजबापाचें बैळ, इ० कांचें एक वाद्य आहे ती.

सुरवत, स्त्री० कोण एकाच्या कोण एकास पडतो जो सकोच ती.

सुरवा, पु० कोंबळाजो भाजी, इ० कांचे झाडांच्या ससुदाच्यास प्रसंगविशेषां ह्०.

सुरळी, स्त्री० खंडोबा देव आहे त्यास चाहिली असती जी स्त्री ती.

सुराण, न० रोग बिरुतीनें जळलें गेलें जें कोंबळें शेत तें.

सुराद, ३लि० १/१ हि० पुष्कळ.

सुरमांचीपुळी, स्त्री० तरुण मनुष्याचा सुरमादिकावर कामोद्रेकामुळें जी पुळी येता ती.

सुरूम, पु० बुरूम.

सुहाळी, ३लि० माघारी; २, विवाहामध्ये नवव्येमुलाचा जो बंधु तो.

सुहाळीमान, पु० सुहाळी द्वितीयार्थक जो त्यास विवाहामध्ये जो मान देतात तो.

सुलगा, पु० पुत्र; २, बारा बोंदा वर्षांचें वय होई तों पर्यंत सर्व पुरुष व्यक्तिमात्रास ह्०.

सुलगी, स्त्री० कन्या; २, दाहा बारावर्षे पर्यंत जीचें वय त्या स्त्रीस ह्०.

सुलगे, न० सामान्यतः जें अपत्य तें.

सुलतानी, ३लि० सुलतान देशसंबंधी जो मनुष्य मुक्तिका. कमाण इ० पदार्थ तो; २, स्त्री० एक रागिणी आहे.

मुलाना

मुल

मुलना, पु० हिं० यवनानें पडिवणारा जो यवन असतो
त्यास ल०
मुलाइम, ३ लिं० मृदु, नाजूक, स्फुरेव, असा जो पदार्थ
तो.
मुलाखत, स्त्री० ^{ملاقات} हिं० कोणाएकास कोणाएका-
ची जी भेट होती ती.
मुलाजा, पु० हिं० अपराधादिकांवि जी क्षमा तो.
मुलाणा, पु० हिं० मुलना.
मुलामा, पु० ^{ملح} हिं० सोनें रुपें पांखाजो इतर
धातुमय पाचास रंग, किं० धूर, इ० देतात तो.
मुलामी, ३ लिं० हिं० मुलाम्यानें युक्त केलाजो पाचादि
पदार्थ तो.
मुलूक, मुलूख, पु० हिं० विवक्षितजो देवा तो.
मुलूकमेदान, न० हिं० बाहर, इ० कांतील घसाहान
मोडून झालें जें मेदान तें.
मुलूखमेदान, न० हिं० मुलूकमेदान.
मुवाकील, स्त्री० हिं० कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं
किं० होण्याविषयीं जी संकटावस्था प्राप्त होती ती;
२, ३ लिं० दुर्घट.
मुवाफर, ३ लिं० ^{سافر} हिं० प्रवासी.
मुवाफरी, स्त्री० हिं० मुवाफराचें जें पर्यटनादि क-
र्म.
मुवारखोर, ३ लिं० मुवारादेऊन ठेविलाजो खाकर
तो.
मुवारा, पु० हिं० कांहीं एक कामासाठीं ठेविलाजो
खाकर त्यासजें तत्संबंधी देय देतात तो.
मुवाहिरा, पु० ^{مشاهر} हिं० मुवारा.
मुष्टि, पु० स्त्री० सं० हाताचा अंगुली एकत्र आकुंचि

त

म०

मुस

त केल्या असतांजो आकार होतो तो ती; २, तत्व-
रिमितजें धान्यादिक तो ती; ३, तरवार इ० बास्पा-
स हातीं धरायाकरितां जी केली असती तो ती.
मुष्टिप्रयोग, पु० कोणाएकास माराया करितांजो
मंत्रप्रयोग करितात तो.
मुष्टिमोदक, पु० कोणाएकास प्रहार करायाकमि-
तां केलाजो मुष्टि त्यास ल०
मुसकट, मुसकड, न० मुखप्रदेवास निंदेनें ल०
मुसकटणें, मुसकटावर मारणें.
मुसकल, न० मुसकट.
मुसकाड, न० मुसकट.
मुसकी, स्त्री० कोणाएकाचे हात मार्गे आंघळून
बांधण्याचा जो प्रकार ती: प्रयोग अनेक बच्च-
नांत.
मुसकील, स्त्री० हिं० मुवाकील.
मुसकूट, न० मुसकट.
मुसकें, न० बेल. इ० कानीं धान्यादि न खावें ल० मु-
खास प्रतिबंधकजें दोरीचें जाळ्यासारखें बळून
बांधितात तें; २, मुसकट.
मुसज्जर, पु० ^{مشجر} हिं० कलाघतूंचे यत्नाचा
एक भंड आहे.
मुसंडी, मुसौंडी, स्त्री० दाढी इ० कांत प्रवेशकराया
साठीं किं० त्यांतून पार पडायासाठीं तोंड पुढेंकरून
न किंचित् बांकून केलाजो शरीराचा आकार ती;
मार, दे, इ० धा० प्र०
मुसमुसणें, दारीरांत तारुण्यादिकाचा भर होणें
किं० त्या तारुण्यादि भगानें मनुष्यादिकांनी युक्त
होणें; २, दे० को धानें सतत होणें.

मुसल

मुस

मुळे

मुसल, न० कंडनाद्यर्थ एक दीर्घ वर्तुलकाष्टकरून त्यास लोखंडाची मांडळ बसवून करितात ते .

मुसलमान, पु० स्त्री० ईण, हिं० यवनांत एक भेद आहे .

मुसलमानी, ३लिं० हिं० मुसलमानसंबंधी जी भाषा, वेदा, इ० तो .

मुसळ, न० मुसल, मुसळ नेसणें ह्म० आपली अबरू सोडून निर्लज्जपणाचे आचार करूं लागणें; मुसळास अंकुर फुटणें, ह्म० रोग, कंड, इ० कारणांनी मनुष्यांवरून कंयळ उडला जी त्याणें पुनः मनुष्यपणांत येणें; ह्म० सगळें मुसळ केरांत .

मुसळकंद, पु० ला० जो दांडगेवर त्यास निदेंनें ह्म०

मुसळकांडा, पु० निमसडाजो तांदुळ तो . याचा प्र० बहुवचनान्त .

मुसळधार, स्त्री० मुसळामारिखी मोठी जी पर्जन्याची धार ती; २, ३लिं० तद्विशिष्ट जो पर्जन्यसर, इ० तो .

मुसळसळ, स्त्री० मुसळ करायासाठी तयार करितात जें काष्ठ ती .

मुसळसळई, स्त्री० मुसळसळ .

मुसळी, स्त्री० एक औषधी आहे .

मुसळेंकोनफळ, न० कोनफळांत एक जाति आहे .

मुसोडा, पु० पर्वतादिकांवरून पडती जी मोठी पाण्याची धार किं० नळ, इ० कांतून उडती जी पाण्याची धार तो; २, ला० कोही एक प्रतिबंधकांतून पार व्हायासाठी जसून धाबत चालला जो मनुष्यादि समुदाय तो .

मुस

मुखूम, ३लिं० काईम; २, स्त्री० हंगाम; ३, न० जें गराबें शोबटवें टोंक तें .

मुस्तकीम, ३लिं० काईम .

मुस्ता, पु० नागरमोधा .

मुहूर्त, पु० घटिकाद्वयात्मक जो काल तो; २, लग्नारिकार्याविषयीं योजिताजो उत्तम समय तो; ३, कोही एक कार्यासजो आरंभ तो; ४, मूर्तिवाद्याच्या अपभ्रंश .

मुहूर्तमणी, पु० विवाहामध्ये नवव्ये मुलीचे गळ्यांत जें मंगळसूत्र बांधितात तो .

मुहूर्तमेढ, स्त्री० विवाहादिकाच्या मंडप प्रारंभी, किं० गृहादिबांधायाचे प्रारंभी जी स मुहूर्तांचर मेढ पुरितात ती .

मुळकंड, **मुळरबंड**, न० दृक्षादिकांच्या मूलप्रदेशा भाग तें .

मुळरबंडी, स्त्री० लहान मूळरबंड .

मुळमुळीत, ३लिं० पळपळीत जें भाषण, इ० तो .

मुळमुळणें, मुळमुळणें .

मुळमूळ, स्त्री० दुसऱ्यानें लोकर न समजायाजो जें हळूहळू जें चेंगट भाषण ती; २, पावसाची जी पिरपीर ती; अ० हळूहळू वडूनवेळ रडण्याचें अनु० व वि० ही त्याचेंच .

मुळव्याध, **मुळव्याधि**, स्त्री० अर्धा सणून जो रोग ती .

मुळा, पु० भाजीचे उपयोगी लाहान झाड आहे तो व त्याचा कंद तो .

मुळी, स्त्री० मुळरबंडी .

मुळेमाठ, पु० माठाचे भाजीतील एक भेद आहे .

मुळा

मुळहारी, पु० मुहाळी.

मुक्षूद, स्त्री० मुखशब्दाच्या अपभ्रंश.

मूक, ३लि० जास घाणी नाही ती मनुष्य.

मूग, पु० एक हिरल धान्य आहे तो; मूग खाणे, मूग गिळणे, मुगांचे करणे, इ० स्थलीं कोणी आपल्यास शिष्या दिल्या किं० कांहीं अपराध केला इत्याद्यनेक कारणे झाली असतां ही न बोलता उगीच राहणे.

मूठ, स्त्री० मुष्टिः २. कोणाएकास मारयाकरिता जो संवप्रयोग करितात ती; ३, घोंडा, हत्ती, उंट इ० पशूंस चंडी देतात, त्यांतील कां० अ० जे त्याचे त्याचे स्वाभदारादि असतात त्यांस देतात ती; ४, पु० बेल इ० कांचे पाठीवर जो स्वागिरागारिखा घालीत असतात ती; ५, आंबणाची जी त्याचेच अग्रानीं बांधून जुडी करितात तो; मूठ पेरणे, गळणे, स० भात मुठींत घेऊन पेरणे; मूठ चांगली लागणे, स० पेरलेले भात अविच्छिन्न पणी चागले रुजणे; मूठ दाबणे, चेंपणे, इ० स्थलीं कांहीं एक कार्यार्थ कोणाएकास गुप्त द्रव्यादि देऊन स्ववश करणे; स० झाकली मूठ सवालक्षाची.

मूठमरदाई, स्त्री० एकमताचे अनेक मिळून केलेली जी दांडगाई ती.

मूठमाती, स्त्री० नेलेल्ये मनुष्याची जी जमीनीत पुरणे, इ० रूप क्रिया ती.

मूठ, ३लि० अज्ञात मनुष्य तो.

मूत, न० गुह्येन्द्रियद्वाराजें शरीरांतील उदकासारिखें पडतें तें.

मूत्र, न० मूत.

मूत्र.

मूत्रकृच्छ्र, पु० न० मूततेसमयीं वेदना व्हायाजोगा एक रोग आहे.

मूद, स्त्री० ओगराळ्यांत भात इ० घालून घेऊन ठोकून पाडिल्यानें यदाकारविशिष्ट होती ती; २, एक स्त्रियांचें शिरोमूषण आहे.

मूर, स्त्री० द्रोत इ० कांतील कांडलेले पाणी बाहेर झरून जावयाजोगीं जीं बांध, इ० कांस गुप्त छिद्रे पडलीं असतात ती; २, दे० मूष कडून धिजलेले स० त्याचे खालीं मळ बसतो ती.

मूर्ख, ३लि० मूठ.

मूर्खवाद, पु० कांहीं एक गोष्टीविषयीं मूर्खपणाने केलेजें भाषणादितो.

मूर्च्छना, स्त्री० पित्तवात इत्याद्यनेक विकृतीमुळे कृद्धिबुद्धिही न व्हायाजोगी जी मनुष्यादिकांस अवस्था प्राप्त होती ती; २, गाण्यांतील जें सप्तस्वर त्यामध्ये प्रथम स्वरापासून द्वितीय स्वर होईपर्यंत जें सूक्ष्म तीन स्वरांश होतात ते प्र०.

मूर्च्छा, स्त्री० मूर्च्छना प्रथमार्थी.

मूर्च्छागत, ३लि० मूर्च्छा जास प्राप्त झाली ती.

मूर्च्छित, ३लि० मूर्च्छागत.

मूर्त्त, ३लि० मूर्तिमत् जो पदार्थ तो.

मूर्ति, स्त्री० देवादिकांची जी प्रतिमा करितात ती; २, ला० प्रसंगविशेषीं मनुष्यावरही व्यवहार होतो.

मूर्तिमंत, ३लि० मनुष्याचाकारविशिष्ट जो पदार्थ तो; ३० त्यास देवी आज मूर्तिमंत घेऊन भेटली उ० अरे तुला मूर्तिमंत शंभर रुपये दिले असतां नाकबूल जातोस.

मूर्धन्य, ३लि० क, टवर्ग, रेफ, आणि षकार या वर्णांचे

मूर्धा

मृत

वर्णांश्चै मूर्धास्थान होय सणोन यांस मूर्धन्य
असें स०

मूर्धा, पु० सं० मस्तक .

मूर्धाभिषिक्त, ३ लि० सं० राज्याच्या ठाणीं अ-
भिषिक्त जो राजा तो ; २, ला० जा व्यवहारांत
जो मुरप्य तो .

मूल, न० सत्तावीस नक्षत्रांतील एकुणिसावें जे
नक्षत्र तें ; २, ३ लि० मुलगा, मुलगी, मुलगे, तें ;
३, दृष्टादिकांचें जे पाळ तें ; ४, कांहीं एक व्यवहा-
राच्या कि० पदार्थाच्या आदिभूत कि० कारणीभूत
जो अवयवादि तें , जापासून त्याच्या व्यव-
हाराची व पदार्थाची दृष्टि होती तें .

मूलक, पु० सं० मुळा ; २, कांहीं एक निमित्त मागे
लावून एतन्मूलक, तन्मूलक, पापमूलक, दुःख,
इ० समास होतात .

मूस, स्त्री० सुवर्ण, रुपें, इ० कांथा रस करायाचें एक
पाष आहे ती ; २, ओतींब मूर्तिप्राप्त, इ० कगयासाठीं
जें विवक्षित आकारविशिष्ट मृत्तिका, मेण, इ० कांचें
करितात ती .

मूसमारग, पु० मागवूस .

मूळ, न० मूल, द्वितीयार्थावाचून सर्वार्थी ; २, सासरें .
माहेर, आजोळ, इ० कांकडील कोणएकास येतें जें व-
लावणें तें ; तो पोर त्याचे मुळावर आला आहे बस-
ला आहे, इ० स्थलीं तो त्याच्या संपत्ति, इ० कांथा नाश-
स कारण आहे .

मूळगांव, पु० न० विवक्षित मूळपुरुष वृत्ति संपा-
दनपूर्वक जा गांवां राहात आले तो .

मूळपत्र, न० अस्सलपत्र .

मूळ

मूळपीठिका, स्त्री० कांहीं एक व्यवहाराचें मूलभूत
जें वर्तमान ती ; २, कांहीं एक व्यवहाराची जी परिभा-
षा दू० ती ; ३, अनुष्ठानाची मूळपीठिका ठाऊक अ-
सल्यावाचून करायास येत नाही .

मूळपुरुष, पु० वंश विस्तारास कारणभूतजो विव-
क्षित प्रथमपुरुष तो .

मूळबांध, पु० शेत बांधण इ० कांस पाण्याच्या नेट
संभाळायासाठी मोठा मजबूद जो बांध बांधितात
तो .

मूळचंद, पु० मूळबांध .

मूळबास, पु० वाडीच्या जो केवळ पिछाडीकडला
प्रदेश तो .

मृग, पु० सं० पाचवें जें नक्षत्र तो ; २, हरिण ; ३,
शास्त्रीय व्यवहारांत माधारण पत्रूसही स० ;
स० मृगाचे आधीं पेंरावें आणि बांबेच्या आधीं प-
ळावें .

मृगजल, न० सूर्यकिरणाच्या ठाणीं जळाची आंति हो-
ती ती .

मृगतृष्णा, स्त्री० सं० मृगजल .

मृगया, स्त्री० सं० पारथ मुरव्यार्थी .

मृगशितळाई, स्त्री० मृगाच्या पाऊस पडल्यानंतर
जो थंडावा होतो तो .

मृगशीर्ष, पु० सं० मृग प्रथमार्थी .

मृगेंद्र, पु० सं० सिंह .

मृणाल, न० सं० कमलाच्या जो देंट तें .

मृत, ३ लि० सं० मरण पावलाजो तो .

मृतपत्र, न० शरीर अनित्य हें जाणून आपल्यासंपत्ति
आदिकांची व्यवस्था असुकानें अमुकरीतीनें करा-

वी

वा असें जें पत्र करून ठेवीत असतात तें.
 मृतप्राय, ३लिं० मेल्यासारिखा तो.
 मृतलेख, पु० मेल्यामनुष्याचे हातचा प्रमाणाच-
 र्थ लेख काढितात तो.
 मृतबंध्या, स्त्री० मरतवांझ.
 मृति, स्त्री० सं० मरण्याचा जो व्यापार ती.
 मृत्तिका, स्त्री० सं० माती.
 मृत्यु, पु० सं० मरण; २, यम.
 मृत्युगोदान, न० ला० रोगादिकानें अत्यंत अवा-
 क्त झाला जो मनुष्य, पशु, इ० तें; २, मेलतोंड्या.
 मृदंग, पु० परववाज.
 मृदंगी, ३लिं० परववाजजी.
 मृदंग्या, ३लिं० मृदंगी.
 मृदु, ३लिं० सं० मऊ.
 मृन्मय, ३लिं० मृत्तिकेचें जें पात्रादितो.
 मृषा, ३लिं० सं० मिथ्या.
 मेकाड, न० शिरीस इ० भाजीपाल्यावर जो रोगरू-
 प क्षत्रजंतु उत्पन्न होत असतो तें.
 मेकाडा, पु० मेकाड.
 मेकी, स्त्री० एक बेल आहे.
 मेकूड, न० पु० नाकांतील मळान्चा जा खरपुड्या
 नियतान तें तो.
 मेकें, न० मेकीचें जें फल तें.
 मेख, स्त्री० अश्व, रावटी, डेरा, इ० कांच्या बंधनाच-
 र्थ जो हात दीड हात काष्ठाचा तुकडा गाथरूस ता-
 सून करितात ती; २, ला० बलाढ्य मनुष्य, पशु.
 इ० त्यास स्त्र०; खिळा, चुका, इ० कांही समथ
 विशेषीं मेखा स्त्र०; मेखा उपठणें, खांच्यावर देणें.

इ० स्थलीं कोणा एकास स्थानस्थित करणे; मे-
 ख मारणें स्त्र० खाललेला कि० खालू होणारा जो
 व्यापार तो अटकून पडे असें करणें; मेखेंवर ब-
 सविणें स्त्र० कोणा एका बरोबर मन्वतेनें खालाया-
 चें असतां तें सोडून बांकडी गंग घेणें; स्त्र०
 सोन्याची मेख आणि तमाशा देख.
 मेखलणें, अश्वपादिक मेखेंस गुंतविणें; २, ला० खाल-
 तते कि० खालू होणारें कार्य कांहीं एक प्रतिबंधें
 करून अटकून पडे असें करणें.
 मेखला, स्त्री० सं० कटिसूत्र.
 मेखस्, पु० रावटी, इ० कांच्या मेखा ठोकाचाचा भो-
 गर असतो तो.
 मेख्या, ३लिं० शरीरानें कि० बुद्धिनें कानें जो ख-
 बरदार तो.
 मेंग, स्त्री० सर्पादिकांची जी कांत ती.
 मेंगा, मेंग्या, ३लिं० अपस क्रमी जो मनुष्या दितो.
 मेंगावणें, सर्पादिकांनीं मेंगेंस घेणें; कांहीं एक का-
 र्याचे आरंभीं भोंठें शौर्य दाखवून मग मागें सरणें.
 मेंग्यामारवाडी, पु० बाहेर गरीबीची मुद्रा दाख-
 वून पोंरांत जाचें लबाडी बळत असती तो.
 मेघ, पु० उदक दृष्टि करणारा जलद तो.
 मेघमंडल, न० मेघांचा समुदाय तें कि० तो समुदाय
 जा ठिकाणीं राहतो तें स्थान तें.
 मेघट, ३लिं० मिथप्रसिद्ध.
 मेघणें, कांहीं एक व्यापारीं प्रवृत्त जो मनुष्य त्याणें
 भयादि कारणानें कुंडित गति होउब माघार घेणें
 कि० स्तब्ध राहाणें.
 मेज, न० बजनी, केली इ० मेजायास साधनभूत
 जीं

मेज

जीं अधोली. मणका. गज. इ० प्रमाणें असत्तात तीं प्र०;२, धान्यादि मेजण्याच्या व्यापार तें व त्या व्यापारांनं झालेंजें इयत्तारूप फल तें .

मेजणें, अंकसंख्येनें, किं० अधोली, इ० प्रमाणादि संख्येनें धान्य मनुष्य इ० पदार्थ संख्यात करणें;२ ला० गणणें , याच्या लाक्षणिकार्थी .

मेजवान, मेजवान, ३लि० मेजवानी करायास योग्य मनुष्य तो .

मेजवानी, मेजमानी, मेजवानी, स्त्री० हिं० सोयरे धावरे किं० संपत्तिमंतजे लोक त्यांस आदरपूर्वक जोमिष्टान्नभोजन घालण्याच्या व्यापार तें .

मेढ, न० किल्याचे बाहेर जागेजाग नाक्यानाक्यास जी चोकी असती तें; मेढें बसणें, स्त्र० भय, दुर्बलता वार्धक्य, इ० कारणामुळे कोणाएकाचें अवसान जाणें; अ० अतिशयित काळोरब अंधार याचें वि०

मेढकरी, ३लि० किल्याचे मेढावरील जे चोकीदार ते प्र०

मेढेरबुंदी, स्त्री० दोपरबुंदी .

मेढकी, स्त्री० दे० पायांतील किं० हातांतील जी बेडकी ती .

मेढ, स्त्री० प्रायः नांगें असतें जा रबाबास ती; स्त्र० हातीं लागली चेड आणि धर मांडयाची मेढ .

मेढका, ३लि० मेढरें रागितो तो .

मेढकी, स्त्री० लाहानजी मेढ ती .

मेढकें, न० मेढकी .

मेढक्या, ३लि० मेढका .

मेढरू, न० एक पक्क आडे; स्त्र० मेलें मेढरू आधीस

भीत

मेण

भीत नाही

मेढवाढा, पु० दे० मेढराच्या जो कळपतोब तो कळप बांधायाचें जें स्थान तो .

मेढा, पु० एडका;२, ३लि० सरळ रक्तांत सांपडाया-जोगा नव्हे असाजो काष्ठादिकांच्या दबलेला अंश तो व तद्विशिष्ट काष्ठादि तो; ३, बेल इ० कांची मा-गल्ये बाजूस दबलेलीं शिंगें तीं व तद्विशिष्ट बेल, इ० तो .

मेढा, पु० कुपणादिकास जो एरंड, चिकाडा, इ० का-च्या डांभा पुरतात तो;२, मनुष्यादिकांच्या प्रतिब-धार्थ जवळजवळ लांकडे उभीं पुरतून कुडासारि रवा भारी बळकट करितात तो; ३, ला० कांहीं एक गोष्टाविषयी कोणाएकसजो आश्रय भूत तो त्यास .

मेढावणें, कुपणादिक मेढ्यानीं युक्त करणें .

मेढी, स्त्री० मेढरातील जी स्त्रीजाति ती .

मेढीगरकार, स्त्री० प्रसूत झाल्यानंतर पुनः बिराळ-शी न होतां जी गर्भिणी झाली ती .

मेढेकोट, पु० मेढा द्वितीयार्थी .

मेढेजोशी, पु० दाकोता .

मेढेदाई, ३लि० आपल्ये वाडी, शेत, इ० कांचे अंतर-बही इ० कांच्या जो धनी तो .

मेढेदाईक, ३लि० मेढेदाई .

मेण, न० मधीच्यापोळ्यांत जो चिकट अंश असतो तें; २, तरवार, इ० शस्त्र आखादनार्थ पोरीं काष्ठ आ-णि बाहेरूनचर्मादि लावून जें करितात तें .

मेणकट, ३लि० तेल, तूप, इ० कांचे चिकटपणानें किं० मळानें युक्तजो समयी, इ० पदार्थ तो; २, न० तो मळ किं० चिकटपणा तें .

मेण

मेण

मेणकरणे, तेलादिकांचा मेणकरानें समयीं इ० का-
नीं युक्त होणें .

मेणकापड, न० मेणानें युक्त करितात जें कापड तें .

मेणगर, न० केवळ मऊ झालाजो भात तें .

मेणचोंट्या, ३लि० मेण्या मारवाडी .

मेणबत्ती, स्त्री० जा वातीचा सभोंवार मेण बसवून
जी दीपलावायाकरितां करितात ती .

मेणबाजार, पु० प्रा० शहरचे रस्त्यांत पालें देऊन
जो कापडाचा बाजार असतो तो .

मेणवणें, मेण, तेल, इ० कांची बेरी इ० कानें सूप, टोप-
ली, इ० पदार्थ सर्वावयवीं लिस करणें .

मेणवात, स्त्री० मेणबत्ती .

मेणा, पु० डोलीसारिखें एक वाहन आहे तो .

मेण्या, ३लि० मेणचोंट्या .

मेण्यामारवाडी, ३लि० मेण्या .

मेतकूट, न० तांदूळ दोन चार प्रकारच्या दाळी . मोहो-
च्या, मेथ्या, इ० अनेक पदार्थ एकत्र करून दळून
जें तोंडीलावायाकरितां करितात तें; मेतकूट मि-
ळणें ह्म० कोणाएकाचे कोणाएकाशीं सरव्य हो-
णें .

मेथकूट, न० मेतकूट .

मेथा, पु० मेथीमध्ये एक जाति आहे .

मेथी, स्त्री० एक उपधान्य आहे व त्याचें जें झाड तें .

मेथोडा, पु० बाळंत इ० कांचे सार्थी जे मेथ्यांचे पिठा-
चे लाडू करितात तो .

मेद, पु० शरीर संबंधी जा रक्तादिधातू त्यांतील एक
धातू आहे .

मेदगी, स्त्री० मेंदया शेळ्या यांचा लेंढया व माती व
आणिक

मेंदा

आणीक कितिएक परार्थ घालून कडून भिंत, इ०
कांस साफी याची ह्म० करून ठेवितात ती .

मेदिनी, स्त्री० मं० भूमि .

मेंदी, स्त्री० एक झाड आहे .

मेंदा, पु० मेंदीतलाजो नर तो .

मेंदू, पु० अंग ठेचलें असतां त्याचून मांसा सारिखा
जो भंदा निघतो तो .

मेधा, स्त्री० धारणाशक्ति जा बुद्धिमध्यें आहे ती
बुद्धि; २, अकिरुषि; ३० त्या मुलावर त्याची मेधा
आहे तितकी याजवर नाही .

मेध्य, ३लि० सं० पवित्र .

मेना, पु० मेणा .

मेमण, पु० मनुष्यांत एक जाति आहे .

मेमणचोदया, ३लि० दे० मेणचोंट्या .

मेसुलगाडा, पु० शरीरानें जो केवळ अशक्त तो .

मेर, स्त्री० शेत, वाडी, डोंगर, इ० कांची जी कड खेळ-
धनी नाहीं मेरे आणि शेत वरलें बरे .

मेरू, पु० पुराणप्रसिद्ध एक पर्वत आहे; २, सुडसु-
डीचा सिद्धांत मध्यभागीं जें सखिद्र काष्ठ बसवि-
तात तो; ३, माळेची दोन्ही शेंबरे जा मण्यांत ओ-
वितात तो मणी .

मेलतोंड्या, ३लि० सुरबदुर्बळ .

मेवा, पु० हिं० शक्ष, अंजीर, पेरू, अनार, रणजूर .
खागक, इ० जे मिष्ट पदार्थ तो; ह्म० बाजारचा मे-
वा बापलेंकानीं खावा .

मेवाडी, ३लि० मेवाड संबंधी जो मनुष्य, इ० तो .

मेवाती, पु० हिं० एक हिंदूत जाती आहे .

मेशपात्र, मेषपात्र, न० अपराक्रमीजो त्यास ह्म०
मेशा

मेढ्रा.

मेढा

मेढ्रा, २लिं० मेढ्रापात्र.

मेघ, पु० सं० बारा राशींतील जो प्रथम राशी तो; २, में-
दा प्रथमार्थी.

मेस्तक, न० हिं० मुलें, इ० कांस हिशेब शिकायासाठी
तन्हेतन्हेचे हिशेब जावहींत लिहिले असतात ते.

मेस्तरी, पु० सुतार, गंवडी, इ० जे शिल्पशास्त्र प्रवी-
ण न्यास स०.

मेह, पु० एक रोग आहे.

मेहनत, स्त्री० कांहीं एक कार्य करण्याविषयी श्रम
व्हावयाजोगा जो व्यापार ती.

मेहनतमशागत, स्त्री० मेहनत इ०.

मेहनती, १लिं० मेहनत करण्याचा स्वभाव जाणा
तो.

मेहरब, मेहराब, स्त्री० हिं० कोनाडा, भिंत, मख-
र इ० कांस शोभेकरितां जी कमान करितात ती.

मेहरबान, मेहरबान, १लिं० हिं० कप्रसन्न.

मेहरबानी, मेहरबानी, स्त्री० हिं० कृपा.

मेहरबानगी, स्त्री० मेहरबानी.

मेहरी, स्त्री० मेहरी.

मेहुणा, पु० बायकोचा जो भाऊ, किं० बहिणीचा जो
दादला तो.

मेहुणी, स्त्री० बायकोची जी बहीण ती.

मेहूण, न० दादला आणि बायको उभयतां मिळू-
न ते त्या उभयतांस भोजनादिकांस बलावपाचें अ-
सतांच प्रा० प्र०.

मेहेता, पु० गुजराती लिहिणारा जो कार्कुन तो.

मेहेरणें, थंडी, इ० कारणानीं शरीर किं० तदवयव
जड होऊन खरबीनें युक्त होणें, किं० कठिन स्व

र्हा

र्हा व्हावयाजोगें बधिर होणें.

मेहेरी, स्त्री० मेहेरायाजोगी जी शरीर किं० तदवयव
यांस अवस्था प्राप्त होती ती.

मेळ, पु० बाजेंव्याचा जो ताका तो; १, मेथुनासक्त जें
सर्पमिथुन तो; ३, को० कळंक, वेळू, इ० कांस जें बा-
ज घेतें तो; ४, विशेष गुण उत्पन्न व्हावयाजोगा जो पर-
स्पर अनेक पदार्थांचा मिलाफ तो; ५, हिशेबादिकां-
चा जो ताळा तो.

मेळवण, न० मिळवण.

मेळवणी, स्त्री० मिळवणी.

मेळवणें, मिळवणें.

मेळा, पु० मनुष्यादिकांचा जो समुदाय तो; २, दे०
न्याय: उ० आमचा मेळा निवडा.

मेत्र, १लिं० मित्र प्रथमार्थी; २, न० अश्विन्यादि
नक्षत्रांतील अनुराधा नक्षत्र तें.

मेत्राणी, पु० एक ब्राह्मणांत जाति आहे.

मेत्रिकी, स्त्री० मेत्रपणा.

मेत्री, स्त्री० मेत्रिकी.

मेथिल, पु० एक ब्राह्मणांत जाति आहे.

मेथुन, न० स्त्री पुरुषांचा संगार्थ जो मिथुनी भाव तें.

मेढ, १लिं० आळशी किं० बुद्धिमंद जो तो; २, पु०
एक मनुष्यांत जाति आहे; ३, नांगरलेल्या जमी-
नीत धान्य पेरून मग ती जमीन सारखी व्हावी
आणि दाणा लपला जावा म्ह० जो झोपा फिरवि-
तात तो.

मेढा, पु० ओजवलेली जी कणीक तो.

मेदान, न० डोंगर, झाडी, इ० कांची अडवण जा ठि-
काणी नाही अशी जी सपाद सारखी जागा तें.

मेदा

मेदा

मेदालकडी, स्त्री० एक काष्ठोपधा आहे -
 मेना, स्त्री० साळीं रबीमध्ये एक भेद आहे -
 मेलरबोर, ३लि० कितीही मळ बसला असता केव-
 ल मलिन दिसत नाही असा जो रंग तो कि० त-
 द्विशिष्ट जें बस्रारि तो -
 मेलंगर, पु० एक चंदनांत भेद आहे -
 मेलंगीर, पु० मेलंगर -
 मोकलणें, सुगुण्य लाक्षणिक बंधनानें बांधलेला जो
 पदार्थ त्याणें स्वेच्छेनें वागावें, ह्म० त्या त्या बंधना-
 पासून त्यास सुक्त करणें; हेल मोकलणें, धाय मो-
 कलणें, ह्म० कंठ संकोच न करितां मोठ्यानें रडणें -
 मोकळ, स्त्री० अनेक अवयव एकत्र करून बांधला-
 जो लाडू, गोयला, इ० पदार्थ त्यांचे जें अवयव वै-
 शक्य ती; २, अ० प्रतिबद्ध न करितां अधवा
 न होतां फिर, सोड, इ० धा० वि० -
 मोकळा, ३लि० विवक्षित जो मुख्य कि० लाक्षणि-
 क प्रतिबंध, इ० त्यानीं गुंतला नाही तो; २, परस्पर
 संयुक्त नव्हतजो भाताचीं शितें, अक्षर, इ० तो -
 मोकळाढाकळा, ३लि० विवक्षित प्रतिबंध इत्य-
 तो -
 मोकळीक, स्त्री० कांही एक प्रतिबंधापासून जी
 मुक्तता ती -
 मोकाट, अ० मोकळ द्वितीयाधी -
 मोकार, अ० मोकाट -
 मोकाडी, ३लि० हिं० ग्राम, देश, इ० जास इनाम आ-
 हेत, कि० चाकराबद्दल दिलीं आहेत, तो मनुष्य -
 २, गोवांची रबोती जाणें केली आहे तो त्या गोवां
 चा -

मोका-

मोग

मोकासा, पु० हिं० इनाम जो ग्राम, भूमि, इ० तो;
 २, कोणा एकास सकारिचा करीबद्दल देतात जो
 ग्रामादितो; ३, एक दोन गोवांची रबोती पसरि-
 तान तीसही ह्म० -
 मोरव, पु० धान्यादिकांचा आंत जो बीजभूत अंश
 असतो तो; २, कोंयळे नारळादिकांचे तोंडफास
 जो अंश रवावया जो गा असतो तो -
 मोरवर, ३लि० दे० फुटापास कठीण नक्षे जो परा-
 र्थ तो -
 मोगर, पु० मेरव, इ० जमीनींत दड बसावी ह्म०
 त्यांजवर मारायामागीं काष्ठादिकांचा करितान
 तो; २, सोन्याचे सुताचे शेंबरास हिरवे कांचेचे
 वाटोळं बागीक लावितान तो -
 मोगरा, पु० एक सुवासिक फुलझाड आहे व त्या-
 चें जें फूल तो -
 मोगरी, स्त्री० मोगऱ्याचें झाड; २, लाहान जो मोगरती -
 मोगरें, न० मोगऱ्याचें जें फूल ते -
 मोगरेल, न० हिं० मोगऱ्याचे पुष्पांचें जें तेल ते -
 मोगल, ३लि० हिं० यवनांत एक भेद आहे -
 मोगलाई, स्त्री० हिं० मोगलाची जी कारकीर्द ती;
 २, ३लि० मोगल संबंधी भाषा, बेष, इ० तो -
 मोगलाण, न० हिं० मोगलाच्या अंमल जा देशांत
 आहे तें; २, मोगलाच्या जो दंगा तें; उठ, मार, या
 धा० योगी प्र० -
 मोगली, ३लि० हिं० मोगलाई द्वितीयाधी -
 मोगली एरंड, पु० एक एरंडांत भेद आहे -
 मोगलीबंदाणा, पु० एक ओषधोपयोगी पदार्थ
 आहे -

मोग -

मोग

मोड

मोगलीभिरची, स्त्री० बांग्यासारिखा जाडजी भिरची तीस ह्०

मोघम, ३लि० जाची फोड झाली नाही किं० केली नाही असें जें भाषण, व्यवहार, लेख, जमाखर्च इ० तो .

मोघा, पु० राहाराचे माळेस बांधायाचे उपयोगी एक आकारविशेषाचें मृत्तिका, इ०कांचें पात्र करितात तो .

मोच, स्त्री० एक भाजी आहे .

मोचणें, प्र० कांहींएक प्रतिबंधापासून मुक्त करणें .

मोचन, न० कोणएक पदार्थास कांहींएक प्रतिबंधापासून मुक्त करण्याचा जो व्यापार तें .

मोचरस, पु० एक औषधी पदार्थ आहे .

मोचा, पु० पायपोस .

मोची, पु० चर्मकार विशेष तो .

मोज, न० मेज .

मोजणें, मेजणें .

मोजदात, स्त्री० एक, दोन, तीन, इ० रीतीने मोजण्याचा जो व्यापार ती किं० त्या व्यापारानें झालें जें सिद्ध फळ ती .

मोजदाद, स्त्री० मोजदान .

मोजदास्त, स्त्री० मोजदाद .

मोजप, न० बा० संगव्या .

मोजबा, पु० मोजबा .

मोजा, पु० पायांचे पाऊल व हाताच्या पंजा झांकायासाठीं तडाकार बत्त्यादिकांचा जो शिष्टान क-रितात तो .

मोट, स्त्री० बिहार, नदी, इ० कांतील पाणी काराया-साठीं जें चर्मचें मोठें बंध करितात जीस बेल, इ० लावून ओटीन असतात ती; २, धान्य, वस्त्र, नूस् गांवच्या, इ०कांचें बांधलें जें मोठें ओझे ती; ३, पदर, इ०कांची प्रसूति समयी जी पाण मोटली बाहेर येत असती ती .

मोटकुळें, न० दुमोटलें .

मोटली, मोटली, स्त्री० लाहानजी गांठोडी ती .

मोटलें, न० लाहानजी मोट तें .

मोटस्तती, ३लि० जाडस्ततीजें वस्त्र तो .

मोटा, मोठा, ३लि० विवक्षित मनुष्यादिकापेक्षां अवयवस्थोल्यानें किं० अधिक वयानें जो युक्त तो, २, ला० विवक्षितापेक्षां इव्य, विद्या, इ० कानीं जो अधिक तो .

मोटाधाटा, ३लि० लाहान मोठाजो पदार्थ तो .

मोट्या, ३लि० मोटा बाहण्याचें कसब करून उप-जीवन पावतो तो .

मोड, पु० पराजय; २, बीजादिकापासून मूलभूत अंशजो उत्पन्न होतो तो; ३, स्त्री० कागद, इ० मोडल्यानें जें रेपारूप चिन्ह होतें ती; ४, फुटकीं मोडकीं, जीं कावलीं गांठीं, अलंकार, इ० ती; ५, पिशाच लीपी; ६, द्विबोब, गुणाक, मेळवणी, पोहणें, झाप वळणें, इ०कांची जी रीति ती; ७, पर्जन्योदकाचा जो मोठा पूर ती .

मोडकळीस, अ० कांहींएक गृहादि पदार्थ किं० देणें, घेणें, इ० व्यापार, अथवा तादृश व्यापार कर्ता मनुष्य, इ० कानीं क्षीणदेशेस ये; धा० यो० प्र०

मोडका, ३लि० मोडल्यामुळें निरुपयोगी झाला किं०

किं० अधूऱालाजो पदार्थ तो -

मोडणी, स्त्री० मोड पदार्थी -

मोडणें, उ० कांहीं एक पदार्थ फुटणें, तुटणें, चिर-
णें, याचांचून इतर व्यापारानें भग्न करणें; २, कां-
हीं एक गोष्ट करून घेणे, किं० कांहीं एक गोष्ट करावी,
इ० कांविषयी जी लोकशास्त्र राजा, इ० कानीं केली
जी मर्यादा तिच्या उल्लंघ करणें; ३, युद्धादिका म-
ध्ये पराजित करणें; ४, कलह, दंगा, बंड, अ-
हंकार, गर्ब, निद्रा, इ० नाहीं असें करणें; ५, रु-
पया, रघुरदा, इ० हलकें नाणें घ्यायासाठीं मोहोर,
पुतळी, इ० नाणें देणें किं० खर्च करणें; ६, ता-
लुका, माहाल, किल्ला, इ० जे प्रसिद्ध त्याच्या ना-
वारवालीं तत्तदासनजे इतर ग्रामादिक त्याणीं ओ-
ढले जाणें; ७, सुवर्णादुर्गारवालीं सुरुड मोडतें; ८,
देशसंबंधानें किं० स्वतः उत्तमलें करून प्रसिद्धी
पदार्थ त्याचे नावारवालीं तत्सजातीय इतरांनीं
ओढलें जाणें; ९, शिवर्द्धनीं सुपारीचे नावारवा-
लीं सुरुडचीही मोडती; १०, मोट, पाट, इ० कायें
पाणी विवक्षित दृष्टादिकांस शिंपायासाठीं त-
त्तत्स्थलीं नेणें; ११, राहणें, संपत्तिमान्, इ० कानीं
त्यांचीत्यांची संपत्ति क्षीण झाल्यामुळे त्याणीं क्षी-
णत्व पावणें; १२, कोणे एकामनुष्यानें गलत्कुष्ट
रोग विशिष्ट होणें; १३, कांही एक होणारें जें का-
र्य त्यास कांहीं एक प्रतिबंध करून तें तें कार्य हो-
ऊन देणें; १४, त्याचें लग्न त्याणें मोडलें; १५, कांहीं
एक कार्याकडेस घडी, मास, दिन, इ० रूप काळ
लागला जाणें; गांव, रान, इ० मोडणें, स्त्र० कांहीं
एक कार्यार्थ फिरणें; पाठ मोडणें, बोटें मोडणें,

इ० स्थलीं तो तो अवयव कट्टाब्द व्हावयाजो-
गा ओढणें; नाक, अंग, डोळे, अंख, इ० मोडणें
धातून्यायोगीं संप्रदाय तत्तच्छब्दावर प्रायः गे-
ले आहेत -

मोडती, स्त्री० कांहीं एक कार्य होऊन देण्याविष-
यीं केलाजो भाषणादिव्यापार ती; उ० मी जाणार
होतां परंतु त्याणीं मोडती घातली, स्त्र० राहिलों -

मोडतोड, स्त्री० मोडले तुटलेल्ये रागिन्याच्या जो
समुदाय ती; २, कांहीं एक देणें, घेणें, इ० व्यवहाराची
जी तोड मोड ती -

मोडवशी, स्त्री० मोडवशी -

मोडवोंक, स्त्री० आकारविशेषाची एक वांक स्त्र०
भूषण आहे -

मोडवशी, स्त्री० मनुष्यादिकांस हगओक कुरायाजो-
गा प्रायः अजीर्णामुळे एक रोग होत असतो ती;
मोडवशी जिरणें जिरविणें स्त्र० कोणा एकाची खोड
मोडणें -

मोडा, पु० कांहीं एक कार्य होऊन देण्याविषयीं केला
जो प्रतिबंधक व्यापार तो; २, त्या व्यापारानें झाली
जी तत्तत्कार्याची कुंदितावस्था तां; ३, पर्जन्यानें
चारदिवस आंबजेच्या मोडा केला -

मोडावणें, भ्रम, दुरवणें, इ० कांमुळे ग्लान होणें; २,
धान्यादिकांनीं मोडयुक्त होणें -

मोढ, पु० मोड द्वितीयार्थी -

मोढा, पु० दे० खोलजोओढा तो -

मोढावणें, मोढावणें द्वितीयार्थानें युक्त होणें

मोतदार, स्त्री० हिं० खासदार -

मोतरिंगणी, स्त्री० एकरिंगणींत भेद आहे -

मोता

मोर

मोताद, स्त्री. **موتار** हिं० इयत्ता.

मोतादि, ३ लिं० **موتاري** हिं० मोताद बांधून केलाओ
कांहीं एक व्यापार तो.

मोताळा, पु० गुजराती ब्राह्मणांत एक भेद आहे.

मोतिया, पु० मोगन्यांत एक भेद आहे.

मोती, न० ससुशमधे शिपीच्या पोटी उत्पन्न होतें जें
रत्न तें; ३, तडाकार कृत्रिम केलेजें पारदादिकांय
तें; ३, नथीच्या स्थानीं रुवण मोतीं एकच जडून
नाकांत घालायांसाठीं जो अलंकार करीत असता-
त तें.

मोतीचूर, पु० बुंदीच्या लाडवांत एक भेद आहे; २, धो-
ब जोडा, लुगडें, इ० वस्त्रांच्या तऱ्हेचाईक एक कांठ अ-
सतो तो.

मोतीबिंदु, मोतीबिंब, पु० एक नेत्ररोग आहे.

मोत्याबिंदु, मोत्याबिंब, पु० मोतीबिंदु.

मोथ, स्त्री० नागरमोथा.

मोथा, पु० मोथ.

मोद, पु० आनंद.

मोदक, पु० पक्कान्न आहे.

मोदणें, घं० आनंदणें

मोदी, ३ लिं० हिं० सर्कारी खाणें, पिणें, इ० कां० स-
र्व सरंजाम जा०चा स्पर्धान असतो तो; २, ला० सर्व
जिन्नसं संग्रहीं बाळगतो असा जो०चाणीं व्यासही
ह्.

मोदीरबाना, पु० हिं० सर्कारी भोजनादि सर्व साम-
ग्रीचा जो ठिकाणा तो किं० तो सर्व सरंजाम.

मोधळा, ३ लिं० शरीरानें अति पुष्ट असून जो आळ-
शी व्यास निंदेनें ह्; २, पु० घरादिकांचीं कवळें न

पडावीं

पडावीं ह्. आश्रयभूत मोहोदीच्या ठिकाणीं लोंबलां.
ब झिज्यांच्या तुडया बांधून बांधीत असतात तो; ३, पु०
धान्य मोडून घेऊन निराळ्या पेंड्या न बांधिनां त्या
तुणाचें बांधिलें जें ओझें तो.

मोधळीपेंदी, स्त्री० संप्रदायापेक्षां थोरजी तुणादिकां
ची पेंदी ती.

मोंधागोळा, ३ लिं० जाबे हात पांयांच्या खोडा मोडा हो-
ऊन जो चलनबलनादि व्यापारासमर्थ तो.

मोनवा, पु० मुनवा.

मोना, पु० मोनवा; २, ३ लिं० मुकाजो मनुष्य तो.

मोप, ३ लिं० उमोप; घं० प्रा० शूद्र भाषेंत; २, न० कच्ची
जी बीरती.

मोबदला, पु० हिं० एक वस्तू देऊन त्याचे बदल दुस-
रें वस्तू घ्यावें अशी रीतीचा जो व्यापार तो.

मोबादला, ३ लिं० हिं० मोबदला.

मोमिनी, ३ लिं० मोमिनानें निर्मित जें वस्तू तो.

मोमीन, पु० हिं० मुसलमानांत एक जाति आहे.

मोर, पु० न० मयूर; ह्. मोर नाचतो ह्. लांडोरानें
नाचू नये.

मोरचंग, पु० तोंडानें वाजवायाचें चंग ह्. एक वाद्य
आहे.

मोरचा, पु० लढाई करायाकरितां लढडकोट, इ० आ-
श्रयभूकरितात तो; २, तरवार इ० कांसजो जंग
लागतो तो.

मोरचूत, न० एक ओषधी खार आहे.

मोरचेबंदी, स्त्री० **مورچي** हिं० मोरचा बांधण्या-
चा जो व्यापार ती; २, त्याणे सिद्ध झाला जो मोर-
चा ती.

मोरचेल

मोर

मोरचेळ, न० हिं० देव, राजा, इ० कांचे डोकीवर वा-
राचासाठीं जो मयूरपित्साचा कुंवा करितात ते.
मोरणी, स्त्री० स्त्रियांचे नाकांतील मोतीं स्रणूनजो
अलंकार त्यांत भेद आहे.
मोरली, स्त्री० शाकभाजी चिरायाचें एक राख
आहे.
मोरचा, पु० मोघा; २, ग्रहादिकांचे माळ्यावर उभे
स्तंभ बसवितात जांवर पाटेस असतो ते प्र०
मोरबिडा, पु० जावर मोराचा आकार केला अ-
सतो असा जो बिडा करितात तो.
मोरा, ३ लिं० जा गुराचा तोंडावर चित्र विचित्र
वर्ण असतो तो.
मोरांगीघार, स्त्री० एक घारींत भेद आहे जिचे
आंगावर चित्र विचित्र ठिपके असतात ती.
मोरी, स्त्री० घर, इ० कांतील पाणी बाहेर जावें, इ०
कांसाठीं जी नाहाणी करितात ती.
मोर्तब, न० हिं० सरकारसंबंधी कागद, इ० कांवर
चिन्ह करायाचा एक ठसा आहे जांत मोर्तबसू-
द हीं अक्षरें असतात तें. व त्याणें उठलेलें जें का-
गद, इ० कांवर चिन्ह तें.
मोल, न० कांहीं एक पदार्थ, किं० व्यापार यांस प-
डती जी किंमत तें.
मोलकरी, पु० या कामास असुक मोल घेईन अ-
सें स्रणून जो काम करितो तो.
मोलमजूरी, स्त्री० मोलकरी, मजूरकरी, यांचा
जो व्यापार ती, किं० त्या व्यापारानें लब्धजें द-
व्य ती.
मोघा, पु० एक रोग आहे जो प्रायः धान्यादिकांवर

पडत

मोह

पडत असतो.
मोबागी, मोबारी, मोबाळी, स्त्री० मबागी.
मोबागीत, ३ लिं० मंदमंदजो जाळ तो.
मोसबा, पु० موجب हिं० कोणा एकास कांहीं ए-
क व्यवहारसंबंधी द्यावयाचा जो हिशोब तो.
मोह, पु० सं० पुत्रादिकांची जी ममता तो, २, कांहीं
एक कार्यामध्ये चितास भ्रम द्यायाजोगा धर्म
विशेष उत्पन्न होतो तो.
मोहक, ३ लिं० सं० मोह उत्पन्न करणारा जो स्त्री,
श्लोक, इ० पदार्थ तो.
मोहगम, ३ लिं० मोघम.
मोहजाल, न० सं० मायाजाल.
मोहटी, स्त्री० माहुटी; २, मोहाचे झाडाचें जें फ-
ळ ती.
मोहणें, मोहपडे असें करणें
मोहतर, मोहतूर, पु० वरूद जातीची जी स्त्री ति-
चा जो पाट लाबितात तो.
मोहतरफा, पु० गबंडी, सूतार, इ० कांस जें त्या
त्या कसबासंबंधी सरकारास देय द्यावें लागतें तो.
मोहतरफी, ३ लिं० मोहतरफा जा कुळांस द्यावा
लागतो तीं कुळे तो.
मोहन, ३ लिं० मोहक; २, न० मोह द्वितीयाधी; ३,
कणीक, इ० कांत मार्दवार्थजो घटादि स्नेह घा-
लित्तात तें.
मोहनभोग, पु० एक पक्कान्न आहे; २, एक तां-
डुळांत भेद आहे.
मोहनमाळ, स्त्री० एक कंठातील भूषण आहे.
मोहनी, स्त्री० भूल; २, भ्रम उत्पन्न द्यायाजोगा

जो

मोह

मोः

जो मंत्रादिकृत व्यापार ती, किं० तो मंत्रादिक ती;

३, एक स्त्री देवतारूप आहे.

मोहपाश, पु० मोहरूपजो पाश तो.

मोहबद, स्त्री० हिं० मुरबत.

मोहर, पु० हिं० आंबा, इ० किती एक वृक्षां स जो पुष्पसुख येतो तो; २, स्त्री० एक सोन्याचे नाणें आहे; ३, काजी इ० कांची मोर्तबासागिरी का - गदावर मुद्रा करायाची असती ती; ४, रुपया, पे - सा, इ० कांवर जें चिन्ह असतें ती; ५, कांहीं एक पदार्थावर खुणेकरितां केले जें कांहीं एक चिन्ह ती.

मोहरकी, स्त्री० बेल, घोडा, इ० कांचे मुरबास आ - कारविदोषाची जी दोरी बांधितात ती.

मोहरक्या, ३ लिं० कोणेक समाजामध्ये जो अ - यसरतो.

मोहरपी, ३ लिं० दे० मोहरक्या.

मोहरम, पु० हिं० यवनी महिन्यांतील प्रथ - म मास तो.

मोहरा, पु० सर्पाचा मस्तकसंबंधी जो मणी तो; २, मृदंगाचे बाजविण्यांत प्रकार आहे; ३, मनुष्या - दिकांचा जो चेहरा तो; ४, चेहरेदार, किं० संपत्ती - नें अथवा गुणादिकानें जो श्रेष्ठ तो; ५, बुदबळां मध्ये राजा अथवा प्यादा यां कांचून जी सर्व बुद - बळां तीं प्र०; ६, वस्त्र, कागद, इ० कांवर घोंटणी - नें जी तेजगी येती तो.

मोहरी, स्त्री० एक उपधान्य आहे.

मोहरे, अ० पुढें.

मोहरे, न० बुदबळांतील जो मोहरा तें.

मोहा

मोहा, पु० एक वृक्ष आहे जाचें फळाम मोहरी स०

मोहाचा, ३ लिं० नारळांत व सुपारींत, एक भेद आ - हे जांची इतर नारळसुपारीपेक्षां गोडी विशेष असती तो.

मोहित, ३ लिं० सं० मोहानें जो व्यास तो.

मोहिनी, स्त्री० सं० मोहनी.

मोहीम, स्त्री० हिं० कांहीं एक देवादि ग्रहणार्थ जी राजादिकांची स्वारी ती.

मोहो, पु० न० मधुमक्षिका मधुसंचयार्थ जें पोळें व - रीत असतात तो तें.

मोहोळें, न० मोहो.

मोळ, न० गवतांत एक भेद आहे; २, गृहादिकांचीं जीं पारवीं तीं प्र०; ३, एक रोग आहे जो प्रायः ला - हानपणीं पोरांचे पोदरीवर होत असतो तें.

मोळविक्या, ३ लिं० लांकडांची मोळी विकून उदर निर्वाह करितो तो.

मोळा, पु० अध्ययन संसारादिध्यवहारांचा कृति, इ० व्यापार करण्याविषयीं कोण एकास संगतीसुळें कि० शिकल्यासुळें लागली जी रीति तो; उ० लाहा - नपणीं सुळांस जसा मोळा लाविला तसा लागतो मोळी, स्त्री० लांकडे, ऊंस; गवत, इ० कांचा जो मोठा भाग ती.

मोळें, न० वत्सानें आपल्ये आईस न प्याचें सणून त्याचे तोंडास काष्ठादिकांचें करून बांधितात तें.

मोक्ष, पु० सं० मुक्ति.

मोक्तिक, न० सं० मोर्ता.

मोज, स्त्री० संतोषजनक जो व्यापारादिक ती, कि० त्याणें वाटला जो आनंद अथवा नमस्कार ती.

मोजा

मोजा

म्हेत

मोजा, ३लिं० नानाप्रकारचा मोजा करण्याचा स्व-
भावजाचा तो.

मोजा, पु० माहाल, कसबा, इ० विशेषसंज्ञा जास ना-
हीत असा जो गांव तो.

मोजे, अ० मोजा जो गांव त्याचे नाव लिहिले समयी त्या
नावाचे भागे हे अव्यय लागते; उ० मोजे वाडे गहा-
ण, मोजे करंज गांव, इ०

मोजेन, न० विवक्षितकालपर्यंत भाषण करितां
गहाण्याचा जो व्यापार ते; २, ३लिं० भाषण व्यापार
शून्य जो सुकातो.

मोजी, ३लिं० मोजे जाणे धारण केले तो.

मोजी, स्त्री० सं० धनुष्याची दोरी ती.

म्यान, न० हिं० तरवार, इ० कांचे मेण ते.

म्याना, पु० मेणा.

म्लान, ३लिं० सं० कोमेजला जो पुष्प, मनुष्य, इ० पदा-
र्थ तो.

म्लेच्छ, पु० सं० यवन.

म्हण, स्त्री० परंपरेने लोक बोलत आले असे जे नीति-
बोधक किं० दृष्टांत पयागी जे प्राकृत वाक्य अस-
ते ती; उ० कोणाचे वाईट करून ये अशी वडिलांची
म्हण आहे.

म्हणजे, अ० कांही एक शब्द वाक्यादिकांचा अर्थकर्त-
व्य असता त्याचा पुढे प्रश्नार्थक याचा प्रयोग हो-
तो; उ० अथ स० घोडा; २ पूर्वोत्तर क्रियांचा कार्य-
कारणभाव असतां कारणा क्रिया वाचका पुढे या अ-
व्ययाचा योग होतो; उ० पाऊस पडला स० पीक
यांगले होईल; तुझी बोललां स० माझे कार्य होई-
ल.

म्हसासूर, पु० सैसासूर.

म्हसोबा, पु० एक पिशाच आहे; स० त्या सोबाला ना-
हीं बायको आणि सदवाईला नाही दादला.

म्हणणें, पदणें; २, शब्दादिकांचा उच्चार करणें.

म्हणून, अ० पूर्वोत्तर क्रियांचा कार्यकारणभाव अ-
सतां कारण क्रिया वाचका पुढे याचा प्रयोग होतो;
उ० नदीस पूर आला म्हणून मी आली कडे अड-
कलों; तो देखणून झणाला, घे म्हणून झणाला;
स० दे असें झणाला, घे असें झणाला, किं० या-
प्रकारे करून झणाला असे अर्थ म्हणून या अ-
व्ययाचे होतात.

म्हशागुगूळ, पु० एक गुगुळांत भेद आहे.

म्हातारखंड, ३लिं० निंदेनें स्तुत्याच्या सत्य०.

म्हातारचळ, पु० स्तातारपणीं जो बुद्धिभ्रंश होतो
तो.

म्हातारडा, ३लिं० म्हातारखंड.

म्हातारा, ३लिं० वयानें जो रुद्ध तो.

म्हातारी, स्त्री० ला० थोडकी; स्तातारी मेलीसें हो-
णें, स० अतिशयित दुःख हाणें.

म्हार, ३लिं० महार.

म्हारपोर, ३लिं० महारपोर.

म्हाळुंग, न० महाळुंग.

म्हाळू, पु० मडाळू.

म्हेतर, पु० एक बतनदार आहे; २, चांभाराचा
नावा पुढे याचा प्रयोग होतो; उ० हिरम्हेतरचांगले
तर.

म्हेतरकी, स्त्री० यामादि संबंधी एक बतनदारी
आहे.

म्हेशा, ३लिं० जाबें शरीर पुष्ट असून जो आळशी
त्यास निंदेनें स०

म्हैस, स्त्री० टोणग्याचे जातीची स्त्री ती.

म्हैसा, पु० टोणगा.

म्हैसाकर, पु० एक पिशाच आहे.

यः कश्चिन्, ३लिं० सं० यः कश्चित्.

यः कश्चित्, ३लिं० सं० मुख्यकोटी मध्ये गणनी-
यनवे असा जो साधारण मनुष्यादिक तो; उ०
त्याचे घरीं कोणी यः कश्चित् आला तरीं सन्मान
होतो मग सभ्याचा होईल यांत सांगा याचें काय
आहे.

यकृत्, न० सं० मनुष्याचा उजव्या कुडांत एक
रोग होत असतो.

यच्च यावत्, अ० सं० 'झाडून; उ० आज गांवांती-
ल यच्च यावत् लोक देवापाशीं गेले आहेत.

यजन, न० सं० देवतेच्या उद्देशानें अग्नींत होम कर-
ण्याचा जो व्यापार ते.

यजमान, पु० सं० स्वर्गादि फल आपल्यास प्राप्त झ-
वें स० तें तें यज्ञादिकर्म आपलें संपन्न करणारा-
जो मुख्य कर्ता असतो तो त्याच्या कर्माचा ठायीं;
२, जाकडील उपाध्येपण, जोशीपण, इ० अधि-
कार जाकडे चालतात तो त्याचा; ३, संसारादि
व्यवहाराचा जो मुख्य धनी तो; ४, चाकरी, आश्रि-
तपणा, इ० संबंधानें जाचे पदरीं जो राहातो तो त्या-
चा.

यजमानकृत्य, न० सं० यजमानाचे घरीं उपाध्याय,
जोशी,

जोशी, इ० कानीं विवाह इ० चालविणें, इ० जें काम
तें; २, तत्संबंधें उपाध्यायादिकांस यजमानाकडून
होत्ये जो प्राप्त त्यासही स०

यजमानी, पु० रा० विवाहादि सन्मानाचा जो मुख्य
यजमान तो; इ० भाषावृत्ति.

यजीत जाणें, दे० अजीत जाणें.

यजुर्वेद, पु० सं० चार वेदांतील दुसरा.

यजुर्वेदी, पु० सं० जाचे कुलांत यजुर्वेदानें कर्में होतात
तो; २, विद्वेषेंकरून माध्यंजनास स०

यजुःशारवी, पु० सं० यजुर्वेदी.

यजू, पु० माध्यंजनास स०

यति, पु० सं० यती; २, स्त्री० पद्याचे चरणामध्ये य-
किंचित् अवसान घ्यावयाचा जागा असतात त्या
प्र०; उ० पृथ्वीवृत्ताचे चरणाचा यति दोन असतात
पहिली आठवे अक्षरावर आणि दुसरी चरणांती.

यतिभंग, पु० सं० पदाचे अवसानींच यति असावी
ती तशी न पडतां पदाचे मध्येच कदाचित् यति पड-
त्ये तद्गुपजो काव्यास दोष तो.

यती, पु० सं० सन्यासी.

यकिंचित्, ३लिं० सं० किंचित्; २, सर्वचा अर्थी.

यत्न, पु० सं० प्रयत्न, यत्नसाध्य, इ० समासजाणाचे.

यत्नी, ३लिं० उद्योगी.

यंत्र, न० सं० कालपरिगणन चित्रनिर्माण, इ० वि-
वक्षित कार्य सोकण्यानें सिद्ध व्हावें संपन्न युक्तीनें
करून ठेविलेले घडयाळ, चक्र, सांचा, इ० जें सा-
धन असतें तें; उ० दिक्साधनाचें यंत्र मी तुझ्यास
करून देतो.

यत्रकुत्रचित्, अ० सं० कचित् एखादे स्थलीं.

यंत्रित

यन्त्रि.

यथा

यन्त्रित, ३लिं० सं० विवक्षितानुरूपच वर्ते इवस्तन;
नहोई असा कोणेक नियमानें नियमितजो कोणे-
क अर्थ तो.

यंत्री, पु० सं० त्या त्या कर्माचा ठायीं यंत्रातें वर्तविणारा
जो कोणी तो; उ० देह हे ईश्वरनिर्मित यंत्र आहे, ईश्व-
र यंत्री आहे तो चालवील तसें चालेल.

यथा, अ० सं० जसा; उ० यथाराजातथाप्रजा, याचा मं-
स्कृतवाक्याची समास होतो तेथे याचा अर्थ त्याच्या
प्रमाणें त्याचें उल्लेखन न करितां असा प्रायः होतो आ-
णि विशिष्टशब्द क्रियाविशेषण होतें; यथान्याय.
यथारुचि, इ० लोकांत विशेषप्रसिद्ध आहेत ते क-
मानें लिहितों.

यथाअनुक्रमे, अ० सं० जो अनुक्रम धरिला आहे
तो न सोडितां बांदणें, देणे, घेणें, इ० कांवे वि०

यथाकथंचित्, अ० सं० कोणेक अर्थाचा केवळ अभा-
वमात्र जिच्या योगानें बोलतां येत नाहीं अशा प्रकार-
ची त्या अर्थाची विद्यमानता वर्णनीय असतां असणें,
इ० क्रियांचें वि० होणें; उ० आसाला बळणवद्द अक्ष-
र असावें सांचा, कागद चांगले असावे असें कांहीं ना-
हीं यथाकथंचित् पोथी असली म्हणजे झालें; २, नव्या-
पणवपक्षसोडून दोबटले वां भरावेपक्षीं; उ० हा प्रायः
सांचणार नाही यथाकथंचित् चांगला तर वेडा होईल;
३, कार्यसाधनभूतजें प्रयत्नादिक त्याचे पराकाष्ठेनें
कार्याचे दोषांचीं वसकाद्या ह्मल्यास; उ० त्याणें दि-
वस भर लपचेन लिहिलें तर यथाकथंचित् सोनरो यं-
धळि होळ.

यथाकाशी, यथाकाजी, अ० जाकनीस जो योग्य.
कोल त्याचा अतिक्रमण होऊं देतां त्याचकाजी वें कर्म
करणें

करणें, होणें, इ० वि० उ० घेरणी यथाकाजी झाली म्ह-
णजे पीक चांगलें वेंतें.

यथाक्रम, यथाक्रमानें, यथाक्रमे, अ० सं० धरले-
ला क्रम न सोडितां; उ० यथाक्रमे शब्द लिहावे म्हण-
जे लोकर सांपडतात.

यथातथ्य, अ० ३लिं० सं० वस्तुतः जसें आहे तसें की-
णेक गोष्ट सांगणें, बोलणें, इ० कांवे वि०; उ० मी तु-
म्हापाशीं खोटे बोलणार नाहीं यथातथ्य बोलें; य-
थातथ्य वर्तमान सांगेन.

यथातृप्त, यथातृप्ति, अ० सं० आवृत्ति.

यथातृक्रमे, अ० सं० यथाअनुक्रमे.

यथानुशक्ती, यथानुशक्त्या, अ० यथानुशक्ति.

यथानुशक्ति, यथानुशक्त्या, अ० सं० यथाशक्ति.

यथान्याय, अ० सं० नीतीनें अनुलक्षन; उ० ही म-
नसची त्याणें यथान्याय केली

यथापद्धत, अ० यथापद्धतीचा अपभ्रंश.

यथापद्धति, अ० सं० कोणेक कर्मकरणाची जी लो-
कशास्त्रप्रसिद्ध पद्धति आहे तीतें अनुलक्षन.

यथापूर्व, अ० सं० पूर्ववत्प्रमाणें; उ० आमचें काम
यथापूर्वच चाललें आहे; अपथ्य होतं च दुःखणें पु-
नः यथापूर्व झालें.

यथाप्रत, अ० सं० यथाप्रतीचा अपभ्रंश.

यथाप्रति, अ० सं० लिहायास किं० साचायास येतले-
ल्याप्रतीप्रमाणें; उ० ही पोथी मी यथाप्रति केली
आहे.

यथामति, अ० सं० आपल्या बुद्धीचा सामर्थ्याप्रमा-
णें; करणें, बोलणें, सांगणें, इ० कांवे वि०

यथामार्ग, अ० सं० नीतीप्रमाणें वर्तणें करणें, इ० कांवे
वि०

यथा

यथ

वि०, ३० तो गृहस्थ यथाभागं जागतां -

यथायुक्त, अ० सं० जमें असावंतसें; ३० तुल्ली चो-
रास शासन करणें तें यथायुक्त करा -

यथायोग्य, अ० सं० यथायुक्त -

यथारुचि, अ० सं० आनंदीप्रमाणें रोग्यानें यथाचेथ
परार्थखावे यथारुचि स्वातस्फुर्नये -

यथार्थ, २लि० सं० तथ्य; १, अन्वर्थ; ३० कायहो हा सू-
र्यतापवितो अनएव तपनहें नां बयाला यथार्थ आ-
हे -

यथालाभ, अ० प्रसंगानुरूप जितकें मिळेल तित-
क्यानें निर्वाह करणें, कार्य करणें, इ० कांचे वि०

यथाविधि, अ० कोणक कर्माविषयां शास्त्रानें सां-
गीतलाजो अनुष्ठानप्रकार त्या प्रमाणें, तें कर्म क-
रणें, होणें, घडणें, इ० कांचे वि०

यथाविभागें, अ० सं० यथांशतः

यथाशक्ति, अ० सं० आपल्यशक्तीप्रमाणें -

यथांशतः, अ० सं० विभागानुरूप शेटणी करून
घेणें, देणें, इ० धा० वि०

यथाशास्त्र, अ० शास्त्र मर्यादेतें न उल्लंघितां -

यथायुक्त, अ० सं० त्यात्यापदापासून उचडपणें जसा
अर्थ दिमतो त्याचप्रमाणें स्व० व्यंग्यवृत्त्यादिद्वारा
अलंकार पूर्वपक्ष समाधान, इ० रूपजो चमत्कारिक
काही अंश त्याबांदून श्लोकादिकांचा अर्थ सांगणें,
ग्रंथ लावणें, इ० कांचे वि०; ३० मूलावरून यथाश्रुत
ग्रंथलागेल परंतु आंतीलभाव, अंग्ये, इ० पाहाणें तर
दीका पाहवी; १, ३लि० ग्रंथांत जा युक्ति लिहिल्या
असतात, किं० गुरूजा सांगतो तितकें माच जाण-
तो पदरवे पुक्तीनी अनेक तांडवें करण्यास जाणत
नाहीं

नाहीं असाजो पडित, ज्योतिषी, इ० तो; ३, त्याचें
तें पांडित्य, बोलणें, इ० तो -

यथासंख्य, अ० सं० अनेकजे उद्देश्य आणि विधेय,
इ० त्याचें समसंख्यत्व असतां पडिल्याचा पडिल्या-
शीं, दुसऱ्याचा दुसऱ्याशीं, अशा क्रमानें जो संबंध
योजनेचा प्रकार तें -

यथासंप्रदाय, अ० सं० संप्रदायातुरूप -

यथासांग, अ० सं० जाजाकियेला जीं जीं अंगें सा-
गीतलीं आहेत त्यात्या अंगामध्यें यक्षिं चित् न्यूनता
न पडताती किय घडणें, होणें, इ० कांचे वि०

यथासामर्थ्य, अ० सं० यथाशक्ति -

यथासामर्थ्यानें, अ० यथाशक्ति -

यथास्थानी, अ० सं० जाचें जें स्थान त्या स्थानीं त्या-
णें जाणें, बसणें, इ० कांचे वि०; ३० भरो पंगतीत
उगीच हिंदूनका यथास्थानीं बसा -

यथास्थित, अ० सं० जसें पाहिजे होतें तसें; ३० आ-
ज भोजन यथास्थित मिळालें; २, पूर्वकुशलावस्था
न पालटतां; ३० आजपर्यंत इकडील वर्तमान यथा-
स्थित जाणून स्वकीयकुशल लिहीत जावें; ३, य-
था योग्य; ३० पोथी नीट बांगली यथास्थित बांधून
ठेव नाहींतर भिजेल -

यथाज्ञानें, अ० सं० यथामतिः

यथेच्छ, अ० सं० इच्छेस येईल तितकें; प्रायः लोका
मध्यें वैपुल्यविबक्षा असतां प्र० होतो; ३० रात्रीचा
विषय आहे यथेच्छ जेवून का काहीं कुमार पाहा; १
इच्छेस येईल तसें, बोलणें, वर्तणें, इ० कांचे वि०; ३०
यथाशास्त्र वर्तविं उगीच यथेच्छ वर्तूनये -

यथेष्ट, अ० यथेच्छ; ३० असे यथाशब्दाचे योगानें
यथेष्ट

यथेष्ट अक्षरांही समास होतीं उ०

यद्, १लि० सं० जो स्रग्जें सर्पनाम तदर्थ कहें संस्कृत सर्पनाम आहे लोकांत याथा प्रयोग समासीं होतो आणि दकारास पुढील अक्षरांचे अनुरोधें करून, नकार, चकार, दकार, नकार, इ० विकृति होतात; उ० यत्कथा स० जाची कथा; यदंश स० याथा अंश; यत्कृत स० जाणे केलेला; यश्चिन्, यन्नाम, इ० जाणावे.

यदाँ, अ० वर्तमानपरी.

यदाकदाचित्, अ० स० कदाचित्.

यदीय, ३लि० सं० यत्संबंधी.

यद्यपि, अ० सं० जरी; उ० यद्यपि यदा पाऊस पडला तरीं शिडमणावर धारण होत नाहीं.

यद्यपिचेत्, अ० सं० यद्यपि.

यद्वा, अ० सं० अथवा.

यःपलाय, न० करणें, स्रणणें, यांचा योगी प्र० अ० पळून जाणें.

यम, पु० सं० मनुष्यादिकांस पापानुसार शिक्षा करणारा देव आहे; २, ला० निष्करुण अथवा भयंकर दिसतो जो मनुष्यादिक त्यास आरोपानें स्र, इ० द्रिय नियह; यमाजीपंत, यमाजीभास्कर, यमाजीबाजी, इ० यमासच स०.

यमक, पु० न० सं० श्लोकाचे प्रथम चरणाचे अंती, किं० पूर्वादाचे अंती जीं अक्षरें आलीं असतात तीं च एक दोन तीन चार पाहिजेत किं० अक्षरें दुसऱ्या चरणाचे किं० अर्थाचे अंती असतात असा जो शब्दालंकार तो तें; प्रायः त्या अक्षरांचे अर्धदोन होत असतात.

यम

यमदंष्ट्रा, स्त्री० सं० आम्हीनमासाचे शेवटचे आठ दिवसांपाखून सर्व कार्तिक मास समाप्तिपर्यंत जे दिवस त्या, प्र० अ० बबनी.

यमदूत, पु० सं० प्राण्याचे प्राण हरण करावा करितां नियुक्त जो यमाचा दूत तो; २, उय भयंकर जो शिपाई, प्यादा, इ० यास आरोपानें स०.

यमद्वितीया, स्त्री० सं० कार्तिक व्रत द्वितीया जी स भाउबीज स० ती.

यमन, पु० कल्याण रागांतील एक भेद आहे यास यमन कल्याण ही स०.

यमनविलावर, पु० विलावर रागांत एक भेद आहे.

यमनीविलावर, पु० यमनविलावर.

यमपाश, पु० सं० कालपाश.

यमयातना, स्त्री० सं० पापीजनास जें यमलोकीं नरकबासादि दुःख भोगावें लागतें ती; २, ला० मोठे कांहीं सासरवास इ० जें दुःख भोगावें लागतें त्यासही स०.

यमरूप, यमरूपी, ३लि० काळरूपी.

यमस्वरूप, यमस्वरूपी, ३लि० काळरूपी.

यमलं, ३लि० सं० जाबळा.

यमलोक, पु० सं० जेथें पातकीजन मरणोत्तर पापानुसार यातना भोगायास जातात तो; यमलोकाची वादधरणें स० मरणें; किं० मरणोन्मुख होणें.

यमुना, स्त्री० सं० एक महानदी आहे.

यमुनी, स्त्री० अंगदीवर बसवायाचा कूर्णवर्ण रव जा आहे जावर सोनेरी अक्षरें करितात ती.

यव

यव, पु० सं० एक धान्य आहे जास सातू स० तो; २, तरा-
कार मनुष्याचे हाताचे बोरावर रेखांकित चिन्ह अस-
ते तो.

यवन, पु० सं० म्लेच्छ.

यवनी, ३ लिं० यवन संबंधी भाषा, वेष, इ० तो.

यश, न० सं० कीर्ति; २, हातीं धरलेलें काम यथास्थि-
तपणें तडीस जात असावें अशी जी कोणे कास दे-
वातु कूलता असत्ये तें; ३, हावीर आहे पण याला य-
श नाही स्पणून जेथें जातो तेथें पराभूत होऊन येतो;
३, जाची आपण सेवा केली किं० जास हवर्नमान सा-
वकारी, इ० कांहीं व्यवहार केला असतो त्याणें त्याचे
योगानें आपलें कांहीं हिन झालें असं मानून सन्मा-
नाचा शब्द बोलल्यानें आपल्यास आमंदजनक जो
उत्कर्ष विशेष मिळतो तें; ३, तुझी बाबें किती बरे क-
स परंतु हा तुझास यश देणार नाही भांडून जाईल;
४, कांहीं एक दुर्घटकर्म आपले हातून सिद्धीस गलें-
असतां जो उत्कर्ष प्राप्त होतो तें; ३, याला बहुत बेया-
नीं ओषधें दिव्हीं परंतु गोसां व्याचे हातास यश आ-
लें; यशाला भास येणें स० कांहीं एक व्यवहार किं०
गाय, सेस, मूल, इ० परार्थ त्याणें यथास्थितपणें
जोरोन जाचे परीं असतें त्यास तें तें फल पावयाजो
गेदोस येणें.

यशस्वी, ३ लिं० सं० यशस्विकांचा गरीब जव होऊन जा-
स यश आलें आहे तो किं० दुष्कर कर्म जाचे हातून
तडीस जाऊन जास यश मिळत असतें असा जो पु-
ण्यवान् असतो तो; २, जाचे संवधानें संबंधकर्त्ता
चें उत्तरोत्तर कल्याण होत असतें असा जो भूत्व, श-
स्त्री, अश्व, मणी, धनी, गुरु, द्रव्य, इ० तो.

यष्टि

यष्टि, स्त्री० सं० काठी

यष्टिका, स्त्री० सं० यष्टि.

यक्ष, पु० सं० उपदेव विशेष एक जाति आहे.

यक्षिणी, स्त्री० सं० मंत्रसाध्य एक रेषता आहे.

यज्ञ, पु० सं० अग्निहोत्र्यानें करावयाचें असं एक मोठें
वेदोक्त कर्म आहे; २, ला० ईश्वर परा यज्ञां कर्म त्या-
सही स० याचे समास यज्ञमंडप, यज्ञशाळा, यज्ञ-
कुंड, इ० होतात.

यज्ञवृक्ष, पु० सं० समिरादिद्वारा यज्ञोपयोगी जे पिं-
पळ, उंबर, पळस, इ० वृक्ष ते प्र०

यज्ञशाला, यज्ञशाळा, स्त्री० सं० होमशाळा.

यज्ञोपवीत, न० सं० ब्राह्मणादिक मुंज झाल्या पा-
सून निरंतर जें सूत्र कंठांत धारण करीत असता-
त तें.

याकुती, स्त्री० भांगेचा रांधा करून एक मादक द-
व्य करीत असतात ती.

याकृत, न० माणीक.

याग, पु० सं० यज्ञ.

याचक, पु० धान्यद्रव्य, इ० भिक्षायास आलेला जो
कोणी भिक्षक, गोंसाबी, इ० तो.

याचकवृत्ति, स्त्री० सं० भिक्षकी.

याचणें, सं० मागणें परंतु जापाशीं मागायाचें त्या-
सहीपक्षीं कर्मता येत्ये.

याचन, न० सं० मागण्याचा जो व्यापार तें.

याचना, स्त्री० सं० प्रार्थना पूर्वक विनयानें मागण्या-
चा व्यापार ती.

याचित, ३ लिं० सं० जाविषयीं याचना केली तो परा-
र्थ; २, जापाशीं याचना केली तो मनुष्य तो.

यान्न

यात्रा.

यार

यात्रा, स्त्री० सं० याचना.

यात्रक, पु० सं० दुसऱ्या यजमानाचे यज्ञादिकर्मकर -
णाराजो उपाध्याय ऋत्विज. इ० तो.

याजन, न० सं० उपाध्याय ऋत्विज यांचे जे यजमान
संबंधाने होमादिकर्मे.

याजुष, पु० सं० यजुःशाखा; २, ३ लिं० यजुर्वेदसंबंधी -
जो मंत्रादि तो.

यांच्या, स्त्री० यांच्याशब्दाचा अपभ्रंश.

यात, स्त्री० ब्राह्मण, क्षत्रिय, इ० जी जात ती; २, ३ लिं०
संगन जो काळ इ० तो.

यातना, स्त्री० सं० शरिर, नरक, गर्भवास, इ० संबंधी
भोगावे लागले जे तीव्र दुःख ती.

यातायात, स्त्री० जाणे, येणे, इ० रूप क्लेशप्रद जी अने -
क प्रकारची खटपट ती.

याती, स्त्री० सं० यात प्रथमार्थी.

यात्रकरू, पु० यात्रेकरी.

यात्रा, स्त्री० देवतादर्शन, तीर्थस्नान, इ० पुण्यकर्माचा
उद्देशाने निघून त्या त्या स्थलां जाऊन तेथे करावया -
च्या जी क्षीर, तीर्थस्नान, देवदर्शन, ब्राह्मणभोजन, इ०
विधितो सर्वकरावा इतके जे कर्म ती; २, यात्रेकरू ज -
नाचा जो समुदाय ती; ३, कोणेक देशांतरी किं० ग्रा -
मांतरी जाऊन कांहीं काम न होतां येणे इतका जो कु -
कट व्यापार जाचें फळ तेथें जाऊन आला इतकेच हो -
तें त्यास स्त्र०; ३, जा कामाचे उद्देशाने मुंबईस गेलों
होतो तें काम कांहीं झालें नाहीं उगीच यात्रामान प -
डली; ४, जत्रा; ३, आजन्त्या देवाची यात्रा आहे स्त्र -
णून सारीं दुकानें बिकडे गेलीं; ५, सं० देशांतरास,
किं० यासांतरास जें गमन ती.

यात्रे

यात्रेकरी, पु० तीर्थादि यात्रेचा उद्देशाने जो बाहेर निघा -
ला तो घरीं येई तो पर्यंत; अनेक वचनांपक्षां नपुंस -
कं प्र० होतो.

यात्रेकरू, पु० यात्रेकरी.

यात्रातथ्य, न० सं० वर्तमान इ० दिकांचा जो वास्तविक
खरेपणा तें.

याद, स्त्री० १, हिं० स्मरण; २, वर याद अशीं अक्षरे
लिहून अनेक मनुष्यादि पदार्थांचा क्रमाने स्मरणा -
र्थ लिहितात जो लेख ती, किं० तसें जावर लिहितात
तो कागद इ० ती.

यादगारी, स्त्री० १, हिं० प्रा० याद प्रथमार्थी.

यादगिरी, स्त्री० हिं० यादगरी.

याददास्त, स्त्री० हिं० गाणान् लोकां पाशीं धपद, रव्या -
ल, इ० कांचा जो थोडा बहुत भरणा असतो ती स स्त्र०
यादवान, न० जन्मकालीन तिथिबारादि जा कागदा -
वर लिहिलें असले तो कागद तें.

यान, न० सं० जाजवर, किं० जात बसून जातात अ -
से जे अश्व, पालखी, गाडी, गलबत, इ० तें; जलया -
न, नरयान, इ० सं०; २, गमन.

याम, पु० सं० प्रहर.

यामार्थ, न० सं० बारपरत्वे नित्य एक अर्धाप्रहरपर्यंत
दुर्मुहूर्त पडत असतो तें.

यायी, पु० कोणेक स्थलीं विरकाल रहायाचा नव्हे कां -
हीं कालाने स्थलांतरी जाणारा जो तो त्या पूर्वीचा
स्थलीचा

यार, पु० मित्र; २, धंगड मुख्यार्थी.

यारदा, यारदी, ३ लिं० ओझापाझाचे उपयोगी ल -
हानसहान जें घोडे तो; २, ला० त्या त्या समुदायांत

अग्र

यारी

अग्रगण्य नहेत सरासरी त्यासमुदायाचे भरती-
चे उपयोगी असेजे गोण, मनुष्य, बैल, इ० त्यांस
सं०

यारी, स्त्री० परस्परांचा जो अत्यंत सरव्यभाव ती.

यावत्, भ० सं० यद्ययावत्, उ० आज गावांतील याव-
त् मनुष्य कथेला गेलें आहे; २, जोपर्यंत; उ० त्यां-
ची आमची यावत् मैत्री आहे तावत् काम करून
घ्यावें; यावत् नदी लागे तावत् तुझास पावावयास
येईन; २, जितका; उ० तुझी पुण्यास जा ह्म० याव-
त् स्वरुण तुझास अपेक्षित असेल तावत् मिळेल,
यावत्काल, यावत्संख्याक इ० सं०

यावत्तावत्, अ० सं० विदोषांगाया जो गें नहे ति
तक्यास तितकें होई असें कांहीं एक असणें, बोलणें,
इ० वि०; उ० आमचेयरीं दुभतें यंदा यावत्तावत्
आहे; २, बीजगणितामध्ये अस्पष्टसंख्येचा जो अं-
क त्यासही, संज्ञा ठेविली असत्ये; उ० यावत्तावत्
रूपें.

यावनाल, पु० सं० जो थळा.

यावनी, ३ लि० सं० यवनी.

याज्ञिक, पु० सं० विवाह, मुंज, व्रतोद्यापन, देवप्रतिष्ठा,
इ० कर्मांचे अनुष्ठान चालवायास जाणतो जो ब्राह्म-
ण तो.

याज्ञिकी, स्त्री० सं० याज्ञिकाचें जें कर्म ती; २, ३ लि०
याज्ञिकसंबंधी जो संप्रदायादि तो.

युक्, ३ लि० जो जाशी युक्त तो तद्युक्; नैलयुक्, जलयु-
क् इ० सं०

युक्त, ३ लि० जाचा जाशी योग झाला आहे तो तेणेवीं,
विंतायुक्त शर्करायुक्त इ० सं० प्र०; २, लोकव्यवहार

आणि

युक्ति

आणि शास्त्रव्यवहार यांस अनुगुण अतएव त्या
त्यास्थलीं चांगला दिसायाजो गाजो कांहीं एक अ-
र्थ तो; उ० गरीबांचा समाचार घ्यावा हें थोरांस युक्त-
च आहे; २, स्त्री० युक्तीचा अपभ्रंश.

युक्तायुक्त, न० सं० ग्रंथादिकांतील विचारणीयव-
राबाईट अंश तें.

युक्ति, स्त्री० कोणेंक कार्य जा प्रकारें केलें असतां सि-
द्ध होतें आणि चांगलें लेकर, इ० विवक्षितानुरूप
होतें असा जो करण्याचा प्रकार त्या तें समजाया-
जो गी कोणेकाचे अंगीं बुद्धि असत्ये ती; उ० याचे
अंगांत काम करण्याची युक्ति चांगली आहे; २,
कोणेंक कार्य करण्यास बळाचा, आणि बुद्धीचा, अ-
से दोन प्रयोग करावे लागतात त्यांत जो बुद्धीचा
प्रयोग ती; उ० पायांतील काटा काढणें हें बळाचें
काम नहे यास युक्ति पाहिजे; ३, शब्दादिरूपजे कां-
हीं अर्थ त्यांचे स्वभाव, वाक्कि, संयोग, वियोगादि ज-
न्यगुण, इ० जाणून त्या अर्थांची जा प्रकारें विवक्षि-
तकार्यावर योजना केली असतां तें कार्य विवक्षित-
ानुरूप सिद्ध होतें असा जो सूक्ष्मबुद्धीनें बसवायाचा
तो योजनाप्रकार ती; उ० घड्याळ करायाची युक्ति
मला समजली; कोणेंक गांष्ट कोणेकाचे युक्तीस ये-
णें ह्म० युक्त अशी वाटणें; कांहीं एक युक्तियुक्तीनें क-
रणें, घेणें, इ० स्थलीं त्वग दांडगाई न करितां मोईनें
करणें; युक्तीचा ह्म० जा मध्ये युक्ति आहे असें भाष-
ण, कृति, इ० तो; युक्तीचे वारेनें ह्म० युक्तीचे मार्गानें क-
रणें, इ० कांचें वि०

युक्तिमान्, युक्तिवान्, ३ लि० अनेक युक्ती जाण-
तो तो.

युक्ति

युक्ति

युक्तिवता, अ० कों० युक्तीचा वाटेनें .

युक्त्या, अ० युक्तीनें; २, ३ लि० शत्रुपराजयादिरूप स्वकार्याची युक्ति जाणणारा जो तो .

युग, न० सं० कृत्, वेता, दापर, आणि कलि, हे जे चार कालविभाग ते प्र०, किं० चार मिळून एक तें; युगधर्म, युगमाहात्म्य, इ० सं० जाणावे; २, दय; कर्णयुग, वस्त्रयुग, इ० सं० जाणावे; ३. जो खड .

युगादि, पु० कृतायुगाचे प्रारंभ दिवस जे प्रतिवर्षी येतात ते प्र० .

युगुल, न० दय .

युगूत, स्त्री० युक्तीचा अपभ्रंश .

युग्म, न० सं० दय; २, स्त्रीपुरुषरूप जें मिथुन तें .

युन, ३ लि० सं० युक्त प्रथमार्थी .

युद्ध, न० सं० झूज; वाग्युद्ध, दंडयुद्ध, बाहुयुद्ध, इ० सं०

युद्धकंडू, स्त्री० सं० वीरपुरुषांचे बाहुंस युद्धाचा उल्लंघन नैजी कंडू ति सदृश व्यथा होत्ये ती .

युद्धवीर, पु० सं० युद्धाविषयी जो वीर तो .

युवति, युवती, स्त्री० सं० तरुणी .

युवराज, पु० सं० राजा राज्यपदी असतांच आपल्या हातारवालीं सर्व राज्यांचा कारभार करावा आणि आपले पार्श्वभागे सुरक्ष्य राज्यपदीं बसावे म्हणून जो पुत्रादिक अधिकारी केला असतो तो .

युवराजा, पु० युवराजाचा अपभ्रंश .

युवराज्य, न० युवराज्याचा अपभ्रंश .

युवा, पु० सं० तरुण; २, साठा संवत्सरांनील नववा जो संवत्सर तो .

युष्मद्, सं० तुम्हां; तुमचें ग्रह, तें युष्मद्ग्रह, युष्मत्पुत्र, युष्मदंश, इ० सं० प्र० .

युष्मा-

येणीं

युष्मादिक, तुम्हां दुसऱ्यास लावून बोलावे ओ-

परोधिक बोलावे असा कांहीं डोल असतां प्र०; एथें क्रियापदाचें रूप तृतीयपुरुषवत् होतें; उ० आतां शौर्याचा गोष्टी सांगतां पण ते दिवशीं चोर आले तेव्हां युष्मादिकच पळाले .

यू, अ० कुत्र्यास बलावयाचा शब्द आहे .

यूका, स्त्री० सं० ऊ .

यूथ, पु० सं० समुदाय, मायः पशुपक्षी एतद्वृत्ति .

येऊन जाऊन, अ० वरकड कांहीं नाहीं कायतें एवढेंच असा अर्थ विवक्षित असतां याचा प्र० करितात; उ० वरकड सारी दोलत संपली आतां येऊन जाऊन वतन राहिले आहे तेवढें बिका स्० झालें; तूं येऊन जाऊन मारशील आणि स्त्री काय करणार आहेस; कोणेक स्थलीं नेहमी न असतां कधीं विधीं यावे जावे अशा प्रकारें असण्याचें वि०; उ० मी येथें नेहमी राहणार नाहीं येऊन जाऊन असे न .

येक, ३ लि० एक शब्दाचा अपभ्रंश; एक शब्द पूर्वक समासादि होऊन जे शब्द व्यवहारांत प्रसिद्ध आहेत ते एक शब्दापुढें लिहिले आहेत ते प्रा० येक शब्द पूर्वकही कोणी उच्चारितात, जसें एकंदर, एकमेक, एकीबेकी, एकुणात, एकत्र, तद्दत् सर्व एथें जाणावे .

येडका, पु० एडका, या प्रकारेंच जे एकारादिक शब्द एकाराचें क्रमांत जितके लिहिले आहेत तितके प्रा० येकारादिक उच्चारितात, जसें येथें, येथला, येवढा, इ० .

येजा, स्त्री० कोणेक स्थळास जावें; आणि पुनः मापारें यावें, अशी जी खटपट ती .

येणी, स्त्री० दुसऱ्याकडून यावयाची जी गंजीफांची

तळफ

तलफ ती.

येणें, विवक्षित अवधीपासून आपल्याकडील असा मानलेला जो प्रदेश त्याप्रति कोणेकानें गतिद्वारा प्राप्त होणें; ३० पुण्याहून घरीं येत्येस मयीं त्यास भेटलों; २, वक्त्याचा जो संबोध त्याणें अधिष्ठित झालेला, किं० अधिष्ठित होणारा जो प्रदेश तिकडे त्या वक्त्यानें गमन करणें; ३० अरे नात्या जा रामाजीपंतास क्षणावें मी तुझां कडे येतो कोठें जाऊं नका; तुझीं पुण्यास जात असलां तर मी येतो; ३, कोणेका कालांश, देशांश, किं० अनुक्रमें करून स्थित जो ग्रंथ, व्यवहार, इ० त्याचा कोणेक अंश त्याणें गतिविशिष्ट जो कोणी त्याची आपल्यापर्यंत गति झाल्यामुळे त्यास प्राप्त होणें; ३० दोन घरकांजर चांगला वारा लागता तर बंदर आलें असतें; ज्येष्ठमास आला आतां गलबतां तुंन जाण्याची सोय नाही; यातिहील क्षणाचा तात्पर्यार्थ किं येणें, आणि जाणें, या दाहो धातूचा गति विशिष्ट होणें असा अर्थ परंतु प्राप्य अधिकरणाचे प्राप्तीस जेव्हां प्राधान्य विवक्षित आहे तेव्हां येणें याचा प्र०, आणि जेव्हां अधिष्ठित अधिकरणाशीं जो वियोग त्यास प्राधान्य विवक्षित आहे तेव्हां जाणें याचा प्र० अशी व्यवस्था आहे; ४, कोणेक विद्या, कला, इ० बुद्धीनें धरलें जाणें; ३० याला लिहिणें येतें पण पढणें येत नाही; ५, राग, लोभ, दया, ज्वर, स्वरूप, फल, पुष्प, पान, लोणां, बाळवी, इ० याणीं अंतःकरण, शरीर, दृष्ट, भूमि, इ० जीं आपलाहीं उत्पत्यधिकरणें त्यांचा गयीं उत्पन्न होणें; ६, कांहीं एक प्रमेय

वस्त

वस्त कोणेंक परिमाणाशीं तुल्य भरणें; ३० ही अंगही तोळा भर वजन येईल, तो गांव एथून चारकोस येईल; ७, कांहीं एक कृतीनें निर्मित जो आकार विशिष्ट भित्त, इ० पदार्थ त्याणें चांगला वांकडा, इ० आकारवेशिष्टें करून सिद्ध होणें; ३० हें पागोटें चांगलें आलें नाही अणखी बांध; ८, अवस्थादिरूप जो कोणेक धर्म त्यानें कोणेकानें पावणें, किं० तो अवस्थादिरूप धर्म कोणेकाप्रति प्राप्त होणें; ३० घर अगदीं मोडकळीस आलें आहे; दूशिची दिल्लीस तर तो कोधास येईल; तां, आयास, आबयास, एतत्प्रत्ययांत सर्वधातूंपुढें याचा योग होतो तेव्हां तत्तद्वात्वर्थ कर्तृशक्तीनें करायास किं० घडयास शक्य होणें असा अर्थ; ३० ते धनीपडले त्याशीं उत्तर करतां येत नाही; प्रसंग पाहून बोलोच यास येईल; न, इत, एतत्प्रत्ययांत जे सर्वधातु त्यांपुढें याचा योग झाला असतां त्या त्या धात्वर्थाचे कांहीं काळ सतत असणें अशा अर्थाचे द्योतन होतें; ३० बडील वर्तत आले त्या प्रमाणें आह्मीं करीत आलों; प्रवासाद्यर्थ कोणी निघाला असतां त्याचे जे जाणें त्या अर्थी; मंगलाद्यर्थ येणें याचा प्रयोग करितात; ३० आतां आह्मीं येतो कृपा आसोचारी; ९, न० दुसऱ्याकडे आपलें पावयाचें असतें जे कृणादि ते.

येणें जाणें, न० कोणेक स्थळीं कोणेकाचा यावें जावें असा असतो जो राबता तें; ३० श्रीमंताकडे त्यांचें येणें जाणें आहे; तुझीं आमचे कडलें येणें जाणें अगदीं सोडलें हें काय; २, येणें देणें;

३०

येणें

योग

उ० येथें आमचें येणें जाणें होतें तें उकळायास आ-
लों होतों -
येणें प्रमाणें, अ० एणें प्रमाणें -
येतां जातां, अ० सर्वदा अनेकवार; उ० तो येतां जातां
बायकोस विव्या देतो -
येता जाता, पु० मार्गानुरोधास्तव विवक्षितस्थलीं
प्राप्त होणाराजो कोणी वाटसरू, इ० तो; उ० मार्ग-
वरचा आंबा हा येत्याजात्याचा त्याजवर घण्याची
सत्ता चालत नाही -
येता पाया, पु० द्रव्यादि चोहोंकडून येऊन एकत्र जमून
समृद्धि होत असावी अशा विषयीं अनुकूल असतो
जो काळ तो -
येतेकरी, ३लि० रा० विद्या, कळा, इ० अनायासानें लोका-
रजास पाठ येतें तो -
येरजार, येरझार, स्त्री० कोणेक स्थलीं कांहीं का-
र्यो देवानें जी रवे पती. तद्विषयीं आलस्य, अनादर,
इ० असतां प्र०; उ० दहावेळ गेलों पण गांठ पडत
नाहीं आतां माझानें येरझारा करवत नाहींत -
येरधार, स्त्री० येरझार -
येरू, ३लि० ग्रं० पूर्ववाक्याचा ठायीं जाणा ना मनिर्देश
केला असतो त्याचा परामर्श कर्तव्य असतां या स-
र्वनामानें करितात, याचा प्र० प्रथमांतच आढळतो,
उ० सीता स्वर्ण लक्ष्मणा धांव, येरू स्वर्ण लक्ष्मी
माव -
येबा जाचा, पु० येणें जाणें -
येडा, न० यडा शब्दाचा अपभ्रंश -
येडावंत, ३लि० यडास्त्री;
योग, पु० कोणेक पदार्थ पदार्थांतराशीं लागला अ-

सतां

सतां त्यांचा परस्पर होतो जो संबंध तो; उ० लोहा-
स परिसाचा योग झाला असतां स्फूर्ण होतें; सुंदी-
स शर्करेचा योग झाला असतां समधात होत्ये; २
कोणेक अर्थाचा कोणेक अर्थाशीं सामीप्यसंब-
धादिरूपजो संबंध तो; उ० तो चांगला होता पण
त्या दुष्टाचा योगानें नासला; ३, कार्यमात्र होण्या-
स निमित्त भूतजो ईश्वर संकल्पजो जीवांस कार्य
वरून अनुमित होतो तो; उ० तिला नहाण यावें
आणि तिचा वादला मरावा असा कांहीं योग होता;
हा अर्थ घेऊनच कालयोग, देवयोग, प्रारब्धयोग,
इ० स०; ४, कोणेक कार्य सिद्ध्यर्थ कोणेक वस्तू-
ची तत्कार्यसाधक व्यापारीं जी योजना तो; उ०
आमचायूवर एरंडेलाचा योग प्रदास्त आहे; ५, प्रा-
णवायूचा निरोधानें अंतःकरणाची एकाग्रता क-
रावी असा एक शास्त्रोक्त ईश्वरप्राप्तीचा उपाय आ-
हे तो; योगसाधन, योगमार्ग, इ० स०; ६, ईश्वर
प्राप्त्यादिकार्याविषयीं उपायभूतजें भक्त्यादिक
त्यास स० भक्तियोग, कर्मयोग, ज्ञानयोग, इ० स०;
७, पंचांगाचे अवयव विष्कंभादिकजे सत्तावीस
ते प्र०

योगनिद्रा, स्त्री० ईश्वराची जी निद्रावस्था ती -

योगमाया, स्त्री० ईश्वराची जी मायारूप शक्ति ती -

योगराजगुगुल, पु० एकरसायन आहे -

योगराजगुगुलु, पु० योगराजगुगुल -

योगरूढ, ३लि० प्रकृति प्रत्ययाचा किं० इतर अनेक
पदांचा परस्परयोग होऊन सिद्ध झाला होत्यातां त्या
अवयवार्थानुरोधानें सामान्यार्थी रूढ नसून अर्थ
विशेषांमात्र लोकांत रूढ असतो असा जो शब्द तो;

जसें

जसे अंगरखा या द्वाद्यापासून अंग राखले जाते जे-
णेकरून या व्युत्पत्तीने अंग रक्षणोपयुक्त पदार्थम-
न्नाचा बोध द्यावा तो हा शब्द योगरूढ आहे म्हणून व-
त्त्वविशेषाचा मात्र बोध होतो.

योगशास्त्र, न० सं० जामध्ये प्राणायामादिद्वारा अं-
तः करणाचे एकाग्रतेचा उपाय सांगितला आहे,
असे सहा शास्त्रांतील एक शास्त्र आहे.

योगक्षेम, न० पु० सं० अन्नाद्यादनादिद्वारा आपले
प्रपंचाचा जो निर्वाह तोते; उ० आजपर्यंत त्या सत्सु-
रूपाचा आश्रय होता तेणेकरून योगक्षेम बराच
होत होता आतां कठीण.

योगिनी, स्त्री० सं० देवताविशेष आहे.

योगी, पु० प्राणनिरोधादिद्वारा योगजाला सिद्ध झाला
आहे तो.

योग्य, ३ लि० उचित; उ० पालखीजी आहे ही श्रीमंता
स योग्य; यास्त्रीस हानवरा योग्य आहे; २, विद्यादि
द्वारा प्रतिष्ठित, सभ्य, असा जो मनुष्य तो; उ० या गा-
बांत चार ब्राह्मण योग्य आहेत, चार अयोग्यही आ-
हेत; १, सजातीय पदार्थ समुदाया मध्ये तत्तद्गुणवेशि-
ष्टेकरून इतर सजातीय पदार्थापेक्षां जो प्रशंसाई
तो; उ० अवघ्या मंडळीत बापूजीबाबांचे अक्षर यो-
ग्य आहे.

योजक, ३ लि० कांही एकाची योजना करणारा जो तो.

योजकूक, स्त्री० योजना.

योजणे, कोणेक अर्थात कोणेक अधिकारपद, किं०
शास्त्रपराजयादिरूपकाम, इ० कांवर नेमणे; उ० त्या
मामलतीवर रामाजीपंतांस योजले; त्याजकडे
तगाददार जर चांगला कणक्या योजाल तर पे-
क्याचा

क्याचा उगावा होईल; २, कोणेक पदार्थ कोणेक
पदार्थाशी संबंध करणे परंतु जे पदार्थ परस्पर सं-
बन्ध होऊनच विवक्षित कार्योपकारक होतात त्यां-
चा तो संबंध वाच्य असतां प्र०; उ० रथाशी घोडे
योजले; धनुष्याशी बाण योजला; ३, कोणेक गो-
ष्ट अशी अशी या या प्रकारे करावी; इ० रूपे संकल्पि-
णे; उ० आह्मी काम योजले ते जर सिद्ध झाले तर
तुम्हासही कांहीं प्राप्त होईल; ४, कोणेक अर्थ को-
णेक कार्यावर किं० कोणेक अधिकारपद, इ० कांवर
नेमाचा अशा प्रकारे अंतःकरणाने धरणे; उ० तु-
म्हीवर योजला होता त्याचे रासकूट मिळत नाही;
५, आवेनासा, किं० सूचेनासा झालेला जो कां-
ही शब्द किं० अर्थ तो चित्ताचे एकाग्र करून म-
नांत आणणे.

योजन, न० सं० चारकोशरूपजे अश्वप्रमाण ते.

योजना, स्त्री० सं० योजण्याचा जो व्यापार ती.

योजित, ३ लि० सं० योजिला तो.

योद्धा, पु० सं० युद्ध करण्याविषयां जो समर्थ तो.

योनि, स्त्री० सं० स्त्रीव्यक्तीचे जे उपस्थ ती; २, ला०
त्यात्या जाती मध्ये उत्पन्न होणे, वास करणे; इ०
विषयां विवक्षित जी ती जाति ती; उ० चवऱ्यांय-
शीं लक्षयोनि भोगाव्या तेव्हां नरदेहाची प्राप्ति होत्ये;
३, तत्तत्पदार्थांचे जे समवायिकारण ती; उ० मेघ
हा धूमयोनि आहे; ४, जगाचे निमित्त कारण जे
ईश्वरकाल, इ० त्यासही स्त्र०; उ० ईश्वर हा जगयोनि
होय.

योनि संबंध, पु० विवाहद्वारा जो परस्पर संबंध तो.

योगिक, ३ लि० सं० प्रकृतिप्रत्यय, किं० इतर अनेक
अर्थ

योनि

रक्त

अर्थवतशब्द यांचा परस्पर योग होऊन अवयव शक्त्यनुरोधानें अर्थ स्थावयाजोगा सिद्ध झालेला जो विशिष्टशब्द तो.

योनि संबंध, पु० सं० योनिद्वारकजो परस्परांच्या संबंध तो.

योवन, न० सं० तारुण्य.

योवराज्य, न० सं० युवराजाचा जो अधिकार, किं० कर्म.

र, करणें याचा योगी, प्र०; अ० रडणें या अर्थी संकेता-
नें ह्म०

रंक, पु० लोकानीं मानायास कारण भूतजें धन, विद्या,
पराक्रम, इ० कृतमहत्त्व तें जापाशीं नाहीं अतएव
केवळ तुच्छ हलका जो पुरुषादिक तो; उ० साधुपु-
रुषास राजा आणि रंक बरोबर दिसतात.

रकटा, पु० रा० आगवळ.

रकटें, न० जुनें, फाटके जें कांबळें तें.

रक्त, न० रक्तशब्दाचा अपभ्रंश, प्रथमार्थी प्र०

रक्तओढ, स्त्री० रक्तओढ.

रक्तम, स्त्री० यावत्संख्याकद्रव्यावर एकदां देणें, घे-
णें, ठेवणें, इ० व्यापार विवक्षित असतो तावत्सं-
ख्याक जे तें रुपये, इ० द्रव्य ती एक; २, हिशोब, इ०
करायासाठीं लिहितात जो अंक राशि ती; कोणे-
कानें रक्तमेस येणें ह्म० जेर येणें, किं० उबघाईस
येणें; उ० तो इतका उद्दाम घोडा होता पण त्याचा-
बुक स्वाराचे हातीं जातांच दोन दिवसांत रक्तमेस
आला: अहो हें तुमचें घर रक्तमेस आलें आहे आ-
तां

तां मोडून नवें बांधलें पाहिजे.

रक्तमाला, पु० कांहीं एक कारणार्थ अनेक रक्तमा-
जा कागदावर मांडिल्या असतात तो कागद;
प्रायः राजकीय व्यवहारीं प्र०

रक्तमी, ३ लिं० जाविषयीं एक वेळ नेम ठरला अ-
सतो त्यांत बारंवार अधिक उणें स्थावयाचें नाहीं
आणि त्या अधिकाऱ्याकडून एका एकी निघा-
याचेंही नाहीं असें जें शेत, चाकरी, इ० किं० तत्संब-
धी धारा, इ० किं० तें कूळ, चांकर, इ० अधिकारी तो.

रक्ताना, पु० लिहावयाचे कागदास उभ्या मोडी पाडू-
न जे अनेक विभाग पाडितात ते प्र०

रक्त, न० सं० शरीरांत एक द्रवरूप धातु आहे जी-
चा रंग तांबडा असतो तें; रक्ताचा जो स्वाद तो रक्त-
स्वाद, इ० स० होतात; २, ३ लिं० रंगानें रंगलेला जो
पदार्थ तो; ३, अनुरक्त; ४, तांबडा.

रक्तओढ, स्त्री० हगतांना रक्त पडतें अशी जी हगव-
ण लागते ती.

रक्तचंदन, पु० एक वृक्ष आहे.

रक्तचंदनी, ३ लिं० रक्तचंदन संबंधी जो पदार्थ तो.

रक्तपरमे, न० रक्तप्रमेह.

रक्तपिती, स्त्री० एक कुष्ठरोग आहे.

रक्तपित्ता, ३ लिं० रक्तपितीरोग झाला आहे जा-
सतो.

रक्तप्रमेह, पु० शिश्नद्वारानें रक्तस्रवणें असा एक प्र-
मेहांत भेद आहे.

रक्तबाळ, पु० रा० एक रोग आहे.

रक्तबीज, पु० टेंकणास ह्म०

रक्तबोंबाळ, ३ लिं० कापणें, फुटणें, इ० कारणा-

मुळें

मुळें आंतून रक्त निघून कांहीं त्याला बरबटलें
आहे कांहीं रवालीं गळतें आहे अशा अवस्थेंतें
पावलाजो हस्तपादाद्यवयव तो; २, पु० को० त्या अ-
वयवाची जी ती तशी अवस्था तो; ३० हाताचा रक्त
बोंबाळ झाला.

रक्तबोळ, पु० ओषधोपयोगी एका दृक्षाचा नीक आ-
हे तो.

रक्तमोक्षण, न० सं० शरीरांतील रोगांश बाहेर पडा-
वा ह्मणून जळू लावणें, फांसण्या, शिराच्छेद, इ०
द्वाराजें कांहीं रक्ताचें निष्कासन करितात तें.

रक्तरोडा, रक्तरोहिडा, पु० एक झाड आहे.

रक्तवान, पु० शाईविकून उपजीविका करितो तो; २,
श्रीमंत लोकांचें घरां पानें, द्रोण, आणि शाई, यांचे
कामावर जो ठेविला असतो तो.

रक्तवानी, स्त्री० रक्तवानाचें जें कर्म ती.

रक्तसांड, स्त्री० को० रक्तमोक्षण.

रक्तांबर, ३ लि० रा० रक्तानें भरल्यामुळें लाल झाला
जो शरीरावयव, वस्त्रें, भूमि, इ० तो.

रक्तावणें, रक्ताळणें.

रक्ताळणें, पोंतगळू, जरवम, इ० आंतून रक्तखवे अ-
शा द्रव्यें पावणें.

रक्ताक्षी, पु० साठांसंबत्सरांतील अद्वाबन्नाचा संब-
त्सर तो.

रक्तिमा, पु० सं० लालपणा.

रक्त्याबोळ, पु० रक्तबोळ.

रखडणें, रा० कांहीं एक कार्याचे उद्देशानें जो प्रवृत्त
झाला त्याणें तें कार्य धडपणें न होई आणि आ-
पलीही सुटका न होई असें झाल्यामुळें काहीं काल

त्या

त्या कार्यारवालीं कंटाळा येई अशी विपत्ति भोगी-
त असणें; २, कोणेकानें दुरवण्यात खितपत प-
डणें.

रखमंडळ, न० रा० आंगल्येचा गल्यावर राखउड-
विल्यामुळें होत्येजी त्याजाग्याची घाण तें.

रखरख, स्त्री० कांहीं एक रोगादिविकृतीनें जी
कोणाएकास खारबा सुटायो जीमी पोटांत आग
होत्ये ती.

रखरखणें, रखरखीनें युक्त होणें.

रखरखाट, पु० ग्रामादिस्थलावर असतो रख-
रखीतपणा तो; २, पोटांत अतिशयित होत्ये-
जी रखरख तो; पड, ह्मे धा० प्र०.

रखरखीत, ३ लि० दृक्षांची छाया, ओलें तृणादि,
पाणी, इ० कृतजो थंडावा, आणि स्निग्धपणांतो,
जेथें नाहीं असें जें देशग्रामादि स्थल तो, किं० आ-
र्द्रां स्निग्धांशजामध्यें नाहीं असें जें रुक्ष अन्ना-
दिभक्ष्य तो.

रखवाली, स्त्री० कोणेक अर्थ कोणी नेईल, खाई-
ल, किं० जाईल, इ० नक्काबें ह्मणून त्याचें रक्षण क-
रण्याचें जें काम ती.

रखा, स्त्री० गोंवरी, लाकूड, इ० जळलें असतां होतें
जें भस्म ती.

रग, स्त्री० मनुष्यादिकांचा बलादिकृतजो ताळा ती;
२, रोग, विकृति, इ० कांची उत्तरोत्तर चढव्हाझा
अशी जी बलावस्था ती; प्रा० मोड, उत्तर, धा० प्र०;
३० यागळबाचें रक्तकाढतांच रग मोडली; ३, हा-
त, पाय, पाठ, इ० शरीरावयवांस जी एकसारखी
कळ लागत्ये ती.

रंग

रंग, पु० चक्षुरिंद्रियानेमात्रजाणले जातात असेजे नीलत्व, पीतत्व, शक्लत्व, इ० पदार्थनिष्ठ गुण ते प्र० वस्त्र, चित्र, इ० पदार्थरंग बायासाठीं विवक्षितजो हिंगूळ, पेवडी, नीळ, सफेता, इ० पदार्थतो, किं० तींहीं करून मिद्धकेलें जें द्रव्य तो; ३, गान, कीर्तन, तमाशा, भाषण, इ० कांचा लोकांचीं अंतःकरणे रमायाजोगा पडतो जो शोभाविशेष तो; ३० आजचे गाण्यास रंगचांगला आला; ४, मनुष्य, वृक्ष, वाग, शेत, इ० पदार्थ, किं० संसार, व्यवहार, इ० गोष्ट, इ० कांची मध्ये परिपूर्ण शोभा येत्ये अशी जी दशा तो; ३० नुगतासा संसार रंगास आला तो बायको मेली; हा वागचांगली मेहनत झाली तर दोन वर्षीनीं रंगास येईल; ५, कोणेक गोष्ट केली असतां शोभायाजोगा प्रसंगानुरूप त्या गोष्टीचा येतो जो समय तो; ३० दाल जोडीचा गोष्ट महजांत निघाली आहे; जर तूं दाल जोडी मागशील तर पहा, मागण्याचा रंग आहे; ६, कोणेक परोक्ष गोष्ट, इ० कांची कांही एक चिन्हावरून एथें पूर्वीं अमुक गोष्ट झाली असावी, किं० अमुक स्थलीं अमुक गोष्ट एव्हां होत असावी, किं० उद्यां प्रा० अमुक गोष्ट द्यावी, इ० रूप, किं० हा चोर असावा, इ० रूप मनात येत्ये जी संभाव्यता तो; ३० आज गर्मी होत्ये तेव्हां पाऊस पडेल सा रंग दिसतो; हें पोर फार खोडया करतें आहे आतां माररचाण्याचे रंगास आलें असें वाटतें; ७, बरेपणा, वाईटपणा, हिताबहपणा, इ० यद्यत्प्रकारेवेशिष्ट्यें करून त्याच्या वर्तमान, व्यवहार, इ० गोष्टीचें स्वरूप ध्यानांत येतें ते ते प्रकार

कार प्र०; ३० कां, आज तुमचे घरचा कसा काय रंग आहे; एव्हां तुम्ही चला मग तेथें जसा रंग दिसेल तसें करतां येईल; ८, शिमगा, विवाह, इ० कांचे अंगत्ये एकमेकांचे अंगावर रंगाचें पाणी टाकावें असा करितात जो समारंभ तो; ९, गंजी फांतील जे राजे ते आपल्या आपल्या पानारुद्धां प्र०; १०, खेळायाचे सोंगट्यांत जीं चार चतुष्टये असतात तीं प्र०; रंग सई होणें, किं० रंग होणें ह्म० पळ्यारंगाचा चारी सोंगट्या आपले पुढील पदावर येऊन बसणें; ११, सोदेगिरी, मत्तपणा, इ० दिसायाजोग्या मनस्वी जावेष्टा तो; ह्म० भंगकरी रंग अकूकरीचाळा, तंबारबूबापडा भोळा; १२, सं० नृत्य, नाटक, मल्लयुद्ध, इ० पाहायासाठीं करितात जी सभा तो; कोणेका नें रंगांत येणें, ह्म० कोणेक विषय सरवाचे ठायीं मग्न होऊन इतर विषयांकडे भान न राही अवा अवस्थेतें पावणें; रंगाची मोटा बांधणें, ह्म० विवादिकां मध्ये ईषन्मात्र आपला जय झाला असतां आणखी दुसऱ्याचे अधिक पराजयार्थ प्रवृत्त नहोतां नितक्यांत आढोपून घेणें; रा० याच अर्थीं रंगाचा मोटा बांधून येत असा अनेक वचनांत निषेध गर्भित ही प्र० होतो; ३० त्याणें मीचुकलों ह्मटलें झालें आतां काय रंगाचा मोटा बांधावयाचा आहेत.

रगड, स्त्री० चंगळ.

रगडणें, कोणेक पदार्थ दोहो पदार्थांचे राटींत सां पडवून, किं० वर भार घालून निष्पीडित करणें; २, दपटणें; ३० याणें पंचवीस लाडू रगडले;

भल

भल त्याचेंच पागोटें रगडलें नीं चालला .
रगडपट्टी, स्त्री० चंगळपट्टी; २, रगडमल्लाचें जें क-
र्मती; ३० नीट विचार करून अर्थ लिहीत जा उ-
गीच रगडपट्टी करून का .

रगडमल्ल, पु० जाचे आंगीं काम करण्याची युक्ति
नाहीं आणि काम कोणत्या रीतीनें केले अस-
तां नीट नेट कें होईल, इ० विचार न करितां केव-
ळ आंगबळानें काम करण्याचा स्वभाव जाचा
त्यास ह्म० ३० बारीक काम असेल तें यास सां-
गून का हा आपला रगडमल्ल आहे नासून दा-
कील; २, जाचे आंगीं स्फुरे खपणा, नाजुक प-
णा, नाहीं आणि सामान्य रीतीपेक्षां आका-
रानें मोठा असा जो दागिना, पात्र, वस्त्र, भाकर,
इ० पदार्थास ह्म० .

रगडमल्ली, स्त्री० रगडमल्ल पणा .

रगडा, पु० संकुचित स्थलामध्ये अनेक मनुष्यादि
जमले असतां होत्ये जी अनिश्चित दाटीनो; २,
करणांचे, किं० करायास पाहिजे जो अवका-
श त्याचें अल्पत्वा मुळे संसारादिसंबंधी कामा-
ची होत्ये जी दाटी, जिचे खालीं करणारा थकून
जातो तो; ३० सारे कामाचा रगडा एकावरच
पडतो त्याणें काय करावें; आज कामाचा रग-
डा आहे आसला यावयाला फावणार ना-
हीं .

रंगडाव, पु० गंजिफा खेळण्याचा एक प्रकार
आहे .

रगडून, अ० कडकाऊन; ३० रगडून पाऊस पडेल ते-
हो गर्मी मोडेल; रगडून दोन जाब साल करावे ह्म०
काम

काम होईल; २, तगडून; ३० रगडून जेव चाला
याचें आहे; रगडून बांध नाहीतर रुढेल .

रगडया, ३ लिं० दपड्या .

रंगडया, स्त्री० नाना प्रकारचे रंग त्या, अनेक वच-
नीं प्र० .

रंगण, न० भोंवरा खेळायकरितां मंडलाकार रेषे-
नें आहत जो प्रदेश करितात तें; रंगणात येणें
ह्म० कोणे कातें उद्देशून त्याचे परोक्ष निंदा, क-
ज्जा, इ० करणारा जो कोणी त्याणें प्रसिद्ध पणें तें
निंदादिकरायास त्याचे समक्ष येणें; ३० पाठीमा-
गें बडबडून फळ काय अवसान असलेंतर अ-
सारंगणांत ये मग पाहीन .

रंगणें, वस्त्रादिक विवक्षित रंगानें विशिष्ट होणें;
२, गान, ईश्वरभक्ति, इ० कांची गोडीलागून त-
दितर कोणताच विषय रुचून ये असा जो सुख
संस्कार अंतः करणावर होतो तद्दिशिष्ट अंतः
करणानें किं० त्या मनुष्यादिकानें होणें .

रगत, न० रक्त .

रगत ओढ, स्त्री० रक्त ओढ .

रगदार, ३ लिं० रंगेल

रंगदार, ३ लिं० जाचे आंगीं रंगभ्यांगला आहे तो
पुष्पादि पदार्थ; २, रंगेला .

रंगदेवता, स्त्री० गाणें, कीर्तन, पुराण, भाषण, इ०
कांस जिचा प्रसादानें रंग येतो अशी एक रंगा-
भिमानिनी देवता मानितात ती .

रंगपंचमी, स्त्री० फाल्गुन वद्य पंचमी .

रंगबाजी, स्त्री० रंगडाव .

रंगमहाल, पु० नाना प्रकारचे विलास करायाक
रितां

रितां आरसे, चित्रे, इ० कांनीं सुशोभितजी श्रीमं-
तलोक जागा करितात तो .
रंगमूर्ति, स्त्री० सं० कीर्तन, गायन, इ० कां स रंग ये-
ण्यास कारणभूत जे सभ्य रसिकजन त्यांस स्तुती
नें स्त .
रंगलूट, स्त्री० गंजी फांचे डावांत सर्वांचीं पाने एक
रंगाचीं चपडलीं असतां तो हुकूम फुकट जातो
आणि पाने सर्वांनीं लुटून घ्यावीं असा एक प्र-
कार आहे ती .
रंगविणें, कोणाएकाचे तोंडावर चारवविणें .
रंगाडा, पु० रगडा; २, चरक रस काढायाच्या .
रंगामेजी, स्त्री० दिवाणखाना, इ० स्थलांस ना-
नाप्रकारचे रंगानीं चित्रे, वेलबूट, काढून शोभा-
र्थ चितरण्याच्याजो संस्कार ती .
रंगारी, पु० वस्त्रे रंगवून उपजीविका करितात अ-
शी एक जाति आहे .
रंगी, ३ लिं० रंगेलाजो मनुष्य तो .
रंगीत, ३ लिं० कुसंबा, हिंगूळ, इ० रंगानें रंगविले-
लाजो वस्त्र, काष्ठ, इ० पदार्थ तो .
रंगीन, रंगील, ३ लिं० दे० रंगेला .
रंगीला, ३ लिं० रंगीन
रंगेल, ३ लिं० जाचे आंगीं रंग बहुत असाजो मनुष्य,
अश्व, इ० तो .
रंगेल, रंगेला, ३ लिं० गाणें, तमाशा, स्वकूचंदना-
दि विषयांचा उपभोग, थहा, मस्करी, या विषयां-
वर जाची फार रुचि असाजो आनंदी, रसिक,
मनुष्य तो .
रंगेली, ३ लिं० रंगेला .

रग्या

रग्या, ३ लिं० रंगेल .
रघत, न० दे० रगत .
रघतरोडा, पु० रक्तरोडा .
रचणी, स्त्री० दे० रचण्याच्याजो व्यापार ती .
रचणें, दगड, विटा, किं० वाक्ये, पदे, पदार्थ, इ० जे
अवयवभूत पदार्थ ते एकावर एक, एकापुढें ए-
क, इ० विवक्षित प्रकारें परस्पर संबद्ध करून भिं-
त, गंज, श्लोक, मसलत, इ० अवयवभूत पदा-
र्थ निर्मिणें; २, विवक्षानुरूप आकार होई, अ-
सें दगड, भांडीं, इ० पदार्थ एकावर एक एकावर
एक मांडणें .
रचना, स्त्री० भिंत, गंज, श्लोक, इ० किं० तदवयव
जे दगड, पदे इ० त्यांच्या रचण्याच्याजो व्यापार,
किं० प्रकार ती; उ० मी पदे योजलीं आहेत आ-
तां श्लोकाची रचना मात्र करायाची आहे; अने-
क पदांची एकापुढें एक एकापुढें एक अशी रचना
केली असतां श्लोक होतो; या कित्याची रचना
चांगली आहे; २, अवयवरचून सिद्ध होतो जो अ-
वयवी ती; उ० भिंत, स्त० एक रचना विशेष आहे .
रचित, ३ लिं० रचलेलाजो तो .
रज, न० सं० धूळ; २, पुष्पसंबंधीजो परागतें; ३, स्त्रि-
यांचें रतुसंबंधीजें रुधिर तें; ४, रजोगुण .
रज, पु० रूबर्णादि धातूच्याजो केवळ बारीक कण-
तो; रजाचा गज करणें, स्त० पोषण पालनादिकें
करून कोणएकास लहानाचा मोठा करणें .
रजई, स्त्री० वस्त्राचे पोटीं कापूस घालून शिंवून
निजनेस मणीं पांघरायास जें पांघरुण करिता-
त ती

रजक

रजक, पु० परीट.

रंजक, ३लि० भाषणादिद्वारा दुसऱ्याचें अंतःकरण
रंजवितो तो; याचे समास मनोरंजक, सभारंजक.
जनरंजक, इ० जाणावे.

रंजक, स्त्री० बंदूक, तोफ, इ० पेटवायाकरिता त्या-
चा कान्यावर घालितात जी दारूती; २, फटाका.
तोटा, बाण, इ० कांमध्ये जी दारवेची वात करून
भरित असतात ती; रंजक पिणेंसु० तोफ, इ० कांचा
कान्यावरची मात्र दारू जळून बार नहोतां राहणें,
रंजक उडणें, झडणें, इ० स्थली चकमक झडणें.

रजःकण, पु० सं० धूळ, पराग, इ० कांचाजो बारीक
कण तो.

रंजकदाणी, स्त्री० रंजकेची दारू ठेवायाचेजें आ-
कारविशेषाचें पात्र असणें ती.

रंजणें, कोणेक शब्दादिविषय गोड लागल्यामुळें
अंतःकरण स्वरूप होत्सातें उद्देगादिदुःखें
विसरून त्या विषयावर लागून राहणें पक्षीं ता-
दृश अंतःकरण विशिष्ट मनुष्यादिकांसही क-
र्तुत्व होतें.

रजत, न० सं० रुपें प्रथमार्थी.

रंजन, न० गान, स्तुभाषित, इ० विषय सेवित अ-
सतां उद्देगादि दुःखाचा विसर पडून अंतःकर-
णास होत्येजी स्वरूपता तें; मनोरंजन, सभा
रंजन, इ० स०.

रजनी, स्त्री० सं० रात्रि.

रजपूत, पु० एक हिंदुलोकांत हिंदुस्थानांत जाति
आहे.

रजब, पु० ३ हिं० यवनी महिन्यांतील सातवा
मास

मास तो.

रजस्वला, स्त्री० सं० ऋतुमतीजी स्त्रीती.

रजा, स्त्री० ७ हिं० कांहीं एक कार्याविषयीजें को-
ण एकाचें अनुमत ती; २, चाकरास चाकरीवरून
न कांहींकाल किं अगदीं देतात जो निरोप ती; ३,
कोणीकोणास आपल्याजबळून इतरवजा-
ण्यास देतात जो निरोप ती.

रजावंतीनें, अ० कोणाएकाचा अंतःकरणाचा सं-
तोषानें; उ० त्याचे रजावंतीनें हें वस्तु मी आणि-
लें.

रंजित, ३ लि० सं० अनुरंजित.

रंजीस, ३ लि० उत्साह मनोरथ याचा भंग झाल्या-
मुळें खिन्न झालाजो मनुष्यादितो; कोणेकानें
रंजीस येणेंसु० मठ्यास येणें; उ० यादुरवण्यानें
मला रंजीस आणलें; हें किडबाड लिहिणें यानें
तरमी रंजीस आलोंचा.

रजोगुण, पु० सत्त्वादिकजे प्रकृतीचे तीन गुण आ-
हेत त्यांतील एकजो गुण जाचे योगानें विषया-
दि प्रीति, काम, इ० उत्पन्न होतात तो.

रजोगुणी, ३ लि० जामध्ये रजोगुण बहुत आहे
तो.

रजोदर्शन, न० सं० ऋतुदर्शन.

रज्जब, पु० हिं० रजब.

रज्ज, स्त्री० सं० दोरी.

रज्जळणें, जाकामास विशेष खेपा, इ० प्रयत्न न-
को हें मनांत असतां तेथें कराव्या याबयाजो-
ग्या तादृश प्रयत्नानें युक्त होणें.

रटमट, अ० भात, इ० कानें सशब्द शिजणें, वाजणें,

इ० वि० रटमट होणें, करणें, ह्म० भात, इ० कानें
 शिजतानां रटमट वाजणें
 रटमटणें, भात, इ० कानें शिजत्ये समयां रटमट
 असें वाजणें .
 रटरट, अ० रटमट .
 रटरटणें, रटमटणें .
 रटाला, ३ लि० लठ्ठ दांडगा जो मनुष्य, किं० स्त, व-
 स्त्र, भाकर, दागीना, इ० पदार्थ तो .
 रट्ट, पु० मनुष्यादिकांचा दाट जमलेला जो समुदाय
 तो; २, जाडजी भाकर तीस निंदेनें ह्म० .
 रट्टा, पु० मुष्टि, इ० कांचा जो दट्ट दोला तो; २, रटाला
 जो पदार्थ त्यास ह्म०; ३, कामाचा रगाडा तो; ४,
 मनुष्यादिकांचा जो सुसोडा तो .
 रड, स्त्री० काहीकाल सनत रडत असावें अशी जी
 पोर इ० कांस अवस्था होत्ये ती; घे, लाग, इ० धा० यो-
 गीं प्र०; २, शोक, दुःख, इ० संबंधी जा गोष्टी ती;
 ३० मला अन्न नाही, वस्त्र नाही, साखू गांजत्ये, अ-
 शी रड दिवस भरही लोकां पाशीं सांगत फिरत्ये; ३,
 कोणेंक गोष्टीचे धडगतीचे प्रतिपक्षीचा जो भाव
 ती; ३० यंदा पावसाची रडच दिसत्ये; रड गाणें, ह्म०
 रडसांगणें; कोणेंकानें रडीमयेणें, ह्म० कोणेंक
 कामांत अतिवासल्यामुळे, किं० थकल्यामुळे, किं०
 चिरडीस आल्यामुळे, आतां रडेल असें वाटायो जो
 ग्या दडोस येणें .
 रडका, ३ लि० निरंतर रडण्याचा स्वभाव जाचा तो
 मुलगा, इ० किं० कोण एक कार्याविषयांजाला उ-
 त्साह नाही, निरंतर रडगात असावें अशा स्वभावा-
 चा जो मनुष्य, किं० तसा त्याचा कारभार, बोलणें,

इ०

इ० तो; २, रडत्ये समयांचें सारखें जें मुख, ती
 मुदा, तो शब्द, भाषण, इ० तो .
 रेंडका, पु० विधुर .
 रेंडकी, स्त्री० विधवा स्त्रीस निंदेनें किं० दुर्बल स्व-
 र्णन प्रसंगा ह्म० .
 रेंडकीमुंडकी, स्त्री० दे० केवळ निराश्रित अनएव
 दुर्बल जी विधवा ती .
 रेंडकुंडा, ३ लि० रडण्याचे पूर्वदशेस आल्यामुळे
 आतां रडेल अशी जाची मुखश्री दिसां लागली
 तां; किं० त्याचेनें तसें तोंड तो .
 रडकुंडीस, अ० येणें, किं० परतणें, याचा योगी
 प्र०; कांहीं कामांत अतिवासल्यामुळे, किं० कां-
 हीं दुःख सोसवें नासें झाल्यामुळे आतां रडूं ला-
 गावें अशा दशेनें पावणें .
 रडगाणें, न० रड द्वितीयार्थी .
 रेंडगोलक, पु० विधवेचा ठायां जारा पासून उत्प-
 नि होऊन एक जाति झाली आहे तो .
 रडणें, शारीर व्यथा शोक, दर्प, प्रेम, इ० कांचे यो-
 गें अंतःकरण शिथिल झाल्यामुळे बाष्पोद्गम
 होऊन मुखविकास व्हावा, कंठांतून ध्वनि निघा-
 वा अशी जी क्रिया होत्ये तद्विशिष्ट कोणेंकानें
 होणें; २, कोणेंक गोष्टीविषयीं रडगाणें; ३,
 कोणेंकानें उद्देशून शोक करणें; ३० मी तुझ्या-
 ला कशाला शब्द लावूं आपले कर्मास रडतां;
 ह्म० सदांमरे त्याला कोण रडे; ४, कोणेंक व्य-
 वहार दुर्दशारूप परिणामास पावणें; ३० चा-
 रदिवस मामलत होती तीही रडली, आतां ला-
 गले भीक मागायाला; ५, उद्योगाची निष्फ-
 लता

लता वर्णनीय असतां कांहीं एक व्यापार करणे या अर्थी निंदेने प्र० करितात; उ० आजपर्यंत मामलत रडत होती तेव्हां काय आझाळा दिलें तें आतां देणार; तुझी काम कराल रडाल. वाडक आहे; ६, कोणेक कर्माचा परिणाम अनिष्ट झाल्यामुळे खेदविशिष्ट होऊन राहणें; उ० तूं लोकर जाह्यून तुला सांगतो तूं जात नाहीस मग रडशील; या अर्थी रडत जाणें, बसणें, येणें, भसे प्र० होतात; रडतराऊत घोंडयावर बसविणें ल० जास जाका माविषयी उत्साह नाही आणि नाहीं नाहीसणतो त्यास त्या कामाविषयी प्रार्थनादिकें करून दुसऱ्यानें प्रवृत्त करणें.

रडतरडत, अ० करणारास जें उत्साहादि असावें आणि कार्यामध्ये जी त्वरा, समृद्धपणा. इ० असावें त्याचांचून मंदपणें सरासरी कांहीं एक काम होणें, करणें, चालणें, इ० वि०.

रडतरडत, अ० रडतरडत.

रडतलक्ष्मी, स्त्री० सर्वकाल जास उत्साह नाही आणि रडगाण्याचा स्वभाव जाचा असा जो पुरुषादिक त्यास किं० रडकेंजें पोर, इ० त्यास ल० रडतोड्या, ३लिं० सर्वकाल रडगाण्याचा स्वभाव जाचा तो; किं० रडतोच आहे काय अशी जाची मुद्रा दिसत्ये तो.

रडवा, ३लिं० रडका; रा० रडवापरतणें ल० रडे आल्यामुळे मुखश्री पालटे अशा अवस्थेतें कोणेकानें पावणें.

रंडा, स्त्री० सं० रंडकी.

रडारड, स्त्री० कोणी मेल्ला, गेल्ला, इ० कारणानें मो-

ठें

ठें दुःख झाले असतां अनेकानीं रडू लागवें असा जो व्यापार चालतो ती.

रडारोई, स्त्री० रा० शोकादिकानें अतिवाधित रडणें, ऊर बडवून घेणें, इ० रूपजो आकांत ती. रडिवणें, कोणेकानें कोणेकास दुःख देऊन रडिस आणणें; उ० मला या कामानें दोन वर्षे रडिलें तेव्हां एकदां शेवटास गेलें.

रडी, स्त्री० रा० रड्डी; रडीस येणें ल० रड्डीस येणें. रंडी, स्त्री० वेश्या, कसबीण, दासी, इ० रूपजी सामान्य वनिता ती; २, दे० गंजी फांतील जी नादर ती; ३, रड्डी.

रंडीरबोर, ३लिं० दे० रडीवाल.

रंडीबाज, ३लिं० वेश्या, इ० रंडीचें व्यसन जास आहे तो.

रंडीबाजी, स्त्री० रंडीबाजाचें कर्म ती.

रंडीवाल, रडीवाल, ३लिं० रड्डीरवाण्याचा किं० रड्डीस येण्याचा स्वभाव जाचा तो.

रडूं, न० रडे

रडूंरडूं. अ० करणें याचा योगी प्र० कोणेका कामाविशीं कोणेकास प्रवर्तवीत असतां त्याणें अनुत्साहामुळे अनेक प्रकारची रडगाणें.

रडें. न० शोक, भय, दुःख, प्रेम, हर्ष, इ० कारणानें अंतःकरणा शिथिल होऊन बाष्पोद्गम. मुख विकास, कंठध्वनि, इ० श्रावयाजोगाजो विकार विशेष होतो तो.

रड्डी, स्त्री० दे० खेळामध्येजो लबाडीनें खोटे खेळण्याचा प्रकार ती; खाणें, घेणें, वा धातूचा योग होतो; रड्डीस येणें ल० आपल्यावर डाव ला-

गल्या

गल्यामुळे चिरडीस यणे.

रडीखोर, रडीवाल. ३लिं. रंडीवाल.

रड्या, ३लिं. सर्वकाल रडण्याचा स्वभाव जाचा तो; २, ला. केवळ मंद चालणारा राहाट्याबेल.

इ. त्यास ह.

रण, पु. सं. युद्ध; रणवीर, रणधीर, रणशूर, रणगंभीर, रणबाघ, रणतूर्य, रणभूमि, रणांगण, इ. समास जाणावे; रणभुमणें ह. पूर्वी जाठिकाणी रण झाले होते त्या ठिकाणी पिशाचादिकांचा शब्द होत असणें.

रणकंदळ, न. रा. परस्पर आवेशानें जें पराकाष्ठेचें युद्ध ते; २, ला. जांत हाणा मारी, अरेतुरे, होत्ये असें जें पराकाष्ठेचें कज्जा, भांडण, इ. तें.

रणखांब, पु. युद्ध करायाचें असतां उभयसेनेचा मध्ये मर्यादार्थ जो स्तंभ पुरितात तो.

रणंग, स्त्री. फोड येतात आणि आग होत्ये असा एक रंग आहे तो.

रणगाडा, पु. ओझे वहायाचे उपयोगी जो मोठा गाडा तो; २, रा. बेल, घोडे, यानीं ओढायाचा जो तोफेचा गाडा असतो तो.

रणतुंबळ, न. तुमुलजें युद्ध ते; २, ३लिं. अतिशयित जें भांडण, मारामार, कज्जा, इ. त्यांस ह.

रणनेवरा, पु. जो बाहेर चालला असतां पुढे होलारानीं बाघें वाजवीत असावें आणि पागोट्याचे समळे कटले असावेत, इ. डोंल बाळगणारा जो शिपाई तो.

रणधीर, ३लिं. युद्धांत जास भय वाढत नाही असा जो शूर, मनुष्यादि तो.

रण

रणरण, स्त्री. मध्यान्हादिस मयीं सूर्याचे उन्हाचे संतप्ततेचा होतो जो अतिशय जेणें करून बाहेर पड्यासही कठीण पडतें ती; रणरण करणें ह. मध्यान्हास मय, ऊन, निरवारे, ज्वरविशिष्ट शरीर, इ. कानीं स्पर्शन, दर्शनादिकरण्यास अशक्य पडायाजोगी अति संतप्तता पावणें.

रणरणणें, मध्यान्हादिस मयीं उन्हाची उष्णता अतिशय दशेते पावणें; ३. ग्रीष्मर्तु लागतां चरणरणू लागलें; २, ऊन, निरवारे, इ. कानीं अतिशयित संतप्त होणें; ३. खुळीत निरवारे रणरणतात.

रणरणीत, ३लिं. अतिशयित संतप्त जें शरीर, निरवारे, ऊन, इ. तो.

रणबाघ, न. रणांत वीरांस जाचा नादानें उत्साह प्राप्त होतो अशीं जीं शंख, दुंदुभि, इ. बाघें तीं प्र.

रणशिंग, न. वाजवायाचें जें पितळेचें शिंगासारखें वाद्य असतें तें.

रणस्तंभ, पु. रणखांब.

रणांग, पु. रणंग.

रत, ३लिं. सं. जा विषयावर जाशी प्रीति तो त्या विषयी; ३. विषयरत, स्त्रीरत, कामरत, कर्मरत, इ. समास जाणावे; २, न. मेधुन.

रतणें, रमणें प्रथमतृतीयार्थी; ३. चित्तवृत्ति रतली हरिपार्थी.

रतन, न. रत्नाचा अपभ्रंश.

रतनजोत, स्त्री. डोळ्यांत घालायाचे उपयोगी औषध आहे.

रतन

रत्नपाररबी, पु० रत्नपाररबी.

रत्नबाव, स्त्री० रा० लहानजें पाटाचें पाणीं बाहात
असतें तें शिंपायाकरितां सांचून ठेवायासाठीं
जीहवदासारबी खळी करितात ती.

रत्नल, पु० रत्नल

रताळी, स्त्री० रताळ्याची जीवेल ती.

रताळें, रताळें, न० एक भक्षणोपयोगी मूळ आ-
हे तें.

रति, स्त्री० कांहीं एक विषयाचाठाणीं प्रीतिपूर्वक
जीआसकिती; २, मेधुन; ३, कामदेवाची जी स्त्री
ती; ४, शृंगाररसाचा जो स्थायी भाव होतो ती.

रती, स्त्री० पुं० मोत्यें, हिरे, इ० वजन करण्याचें एक
वजन आहे, जा चार गुंजाभार तीन भरतात; २,
देवदशा.

रतीब, पु० उकाडातृतीयार्थी; २, खुराक.

रत्नल, पु० सुतीलुतीसरुपयेभारजें वजन तो.

रत्न, न० हिरा, माणीक, मोती, इ० तें; रत्नपरीक्षा, र-
त्नशाला, इ० स०; २, समुद्रमथनापासून उत्प-
न्न झालेले चंद्र, अमृत, लक्ष्मी, इ० चतुर्दशपदा-
र्थने प्र०; ३, ला० सामान्यरीतीपेक्षां विशेषयु-
क्त करून विशिष्टजो त्यास इतरापेक्षां उत्कृष्टता
वर्णनीय असतां आरोपानें स्त्र०; ३० हा घोडा ए-
क रत्न आहे; ४, संसार, सभा, इ० अधिकरण
जाचे योगानें शोभतें आणि जाचे अभावीं वि-
शोभित दिसतें असा जो मूल, पंडित, दीप, इ० प-
दार्थ तें; ३० संसारांत मूल हें रत्न आहे.

रत्नखचित, ३ लिं० हीरकादिक रत्नें अनेक जास
जडलीं आहेत असा जो सिंहासन, अलंकारादि-

क

क तो.

रत्नजडीत, ३ लिं० रत्नखचित.

रत्नदीप, पु० सं० दीपकार्य निर्वाहक प्रकाराकजें र-
त्न तो; पाताळादिलोकीं कथा प्रसिद्ध आहे.

रत्नपाररबी, ३ लिं० रत्नांची पारख आहे जास तो.

रत्नाकर, पु० सं० रामेश्वरापासून आलीकडील
पश्चिमेचे आंगचा जो समुद्र तो; २, सामान्य समुद्रा
सही स्त्र०.

रथ, पु० प्रा० घोड्यानीं ओडीत न्यावयाचें चक्रा-
नीं विशिष्ट असें एक राजादिकांचें वाहन आहे.

रथकार, पु० शास्त्रप्रसिद्ध एक हिंदूत जाति आ-
हे.

रथसप्तमी, स्त्री० मायवत्स सप्तमी.

रथी, पु० सं० मुख्यस्थानीं रथावर बसलेला अ-
सतो जो योद्धा तो; २, रथावर बसून एका रथ-
स्थासह वर्तमान एकदा युद्ध करणारा जो वीर
तो.

रथोत्सव, पु० सं० वाजतगाजत देवाचारथ मिर-
वत जावा असा जो उत्सव करितात तो.

रथोत्साह, पु० सं० रथोत्सव.

रद्, ३ लिं० रद्.

रदकर्ज, न० हिं० घेतल्या कर्जाची जी फेडतें; २,
मागील रहात आलेलें जें जुने कर्ज त्यास को-
णी स्त्र०.

रदबदल, स्त्री० कोणेकानें स्वेष्टकार्याविषयीं प्र-
वृत्त व्हावें, किं० स्वानिष्ठापासून निवृत्त व्हावें ए-
तदर्थ त्यास भीड घालण्याचा जो व्यापार ती

रदबदली, स्त्री० हिं० रदबदल.

रद्

रह, ३ लिं० तत्तद्व्यवहारीं अनुपयुक्त कोटीत गणनी-
य झालाजो तो; होणें, पडणें, असणें, इ० धा० प्र०; उ०
हीचांगली पोर्था मिळाल्या पागून ती पहिली रह प-
डली.

रहा, पु० दे० माती, शेण, इ० कां० चाजो गाग तो.

रही, स्त्री० रह झालेले जे कागद, त्यांचा समुदाय ती
रंधणें, लांकूड रंध्यानें साफ करणें.

रंधन, न० भात, इ० शिज विण्याचा जो व्यापार ते.

रंधप, न० कों० रांधप.

रंधपी, पु० रांधपी.

रंधवणें, रा० रुधे असा करणें.

रंधा, पु० रुताराचें लांकूड साफ करणाचें एक आऊ-
त आहे तो व त्याणें करितात जो लांकूड साफ कर-
ण्याचा संस्कार तो.

रंध्र, न० सं० छिद्र; रंध्राचे पण, रंध्राचे पी. इ० सं०

रप, कण, कन, कर, दिशीं, दे० अतु० तळहाना नें श-
रीरावर मारणें; चिखल, इ० कांत पाय, इ० जाणें,
भरणें, इ० कां० चें वि०

रपका, पु० दे० धपाटा.

रपटणें, दे० रपाटणें.

रपाटरवान, पु० सामान्य प्रमाणापेक्षां मोठा असून
न नाजूक न व्हे असा जो पदार्थ त्यास स्.

रपाटणें, रपटणें प्रथमार्थाचां चून.

रपाटा, पु० चपराकेचा जो मोठा प्रहार तो; २, पिशा-
च बाधा या अर्थाचां चून रपाटा तो; ३, रपाटरवा-
न; उ० केवदी थोरली रपाटा भाकर; या अर्थी आ-
रोपानें प्रयोग होत असतां ही पक्षीं विशेषण वत्
लिंग कार्ये ही होतात; उ० केवदी रपाटी भाकर.

रपा

रपाटून, अ० रगडून.

रफू, स्त्री० पु० वस्त्राचें छिद्रादि बुजवाया करितां पु-
त्तीनें रुनें भरून संधान करण्याचा एक प्रकार
आहे; २, तेणें करून उत्पन्न होतो जो वेस्त्र भागती
तो.

रफूगार, पु० रफूचें कसब करून उपजीविका क-
रितो तो.

रफेदफे, अ० दफेरफे.

रफूत, पु० कोणें कर्माचा नेहेमी जो व्यासंग तो;
उ० आलीकडे घोड्यावर बसण्याचा माझा रफ-
त मोडला; २, कोणें कस्थलीं कोणें काचा जावें या-
चें असा असतो जो परिपाठ तो.

रबक, न० एक तंतुवाद्य आहे.

रबकण, रबकन, अ० रपकन.

रबकर, रपदिशीं, अ० रबकण.

रबडगा, पु० अनेक कामाचा जो रबडगा तो.

रबरब, अ० शब्द होई अमें चिखल, इ० कांत गम-
नादि प्रसंगीं पाय जाणें, किं० ते पाय बाजणें, इ०
क्रियांचें वि०

रबरबाँ, अ० रबरब.

रबरबीत, ३ लिं० पिंड करून गेलें असतां होऊं नये
इतका पातळ झाला जो चिखल, पीठ, इ० पदार्थ
तो.

रबाब, न० एक तंतुवाद्य आहे.

रबिलारबर, पु० हिं० यवनी महिन्यांतला
चवथा मास

रबिलावल, रबिलोवल, पु० हिं० यवनी
महिन्यांतला तिसरा महिना.

रबी

रबी, स्त्री० हिं० पर्जन्यकाळ समाप्त झाल्यानंतर पिकणारे जे दिवस गहू, शाक, इ० धान्यती.

रबी, स्त्री० हिं० रबी.

रंभा, स्त्री० सं० एक अप्सरा स्वर्गी आहे; २, कदली-वृक्ष; ३, पु० गवत काढायचे एक आऊत आहे.

रमजान, पु० हिं० यवनी महिन्यांतील नववा महिना तो.

रमण, न० कांही एक विषयाचा ठायीं चित्ताचा रमण्याचा जो व्यापार ते; २, पु० जास्त्रीचा उपभोक्ता जो पुरुष तो तिचा; ३, राधारमण, सीतारमण, इ० रमणकडीप, न० सं० एक डीप आहे.

रमणा, पु० भोंवता कांहीं भित, इ० रूप आचारकरून अनेकांस दक्षिणादि द्याव्या करितां जे रमणीय स्थल करितात तो.

रमणी, स्त्री० सं० कांता.

रमणीक, ३लिं० रमणीय जे स्थल तो.

रमणीय, ३लिं० दर्जनादिद्वारा जाचे साक्षात्काराने चित्त समाधान पावून जाजवर बसते असा शोभिवंत जो जागा, मूर्ति, देवालयादिरचना, काव्यादि प्रतिपादित अर्थ, इ० तो.

रमणें, कांही एक विषयाची गोडी लागल्यामुळे तेथे चित्तवृत्तीने आसक्त होऊन राहणें; ३, पुष्पाचे सुगंधावर भ्रमररमतो; २, बागबगीचा; चोंदणें, इ० उपभोग्य जे विषय तदुपभोगद्वारा कोणे कांने चित्तवृत्तीस विनोद करित काळ घालविणें; ३, लवकर जा बाटेस रमून को; २, कोणे कानें कोणे काहीं मेधुनार्थ संगत होणें.

रमत रमत, अ० हिं० बागबगीचा, चोंदणें, वायु, इ० कांचे

कांचे उपभोगद्वारा कर्मणूक करित करित जाणें येणें, चालणें, इ० कांचे वि०; ३, एकदा पुढें कशा-लाजातोस एकमेकांचे सोबतीने रमत रमत जाऊं.

रमते रमते, अ० हिं० रमत रमत.

रमल, पु० हिं० पंचरशी फांसे करून तद्वारा सुहूर्तादि पाहायचे एक यवनी शास्त्र आहे तो.

रमली, ३लिं० हिं० रमल जाणणारा तो; किं० रमल संबंधी फांसे, मत, इ० तो.

रमा, स्त्री० सं० विष्णूची जी स्त्री ती.

रमारम, रमारमी, स्त्री० हिं० परस्पर एकमेकांत वजाकरायाची जमा, आणि खर्च, एतदुप कोणे कव्यवहार संबंधी जीं दोन प्रकरणें त्यांची बरोबरी-ती; ३, यंदांचे व्यवहारांत तोटा नाही, नफा नाही, रमारमी झाली; हिरोब केला असतां आमची बाकी त्याजकडे निघणार नाही, त्याची आमचेकडे निघणार नाही सरासरी रमारमी होईल असें वारतें.

रम्य, ३लिं० सं० रमणीय.

रयत, स्त्री० हिं० राजा, पाटील, कमाबीसदार, इ० जे भूमीचे धनी त्यांचे भूमीची बसती. कृषि, इ० द्वारा वहिवार करून त्यांचे सत्तेत राहणा राजा लोक तो त्या राजादिकांची.

रयताचा, पु० रयतपणा; २, को० रयतेचा जो स-सुदाय तो; ३, त्या राज्यांतील रयताचा स्वरूप आहे.

रयाळ, पु० एक रुप्याचे नाणें आहे.

रर, अ० करणें याचा योगी प्र०; रकरणें.

रब, स्त्री० एका पाठीमागून दुसरा त्याचे मागून तिसरा, अशे क्रमाने गमेन करणारे मनुष्यादिकांची किं०

किं० उत्पन्न होणाऱ्या सतत लागलीजी ओळ ती;
२, पु० सं० व्यक्ताव्यक्तजो साधारण शब्द तो; कंठ-
रव, मेघरव, इ० स०

रवका, पु० रा० कांहीं एक रवाळ पदार्थाचा जमले-
ला, किं० तोडून काढलेला जो लहानसा गोळा, तु-
कडा, तो; उ० कलिंगड चांगलें असलें लगजे त्या-
चे रवके तोड तोडून खावयास बरे.

रवखोब, पु० रा० घराचे रवीसजा रवांघण्या देतात
त्या प्र०

रवण, न० दे० मुंग्याचा जो समुदाय ते.

रवणें, रेंवणें, रेंवणें या अर्थी.

रवेंथ, न० पु० गोमहिष्यादि दिशफ पशु एकदां स-
रासरी चार्डन गिळलेला चारा पुनः बारीक क-
रायासाठीं मुखांत बाहेर आणून चघळण्याचा
करितात जो व्यापार ते तो.

रवेंथणें, रा० रवंथकरणें; २, ला० कोणेक पदार्थ
चघळीत चघळीत पुष्कळ वेळ खात बसणें.

रवेंदळणें, रवेंदाळणें, ढवळणें, इ० दारा पाणी,
इ० तळचामळ बरयेऊन गदूळ होई असें करणें.

रवेंदाळा, पु० रवंदळण्यामुळे झालीजी पाणी, इ०
कांची दुर्दशा तो.

रवेंधें, न० रा० अनेक प्रकारचे उधेंमाधें अन्न एकत्र
कालवलेलें जें गोमहिष्यादिकांस खायासाठीं ठे-
विलें असतें ते.

रवरव, स्त्री० शैत्यादिकानें शरीरास, किं० अकल-
कारा, पिंपळी, इ० भक्षिल्यामुळे जिद्धेस जो वेदना
विशेष उत्पन्न होतो ती.

रवरवणें, शरीर, किं० तदवयव रवरवीनें युक्त होणें.

रवरवी, स्त्री० रवरव; २, एक ओषधी आहे जी-
चें पुष्प रंगलें असतां जिद्धेस रवरव कटुत्वे ती.
रवळनाथाचें कूळ, न० रा० जाचेघरीं धान्यादिका-
ची आठचार दिवसांची देरवील बेगमी नाही, अ-
सा जो उत्पन्न भक्षी हरिदी त्यास स०

रवळी, रेंवळी, स्त्री० रेंवळी.

रवा, पु० कणीक, तांदळाचें पीठ, इ० कांतील केव-
ळ बारीक अंदाविराळा कादिला असतां जो जा-
डा कणांदा राहतो तो; २, गूळ, साकर, कणेदार
तूप, इ० जे तत्संबंधी जो कणांदा तो; ३, गुळाची-
देंप, किं० गूळ, साकर, इ० कांथा जो खडा तो; ४,
सोने, रुपें, इ० कांथा जो रजतो; किं० अलंकारादि-
कांस जोडणें, इ० विषयीं उद्दिष्ट जो त्यांचा तुकडा तो;
कोणेकानें रवा काढणें स० तसलेलांतील धातूचा
तुकडा दिव्यार्थ बाहेर काढणें; ५, कुंकुमाद्यर्थ
तासून रंगवितात जें हळकंड तो; ६, रहांदाचे क-
णेकडास, किं० गाडी, इ० संबंधीचा काचे मारव्या-
स सभोवताले उभे मारिले असतात जें लांकडा-
चे तुकडे ते प्र०

रवानगी, स्त्री० हिं० पाठवणी; २, विवक्षित का-
थेदिशें करून देशांतरीं कोज, किं० दारुगोळा, इ०
द्रव्य गलबत, इ० पदार्थांचें जें प्रेषण ती.

रवाना, ३ लिं० हिं० करणें किं० होणें याचा योगी
प्र० अ०; कागद, इ० पदार्थ, किं० मनुष्यादि त्यांस
स्थलांतरीं जावयाकरितां मार्गस्थ करणें, किं०
त्याणी होणें; रवानाचंद्र, रवानामिती, स० जादि-
बशीं कागद रवाना होतो त्या दिवसाचा चंद्र, मि-
ती, असा अर्थ.

रवा सुद गी, स्त्री० रोरेवे, सनदा, चिठ्या, इ० जाज-
बर बार करितात तो कोगद ती.

रवाळ, ३लि० दाणेदार जी साकर, गूळ, इ० पदार्थ
तो.

रवि, पु० सं० सूर्य; २, रुई सणून झाड तो.

रविवार, पु० आदित्यवार.

रविचासर, पु० सं० आदित्यवार.

रवी, स्त्री० दधियुसळ्याकरितां जें काष्ठाचें चंद्रक-
रितानती; २, रा० घराचा तुळ्यांवरच इंद्रकदिलें
असतां मांडाबळ ठेंगणी होत्ये सणून त्या तुळ्यां-
वर हात दोन हात लहान रवां बण्या देऊन जो उंचीक-
उळा भाग बाढवितात ती.

रवेकड, न० रहाद; भाक, यां सरवाळा वयाजोगें जें लांकू-
डतें.

रवेस, पु० स्त्री० संसारादिका विषयां उत्तम जी रीति
तो ती.

रशीक, ३लि० रसिकाचा अपभ्रंश.

रश्मि, पु० सं० किरण.

रस, पु० जिद्धेनें जाचें प्रत्यक्ष होतें असा जो भक्ष्या-
दिपदार्थ निष्ठ, स्वारटपणा, तिरबटपणा, तुरटप-
णा, मधुरपणा, इ० जो गुण तो; २, जाचा अंतःक-
रणांत संचार होऊं लागला म्हणजे रति, उत्सा-
ह, कारुण्य, विस्मय, हास्य, भय, कंटाळा, क्रोध,
हे भाव उत्पन्न होनात, असें जे नायक, नायिका,
वीरपुरुष, इ० कांचा हृदयांत अंतःकरणवृत्तीचे
भेदक शृंगारादिभाव होतात ते प्र०; ३, भाष-
णादिव्यवहारामध्ये जी गोडी असत्ये तो; ३० आ-
तां याचा बोलण्यांत अगदी रस नाही, आतां या व्य-
वहा-

हारांत कांहीं रस राहिला नाही; ४, पदार्थाचा ठायीं
जो द्रवांचा असतो तो; ३० धोव्याचा रंग काढून
धोव्यास लावावा म्हणजे बरें होतें; ५, ओषधादि
कोणेक पदार्थांत मिसळल्या मुळें त्यांतील कां-
हीं अंश घेऊन निघतें जें पाणी तो; ६, रुबणीदि
धातूंचा जो अग्नि संयोगानें द्रव होतो तो; ७, तेळ.
तूप, गूळ, मीठ, इ० जे शास्त्रपरिगणित आहेत
ते प्र०; ८, सं० पारद; ९, गंधक; १०, उदक.

रसकणें, रा० कांहीं एक विषयावर लक्ष्य लागल्या
मुळें कांहीं एक काल निकडेच रमणें; ३० त्या मु-
लाला कांहीं खेळणें देऊन अंमळ सारसकी व
आणि तूं जे बून पे.

रसकापूर, पु० एक ओषधोपयोगी पदार्थ आहे.
रसद, स्त्री० हिं० गांवचा कमाविसदार, महालक-
री, इ० अधिकारी प्रजांपासून घेऊन सरकारात
भरितो जें द्रव्य ती, किं० गांव, इ० संबंधी मामल-
त, इ० अधिकार पतक रून तत्संबंधी पूर्वीच जें
सर्कारांत द्रव्य भरितात ती.

रसदभरणा, पु० मामलतीसंबंधी रसदेखाजो
भरणा तो; २, फौजेचे बरदास्तीकरितां या-
मांतगादिकां पासून पाठवितात जें धान्य, दारू.
गोळा, इ० सामान ती.

रसदी, ३लि० हिं० सर्कारांत रसद देऊन पतक रू-
न घेतलेला जो गांव, महाल, इ० तो.

रसना, स्त्री० सं० जिद्धा रस जाणाऱ्याचा विषय
असतां प्र०.

रसनेंद्रिय, न० सं० रसनारूप जें इंद्रिय तें.

रसबाळ, रसबेळ, रसबेळी, स्त्री० केळीमध्ये

एक जाति आहे, तिबेवि०
 रसवाळ, रसवेळ, न० रसवेळ केळीचे जे फळ त्या-
 चें वि०
 रसभंग, पु० गानादिसंबंधी श्रोते, इ० कांचे वित्तवृ-
 त्तीनें गृह्यमाणजो प्रवर्तमान रस असतो त्या-
 चा मध्ये कांहीं विषयांतर प्रसक्ति, इ० कारणा-
 मुळे होतो जो विघात तो.
 रसभरित, ३ लि० रसानें भरलेला जो फल, भाष-
 ण, इ० तो.
 रसभरू, ३ लि० रसानें भरलेला जो फलादि प-
 दार्थ तो.
 रसभोजन, न० आम्ररस प्रधान जें ब्राह्मण भो-
 जन करितात ते.
 रसरंग, पु० मकरसंक्रातीचे दिवशीं कुंकुम आ-
 णि गूळ हे दोहों पात्रांत भरून ब्राह्मणास देता-
 त तो.
 रसरसणें, निग्वारे, अग्नि, इ० कानीं प्रखरपणें
 संतप्त असणें, किं० ज्वर, अग्नि, सूर्याचें ऊन,
 यांचे योगानें शरीर, बूल, पाणी, तवा, इ० अ-
 ग्निवत् तापणें; २, शरीराचा ठायीं तारुण्यानें
 भरावस्थेस येणें.
 रसरशीत, ३ लि० रसरसलेळा जो शरीर, बूल,
 निखारे, इ० पदार्थ तो.
 रसवडी, स्त्री० एक तोंडी लावाया करितां मसा-
 ल्याचे रसानें युक्त हरभऱ्याचे पिठाचा वडया
 करितात त्या प्र०
 रसवंती, स्त्री० एक ओषधी आहे; २, भाषणा-
 चा ठायीं जी गोडी तीतें लक्षून बागिंदियास स्तु-
 तीनें

तीनें स्म०
 रसवांगें, न० मसालेदार रसानें युक्त जें शिज-
 वून सगळें वांगें करितात ते.
 रसविक्रय, पु० तेल, तूप, इ० रसांचा जो विक-
 य तो.
 रससिंदूर, पु० एकरसायन आहे.
 रसज्ञ, ३ लि० सं० पदार्थमात्राचा ठायीं जो रस
 त्याचें मर्म जाणणारा जो तो; उ० गाणें चांगले
 असलें तरी रसज्ञाचा बून फुकट जातें; पुण्याचे
 मकरंदाचा रसज्ञ भ्रमरासारिखा दुसरा कोणी
 नाही.
 रसा, पु० भुरकामारून खावयाजोगा तोंडी लावा-
 या करितां मसालेदार एकरस करित असतात
 तो.
 रसाणें, न० रा० रसरशीत नि खान्याचा जो समु-
 दाय तें.
 रसातल, रसातळ, न० सप्त पाताळांतील ए-
 क आहे; २, कोणेंक व्यवहारादि रसातळास ने-
 णें, जाणें, इ० स्थळीं निःशेष होई असा बुडला जा-
 णें; पोट रसातळास जाणें स्म० श्रुधेनें पाठीशीं ला-
 गणें.
 रसाभास, पु० काव्य, नाटक, भाषण, इ० कांचा
 ठायीं प्रवर्तमान जो श्रृंगारादि रस असतो तो पु-
 रता न होतो कांहीं विरुद्ध रसाचा आंत संक्रमण-
 ला, इ० कारणा मुळे होत्येजी रसाचा दुर्दशा तो.
 रसायण, न० रसायनाचा अपभ्रंश.
 रसायन, न० सं० पारद, गंधक, इ० कांचा रांधा, इ०
 करून जें मायादि निर्मितात ते.

रसासणे, रसरसणे.

रसाळ, ३लिं० जामध्ये रसपुष्कळ आहे असा जो फलादि पदार्थ तो; २, बरकाजो फणम तो.

रसिक, ३लिं० गान, काव्य, इ० रसावर प्राति विशेष असून त्यांतील मर्म जाणतो तो; २, थडा मस्करीगोडभाषण, इ० द्वारा दुसऱ्याचे आणि आपल्या अंतःकरणवृत्तीस जाप्रकारे विनोद होई त्या प्रकारे वर्तण्याचा स्वभावजाचा तो

रस्ता, पु० मार्ग.

रस्सा, पु० मोठी जाडजीदोरी तो.

रस्सी, स्त्री० दोरी.

रहदारी, स्त्री० हिं० कोणा एकाचा घरी किं० मार्गादिकाचा ठाया येण्या जाण्याची जी बहिबाट चालली असत्ये ती; ३० या मार्गाने मध्यरात्रपर्यंत माणसांची रहदारी चालली असत्ये.

रहंवर, पु० ग्रं० श्रेष्ठजो रथ तो.

रहवास, पु० दे० रफ्त; २, रहिवास.

रहस्य, न० सं० विवक्षितेतरांस समजून दाब्याची नक्के, अशी जी गुप्त गोष्ट ते; ३० तुमचे काही रहस्य बोलापाचे असले तर मापली कडे जातो; २, परस्परांचा जो परमसरस्य भाव ते; ३० तुमचे आमचे रहस्य जिथवर होतें तीं तुम्हां आमचे काम करीत होतां आम्हां तुमचे करीत होतो; ३, परस्पर मित्रभावाने मिळून थडा, मस्करी, बागडणे, बोलणे, इ० रूप आनंदाने जी कीडा, ते, किं० वाक्यादिकांतील जो तात्पर्यार्थ ते; ३० तुम्ही बोलतां पांतील रहस्य माझे ध्यानांत आले नाही; ४, कोण एक कार्य केले असता त्यापासून विवक्षितानुरूप फल

बें

बेंअसाजो तनत्कार्याचा ठाया योग्यताविशेष असतो ते; निबंध असतांच प्र०; ३० सराफीचे व्यवहारांत आतां काहीं रहस्य राहिले नाही; रहस्यांत येणे, स्त्र० मोठ्या आनंदांत येणे.

रहा, स्त्री० कोणेक व्यवहारी वर्तणुकेची जी रीत ती; ३० चवघांची रहाजशी असेल ती प्रमाणें तुम्ही चाला.

रहाट, पु० जाचे परिभ्रमणाने कूपादिकांतून जलादि निघते, स्फटास पीळ पडतो, दोऱ्या वळल्या जातात, इ० अनेक कार्ये होतात अशीं जीं चक्राकार त्या त्या सोईचीं काष्ठादिकांचीं यंत्रे केलीं असतात तीं प्र०.

रहाटगाडगे, न० जाळा लांटे बांधलेली माळ लाविली असत्ये असा जो पाणी काढायाचा रहाट ते; २, ला० जामध्ये एकवेळ बरे व्हावे, एकवेळ वाईट व्हावे अशी परंपरा चालली असत्ये असा जो हा जन्म मरणरूप प्रपंच, सावकारी, इ० व्यवहार त्यास स्त्र०.

रहाटणे, कोणेक कामांत कोणेकाने बहुत दिवस पडल्यामुळे अभ्यस्त होणे.

रहाटबड, स्त्री० को० बेलरहाट, किं० पायरहाट, एतत्संबंधी प्रकरण जांत कणा, रवे, खापेकड, लोटे, तुंबे, इ० सामग्री लागत्ये ती.

रहाटवणी, न० को० आगरशिंपणे इत्याद्यर्थ रहाटगाडग्याने काटिलेले जे पाणी ते; ३० या एबदे मोठे आगरास पाद असता स्त्र० जे ठीक, रहाटवण्याने किती स्त्र० शिंपाल.

रहाटागर, पु० न० को० रहाटवण्याने च शिंपला जातो

जातो आगर तो ते .

रहाटी, स्त्री० अंबे, बाभळी, सरमाड, इ० कांची जी निविड राई असत्ये ती; २, कों० पायरहाट; ३, पूर्वी पासून चालत आलाजो कोणेक गोष्टी विषयीं प्रयात ती .

रहाट्या, ३लि० कों० रहाट वहायाचे उपयोगींजो रो-
णगा, बैल, इ० तो; २, पु० गोट्या, इटीरांडू, इ० खे-
ळांत उभयपक्षाकडेही खेळत असतो जो गडी तो;
३, ला० दोहों मांडवंचा वन्हाडी तो .

रहाड, स्त्री० कों० राड .

रहाण, न० कों० ऐखायाचे अंगीं पिशाच खेळवा
यासाठीं अनेक देव भक्त्ये मिळून जो वायादिस-
मारंभ करित असतात ते; घालणे, माजविणे
इ० कांचा योगीं प्र०; २, ला० कोणीं मरूं लागला,
किं० कोणी मेला, इ० निमित्तानें अनेक मनुष्य मि-
ळून रडूं ओरडूं लागल्यामुळे जो एकच घाळ पड-
तो ते .

रहारास्त, ३लि० न्यायानुरूपजें भाषणादिक
तो .

रहासाळी, स्त्री० कों० परस्परांमध्ये ईर्ष्या मत्स-
रादि विरुद्धभाव न यावयाजोगी असत्ये जी गो-
डी ती .

रहित, ३लि० जा कोणेक अर्थामध्यें जो अर्थ ना-
हीं तो तेणें करून; प्रा० समासीं प्र०; ३, दशमी
भाजायास जलरहित दुग्ध असावें; विचारहि-
त पुरुष शोभत नाही .

रहिबास, पु० कोणे एक मनुष्यादिकांची जी को-
णे एक स्थलीं वसति तो; ३, साधुजन भगव-

चरणी

चरणी रहिबास प्रार्थितात .

रहिबासी, ३लि० जो जा स्थलीं वसति करून रा-
हतो तो तेथील .

रहू, पु० कों० पेराया करितां भिजवून मोढ आणिले
लेंजें धान्य तो .

रळी, स्त्री० जापाशीं आपला लडिवाळपणा
चालतो त्यापाशीं हें अमुक मला पाहिजेच अमु-
क मला करून द्या, इ० कोणेक गोष्टी विषयीं ल-
डिवाळपणानें धरितात जो आग्रह ती; २, ग्रं० व-
क्रोक्त्यादिकें करून जी थट्टा ती .

रक्षक, ३लि० जो जाचें रक्षण करितो तो त्याचा-
रक्षण, न० कोणेक अर्थाचा नाश, अपहार, इ० दु-
ष्ट परिणाम न होऊं देतां यथास्थितपणें राही असें
करण्याचा जो व्यापार ते, किं० तेणें करून त्या अ-
र्थाची नाशदिदुष्ट परिणाम न होतां यथास्थितप-
णें होत्ये जी स्थिति ते; ३, या समयांजर तूं जागत
बसेनास तर आजपर्यंत शेताचें रक्षण केलेस ते
फुकट जाईल; तुमचा आश्रयानें आजपर्यंत मा-
झे रक्षण झालें; २, रक्ष्य परार्थास रक्षण कर्ताजो
मनुष्यादि ते; ३, तुझा बाहेर जाऊं लागाल तेव्हां
घरास कोणी रक्षण ठेवा मग जा .

रक्षणीय, ३लि० रक्षावयास योग्यजो तो .

रक्षणे, रक्षितकरणे; रक्षरक्ष होणे, स० बाहिबाहि
भगवान् अशी अवस्था होणे .

रक्षा, स्त्री० सं० रक्षण प्रथमार्थी; २, राखी; ३, पक्षा
पूजनसमयीं सरीलाजीं सूत्रें बाहून मुलाचे आ-
णि बाळंतिणीचे गळ्यांत बांधायास ठेवितात तीं
प्र०; रक्षाबंधन; रक्षासूत्र, इ० सं०; ४, राख .

रक्षि

रक्षि

राख

रक्षित, ३ लिं० रक्षण केलें जाचें तो.

रक्ष्य, ३ लिं० सं० रक्षणीय.

राई, स्त्री० मोहरी स्मरण जे बीज ती; २, आम्हादि-
कांचे झाडांचा जो निविड समुदाय तो.

राऊत, पु० घोडेराऊत.

राऊळ, न० राजाचें किं० देवाचें जें ग्रह ते; २, पु० दू-
झंत एक जाति आहे.

रांकट, ३ लिं० शरीरानें बळकट आणि नाजूकपणा,
किं० कांहीं एक कार्याविषयी बारीक युक्ति, इ०
गुण जाचे आंगां नाहीत असा जो तो; २, घात पात
होईल, इ० विचार न करितां अंग धराईनें कोणेक
कामाचा ठायीं प्रवर्तण्याचा स्वभाव जाचा असा-
जो मनुष्यादि तो, किं० त्याचें शरीर तो.

रांकटाई, स्त्री० रांकटपणा.

राख, स्त्री० रखा; २, वस्तुतः सामान्या असतां आ-
पण एकल्यानें च उपभोगाची स्मरण कोणका-
नें बाळगली असत्येजी वेद्यादिरूप सामान्या
स्त्री ती.

राखडी, स्त्री० एक स्त्रियांचें शिरोभूषण आहे

राखण, स्त्री० न० को० राखवाली; २, रक्षण द्विती-
या र्थां; ३, पिशाचायुपद्रवापासून आपल्यास
राखावें स्मरण जें यामहुर्गादिकांस प्रतिमासीं,
किं० प्रतिवर्षीं नारळ, इ० देतात ती; ४, मनुष्या-
दिकांस जो पिशाचायुपद्रव, किं० शेत, इ० कांस
जो मूषकायुपद्रव त्याचा मंत्र, तंत्र, मानता, इ०
उपायानें करितात जो बंदोबस्त ती; लावणें, ला-
गणें. या धातूंचा योगीं प्र०; कोणेक गोष्टीची राख-
ण लागणें ह्म० त्या गोष्टीपासून आपणास उप-

दव

दव न बाधे असा बंदोबस्त हाणें; ३० या रिवस्ती-
चे एकदां रूप ये भरले ह्म० चार महिन्यांची राख-
ण लागली; ५, गुरें, वृक्ष, इ० कांचे रक्षणार्थ नि-
युक्त जो गुराखी, इ० त्यास रक्षण निमित्त जें द्रव्य
द्यावें लागतें ती; ६, जें गृहायधिकरण धान्यादि
द्रव्यानें केवळ द्रव्य असून ये स्मरण अल्पस्वल्प जे
त्याचा ठायीं तें धान्यादि द्रव्य राखितात त्यास ह्म०;
३० सगळे दाणें खर्चून का परास राखण स्मरण
दोन पायली तरी राखून ठेवा.

राखणदार, पु० शेत, ग्रह, इ० कांचे राखवाली क-
रितां जो कोणी नियुक्त असतो तो.

राखणमंडळ, न० राखमंडळ.

राखणा, पु० रा० गुराखी; ह्म० राखण्यानें गुरें दा-
कलीं स्मरण धनी कांहीं दाकीत नाही; २, राखण-
दार; ३, एक क्षुद्रजंतु आहे.

राखणावळ, स्त्री० रक्षण निमित्त जें गुराखी, इ०
कांस देय ती.

राखणें, रक्षणे; २, क्रमाद्यतुरोधानें जा अर्था-
वर कांहीं क्रिया संस्कारादि होण्याचा प्रसंग
आला असतो तो अर्थ ते संस्कारादि न होऊं देतां
तसा चेतसाच ठेवणें; ३० कोनाड्याची जागा ते-
बदी राख आणि अवघी भिंत सारीच; तुझा म-
नांत असेल तें सारें बोल, कांहीं राखून को; त्या
रानांतील गवत यंदा राखलें आहे; मुसलमा-
न लोक जोईचे केंस काढितात आणि दाढीचे रा-
खतात; आज तुज करितां पोळ्या राखून ठेवि-
ल्या आहेत; ३, लांब, आंखूड, मोठा, लहान, इ०
रूप जापदार्थांचा स्थिति त्या स्थितींत कोणेक
पदार्थ

पदार्थ स्थित्यंतर व पावुंदेतां ठेवणे; उ० ही भित फा-
र रुंद राखली झणून जागा अडली; काढी इतकी
लांब कशाला राखलीस त्या खणांत राहील कशी;
४, स्त्रीनें पुरुषास, किं० पुरुषानें स्त्रियेस, उपभो-
गार्थ स्वीयत्वेकरून ठेवणे; हुंडीपत्रामध्ये अमु-
कापासून रुपये घेतले या अर्थी राखले एतच्छब्द
पूर्वक त्याचें नाव लिहायें अशी चाल आहे; त्या
हुंडीमध्ये माझी राखले घेतली होती, इ० स्थलीं
स्त्रीलिंगत्वेकरून ही राखले द्याव्याचा व्यवहार
होतो; राखून करणे, बोलणे, इ० स्थलीं बोल-
णे, इ० विषयांचा कांहीं अंश शेष राही असें वग-
ळून बोलणे किं० करणे.

राखरांगोळी, स्त्री० दे० देश, गांव, घर, मनुष्य, शरी-
र, इ० कांची जळून रवाक होई अशी जी अवस्था
होत्येती.

राखमंडळ, न० को० राखमंडळ.

राखाडी, स्त्री० पसरलेली किं० एकेविकाणीं सांच-
ली अशी बहुत जी राख नी; ०, को० रखा.

राखांडुळी, स्त्री० को० बायको बाळंत झाली झण-
जे तिसरे दिवशीं भूतादिवाधानिरसनार्थ दारंग रा-
खेनें भरून एक मढकें देवांत असतात ती.

राखी, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमेचे दिवशीं हस्तादिकां-
त जो रेखीम, इ० कांचा दोरा गोंडाला डून बांधिता-
त ती.

राखीपुनव, स्त्री० श्रावणी पूर्णिमा.

राखीपूर्णिमा, स्त्री० राखीपुनव.

राखीपौर्णिमा, स्त्री० राखीपूर्णिमा.

राखील, स्त्री० को० गुराख्यासजें गुरें, इ० राख-

ण्या

ण्यानिमित्त द्रव्य द्यावें लागतें ती; २, गुरें, शेंत,
इ० राखण्याचें जें काम ती.

राखुंडा, पु० राखेचा जो टीगत्तो; २, ३ छि० जन्म-
तः वरचा ओठ जोचा विदीर्ण झालेला असतो
असा जो मनुष्यादितो.

राखुंडी, स्त्री० गोंवरीचा निम्बारा विझविला अस-
तां जो काळा अंगारा होतो ती; २, गोंवरी निःशेष
जळून होतो जो राखेचा दंपसा त्याम दोनघांसण्या-
विषयां साधनत्वेकरून विवक्षा असतां कवित्
स०; ३, ला० भात, भाकर, भाजी, इ० करपून
काळीं झालीं असतां त्यांस स०.

राखूळ, स्त्री० राखील प्रथमार्थी.

राखोडा, पु० राखुंडा प्रथमार्थी.

राखोडी, स्त्री० राखुंडी.

राखोळ, स्त्री० राखूळ.

राग, पु० अनेकवर्ण पौर्वापर्यादिक्रमानें एकत्र जु-
ळले असतां जसे अनेक प्रकारचे अनेक शब्द
होतात तद्दत् पड्जादिस्वरांची परस्पर जुळणी
केल्यानें जे गावयास योग्य अनेक रचना विशे-
ष होतात ते प्र०; २, क्रोध; रागें भरणे स० कोप-
णे; कोणेकाला रागें भरणे स० क्रोधपूर्वक शि-
बी गाळ, इ० करणे; रागास येणे, भरणे, पेटणे, च-
ढणे, स० कोपणे; स० अतिरागा आणि भीक मा-
गा; रागरवाई आपल्यास आणि संतोष रवाई
दुसऱ्यास; ३, सं० अनु राग; ४, काळेपणा, पिंबळे-
पणा, इ० रूपजे रूपाचे भेद करंग ते प्र०; ३, तुझे
हृदयांत कांहीं काळजी आहे, हे तुझे मुख रागा-
वरून मी जाणलें.

राग

रौंग

राज

रौंग, स्त्री० अनेकपदार्थ एकापुढें एक एकापुढें एक असे लागत गेले असतां होत्येजी ओळ ती.

रौंगडा, पु० एक देवा आहे तो; २, ३लि० तद्देशीय मनुष्य, भाषा, इ० तो.

रौंगणें, मूल, इ० कानीं भूमीस हात गुडघे टेंकून चालणें.

रागमाला, स्त्री० रागमालिका.

रागमालिका, स्त्री० अनुक्रमानें थोडे थोडे रागांचे अंश घेईन बांधिला असतो जो गीतविशेषी; २, किल्लीदिली ह्म० अनेक रागांचे स्वर नियतान, असें एक यंत्र असतें ती.

रागमाळा, स्त्री० रागमाला.

रागमालिका, स्त्री० रागमाळा.

रागरंग, पु० पुढें होणार किं० मार्गे झालेली, किं० देशांतरस्थ, इ० रूप अप्रत्यक्षजी कोणक गोष्ट तिचें त्या त्या लक्षणावरून ही गोष्ट या या प्रकारें होईल, किं० असें केले असतां असें होईल, इ० रूप अनुमित होतें जें बरे वाईट स्वरूप तो; ३० पावसाच्या रागरंग पहा तसे निघा.

रौंगसारां गूस, स्त्री० रा० स्थलांतरीं जाणार जो कोणी त्याणें, पूर्वस्थलादिकांचा लोभ किं० जाण्याचा अनुसाह, इ० कारणासुळे झटकन जातां अनेक निमित्ते उपस्थित करून तेथचे तेथे घोंटाळण्याचा जो व्यापार ती.

रागबणें, रागाबणें.

रागाबणें, कांठाबणें.

रागिणी, स्त्री० मंजुल जाचें स्वर असतात असा जो गानांतील राग त्यासच ह्म०.

रागी

रागीट, ३लि० कोपिष्ट.

रागणें, रागाबणें.

रांगोळी, स्त्री० शिरगोळा, कुपा, इ० कुटून देवादि कांपुढें विवादिकादायाकरितां करितान जी पृढ ती, किं० तदर्थजी करितान तुसाची राख ती; २, त्यानें काढिलें जें विवादिक ती.

रांगोळें, न० आंत रांगोळी भरून भूमीवरून ओढिलें असतां अनेक चित्रविचित्र आकार उमरतात असें ताम्रादिकाचें नलिकारूप यंत्र करितानें.

रायू, रायो, पु० पोपट; २, शृंगारी लावणी, इ० कांत नायकास ह्म०.

राजअंबीर, पु० गंभीर स्वभावाचा सभ्य जो नायक त्यास शृंगारांत ह्म०.

राजकडी, स्त्री० एक कर्णभूषण आहे.

राजकारण, न० दरबारीं प्रवेश व्हावा, परराज्यादि आत्मसात् करावें, इ० कार्य सिध्यर्थ गुप्तपणें अनेक युक्तीनीं बांधितात जी मोठी मसलत ती; २, कोणक गोष्टीचें प्रयोजक गुप्त असतें जें निमित्त त्यास ह्म०; ३० या भिंतीस किती सारविलें, लिपिलें, तरी याच जाग्यावर नीर पडत्ये याचें राजकारण कांहीं समजत नाही.

राजकारणी, ३लि० राजकारण करणारा जो मोठा आटाकाट मसलती तो.

राजकी, ३लि० राजमाहात्म्यासुळे राज्यांत जें कांहीं बरें वाईट होतें तो; ३० दुसऱ्या राज्यांत गेल्यानें राजकी उपद्रव टाळा यास येईल, पण देवकी उपद्रवापुढें उपाय चालत नाही.

राज

राज

राजकीय, ३लिं० राजसंबंधीजो व्यवहार, कारभा-
र, मनुष्य, इ० तो.

राजकुमर, राजकुंवर, पु० प्रा० ग्रं० राजाच्याजो पु-
त्र तो.

राजकुमरी राजकुंवरी, स्त्री० ग्रं० राजाचीजीक-
न्यकाती.

राजकेळ, स्त्री० केळांत एक जाति आहे.

राजकेळे, न० राजकेळांचें जें केळे तें

राजक्रांत, स्त्री० न० राजक्रांतीचा अपभ्रंश.

राजक्रांति, स्त्री० परस्पर राजादिकांच्या कलह
त्यागल्यामुळे प्रजांस उपद्रव व्हावयाजोगा हो-
नांजो राज्यांत दंगाती.

राजगिरा, पु० माठासारखा एक ओषधी आहे
तो; २, त्याचें जें बीज तो.

राजगोंडा, पु० पालखीचे दांडीस मध्यभागीजो
मोठा एक गोंडा बांधितात तो.

राजघोळ, स्त्री० घोळांत एक भेद आहे.

राजचिन्ह, न० राजानेंच धारण करावीं, किं०
राजानें दिलीं तरच दुसऱ्यानें धारण करावीं, अ-
शी जीं छत्र, चामर, मोरचेल, अबरागीर, इ०
तीं प्र०; २, राज्यपद प्राप्त होण्याचीं लक्षणे
मनुष्याचे अंगावर जीं अजानुबाहुता, इ० अ-
सतात तीं प्र०; ३, पत्र, नाणें, इ० कांवरजो रा-
जाचा शिक्का असतो तो.

रांजण, पु० रांझण.

रांजणवाडी, स्त्री० रांझणवाडी.

रांजणी, स्त्री० रांझणी: १. को० नित्याचे ओय-
त्याचे तांदूळजा मडक्यांत ठेविले असता त्या मड-
क्यास

राज

क्यास तेव्हां माचल्ल०; २, एक झाड आहे.

राजतुरा, पु० एक फुलझाड आहे.

राजदंड, पु० अपराधीजनास राजा करितो जो
ताडून, द्रव्यापहार, इ० रूप दंड तो; २, अपराधी-
जनापासून दंडार्थ राजा घेतो जें द्रव्य तो.

राजदरबार, न० प्रजांचा कल्याणार्थ न्यायान्या-
य विचार, खंडदंड, इ० व्यवहार जेथें चालला अ-
सतो असाजो राजसत्ताक अधिकरण विद्वांस तें.

राजद्वार, न० रा० राजदरबार.

राजधानी, स्त्री० सं० राजा जेथें नांदत असतो
असें जें नगर ती.

राजनीति, स्त्री० सं० राजादिकानीं राज्यादि व्य-
वहारां यायाप्रकारें वर्तविं असाजो शास्त्रकर्त्ता-
नीं लोकव्यवहारमार्ग सांगितला आहे ती.

राजन्य, पु० सं० क्षत्रिय.

राजपद, न० सं० राज्य करण्याचा जो अधिकार त-
द्रूपजें स्थान तें.

राजपसंत, ३लिं० राजादिसर्व थोर थोर लोकांनीं
पसंत करायाजोगाजो कांहीं पदार्थ, गोष्ट, इ० तो.

राजपुरुष, पु० राजानें राजकार्याविषयीं कांहीं ए-
क अधिकार जास दिल्ला आहे तो पुरुष.

राजपिंडा, पु० राजविंडा.

राजविंडा, पु० शरीरानें अतिशयित सुंदर अस्त्र-
न नाजूकजो पुरुष त्यास स्तुतीनें ह्म०

राजमंडळ, न० सं० राजाचे खासगीचें प्रकरण तें;
२, राजेरजवाडे यांचा एक झालाजो समुदाय तें.

राजमंडळ, न० राजमंडल.

राजमंदिर, न० सं० राजाचेजें मंदिर तें; २, त्या०
शृंगा-

शृंगारप्रसंगीं रंगमहाल, इ० क्रीडाभुवनासक्त०
राजमान्य, ३लि० राजादि महान्महान् पुरुषांस
माननीयजो पुरुष, गोष्ठ, इ० तो; २, जालापत्र
पाठषायाचें त्यालाहें विशेषण सन्मानार्थ काग-
दोपत्रीं देतात.

राजमार्ग, पु० अनेक लोक, घोंडे, गाड्या, इ० जा मा-
र्गनें जात असतात असाजो मोठा मार्ग तो; २,
ला० सर्वलोक प्रवास्तपणें जा रीतीनें चालत अ-
सतात अशीजीरीति तो.

राजमुद्रा, स्त्री० सं० शिक्का, मोर्तब, इ० रूपजें राज-
चिन्ह ती.

राजमोहरा, पु० विद्या, शौर्य, इ० गुणानें अनेक
राज्याचाठायीं प्रसिद्ध असा तेजस्वीजो कोणी
पुरुष असतो त्यास इ०; उ० या राज्यांत नाना-
फडणीस एक राजमोहरा होता; २, राजबिंडा.

राजमोहोरा, पु० राजमोहरा.

राजचक्ष्मा, पु० एक क्षयरोगांत भेद आहे.

राजयोग, पु० हर्षनें प्राण निरोधादि न करितां भ-
गवत्स्वरूपीं अंतःकरण एकाग्र करून लावण्या-
चा एक उपाय आहे तो; २, उपजन्त्या प्राण्यानें रा-
जा व्हावें असाजो जन्मकालीं ग्रहयोग पडला अ-
सतो तो.

राजरोस, अ० लपून छपून चोरून नव्हे असें उघ-
डपणीं, उ० मी काहींनी वस्तु चोरून नेली नाहीं
तुमचें देखून राजरोस नेली.

राजर्षि, पु० सं० ज्ञातीचा क्षत्रिय असून जो नपस्वी
तां.

राजवटा, पु० को० ग्रहसंबंधी सुरव्य संसारक-

त्यां

त्या मनुष्याची जी कारकीर्द तो; प्रा० प्रथमांत
प्र० नाहीं; उ० मामाजीचा राजवट्यांत आली
पंचवीस रुपयां रबालीं लुगडें नेसलों नाहीं, तुम-
चें राजवट्यापासून दोन रुपयांचें मिळतां मुरफी-
ल; २, अ० राजवट्यांत; उ० वडिलांचे राजवटा
ही गोष्ट घडली नाहीं.

राजवाडा, पु० राजाचाजो वाडा तो.

राजविलाशी, ३लि० राजविलास करितो तो.

राजविलास, पु० राजांचे विलासासारखाजो
विलास तो.

राजविलासी, ३लि० राजविलाशी.

राजबैद्य, पु० वैद्यशास्त्रज्ञ, यथायोग्य उपचार
प्रत्युपचार जाणणारा, जो उत्तमबैद्य तो.

राजव्रत, ३लि० रा० बांगड्यांत एक भेद आहे त्या
चें वि०.

राजश्रियाविराजित, ३लि० लक्ष्मीनें राजासा-
रखा रुशोभित असायाचा अर्थ परंतु बरोबरी-
चा नात्यानें कोणेंक ग्रहस्थास पत्र लिहायाचें अ-
सतां मान्यांत हें विशेषण लिहितात.

राजश्री, पु० सत्कारपूर्वक बोलायाचें असतां रा-
जासच राजश्री या शब्दानें व्यवहार करितात तो;
उ० एव्हां राजश्रीची स्वारी कचेरीस आहे; २, दुस-
ऱ्यास कागद पत्र लिहायाचें असतां राजश्री हीं
अक्षरें साधारणासही त्याचेना मापूर्वीं लिहिता-
त, किं० कोणाएकास विनोदानें बोलायाचें अ-
सतां त्या पुरुषास या शब्दानें व्यवहार करितात.

राजस, ३लि० रजोगुणविशिष्टजो मनुष्यादि प-
दार्थ तो, किं० रजोगुणसंबंधी तो.

राज

राजस, ३लिं० प्रा० ग्रं० रुकुमार असून जो सुंदर पुरुषादिक तो.

राजसबाणा, ३लिं० राजस.

राजसूय, पु० सं० यज्ञांत एक भेद आहे.

राजहंबीर, पु० राजअंबीर.

राजहंस, पु० चोंच, आणि पाय, हे जावे तांबडे आणि शरीराने पांढरा असा जो हंसपक्षी तो; २, लावण्यामध्ये नायकास ह्म०.

राजा, पु० प्रजांपासून करभार घेऊन त्यांचे पालन करितो असा जो पृथ्वीपति तो; या अर्थी संस्कृतशास्त्रांशी समास; ३० राजाचा जो पुत्र तो राजपुत्र, राजकन्या, राजकुमार, राजसभा, राजपत्नी राजाश्रय, राजगुरु, राजपुरोहित, राजोपाध्याय, ३०; किती एक प्राकृतशास्त्रांशी समास होतात; ३० राजकुमार, राजकुंवर, राजकुमरी, राजबाळा, ३० राजदरबार, राजपसंत, ३० पूर्वी किती एक लिहिले आहेत, एथे संस्कृताशी समास झाला असतां ब्रह्म तालव्यज होतो, इतरत्र कदाचित्ज होतो, कदाचित्ज होतो; २, जा समुदायाचा आज्ञाकरणा जो नायक तो त्या समुदायाचा; ३० देवांचा राजा इंद्र; ३, सजातीयपदार्थ समुदायांत श्रेष्ठत्वे करून जो विवक्षित तो; ३० आत्माला जो वा कर मिळतो तो अच्छांचा राजा; तीर्थराज, मृगराज, ग्रहराज, ३० समास जाणावे; ४, जाचा अनुग्रह बलाने तो तो शरीरावयवादिपदार्थ समुदाय स्वस्य व्यवहारीं वर्ततो असा जो जीवात्मा, ३० तो त्या समुदायाचा; ३० शरीरामध्ये धातुहाराचा आहे तो नीट आहे तो शरीर यथास्थित चालते; ५, अन्न,

वस्त्र, स्थल, ३० पदार्थाविषयीं यथास्थित सोप आहे तदर्थ कष्ट, काळजी, जाला करावी लागत नाही असा जो कोणी त्यास ह्म०; ३० आत्मीय हा या गळक्या घरांत कसे हाल भोगतो, तुझी आपले चारमजल्याचे घरांत राहिलां आहां तुझी राजे आहां तुझास कांहीं काळजी नाही; ६, अमुक केले असतां आपला कांहीं तोरा होईल, घात होईल, ३० विचार जाला समजत नाही त्यास ह्म०; ३० त्याला काय समजते तो राजा आहे मी सांगतो तसें करा; आपल्या घरचा राजा ह्म० आपल्या विषयावर मात्र आपण स्वतंत्र, अशी विवक्षा असतां सर्वास ह्म०; ७, जाग्रहाचे चारीं संबत्सरप्रतिपदा पडत्ये तो ग्रह त्या संबत्सराचा.

राजांगण, न० श्रीमंत लोकांचे बाड्यापुढे जें मोठें स्थल रिकामे राखिलें असतें तें; २, चौ सोपी घरास जें चतुष्कोण मध्ये अंगण पडतें तें.

राजांगण, न० राजांगण.

राजाधिराज, पु० अनेक मांडलिक राजांवर जो एक मुख्य राजा असतो तो.

राजापुरी, ३लिं० राजा पुरस्सून एक बंदर आहे तत्संबंधी जो गूळ, हळद, भाषा, ३० पदार्थ तो.

राजाभिषेक, पु० राजास राज्यपदी अधिकृत करते समयीं महानद्या, समुद्र, ३० कांचे पाणी आणून अमात्य पुरोहितादिभिन्न विधिपूर्वक त्याजवर करितात जो अभिषेक तो.

राजाचळ, स्त्री० आतांत एक जाति आहे; २, पंचांगाचे प्रारंभीं राजा, प्रधान, मेघेश, ३० संबत्सरफल जें लिहितात ती; ३, एक लुगड्यांत भेद आहे.

राजा

राजासन, न० अधिकारस्थ राजाचे बसायाचे जें सिंहासन ते.

राजाळू, न० अळवांत एक भेद आहे.

राजाज्ञा, स्त्री० कोणेक कार्याविषयी कोणेकाम राजाची होत्येजी अनुस्यूनीय आज्ञा ती; २, ला० सर्वथा अनतिक्रमणीय जें विविध वनादिरूप प्रमाण ती; ३, पु० राजाज्ञा.

राजाज्ञा, पु० अष्टप्रधानांतील एक अधिकारी आहे तो.

राजी, ३ लि० कांही एक करणे, देणे, घेणे, इ० विषयी अंतःकरणापासून कबूल झाला जो तो; २, गंजीकाचे डावांत राजसंबंधी जी तलफ तिचे वि०

राजीक, न० राजकांत.

राजीनामा, पु० तुझीसांगाल नसें वर्तयास, कि० कोणेक गोष्ट करायाम मी राजी आहे, असा जो लेख कोणी कोणास करून देता तो.

राजीरजावंतीनें, अ० हि० रजावंतीनें.

राजू, पु० अनेकपेड एकत्रबळून केलेला जो फार मोठा दोर तो.

राजेन्द्र, पु० राजाधिराज; २, राजअंबर.

राजेरजवाडे, पु० देशादेशींचे लहान मोठे जे राजे, आणि देशमुख, देशपांडे, इ० मोठे मोठे लोक ते. राजेळ, राजेळी, स्त्री० केळींत एक जाति आहे तिचे वि०

राजेळें, न० राजेळीचे जें केळें ते.

राजोपचार, पु० वरछत्र धरावं, चबरी, मोरखेल, वारावे, इ० राजास उचित जे उपचार ते प्र०; २, प्रकृतीनें

प्रकृतीनें नाजूक जो मनुष्यादि त्यास सोसावा जोगाजो औषधाकपचार तो.

राज्य, न० प्रजांपासून कर घेऊन त्यांचें पालन करावें असा जो राजाचा अधिकार, कि० कर्म ते, कि० ते करण्याचा जो प्रकार ते; ३, सांप्रतचे राज्यांपेक्षां पहिलीं राज्ये चांगलीं असत; २, एकेका राज्याचे सत्तेरबालचे जे जे देश ते प्र०; ३, संसारादिव्यवहारीं दुसराकोणी आपल्यास विचारणार आहे, हें मनांत न बाळगतां स्वातंत्र्यपणे वर्तयाजोगे जें कोणाएकाचे अधिपत्य असते ते; ३, घरचा पुरुष प्रवासास गेला, आतां त्याचे घरांत सारे बायकाचे राज्य झालें आहे; आतां तुझी राज्यकरा, इ० स्थलीं खुशाल निर्भयपणे स्वस्व व्यापारी वर्ता.

राज्याभिषिक्त, ३ लि० राजाभिषेक झाला आहे जास असा जो राजा तो.

राज्याभिषेक, पु० राजाभिषेक.

राज्यासन, न० राजासनाचा अपभ्रंश.

रांझण, पु० मृत्तिका, इ० कांचें आकारविशेषाचें मोठे पात्र आहे तो.

रांझणवाडी, स्त्री० उष्णविकृतीमुळे डोळ्याचे पापण्यास फुटकुळी येत असत्ये ती.

रांझणी, स्त्री० लहानजो रांझण ती.

रांठ, ३ लि० जाचे अंगी नाजूकपणा, कि० मंजूळपणा नाही, असा जो मनुष्य, शब्द, इ० तो.

राड, स्त्री० आंत पाणीघालुन चिरवल करून खेळ्याकरितां शिमग्यांत मोठी खळी खणतात ती; २, ला० मार्ग, कि० गृहादिकांची भूमि यांबरोबर पाणी, इ० पडल्यामुळे तेथे चिरवल व्हावा अशी

अशी होत्येजी दुर्दशा ती.

राँड. स्त्री० रंडा; २, दासी; ३, मैथुनवृत्तीनें उप-
जीविका करणारी जी स्त्री ती; ४, निंदा किं० दु-
र्बळता वर्णनप्रसंगीं स्त्रीमात्रास ह्म०; ह्म० राँड
भांडल्लेसा विचडे तो होय केसा; ईर्ष्याद्वयना-
मर्दजो मनुष्य त्यास आरोपानें ह्म०; ५, कोणे-
क व्यवहार परार्थ याचा बुडणे; ६, कारणा मुळे
होता, किं० नहोता असें व्हाय जाओगी होत्ये जी
दुर्दशा ती; होणे, करणे, उडणे, यांचा योगीं प्र०;
३० यदां वीते चांगली आली होती पण आंत पाणी
शिरून अवघी रांड झाली.

राँडका, पु० रंडका.

राँडकी, स्त्री० रंडकी.

राँडखोंड, स्त्री० शिबीयावया करितां उच्चारितात
जो राँड, ३० अभद्रवाच्य ती; ३० मी याची कांहीं
गोष्ट बोलिलें सतां उगीच मेला मला रांडखांड
झणतो.

राँडगळा, पु० पुरुषाचे कंठध्वनीहून बारीकपणा,
नाजूकपणा, ३० धर्मांनां विलक्षण जो स्त्रियांचा
कंठध्वनि असतो तो; २, तादृश पुरुषाचा अस-
ता त्यास ह्म०.

राँडगा, ३ लि० रा० रंडीबाज.

राँडगोंठ, स्त्री० गांठोडे; ३० कांसजी दुहेरी गांठ
देतात त्यांत एक भेद आहे.

राँडछंद, पु० रांडेचे जे व्यसन तो.

राँडछंदी, ३ लि० राँडगा.

राँडपोर, न० ग्रामादिकांतील स्त्रिया, पोरे, ३० यज्ञ-
यावन्मनुष्य स मुदाय तें; ३० आज कथेस झाडून
राँड

राँडपीर आले होते; २, कोणेकाचे पदरीं बाय-
को मुले, ३० जें खटले असतें तें.

राँडबाज, ३ लि० रंडीबाज.

राँडबाजी, स्त्री० रंडीबाजी.

राँडभाषण, न० मर्दास योग्य नव्हे असें जें म-
यादि कारणा मुळे शिंनबाणें भाषण तें.

राँडमाणूस, ३ लि० दुर्बलत्ववर्णनप्रसंगीं स्त्री
मात्रास ह्म०; २, केवळ अपराक्रमी ईर्ष्याद्वयना
असा जो मुरदाडपुरुष त्यास आरोपानें ह्म०.

राँडमामी, स्त्री० को० राँडकी जी स्त्री तिची गरी-
बी वर्णा याची असतां ह्म०.

राँडमुंड, स्त्री० रंडकीमुंडकी.

राँडरळी, स्त्री० राँडपोरप्रथमार्थी.

राँडरूं, न० रांडेस निंदेनें ह्म०.

राँडलेंक, राँडन्यौक, पु० एक शिबी आहे जी
पुरुषास देनात तो.

राँडबडा, पु० गृहादिकां चाठायां सत्ताधारी पु-
रुष नाहीसा झाल्यामुळे होते जें स्त्रियांचें प्रा-
धान्य तो; २, को० रांडेमुडे, ३० शिब्यांचा जो
कांहीं एक काल अतिशय तो; गाणें, गाजवि-
णें, उठविणें, ३० कांचापोगी प्र०.

राँडबला, पु० राँडबडा द्वितीयार्थी; गाणें याचा वाद्य प्र०.

राडा, पु० संसारादिसंबंधी निर्वाह जीं अनेक
कामें त्यांचा पडला असतो जो पसारा तो.

राँडापोरें, न० घर, गांव, देश, यांतील मुरव्य
व्यवहार कर्ते जें पुरुष त्याहून इतर जीं बायका
मुले, ३० सर्व माणसं तीं.

राँडाबणें, स्त्रीनें विधवात्वरूप दुर्दशा पावणें; २,
चांगले

चांगलेपणीं चालत असतो जो कांहीं एक व्यवहार त्याणें मोडकळीस येणें, किं० बुडणें; उ० त्याणीं मागे संसार चांगला आदला होता पण थोरला भाऊ, मेल्यापासून रांडावला.

राँडेचा, ३लिं० रांडलेक. परंतु स्त्री पुरुष साधारण; हाच शब्द संबोधनांत आश्चर्याचा उद्गार होतो; उ० अगरांडेचे पांचावर्षांचा थोर पहाकिंग कशी पोथी बावितो.

राँडोळी, स्त्री० रांडमाती.

राँडया, ३लिं० रांडबाज; २, बाइलबुद्ध्या; ३, जनानी जो मनुष्य तो; ४, रांडया राघोबा.

राँडयाराघोबा, पु० दे० सर्वकाल स्त्रियांशीं गोष्टी सांगाव्या, त्यांचीं कामें एकावीं, त्यांचें मागून फिरावें अशा स्वभावाचा जो मनुष्य त्यास स.

राँडरू, राँडू, न० राँडरू.

राणा, न० दे० रान; रानवाद्यांत घेऊन जे समास होतात ते या शब्दास घेऊनही होतील असें जाणावें.

राणा, पु० ग्रं० राजा; उ० वेकुंठीचाराणा कोणी पाहुनियां आणा.

राणी, स्त्री० राजाची जी स्त्री ती.

रात, स्त्री० रात्र; २, पु० को० उष्णता, इ० विकृतीनें नेत्रांत जी आरक्ता येत असत्य तो.

रातंजन, न० दे० एक ओषधी आहे.

रातड, ३लिं० यत्किंचित् राता जो तो; प्रा० तांदळावर प्रसिद्धि.

रातब, पु० दे० खुराक.

रातंबा, पु० कोकंबीचें जें फल तो; रातंबे पिकणें स० गोरे नाजूक मनुष्य उन्हांत गेल्या मुळें त्याचे गाल

रक्त

रक्तवर्ण होणें.

रातं चाव, स्त्री० रतनचाव.

रात बिरात, स्त्री० गमनादि कोणक कर्माविषयां करावित् प्राप्त होईल असा जो संभावित रात्र, इ० लहान मोठा विषमसमय तो; उ० रात बिरात आहे चार जिनस घरांत बाळगून ठेवावे; २, अ० त्या विषमसमयाभावाची; उ० घरांत जिनस असला तर रात बिरात उपयोगी पडेल.

रातं बी, स्त्री० रातंब्याचें झाड ती.

रातं बेल, न० रातं बीचे विचांचें जें तेल तें.

राता, ३लिं० यत्किंचित् काळ सरजो तांबडारंग तो, किं० तद्विशिष्ट जो तांदूळ, अंबा, इ० तो; २, पु० एक भातांत जाति आहे.

रातां धळा, ३लिं० रातां धळें जास प्राप्त झालें आहे तो.

रातां धळें, न० रात्रीं दिसून ये असा जो मनुष्यादि कांस नेत्ररोग प्राप्त होतो तें.

रातावणें, को० रात्र होणें; उ० राताबलें आतां जाऊ देबाई घरास.

रानाळी, स्त्री० रताळी

राताळू, न० रताळू.

राताळें, न० रताळें.

रातोरान, अ० दिनापेक्षा न धरितां घाईनें रात्रीचा वायांच; जाणें, येणें, कांहीं काम करणें, इ० कांचे वि०; उ० मारुतीनें रातोरान जाऊन दोंगा गिरा आणिला.

रात्र, स्त्री० रात्री शब्दाचा अपभ्रंश; रात्र ओगडणें, इ० स्थलीं रात्र झगून क्षुद्रज जंतु आहेत तो

रात्री

रात्रीशब्द करीत असतो त्याशब्दाने विशिष्टगती-
ने होणं; स्म० रात्र थोडी आणि सोंगे बहुत.
रात्रंदिवस, रात्रंदीस, अ० अहर्निशीयाअर्थी.
रात्रि, स्त्री० सं० सूर्यास्तासून सूर्यादयपर्यंत
जो काल ती; एक रात्र, द्विरात्र, इ० स्थलीं रात्रिवा-
च्या अर्थ अहोरात्र असा होतो.
गत्रो, अ० रात्रीचा गती.
गंधणें, नादूळ, भाजी, इ० पदार्थ शिजविणें; स्म०
सारी रात्र जागली आणि शेंगावांगीं रांधली.
रांधप, न० रांधण्याचा जो व्यापार तें; २, शिजाया-
साठीं खुलीवर घातलेला जो नादूळ, भाजी, इ० द्र-
व्य समुदाय तें; उभयत्रही रेंपाका विषयी प्र०
संधपी, पु० स्वयंपाक रांधणागजो पुरुष तो.
रांधवणी, न० रांधत्ये समयी रवर कटे मरकटे हात
पात्र, इ० विसळलेले जे पाणी तें
राधा, स्त्री० नाचायासाठीं स्त्रीचा वेष धारण करि-
तो जो पुरुष ती.
रांधा, पु० ओषध, रंग, इत्याद्यर्थ जो गंधक, इ० कां-
चा पाक करितात तो, कि० ती क्रिया जो.
रान, न० अरण्य; २, मळा, शेत, इ० कांत लावाया-
चा आणि मनुष्यास उपभोग्यजा भाजीपाला,
धान्य, नारळ, पोफळ, दूध, इ० वनस्पति ओष-
धी त्याहून इतर जें तृणादिक तें; प्र० कि० त्यांचा स-
मुदाय तें; उ० भाजीचे वाण्यांत कोठे कोठे रान रु-
जले आहे तें उपटून टाक; ३, कोणेक स्थलीं एक
जातीक दूध ओषधींचा निविडपणें स्थितजो
समुदाय तें; उ० बंदर किनाऱ्यास सारें नारळीचें
रान; ४, हजारूत मोठी मादली असता तीस स्म०;

५, जो पदार्थ जादेशीं अनायासें बहुत होतो
कि० असतो, मिळतो, तो देश त्या पदार्थाचे; उ०
मारवाड देश, स्म० उदांचें रान तेथें उंसनांदी काय
तोटा; ६, कोणेक पदार्थाचे स्थित्यधिकरणत्वे
करून, कि० उत्पत्त्यधिकरणत्वे करून, विवक्षित-
जो देश त्यास स्म०; उ० त्यातुमचा रानचें मनुष्य
गोरे असतें; कोणकाचा माणसास हें रान मान-
त नाही; रानखळणें स्म० प्रकरणोपस्थितजो
कोणेक त्याणें कोणकाच्या देशानें कावरे बावरे होणें;
रानबदलणें, पारखे होणें, इ० स्थलीं प्रकरणोपा-
त जो मनुष्य, कि० मनुष्यसमुदाय त्याचा पूर्वीचा
वर्तनप्रकार, कि० अंतःकरणस्थिति असा कांहीं
अर्थ दिसतो; उ० तो पहिल्यानें आमचे पक्षाचे बो-
लत होना पण त्याजकडला लांच खातांच रान ब-
दललें; आगोदर गोड गोडगोष्टी बोलत होना, रु-
पयांची गोष्ट कादितांच तें रान सोडलें; रामांत शि-
रणें कि० रान घेणें स्म० कोणेकानें बोलण्याचा मा-
ग सोडून अडरानांत शिरणें; रान काढणें कि० रा-
न हाकणें स्म० पारधीलोकानीं रानांत शिरून मो-
ठ्या मोठ्यानीं शब्द करणें; झाडें हलिवणें, इ० व्यापा-
रानीं श्वापदें उठविणें; ग्राम्यजे पर्वत पक्षी वृक्ष इ०
तत्सदृशजे आरण्यकपत्रादि आहेत त्यांचा ग्रा-
म्यपत्रादिकांचे नावानेंच व्यवहार होतो ते ह्यांभे-
दकत्वे करून हा रानशब्द त्यातुमचा शब्दांचा पूर्वी
लागतो, असेजे विशिष्टशब्द होतान त्यांत जे प्र-
सिद्ध आहेत ते किती एक लिहितो; रानतीळ,
रानउडीद, रानगंजा, रानघोळ, रानडुकर, रानकर,
रानकेळ, रानतुळस, रानपडवळ, रानमावळी,
रान

रान

रानमसूर, रानमांजर, रानमाठ, रानमाणूस,
 रानमूग, रानशेण, रानहरभरा, इ० जाणावे.
 रानकरी, पु० तृणकाष्ठ, इ० आणावयाकरिता राना-
 सगेलेला जो मनुष्य तो.
 रानकाढ्या, पु० पारधीकरिता रानकाढण्याविषयी
 नियुक्त जे मनुष्य ते प्र०
 रानगोंवरी, स्त्री० रानशेण.
 रानजेवण, न० वनभोजन.
 रानद, ३लि० जांत भात, गहू, इ० चांगले शेत होत
 नाही आणि तृणादि भारी उगवनें अशी जी भू-
 मि तो; २, केवळ आडगांबीच राहणारा जो शह-
 र, दरबार, इ० कांत वर्तला नाही अतएव अडा-
 णी जो मनुष्य तो; ३, रानदी.
 रानदी, ३लि० रानसंबंधी जो दक्ष, काष्ठ, पुष्प, फलें,
 भाजी, इ० तो.
 रानभरी, अ० होणें पाचा योगीं प्र० अ० गाय, बै-
 ल, इ० कारीं मागील वत्सादिकांचा ओढा न बा-
 ढगितां रानोरान फिरू लागणें, किं० मनुष्यानें
 बायको, पोर, इ० अनुषंग सोडून कोणेक खंदानें
 भडकत फिरणें; २, कोणेकानें भयादिकारणा-
 मुळे कांहीं सचेनासें होई असें घाबरें होणें.
 रानभाजी, स्त्री० रानदीजा कुडपाचा शेंगा, रांक
 बा. कोला, इ० भाजा त्या प्रत्येकीं.
 रानमाणूस, न० केवळ मनुष्य नव्हे, केवळ वानर
 नव्हे अशी एक उभयमध्यवर्ती एक जीव योनि
 आहे; २, रानद जो मनुष्य त्यास स०
 राणवट, ३लि० रानद.
 रानवत, न० रा० केळ, वड, इ० कांबींजीं भोजनोप-
 युक्त

राप

युक्त प्रसिद्ध पानें तदतिरिक्त जें कुडा, किंजळ,
 इ० रानदृक्षाचें पान तें
 रानचा, पु० ग्रामादिस्थलांस तृणकाष्ठ दृक्षादि वि-
 शिष्ट जें रान तेणें करून असत्येजी विशिष्टता तो;
 उ० गांबाला रानचा असल्याबांधून तृणकाष्ठाची
 सोय होत नाही.
 रानवाट, स्त्री० मार्गापासून फुटलेली रानास जा
 वयाची असत्येजी वाट ती; उ० पुढचे अभ्याजव-
 ळ वाट उजवी फुटली आहे ती रानवाट आहे ति-
 णें गेलासतर रानांत जाशील.
 रानशेण, स्त्री० अरण्यादिकांचा मधीं गुरें हग-
 न तसाच जागचे जागीं वाळलेला जो शेणाचा
 पोहो तो.
 रानोमाळ, अ० गृहादिक जें रहायाचें विवक्षित ए-
 क स्थल तें सडून चांहींकडे; उ० पोथाचांपचें वा-
 न्यानें रानोमाळ झालीं; या गांबांचीं पूर्वीं गुरें रा-
 नोमाळ फिरत होतीं.
 रांप, पु० फल, पुष्प, पर्ण, इ० कांचे द्रवाचे अंगीं जो
 कालिमादिरूप रंग विशेष, किं० तत्संबंधादिका-
 रणामुळे येतो तो किं० तद्दिशिष्ट जो तो द्रव तो;
 उ० केळफूल विरून फार वेळ ठेवले स० रांप
 चडून काळें मिचकुट होतें; सपारीचा रांप पो-
 चावर पडला तर धोतर खराब होईल.
 रांपणें, फलादि विरून फोडून कांहीं काल ठेवि-
 ले असतां वात, लोहादिसंबंध झाल्यामुळे त्याणें
 रांपानें विशिष्ट होणें; २, नीरक्त झालेले जें शरी-
 र त्याणें आन रक्त येऊं लागल्यामुळे रंग विशि-
 ष्ट होणें; ३, रायतें, लोणाचें, इ० पदार्थांत पातळें
 चं

लेंजे मीठ, मोहरी, मसाला, इ० तो आंत पुरता भिने अशादशेनें विशिष्ट होणे, किं० लोणचें, इ० कांत मोहरी, मीठ, इ० किं० शरीरादिकांत जर, शे० त्य. इ० भितून जाणे; कांहीं एक वर्तमान, बात मी, इ० रापणे स्म० मरासरी संज्ञापात्मकत्वे कस्तून वि- दिनपणाम आलेले जे वर्तमानादित्यागे स्पष्टप- णे लोकांत समजायाजोगें दृढ होणे; ४, रा० को- णेकपदार्थाचे अंतःस्थितजो कठिनांशादि पदा- र्थतो स्पशाने जाणायाकरितां हस्तादिकानें तां पदार्थचेंपून पहाणे; ३० मीयाचें पोट रांपून पा- हिलें, पोटांत कबळू आहे; ५, ला० आंतील गुसां- शादि सर्व विदित व्हावयासाठीं कोणेक व्यवहारा- दि विषययुक्तीनें चांचपून पहाणे.

रांपा, पु० रा० पोफळे निस्तायाचें एक आऊत आहे.
रांपी, स्त्री० चर्मकाचें एक शास्त्र आहे; २, रा० लहान जो रांपा ती.

राब, स्त्री० काकबीपेक्षां कांहीं दाट जो उंसाचे रसाचा रांधा करितात ती; २, पु० कोणेक कर्मानें, किं० गृ- हादिस्थलाचाठार्थी मनुष्यादिसंबंधी जाणे, येणे, निजणे, बसणे, उठणे, इ० क्रियाद्वाराजो वर्तनव्या- पार चालला असतो तो; ३० अताशीं घरांत मनु- ष्यें थोडीं झणून पुढलादरबाजा बंद करून मागील दरबाजानेंच राब घातला आहे; तुमचा राब मोठा तुझाला एवढें घर पुरणार नाही, इ० स्थळीं राब- णारे मनुष्यादिकांचें खटले मोठे झणून तदीय- तो वर्तनव्यापारही मोठा भसा अर्थ; ३, को० शेताचीजी दाट तो; ४, रा० शेताची भूमि भाजा- याचे उपयोगीजो गोंबर, केर, कचरा, इ० तो; ३०

मणा

मणाची दाद भाजापापुरता घरा भोंवता राब प- डला आहे.

राबडी, स्त्री० दूध आटवून, आंत शर्करादि मसा- ला घालून, एक भक्ष्याचा पदार्थ करीत असता ती.

रांबणाबळ, स्त्री० को० नवेंच आणलेलें गुस्त कळपांत रांबत नाहीं झणून तें रांबयाचाकरितां जें गुराग्यास द्रव्य द्यावें लागतें ती.

राबणी, स्त्री० को० शेन राबण्याचा जो व्यापारी; ३० दहा विषेज मीनीची राबणी करायास शंभर रुपयेतरीं खर्चास पाहिजेत.

राबणूक, स्त्री० को० राबणी.

राबणें, कोणेक मार्गानें किं० गृहादि कोणेकस्थ- लीं जाणे, येणे, बसणे, उठणे, इ० यथायोग्य क्रि- याद्वारा मनुष्यादिकांनीं वर्तणे; ३० चोराचे भ- यानें त्या घरांत कोणी राबत नाहीं आणि याबो- ळानेंही राबत नाही; २, शेन, घर, इ० संबंधी का- मावर शागीरकटद्वारा खपणे; ३० पंधवीस मा- णसें महिनाभर राबत होती तेव्हा हा बांधवांग- ला झाला; ३, रा० राबणें प्रथमार्थी; ४, को० शे- त. वाडी, इ० कांचाठार्थी तेंतें धान्यादि फल उत्प- न होण्याविषयीं प्रतिवर्षीं जें नांगरणें, पेरणें, शिंपणें, वेणणें, राखणें, इ० क्रियाद्वारा संस्कार करावे लागतात त्या संस्कारांनीं तें शेन, इ० सं- स्कृत करणें; ३० आली वर्षास दहा विषे शेन घरीं राबतो.

रांबणें, को० गोमहिष्यादि पशू, चोर, सासर- वाशीण, इ० कानीं कळप, पंतोजीची साळ, सा-

सरे

सरें, इ० अधिकरणीं न पळतां टिकणें; २, मार्ग
जाण्यायेण्याचे बहिवाटीमुळे मळला जाणें, किं०
खरडे, इ० कागद अनेकवार तोब तोब पुनः पुनः लि-
हिल्यामुळे गाईनें सारिवल्यासारखा लिम होणें.
राबता, पु० मार्ग, गृह, इ० कां० बागधीं मनुष्यादि-
कां० जाणें, येणें, बसणें, उठणें, इ० जीवहिवाट
खालत असत्ये तो; २, दे० महाराजें सरकारांत
चाकरी करावी असांजो त्यावर कर असतो तो;
३, राबत्या.
राबत्या, पु० दे० सरकारांत राबत्याबदल काम क-
रायासाठीं जो महार येत असतो तो.
रांबडा, ३ लि० रा० उनाडजें गुरू, मनुष्य, इ० तो.
रांबाडकी, स्त्री० रा० रांबडपणा.
राम, पु० विष्णूचे दशावतारांतील सातवाजो अव-
तार तो; राम स्मरणें, किं० गम होणें, स्म० मरणें,
दुष्टवार्तादि श्रवण झालें असतां किं० दुसऱ्यानें
बोललेल्या दोषादिकां०चा निषेध कर्तव्य असतां
या शब्दाचा उच्चार करतात; २, संकेतानें एका
रुपयास स्म०; रामाचें गज्य करणें स्म० रामराज्य
करणें; रामाचें नाव स्म० रामचर्चा.
रामकल्ली, स्त्री० रागिणी आहे.
रामचर्चा, स्त्री० कोणेक अर्थाची त्याचें नावही ना-
हीं अशा प्रकारें अभाव वर्णनाचा असतां याचा
प्र० करितात; ३, तो तुझाला किती सांगोषण मी
त्याला रामचर्चा एक अक्षरही बोललों नाहीं.
रामजन्म, न० रामनवमीचे दिवशीं रामाचा जन्म
रूपजो उत्सव विशेष करितात ते.
रामजयंती, स्त्री० सं० रामनवमी.

रामटेकी, ३ लि० रामटेक स्मरण ग्राम आहे, तत्सं-
बंधीं नागवेलीं चीं पानें इ० तो.
रामटोला, पु० रामरद्दा प्रथमार्थी.
रामदात्री, पु० रामदास स्मरण एक साधु होता
त्याचे संप्रदायानें बागणारेजे हरदास, इ० तो.
रामदूत, पु० वानरास स्म०.
रामनगरी, ३ लि० रामनगर संबंधीजो राघू.
इ० तो.
रामनवमी, स्त्री० चैत्र शुक्ल नवमी.
रामनामी, ३ लि० रामनाम जावर लिहिलें आहे अ-
शी आंगठी, इ० तो.
रामपहारा, पु० दिवसाचा जो प्रथम प्रहर त्यास
शफत घेणें, इ० विषयीं स्म०; ३, रामपहान्यांत
रवांटे बोलून नको खरें सांग.
रामपात्र, न० पाणी प्यावयाचे उपयोगीं प्रा० पि-
तळचें आकारविशेषाचें एक पात्र आहे.
रामफळ, न० एक फल आहे; २, स्त्री० त्याचें झा-
ड ती.
रामबाण, पु० प्रतिज्ञा बचन, इ० कधीं टळायाचें
नाहीं असें वर्णन कर्तव्य असतां आरोपानें स्म०;
३, त्याचा प्रश्न स्मरणजे रामबाण कधीं खोराव्हा-
वयाचा नाहीं.
रामरगाडा, पु० मोठाजो रगडा तो
रामरद्दा, पु० दे० बुर्का, सोरा, इ० कां०चा जो मोठा त-
डाखातो; २, प्रयोजनादिकां०चा जो रामरगाडा तो.
रामरक्षा, स्त्री० रामाचें एक स्तोत्र आहे ती; २,
तीणें करून अभिमंत्रित केलेले जें भस्म त्यास
स्म०; ३, लात्याचे पिठास निंदेनें स्म०.

रामराज्य, न० जाराज्यांत राजादिकुन उपद्रव नाहीत आणि सूरवांनीं प्रजा नांदतात असें जें राज्य तें; कोणेकानें रामराज्य करणें ह्म० भयकारण नाहीं में झाल्यामुळे निर्भयपणें वर्तणें.

रामराम, पु० श्रद्धादिक दुसऱ्यास सत्कारार्थ एके हातानें हा शब्द उच्चारून जें बंदन करितात तो.

रामरामी, स्त्री० परस्परांचा रामराम करण्याचा जो व्यापार तो; २, परस्परे भेटले असतां एकमेकास रामराम करावा इतकी असत्येजी ओळख ती.

रामाठा, पु० एक औषधी आहे.

रामानुज, पु० वैष्णवांचा एक भेद आहे.

रामायण, न० रामाचे चरित्राची जी कथा तें; २, ती कथा जांत वर्णिली आहे असा जो काव्यपुराणादि प्राचीन ग्रंथ तें; ३, ला० प्रपंचादि व्यवहार संबंधी जी लांबट गोष्ट तीस ह्म०; ३० आमचे एकदां रामायण संपूर्ण मग तुम्ही दुसरी गोष्ट काढा.

रामेठा, पु० रामाठा.

राय, पु० राव.

रायआंबळा, पु० एक फळ आहे.

रायआंबळी, स्त्री० रायआंबळ्याचे झाड ती.

रायकेळ, स्त्री० दे० केळीचे झाडांत एक भेद आहे; २, न० तिचे जें केळें तें.

रायतें, न० कालें, आंबे, आंबळे, इ० पदार्थांस दही, मोदरी, इ० पदार्थांचालून तोंडी लावणें करितात तें.

रायदिंडा, पु० दिंड्यांत एक भेद आहे.

रायपुरीसाकर, स्त्री० पिठीसाकरेंत एक भेद आहे ती.

रायपुरीसारबर, स्त्री० रायपुरीसाकर.

रायभोग, पु० एक भातांत जाति आहे.

रायबळ, ३लि० साया, शिसब, रेबेर, फणस या वृक्षांबाबून गृहायपयोगी इतर वृक्षांचीं जीं लांकडे तो; २, कोणाचे मतें साया, आणि शिसब, यांबाबून इतर वृक्षांचीं लांकडे तो; ३, लावणीचा नळे, इरसालनळे, असा खळ्याजो आंबा, आंबळा, जांभूळ, इ० तो.

रायबळी, ३लि० रायबळ लांकडाचे जें गृहादिक तो.

राया, पु० फकडजे पुरुष ते डोलानें आपल्यास ह्मणवितात.

राव, पु० राजा; याचा मुख्यार्थ ग्रंथादिकांत प्र०; ३० ह्म० रावनेणें सकळ दुकळ; २, लोकांत प्रा० कारकुनी, किं० शिपायगिरी, या गुणानें प्रसिद्ध जे पुरुष त्या पुरुषांचे नामापुढें प्रतिष्ठाना म हें लागत असतें; ३० बळवंतराव, माधवराव, इ०; कदाचित् केवलाचाही प्र० होतो; ३० कायरारवसांगाचें तुम्ही काल नवतां मोठी मोज झाली; ३, श्रद्धा मध्ये मरादे सणून जी जाति आहे तो.

रावकी, स्त्री० रावपणा; ३० याला हणमंतराव सणून सारे हाक मारितात याला रावकी कोणी दिली.

रावरंबडा, ३लि० उपजतच जाचा ओंठ विदीर्ण झाला असतो तो मनुष्यादितो; किं० त्याचा ओंठ; २, ला० मंडळ, चतुरस्त्र, इ० विवक्षिताकार जें क्षेत्रादिक त्याचा यत्किंचिदंश कमी झाल्यामुळे जें विशोभित दिसू लागतें त्यास ह्म०; ३० या पारव्यास कबलें लावलीं तीं चार ओळी कमी आलीं त्यामुळे पारवें रावरंबडे दिसतें; सगळे सारबून थोडे सा

कोंपरा बगळास त्यामुळे रावरबंडे दिसते.
 रावजी, पु० पुरुषांचे एक प्रतिष्ठा नाम आहे.
 रावटी, स्त्री० राजादिक मार्गादिकांच्या ठायीं रहायाक-
 रितां जे वस्त्र निर्मित ग्रह करितात ती.
 रावण, पु० पुराणप्रसिद्ध एक राक्षस होता; स० रावणा-
 स भिकेचंडोहळे; २, ला० शरीराने मोठाजो रोंगणा,
 वोका, इ० त्यास मिदेंने स०.
 रावणफळ, न० एक फळ आहे.
 रावणाची रवाई, स्त्री० जो पदार्थ मिळवावा तितका
 खपला जाता आणि पुर्तता होत नाही असा जो सं-
 सार, इ० त्यास स०; उ० संसारही रावणाची रवाई
 आहे जो पदार्थ आणावा तो गर्क होतो.
 राँबा, पु० राघू; २, संकेताने रावरबंड्यास स०.
 राँवेरी, स्त्री० तांबड्या रंगाचे एक वस्त्र आहे.
 राव्हीटी, स्त्री० रावटी.
 राश, स्त्री० राशि शब्दाचा अपभ्रंश.
 राशघटित, न० राशिघटित.
 राशि, पु० सं० नक्षत्रचक्राचे मेषादिजेद्वादशते प्र०;
 २, धान्यादिकांच्या जोटीग तो; गुणन, भजन, इ० क-
 रण्याविषयीं विनक्षित संख्याबोधक मांडिलेला
 जो अंक तो; राशीस लागणें, राशीस बसणें, इ०
 स्थलीं कोणाएकाचा खणपटीस बसणें, किं० हात
 धुऊन पाठीस लागणें.
 राशिकूट, न० घटित पाहण्याचे उपयोगीं जो बधूष-
 रांचे परस्पर राशींचा अनुकूल, प्रतिकूल, भाव ते.
 राशिघटित, न० बधूषरांचे जें घटित ते.
 राशिचक्र, न० सं० मेषादिद्वादश राश्यात्मक जें
 चक्र ते.

राशी

राशी, ३लि० रासबद्ध, पुंडास स०.
 राशीपुंजीस, अ० रा० येणें याचा योगीप्र० अ०; वर-
 चेवर उत्पन्न होतें, मिळतें, जें द्रव्यादि तेणें करून अ-
 वश्य कर्तव्य स्वर्ग भागून ते द्रव्यादिकांहीं सांग्यास
 पडणें.
 राष्ट्र, न० राज्यभेदानें किं० कोंकण, मध्यदेश, करनाटक,
 इ० संज्ञाभेदानें भिन्न भिन्न जे देश ते प्र०, किं० विव-
 क्षित सीमेनें परिछिन्न जो भूविभाग तो; उ० यदा
 आमचा तिकडल्या त्या राष्ट्रांत पाऊस पुकळ पड-
 ला; पहात्या पोरांनें सगळ्या राष्ट्रभर खरकटें उडि-
 वलें; नदी पासून डोंगरपर्यंत सारें राष्ट्र आस्पाक-
 डे आहे; २, कोणेक स्थलीं जमलेला सैन्यादि-
 रूपजो संघात ते; उ० साकरेचा भोंवतीं पहाकसे
 मुंग्याचें राष्ट्र जमलें आहे.
 रास, स्त्री० राशि प्रथम द्वितीयार्थी; २, चांगला आ-
 णि वाईट अशा विभागाची निवड न करितां सरम-
 कट जो कोणेक पदार्थाचा ठीग ती; उ० तुझी अंबे
 निवडून घेणारतर सबादोन रुप्यानीं मिळतील;
 आणि रास घ्यालतर रुप्यानें; २, पु० सं० एका पु-
 रुषांनें अनेक स्त्रियांस हवर्तमान करायाची एक
 वंरंगार क्रीडा आहे.
 रासकर्दन, न० एक राशिना. इ० मोडून दुसरा राशि-
 नां, इ० कांहीं केले असा व्यवहार झाला असतां मो-
 डेलें ते स्वर्ची लिहून नवें केलेनें जमेस धरावे असें
 एक जमाखर्च लिहिण्यानें प्रकरण आहे ते.
 रासकूट, न० राशिकूटाचा अपभ्रंश.
 रासघटित, न० राशघटित.
 रासनाहणें, न० विवाहामध्ये वरपक्षीय स्त्रियां

स

सजें समारंभपूर्वक नदण्ण-घालीत असनात नें.
रासन्हाण, रासन्हाणें, न० रासनादण्ण.
रासभ, पु० सं० गर्दभ.

रासमाथां, अ० शेताची मळणी काढून राससिद्ध
झाली ह० अव्यवहित उतरकालीं सावकार, इ०
कांचे रुपये, इ० दणें, वारणें, घेणें, इ० वि०; उ० तु-
झी आजमला रुपये द्या हे रासमाथां सव्याज देऊ.
रासमाथ्यास, अ० रासमाथां.

रासवट, ३ लि० केवळ निवडक व्यांगला असा नव्हे
आणि केवळ निकृष्ट नव्हे असा मध्यमप्रतीचा
जो पदार्थ तो; उ० केवळ इरसाल आंबे नकोत रा-
सवट असले तरी चालतील; ही सुलगी आपली
रासवटच आहे.

रास्त, ३ लि० न्याय्यजें भाषण, कृति, व्यवहार, इ० तो.
किं० प्रामाणिक जें वजन, माप, इ० परिमाण तो.
रास्ता, पु० लुगड्यांत एक भेद आहे.

रास्ती, ३ लि० रास्त.

रास्ना, पु० एक ओषधी आहे.

राहणें, मनुष्यादि अर्थानें कोणेक अधिकरण स्व-
स्थितीनें आक्रमून त्याचा ठायीं स्थिर होणें; उ० अ-
झी सांप्रत काशींत राहतो; एका बोटावर काठी क-
शी राहील; २, पात्रादिरूप जें समावेशस्थान त्या-
चा ठायीं कोणेक पदार्थानें समाविष्ट होणें; उ० या
दोतींत अन्डेर झाई राहील; ३, सतत चाललें जें
कांही एक त्याणें बंद होणें; उ० पाऊस राहिला ह०
तुझा पोटातील तिडीक राहील; कपाळ राहिलें, पो-
ट राहिलें, इ० स्थलीं त्यांतील वेदना राहिली असा
अर्थ; ४, कोणेक कामानें अंदात; होऊन अवशि

ष्ट अंशानें किं० सर्वांशानें भवितव्यतावस्थाजें
ह० हे कावयाचें आहे अशी जी अवस्था त्या अ-
वस्थेत पडणें; उ० वाड्याचें काम अर्थे झाले अ-
र्थे राहिलें; यंदा त्यांचें लग्न होणार होतें पण रा-
हिलें; ५, उरणें; उ० शंभर रुपयांतून चार रुप-
ये राहिले; ६, कोणेक कार्याचे ठायीं प्रवृत्त हो-
ण्याचा प्रसंग असतां हीं कोणेकानें कांहीं कार-
णामुळे प्रवृत्त न होतां तसेंच तसेंच असणें; उ०
तुं शिबी दिलीस तर तो तोंडांत मारल्या शिवाय रा-
हणार नाही; हातराहणें, पायरारहणें, तोंड राहणें,
इ० स्थलीं तें तें इद्रियादि स्वस्वव्यापारीं असमर्थ हो-
णें; शक्ति राहणें, इ० स्थलीं शक्ति क्षीण होणें; अन्न
राहणें, इ० स्थलीं अन्न जाईनासें होणें.

राहित्य, न० रहितपणा.

राहु, पु० नवग्रहांतील आठवाजो ग्रह तो; राहुग्रस्त,
इ० स० जाणावे.

राहुटी, स्त्री० रावटी.

राहुपर्व, न० ग्रहणरूप जें पर्वनें.

राहून राहून, अ० एकसारखा सतत नव्हे मध्ये कुं-
दित होत होत; कोणेक क्रियेचें करणें, होणें, इ०
क्रियाचें वि०; उ० या नक्षत्राचा पाऊस एकसारखा
लागत नाही राहून राहून पडतो.

राहोटी, स्त्री० राहुटी.

राळ, स्त्री० डिकासारखा एक ओषधी पदार्थ आहे
जो अग्निसंयोगानें फारच त्वरित वेदतो ती; १, ए-
क क्षुद्रप्राणी आहे जो रात्रीस फिर असा सतत ओ-
रंडत असतो ती; २, फटफजीती.

राळा, पु० एक धान्य आहे.

राक्षशी, ३लिं० राक्षसी प्रथमार्थी.

राक्षस, पु० देव, मनुष्य, यांची स्वार्थाकरणास तामस उग्रस्वभावाचा एक देवयोनीत भेद आहे तो; २, क्रूर, भयंकर, साहसिक, फाररबाणारा, असा जो मनुष्यादि त्यास आरोपानें झ०; ३, साठसंवत्सगतील जो एकुणवन्नासावा तो.

राक्षसगण, पु० जन्मनक्षत्रावरून पदिताक्षपयोगी गणसंख्येन कोही फलविशेष येत असतो त्या मध्ये भरणी, कृतिका, आश्लेषा, मघा, चित्रा, विशाखा, ज्येष्ठा, मूल, शततारका, या नऊ नक्षत्रांवर जो जन्मला त्याचा जो गण तो.

राक्षसगणी, ३लिं० राक्षसगण आहे जाणा तो.

राक्षसवेळ, स्त्री० केवळ तिनसांजाची जी वेळ तीस झ०.

राक्षसवेळा, स्त्री० राक्षसवेळ.

राक्षसी, ३लिं० राक्षससंबंधी जी माया, योनि, इ० तो; २, त्या० घोर साहसविशिष्ट जें कर्म, उपाय, तामसजें रवाणें, इ० तो.

राक्षसीवेळ, स्त्री० राक्षसवेळ.

राक्षसीवेळा, स्त्री० राक्षसवेळा.

राक्षी, स्त्री० सं० राणी.

रिकाबी, स्त्री० रिकिबी.

रिकावणें, कोणेक पदार्थानें भरल्यामुळे अनवकाश झालेले पात्रादिक ते त्या पदार्थाचा वियोगानें सावकाश करणें.

रिकामका, ३लिं० रिकामा.

रिकामचावडी, स्त्री० रिकामचोंद मनुष्यांची वकाव्याविरीत बसायाची जी जागा ती, अथवा तो समु-

राय

राय ती.

रिकामचेष्टा, स्त्री० करावयाचा उद्योग सोडून रिकामा कोरडा जो व्यापार त्या.

रिकामचोंद, पु० निरुयोगी मनुष्यादिकांस निरेने झ०; २, कार्याचा ठायीं विनियुक्त न होतां उगीच पडलेला जो पदार्थ तो.

रिकामटवळा, ३लिं० रिकामचोंद

रिकामपण, न० एकाकार्यासाठीं न गुंतल्यामुळे कार्यातरीं अन्वित होण्यास मनुष्यादिकांस जी कालकृत सावकाशास असत्वे ते.

रिकामपणा, पु० रिकामपण.

रिकामवेळ, स्त्री० अवश्य कर्तव्य कार्यासाठीं गुंतलेली नव्हे अशी रिकामी जी वेळ ती.

रिकामा, ३लिं० कोणेक कामावर गुंतलेला नव्हे अतएव कार्यातरीं लागण्याविषयीं जो मोकळा तो; उ० चोंयाला चाकरी लागली मी मात्र रिकामा आहे; तुमचा चाकू रिकामा झाला झ० मला अंमळ नाही; २, आधेयाचा संनिवेशानें गुंतलेले नव्हे किं० निगबकाशपणें भरलेले नव्हे अतएव आधेयांतराचा संनिवेशास उचित जें अधिकरण भूत पात्र, स्थल, वाहन, काल, इ० तो; उ० ही दोत रिकामीच आहे ईत शाई घाल; विहीर अजून चार हात रिकामी आहे; ३, जा कार्याविषयीं प्रवृत्त व्हायाचें त्या कार्याचे साधन भूत जे द्रव्यादि पदार्थ तद्रहित जो मनुष्य तो; उ० जबळ पेसा नाही रिकामा बाजारांत जाऊन काय करूं; रिकामा जाणें किं० येणें, झ० उद्दिष्ट कार्य केल्याबाबून जाणें, येणें; उ० मातुला त्या याला आलों तो घेतल्याशिवाय रिकामा जाणार नाही;

यज

यजमानाकडे गडी पाठविला होता पण ते भेटले ना-
हीं तेव्हा गडी रिकामा माघारा आला; ४. प्रयोजन
वरून किं० फळवरून; जो भाषणादिव्यापार; खर्च
वेच, इ० तो; ३० तूं मध्ये रिकामे कशांला बोलतोस;
रिकाम्या हाताने किं० रिकामे हातीं ह्म० जे कार्य करा-
याचे त्यास जे साधन पाहिजे असते ते हातीं असल्या-
वांचून ते कार्य करणे किं० कार्यार्थ जाणे, येणे, इ०
कांचे वि० किं० रिकहस्तपणे राजा, देवता, इ० कांचे द-
र्शनाद्यर्थ जाणे, येणे, इ० कांचे वि०; ३० मी आज प-
र्यंत रिकाम्या हातीं संसार केला, ह्म० हातीं द्रव्य नस-
तां; ३० रिकामे हाताने कां देवास जातोस कुलें वा
कांहीतरी घेऊन जा रिकामे पोटीं ह्म० भोजन न केल्या-
मुळे पोट रिकामे असतां कांही काम करणे इ० कांचे
वि०; ३० जे वल्यावर चालावे यापेक्षां रिकामे पो-
टीं चालावे हे बरे.

रिकिबी, स्त्री० घोडे किं० सांड, यांजवर बसले अस-
तां पाय अडकवायासाठी लोहादिकांची आकारवि-
शेषाची दोन बलपें दोहींकडे बांधित असतात तीं प्र०

रिकीब, स्त्री० रिकिबी.

रिकीबदाल, पु० हि० तंगास रिकिव्या बांधायाचे
रज्जरूप साधन असते तो.

रिकीबी, रिकेबी, स्त्री० हि० रिकिबी.

रिक्त, ३ लि० सं० रिता.

रिक्तकोष्ठ, न० सं० आंत अन्नांदा, मलांदा, नाहीं सा-
ह्याल्यामुळे रिकामाजो पोट्या कोठा तो.

रिक्तपाणि, ३ लि० सं० जाचे हातांत फल, पुष्प, द्रव्य,
इ० कांहीं नाहीं असा जो मनुष्य तो; राजा, देवता,
इ० कांचे दर्शनार्थ गमनोद्देश असतां प्रा० प्र०

रिक्ता

रिक्ता, स्त्री० सं० चतुर्थी, नवमी, चतुर्दशी या तिथी
प्र०

रिंगणी, स्त्री० एक ओषधी आहे.

रिंगणें, न० रिंगणीचे जे फल तें; २ पोगचे खेळणे आहे.

रिंगी, स्त्री० रा० रिठ्याचे जे झाड ती.

रिंगें, न० रा० रिंगीचे फळ ते.

रिघणें, मनुष्यादिकांची दादी, इ० कारणांमुळे
अडचणीची जी जागा ती मधें कोणेक पदार्थानें
बलानें अवकाश करून प्रविष्ट होणे; २, रा० सर-
ण, कोन, रताळे, इ० कंदानीं भूमीमध्ये विस्तरून
वृक्षिगत होणे.

रिघाव, पु० अडचणीचे स्थलीं बलानें किं० चुकीनें
जो प्रवेश तो.

रिचवणें, धान्य, पाणी, इ० कानें भरलेले जे पात्र तें
धान्यादिक पात्रांत राखधिकरणीं ओतून रिकामे
करणे; पक्षींच्या धान्यादिकां सही कर्मता; २, को-
लांकडे, दगड, बिदा, वस्त्रे भांडी, इ० रूप जो पदार्-
थ समुदाय तो कोणेक अधिकरणीं गणितून
होऊन राही असा ठेवणे; ३० घरांतलीं सारीं पां-
घुरणें गोळा करून बाजेवर नेऊन रिचवलीं.

रिझणें, कोणेक विषय मनास आल्यामुळे तद्दि-
पयीं हा घ्यावा, भोगावा, इ० रूप जो अंतःकरणां-
त भाव होतो, तद्दिशिष्ट कोणें कानें होणे; ३० त्या
पागोट्याचा रंग भडक दिसतो त्याजवरच रिझू-
नका कांहीं सूतपोत पहा.

रिझाऊ, ३ लि० दुसऱ्यास रीझाऊतून करणारे जे
गान, स्वरूप, गोड भाषण करणारा मनुष्य,
इ० तो.

रिघा

रिठा, पु० एक झाड़ू आहे व त्याचें फल तो .

रिठी, स्त्री० कों० रिठासणून झाड ती .

रिठें, न० रिठीचें जें फल तें .

रिणकरी, पु० ऋणकरी .

रिणानुबंध, पु० ऋणानुबंधाचा अपभ्रंश .

रिणायितस्वरूपी, ३लिं० ऋणायितस्वरूपी .

रिणायीत, ३लिं० ऋणायीत .

रिणी, ३लिं० ऋणी .

रिता, ३लिं० रिकामादितायार्थी; २, प्राकृत ग्रंथांजा अर्थानें रहितजो अधिकरणरूप पदार्थ तो त्या अर्थानें; ३० सरस असोचि मधुपबहुमतजरिहिर-
मंकरुनि कुंदरितें .

रिताड, स्त्री० पेंठ, बदर, इ० काचाटाचीं बाहेरून आणलेला माल टाकून पुनः तेंथाल माल न भरि-
तां रिकामे चालले जे बेल, गलबेतं इ० ती; २, मा-
ल भरून किं० एरवींच रिकामे माघारे चालले जे
बेल, गलबेतं, इ० त्यांस स०; ३, कों० रहाटाचे मा-
लेचे रिकामे होऊन पुनः पाणी भरवयास रवालां
चालले जे ओटे ती; ४, पोटाचा जो अन्नाचाचा
अभावासुळे रिकामे पणा ती .

रिपरीप, स्त्री० दे० पिपरीप .

रिपार, पु० न० कों० रिपानी केलें जें गृहादिकांमं ओ-
मण तें तो .

रिपु, पु० सं० अरि .

रिवरिवणें, रवरवणें .

रिवरीव, स्त्री० रवरव .

रिसालदार, पु० हिं० रिसाल्याचा जो अधिकारी
तो .

रिसालदारी, स्त्री० रिसालदारपणा ती .

रिसाला, पु० हिं० राजादिकानें चाकरीस ठेऊन ए-
के अधिकाऱ्याने स्थाधीन केला जो घोडे सारांचा
समुदाय तो .

री, स्त्री० लावणी इ० कांचे स्वरपूरणार्थ पाठी मागून
रीहा शब्द उच्चारून जो सूर देतात ती .

रीग, रीघ, पु० स्त्री० रिघाब; २, रिघाब ब्यावयाजो-
गाजो अवकाश ती तो; ३० अंशी दाटी झाली आ-
हे कीं आंत बोट शिरका चाला देखाळ रीघ नाही .

रीज, रीझ, स्त्री० कोणेंक विषयावर अंतः करणाची
असत्येजी सादरता ती .

रीण, न० ऋणाचा अपभ्रंश

रीत, स्त्री० रीतिशब्दाचा अपभ्रंश .

रीतभांत, स्त्री० रीत, इ० ती .

रीतरवेस, पु० स्त्री० रीत भांत .

रीति, स्त्री० बोलणें, चालणें, इ० व्यापारमात्र कराया-
चे देशभेद, कर्तृभेदादि प्रयुक्त जे निरनिगळे अने-
क प्रकारने प्र०; २, प्रकारादि भेदे करून भिन्न भिन्न
जे वर्तन प्रकारने प्र०; ३० तूं आल्या मनुष्यास शि-
व्या देतोस ही रीति बाईट .

रीप, स्त्री० ओमण करायासाठीं लांकूड चिरून पा-
तळजी पट्टी करितात ती .

रीस, न० आखळ, २, ला० आळशी, मलिन, असा जो
मनुष्यादित्यास निंदेनें स०; ३, दे० चीड .

रींस, न० रीस प्रथम द्वितीयार्थी .

रुइफल, न० छीट, इ० वस्त्रावर किं० लुगडे, इ० कांचे
काठावर किं० कंगण्याइ० अलंकार, इ० कांबर जे
रुईचे फुलासारखे अळंकार विशेष उठविले अ-

रुई

रुचि

सतात ते प्र०

रुई, स्त्री० एक झाड आहे; १, रु; २, वाजबीजी रीत ती परंतु या अर्थाप्रथमांत प्र० नाही; ३, तुझी रुई-ची गोष्ट सांगितली असतां ऐकणें प्राप्त; तो जेव्हां जबरदस्ती करूं लागला तेव्हां सर्कारांत जाणें रुईस आलें.

रुईमांदार, पु० रुईचे झाडासारखेंच झाड असून जा-चीं फुलें रुईचे फुलांपेक्षां स्वच्छ पांढरीं असतात तो रुका, पु० आण्याचा जो द्यदशांश तो; २, भूमि में जाया-चें एक प्रमाण आहे.

रुकार, पु० कांहीं एक करण्याविषयीं कोणेकाचे अनु-मताचा बोधक जो त्याचे मुखानें हं, कर, होय, वरें, आ-हे, इ० रूप जो शब्द निघतो तो; याचें तात्पर्य आहे. अ-नुमनावर झगून मानेनें हातानें जरीं अनुमताविष-यीं संज्ञा केली तरी त्यास स्त०; २, जमाखर्चाची अने-क कलमें किं० मनुष्यादिकांचीं नामें, इ० जीं क्रमानें लि-हिलीं असतात त्यांस रुकवान, इ० संस्कारकर्तव्य-असतां जाजा स्थानीं तो संस्कार झाला त्या त्या स्था-नीं तद्बोधक जें रु असें अक्षररूप चिन्ह करितात तो.

रुका, पु० रुका.

रुकसत, स्त्री० हि० रुखसत.

रुखय, स्त्री० कों० एक किरडू आहे जें प्रायः वृक्षावर असतें ती.

रुखरुख, स्त्री० कांहीं एक वस्तु हारवली, इ० कारणा-मुळे कोणेकाचे अंतःकरणास जी चटपट लागती ती.

रुखवत, न० वरप्रस्थानाचे पूर्वी वरास कन्येचा बापा-कडून समारंभपूर्वक फराळाची, इ० सामग्री आ-

णितात

णितात ते; २, तें फराळानें, इ० वरापुढें ठेऊन त्या-जकडून फराळ करवितात असा जो समारंभ करि-तात ते; क० तो समारंभ वरप्रस्थानानंतर व भूमंड-पांत ही करितात.

रुरवा, ३लि० कों० रुक्षजो भक्ष्यपदार्थ, स्थल, शोषण, कंठस्वर, इ० तो.

रुरवाडी, ३लि० वृक्षावर चढण्याविषयीं जो सरा-ईत तो.

रुरवाड्या, ३लि० कों० रुखाडी.

रुरवाळें, न० अळबांत एक भेद आहे जें वृक्षावर उग-वत असतें ते.

रुरव्या, ३लि० कों० रुखाडी.

रुरवसत, स्त्री० रजा; परंतु प्रायः प्रथमार्थाचाचून रुंगाळा, ३लि० शरीरानें कृदाजो मनुष्यास तो.

रुग्ण, ३लि० रोगग्रस्त.

रुचकर, ३लि० रुचिकराचा अपभ्रंश.

रुचणें, कांहीं एक पदार्थ किं० गोष्ट आवडणें; ३, मी-न त्यजितां नेतो भूपरबळें तुज रुचेल तरी जागे; २, कोणेक गोष्ट यथायोग्य झाल्यामुळे शोभणें; ३, तुझी पिढीचे भद तुझी प्रसंगां भिक्षा मागितली तरी रुचेल पण आद्या गृहस्थाला लोक हांसतील; ३, रुतणें.

रुचि, स्त्री० सं० पदार्थनिष्ठजी गोडी ती; २, रसनें दि-यास असत्येजी चव ती; ३, कोणेक पदार्थ, कर्म, इ० विषयांवर आवड ती; ४, कांति.

रुचिक, पु० रुईसणून जें झाड त्याचा ओषधार्थ काढितात जो चीक तो.

रुचिकर, ३लि० सं० जाचे भक्षणां रसनेस आलेली अरुचि

अरुचि जात्ये असाजो आंबळा, महालुंग, सेंधव,
इ० पदार्थ तो किं० भक्षिला असतां चांगला लागतो
असाजो मधुराम्ल, शाराम्ल, इ० पदार्थ तो.

रुचिर, ३लि० सं० सुंदर.

रुचीक, ३लि० रुचिकरजो पदार्थ तो; २, रुईचा जो बीज
क तो.

रुच्य, ३लि० रुचिकरप्रथमार्थी.

रुजणें, धान्य, कंद, इ० रूपजें बीज त्याणें अंकुरवि-
शिष्ट होणें.

रुजामा, पु० बेंठकीचा उपयोगी पोटी रुचालून शि-
वून मोठें जें वस्त्र करितात तो.

रुजमुकाबला, पु० हिं० उभयतांचे भाषणादिकांचा
खरेखोटेपणा किं० उभयपदार्थांचा चांगलेपणा,
वाईटपणा, इ० समजावे म्हणून ताडून पाहायाक-
रितां त्याचें करिताना जें संमुखपणें संनिधान तो.

रुजवात, स्त्री० विवादविषय किं० संशयविषय जो
परस्परानें देणें, घेणें, इ० रूप कांहीं अर्थ त निर्ण-
यार्थ त्या परस्परानें तद्विषयी साक्षात् संभाषण
स्वावयाजोगीजी त्यांची समक्षता ती; २, कोणेक
कागदपत्राचा लेखाचा खरेपणा, खोटेपणा, इ०
पाहायासाठीं लेखांत राशीं ताडून पहावें म्हणून
त्यात्या लेखाची करितात जी समक्षता ती; रुजुवा-
त घेणें म्ह० यादीवर लिहिलेले किं० तोंडातें सांगित-
लेले जे पदार्थ, कलमें, इ० ने समक्ष ताडून पहाणें.

रुजवाती, ३लि० को० रुजवात घ्यायाची आहे जा-
ची असें जे कलम, नाबनिशी, रकम, इ० तो.

रुजू, ३लि० विवक्षित काम करण्याविषयी जाकडून
अनमान नाही असा जो तो; उ० तुझी सांगाल तें

करा

कगधास मी रुजू आहे; २, चाकरी, इ० कामाव-
र किं० सर्कार, इ० अधिकरणीजो हजीर तो; होणे,
करणें यांचा योगी प्र०; उ० मी कालच चाकरीवर रु-
जू झालों; तुझी बोर धरलेत ते सर्कारांत नेऊन रु-
जू करा; तुझी एथें निरोप घ्या पण धंद्याबेदिबडीं
पुण्यांत मजपाडीं रुजू व्हा; ३, कोणेक अधिकर-
णस्थजी यास कोटी तीमध्ये लेखाद्वारा गृहीत
जो तो; होणें, पडणें, इ० कांचा योगी प्र०; उ० सूर्या-
वर उपकार केला असतां व्यर्थ स्मृतां परंतु ईश्व-
रास तर रुजू पडेल; तुझी पन्नास रुपये बाकी आ-
ह्याकडे काढलीत पण ती आह्यास रुजू नाही; याचे-
नाव सर्कारचे यादीस रुजू आहे कीं नाही तें पहा,
तुझी जें आज बोलाल तें तेंथें रुजू पडेल.

रुजूगुदस्त, ३लि० गुदस्तवद्विवादीस रुजूजो व्यव-
हार तो.

रुजूमुकाबला, रुजूमोकाबला, पु० हिं० रुज-
मुकाबला.

रुझणें, रुजणें.

रुझवण, न० को० रुझायाकरितां भूमींत लाविलें
जें बीज फलादि तें व ते रुझून झालाजो अंकुर स-
मुदाय तें.

रुडु रबुडू, अ० केवळ क्षपाटयानें नव्हे, केवळ अग-
दीं स्तब्ध होऊन राहिलें असें नव्हे, अशा प्रकारें
सरामरी मंदपणें, कोणेक गोष्ट, मनुष्य, इ० कांचें
चालणें, इ० कांचे वि०; उ० देवळाचें काम आतां-
शें रुडुरबुडूच चाललें आहे; कोणे कानें रुडुरबुडू
करणें म्ह० सांगायाजोगा मोठा कामधंदा, इ० न
करितां पोटापुरते अनेक किरकोळ व्यापार करणें.

रुड

रुंड

रुंड, न० मनुष्यादिकांचें तोडलेलें जें शिर तें .
 रुंड, स्त्री० रा० उबला; २, न० रुंड; एक घाब आणि
 होन रुंदें, इ० स्थलीं मनुष्यादि शरीराचें दोन जे तु-
 कडे ते प्र० असा अर्थ
 रुंढणें, कोणेक गोष्ट कोणेक रूपें लोकप्रसिद्धीस ये-
 णें; उ० रामशिंंगाचे पोरानें चोरी केली असें सग-
 ल्या गांवभर रुंढलें .
 रुणझुणणें, पेंजण, इ० मूषणानीं रुणझुण अशा
 शब्दानें वाजणें .
 रुणझुण, अ० अनु० तोरड्या, पेंजण, इ० कांचें वाज-
 ण्याचें वि०
 रुणरुणणें, रा० वेगानें चाललेला जो गोफणेचा दगड,
 बंदुकेची गोळी, इ० कानें वाजणें .
 रुणा, पु० को० हद्दोग .
 रुतणा, स्त्री० रुपण .
 रुतणें, कठिन जो पाषाणादि पदार्थ तो शरीरादि मृदुप-
 दार्थाशी घट्टसंबंध झाल्यामुळे त्यातें फोडून किं० चे-
 पुन आंत शिरणें; उ० पायांत काटा रुतला; भुईवर
 निजलें ल्हाणजे अंगास खडे रुततात, चिरवलांत गा-
 य रुतली आहे काढालतर पहा .
 रुतू, पु० क्रतुशब्दाचा अपभ्रंश .
 रुंद, ३लि० रुंदीनें विशिष्ट जो पदार्थ तो .
 रुंदट, ३लि० विवक्षित रुंदीपेक्षां जाची रुंदी अधिक
 तो पदार्थ तो .
 रुंदन, न० रुंदण्याचा जो व्यापार तें .
 रुंदावणें, शरीरादिक पूर्वरुंदीपेक्षां रुंद होणें किं० आ-
 कुंचित बर्यादिक पसरणें, इ० दारा रुंद करणें .
 रुंदावा, पु० रुंदपणा .

रुदित

रुंधा

रुदित, न० सं० रुदन .
 रुंदी, स्त्री० क्षेत्रवस्थादिजो साकारपदार्थ त्याचे लां-
 बीचें जें सूत्र त्याजवर आडवें सूत्र या पर्थेंता पासून
 त्यापर्थेंता पावेतों मारिलें असतां त्या सूत्राचें परि-
 क्षिप्त होतो जो त्या क्षेत्रादिकांचा परिमाण विशेष
 ती .
 रुद्रगौठ, स्त्री० लुगडें, दोरवा, इ० कांबर विणकरीत-
 च चवकडीसारखां चिन्हे उठविलीं असतात तीं प्र०
 रुद्रगौठी, ३लि० रुद्रगांठीनीं विशिष्ट जो दोरवा, स्थि-
 याचें लुगडें, इ० बरूप तो .
 रुद्रपिडान्य, पु० काशींत मेलेला प्राणी काशींत केले-
 लें पाप भोगायासाठीं पिडाचदेह धारण करितो तो,
 २, ला० शीघ्रकोपी, अविचारी, जो मनुष्य त्यास स०
 रुद्रभूमि, स्त्री० मसणवटी .
 रुद्रबात, स्त्री० अकरासुतांची जी बात करितात ती .
 रुद्रविष्णा, पु० विण्यांत एक भेद आहे .
 रुद्रावनार, पु० फार क्रोध आल्यामुळे भयंकर झा-
 लें जाचें स्वरूप त्यास स०
 रुद्राक्ष, पु० एक दृक्षबीजरूप शिवप्रिय मणि आहे
 तो, जाचें मालादिरूपें करून शिवभक्त दारीरावर
 धारण करितात तो .
 रुंध, ३लि० रुंद .
 रुंधट, ३लि० रुंदट
 रुंधणें, कांहीं आधेयाचे समावेदानें पात्रस्थला-
 यधिकरणभूत पदार्थ त्या आधेयाकडे गुंतणें
 किं० मनुष्यादि कोणी व्यापारांतराचे उपयोगीं
 न पडे असा कोणेक व्यापाराकडे गुंतणें .
 रुंधावणें, रुंधावणें .

रुंधा .

रुंधा

रुस

रुंधावा, पु० रुंधावा .
 रुधिर, न० सं० शरीरांतील जें रक्त तें .
 रुधिरोद्वारी, पु० सावा संवत्सरांतील जो सत्ताव-
 न्नावा तो .
 रुंधी, स्त्री० रुंदी .
 रुग्ण, ३ लिं० सं० कांहीं कारणानें रोध पावला जो मा-
 र्गाहितो .
 रुपडें, न० प्रा० ग्रं० प्र० पुरुषादिकाचें फार सुंदर जें
 रूप तें .
 रुपण, स्त्री० वरंथाललें असतां मनुष्यादि आंत
 रुपून गर्क होतो असें जें चिखलानें किं० रेतीनें
 विशिष्ट जें स्थल ती .
 रुपणें, रत्तणें .
 रुपया, पु० प्रा० अकरा मासे वजनाचें एक रुप्याचें
 नाणें आहे .
 रुपा, ३ लिं० मुळचें आंग पांढरें असून जावर तांबडें
 रंगाचें किं० काळेरंगाचें ठिपकें असतात असा जो
 बेल, इ० तो; २, पु० रुपया .
 रुपाया, पु० रुपया .
 रुपें, न० एक धातु आहे; २, चंग, काचन, गंजी फांत ए-
 क रंग आहे .
 रुपेरी, ३ लिं० रुप्याचें वर्च किं० त्या वर्सांची शाई,
 किं० सुलामा तो, अथवा तद्विशिष्ट जो पदार्थ तो .
 रुपेरी कोंटा, पु० संकेतानें बाभळीचे कांट्यास स०
 रुबेरूब, अ० उरुबुरु .
 रुमणी, स्त्री० नांगराचा हाकत्येस मयीं हातीं धरि-
 तात जो अवयव ती .
 रुमणें, न० रुमणी .

रुमा

रुमामस्तकी, रुमीमस्तकी, स्त्री० एक ओषधी
 पदार्थ आहे ती .
 रुमाल, पु० डोकीस बांधणें, कागदा भोंवता गुंडाळ-
 णें, लंगोदी सारख्या नेसणें, इत्यादर्थ विणून किं०
 फाडून, किं० जोडून करितात जें प्रा० समचतुरस्र
 वस्त्र तो; २, त्या वस्त्रांत बांधिलेले जें जमारबचीं,
 इ० कागदांचें गांठोडें तो; ३, राजादिकांवर बाराया-
 चें शेल्यासारखें वस्त्र असतें तो .
 रुमाली, अ० दे० डोकीवरून सुदगल फिरविण्या-
 चा एक प्रकार आहे, तेणें विशिष्ट होई असें सुद-
 गल फिरविणें, इ० कांचे विं .
 रुमालीघडी, स्त्री० चोळखण, इ० कांची तिकोनी
 जी घडी घालितात ती .
 रुमालीपांटी, स्त्री० दोन तीन पायली राणें भावा-
 या जोग्या एक वेळ वाचें पाटींत भेद आहे
 रुमाल्या, ३ लिं० निरंतर डोकीस रुमालच बांधितो
 पागोटें कधीं बांधित नाही असा जो मनुष्य त्या-
 स स .
 रुमेमस्तकी, स्त्री० रुमामस्तकी .
 रुयफूल, न० रुइफूल .
 रुष्ट, ३ लिं० कोण एकावर रागें भरला किं० रुम-
 ला तो .
 रुसका, ३ लिं० कों० यत्किचित् निमिचावरून रु-
 सण्याचा स्वभाव जाणा तो .
 रुसणें, मित्रादि जो कोणी आपला आस त्याणें कां-
 हीं आपल्या मनास नये असें केल्यामुळे त्याणें
 ती चूक मागून घेऊन आपली समजी पाडावी, आ-
 र्जव करावें, इ० भावना पूर्वक जो कोप येत असतो

तदि

तद्विशिष्ट कोणेकानें होणें .

रुसवा, पु० रुसलेपणा; उ० ते रुसले तथापि त्यांचा
रुसवा तुझीजमैस धरूनका .

रुस्कत, स्त्री० रुखसत .

रुह, ३लि० जा अधिकरणाचा गयीं जो रुजलेला तो
तद्रुहसमासी प्र०; उ० शिरोरुह स० डोकीचे केश .
सरोरुह स० कमल, कररुह स० नख, महीरुह
स० वृक्ष इ० .

रुळणें, ग्रं० शरीरावयवावर पेंजण, इ० भूषण किं०
केश, इ० कानीं शोभायाजोगें हालत असणें .

रुक्ष, ३लि० स्निग्धत्वजाचे आंगीं नाहीं असा जो प-
दार्थ तो हें सामान्यलक्षण; उ० मृत्तिकेपेक्षां वाळू-
क्ष सणून तिचा पिंड होत नाहीं; जास आमचायु अ-
सेल त्याणें रुक्षपदार्थ भक्षवे; २, जागोजाग पाणी
ओलें वृक्ष, तृणें, इ० केंकरून जी शोभा असत्ये ति-
णेंकरून रहित जो देश, ग्राम, इ० तो; ३, जेणेंकरून
न अंतःकरण रंजतें असा जो धर्मविशेष तद्रहितजें
भाषण, गाणें, कंठध्वनि, इ० तो

रू, सरक्या काढलेल्या असा जो कापूस तो; २, न० गं-
जिफांचे पानांचें किं० दस्ताचें जें पुढलें अंग तें .

रूरव, पु० को० वृक्षशब्दाचा अपभ्रंश; २, रहाराचे
कणेकडाचीं टोंकें जांजवरटेकलीं असतात अ-
शींजीं दोन आडवीं लांकडे असतात तीं प्र०

रूचें, रूच, स्त्री० रुचिशब्दाचा अपभ्रंश; परंतु चतु-
र्थार्थांचून .

रूढ, ३लि० कांहीं अवयवार्थांचें भान नसतां अर्थवि-
शेषाचा गयीं लोकरूढीस्तव वाचकत्वेकरून वर्त-
तो किं० अवयव व्युत्पत्तीनें भासतो जो सामान्यरूप
अर्थ

अर्थ तद्विशेषांमात्र लोकरूढीस्तव वर्ततो जो को-
णेक शब्द तो; उ० गोदीहा शब्द बांदोळा जो दगाड
त्याजवर रूढ आहे; आंथरी या शब्दापासून आं-
थराचाची ती आंथरी अशा व्युत्पत्तीनें गाई, सवें-
जी, इ० सर्व आस्तरणयोग्य परार्थांचा बोध होवा
परंतु हा शब्द रूढ आहे सणून तृणादि निर्मित परा-
र्थ विशेषाचा मात्र बोध होतो; २, स्त्री० रूढिशब्दाचा
अपभ्रंश .

रूढि, स्त्री० सं० कोणेक व्यवहाराचा किं० तत्संबंधी इ-
तिकर्तव्यतादिविषयांचा लोकामध्यें विरकाळ चा-
लत आला असतो जो प्रचार ती; उ० आमचे वेदांत
अनंतव्रत करण्याची रूढि फार आहे; २, अमुक श-
ब्द अमुक अर्थी शक्त आहे, अशी जी लोकप्रसिद्धि
असत्ये तद्रूप जें शब्दार्थांचे वाच्य वाचक भावाविष-
यां प्रमाण ती .

रूंदार, ३लि० जाचे आंत रूघानला आहे असा जो
अंगररवा, दुर्लई, इ० तो .

रूप, न० चक्षुरिंद्रियानें जाचा साक्षात्कार होतो अ-
सा जो पदार्थनिष्ठ आकार आणि रंग मिळून विशि-
ष्ट जो एक गुण तें; २, नाक, डोळे, इ० अवयवांचे ठेव-
णांचे भेदासुद्धें किं० ब्रह्मालंकारादि धारण भेदा-
सुद्धें जे शरीरादि निष्ठ दृश्यता धर्मांचे अनेक प्रका-
र घडतात ते प्र०; उ० या सदाचीं शिंणें फार लां-
च पडलीं सणून रूप वाईट दिसतें; ३, अर्थमा-
त्राचे ज्ञानामध्यें अवच्छेदकपणें जो त्या अर्थाचा
उपाधि भासतो जाचे भेदानें अर्थाचा भेद भासतो
तें; उ० पदार्थयद्रूप असतो तद्रूपेंकरूनच तो अं-
तः करणांत भासतो; भावरूप पदार्थसहा आ-
णि

णि अभाव एक मिळून सात पदार्थ; परामध्ये तंतु
रूपाने कापूस राहतो; ४, पदार्थमात्राचे अंगी
विद्यमान बरेपणा, नाईटपणा, कुबकेपणा, नास-
केपणा, इ० जे विवक्षित यावक्षर्म असतात ताव-
क्षर्मचे शिष्ट्ये जे त्या पदार्थाचे अंगी असते ते; ३०
हा अंबा खाऊन पहावा तेव्हा याचे रूप समजेल; ५,
कोणेक पदार्थ गोष्ट, व्यवहार, इ० कां पासून व्हाव-
याचे जे यथायोग्य फलादि ते झाल्यामुळे किं० त्या-
चे अंगी यथायोग्य असावे जे सद्गुणादि ते अस-
ल्यामुळे जी त्या पदार्थादिकांते जाशीभा ते; ३० चार
रूपचे मिळाले तर व्यवहार केल्याचे रूप नाहीतर
काय; याचे घरी मनुष्याने जीवदेउन काम करू द्या
परंतु त्या कामाचे रूप व्हावयाचे नाही; लज्जा हे
कुल स्त्रियाचे रूप होय; ६, नाम किं० धातु यांपुढे
विभक्त्यादि अनेक प्रत्यय होऊन जे अनेक शब्द भे-
द होतात ते प्र०; ७, गणिता मध्ये एक झणून
जी संख्या त्याची संज्ञा किं० अव्यक्त गणिता म-
ध्ये व्यक्त जी संख्या निची संज्ञा; ८, पु० चंग, कांच-
न, गंजी फांतील सात बाजो रंग तो.

रूपक, न० एक अर्थालंकार आहे.

रूपवती, स्त्री० स्कंदरजीचे रूप ती.

रूपवान्, ३लि० स्कंदरजाचे स्वरूप तो; २, रूप जास
आहे असा जो पदार्थ तो; ३० जेवढा रूपवान् पदार्थ
तेवढ्याचे चक्षुरिंदियाने प्रत्यक्ष होतें.

रूपी, ३लि० जा अर्थाने तादात्म्य जा अर्थावर मानि-
लें तो तदूपी; ३० हा पुरुष केवळ पिशाचरूपी
आहे.

रुबरु, रुबुरु, अ० उरुबुरु.

रूप

रूप, स्त्री० को० रुई.

रूरयात, अ० बाजवीरीतीने चालणे, बागणे, इ० -
काचे वि०.

रूळे, पु० स्त्रियांचे पादभूषण आहे.

रे, अ० अरेया अर्थी: ३० रेमुला हिकडे ये.

रेंकणें, स्त्रेस, रेडी, टोणगा, याणीं स्वजातीय श-
ब्दाने ओरडणें; २, ला० मनुष्याने घोरेगळ्याने
गाणें किं० ओरडणें यां अर्थी आरोपानें प्र० करि-
तात; चालणें, बोलणें, इ० कांही एक काम रेंकत
करणें, स्त्र० आळसावत आळसावत मंदमंद अ-
शा प्रकारें करणें; कोणेकाने रेंकत जाणें किं० येणें
स्त्र० कोणेक लालचीचे अगत्य लागल्यामुळे दुस-
ऱ्याने प्रेरणा न करितां आपस्वरेंच जाणें किं० ये-
णें; ३० अस्त्री एव्हां दरिद्री स्त्राणून अस्त्राकडे कोणा
येत नाही अस्त्रास श्रीमंत होऊं द्या मग कोण पाहि-
जे तो रेंकत येईल.

रेंकला, पु० गाडीत एक भेद आहे.

रेंकाट्या, ३लि० को० स्त्राची कंठाचे शब्दासारखा
जाथा घोरगळा त्यास निंदेने स्त्र०.

रेक्ता, पु० फारशी भाषेवर किं० हिंदुस्थानी भाषेवर
केलला गानोपयोगी कविताविशेष असतो तो.

रेखटणी, स्त्री० रेखाटणी.

रेखटणें, रेखाटणें.

रेखणी, स्त्री० रेखण्याचा जो व्यापार ती; २, रेखाट-
णी.

रेखणें, रेंखणें, स्थूल, भिंत, कागद, लांकूड, इ०
कांवर कोष्ठक, चित्र, इ० विवक्षिताकार रंगादि-
काचे रेखाती उत्पन्न करणें, किं० ते स्थलाद्यधिकरण

त्याच

त्याचक्रियेने त्या कोष्टकाद्याकारानीं विशिष्ट कर
णें; २, कपालादिकावर सरासरी लावलेले कुंकू,
गंध, इ० ते अधिक लागले असेल ते पुसून किं० ला-
गले नसेल तेथें नवे लावून स्फुरेख दिसे असें करणे;
३, वस्त्राचा चुण्या, केंसांचा पट्ट्या, इ० स्फुरेख दिसा-
याजोगें बेतानें विवक्षिताचुरूप बसविणे
रेखा, स्त्री० सं० कागद, भिंत, इ० कांवर रंगाची लेख-
णी, खिळा, इ० ओदले असतां तो रंग लागून किं०
न्या ओढण्यानें खरडल्यामुळे जें बिन्ह त्या कागद, इ०
कांवर उमटने ती किं० हस्तादिकांवर तादृजां स्वतः
सिद्ध बिन्ह असते ती; २, ग्रहादिकांचे गणितार्थ लं-
केपासून मेरूपर्यंत दक्षिणोत्तर सूत्रकल्पित आहे
ती.

रेखादृष्टी, स्त्री० आंकणीसून जें रेखायाचें साध-
न असते ती.

रेखादृष्टी, रेखणें प्रथमार्थ.

रेखांतर, न० विवक्षितदेशास दक्षिणोत्तर रेखेपासून
कांहीं एक योजनात्मक जें मध्ये अंतर असते ते.

रेखणें, आळस, अनुत्साह, इ० कारणांमुळे हळूहळू
मंदमंद चुकवात चुकवात असा जो कांहीं काम कर-
ण्याचा प्रकार तद्विशिष्ट कोणेकानें ते काम करित अ-
सतां होणें.

रेखणें, को० विरंगुळणें; २, कांहीं मोठा परिश्रम प-
डल्यामुळे थकणें.

रेख, स्त्री० रेखाप्रथमार्थ; २, कपाळावरील केंस विम-
ट्यानें किं० बल्यानें काढून स्फुरेख दिसायाजोगा-
जो शस्त्रधारेप्रमाणें केवासीमेचा सारखा आकार
करितात ती; कोणेकास रेख ओढून देणें, काढून देणें,

इ०

इ० स्थलीं रेखा काढून देणें, ओढून देणें, असा अर्थ.
रेखेरूपास, रेखेरूपेस, अ० येणें किं० आणणें
याचा योगीप्र० अ० आरब्ध जें कोणेक कार्य ते अ-
तुकूल क्रियासत्कारादि योगानें आकारास येणें
किं० आणणें; २, दासळलेले जें संसारादि त्याणें
पुनः कांहीं आश्रय मिळाल्यामुळे स्थितीवर येणें
किं० दुसऱ्यानें आणणें; ३, विद्या, द्रव्यादिसंपत्ती-
चा अभावासुळे अगणनीयत्वे करून स्थितजो को-
णी त्याणें त्याच्या संपत्तियोगानें यथायोग्य उर्जित
दशेस येणें किं० दुसऱ्यानें आणणें; ३, हा आला ते-
व्हां याला नेसायास धोतरदेखील नवतें तो माझा
आश्रयानें रेखेरूपास आला आतां उफरादी गोष्ट
सांगतो, मी पदरचे पांथरीं रूप येखून शेत रेखेरू-
पास आणले आतां हा सांगतो बाद.

रेख, पु० मोजनासबसलें असतां कोणी भरल्यापा-
यांनीं आला किं० कोणाची दृष्टि पडली, इ० कारणा-
मुळे अन्नावर अरुचि व्हावी, ओकारीचेत असावी,
असाजो विकार होतो तो भरणें, उतरणें, यांचा यो-
गीप्र०; रेख मोडणें, उतरणें, स्म० पाठहलकीच्या-
करितां पाठीचा शिरामोडून किं० चिमटीनें कातडी-
ओढून पाठहलकी करणें किं० गर्ब परिहार होई
अशी त्याची खोड मोडणें.

रेख, पु० मलद्वाराजें जो दाळ होतो तो; २, तसा दाळ का-
याकरितां घेतले जें ओषध तो.

रेखक, न० दाळक; २, ३, लि० रेख करण्याची शक्ति जा-
चे अंगीं आहे असा जो हशीतक्यादि पदार्थ तो.

रेखन, न० रेखकप्रथमार्थ; २, मलपातळ होऊन त्याचें
मलद्वारानें बाहेर जें निःसरण तें

रेख

रेजगण, न० मोडकीतुटकीबाळी, चुगडी, पानड्या,
इ० किं० सोनें, रुपें, इ० कांथे चांगलें वाईट रज किं०
बारीकसारीक माणिक, मोत्यें, इ० जो किरकोळ
खिडूक मिडूक जिंनसाच्या समुदाय तें .

रेंजणें, रा० कोणेकाम यत्किंचित् तरी महत्त्व बुद्धीनें
मानणें; निषेधविषयी प्र०; उ० तीठकी दादल्या-
लादेरबाल रेंजीत नाहीं मग मासूला कोटून .

रेजा, पु० फांशावरील जो पगडा तो; २, प्रा० उंची काप-
डाच्या जो केवळ लहान दुकडा तो .

रेजीम, न० पुर्वकाल, चीन, इ० देशांपासून येतात जे
बासदमन, चाळीस छकड्या, इ० नियत संख्याक को-
न्या कागदांचे समुदाय ते प्र०

रेंड, न० मोठी जाडजी भाकर तीस निंदेनें स्मृतात;
२, नेट्या अर्थीस .

रेंडणें, कोणेक पदार्थ असतो तेथून पलीकडे सांगवा
किं० आलीकडे येत असतां येऊं देऊं नये स्मृत्त त्या-
स हस्तादिलावून स्वनिष्ठ बळाचे नेटानें विशिष्ट कर-
णें, जाचे योगानें तो पदार्थ पलीकडे सरावा किं०
आलीकडे येऊं नये; २, ला० जाचे योगानें आपण
पडून दुर्दशा पावामी असें आपल्यावर आलेले जें
दुखणें, उ० रूप काहीं मकट त्यास आपण जीत न-
जातां आपल्यासामर्थ्यानें काहीकाल तसेंच तसें-
च संभाळून धरणें; उ० हा वादप्रसंग आहे मला रें-
टेल तोंवर मी रेंडतां मला रेंटेनासें झालें तर तुम्ही
आहांच; ३, संसार, सावकारी, इ० कांहीं व्यवहा-
र न पडूंदेतां स्वसामर्थ्यानें कसें तरी चालविणें;
रेंडून जा, बसाल, करणें, बोलणें, इ० स्थळीं भीड,
भय, इ० न धरितां कडकून बोलणें .

रेदा

रेदा, पु० टें० कोणेकानें पुढें सराबें स्मृत्त हस्त, इ० कानीं
मागून घेतात जो नेर तो .

रेंटाई, स्त्री० कांहीं संकराचा ईष्याचा प्रादुर्भाव झाला अ-
सतां त्याचा प्रतीकारार्थ तत्काल प्रवर्त्तविणें तें नकवितां
अवगणनेनें ढकलाढकली रवालीं नेण्याचा जो प्रकार
ती .

रेंटा रेंटी, स्त्री० रेंटाई .

रेड, स्त्री० रा० गिराईक, इ० कानीं पाहिजे तितकें घेऊन उ-
राबें जिकडे पहावें तिकडे तेच अशी जी अंबे, फणस,
धान्य, इ० कांची अतिदायित समृद्धि होत्ये ती; होणें, प-
उणें, याचा योगी प्र०; उ० आज बाजारांत अव्याचा रेड
पडली आहे कोणी विचारीत नाहीं .

रेडकूं, न० सरीबें जें अपत्य तें .

रेडा, पु० दोणगा; स० रेडारेडा आणि धारभर ओटा .

रेडी, स्त्री० सरीबें जें रच्यपत्य ती .

रेडूक, न० रेडकूं; २, ससस .

रेणु, पु० सं० पित्तपापडा; २, रज .

रेणें, न० रा० तृणादिभक्षण करूं लागलें नाहीं केवळ दूध
मात्र पिणारें असें जें गो मदिष्यादि पशूंचें अपत्य त्या-
ची जी विष्टा तें .

रेणेणें, रा० वांसरानें रेणें हणें .

रेत, न० सं० गर्भोत्पादक जी पुरुषदारींतील मुख्य
धातु तें; रेत स्खलन, रेतःपात, इ० स०

रेतदाणी, स्त्री० लिहिलेल्या कागदावर घालायाची
रेती बाळगायासाठीं जें पात्र केले असतें ती .

रेतहानी, स्त्री० रेतदाणी .

रेती, स्त्री० बारीक खरखरीत स्निग्धाद्राभृत्य अमा
कणमाय मृत्तिकाविशेष आहे ती .

रेंद

रेंद, स्त्री० को० गृहादिकांतील कंरकबरा, इ० जें गदळ ती.

रेंदवणी, न० फार गदळ जें पाणी तें.

रेंदा, पु० पाणी, तेल, तूप, इ० कांत जमलेले जें मळांश, मृत्तिकांश, इ० कांहीं असतें तो किं० त्याचे मिश्रीभाषा-मुळें दाद गदळ झालेलें पाणी, इ० तो; २, रेंद; ३, गळ, इ० कांतून नियतो जां रक्तमिश्रित पृत्तो.

रेंदाड, ३ लि० जा मध्ये रेंदा बहून झाला या मुळें मलिन झालें असें जें पाणी, तेल, तूप, इ० तो.

रेंदावणें, पाणी, तेल, इ० रेंद्यानें मलिन करणें; २, गळ, जखम, इ० बाहेर पुरक, गळ्या जागे बरबरीत होणें.

रेंपा, स्त्री० हिं बज्जर, भरुंला गला स्त्रणजे पाठ, इ० अवय-वांतून जाविलक्षण कळा येतात त्या.

रेंफ, पु० अकारादिस्वर अविवक्षित करून अर्धमात्राप्रमाण रस्त्रणून जें वर्णतो; व्यंजनाचे पूर्वी त्याचा योग असतां त्या व्यंजनावर तद्बोधक चिन्ह जें अर्कुलें दिलें असतें तो.

रेंब, स्त्री० को० समुद्र खवळला स्त्रणजे त्याचे तीरीं जो लो-ण्यासारिरवा मृदु गाळ येतो ती.

रेंबटणें, ग० रेंमटणें

रेंबटी, स्त्री० ग० रेंबडी.

रेंबड, स्त्री० को० भ्यां गत्ये जाग्यावर खिग्वल, द्रोण, इ० पडल्यामुळें जी घाण येत्ये ती; ३ गोठ्यांत गुड्या भर रेंबड जमली आहे त्यांत गुरें बसतील तरी कडीं.

रेंबडी, स्त्री० चिघळून पातळ रबरबीत झालेला जो गूळ, पेदा, साकर, इ० ती; २, ला० रा० अनिवायित पिकलेल्यामुळें बिलबिलीत झालेला जो फणम, इ० फल त्या-स स्म०

रेंमे

रेमेडोक्या, ३ लि० कांहीं काम करण्याविषयी उत्साह नाही, त्वर नाही, असा केवळ मंद जो मनुष्यादि त्या-स स्म०

रेरेरेरे, अ० अरेरेरे.

रेल, स्त्री० रेळ.

रेलचेल, स्त्री० रेळचेळ.

रेलणें, चिरवल, चुना, इ० रचून केलेला जो मूर्त, ईद, भि-त, इ० परार्थ त्याणें त्या चिरवल, इ० कांचे आंगचे आ-र्द्रतेचा आधिक्यामुळें किं० विसविशीत पणा मुळें, खा-लीं दबून प्रसृत होणें; २, मनुष्यादि जीवांचे आपले अवयव केवळ सईल सोडून आपले शरीराचा भार मनुष्यांतरादि पदार्थावर पडे असें निकडे तोंलणें.

रेंब, स्त्री० धान्यादि पदार्थांत जो बारीक खड्याचा समु-दाय असतो ती किं० जी रेंती असत्ये ती; ३ पायली-भर गळ्यांत अदपाब रेंब निघाली; रेंतीचे देसांत दुधा-त देखील रेंब येत्ये स्त्रणून सांगतात; २, को० बारी-क खड्याचा समुदाय ती; ३ चुन्यांत घालायाला गाडा भर रेंब घेऊन ये.

रेबट, ३ लि० रा० बारीक बारीक रगडांचा समुदाय जांत बहुत असें जें स्थल तो.

रेबड, स्त्री० कांबळें, इ० कांचे दशांचे मुळप्रदेशीं दशा चळून गुंफून किं० दुसरें रेंशीम, सूत, इ० मरून जो गोफासारिरवा आकार करितात ती.

रेंबडा, पु० को० रेंब द्वितीयार्थी; २, तत्पय जें स्थल तो.

रेबडी, स्त्री० साकर, इ० कांचा पाक करून तीळ घा-लून जी वडी करितात ती; २, ला० बचेरी.

रेबण, स्त्री० भुइकोट किल्याचे तटाबाहेर जी माती-ची भर घालितात ती; २, रुतण.

रेबणें

रेब

रेबणें, रेलणें; २, कोणेक दुखणें, केफ, इ० बहुत काल झाल्यामुळे आंगांत भिनणें; ३, कोणेक मनुष्यादिकानें अतिशयित जो विखल, गाळ, रेवण, इ० कांत रुपून गर्क होणें.

रेवती, स्त्री० सं० सत्ताविसावें जें नक्षत्र ती; २, एक चमेली मध्ये भेद आहे; ३, संकेतानें अधेलीस ह्म०.

रेंवसळ, ३ लिं० रेंवट.

रेंवा, पु० रा० रेंवद्वितीयाधी.

रेवाचिनी, स्त्री० औषधोपयोगी एके औषधीचा चीक आहे ती; रेवाचिनीचा शिरा ह्म० रेवाचिनीचा दुधांत गंधाकरून कांड्या बांधिल्या असतात तो.

रेंवाळें, न० रा० धान्य पाखडून किं० बाळून निराळें केलें असतां कांहीं धान्यांशानें विशिष्ट राहत्ये जी रेंव तें.

रेंवीपेंवी, भ० रा० कांहीं इकडे साडलें, कांहीं तिकडे साडलें, कांहीं गुगनी ग्वाळें, कांहीं पोरानी उडविलें, कांहीं कुजलें, कांहीं गेलें, इ० प्रकारें अव्यवस्थेमुळे नास धूस होई असें करणें, होणे, जाणें, इ० कांचें वि०.

रेशमी, ३ लिं० रेशमानें निर्मित जें वस्त्रादिक तो; २, ला० रेशमन्यानें जें मनुष्य त्यास ह्म०; ३, रेशम कांठी जें धोतर, किं० पावळ तो.

रेशमीनारिंग, न० नारिंगांत एक भेद आहे.

रेशमकांठी, ३ लिं० जाचेकांठ रेशमाचे आहेत ते वस्त्र.

रेवरीम, न० एक जातीचे किडे आहेत त्यांपासून वस्त्राद्युपयोगी जो तंतु संघात निघत असतो तें; रेवरीमाची गांठ ह्म० बधुवरें, जीवात्मादेह, इ० कांचा कधीही विनष्ट व्हावयाचा नव्हे असा जो परस्परांचा संबंध

त्यास

रोक

त्यास ह्म० देणें, पडणें, बांबाचोगी प्र०.

रेषा, स्त्री० रेरबा; कपाळ, इ० कांतील रेषा उपदणें ह्म० अकस्मान् वेंच उदयास येणें; धनी, इ० कार्त्तं सेवकादिकांस रेषा ओढून देणें, काढून देणें, इ० स्थलीं वर्तना विषयीं यायाप्रकारें वर्तविं अशी मर्यादा बांधून देणें; २, अंबा, इ० कांहीं एक फलांत जो केंस असतो ती.

रेंस, रस, पु० आण्याचा पंच विसावा अंश तो.

रेळ, स्त्री० चंगळ.

रेळचेळ, स्त्री० अतिशयित जी चंगळ ती.

रेळणें, रेलणें; २, को० कपाळ, भिंत, इ० कांबर लावलेलें गंध, कुंकू, रंग, इ० त्याणें पातळ झाल्यामुळे ओपळून रवालीं येऊं लागणें.

रेळा, पु० को० कपाळ, भिंत, इ० पदार्थास सडव, गंध, खुना, इ० कांचा लेप लाविला असतां त्यापासून अधवा जलादिके करून भरलेला कलत्रादिक उचमळणें, इत्याद्यनेक कारणानां त्या पासून वरून ग्वालीं येतो जो ओघळ तो.

रौंक, पु० रोख.

रोकड, स्त्री० रुपये, होन, मोहरा, इ० जें नाणें तद्रूप जें द्रव्य ती; २, सावकारी, व्यवहार, इ० कांत असतें जें सोने, रुपें, जवाहीर, एतद्रूप जो ऐवज त्यासही ह्म०.

रोकडा, ३ लिं० रोकड जो रुपये, सोने, इ० ऐवज तो; २, भीड भाडन धरितां निखाळ सपणें जेव्हां तेव्हां जें उत्तर, प्रत्युत्तर, इ० भाषण, इ० तो; ३, त्या कडे कोणी का मागायाला जाईना नाही ह्मणून रोकडें उत्तर करतो; ३, अ० लागलाच; ३, शिबीदेतांच त्याणें रोकडी तोंडांत मारली; ४, को० तूर्त; ३, तो नुकता घरी गेला

गेल्या आहे त्यापेक्षा रोकडा आठचार दिवस तर येत नाही.

रोकड्या, पु० ग्रामातरास सावकार लोकांचा रोकड पंचविणाराजो मनुष्य तो.

रोकणी, स्त्री० रोखणी.

रोकणें, रोखणें.

रोकवणी, न० को० कोणाएकाचा विटाळ झाला असतां एकवार म्मान करून पुनः रुध्यर्थजें डोकीवरून पाणी घेतात ते.

रोख, ३ लि० रुपये, होन, इ० जें नाणें, तद्रूपजो ऐवज, तो; २, कय विक्रय व्यवहारीं उधार न राखितां तत्कालीन घेतात देतात जो नाणेंरूप ऐवज तो; ३, रोकडा द्वितीयार्थी.

रोख, पु० कोणक लक्ष्यानें लक्षून त्याजकडे जें नेत्र, बंदूक, तोफ, इ० कांचें आभिसुरव्य असतें तो; २, लाबण्याचा किं० कर्त्याचा अंतःकरणाचा कोणेक प्रतिपाद्य अर्थाकडे किं० साध्यकार्याकडे जो कदाश्च असतो तो. त्यावक्त्या कर्त्याचा आणि तत्कर्तृक भाषणादिकाचा आणि त्याच अंतःकरणादिकाचा हा.

रोखठोक, ३ लि० निरबाल सजो रोख तो; ३० रोखठोक पेंसादिला सणजे जिन्नस सस्ता मिळतोः काय ते रोखठोक बोलावे मागें कुरकुर कामाची नाही.

रोखणी, स्त्री० रंधांलूनून सताराचें आऊत आहे ती; २, तेणें करून लांकूड साफ करण्याचा जो व्यापार ती.

रोखणें, बंदूक, तोफ, नेत्र, इ० विवक्षित लक्ष्याकडे रोख होई अवास्थितानें विशिष्ट करणें; २, रोखणीनें काढादि लाकूड रणें; रोखून पाहणें स्त्री० कोणेक लक्ष्या

लक्ष्याकडे एकसारखे डोळे लावून पाहणें.

रोखविक्री, स्त्री० उधार न ठेवितां रोखपेंका घेऊन जिन्नसाची जी विक्री ती; २, त्या विक्रीसंबंधी आलेंजें द्रव्य ती; ३० आज दुकानावर पन्नासरुपये रोखविक्री आली.

रोखा, पु० कर्जखत; २, सकारसंबंधी कूळ, इ० कां० पासून वसूल, इ० घ्यावा इत्याद्यर्थ त्याजकडे पाठवितात जी विधी ती.

रोखा रोखी, अ० रोखठोक घाबें घ्यावें अशा प्रकारानें उदीम करणें, देणें, घेणें, बोलणें, इ० कांचे वि०; २, स्त्री० न साजो तो प्रकार ती; ३० उधारपेक्षां रोखा रोखीत सरव आहे.

रोखी, स्त्री० उधार न ठेवितां रोखपेंक्यानें कय विक्रय करण्याचा जो प्रकार ती किं० व्यवहारांत रोकड रूपजो माल ती; प्रा० प्रथमांत प्र० नाही; ३० आली काय बाजारांत घेणें ते रोखीनें घेतों उधार करीत नाही; कापड, किराणा, याचे उदमापेक्षां रोखीचे उदमास योग्यता अधिक आहे.

रोग, पु० मनुष्य, पशु, पक्षी, स्थावर जंगमात्मक पदार्थांचे शरीराची जी प्रकृत्यवरथा असत्ये ती विघडून प्रति कूल कांहीं विकृति होण्यास कारणीभूत जो प्रतिकूल बान्तादिसंबंधानें शरीरीं कांहीं दोषरूप धर्मविशेष उत्पन्न होतो तो; २, त्या रोगानें उत्पन्न होऊन जंत्यादि रूपें करून परिणाम पावत्ये जी विकृति तिलाही स्त्री०; ३० त्याचें पोट दाबून पाहिलें आंगला अंब्या एवढा रोग झाला लागला; २, कांहीं रोग विकृतीनें विकृत झालेला जो मनुष्य, धान्य, भाजीपाला, इ० पदार्थ त्यास आरोपानें स्त्री०; ३० हे धडधडीत किडके तांदूळ दित

रोग

रोज

दिसतात, आणि पैकार खर्चून हारोग कडाला आण-
लात; ४, भक्षणाद्युपयुक्त जें फल पुष्पादिपदार्था-
मध्ये विकृतिकारक जो त्याज्यांश असतो तो; ३० अ-
गस्त्याचे फुलांतली मधली काडी तो रोग आहे ती
काढून टाक; ५, अंतःकरणास व्यथा जेणें करून
होत्ये असा जो शोक, विंता, मत्सर, इ० त्यांस प्र० स०;
रोगग्रस्त, रोगनिवृत्ति, रोगनाशक, रोगविकृति,
इ०, कफरोग, वातरोग, हृद्रोग, इ० स०

रोगट, ३ लि० कांहीं एक रोग जडला आहे जाला असा-
जो मनुष्य, वृक्ष, फल, इ० तो .

रोगण, न० तेल, मेण, राळ, इ० किती एक पदार्थ एक-
त्र करून जो चिकण पदार्थ करितात जाचा लेप मे-
णा, इ० कांस केला असतां भिजन नाही आणि तक्र-
न कीत दिसतो तें; २, त्याचा मेणा, इ० कांस करितात
जो लेप तें

रोगणी, ३ लि० रोगण जास दिलें तो पदार्थ .

रोगणें, को० कोणेकानें कांहीं रोग लागल्यामुळे अश-
क आणि रोड होणें .

रोगमल्ल, पु० रोगिष्ठ जो मनुष्यादि त्यास स०

रोगराई, स्त्री० लहान मोठा जो रोगती

रोगवणी, न० औषधाकपायानें शरीरांतून सुख, ना-
सिका, इ० द्वारानें किं० पोतानें, रोगांदा घेऊन बाहेर
निघतें जें पाणी तें; २, कोणेक पदार्थाचे आंगचें किं०
आंतमिसळलेलें आंतील रोगांदा घेऊन निघतें जें
पाणी तें; ३, भांग भिजत घालून धुतली स्त्रण जे आं-
तले रोगवणी निघून जातें; ३, जाचे योगानें शेत भा-
त, इ० कांवर कीड, इ० नाना प्रकारचे रोग उत्पन्न होता-
त असे जें आम्हे पांचे पर्जन्याचें किं० बारीक बुरगट
पडतें

पडतें त्याचें उदक तें

रोंगा, ३ लि० रा० रुसलेल्या साररबी त्या भाषिक जा-
ची सुरबशी तो .

रोगाड्या, ३ लि० को० रोंगाळा .

रोंगाळा, ३ लि० कांहीं रोग जडल्यामुळे अशक, रोड,
झालेला मनुष्य, वृक्ष, पशू, इ० जो प्राणी तो .

रोगिष्ठ, ३ लि० रोगिष्ठाचा अपभ्रंश .

रोगिष्ठ, ३ लि० सं० निरंतर एकना एक कांहीं तरी रोग-
ज जास जडला असतो असा जो मनुष्यादि तो .

रोगी, ३ लि० पंडू, क्षय, दमा, कुष्ठ, मेह, इ० जो विरस्था-
ची रोग तो जडला आहे जास असा जो मनुष्यादितो; २,
जाचे सेवनानें रोग होतो असें जें भान्य, भाजी, फळ,
इ० तो; ३, अर्धा हा देहा रोगी त्यांत सकाळचें ऊन
घेतां हे रोगी येणें करून तुल्ली रोगी झाल .

रोगेणें, को० रोगणें .

रोगेला, ३ लि० अल्पस्वल्प कांहीं रोग जाचे आंगी नेह-
मी जडलेला आहे असा जो मनुष्यादितो .

रोग्या, ३ लि० रोगाड्या .

रोंघणें, को० प्रायः लंघणें या अर्थी .

रोचक, ३ लि० सं० रुचिकर; २, न० पादे लोण .

रोंचणें, कोणेकाचे शरीरादिकांत कंदक आदिकरून
रुतविणें .

रोज, पु० अहोरात्रात्मक जो काल तो; २, दिवसाचे बो-
लीनें कांहीं एक कामाकरितां ठेविला जो मनुष्यादि
त्यास प्रतिदिनही जें देय घाबें लागतें तो; ३, सकार,
सावकार, इ० कां कडील तगावदार आला असतां त्या-
चा आपल्येकडून खोळंबा होऊन दिवस मोडल्यामु-
ळे त्यास जें दय्य घाबें लागतें तो; ३, रोज देव दर्शन
घ्यावें

घ्यावे.

रोजउठून, अ० आलादिवस.

रोजकरी, पु० रोजाचे बोलीनें कांही एक कामावर देविला जोगडी तो.

रोजकीर्द, स्त्री० रोजखर्दा; २, ला० आपलेजें कुटुंबादि स्वतः आणि आपण एतत्संबंधी जो भोजनादि निमित्त आवश्यक नित्याचा खर्च ती.

रोजरवरडा, पु० हिं० संसार, व्यवहार, इ० संबंधी प्रतिदिवशींच्या कच्चाजमारबर्च, इ० जाजवर लिहिला असतो असा जो कागद तो.

रोजगार, पु० द्रव्यादि संपादनार्थ रुभा, मामलत, हवाला, इ० जो धंदा तो; किं० पैका मेळविण्याचा जो यश्यावत् उद्योग त्यास ह्०; ३० आतां शेतकीचा रोजगारांत जीव राहिला नाही; २, प्रसंग विशेषीं सामान्यत उद्योगमात्रास ह्०; ३० याची गोष्ट त्यापाशीं त्याची गोष्ट यापाशीं सांगणें असला रोजगार आह्वाला शेत नाही.

रोजगारद्वीर, ३ लिं० मामलत, रुभा, इ० रोजगार जास आहे तो.

रोजगारी, ३ लिं० रोजगार

रोजगुजारा, पु० रोजकीर्द चालल्यानें आलेल्या दिवसाचा जो निर्वाह तो.

रोजगुदस्त, अ० वर्तमान दिवसाचे अव्यवहित पूर्वदिवशीं जमाखर्ची लिहिण्यांत प्र०

रोजचा, ३ लिं० नित्याचा.

रोजचेरोज, अ० नित्याचे नित्य.

रोजदार, पु० हिं० रोजकरी.

रोजनामा, पु० हिं० रोजखर्दा.

रोज

रोजमजरी, रोजमजूरी, स्त्री० हिं० रोजाचे बो-

लीनें करतात जी मजूरी; ह्० रोजमजूरी बलायदूर.

रोजमरा, रोजमुरा, पु० चाकरास चाकरी-

संबंधी प्रतिमासी किं० प्रतिवर्षी देतात जें वेतन तो.

रोजा, पु० यवनशास्त्रोक्त धर्मार्थजें उपवास प्रधानव्रत तो.

रोजिना, अ० रोजीना.

रोजी, स्त्री० रोजकीर्द लाक्षणीकाधीं; २, रोजद्वितीयाधीं; ३ ला० कोणेकापासून कोणेका सजें नित्य कांहीं मिळत असतें त्यास ह्०; ४, मोहरमांत फकीरांस देतात जी भिक्षा ती.

रोजीना, अ० हिं० प्रतिदिवशीं.

रोट, रोट, पु० कणीक, इ० कांचा जाड भाकरीचे आकाराचा किं० वरवंट्यासारिराजो गोळा करून भाजितात तो.

रोटगा, पु० रोट.

रोंठा, पु० रोंठा.

रोंठी, स्त्री० भाकर प्रायः कणकेचे भाकरीवर प्र०.

रोंठीरूपारी, स्त्री० रा० रोंठीरूपारी.

रोंठा, पु० पिकलेल्यापोफळांतील जी सुपारी तो.

रोंठीरूपारी, स्त्री० रोंठारूपजीरूपारी ती.

रोड, ३ लिं० अंगांत मांसाचे अल्पन्वामुळे उरः स्थलादिसंबंधी हाडें जाचीं निरनिराळीं दिसतात असा कृशाजो मनुष्यादितो किं० त्याचें शरीर; ह्० कांगेचा ईरोडतरमला गांवाची ओड.

रोडका, ३ लिं० रोड; ह्० हातीं धरल्या रोडका आणि शेंडा धरिल्या रोडका.

रोडगा, पु० रोडगा.

रोड

रोड

रोरा

रोडणें, रोडेणें, रोड होणें

रोडा, पु० भाजलेल्या इट्याजो दुकडा तो .

रोडावणें, रोडेणें

रोडया, ३लि० शरीरानें रोडकाजो त्यासनिदेंनें स०

रोत, पु० रोंथ .

रोतीस्करत, स्त्री० रडबीजी सुरवश्री ती .

रोंथ, पु० न० र्वंथ .

रोंथणें, रवंथणें .

रोदन, न० रुदन .

रोध, पु० सं० निरोध; द्वाररोध मार्गरोध, इ० स० जाणावे .

रोधणें, मनुष्य, द्वार, नदी, मार्ग, इ० कांस गति कुंठित होईअसं अडविणें; उ० उठाएकीकडेबसा कोणी सोवळ्यानां जाणारयेणार त्यांची वाट रोधूनका .

रोप रोंप, न० नारळ, पोफळ, भात, सांगी, मिरची, तुळस, इ० कांची बीजें उगवून जीं लहान लहान झाडे झालीं असता ते किं० तीं झाडे प्र० परंतु प्रा० तेथून स्थळांतरीं लावण्याची विवक्षा अरानी प्र०

रोपटा, पु० भागीमोठनहें असंजें अंबा, फणस, इ० कांचें झाडतां .

रोपदळ, न० को० कंबल तरुणावस्थापन्न पोफळी किं० माडयांचाजो समुदाय ते; उ० आमचे बाडींत रोपदळ च बहुत आहे सिदें नाहीन .

रोपा, पु० माडा .

रोंबटणें, रा० डोळा, मातीचा गोळा, पोट, कापसाची मोट, इ० कांमध्ये बोट, लांकूड, कटार, इ० बळानें खुपसणें .

रोंबें, न० को० रक्तकाटापाची तुंबडी ते .

रोम, न० सं० बारीराबरील केश ते प्र०

रोमणदिबळी, स्त्री० प्रवासाकपयांगीं जमीनींत रोवून ठेवायाजोगाजो लोहादिकांचा एक दिबा करितान ती .

रोमणदिबा, पु० रोमणदिबळी .

रोमणदिषी, स्त्री० रोमणदिबळी .

रोमरंध्र, न० सं० जांतून रोमे उगवून बाहेर आलीं आहेत अशीं जीं शरीराचीं छिद्रे तीं प्र०; उ० त्याचे सर्व रोमरंध्रांतून यर्म आलासणजे ज्वर निघेल .

रोमरक्षा, स्त्री० रोमे आणि राख ती किं० त्या परंतु कोणेंक स्थलीं कोणेंक अर्थाचा केवळ अभाव वर्णायाचा असतां, तेथें काय धूळ आहे. त्याला काय राख समजत्ये, तेथें काय माती मिळणार आहे, अशा प्रकारें धूळ, इ० कांचा जसा प्र० होतो तसा याचा प्र०; उ० त्यांचा कांतून नादास लागला आहेस तेथें काय रोमरक्षा आहेत .

रोमरक्षाव्यतीपात, पु० रोमरक्षा याचा प्रयोगाविषयीं प्र० करितात .

रोमहर्ष, पु० सं० आनंदादिकें करून शरीरावरजो कांटा उभा गहतो अशी ती अवस्था होत्ये तो .

रोमांच, पु० सं० आनंदादिकानें शरीरावरजो कांटा उभा राहतो तो .

रोमांचित, ३लि० सं० रोमांचानें युक्तजें शरीर किं० तद्विशिष्ट मनुष्य, इ० तां .

रोमाचली, स्त्री० सं० पोटाचे मध्य प्रदेशांत जी ती केश पंक्ति असत्ये ती .

रोराण, न० घुशीचाजो स्वजातीय रों रों असा शब्द त्याचा समुदाय ते; २, पोरें, इ० कांचे शब्दांनां होतां जो मोठा गलबा ते; ३, थोडक्या निमित्तावरून कळतां वादतां शिबीगाळी, हाणामारी, दिबाणदरबार .

इ० हावे असेजे मोवेकज्जावे प्रकरण होते ते.
 रोरेणे, रा० घुशाने रोरो भवावाचाने ओरडणे.
 रोव, पु० रह.
 रोवणदिवली, स्त्री० रोमणदिवली.
 रोवणदिवा, पु० रोमणदिवा.
 रोवणदिवी, स्त्री० रोमणदिवी.
 रोवणे, भूमि, भिंत, शरीर, वस्त्र, इ० कांत बीजस्तंभ खि-
 ळा, कांठा, स्फूर्ति, इ० खुपसणे; खुपसल्यावांचून वा-
 स्त्रादिकाने भूम्यादिकांस खळी करून जरी आंत स्तं-
 भादि घातले असले तरी त्या क्रियेचे अभिधान या धा-
 तुने होते; उ० मधे रणस्तंभ रोवून दोहोंकडे वार उभे
 राहिले.
 रोवथ, पु० रवंथ.
 रोवळा, पु० रोवळा प्रथमार्थी.
 रोवळा, पु० मोठी जीबेळूची रोवळी तो; २, रा० कैलीखं-
 डीचे षष्ठांशरूपजे प्रमाण तो.
 रोवळी, स्त्री० तांदूळ धुणे इत्याद्युपयोगी आकारविशो-
 षाचे एक वंशपात्र आहे ती; २. तळीं अनेक छिदे
 पाडून तांदूळ, भाजी, इ० धुण्याचे उपयोगी जे ताम्रा-
 दि धातुचे पात्र करितात त्यांसही स०.
 रोवळी, स्त्री० रोवळी.
 रोशन नाईक, पु० मशालजी.
 रोशनाई, स्त्री० कोणेक स्थली शोभा अनेक दीप
 लावून जो प्रकाश करितात ती किं० तत्संबंधी का-
 रवाना ती; २, दृष्ट, मन्युष्य, इ० समुदायमुलक
 जी स्थलादिकांस शोभा येत्ये ती.
 रोशोल, न० एका तृणविशेषाचे तेल काढित अस-
 तान ते.

रोष

रोष, पु० सं० क्रोध.
 रोषाविष्ट, ३लि० सं० क्रोधाविष्ट.
 रोसनाई, स्त्री० रोशनाई.
 रोह, पु० रह.
 रोहटी, स्त्री० धान्य पेरल्यानंतर प्रथमतः जो अंकुर
 समुदाय बाहेर दिसतो ती.
 रोहडोल, न० रोशोल.
 रोहिडा, पु० दे० रक्तरोहिडा.
 रोहिणी, स्त्री० अश्विन्यादि नक्षत्रांतील चवथे
 नक्षत्र त्या.
 रोहिला, पु० हिं० यवनांत एक भेद आहे.
 रोही, पु० मृगांत एक भेद आहे.
 रोहो, पु० रह.
 रोहोत, स्त्री० रोथ.
 रोहोशोल, न० रोशोल.
 रोद्र, पु० शृंगारादिरसांतील एकरस आहे; २, १लि०
 क्रोधवैशिष्ट्यादिकारणामुळे अतिउपजे कोणेका-
 चे भाषण, स्वरूप, इ० तो.
 रोष्य, न० रुपे प्रथमार्थी; रोष्यमुद्रा स० रुपया, इ०
 स० होतात
 रोशव, पु० एक विंदाति महानरकांतील एक नरक
 आहे.
 रोक्ष्य, न० रुक्षत्व.

लइलूट, स्त्री० लयलूट.
 लई, १लि० पुष्कळ; इद्रभाषावृत्ति.
 लकटणे, लोटणे; २, लगटणे.

लकड

लकड, स्त्री० को० भारी उंच बाढलेला जो माड, पोफळ, सरमाड, ताड, इ० वृक्ष ती; २, ला० शरीरात कृशा असून उंचढ असतो जो मनुष्य त्यास ल०

लकडकोट, पु० हिं० स्थलाचें आवरण करावाकरिता मोटमोटी लांकडे उभीं भुईत पुरूत भिताडासारिणी जीरवना करितात तो.

लकडरवाना, पु० हिं० इमारतीची किं० जाळाड अशीं लांकडे ठेवायाची एक जागा नेमली असत्ये तो; प्रा० श्रीमंत लोकांचे इथें व्यवहार.

लकडवाला, पु० हिं० जाळाड लांकडे स्वरेदी करून त्यांचा उडीस राहणें करितो तो.

लकडा, पु० हिं० सावकार, इ० कांभें देणें किं० शेत, संसार, इ० जीं अवश्य निर्वात्य त्याजकडून त्यांचा निर्वाह करण्याविषयीं आपणास लागला असतो जो नेट तो; जाचे योग्यानें कांहीं उद्योगांतर करावयास किं० स्वस्थ बसायास सांपडत नाही.

लकडी, स्त्री० हिं० गूळ फार कडवून निवविना असतां लांकडासारखा कठीण त्याचा होतो जो परिणाम नी.

लकडीपूल, पु० नद्यादिकांवर मार्गार्थ लांकडाचा जो पूल बांधितान तो

लकड्या, ३ लिं० लकड.

लकपक, ३ लिं० चकपक.

लकब, स्त्री० لکب सहवास, अभ्यास, इ० कारणांमुळे बोलणें, चालणें, लिहिणें, वस्त्रादिधारण करणें, इ० व्यापारांविषयीं कांहीं एक तत्त्वेची लागवेली चाल ती; ३० दुसऱ्यास वेडाबुं लागल्यापासून त्याला तोंतरे बोलण्याची लकब लागली.

लक

लंकलक, अ० कर, हो, पाचायोगीप्र० शस्त्रें, बाज, इ० डोळे दिपायाजोगें तेज पडे असें स्फुरणें; ३० त्याचीं भांडीं पहाकशीं लंकलक करतात तीं; २, पित्तक्षोभादिकारणांमुळे डोळ्यापुढें कांक्षवे येणें; ३० कांलचे उपासानें आज डोळ्यापुढें लंकलक करतें.

लंकलकणें, लंकलक करणें.

लंकलकाट, पु० सूर्य, चंद्र, चंद्रजीव, दिवे, इ० संबंधी ते जाची दाटजी व्याप्ति तो.

लंकलकी, स्त्री० चकचकि.

लंकलकीत, स्त्री० ३ लिं० स्वच्छनिर्मल जो पात्र, अलंकार, वस्त्र, शरीर, स्थल. इ० तो; २, जें अधिकरण जाद्रव्यादिपदार्थांनं सहित होतें तो पदार्थ तेथून निःशेष नाहीसा झाल्यामुळे एकाकी स्वरूपें करूनमात्र राहिलें जें तें अधिकरण तो; ३० शेतदागिने होते ते चोरानें नेले आतां मी लंकलकीत झाल्येः विहिरींत तोळाभर पाणीं नाहीं अगदीं लंकलकीत झाली.

लंका, स्त्री० सं० एक उपद्वीप आहे; २० लंकेस सोन्याचा इव आहेत पण त्या आत्मास काय होत; २, क्रीडार्थ जाळायासाठीं दारवेचीं झाडे राक्षस, वानर, इ० पदार्थांही करून जो रचनाविशेष करितात ती; लंकेची पार्वती, २० जीचे अंगावर यत्किचित्ही अलंकार नाही अशी जी सोभाग्यवती स्त्री तिला ल०

लंकाकणें, लंकलकणें.

लंकाकी, स्त्री० चकाकी.

लंकारविल्हा, लंकारविल्हे, ३ लिं० संकेतानें लबाडास ल०

लंकारी, स्त्री० संकेताचें लबाडीस ल०

लंकीर

लकीर, स्त्री० लकेरी.

लकीरी, स्त्री० लकेरी; २, पु० लाखेचे खुडे, कंगण्या, इ० पदार्थ करून उपजीविका करणारी एक जाति आहे.

लकीलक, ३ लिं० लकलकीत द्वितीयार्थी; ३० झाडे तो डून मोडून रान लकीलक करून तेथे कित्या बांधून लगले.

लकेरी, स्त्री० सुवर्णादिधातू, हीरकादिरत्नं, रंग, इ० जे चकचकीत पदार्थ त्यांचे गयी किं० कंठादि ध्वनीचे गयी जी झील असत्ये ती; २, रंग, राग, स्वाद, वास, इ० कांमध्ये रंगांतरादिकाची जी छटा मारत्ये ती; ३. वस्त्रादिकांस कलाबतू, रेडीम, रंग, इ० कांची बारीक जी किनारी असत्ये ती; ३० स्यादुपट्याचे सूत चांगले आहे पण लकेरी चांगली नाही.

लंकोदय, पु० सं० लं कंत मेषादिरात्रीचे उदयास जे नियमित काळ लागतात जांस चरसंस्कार केला असता स्वस्वदेशीचे होतात ते प्र०; ३० मेषाचा लंकोदय चार घटका अडतीस पळे.

लक, ३ लिं० लकलकीत; २, न० विफलता, तोफ, इ० संबंधी अकस्मात् जे तेजःस्फुरण होतें ते किं० पित्त शोभादिकामुळे जो डोळ्यांपुढें तादृश भासता तो होणे धातुयोगी प्र०; ३० अकस्मात् बीज चमकता च माझे डोळ्यांपुढें लक झाले.

लकड, स्त्री० हिं० लफड.

लकण, लकन, लकर, लकदिनी, लकदिशीं, अ० चकन.

लका, पु० खबूदरांत एक भेद आहे.

लकुरव, ३ लिं० केवळ निर्धूत कफलक जो मनुष्य त्या-

स

स स०

लखलखणें, लकलकणें.

लखलखाट, पु० लकलकाट.

लखलखी, स्त्री० लकलकी.

लखलखीत, ३ लिं० लकलकीत.

लखलाभ, पु० हिं० लखरुपयांचे लाभस्थानी मा-
निलाजो कांही एक अर्थ त्यास स०; ३० तुस्लीजरीं
कांहीं दिल्लें नाही तथापि तुमची भेट झाली हाच आ-
स्वास लखलाभ झाला; २, कापड, इ० पदार्थ विक-
याद्वारा घेत्येस मयीं तो पदार्थ गिन्हाईक. इ० कां-
चे हातीं देत्येवेळेस मंगलार्थ याचा प्रयोग करिता-
त; ३० जाही झालजोडी तुम्हा लखलाभ असो.

लखारवी, स्त्री० लकाकी.

लखोटा, पु० लाखोटा.

लग, स्त्री० घर, इ० कांचे भोळीनें असतात जे खांब
त्यांचे माथ्यावर एक चौरस आडवें लांब लांकूड
बसविलें असतें ती; २, पु० स्त्री० काष्ठ शरीरावय-
व, इ० झिजला, तुटला असतां केवळ द्विभाग न
होता उभय संबंध मध्ये त्याचा त्याचा जो ईष्याव
अंश राहिला असतो तो ती; ३, लगा प्रथम दि-
तीयार्थी

लेग, पु० अनेक कलमांचा अनेक रकमा पंक्तीनें लिहून
त्यांचा बेरजा करितात त्यामध्ये जापंक्तीस दुसरे
स्थान नाही त्या पंक्तीस बेरजा करायासाठी रकमे-
चे स्थानी शून्य लिहून कलमाचे स्थानी हाराब्द लि-
हितात.

लगट, पु० स्त्री० पळणारा जो चोर, इ० त्याचे किं० को-
णेक कामाचे शून्य पाठीस लागण्याचा जो व्यापार

तो

तोती.

लगटणें, कोणेक लक्ष्यातें उद्देष्टून धरायास किं० जिं-
कायास चाललें जें सैन्यादि न्याणें त्या लक्ष्याशीं
जाऊन देवणें; ३० फौज येऊन फिल्माशीं लगटली
तरीं तुमचीतयारी काहीच नाही पुढें कसें; २, काहीं
एक पदार्थ काहीं एक पदार्थाशीं विकटणें; ३० पाव-
साचे योगानें सगळे कागद एकास एक लगटले; ३,
कोणेक पदार्थांत पदार्थांतर त्याच पदार्थाचे रूपानें लो-
कांत व्यवहार्यता पावावयाजोगें मिसळून देणें; ३०
श्रीवर्धनचे रूपारीत भोंवरगांवची रूपारी लगट-
तात.

लगड, स्त्री० सोने, रुपें, इ० धातूंचा रस करून ओतणीं-
त ओतला असतां जो लांबट आकार होतो ती; २, दे-
माकण.

लंगडणें, मनुष्य, पशू, इ० कांनीं पाय अधू असल्या
मुळे किं० दुखाबल्यामुळे त्या पायांवर भार घेवत
नाहीं स्पर्ण पाय काढीत एका प्रकारचे बांकडें बांक-
डें चालणें.

लगडतगड, स्त्री० कोणेक कार्य करण्याची जी सामग्री
असावी ती यथास्थित नाही, कर्त्यास अवकाश असा-
वा तितका नाही, इ० अनुपपत्ति असतां तें झालें सें
ह्वावें स्पर्ण सरासरी तें कार्य सिद्ध करण्याचा जो व्या-
पार ती; करणें धातुयोगी प्र०; ३० लांकडें पुरतीं न-
व्हतीं आणि पर्जन्यवर आला आंगावर तेव्हां लग-
डतगड करून एकदां घेर बांधलें सें केलें.

लंगडवाई, स्त्री० लंगडत जाण्याचा जो व्यापार ती;
चालणें धातुयोगी प्र०; २, एक पाय वरना धरून ए-
का पायांने उड्या मारीत चालण्याचा एकरवळ आहे

ती

ती; २, ३ लि० लंगड्यासच कदाचित् स०

लंगडा, ३ लि० जन्मतः किं० मोडल्यादुखाबल्यामुळे अ-
धू किं० कांटा मोडला, फोड आला, सजला, इ० कां-
मुळे विकलजो पाय किं० हात तो किं० तद्दिशिष्ट मनु-
ष्य, पशू, पलंग, खुरशी, इ० तो; २, ला० काहीं एक अं-
गवेलकल्यामुळे विकलजो व्यापारादि तो; ३० एक आ-
सामी जातांच लिहिण्याचें लंगडें पडलें; एक बेल ना-
हीं याजमुळे नांगर लंगडा झाला.

लंगणें, लंगडणें, लंगणें प्रथमार्थी.

लगत, स्त्री० कोणेकाचा कोणेकावर गुणक्रियादिसं-
बंध ह्वावयाजोगा त्याशीं असतो जो सामीप्यसंबंध
ती; ३० या स्थळास नदीची लगत आहे स्पर्ण एथें
थंडी फार; २, कोणेकाची कोणेकाशीं योनिसंबंधा-
मुळे जी जवळीक ती; ३, सहवर्तमान बोलणें चाल-
णें; जाणें, येणें, इ० व्यवहार घडत असतां कोणेका-
चा कोणेकाशीं होतो जो सामीप्यसंबंध ती किं० त-
मूलक होतो दाट परिचय ती; ३० हा लुआ आहे या-
ची इतकी लगत आपल्या घरीं कामाची नाही, ही गो-
ष्ट त्याजपाशीं बोलायाजोगी इतकी त्याची आमची
लगत नाही; ४, अ० कोणेक अर्थाचे केवळ समीप
प्रदेशीं; ३० त्या गांवचे लगत नदी आहे; इतरा नव-
रात्राचे लगत आहे स्पर्ण कोणी नवरात्रांतच ध-
रतात; ५, नेरंतरीं करून एकापुढें एक एकापुढें ए-
क होई असें; ३० लगत तीन बिठ्या पाठविल्या तेव्हां
निघून आला; इधून लगत चारशे तें आमचीं आहे-
त.

लगतलाखोटा, पु० हुंडीपत्राचा, इ० मजकूर आंत लि-
हून त्याच हुंडीपत्रास विकटवून पाठवितात जो त्या

काग

कागदाचा लाखोटा तो; २, जा कागदावर मजकूर लिहितात त्याच कागदाचे शेवटीं कांहीं कोरा अंश राखून तेणेकरून त्या कागदाचा गुंडाळून करितात. जो लाखोटा त्यास कोणी स.

लगता, पु० लगत प्रथमार्थी; २, देश, ग्राम, नदी, पर्वत, इ० जे कोणी एक अवधिभूत तत्सामीप्यसंबंध-विशिष्ट जो देशविभाग तो; ३० यदांकरनाटकचे लगत्यास चांगले पीक आले.

लगता जाब, पु० लगत लाखोटा किं० त्याच लाखोटांत त्याहुंडीसंबंधी लिहिलेला जो जाब तो.

लगना लाखोटा, पु० लगत लाखोटा.

लगती, स्त्री० योनिसंबंधद्वारा जाची जाशी लगत आहे तो त्याचा; ३० तुझी पडलां श्रीमंतांचे लगती ते. ह्यां तुझ्यास असें कसें बोलावे.

लगदन, न० रा० लचका.

लगदा, पु० हिं० कांचेचा बांगड्यांत एक भेद आहे; २, लादा.

लगन, न० लगीन.

लगनघटका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रंश.

लगनघर, न० लग्नघर.

लगनचिठी, लग्नचिठी, स्त्री० लगीनचिठी.

लगनचुडा, पु० लगीनचुडा.

लगनटका, लग्नटका, पु० लगीनटका.

लगनदीप, स्त्री० लगीनदीप.

लगनसराई, स्त्री० लगीनसराई.

लगबग, स्त्री० कांहीं एक काम लोकर करण्याचा प्रसंग आला असतां अंतःकरणास होत्येजी पार्श्व

ती

ती.

लगबग, अ० प्रा० यं० लगबग जी तत्पूर्वक कांहीं काम करणे, जाणे, धावणे, इ० कांचे वि०; ३० लगबगां धाविन्नला रघुवीर.

लगम, स्त्री० पु० लगाम.

लंगर, पु० गलबताचा जो लोरवंडीनांगर तो; २, लोरवंडाची मोठी जी सांखळी तो; ३, ला० साधारण प्रमाणापेक्षा मोठा जो गोठ, सांखळी, सरी, दोर, तुळई, रचाव, इ० पदार्थ त्यास स.

लंगररखाना, पु० हिं० अलीजहांकारखाना.

लंगरदोर, पु० दे० गलबताचा लंगर पाण्यांत टाकाया करितां त्यास बांधायाचा जो मोठा दोर केल्या असतो तो.

लगलग, अ० अति त्वरेनें, काम करणे, जेवणे, जाणे, इ० कांचे वि०.

लगा, पु० धिरा; २, ला० संसारादि निर्वाहोपयोगी जो आश्रय तो.

लगाबांधा, पु० कोणेकास चारपेसे मिळावे, संसार, इ० खटले चालावे, इ० कांचे विषयीं कोणी मुहत्संबंधी, आस, इ० कांचा लहान मोठा असतो जो आश्रय तो; ३० आत्मास ऐथें कोणाचा लगा बांधा असता तर भिक्षा कदास मागीतली असती; २, लागाबांधा.

लगाम, पु० स्त्री० हिं० घोड्यानें मनुष्याचे त्याधीन रहावे, फिरविलें तसें फिरावे, सणून त्याचे तोडांत लोरवंडाचा शंखलास दहा पदार्थ करून घालितात तो ती; २, तोच अनीनीनें विशिष्ट झाला असतां त्याविशिष्टास कोणी स०; ३, ला० कोणेक

व्यवहार

अवहारिक विवक्षानुरूपवर्तविण्याचें कोणेकाचे स्वाधीन असतें जें सूत्र त्यास स्म०; उ० या कोजेचा लगाम बक्षीचे स्वाधीन आहे त्यास बरा करा स्मणजे झालें; पन्नाबर एकदां सई करून दिल्ली स्मणजे हातची लगाम गेली; मनुष्यादिपदार्थ कोणेकाचे लगामी किं० लगामेस लागणें स्म० धनी पुनः परत घेईनां पर्यंत सर्व प्रकारें त्याणे संभाळावा अशा प्रकारें त्याचे स्वाधीन होणें.

लगावणें, काठी, चपराक, चाबूक, इ० कोणेकाचे अंगावर आंगला प्रहार होई असा मारणें; दिव्या लगवणें स्म० देणें.

लगिन्याबेल, पु० उत्सर्ग करून सोडलेला जो बेल तो लगी, स्त्री० राजादिकांचे स्वांगिपुढें जरीबे फडक्यांची निवाणे चालवीत असताना ती प्र०

लगीन, न० लग्नाचा अपभ्रंश परंतु प्रा० विवाहार्थी प्र०

लगीनगोष्ट, स्त्री० बन्हाडगोष्ट.

लगीनघडका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रंश.

लगीनघर, न० लग्नघर.

लगीनचिटी, लगीनचिटी, स्त्री० लग्नचिटी.

लगीनचुडा, पु० लग्नचुडा.

लगीनटक्का, पु० लग्नटक्का.

लगीनदीप, स्त्री० लग्नदीप.

लगीननक्षत्र, न० लग्ननक्षत्र.

लगीनसराई, स्त्री० लग्नसराई.

लंगुटी, स्त्री० लंगोटी.

लंगुटीचार, पु० लंगोटीचार.

लगे, अ० कांहीं एक काम करण्याविषयीं प्रवृत्तजो कोणी त्याणें तें काम झडून त्वरेनें कराचें सणून त्याचे प्रोत्साहनार्थ याचा प्रयोग करितात

लगेतगेकरून, अ० कांहीं एक कामास पाहिजे तितका बळ नाहीसा झाल्यामुळे सरासरी कसेतरी शेवटास जाऊ सणून त्वरेत्त्वरेनें करण्याचा जो प्रकार त्याप्रकारें; उ० पाऊस डोईवर आला तेन्नां लगेतगेकरून एकदांचें घर शाकाकून घेतलें.

लगेलगे, अ० घाईघाईनें कांहीं काम करण्याचें कि०; उ० तुमचें बलाबणें आलें तेन्नां लगेलगे जेबलों आणि तसाच आलों; २, स्त्री० कांहीं एक काम करण्याविषयीं फारच जी घाई ती; उ० अशी लगेलगे केलीतर काम बिघडेल सावकाश करूंया.

लगेहात, अ० हिं० कोणेक कामाचे ठायीं प्रचलित होताना अंगीं घेतला असतो जो वेग त्याचा मध्य विराम न होउं देता त्याच वेगानें कोणेक कार्यांतर करण्याचें कि०; उ० तुम्ही बाजारांत जाणांचे आहां तसेंच लगेहात पुढें जाऊन त्या गृहस्थास बलाबून आणा.

लंगोटा, पु० मोठी जी लंगोटी तो.

लंगोटी, स्त्री० केवळ गुण्याचें मात्र आच्छादन स्थाप्यापुरता जो वस्त्राचा तुकडा करमोद्यानें नेसतात ती; २, चार सहा बोटे रुंद आणि हातदीद हातलांब एवढा जो वस्त्राचा तुकडा त्यास पोतबांधणें, इ० इतर कामाविषयीं विनियोग असतां ही स्म०; ३, शेत, इ० भूमीचे केवळ अरुंद असून लांब फार असे जे अनेक विभाग पाहिले असताना त्यांस प्र० स्म०

लंगोटीचार, पु० हिं० वाळमिच.

लंगोरी, स्त्री० दे० धोंडे, इय, लांकडाचे तुकडे, इ० परार्थीनी

धीची वेडूने पाडावयाकरिता रवितातजी उतरंड
ती किं० तेपदार्थप्र०

लग्न, न० सं० विवाह; कोणेकाचे कोणेकाशीं लग्न
लागणें स० सर्वदा सर्वकर्माचेगार्थी उभयतांचें सा-
हचर्य असावें असा परस्परान्नासंबंध बनलेला अस-
णें; लग्नाचा स० जोचा परस्पर विवाहविधीनें सं-
बंध झाला आहे अशीं जीं दादला आणि बायको
तीं परस्परान्नीं; लग्नसमारंभ, लग्नसुहूर्त, इ० स०;
२, विवक्षितकालीं उदयाचलाशीं संलग्न असतो जो
मेषादिराशीतील अन्य तमराशि तें; ३, तदुपलक्षि-
तजो काल तें; मेषलग्न, वृषभलग्न, उदयलग्न, अ-
स्तलग्न, इ० स०; ४, ३ लि० संलग्न.

लग्नकार्य, न० सं० लग्न, सुंज, इ० जें मोठें कार्य तें
लग्नकुंडली, स्त्री० सं० विवक्षितकालींचे लग्नाचा
अंक पहिल्याकोष्टकांत मांडून तदनुरोधानें इतर रा-
शींचे अंकजांत मांडले असताना अशी जी राशि च-
क्राची कुंडली लिहितात ती.

लग्नगोष्ट, स्त्री० कोणेकाचे विवाहरूप किं० इतर कोणे
काचे कार्य घडावें एतद्दिषधीं आपण तादृश आंतून
सांपडतां हा बहुतभला, योग्य, आहे; सासूनसली
सणून काय झालें तो सुलीवर पांचशेर सोनें घा-
लील आमची खातरी आहे, इ० रूप किं० हा पती-
चा मनुष्य आहे याला हजार रुपये कर्ज दिल्लें तरीं
चिंत्ता नाही, इ० रूप उपयुक्तजी गोष्ट कोणी बोल-
तो तीस स० प्रा० अनेकव० प्र०

लग्नघटका, स्त्री० लग्नघटिका शब्दाचा अपभ्रंश.
लग्नघटिका, स्त्री० सं० लग्नाचा सुहूर्तसाधयाक-
रितां पाव्यांत घातली असत्येजी घटिका ती; २,

लग्न

लग्न किं० सुंज पांचा सुहूर्तसाधयाची जी पूर्णघ-
टिका घालितात ती; ३, लग्न किं० सुंज लावण्या
विषयीं ज्योतिषकारांच्या वक्तुन नियमित केला असतो
जो सुहूर्तात्मक समय ती; ४, ईशान्नाच दळुंदेतां का-
मास नये अशी जी कोणेक कार्याची येळ तीस आ-
रोपानें स०; ३० नासण जेवायास बसले आहेत
परांत तूप नाही अशी लग्नघटिका रवोळंबली
आहे सणून धांवत तुम्हाकडे तूप मागायास आलों.
लग्नघर, न० लग्नसमारंभाची गडबड जेथें चाल-
ली आहे असें जें घर तें; २, ला० जेथें माणसें बहु-
त जमल्यामुळे फार गडबड होत्ये आहे असें जें घर
त्यास स०

लग्नचिठी, लग्नचिठी, लग्नचिठी, स्त्री० लग्न
लावाचें अशा आसेची जी शूद्रांस सकारि चिठी
देतें ती किं० अमुक वेळेस लग्न लावाचें अशी जी
जोशी चिठी लिहून देत असतो ती; २, आपल्या-
घरीं लग्न किं० सुंज लावयाची असतां ग्रामांतर
स्थितजे सोयरेधायरे, इष्ट मित्र, इ० त्यांस आ-
मंत्रणार्थ कुंकुमादिकें करून रंगबून जीपचें लि-
हून पाठवितात तीं प्र०

लग्नचुडा, पु० लग्नमध्ये जा नवरीमूल, इ० कां-
स बांगड्या भरतात तो.

लग्नटका, लग्नटका, पु० लग्नसंबंधी जें सकारि
देय शूद्रादिकांस पडतें तो.

लग्नटीप, स्त्री० लग्नाचे अनेक सुहूर्तवर्तवून त्यां-
चा क्रमानें एकाकामहावर लेख करितात ती.

लग्नतीथ, स्त्री० जादिवशीं लग्नास सुहूर्त आहे
असा जो दिवस ती.

लग्न

लग्ननक्षत्र, न० सं० लग्नकरण्यास योग्यजें दि-
वसनक्षत्र तें

लग्नपत्रिका, स्त्री० सं० लग्नाचा मुहूर्त जापचा-
वर लिहून ठेवितात ती जीवी विवाहाचे पूर्वी पूजा
करीत असतात.

लग्नमंडप, पु० सं० विवाहार्थ घातलेला जो मंड-
प तो.

लग्नमास, पु० सं० लग्न करायास विहित जे मार्ग-
शीर्षादिमास ते प्र०

लग्नमुहूर्त, न० सं० लग्नकार्य.

लग्नवृत्ति, स्त्री० सं० कोणेक कर्मकरण्याविष-
यीं विवक्षितकालाचे मेषादिलग्नमास ज्योतिषशा-
स्त्रोक्तमार्गांमध्यें ग्रहस्थितीवरून असत्येजी निर्दे-
शता ती.

लग्नसराई, स्त्री० लग्नेकरायाचा जो मार्गशीर्षा-
पासून ज्येष्ठपर्यंत काल ती.

लग्नाडु, ३ लिं० लग्नाचे उपयोगीं अहेरी, ६० काप-
ड ती.

लंघणें, दुरवणें, उपोषण, किं० शारीरकष्टझाल्या-
मुळे मनुष्यादि प्राणी किं० त्यांचें शरीर, जीव,
हातपाय, याणीं केवळ सामर्थ्यहीन होणें; १, प्रायः
ग्रं० उल्लंघणें.

लंघन, न० सं० ज्वरादिनिरसनार्थ जें उपोषण क-
रितात तें.

लघाळ, ३ लिं० दुसन्यानें अनेकवार निषेधिलें-
असतांही कोडगेपणानें पुनः पुनः बोलावें असे
संभावाचा जो मनुष्य तो.

लघाळमावडी, स्त्री० लघाळजी स्त्री ती स.स.

लघि

लघिष्ट, ३ लिं० सं० अतिशयितजो लघु तो.

लघु, ३ लिं० सं० भाराने किं० योग्यतेने विवक्षित-
हून जो हलका किं० आकारानें विवक्षिताहून जो ल-
हान तो; १, एरुनव्हे असा जो अकारादि वर्ण तो.

लघुत्व, न० सं० कांहीं एक कारणांमुळे कोणेकाचे
योग्यतेस येतो जो उणेपणा तें; ३० ते पिढीचे भिक्षु-
क त्याणीं याचना केली असून त्यांस लघुत्व येतें
असें नाहीं; २, लघुपणा.

लघुभोजन, न० सं० हलक्या पदार्थांचें आणि
थोडकें असें जें भोजन तें.

लघुदांका, स्त्री० मुतण्याचा जो व्यापार ती किं०
मूत्र.

लघ्वी, स्त्री० लघुदांका.

लचक, स्त्री० पाय, कमर, ६० कोठे लचकल्या मु-
ळें आंत शिरेवर शिरचढून अम्मळ चलन झाले-
असतां बेथना लागायाजोगा जो विकृतिविशेष
कांहींकाल राहतो ती; प्रा० भरणें धातुयोगीं प्र०

लचकणें, हस्तपादादि शरीरावयव समविषम
स्थलादिकांचे ठायीं बांकडाति कडा पडल्यामुळे
आंतील शिरा, ६० कांस धक्का बसे अशा आं-
चक्यानें विशिष्ट होणें.

लचका, पु० मांस, पिष्टादिकांचा गोळा, ६० कां-
चा कमळाकार हस्तानें किं० मुरवानें तोडून
काटिला जो मोठा अंश तो.

लचलाल बंगला, ३ लिं० आलणें, ओझें बाह-
णें, ६० कर्मकरतांनां जो थकला, भागला, किं०
दुरवावला, पडला, किं० दुरवणें, ६० कानें जें र-
झाला तो; २, ला० दब्यादिसाधनानें हीन झाल्यामुळे

ल्यामुळे

ल्यामुळे विवक्षितव्यापारीं थकलाजो तो.

लचंड, लचंड, न० प्रा० कचाट.

लचंडखोर, लचंडखोर, ३लिं० नाहीनाहीतीं
लचंडेकरण्याचा स्वभाव जाचा तो.

लचंडी, लचंडी, स्त्री० लचंड; २, ३लिं० कचा-
ट्या.

लंछन, न० लांछनशब्दाचा अपभ्रंश.

लजन, स्त्री० कोणेक विषयांची कोणेकास ला-
गलीजीखोड ती; २, रंग, राग, भाषा, रीति, रु-
चि. इ० कामध्ये रंगांतर, रागांतर; ३० कांची मा-
रत्येजी छटा ती.

लज्जा, स्त्री० सं० लाज; लोकलज्जा, जनलज्जा मनो
लज्जा, इ० सं०.

लज्जायमान, ३लिं० सं० लज्जित.

लज्जाहोम, पु० विवाहांत लात्यांचा जो होम करित-
असताना तो.

लज्जित, ३लिं० सं० लज्जायुक्त झालाजो तो.

लटक, स्त्री० गाणें, बोलणें, चालणें, इ० कामध्ये इ-
तरांहून विलक्षणजी कोणेकाची निराळीच तहा
असत्ये ती; ३० त्याचे गाण्याची लटक मी साधा-
यास जातो पण साधत नाही; २, लकबया अर्थां
ही कवित् प्रयोग होतो.

लटकरें, स्वालीं लोंबत हालत रहायाजोगें कोणे-
क पदार्थानें बरबे आधाराशीं संबध असणें, लटक-
त चालणें स० नरव्यानें हुमकत चालणें.

लटकण, लटकव, लटकर, लटविशीं, अ० अव०
निजलेला किं० बसलेला जो मनुष्यादि त्याणें म-
ध्येमध्ये विरामन घेतां एकाच वेगानें तरकन उड-
ण्याचे

ण्याचे वि०

लटका, ३लिं० वात्याकारींजारूपानें इंदिय गो-
चर होतो वस्तुत; तदूप न हे असा जो भववि-
षय सर्परजतादिपदार्थ किं० अदृत जें भाषणा-
दि तो; २, जाचे बोलण्याकरण्यांत प्रमाणिकता
नाहीं असा जो मनुष्य तो; ३, निरर्थक किं० नि-
ष्कारण जो व्यापारादि अर्थ तो; ३० गेलों खरा
पर काम कांहीं झालें नाहीं लटकी खेप माझ पड-
ली; मी कांहीं अपराध केला नसतां लटक्या म-
ला शिब्या कां देतो; ४, वाय्वादिविकृतीनें फल-
न घलनादि चेष्टा करायास किं० स्वर्गादिस मजा
यास कारणीभूत जी चेतना ती मेली जाची अ-
सें जें शरीर किं० शरीराचयव तो.

लटकाफटका, ३लिं० लटका, इ० तो.

लटाकाबघें, कोणेक पदार्थवरील आधाराशीं
लटके असा संबध करणें.

लटकुरा, ३लिं० रा० लटका द्वितीयार्थी.

लटपट, स्त्री० हिं० कलहवाढायाजोगाजो परस्पर-
चा अरेतुरे, इ० भाषणादि व्यापार होतो ती; ३०
कालदेवळांत त्यांची आमची लटपट झाली स-
णून मी त्यांजकडे आज जात नाही; २, चार, घु-
द, इ० प्रसंगां कोधावेदा, भय, इ० कारणामु-
ळे कोणेकाची घाबरेपणानें जी भ मोडाची, कां-
हींच रुचूं नये, इ० रूप होत्येजी अवस्था ती; ३०
हा पंडित बोलूं लागतांच त्या पंडिताची लटपट
झाली; २, अ० अव० टिला झालेला जो खुंटी,
खिळा, खांब, इ० त्यांचे दिलेपणामुळे जें हालणें
त्यांचे वि० खुंटी, इ० लटपट करणें स० लटपट
हालणें

हालणें.

लटपटणें, रबुटी, इ० कानें लटपट हालणें; १, कोणेकास प्राप्त झालेला किं० होणारजो मामलत, इ० अधिकार किं० आरब्ध अथवा आरंभणीय जो साबकारी, इ० व्यवहार त्याणे कांहीं कारणासुद्धें त्यात्या रूपें करून नाहीं सा होणें; ३० मामलतीचे खंदास पडला तेणें करून पहिली साबकारी होती ती लटपटली आणि मामलत होणार होती तीही लटपटली; ३, विवक्षित अधिकाराद्यधिकरणांतून रूपें करून संबंध झालेला जो मनुष्यादिपदार्थ, भाषण, लेख, व्यवहार, इ० त्याणें दुसरा कोणी वरचढ आल्यासुद्धें किं० निरुपयुक्त झाल्यासुद्धें अथवा तें अधिकरण नावापावल्यासुद्धें रद्द पडणें किं० तनदधिकरणांसंबंध होणारजो तो मनुष्यादि त्याणें त्यात्या कारणासुद्धें लागून पडतां रद्द पडणें; ३० पहिला कारभारी येतांच नवे कारभारी झाले होते ते लटपटले; त्याचे वक्तृत्वापुढें आमचीं सान्यांचीं वक्तृत्वे लटपटलीं; तो काररवाना मोढतांच सारे कारकून लटपटले.

लटपटपंची, पु० हिं० हाशब्द पोपटास शिकवितात, १, स्त्री० ला० अंगीं तादृश विद्या सामर्थ्य नसतां मोढें डोलाचें जें बोलणें त्यास निदेनें स०; ३० एवढे डोलां कशाला बोलतां तुमची लटपटपंची मजपुढें आलायाची नाहीं.

लटपटीत, १ लिं० लटपट हालतो जो स्तंभादिपदार्थ तो; २, ला० पक्केपणीं ठरलानाहीं असा जो मामलत, धंदा, मसलत, भाषण, काम, व्यापार,

इ०

इ० तो.

लटंबर, न० जाणें, येणें, इ० प्रसंगीं मनुष्यादि स मुदायात्मकांजें मोढें खटलें त्यास स०.

लटरफटर, न० जा स मुदायास वमुक असें नाव देतां येत नाहीं असा जो अनेक जातींचे लहानसहान अनेक पदार्थांचा स मुदाय त्यास प्रति व्यक्तीचा नाम निर्देश करावयाविषयीं अप्राधान्यासुद्धें अविवक्षा असतां स०.

लटलट, लटलटां, अ० अनु० हालणें किं० कापणें यांचें वि० लटलट करणें स० लटलट कापणें.

लटांबर, न० लटंबर.

लटिंगा, पु० को० सरासरी मणगटापासून पायांचे पोटेरी पावेतो इतक्या मानाचा जाडा आणि रुमारे दीड दोन हात लांबीचा गोल असा जो लांकडाचा तुकडा तो.

लटीक, १ लिं० लटका प्रथमार्थी.

लटीकवाद, पु० रा० लटके बोलल्याचा लटकेपणारूप जो कोणेकावर दोष येतो तो; ३० मी देतो स० णून बोललों आतां जर न दिल्हेतर मजकडे लटीकवाद येईल.

लटूफटू, लटूबटू, अ० लुटूफटू.

लटूबटूचा, १ लिं० लुटूफटूचा.

लटूबुट्यां, अ० को० लटूफटू.

लटूबुट्यांचा, १ लिं० को० लुटूफटूचा.

लटोरा, पु० अरगडीजो धळ्यांत एक भेद आहे.

लट्ट, पु० हातांत घ्यावयाचा मोठा जाड जो सोरा तो; २, १ लिं० सामान्य प्रमाणापेक्षां स्थूल जें शरीर, शरीरावयव, सूत, तन्निर्मित वस्त्र, भाकर, अलंकार

अलंकार, मनुष्य, ६० तो.

लडुनिरंजन, पु० निरक्षर होत्साता शरीरानें धष्ट

पुष्ट असून जो रांडगा त्यास ह्म०

लडुभारती, पु० लडुनिरंजन.

लड्डा, ३लि० लडु द्वितीयार्थी.

लड्डाई, स्त्री० रांडगाई.

लड्डामिश्र, पु० लडुनिरंजन.

लड्डालड्डी, स्त्री० सोटे, रांडे, ३० कांनीं जी परस्परांची मारामारी ती.

लड्डाश्रम, पु० लोकाश्रम.

लड्डेश्वर, पु० लडुनिरंजन.

लड्ड्या, ३लि० लड्डा.

लड, स्त्री० एका सूत्रांत मोत्यें कि० कुलें ओंबून रवालीं गुच्छाकार करून जो त्याचा सर करितात ती.

लंड, ३लि० पक्का धूर्त हगमी जो मनुष्यादितो; २, पु० प्रसंगविशेषीं विश्वास ह्म०

लंडथड, स्त्री० देणें, पेणें, ३० जो कोणेक परस्परांचा व्यवहार त्यामध्ये कोणेक अंशीं परस्परांचा हिशोब, ३० न मिळाल्यामुळे राह्येजी विवादविषयता ती; २, तन्निमित्तक जो परस्परांचा विवाद ती; ३० त्याचें आमचें वरकड सारें खटलें तुरलें परंतु बाभरुपयांचे कलमाची लंडथड पडली आहे; त्या हागिन्याविषयीं त्यांची त्यांची आज चार वर्षे लंडथड पडली आहे.

लंडदू, ३लि० गबदूल.

लंडधू, ३लि० गबदूल.

लंडबड, स्त्री० लुडबुड; २, की० निदेनें निचेत झाला जो त्याचे कि० दुरवणें, उग्रवास, ३० कांनं केवळ अ

शक

शक झाला जो त्याचे शरीराचा ताडपणा जाडून केवळ लबलबीतपणानें विशिष्ट असा होतो जो परिणाम ती कि० रहाट, ३० कांनं यदुबसलेले जे सां धे ते सईल झाल्यामुळे ईषत्त्वलनादि झालें असतां लटपट लटपट झालाचा जो गा शिथिलपणा विशिष्ट होतो जो परिणाम ती; खुंटी, ३० कांनं लडबड करणें कि० हालणें ह्म० लटपट करणें.

लडबडणें, वरबडणें; २, लटपटणें प्रथमार्थी; ३, लुडबुडणें.

लडबडीत, ३लि० चिरवल, शोण, ३० कांनं लडबडलेला जो हस्तादिक तो; २, लटपटीत.

लडबड्या, ३लि० लुडबुड्या.

लंडभारती, पु० सर्वज्ञानागवा असतो असा जो गोंसावी, ३० त्यास निदेनें ह्म०

लंडाई, स्त्री० लंडपणा.

लडिवाळ, ३लि० लाडका; २, पु० लाडबुल्लिंगार्थी

लडी, स्त्री० दे० लड.

लंडी, स्त्री० रंडी, परंतु नामर्दपण्यामुळे कोणेकाचें हीनत्ववर्णायाचें असतां त्यास आरोपानें ह्म०; ३० युद्धांतून पळणें हे लंडीचें काम; मी क- मर बांधल्यावर कोण लंडी पुढें घेत्ये पाहूं.

लड्डु, पु० सं० लाडू.

लड्डुक, पु० सं० लाडू.

लड, स्त्री० की० समुद्रांतून लाटेबराबर चिरवला- चे गोळे येऊन तीरीं पडत असतात ती.

लडणें, कोणेकांनं कोणेकाबराबर झंजणें; २, ला० कोणेक अर्थानें सजातीय अर्थांतराशीं विवक्षित गुणद्वारा साम्य पावणें; ३० हें पागोटे त्या पागोड्या

पागोट्याचीं लडवून पाहिलेंपण लडत नाहीं;
 ३, कोणेक अर्थानें लंडारूपानें उपस्थित होणें.
 लडवाई, लडवाई, ३ लिं० लडण्याविषयीं समर्थ
 किं० लडण्याचे उपयोगीजो शिपाई, घोडा, नौका,
 इ० यान, वाडा, कुत्रा, शस्त्र, इ० तो.
 लडा, पु० प्रायः लडथड प्रथमार्थी; २, रा० कोणेक
 गतिमंताची सारखेपणें आलली असत्येजी गति
 तिचा वेगाचा यत्किंचित् कुंढीभावहोण्यास का
 रणीभूत मध्येजें कांहीं प्रतिबंधक लागतें तो;
 उ० या कागदावर घोंटणीं नाहीं स्पष्टून रेघ ओढ-
 तानां मध्ये लडा लागतो; वायूनें जीभ आडखळ
 ल्यामुळे असवलित स्पष्टता येत नाहीं स्पष्ट ला-
 गले असतां मध्ये लडा लागतो.
 लडाई, स्त्री० लडण्याचाजो व्यापार ती.
 लडाऊ, ३ लिं० लडवाई.
 लडी, स्त्री० कीं० लड.
 लड्या, पु० लड; २, विरवल, इ० कांवाजो गोळा तो-
 लतकोडगा, ३ लिं० पराकाष्ठेचाजो कोडगा तो.
 लता, स्त्री० ओषधिवनस्पतींत एक भेद आहे जी-
 चा शारवा मंत्वाकार लांब, लांब, असताना आणि
 भूमि किं० इतर वृक्षादि यांस आश्रयून विस्तार
 पावनात
 लत्ता, स्त्री० कोणेकास प्रहार करण्याविषयीं सा-
 धनत्वे करून विवक्षितजें पादनलती; लत्ता प्रहा-
 र, इ० स०; कोणेकाचे लत्ते सशस्त्री येणें, अस-
 णें, स० जन्मस्थाना पासून द्वितीयस्थानी अस-
 णें; २, पु० लगता द्वितीयाधीं.
 लथडणें, लथाडणें, कोणेकास लत्तानीं पुष्कळ
 मारणें

मारणें; २, ला० वाद युद्धादिकांत प्रतिस्पर्धा
 जो त्यास पराजयानें केषळ तुच्छ करून टाकणें;
 ३, प्राप्त झालेले किं० प्राप्त होणार जें राज्य, शेत-
 त, इ० त्यातें तुच्छ मादून त्यागणें; ४, सिद्ध आ-
 यास आलेजें कोणेकाचें कांहीं एक काम त्यातें
 कांहीं विघ्न करून भंगून टाकणें.
 लडाव, पु० कोनाडा, इ० कांवर कमानीसारखा
 किं० देवळाचा गाभारा, इ० कांवर पालथे पाठी
 सारखा जो विटा, चुना, दगड, इ० कांनी रचनावि-
 शेष करितात तो.
 लपका, पु० लवका.
 लंपट, ३ लिं० सं० संसार, स्त्री, इ० विषयांचे डा-
 र्जीजो अतिशयित आसत तो; स्त्री लंपट, विषय
 लंपट, इ० स०.
 लपंडाई, स्त्री० दे० लपंडाव.
 लपंडाव, पु० कोणी दडावे, कोणी त्यास शोधून का-
 टावे, इ० रूप एक सुलांची कीडा आहे; २, ला०
 सावकार, इ० कांशीतोंड चुकवून वर्तावे किं०
 भाषणामध्ये धोल्यानें, कांहीं विवक्षितां वा गुप्त
 राखून बोलावे किं० आपले अंग बाहेर न दाख-
 वितां आतून कोणेक व्यवहाराचा सूत्रें बाळवात
 असावे, इ० रूपजो कपटाचार त्यास स०; करणें;
 खेळणें, इ० धातूंचे योगी म०.
 लपणें, दडणें; २, तुळई, कळी, कडी, इ० भार पडल्या-
 मुळे मध्ये लवणें.
 लपूनछपून, अ० उघडीकन होई असें करणें, राहणें,
 इ० कांचे वि०.
 लपेट, पु० स्त्री० लपेटा; २, स्त्री० काष्ठ, पाषाण, इ०
 कांवा

कांवाजोपरिधि ती; ३, आंतील पांथपेंच, इ० दु-
सऱ्याचें मनांत येऊं नये कांहीं रबोटें असलें तथा-
पि रबोटें सें वाटून ये दुसऱ्यास आकांक्षाच्या बऱ्या-
स अवसर सांपडून ये अशी जी भाषणादिकांत
कोणेकाची धूर्तपणाची हातोटी असत्ये ती; ३०
त्याची अशी कांहीं बोलण्याची लपेट आहे किं
वर शांका करायास अवसरच सांपडत नाही; को-
णेक गोष्ट लपेटा रवालीं नेणें, इ० स्थलीं आंतील
ज्यऱ्याची उघडीक दुसऱ्याची शांका, इ० न होऊं देतां
लपेटा ने साधून नेणें; ४, उन्हाळ्याचे दिवसांत स-
र्यकिरणानीं संतमशालेला मनुष्यादिकांस ला-
गला असतां बाधतो जी बाधु ती; ५, पटकी सणून
जो उपद्रव त्यास हो.

लपेटणें, कोणेक पदार्थ वस्त्रादिकानें अंगाबरोबर
सभोवता वेष्टित करणें; पक्षीं त्या वस्त्रादिकांस-
ही कर्मता, कोणेक गोष्ट लपेटून नेणें हो. लपे-
टी रवालीं नेणें.

लपेटा, पु० कोणेक पदार्थाचे सभोवतें लपेटलेलें जें
वस्त्र, चर्म, शीण, चिखल, इ० कांचें असतें वेष्टित तो;
उ० अड्ड्याचा पाला एका पानांत घालून त्याचा
पुडा करून त्याचे भोवता शीणाचा लपेटा देऊन फु-
पाट्यांत भाजावा; २, तार गुंडाळलेल्या जाबांग-
ड्या तो; ३, अरेकां सारा या सुलीचे दोहीं हातांत
लपेटाच भर.

लपोडशंख, पु० कोणी कांहीं द्रव्यादि मागितलें अ-
सतां किं० कांहीं काम करूं सांगितलें असतां देईन,
करीन, असें सणत असाचें मोठ्या मोठ्या डोलाचा
गोष्टी सांगण्या परंतु कांहीं करूं नये असा स्वभाव

जाचा

जाचा तो.

लप्यंछप्यं, न० प्रायः गडपईया अर्थी.

लप्या, पु० शोळा पागोटें; इ० कांस मोठा जो जरीचा
पदर असतो तो; २, गोल जें लाकूड त्याची कोणेक
बाजूस पाद करायासाठीं त्याचाजूचा वरल्या अं-
गाचा करवतानें जो तकता काढितात तो; ३, स्नि-
याचें कंठभूषण आहे.

लप्येदार, ३लिं० लप्यानें युक्त जें शोळा, पागोटें,
इ० वस्त्र तो.

लफणें, को० लपणें द्वितीयार्थी.

लफलफणें, मांसल रुटलेला जो गोमहिष्यादि-
कांची कास तोंद, इ० अवयव त्याणें थलथल हा-
लणें.

लफा पु० लफा; प्रथम द्वितीयार्थी.

लफेदार, ३लिं० लफेदार.

लव, स्त्री० जें नियमित नित्य असें नव्हे प्रसंगब-
शात् कदाचित् उपस्थित होणार अत एव जें को-
णेकाचा कराचे माथां मारलें असतें असें नाही अ-
सें जें कोणेकास बलाबून भाणणें, कोणेकास कां-
हीं निरोप सांगणें, इ० रूप लहान सहान श्रीमंत लो-
कांचे जवळचे नैमित्तिक कामती; लवेंचा हो. ल-
वेंचें काम कराया करितां बाळगला असतो जो कार-
कून, शिपाई, इ० तो.

लंब, पु० सं० रवांष, भिंत, इ० कांचे उभेपण्याचा उज्जु-
पणा पहावा इत्यादर्थ एकादोरीस बांधून वरून
रवालीं सोडितात जो शिंसें, दगड, इ० कांचा गोळा
तो; २, दीर्घ जो अवयव तो; लंबोदर, इ० स०

लवई, स्त्री० लव.

लवक

लंबक, पु० सं० लंब.

लंबक, स्त्री० लकब.

लंबकर्ण, पु० गाढवास संकेतानें स०

लंबका, पु० मांस, चिरवल, शोण, इ० कांचा सरास-
री आंबा, कबंड, एवढाजो गोळा तो.

लंबन, न० सं० सूर्यग्रहणी दर्शनाबराबर जादेशीं
मध्याह्न होतो तेथेमात्र तत्समर्थां ग्रहण दृग्गोचर
होतें त्यादेशाहून पूर्वेकडील देशीं कांहीं पूर्वी ग्रह-
णाची दृग्गोचरता होत्ये आणि पश्चिमेकडील दे-
शीं कांहीं मागून होत्ये असें जे देशापरतें ग्रहणा-
चे दृग्गोचरतेस कालकृत अंतर असतें तें.

लंबलब, अ० अनु० अतित्वरेनें स्वात्मानां, बोल-
तानां जे तोंडाचे हालणें त्याचें कि० तादृश तोंड हा-
लतजेंतसें स्वाणें, बोलणें, त्याचें वि०; निंदाविष-
यीं प्र०; उ० माझे गोष्टींत तूं बोलूनको झणून वां-
भरवेळ सांगितलें तथापि मध्यें लंबलब बोलतो.

लंबलबीत, ३ लिं० जांचा गोळा कसंगेलें असतां
घट्ट बांधला जात नाही इतका पातळजो शोण, चि-
रवल, पीठ, इ० पदार्थ तो.

लंबा, ३ लिं० मृत्पूनें कि० मूर्खेनें जो भुईवर आ-
डवा पडला तो; होणें कि० करणें यांजवर अन्वय;
उ० पैठणास अकस्मात् जेव्हां पदकी आली तेव्हां
एका दिवसांत हजारमाणूस लंबे झाले; माजूम
गोडलागल्यानें पाहिजे तितकी रवाळी आतां अ-
वघे लंबे होऊन पडले आहेत; २, ला० खरबल्या, बु-
डल्यामुळे, नाहीसा झालाजो पैका, धान्य, इ० कि०
कोसळल्या पडल्यामुळे जमीनही स्तः झालाजो भि-
त, झाड, इ० तो.

लंबा

लंबाळ्या, ३ लिं० दे० लंबाड्या.

लंबाड, ३ लिं० व्यवहारीं लोकां बराबर वागण्यावि-
षयीं रबोटे बोलून ये, दुसऱ्यास दुरवाडून ये, दुसऱ्यानें
कांहीं आपला अपराध केला असतां हीं सोसावें, इ०
जे चांगले गुण ते अंगीं असून तद्विरुद्ध गुण जाचे
अंगीं असतात असाजो मनुष्यादि तो; २, अप्रमा-
णिकजो मनुष्य, भाषण, लेख, कागद, ग्रंथ, आ-
चार, धर्म, इ० तो; लंबाड बांधून नव्हे या वाक्याचा
कोणेकावर लंबाडपणाचें विधान कर्तव्य असतां
प्रयोग करितात.

लंबाडकी, स्त्री० लंबाडपणा.

लंबाडलंबाड, ३ लिं० लंबाड, सोदा, इ० रूपजो दु-
र्गुणी मनुष्यादि तो.

लंबाडलाताड, ३ लिं० लंबाडलंबाड.

लंबाडी, स्त्री० लंबाडकी; २, लंबाडीजात भासत्ये
कि० लंबाडीनें रचलेलीजी गोष्ट, इ० ती; उ० त्याणें
लंबाडी सांगितली; ही सर्वलंबाडी आहे; ३, दे० दग-
ड, इ० उंचलायला कि० उंचकटाचास लावतात जी
तरफ ती.

लंबाडीलंबाडी, लंबाडीलाताडी, स्त्री० लंबाडी,
लुच्चेगिरी, इ० ती.

लंबाड्या, ३ लिं० सामान्यप्रमाणापेक्षां भारी उंच अ-
सून जो पातळ अंग्या मनुष्य त्यास निंदेनें स०

लंबाण, पु० चारण प्रथमार्थी; २, न० चारणांचें बेंल,
बायका, बिन्हाड, इ० जें खटलें तें.

लंबाणभाऊ, पु० लमाणभाऊ.

लंबाणी, ३ लिं० लंबाणसंबंधीजो माल, बेल, वेष, भा-
षा, इ० तो.

लघायमान, ३लिं० विवक्षितप्रमाणापेक्षां जो दीर्घ तो.

लंबू, पु० बंबू.

लंबे, ३लिं० लंबा.

लंबेदा, पु० देशांतरादिकास निघालें असतां मार्गी बरोबर असतो जो वायका, सुलें, घोडीं, सुरें, माणसें, इ० स्वटलें तो.

लंबोदर, पु० सं० गणपति; २, ला० जाचें लांब घोट त्यास आरोपानें स०.

लब्ध, ३लिं० सं० कोणेक व्यवहार, मनुष्य, इ० कां पासून कोणेकास मिळाला जो कांहीं एक अर्थ तो; लब्ध आहे धनजास तो लब्ध धन; लब्धाधिकार, लब्धोपदेश, इ० सं०; २, शब्दवाक्यादिकां पासून वाच्य व्यंग्यादिमर्थावेनें निष्पन्न झाला जो कांहीं एक अर्थ तो; ३० त्याचां धून मला क्षणभर कर्मत नाही या वाक्या पासून त्याजवर माझा सर्वप्रेमा आहे असा अर्थ लब्ध होतो; ३, न० ३लिं० भाजकानें भाज्य भागिला असतां तें फल येतें तें.

लब्धप्रतिष्ठ, ३लिं० सं० विद्यादिगुणलोकांत प्रसिद्ध होऊन एकवार जाची प्रतिष्ठा झाली आहे तो; परंतु अधिक विद्यादिसंपादून अधिक प्रतिष्ठा मिळवाची एतद्विषयीं त्याचें औत्ससिन्य वर्णनीय असतांच प्रायः प्र०.

लब्धप्रतिष्ठा, स्त्री० सं० अंगीं तादृश योग्यतानसतां उगीच मिरविताना जो प्रतिष्ठेचा डोल ती.

लब्धप्रतिष्ठित, ३लिं० सं० लब्धप्रतिष्ठ.

लब्धि, स्त्री० सं० कोणेक व्यवहारापासून द्रव्यादिरूप फलाची किं० कोणेकापासून शनादिद्वारा निर्गत जें.

जें द्रव्यादिक त्याची आपलेपणानें आपल्याशीं होत्येजी संबधता ती; २, लब्ध तृतीयार्थी; ३, लब्धांदा.

लब्ध, ३लिं० सं० याचनादिद्वारा मिळाल्याजो गाजो द्रव्यादिपदार्थ तो; २, लब्धप्रथमार्थी कोणी प्रयोग करितात; ३, लब्धांदा.

लब्धांदा, पु० सं० प्राप्तांदा.

लमाण, पु० न० लंबाण.

लमाणभाऊ, पु० लमाणजातीय जो पुरुष त्यास स०; २, ला० लंबाड्यास स०.

लमाणी, ३लिं० लंबाणी.

लय, ३लिं० सं० लई; २, स्त्री० मृदंग, वीणा, इ० वाजविल्यानंतर कांहीं काळ बारीक जो नाद रहात असतो ती; ३, पु० कोणेक पदार्थ पदार्थांतरांत मिळाला असतां तद्रूपता पावल्या सुद्धें होतो जो नाहीसेपणा तो; ४, जगाचा जो प्रलय तो; ५, संपत्त्यादिकांचा जो प्रध्वंसाभाव तो; ६, न० अंतःकरणाची एकाग्रता होऊन कोणेक विषयाकडे लागतें जें लक्ष्य तें.

लयलूट, स्त्री० कोणेक पदार्थाची होत्येजी रगड ती.

ललकारणी, स्त्री० ललकारून करितात जो शब्द ती; २, ललकारण्याचा प्रकार ती; ३० हा गातो तेंच तो गाती परंतु त्याची कांहीं ललकारणी निराळी आहे.

ललकारणें, दूरवर ऐकायास जाचें आणि लांब आणि उंच स्वर असावे असा एक शब्द करण्याचा प्रकार आहे त्याप्रकारानें चोपदार, इ० कांतीं तांतीं वाक्यादि उच्चारणें; २, दूरस्थित जो कोणी त्यास पूर्वेक

पूर्वोक्त प्रकारें मोठ्याने हाक मारणें .

ललकारी, स्त्री० ललकारणी .

ललत, पु० गाण्यातील एक राग आहे

ललना, स्त्री० सं० स्त्री .

ललललल, अ० अलललल .

ललाट, न० सं० कपाळ स्मणून जो नेत्रावरील शरी-
रावयव ते

ललित, ३लि० सं० सुंदर; २, न० लळीत .

ललितापंचमी, स्त्री० सं० आश्विन व्रतकूपंचमी त्या
दिवशीं ललिता स्मणून देवी आहे तिची पूजा करी-
त असतात .

लव, पु० को० एक वृक्ष आहे; २, त्याचे जें फल तो; ३,
सं० कोणक पदार्थाचा केवळ सूक्ष्म जो अंश तो; ४,
ज्योतिःशास्त्रादिकांवेगळीं साधारण अंशास
स्म०; ५, स्त्री० लंब .

लँव, स्त्री० राठी, मिशी, डोकी, ६० स्थानीं जे कठोर
केश असतात त्या बांधून पाठ, पोट, हात, पाय, ६०
अवयवांचर जे बारीक कौमळ केस असतात ती; २, ५-
६ वादिकांचे अंगावर असतात जे केश ती; कोणे-
काची लंबलंब बोलत्ये, ३० स्थलीं तो अनेक प्रकारें
अतिशयित त्वरित बोलतो .

लवकर, अ० झटकर; २, काळकृत विलंब न होऊं दे-
तां पूर्वी; ३० हे रूपचेजर लवकर घालतर पुनः पा-
हिजेत तेव्हां देईन; ३, जा कार्याचा जो नियमित का-
ल तो न लागतां पूर्वी; ३० यंदा लवकर पेरे झाले स्म-
णून दोतें लवकर पिकलीं; ४, न० उशीराचा प्रति-
पक्षी जो कालनिष्ठ धर्म ते; ३० अजून लवकर आहे
एवढाच कदास जातां .

लवका, ३लि० किं नित्भार पडला असतां किं० वां-
कं विला असतां वांकला जातो असा जो कावारी
पदार्थ तो .

लवंग, स्त्री० सं० एक झाड आहे; २, त्याचे जें फूल
ती जें रुग्धी आहे विड्यांत रवानात; ३, ला० त्या
पुष्पासारिखें कर्णत घालावयाचे सुवर्णादिकांचे
भूषण करितात ती .

लवंगणें, को० वाटेनें नालत्ये समयी पाय वांकडा प-
डणें, भार अधिक होणें, ६० कारणास्तव शरीर किं०
पाय, ६० अवयव दुखावणें .

लवंगीमिरची, स्त्री० लवंगेसारिखी बारीक आ-
णि अनितिरवट अशी एका जातीची मिरची आहे
ती; आणि तिचे जें झाड ती .

लवंगेल, लवंग्येल, न० लवंगांचे जें तेल ते .

लवचीक, ३लि० लवका .

लवंडणें, यथायोग्य स्थितीनें भूम्यादिकांवर स्थि-
त जो पाचादि पदार्थ त्यानें एका बाजूवर धक्का, ६०
कानें पाडणें किं० तसें करून तदंत स्थित जो जला-
दि पदार्थ तो बाहेर सांडणें; २, विछाना, ६० कांवे
ठायां स्फुरवार्थ आडवें पडणें .

लवडा, पु० शिम्भ .

लवंडी, स्त्री० बटीक .

लवंडीचा, ३लि० शिबी आहे .

लवडे लूट, स्त्री० ला० धान्यादिकांची अतिशयि-
त जी समृद्धि ती; जेणें करून त्या पदार्थास को-
णी विचारीना असें होतें .

लवण, पु० सं० क्षार स्मणून जो रस तो; २, न० मीठ;
३, सोहों बाजूस उंचवटा असून मध्येजी निम्न

जागा नें.

लवणभंजन, न० भाषणादिव्यापारांत आपली विशेषनभता दिसायाजोगा साधारणासही लवून नमस्कार करावा, महाराज, इ० शब्दानें बोलावें, इ० रूपजो प्रकार असतो नें.

लवणदाक, पु० स्त्री० लोणचें.

लवणें, शरीर, काष्ठ, इ० पदार्थानें वरकांहीं नेंद आल्यामुळें अनुक्रमानें संबद्ध होत गेलेलेजे स्वारंभकपरमाण्वादि अवयव त्यांच्या रोंग्य कांहीं अन्यथा होई अशा स्थितीवर तुटल्या मोडल्यावांचून येणें; बीज, डोळा, याणीं लवणें स्० स्फुरणें; मनदेवता, मनपिंगळी. याणीं लवणें स्० बाहणें.

लवेंथा, पु० रा० कमलाकारहस्तानें कोणेकाचे शरीराच्या ओढिलाजो मांसगोलक तो; घेणें, काढणें, धातु योगीं प्र०.

लवलवणें, एकत्रस्थितजे अनेककिडे, इ० जीव त्यांणीं वळवळत असणें; २, प्रसंगींकांहीं बोलायासाठीं कोणेकाचे जिद्धेनें स्फुरणविशिष्ट होणें.

लवलवीत, ३लि० लवचीक, कोमल, मृदु, असाजो कोंवळें, पडवळ, दोडका, पोकळा, चांगला शिजलेला भात, मळलेली कणीक, पोट्या, इ० शरीरावयव, इ० पदार्थ तो.

लवलक्षणा, न० रा० मनुष्य, पक्ष, इ० कांवे अंगां दवटवी, सुरेखपणा, इ० गुणनिमित्तकजी दर्शनीयता झणून दिसत असत्ये नें.

लवलाहो, अ० ग्रं० हटकर.

लवलेश, पु० कोणेक अर्थाचा ईषदंश तो; प्रायः निषेधविषयीं प्र०; उ० घरांत तुपाचा लवलेश नाही;

त्या

त्या गोष्टीचा लवलेश मला ठाडुक नाही.

लवाजमा, उ० हिं० डोलदिसायाजोगा समागमें बाळगतातजो कांहीं थोडीं, माणसें, इ० रूपखटका तो.

लव्हा, पु० तृणांतील एक भेद आहे; जो प्रायः नद्यादिकांचे तीरीं असतो.

लव्हाणा, पु० गुजराथी लोकांत एक भेद आहे.

लव्हार, पु० लोहार.

लव्हारकाम, न० लोहारकाम.

लव्हारसाळ, स्त्री० लोहाराची लोखंडाने रागिने घडायाची जी जागा ती.

लव्हाळा, पु० लव्हा.

लव्ही, स्त्री० कों० लव्हांत एक जाति आहे, जींची काडी बारीक आणि लहान असत्ये ती.

लवाकोडया, ३लि० रा० जावे अंगांतून लस बाहत्ये आहे कोड अंगावर फुटलें आहे असाजो मनुष्य तो.

लव्हीरवरूज, स्त्री० ओळीजी रवरूज ती.

लव्हर, लव्हर, न० हिं० सेन्य; २, पु० तोफरवाना, इ० किती एक काररवान्याकडे रवटपटीस ठेविलीं असतातजीं मनुष्यें तीं प्र० तीं.

लव्हरगिरी, लव्हरगिरी, स्त्री० द्रव्यादि संपादनार्थ लव्हरांत राहून त्याजबरोबर जो प्रवास ती.

लव्हररी, लव्हररी, ३लि० लव्हरसंबंधीजो शिपाई, सरंजाम, इ० तो.

लस, स्त्री० क्षत, फोड, इ० कांतून उदकासारखा जो दबांश बाहतो ती.

लसणी

लसणी, ३लिं० लसणीचे बीचे आकारासारख्या कड्या, इ० करून जोजवा, तोडा, इ० भूषण करिताना तो.

लसण्या, पु० एकरल आहे.

लसफडीत, ३लिं० जामध्ये चापचीपी, घटपणा, नाही असें जे सईल ते सलेले वस्त्र, पागोटें, आंगरखा, वेणी, गांठोडे, शरीर, इ० तो.

लसलडीत, ३लिं० रा० लुसलुडीत; २, लसलसलेले जे पाणी, इ० तो.

लसलस, अ० रा० अतु० क्षत, कुजलेले फळ, इ० - कांत पडलेले जे किडे त्यांचे हालण्याचे वि०; लसलस करणें स० लसलसणें.

लसलसणें, रा० पाणी, दूध, इ० सळसळवाळ्यावायाजोगें अतितप्त होणें; २, क्षत, फळ, इ० कांत किडे, इ० कानीं बळबळ करीत असणें; ३, शरीरांत तापण्य, इ० कानें तेंजटाकायाजोगें भरावस्थेस येणें.

लसलसाट, पु० रा० क्षतादिकांत किडे, इ० कांचा जो बुचबुचारा तो.

लसूण, पु० स्त्री० एक वनस्पति आहे; २, तिचा जो कादा तो.

लसूणबी, स्त्री० कीं० लसूणाचे कांदाचा जो एक अवयव तो.

लहंगा, पु० हिं० मोठ्या बायकीचा जो परकोर तो.

लहणीहुंडी, स्त्री० अडत्या, इ० कांकडे लहण्याबद्दल जो हुंडी पाठविता तो.

लहणें, न० अन्यपेठचे सावकार, इ० कांबर हुंडी, इ० देणें केले असतां त्यास जो मोबदला येवज हुंडी, इ० पाठविता ते.

लहर

लहर, स्त्री० लहरीचा अपभ्रंश, परंतु हाच लोकांत विबोषप्रसिद्ध स्त्रणून इथेंच अर्धलिहितो; समुद्रादिकांचे उदकास येतात जालाया त्या प्र०; २, ला० केफ, विष, काम, क्रोध, इ० विकारसंबंधी शरीरांत उठतात जे वेगवेगळे प्र०; ३, कांहीं एक करण्याविषयीं येत्ये जी हुकी ती; ४, सर्पाचे गळ्याखालीं जा रेषा असतात त्या यत्संख्याक असतात तो सर्प इ० सला असतां तत्संख्याक विषाच्या लहरी येतात अशी लोकप्रसिद्धि आहे, स्त्रणून त्या रेषांसाठी स्त्र०; ५, जांभळी, अंजिरी, इ० रंगाचीं वस्त्रे, इ० त्यांवर उजेड, प्रकाश, यांचे उपाधीमुळे अनेक प्रकारचा रंगाचा छाया दिसतात त्या प्र०; ६, वस्त्रादिकांचेर विणकरीने किं० रंगानें जा नागमोडीसारख्या रेषा उठविल्या असतात त्या प्र०, कोणकानें लहरा मारणें स० मोजा मारणें; लहरीचा स० विणकरीने किं० रंगानें जावर लहरी उठविल्या आहेत असा जो वस्त्र, खण, कांठ, इ० त्यास स०.

लहरी, स्त्री० लहर परंतु प्रथमार्थी लोकांत प्रसिद्धि, ग्रंथादिकांत द्वितीयाधी प्रयोग होतो; २, ३लिं० कोणक गोष्टीविषयीं दुसऱ्यानें हिताची ही गोष्ट सांगितली असतां ऐकेल असें प्रमाण नाही आपल्या मनास येईल तेव्हां कोणी निवारिले असतां ही ऐकायाचा नाही अशी स्वभावाचा जो मनुष्यादितो.

लहरीदार, ३लिं० लहरीचा जो खण, कांठ, वस्त्र, इ० तो; २, लहर द्वितीयाधी.

लहान, ३लिं० विवक्षिताहून आकारप्रमाण जाचें

कमी

कमी असाजो पदार्थ तो; २, वय, तेज, किंमत, इ०
कृत योग्यतेनें जो उणा तो.

लहानगा, ३ लिं० धाकटा.

लहानथोर, ३ लिं० केवळ एकाच प्रतीचा असा न-
हं कांहीं मोठे, कांहीं लहान, कांहीं मध्यम, असा
अनेक प्रतीचा जो पदार्थ तो.

लहानमाणूस, पु० योग्यतेनें हलका जो मनुष्य तो.

लहानमोठा, ३ लिं० लहानथोर.

लहानवी, स्त्री० रा० लघुत्व प्रथमार्थी.

लहानवीथोरवी, स्त्री० एकापक्षां एक मोठा आणि
त्यापक्षा दुसरा लहान असें जे परस्परामध्ये अं-
तर असतें ती; परंतु प्रायः तें अंतर वयःकृत अस-
तांच प्र०

लहानसर, ३ लिं० सजातीय पदार्थ समुदायाचा ल-
हान आणि मोठे अशाजा दोनकोटी त्यामध्ये ल-
हान या कोटीत परिगणनीय जो तो; उ० हें घर
लहानसरच आहे पण आंगलें दुमदार आहे.

लहानसहान, ३ लिं० लहान, इ० तो.

लहानाचणें, रा० लघुप्रमाणविशिष्ट कोणेकानें हो-
णें; उ० पाऊस लहानाचला सणजे मग जा.

लहानाळ, ३ लिं० रा० सामान्य प्रमाणापेक्षा जाचे
अंगाचा बांधा लहान असाजो मनुष्य, पक्क, इ०
तो.

लहारी, स्त्री० तीन आण्याचें एक नाणें होतें ती; २,

प्रस्कृत कोणी तीन आण्यास स०

लहीन, ३ लिं० स्वभावेकरून विनयविशिष्टजो मनु-
ष्यादितो.

लळत्या, ३ लिं० लळित्या.

लळ

लळलळ, अ० करणें धातुयोगीं प्र० अ० जिद्देनें लळलळणें.
लळलळणें, पसरलेल्या तोंडांत लाळ गळत जि-
द्देनें हालणें

लळा, पु० लेंकरूं, गुरूं, वीसरूं, इ० कांचें नित्यें जो
कोणी लाळन, पोषण, इ० करित असतो त्या-
चा त्या लेंकरूं, इ० कांसजडला असतो जो प्रेमा
तो; कोणेकाचा लळा कोणेकानें चालविणें स०
लाड चालविणें.

लळित्या, ३ लिं० लळीत करण्याविषयी कुशलजो
हरिदासादितो.

लळीत, न० नवरात्रादिसंबंधी कीर्तनविशिष्टजो उ-
त्साह त्याचें अंतिमदिचर्चां रात्री उत्साह देवता
सिंहासनारूढ झाला असें कल्पून वासुदेव, दं-
डी गाण, इ० ईश्वरभक्तांचीं स्तोत्रें आणून त्या
संगोनीं स्वसंप्रदायानुरूप देवापाशीं प्रसाद
मागावा आणि तां सर्व सभासदांस बारावा अ-
साजो हरिदास जन कीर्तनविशिष्ट समारंभ क-
रितात तें; २, त्या लळित्याचें वेळेस सणाचाचा
जो अभंग, पदे, इ० रूप कवीनें केलेला ग्रंथ अ-
सतो तें; ३, ला० राज्य, ससार, व्यवहार, इ०
कांची दुष्टपरिणामानें जी समाप्ति तासस०
कोणेकानें लळताचर येणें; लळिताचर येणें
स० वादप्रतिवादादिप्रसंगां विरडीस येउन नि-
करावर येणें.

लक्ष, पु० संख्या आहे १००००० लक्षांश, ल-
क्षगुणित, इ० स०; २, न० लाक्षरूपयांचा
लाभ झाला त्याचें स्थानीं मानायाजोगें जें कां-
हीं झालें त्यास स०; उ० वादेनें मारें श्रीरानें

लक्ष

लुटून घेतलेतर घेऊ, परंतु तुलसी स्मरक्षित परीभा-
लां एवढेंच आली लक्ष भोजनी; २, विनाभेंजे अलु-
संधान तें; ४, बंदूक, शर, नेत्र, अंतःकरण, इ० कां
नीं वेधायाविषयीं उद्दिष्ट जो कांहीं एक अर्थिते .

लक्षक, पु० कोणेक अर्थानें लक्षणा जो तो .

लक्षणा, न० चिन्ह; २, कोणेक अर्थानें वाच्यमर्यादेनें
न बोधवितां तन्निष्ठ गुणादि निर्देशाद्वारा बोधवितो जो
पदसमुदाय तो त्या अर्थानें; ३, साहचर्यादिनियमा-
स्तव जा अर्थाचा उपस्थापक जो कोणेक अर्थ होतो तो
त्याचें; ३० धूमपाहिला असतां एथें अग्नि आहे असें
ज्ञान होतें स्मरण धूमहें लक्षण, आणि अग्नि हें लक्ष्य;
४, मनुष्यादिकांचे अंगीं स्वभावाचे शापक जे गुण,
अवगुण, असताना ते प्र०; ३० फरकन दुसऱ्यास दि-
वा देतोस हें तुझा अंगीं बाईट लक्षण आहे; २०
कोणेकाचें लक्षण जाणें स्म० लवलक्षण जाणें .

लक्षणसमन्वय, पु० लक्ष्याचें आणि लक्षणाचें जे सर्व
अवयव असतात त्यांचा परस्परें यथायोग्य प्रत्येकीं
संबंध होऊन विशिष्ट लक्ष्यावर विशिष्ट लक्षणाचा जो
अन्वय होतो तो .

लक्षणा, स्त्री० वाच्यार्थ सन्निहित किं० वाच्यनिष्ठ जे गु-
ण तद्विशिष्ट जो कोणेक अर्थ तद्विषयीं त्या वाच्यार्था-
चा वाचक जो शब्द त्यास वाच्य वाचक भाषासंबंधनस-
ताहीं येत्येजी बोधकता ती; ३० भोराचे भयानें सारा
गांव पळाला एथें गांव याशब्दाची लक्षणा गांवां ती-
ल लोकांचा जो समुदाय त्याजवर होत्ये; ३० याचें ला-
ला निव्व सांगतो कीं तूं पदन जा पण त्याचे तें गांवांही
नाहीं; एथें बेल या शब्दाची भूर्वर, कीडाभिय जो सु-
लगा त्याजवर लक्षणा आहे .

लक्षपूजा, स्त्री० लक्षपूजा शब्दाचा अपभ्रंश .

लक्षपूजा, स्त्री० सं० बिल्वपत्रें, तुलसीपत्रें, पुष्पें,
फलें, तीळ, तांदूळ, इ० लक्ष संख्याक देवावर वहा-
वे असा संकल्प करून त्याच्या इच्छांनीं जी पूजा क-
रितात ती; २, लारबोली .

लक्षभोजन, न० सं० लक्षसंख्याक ब्राह्मणास ध-
र्मार्थजें भोजन द्यालिताना तें .

लक्षलाभ, पु० सं० लक्षलाभ परंतु त्याचा कय वि-
क्यां न मंगलार्थ जसा प्रयोग होतो तसा याचा हो-
त नाही .

लक्षदाः, अ० लक्षद्वांन लक्ष, तीन लक्ष, असें लक्ष
या संख्येनें मेजले जाई अशा प्रकारें .

लक्षाचा मनुष्य, पु० शाहणा असून पराकाष्ठेचा
भला अनएव ससंगत असा जो मनुष्य त्यास ल-
क्षाचा माणूस, पु० लक्षाचा मनुष्य .

लक्षाधीश, पु० सं० लक्षावधि रुपये जा पाडीं आहेत
तो; स्म० लक्षाधीश किं० कक्षाधीश .

लक्षानलक्ष, ३ लि० अनेक लक्ष संख्याक जो कांहीं
एक अर्थ तो .

लक्षावधि, अ० सं० लक्षदाः .

लक्षिणें, मनुष्यादिकानें कोणेक पदार्थाकडे दृष्टि ला-
वून तो पदार्थ लक्ष्यरूपें करून धरणें; २, जा अर्था-
ची साक्षात् इंद्रियगोचरता होत नाही तो अर्थ त्या-
चें शापक जें कांहीं एक लक्षण त्याजवरून जाणणें;
३० मुलाची वाट प्रतिक्रिया पाहू लागले असतां दिस-
त नाही परंतु महिन्यानें किं० वर्षानें पाहिले असतां
कांहीं थोर दिसतो तेव्हां प्रतिक्रिया वाट आहे असें ल-
क्षाचें; २, वस्त्यानें शब्दाची शक्तीहून इतर लक्षणा

व्यंजनादिरूप दृष्टितद्वारा कोणेक अर्थ उच्चार्यमाण शब्दानें धरणें; ३० भद्रास दिल्ली ओसरी भद्र हळू हळू हातपाय पसरी, या वाक्यानें वृत्तमाशीं व्यवहार करित असतां आपण अंमळ सईळ सोडलें ह्म० तो आपलें सर्व घेऊं पाहतो असा अर्थ लक्षिला जातो; ४, प्रतीक्षणें; ३० चार घटिका तुझा मार्ग लक्षित वसत्यें आहे.

लक्षित, ३लि० लक्षिला तो.

लक्षुमी, स्त्री० लक्ष्मीशब्दाचा अपभ्रंश.

लक्ष्मी, स्त्री० सं० संपत्तीची आणि शोभेची अभिमानिनी विष्णूची स्त्री झणून एक देवता आहे; २ द्रव्याची जासंपत्ति ती; ३, शरीरादिकांचे ठायीं स्वरूपतादिकृत किं० अलंकारादिकृत, गृहादिकांचे ठायीं संपत्त्यादिकृत दौत, बाग, इ० कांचे ठायीं फलपुष्पादिकृत जी शोभा असत्ये ती; दौत, गृह, इ० कांचे ठायीं लक्ष्मी अवतरणें ह्म० सरस्यसमृद्धि संतति, संपत्ति, इ० संबधी जी विलक्षण शोभा ती दिसू लागणें

लक्ष्मीपूजन, न० सं० विवाहोत्तर वधुप्रवेश समयां वधूसहवर्तमान वरलक्ष्मीचें जें पूजन करितात तें; २, अश्विन अमावास्येस धनिकलोक, व्यापारी लोक, इ० मोहरा, रुपये, इ० रूप द्रव्याचर लक्ष्मीचें आवाहन करून जें तीचें पूजन करितात तें.

लक्ष्मीकंत, ३लि० लक्ष्मीवान्.

लक्ष्मीवान्, ३लि० संपत्तिमान.

लक्ष्य, न० लक्ष प्रथमार्थावाचून; २, ३लि० लक्षायासयोग्य जो अर्थ तो.

लौक, पु० एक धान्य आहे; २, स्त्री० कों० लारव.

लौकड

लौकड, स्त्री० कों० लकड.

लौकडी, ३लि० लौकडानें निर्मिलेला जो पदार्थ तो.

लौकडें, न० कों० लाकूड.

लौकण, स्त्री० कों० लारव.

लौकणें, कों० दोरी, सूत, इ० दुसऱ्या दोरी, इ० कांशी गांठ, पीळ, इ० द्वारा सांधणें; २, गुळ, मनुष्य, इ० दुसऱ्या गुळ, मनुष्य, इ० कांशी लांखेनें संबध करणें; ३, मनुष्य, पशु, इ० कांस स्तंभ, इ० कांशी बांधून किं० पंतोजी, इ० रक्षकांचे स्थापन करून अडकवून ठेवणें; ४, लांखटणें द्वितीयाधी.

लौकुडभारा, पु० कों० लांकडाची जी मोठी तो.

लौकुड, न० काष्ठ; लांकडास लांकडाजोडणें ह्म०

कसेंही करून बरास वधू मिळे असें करणें.

लौकुडफोंटें, न० घर, इ० बांधायाचे उपयोगीं लांकडें तृण, इटा, इ० साहित्य किं० संसाराचे उपयोगीं जाळाऊ लांकडें, रोणी, तृण, इ० जें साहित्य तें.

लौकेरी, स्त्री० कों० एक झाड आहे.

लारव, स्त्री० रंगाद्यपयोगीं बोर, पिंपळ, इ० वृक्षां पासून बिकासारिराजो पदार्थ उत्पन्न होत असतो ती; २, पु० लक्षरूपजी संख्या तो; ह्म० लारव आणि खाक; लारवरुपयांचा ह्म० कोणेक अर्थाची अतिशयोक्तीनें स्तुति कर्तव्य असतां त्या अर्थास ह्म०; ३० त्याणें काल एक लारवरुपयांचा गोष्ट सांगितली.

लौख, स्त्री० कों० गमनादिप्रसंगीं गुळ, शेळी, इ० कांनीं भलतीकडेस जाऊन ये इत्याद्यर्थ त्याचे गळ्यांन दोरी बांधून ती दुसऱ्या गुळ, इ० कांचे

गळ्यांत

गळ्यांत बांधाची व्यसं उभयतांचें करितावजें संधान ती; २, ला० एकाविषयावर अनेकांचा संबंधस्थापिल्यामुळे तन्निमित्तक त्यांची परस्पर होत्ये जी संबंधता ती; ३, बंधाअधेल्यानसल्यानतर दोघांदोघांस एकेक रुपयादेऊन दोघांदोघांची लारव घालून द्यावी.

लारवट, ३लिं० पोटीं लारव भरून केलेलाजो रुवर्णादिकांचा अलंकारादिपदार्थ तो.

लारवटणें, मडकें इ० लारवेचालेपानें युक्त करणें; २, ला० शब्द मोठ्याने न उमटायजोगा कांहीं कारणांनं गळा बसणें.

लारवटवेगड, ३लिं० लारवटडांकील, इ० जो दागिना तो.

लारवण, स्त्री० कों० लारव.

लारवणें, कों० लांकणें.

लारवपाड, पु० हीरकादिरलेंजा आंगठी, इ० कांचे घरामध्ये जडायाचीं असतात त्या घरामध्ये पूर्वीं लारव भरण्याचाजो व्यापार तो, आणि तो लारव विशिष्ट घाट; ३, तूं आधीं लारवपाड कर मगमी लारवपाड वजन करून देईन.

लारवलोटा, ३लिं० हिं० लारवटलेलेजें मडकें तो. लारवलोटे, न० हिं० लारवटलेलेजें मातीचें भांडें तें.

लारवा, पु० रा० अबू, पोकळा, इ० कांवर एक कृमिरूप रोग पडत असतो तो.

लारवाचा मनुष्य, लारवाचा माणूस, पु० लक्षाचा मनुष्य.

लारवी, ३लिं० लारवट; २, लारवेचाजो रंग, इ० पदार्थ

पदार्थ तो किं० त्या रंगानें रंगविलेलेजें व रूपादितो.

लारवें, अ० लक्षावधि.

लारवोटा, पु० मोकळा कागद असतां कोणी भलता बाबीलून त्याची करितानजी घडी किं० गुंडाळी जावर दुसरा कागद लपेटून चिकरवितो तो; २, ला० अनेक कागद, केडा, इ० फांचा परस्परांस चिकटून एकच होतो जो रचना विशेष तो; गळ्याचा लारवोटा होणें स्० शब्द बाहेर न उमटायजोगा गळा बसणें.

लारवेंलारव, अ० लारवें.

लारवेली, स्त्री० लक्षपूजार्थ उद्दिष्टजें लक्ष संख्याक पुष्पादिद्रव्य ती; २, ला० कोणेकातें उद्दिष्टन कोणेकाचे सुरवातून नियतान जा अनेक शिब्या ती.

लारवेंद्रा, अ० लारवें.

लारव्या, ३लिं० उत्कृष्टत्वेकरून वर्णनायजो पदार्थ तो; ३, तो लारव्या बोलणारा आहे त्याणें त्यासमयीं लारव्या जाबसाल केला; हा लारव्या डाव पडला.

लारव्यासाबकार, पु० लक्षाधीशजो साबकार तो.

लाग, पु० कोणेक गोष्टीचा तत्तद्रूपेंकरून होण्याकडे झालेला असतो जो रेंव तो; ३, तुझी बाहेरजातां आहां परंतु पाऊस पडण्याचा लाग दिसतो नाही विचार करा; पावसाचा लाग आहे, इ० स्थलीं पाऊस पडण्याचा लाग आहे असा अर्थ होतो तसेंच पैक्याचा लाग आहे, इ० स्थलीं पैका

पेंका भिळायाचा लाग आहे असा योग्य कि-
येचा अध्याहाराने अर्थजाणाचा; २, त्या गोष्टी-
ची त्याप्रकारे होण्याकडे रोंख धरून जी स्थि-
ति तो; ३० अंबे पिकायाचा लाग अस आले म्हण-
जे काढावे; ३, त्या गोष्टीने त्याप्रकारे होण्याचे
रोंखास यावे म्हणून जो कोणेकाचा प्रयत्न तो;
३० चाकरी विषयीं बहून लाग केले पण एकही
चालला नाही; ४, कोणेक गोष्ट स्थिर करण्या-
विषयीं चालवायाचा जो प्रयत्न तो किं० तेथे लागू
होण्याविषयीं असत्येजी सोय तो; ३० हामाडबुब
बुळीत झाला आहे याचर चढावयाचा लाग दिस-
त नाही; झाडी जेव्हा तोडली तेव्हा किळ्याजवळ
जायास लाग झाला; ५, डोंबारी, कोल्हादी, मांजर
वाघ, इ० कांती उडुनादिकरत्येस मधीं एथून उ-
डून असुक प्रकारे असुक लक्ष्यावर पडावे, इ०
रूप मनांत धरिले असते जें संधान तो; ३० एव-
राजर उडीचाला लाग साधला तर बक्षीस मिळेल
नाहीतर जीव जाईल; ६, जावे योगाने मरण या-
वे सर्वस्व नाश व्हावा असा जो दुखणे, राजकोप,
इ० रूप संकटापात तो; ३० आजपावेतों दोन
तीन लाग निभावले आतां हाशेबटला लाग आहे-
सें दिसनें, या अर्थी जिवाचरचा लाग प्राणाचरचा
लाग असें स०; ७, दृक्ष, वल्ली, इ० कांस जो फ-
ळाचा बार येतो तो; ३० प्रा० इर साल झाडांस बार
कमी असतो; ८, दृक्ष, वल्ली, इ० कांस फले येऊं
लागावीं अशी जी बयोवस्था प्राप्त होत्ये तो; ३०
नारळ माड लावल्यापासून दहावे वर्षीं लाग अस
येते; ९, चोळीला दुशी रवालीं जो रुकडा लावि-

तान

तात तो; १० ससुद्र, रवाडी, इ० कांत गलबत
रवालीं लागून धक्का पावाचा जोगें जें उंच बट किं०
बिकट स्थळ असते तो; ११, रा० सपारी रवाली
असतां लाग या जोगा जो तिचे अंगीं मदांश अ-
सतो तो.

लागट, ३ लिं० दुसऱ्यानें अनेकवार निषेधिल्लें अ-
सतांही त्याची लाज न धरितां स्वेष्ट साधनार्थ
पुनः पुनः लोभानें स्वदण्याचा स्वभाव जाचा अ-
सा जो मनुष्यादितो; २, ईषन्मात्र कीड लागली
आहे जास असा जो काष्ठ, धान्यादि पदार्थ तो; ३,
भक्षिला असतां लागतो असा जो सपारी, हरी-
क, इ० पदार्थ तो.

लागणें, कोणेक पदार्थ कोणेक पदार्थाशीं संघो-
गसंबंधानें संबन्ध होणें; ३० तृ० त्याला लागून
को विटाळ होईल; २, पशुपक्ष्यादि जातीय जे पु-
रुष त्याणीं स्त्रीशीं मैथुनार्थ संबन्ध होणें; या-
अर्थी निंदा गालिप्रदानादिसरीं मनुष्याविष-
यींही प्र० करितात; ३, रोप, कलम, इ० नीं तीं
झाडे व्हावीं म्हणून भूमीत पुरलीं जाणें, अंबा,
पडवळ, इ० कांचा बिया खळीकरून आंत पुर-
ल्या असतां तेथेही प्रयोग करितान, जा भूमी-
मध्ये रोप, बीं, इ० लावितान त्या भूमीसही पक्षीं
कर्तृत्व मानून वाफा लागला, अळें लागलें, सरी
लागली, इ० प्रयोग करितात; ४, लावलेल्या रो-
प, कलम, इ० कांनें रवालीं मूळ धरून जगायाचे
पंथास लागणें; ५, शल्प, सोरा, गोळी, दगड, इ०
कांनीं किं० कुडाव्यादिकांनीं शरीराशीं किं० मनु-
ष्यादिकांशीं ग्रहारादिकृत दुःखादि संस्कार येतनें

वर

वर किं० अंतःकरणावर व्याप्याजोगें संबन्ध
होणें; दोला, पाच, इ० लागणें स० तो दोला, इ०
बसायाजोगें शास्त्रादि लागणें असा अर्थ; ६,
हार, नेत्र, पेटी, फडताळ, इ० कानीं त्यांचीं त्यांचीं
आच्छादकजीं कपाट, पांयण्या, इ० त्याहीं करून
आच्छादित होणें, पक्षीं त्या आच्छादकासही क-
र्तृता येत्ये; ७, कोणेक अवयवीस कोणेक अव-
यव जोडला जाणें; ८, श्लोक, वाक्य, किं० त्यांचा
अर्थ कुलूप, इ० कानीं त्यांचे असांतरजे अवयव त्या-
चा यथायोग्य संबंध होऊन बसणें; ९, कोणेक स्थ-
लीं विवक्षित फलोद्देशेंकरून विनियुक्तकरावाचा
जो कोणेक अर्थ त्याणें तत्कलोपधापकत्वेकरून
तेथें अनुरूपसंबंधविशिष्ट होणें; ३० ही आरशी
तुझाला लागली म्हणून मला लागेल असें प्रमाण
नाहीं; १०, चाल, रीत, खोद, वळण, सडुण, दुर्गुण,
इ० कानीं मनुष्यादिकाशीं संस्काररूपेंकरून रहा-
वयाजोगें संबन्ध होणें; ११, ताप, दगबण, श्लोक-
ला, दमा, रोग, इ० कानीं शरीरीं उत्पन्न होऊन को-
हीं काल राहणें किं० श्रुधा, तृषा, उचकी, दमका,
दम, इ० विकारानीं शरीरांत उत्पन्न होणें; १२, क्रम
स्थितजे देशकाल विभागादिपदार्थ त्यांतें क्रमा-
नें अन्वित करीत चाललेला जो दर्शन, गमन, भ-
क्षण, इ० क्रिया तीं वाटाचीं अन्वित होण्याविषयीं
जो कोणेक अवधिपासून आरंभ तद्विशिष्ट त्या
देशकाल विभागादिपदार्थानें होणें; किं० ताद-
श अन्वित होतजावयाजोगें क्रमानें त्याच्या पदा-
र्थानें सन्निविष्ट असणें किं० कोणेक अवधीपा-
सून कोणेक अवधिपर्यंत त्याच्या देशकालादि
का ने

कानें व्यापून असणें; ३० एधून मावळ संप-
लें आणि देश लागला, तेथून पुढें भरवस्तीचे
गांव लागलील; एधून चार अध्यायपर्यंत ग्रं-
थ कठिन लागला आहे; भाजपर्यंत खर्ची का-
गद झाले आतां उंची कागद लागले; १३, को-
णेक पदार्थ गोष्ट गोड, कडू, बरी, वाईट, तिरव-
ट, आंचट, इ० रूपेंकरून कोणेकास अनुभव
विषय होणें; ३० अवेखाऊन पहा गोड लागले
तर घ्या; याला बरी गोष्ट सांगितली तरी वा
ईट लागत्ये; १४, कोणेकास कोणेक व्यवहा-
रांत तत्तदतुरोधानें कोणेक अर्थ बरा, वाईट, इ०
रूपें प्राप्त होणें; ३० वरकड सनगें बगिं आहेत
परंतु एवढें पागोटें मात्र महाग लागलें; चाररु-
पचे खोटे लागले; १५, कोणेकास रोजगार,
चाकरी, इ० प्राप्त होणें; पक्षीं त्या पुरुषादिकांस
ही कर्तृता; ३० तो चाकरीवर लागला; १६,
कोणेकाशीं कोणेकानें सेव्य, सेवकभाव, यांत
संबंध, इ० संबन्धानें संबन्ध असणें; ३० तूं त्या-
ची कांर मस्करी करतोस तुझा तोंका मंडुणा
लागला आहे; हाच अर्थ धरून तुझा बाप ला-
गला आहे, उरावरचा धगड लागला आहे, इ०
प्रयोग आवेशाचढविणें इत्याद्यवसरिं होतात;
कोणेकानें कोणेकाचे चारपेसे लागणें, कर्म
लागणें, इ० स्थलीं आधमर्ण्यसंबन्धानें विशि-
ष्ट असणें असा अर्थ होतो; १७, कोणेक क्रमा-
नें चाललेला जो कोणी त्यास त्या क्रमाचे ठायीं
स्थितजे दृष्ट, नदी, पर्वत, चवन, श्लोक, इ० अ-
र्थ तो एतद्गमनद्वारा प्राप्त होणें; ३० एधून सरतेस
जाताना

जातानां बार्देनें चारतया मोठ्या लागतात; तुल्ली मुळापासून बाबितजा आणि पुढे हस्तश्लोक लागे-
ल तेथे ठेवा; १८, वक्ष, लता, ३० कांतीं फल विशि-
ष्ट होणे; पक्षी त्या फलासही कर्तृता; ३० त्या प्रा-
तीचे माड असे लागतात कीं एकाएका माडावर
हजारहजार नारळ लागतात; १९, अंबा, महा-
कुंग, ३० फल, भाकर, ३० डागणे; ३० अंबा लाग-
ला असेल त्या अंगवा कापून टाक मगरवा; २०,
भाकर, पोळी, भाजी, भात, ३० जाळ अधिक ला-
गल्यामुळे ईषन्मान करपून पात्रास विकटणे; २१
सर्प, बिंबू, ३० काने कोणेकास उडणे; २२, धान्य,
काष्ठ, ३० कांस कृमिविरोधरूप रोग होत असतो
तो जडणे, जाचे योगाने ते धान्यादि छिद्रविशिष्ट
होते; २३, काष्ठ, धान्यादिक त्या कृमिविरोधरू-
प रोगाने विशिष्ट होणे; २४, जाचा सेवनाने वा-
त, पित्त, क्षोभादिरूप विकृति होत असत्ये अ-
सेजे महांदा विषांवादि विशिष्ट मद्य, तमारू,
भांग, पाणी, माशी, हरीक, रूपारी, समुद्र, ग-
लबत, ३० पदार्थ त्याणीं भक्षणाद्वारा संविलें
असतां उक्तविकृति प्रद होणे, तसेंच केलेला उप-
वास, द्रव्य, गुरुद्रोह, ३० कांतीं बाधक होणे; ३०
जाला समुद्र लागतो त्याणे कधीही गलबतांत व-
सूनये; जाला उपवास लागतो त्याणे करूनये;
२५, गाय, झेंस, ३० पवनें पायलाग, तोंडलाग,
३० विकृतीनें विशिष्ट होणे; पक्षी त्यांचे पायांस,
मुरवासही कर्तृता; २६, भक्षिलेला अन्नादिप-
दार्थ अंगीं पुष्टिप्रद होणे; २७, कोणेक कार्याक-
डे कोणेक सामग्री भूतजो अर्थ तो खरबला जा-
णे

णे; ३० या वाड्याला पंचविस हजार रुपये लाग-
ले; एथून काशीस पोहोचवयास दोन महिने ला-
गतील; २८, कोणेक अर्थ कोणेकास अपेक्षित
होणे; ३० रुपये एखां काही मला नकोस लागतील
तेव्हां घेईन; हा सचदामला लागत नाही; २९, बी-
णा, कंठ, मृदंग, ३० कांतीं स्वर विवक्षितानुरूप
उंच नीच होणे; पक्षी त्या बीणादिकां सही कर्तृता; ३०
बीणा, सारंगी, ३० कांतीं जा तारेपासून जे षड्जादि
स्वर निघावे ते तसे निघत असें होणे; ३१, बीणा,
कंठ, मृदंग, ३० कांतीं स्वरद्वारा परस्पर जी जुळणी
तद्विशिष्ट होणे; ३२, मवाळ, दिवा, नळा, चंद्रजो-
त, ३० कांतीं प्रज्वलित होणे; पक्षी समधी, ३०
दीपाद्याधार पायांसही कर्तृता मानितात; लग्न,
मुंज, किं० पाद, याणीं लागणे स० समुहर्तावर
करावयाचे जे परस्पर निरीक्षणादि प्रधान कर्म
तदनुष्ठानद्वारा झाले असें होणे; कोणेकास
गरज, काम, ३० लागणे स० उपस्थित होणे; ३४,
व्यसन, छंद, वेड, खोड, ३० धर्म कोणेकास जडणे;
३५, कोणेकाने कांहीं शब्द उच्चारित्ये समधीं स्व-
लक्ष्मीपणा, ३० दोषामुळे मध्ये मध्ये उडणे; इथें
पक्षीं शब्द, जिह्वा, ३० कांसही कर्तृता येत्ये; ३६,
अयास, आषयास, आवयाला, आयला, एतत्प्र-
त्ययान्त जीं धातुरूपे त्यां पुढे लागणे याचा योग-
झाला असतां विशिष्टाचा अर्थ कर्त्यानें त्याच्या
क्रियेचे ठायीं प्रवृत्त होणे किं० त्याच्या क्रियेचा आ-
रंभाने विशिष्ट होणे; ३० तो मारूं लागला ह्मणून
मी पळालों; नुकतासा मुलगा वसायाला ला-
गला; ३६, वाद, बुद्ध, कलह, पंचाईत, कुस्ती,
काररवाना

कारखाना, इ० जे किती एक व्यवहार त्यास कर्तून असतां होऊं, इ० उन्तादि धातु रूपांचा अप्रयोग असतांही अध्याहार मानून केवलाचा ही प्रयोग होतो; उ० आतांही त्यांचे युक्त लागले ह्म० होऊं लागले असतां अर्थ; कोणेकाचे कोणेकाशीं लागणे, इ० स्थलीं स्वर्धोपजीव्यजे वादयुक्त, इ० ते प्रवृत्त होणे; १८, रहाद, चरक, पडयाळ, इ० कानीं स्व स्व क्रियेचा वाणी प्रवृत्त होणे कि० असणे कि० न उन्तां करवीत पणे चालावा जागे होणे; १९, स्त्री, इ० चरक पाजविले जाणे; उ० दोन चाकू लागले आहेत हे घेऊन जा बाकीचे लावावाचे आहेत ते मग देईन; ४०, शास्त्राने छेदन सामर्थ्य विविष्ट असणे; उ० जंग चढला आहे ह्मणून चाकू चांगला लागत नाही; ४१, कोणेक अर्थाने कोणेकाशीं अवश्य भोक्तव्यत्वादिरूपाने संबन्ध असणे; उ० उपजल्या प्राण्यास मरण हे लागलेच आहे; संसाराचे कृत्य हे रोज लागलेच आहे; पण एक दिवस देवदर्शनास तर बल; ४२, स्थल, दक्ष, इ० पदार्थ सरकारकोटी, पागा, पहाणीवरडा, इ० अधिकरणी लेखादिद्वारा संबन्ध होणे; ४३, कोणेक व्यापारी कोणेक अर्थाने कर्मादिकारकरूपे करून संबन्ध होणे; उ० तो सकाळपासून खणतो आहे तो दमला असला तर चार घटका तू लाग; पाऊग लागणे ह्म० पडणे; थंडी लागणे ह्म० दुःख रूपें करून त्रिगिद्विद्वारा अतु भवास येणे; योड, बेल, इ० कि० त्याची पाठ, इ० लागणे ह्म० खोगीर, मूठ, इ० कांचे संघर्षणाने क्षत विविष्ट होणे; कोणेकास व्यवहारी कूळ असामी

सामी, इ० लागणे ह्म० बुडीत कूळ रूपाने प्राप्त होणे; उ० त्याची सावकारी बरी चालली होती पण आली कडे चार कुळे लागली ह्मणून अगर बसली; कोणेका कडे कोणेक गोष्ट लागणे ह्म० त्या गोष्टीचे बरे वाईट करण्याचा धणी तो होई अशा प्रकारे ती गोष्ट त्याची होणे; हुंडी, चिठी, रोखा, इ० कोणेक मनुष्यास कि० दुकान, इ० अधिकरणी लागणे ह्म० येऊन संबन्ध होणे; ४४, सोंगटी, इ० कांचे खेळामध्ये फांसे, इ० कानीं पडलेला जो डाव तो; सोंकटी, इ० कांचे पयाची मधील स्थाने आक्रमून तितकाव्ये स्थानी जे गमन तद्विषयीं योजिला जाणे; मेलेली सोंगटी, इ० लागणे ह्म० जिवंत होऊन पुनः परावर बसणे; कोणेकाचा डाव कि० पाने, काडी, मात, कर्ज, रुपये, इ० कोणेकावर लागणे ह्म० अवश्य फेडले पाहिजे अशा रूपाने प्राप्त होणे; गाय, झेस, इ० कानीं लागणे ह्म० करवीत पणे दूध देऊं लागणे; कोणेक धातुर्थ अवश्यकर्तव्यत्वादिरूपे करून प्राप्त होणे या अर्थी आवा, आया, आबया, आगिणे, एतत्प्रत्ययांत जी तत्तधातूंचीं रूपें त्यापुढे प्रयोग होतो; उ० याचे हातून न झाले तर तुझास जावे लागेल; त्याचे बोलाविले तर जाणे लागेल; याची ओळख तुझी सोंगतां परंतु हा गेलानंतर रुपये तुझास वाचयास लागतील; दोघास लागणे, मुक्तायास लागणे ह्म० मळ मूत्राचा उत्सर्गाचे पूर्वी जो कलना विदोषरूप विकार होतो तो होणे; कोणेक अर्थानीं कोणेक अर्थाने यथायोग्य रूपे यथायोग्य प्रकारे संबन्ध

संबंध होणे असा या धातूचा सामान्य अर्थ होतो; उ० त्याला बह्मराक्षस लागला म्हणून वेढ लागले; आर्थां सर्कारांत जर परवानगी लागेल तर मग पुढे दाद लागेल; हे काय बाहेर लागले आहे, हे काय सोपे लागले आहे, मी काश्मीर लागलों आहे, सर्वांस शासजोड्या या म्हणतां तो, मी काय काट्यधीश लागलों आहे, इ० स्थलां तो तो अर्थ नत्तद्रूपें करून स्थित आहे असा अर्थ होतो, प्रायः निबंधगम्यमान असतां काकुद्वारा प्र०

लागरा, ३ लि० भक्षणादिद्वारा सेविला असतां लागतो असा जो मात्रा, हरीक, सफारी, औषध, इ० पदार्थ तो; २, लागलेले जें धान्य, काष्ठ, इ० पदार्थ तो.

लागलागवड, स्त्री० लागवड प्रथमार्थी.

लागलाच, अ० कोणेक क्रियेचा जो क्षण तदुत्तर अव्यवहित क्षणी; उ० जेवला आणि लागलाच गेला; मागतांच लागलेच दिल्ले म्हणजे बरे वाटते.

लागलाव्या, ३ लि० लाग्या.

लागवड, स्त्री० शेतजमीन, नांगरून, बेरून, पेरवें इतका जो व्यापार ती; कोणेक शेतजमीन लागवडीस येणें म्ह० बांध, बांधोळी, इ० रूप संस्कार केल्यानें लागवड करायाचे योग्यतेस येणें किं० बांगले पाक पावयाचे योग्यतेस येणें; पानमळा, बाग, पोफळ, माड, इ० कानीं लागवडीस येणें म्ह० पानें, फळे, इ० रूप जें त्यापासून फल उत्पन्न होतें तें पावयाचे योग्यतेस येणें; २, स्थिती कोहां महादिपदार्थ त्यास

दागदोजी

दागदोजी संबंधें स्वर्थ लागतो ती; उ० हे घर तुम्ही नीट करा मग लागवड काय लागेल ती आम्ही देऊं; ३, को० पडीत नव्हे अशी जी शेतजमीन किं० आगरीजमीन, ती; उ० दहा बिघे लागवड होती तिचा धारादिल्ला आतां हे पडीत आहे.

लागवण, न० को० दुसरा वृक्ष व्हावा म्हणून कोणेक वृक्षाची लावितात जी कांदी नें; २, स्त्री० दे० लावणी अंत्यार्थाचाचून.

लागाबांधा, पु० कोणेकाचें कोणेकापासून कांहीं कारण दिसत नसतां जे बरे किं० बाईट होत असतें त्याविषयीं कारण तें करून मानितात जो त्याचा त्याचा जन्मांतरीच तसा कर्णतुबंध तो; उ० त्याचे हातून याचे एकही काम होत नसतां उगीच हा त्याला हजारों रुपये देतो तरमान् याचा त्याचा कांहीं लागाबांधा आहे.

लागी, अ० प्रा० ग्रं० जबळ या अव्ययार्थी साठी, स, ला, या विभक्तीचा अर्थ ही खाचा प्रयोग करिताना; उ० कितीशिकडूं तुजलागि मनारे प्रीति धरीं हरिपाई.

लागी, ३ लि० कर्तृकार्यभाव, ग्राह्य, ग्राहकभाव, आधेयाधिकरणभाव, इ० संबंधानें जो जाशीं संबंध व्हायास योग्य तो त्याचे; उ० हा धोवजोडा तुमचे लागी आहे तुम्ही ज्या.

लागुनी, अ० ग्रं० लागीं.

लागू, ३ लि० कोणेक स्थलां किं० व्यापारीं अथवा कोणेकापाशीं जावेतानें संबंध होण्याची विवक्षा असत्ये त्याचे तात्प्रमाणें तें संबंध झाला

जो

जो कोणेक अर्थ तो; पड, हो, इ० धातुयोगां प्र०
लागून, अ० प्र० लागुनी.

लागूभागू, ३लि० कों० घोनसंबंधानें किं० देणें
घेणें, इ० व्यापारसंबंधानें जो जाचा संबंधी तो
त्याचा.

लागोपाठ, अ० एकापाठी लागून दुसरी, दुसरी-
मागून तिसरी, अशा क्रमानें अव्यवहितपणें
कोणेक सजातीय क्रियेचें जें भवन त्याचें वि०;
उ० या बाईला लागोपाठ चार मुली झाल्या; त्या-
जकडे लागोपाठ चार रवे पाघातल्या.

लाग्या, ३लि० कोणेक कार्याचें साधनाविषयीं
लागलावण्याचें कौशल जाचे अंगीं आहे तो.

लाघव, न० लघुपणा; २, कौशल; हस्तलाघव,
दाब्दलाघव, इ० स०; ३, स्वकार्यसाधनार्थ गो-
डगोड बोलावें, आर्जव करावें, इ० रूपजी कोणे-
काचे अंगीं युक्ति असत्ये तें.

लाघवीं, ३लि० लाघव तृतीयार्थ आहे जाचे अं-
गी तो.

लॉन्च; पु० स्त्री० कोणेका पासून स्वकार्य जाद्वारे
करून घ्यावयाचें असते असा जो पंचाईतदा-
र, मध्यस्थ, इ० कोणी द्वारभूत त्यास गुप्तरूपें
आर्जवार्थ जें द्रव्य देतात तो ती; झ० लांचलुच-
पतदक्षिणा आणि घेईजे तत्क्षणा.

लॉन्चरबाऊ, लॉन्चरबोर, ३लि० लांचरबाण्या-
चा स्वभाष जाचा तो.

लॉन्चलुचपत, लॉन्चलुच, स्त्री० लांचइ०
लाचार, ३लि० कोणेक गोष्टीविषयीं निरुपाय
झाला जो तो.

लाचारी, स्त्री० लाचारपणा.

लॉन्चाचणें, कोणेक गोष्टीपासून एकपार लाभ
झाल्यामुळें तीच गोष्ट पुनः पुनः करण्याविष-
यीं कोणेकानें संवकणें; २, कोणेकास लांच
देऊन ओशाळा करणें.

लॉन्छन, न० चंदास जो कलंक आहे तें किं० दु-
राचरणादिमूलक कोणेकास लागतो जो क-
लंक तें; २, कोणेक पदार्थावर कोणेक आका-
राचें उठलें असतें जें चिन्ह तें; उ० जो पुरुष च-
क्रवर्ती होणार त्याचे हातावर कमलाचें लॉन्छन
असतें.

लॉन्छित, ३लि० सं० कोणेक लॉन्छनानें जो वि-
शिष्ट तो.

लाज, स्त्री० लोकामध्ये जाप्रतिष्ठेनें वागत अ-
सतो त्या प्रतिष्ठेची हानि झाली किं० होईल अ-
सें मनांत आल्यामुळें किं० लोकादीं भाषणादि
व्यवहार करण्याचे प्रसंगीं अवनीतपणा, अज्ञा-
न, इ० आपलें वैगुण्य उघडें पडून लोक आप-
ल्यास हांसतील असें मनांत आल्यामुळें भय
सरवाजो अंतःकरणांत धर्मविशेष उत्पन्न
होतो जाचे योगानें अंतःकरणाचा संकोच
होऊन प्रवृत्तीचा रांरव फिरतो ती; २, आपण
आपले बडील, इ० कांहीं जें कांहीं चांगलें केलें
असतें आणि लोकोपहासकारक दुष्कर्मादि
केलें नसतें त्याचे योगानें त्याच्या मनुष्यादि-
काचे अंगीं जो योग्यताविशेष असतो जो तद-
नुकूल आचरणानें लोकोपहासापासून रक्षा-
वा लागतो ती; उ० या अशा काळांत मनुष्यां-

ची लाज ईबवर राखील तरच राहिल ; माझी लाज तुला, इ० स्थलीं माझे लाजेचा अभिमान तुला असा अर्थ.

लाजकौमडा, पु० स्त्री० डी, न० डें, को० दुसऱ्याशीं संभाषणादिव्यापारकराचाची इच्छा मनांत असतांही बात्यान्कारी लाज शरंवविण्याचा स्वभाव जाचा त्यास ह्म०.

लाजट, ३लि० ईषत् लाजराजो तो.

लाजणें, लाज प्रथमार्थानें विशिष्ट होणें; १, लाजावृ ह्मणून एक वनस्पति आहे ती मनुष्याचा किं० त्याचे छायेचा स्वर्ग झाला असतां संकुचित होत असत्ये त्या संकुचित होण्यावरही प्रयोग करितात.

लाजमर्यादा, स्त्री० लाज विनय, इ० ती.

लाजरा, ३लि० बहुत लाजण्याचा स्वभाव जाचा तो.

लाजवट, ३लि० लाजट.

लाजवणें, विवक्षितगुणानें स्वसमानजो कोणी त्यास आपल्या उत्कर्षाचा प्रकटनानें लाजाच्या योग्यतेस आणणें; उ० तो असा दातानिघालां कीं जाणें कर्ण लाजविला; २, कोणकाचें वेगुण्य बाहेर काढून तो लाजे असा न्यास करणें; उ० काल तुझास बलाबायास विसरलों वरा आतां तें काढून मला लाजवून का.

लाजावृ, न० एक वनस्पति आहे जी मनुष्याचे स्वर्गादिकानें लाजत असत्ये तें.

लाजावृ, ३लि० लाजरा; २, स्त्री० रा० लाजावृ.

लाजिरबाणा, ३लि० दुष्कर्माची प्रसिद्धि होणें.

इ० कारणामुळे लाजून मुरवशी उतरायाजोगा शिन्न झालाजो तो; उ० त्याची मर्माची गोष्ट निघतांच तो लाजिरबाणादिसूं लागला; २, जी गोष्ट कर्ताना कर्त्यास लाजिरबाणेंपणा याचा अशीजी कांहीं अनुचित गोष्ट तो; उ० जाचे संसपिदयांत कोणी याचना केली नाही त्याला याचना करणें ही गोष्ट लाजिरबाणी आहे; त्याचे घरीं जावयास मला लाजिरबाणें वाटतें; इ० स्थलीं ही गोष्ट लाजिरबाणी वाटत्ये हा अर्थ मनांत धरून गोष्ट, इ० शब्दाचा उच्चार न करितांही असा प्रयोग करितात.

लाजिरबाणी, अ० लाजिरबाणेंपणानें बोलणें. जाणें, येणें, इ० कांचें वि०; उ० करतो ह्मटलें तें काम आमचे हातून झालें नाही आतां लाजिरबाणी त्याजकडे काय जावें.

लाजिरबाणें, अ० लाजिरबाणी.

लाजीम, ३लि० لازم लायक प्रथमार्थी.

लांझा, पु० बांधा; २, दुसऱ्याची अपराधिता आपल्याकडेस यावयाजोगें चोरी, चहाडी, मारामारी; इ० कांहीं कर्म त्याचा आपल्याकडे असतो जो संबंध जेणेकरून त्या कर्माचा निर्वाह झाल्याशिवाय आपण मोकळा होत नाही तो; उ० तुझ्या कर्मांत नव्हतां अशी स्पष्ट पुरवा ह्मणजे तुझ्याकडे कांहीं लांझा राहिला नाही.

लाट, स्त्री० नदी, समुद्र, इ० कांस येत्येजी लहर ती; २, बगाड, फोडे, इ० कुठ्याचा डंग, इ० कांस जें आडवें मोठें लांकूड संबद्ध केले असतें ती, ३, तेल्याचा घाणा किं० तत्सदृशजो उंसाचा

रस काढायाचा घाणा असतो त्यांतजें उभें लांकूड फिरत असतें ती; ४, देवळांत देवापुढें सोब-ळ्या ओंबळ्याची मर्चादा रहावी, हाटी होऊं नये, ६० कारणार्थजें भाडवें लांकूड लाविलें असतें ती; ५, मार्गादि भूमि सम करायासाठीं वरून फिरवायास वरबंद्याचे आकारासारिखा मोठा दगड केला असतो ती.

लाटण, न० पोळी, पापड, ६० लाटत्येस मर्चात्यास रवालीं वर लावायाकरितां करितातजें पीठ तें. लाटणी, स्त्री० कों० पोळी, ६० लाटण्याचे उप-योगीजें गोलकाष्ट करितात ती.

लाटणें, पिठाचा किं० कणकेचा गोळा, ६० पोळपाट, ६० कांवर ठेवून पोळी, पापड, ६० विवक्षिताकार होई असा वाढवणें; पक्षीं भाविसंज्ञा श्रयणतें करून त्या पोळी, पापड, ६० कांसही कर्मता येत्ये; २, रहाटगाडणें पाणींवर थावयासाठीं फिरविणें; पक्षीं पाण्यासही कर्मता; ३, जेन, बुरणूस, ६० लाटणें स्म० लोंकरीस रचळ देऊन त्याची गुंडळीकरून ती बुरणूस, ६० व्हावयासाठीं भूमीवर ठेवून हातानें मार्गेंपुढें फिरविणें; ४, दपटणें लाक्षणिकार्थी; ५, न० लाटणी.

लाटा, पु० पापड, ६० कांचे पिठाचा लांबट गोळा जो करितात तो; २, रा० भातेणाचा डोईवें बहाव्याभोगाजो भार बांधितात तो

लाटालाट, स्त्री० दपटादपट.

लाटी, स्त्री० पापड, करंजा, ६० करायाकरितां वापडजा गोळ्या करितात त्या अ०

लाटींब, ३ लिं० लाडून केलेलाजो पोळी, बुरणूस

स, ६० पदार्थ तो.

लाट्या, पु० कों० भिजलेली डाळ, ६० उरबळांत घालून घाटाचाचे उपयोगी वरबंद्यासारखाजो दगड केला असतो तो; २ ला० तद्वत्कार पापडाचें पीठ, कणीक माती, ६० कांचे लांबट करितात जे गोळे ते प्र०; ३, ३ लिं० लाटालाट करण्याचा स्वभाव जाचा तो

लाट्यागंगाजी, पु० लाटालाट करण्याचा स्वभाव जाचा त्यास स्म०

लौठाई, स्त्री० कों० दांडगाई.

लाड, पु० लालन; पुन, स्त्री, ६० कांचा लाड चालविणें स्म० लाडुकपणामुळे त्याणी धरलेलीजी होसतीपुरविणें; २, स्त्री० राड प्रथमार्थी.

लाडकणें, रा० पुत्रादिकांस लालित करणें.

लाडका, ३ लिं० जो पित्रादिक जा पुत्रादिकांचे प्रमानें लाड चालवितो तो पुत्रादिक त्या पित्रादिकांचा; २, जाजबळ आपला लाडकेपणा चालतो त्यापाशींजी भ आडवी घालून तोंड बांकडेकरून पोर, ६० जें भाषण करितें तो; ३, ला० कोणेक व्यवहारीं हिबोष सोडून स्वार्थसिध्यर्थपडून कोणी करितो जें भाषण, गोष्ट, ६० तो; ३० आतां यापेका मिळाला स्मरण जे देउं अशा लाडक्या गोष्टी कराला सांगतां.

लाडकावणें, पुत्रादिक लाड केल्यामुळे विगडून टाकणें.

लौडगा, पु० कुन्यासारिखा एक वन्य पशू आहे जो हरिणादिकांस मारित असतो; २, वस्त्र, केश, ६० कांस लागलें असतां विकरतें असें एक

एक तृणविरोधाचें बीं आहे आणि आघाडा झ-
णून एक ओषधी आहे तीचें बीं आणि कड्या-
झणून एक ओषधी आहे तीचें फळ त्यांस प्र-
प्त.

लाडन, न० गूळ करायाचे कढईसजें उडदाचें पीठ
इ० कांचें लुकण लावितात ते.

लौंडा, ३लि० जाचें पुच्छ कि० पुच्छाग्र छेदनादिकें क-
रून नाहीसें झालें आहे असा जो पक्ष, पक्षी, सर्प.
मत्स्य, इ० तो कि० निरग्रजें पुच्छ तो; २, थोंटा जो
हान, लेखणी, चाकू, इ० तो; ३, अवयवावय विभा-
वसंबंधानें कि० संयोगसंबंधानें जाड्यां जो पदार्थ
संबंध असतो तो तेथें आंरबूडपणामुळे अपुरा दि-
खू लागला असता त्यास झ०; ३० हा धोतरजोडा
तुझास लांडा होतो अणखी चार बोटे रुंद असता
तर ठीक दिसता.

लौंडाकारभार, पु० कोणी कारभार सांगितला न-
सतां मध्येमध्ये कोणी एक जो कारभार फार क-
रतो त्या कारभाराची निंदा कर्तव्य असतां त्यास
झ०.

लौंडाकारभारी, पु० लांडाकारभार करण्याचा
स्वभाव जाणा तो.

लाडाबणें, को० लाडकाबणें.

लाडीगोडी, स्त्री० कोणेकापासून स्वकार्य करून
घेण्याकरिता त्याशीं गोड बोलाचें, काहीं लोभ प्रद-
र्शन कराचें, इ० रूप जो त्यास अतुकूल करण्यावि-
षयीं व्यापार करितात ती.

लौंडीलबाडी, स्त्री० चहाडी, चुगली, इ० जी लहान
मोठी लबाडी ती.

लाडुकपण, न० लाडकेपणा.

लाडुकपणा, पु० लाडकेपणा.

लाडू, पु० बुंदी कि० गहू, तांदूळ, इ० कांचें पीठ, ती-
ळ, इ० पदार्थांत तूप, साकर, इ० घालून त्यांचे क-
रितात जे चादोळे गोळे ते प्र०; २, एन्हीतदाकार
करितात जे धान्यादिकाचे गोळे ते प्र०.

लौंडोर, न० स्त्री० मयूर जातीय जी स्त्री तें ती; झ०
मोर नाचतो झणून लांडोरही नाचतें पण शोभत
नाहीं.

लागा, स्त्री० को० भात, इ० शेत कापण्याचा जो
व्यापार ती.

लाणी, स्त्री० को० लाण; २, रा० तृणादि कापायाचे उ-
पयोगी कोयतीसारखें एक आऊत आहे.

लात, स्त्री० लत्ता प्रथमार्थी; संसार कि० काहीं ए-
क लाभ, इ० कांय लात मारणें झ० अनादर बु-
द्धिने त्यागणें.

लातड, ३लि० को० लाता मारण्याचा स्वभाव जाणा
असा जो गोमहिष्यादि पक्ष तो.

लातडणें, लथडणें.

लातडा, ३लि० को० लातड.

लातबुकी, स्त्री० लाथबुकी.

लाताड, ३लि० लातड.

लाताळणें, लाथाळणें.

लाताळें, न० अनेक घोडां, गाढवें, इ० परस्पर ए-
कमेकास आवेशानें लाता मारूं लागले असतां हो-
तो जो एकच गोंधळ तें; २, ला० याद, पचाईत, इ०
प्रसंगीं त्यात्या व्यवहाराचे एकानें बोलाचें, एकानें
उत्तर पावें, इतरांनीं तदस्थपणें एकाचें, इ० रूप जे

સંપ્રદાયિક માર્ગ આદેન તે સોજૂન અનેકાનીં અને-
કવિષય એકરાંચ બોલાવે ત્યાજવર અનેકાનીં ઉત્ત-
ર યાવયાસ પ્રવૃત્ત થાવેં મંતર પરસ્પર ડુર્ભાષણેં હી ક-
રાયીં શેવદીં મારામારીવર યાવેં અહીં અવ્યવસ્થા -
શાલી અસતાં હોતોજો ગોંધઢ તેં .

લાતી, સ્ત્રી. રા. તાંદલાંવે પિઠાંત શિજવિલેલ્યા નુ-
રી કિં. યારાણેં ઘાલૂન ત્યાચી વડી ચાંધૂન શિજવૂન
જો અશ્વપદાર્થ કરિતાત ની .

લાથ, સ્ત્રી. લાન

લાથડળેં, લાનડળેં .

લાથબુર્કી, સ્ત્રી. કોળેકાસ લાથા, બુક્ક્યા, ર. કા-
નીં જો પ્રદાર ની .

લાથરા, રૂ. લિં. લાનડા .

લાથાઢળેં, લથડળેં અંત્યાર્થ .

લાથાઢેં, ન. લાતાઢેં .

લાથેરા, રૂ. લિં. રા. લાથગ .

લાદળી, સ્ત્રી. ઘાંડેં, ઉંદ, ગાડા, ર. કાંચર કંઠાઢ,

સલિતા, કાંહીં ઓસેં, લાદળ્યાચાજો વ્યાપાર ની .
લાદળેં, ઘાંડેં, ચેલ, ગાડા, ગલ્લવત, ઓસેલી મનુ-
ષ્ય, ર. કાંચર કંઠાઢ, ગોળી, કિં. આળસી કાં-
હીં ઓસેં ચદવિળેં; ૨, યાના ચાંધૂન રતરજેં ષ
ઢોંચી, ર. અધિકરણ ત્યાજવર ત્યાલા સંભાઢેલ,
કિતી ન સંભાઢેલ, કિતી યાચા વિચાર ન કરિતાં
મનસી ઓસેં હોઈ અસેં કાંહીં પદાર્થ રખળેં; ૩, કો-
ળેક મનુષ્યાવર ત્યાચી શક્તિ ન પાહતાં કિં. ન્યાય
અન્યાય ન પાહતાં ખારભૂતજેં કર્તવ્ય કામ કિં.
દેષદ્રવ્ય, ર. તેં આતોપિત કરળેં; ૪, ભિંત, જોતેં,
ર. ચાંધતેસમયાં દગડ, વિદા, ર. કાંચે થરાવર

ચિરવલ

ચિરવલ, ચુના, ર. જાડ થર વસે અસા લાવળેં.
લાદની, સ્ત્રી. લદાવ .

લાદા, પુ. કાલવલેલેં પીઠ, ચિરવલ, ર. કાંચા હા-
તાનેં ષેઢન ભિંત, ર. કાંચર મારાચાજોગાજો ગો-
ઢા તો; ૨, પીઠ, ખાન, ગૂઢ, ર. કાંચા પાતઢ વિ-
કદ, અસા શાલાજો પરિણામ ત્યાસલ .

લાદી, સ્ત્રી. ફરસબંદી, લાદની, ર. કાંચે ઉપયોગી
સરાસરી ષડલેલાજો દગડ તી; ૩, ચાર હાત નઢા-
લા દહાલાચા અસલ્યા સ્પળજે આઢ્ઢાદલા જાઈલ .

લાધળેં, યં. દ્રવ્યાદિક લબ્ધ હોળેં; ૨, કોળેક મિ-
ઢાલેલી વસ્ત આપલ્યાસ ઉપભોગ દેન આપલ્યા-
જવઢ દિકળેં; યા અર્થેં વ્યવહારીં પ્રયોગ હોનો
પરંતુ પ્રા. નિષેધવિષયીં; ૩, મી આપલ્યાસાદી
ખાગલી વસ્ત ષેતોં પળ દુસરા કોળી ખીડ ઘાલૂન
ષેઢન જાતો મલા કાંહીં લાધત નાહીં .

લાંપટ, રૂ. લિં. શિજલ્યામુઢેં ષટ્ટ વસેના અસા શા-
લાજો કુલપાચા કાંટા, પેદી, ર. કાંચેં શાંકળ,
વિળ્યાચી રુંદી, મઢસૂત્ર, ર. તો; ૨, જાચે સાંધે
શિથિલ શાલે અસાજો ગાડા, પેદી, કુલૂપ, ર.
તો; ૩, રા. અનેકવાર નિષેધકેલા, મારલેં, ફજી-
તી કેલી, તથાપિ પુનઃપુનઃ નિલાજરે પળાનેં સ-
કાર્યસાધનાર્થ ત્યાચ વ્યાપારીં પ્રવૃત્ત હોળ્યાચા સ્વ-
ભાવ જાચા તો .

લાપળિગકા, સ્ત્રી. લાંચવલાંચ કંટાઢાચાચા-
જોગીજી પ્રપંચાદિસંબંધી ગોઢ તી .

લાપન, ન. સં. રૂલોક, વાક્ય, કૂર, હિશેચ, ર. લા-
ચળ્યાચાજો વ્યાપાર તેં; ગ્રંથ લાપન, શ્લોક લાપ-
ન, ર. સ .

લાપનિકા

लापनिका, स्त्री० सं० इलोकादि लावण्याची जी रीति ती; ३० अर्थतर एकचपण त्या टीकाकाराची लापनिका निराळी, याची लापनिका निराळी.

लापशी, स्त्री० लावशी.

लाफणिका, स्त्री० कों० लापणिका.

लांब, ३लिं० विवक्षिताहून दीर्घजो कोणेक अर्थतो; कोणेकानें लांबलांब गोष्टी सांगणें स० पूर्वीची विपदवस्था विसरून उद्दामपणाचा किं० उमेदवाशीचा गोष्टी सांगणें; २, कों० लंबा; ३, अ० दूर.

लांबचलांब, ३लिं० अतिशयित लांब तो; २, अ० दूरचदूर.

लांबचेलांब, अ० दूरचेदूर.

लांबट, ३लिं० विवक्षिताहून ईषत्जो लांब तो; ३० या धोत्रापेक्षां हें धोत्र लांबट आहे; २, लांबोडा.

लांबटांग्या, ३लिं० लांबाड्या.

लांबण, स्त्री० पुढील ग्रामादि अवधि पाहिला असतां जवळ दिसतो परंतु चालत्येसमयीं सरतां सरत नाहीं असा जो प्रदेश त्यास स०; २, विवक्षितस्थलाहून कोणेक स्थलीं जातातजे दोन मार्ग त्या मध्यें एकामार्गापेक्षां एकामार्गास असतो जो फेरा ती; ३० पायबाटेपेक्षां गाडेबाटेकडून लांबण आहे खरी परंतु वाटचांगली; ३, कोणेक काम सायकाडानें करण्याचा किं० करीत असण्याचा जो प्रकार ती; ३० पुढें पायसाचे दिवस आले आहेत याच महिन्यांत लग्न करून घ्या उगीच लांबणू लाबूनका; लोकरलोकर जेव लांबण काय लावली आहेस; ४, भाषणादि कोणेक व्यवहार तद्गत आवश्यकांचा मात्र संयुहीत करून थोडक्यांत आठोपाचा

पाचा तें न करितां तो व्यवहार विस्तृत करण्याचा प्रकार ती; ३० काय तें इशील सोंगा उगीच लांबण लाबूनका उशीर होतो.

लांबणादिचा, पु० लांमणदिचा.

लांबणें, कोणेक अवधि पासून कोणेक परार्थ दूर देश स्थित होणें; २, कोणेक पदार्थ पूर्वीपेक्षां दीर्घ होणें; ३, कोणेक गोष्ट पूर्वीचे प्रमाणापेक्षां वाढणें ३० प्रथमतः दहाहजारांत घर बांधावें असा वेत धरून आरंभ केला मग जें लांबलें तें पंचवीस हजार आंवर गेलें; ४, लोकर लावल्यानें जें कोणेक काम त्याणें मध्यें कालकृत व्यवधान पडे असा दहोतें पावणें; ३० आननें काम एक दोन दिवसांत झालें असतें पण स्वभेदार पुण्यास गेले आतां चार महिनें लांबलें; ५, ताक, दूध, हिंग, कणीक, इ० पदार्थ त्यांत सामावाचयाजो गीजी पणी, पीठ, इ० पदार्थांची भिस्ळती घातल्यानें रंग्यतेस कमी होऊन प्रमाणानें वाढणें; कोणेक गोष्ट लांबणें स० लांबचेजे लोक त्यांस सम जाचाजोगी प्रसिद्ध होणें; ६, न० कों० विहिरीं नल पाणीं बाहेर काढायास साधनभूतजें दोरी लावून एक पात्र करून ठेविलें असतें तें; प्रायः इ० भाषावृत्ति.

लांबता, अ० धरणें धातुयोगीप्र० अ० कोणेक गोष्ट लोकर न करितां हळूहळू करून आरंभासच ३० र लाबून लांबेअशी करणें; ३० दोन गृहस्थ रंणार आहेत जराशीकथा लांबतीच धरा.

लांबरुंद, ३लिं० प्रवास्तदिसाचाजोगी लांबी, रुंद आमध्यें आहे असा जो वस्त्र, स्थल, इ० तो.

लौब

लौबलवक, १ लिं० लांबी, रुंदी, उंची, इ० प्रमाणें
असावीं तितकीं जांमध्ये आहेत असा जो वस्त्र,
स्थल, मनुष्य, पशु, भाषण, इ० तो.

लौबवालांबव, स्त्री० चोर भयादिकारणास्तव
कोणेक वस्तू पूर्वाधिष्ठित स्थलापासून दूर जा-
ई असें करण्याचा जो व्यापार ती.

लांबडी, स्त्री० दुध, ताक, नारळाचा रस, इ० कांस
शिंंगडे, रताळीं, तांदूळ, इ० कांभें पीठ लावून क-
ढवून जो पेय पदार्थ करितात ती.

लौबा, पु० कों० शेतांनील भात कापतेसमयीं गळ-
लेले किं० एन्ही पडलेले जे भात गोटे त्यांभें पर्ज-
न्यादिसंबंधानें उगवतेजें रोप तो.

लौबी, स्त्री० दीर्घता; १, दूरता; रा० कोणेक गोष्ट
लांबीवर पडणें, इ० स्थलीं लांबणीवर पडणें अ-
सा अर्थ; २, चोकट, इ० कांत बसविलेलेजें भिंग.
इ० तें तेथून निघून पडून ये स्मरण त्याचे संधिप्र-
देवां बसवायाचे उपयोगीं एक मृत्तिकाविशेष
आहे.

लौबून, अ० दुस्सन.

लौबोडा, लौबोळा, १ लिं० बाबोळा, चतुष्कोण, इ०
जे आकार त्यामध्ये लांबी स्मरण जें प्रमाण तत्त-
धानजो आकार तो आणि तादृश आकारविशिष्ट
जो पदार्थ तो; उ० तोफेचे गोळ्यासारखा वाटो-
ळा करूनको वरबंद्यासारखा लांबोडा गोळा
कर.

लाभ, पु० द्रव्यादिपदार्थांची जी प्राप्ती तो; १, धा-
न्यादिकांभें माप घालतेवेळेस मोजताना बरक-
त यावी स्मरण एक यास्थानीं प्रथमतः याचा
प्रयोग

लाल

प्रयोग करितान; ह्म० लाभाविणें मेली तोडून ये.
लाभणें, लाभणें; १, कोणेकाचे कर्तव्यजे मुंज, ल-
ग्न, इ० संस्कार ते किं० सुहूर्त, इ० गुरु, चंद्र, इ० कां-
चे बळामुळे विवक्षितकालीं करण्यास राह भप्रद
होणें.

लाभदायक, १ लिं० जाचा संग्रहानें संग्रहकर्त्यास
द्रव्यादिलाभ होतो असा जो अवयव, नीळ, इ० प-
दार्थ तो किं० श्रमकर्म, व्यापार, इ० तो.

लाभलोभ, पु० कोणेक कार्यामध्ये मला कांहीं प्रा-
प्त होईल असा जो लोभ असतो तो.

लाभालोभा, पु० कों० लाभलोभ, इ० तो.

लामणादिबा, पु० दोरी, इ० कांस टांगून ठेवावया-
जोगा जो लोखंड, पितळ, इ० कांचा दिबा करिता-
त तो; २, कों० पितळेचा खंदील जास मध्ये सां-
खळी लावली असत्ये तो.

लायक, १ लिं० ॐ जा कर्मादिफाविषयीं जो
योग्य तो त्यास किं० जें कर्मादि जास योग्य तें त्या-
स; २, गंजिफाचे खेळांत उतारी करत्येसमयीं
उतरायाजोगा जो हुकूम तो.

लाल, १ लिं० तांबडा जो रंग तो किं० तद्विशिष्ट जो
वस्त्रादि तो; २, वस्त्रादिकांचे तांबडेपणाचा
अतिदाय वर्णियाचा असतां तांबडा याशब्दापु-
ढें याचा प्रयोग करितान; उ० या पागोट्याचा रंग
तांबडा लाल आहे; ३, पु० माणकासारखें ए-
करत आहे; ४, एक पक्षी आहे; ईश्वर, हरी,
इ० कांचा लाल, इ० स्थलीं ईश्वराचा प्रियमाणी
असा अर्थ.

लालची, स्त्री० कांहीं एक व्यापारांत जो लोभ
उत्पन्न

उत्पन्न होतो किं० कोणी करितो ती; १, ३लिं० इ-
 व्यादिकांथा लोभजास फार तो .
 लालइगडा , पु० प्रीतिकलह .
 लालइगडें , न० लालइगडा .
 लालडी , स्त्री० नथ, इ० कांत घालावयाचे उप-
 योगींजी माणकी ती .
 लालन , न० पुत्र, इ० कांस मागितलेला पदार्थ
 द्यावा , करतीलतसें करूंयावें , त्याजवर माया
 करावी , चुंषनालिंगनादिकरावें , इत्यादिकें क
 रून त्याचें मन संतुष्ट करण्याचा जो व्यापार तें-
 लालबूझकड , पु० रा० लालभुजःकड .
 लालभडक , ३लिं० अतिशयित जो लाल तो .
 लालभुजःकड , लालभुजःकण , पु० केवळ सू-
 खं असून चातुर्याचा अभिमान बाळगणारा अ-
 साया नावाचा कोणी पुरुष प्रसिद्ध होता त्यावरून
 न आतां दीडब्राह्मणाजो मनुष्य त्यास आरोपा-
 नें स०
 लालसा , स्त्री० स० अतिशयितजी इच्छा ती .
 लालित , ३लिं० लालन केले जावें तो .
 लालित्य , न० ललितपणा; परंतु भाषण , काव्य,
 इ० कांचेगायीं अर्थरचनाकृत किं० पदरचनाकृत
 जें सौंदर्य असतें तद्विषयीं विरोधें करून प्र०;
 अर्थलालित्य , पदलालित्य , शब्दलालित्य , इ०
 स०
 लाली , स्त्री० कांहीं एक पदार्थनिष्ठजो लालपणा
 ती .
 लालूच , स्त्री० लालची विद्रोष्याचीं .
 लौच , स्त्री० फळें , वस्त्रें , दुभतें , पक्ष्याचीं पोरे , इ०

कांस उपद्रव करणारें एक विद्राव आहे .
 लावणी , स्त्री० शेत , इ० कांची जी लागवड ती; १,
 भात , इ० कांचें रोप किं० वृक्षाचा डाळ्या , उसांचीं
 कांडीं , इ० शेत , इ० कांत लावण्याचा व्यापार ती; ३,
 कविता ग्रंथाची एक जाति आहे जी तालस्वरान्त
 गात असतात .
 लावणीचा , ३लिं० आपल्या आपण झालेलें नव्हे
 लावणी करून केलेलें जें वृक्षादि ती .
 लावणीदुपणी , स्त्री० शेत , इ० संबंधी जी लावणी,
 वेणणी , इ० व्यापार ती .
 लावणीबाज , ३लिं० कस विणीचे बेंठकींत किं०
 त माझांत स्तनायाचे उपयोगीं इरेगार प्रधान जा
 लावण्या त्या गाणाराजो तो .
 लावणें , लागे असें करणें; २, कोणेकास अधिष्ठि-
 त स्थलापासून दुसरेकडे घालविणें; ३, सगळें
 खटलें घराकडे लावलें मगमी निघून आलों; घरां-
 तून गुळ , इ० हाकून लावणें , इ० स्थलीं बाहेर हा
 अंदा पोटांत असतो , या अर्थीं लावून देणें हा प्रयो-
 ग फार होतो; कोणेकास लावून बोलणें स० दुस-
 र्याचे अंतःकरणास लागाव्याजोगाजो कोणेक
 दंडा तो धरून बोलणें; १, न० कां० गाडी , मळा ,
 इ० कांत लाविलेला जो वृक्षसमुदाय तें .
 लावण्य , न० मनुष्यादिपदार्थ निष्ठजें सौंदर्य तें .
 लौचसट , स्त्री० लांच .
 लौचसटणें , फळ , दूध , इ० लांचसटीचे उपद्रवानें
 युक्त होणें .
 लौचसरणें , कां० लांचसटणें; परंतु नारळ , ताडफ-
 ल , इ० कां० विषयीं प्र०

लौंवा

लाक्षा

लौंवा, पु० एक पक्षी आहे.

लौंवारणें, लांबसरणें.

लाबालाब, स्त्री० परस्परान्ता देव कलहादि उत्पन्न
वाच याजोगा याची गोष्ट त्याजवाही, त्याची गोष्ट
याजवाही सांगावी किं० पदरनेंही अधिक उणें सो-
गावें, इ० रूपजो कोणेकाचा व्यापार ती.

लौंवा, स्त्री० लांब.

लौंवा, लांबा, पु० लांबा.

लौंवारणें, को० लांबारणें.

लाशा, ३लिं० लास विल्वासारितेचं बिन्दू जा आचा-
दि फलावर असतें ती; २, लासाचे बिन्दूनें युक्त-
जो मनुष्यादि तो.

लास, पु० बाष्पाक्षपद्रवनिरसनार्थ लोहादि तापवून
जो शरीरावर डाग देतात तो.

लौंस, स्त्री० प्राचीनकथांत प्रसिद्ध अशी एक राक्ष-
सी आहे; २, पु० दे० लास.

लासणें, लौंसणें, कोणेक मनुष्यादिकास लासानें
युक्त करणें.

लासा, ३लिं० रा० लाशा.

लौंसूर, पु० न० दे० एक रोग आहे.

लासें, न० रा० आम्नादिकलावर किं० मनुष्यादि-
फाने शरीरावर प्रा० कृष्णचर्णजे बिन्दू असतें ते.

लाहणें, यं० लाधणें.

लाही, स्त्री० दिवळ धान्यातिरिक्त धान्य, किं० शा-
रादि भाजले असतां फुलून होतो जो परिणाम
ती; २, ला० कोधारिकानें शरीराचा होत्येजी सं-
तप्तता ती.

लाहूर, न० कीं० लांबा.

लाहो

लाहो, पु० तृप्त नहोतां जितकें घेवबेल तितकें घ्यावें चव्या
वें अशा बुद्धीनें कोणेक अर्थाचा घेतात जो लाभ तो;
घेणें धातुयेंगीं प्र०; २, कोणेक गोष्ट कितीवेळ
इनाली किं० कोणेक वस्तू किती भिळाली तथापि
तृप्ति होऊं नये असा जो कोणेकास इच्छातिशय अ-
सतो तो; ३, यं० लाभ; उ० प्रपंचसाधुनि परमार्था-
चा लाहो जाणें केला तो भला भला.

लास्याचामान, पु० विवाहामध्ये लास्याचा होम क-
रत्येसमयीं लास्या घालणारा जो कोणी त्या मुली-
चा मामा, इ० असतो त्यास वरपक्षीच्यानीं पागोटे,
नारळ, इ० रूप मान द्यावा लागतो तो.

लाळ, स्त्री० मुरबांतील जो बुळबुळीत द्रव ती; २,
तोंडातून लाळ गळावी, पाय कुजावे, असा एक गु-
रांस रोग होत असतो ती; कोणेकानें कोणेक व-
स्तुविषयीं लाळ घोंटणें स्म० अभिलाषानें हें वस्तू
मला मिळेल तर बरें आहे असा ध्यास करित अस-
णें; लाळेनें चणे भिजवून खाणें स्म० आपल्यास
जाणीं मानावें असेजे पुत्र, सून, इ० त्याणीं जरी गो-
रब केलें नाहीं तथापि करतील त्यांतच गौरव मान-
न घेणें.

लाळणें, मूल, इ० कानें मुरबांतून लाळ गळे अशा वि-
कारानें युक्त होणें.

लौळें, न० थोड्याचे सरोतरीस किं० मोरकीस खाल-
चे बाजूस एक अवयव असतो जो जेरबंद किं० द-
बासन बांधितात ते.

लाक्षणिक, ३लिं० लक्षणें जाणावाचा जो अर्थ
तो.

लाक्षा, स्त्री० सं० लाखप्रथमाधी.

लिकंडाव

लिकं

लिकंडाव, पु० को० लपंडाव.

लिकणा, स्त्री० किल्ला, डोंगर, इ० कांबेठायीं दडून
बसायाजोगीजी आडोडाच्या जागा असत्ये ती.

लिकणें, दडणें.

लिकलिकणें, हिऱ्याची चुणी, तिचे खडे, इ० जे
बारीक असून चकचकीत पदार्थ त्याणीं तेजःस्फु-
रणविशिष्ट होणें किं० दीपादिकांनीं तेज मंद अ-
सून मध्यें मध्यें विराम पावत तेजस्फूर्ति विशि-
ष्ट असणें.

लिकलिकीत, ३लिं० लिकलिकायाजोगाजो पदार्थ तो.

लिकाचोरी, लिकीचोरी, स्त्री० कांहीं एक कर्म लि-
कून चोरून करण्याचाजो प्रकार ती.

लिकीर, ३लिं० को० कांहीं एक व्यवहारांत आपण
वागत असून आपलें अंग बाहेर दारबचूं नये अ-
सा स्वभाव जाचा तो.

लिकून चोरून, अ० लपून छपून.

लिरबणें, लिहिणें या अर्थी प्रायः ग्रंथीं आणि इद्र
भाषेंत प्रसिद्धि.

लिरबापुसा, पु० लिरवपत्र.

लिरिवत, ३लिं० लिहिलें जें अक्षर, ग्रंथ, चित्र, इ०
तो.

लिरिवतार्थ, पु० पत्रां लिहिल्याजो मजकूर तो.

लिरवी, स्त्री० डोकीचे केंसांसील लिरवा काढाया-
ची जी लांबटफणी असत्ये ती.

लिरवीत, न० इष्ट, मित्र, धनी, सेवक, इ० कां क-
डून आलेलीं सल्लामालकीचीं किं० कांहीं कामा-
काजाविषयींचीं जीं पत्रें संग्रहास पडलेलीं अ-
सतात

लिंगि

सतात तीं प्र०, जीं नाचायास पावें झणून सुलें
वाचित असतात.

लिरव्या, ३लिं० संप्रदायापेक्षां केवळ लहानजो
डोळा त्याचें वि०

लिंग, न० सं० कोणेक अर्थावर कोणेक धर्मादि-
काचें स्थापकजें चिन्ह असतें तें; १, शब्दवाच्य
जो द्रव्यरूप अर्थ त्याचा ठायीं शाब्दबोधीत न दाख-
क शब्दानुरोधानें भिन्नभिन्नपणा भासणारा
असा एक धर्म आहे तें जाचे अघांतर भेद पुंस्त,
स्त्रीत्व, आणि नपुंसकत्व हे आहेत; २, शिश्न; ४,
बाळकेत स्थितजी हस्तपादाद्यवयवद्रव्य शिष्य
मूर्ति तें; ५, लिंगाईतलोक शरीरावर शिष्यमूर्ति-
लें करून जो खडा बाळगीत असतात तें; ६, लिं-
गाइताचे नामापुढें हा प्रतिष्ठाशब्द लागतो; ७,
दादलिंग, सदलिंग, इ० ३७, ला० आपल्यास
स्वातंत्र्य करून वर्तायारास नडणारें जें कांहीं त्या-
स किं० आपल्या कर्तव्यकार्यास प्रतिबंधक
जें कांहीं त्यास झ०

लिंगडा, पु० निंदेनें लिंगाइतास झ०

लिंगदेह, पु० दहा इंद्रियें, पंचविषय, आणि मन,
मिळून जो संघात तद्रूप जीवाचें सूक्ष्मदारीत तो.

लिंगदा, ३लिं० वेंगट्या.

लिंगाईत, पु० शिष्याचें लिंग शरीरावर बाळगी-
त असतात अद्या मार्गानें चालणारा दोघांत
एक भेद आहे.

लिंगाड, न० लबांड.

लिंगाडी, ३लिं० कबाट्या.

लिंगिस्ताई, लिंगिस्थाई, स्त्री० को० वेंगटाई.

लिंग्या

लिभा

लिंग्या, पु० लिंगाईतजो त्यास निंदेनें ह्।
 लिचपिचीत, १लि० सामान्य भारपडला अस-
 तांही पियापिच लपतो असा घटमूट नव्हेजो वेत,
 छडी, लेखणीचा रांक, इ० पदार्थ तो.
 लिचपीच, अ० कों० अनु० लिचपिचीतजो पदार्थ
 त्याचे लपण्याचे वि०
 लिडबिडणें, लडबडणें.
 लिडबिडीत, १लि० लडबडीत.
 लिड्या, १लि० रा० शरीरानें रोड, अवाक, जें मुल-
 गें तो.
 लिदवळ, १लि० कों० लीद, विष्टा, इ० खाण्यास सं-
 वकलेलाजो गोमहिण्यादि पदार्थ तो; २, ला० खांच
 खाऊजो मनुष्य त्यास ह्।; ३, अल्पद्रव्य लोभानें
 ही पाहिजे तें कर्म करण्यास अनुकूल होतो त्यास
 ह्।
 लिदाड, न० कोणेकस्थलीं लीद टाकून टाकून जम-
 ला असतोजो राशितें.
 लिपंडाव, पु० लपंडाव.
 लिंपण, स्त्री० न० पात्रादिकांत कांहीं धान्यादिपदा-
 र्थ ठेवून त्याजवर तृणादि घालून बरनें शोण, चि-
 रबल याणीं लिंपून जें आच्छादन करितात ती तें.
 लिंपणें, फुटलेली भित्त, फूड, बीळ, इ० पदार्थ भों-
 कें, खळ्या, इ० बुजून चांगलें झावयाजोगें शोण, चि-
 रबल, इ० कांचे लेपानें युक्त करणें; पक्षीं शोण, इ०
 कांसही कर्मता येत्ये; २, चूल, कोथली, ओटा, इ०
 चिरबल, चुना, इ० कांचे गोळे मारून मारून रचणें.
 लिपणें, कों० लिंकणें; २, चिरबल, इ० सद्रवपदार्थांनीं
 शरीरावयवादि लिप्त होणें; द्रुद्र भाषावृत्ति.

लिपि

लिपि, स्त्री० सं० लीप.

लिप्त, १लि० शोण, चिरबल, इ० सद्रवपदार्थांचे ले-
 पानें युक्तजो तो; २, ला० जाभा निर्वाह केल्याचा भू-
 न आपली स्वरुपा नाही असें जें कोणेक कर्म किं०
 तज्जन्य शोषादि त्याचे संबधान सांपडलेलाजो तो.
 लिप्ताळा, १लि० दुसऱ्याची ओंवाळगन बाग्याजोगें
 त्यापासून द्रव्यादि घेणें, उपकार करून घेणें, इ०
 कर्म तेणें करून जो लिप्त तो त्यादुसऱ्याचा.

लिंब, पु० निंबशाच्या अपभ्रंश.

लिबलिबीत, १लि० लबलबीत; २, बिलबि-
 लीत.

लिंबलोण, न० कोणेकास दृष्टि विकारादि विकार-
 र झाला असतां किं० नव्हावा ह्मणून मोठ, मो-
 हऱ्या, इ० पदार्थ ओंवाळून टाकण्याचाजो व्या-
 पार किं० तदर्थ घेतलेले जे ते पदार्थ तें.

लिंबा, १लि० रा० लेबाड्या.

लिंबा, पु० रा० निंबा.

लिंबारा, पु० निंबारा.

लिंबी, स्त्री० निंबी.

लिंबूण, स्त्री० निंबूण.

लिंबूर, पु० निंबूर.

लिंबोरी, स्त्री० निंबोरी.

लिंबोणी, स्त्री० दे० लिंबू ह्मणून जें फळ त्याचें झा-
 ड ती; २, बाळंत लिंब आणि बकाणा चांचें जें फ-
 ल ती.

लिंबोळी, स्त्री० निंबोळी.

लिभास, पु० तत्तद्देश भेदे करून किं० जाति भेदे-
 करून जो भिन्नभिन्न वस्त्रालंकारादि धारणा

चा

चा प्रकार तो; ३० हिंदुस्थानीं लोकांपेशां दक्षणीं
लोकां चा लिभास निराळा; २, ला० लबाजमा.

लिमचा, ३० निमचा.

लिलाम, लिळोष, न० कोणेक वस्तु विकायाचें अ-
सतां अनेक घेणारांस बलाबून अनुक्रमानें किं-
मत बदवीत बदवीत दोबरीं किंमत ठरेल तीस वि-
कावें असा जो विक्याचा प्रकार तें; २, तशा प्रका-
राचें विकतात जो माल त्यास कचित् ह्म.

लिबका, १ लि० रा० जावेअंगां काहीं बळकडी नाहीं
आणि अवयवही फार शिथिल असा जो मनुष्य,
त्याचे अवयव, गोर, इ० पदार्थ तो.

लिबलिबीत, १ लि० मृदु शिथिल असा जो पदार्थ तो.
लिहिणावळ, स्त्री० पुस्तकादि लिहिलेले असतां त-
संबंधी जें त्या लिहिणारास द्रव्य द्यावें लागतें ती.

लिहिणें, लेखनी, इ० साधनानें अक्षरादि निघे असा
व्यापार करणें; एथें अक्षर, चित्र, कागद, ग्रंथ,
इ० पदार्थांस विवक्षानुरूप कर्मता येत्ये.

लिहिणें पुसणें, न० कागद, इ० लिहिणें हिबोव कर-
णें, इ० जो कारकून, लेखक, इ० कांवा व्यापार तें;
३० जाला लिहिणें पुसणें येत असेल त्याला सुल-
गीयायी; आह्मी लिहिणें पुसणें करून पोट भरतों;
१, लेखपत्र.

लिहिलें पुसलें, न० लेखपत्र.

लिळा, स्त्री० लीलाशब्दाचा अपभ्रंश.

लिशा, स्त्री० सं० लीखल्लूजो प्राणी ती.

लीरव, स्त्री० उबेचें पूर्वरूप अंडाकार सूक्ष्म असतें
ती; २, धोत्र जोडा, इ० कांवा रेशमी कांड किं० ज-
जनी, इ० कांवे गयी रेशीम पट्ट न भरल्यासुद्धें
मध्ये

मध्ये मध्ये जो सताचा मांदरा अंश दिसत असतो
ती.

लीद, स्त्री० हत्ती, उंट, घोडा, गाढव, खेंबर, यांची जी
पिढा ती; २, को० एक वेळ आहे.

लीन, १ लि० कोणेक अर्थाचे ठायीं लय पावला जो को-
णेक अर्थ तो; ३० प्रत्ययां सर्व प्रपंच मध्य स्वरूपी
लीन होतो; २, विनयानें नम्र जो कोणेक तो; ३०
साधूं पाशीं लीन होऊन रहावें.

लीप, स्त्री० शास्त्र व्यवहारांत किं० लौकिक व्यवहा-
रांत उच्चारानें येतात जे वर्ण त्यांचा लिहावया जो-
ग्या संकेतानें निश्चित केलेल्या जा रेषा बिन्दुरूप
व्यक्ति ती; जी संकेतानें भिन्नभिन्न असत्ये.

लीला, स्त्री० क्रीडा.

लुकडा, १ लि० लुकड.

लुकण, न० दगड, काष्ठ, इ० कांवा सांधा बसाचा, दे-
वारिकांचे अंगास कवच करावें, इत्याद्यर्थ शेंदूर, रा-
ज, जुना, मेण, इ० पदार्थ एकत्र करून जें विशिष्ट
द्रव्य करितात तें; २, तेणेकरून न्यासंधि प्रदेशादि
कांवे ठायीं करितात जो लेप तें

लुकलुकणें, लिफलिकणें.

लुकलुकी, स्त्री० रीप, अग्नि, हिरा, इ० कांवे तेजा-
ची किं० वेहगत जीम्वीजी स्फुरद्रूपता ती चा रा-
हिलेला जो ईषदंश ती; २, लकाकी.

लुकसान, न० स्त्री० लुकसान; २, १ लि० लुस-
कान.

लुकरवानी, स्त्री० लुकसान.

लुका, १ लि० रा० कोणत्याही कामास गेला असतां
तें काम न करितां रर करीत माघाता येत असतो
असा

अस्ताजो देव चातुर्यादिहीन मनुष्य तो; स्म० समु-
द्रास गेल्या लुका तो समुद्र रुका.

लुक्कड, ३लि० शरीरानें केवळ कृडा जो मनुष्यादि
तो.

लुक्कण, न० लुक्कण.

लुक्का, ३लि० लुच्चेगिरी, सोधेगिरी, करण्याचा स्व-
भावजाचा अस्ताजो हलका मनुष्य तो.

लुगडें, न० सामान्यतः सोळाहान लांब आणि दोन
हातरुंद कि० याहून काहीं अधिक उणें लांब रुंद
या प्रमाणाचें प्रायः रंगीत असें स्त्रियांस नेसाया-
चे उपयोगीजें वस्त्र तें.

लुंगा, ३लि० शरीरानें केवळ अशक्त जो मनुष्यादितो.

लुगारणें, चोरादिकानीं कोणेकापासून अपहरणा-
दिद्वारा संपत्ति, इ० कांभें हरण करून घेणें, पक्षीं जा
पासून संपत्त्यादि हरण केलें त्यासही कर्मता.

लुगारू, ३लि० कोणेकापासून कोणेक वस्तू लुगार-
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.

लुंगी, स्त्री० सुसलमान लोकानीं नेसायाचें एका
जातीचें खहानसें वस्त्र आहे ती; २, केवळ खहान
जें पंचा, लंगोटी, इ० नेसायाचें वस्त्र त्यास स्म०; ३,
सजगुन्याचे साण्यावर जें बोंड असतें ती.

लुंघणें, लंघणें प्रथमार्थी; २, संख्यात कि० परिमित
जो कोणेक पदार्थ समुदाय त्यांतिल किती एकानीं
चोयादिद्वारा गेल्यामुळे नाहीसें होणें.

लुंघवणें, कोणेकाचें द्रव्यादि युक्ति प्रयुक्तीनें हरण क-
रून त्यास तद्दहित करणें.

लुंबणें, लुंबणें, गोमहिष्यादि पशूंचे वत्सानें स्त-
नपान करणें.

लुचपत, स्त्री० धनी, इ० कांभे व्यवहारांत वाग-
णाराजो सेवकादि तो त्या धनी, इ० कांस नकळ-
तां त्या व्यवहारांत मिळवितो जें द्रव्यादि ती.

लुचर, न० रा० अंबा, इ० फळामध्ये असत्येजो रे-
षा तें.

लुचाडणें, दे० चुचाडणें.

लुच्चा, ३लि० चहाडी, प्रतरणा, इ० असभ्यकर्म क-
रण्याचा स्वभावजाचा तो.

लुच्चाई, स्त्री० लुच्चेपणा.

लुच्चेगिरी, स्त्री० लुच्चाई.

लुच्चेशाई, स्त्री० लुच्चेगिरी; २, ३लि० लुच्चाचें जें
भाषण, व्यवहार, इ० तो.

लुटणें, कोणेक स्थलीं विद्यमान जे कोणेकाचे धान्य-
राशि वस्त्रे, द्रव्य, पात्रे, फळे, इ० पदार्थ त्यांतें अ-
नेक जे चोर, पेंढारी, राजदूत, कि० ग्रामस्तलोक, भि-
कारी, इ० कानीं जाचे हतास जें लागेल तें उडवाचें
अशा शीतीनें हरून नेणें; एथें बलात्कारानें हरण
असतां त्या विषयाचे धन्यास आणि त्या विषया-
स आणि त्या अधिकरणास विवक्षानुरूप कर्मता;
धन्याचे अनुमतानें हरण आहेत त्या विषयास
आणि अधिकरणास मात्र विवक्षानुरूप कर्मता;
पदार्थ बाहुल्य असून लुटणारा एक असताही प्र-
योग होतो; २, ला० कोणेकाचा द्रव्यादिविषय को-
णेकानें कपटादि निमित्तद्वारा अपहृत करणें; एथें प्र-
वृत्तकर्मता; ३, तो पडला भोळा त्याला कारकून मि-
ळाला तो हरामी त्याणें अवधी दोलत लुटली.

लुटलुटीत, ३लि० रा० मध्यम शीतीचें पुष्ट, ठेंगणें,
वाटोळें, दिसायाजोगें असून जड नव्हे असें जें
कोणे

कोणेकावे शरीर किं० तदवयव किं० तो मनुष्य तो.
लुटलूट, अ० अनु० लुटलुटीतजो मनुष्यादि त्यावे
फारलांब पाऊल पडूनवे जबळवेजबळपण लोक-
रलोकर अशाप्रकारेचालणे, हालणे, इ० कावे वि०
लुटाऊ, १लिं० लुटून आणलेलाजो विषय तो.
लुटारी, लुटारू, पु० लुटणाराजो मनुष्य तो.
लुटूफुटू, अ० पाहिजे तोअर्थ वास्तविकनसतां केवळ
मनःकल्पनेने कल्याण अशाप्रकारे खेळणे, इ० कां-
वे वि०; प्रायः मुलांवे खेळण्यांत प्र०
लुटूफुटूचा, १लिं० लुटूफुटू अशाप्रकारे कलिलेला
जो खेळ, पदार्थ, इ० तो.
लुंठण, न० लुंठनशब्दाचा अपभ्रंश.
लुंठन, न० सं० लुटण्याचाजो व्यापार ते; २, ला० दृष्ट,
लतादिसंबंधी फल, पुष्प, पर्ण, इ० जे सर्वस्य त्या-
वे जे अपहरण त्यास ह्म०
लुडबा, १लिं० रा० बोवडा.
लुडबुडणे, लुडबूड करणे.
लुडबूड, स्त्री० कोणीकाही उद्योग करीत असतां
त्याला साहित्य आवे म्हणून कोणी मध्येमध्ये भा-
षण किं० इकडचेतिकडेदेव, तिकडचेइकडेदेव, इ०
व्यापार करूं लागतो तेणेकरून साहित्य नहीतां उ-
गीत गडबडमात्र होत्ये असें असतां त्या अप्रयोज-
क व्यापारास ह्म०
लुडबुड्या, १लिं० लुडबूड करण्याचा स्वभावजाचा
तो; ह्म० लांडेंलुडबुडें आणि नावे पुढेपुढे.
लुडमा, १लिं० लुडबुड्या.
लुडारबुडा, १लिं० को० सरासरी काम चालवायाजो-
गाजो जुना कमाराचामोडका असा नांगर, गाडा,
रोडका

रोडका, सातारावेल, टोणगा, मनुष्य, इ० पदार्थ तो.
लुडाबुड्या, १लिं० दे० शारादिहीन अवयव विरो-
धित दिसायाजोगा झालेलाजो दृष्टादि तो.
लुतरा, १लिं० को० लुबरा.
लुत्त, १लिं० जाचा लोप झाला तो.
लुबरा, १लिं० आपल्यास तादरा ज्ञान नाही आणि
अधिकारही नाही आणि इतर चारणही करितात,
असें असतां कोणेक व्यवहारांत पुढेपुढे बोलण्या-
चा स्वभाव जाचा तो किं० दवळा दवळ, खटपट,
इ० करण्याचा स्वभाव जाचा तो.
लुबलूब, अ० लुबरेपणावे जे बोलणे त्यावे वि०
लुबाडणे, लुगारणे.
लुब्ध, १लिं० कोणेक विषयावर लोभविशिष्ट झाला
जो तो.
लुब्धक, पु० सं० पारधी; २, मृगनक्षत्राजवळ एक तारा
आहे तो.
लुब्धणे, काही एक विषयाचेगदी लुब्ध होणे.
लुत्ता, १लिं० जन्मतः किं० रोगादिकामुळे केवळ नि-
जीव लडकड लोंबायाजोगा झालेलाजो हात किं० पा-
य, किं० तद्विशिष्ट मनुष्यादितो; २, ला० खरूज.
उठाणू, इ० कामुळे कार्याविषयी असमर्थ झालेला
जो हस्तपादादि त्यासही ह्म०; २, को० तादपणा
जावेअंगी नाही असजो पेजू, वात, वेरी, दृष्टगारवा,
इ० पदार्थ त्यास ह्म०
लुलावणे, को० काही एक व्यापारांत दुस्व्यास अडचण
होई असें अप्रयोजकपणे कोणेकावे मध्येमध्ये फिर-
णे.
लुछ, १लिं० लुछ.

लुवलुवणे, रा० अंगावर ऊ कि० सुंगी, किडा, इ० कानें कंडूति सदवा कलनाविरोध वावया जोगें बलनविशिष्ट असणें; २, जिन्नादिकांस भाषणादिव्यापारीं अधारता उत्पन्न वावयाजोगाजो कंडूति सदवा विकार होत असतो तद्दिशिष्ट त्या जिन्नादिकानें होणें; ३, मी आतां अगदीं धोलणार नाहीं असें मनातून स्मरणतो पण प्रसंग आला म्हणजे जीभ लुवलुवत्ये राहणत नाहीं.

लुसकान, १लि० अशक्तजो मनुष्य, पब्र, काष्ठ, इ० तो.

लुसलुडी, स्त्री० पदार्थाचे अंगींजो लुसलुडीतपणा असतो ती.

लुसलुडीत, १लि० कोंबळेपणामुळे टचटची आणि मृदुत्व जावें अंगीं आहे असाजो फल, पर्ण, अंकुर, इ० कि० मनुष्यादिकांचें शरीर, इ० नो.

लुसलुडीत, लुसलुडीतपणानें युक्त असणें.

लुळा, १लि० लुलाप्रथम द्वितीयाधी.

लुळारबुडा, १लि० कों० लुडारबुडा.

लुळें, न० कपयिकयादिव्यापाराचा दराब, तमाशा, कज्जा, मारामार, भेधुन, इत्याद्यर्थ एकत्र जमनातजे अनेक ते सर्व मिळून विशिष्ट जो समुदाय नें.

लूट, स्त्री० लुटण्याचाजो व्यापार ती; २, त्या व्यापारानें लब्ध जें द्रव्य ती; ३, त्या० पेका, धान्य, इ० संबंधी पांच द्याव्याचे त्याम पंचवीस द्यावें, दोरभर द्यावें तेथें चारदोर द्यावें, अशा प्रकारचा वाढणें, देणें, इ० चे पुल्लेकस्त जो व्यापार त्यास ह०; ४, कांणेंक पदार्थाची अतिशयित होत्ये जी समृद्धि जाणें करून त्यापदार्थास कोणी विचरीनामें होतें ती; लुटीचा ह० लुटून आणलेला.

लून

लून, स्त्री० रकरजें स्मारिका मनुष्यादिकांस एकत्रयोग होत असतो ती; २, स्तरणाचे शाळास्मारिकें एक भोषधोषयोगीं शाळ आहे ती.

लेक, पु० स्त्री० दे० लेक.

लेक, पु० पुत्र: २. स्त्री० कन्या.

लेकपूत, पु० लेकबाळ.

लेकबाळ, न० पु० लेक, नातू, इ० जो कोणी तें तो.

लेकरालेकरी, अ० पुत्रपौत्रादि वंश परंपरेनें रनि, इ० उपभोगिणें, चालणें, इ० कांयें वि०

लेकरू, न० बालक; २, बडिलजे पित्रादिक त्यासजें अपत्य कि० तत्सदवा अन्य कोणी तें.

लेकरूबाळ, न० पोरबाळ.

लेकबळा, पु० आपल्या राखेचा पोटीं उत्पन्न झाला जो पुत्र तो; २, रा० आपल्यापासून स्वस्थियेचां न इतर स्त्रीचे रायीं उत्पन्न झाली जी संतति तो आपला.

लेकुरपण, न० पोरपणा.

लेकुरपणा, पु० पोरपणा.

लेकुरबा, १लि० रा० लेकुरपणाचा जो स्वभाव, बुद्धि, समजूत, इ० तो.

लेकुरबाळा, १लि० जास लेकुरू आहे तो; २, जाला आडवा अवयव फुटला असतो असेजें हळकुंड त्याचें वि०

लेकुरसमजूत, स्त्री० पोरसमजूत.

लेकुरस्वभाव, पु० पोरस्वभाव.

लेकुरालेकरी, अ० पु० लेकरालेकरी.

लेख, पु० लेखन व्यापारानें कागद, इ० कांवर जी अक्षरांची रचना तो; याग्रंथकागचा लेख अवयव, इ० स्थली

स्वलीं लेख शब्देकरून लिहिला जातो जो शब्द किं-
तदाच्य अर्थ त्याचा बोध होतो; २, न० एकादिसंख्यां-
चे जे पाडेमुलें शिकत असतात ते प्र०

लेखक, पु० बाळबद, इ० लीपानें ग्रंथ लिहून देऊन तत्सं-
बंधी इत्यानें उपजीविका करितो तो; २, सं० लिहि-
णारा जो कारकून तो; ३, अलि० लिहिणारा जो तो; ३०
वित्रलेखक, इ० सं०

लेखकप्रमाद, पु० प्रतीत किं० सांगणाराचे सांगण्यां-
त, चुकनसतां लेखकाचे अनवधानतेमुळे लेखांत
जी चुक पडत्ये तो.

लेखकी, अलि० लेखकानें लिहिला जो ग्रंथ, पुस्तक, अ-
क्षर, वळण, इ० जें लेखसंबंधी तो; २, स्त्री० लेखकप-
णा.

लेखण, स्त्री० लेखणी.

लेखणी, स्त्री० लेखनीशब्दाचा अपभ्रंश; त्याची ले-
खणी स्ववरदार आहे, तो लेखणीचा पुरा आहे, त्याचे
लेखणीस चंग बांधावा, इ० स्थलीं तो लिहिणारा उ-
कृष्ट आहे असा अर्थ.

लेखणीबहादूर, पु० पुरा जो लिहिणारा त्यास स्व०
लेखणें, कोणेक अर्थातें कोणेक रूपेंकरून मानणें;

उ० साधुजन सर्वजनास आत्मवत् लेखतात; २,
ऊमानणें; ३, कोणेकानें कोणेकाशीं कोणेक ना-
त्यानें संबक्ष असणें; उ० तुझी माझे एकीकडून
धनी लेखतां आणि एकीकडून जांबाई लेखतां.

लेखन, न० लिहिण्याचा जो व्यापार तें; ग्रंथलेखन,
वित्रलेखन, इ० सं०

लेखनी, स्त्री० सं० लिहायचा साधन वस्तुचें पेंर,
इ० कांचा जो पदार्थ करित असतात ती.

लेखपदा, पु० लेखपत्र.

लेखपत्र, न० देणें, घेणें, इ० व्यवहारीं साधन भूल
कर्जरवत, सनद, ताफीदपत्र, इ० लेखरूप काहीं ए-
क तें.

लेखपूस, पु० लेखपत्र.

लेखप्रमाण, न० लेखपत्र.

लेखा, पु० हा अतुल्यनीय, हा भारी, हा बाहाणा, हा
दुर्धर, इ० रूपेंकरून कोणेक अर्थाचे अंगांजी गण-
नीयता असत्ये तो; निषेधविषयीं प्र०; उ० तो सा-
जास देखात बोलायास भीत नाहीं मग तुझा ले-
खा किती.

लेंचापेंचा, अलि० विवक्षितकार्य निर्वाहार्थ जसा स्व-
वरदार असावा तसाच असा जो कोणेक अर्थ
तो; प्रायः निषेधविषयीं प्र०; उ० बादाचे काळास
लेंचापेंचा मनुष्य कामाचा नाहीं; पाण्याचे जवळ-
चा बांध लेंचापेंचा घालून ये; लेंचीपेंची गांठ देऊन-
को.

लेंची, स्त्री० एक झाड आहे.

लेजीम, न० स्त्री० सांखळदंडानें संबक्ष केलेला सो-
दा पेंलवान लोक पेंलायासाठीं करित असतात तें ती.

लेंड, न० लेंडूफ.

लेंडूकरवासघेणें, रा० आपल्या प्रीतीचें जें मूल, इ०
कोणी त्याचें लालन करतां करतां प्रेमानें वृद्धितपा-
य होणें.

लेंडी, स्त्री० घोडा, उंट, बकरी, घुंस, उंदीर, इ० कां-
चे बिछेचा पडतात जा गोळ्या त्या प्र०; २, घोड्याचें
खोगीर पुढें न सरकावें म्हणून बांडीरवाळून घ्याव
याचा त्यास संबक्ष केला असतो जो बंधनी; ३,

रोगरास पुढे अंगीं जो घोरबंद असतो त्यास कोणी ह्म०; ४, ताडास जो शेंगेसारखा लांब एक अवयव येत असतो ती; ५, एकेरी जें मरवमालीचें फूल ती.

लेंडूक, न० मनुष्य, कुत्रें, मांजर, हत्ती, वाघ, असोल, तरस, इ० कांचे विष्टेचे जमलेले जे पडतात गोळे ते प्र० तें

लेंड्याताड, पु० जावर फळें येत नाहीत तुसत्या लेंड्याचे तात असो एक ताडाचे दृष्टान्त भेद आहे. लेणें, अलंकारार्थ शरीरावर काजळ, कुंकू, भूषणें, इ० धारण करणें; १, न० शरीरातें शोभा देणारें जें अलंकारादि तें; १, प्रा० चैवमासीं गेंदीचा उत्साहा करितां भिंतीवर जें गोपुर, इ० काढितात तें; ४, डोंगर पोरवरून आत सभामंडप, देवालये शुद्धा, नाना प्रकारचीं विष्टे, इ० कृत्य कोठें कोठें प्राचींमानीं केलेले आहे त्यास ह्म०.

लेथडणें, दे० माती, शोण, खरकटें, इ० काहीं शरीर, अवयव, पात्र, इ० लिप्त करणें.

लेप, पु० विखल, कालवलेला तुना, ओषधीचारस, काष्ठानें उगाळलेलें गंध, इ० शरीर, भिंत, इ० कांवर सारिवणें, इ० व्यापारानें लाविलें असतां जी लगवयवासारखी त्या विखल, इ० द्रव्याची रचना होत्ये तो; २, शरीरादिकांवर जावा लेप करायासाठीं सिद्ध केलेले जें द्रव्य तो; परंतु ओषधार्थ लेप कर्तव्य असतां प्र०; १, रा० भात, भाकर, इत्यां यन्नांशरूप जें खरकटें तो; ४, लेप.

लेंप, पु० न० रजई; २, आंधरापाची गारी ती तें.

लेपडी, लेंपडी, स्त्री० लहानजी आंधरापाची गारी

शी ती.

लेपडें, लेंपडें, न० लेंपास भिदेनें ह्म०.

लेपणें, बंदनादिकांचे लेपानें देवादिकांचें अंग लिप्त करणें; पक्षां त्या बंदनादिकांस ही कर्मता.

लेपन, न० सं० भिंत, इ० कांवर विखल, इ० काहीं लेप करण्याचा जो व्यापार तें; २, शरीरादिकांवर लेप करण्याविषयीं उद्दिष्ट जें बंदनादि तें.

लेपवणी, न० रा० खरकटीं भांडीं, हात, इ० धुतले असतां अन्नांश विशिष्ट होतें जें पाणी तें

लेपवळ, स्त्री० रा० कोणेक स्थलीं खरकट्याचा पडला असतो जो पसारा ती.

लेफंडा, पु० को० कोणेक परार्थावर विखल, शोण, भरम, गंध, इ० कांचा कुठे कुठे लेप झाल्या मुळे तें थें उमटतो जो पडतो; ३, स्फुरेख आंगलेंक पाळीं गंध लावाचें तो लेफंडा काय लावला आहेस.

लेंभड, स्त्री० को० लडवड.

लेंभडणें, कोणेकानें लेंभडरूप होणें.

लेंभणें, को० लेंपणें प्रथमार्थ.

लेलौब, न० हि० लिलौब.

लेवट, न० को० भेधुनार्थसे पुक्त झालें जें दंड त्यास संकेतानें ह्म०.

लेवा, पु० को० लेप प्रथमार्थ.

लेवाड्या, ३ लि० केवळ कृदा दिसत नसतां जांत तादृश शक्ति नाही असा जो मनुष्यादि किं० त्याचा अवयव तो.

लेवा, पु० काहीं एक परार्थाचा जो ईषदंवा तो; ३०

विहिरींत पाण्याचा लेवा नाही, विहिरींत पाणी

लेवा नाही, इ० स्थलीं ईषदंवा मावही तें पाणी, इ०

नाहीं

लेस

नाहीं असा अर्थ; २, ३लिं० लेस.

लेस, ३लिं० जांचे तयारीमध्ये लेवा मात्रही न्यूनता राहिली नाही असा पुरता तयार झालेला जो कोणेतो अर्थ तो.

लेस, ३लिं० सं० चाडून खावयाजोगाजो पंचामृत, चाटण, इ० पदार्थ तो.

ले, ३लिं० लई.

लेलुट, स्त्री० लयलूट.

लोक, पु० मनुष्य, दैत्य, देव, गंधर्व, अप्सरा, इंद्रादि दिक्पाल, ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, इ० कांची रहावयाचीं जीं भिन्नभिन्न स्थाने आहेत तीं प्र०; परलोक, ऊर्ध्वलोक, अधोलोक, इ० सं०; २, जन; या अर्थां प्रायः अनेकचर्चांनीं प्र०; लोकमर्यादा, लोकरीति. लोकलज्जा, इ० सं०; ३, कांहीं एक विधानार्थ तो; दा, दै, मी, इ० निर्देशनां जे एथक्कृत जीव किं० जीवसमुदाय त्याहून इतर जे सर्व ते; ३० तृमात्र द्वाहाणा लोक काय वेडे आहेत; आमचे घरीं धर्म होतो इतका लोकाने घरीं झालातर मग काय पाहिजे; ४, राजे, सरदार, इ० कांजबळ किं० किल्ला, बाहर, इ० कांचे रक्षणाद्यर्थ ठेविले असतात ते, प्र० अनेक व० ५ परकी जो कोणी मनुष्य तो; ६, जात्यादि भेदक धर्मांनीं त्या त्या मनुष्य दैत्यादिसमुदायाचा भेद विवक्षित असतां त्या त्या जात्यादि वाचक शब्दापुढें याचा प्रयोग होतो; ३० ब्राह्मणलोक, गवईलोक, इ० सं० तुम्ही देवलोक तुम्हास मृत्युभय कशाचें.

लोकपाल, पु० सं० इंद्रादि जे प्रति दिग्देवे स्वामी ते प्रत्येकीं.

लोकपाळ, पु० लोकपाल

लोका

लोकप्रवाद, पु० जनप्रवाद.

लौकर, स्त्री० पदक, मनुष्यादिकांचे शरीरावरील जो केशसमुदाय तो; परंतु मनुष्याची दाढी, मिडी, डोकी, घोड्याची अयाळ, रांडी, इ० स्थाने जे मोठे मोठे जाडे केश त्याविषयीं प्रयोग नाही; २, कां० आंब्याचे बांब्यावर जो काथ्यासारखा अंश असतो त्यास आरोपानें ल०

लोकरंजन, न० जनरंजन.

लौकरी, ३लिं० मेंढा, इ० कांचे लोकरीनें निर्मिलें जें कंबल, इ० तो.

लोकलज्जा, स्त्री० जनलज्जा.

लोकलज्जा, स्त्री० लोकलज्जा.

लोकलोकपाळ, पु० विपाई, मरदार, इ० तो.

लोकवार्ता, स्त्री० जनवार्ता.

लोकसंग्रह, पु० सं० सर्वलोकांस वर्तनाविषयीं त्या व्यजा गति तदनुसार आपण वर्तले नसतां ही आपल्यास प्रत्यवायादि नाही परंतु आपण त्या सीति सोडिल्या असतां आपल्या दृष्टांनें करून लोकही सोडतील आणि बुडतील तसें न झाले म्हणून तत्तदाचरणद्वारा त्या त्या रीतींचा कोणी करितो जो अंगीकारतो; ३० ब्रह्मज्ञानी पुरुषांनीं कर्म न केलें तरी प्रत्यवाय नाही परंतु लोकसंग्रहार्थ कर्म करितात.

लोकाप्रवाद, पु० जनाप्रवाद.

लोकालोक, पु० सं० सूर्याचे किरणानीं जेथपर्यंत प्रकाश होतो त्या मर्यादा देशीं शास्त्रकल्मिन् एक पर्वत आहे तो.

लोकालोकीं, अ० प्रत्यक्ष दर्शन नसतां किं० लेखादि प्रमाण नसतां केवळ लोकप्रवादद्वारा कोणेतो गोष्ट आइकणे

लोकी

आइकणे, इ० कांचे वि०; २, स्वये आपण किं० आप-
त्येस्थानीं आपला पुत्र, मेवक, इ० नसतां केवळ लो-
कांचे हातून कोहीं काम होणें, करणें, इ० कांचे वि०

लोकीक, पु० लौकिकशास्त्राचा अपभ्रंश.

लोकेषणा, स्त्री० लोकानीं बरे स्मणाचें, हासूनये, या-
ईट स्मणूनये, अशी ती इच्छा ती; २, कर्मकरून प्रा-
प्त होतात जे स्वर्गादिलोक नदिषयकजी इच्छा ती.

लोकोत्तर, ३लि० सर्वलोकापेक्षा उत्कृष्टजो मनुष्य.
किं० तत्सामर्थ्य, सौंदर्य, इ० तो.

लोकोपकार, पु० वाटबांधणें, वाटेवर पाणीकरणें,
धर्मशास्त्रा बाधणें, इ० कर्मांनीं लोकावर जो उपकार
तो.

लोकोपचार, पु० सं० जें कगवया विषयीं शास्त्राज्ञा, आ-
पली होस, इ० प्रयोजक निमित्त तादृश नाही परंतु
केल्यास लोक आपणास हांसतील, वाईट स्मणतील.
स्मणून केवळ लौकिक संरक्षणार्थ करावा लागतो
जो नराचरणरूप उपचार तो.

लोखंड, न० एक धातु आहे जाचीं शस्त्रें, शिळे, इ०
करीत असतात तें

लोखंडकाम, न० घर, गलबत, इ० कांकडे लागतें
जें शिळे, पट्या, इ० लोखंडीसामान तें; २, लोहा-
रकाम.

लोखंडी, ३लि० लोखंडाचा जो शास्त्रादिपदार्थ तो; २,
स्त्री० लोखंडाची जी कढई ती.

लोखंडीकेळ, स्त्री० केळीमध्ये एक भेद आहे.

लोखंडीकेळें, लोखंडीकेळें, न० लोखंडये केळीचें जें
केळें तें.

लोखंडीचार, स्त्री० कां० एक नृणभेद आहे.

लोखं

लोट

लोखंडीजर, स्त्री० खोटी जी जर ती.

लोखंडीतगर, स्त्री० तगरीचे झाडांत एक जाती
आहे.

लौंग, स्त्री० भात, सांचा, राळा, इ० धान्याचें जें क-
णीस ती.

लौंगर, न० केळीस येतो जो केळ्यांचा घडतें; २,
मोदीजी लौंग तें.

लौंगी, स्त्री० लौंग.

लौंघळावणें, कां० चिरवळ, राख, इ० कानी लिप्त
व्हावयाजोगा वस्त्रादिपदार्थ लोळवणें.

लौंचट, लौंचड, ३लि० तुडतांतुडत नाही असा-
जो भाकर, पोळी, पापड, काष्ठ, इ० पदार्थ तो; २,
ला० अनेकवार निषेध केला असताही स्वकार्य
साधनार्थ इतण्याचा स्वभाव जाचा असा जो मनु-
ष्यादि त्यास झ०

लोचन, न० सं० नेत्र.

लोट, पु० अकस्मात् वेग प्राप्त झाल्यामुळे जमाचा-
नें चाललेला जो उदक, वायु, इ० कांचा पुज किं०
मनुष्यसमुदाय, इ० तो; २, धान्यादिकांची अनि-
शयित जीसमृद्धि तो.

लोटरण, पु० भूमीवर लोटत लोटत जाचें अशी शिक्षा
जास असत्ये असे जें खबूदर तां.

लोटरणें, कोणेक पदार्थांतें गाड्याचें चाक जसें आ-
पल्या भोंबतें फिरत फिरत चालतें त्या गतीनें पुढें
चालविणें; २, प्रायः टकलणें या अर्थी; ३, कोण-
क स्थलीं कोणेक अर्थानें प्रचुरपणें येणें, ३० देव-
ळामध्ये आज कथेस लारणें मनुष्य लोटलें होतें.

लोटरपोट, स्त्री० नृत्य, गीत, नाटक, इ० कांचे श्रव-
णासिं

लोटा

णादिकें करून अंतःकरणांत पराकाष्ठेचा चमत्कार बांदून त्या त्या रसानें भरून गेल्या सारिरबीश्रोते, इ० कांवी होत्ये जी अवस्था ती; २, ३ लिं० ती अवस्था झाली आहे जावी असा जो श्रोता, इ० तो. लोटा, पु० मोघा; २, ताम्बादि धातूंचें आकारविशेषाचें एक पात्र करित असताना तो; ३, मोठी जी लोटी तीस स्०.

लोटांगण, न० ईश्वरादिप्रीत्यर्थ आडवें पडून चक्रासारिखें लोटत जाण्याचा जो व्यापार तें किं० तसें लोटत जात असतां जे शरीराचे फेंर होतात ते प्र०; २, ला० पर्वतादिकांवरून खाली गडबडत येतो जो पाषाणादि पदार्थ त्याचे जे आपलें भोंवते फेरे होतात त्यांस प्र० स्०; घणं इ० कांवे योगी प्र०.

लोटी, स्त्री० ताम्बादि धातूंचें आकारविशेषाचें एक पात्र असतें ती.

लोठ्या, पु० कों० लोटा.

लोठा, लोँठा, ३ लिं० शरीरातें जो भारी धष्टपुष्ट तो.

लोठाश्रम, पु० गार्हस्थ्यादि चार आश्रमांतील एक ही आश्रम जास नाही असा जो लड्डुनिरंजन तो.

लोड, न० पु० चरन्नांत कापूस, इ० भरून शिंबून मृदंगाकार पदार्थ ओढिं ग्यासाठीं करितात तें तो; २, स्त्री० तुरपून शिबलें असतां जी वातीसारिखी रचना होतात ती; ३, न० दे० कुळब, पाभर, इ० आडतांम एक अणववभूत आडवें लांकूड असतें जात जेबाचा दांड्या अडकविताना तें.

लोडणा, पु० रा० लोडणें; २, फारच जड जो कडीं तो.

डे, इ० भूषण, तांब्या, इ० पात्र किं० जी भ त्यांस स्०.

लोड, न० कों० लोडप्रथमार्थी.

लोडणें

लोणा

लोडणें, लोँडणें, न० ओदाळजें घुल्लं, इ० पक्क त्याणें प्रबुं वये झणून त्याचे गळ्यांत बांधितात जें लांकूड तें; २, ला० आपल्यास स्वच्छंदें वागण्यास प्रतिबंधक जें बायको, पोर, इ० कांहीं असतें त्यास स्० लोँडा, पु० अकस्मात् पाणी, इ० सद्रव पदार्थांत लोटयेंतो तो.

लोण, स्त्री० कों० एक तृणजाति आहे; जें प्रा० ख्यापाण्याचें आश्रयानें खाडी, इ० कांवे तार प्रदेशीं रुढतें ती.

लोणकडेंतूप, लोणकडेंतूप, न० चुकतें लोणी कडून केलेलें जें ताजें तूप तें.

लोणचें, न० आंबा, निंबू, इ० किती एक फळांचें किं० गरमर, इ० किती एक मूलादिकांचें मीठ, मोहऱ्या, हिंग, इ० पदार्थ घालून तोंडा लाबाया करितां जो पदार्थ करितात तें.

लोणाट, न० कों० लोणीने व्याप्त असतें जें स्थूल तें; उ० लोणाटावर जाऊन एक पाटी भर लोणी ला लोण घेऊन ये जा; २, ३ लिं० पक्कें न कडल्यामुळें जो ईशःमात्र तुपास लोण्याचा वास येता तो.

लोणांवी, स्त्री० रा० आंब्याचा कर्षुटया तोंडा लाबाया करितां मिठांत घालून आरवारविताना त्या प्र० लोणस, ३ लिं० कों० जामध्ये लोणी निघायाचा सत्तांश अधिक आहे असें जें दूध तें किं० तसें दूध आहे जाचें असा जो गाय, बैस, इ० पक्क तो.

लोणा, पु० भातांत एक जाति आहे; २, जमीन, मृत्तिका यांचे अंगीं असतो जो क्षारांवा जाचे योगानें तेथें निरंतर ओल असत्ये खडखडीत वाळत नाही तो.

लोणारी

लोणारी, पु० एक हिंदूत जाति आहे जे जळाऊ लांकडे, कोळसे, इ० विकून उपजीविका करितात तो.
लोणी, न० दूध, कि० दही पुसळले असता पथक नियतो जो तलोश ते; लोण्यास दात कुदणें स० आपल्या आभयानें बाळलेले पोर, इ० त्याणें भाषणादिव्यवहारां अमर्यादपणें वागूं लागणें.

लोथ, स्त्री० माजून भारी पुष्ट झालेले जें मनुष्यादिकांचें शरीर त्यास स०; १, मरण, निद्रा, आडगळणें, इ० कारणांमुळे खाली पडले जें शरीर तें साधारण असतांही त्यास स०; ३० आमचे निकडचा शिपाई असताना एका इतक्याचा लोथी पाडता; ३, फार मोठें अगें जें भोंपळा, फणस, चिभूड, इ० फल त्यास स०.

लोद, पु० रा० लोथ प्रथमार्थी.

लोध, पु० लोध्रवाद्याचा अपभ्रंश; २, पांच सहाहान लोबी आणि रुमागें दीद दोनहान वेदयेई असा जो कडी, इत्याकपयोगी गोल लांकडाचा तुकडा तो; ३, स्त्री० लोथ.

लोधर, ३लि० को० गोळा घट्ट न जमाया जोगा रुमागचा पातळ झाला जो गूळ, पीठ, इ० तो.

लोधडा, पु० को० शरीरानें अति पुष्ट जो मनुष्य त्यास प्रा० निदावसरीं स०.

लोधा, पु० शरीरानें भारी मोठा जो मनुष्यादि त्यास स०; २, को० शरीराचा तोडून काढिला जो लथका तो.

लोधागूळ, पु० को० घट्ट गोळा जाचा नसतो असा काकवीसारिरवा पातळ जो गूळ तो.

लोध्र, पु० एक वृक्ष आहे; २, न० पु० त्याची जी मालनेतो

लोप

लोप, पु० कांहीं काल प्रवृत्तपणें स्थित जो धर्म, आचार, भाषा, द्रव्यादि पदार्थ, इ० त्याचा प्रवृत्तीन आढळ न बाबचा जोगा जो अभाव होतो तो कि० प्रसंगातुरो धामें प्रसक्त जो शब्द, वर्ण, इ० कांही अर्थ त्याचा जो त्या प्रसंगां अभाव तो.

लोपणें, लुप्त होणें.

लौब, स्त्री० रा० लोंग.

लौबकळणें, लोंबणें या अर्थी, परंतु त्या स्थितीस संकटावस्थात्व वर्णन विवक्षा असतां प्र०; ३० पोड्यावर बसले असतां जर रिकव्या नाहीत तर पाय लोंबकळतात.

लौबट, न० दे० गळा, राजगिरा, इ० कोथें जें कणीस कि० नदवयवतें; २, स्त्री० को० लोंबड.

लौबड, स्त्री० विकत घेणें, देणें, या प्रसंगां असोली नारळांचे समुदायास स०.

लौबण, स्त्री० रा० निबिडपणें बहुत देशातें व्यापून वृक्षादिकास आश्रयून लोंबत स्थित जो पडवळ, इ० फळे, फुलांचे गुच्छ, वडबाघळे, इ० कां० समुदाय ती; लाग धातु योगीं प्र०.

लौबणें, कोणेक पदार्थानें उपरिस्थ कोणेक आश्रयास आश्रयून खालीन लागतां अंतराळीं हाल्यायां गे स्थितीनें असणें; २, ला० कोणेक आरब्धकार्य शोचरास न जातां लोंबणीवर पडून तसेंच राहणें; ३, कोणेक कार्याचे उद्देशानें प्रवृत्त झाला जो कोणी एक त्याणें तें काम हस्तगत न होतां सोडतां नये, धरतां नये, अशी अवस्था पावून क्लेश पावत असणें; ३० चोचें जण कामाकरतां आलों त्यांतून तिघांचें काम होऊन गेले मीमात्र अजून लोंबत राहिलों आहे.

लौबर

लौब

लोहा

लौबर, न० रा० मोठीजी लौब ती.

लौबी, स्त्री० लौगी.

लौबीझोंबी, स्त्री० कोणेकापासून काहीएक पदार्थ घेण्याकरिता किं० काहीकामकरून घेणें, इ० काकरिता झोंबणें, सरणें, इ० रूपओ अतिशयित प्रयत्न ती.

लोभ, पु० काहीएक पदार्थाचा लाभाविषयी उत्कट जी इच्छा तो; १, कोणेक वस्तुविषयी हें मला रुढूं नये अशीजी बुद्धि तो; ३, लोकांचें देणें फार होतना ललें यास्तव घराचा लोभ धरून का विकून देणें वारा; ३, कोणेकावर हा माझा अशी असत्येजी बुद्धि जीणेकरून त्याचें सर्वथा बरें असावें असा पक्षपात असतो तो.

लोभणें, यं० लुब्धणें.

लोभाविष्ट, ३लि० लोभ प्रथम द्वितीयार्थनि युक्त शास्त्रा तो.

लोभिष्ट, ३लि० लोभ प्रथम द्वितीयार्थ फार आहे जास्त तो.

लोभी, ३लि० लोभिष्ट.

लोम, न० सं० रोम.

लोमकळणें, लोचकळणें

लोयली, स्त्री० लहानजी गळबताचा नांगर असतो ती.

लोलक, पु० खालीं जाड असून वरता बाहीक असा जो पाच, काच, बिलोर, इ० काचा भूषणोपयोगी मणी असतो तो.

लोली, स्त्री० लोयली.

लोलुप, ३लि० सं० लुब्ध.

लोलो

लोलो, पु० घालणें याचायोगी प्र० अ०; रा० अक्षरोचार स्पष्ट जावा, मध्यें अक्षर, चुकी, लागूं नये, हाणण्याची बाणीं भांगली असावी, इ० अर्थ अर्थनाचे गुण ते नसून उगीच सरासरी ग्रंथ घोकीत किं० पढत असणें.

लौब, स्त्री० रा० लंब.

लोष्ट, न० सं० डेंकूळ.

लोह, न० सं० लोखंड; लोहभस्म, लोहचूर्ण, लोहशंकु, इ० सं०

लौहकर, स्त्री० लोकर.

लोहकांत, पु० लोखंडांत एक जाति आहे; २, त्याचें जें ओषधार्थ भस्मकरितात तो; ३, तिरव्याचे भस्मास ह्म०

लौहचट, ३लि० को० लोचट.

लोहचुंबक, पु० लोखंडांत आकर्षणारा असा एक पाषाण आहे; २, ला० कोणेकापासून द्रव्यादि काढून घेण्याविषयी आरंभिलें असतां अनेक युक्ति कराव्या; सरावें, चिकटावें, इ० कें करून द्रव्यादिकादल्या शिष्यास सोडायाचें नाही असा स्वभाव जाचा त्यास ह्म०

लोहडणें, न० लोहणें.

लोहबंदीऊद, पु० ऊदसणून जें रुग्णं धिद्रव्य त्यांत एक भेद आहे.

लोहभानऊद, पु० लोहबंदीऊद.

लोहभानीऊद, पु० लोहबंदीऊद.

लोहमंडूर, पु० मंडूरास ह्म०

लोहार, पु० लोखंडाचीं शस्त्रें, खिळे, इ० करून उपजीविकाकरणारी एक हिंदू जाति आहे.

लोहार

લોહા

લોવા

લોહારકામ, નં. રિવંડ, શસ્ત્રે, ૩. લોરવંડાવે ઢાગીને
 ઘડાવે અસંજે કામ તે
 લોહારકી, સ્ત્રી. લોહારાવેં જે કર્મતી.
 લોહાઢા, પુ. લહાઢા.
 લોહિત, ૩લિં. સં. આરક.
 લોઢ, પુ. દે. સવેગજો અગ્નીના કલ્લોલ તો.
 લોઢકંડ, સ્ત્રી. લોઢળ.
 લોઢકળ, સ્ત્રી. લોઢકંડ.
 લોઢળ, સ્ત્રી. કોળી આપલ્યાસ બલાત્કારાને
 કોરેં નેઠું લાગલા અસતાં જાઠું નયે કિં. કોળા-
 પાશીં કાંદીં હયાને માગાવેં, ૩. કારણાસ્તવ ખૂ-
 મીવર લોઢત પડાવેં અશીની શરીરાની સ્થિતિ
 તો; ઘેળેં, મારણેં, ૩. કાંવેં વિ.
 લોઢળેં, સ્ત્રી. અંગવર, વરવેં સ્વાલીં, હોઈ અસેં ખૂ-
 મ્યાદિકાંવર રતસ્તતઃ બલન વિદિષ્ટ હોળેં; ૨, લા.
 વસ્ત્ર, પાત્ર, ૩. કોળેક પદાર્થ કાર્યાવર વિનિયુક્ત ન
 સતાં અવ્યવસ્થિતપણેં રતસ્તતઃ પડલા અસળેં
 કિં. મતુષ્ઠાવિકાનેં ધંરા, રોજગાર, ૩. જાકામાંવે
 અધિકારાવર અસાવેં તો અધિકાર નસલ્યામુઠેં
 નિરુષોગપણેં અંધારાંત પડલ્યા પ્રમાણેં અસળેં.
 લોઢપટ, સ્ત્રી. ગૃહ, ગ્રામ, ૩. કાંચેઠાવીં અનેકાનીં
 દુરવળ્યાનેં જીરહોઠન લોઢત પડાવેં અશીની કાલા-
 નુરોધાનેં અવસ્થા પ્રાપ્ત હોત્યે તો.
 લોઢવળેં, લા. લંબા કરળેં; ૩. ચોરાની રાત્રીસ દો-
 ન અસામી લોઢવલે.
 લોઢસાવળેં, રા. ધૂઢ, ૩. ત્યાંવે અંગાસ લાગાયાજોગા

ખૂમ્યાદિકાંવર તો પદાર્થ લોઢવળેં.
 લોઢા, પુ. ઘાંટવે અંગત વાજવા પાકરિતાં જો લોસ-
 ડ, ૩. કાંચા ચિઢ્યાસારિયા લાંબટ પદાર્થ સંબંધ ક-
 રિત અસતાત તો; ૨, જિઢા મૂલાંવે ઉપરિ ૧નાગીં
 મુરવામધ્યેં જો પડજી મ્હણૂન અવયવ વિશેષ ત્યા-
 સ આરોપાનેં હુ. ૩, ૩. દંતાદિકાનીં કોળેકાવે
 શરીરાનાં તોઢિતાતજો લંબકા તો.
 લોઢી, સ્ત્રી. લહાનજો ઘાંટેના લોઢા તો; ૨, લા. તરા
 કાર નાસિકાદારાજો શ્લેષ્મા યેતો તો; ૩, રા.
 લાંબટ આળિ સારરયા અગલેલા જો ફળાસ ત્યા-
 સ હુ. ૪, ગર્દભાદિકાંસ લોઢા પાશીં જી ન-
 લફ યેત્યે તો.
 લોંકર, નં. અ. લષકર.
 લોંકા, ૩લિં. લષકા.
 લોંકિક, પુ. કીર્તિ; ૨, કોળેક ગોઠાંચીની વાચ્ય-
 તાતો; ૩, ૩લિં. લોંકામધ્યેં પ્રસિદ્ધપણેં પ્રવર્તમાન
 જીરાંતિ, આચાર, સંપ્રદાય, ૩. તો
 લોંચીક, ૩લિં. લચીક.
 લોંડી, સ્ત્રી. લવંડી.
 લોંડીના, ૩લિં. લવંડીના.
 લોંડેલૂટ, સ્ત્રી. લવડેલૂટ.
 લ્યારવ, ૩લિં. લાયક.
 લ્યાળેં, લેળેં; ૨, નં. લેળેં.
 લ્યોંક, પુ. પુત્ર.
 લ્હાવ, પુ. રા. લાહો પ્રથમોર્થ
 લ્હોવા, પુ. રા. ગિમવા.

व, अ० आणि.

वदरण, स्त्री० न० वैरण.

वदरणें, वैरणें.

वई, स्त्री० कों० वै.

वईल, पु० न० वाईल.

वईलचूल, स्त्री० वाईलचूल.

वक, स्त्री० दे० ओक.

वकटा, ३लि० ओखटा.

वकटें, न० संकेतानें घुबडा म०.

वकणें, दे० ओकणें.

वकत, पु० वरवत.

वकल, न० धनी, मूलपुरुष, मरदार, इ० कांवा जो संबंध तद्रूप, किं० जाति गुणादिरूप जो कोणेक सामान्य धर्म नदवच्छेदेंकरून भिन्न भिन्न मानिलेलां जीं मनुष्यादि समुदायरूप अनेक प्रकारणें तीं म०.

वकलान, वकलाद, स्त्री० वकिलाचें अंकर्म कि० अधिकार नी.

वका, ३लि० दे० ओंका.

वकारी, स्त्री० दे० ओकारी.

वकिली, स्त्री० वकलान.

वकील, पु० राजा, वादिप्रतिवादी, इ० कांनीं इतर राजा, किं० न्यायाधीश, इ० कांपात्रीं आपले तर्फेचें बोलणें बोलावाकरितां. किं० तिकडील होईल वर्तमान आपल्यास कळवावें इत्याद्यर्थ ठेविला असतो जो अधिकाारी तो.

वकीलनामा, पु० या कामाविषयीं माझा वकील

वकील तूं अशा प्रकारचें वकिला म लिहून देतात जें अधिकारपत्र तो.

वकीलान, स्त्री० वकलान.

वकूब, पु० हिं० मोठा एखादा व्यवहार अंगावर घेऊन संभाळावा, सभा, दरबार, इ० स्थलीं न भितां, न घसरतां, उत्तर प्रत्युत्तर इ० करावें, इ० विषयीं उपयुक्त जो ज्ञान आणि धैर्य मिळून अंगां मभाव विशेष असतो तो, किं० अंगां स्वभावसिद्ध जी अकूल असत्ये तो.

वक्त, पु० वेळ प्रथमादि पंचमार्थ पर्यंतार्थी.

वक्तव्य, ३लि० सं० बोलावा विषयीं योग्य, किं० योजलेला जो कोणेक अर्थ तो.

वक्ता, ३लि० सं० बोलणारा जो तो; २, पु० शादप्रतिवादादि वाग्यापार करण्याविषयीं जो कुशल तो.

वक्क, न० सं० सुख.

वक्क, ३लि० सं० वांकडा; २, वकी.

वक्कगति, स्त्री० सं० भौमादिग्रहांची उलटी जी गति ती; २, ३लि० वक्कीप्रथमार्थी.

वक्कदृष्टि, ३लि० सं० जो जाजकडे विरुद्ध भावानें पाहातो तो त्याजवर.

वक्की, ३लि० सं० मेषाकडून वृषभाकडे उत्तरोत्तर पुढें जात असावें अत्रीजी गति ती सोडून तद्विपरीत गतीनें त्पणजे मेषाकडून मीनाकडे जाऊं लागलेला जो भौमादिग्रह तो; २, वक्कदृष्टि.

वक्कीं, अ० वक्कगतीचाठायीं कोणेक ग्रहानें येणें, जाणें, असणें, इ० कांचें वि०; कोणेकानें कोणेकावर

काणेकावर बक्रोहोणे. अ. बक्रट्टिहीणे.
 बक्रोक्ति, स्त्री. दुसऱ्याचे भाषणाचा अर्थ सम-
 जला असतांही लबाडीने श्लेषादि माहात्म्या-
 ने आपण त्याचा अर्थ दुसऱ्याचे जमेस धरून
 संवाद करावा, इ. प्रकारचे सरळरीति सोडून
 जें भाषण ती; उ. आज माझे फारपाट भरलें
 असें मी त्यापाशीं बोललों असतां, भरलें असलें
 तर धुकूनटाक अशी तो बक्रोक्ति बोलला.
 वरखटवणी, न. दे. खरकटेहात, भांडीं, इ. धुकून
 न ठेवले असतें जें पाणी नें.
 वरखटवाणा, वरखटवाणी, ३ लि. दे. ओंगळ-
 वाणा.
 वरखटा, ३ लि. ओखटा.
 वरखत, पु. वक्त.
 वरखट, न. ओखट.
 वरखदी, ३ लि. ओषधोपयोगी जो पदार्थ तो.
 वरखवरख, स्त्री. रोगादिकांमुळे किती खाळें
 तरी तृप्तिहाऊनये, किं. सारेवेळ खावें खावें
 असें वाटत असावें असा जो क्षुधातिशय हो-
 तो ती; २, ला. दारिद्र्य, किं. लोभातिशय इ.
 कारणांमुळे द्रव्यादि संपादनाविषयीं माना-
 पमानादि सोडून सर्वकाळ त्याविषयीं झटत
 असावें असा जो अभिन्नातिशय कोणेका-
 स सुटतो ती.
 वरखवरखणें, वरखवखीनें विशिष्ट होणे.
 वरबार, स्त्री. बिकाऱ्याचा जो माल तो सांठवून
 ठेवाकरितां बांधिलें असतें जें स्थळ ती.
 वरबारदार, पु. वरबारीचा जो धनी तो.

वरबारी

वरबारी, पु. वरबारदार.
 वग, स्त्री. जापासून आपलें कार्य दावयाचें तत्सं-
 बंधी जो कोणी त्याला आपले कार्याविषयीं अ-
 गत्यवाद पडावा जोगी ओळख देख, स्नेह भा-
 व, शरीर संबंध, इ. कांहीं एक संबंधांमुळे त्याशीं
 आपली असत्येजी जवळीक ती.
 वंग, न. सं. कथिल; वंगभस्म इ. समास जाणावे.
 वंगण, न. दे. करकरवाजूनये, झिजूनये, हळका
 यावा, इत्याद्यर्थ गाडा, रहाट, इ. कांचे कणा इ.
 अवयवांस लावितान जें तेल नें.
 वगदी, ३ लि. वखदी.
 वगराळें, न. ओगराळे.
 वगवडिला, पु. वग इ.
 वंगळ, ३ लि. दे. ओंगळ.
 वगळ, स्त्री. को. कोणेक समुदायांतून निवडक नि-
 वडक अंशकातून घेतला असतां रगळीं राहतो
 जो गाळ साळ ती; २, ३ लि. वगळरूप जो पदार्थ
 तो.
 वगळणें, कोणेक कियेचा संबंधानें संबद्ध होण्या
 विषयी कमानुरोधेंकरून प्रसक्त झालेला जो
 कोणेक अर्थ त्यानें त्या संबंधानें संबद्ध नकि-
 तां सोडणें.
 वंगळवाणी, ३ लि. दे. ओंगळवाणी.
 वंगळसंगळ, ३ लि. दे. वाईटसाईट.
 वगळसगळ, स्त्री. को. वगळ इ.
 वगेरे, अ. विशेषनामनिर्देशोंकरून पूर्वी निर्दिष्ट
 जो कोणेक अर्थ असतो त्याहून इतर आण-
 खीजे तत्सजातीय अर्थविवक्षित असताना
 परंतु

परंतु जांची विशेष नामनिर्देशाविषयीं विवक्षा नाहीं, त्या अर्थी या परामर्श करणारा हा शब्द आहे; उ० सुभेदार, फडणीस, वगैरे झाडून सारे आमचे घरीं आले होते.

वधळ, पु० दे० ओषळ.

वधळणें, दे० ओषळणें.

वंचक, ३ लि० सं० वंचना करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वचक, पु० कोण्यावेळेस हा काय करील, काय बोलेल, इ० रूप जें कोणेकाचे भय कोणेकाचे मनांत असतें तो.

वचकणें, कोणेकानें वचक विशिष्ट होणें.

वचका, पु० वचक.

वंचणें, प्रतारणा, कपट, इ० कानीं कोणेकास ठकविणें; २, कांहीं एक गोष्टीविषयीं क्रममास जांकोणेक विधि त्याचा संस्कार त्या विवक्षितास न होऊं देतां त्यानें वगळणें; ३, स्वमृत्यु, किं० देवांतरगमन, इ० कारणानीं उपभोग्य जे दारादि विषय त्या विषयीं अंतरलें जाणें; उ० तो बंदीस पडला त्या मुळें आपल्या सर्वस्वास वंचला.

वचन, न० सं० भाष; २, भाषण, किं० केष्याद्युक्त जी श्लोकादिरूप रचनानें, परंतु या अर्थी या शब्दाचा प्रयोग प्रमाणतें करून ग्रहणादि मसंगीं होतो.

वंचन, न० सं० प्रतारणा.

वंचना, स्त्री० सं० वंचन.

वचपा, पु० कोणेक कर्माचा ठायीं द्रव्यादि पदार्थ, किं०

किं० प्रयत्न, काल, इ० कांहीं एक यत्नमाण लागावें, करावें, मिळावें, इ० विवक्षा असत्ये तदपेक्षया अधिक, किं० उणें जालें असनां त्या प्रमाणाची बरोबरी हावयाजोगा तत्सजातीय कर्मांतराचा ठायीं नहिपरीत न्यूनाधिक भावानें साधला जातो जो न्यूनाधिक अंश तो.

वंचा, पु० ओंचा.

वंचित, ३ लि० सं० प्रतारित.

वज, स्त्री० दे० ओज.

वजपा, पु० वचपा.

वजन, न० पदार्थ मात्राचे अंगीं जो भार लघूण गुण असतो तें; २, त्याची इयत्ता समजण्यास साधनीभूत जो मासा, तोळा, धडा, मण, इ० तीं म०; कांहीं पदार्थांचें वजन करणें, त्म० याचे वजनाची इयत्ता समजण्याकरितां तोळण्याचा व्यापार करणें; कांहीं एक पदार्थ वजन करणें, त्म० तोळणें; ३, ला० मनुष्यादिकांचे आंगीं विहृता, धनिकता, सभ्यता, इ० कृत असतें जें गुरुत्व तें.

वंजन, न० भाजीमध्ये जें द्विदल धान्य किं० त्याची दाळ इ० मिश्र करितात तें.

वजनदार, ३ लि० सामान्य गुरुत्वरूप जडतेपेक्षां जाची विशेष जडता तो; २, ला० विद्यादिकृत महत्त्व विशिष्ट जो मनुष्य तो.

वजनपूर, ३ लि० शेर, तोळा, इ० विवक्षित वजनानें जो पुरा तो.

वजनशीर, ३ लि० वजनदार.

वजनी, ३ लि० वजनरूप जो शेर, मण, खंडी, इ० जीं

जीं प्रमाणं नीं प्र०, २, वजनाने वजनकरून देणं,
घेणं, इ० करायाचा जो वृष, गूळ, इ० पदार्थ तो.

वज्रबा, पु० वचपा.

वज्रवर्णे, दे० ओजवर्णे.

वजा, अ० मोठ्या संख्येंतून लहान संख्या वाढ होई
असें, करणें, होणें, पडणें, इ० कांचें वि०, २, सद-
शतुल्य या अर्थी किती एकशब्दांपुढें या अव्य-
याचा योग होतो; ३, खंडवजा, कुळंबीवजा, इ०.

वजाबाकी, स्त्री० मोठ्या संख्येंतून लहान संख्या
वजा करून बाकी काढण्याचा जो व्यापार नीं.
वंजार, न० वणजार.

वजारा, वंजारी, पु० वणजाग.

वजावाट, स्त्री० परस्परांचें देणें, घेणें, परस्परांनीं
असतां घेणें असेल तें देण्यांत वजा करावें, दे-
णें घेण्यांत वजा करावें, बाकी ठरवावी इ० रूप
परस्पर हिशेब उलगडण्याचा जो व्यापार नीं.

वजीर, पु० राजाचा मुख्य प्रधान तो.

वजीरात, स्त्री० वजीराचें जें कर्म, किं० अधिकार
नीं.

वजीरी, स्त्री० वजीरात; २, गंजिफांचे खेळांत व-
जीरास द्यावी लागले जी तलफ नीं; ३, ३ लिं०
वजीर संबंधी जो डोल, भाषण, शक्ति, वाद, इ०
तां.

वज्र, न० सं० इंद्राचें जें आयुध तें; २, हिरात्मण-
न जें रत्न तें; ३, सत्तावीस योगांनींल पंधरावा
जो योग तें; ४, विद्युल्लता; ५, ला० विद्याशौर्या-
दि गुणानें दुसऱ्याचा पराभव करण्याविषयीं
समर्थ जो त्यास त्म०.

वज्रचूडेमंडित, वज्रचूडेमंडित, ३ लिं० सो-
भाग्यवती स्त्रियांस कागदामध्ये हें विशेष-
ण देत असतात.

वज्रटीक, स्त्री० स्त्रियांचे कंठभूषणाचा सुवर्णा-
चा एक अवयव आहे; अनेक वचनांत प्र०.

वज्रदेह, पु० सं० वज्रा प्रमाणे बळकट जो देह
त्यास त्म०.

वज्रदेही, ३ लिं० सं० वज्रासारखा आहे देह जा-
चा अतएव परम बलाढ्य जो त्यास त्म०.

वज्रपथ्य, न० सं० रा० जात लवण देखील नाही,
किं० एकच धान्य खावें इ० रूप फार अवघड जें
पथ्य त्यास त्म०.

वज्रपात, पु० सं० आयुधरूप, किं० विद्युल्लतारूप
जें वज्र त्याचे कोणक स्थळीं जें पतन तो.

वज्रप्राय, ३ लिं० सं० वज्रासारखा जो कठिन प-
दार्थ तो, किं० वज्रासारखा आघात जाचा अ-
सा जो बाण, मुष्टि, इ० तो; २, तत्सदृश जें दृढ-
यांत सलाचा जो गें भाषणादि तो.

वज्रबटू, पु० एक वृक्ष आहे; २, न० त्याचें फल.

वज्रमहाग, ३ लिं० को० अतिशयिन महाग
जो जित्तस तो.

वज्रमहागाई, स्त्री० को० पराकाष्ठेची जी महा-
गाई ती.

वज्रमहाग्या, ३ लिं० को० अतिशयिन महाग
विकण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वज्रमुष्टि, पु० सं० मल्लांचें एक आयुध आहे; २,
वज्रप्राय जो मुष्टि तो.

वज्रमूठ, स्त्री० वज्रमुष्टि.

वज्रलेप, उ० चुन्यामथें कान, गृळ, इ० सरंजाम घान-
ल्यामुळें दृढतारूप गुण विशिष्ट जो चुना तो :
०, त्या चुन्याचा करितान जो दगड इ० कांचा संधा-
स लेप तो.

वज्रशरीर, न० सं० वज्रदेह.

वज्रशरीरी, ३ लिं० सं० वज्रदेही.

वज्रक्षार, पु० सं० एक औषधीक्षार आहे.

वज्रांबट, ३ लिं० को० अतिशयित जो अंबट तो.

वज्राळें, न० एक वृक्षबीज आहे जें मुळाचे गळ्या-
त बांधित असतान तें.

वज्री, स्त्री० पाय घांसायाचे उपयोगी दगड, खं-
गर, इ० कांचा पदार्थ करितान ती; ०, पु० सं०
इंद्र.

वझरता, ३ लिं० दे० आंझरता.

वंझळ, स्त्री० दे० आंझळ.

वझा, उ० ग० लोहार.

वझें, न० दे० ओझें.

वझेळ, वझेळी, ३ लिं० दे० ओझेळी.

वट, उ० सं० वड.

वटक, पु० सं० वडा.

वटपूर्णिमा, स्त्री० सं० वडपुनव

वैटभरण, न० दे० ओंठभरण.

वटवट, स्त्री० तादृश प्रयोजन नसतां कंटाळा या-
वया जोगें जें बहूत भाषण ती.

वटवटणें, वटवटकसू लागणें.

वटसावित्री, स्त्री० सं० ज्येष्ठे पूर्णिमेस स्त्रिया-
नीं करावयाचें एक व्रत आहे.

वटसावित्रीव्रत, न० वटसावित्री.

वटा

वटा, वैटा, उ० ओटा

वटारणें, कांथादि कारणानें कांणेकानें दुसऱ्यास
भयप्रदर्शनाद्यर्थे अतिशयित वासणें.

वटाव, पु० को० रुपया इ० नाण्यास जो बट्टा येतो किं०
पडतो तो.

वटावणें, को० रुपया इ० नाणें वटवणें; ०, दुःखका-
यकत्वे करून प्राप्त झालेलीं जीं कांहीं संकर,
अद्वयण, मृत्यु, इ० त्यांतून कांणेकानें पारप-
डणें, कि० त्याणें पारपडणें, अथवा त्या संकरादि-
कानीं दुःख संबंध करून, कि० न करितां अतिक्रां-
त होणें, कि० त्यानें कांणेकानें अतिक्रांत कर-
णें.

वटिका, स्त्री० सं० कान, मावृण, इ० पदार्थांची
जी वडी करित असतान ती.

वटी, स्त्री० सं० वटिका; २, दे० ओटी. ३, ओंठी.

वंटी, स्त्री० दे० द्वितीय तृतीयार्थक जी वडी ती.

वठणीस, अ० मर्दन दमनादि व्यापारानें कांणे-
क पदार्थ नरम येई असें, ये, आण, या धातूंचें
वि०; उ० घोडा फार दांडगाई करीत होता, ज-
रासा फेरफटका देतांच चांगला वठणीस आ-
ला.

वठणें, दे० मर्दनादि व्यापारानें, कांणेक पदार्था-
नें वठणीस येणें; २, मुद्रा, रंग, इ० कानीं वि-
वक्षानुरूप उमठणें; ३, ला० कांणेकानें कां-
णेकास दत्त जो शापादि त्याणें फलद्रूपता पा-
वणें; ४, सजीव जो मनुष्य, वृक्षादि, त्याणें
कांहीं एक रोगादिकें करून शुष्क होणें.

वठाण, न० को० प्रा० खोली व्यतिरिक्त जीं गृह
संबंधी

वठा

वण

संबधी माजघर, स्वयंपाकगृह, इ० आवृतस्थले
असतात तीं प्र०.

वठार, पु० कों० एकागाबांत जे अनेक महले अ-
सतात ते प्र०.

वठ्या, ३ लि० लठ्या, दांडगा, असा जो मनुष्य
न्यास प्र०.

वठ्याचें, न० संवतानें निंदा कर्तव्य असतां भो-
जनास प्र० मा० कर, हो, धातूचे यागीं प्र०.

वड, पु० एकवृक्ष आहे.

वडपुनव, स्त्री० ज्येष्ठ महिन्याची जी पुनव
ती.

वडवतें, न० वृत्तन विवाहित स्त्रिया वडपुनव-
चे दिवशीं जो वायनदान समारंभ करित अ-
सतात तीं.

वडवा, स्त्री० सं० घोडी.

वडवाग्नि, पु० सं० समुद्रोदरीं जो पुराणप्र-
सिद्ध अग्नि आहे तो.

वडवाघुळ, न० एकपक्षी आहे.

वडवानल, पु० सं० वडवाग्नि.

वडस, पु० देवी इ० कारणानें नेत्रावर जो कवडा
येत असतो तो.

वडा, पु० दे० ओंडा.

वडा, पु० उडीद, इ० कांचे पिठाचें तळून एक प-
कान्न करित असतात तो.

वडारी, पु० एक गृहांत जाति आहे.

वडिलोपार्जित, ३ लि० वडिलानीं संपादित जें
धन. स्थावर, इ० तो.

वडी, स्त्री० कांदीं एक पिष्टादि भक्षणीय पद-
ार्थाचा

र्थीचा जो चापट, लहानसा तुकडा करित अस्-
तात ती; २, ला० अलिता इ० कांत कापूस भिज-
वून जी पोळी करितात ती; ३, शेन, जमीन,
इ० किती एक स्थलीं जाळायाचे उद्देगानें, कि० लें-
कर बाळावें त्रणून विरल विरल पसरित अ-
सतात जें शेण ती.

वडील, ३ लि० माता, पिता, आजा, पणजा, इ० जे
पूर्वज ते प्र०; २, वयानें, कि० विद्या, नातें याणें जो
अधिक तो; ३, अरे बाबा तूं मज पेशां वयानें
लहानखरा पण विद्येनें वडीलना.

वट, स्त्री० दे० ओट.

वटगस्त, ३ लि० दे० ओटगस्त.

वटण, न० ओटण.

वटणें, ओटणें.

वटवणें, ओटवणें.

वटा, पु० ओंटा.

वटानाण, स्त्री० ओटानाण.

वटाळ, ३ लि० ओटाळ.

वटाळकी, स्त्री० ओटाळकी.

वण, न० पु० देवी, गळ, क्षत, इ० बरें झाल्यानंतर
न्यात्या ठिकाणीं शरीरावर जें हागां सारिखें
चिन्ह राहत असतें तें तो; २, कों० सक्तीर काग-
दी पाहणी इ० व्यवहारीं त्रैसशब्दाचे मागे
याच्या योग होतो; ३, वण त्र्यशी ओटापेकीं
मयत तीन बाकी जमा अकरा; ३, स्त्री० दे० व-
राई; ४, रा० वेताळ, त्र्यसोबा, या देवांस जो
पदवादि जीवांचा बलि देतात ती.

वणेंज, स्त्री० वाणिज्यार्थ जो प्रवास ती.

वण

वण

वणजार, न० वणजारी लोकांचा बेल इ० रवटल्या सहवर्तमान जो समुदाय तें.

वणजारा, वणजारी, पु० एक जाति आहे, जे प्रा० बेल इ० कांवर ग्रामांतरादि संबंधी धा-
न्यादि आणून विक्रीन असतात, अथवा गु-
रेंही विकून उपजीवन करित असतात तो.
वणवण, अ० बहुत थम होत असें निरर्थकपणें.
प्रा० करणें, फिरणें, या धातूंचेंच वि०.

वणवणें, दे० ओणवणें.

वणवा, ३ लि० ओणवा; २, पु० होंगर इ० कांत जो व-
न्हि पेटत असतो तो; ३, ला० कोपादिकानें को-
णेकाचे शरीराची हांते जी आग तो.

वणिकू, पु० सं० तृप, तेल, विकणें इ० व्यापार कर-
णारा जो वाणी तो.

वणिज, न० सं० बवादिकांतील सहावें जें करणें;
२, पु० वणिकू.

वन्, अ० सं० सादृश्यार्थी न० सं०; उ० तद्वत्, एतद्वत्,
ब्राह्मणवत्, क्षत्रियवत्, वृक्षवत्, इ०.

वन, पु० ऊत.

वंत, पु० स्थावर, धन, इ० कांवाठार्थी दायादादि
भागीदारांचे अनेक असतात जे अंश ते न०; २,
वान; उ० द्रव्यवंत, धैर्यवंत, भाग्यवंत, इ०.

वतणें, उतणें; २, दे० ओतणें.

वंतदार, ३ लि० कांहीएक क्षेत्रादि पदार्थाचे वंताचा
जो धनी तो.

वतन, न० कोणेकानें कोणेकास दन जें पुत्र पौत्रादि
परंपरेनें चालायाजोगें वृत्तिक्षेत्रा पुपजीविका
साधन तें.

वतन

वद

वतनदार, ३ लि० जोशीपणा, कुळकर्ण, ग्राम सं-
बंधी पुराण, इ० वतनाचा जो धनी तो.

वतनदारी, स्त्री० वतनदारपणा.

वतनपत्र, न० वतनाविषयीं साधनभूत जें पत्र क-
रून देत असतात तें.

वतनभाऊ, पु० एका वतनाविषयींचे जे अनेक वि-
भागी ते परस्पर.

वतनवाडी, स्त्री० वतन, किं० नत्संबंधी शेत, वाडी
इ० ती.

वतनी, ३ लि० मतिग्रहामुळे, किं० विकत घेतल्या मु-
ळे लब्ध जें ग्राम क्षेत्र इ० स्थावर वृत्त्यादिक तो;
२, वतना संबंधी जो दस्तऐवजी कागद, पत्र, इ०
तो.

वतरणें, पिशाचादिकानें कोणेकाचा शरीरांत सं-
चार करणें, किं० त्या संचारानें कोणेकानें संचल-
न विशिष्ट होणें.

वनवतणें, कोणेकानें कोणावेशानें तडफडणें.

वतारणें, वतरणें.

वतारी, पु० ओतारी.

वतींब, ३ लि० दे० ओतींब.

वत्स, पु० न० सं० गोमहिष्यादिकांचा जो बालक
तो तें.

वत्सदादशी, स्त्री० सं० गोवत्सदादशी.

वत्सर, पु० सं० संवत्सर.

वत्सल, ३ लि० सं० संरक्षणीय जो पुत्र, भक्त, शरणा-
गत, इ० त्याचें अभिमान घेऊन ममनेनें बरें क-
रण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वदणें, ठाऊक असतांही बालेंतंय अगाबुडानें

दृढयांन

हृदयान् ठेवलेले स्वापगधपरदुर्गुणादिकांहीं
मंत्रप्रयोगादि झाल्यामुळे परबरा होऊन अपा-
र बोलं लागणे; २. कोणेकगोष्ट सर्वांस समजावी
तथापून सभादिकांन मोठ्यानें बोलणे; ३. प्रं.
सामान्य बोलणे या अर्थी प्र०.
वंदणें, नमस्काराभि संबद्ध करणे; २. तीर्थ, धूळि,
इ० कांते भक्ति पूर्वक मस्तकीं धारण करणे.
वदंता, स्त्री० जनवार्ता.
वंदन, न० सं० वंदण्याचा जो व्यापार ते.
वदन, न० सं० सुखरूप जो शरीरवयव ते याचे
स० चंद्रवदन, पद्मवदन, म्लानवदन, इ०.
वंदनीय, ३ लि० सं० वंदायास योग्य जो तो.
वदळ, स्त्री० येणें, जाणें, इ० व्यापारमुळे कोणेकाम
मनुष्य, पशु, इ० संबंधी लागतो जो उपद्रव ती;
२, ३० को० पाण्याचे हेलकाव्यामुळे समुद्रती-
रीं जे कांहीं उंचवटे, खळ्या, पडनान तो.
वदान्य, ३ लि० सं० उदार.
वद्य, ३० सं० माससंबंधी जो कृष्णपक्ष तो; २, ३ लि०
तत्संबंधी जा तिथि च्या प्रत्येकीं; ३० वद्यअष्ट-
मी, वद्यएकादशी. इ०.
वंद्य, ३ लि० सं० वंदायास योग्य जीं माता पित-
रें, देव, गो, ब्राह्मण, इ० तो.
वद्यपक्ष, ३० कृष्णपक्ष.
वध, ३० सं० कोणेकानें कोणेकास जिवें मार-
ण्याचा जो व्यापार तो; जीववध, गोवध, अ-
त्मवध इ० स०.
वधणें, कोणेकातें वधानें अभिसंबद्ध करणे.
वधू, स्त्री० सं० स्त्री, परंतु विवाह योग्य झाल्या
पासून

पासून प्रोट होई तो पर्यंतच लोक व्यवहार आ-
टळतो.
वधूपक्ष, ३० लग्नमासधे नवरी कडील जो पक्ष तो.
वधूपक्षीय, ३ लि० वधूपक्षांतले जे वन्हाडी ते.
वधूवरें, न० विवाह समारंभ जाचा चालला आंदे
ती वधू आणि तोवर अर्शी उभयतां मिळून
जीं तीं.
वधूवस्त्र, न० लग्नलागत्ये समर्थी वधूस जें कांही
रंगविशिष्ट वस्त्र नेसवीत असतात ते.
वंध्य, ३ लि० सं० फळे यावयाचे योग्यतेचा जातींत
ला असून जास फल येत नाहीं असा जो वृक्ष-
लनादितो; २, ला० निष्फल जो प्रयत्नादि तो.
वध्य, ३ लि० सं० वधाई जो तो.
वंध्या, ३ लि० सं० जीस अपत्य होत नाहीं अर्शी
जी स्त्री ती.
वंध्यामैथुन, न० सं० ला० निष्फल कांही एक व्या-
पार त्यास अ०.
वन, न० सं० अरंण्यः साधारणही एक जातीय
वृक्ष समुदायास अ० वनचर, वनवास इ० स०
जाणावे.
वनगाय, स्त्री० एक आरंण्यक गो जानि आंदे.
वनचर, ३ लि० सं० जांची उत्पत्ति, स्थिति, लय,
हे अरंण्यांतच प्रा० होतात असे जें सिंह व्या-
घादि प्राणी ते प्र०.
वनचराई, स्त्री० गुरें, इ० कांस रानांत चालित्या
मुळे तत्संबंधी जें सर्का रांत द्रव्य घायला प-
डतें ती.
वनभोजन, न० सं० कार्तिकादि किती एक मा-
साने

वन

वर

सांचेठायीं उद्यानं, अरण्यं, अशाखलीं जाऊन जो
भोजनसमारंभ करितात ते.
वनमक्षिका, स्त्री. सं. मक्षिकांत एक जाति आहे.
वनमाला, स्त्री. सं. ईश्वराचे कंठांतील पुष्पं, तुल-
सी इ. कांची जी आपादलंबिनीमाला नी.
वनवास, पु. सं. अरण्यवास; २, स्त्री. प्रवामादि सं-
वधानं भोगायाम प्राप्त होतं जें काही दुःख तो;
कोणकांनं कोणकाम वनवास आणणं. त्या-
स अतिशयित दुःखदेऊन आतां हे सर्व सोडून
वनवासास जावें असें वाटावयाजोगे अवस्थे-
नें युक्त करणें.
वनसं, न. स्त्री. नणंदेस त्याच्या प्र. अनंकव.
वनस्पति, स्त्री. सं. औषधोपयोगी जालतावृक्ष
इ. त्या प्रत्येकीं.
वनिता, स्त्री. सं. स्त्री.
वन्य, ३ लिं. सं. वनाचेठायीं उत्पन्न होऊन वृद्धि
पावतो तो.
वन्धि, पु. सं. अग्नि.
वपणें, दे. ओषणं.
वपन, न. सं. वस्त्रा इ. कांनं टोकी करण्याचा जो
व्यापार ते.
वपा, स्त्री. सं. काळजांत केळीचे कांवळ्या पाना-
सारिखा जो पापदरा निघत असतो ती.
वपु, पु. सं. देह.
वंबण, न. दे. ओंबण.
वंबळणें, दे. ओंबळणें.
वंबी, स्त्री. ओंबी.
वमण, न. दे. ओंबण.

वमणें

वमणें, यं. ओकणें.

वमन, न. सं. वांति.

वय, न. उत्पन्न झालेल्या प्राण्याचे उत्पत्तीपासून
बाल्य तारुण्यादि अवस्थाभेदकरीत अजिक्का-
त होत चाललेल्या जो काल ते, किं. तत्कृत त्या-
चे अंगीं असले जी अवस्थानें; वयांत येणें. त्या-
तारुण्याचे भगोन येणें; २, स्त्री. को. कुपण.

वयरण, स्त्री. न. वेंरण.

वयरा, पु. ओयरा.

वयवाडा, पु. कुपण इ. रूप जो गृहादिकांचे भोंव-
ता आवार इ. तो.

वयस्क, ३ लिं. विवक्षिता पेशां ययानें जो प्रोट.
किं. वृद्ध तो.

वयस्कर, ३ लिं. बाल्यदशा अनिकमून तरुण
दशापर्यंत जो झाला तो.

वयातीत, ३ लिं. त्यातारा.

वयाळा, पु. रा. जलांत राहणागी अशी निर्विष
एक सर्प जाति आहे.

वयाळें, न. रा. वयाळा.

वयोवृद्ध, ३ लिं. वयानें जो वृद्ध तो.

वर, पु. अलौकिक सामर्थ्य विशिष्ट जे कृषि, साधु,
इ. कोणी तो कोणावर प्रमत्त होऊन तुला अमुक
फल प्राप्त होईल इ. रूप अवश्य फलदायक शु-
भफलाविषयीं त्यास देतात जें वचन तो; २, न-
वरा; ३, ३ लिं. श्रेष्ठ; मनुष्यांत श्रेष्ठ तो मनुष्य-
वर, देववर, इ. समास; ४, अ. आधेयत्वे करून
विवक्षित जो पदार्थ व्यवहारादि कोणेक अर्थ त्या-
स खालून आश्रय देणारें अशा प्रकारें विवक्षि-

त

त जें अधिकरण तन्निष्ठ त्या अधिकणतेचें वाचक हें अव्यय; उ० माडीवर बसला आहे; मजवर दया करा; आज्ञेचें काम उघांवर गेलें; मीं याकसबावर पोट भरतों; १, कोणेक पदार्थापासून स्व मध्याकडील जो प्रदेश त्याचा ठायीं; उ० देहाच्या वर मंडपी बांधावी; ६, जिकडून पाणलोट निस्स प्रदेशाकडे जातो त्या प्रदेशां अतएव कोंकणांत पूर्वेकडील देशां वर अणतात आणि देशांत पश्चिमेकडे वर अणतात; ७, अनुक्रमानें स्थित जीं स्थानें त्यांत जिकडें श्रेष्ठत्व वैशिष्ट्य असतें तिकडील प्रदेशां; उ० वर राजा बसला खालीं प्रधान त्याचे खालीं बरकड सारे बसले; सर्व सुभेदारांवर सरसुभेदार, त्पणून अधिकारी असतो; मीच कांहीं घरचा धनी नाहीं. मजवर बडील आहेत; ८, विवक्षित, संख्या, किं० प्रमाण त्याहून पलीकडे; उ० हे अंबेशांभरांवर असतील; इतकें काम आटपायास घटकेवर वेळ लागेल; ९, कोणेक अर्थाचें लक्ष्य विषय तें करून धरून, चालणें, बोलणें, निशाण धरणें, इ० कांचे वि०; उ० बाघावर एकटा कसा चालला आहे तो पहा; याच विषयावर चार घटिका बोलत होता. वरई, स्त्री० एक तृण धान्य आहे, जास कोंकणांत वरी त्प०; २, उ० होनांत एक जाति आहे. वरकट, वरकड, ३ लि० विवक्षिताहून इतर वरकर्मि, ३ लि० अंतःकरणपूर्वक नक्के असें जें भाषणादि, व जाचा आंत प्रवेश नाहीं असा जो रोग, किं० तत्सामक औषध, अथवा बुद्धि इ० व जास सुळचा झरा नाहीं असें जें जल, एत

एतत्प्रकारक जें जें पदार्थ त्यांचें तत्त्वतिपादितार्थ बोधक तें करून विशेषण होतें; उ० त्याचें असलें वरकर्मि बोलणें तुत्पी जमेस धरून काहो; वरकर्मि औषधानें कोठे आंतला रोग मरत असतो.

वरखडणें, वरखाडणें, दे० ओरखाडणें.

वरखडा, वरखाडा, पु० दे० ओरखाडा.

वरंगल, वरंगळ, पु० भातांत एक जाति आहे.

वरघडी, स्त्री० वस्त्राची घडी करत्ये समयी दर्शनी चांगला अंश याचा एतदर्थ अमळसा बारीक विणून केला असतो जो तदैक देश नी.

वरघोडा, पु० वरात इ० अंगतें अनेक घोडीं, गाड्या, इ० समारंभपूर्वक मिरवत जी नवरानवरीची स्वारी निघत्ये तो.

वरचट, ३ लि० कोणेकापेक्षां गुणादिकानें श्रेष्ठ तो वरचा, ३ लि० वर एतत् अव्यय वाच्य जें अधिकरण तेथील जो तो.

वरचावर, अ० हातचे हातीं; २, वारंवार.

वरचील, ३ लि० वरकड.

वरचेवर, अ० वरचावर.

वरंट, पु० रा० वरवंट.

वरंड, स्त्री० गवताचा जो भारा ती.

वरड, स्त्री० दे० ओरड.

वरडणें, दे० ओरडणें.

वरडा, पु० दे० ओरडा.

वरंडी, स्त्री० दे० वरवंडी.

वरडोळ्या, ३ लि० संप्रदायिक नेत्रांपेक्षां जाचे नेत्र गोलक फार वरते असतात, किं० जाची दृष्टि

वर

दृष्टिवर असत्ये त्यास निंदेनें त्य०

वरदाण, स्त्री० दे० कोणेक पदार्थ संबंधी जो दुर्ग-
धि ती.

वरण, न० तूर, मूग, इ० कांची डाळ, कि० सगळाले-
च मूग, उडीट, इ० शिजवून भात, भाकर, यां-
ज बराबर खावयाकरितां जो पदार्थ करितात
ते; २, वधूनें वरास, आणि वरानें वधूस वरण्या-
चा जो व्यापार ते; ३, अनुष्ठानादि विषयीं क-
विजादिकांस वरण्याचा व्यापार ते.

वरणा, पु० को० पावटा खणून जें धान्य तो; २,
कवित् कडवा खणून पावटा त्यास म०.

वरणी, स्त्री० रा० वधूवरून; २, आराध्यदेवता इ०
प्रीत्यर्थ कोणेकानें ब्राह्मणद्वारा मास, पक्ष, इ० का-
ल नियमानें बरचेवर ब्राह्मण पालटीत असा-
वे अशा प्रकारें चालविलें असनें जें अनुष्ठा-
न ती.

वरणें, स्वकीय अनुष्ठानादि विषयीं तुत्पीं
अनुष्ठान करावें असें सांगून तद्विषयीं को-
णेक ब्राह्मणातें अधिकृत करणें; २, कन्या
आणि वर या परस्परांनीं हा माझापति,
आणि ही माझी भार्या असें निश्चित कर-
णें.

वरतवळा, पु० वतीळा.

वरता, अ० वर या अर्थी.

वरती, वरती, अ० वरता.

वरद, ३ लि० कोणेकास वरदेण्यास अभिमु-
ख झाला तो.

वरदळ, न० रा० घरावर कबलें, कि० तृण इ० घा-
लाया

वर

लाया करितां वांसे पांजरण इ० पसरून जी रच-
ना केली असती तें; २, स्त्री० वदळ; ३, वंजन.
वरदक्षिणा, स्त्री० कन्यादान सांगता सिध्यर्थ व-
रास जी दक्षिणा देतात ती; २, ला० कोणेक प-
दार्थ खोरी इ० कामें गेला असतां तत्प्राप्त्यर्थ करा-
वा लागतो जो स्वर्थ तो तो पदार्थ न मिळान्यामु-
ळें विफल झाला असतां त्यास त्य०.

वरदहस्त, पु० वर देण्या विषयीं व्यापृत जो ईश्व-
रादिकांचा हस्त तो.

वरदान, न० वरशब्द प्रथमार्थ विषयक जें दान
तें.

वरदावरदी, स्त्री० वरावदी या अर्थी

वरदी, ३ लि० ईश्वरादिकां पासून जास वर प्राप्त
झाला आहे असा जो पुरुष, कुल, इ० तो.

वरदूध, न० बालकांस मातृसन्ध्यातिरिक्त जें गो
महिष्यादिकांभे दूध घालित असतात ते.

वरधणी, पु० रा० कांहीं पदार्थ शिजत लाविला अ-
सतां जें वरझांकण पात्र ठेवितात तो.

वरनिश्चय, पु० कोणेक वधूविषयीं वर लेकून जो
कोणेकाचा निश्चय करितात तो.

वरपणें, दे० ओरपणें.

वरपक्ष, पु० लग्नमध्यें नवव्याकडील जो पक्ष तो.

वरपक्षीय, ३ लि० वरपक्षाकडील जे वह्याडी ते म०.

वरपिका, ३ लि० वृक्षादिकां वरचपिकला जो फळा-
दि पदार्थ तो; ३, वरपिका फणस असला तर
मळा दे कोनपिका नको.

वरपीक, ३ लि० वरपिका.

वरप्रस्थान, न० स्वगृहांतून, कि० जानवसे घ-
रांतून

वर

गंतून विवाहार्थ नवरीचे मंडपांत जावयाकरितां वराचें जें प्रस्थान तें.

वरमणें, उत्साहानें प्रवर्तमान जो कोणी त्याणें. मर्मोद्धाटादि झाल्यामुळें अंतःकरणांत खेळें जाणें; २, वाटत चाललेला फोड, गळ, इ. त्याणें औषधाद्युपचार झाल्यामुळें उग्रम मोडून दबलें जाणें.

वरमाई, वरमाय, वरमायी, स्त्री. वराची जी माना तीस विवाह समारंभामध्ये प्र.

वरयी, स्त्री. पु. वरई.

वरयोजना, स्त्री. कोणक कंत्येचे विवाहार्थ वराची योजना ती.

वरळा, ३ लिं. वरचा.

वरव, स्त्री. पाटभरणें इ. कार्यार्थ अवश्य स्वर्चाचें लागतें जें तांदूळ, पीठ, इ. मुख्यद्रव्य. त्यास भाजी, कालवण, इ. इतर पदार्थांचें साहाय्यामुळें, किं. इतर कांही कारणास्तव कमी स्वर्च झाल्यामुळें येत्ये जी ऊर ती; २, नित्य स्वर्चाचे तांदूळ, भाजी, इ. जे पदार्थ त्या मध्ये कोणक पदार्थाचें वैपुल्य असल्यामुळें बहुन करून तांचे स्वर्चन असावा असें स्वरचण्या विषयीं त्या पदार्थाकडे असतें जें प्राधान्य ती; ३, कांही काल निर्बोह व्हावयाजोगी कोणक पदार्थाची होतें जी बेगमी ती.

वरवंचाईचा, ३ लिं. कां. वरकर्मी जें भाषण. दुरवणें इ. तो.

वरवंट, पु. बाव्याद्युपद्रवानें पोद, पाच, इ. शरीरगवयवांत जो पेटका येतो तो.

वरवंटा

वरा

वरवंटा, पु. पाठ्यावर कांही पदार्थ वाटणें, इ. पु. पयोगी दीर्घवर्तल आकाराचा घडीचे एक दगड करीत असताना तो; २, दे. वरवंट.

वरवडु, स्त्री. कां. घोंगडी इ. कांसजी रेवड घालिताना ती.

वरवंडी, स्त्री. दे. भिंतीचे वरल्या प्रदेशां दोहीं बाजूंस पाणदाळ येई अशी खुना इ. लावून क्रमानें निमोळ ती आकार विशेषाची जी रचना करिताना ती.

वरवर, अ. अंतःप्रवेशनकरितां, किं. न होतो गंव दणें, चोळणें, इ. धातूचें वि. २, केवळ अतःकरणे पासून नव्हे बाव्यात्कारीं मात्र दिसें असें. बोलणें, ममताकृपणें, इ. कांचें वि.

वरवरता, अ. वरवर.

वरवरती, अ. वरवर असें

वरवा, पु. जलमार्गानें गलबतांत वसून जात असतां स्नानार्थ कोणक स्थळीं उतराया करितां गलबत लावण्याचा जो व्यापार तो. **वरशिका, वरशीक**, ३ लिं. ग. माठामध्ये एक भेद आहे. जास वर्षाआलिकडे बीं येत नाही त्याचें वि.

वरसणें, वर्षणें.

वरळी, स्त्री. रावळी.

वराई, पु. दे. वरई प्रणून जो हान तो.

वराक, ३ लिं. सं. केवळ गरीब दुर्बल जो त्यासत्य.

वराटिका, स्त्री. सं. कवडी.

वरात, स्त्री. विवाह झाल्यानंतर वधूसह्यर्तमान

न

वग

न वगनें आपल्यापरीं मिरवत जावं असा जो स-
मार न करितान तो; ०, मामलेदार इ० कांकडेस
यावयाचें जें द्रव्य त्याविषयीं त्यांजवर सर्कारा-
तून करितान तो चिह्नीती; १, झोंपाळा, पाळणा.
यांस दागायाकरितां जा मोठ्या जाड्या दोऱ्या
करित असनात त्या प्रत्येकीं.

वगतदार, पु० सर्कारची वगत घेऊन मामलेदार इ०
कांकडे वसूला करितां येतो जो शिपाई, स्यांर, इ०
तो; २, ला० मामलेदार, खेत, इ० कांकडून कुळाक-
डेस येतो जो नगाददार त्यासही म०.

वगम, न० गलबताचा मागला जो भाग तें.

वरावर, अ० वरचावर प्रथमार्थी; २, स्त्री० वधूवरा-
चा परस्पर विवाह होई अशी घटना करण्याचा
जो व्यापार ती

वगवर्द, स्त्री० वगवर्दी.

वरावर्दी, स्त्री० त्रैराशिकादि द्विद्वीव, गुणाकार.
भागाकार, मिळिवणे, उणेकरणे, इ० जें अंक
व्यवहार त्याचा घडामोडीचा जा त्रैराशिकादि
रीति त्या म०.

वगह, पु० सं० हुकर.

वराळी, स्त्री० ओपधोपयोगी एकपदार्थ आ-
हे.

वरिष्ठ, ३ लि० सं० विद्या, वय, इ० कानें जो श्रेष्ठ तो.

वरी, स्त्री० वरई प्रथमार्थी; २, अ० ग्रं० वर या अ-
व्ययार्थी.

वरीयान्, पु० सं० सत्तावीस योगांतीळ अठरा-
वा जो योग तो; २, श्रेष्ठ जो मनुष्य, प्रश्न, इ० नो,
परीळ, ३ लि० वरचा.

वरीस

वरचे

वरीस, वरीप, न० वर्षाब्दाचा अपभ्रंश.

वरीसरचंड्या, ३ लि० कों० शेतकी इ० कामाकरि-
तां वर्षाचे धोळीनें ठेविला जो चाकर तो

वरुण, पु० सं० जलाचा अधिपति एक दय आह.

वरू, स्त्री० दे० वरवहितायाचीं

वरून, अ० वरएतद्रव्ययावि जें अधिकरण ते-
वृत्त, किं० त्यानें धरून; ३० मादीवरून ग्वाळीं
उतरला; २, कांहीं एक समजण्याविषयीं, किं०
तत्पूर्वक कर्तव्याकर्तव्यादिकाविषयीं काणेक
अर्धातें प्रमाण साधन नवें करून धरून, उ० भी-
तुला शब्दावरून ओळखलें तृ सांशितन्या व-
रून गेलो.

वरेकज, स्त्री० विवाहोद्देशानें वगकडेस वधूचें, किं०
वधूकडेस वगचे संधान नेण्या आणण्याचा जो
व्यापार ती.

वरेकजा, ३ लि० कों० वरेकज करिता तो.

वराळा, पु० रावळा.

वरोळी, स्त्री० गेवळी.

वर्कडी, ३ लि० कों० वर्कस जा स्थळी पिकतो तें
स्थळ इ० तो.

वर्कस, पु० कों० नागळी, वरी, हरीक, इ० जें धान्य
तो.

वरर्व, पु० कागदाचे पानाचे बंदाचा जो अर्धाभाग
तो; २, सोनें इ० धातूचा भक्षणाद्यर्थ फारच वा-
रीक पानळ जो पत्रा करित असनात तो.

वरर्वळ, स्त्री० परीक्षार्थ सोनें, रुपें, चांसून पा-
हण्याचे उपयांगी खरखरीत एक दगड आ-
हे.

वरवीं

वरवी

वर्त

वरवी, ३लिं. द्वितीयाथक जो वरव तत्संबंधानें सं-
बद्ध जो लवंग, एलदोडा, इ. पदार्थ तो.

वर्ग, पु० मनुष्यादिपदार्थांचा जो समुदाय तो;
२, अकार, ककार, चकार, इ. कांचे पांच पांच
अक्षरांचे जो आठ समुदाय ते प्र०; ३, गुण्यां-
क आणि गुणकांक एकच कल्पून गुणलं असतां
जी अंकसंख्या होत्ये तां; ४, किती एक ग्रंथां-
नील जीं लहान लहान प्रकरणें त्या प्रत्येकांस
स०; ३० अमरकोशाचे पहिल्या कांडाचे दा-
दावर्ग आहेत; ५, ब्राह्मण शूद्रादि जाजाति
किं० कुलें तीं प्र०; ३० तुळी कोणवर्ग हो आ-
त्मी सोनार, तुळी हो कोणवर्ग आत्मी फ-
डके.

वर्गणी, स्त्री० समुदायावर समुदिनत्वं करून
प्राप्त झालें जें टणें, घेणें, इ. काहीं त्याची अवां-
नर व्यक्तीवर बसविताना जी वांटणी ती.

वर्गत, स्त्री० वर्गणी.

वर्गित, ३लिं० सं० जात्या वर्ग केला असा जो
अंकराशि तो.

वर्चस्व, न० वर्चस्व.

वर्चस्व, न० सं० विद्यादिगुणें करून किं० कां-
हीं एक अधिकारादि परत्वे करून कोणाए-
काकडे जें महत्त्व असतें तें.

वर्चस्वी, ३लिं० वर्चस्व आहे जा मध्ये असा जो
तो.

वर्चील, ३लिं० वरकड.

वर्ज, ३लिं० जा प्रकरणामध्ये जो घेऊन ये,
त्यणून सांगिलें तो त्यांत, किं० संकेतानें
काहीं

काहीं एक विवक्षिताबाहेर टाकिला तो.

वर्जणें, कोणक पदार्थ वर्ज होई असा करणें.

वर्जदिवस, पु० प्रयाणादि प्रसंगीं घातबाग-
स कोणी त्य०.

वर्जन, न० सं० वर्जण्याचा जो व्यापार तें.

वर्जवार, पु० वर्जदिवस.

वर्जित, ३लिं० सं० वर्जलेला जो तो.

वर्ज्य, ३लिं० सं० वर्जाचा योग्य जो पदार्थ तो.

वर्ण, पु० सं० ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र, त्याचा-
र जाति आणि श्वेत, पीत, नीलादि जे रंग
ते व अकारादिक जीं अक्षरें ती प्रत्येकीं; २,
वर्ण त्मणून एक गेग होत असतो त्यास त्य०

वर्णणूक, स्त्री० नावांजणूक.

वर्णणें, कोणकाचे गुणादिकांचें कथन करणें.

वर्णन, न० सं० वर्णण्याचा जो व्यापार तें; २, कोण-
काची जी स्तुति तें.

वर्णना, स्त्री० वर्णन.

वर्णनीय, ३लिं० जाचे गुणादिकांचें वर्णन करा-
यास योग्य असा जो पदार्थ तो.

वर्णनूक, स्त्री० वर्णणूक.

वर्णसंकर, पु० सं० ब्राह्मण क्षत्रियादि वर्णांचा
व्यभिचारादिकानीं झाला जो संकर तो.

वर्णसट, वर्णसट, स्त्री० श्रावणमास संबंधिनी
जी शुक्लपक्षांची षष्ठी ती.

वर्णी, पु० सं० ब्रह्मचारी.

वर्णोच्चार, पु० अकारादिवर्णांचा जो उच्चार
तो.

वर्तक, पु० को० ग्राम संबंधी पाटला माररणा
एक

વર્ત

એક ચતનદાર અધિકારી અસતો તો.
વર્તકી, સ્ત્રી. કોં. વર્તકાંચેં જેં કર્મ, કિં. અધિકારી.
વર્તણૂક, સ્ત્રી. વર્તણ્યાંચા જો સંપ્રદાય તી.
વર્તણેં, કોણેક રીતિ આશ્રયૂન તદનુસાર આવરત અસણેં; ૨, કાંહીંએક ગોષ્ઠ ઘડલી જાણેં; ૩, વટવૃક્ષારણીં વર્તલેં તેં સાંગેન; ૩, કોણે સ્થલીં કોણે વિદ્યમાન અસણે, યાચા પ્ર. પ્રા. પ્ર.
વર્તન, ન. સં. વર્તણ્યાંચા જો વ્યાપાર તેં.
વર્તમાન, ન. વાનમી; ૨, ૩ લિં. કોણેક કાલ દેશ, યા અધિકરણી આદેષણાંનેં વિશિષ્ટ જો તો; ૩, વિદ્યમાન કાલાંચેં વિ.
વર્તમાનકાલ, પ્ર. પ્રસ્તુતકાલ.
વર્તવળેં, પ્રહણ, સંક્રાંતિ દ્. કાંચેં ગણિતકરૂન તેં તેં નિશ્ચિન કરણેં.
વર્તાલા, પ્ર. એકા શિક્ષ્યાંચેં નાળેં સરાફ દ્. કાંસ દેઝન દુસર્યા શિક્ષ્યાંચેં નાળેં ઘેઝન ત્યાંચા જો વરચટાચેતો તો, કિં. વિવક્ષિત પ્રમાણાંનેં ધાન્યાદિ મોજૂન વર જો વાટવાચેતો તો; ૨, કોં. દેણે, પેણેં, દ્. વ્યવહારાંત જિકહીલ નિકહે દફેરફે હોઝન રાહતો જો નફા તો, અથવા તોરા આલા અસતાં જો પદર ભરાવા લાગતો તો.
વર્તિ, સ્ત્રી. સં. દીપાદિસંબંધી જી વાન તી.
વર્તી, ૩ લિં. કોણેક સ્થલીં વર્તતો તો તદ્વર્તી યાચા પ્ર. પ્રા. સમાસીં; ૩, અગ્રવર્તી, પુરોવર્તી, દ્.

વર્તુલ

વર્વ

વર્તુલ, ૩ લિં. સં. વાટોલા.
વર્દલ, સ્ત્રી. વર્દલ મથમર્થી; ૨, ન. વંજન.
વર્દાવર્દ, ૩ લિં. દેણેં, પેણેં, જમારચર્ચ, નફા, તોટા, દ્. કાંચી વરાંબરી ફાવયા જો ગા જિતમ્યા સતિતકા જો પદાર્થ, વ્યવહાર, દ્. તો.
વર્દાવર્દી, સ્ત્રી. કોણેક પદાર્થ, વ્યવહાર, દ્. કાંચા જો વર્દાવર્દપણા તી.
વર્ધક, ૩ લિં. સં. કાંહીંએકાંચેં વર્ધન કરણાગ જો તો.
વર્ધણેં, કોણેકાંનેં વર્ધન પાવણેં.
વર્ધન, ન. સં. કોણેક પદાર્થાદિકાંચેં પૂર્વાવસ્થેપેક્ષાં જેં આધિક્ય તેં; ૨, ૩ લિં. તેં આધિક્ય કરણારા જો તો; વિષવર્ધન, વીર્યવધન, બલવર્ધન, દ્. સમામ.
વર્ધમાન, ૩ લિં. સં. વૃદ્ધિદશાપન્ન જો તો.
વર્ધમાનપિંપડી, સ્ત્રી. પ્રથમદિવશીં એક ભાગ, દ્વિતીય દિવશીં દોન ભાગ, અગ્રા મકારેં કાંહીં દિવસ ચટવૃત્ત તરીચ ક્રમાનેં ઉતરીન આળાવી, અગ્રી ઔષધરૂપાંનેં સંવિતાત જી પિંપડી તી.
વર્ધાપન, ન. સં. વાટદીમ.
વર્ધાવળેં, કોં. કાંહીંએક કાર્યાર્થ પોરેં દ્. કાંસ રુલવિણેં.
વર્ધાવા, પ્ર. નવન્યા મુલીંચા ભાઝ ઘોડ્યાવર વસૂન સમારંભ પૂર્વક વરાસ આળાયાસાટીં જાત અસતો તો.
વર્ધિત, ૩ લિં. સં. વૃદ્ધિવિશિષ્ટ કેલા જો તો.
વર્વડળેં, વર્વાડળેં, દે. ઓરવાડળેં.

વર્વડા

वर्ष

वर्षडा, वर्षाडा, पु० दे० ओरवाडा.

वर्म, न० मर्म.

वर्मा, ३ लि० मर्मा.

वर्च, ३ लि० सं० श्रेष्ठ, परंतु द्विजवर्च, गुरुवर्च,
इ० समासी प्र०.

वर्षाळी, स्त्री० वराळी.

वर्ष, न० द्वादश मासात्मक जो काल तें: वर्षाचा
दिवस त्म० प्रतिवर्षी एकवार येतो असा जो
गणेश चतुर्थी, नारळीपुनव, वलिप्रतिपदा, इ०
सणाचा दिवस तो.

वर्षक्रतु, पु० श्रावण आणि भाद्रपद, एतन्मास
द्वयात्मक जो काल तो, किं० कर्क आणि मिह
या राशिचिंठायां सूर्य अमतां जो क्रतु तो.

वर्षघात, स्त्री० वर्षधात.

वर्षण, न० सं० वृष्टि.

वर्षणें, मघानें वृष्टि करणें; २, ला० कोणकावर
भाण, अग्नि, इ० कांची वृष्टि करणें.

वर्षधात, स्त्री० लोकांस इष्टानिष्ट फलदात्री व-
र्षरूप कालाची गति ती.

वर्षफल, न० वर्ष प्रतिपदेस या वर्षी अमुक शु-
भाशुभ होईल असें जें जोशी फल सांगत अ-
सतो तें.

वर्षप्रतिपदा, स्त्री० चैत्र शुक्ल प्रतिपदा.

वर्षर्तु, पु० वर्षक्रतु.

वर्षल, स्त्री० रा० वतन इ० कांचे उपभोगाचे पा-
ळाचें जें वर्ष ती.

वर्षसण, पु० विवाहास वर्ष भरनें त्या दिवशीं
जांवयास भोजनास बळावून सभारंभ
पूर्वक

वन्हा

पूर्वक सण कर्मान तो

वर्षाकाल, वर्षाकाल, पु० पर्जन्यकाल.

वर्षाचादिवस, पु० सणाचे दिवसास प्रसंग
वर्मान् त्म०.

वर्षादिसाचादिवस, पु० ग० वर्षाचा दिवस.

वर्षानवर्ष, अ० प्रतिवर्षी; २, अनेक वर्षात्मक
काल तें व्यावृत्त.

वर्षाव, पु० पर्जन्यादिकांची जी वृष्टि तो.

वर्षागन, न० सं० द्वात्यणादिकांचे उपजीवि-
क सादीं सर्कार इ० प्रतिवर्षी जें नियमानें
धन, द्रव्य, देन असता तें.

वर्षासन, न० वर्षागन शब्दाचा अपभ्रंश.

वर्षावर्ष, अ० वर्षानवर्ष.

वन्हा, पु० दे० गुळ्याचा रोधा निवाचा त्मणून ओ-
नाव याकरिता जो भृमीवर बाफाकरितान तो.

वन्हाड, न० वर आणि वधू यांचें होतें जें लग्न तें;
२, ला० मुंग्या इ० कांचा क्रमानें चालत अस-
तो जो समुदाय त्यास त्म०; ३ पु० एकंदश
आदि.

वन्हाडगोष्टी, स्त्री० कोणकाचें लग्न द्वांचें त्म-
णून तद्विषयीं उपयुक्त जा नाना प्रकारचा
अधिक उण्या गोष्टी त्या.

वन्हाडघर, न० लग्नघर.

वन्हाडणें, मुलगा आणि मुलगी या उभतां-
नीं विवाह संस्कार विविष्ट होणें; २, ला०
त्या विवाह सभारंभामध्ये वन्हाडी लोक
इ० कानी निमग्न होणें.

वन्हाडी, ३ लि० लग्नमध्ये नवरानवरी यां
कडील

वल

वल्हा

कडील जे सुहृत्संबंधी जन मिळतात ते प्रत्येकीं;
२, वल्हाडदेशासंबंधी जें कापड इ० तो, किं० लग्नोप-
योगी जें कापडचोपड इ० तो.

वल, न० स्त्री० दे० ओल प्रथमार्थी.

वलंडणें, दे० ओलांडणें.

वलंडा, पु० दे० ओलांडा.

वलद. मुसलमान इ० कांचें नाव लिहून संबं-
धार्थ त्याचे बापाचें नाव पुढें लिहायाचें असतां
मध्ये याचा योग होतो; उ० गुलामखान वल-
द या कुबखान; रामाजी पाटेल वलद गोमाजी
पाटेल.

वलय, न० सं० बांगडीचे आकाराचा जो कंकाणादि
पदार्थ नें.

वलवणें, दे० ओलवणें; २, वलावणें.

वलसर, ३ लि० दे० ओलसर.

वला, ३ लि० ओला.

वलाठी, स्त्री० वैलाठी.

वलांडणें, दे० ओलांडणें.

वलांडा, पु० दे० ओलांडा.

वलावणी, स्त्री० वलावण्याचा जो व्यापार ती.

वलावणें, वल्हीं हालवून गलबत चाले असें क-
रणें; २, ला० संसारादि खटलें युक्तियुक्तीनें
चालविणें.

वलावा, पु० ओलावा; २, को० मनुष्य समुदाय.

किं० गलबतांचा समुदाय विवक्षित स्थलीं
सुरक्षितपणें पोहोचवा लागून चोरासुपद्रव
निरसनार्थ कोणेक समर्थ अधिकाऱ्यापासून
शिपाई, रामोशी, गलबत, इ० रूप पाठबळ घे-
तात

नात तो आणि तन्निमित्त त्या अधिकाऱ्यास घा-
बें लागतें जें दय्य तो; ३, वलावणी.

वलें, न० गलबत चालवायास साधनभूत एका लां-
कडाचे दांड्यास फळीचा तुकडा लावून जो प-
दार्थ करित असतात तें; २, ला० पोहोचणें इ० प्रसं-
गीं हस्त पाद या शरीरावयवांसही आरोपा-
नें व्य०.

वलेता, ३ लि० दे० ओलेता.

वल्कल, न० सं० नेसायाकरितां जी वृक्षाची अंतर-
साल काढित असतात तें.

वल्ग, पु० वल्गाना, परंतु प्र० अनेक वचनांत.

वल्गाना, स्त्री० आंगीं सामर्थ्य नसतां अरे जा, तो का-
य समजला आहे, एका क्षणांत त्याचें मी पारि-
पत्य करीन इ० रूप जो भाषण प्रकार ती.

वल्ल, पु० सं० बाल.

वल्लद, वलद.

वल्लभ, पु० सं० भर्ता. किं० तत्सदृश जो परमप्रि-
य तो.

वल्लभा, स्त्री० सं० प्रियाया अर्थी.

वल्ही, स्त्री० लता; २, ३ लि० ला० स्वच्छंदानें वाग-
णारा जो मनुष्य तो.

वल्हवणें, वलावणें.

वल्हा, अ० दे० कोणेकानें कांहीं एक आरंभ जें
कार्य तें त्याणें त्वरेनें करावें लागून प्रेरकत्वेक
रून या अव्ययाचा प्रयोग होतो.

वल्हांडणें, ओलांडणें.

वल्हांडा, पु० ओलांडा.

वल्हाणी, स्त्री० दे० ओलाणें; २, वल्हमावरण
टेवा

वल्हा

वस

ठेवायाकरितां जीदोरी बांधिन असतात ती.

वल्हावा, पु० वल्हावा.

वल्हे, न० वल्हें.

वल्हेकरी, ३ लि० वल्हे मारण्याचे कामावर ठेवि-
ला असतो जी मनुष्य तो.

ववेंणें, दे० ओंवणें.

ववरा, पु० दे० ओवरा.

ववरी, स्त्री० दे० ओवरी.

ववेंळा, ३ लि० दे० ओंवळा.

वैवा, पु० दे० ओंवा.

ववांडा, पु० दे० ओवंडा.

ववाळणी, स्त्री० ओवाळणी.

ववाळणें, दे० ओंवाळणें.

ववी, स्त्री० दे० ओंवी.

वशा, ३ लि० आर्जव, संवाद्रव्य इ० द्वाग जी जाणें
अनुकूल केला तो त्यास.

वंशा, पु० सं० कुल; २, पुत्र, नातु, इ० रूप जी सं-
तति तो; ३, वेळ.

वंशांगन, ३ लि० सं० काणेकाम वशा झाला जी
तो त्यास.

वंशापात्र, न० वेळूचा पानळ बारीक कांबी करून
त्यांचें विणून करितात जें परडी, रोवळी, इ० पा-
त्र तें.

वंशलोचन, न० वेळूचे पोटीं पिठासारखा पांढ-
रा असा एक औषधोपयोगी पदार्थ उत्पन्न हो-
न असतो तें.

वशा, पु० दे० जप्तीवाला.

वशान्, अ० कांहीं एकांतें वशा होऊन; परंतु
देव

दैववशात्, कालवशात्, इ० सं० प्र०.

वंशावळ, स्त्री० बाप, आजा, पणजा, निपणजा
इ० जी वंशापरंपरा ती.

वंशाळकी, वंशाळगत, स्त्री० दे० ओशाळ-
गत.

वंशाळणें, दे० ओशाळणें.

वंशाळा, ३ लि० दे० ओशाळा.

वंशिला, पु० वशीला.

वंशी, ३ लि० इंद्रियें जांचे स्वाधीन आहंत तो;
जो जाला वशा त्या विपयीं तो.

वंशीकरण, न० कांणी आपल्यास वशा द्यावा
त्यणून जें मंत्रादि साधन करित असतात
तें.

वंशीला, पु० वग, २, दे० जाची वग जाला अस-
त्ये तो त्याचा.

वंशोट, ३ लि० न० ओंशोट

वंशोळी, स्त्री० कां० मंगला गोंरी इ० व्रतांचा व-
सा जीस असतो ती स्त्री.

वंश्य, ३ लि० वग; २, न० वधूवरें इ० कांचे गशी
चें जें आनुकूल्य तें.

वंशवी, स्त्री० कां० वसवी या अर्थी

वस, ३ लि० दे० ओंस.

वस, -कन, -कर, -दिशीं, वसशब्द होई अ-
सं ओरडून आंगावर येण्याचें वि०.

वसणें, काणेकस्थलीं काणेकानें राहणें; प०
मनीं वसनें स्वप्नीं दिस; २, ग्रामदेश इ० का-
नीं वसनीनें युक्त होणें; ३, स्त्रियांनीं मंगला
गोंरी इ० व्रतें आचरणें.

वसंत

वसं

वसा

वसंत, पु० सं० चैत्र आणि वैशाख हे दोन मास मिळून, कि० मीन मेघ ह्या दोन संक्रांति मिळून जो हिमासात्मक काल तो ; २, मालिनी वसंतास ही कोणी स्म० ; ३, गानोपयोगी एक राग आहे.

वसंतऋतु, पु० सं० वसंत संज्ञक जो ऋतु तो.
वसंतपंचमी, स्त्री० सं० माघमासातील शुक्लपक्षांची जी पंचमी ती.

वसंतपूजा, स्त्री० सं० वसंत ऋतून वसंत माघ वर्षावार्थ सभारंभपूर्वक जी ब्राह्मणांची पूजा करितात ती.

वसंतमाधव, पु० सं० वसंतऋतु संबंधिनी जी ललका ना.

वसन्ति, स्त्री० सं० ग्राम, देश, इ० कांहीं एक स्थळ ती मनुष्यादि विविध गृहादिकांची जी स्थिति ती. २, कांहीं एक स्थळी एक रात्रादिका ल जी स्थिति ती.

वसन, न० सं० चिरगूट.

वसनपूजा, स्त्री० वसंतपूजाशब्दाचा अपभ्रंश.

वसरणें, दे० ओसरणें.

वसरी, स्त्री० दे० ओसरी.

वसला, पु० को० फाडून घे अशी जा वस्त्राविषयी विवक्षा आहे, त्याचा जो कोणेकानें फाडून केला तुकडा तो, परंतु उड, कर, इ० किती एक धातूंचे योगीं अनेक वचनांत संकुचित प्र० होता.

वसलात, वसलाद, स्त्री० रा० जा मूळपुरुषापासून

पासून उत्पन्न झालेला जो वंश विस्तार ती त्याची त्या वंशामध्ये सर्वांनीं आंगलेच असावे, कि० वाईट असावे असें सर्व व्यक्तींवर एक गुण अस्याविषयीं नियामक जो त्या वंशाचा सामान्य स्वभाव असतो ती.

वसली, पु० वसूल कराय करितां ठेविताना जो शिपाई तो.

वसल्या, पु० को० वसली.

वसवस, अ० वसकन.

वसवसणें, क्रोधादिकारणानें कोणेकानें वसवसशब्द पुरःसर कोणेचा आंगापर ओरडणें

वसवसा, पु० प्रा० दरदरा द्वितीयार्थी.

वसवसाँ, अ० वसकन.

वसवा, पु० दे० सावट.

वसवी, स्त्री० को० कायना, मुसळ, इ० कांस जी मांडळ वसवीत असतात ती.

वसवें, न० रा० मुसळ इ० कांस जें लाव्हांडावें वलय घालितात तें.

वसहान, स्त्री० वसाहत.

वसा, पु० मंगलागोरी इ० किती एक व्रतांचा कोणी धरितात जो नियम तो ; २, स्त्री० शरीरांतील एक धातु आहे.

वंसा, पु० वसा प्रथमार्थी.

वसाड, अलि० दे० ओसाड.

वसाडी, स्त्री० दे० ओसाडी.

वसात, स्त्री० वसति प्रथमार्थी ; २, ओसपडलेला जो गांव इ० तो पुनः वसविण्याचा जो व्यापार

वसा

वस्तु

पार ती.

वसाहत, स्त्री० वसान.

वसाळी, स्त्री० वशोळी.

वसु, पु० कुला इ० कांवर हाग देऊन सोडित अस-
नात जो गोहरा तो; २, स्वर्गी एक देवतागण आ-

हे, त्यांतील जा आठ देवता त्या म०; ३, न० द्रव्य,

वसुंधरा, स्त्री० सं० पृथ्वी.

वसुधा, स्त्री० वसुंधरा.

वसुबारस, स्त्री० गोवत्सहादशी.

वसुमती, स्त्री० पृथ्वी.

वसुसर्ग, पु० वृषोत्सर्ग शब्दाचा अपभ्रंश.

वसू, न० गाड्याचें चाक, नांगराचा फाळ, सुसळ,
इ० कांचा तोंडाकडल्या प्रदेशीं मोठ्या मांडळीचे
आकाराचा जो पदार्थ संयुक्त करितात ते.

वसूल, पु० सर्कार, किं० सावकार लोक इ० कांस कु-
ळानीं क्षेत्रक्रणादि संबंधी देय जें द्रव्य तो किं०
त्यां पासून आले जें द्रव्य तो; २, कूळ इ० कांक-
डील द्रव्याचा जो उगावा तो.

वसूलदार, पु० वसूल्या.

वसूलबाकी, स्त्री० वसूल घेणें, घालणें, बाकी का-
टणें, इ० जो व्यापार ती.

वसूलवासूल, पु० वसूल इ० करण्याचा जो व्यापा-
र आणि त्याणें लब्ध जें द्रव्य तो.

वसूली, ३ लिं० लागवड चांगली असल्यामुळे व-
सूल पावया जोगा जो गांव, शेेत, इ० तो; २, पु०
वसली.

वसूल्या, पु० वसूल्या.

वस्त, स्त्री० सुवर्णादिकांचा जो अलंकार ती; २,

जिन्नस

जिन्नस अशा रूपानें विवक्षित जो पदार्थ ती.

वस्तभाव, स्त्री० अलंकारादि पदार्थ समुदाय ती.

वस्तरा, पु० वस्त्रा.

वस्तवानी, स्त्री० वस्तभाव.

वस्ता, ३ लिं० ओसाड नव्हे असा जो ग्रामादितो.

वस्ताद, ३ लिं० जा विद्याकळादि गुणामध्यें जो
पुरा तो त्या मध्यें; २, तें विद्यादि शिकविणारा
जो तो, परंतु गान, नृत्य, तालीम, कुस्ती, अ-
शाकलांचा जो शिक्षक त्या विषयांचे म०; ३,
ला० जो जाचा दमन कर्ता तो त्याचा.

वस्तादगिरी, स्त्री० वस्तादाचें जें कर्म ती.

वस्तादी, ३ लिं० वस्तादापासून प्राप्त झाली अ-
शी गानादि विद्या तो.

वस्ति, स्त्री० नाभीचे खालचा आणि उपस्थाचे
वरचा जो भाग ती.

वस्ती, स्त्री० वसतीचा अपभ्रंश.

वस्तु, न० स्त्री० यच्चयावत् जे पदार्थ ते म०.

वस्तुकथन, न० कांहीं एक अर्थाचें वास्तविक
रूपानें जें कथन तें.

वस्तुगत्या, अ० परमार्थतः किं० विचारानें पा-
हतां.

वस्तुतः, अ० वस्तुगत्या.

वस्तुशक्ति, स्त्री० पदार्थ मात्राचा ठायीं कांहीं
असाधारण शक्ति जी ईश्वरें निर्मिली अ-
सत्ये ती.

वस्तुस्थितिकथन, न० सं० कोणेक वस्तूचें स्तु-
त्यर्थ, किं० निंदार्थ जें अर्थवादादि त्यातें न आ-
श्रयितां केवळ वास्तविक रूपानें जसें आहे
तसें

तसें जें कथन तें.

वस्तुस्वभाव, पु० वस्तुशक्ति.

वस्तूक, स्त्री० रा० लहान मुलांस प्रलोभनार्थ देता-
त जें खाऊ इ० पदार्थ ती.

वस्त्र, न० कापूस, रेचीम, लोहकर, इ० कांचे तंतू
विणून नेसणें, पांथरणें, इ० उपयोगी करितात
जो रचना विशेष तें; कोणेकास वस्त्रें होणें, त्य०
दिवाणगिरी इ० अधिकार प्राप्त होणें; अधिका-
रावरून दूर होणें, याचीं विपरीत लक्षणेनें प्र० क-
रितात; वस्त्रांतर होणें त्य० पहिलें नेसलेलें वस्त्र
सोडून दुसरें वस्त्र नेसणें, त्य० वस्त्रा आड जग ना-
गवें.

वस्त्रपात्र, न० वस्त्र, भांडें कुडें इ० तें.

वस्त्रमावरण, न० वस्त्र, उपवस्त्र, इ० तें.

वस्त्रा, पु० मस्तकादिकांवरचे केंस काढायाचे उपयो-
गी एक लोहाचें शस्त्र आहे तो; २, ला० कडकडीत
जो विहाम् त्यास किं० निस्पृहपणें बोलणारा जो
मनुष्य, किं० तत्संबंधी भाषण, जिद्दा, इ० त्यांस
आरोपानें त्य०.

वहट, पु० दे० ओहोट.

वहटी, स्त्री० दे० ओहोटी.

वहटणें, दे० ओहोटणें.

वहडणें, दे० ओढणें.

वहन, न० वाहन प्रथमाधी.

वहमा, पु० मत्पक्ष अनुभव नसतां केवळ हेतु दर्श-
नावरून पाणें अमुक कर्मकेलें असेल, यापा-
शीं अमुक द्रव्य असेल, इ० रूप कोणेकाविषयीं
कोणेकाचे मनांत झाला असतो जो निश्चय तो,

वहळ

वहळ, पु० दे० ओहोळ.

वहादूळ, स्त्री० वावटळ.

वहाडणें, वाटणें.

वहाण, स्त्री० नद्यादिकांच्या वेगविशिष्ट जो प्रवाह
ती; २, चालतांना पाचास कंटकादिन लागावें
त्यणून जी चर्माची पादुका केली असत्ये जिला
बोटें अडकवायास व टांचेस बांधावयास इ० अ-
नेक चर्माचे बंद संबद्ध केले असतात ती.

वहाणी, स्त्री० वहाण प्रथमाधी.

वहावट, ३ लिं० न० रा० आंतील मृत्तिकांश नद्या-
दिकांचा जलप्रवाहानें धुपून गेलेला आहे जी-
चा अशी जी शेतजमीन तो.

वहावटळ, स्त्री० वहाण प्रथमाधी.

वहावण, स्त्री० वहाण प्रथमाधी.

वहावणें, जलादि प्रवाहांत पडलेल्या पदार्थांनें
त्या प्रवाहा बरोबर जाणें; २, पाचाचाधार स्थित
जो घृतादि पातळ पदार्थ त्याणें प्रवाहरूपें करून
त्या पाचाचाधारापासून निघून जाणें, पक्षीं त्या
पाचादिकांसही कर्तृता; ३, ला० भाषणादि व्यव-
हारीं कोणेकानें घसरणें; केलेली मसळत, इ० व-
हावणें, इ० स्थलीं फसणें.

वहावरा, ३ लिं० रा० कातविरुतीनें सुटून फार शि-
थिल झालेलें जें मनुष्यादिकांचें शरीर, किं० किं-
डीभाव नपावावयाजोगा अधिक पातळ झाले-
ला जो गूळ, चिखल, पीठ, इ० पदार्थ तो; २, ला०
भाषणादि व्यवहारीं वहावण्याचा स्वभाव जा-
चा असा जो मनुष्य, किं० त्याचें तें भाषणा-
दि तो; ३, तो केवळ वहावरा आहे, त्यास दर्वा-
रांत

रांत पाठळं नका.

बहाळ, पु० रा० पाणी बहावाचा ओ ओटा तो.

बहाळी, स्त्री० रा० लहान जो बहाळ ती; २, तेरड्यांत एक जाति आहे.

बहिनी, स्त्री० बडील भावाचे बायकोस धाकटे भाऊ सन्मानार्थ या नामानें व्यवहार करितात.

बहिवट, स्त्री० बहिवाट.

बहिवटणें, बहिवाटणें.

बहिवाट, स्त्री० संसार, जकात, दिवाणगिरी, राज्य, इ० जीं खटलीं तीं छेखने, कृषिकर्म, इ० तत्साधनीभूत व्यापारांनीं चालविण्याचा जो व्यापारती; उ० दिवाणगिरीची बहिवाट आत्मी करूं, आणि जकातीची बहिवाट ते करितील; २, शेत, वाडी, बतन, वृत्ति, बर्यालंकार, इ० जें उपभोग्यवस्तु त्यांत आपल्या भोग्य कोटींत वर्तविण्याचा व्यापारती; उ० शंभर वर्षें या वृत्तीची बहिवाट मीं करीत आलों; ३, देणें, घेणें, बोलणें, चालणें, इ० जा यथायोग्य किंवातद्वारा त्या त्या अर्थींच्या संबंध घडे असें जें त्या अर्थींशीं वर्तन ती; उ० तिकडेस आमची जाण्या येण्याची बहिवाट नाहीं मग ते कोवून आढळतील.

बहिवाटणें, कोणेक अर्थींत बहिवाटीनें विशिष्ट करणें; २, निभाषणें.

बही, स्त्री० बडल्याचे भोंवतीं उतरंडी रचाया करितां आणितात जो मडक्यांचा समुदाय ती; २, ओपडी, ३, कुपण.

बहीत, १ लि० दे० लागवड जी जमीन, शेत, इ० तो.

बहीवाडा

बहीवाडा, पु० बयवाडा.

बहू, स्त्री० सुनेस ल०; ल० बहू नाइली आणि वाफा शिंपळा.

बहूमाथ, स्त्री० दे० बधूची जी आई तीस विवाहसमारंभामध्ये ल०.

बळ, पु० मांड्या, कांखा, कान, यांचे संधि प्रदेशां. बट असें एक उठाणूं होत असतें तो; २, सूत्र, दोरी, इ० कांस जो पीळ असतो तो; ३, पु० स्त्री० यष्ट्यादिकृत प्रहारानें तदाकार जें शरीरादिकांवर चिन्ह उठतें तो ती; ४, इस्तपादापवयवांस वायुचे उपद्रवानें एक विलक्षण व्यथाविशेष उत्पन्न होत असतो तो ती; ५, स्त्री० ओळ.

बळई, स्त्री० दे० भूंस, गुळीं, इ० पदार्थ ठेवाया करितां जें आवृत स्थल करित असतात ती.

बळकटी, स्त्री० बिछाना, तट्या, आंथरी, पर्ण, इ० कांची करितात जी गुंडळी ती.

बळकंबणें, दे० ओळकंबणें.

बळकंबा, पु० दे० ओळकंबा.

बळरव, स्त्री० ओळरव

बळरवण, स्त्री० दे० रुपया इ० कांवर खुणें करितां जें चिन्ह करित असतात ती.

बळरवणें, ओळरवणें.

बळरवदेरव, स्त्री० ओळरवदेरव.

बळरवपाळरव, स्त्री० ओळरवपाळरव.

बळरवर, १ लि० पीळदार जो सूत्र, दोरी, इ० पदार्थ तो.

बळरवी, १ लि० ओळरवी.

बळरवीदेरवी, १ लि० ओळरवीदेरवी.

बळरवीपाळरवी, १ लि० ओळरवीपाळरवी.

बळपणें

वळघणें, रा० उच्चस्थत्वादि कारणासुळें कष्टसाध्य जो कोणेक अर्थ त्याचे लाभाविषयीं अतिशयित प्रयत्नानें त्याजवर झडून पडणें.

वळवण, स्त्री० गृहादिकांचे मूळपायाचे बाहेरला पागोळ्यांचे आंतील जो प्रदेश ती; २, दे० गृहादिकांचे पाख्याचा जो अग्र प्रदेश ती.

वळण, न० अक्षर, चित्र, शरीर, किं० तदवयव इ० पदार्थांचे आकारांचे भेदक जे लांबट, उभार, उंचवट, चापट, थपकट, इ० अनेक प्रकार ते प्रत्येकीं; २, संसारादि व्यवहारीं वर्तनाविषयीं लागली असले जी बरी वाईट रीति तें; ३, कोणेक मनुष्यादिकांशीं, किं० कोणेक स्थलीं चालत असतो जो देणें, घेणें, जाणें, येणें, इ० व्यवहार तद्वारा त्या मनुष्यादिकांची आणि आपली असले जी साहजिकपणें व्यवहार संबंधितातें; ४, मार्ग, कुपण, काठी, इ० कांचा सरळपणासुद्धून घुण्याकार आली असले जी त्यांस वक्तता तें; ५, नद्यादिकांचें पाणी विवक्षितस्थलीं व्यावसायीं बांधितात जें धरण तें; ६, ला० इष्टमाप्ति आणि अनिष्टनिरसन एतदुपयोगी दर्बोर इ० कांचे ठायीं बांधित असतात जें साधन तें; ७, पाण्याआधीं वळण बांधावें.

वळणदार, ३लि० चांगलें आहे वळण जावें असें जें अक्षरादितो.

वळणशुद्ध, ३लि० वळणदार.

वळणीस, अ० वळणीस.

वळणें, स्थितिमान्, किं० गतिमान् जो कोणेक मनुष्यादि अर्थ त्याचे स्थितीचा, किं० गतीचा कोणेक

णेक दिशेकडेस असतो जो रोंक तो तदितर दिशेकडेस होई असें त्या मनुष्यादिकानें फिरणें; २, कोणेक दिशेकडेस रोंक धरून चालले जे मनुष्य, गुरें, इ० त्यांस कोणेकानें विवक्षित इतर दिशेकडेस रोंक होई असें फिरविणें; ३, गुरें, घोळ्या, इ० गुरारवी इ० कानें चाराचास नेणें, आणणें, इ० व्यापारानें रक्षिणें; ४, अक्षर, चित्र, इ० कानें विवक्षित वळणानें विशिष्ट होणें; ५, अक्षरादिक वळणशुद्ध निघावाजोगें त्या व्यापारीं हस्तानें घटले जाणें; ६, पात्या, सूत्र, पेढवा, बुंदीचाळ्या, इ० तत्तत्कार्यसाधनभूत अवयवांनीं यथायोग्य व्यापारेंकरून ते ते झांप, होरा, सुंभ, लाहू, इ० पदार्थ सिद्ध होत असें करणें; ७, हस्तपादादिकांनीं वायूचा उपद्रवानें कांहीं एक विलक्षण व्यथा होत असले तद्विशिष्ट होणें; ८, कोणेकास कांहीं द्रव्यादि घाब्याचा प्रसंग असतां त्याजकडे जर कांहीं आपला ऐवज येणें आहे तर त्या ऐवजांत त्यास घाब्याचा जो ऐवज तो धरून घेणें.

वळता, ३लि० दे० दे, कर, पांचा योगीं प्र० अर्थ; कोणेकाचें घाब्याचें जें द्रव्यादि तें परतकरणें.

वळती, स्त्री० को० स्वतंत्रपणें इतस्ततः फिरणारे जे मनुष्य, पश्यादि त्यांचें पूर्वी संभावना नसतां कोणेक स्थलीं साहजिक होते जें आगमन ती; उ० दूध उघडें टाकून को मांजराचीजर कोणीकडून वळती आली तर रवाऊन जाईल; २, दे० सानामध्ये इतस्ततः गेलेलीं जीं गुरें तीं वळून आणण्याचा जो व्यापार ती, परंतु प्रायः गुरारवी गुरें

पारें खेळत असतां जाजवर बाब येतो त्याणें गुरें व-
ळावीं असा संकेत असतां १, जुगारांत बाजूने
किं.समोरचे दान धनी, किं.लग्ने यांच्या कांसां प-
डला असतां संकेतितानीं तें द्रव्य त्याचें बाबाफा-
सा पडला असतां त्यानीं तितकें घावें अशा संके-
तें मांडितात जें द्रव्य ती.

वळवणें, दे. ओळवणें.

वळेंबा, पु. ओळबा.

वळेंव, न.रा. अवडधोवड घडलेला असा शेताचा बा-
य, पाया, इ.कांसला बाबाचे उपयोगी जो मोठधोंडा तें.

वळवंजी, स्त्री.रा. गोमत्तपूत जो प्राणी त्यांत एक
जाति आहे, जीचे अंगास चिकट मळ असतो तो
भूम्यादिकांस लागला असतां रात्रोळकाकतो ती.

वळवट, न.शिवरीचे उपयोगी वळून करितात जो
रोटवे, शेवया, इ.पदार्थ तें.

वळवटा, पु. द्वितीयाथक जें वळण तो.

वळवटी, स्त्री. वळकटी.

वळवणी, न. वळवांचें जें पाणी तें; त्य. वळवणी आ-
ळें आणि तळवणी घेऊन गेलें.

वळवणें, किन्ता, स्वरडा, इ. गिरवणें; २, विळवणें
द्वितीयाथी.

वळवळ, स्त्री. सर्प, कांडू, इ. जे प्राणी त्यांचे अंगा-
स मोठी पडत असें जें चलन चलन ती; २, ला-
मनुष्यादिकांनी याकुडीहून त्याकुडीस वळावें.
त्या कुडीहून याकुडीस वळावें, ठोळावें, इ.रू-
प जें त्यांचें चलन चलन ती; ३, कोणेक विषयी-
ची अंतःकरणास लागले जी चढपट ती; ४, दु-
सऱ्याचा कोणेक व्यापार पाहणें इ. कारणांमुळे

अंतः

अंतःकरणाचे बाबी तें तें करावें, अन्यथा चैन पडून-
चे असा उत्पन्न होतो जो कांहीं विकारविशेष ती,
५, वळावळ.

वळवळणें, वळवळीनें युक्त होणें; २, कोणेकांहीं
एक करण्याविषयीं अत्युत्सुक होणें.

वळवा, स्त्री. को. उत्तरपर्जन्याचीं जीं पूर्वापासून
पुढलीं नक्षत्रें त्या.

वळवांचा पाऊस, पु. मेघांची गति पूर्वकडून पश्चि-
मेकडेस असून जो पाऊस पडतो तो.

वळविंच, वळविंज, स्त्री. मुंगीत एक भेद आहे.
वळसा, पु. मा. वेढा या अर्थी.

वळसावणें, मडकें इ. मृत्तिकापात्र निरद्वयेणें.

वळापिळा, पु. पिशाच संचारादि कारणांमुळे
आंग वळावें पिळावें इ.रूप जो व्यापार तो.

वळावळ, स्त्री.रा. कोणेक कर्माविषयीं त्रें हो-
ऊ, किं. वाईट होऊपण कसें करून एकदां ठोक-
र संपो असा जो कर्त्याचे अंतःकरणांत भाव उत्प-
न्न होत असतो ती.

वळी, स्त्री. घोडें, इ.कांचे पांढीस खोगीर इ. नळा-
गावें लपणून त्याचे स्वाळीं घाळावया करितां उ-
शी सारिखे दोन अवयव एकत्रांशून करितात जो
पदार्थ विशेष ती; २, वळकटी.

वळींव, ३लि. वळून सिद्ध केला जो सूत्रादिपदार्थ
तो; २, जास विशेष पीळ आहे असा जो दोर इ-
पदार्थ तो; ३, आदींव पटलेलें असें जें शरीर
इ.तो; ४, दे. पु. वळवांचा पाऊस.

वळू, पु. घोड्या काढवाया करितां निरुक्त के-
ला असतो जो घोडा तो.

वळें

वळें

वळें, न. बोटांत याळावयाकरितां सरासरी घडून जोडया
 व आकाराचें सुवर्णादिकांचें भूषण करितात तें.
 वळ्या, पु. रा. शंखासारखें अस्थिरूप एक प्राण्यंग आहे
 वळ्हुई, स्त्री. दे. वळई.
 वक्ष, न. सं. वक्षस्थल.
 वक्षस्थल, न. सं. उरस्थल.
 वक्षोज, न. सं. स्तन.
 वाईसा, ३ लिं. थोडासा.
 वाईच, ३ लिं. ईषन्मात्र.
 वाईट, ३ लिं. विषक्षित जे गुण असावे ते जा मध्ये
 नाहींत, आणि अविवक्षित जे गुण नसावे ते जा
 मध्ये आहेत, असा जो पदार्थ तो.
 वाईटबरा, ३ लिं. बरा वाईट.
 वाईटवांकडा, ३ लिं. दे. वाईट इ. तो.
 वाईटवाणा, वाईटवाणी, ३ लिं. दे. वाईट अशा
 रूपानें जाणा यद्द होतो तो.
 वाईटसाईट, ३ लिं. वाईट इ. तो.
 वाईन, न. कों. कांडावयाचें जें उरवळ तें.
 वाईल, पु. न. अवेळ.
 वाउगा, ३ लिं. ग्रं. वावगा.
 वाकू, स्त्री. सं. वाणी प्रथमार्थी.
 वाँक, स्त्री. स्त्रियांचें बाहु भूषण आहे; २, न. र-
 हाट, गाडा, इ. कांचे वक्र जे अवयवविशेष अ-
 सतात ते प्रत्येकीं; ३, पु. न. पदार्थ, भाषण, इ.
 कांचे ठाणीं जी वक्रता असत्ये तो तें; ४, पु. को-
 णेकाचा कोणेकाशीं असतो जो विरुद्ध भावतो.
 वाक, पु. ताग, आंबाडी, चाचाल, इ. कांचा लंगादि
 संबंधी काढित असतात जो तंतु समुदाय तो.

वांकड

वाक

वाँकडकोँका, ३ लिं. रा. वांकडमुसका द्वितीयाधी.
 वाँकडणें, पंडी लागल्यामुळें कांकडणें.
 वाँकडमुसका, ३ लिं. वांकडें आहे मुसकें जाचें
 असा जो पदार्थ तो; २, ला. वांकडातिकडा जो
 काळादि पदार्थ तो.
 वाँकडा, ३ लिं. विशेषणार्थक जो उजू त्याचा प्रति-
 पक्षी तो; कोणेकाचें कोणेकाशीं वांकडें पडणें,
 असणें, इ. स्थलीं त्याचा त्याचा विरुद्ध भाव पड-
 णें, असणें, किं. त्या परस्परांनीं विरोधी असणें,
 कोणेकाचें वांकडें पाऊल पडणें; ४, त्याचे हातून
 कदाचित् परदारा गमनादि एखादें दुष्कर्म घ-
 डणें.
 वाँकडातिकडा, ३ लिं. वांकडा इ. तो.
 वाँकडीत्येस, स्त्री. संकेतानें चिंचेचा वृक्षास त्य.
 वाँकण, न. मार्ग, नदी, काष्ठ, इ. पदार्थांस धनुष्याका-
 र असत्ये जी वक्रता तें.
 वाँकणें, वृक्ष, शरीर, इ. पदार्थांनीं वक्रता विशिष्ट हो-
 णें; २, मनुष्यादिकानें औद्धत्य सोडून नम्रहाणें.
 वाकती, स्त्री. रा. येांगडी, पोतर, इ. वस्थांची पडीकरू-
 न नीचे पोटीं दाणे इ. प्यावयाकरितां करितात जो
 पात्ररूप अवकाश ती.
 वाँकनिशी, स्त्री. वांकनिसाचें जें कर्म, किं. अ-
 धिकार ती.
 वाँकनीस, पु. श्रीमंत लोकांचे घरीं पाकाकडेस
 जो मुख्य अधिकारी नियमित केला असतो
 तो.
 वाकब, ३ लिं. माहित द्वितीय तृतीयाधी.
 वाकबगार, ३ लिं. माहितगार.

वाकब

वाकबगारी, स्त्री. माहितगारी.

वाकबदार, ३. किं. माहितगार.

वाँकस, न. तासणी खणून जें सुताराचें आऊ-
न तें.

वाँकसाळ, स्त्री. रा. भातांत एक जाति आहे.

वाकळ, स्त्री. गोदडी; २. फाटकें जें वस्त्र त्यास
निदेंनें त्य.

वाका, पु. सर्कार, पंच, इ. कांस निवेदनीय जें
स्वस्व व्यवहार संबंधी इत्यंभूत वर्तमान तो.

वाँकाड, वाँकाण, न. वांकण.

वाँकाळा, पु. को. रहाटास वांकाची नष्ट, किं.
नह आली असतां नस्थानीं दोरीनें जो बंध
बांधितान तो.

वाँकी, स्त्री. दे. वांक खणून जें भूषण ती.

वाँकीत्येस, स्त्री. वांकडीत्येस.

वाँकुडणें, वांकडणें.

वाँकुडा, ३. किं. पं. वांकडा.

वाकुदणें, रा. मनस्वीपणें नाचणें, उडणें, हंसणें.
इ. व्यापारी वर्तणें.

वाँकुल्या, स्त्री. कोणेकानें स्वजावें खणून त्या-
चे पुढें हात नाचविणें, किं. वेडीं वांकडीं तोंडें
विचकणें अथवा त्याचा कांहीं वांकडें चालणें
नोत्रें बोलणें, इ. रूप जा खोडी असतील त्यां-
ची अनुकृति करणें. इ. जा चेष्टा त्या.

वाकेनिवीस, पु. राजा कचेरीस वसल्यानंतर त्या-
चे मुखांतून जीं वाक्यें निघतात तीं सर्व लिहून
ठेवारीं खणून त्याविषयींचा जो अधिकारी अ-
सतो तो.

वाँकेरी

वाँकेरी, स्त्री. एक औषधी झाड आहे.

वाँकोल्या, स्त्री. वांकुल्या.

वाक्कापल्य, न. सं. भाषणाविषयीं कोणेकाचे आ-
गीं असत्ये जी चपळता तें.

वाक्यारुष्य, न. सं. कोणेकानें उद्देशून जें शिरी,
गाढी, इ. रूप दुर्भाषण तें.

वाक्य, न. सं. एकाक्रियेशीं क्रियाकारक भावादि
संबंधानें अव्यत होणारीं जीं अनेक पदे त्यांचा
जो त्या क्रियापदानें विशिष्टसमुदाय तें; २. धर्म-
शास्त्रादिसंबंधी शास्त्रार्थबद्द जो गणपद्यात्म-
क पदसमुदाय तें; वाक्यपट्टि, वाक्यरचना,
इ. स. जाणवे.

वाक्यार्थ, पु. वाक्यनिष्ठ पदांपासून निष्पन्न हो-
तो जो विशिष्टवाक्याचा अर्थतो.

वाक्यालंकार, पु. जेतेकिं नाहीं, जे आहे ते आप-
त्या, इ. शब्दांचा अर्थ तात्पर्याबाधून जो कोणेका-
चे भाषणामध्ये केवल वाक्य शोभार्थ प्रयोग
असतो तो.

वाक्सरणि, स्त्री. सं. अस्वलितपणें तरेनें चाल-
त्य असतो जो वाणीचा प्रवाह ती.

वाक्सिद्धि, स्त्री. सं. वाणीतून जीं अक्षरें निघता-
त तीं स्वरीं होत असावीं एतद्विषयीं कोणेकास
सिद्धि असत्ये ती.

वाक्स्तंभ, पु. गहिंवर इ. कारणासुद्धें भाषण व्य-
वहारीं वाणीचा जो कुडी भाव होतो तो.

वारव, पु. वाक.

वारवंडी, स्त्री. एक औषधी लता आहे; २. पाषा-
ळ, अननास, यांचा जो वाख ती.

वारव

वारवबट, स्त्री० दे० वारवाची जी बट ती.
 वारखल, स्त्री० कों० क्षुधा इ० कारणानें पोटासफ
 डसे जी खळी ती.
 वारखलणें, मनुष्यादिकानें वारख्यानें युक्त होणें.
 वारखा, पु० मोडशी, इगबण, पोदसूळ, इ० रोगा-
 नीं प्रकृतावस्था पालटून जी कांहीं विकृति हो-
 ले तो.
 वारवाणणी, स्त्री० नावांजणी.
 वारवाणणें, नावांजणें.
 वारवाळणें, दे० वारखलणें.
 वाग, स्त्री० जाणें, येणें, बसणें, उठणें; इ० व्यापारा-
 नीं मग्यापारपणें जें कोणेकाचें कोणेकस्थलीं
 वर्तन ती.
 वाँग, पु० सोनें, रुपें, इ० कांस मोरभूत, शिंसें, इ०
 कांथा संबंध असल्यामुळें त्यांजवर ओ काळा
 डाग मास्ति तो; २, मनुष्याचे सुखादिपदेशीं
 जन्मतांच असतो, किं० कालांतरानें उठतो ओ
 काळसर डाग तो; ३, येनील वांग तर फेडतील
 पांग; ४, धातुमय पात्रादिकांवर जे हातोड्याचे
 ठोके असतात ते मलेकीं.
 वागटी, स्त्री० मत्स्यांत एकजाति आहे.
 वागंणूक, स्त्री० वाग; २, कोणेकस्थलीं कोणे-
 कांनें वागवून घेतल्यामुळें जी कोणेकाची नांद-
 णूक ती.
 वागणें, कोणेक मनुष्यादिकामें गृहादिस्थलरूप,
 किं० राज्यकारभार इ० व्यवहाररूप जें अधिकर-
 ण त्याचेठायीं निजणें, बसणें, उठणें, हिंडणें, बो-
 लणें, चालणें, लिहिणें, इ० यथायोग्य स्वसव्या-

पार करीत वर्तन असणें; २, अंतःकरणांत का-
 म क्रोधादि, किं० कोणेक बरी वाईट गोष्ट, किं०
 जनांत कोणेक धर्म, किं० चाल इ० अर्थीनीं तत्त्व-
 दधिकरणीं वर्तन असणें. हा सर्व पहिल्या लक्ष-
 णाचाच मपंच; ३, तुम्ही सांगितलें तें माझे म-
 नांत वागतें आहे विसरलों नाहीं; आपले हात
 पाय वागताहेत तों दुसऱ्यास काम सांगून ये.
 वागवारस; स्त्री० गोवत्सद्वादशी.
 वागवणें, गर्भ, ओझें, इ० कांते त्यांचा भासंभाळू-
 न वाहणें; मृत्यु, अधमर्ण, इ० कांस वागवून घे-
 णें, त्यांच्यापासून कार्यादिकांत कांहीं अंतरप-
 डलें असतां त्याविषयीं क्षमाकरून निभावणी
 होई असें संभाळून घेणें.
 वाँगी, स्त्री० एक झाड आहे
 वाँगींभात, पु० वांगीं, मसाला, इ० द्रव्यें आंन घालून
 जो भात करितात तो.
 वागुन्या, स्त्री० कों० जें वस्त्र फाटून घे अशी निवक्षा
 आहे, तें फाटून त्याचा झाल्या जा विंध्या त्या; ३,
 पर्वां तुगती नवी साडी घेतली तिचा इतक्यांत
 पोरीनें वागुन्या करून टाकल्या.
 वाँगे, न० वांगीचें जें फल तें.
 वाग्दत्त, ३लि० वाचादत्त.
 वाग्दान, न० वाग्निश्रव्य.
 वाग्निश्रव्य, पु० मी आपली मुलगी तुमचे मु-
 लास देतो आणि तुमची मुलगी आपल्या मु-
 लास कर्तो एतन्निश्रव्य प्रधान एक विवाहांग
 कर्म आहे.
 वाग्वाण, पु० दुसऱ्याचें अंतःकरणास वाणासा-

वाग्मी

वाघू

रिखें भेदणारें जें वचन त्यास त्य०.

वाग्मी, ३लि० सं० भाषण व्यापारा विषयीं जो परमपदुतो.

वाग्बहुरी, वाग्बह्नी, वाग्विलासिनी, स्त्री० प्र० सरस्वती त्पणून जीदेवता तीस त्य०.

वाघ, पु० आरंण्यक एक प्रबल पशु आहे; २, ला० शूर, विद्यादिगुणानें जो प्रखर त्यास त्य० त्या राज्यांत वाघ आणि मेंढी एकत्र पाणी पिता-आहेत, एथें राजाचे प्रभावानें परस्पर जे शत्रु त्यांचानें मर्माप असतांही एकमेकांचें वांकडें करून नाहीं असा अर्थ.

वाघचवडा, पु० उगणूरूप एक रोग आह् जो प्रा० तळहानास होत असतो.

वाघट, न० रा० लहान जानीचा जो वाघ तें.

वाघंटी, स्त्री० दे० एक लता आहे.

वाघंटें, न० वाघंटीचें जें फल तें.

वाघनख, न० वाघाचें नख जें सुवर्णानें संबद्ध करून मूलांस भूषण करीत असतात तें.

वाघबीळ, न० रा० वाघानें रडावयाचें जें पर्वतादिकांस बीळ असतें तें.

वाघमाया, ३लि० वाघास मारलें आहे जाणें असा जो शिपाई इ० त्यास त्य०; २, रा० हरीक, लागरी सुपारी, इ० जे किती एक पदार्थ त्यांचे लागरेपणाचा अनिश्चय वर्णायाचा असता त्यास त्य०.

वाघमेंढी, स्त्री० किती एक खड्यांस वाघ अशी संज्ञा ठेवितात आणि किती एकांस मेंढी अशी संज्ञा ठेवितात अशी संकेताचा बुदबळां सा रिरवा

रिरवा एक खेळ आहे, प्रा० अनेक व० प्र०.

वाघर, स्त्री० दे० आरंण्यक जे हरिणादि पशु त्यांस धरायाचे उपयोगी जें जाल असतें ती.

वाघरू, न० वाघास निदेने त्य०.

वाघवें, न० कोणेक स्थळीं व्याघ्रकृत उपद्रवाचा जो कांहीं काल अनिश्चय होतो तें; २, ला० चोरादि कृत उपद्रवाचें जें कोणेक स्थळीं बाहुल्य असतें त्यासही जाणें, येणें, इ० प्रसंगीं त्य०.

वाघळ, स्त्री० दे० वाघूळ.

वाघा, पु० वा० वाघ्या.

वाघांटी, स्त्री० वाघंटी.

वाघांटें, न० वाघंटें.

वाघावें, न० वाघवें.

वाघी, स्त्री० भंडार ठेवाया करितां वाघ्यलोक व्याघ्रचर्माची जी पिशाची करितात ती; २, व्याघ्र-सुरवाचे चिन्हानें युक्त असून खरेणें चालणारी अशी एक नौका असत्ये ती; ३, पिंजळ्यांरंगाचे वस्त्राची आणि वरकाळे पट्टे अंशी व्याघ्रचर्मासारखी जी घोड्यास भुरकी करितात ती; ४, लांकूड तासत्ये समर्थी आश्रयार्थ त्याज-खाळीं घालायासाठीं जो लांकडाचा तुकडा घेतात त्यास त्य०.

वाघीकवडी, स्त्री० कवडींत एक भेद आहे, जीचा वर्ण व्याघ्रचर्मासारखा असतो ती.

वाघीतंबारवू, स्त्री० व्याघ्रचर्मा सारखा रंग असून जीचें पान दळदार असतें अशी एक प्रकारची तंबारवू आहे.

वाघूळ, न० वडवाघूळ.

वाघंटी

वाघ

वाज

वाघेंटी, स्त्री० कां वापेंटी.

वाघेंटे, न० वाघें.

वाघोबा, पु० समयविशेषी वाघ आणि वाघ्या वां-
स त्या०.

वाघ्या, पु० एक खंडोबाचा भक्त आहे जो गळ्यांत
भंडाराची वाघी घालून देवाचे नावावर भिक्षा मा-
गत असतो.

वाङ्मियम, पु० सं० काणिक कर्मांत अमुक काल पर्यंत
वाळून ये असा धर्माना जो नियम तो.

वाङ्मिश्रय, पु० वाग्निश्रय.

वाचक, ३ लि० जा अर्थांत शक्तीने बोधविनो जा श-
ब्द तो त्या अर्थाचा; २, पुराणादि ग्रंथ वाचणारा
जो पुरुष तो.

वाचणी, स्त्री० पाटीवर लिहिलेलीं अक्षरे वाच-
ण्याचा जो व्यापार ती, सांग, शिक, इ० धा० प्रा० प्र०.

वाचणें, लिहिलेला ग्रंथ, अक्षरं, इ० पाहून ती त्या
प्रमाणें उच्चारणें.

वांचणें, जमणें.

वाचनिक, ३ लि० सं० आर्थिकार्थसिद्ध, जापकमि-
द्ध, असा नंद साक्षान वचनानेंच प्रतिपादित अ-
सा जो विधिनिषेध इ० रूप काणिक अर्थ तो.

वाचस्पति, पु० सं० बृहस्पति.

वाचा, स्त्री० वाक्; २, रा० अवसरणी; नुझीवाचा सा-
खरेने भरो, एथें नुझे तोंड साखरेने भरो, असा अ-
र्थ; वाचाविद्यलणें, त्या० काणिक कार्यार्थ शब्दख-
रचणें; वाचाफोडणें, त्या० काणिकांत उद्देशून हा
मंरल, याचें निसंतान होऊ, इ० अभद्र शब्दोच्चा-
र करणें.

वाचादत्त

वाचादत्त, ३ लि० वाचने काणिकास दिव्हा जो अर्थ
तो.

वाचाल, ३ लि० असबोजकपणें मनस्वी भाषण क-
रण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वाचाशक्ति, स्त्री० पुस्तकादि अस्वलिनपणें त्व-
रें वाचावें अशी जी काणिकाचे वाणीचे शक्ती
शक्ति असत्य ती; २, कां० वाचालपणा; ३, तु० ग्री
अमळसें तोंड आटपून धरीत जा भारीवाचाशक्ति
करूनको.

वाचाळ, ३ लि० वाचालशब्दाचा अपभ्रंश.

वाचिक, ३ लि० सं० वाणीचे व्यापारानें घडले जें पात-
क पुण्यादि तो.

वाची, ३ लि० वाचक प्रथमाथी परंतु प्रा० समासी
प्र०; ३, शुक्ल, कृष्ण, इ० शब्द कदाचिन् गुणवा-
ची होतात, कदाचिन् गुणवाची ही.

वांचून, अ० जा अर्थाचा राहित्यकरून, नथं त्या वां-
चून असा प्र०; ३, रुपयं घेतुल्या वांचून जाऊन-
को.

वाच्य, ३ लि० सं० जें पद उच्चारिलें असतां जा अ-
र्थाचा बोध होतो तो अर्थ त्या पदाचा; २, न० कां०
वाच्यता या अर्थी.

वाच्यना, स्त्री० कांही एक गुप्त गोष्टीची जी मसिद्दि
ती.

वाच्यवाचकभाव, पु० सं० वाच्य अर्थाचा आणि
वाचक शब्दाचा असतो जो परस्पर संबंध तो.

वांच्छा, स्त्री० सं० इच्छा.

वांच्छिणें, इच्छिणें.

वाजणें, वाद्यादिकानें शब्द युक्त होणें; २, वा० कां०

ही

वाज

वाट

हीं एक गुप्त गोष्ट मसिद्धतेस येणें; ३, रा० काढी, वांसा, इ० भारपडणें, इ० कारणा मुळें केवळ हिभाग न होतां ईश्वर भय्य होणें; त्याजबरोबर सारादिवस तोंड वाजवांचें लागतें इ० स्थलीं तोंडानें बहुत बोलवां लागणें असा अर्थ; वाजते दोळानें येणें, जाणें, इ० स्थलीं अपराधादि निरसन करून, अथवा कोणास नमिनां जाणें, येणें, इ० अर्थ होता; थंडी, हीं वत्ताजणें, त्या० लागणें.

वाजणें गाजणें, को० पर्जन्यानें विद्युत्, स्फुरण, गर्जना, इ० चिन्हांनें विशिष्ट होणें; २, ला० गुप्तगोष्ट मसिद्ध होणें.

वाजतगाजत, अ० वाद्य, गर्जना, प्रधान समारंभांनें जाणें, येणें, मिरवणें, इ० कांचें वि०.

वाजंत्र, न० मंगल कार्यादिकांचा ठायीं वाजवायाचा सुर, मनई, एतत्प्रधान जो वाद्यांचा जोड त्यांनील जी वाद्ये ती म०.

वाजंत्री, उ० वाजंत्र वाजवून त्याजवर उपजीविका करिता तो.

वाजपुत्री, वाजपूस, स्त्री० को० विचारपूस.

वाजबमिती, स्त्री० कांहीं एक व्यवहारपूर्वी होऊन गेला आणि त्याचा कागद पत्र करवावा असतां जा मितीचा व्यवहार झाला ती जी मांडितान मिती ती.

वाजवी, ३ लि० वाजवी.

वाजवी, ३ लि० वाद्य.

वाजावाजवी, ३ लि० को० वाजवी.

वाजी, उ० सं० घोडा.

वाजीबमिती, स्त्री० वाजबमिती.

वांझ

वांझ, स्त्री० वंध्या; १, उ० जीवें विद्यापासून अपत्यासमि होत नाही असा जो पुरुष तो; त्या० वांझसकान बोलू कशाळा.

वांझखडा, उ० पोरन्यांचें त्याणून ओपध पेत असतान त्यास त्या०.

वांझट, ३ लि० वांझा.

वांझटोळी, स्त्री० रा० वांझस निंदेनें त्या०.

वांझा, ३ लि० वंध्य प्रथमार्थी; २, जा पुण्याचा फळरूप परिणाम होत नाही असें जें तोंडली, दाडकी, इ० कांचें पुष्प नें; ३, आंत असाचाचा जो गर, दाणे, कण, इ० रूप अंश तद्वहिन जें फल, शेंग, धान्य, इ० तो; ४, जा मध्यें गर, दाणे, फारच थोडे असा जो फणस, शेंग, इ० तो.

वांझा, उ० वांघा.

वांझीपुनव, वांझीपूर्णिमा, स्त्री० पोथीपूर्णिमा.

वांझोटा, वांझोडा, ३ लि० वंध्य प्रथमार्थी; २, उ० वांझ जो पुरुष तो.

वांझोटी, स्त्री० वांझ जी स्त्री ती.

वाट, स्त्री० मार्ग; रा० वाटवावरणें, त्या० जा कामाचे उद्देशे कोठें गेला तेथून तें काम न होतां हलपटाखाणें; २, कांहीं एक गोष्टीची होत्ये जी गतिनीस मसंगविशेषी त्या०; उ० यापंचादवीची काय वाट होईल ती पाहूं आतां; कोणेंकद्रव्यादि पदार्थाची वाटलागणें, त्या० विन्हे वाटलीवणें; कोणेंक मात्त झालेली, अडचण संकट इ० कांची वाट करणें, त्या० तनद्विषयींचे निर्वाहाचा उपाय करणें; कोणेंकानें कोणेंकाची वाट पाहणें, त्या० मार्गप्रतीक्षा करणें; वाटमारणें त्या० वाटेनें जाणारा जो मनुष्य, जिनस, इ०

ता

तो विवक्षितस्थलीं न जाऊं देतां मन्वेमध्ये लुटून घेणें; कांहीं एक वाटेवर पडणें, य० फुकाचें लागणें, निषेधविषयीं प्र०.

वाटकाढू, वाटकाढ्या, पु० वाटाड्या.

वाटकोळ, अ० बहुनवेळपर्यंत; बसणें, वाटपाहणें, इ० कांचें कि०; २, पु० बहुन जो वेळ तो.

वाटरवर्ची, स्त्री० वाटेत स्वर्चकरायाकरितां घेनात जें द्रव्य ती.

वाटरवोळ, अ० पु० वाटकोळ.

वाटगा, पु० वाडगा.

वाटचा, अ० कां० वारचा.

वाटचाचोर, वाटेचाचोर, पु० अमुक वस्तूची अमुक प्रमाणक किंमत भलता कोणी एकदेईल असें बोलायाचे प्रसंगीं त्या भलत्या कोणास त्या उ० या पागोट्याचें दाह्यारूपयें वाटचाचोर देखीत देईल.

वाटचावाटसरू, वाटेचावाटसरू, पु० जा स्थलींचा, कि० जा व्यवहाराचा जास संबंध नाही आणि माहितगारीही नाही असा जो कोणी वाटेनें जात असतो त्यास तेथें त्या०.

वाटण, न० वाटायाकरितां घेतलें जें द्रव्य तें; २, वाटण्यानें होतो जो त्या पदार्थावर संस्कार तें.

वाटणा, पु० वाटाणा.

वाटणी, स्त्री० कांहीं द्रव्यादि पदार्थ वाटण्याचा जो व्यापार ती; २, त्या व्यापारानें झाले जें पृथक् पृथक् विभागते प्र०.

वाटणीपत्र, न० कां० कोणेक पदार्थाचे वाटणीचा पुढें मागें विवाद न पडावा इत्याद्यर्थ तद्विषयींचें जें

जें पत्र करित असतात तें.

वांटणें, द्रव्यादिरूप कोणेक अर्थाचे अनेक विभाग अनेक विभाग्यांशीं संबद्ध होत अशा प्रकारें तो अर्थ विभक्त करणें, कि० कोणेक अर्थ अंशतः अंशतः अनेक विभाग्यांशीं संबद्ध करणें; उ० ही जागा वांटलेली आहे; बात्यणास दक्षणा वांटली.

वाटणें, पाटा इ० कांवर कांहीं पदार्थ घालून तो बरवटा इ० कांचे फिरविण्यानें विवक्षानुरूप बारीक करणें; २, ला० कोणेक गोष्टीचा निर्णय द्यावा त्याणून ती गोष्ट अनेकांनीं मिळून विचारपूर्वक घोंडणें; त्या० वे० याचें वाटलें आणि संवाशाचें मुंडलें कोणास समजत नाही; ३, कोणेक अर्थ हा बरा, हा वाईट, हा होईल, हा जाईल, हा असुक, इ० कोणेकरूपें करून मनोवृत्तीनें घेतला जाणें; उ० आज पाऊस पडेलसा वाटतो; या रंगाचें पागोटें मला भागलें वाटतें; ४, हें म्या करावें, यास हें द्यावें, अमुक स्थलीं जावें, इत्याद्याकारक कोणेक गोष्ट द्रव्या विषय होणें; उ० संसार सोडवासें वाटतें; मला काशीस जावें में वाटतें.

वाटतीट, स्त्री० जी मध्यें खडतरपणा, व्याघ्र, चोरादिभय, इ० अनेक शंका संभावना आहे अशी अनेक प्रकारची देशांतरादिकांस जावयाची जी वाट ती, प्रथमांत प्रयोग प्रा० नाही; उ० वांटतिटेनें संभाळून जा.

वांटप, न० रा० वांटणी प्रथमार्थी.

वांटपपत्र, न० रा० वांटणीपत्र.

वाटपाडू, श्लि० मांगीतील रहदारी बंद द्यावा अजोगें कोणेकास मागवें, लुटावें, असें कर्म करणारा

णारा जो तो.

वाटपाड्या, ३ लिं. वाटपाडू.

वाटपिठाचा, ३ लिं. रा. डाळ, तांदूळ, इ. भिजवून,
वाटून त्याचा करिनाम जो बडा, उंडा, इ. तो.

वाटमार्गी, पु. वाटसरू.

वाटमाव्या, ३ लिं. वाटपाडू.

वाटवणी, स्त्री. वाटवण्याचा जो व्यापार ती; २. न.
संकेतानें सूत्रास न्द्य.

वाटवणें, ग. गर्गानें अतिक्रान्त होत चालले जे देश,
काल, इ. त्यांचे पूर्वापार भागामध्ये अवधित्वेक-
रून मानिलेला जो पर्वत, पर्व, इ. कांहीं त्यांत अ-
निक्रान्त करणें; ३. ही खांदरी वाटवली न्द्यणजे मुं-
बई दिसू लागेल.

वाटवा, पु. सराफ इ. कांची द्रव्यादि देवायाची आ-
कारविशेषाची एक पिठाची आढे.

वाटशेक, अ. रा. या शेंवटापासून त्या शेंवटपर्यंत
सगळ्या वाटेतें व्यापून वृक्षादिकांचे असणें, कांहीं
एक सांडत जाणें, इ. कांचे वि.

वाटसरू, वाटसारू, वाटसुरू, वाटसूर, पु.
स्वकीय गृहादिस्थलापासून निघून देशांत रास,
किं. ग्रामांत रास जावयास मार्गी लागला आहे
जो तो, अनंकवचनी नष्टसर्कीही प्रयोग होता.

वाँटा, पु. एका पदार्थाचे जे अनेक अंश ते प्र.

वाटाडी, वाटाड्या, पु. मार्ग दाखवायासाठी वंग-
वर जो कोणी माहितगार येत असताना तो.

वाटाणा, पु. एक हिंदल धान्य आहे. कोणेकाम वा-
टाण्याची अक्षत देणें, किं. लावणें, त्य. त्याणें वा-
र्षिलेल्या अर्थाविषयी स्पष्ट नाहीत त्यापून सांग-
णें.

वाटांदुळा, वाटांदूळ, पु. को. सडीक तांदुळामध्ये मो-
ठी जाडजी कणी निघलेली तो.

वाटारणें, वटारणें

वाटावाट, स्त्री. कोणक गोष्टीनील नाखर्यार्थ समजा
वा इ. कारणार्थ अनेक शंका तर्कादिपुर्वक घाबरा
ळून जी चौकशी ती.

वाटिका, स्त्री. सं. कुलझाडे इ. कांचा जो वाग ती;
वृक्षवाटिका, पुष्पवाटिका, इ. समास.

वाटी, स्त्री. रूपे इ. धातूचे नरोटीचे आकाराचे जे पात्र
असतें ती; २. नारळ मधोमध फोडिल्या असतां जी
दोन अर्धे होताना तीं प्र.; ३. गुडच्या वरचे जे घट्ट
अस्थितें; ४. सं. वाटिका.

वाँटेकरी, पु. विभागी.

वाँटेदार, वाँटेलदार, पु. विभागी.

वाँटेली, पु. विभागी.

वाटोळा, ३ लिं. मध्यकेंद्रापासून सभोंबताल्यापरि-
धाशीं अंतर सारखें असतें अशा आकाराच्या जो
दगड, स्थल, इ. पदार्थ तो, किं. तो त्याचा आकार,
२. लांबट असून गोल असा काठी, नळ, कांडें, इ.
जो पदार्थ तो; कोणेकाचे वाटोळे होणें, त्य. नाश
व्ययादि होऊन कांहीं राहिलें नाही अशी अव-
स्था होणें.

वाटोळागोटा, वाटोळाघोंडा, पु. भाषणादि व्य-
वहारीं दुसरा पगीं धरून त्यानेल तर सांपडायाचा
नाहीं असा पंजाबी जो मनुष्य त्यास त्य.

वाँठ, स्त्री. महिषजातीय जें स्त्रपत्य ती.

वाँठरू, न. को. बांदीसच निदेनें, किं. लघुत्ववर्णन
प्रसंगीं

वाढी

वाढ

प्रसंगीं ल्य०.

वाँठी, न०.कों०.तृणादिकानें धान्यादिपदार्थांचा बांधिनात जो मुडा तें.

वाँठीचापिता, पु०.कों०.संकेतानें मूर्खास ल्य०.

वाँठयें, न०.कों०.वांठी.

वाढ, न०.रा०.वाढें

वाढकर, पु०.कों०.वाडीचा वतनदार जो पनी तो.

वाढकुलें, न०.कों०.आवाढ.

वाढगा, पु०.मोठी जी धानुमय वाढी तो.

वाढुणें, न०.दे०.वाढकुलें.

वाढुणें, रा०.वाढणें प्रथमार्थी.

वाढप, न०.रा०.वाढप.

वाडया, पु०.रा०.सुताराचे नावापुढें प्रतिष्ठार्थ याचा प्रयोग करितात.

वाडवळ, पु०.हिंदूंत एक जाति आहे.

वाडा, पु०.श्रीमंत लोकांचें जें मोठें घर तो; राजवाडा सकारवाडा, इ०.स०.; २, एका गांवाचे पोटी जे अनेक पाडे असता ते प्रत्येकीं; या अर्थीं देऊळवाडा, ब्राह्मणवाडा, गोळवाडा, इ०.स०.; ३, आंत कांहीं माल सांठवून ठेवावा, किं०.कांहीं कारखाना ठेवावा इत्यादर्थ मभांवने वांमे इ०.पुरूत आवृत्त केले असनें जें स्थळ तो; ४, गुरें, शेळ्या, मेंढ्या, इ०.बांधावयाकरितां जें वेगळें घर केले असनें तो.

वाडी, स्त्री०.कों०.बागायती जमीनीचे आबारादिरूप सीमाचिह्नांनीं जें अनेक विभाग केले असता ते प्रत्येकीं ती; २, मूळगांवाचे शेजारीं शेत भात इ०.कांचे सोईनें गृहादिवांधून जी वसति होसे ती त्या गांवची; ३, रा०.मिश्राचादिकांस घाबयाकरितां

करितां थोडकेंसें अन्य वाडून सिद्ध करितानां जें पाव ती.

वाढ, स्त्री०.पु०.मनुष्यादिकांचे शरीराची उत्पन्नझाल्यापासून तारुण्य येई तो उत्तरेनर होत बालली असले जी वृद्धि ती तो; २, स्त्री०.जा धान्यदद्यादिपदार्थांचें संख्या प्रमाण निर्णीत असनें तें धान्यादि पुनः मोजिलें मापिलें असतां मापाचा कमीपणा इ०.कारणानें पहिल्यापेक्षां कांहीं अंशानें होतें जें आधिक्य ती, किं०.नो अंश ती; ३, वाढी प्रथमार्थी; ४, न०.वाढें; ५, न०.स्त्री०.कों०.अंडुर यावयाचा डोळा जास असतो असा जो कोनफळाचा अवयव तें ती.

वाढण, न०.पात्रादिकांवर परिवेषण करावयासाठीं चेतलें जें भाकर, भात, इ०.दद्यतें, किं०.तें परिवेषण करण्याचा जो व्यापार तें; २, हाणवलीस भोजनार्थ सोयरे धायरे, किं०.शेजारी पाजारी यांजकडून पकानादि अन्य विशिष्ट जें पात्र येतें तें; ३, अन्यत्र जाऊन भोजन करवाकरितां अन्य वाढलें जें कोणकास पात्र देनात तें.

वाढणी, स्त्री०.दे०.भात इ०.वाढायाचे उपयोगी परडांचे आकाराचें धानुमय एक पात्र आहे.

वाढणें, भक्ष्य भोज्यादिपदार्थ भोजन करवाचे पात्रांत घालणें, पक्षीं त्या भोजन पात्रासही कर्मता, भिक्षा, तेळ, पाणी, इ०.पदार्थ झोळी, समई, पान पात्र, इ०.कांत घालणें या अर्थीं ही कृत्त प्रयोग करितात; २, कोणेक अर्थानें पूर्व प्रमाणापेक्षां अधिक प्रमाण विशिष्ट होणें, किं०.विवक्षितप्रमाणाशीं तुल्यता होऊन कांहीं अतिरिक्त होणें;

३० जसें जसें बब वाढते तसें तसें ज्ञान वाढते; वा-
जारांतून मणभरदाणे आणले ते घरचे मापाने
मोजले तो दोन पायल्या वाढले; ३, युडाचर्थ को-
णेकानें स्वाधिष्ठिन स्थान सोडून प्रतिपक्ष्याचे
अंगावर जावयाकरितां पुढें होणें; ४, काजळ, कुंकू,
धान्य, इ० पदार्थांविषयीं संपलें हा शब्द अभद्र अ-
सें मानून त्या अर्थां वा धातूंचा प्रयोग प्रा० स्त्रि-
याकरितान; ५, कोणेकानें आंगां पिशाचादि वा-
रें संचरल्यामुळे मान, हात, इ० शरीरावयव थर-
थर हालत अशा चेष्टांनीं विशिष्ट होणें. पक्षां त्या
पिशाचादिकांस कर्तृता; ६, न० वाढण दितीया-
र्थी.

वाढता, ३ लि० वाढत्या अंगाचा; ७, वाढत्या चुड्याची
जी बांगडी तिचें वि०.

वाढता चुडा, ३० रा० कांसागपासून बांगड्या भरि-
ल्या असतां बोलीपक्षां अधिक जी एक बांगडी
कांसार मरीत असतो तो.

वाढती, स्त्री० रा० मुलांस जी उचकी लागत्ये तीस
मंगलार्थ द्य०.

वाढते अंगाचा, वाढत्या अंगाचा, ३ लि० अंग
कांहीं वाढलें असतांही उपयोगी पडावा न घणून
अंगापक्षां कांहीं मोठा केला असतो जो आंगर-
खा, चोळा, इ० तो.

वाढदिवस, वाढदीस, ३० मनुष्य जन्मला त्याण-
जे वर्ष होई तो पर्यंत प्रतिमासीं जन्म तिथीस नं-
तर प्रतिवर्षीं जन्म तिथीस स्तंभ पूजनादि पूर्वक
करायाचें एक संस्कारकर्म आहे तो.

वाढप, न० वाढण प्रथमार्थी.

वाढपी

वाढपी, ३० अन्नादि परिवेषण करणारा जो मनुष्य
तो.

वाढलें, न० को० वाढण दितीया तृतीयार्थी.

वाढवणें, स्त्रियांचें सौभाग्य भूषण जें बांगडी, मंग-
ळसूत्र, इ० त्यांचें फोडणें, कि० तोडणें.

वाढवा, ३० वाढ दितीया र्थी.

वाढवीस, ३० वाढदिवस.

वाढवेळ, ३० अ० दे० वाढकोळ.

वाढा, ३० गोमहिष्यादिकांचा संततिरूप जो विस्तार
तो.

वाढावा, ३० वाढवा

वाढाळ, वाढाळू, ३ लि० संपदायापक्षां थोडक्या
वयांत अधिक वाढण्याचा स्वभाव जाचा असा जो
मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० तो.

वाढी, स्त्री० मावकारापामून आपले गरजेस्तब धा-
न्यादि कर्ज घेतलें असतां त्या बद्दल व्याजाचे म्हा-
नी मूळ द्रव्यापक्षां अधिक जें धान्यादि बोलीप्रमा-
ण पावें लागनें ती; २, दे० कडी, वरण, इ० पानळ प-
दार्थ इ० वाढायाचे उपयोगी आकार विशेषाचे
मृत्तिकेचें पात्र आहे, प्रा० शूद्रभाषावृत्ति.

वाढीदिढी, स्त्री० वाढीचे बोलीनें कोणी करितो जो
व्यवहार ती

वाढें, न० खावयाचे उपयोगी नदें असा जो उंसाचा
त्रोंड्याकडील भाग तें.

वाढोळ, ३० अ० वाढकोळ.

वाण, न० व्रतायंगत्येंकरून नारिकेलादि फलें, कि०
सौभाग्य द्रव्यें, कि० पक्षानें इ० द्रव्यें वस्त्रादिकां-
चे पात्रांत घालून वाटण्यास, कि० सुवासिनीस
जें

वाण

जें दनात तें; २, पु० न० शरीर, वस्त्र, इ० संबंधीं जो काळा, पिवळा, इ० वर्ण तो तें; ३, अ० टवळ्याचे दोजो गीं बांधला पोंवळा वाण नाहीं पण गुण लागला; ३, स्त्री० संसारादिकांन कोणेक पदार्थाची जी न्यूनता ती; ४, अ० मिठाची केली वाण आणि छेंण-चाला पडली वाण. इतरत्र प्रा० निषेधविषयीं प्रा० वाणक, न० सं० वाण प्रथमार्थी.
वाणका, ३लि० धडवतीचे उपयोगी टिकाऊ जें धोत्र-जोडा, पासोडी, इ० वस्त्र तो.
वाणकूट, वाणगट, न० पु० वाणगंड.
वाणगंड, पु० न० वाण्यास निंटेनें त्या.
वाणगी, स्त्री० वानगी.
वाणजिन्नस, पु० वाणसवदा.
वाणणें, ग्रं० वर्णणें.
वाणवसा, वाणवेसा, पु० नियमाने स्थिती ईश्वर प्रीत्यर्थ व्रतादिकर्म करितात तो.
वाणसवदा, पु० हिंग, जिरूं, मिरूं, तूप, गूळ, इ० जो वाण्याचे दुकानावरील जिन्नस तो.
वाणा, पु० वस्त्राचें आडवें जें सूत तो.
वाणाताणा, पु० वस्त्राचा आडवा उभा जो तंतुंसमुदाय तो.
वाणिज्य, न० सं० उदीम व्यापाररूप जें कर्म तें.
वाणी, स्त्री० शब्दाचे उच्चारस साधनभूत जिह्वानिष्ठ शक्तिविशेषात्मक जें कर्मेन्द्रिय, किं० तदधिष्ठात्री जी देवता ती, किं० निजपासून उत्पन्न होतो जो वर्णात्मक शब्दसमुदाय ती; २, पु० हिंदूत एक जाति आहे; ३, हिंग, जिरूं, मिरूं, गूळ, इ० जिन्नस विकणारा जो दुकानदार तो; ४, अ० कोणेक अर्थी

शीं

वाता

शीं सदृश होई असें होणें, असणें, इ० कांयें वि०;
उ० वेड्यावाणी काय बोलतास.
वाणीउदमी, पु० वाणीतांबोळी इ०.
वाणीबकाल, पु० वाणीउदमी.
वात, स्त्री० दिवालावणें, इत्याद्यर्थ कापूस, सूत, वस्त्र, याचा पीळ घालून जो तंतु साशिरा पदार्थ करितात ती, फुलवात, वेडवात, इ० स०; २, केवळ कोपवें अतएव बारीक जें पडवळ, शोगव्याची शेंग, इ० कांसत्य०;
३, गळबताचें औजार गुंडाळून जी लांबट गुडळी करितात ती; ४, रा० समईस जीं वाती लावायाचीं घरे असतात तीं स०; ५, पु० सं० वायु; आमवात, धनुर्वीत, इ० स०.
वांत, स्त्री० वांनिशब्दाचा अपभ्रंश.
वातज्वर, पु० वात प्रधान जो ज्वर तो.
वातट, वातड, ३लि० जाचे आंगीं खुसखुशीतपणा इ० नाही, अतएव तुटतां तुटत नाही, असा जो भाकर, पोळी, फणसपोळी, इ० पदार्थ तो; २, ला० दुसऱ्यानें कितीही धिक्कारिलें, निषेधिलें, असतांही अवमाननमानितां, त्याशीं न तुटतां, निर्लज्जपणें भाषणादि व्यवहार करण्याचा स्वभाव जाचा तो मनुष्य, किं० त्याचें नदनुरूप जें भाषण तो.
वातबद्ध, ३लि० बहुतकरून पोटा फुगावें, मलशुद्धि साफ होऊं नये मेदोवृद्धीनें स्थूलता यावी, इ० रूप वातविकृति विशिष्ट जें शरीर, किं० त्याची प्रकृति तो.
वातविध्वंस, पु० वातनाशक एकरसायन आहे.
वाता, पु० को० कवाडाचे फळीस जीं कुसें असतात तीं स०.

वाताहन

वाता

वादी

वाताहत, वाताहत, स्त्री० जमलेला जो संसार, व्यवहार, कोज, गांव, इत्यांचे अवयव लुटणे, नागवणे, वाऱ्याने उडणे, पळणे, मगणे, इ० कारणाने चढोंकडे झाल्यामुळे होतो जो त्या संसारादिकांचा विध्वंस ती.

वांनि, स्त्री० भविलेल्या पदार्थांचे पिनक्षोभादि निमित्ताने जें सुखाकडून उलटें बहिःपन्न होतें ती; २, निणेकडून पडतें जें तें अन्नादि ती.

वानूल, वानूळ, ३ लि० वानबड; २, जाचे भक्षणांने पोटा फुगावे इ० वान विरुद्धि होत्ये असा जो पावटा, हरभरा, उडीद, देवडांगर, पोपचा, इ० पदार्थ तो.

वातेरें, न० वाती करायाचे उपयोगी जो वस्त्राचा तुकडा असतो ते; २, ला० केवळ झिरझिरीत जीर्ण झाले जें वस्त्र त्यास त्या; ३, दे० वाता.

वात्या, पु० वाता.

वात्येरें, न० को० वातेरें तृतीया र्था वांचून.

वात्रड, ३ लि० दे० वातर.

वात्सल्य, न० सं० वत्सलत्व.

वाथंग, पु० दे० वाथंग.

वाथंग्या, ३ लि० वाथंग्या.

वाथ्या, पु० दे० कुटणे याचा योगी प्र०; अर्थ, जांत कांहीं लाभ नाही, आणि रसही नाही, उगीच कंटाळा मात्र येणार, असा भाषण व्यापार करणे.

वाद, पु० कोणेक विषयाविषयी उभयतां परस्पर विप्रतिपन्न होऊन स्वस्वपक्ष स्थापनाविषयी बाग्यापाराने करितात जें भांडण तो; २, कोणेक अर्थाचे निर्णयाद्यर्थ परस्परांचे जें प्रभोन्नरादिरूप भाषण तो; ३, अमुक गोष्ट अमुक काली होणार, कि० अमुकानें अमुक कर्म केलें, कि० अमुक गोष्ट अमुक प्रकारची

कारची आहे, इ० रूप कोणेक अर्थाविषयी लोकांमध्ये चालला असतो जो भाषण व्यवहार तो; ३, त्या लढाईत त्याणें नरवार मारली असा वाद लोकांत आहे आणि तुळी खणता तो पळाला; ४, को० वहाणेस जा अनेक वाद्या असताना त्या प्रत्येकी.

वादग्रस्त, ३ लि० सं० जा वृत्त्यादि विषयांविषयी वादिप्रतिवादी यांचा तंदा आहे, तो वृत्त्यादिविषय.

वादणा, पु० रा० वाधणा.

वादन, न० सं० वाद्यादि वाजविण्याचा जो व्यापार तो.

वादप्रतिवाद, पु० एकानें पूर्वपक्ष करावा. एकानेस माधान करावे, एतद्रूप परस्परांचा चालतो जो भाषण व्यापार तो.

वांदर, पु० वानरशब्दाचा अपभ्रंश.

वांदरखट, न० वानरखट.

वांदरनेल, न० वानरनेल.

वादविवाद, पु० वादप्रतिवाद.

वादळ, न० वृक्षमोडाचे, गळबते बुडावी, घेरेंपडावी. धुरळा उडावा, इ० अनर्थ हावयाजोगा होतो जो वायूचा अतिशय ते.

वादळणें, को० कोणेकाने क्रोधावेशादिकारणामुळे आपल्याला, दुसऱ्याला, शिबीगाळ इ० करीत एकसारखें मनस्वी बडबडणें.

वादा, पु० को० गोमहिष्यादिपशूंस लाळयावी, पाय धरावे, इ० रूप विरुद्धाची जी धामयेत्ये तो.

वादित, ३ लि० सं० वादन केले जावे तो वाद्यादिक.

वादी, स्त्री० बंधाना उपयोगी दाळासारखा लांबट जो चर्माचा तुकडा ती; २, पु० कोणेक अर्थाविषयी

वादी

षयीं विप्रतिपन्न होऊन वादकरणारे जे उभयतां ते प्रत्येकीं; ३, अग्रवादी; ४, कांहीं एक निमित्त कल्पून वाद सांगण्याचा स्वभाव जाचा तो, किं० वाद सांगण्याविषयीं जो कुत्राल तो; ५, वादानें जो अर्थ सिद्ध करण्याविषयीं अभिमान धरिला आहे जाणें तो तद्वादी; ७, द्वैतवादी, अद्वैतवादी, कर्मवादी, स्वभाववादी, इ० समासी प्र०.

वादे, न० कां० वादा.

वाद्य, न० वाजवाद्याचे उपधांगी जो मृदंग, वीणा, सनई, नगारा, इ० पदार्थ ते प्रत्येकीं; चर्मवाद्य, तंतुवाद्य, रणवाद्य, मंगलवाद्य, इ० समास, वाद्यघोष इ० समास०.

वाद्या, पु० वादी द्वितीयाधी

वाधंग, पु० दे० गेली गनली अशी जी कांहीं एक गोष्ट तिजविषयीं तूं असेंच कां केलेंस असेंच कां बोललास इ० रूप कोणेकास पुनः पुनः बोलण्याचा व्यापार तो.

वाधंग्या, ३ लि० वाधंग लावण्याचा स्वभाव जाचा तो.

वाधणा, पु० अवधणा.

वांधा, पु० देवें, वेणें, इ० व्यवहारीं उलगाडा न होतां राहले जी वादविषयिता तो.

वाधी, स्त्री० दे० वादी प्रथमाधी.

वान्, ३ लि० जो अर्थ आहे जास, किं० जाचा ठावीं तो नवान्; ७ भाग्यवान्, देववान्, धूमवान्, हिमवान्, इ०.

वान, पु० वाण द्वितीयाधी.

वानगी, स्त्री० जा पदार्थाची परीक्षा व्हावून होत्ये त्या विशिष्ट पदार्थाची परीक्षा करायाकरितां त्यांतून घेतात

वान

घेतात जो थोडा अंश ती; २, हुंगून, ऐकून जा विषयांची परीक्षा होत्ये असे जे अंतर, गुलाब, गाणें, इ० विषय तद्विषयींही प्र० होतो; ३, जकातदार इ० कांस उदमीलोक तसेंच जाचा मळा, बाग, इ० आपण खंडानें केला आहे, त्या धन्यास ते माझी इ० जकात, सारा, यां शिवाय ऐन जिनसाचा बोली प्रमाणें देजात जो अंश ती.

वानणें, प्र० वाणणें.

वानप्रस्थ, पु० गृहस्थाश्रम सोडून अरण्यांत जाऊन तपकरावें असा एक आश्रम आहे. त्यांत जो विद्यमान तो.

वानर, पु० न० प्रा० झाडावर राहणारा असा काळ्या तोंडाचा एक पशु आहे.

वानरखट, न० वानराचे शरीरास क्षत पडलें अमतां अनेक वानर मिळून तें विचकून पाहूं लागताना तेणें करून तें मनस्वी मोठें होतें तद्दत् पूर्वी अव्य असतां अनेकानीं आंन चिबडाचिबड केल्यामुळे अधिकारस्थेस पावले जें दुखणें, कांहीं व्यावहारीक, संकट, इ० त्यास त्य०.

वानरतेल, न० कोणेक प्रबळाचा आश्रय इ० कारणानें आपणास मी सर्वोद्भूत अकुतोभय सुखी असें मानून निश्चिंतपणें राहिलेला जो कोणी त्याचें कांहीं कारणामुळे एकाएकीं सर्वोद्भूत निरुद्ध व्हावया जोगें मोठें जें कांहीं होतें पारिपत्य त्यास त्य०.

वानरक्षत, न० वानरखट.

वानवा, पु० स्त्री० कांहीं एक गोष्टी विषयीं होईलच, किं० नाहींच होणार, इ० एकरूपें करून निश्चय न होवां असतें जें द्वै विध्य तो ती; ७ आमचे जाण्याचे

ण्याचें ठरलें नाहीं, अजून वानवाच आहे; २, त्याद्वे-
ध्याचा निरास होऊन होय, किं० नाहीं असा कोणेक
गोष्टीविषयीं एकरूपतेचा जो निश्चय तो ती; ३, तो
देतो कीं नाहीं याचा संशय ठेवून का काय ती वानवा
करून था; ३, वर्णशूक.

वाना, पु० को० काढा, चूर्ण, इत्याद्युपयोगी जे सुंठ, मिरी,
पिंपळी इत्याद्यनेक पदार्थ ते प्र०.

वाप, स्त्री० रा० धान्यपेरल्यानें रुझून आलेले जें शेत ती.
परंतु तें शेत कोवळें आहे तों पर्यंत प्रयोग.

वापरणें, वस्त्र, शस्त्र, पात्रादिपदार्थ पांघरणें, तोडणें,
धान्यादि सांठवणें, इ० जो तनद्योग्य व्यापार त्याचे
ठायीं लावणें; २, वागणें प्रथमार्थी.

वापसा, पु० दे० पर्जन्यकालीं कांहींकाल पाऊस उघड
ल्यामुळे शेतांचे पेरें झावयास जी त्या कालावर
योग्यता येते तो.

वापा, पु० रा० वाफा.

वापी, स्त्री० सं० विहीर; २, रा० मेथी, कोथिंबीर, इ० का-
चा लहान जो वाफा ती.

वाफ, स्त्री० अग्नि, सूर्यकिरण, इ० तेज; संयोगानें त-
प्त जो आर्द्र पदार्थ त्यापासून जो धूम सदृश अंश
निघतो ती; कोणेक पलादि पदार्थास वाफदेणें त्य-
ती वाफ उत्पन्न झावयाजो गा ईषन्मात्र शिजवि-
णें; २, न० को० बेल इ० कोणेकास नांगर इ० कांस
वाह्यास देऊन तत्संबंधी जें धान्य, किं० द्रव्य चे-
तात तें.

वाफणें, दे० धान्य सुठींत घेऊन उडवून चडूंकडे पस-
रून पडे असें पेरणें.

वाफरें, न० को० कोथ, थंडी, पित्राच, इ० शरीरांत सं-
चारिलीं

चारिलीं असतां भरत्ये जी कांपरी तीस त्य० प्रा० भर-
णें, येणें, धातूंचे योगी प्र०.

वाफा, पु० वांग्या, मिरचा, कोथिंबीर, ऊंस, रवपळा, कांदे,
मीठ, इ० जिन्नब करायाकरितां पाणीं लावायाचे सो-
दचीं चतुष्कोणाद्याकार करितात जीं अनेक क्षेत्रांनीं
प्र०.

वाफारा, पु० कांहीं औषधी पदार्थ शिजवून त्याचे वा-
फेचा जो शरीरास, किं० तदवयवांस दौक घेतात तो.
वाँबळ, वाँबाळ, स्त्री० वामळ.

वाभळ, स्त्री० को० वाभळलेलें जें भात ती.

वाभळणें, को० भात अतिशयित माजल्यामुळे
वर कणरहित पांढऱ्या कणशा उत्पन्न झाल्या अशा
अवस्थेतें पावणें; पक्षीं त्या भूमीसही कर्तृता.

वाभा, पु० रा० वाभारा.

वाभारा, पु० धस लागणें इ० कारणांमुळे वस्त्राचा
निघतो जो फाळा तो.

वाम, ३ लि० डावा जो हस्त, पाद, इ० तो, वामबाहु, वा-
महस्त, वामांग, इ० समास.

वामकुक्षि, स्त्री० दिवसास भोजनोत्तर अन्न परि-
णाम चांगला झाला त्पणून प्रा० डाव्या अंगावर
आडवें पडून कांहीं काल करितात जी स्थिति ती;
को० कोणेकानें वामकुक्षिहोणें, त्य० वामकुक्षि क-
रणें.

वामन, ३ लि० शरीरानें जो ठेंगणा तो प्रा० मनुष्या
विषयीं प्र०; २, पु० ईश्वराचे दशावतारांतील पां-
चवा जो अवतार तो; ३, वामन द्वादशीचे दिवशीं
भोजनार्थ बलावितात जो बडु तो.

वामनजयंती, स्त्री० भाद्रपदशुक्ल द्वादशी.

वामन

वाम

वामनद्वादशी, स्त्री० वामनजयंती.
 वामनमूर्ति, स्त्री० शरीरानें जो ठेंगणा त्यास व०.
 वाममार्ग, पु० मंत्रशास्त्रोक्त देवताराधनाचा एक मार्ग आहे.
 वाममार्गी, ३ लिं० वाममार्गानें देवतेचें उपासन करणारा जो मनुष्य तो.
 वामळ, स्त्री० आभाळें यावीं त्यामुळें नीटून पडून ये कांहीं गारोंडा पडावा अशी जी एकाद्या दिवशीं कालावस्था होत्ये ती.
 वामांग, न० प्रसंगविशेषीं वायकोस दादल्याचें वामांग असें व०.
 वामाळ, स्त्री० वामळ.
 वामी, ३ लिं० वाममार्गी.
 वायकळ, ३ लिं० जामध्यें जमेस धरायाजोगा अंश नाही असें जें भाषणादि तो.
 वायकळणें, वायचळणें.
 वांयंगणा, ३ लिं० रा० उन्हाळ्यांत पिकतें जें भात, तांदूळ, इ० तो.
 वांयंगणें, न० रा० उन्हाळ्यांत पिकवायाचें जें भात तें.
 वायगमन, न० रा० एक पोटा मध्यें रोग उत्पन्न होत असतो तें.
 वांयंगी, स्त्री० को० वांगी.
 वांयंगीभात, पु० को० वांगीभात.
 वांयंगें, न० वांगें.
 वांयंगेंभात, पु० रा० वांगीभात.
 वांयगोळा, पु० पोटाची केवळ रिक्तता इ० कारणासुळें पोटांत जो गोळाकार वायु उचलतो तो.

वाय

वाय

वायचळ, पु० को० वायु झाल्यामुळें कोणेकानें मनस्वी बडबडू लागवें असा जो त्यास चळ सुटतो तो.
 वायचळणें, को० शोक, दुःख, भय, इ० कारणासुळें भाषणादि व्यवहारीं उपयुक्त जें पूर्वापरानुसंधान तद्रहित होऊन वेड्या सारिणें होणें.
 वांयेंडा, ३ लिं० रा० वांवडा.
 वायदा, पु० मी तुला अमुक देईन, तुझें अमुक काम करीन, इ० रूप जें कोणेक गोष्टीविषयीं दुसऱ्याशीं नियम वचन करितात तो, परंतु देणें, घेणें, इ० व्यवहारीं कालावधि विषयीं जर नियम कर्तव्य आहे तर विशेषें करून प्रयोग; कोणेकानें वायद्यावर घेणें, सरणें, इ० स्थळीं आपल्या गुणावर घेणें.
 वायदेचिटी, वायदेचिठी, वायदेचिठ्ठी, स्त्री० देण्या घेण्याचे व्यवहारामध्यें मूळचे मुदतीस अंतर पडल्यास पुनः दुसरी मुदत ठरवून जी चिटी लिहून देतात ती.
 वायदेरोखा, पु० वायदेचिटी.
 वायधूळ, स्त्री० वायूचे मंडळाकार भ्रमणासुळें जी तदाकार धूळ उडत्ये ती.
 वायन, न० सं० वाण प्रथमार्थी; २, रा० वाईन.
 वायवार, पु० आंत गोळा इ० न घालितां जो नुसतादा-रूपाळून तोफ इ० कांचा वार काढितात तो.
 वायला, ३ लिं० वेगळा, शूद्र भाषावृत्ति.
 वायवणी, पु० औषधोपयोगी एक झाड आहे.
 वायवी, स्त्री० प्रतीची आणि उत्तरचा दोहों दिशांचे मधली जी दिशा ती.
 वायव्य, स्त्री० वायवी शब्दाचा अपभ्रंश.
 वायस, पु० सं० कावळा.

वाय

वायसपिंड, पु० उच्चर क्रियेन दशापिंडाचे दिवशीं का-
बल्यानें भक्षावयाकरितां एक पिंड करीत असतात
तो.

वाँयँसा, १ लि० इबलासा; २, अ० अंमळसा.

वायु, पु० रूपरहित असून जाचा स्पर्श होतो असें पंच-
महाभूतांतील एकभूत आहे, तोच स्थानोपाधिभे-
देकरून प्राणापानादि संज्ञा पावतो; २, त्याचा अं-
श दोषरूपी शरीरांत असतो तो; ३, त्याचे क्षोभा-
नें होत्ये जी विकृति तो.

वायुवद्ध, १ लि० वातवद्ध.

वार, स्त्री० जराबु त्पणून जें गर्भवेष्टन नी; २, को० भान
भरडले असता त्याचे निमेषनिम करडे तांदूळ होऊन
जी कांहीं अधिक वाढ येत्ये ती; ३, पु० तरवार इ० श-
स्त्राचे प्रहारानें शरीरावर होतो जो छेद तो; ४, सूर्योदयापासून सूर्योदयपर्यंत अहोरात्रात्मक जे
दिवस ते प्र० जास आदित्य, सोम, मंगळ, इ० सम-
ग्रहांचे नामाचा संज्ञा अनुक्रमानें चालतात; स्त्री
या अर्थाचे वाचक जे शुवती, अंगना, वधू, इ० सं-
स्कृत शब्द त्यांचा एतच्छब्दपूर्वक समास झाला
असतां वेष्टेचीं नावे होतात; ३० वारयुवती, वार-
वधू, इ० समास०; ५, कोणेक भिक्षुक इ० कांची ए-
काचेच घरीं भोजनाची सोई होत नाहीं त्पणून अ-
नेकांचे घरीं भोजनाविषयीं नियमित केलेला अ-
सतो जो एकेक दिवस तो प्र०; ६, अ० वेळां, प्रा० सं-
स्कृत शब्दांपुढें योग होतो; ३० आत्मी एकवार भो-
जन करितां आणि विवार स्नान करितां; ७, तो तो अ-
र्थ आहे जामध्यें या अर्थी, उमेद, नफा, सारिका,
इ० किती एक शब्दांपुढें तसेंच त्याच्या अर्थीतें ध-

रून

रून इ० अर्थी बयाद, तपशील, नाबनिशी, इ० कि-
ती एक शब्दांपुढें याचा योग होतो; ३० उमेदवार, ब-
यादवार, इ०

वारकरी, पु० दुसऱ्याचे घरीं भोजनास जावयाचा वार
जाणें लाविला आहे तो; २, पंढरपूर इ० महास्थान-
चे वारीचा नियम जाणें धरिला असतो तो.

वारंग, पु० को० विळा, कोयती, सुरी, इ० किती एक श-
स्त्रांचा मुठींत अडकवायाचा तीं घडत्ये समयींच
त्यांचे मागे जो निमोळता वारीक अवयव राखिला
असतो तो.

वारगीपारगीनें, अ० पारगीवारगीनें.

वारगोळें, न० रा० नांगर, गाडी, इ० वहाया करितां बै-
ल, टोणगा, इ० कांची जोडी असावी तीनसून एक-
च बैल, कि० टोणगा, आपले पदरीं आहे तर दुस-
ऱ्याचा बैल, कि० टोणगा इ० पाहून त्या जोत इ० का-
नें काम उभयतांचें पाळीपाळीनें करावें अशा संके-
तानें आपला आणि दुसऱ्याचा जो बैल, इ० त्यांची
परस्पर करितात जी योजना तें.

वारचा, अ० विवक्षित कर्मादिकाचे ठायीं जो विवक्षित
असावा तदभावीं तत्स्थानीं; ३० मळान फावले तर
माझे वारचा मुलगा येईल बरें.

वारण, न० कोणेक कर्माविषयीं प्रवृत्त जो कोणी एक
त्यास त्या कर्मापासून मागे फिरविण्याचा जो व्या-
पार तें; आणि तें केलें त्याची होत्ये जी परावृ-
त्ति तें; २, पु० सं० हस्ती.

वारणें, निवारणें; २, इस्तादिकें करून मक्षिका हाक-
णें; ३, कण फेडणें; ४, मनुष्यानें मरणें या अर्थीं
संकेतानें प्र०; ५, मोरबेल, चंबरी, इ० देवता, राजा

इ० कांबर

वार

६० कांवर धरून हालविणें.

वारवणें, धान्यादिक सुपड पात्रांत घेऊन आंतील भुसकट, कोल, इ० हलका अंश वाऱ्यानें उडून जाई असें उंचून ओतीत ओतीत वाऱ्याचीं संबड करणें.

वारवा, उ० कों० घेवडा.

वारंवार, अ० पुनःपुनः

वारसा, उ० स्थावरादि द्रव्यावर जो कोणेकाचा स्वत्व संबंध असतो तो.

वारसेदार, ३ लि० वारिसदार.

वारा, उ० वायु प्रा० प्रथमार्था; वाऱ्यावर सरणें त्या० मत्तुष्यादिकानें वेताल वागूं लागणें, कि० कांहीं एक प्रकरणीं भाषण करित असतां त्या भाषणांत आपलें अनिष्ट असें जाणून प्रकारांतराचें भाषण बोलूं लागणें; बांसरूं, इ० कानें वाराघेणें, पिणें, इ० स्थळीं, त्याणें मोकळें सुटल्यामुळें मनस्वी धावूं लागवें अशा रीतीचा वायुसंबंधानें युक्त होणें; कांहीं एक वाऱ्यावर टाकणें, इ० स्थळीं संरक्षणाद्यर्थ कोणेकाचे स्वाधीन न करितां नसेंच मोकळें सोडणें; त्या० वाऱ्यावर वरात आणि दर्यावर हवाला; धान्यादिक वाऱ्यास देणें त्या० वारविणें; कोणेकानें कोणेकाचा वारा न घेणें, न पडूंदेणें, इ० स्थळीं त्याचा दर्शनादि संबंधही न करणें; वारा वाहील तसें करणें, इ० स्थळीं समचीं जसा डोल दिसेल तसें वर्तणें; कोणेकानें वाऱ्याबराबर भांडणें, त्या० त्याणें सर्वदा सर्वोबरोबर भांडत असाचें अशा स्वभावाचा असणें.

वारांगना, स्त्री० वेवडा.

वारांगुळे, उ० कांहीं एक धान्यादि पदार्थाचा आटोप न झाल्यामुळें उडवा उडव हाववाजोगी जी अव्यवस्था

ने

वारी

ते.

वाराणसी, स्त्री० काशीक्षेत्र.

वारापाणी, न० आपल्यास प्रतिबंधक जें कर्ज, जामीनगत, इ० स्वटलें त्याची जिकडील तिकडे भांजाभांज करून जी निःशेषता तें; २, आगसमाय जो दोष, लबांड, इ० कांहीं त्यास शुक्तिमयुक्तीनें अनेक निमित्तेनं योजून विभागशः विभागशः उडवून त्यांत कांहीं नाहीं असा जो त्याचा परिणाम करितात तें.

वारावणें, वारवणें; २, आर्द्र जो वस्त्र, काष्ठ, इ० पदार्थ त्याणें वायु संबंधानें कांहींसें हडकणें.

वारावार, स्त्री० कणकरी, सर्कार, देवना, इ० कांचें जें देणें, घेणें, इ० स्वटलें उरकायाचें असतें तें जिकडील तिकडे देऊन, घेऊन, तोडून, टाकण्याचा जो व्यापार ती.

वारासार, स्त्री० गृहादिकांत पडलेला जो पात्रादिकांचा पसांश तो व्यवस्थेनें जिकडल्या तिकडे ठेवण्याचा व्यापार ती; २, वारसार.

वारित, ३ लि० वारण केलें जाचें तो.

वारिसदार, उ० जा स्थळादि पदार्थावर जाचा वारसा आहे तो त्या स्थळादिकांचा.

वारी, स्त्री० खंडोबाचे नावानें जी भिक्षा मागतान ती; २, पंढरी, मोरेश्वर, इ० क्षेत्रांनीं प्रतिमासीं एकादशी चतुर्थी इ० दिवशीं, कि० प्रतिवर्षीं यात्रेचे दिवशीं स्वयामाहून जाऊन यात्रा करून यात्रे, भसा जो त्याला देवाचे भक्तानें धरिला असतो निघम ती.

वारीं, अ० कोणेक कर्माविषयीं कोणेक अर्थास असत्ये जी करणता तीचें वाचक हें अव्यय, तत्तत्करण वाचक शब्दांपुढें याचा प्र० होतो परंतु ती करणता प्रा० निमित्त कारणतारूप असावी; उ० वार आला तर साला

त्याला आमचे परचा बायका केरसुणीवारी मारतील; २, कोणेकाशीं तुल्य योग्यतेने मानणें, स्वरचणें इ० कांचें वि०; ३, मला तो तृणावारीं मोजतो; अशा कामाला पाण्यावारीं पेका स्वरचला पाहिजे; ३, कोणेक अर्थाचें स्वकीयजें नामरूप जें गौण पडून अर्थोतराचें नामरूप व्यवहारीं पुढें होई अशा प्रकारें त्या अर्थानें स्वरचणें, जाणें, येणें, इ० कांचें वि०; ३, मी बोललों तें मस्करीवारीं घालविलें; पांटीभर आंबे आणिले तितकेही प्रसादावारीं गेले.

वारीस, ३० वारिसदार.

वारीस, अ० येणें याचा योगीं प्र० अर्थ; कोणेक अर्थाचे कृतजे इतर विभागी त्यांचे विभागावरून तो अर्थ काहीं उर्वरित होऊन आपले वाट्यास येणें; ३, आज बाजारांत आंबे पुष्कळ आले होते परंतु सारे लोकांनीं घेतले माझे वारीस आले नाहीत.

वारू, ३० घोडा, लोक व्यवहारीं प्रा० स्तुतिविषय असतां प्र० करितात.

वारूळ, न० कों० भोम; २, एक व्रणरोग आहे; ३, वाळा प्रथमार्थी.

वारें, न० गतिमान् जो वायुनें; कोणेकाचे शरीरावयवावरून वारें जाणें त्या० वायु विकृतीनें तो तो अवयव लटका पडणें; २, कोणेकाचे अंगीं कोणेक देवनेचें खेळत असतें जें अंशानः स्वरूप तें; ३, ला० कोणेकाचे अंगीं विद्या, कला, किं० सर्कारी अधिकार, इ० कांचें प्रवृत्ति प्रयोजक वागत असतें जें स्वरूप तें; ३, तुमचे अंगीं कारकुनीचें वारें आहे, खपून हिशेब देण्यास भिणार नाही, त्याणतां आली

त्या भटानीं काय करावयाचें आहे; ४, वारें, वाईट इ० होण्यास कारणभूत जें देश कालादि सामान्य कारणाचे स्वरूपभेद ते प्र०; ३, पहिलें विघ्याम पांचखंडी भात पिकत होतें तें वारें आतां गेलें हो. वारें माप, न० कोणेक प्रमेयाचें अटकळीनें केलें जें प्रमाण त्यास वास्तविक प्रमाणाशीं फारच अंतर असतां त्या०; २, ३ लि० जास ताळत नाहीं अशा जा गोष्टी, भाषण, इ० तो.

वारेंळ, न० रा० वाळा प्रथमार्थी.

वार्ता, स्त्री० असुकस्थलीं असुक झालें, असुक दिवशीं असुक होणार असुकस्थलीं असुक होतें आहे. इ० रूप जो कोणेक व्यवहार त्याची वाचक जी गोष्ट ती; कोणेक स्थलीं कोणेक अर्थाची वार्ताही नसणें, त्या० त्या अर्थाचा सुनराम् अभाव असणें असा अर्थ.

वार्धक्य, न० सं० वृद्धपणानें.

वाय्याची मोट, स्त्री० युक्त्यादिरूप जें एक साधन तेणें करून अनेकांचें विवक्षित कार्यार्थ आकलन होण्याविषयीं साहित्यभूत जें त्या अनेकांस काहींतरी एक बंधारण असावें तें नसल्यामुळे उक्त प्रकारें आकलन करण्याची दुःशकता वर्णायाचे प्रसंगीं त्या अनेकात्मक अर्थास त्या०; ३, मंडळी त्याणजे वाय्याची मोट एक येतो तो एक जातो, हे सारे मिळतात कधीं आणि आमचें काम होणार कधीं.

वाय्याचें घोंडें, न० गलबताचे गतीस वाताधीनता वर्णायाचे प्रसंगीं त्या गलबतास त्या०.

वार्षिक, ३ लि० प्रतिवर्षीं कर्तव्य जें उत्साहादि, किं० प्रति

वाल

प्रतिवर्षी बावा लागतो जो पिशाचादिकांस बलि
इ० तो; २, सं० वर्षाकाल संबंधी जो मामादि तो.
वाल, पु० द्विगुंजात्मक जें प्रमाण तो, क्वचित् तोळ्या-
चा चाळिसावा जो भाग त्यास त्या०; २, त्या वजना-
ची वृक्षविशेषाची बी असले तो; ३, पावट्यांती-
ल अवांतर भेद एक धान्य आहे.
वालखिल्य, उ० अतिसूक्ष्म देहाचे यानावाचे पुरा-
ण प्रसिद्ध साठ सहस्र कृषि आहेत; २, न० एकत्र मि-
ळालेलीं जीं लहान लहान मुलें, त्यांस प्रसंग विश-
षीं त्या०.
वालथर, ३ लि० रा० कांहीं कारणानें सईल पडलें जें भा-
षण, लेख, इ० तो.
वालदाणी, स्त्री० दे० रेतदाणी.
वालपापडी, स्त्री० घेवड्यांतला एक भेद आहे.
वाला, ३ लि० जा कोणेक अर्थाचा संबंधितें करून को-
णेक अर्थाचें नाम घेण्याची विवक्षा जेद्वां असले
तेद्वां त्या अर्थाचे वाचक शब्दापुढें याचा योग होतो,
आणि विशिष्ट शब्द तत्संबंधी अर्थाचें विशेषण होतें.
उ० पेंकेवाला, दारूवाला, बंदूकवाला, बोलणेंवाला,
घेणेंवाला, दोनदोरवालातांब्या, चाररूपयेवाले पा-
गोटें; २, राजू.
वालीप, वालीफ, ३ लि० तंतूचा बारीकपणा, निर्बल-
पणा, इ० कारणांमुळे घटमूट नव्हे असें जें वस्तु इ०
तो.
वालुकायंत्र, न० सं० कांचेचा पात्रांचें वाळूघालून काल
साधनार्थ जें यंत्र करितात तें.
वालोवालनिसंतान, न० रा० द्रव्यादिकोणेक पदा-
र्थाचा अंशानः अंशानः अनेक प्रकारें नाश होऊन
शेष

वाव

शेष कांहीं नाहीं असा जो अभाव होतो त्यास त्या०.
वाँव, स्त्री० न० दोन हात पुगतेपणी पसरले असतां जें
प्रमाण होत असतें ती तें.
वाव, उ० बारा, शृंगभाषावृत्ति; २, कोणेक आधेयाकडे
नरुधल्यामुळे आधेयांतराचा निवेश दावयाजो-
गा असतो जो देश कालादिरूप अवकाश तो; उ०
या गाडींत पांचव्या माणसाला बसायास बाब ना-
हीं; ३, उपयुक्त निमित्त सांपडल्यामुळे कर्तव्य
गोष्टी विषयीं होत्ये जीजागा तो; उ० तुला फावेलें
तर ये असें तुमचें वचन सांपडलें त्याणजे त्याला
घरीं बसायास बाब झाला; ४, ३ लि० घं० भाषण,
प्रयत्न, इ० कांचेठायीं जो अभिधेय फल इ० रूप
तत्वांश असावानद्विहित जें भाषणादि तो; उ० जरीं
अनुकूल नसें देव तरीं केले उपाव होती वाव.
वावकळ, ३ लि० वायकळ.
वावगा, ३ लि० अयोग्यता प्रयोजक जो कोणेक दुर्गुण
तणें करून विशिष्ट जो मनुष्य, पात्र, वस्तु, इ० पदार्थ
तो, किं० त्याच्यरीतीस विरुद्ध जें आचरण, भाषण,
इ० तो; २, जाचें कांहीं काम नाहीं असा केवळ निर-
र्थक जो कोणेक अर्थ तो.
वावझड, स्त्री० रा० गृहादिकांत वाच्यामुळे पावसा-
ची जी झड येत्ये ती.
वावझडी, स्त्री० रा० अतिशयिन बारा पाऊस, यांचे
योगानें शरीरांत भरत्ये जी हुडहुडी ती.
वावटळ, स्त्री० मंडलाकार भ्रमण पावतो जो मोठा
बारा ती; त्या० वाच्यानें आलें आणि वावटळीनें गे-
लें.
वावडुंग, स्त्री० एक वन्य झाड आहे; २, न० तीचें बीं.
वावडा

बावडा, ३ लिं० पावडा, लांक, काळाभोंपळा, इ० वातूळ जो पदार्थ तो; २, ला० जा रोगास अपथ्यभूत जो अर्थ तो त्या रोगास; ३, जा व्यवहारादिकांविषयीं प्रतिकूल जो भाषणादि कोणेक अर्थ तो त्या व्यवहारादिकांस; उ० तुमचे पंचाईतीस हा एवढा लेख बावडा आहे, वरकड बरेच आहे.

बाँवडा, ३ लिं० कोणेक क्रियादिकांचा जा कमस्थित अर्थोवर अनुक्रमानें संबंध होत चालला असतो तो संबंध न होता त्या क्रियादिकानें अतिक्रमला गेला जो कोणेक अर्थ तो; उ० नित्य मला थोडा बहुत पैकां मिळतो, एक दिवस कांहीं बाँवडा जात नाही.

बावडिंग, न० बावडंगीचें बीं तें.

बावडी, स्त्री० खेळाचाचें उपयोगी एक कागदाचा पदार्थ करित असतात जास दोर बांधून आकाशांत उडवीत असतात ती; २, वर उभें राहून दाणे वारवाचा करितां निवडें सारखा उंच काळाचा पदार्थ करितात ती; कोणेकाची बावडी करणें, इ० स्थलीं फावडी करणें असा अर्थ.

बावडे, न० शरीरावयव, सांधे, इ० धरावे, दुखावे, इ० रूप जी मनुष्यादिकांचे शरीरीं वातविकृति होत्ये तें.

बावदळ, न० दे० वादळ.

बावदूक, ३ लिं० सं० फार बोळाचें असा स्वभाव जाचा तो.

बावधूळ, स्त्री० वायधूळ.

बाबर, न० शेत, मळा, इ० कराचा जागी जी जमीन तीचा विवक्षित मर्यादेनें मानिला जो विभाग तें; २, पु० कां० झाडणें, सारवणें, भांडीं घांसणें वस्त्र पात्रादि जिकडील तिकडे ठेवणें, इ० रूप जो गृहकृत्य संबंधी व्यापार तो; ३, कोणेक स्थलीं कोणेकाचा हें काढ तें ठेव, तें

तें उचल, हें भर, इ० रूप चालला असतो जो उपयोग तो; उ० दिवा मालिबला खणजे परांत रात्र भर उंदरांचा बाबर चालला असतो

बावरणें, पर, शेत, इ० कांवेठाचीं कराचाचें असतात जे झाडणें, सारवणें, बेणणें, खणणें, इ० उपयोगे करित त्या त्या अधिकरणीं असणें; शेत इ० कांत बावरणें, इ० स्थलीं शेत इ० बावरणें असा प्रयोग होतो.

बाँवसें, न० कां० मा० तीन कांपयांचे मानाचें जें सुभाचें गुंडाळें करून ठेवित असतात तें; उ० दोन बांबशीं सुभ असलें खणजे एका बाजेची वेगमी होत्ये.

बाहण, स्त्री० दे० वहाण प्रथमार्थी.

बाहणें, दे० वहावणें.

बाँशीक, न० कां० गृहादिकांवर बांसे लावून केलेली असत्ये जी रचना तें.

बाशेरा, ३ लिं० रा० बाशेळा.

बाशेळा, ३ लिं० जास बाईट्यास येतो असें जें वृष, ताक, इ० तो.

बास, उ० पुष्पादि पदार्थ निष्ठ बरा, किं० बाईट जो गंध तो; कोणेक गोष्टीचा बास आला इ० प्रयोग, गोष्ट, इ० कांस बास नसतांही कल्पून करितात जाचा ईषन्मात्र तरी संबंध जास आहे, तो त्याचे बासाचा असा त्या संबंधा मुळे त्यास आदरणीयता, वर्जनीयता, इ० कोणेक विशेष प्रतिपादन कर्तव्य असतां प्रयोग करितात; २, ला० कोणेक अर्थाचा जो लेश तो; उ० विहिरींत पाण्याचा बास नाही; ३, वसति स्थान; ४, कोणेक स्थलीं कोणेकाची कांहीं काळ राहून जी स्थिति तो; ५, न० वस्त्र.

बाँसकटी, स्त्री० कां० लहान जो बांसा ती; निंदावसरीं मोठ्या

मोट्या बांधासही त्य०.

वासट, ३ लि० बाशेळा.

वाँसटी, स्त्री० रा० बांशास निंदायवसरीं त्य०.

वासणें, भिटलेलें जें तोंड, डोळे, तंगडया, इ० तें पसरणें;
कोणेकाचें वासणें, त्य० दिवाळें निघणें, रोजगार बु-
डणें, इ० दुर्दशा होणें.

वासन, न० कापडाचें दिंड जा वस्त्रांत बांधितात तें वस्त्र.

वासना, स्त्री० सर्वांचें बरें द्वावे, किं० वाईट द्वावें, किं०
इतराचें कांहीं हांऊ, आपलें मात्र बरें द्वावें इ० रूप
निरंतर वाटत असण्याविषयीं कारणभूत जे पृथक्
पृथक् चिन्त स्वभाव ते प्र०; उ० वासने मारखें फळ; २,
अमुक करावें, अमुक पदार्थ भोगावा, अमुक स्थळीं
जावें, अमुक पदार्थ आपल्यास असावा, इ० रूप इ-
च्छेनें परिणाम पावलेली जी अंतःकरण वृत्ति ती; उ०
विस्तीं धरिल्लीं वासना सिध्दी न्यावी नारायणा; वास-
ना फजीत करणें, त्य० जा विषयाची वासना झाली अस-
त्य त्या विषयाचे ईशन्मात्र उपभोगाद्वारा ती वासना
दूर करणें; ३, शास्त्र व्यवहारादि विषयांच्या अंतःकर-
णास तत्तदभ्यासामुळे होतो जो संस्कार ती; उ० कांहीं
शास्त्राची वासना अमली त्यणजे बोलणें मोठ पडतें,
शास्त्र वासना, गणित वासना, इ० स०.

वासनी, ३ लि० वासन केलेलें जें वस्त्र तो; उ० हा वासनी
खारवा घेतां पण टिकणार नाहीं.

वासर, उ० सं० वारचतुर्थी.

वासकें, वाँसकें, न० गाथ, त्रैस, यांचा जो वस्त तें; २, रा०
गळबतावर यानामें करून एक दोरी असत्ये तें.

वासळात, स्त्री० वसूल, खर्च, इ० मांडाया करितां एक
मकारची रेघ काढितात ती; कोणेक गोष्टीस वासळा-

न

त लावणें त्य० तपशील लावणें; उ० त्याज पाशीं शंभर
रुपये दिल्ले होते त्यांस कांहीं हिकडे वेचले तिकडे रव-
रचले, असें बोलून त्याणें वासळात लावली.

वासवारा, उ० रा० कोणेक अर्थाचा ईशन्मात्र तरी जो अं-
शा तो, निषेधविषयीं प्र०.

वासळणें, फळादि पदार्थांनें वास प्रसार द्यावा अशा अ-
वस्थेनें युक्त होणें.

वाँसा, उ० घरावर अठ्यापासून वळचणीपर्यंत वर ओं-
बण आस्त रायासाठीं घालितात जीं लांकूडें तीं प्र०
तेथें घालायाचे उपयोगी पडायो जोगें लांकूड असू-
न तेथें विनियोग नसतां ही त्या०; २, पाठीचाकणा
आणि नाकाचें दाड ते प्र०.

वासी, ३ लि० जो जेथें राहाणारा तो तद्वासी; उ० वैकुंठ वा-
सी, कैलासवासी, वनवासी, परदेशवासी.

वासुदेव, उ० मयूरपित्तांचा टोप डोकीवर पावून भि-
त्ता मागत असतो अशे संप्रदायाचा एक भिकाशी आ-
हे तो.

वाँसोळी, स्त्री० रा० वांसकटी.

वास्त, स्त्री० कोणेक विषय प्रयत्नांनें साध्य होईना, किं०
साध्य असतांही कांहीं कांहीं त्याजवर दोष दर्शन झाल्लें
इ० कारणांमुळे ओदासिन्य पावून त्या विषयाची
अगदी सोडितात जी आस्था ती; सोडणें, टाकणें,
इ० धातुयोगीं प्र०; उ० चाजकडे माझे कर्ज येणें अ-
हे, पण तो दंडेली करून वादास प्रवृत्त होतो त्यणून
मी त्याची वास्त सोडली.

वास्तपुस्त, स्त्री० वास्त, किं० तयुर्वक प्रयत्न इ० ती; उ०
घरीं जाऊन कांहीं बंदोबस्त कसवा तो तिकडली वा-
स्तपुस्तच तुम्ही सोडून दिल्ली हें हो काय.

वास्तव

वास्तव, ३लि० सं० वास्तविक.

वास्तविक, ३लि० यथार्थ जो अर्थ तो.

वास्तव्य, न० कोणेक स्थली कोणेकाची कांहीं काल राहून जी स्थिति तें.

वास्ता, स्त्री० वास्त.

वास्तु, न० स्त्री० रहावासाठी केलें जें गृह ती, तें; वास्तुप्रवेश, वास्तुनिर्माण, वास्तुदेवता, इ० स०.

वास्तुपुरुष, पु० शास्त्रप्रसिद्ध गृहाभिमानिनी एकदेवता आहे.

वास्तुशांत, स्त्री० वास्तुशांतिशब्दाचा अपभ्रंश.

वास्तुशांति, स्त्री० नवें घर बांधिलें असतां, किं० ओसाड घरांत बसत करायाची असतां जी शांति करित असतात ती.

वाहक, ३लि० पालखी, डोळी, रथ, इ० कांतें वाहून नेणारे जे मनुष्य, अश्व, इ० ते प्र०; शबवाहक, भाखवाहक, रथवाहक, इ० स०.

वाहणें, पालखी, रथ, गांठेडें, इ० जें कांहीं एक स्थलांतरीं वावयाचें ओझें त्यानें नदीच भास आपण संभाळून आपले गतीनें गति विशिष्ट करणें; २, कोणेक पदार्थ, गोष्ट, इ० कांचा भास आपणावर घेऊन त्यास पडून देतां विवक्षित स्थितांत धरणें; ३, शेष पृथ्वीनें आपल्या मस्तकार वाहतो, त्यासही इतका अभिमान नाही, मग तुम्ही लहानसा दगड उचललात त्यापुढे अभिमान कशाचा वाहतां; ४, शेत, झाड, घोडे, बैल, गाडी, गळबत, इ० जीं कृषिकर्मादि व्यवहारांचीं कारकें त्यांत त्या त्या व्यवहाराचा निर्वाहक आपण होऊन त्या त्या व्यवहारांचीं चालविणें; ५, पूजार्थदेवतामूर्ति, ब्राह्मण, इ० कांचे अंगावर गंध, पुष्प, अ-

क्षता

क्षता, इ० पूजाद्वयें उचलून ठेवणें; आण, शपत, इ० वाहणें, त्या० करणें; ५, कोणेक मनुष्य, किं० गोमहिष्यादिपशु, वृक्ष, शेत, देवता, धर्म, इ० उद्देशून हे सर्व स्त्रीं त्यांचें अशा बुद्धीनें त्यागणें; लेखणी, पागोटें, इ० वाहणें, अशा स्थलीं तत्त्वदार्थ साध्य जें लेखनादि कर्म त्या विषयीं तत्तज्ज्ञातीय पदार्थांचा पुनः अंगीकार करायचा नाही अशा बुद्धीनें सोडणें; ६, ला० कोणेक मनुष्य पदार्थ, इ० कोणेक व्यवहारादि उद्देशून हा सर्वस्वीं निकडचा, निकडून सुटला तर आपला, अशा बुद्धीनें अर्पणें; ७, जलादिसदृश पदार्थ, किं० बाघु, काल, सेना, बैलांचा तांडा, इ० बाणीं अनुक्रमें पुढचा अवयव पुढें ढकलिला त्याणजे मागचे अवयवानें तेथें येत असाचें अशे प्रकारें उच्चरोत्तर चालत असें करणें; एथें पक्षीं नदी, भांडें, गळू, नाक, दिशा, मार्ग, चाट, इ० जीं जलादिकांचीं अधिकरणें, त्यांसही कर्तृता येत्ये; ८, वाहणें; ९, शास्त्र, हात, गाडा, नांगर, इ० कांनीं तोडणें, देणें, मारणें, मार्ग अनिकमणें, नांगरणें, इ० स्वस्वव्याप्यापारीं चालणें; कोणेकानें वाहत्ये गंगेंत हात धुणें त्या० आपला कांहीं तोटा नहोता, यजमान इ० कांवर अधिक ओझें न पडतां, जर कांहीं परोपकार इ० पुण्यघडतें आहे तर तें मन पाळून करणें; ३० श्रीमंतानीं तुम्हाला धर्मार्थ खर्चेल तितकें मजुरां देऊं असें सांगितलें आहे, मग वाहत्ये गंगेंत हात धुवायला तुमचें काय जातें, किं० चालते काळांत दान धर्मादि सत्कर्म काय घडेल तें करून घेणें.

वाहतीकूस, स्त्री० जिला मुळें होऊं लागलीं अशी जी स्त्री तिचे कुडीस त्या०; ३० एकदां वाहती कूस झाली त्याणजे पाहिजे तितकीं मुलें होतील.

वाहन

वाह

वाहन, न० सं० रथ, शिविका, अश्व, इ० जीं यानें तीं प्र०;
गरुडवाहन, नरवाहन, इ० सं०; २, उषळास त्प०.
वाहवा, अ० जसा असा असावा तसा, अतिशयित चां-
गळा, जो कोणेक विषय त्याचे साक्षात्कारानें होतो जो
अंतःकरणांत विकास द्वाषचा जोगा आनंद त्याचा हा
उद्गार निघतो; २, स्त्री० कोणेकाचा विद्या कलादिरूप
उत्कृष्ट गुण तो लोकांस अनुभूत झाल्यामुळे त्या-
ची वाहवा एतदुद्गार प्रधान लोकांचे मुखें होत्येजी
प्रशंसा तीस, किं० कोणेकास दुसऱ्यापासून मिळतो
जो वाहवा इ० प्रशंसाशब्द त्यास त्प०.
वाहीत, ३ लि० दे० वर्षाचे वर्षास रावती जी मळा, बावर,
शेत, इ० जमीन तो.
वाहीम, न० कों० गाढा, रहाट, नांगर, इ० वाहयाचे उ-
पयोगी जे दोणगा, बैल, इ० तें.
वाहील, न० बांझा जो नारळ तें; २, स्त्री० शेत इ० रुग-
वयाचे जमीनीस नांगरण्याचे रेंवेपगणीक होतो जो क-
र्षण संस्कार ती; घालणें इ० कांचे योगी प्र०.
वाळ, स्त्री० रुपया इ० नाण्यास त्याचा कांहीं दोष प्रकट
झाल्यामुळे त्याची व्यवहारांत चलन मोडावी असें
येतें जें, हीनत्व ती; २, रा० वाळीत, याचा प्रयोग प्रथ-
मांत नाही; ३, तो गृहस्थ त्या दोषामुळे वाळीत रा-
हिला.
वाळका, ३ लि० रोगादिका मुळें कश झालेला जो मनु-
ष्य, किं० नदवयव तो.
वाळकी, स्त्री० वाळकाचा बेल ती.
वाळकुंजा, ३ लि० वाळका.
वाळकुडा, ३ लि० कों० वाळका.
वाळगणें, स्त्रीर, दूध, भाजी, इ० करपट घाण यावया

जोगें

वाळ

जोगें करपणें.

वाळणें, बहिरुल जळादिकानें मिजल्यामुळें, किं० आं-
तीळरस, रक्त यांचे योगानें आर्द्रजो पदार्थ त्याणें
अग्नि, वायु, सूर्य किरण, रोग, इ० कांचा योगानें आ-
र्द्रता रहित होणें; २, खिळा इ० दृढवसावा त्पणून
विवक्षित अंगास वळविणें.
वाळंबा, ३, रा० चांचड त्पणून मुंगळ्या सारखा एक प्रा-
णी आहे; २, वाळवीचा जो प्राणी तो.
वाळवंट, न० नदी, समुद्र, ओढा, यांचे पाण्याबाहेर जी
वालुकामय भूमि असत्ये तें.
वाळवट, न० कों० वाळवंट; २, ३ लि० जा स्थळीं बालू बहु-
त आहे, अशी जी जागा तीचें कि०; ३, वाळवट ज-
मीनीचे माड भळे जोरदार होतात.
वाळवण, न० धान्यादि उष्णांत वाळत घातलें अस-
तां वाळल्यामुळें पूर्वप्रमाणापेक्षां कमी होतो जो
त्याचा अंश तें; जाणें धानूचे योगी प्र०; २, वाळा-
यासाठीं उष्णादिकांत पसरून ठेवलेलें जें धान्य,
पापड, मांडगे, पळवा, इ० तें.
वाळवत, स्त्री० कों० केळीचें वाळलेलें जें पान, चिरदा,
ती.
वाळवी, स्त्री० वस्त्र काष्ठदिकांस खाऊन नाश कर-
णारी अशी एक क्षुद्र जीवजाति आहे; २, रा० नदू-
पजो काष्ठ, वस्त्र, इ० कांस रोग लागतो ती; ३, उत्तरो-
त्तर क्षीणता येण्यास कारण भूत जें शरीरास रोग.
चिंता, इ० किं० राज्यादिकांस शत्रु संबंधादि जडतें
त्यास त्प० लागणें धानुयोगी प्र०.
वाळवेणें, रा० काष्ठ, वस्त्र, इ० कांनं वाळवीचे विकार-
नं विशिष्ट होणें.

वाळा

वाळा, पु० सुगंधि मूलाचें वृण आहे; तो, किं० त्याचा सु-
ळ्या तो; २, पायांत, किं० हातांत घाळावयाचें बलया-
कार गोल एक भूषण आहे तो, किं० पायांत अडकवा-
याचे जे बलयाकार बिडीस अवयव असतात ते म०;
किं० कांहीं कारणास्तव पायांत घाळावयाचें जें लोहा-
दिकाचें बलय असतें तो द, तांब्या, चंबू, इ० पात्राचे
बुडीं जें बलय बसविलें असतें तो; ३, को० एक जि-
वाणू आहे; ४, रा० खोबऱ्याचे वाटीची कड सभोंवती
कापली असतां निघतो जो बलयाकार तुकडा तो,
किं० नशा तुकड्यांचे अनेक खंडांचा जो समुदाय
तो.

वाळी, स्त्री० कान, नाक, इ० कांत घाळावाकरितां सोनें,
रुपें, इ० कांचे सुताचें जें बलय करितात ती.

वाळीन, न० कोणी व्यभिचारदिक दुष्कर्म केलेलें मकट
झालें असतां स्वजातीय भिन्न त्यास घालिनात जो
बहिष्कार तें; २, ३ लि० को० व्यभिचारादि दोषांमुळे
जानि बहिष्कृत केला जो तो.

वाळींत, न० ग० वाळीत मथमार्थी.

वाळू, स्त्री० नदी, समुद्र, इ० कांचें तीर इ० स्थळीं अस-
तो असा केवल स्निग्धता रहित एक मृत्तिका विशे-
ष आहे; २, वाळवंटांतील बारीक बारीक खड्यांचा
जो समुदाय ती; ३, वाळवी.

वाळूक, न० शिष्या सारिखें एक फळ आहे तें व त्याचा
जो वेळ तें; २, अवाळू.

वि, अ० हा उपसर्ग आहे, हा कोणक शब्दाचे मागें लाग-
तो तथें विशेषें करून, किं० विगत, विरुद्ध, इ० अर्थाचा
घोनक होतो. कचिन् निरर्थक पणें ही असतो.

विकणें, कांहीं एक पदार्थाचें मूल्य घेउन तो पदार्थ जा-
णें

णें मोल दिलें त्याचाकरणें; तो त्याचा विकलेला आहे,
इ० स्थळीं अनेक उपकारांमुळे ओशाळा आहे असा
अर्थ; एथें तुमचें शहाणपण विकणार नाहीं इ० स्थ-
ळीं शहाणपण खालणार नाहीं असा अर्थ.

विकत, अ० विकय रूप व्यापारानें घेणें, देणें, आणणें,
इ० कांचें वि०; विकत कज्जा, विकत रवोकळा, इ० घेणें
इ० स्थळीं उगेंच एखादें लबांड बळेंच गळ्यांत घेणें.

विकता, अ० विकत.

विकतेकरी, ३ लि० रा० जो शेतभात करीत नाहीं, धान्या-
दि विकत घेउन प्रपंच निर्वाह करितो, तो.

विकरा, पु० कांहीं एक पदार्थ विकण्याचा जो व्यापार
तो; २, त्या व्यापारानें त्या पदार्थाचा होतो जो विकले
पणा तो.

विकराल, विकराळ, ३ लि० जाचें स्वरूपादि भ-
यंकर वाटतें तो.

विकरी, स्त्री० विकरा; २, त्याणें लब्ध जें द्रव्य त्यास-
ही ल०.

विकल, ३ लि० जो हस्त पादाद्यवयव वा व्यादि विकृ-
तीनें, किं० मोडल्यामुळे अधू झाला तो; २, तद्दिशि-
ष्ट जो मनुष्यादि तो; ३, ला० विवक्षित साधनादि
जें अवश्य असावें, तदभाव झाल्यामुळे हीनदशा
पावला जो व्यवहारादितो.

विकला, स्त्री० सं० मेषादि राशींचे जे अंश त्यांचे कले-
चा जो साठावा अंश नी.

विकलांग, ३ लि० विकल आहे अंग जाचें तो.

विकल्प, पु० कांहीं एकाशा स्वार्थादिविषयीं जें मत-
द्वय असतें तो; २, कोणा एका विषयीं जी कोणा एकाचे
मनांत विरुद्ध कल्पना आली तो; ३, कांहीं एक
कार्याविषयीं

विक

विरवु

कार्यविषयीं नानाप्रकारचा कल्पना मनांत येतात त्या प्र०.

विकसन, न० सं० विकसित होण्याचा जो व्यापार ते.

विकसित, ३ लि० प्रकुल्लित जें पुष्पादि तो.

विकळ, ३ लि० विकल.

विकळणें, कों० पितृशोभादिकारणामुळे कोणकाने मन-
स्ती बडबड करूं लागणें; उ० तो त्यानाग आलिकडे
विकळला त्या बरोबर तुट्टी कशास बोलतां.

विकळा, स्त्री० विकला.

विकाऊ, ३ लि० विकण्याचे उद्देशानें ठेविला जो पदार्थ तो.

विकार, पु० कोणकाम कामादिकांचा, कि० रोगादिकांचा होतो जो उपद्रव तो; २, कांहीं एक कारणानें पदार्थ मात्राची पूर्वप्रकृति पाळता या जोगें होतें जें रूपांतर तो, कि० रूपांतर होण्यास जो मध्ये कांहीं व्यापार होतो तो; उ० दही हा दुधाचा विकार; ३ ज्ञा उपादानकारणासमून जो पदार्थ उत्पन्न झाला तो पदार्थ त्याचा; उ० सुवर्णाचा विकार अलंकार; मृत्तिकेचा विकार पद, कोधविकार, कामविकार, मनोविकार, मृदिकार, इ० समाम.

विकारी, पु० नेहनिमाचा जो संवत्सर तो; २, ३ लि० विकार झाला, कि० होतो जास तो.

विकास, पु० विकसितपणा.

विकासणें, विकसित होणें.

विकसित, ३ लि० विकसित.

विकृत, ३ लि० विकार पावला जो पदार्थ तो; २, स्त्री० विकृति शब्दाचा अपभ्रंश; ३ विकृतीहिताशयी.

विकृति, स्त्री० विकार; २, चोविसावा संवत्सर.

विकृती, ३ लि० कों० विकृत घेतलेला जो पदार्थ तो; २, स्त्री० दे० कांहीं कारणानें कोणक भोग्य पदार्थाचा येतो जो नितकारा ती.

विकोपास, अ० जाणें याचा योगीप्रअ० कज्जा, रोग, इ० कांहीं अपथ्यादि विरुद्धोपचार पोचल्यामुळे अति-
शयित विषमदशा पावणें.

विक्रम, पु० एक शककर्ता प्रसिद्ध राजा झाला होत जा-
चा शक नर्मदेचा उत्तर तीरीं अद्यापि चालत आहे;
२, सं० पराक्रम; ३, चवदावा जो संवत्सर तो.

विक्रय, पु० सं० विकरा.

विक्रीत, ३ लि० सं० विकला जो पदार्थ तो.

विक्रेय, ३ लि० सं० विकाऊ.

विरवंड, न० कों० विळा, ग्वोर, कुदळी, इ० जीं आडवें तीं प्र०.

विरवम, ३ लि० रा० विषम परंतु संख्येविषयीं प्र०.

विरवमोगरी, स्त्री० एक लता आहे.

विरवरणें, कों० धान्य, केश, कागद, इ० पदार्थ अस्ता
व्यस्त पसरणें.

विरवरा, पु० पदार्थाची विरवरण्यानें जी अवस्था हो-
ले तो.

विरवार, पु० सर्पादिकांचे ठायीं जो विषांश असतो तो; २, त्याचा होतो जो कोणेकास उपद्रव तो; ३, प्र० सर्पासही त्य०.

विरवारणें, कोणकानें सर्पादि विरवाराचा उपद्रवा-
नें युक्त होणें.

विरवारा, विरवारी, ३ लि० जा सर्पादिकांस विष
आहे तो सर्पादि.

विरवरणें, विरवरणें.

विरवोपास

विस्वो

विस्वोपास, विस्वोप्यास, अ० जाणें याचाचोगीं प्र०.
अर्थ; विस्वोपासजाणें.
विररब, न० विषयशब्दाचा अपभ्रंश; २, अनिश्चित जो
कडूपदार्थ त्यास आरोपानें स्व०.
विरब्धान, ३लि० मस्थान.
विगत, ३लि० नाहींसा झाला जो तो, याचा प्रा० समासी
प्र०; ३० विगनेश्वर्य, विगतमत्सर, इ०.
विगलित, ३लि० गलित जें पुण्यादि तों.
विंगळ, पु० दे० इंगळ.
विंगळी, स्त्री० दे० इंगळी.
विगुण, ३लि० अनुगुण न देतो; २, कांहीं एक गोष्टीत जें
कांहीं एक विकल असतें तो.
विग्रह, पु० सं० समासादिरूपें करून विशिष्ट जें पद
त्याचें अवयवार्थ प्रदर्शक जें वाक्य तो; २, देह; ३,
उद्द.
विघटन, न० सं० कांहीं एक सुषटित जो पदार्थ, किं० गो-
ष्ट त्याचें अवयव विभोजन द्वारा जें विध्वंसन तें.
विघटित, ३लि० सं० विघटन झालें आह् जे तें तो.
विघड, पु० अनेक अवयवांचा योगानें, किं० पदार्थांचा
योगानें जो गाडा, रद्दाट, संसार, इ० सिद्ध होतो त्या-
नील कांहीं पदार्थांचा नाशादि झाल्यामुळे जी मुख्य
पदार्थास विकलता प्राप्त होत्ये तो; २, स्त्री, पुरुष,
मित्र, इ० कांचा जो परस्पर विभोग होतो तो.
विघडणें, विघटितकरणें.
विघरणें, तूप, गूळ, मीठ, साखर, कथील, इ० प-
दार्थ अग्नि, जल, इ० कांचे योगानें पातळ होणें.
विघात, पु० सं० रुननादिकें करून कोणेकाचा
होतो जो नाश तो.

विघातक

विचा

विघातक, ३लि० कांहीं एक कार्याचा विघात करणा-
रा जो तो.
विघुरणें, विघरणें.
विम, पु० न० कांहीं एक कार्यास प्रतिबंधक जें निमित्त,
किं० त्याची उपस्थिति तो तें.
विंच, स्त्री० कों० जमीन, काष्ट, इ० कांस जी फट अस-
त्ये ती.
विंचकट, ३लि० बीभत्स जें भाषणादि तो; २, तें कर-
ण्याचा स्वभाव जाचा तो.
विंचकटणें, विंचकडणें, विंचडणे; २, उंचकटणें.
विंचकणें, वासणें.
विंचका, पु० विंचडा मध्यमार्थी
विंचकुरणें, कोणेकामु विंचकुऱ्यानें विशिष्ट करणें.
विंचकुरा, पु० हाताचे पंजाचीं नखाग्रें शरीर स्वयंत कां-
हीं रुतवून त्या नखाचे कबेंत ती लक्षा घट्ट धरून ओ-
टण्याचा व्यापार तो; २, तेणें करून होतो जो नख-
प्रण तो; ३, कों० दोहां बोटांनीं घेतात जो विमटा
तो.
विंचडा, पु० कों० मोटा जो विंचू त्यास त्य०.
विंचरणी, स्त्री० कों० केशादि विंचराचा जी फ-
णी ती.
विंचरणें, गुंतलेले केशादिक फणीनें मोकळे करणें.
विचक्षण, ३लि० सं० शास्त्रादि ज्ञान पूर्वक जो व्यव-
हार, चतुर, तो.
विचक्षणा, स्त्री० सं० कोणेक गोष्टीचें परिज्ञान झालें
त्यणून अवयवशः फोड करून जी पुरतैपणी
चोकरा ती.
विचार, पु० कोणेक विषयीं हें असें असा एकरूपें क-
रून

विचा

रून निश्चय होण्याकरितां हें बरें, कीं राईट, हें करा-
वें कीं न करावें, असें करावें कीं तसें करावें, इ० रूप जो
अंतःकरण व्यापार होतो तो; २, तेणें करून हें असें
इ० रूप निश्चयात्मक होत्ये जी कल्पना तो; ३, करा-
वें कोणतें, न करावें कोणतें, इ० रूप जी व्यवस्था तत्प-
रिपालनात्मक जी वर्तनास मर्यादा तो; ३, लयाम-
ध्ये सोवळ्या ओवळ्याचा विचार राहत नाही; ४,
विचारणा.

विचारणा, स्त्री० कोणेक गोष्टीचे निर्वाहान्नी नोड नि-
घेनाशी झाल्यामुळे कसें करावें, काय करावें, करावें
कीं न करावें, इ० रूप चिंतात्मक जी संकटावस्था प्रा-
प्त होत्ये ती; २, विचारप्रथमार्थी.

विचारणीय, ३ लिं० विचारणें जाणायास योग्य जो
अर्थ तो; २, प्रष्टव्यरूप जो अर्थ तो.

विचारणें, विचारणें, कोणेक गोष्टीविषयीं कोणाएका-
स प्रश्नकरणें; २, दव्यादिदानानें, किं० मधुरभाषणा-
दिकानें कोणेकाचा परामर्श घेणें; ३, कोणेकास प-
दार्थ बुध्यागणणें, प्रा० निषेधविषयीं प्र०; ३, जेथें
इरसाल अंबे आहेत, तेथें असल्याखट्यास कोण
विचारतो.

विचारपूस, स्त्री० कांहीं एक पदार्थाचा शोधार्थ
कोणाएकास विचारणें, पुसणें, इ० चवकडी करणा-
चा जो व्यापार ती; २, आला, गेला, इ० कांस कुशल
प्रश्नादिक विचारणें, परामर्श घेणें असा जो व्यापा-
र ती.

विचारवंत, विचारशील, ३ लिं० विचारी.

विचारी, ३ लिं० सदसद्विचारपूर्वक कांहीं एक कार्य क-
रण्याचा स्वभाव जाचा तो.

विचित्र

विज

विचित्र, ३ लिं० चित्रविचित्र दिसायाजोगा जो पदार्थ
तो; २, दुसऱ्यास आश्चर्य कारक जो मतुष्य, किं०
भाषण, आचरण इ० तो; ३, प्र० अनेक प्रकारचा;
३, विचित्र अनें वाटिडी पावी.

विंचुरणें, विंचरणें

विंचू, पु० एक क्षुद्र प्राणी आहे. जाचे नांगड्यास विष
असतें; २, तदाकार सहा तारकांचें जें कलिका नक्षत्र
आकाशांत दिसतें त्यास त्य०; ३, को० पलंग, बाज,
इ० विणत्ये समयी त्या दोरीचे पदर सरून येत घणू-
न अडकणासाठीं जो एक दोन गाढी देऊन वीत
दीडवीत दोरीचा तुकडा घेत असतात तो.

विंचूक, अ० वात पिप्तादि क्षोभानें, किं० भांग, अकू,
इ० कांवाकेंफ आल्यामुळे पूर्वापर संधान सुटे असें बों-
लणें, इ० कांचें वि०; २, ३ लिं० ताट्या जें भाषण इ० तो.

विच्छिन्न, ३ लिं० सं० छिन्नभिन्न झाली जी मूर्ति इ० ती;
२, कांहीं एक कारणानें जाचा भंग झाला असा जो
कोणेकाचा नियम, किं० संसाराद्विखटलें, किं० वृत्ति
इ० तो.

विच्छेद, पु० मतत चाललेल्या वृत्ति अनुष्ठानादिकांचा
कांहीं निमित्तानें मध्यें होतो जो खंड, किं० छोप
तो.

विजणवारा, पु० दे० विंझुणवारा

विजणा, पु० दे० विंझुणा.

विजय, पु० सं० युद्धादिकांत जो कोणेकाचा होतो ज-
य तो; २, सत्ताविसावा जो संवत्सर तो; ३, श्रीविष्णू
चा एक द्वारपाल आहे, जाची काष्ठा दिमय मू-
र्तिकरून देवहारी. किं० देवाजबळ स्थापित अस-
तात तो.

विजया

विज

विटा

विजयादशमी, स्त्री० आश्वीन शुक्लदशमी, जा दिव-
शीं सी मोलंघनादि विधि करीत असतात.

विजयाभिनंदन, पु० पुढें शास्त्र प्रसिद्ध एक शक कर्ता
होणार आहे तो.

विजयी, ३ लि० युद्धादिकांत जीचा जय झाला तो.

विजवटा, ३ लि० दाड गुणाचा जो मनुष्यादि त्यास त्या.

विजात, स्त्री० स्व जातीहून इतर जी जाति ती.

विजात, ३ लि० को० विजवटा.

विजातीय, ३ लि० सं० विवक्षित जात्याकांत नव्हे अ-
सा जो मनुष्य, रत्न, इ० पदार्थ तो; २, लोक विलक्ष-
ण जो मनुष्य, कि० सामर्थ्य, रत्न, कि० कांही एक
व्यापार तो; ३, एक जातीय नव्हेत असे जे अनेक
पदार्थ ते परस्पर.

विजायली, ३ लि० को० रायवळ जें लांकूड तो, कि० न-
निर्मित जो पाट, चौकट, इ० पदार्थ तो.

विजार, स्त्री० इजार.

विजारदार, ३ लि० इजारदार.

विजाग, पु० इजाग.

विजितजाणें, इजितजाणें.

विजोड, ३ लि० कोणक जोडास, कि० जोडीस अनेक
अवयव असतात त्यांतील जो अवयव अत्यल्प म-
हत्वादिरूप बेलक्षण्या मुळे त्या जोडास, कि० जो-
डीस मिळत नाही तो, कि० तद्विशिष्ट तो जोड, जो-
डी तो.

विंझणवारा, पु० विंझुणवारा.

विंझणा, पु० विंझुणा.

विंझणें, पेटलेला अग्नि, जाळ, मद्याल, चूल, इ०
कांनीं शांत होणें; २, ला० प्रवृत्त जो कज्जा, युद्ध,
क्रोध

क्रोध, इ० त्याणें शांत होणें.

विंझुणवारा, पु० विंझण्यानें घेताना जो वारा तो.

विंझुणा, पु० पंखा.

विटकर, स्त्री० न० डटकर; २, ३ लि० विटावया जो गा जो
लुगडें, सुगटा, इ० कांचा रंग तो, कि० तद्विशिष्ट ते
लुगडें इ० तो.

विटकरी, ३ लि० विटकरेचा रंगा सारखा जो रंग तो.
कि० तद्विशिष्ट जें वस्त्र इ० तो.

विटणें, वस्त्रादिकांवरचा धूवीचा जो तांबडा, पिवळा,
इ० रंग त्याणें उष्णादिकां मुळे, कांहीं काळानें मलि-
न होणें, रक्षी वस्त्रादिकांसही कर्तृता; २, अन्नादि
शिळें झाल्यामुळे त्याणें दुर्गंधीनें विशिष्ट होणें; ३,
कोणक पदार्थांचे बहुत सेवन झाल्यामुळे, कि० को-
णक पदार्थांचा सेवन काळीं कांहीं अमंगळादिकांचे
दर्शनादि, कि० तद्विषयीं कांहीं दोषबुद्धि इ० कारण
मुळे ननत्पदार्थांचे उपभागाविषयीं कंटाळा पाव-
णें; कोणकाचें कोणकाशीं विटणें त्या० परस्पर अ-
सतें जें सौरस्य ते नाहीं में होणें; त्याणें त्याणें विट-
णें त्या० परस्पर गनीं सौरस्य रहित होणें.

विटंबणें, यं० विटंबनेनें युक्त करणें.

विटंबेदी, ३ लि० पक्या विटानीं बांधिली जी भिनडू
तो.

विटंबना, स्त्री० नाक, कान, कापणें, धिंड भोंवडणें,
छी, धू, करणें, इ० रूप जी कोणकाची लोकांत फट-
फजीतीती.

विटा, पु० इटा.

विटाळ, पु० धर्म शास्त्रांत जास स्वर्ग करूं नये त्याणू-
न सांगितले आहे, असे जे आशौची, रजस्रता,
चांडाल

विटा

चांडाल, यवन, गाढव, कुबे, इ० जीव, कि० अस्थि, वि-
ष्टा, इ० अमेध्य पदार्थ त्यांचे अंगी असतो जो अशु-
चितारूप दोष तो जाचे योगाने त्या पदार्थास स्पर्शादि
झाले असतां स्नान वस्त्रांतर, इ० करावे असे शास्त्रांत
सांगितले आहे; २, तादृश दोष विशिष्ट पदार्थास
स्पर्श झाला असतां स्नानादि करावया जोगी स्पर्श
कर्त्याचे अंगी येथे जी अशुचिता तो; ३, मोवळा
जो त्यास ओंवळ्याचा स्पर्श झाल्यामुळे भोजनादि
कर्माविषयी जी अशुचिता प्राप्त होत्ये तो; ४, स्नि-
यांचे शरीरापासून प्रतिमासीं स्वयनें जें रज तो.

विटाळचडाळ, उ० विटाळ इ० तो.

विटाळणें, कोणेक पदार्थ, कि० मनुष्य इ० कांसविटाळ
नें विशिष्ट करणें; २, ला० कोणेक पदार्थ कोणेक व्या-
पारीं प्रवर्तवून कांही एक व्यापार संस्कार संबधानें
वत्किंचित् संबद्ध करणें; ३, जेवाचा सबसलाप-
ण अन्य पोटांत गेले नाही उगीच तोंड मात्र विटाळ
ले.

विटाळशी, स्त्री० योनिद्वारा रज स्त्राव होऊं लाग-
ल्यापासून तीन दिवस पर्यंत अशुचि झाली जी
स्त्री तिचे वि०.

विटाळशीचंडाळशी, स्त्री० विटाळशी इ० रूप जी
स्त्री ती.

विटाळें, न० दे० इटाळें.

विटी, स्त्री० दे० इटी.

विटीदोंडू, उ० दे० इटीदांडू.

विटेकरी, उ० दे० इटेकरी.

विटेबंदी, ३ छि० दे० विटबंदी.

विट्ट, उ० मनुष्य, कि० कांही पदार्थ, गोष्ट, इ० कांवी

जी

विण

जी फटफजीती तो.

विठी, स्त्री० दे० इटी.

विठीदोंडू, उ० दे० इटीदांडू.

विट्टल, उ० एक देव आहे.

विट्टलपंतीनोंव्या, उ० आकार विशेषाचें एक धातु-
मय पात्र आहे.

विट्टलसवाशीण, विट्टलसवाष्णा, स्त्री० संके-
तांनं विधवेस त्य०.

विडलिंगू, न० ईडलिंगू.

विडा, उ० भक्षणाचे, कि० कोणेकास घावयाचे उद्दे-
शानें एकत्र केली जी नागवेलीचीं पानें, सुपारी, तु-
ना, एतत्प्रधान अनेक द्रव्यें तीं विशिष्ट मिळून तो;
२, नागवेलीचे पानांत सुपारी इ० पदार्थ घालून
गुंडाळून जो आकार विशेष विशिष्ट रचना वि-
शेष करितात तो; कोणेकानें विडा उचलणें, त्य०
कांही एक दुर्घट कार्याविषयी हें मीं करतो अशी
प्रतिज्ञा करणें; कोणेकास विडा देणें, त्य० अधि-
कारावरून दूर करणें.

विडी, स्त्री० ओटावया करितां आपटा इ० कांयें पान.
कागद, इ० कांत तंबाखू, ओंवा, इ० घालून जी गुंडा-
ळी करितात ती; २, भक्षणाचर्थ नागवेल तंबाखू.
इ० कांयें पानाची जी गुंडळी करितात ती; ३, सुस-
ळ, सोटा, इ० कांस जी लोहादिकांची मांडुळ व-
सवितात ती.

विणकर, स्त्री० तंतूनीं वस्त्रादि विणण्याचे जे अनेक
प्रकार आहेत, त्या प्रकारांनीं विणले असतां जे
अनेक प्रकारचे त्यांचे रचना विशेष होतात ते प्र०.

विणणाबळ, स्त्री० विणण्यासंबंधी जी मजूरी ती.

विणणें

विण

विदि

विणणें, वस्त्र, आंधरी, गोप, इ० पदार्थ निर्मिले जात असें तंतु, पात्या, इ० त्या त्या प्रकारानें परस्पर गुं-
तविणें पक्षीं निर्मिले जातात जे वस्त्रादि पदार्थ
त्यांसही कर्मता; २, पलंग, मात्ता, इ० नवार, सुंभ, इ०
कांनीं वस्त्र, जाळी, इ० कांन्हा आकार होई असें वे-
ष्टणें.

विणती, स्त्री० को० कांहीं एक कार्याचे उद्देशानें देवा-
दिकांस लाविला जो कोळ. किं० त्या देवादिका-
नीं दिला जो कोळ ती.

विणवणें, दुस्वणें इ० कामुळें कोणेकानें करणें.

विणा, पु० वीणाशब्दाचा अपभ्रंश.

विणें, गोमहिष्यादि किती एक पशूनीं, किं० पक्षी,
कीटक इ० कांनीं अपत्यानें प्रसवणें; अश्वविष-
यीं याचा मयोग करीत नाहीत; मनुष्य स्त्रीविष-
यीं निदेनें प्र० करितात; २, केळ, चवेण याणीं प्र-
सवणें.

वितंडवाद, पु० आपला पक्ष वस्तुतः खोटा असें जाण-
त असतांही खोट्या युक्तीनें आपला पक्ष सिद्ध कर-
ण्याविषयीं आयहानें कोणी करितो जो वाद तो.

वितणें, को० वितुळणें.

वितळ, न० संमपातालांतील दुसरे जें पाताल तें.

वितवितणें, को० चरफडणें.

वितस्ति, पु० सं० वीत मुरव्यार्थी.

वितळणें, विपरणें; २, ला० जमलेलें जें आभाळ,
राजकारण, पंचाईत, इ० त्याणें फाटाफूट पावून
नाहींसें होणें; ३, करुणादिरसानें अंतःकरण
दबणें.

वितीगाभती, स्त्री० विणें गाभणी होणें, अत्रेयो-
ग्यनेंत

ग्यनेंत विद्यमान जी गाथ, स्त्रोस, इ० तीचें वि०.

वितुष्ट, न० कांहीं एक कारणामुळें परस्परांचें पडनें
जें बांकडें तें.

वितुळणें, वितळणें.

विन्त, न० पैसा अडका इ० रूप जें द्रव्य तें.

वित्तविषय, पु० विन इ० तो.

विनोषणा, स्त्री० विन विषयिणी जी इच्छा ती.

वित्पत्ती, स्त्री० व्युत्पत्तिशब्दाचा अपभ्रंश.

वित्पन्न, ३ लि० व्युत्पन्नशब्दाचा अपभ्रंश.

विथर, पु० को० जमलेला जो संसार इ० पदार्थ त्या-
चा जो विसकळीतपणा तो.

विदगुडणें, को० पाय, हात, इ० शरीरावयवांनं सु-
रगळणें.

विदविदणें, को० चरफडणें; २, दे० फळ, गळू, इ० कां-
नीं अतिशयित पिकल्यामुळें विलविलीत होणें.

विदविदा, ३ लि० दे० विदविदला जो फळ, गळू, इ०
पदार्थ तो.

विदारण, न० सं० हस्तादिकानें फळ, वस्त्र, पोद, का-
ष्ठ, इ० पदार्थांचे दोन अवयव, दोहोंकडे ओढून
मध्ये फाडण्याचा जो व्यापार तें.

विदारणा, स्त्री० विदारण; २, ला० कोणेकाची पुस्त-
ती फजीती होई असें त्याचे गुप्त दोषादिकांचें जें
उद्घाटन ती.

विदारणी, स्त्री० को० विदारणा द्वितीयार्थी.

विदारणें, विदीर्णकरणें.

विदारित, ३ लि० सं० विदारण केले जाचें तो.

विदित, ३ लि० सं० परिज्ञात जो अर्थ तो.

विदिशा, स्त्री० आग्नेयी, नैर्ऋती, वायव्य, ऐशानी
त्या

विदी

त्या जा बार दिशा त्या म०.

विदीर्ण, १लि० विदारण झालें जाचें तो.

विदेश, ३० स्वदेशाहून इतर जो देश तो; विदेश-
गमन, विदेशवास, इ० स०.

विदेशी, ३लि० विदेशीय.

विदेशीय, ३लि० विदेशसंबंधी जो मनुष्य, पदार्थ,
इ० तो.

विदेही, ३लि० परमार्थ दृष्टीने जाचा देहाभिमा-
न फुटला तो.

विद्यमान, ३लि० आहेपणाने जो विशिष्ट तो; २,
वर्तमान जो काळ तो; ३, स्त्री० न० गुजारत;
४, अ० दृष्टिदेखतां; ३० माझे विद्यमान या पो-
राचे हाल करून का.

विद्या, स्त्री० पुराण, शास्त्र, इ० जीं चतुर्दश ज्ञान
साधनें तीं प्र०, किं० तत्त्वतिपाय जीं ज्ञानें तीं
प्र०; २, गान, चित्र लेखन, इ० जा कला त्यांस
ही स०.

विद्याधन, न० विद्यारूप जें धन तें; ३० सर्वधना
पेक्षां विद्याधन श्रेष्ठ आहे.

विद्याधर, पु० सं० उपदेवामध्ये एक भेद आहे.

विद्याभ्यास, पु० कांहीं एकाविद्येचा जो पठन, अ-
वलोकन, इ० अभ्यास तो.

विद्यार्थी, पु० गुरुपाशीं विद्याभ्यास करणारा जो
तो; २, कोणेकाजवळ शागिदीचें काम कराव-
यास राहिला जो त्यास स०.

विद्युत्, स्त्री० सं० बीज; विद्युत्पात, इ० स०.

विद्युलता, स्त्री० सं० विद्युत्.

विद्रा, ३लि० दे० विद्रूपया अर्थी.

विद्रुम

विधा

विद्रुम, न० सं० प्रवाल.

विद्रूप, ३लि० नासिकादिराहित्य, किं० कांहीं एक
अवयवाचें आधिक्य इ० कारणासुद्धें विशोभि-
त जो मनुष्यादि तो.

विद्वान्, ३लि० वेदशास्त्रादि जाणतो तो, या शब्दा-
चा समासादिस्थलीं पूर्वी प्रयोग होतो तेथें वि-
द्वत् असें रूप होतें; ३० विद्वज्जन, विद्वत्सभा, विद्व-
त्ता, इ०.

विद्वेष, पु० द्वेष.

विद्वेषा, ३लि० द्वेषा.

विंध, न० कांहीं एका पदार्थास पडलें जें आरपार
छिद्र तें.

विंधणें, तीर, सामता, इ० कांहीं शरीर, मोतीं इ०
कांहीं एक पदार्थ सच्छिद्र करणें; २, न० किं करे.

विंधकाम, न० कों० काळादिकांस विंध्या पाडण्या-
चा जो व्यापार तें; २, तेणें करून झालें जें तें का-
म त्यासही समयविशेषी स०.

विधवा, स्त्री० गतभर्तृका जी स्त्री ती.

विधा, स्त्री० प्रकारवाचक हा शब्द, याचा प्रयोग
समाप्ती संख्यावाचकापुढें होतो; ३० द्विविध,
त्रिविध, बहुविध, इ०.

विधाता, पु० सं० ब्रह्मदेव.

विधान, न० कोणेक अर्थातें उद्देशून कोणेक धर्मा-
दिकाचें वाक्यें करून जें संबंधन तें; ३० हा घट ल-
घु आहे, एथें घटातें उद्देशून लघुत्वाचें विधान
आहे; गुरूचें वचन पाळ्याचें, एथें पाळनरूप व्या-
पाराचें विधान; २, पूजा इ० अनुष्ठान असुक प्र-
कारें करावें, इ० रूप जें वाक्यनिबंधन तें, किं० तद-

नुरूप

विधा

विना

तुरूप जें अनुष्ठान तें.

विधायक, ३लिं. कोणेक विधीचा बोधक जो श्लोक, वाक्य, इ. तो, किं. तत्कर्ता कवि, राजा, इ. तो.

विधि, उ. सं. विधान; २. ब्रह्मदेव; ३. देव.

विधिनिषेध, उ. कोणेक गोष्टीविषयी हें बरें हें वाईट, हें करावें हें न करावें, इ. रूप जो भिन्नभाव तो, जो मानिला असतां वर्तनास कांहीं अडचण पडत्ये; उ. वेडा तो त्याला बोलावें काय, न बोलावें काय, याचा विधिनिषेध नाही.

विधिनिषेधातीत, ३लिं. ब्रह्मज्ञान, पातित्य, इ. कारणांमुळे शास्त्रोक्त विधिनिषेधाचा प्रतिबंध जाचा सुटला आहे, तो.

विधिभंजक ३लिं. औत्सर्गिक विधिला गू होण्याची योग्यता असून जाजवर ला गू होत नाहीं असा जो कोणेक विषय तो.

विधिविशेषण, न. विधीवर जाचा अन्वय होत असतो असें जें विशेषण तें; उ. कुमाईत घोडा बळकट असतो एथें बळकट हें विधिविशेषण. आणि कुमाईत हें उद्देश्य विशेषण.

विंधी, स्त्री. कों. प्रा. काष्ठास जें विंधण्यानें भोंकणाडिव असतात ती.

विंधु उ. सं. चंद्र.

विधुर, उ. जाची स्त्री मेळी असतां, जाणें दुसरें लग्न केलें नाहीं असा जो तो; २. सं. कांहीं एक साधनानें जो विकल तो.

विधेय, ३लिं. विधीचा विषयभूत जो अर्थ तो.

विध्युक्त, ३लिं. वेदशास्त्रादि स्थित विधिवाक्यानीं सांगितले जें प्रायश्चित्तादि तो.

विंधुका

विंधुका, विंधू, उ. कों. बल्हपणीं दिकांस पडलें असतें जें छिद्र तो.

विध्यंस, उ. कांहीं एका पदार्थाचा कुटणें, मोडणें, इ. कानीं जो नाश तो.

विध्यंसित, ३लिं. विध्यंस पावला जो कोणेक पदार्थ व्यवहार इ. तो.

विध्यस्त, ३लिं. विध्यंसित.

विनत, ३लिं. सं. नम्र.

विनति, स्त्री. विज्ञापनाप्रथमार्थी.

विनंती, स्त्री. विनति शब्दाचा अपभ्रंश; कागदोपत्रीं आपल्या बरोबरीचास, किं. सेवकास जो माना लिहितात त्यांत याचें छेखन करितात.

विनय, उ. अहंकारादिकांचा ताढा नसल्यामुळे जी नम्रता असत्ये तो.

विनयणी, स्त्री. कांहीं एक कार्याकरितां कोणेकाची करितात जी मार्यना ती.

विनयणें, कांहीं कार्याकरितां कोणाएकास मार्यणें.

विना, अ. सं. वांचून याअर्थी; विनापराध, विनाकारण, इ. सं.

विनायकीचतुर्थी, स्त्री. शुक्लपक्षाची जी चतुर्थी ती; व्रत विषय असतां म.

विनाश, उ. कोणेक पदार्थाचा विधोष करून जो नाश तो.

विनाशकाल, विनाशकाल, उ. द्रव्यहानि इ. रूप अनेक प्रकारचा नाश होण्यास कारणभूत जी मतिकूल काल दशा येत्ये तो; वा. विनाशकाले विपरीत बुद्धि: .

विनिमय

विनि

विनिमय, पु० सं० अदलाबटल.

विनियुक्त, ३ लि० कांही एका कर्मादिकाकडे जाची या-
जना झाली तो.

विनियोग, पु० कोणेक अर्थाची कोणेक गोष्टीकडे जी
योजना तो

विनोद, पु० सं० थट्टा; २, अनेक प्रकारे मनरम विण्या-
चा जो व्यापार तो.

विनोदी, ३ लि० विनोद करण्याचा स्वभाव जाचा तो;
२, विनोदाने केले जे भाषण इ० तो.

विन्मुख, ३ लि० विमुखशब्दाचा अपभ्रंश.

विपत्, स्त्री० सं० विपत्ति; विपद्ग्रस्त. विपत्काल, वि-
पद्ग्रस्त, इ० सं०.

विपत्ति, स्त्री० सं० आपदा.

विपत्तिकाल, पु० आपत्काल.

विपत्त्य, पु० हाल, अनेक वचनी प्र०; २, स्त्री० विपत्ति
शब्दाचा अपभ्रंश.

विपरीत, ३ लि० शास्त्रसंप्रदायसिद्ध, किं० लोक संप्र-
दायसिद्ध जे कमरीतिमार्ग आहेत, ते उलट जाचे
तो पदार्थ, किं० क्रिया तो; २, प्रतिकूल जो काल इ०
तो.

विपरीतलक्षणा, स्त्री० कांही वाक्य, किं० पद याचा
प्रयोगी तद्विपरीत अर्थी, जे वक्तव्याचे तात्पर्य, किं०
तात्पर्यकल्पना ती; ३, तुम्ही शहाणे आहां, एथे
विपरीतलक्षणेने तुम्ही सुख आहां असा अर्थ हो-
तो.

विपर्यय, पु० सं० विपर्यास.

विपर्यस्त, ३ लि० विपर्यास झाला जाचा तो.

विपर्यास, पु० विपरीतपणा तो; २, कांही एक गो-
ष्टीचे

विभ

टीचे पूर्वस्थितीमध्ये यत्किंचित जे अंतर तो.

विपल, विपळ, न० पळ्या जो साठवा अंश ने का-
लवृत्ति

विपलाप, विपळाप, पु० कांही एक दुःख प्राप्त झाल्यामुळे, रडणे, आरडणे, इ० रूप जो व्यापार कर्ति-
तात तो.

विपक्ष, पु० सं० शत्रु; २, अनुमानसाध्य जे वस्तूादि
त्याचा निश्चय करून अभाव जेथे आहे असा जो
रुद्ध इ० पदार्थ तो.

विपाक, पु० सं० परिणाम, परंतु प्रा० कर्माचे परिणा-
मा विषयी प्र०.

विपुल, विपुळ, ३ लि० पुष्कळ.

विप्र, पु० सं० ब्रान्धण.

विप्रतिपत्ति, स्त्री० सं० कांही एक कार्याविषयी मतह-
याचा जो स्वरस्वर विरोधती, किं० मतहयाचा अं-
गीकार करून जो परस्परचा विवाद लागतो ती.

विप्रतिपन्न, ३ लि० जा अर्थाविषयी परस्परची विप्र-
तिपत्ति आहे ता अर्थ; २, विप्रतिपत्ति धरून विवा-
द करणारे जे परस्पर ते प्र०.

विप्रिय, ३ लि० सं० अप्रिय.

विफल, विफळ, ३ लि० निष्फळ.

विबुध, पु० सं० इंद्रादिक जे देव ते प्र०; २, पंडित.

विभक्त, ३ लि० सं० समुदायापासून पृथक् केला, किं०
मानिला जो अंशरूप पदार्थादि तो; २, गृह, धन,
भूमि इ० पदार्थ वांटून घेऊन परस्पर निराळे निरा-
ळे झाले जे बंधु, पिता, पुत्र, इ० तो.

विभक्ति, स्त्री० सं० शब्दांपुढे कर्मादि कारक बोधक,
किं० संबंधबोधक जे प्रत्यय होताना ते प्र०; २, कोणे-
काचा

विभ

विर

काचा बोलण्यांतील जो तात्पर्यार्थ त्यास त्य०.

विभव, पु० दुसरा जो संबत्सर तो; २, ऐश्वर्य.

विभत्स, ३लि० बीभत्स शब्दाचा अपभ्रंश.

विभाग, पु० परस्पर संबद्धपणे स्थित जे अवयवादि त्यांचा छेदनादिके करून होतो जो पृथक्भाव तो;

२, एका पदार्थाचे अनेक जे अंशां ते, प्र०.

विभागणें, पनादिविभक्त करणें.

विभागित, ३लि० विभागिला जो पदार्थ तो.

विभागी, पु० भागीदार.

विभावना, स्त्री० कोणेक विषयाचे तत्व समजावें त्या पृथक् विषयावर अवयवशः बुद्धि फिरवून पाहण्याचा जो व्यापार ती.

विभास, पु० गानांतील एक राग आहे.

विभित्स, ३लि० विभत्स.

विभु, ३लि० व्यापक.

विभू, पु० व्यूह शब्दाचा अपभ्रंश.

विभूत, स्त्री० विभूतिशब्दाचा अपभ्रंश. परंतु प्रथमार्थी.

विभूति, स्त्री० सं० गोमय काष्ठ इ० कांचें जें भस्म ती; २, ऐश्वर्य; ३, विद्या धनादि कारणानीं लोकां सरलें करून कोणेकाचे वर्णन कर्तव्य असता त्यास त्य०.

विभ्रम, पु० सं० स्त्रियांचा जो शृंगाररूप विलास तो.

विमत, ३लि० सं० असंमत.

विमनस्क, ३लि० कांहीं एक कारणामुळे जाचें अंतःकरण शिवून झालें असा जो तो.

विमर्द, पु० कां० विलंबकाल वृत्ति.

विमल

विमल, ३लि० सं० निर्मल.

विमा, पु० ही तुझी वस्तु विवक्षित स्थळी सुरक्षित पोंडवेल, कि० विवक्षित कालपर्यंत सुरक्षित राहील असें न झालें तर त्याची किंमत भरून देईन तसें झालें तर तूं मला असुक द्यावेंस अशा बोलणीनें त्या वस्तूचा संभावित भयाचा कोणी करितो जो निरास तो, करणें, भरणें, उतरणें, प्र०; २, तदर्थ विमेकरी यास द्यावें लागतें जें द्रव्य त्या सही त्य०.

विमान, न० आकाशमार्गानें जाणारें असं देवादि कांचें यान आहे.

विमुरख, ३लि० सं० पराडमुख.

विमेकरी, ३लि० विम्याचा व्यवहार करितो तो.

विमेदार, ३लि० विमेकरी.

वियत, न० सं० आकाश; वियदंगा, वियतिचर, इ० समास.

वियुक्त, ३लि० विवक्षित अर्थाशी वियोग पावला जो अर्थ तो.

वियुत, ३लि० कोणेक अंक राशीतून उणा केला जो अंक तो.

वियोग, पु० संयुक्त पदार्थांचा जो पृथक् भाव तो.

वियोजन, न० वियोग करण्याचा जो व्यापार ते.

विरका, ३लि० कां० विरणा.

विरक्त, ३लि० सं० जा विषयां वरून जाची प्रीति उठली आहे तो त्याविषयी, कि० आत्मस्वरूपा निश्चित पदार्थावर जाची प्रीति राहिली नाही असा जो मनुष्यादि तो.

विरक्ति, स्त्री० कांहीं एक कारणामुळे कोणेक वि-

षया

विर

विर

वयाविषयी, किं० आत्म स्वरूपातिरिक्त पदार्थ
मात्राविषयी जी हृदयांत अग्रीनि उत्पन्न होत्येनी.

विरखंड, न० को० सुपारीचे विरीचा जो तुकडा तें.

विरंगुळणें, कांहीं एक काम करताना मध्यें मध्यें ग-
मणें.

विरंगुळा, उ० सुखेंकरून काल अतिक्रमायास सा-
धनभूत जो कोणेक व्यापार, किं० पुत्रादि पदार्थतो.

विरघळणें, विघरणें; २, वस्तू जीर्णत्वादिकारणा
मुळें जागजागीं फाटे अशा अवस्थेनें युक्त हो-
णें; ३, ला० लज्जाभय, शोक, इ० कांहीं कारण
अकस्मात् उत्पन्न झाल्यामुळें कोणेकानें धैर्य उ-
त्साहादि भंगपूर्वक केवळ गलित प्राय होणें.

विरचित, ३ लि० सं० रचित.

विरजण, न० दुधाचें दहीं हावें घणून त्यांत जो कांहीं
तक्रादि अंबट पदार्थ घालितात तें; २, एकाएका
भाड्यांत, किं० एकएक वार विरजलेलें जें दूध तें
प०; ३, ला० तपश्चर्या, विद्वता, इ० कांस कलंक ला-
गाया जो गें जें कोणेकाचें वाईट आचरण असतें
त्यास त्या०, रा० कोणेकानें कोणेकास विरजण
घालणें, त्या० कांणी कांहीं कार्यार्थ उद्युक्त झाला
जो त्यानें अनुत्साहादि पावून निवृत्त हावें, किं० क-
लहादिकाविषयी जो अनुद्युक्त त्याणें नद्विषयीं
प्रवृत्त हावें घणून त्यास कांहीं युक्तिप्रयुक्तीची
गोष्ट सांगणें.

विरजणी, स्त्री० दूध विरजावयाचें जें पात्र ती.

विरजणें, दहीं हावें घणून दूध तक्रादि मिश्रित
करणें; २, त्या दुधानें दधिरूप परिणाम पावणें;
३, ला० परस्पर विवदमान जें त्याणीं कज्जा इ०
मोडा

मोडाया जो गें आंतचें आंत समजणें; ४, न० को०
विरजणी.

विरजा, उ० दे० इरजा.

विरजीक, स्त्री० दे० इरजीक

विरड, स्त्री० इरड; २, रा० वरंड; ३, कामकरी इ० कानीं
रानांत जाऊन तृण, काष्ठ, इ० कांची डोईवर बाहून
आणली जी खेप ती.

विरडणें, को० स्वरूज इ० कानें शरीर, किं० तदवय-
व व्याप्त होणें

विरटा, उ० रा० तुळस इ० कांचा जो माडा तो.

विरटी, स्त्री० को० विरटी.

विरटें, न० को० विरटी.

विरणा, ३ लि० रा० अधिक विरण्याचा स्वभाव जा-
चा असंजें भात इ० तो.

विरणें, विरघळणें; २, वस्तूचे तंतु इतस्ततः स-
रल्यामुळें त्या वस्तूनें विरळपणानें विशिष्ट हो-
णें; ३, को० दाट जाळावयासाठीं शेण विरळवि-
रळ पसरणें; ४, रा० भात इ० कांडले समयी, किं
तुरी इ० भरडले समयी त्याणीं विवक्षितानुरूप
नहोतां नूर्णता पावणें.

विरत, ३ लि० सं० विराम पावला ओ तो.

विरति, स्त्री० सं० विराम.

विरथ, ३ लि० यं० युद्धामध्यें जाचाराथ शत्रूनें मोडू-
न टाकिला अतएव जो रथ विहीन झाला तो.

विरधाळें, न० दे० जनना शोचास त्या०.

विरपल, स्त्री० रा० बोतांतील दाट इ० नांगरले स-
मयी त्या भूमीवर जो कांहीं तृणाचा काड्या, कां-
ट्याकुट्या, इ० कांचा समुदाय पडला असतो
ती

विर

ती जी वेंचून काढावी लागले.

विरमणें, चाललेला जो कांहीं एक व्यापार तो समाप्त न होतां मध्येच कांहींकाळ राहणें, किं० तो व्यापार करणारा जो त्याणें तो व्यापार न करितां कांहीं काळ राहणें; २, विरमणें प्रथमार्थी.

विरल, ३ लि० सं० मध्ये मध्ये विवक्षित प्रमाणाहून अंतर अधिक राह्या अशा प्रकारें संनिविष्ट जें अनेक अर्थ तो, किं० नादृश संनिवेष्टां विशिष्ट अर्थांनीं आरब्ध जो समुदाय तो; ३० जाचे दांत विरल तो मा० मूर्ख असत नाही; विरल वस्त्र धडवतीचे उपयोगी नाही; २, सर्वकालीं, सर्वदेगीं असत नाही, क्वचित् कदाचित् मात्र असतो, असा जो कोणक पदार्थ तो; ३० गोंड अमृत्त हिनकर अशी गोष्ट सांगणारा मनुष्य विरल.

विरलागत, ३ लि० विरल द्वितीयाधी.

विरलें, न० इरलें

विरवदी, विरवली, स्त्री० स्त्रियांचा पायांचे बोटांत घालायाचें एकरुप्याचें भूषण आदि.

विरविरणें, रवरवणें.

विरविरी, विरवीर, स्त्री० रवरव.

विरविरीत, ३ लि० केवळ झरझरीत जें वस्त्रादितो.

विरस, ३ लि० रस जांत नाहीं असें जें भाषण, फल इ० तो; २, पूर्वी उन्साहानें प्रवृत्त असतां कांहीं अप्रिय प्राप्त झाल्यामुळे जांचा मनोभंग झाला तो; ३० मोठ्या होंगीनें वाडा बांधीत होना परंतु पटकन त्यातारी निवर्तली यासुळे तो गृहस्थ विरस झाला.

विरह, पु० स्त्रीपुरुष, मित्रमित्र, पितापुत्र, इ० कां

विश

आजो परस्पर वियोग होतो तो; २, तादृश वियोगां होतें जें दुःख तो; विरहानल, विरहज्वर, इ० स०; ३, सं० कोणक अर्थाचें कोणक अर्थास जें राहित्य तो.

विरहिणी, स्त्री० प्रियपुरुषाचे विरहानें विशिष्ट जी स्त्री ती.

विरहित, ३ लि० रहित जोतो.

विरही, पु० सं० स्त्रीचे विरहानें विशिष्ट जो पुरुष तो; २, ३ लि० कोणक अर्थाचा विरह जास आहे तो.

विरल, ३ लि० विरल शब्दाचा अपभ्रंश.

विरळा, ३ लि० विरळागत; २, अ० क्वचित् कदाचित्; ३० सर्वदा वीज पडत्ये असें नाहीं विरळा पडत्ये.

विरळागत, ३ लि० विरळागत.

विराकत, विराखत, स्त्री० इराखत.

विराग, पु० सं० विरक्ति

विरागी, ३ लि० सं० विरक्त.

विराजणें, विराजणें, प्र० विशेषंकरून शांभणें

विराजमान, ३ लि० अलंकारादिकानें शांभायुक्त जोतो.

विराजित, ३ लि० विराजमान.

विराट्, पु० जगदाकार जो ईश्वराचा देह पुराणादिकांत वर्णिला आहे तो, विराट्देह, विराट्स्वरूप, इ० स०.

विराम, पु० कोणक चाललेला जो व्यापार त्याची ती गति राहून कुंठितपणें जी स्थिति तो; २, कांहीं

विरी

कांहीं एक कार्य करित असतां त्या मध्ये कांहीं काल घेताना जो विसावा तो

विरी, स्त्री० चुना, पीठ, ओषध, इ० पदार्थांचा अंगी जो सत्वांदा असतो ती; उ० एकदां चुना बाळला त्याणजे त्याची विरी जात्ये; २, कों० पोफळीचे अंगास वेष्टित असतो जो झांवळीचा बुंधाकडला भाग ती.

विरुद्ध, ३ लि० प्रतिकूल जें भाषण, गति, मनुष्य, वायु, इ० तो.

विरूप, ३ लि० विद्रूप.

विरुल्ल, ३ लि० कों० विरल शब्दाचा अपभ्रंश; परंतु प्रा० प्रथमार्थी.

विरोदी, स्त्री० विरवली.

विरोध, पु० कोणेक अर्थाचा कोणेक अर्थाशी जो विरुद्ध भाव तो.

विरोधी, ३ लि० जाचा जाशीं विरोध आहे ते परस्पर; २, पु० साठ संवत्सरांतील ते विसावा जो संवत्सर तो.

विरोधीभक्त, पु० ईश्वराचा निरंतर ध्यास असावा त्यापून त्याशीं द्वेष मांडितो असा जो कोणेक भक्त तो.

विरोली, स्त्री० विरवली.

विरोळा, पु० एक निर्विष सर्प जाति आहे, जो नेहमी पाण्यांत राहतो.

विलग, न० कोणेक व्यापारी, कि० पदार्थी यथास्थितपणें वर्तण्याविषयी जी साधनसंपत्ति असावी त्या मध्ये कांहीं उणें असल्यामुळे जें वैकल्य तें, कि० तें उणें; उ० संसार भांगला धाटला होना

पण

विला

पण बायको मेळी इतक्याने विलग झाले; हो नेहमडे विलग खरे; २, ३ लि० तें विलग आहे जा मध्ये असा जो संसार, व्यवहार, कि० गाड्या, घड्याळ, इ० तो; उ० बायको मेळी त्यापून संसार विलग झाला.

विलंगणें, यं० उलंगणें.

विलपणें, यं० विलाप करणें.

विलंब, पु० कांहीं एक कार्यास जो कालरूप अवकाश असतो, कि० लागतो तो.

विलंबित, ३ लि० विलंब विशिष्ट जो कार्यादि तो.

विलंबी, पु० साठ संवत्सरांतील जो बसिमावा संवत्सर तो.

विलय, पु० मं० मांडणें, बुडणें, इ० कार्यां जो कांहीं पदार्थांचा नाश तो.

विलसणें, यं० विराजणें.

विलसित, ३ लि० विराजित.

विलक्षण, ३ लि० लोकोत्तर, कि० लोक समदाया पक्षां विपरीत जो मनुष्य, कि० नामार्थ, स्वभाव, इ० तो; २, कोणका पक्षां कांहीं एक विशेषण विशिष्ट जो तो; उ० या दोन्ही नळ्या सौरव्या त्याणतां स्वय्या पण इजवर तांबडा पट्टा आहे ते हां निजहून ही विलक्षण आहे.

विलाप, पु० कोणी एक मृत झाला असतां, कि० कांहीं हानि झाली असतां, रडणें, ओरडणें, इ० रूप जो व्यापार करितात तो.

विलायत, स्त्री० जा लोकांचा जो मूलभूत देश ती त्यांची, परंतु इंग्रज लोकांचा जो मूल देश त्याविषयी विशेष मसिद्धि; २, ला० जा वृक्ष, पशु, इ०

पदार्थांचे

विला

विव

पदार्थांचें मुख्यत्वेकरून जें उत्पत्तिस्थान तें त्याचें
असें त्पणतान.

विलायती, ३लिं. इयज लोकांची जी विलायत-तत्त्व-
बंधी जो वास्तव, वस्तु, झाड, पशु, इ. पदार्थ तो.

विलास, पु. स्त्रिया, पुण्य, गीत, नृत्य, इ. जे शृंगारप्र-
धानविषय तदुपभोगद्वारा जा अनेक प्रकारचा
क्रीडा तो, किं. कांही विषय नसतांही केवळ अंतः
करण रमबायासाठी इच्छानुरूप जें वर्तन तो; स्त्री-
विलास, राजविलास, बुद्धिविलास, इ. स.

विलासी, ३लिं. अनेक प्रकारचे विलास करण्याचा
स्वभाव जाणा तो

विलेपन, न. सं. शरीर, शरीरावयव, इ. कांस चंद-
नादि पदार्थांचा करितात जो लेप तें, किं. तो लेप
करण्याचा जो व्यापार तें, किं. तदर्थ सिद्ध केले जें
तें चंदनादि इत्यतें.

विलोकणें, यं. अवलोकणें.

विलोकन, न. अवलोकन.

विलोकित, ३लिं. अवलोकित.

विलोम, ३लिं. अनुलोभाचा प्रतिपक्षी जो तो.

विलोल, ३लिं. सं. लोल.

विल्हय, स्त्री. कों. एक मूळपुरुषापासून झालेला
जो वंश ती; २, विल्हेवाट.

विल्हा, पु. विल्हे.

विल्हे, स्त्री. अकारादिवर्ण अनुक्रमानें लिहून तत्त-
वर्णादिनामें त्या त्या वर्णांखालीं लिहारीं त्पणून
जां अनुक्रमानें प्रतिवर्णांचीं स्थानें केळीं असता-
त तीं प्र०; अकारविल्हे, सकारविल्हे, लकारविल्हे.
इ०; २, कांहीं एक पदार्थांचीं जाति गुणादि भेदेकें
करून

करून भेदकरून पृथक् पृथक् करितात जीं प्रक-
रणें तीं प्र०; ३. कोणत्याही पदार्थांचा विल्हे ला-
विलेल्या असल्या त्पणजे पाहिजे तो पदार्थ ल-
वकर सांपडतो.

विल्हेवाट, स्त्री. इत्यादि पदार्थांचा अनेक प्रकारें
खर्चवेचकरून जी निःशेषता ती.

विल्हेवार, अ. जा विल्हेतील त्या विल्हेत अज्ञा-
प्रकारें; ३. सारे कागद विल्हेवार लावून देव; वि-
ल्हेवार नावें लिही.

विवंचना, विवंचना, स्त्री. कांहीं एक संकट, किं.
अवघड गोष्ट, इ. मोस झालें असतां तन्निर्वाहा-
र्थ पडतो जो विचार ती.

विवर, न. सं. विल.

विवरण, न. सं. थोड्या शब्दांत गूढरूपेंकरून
स्थित जो श्लोक वाक्यादिकांचा अर्थ त्याचें श-
ब्दांतरांनीं व्याख्याद्वारा जें स्पष्टीकरण तें.

विवर्ण, ३लिं. सं. शुद्ध, गौर, इ. जो पूर्वस्थित रंग
तो भिन्न झाला जाणा असें जें शरीरादितो.

विवशा, ३लिं. पराधीन जो मनुष्यादि तो.

विवशी, विंशशी, स्त्री. दुर्दशेची अभिमानि-
नी एक देवता आहे, जिचे योगानें अनर्थकार-
क कर्मांचे ठायीं प्रवृत्ति हितकारक व्यापारा-
पासून पराङ्मुखता इ. होत असावें; ३. मुळ-
चा सुखी होता पण घरांत विवशी शिरतांच
किमयेचे छंदासला गून बुडाला; २, हाड, किं.
वाईट, पावगुण जीचा अशी जी स्त्री नीस
आरोपाने त्प०; ३, कों. मनुष्य, किं. वंश, किं.
इतर कांहीं पदार्थ यांस प्रा० अनिवार्य अ-
सा

विव

विशि

सा जो दुर्बलसन, महारोग, इ० कांहीं दोष जड-
तो त्यास त्य०.

विवक्षा, स्त्री० सं० वक्त्याची कोणेक अर्थ विषयक
प्रतिपादन करण्याविषयी जी इच्छा ती.

विवक्षित, ३ लि० सं० जा अर्थविषयी विवक्षा आ-
हे तो अर्थ; २, ग्राम, राज्य, इ० काम ये शिष्टवैक-
रून जे कोणी गणनीय असतात त्यांस प्र० त्य०.

विवाद, पु० वाद प्रथम द्वितीयार्थी.

विवाह, पु० जाचे योगानें स्त्रीपुरुषांचा दांपत्य संब-
ध होतो, असा उभयतांचा मिलून एक संस्कार
आहे तो.

विवाहणें, पुरुषानें विवाहधर्मानें स्त्री अंगीकारणें;
२, स्त्रीस, किं० पुरुषास विवाह संस्कारानें संस्कृ-
त करणें.

विवाहित, ३ लि० विवाह झाला जाचा तो पुरुष.
किं० स्त्री तो.

विविक्त, ३ लि० सं० विवेचन केलें जावें तो अर्थ; २,
न० एकांत स्थल तें.

विविध, ३ लि० नानाविध.

विवेक, पु० विचार प्रथमार्थी; २, काम, क्रोध, लो-
भ, इ० रूप जा अंतःकरणवृत्ति उठतात तदधी-
न आपण न होतां विचारानें त्या वृत्तींचें आ-
वरण करून जी चित्ताची दृढता तो, किं० तत्साध-
क जो व्यापार तो; ३, अतांशे अभ्यासा निटका-
रा आला आहे. पण विवेकानें रवातों.

विवेकी, ३ लि० विवेक जास आहे तो.

विवेचन, न० सं० कोणेक समुदायांतून अवयवांचें
विवक्षित धर्मेकरून जें पृथक् पृथक् करणें.

किं०

किं० कोणेक अवयविभूत अर्थाचें अवयवशाः
परिज्ञान कावें त्यणून अवयवशाः जें मनानें
विषयीकरण तें.

विवेचना, स्त्री० सं० विवेचन.

विशकल, ३ लि० सं० कुटणें, मोडणें, इ० का मुळें
भिन्नभिन्न अवयव झाले जाचे तो.

विंशति, ३ लि० सं० वीस, २०.

विशद, ३ लि० गूढांश संक्षेप इ० का मुळें अस्य द-
ता इ० जांत नाहीं असें जें भाषण, लेख, इ० तो;
२, अडचण कावयाजोगें नहे असें जें प्रसृत
मोकळें स्थल, पात्र, इ० तो.

विशारवा, स्त्री० सोळावें नक्षत्र त्या.

विशाल, विशाल, ३ लि० जांब रुंद आकारानें
मोठा जो पदार्थ तो; विशालभाल, विशालने-
त्र, इ० समास.

विशिरव, ३ लि० शेडी राखावी हा धर्म जांचे जा-
तींत नाहीं, असे जे म्ळेच्छादिक त्यांस त्य०;
२, पु० सं० धनुष्यानें सोडावयाचा जो बाण तो.

विशिष्ट, ३ लि० कोणेक विशेषणाचे संबंधांमुळें
सामान्यापेक्षां कांहीं भेद पावलेला जो कोणे-
क अर्थ तो; ३, शुद्धाचा निषेध केला असतां.
विशिष्टाचा सहजच होतो; २, जा कोणेक अ-
र्थानें युक्त जो कोणेक अर्थ तो तद्विशिष्ट; ३,
घटविशिष्ट भूतल, जलविशिष्ट पात्र, इ० प्रा०
समासी प्र०; ३, जाचे पोटीं अवांतरभेद अ-
नेक आहेत, असा जो कोणेक अर्थ तो; ३,
अवांतर पदांचे अर्थ समजले त्य० विशिष्ट
वाक्याचा अर्थ ध्यानांत येतो.

विशी

विशी

विशी, स्त्री० बीस मनुष्यादिकांचा, किं० बीस वर्षांचा जो समुदाय ती.

विशीर्ण, ३ लिं० आरंभक अवयवांचे संधि मोकळे झाले आहेत जाचे, असा जो अवयविभूत पदार्थ तो; उ० कागद कुजून अगदीं विशीर्ण झाला.

विशेष, पु० जेणेकरून एक सामान्याकडून अनेक पदार्थांचा परस्पर भेद उपलब्धमान होतो असा जो पदार्थनिष्ठ जात्यादि धर्म तो; उ० मनुष्यत्वेकरून पाहिले असता, सर्वेणूकच परंतु ब्राह्मणत्व, शूद्रत्व, इ० विशेषांनीं अनेक व्यवहार होताना; २, जा सामान्य धर्माचा पोटचा धर्मांनीं विशिष्ट जो अर्थ तो तद्दिशे; उ० फणस हा वृक्षविशेष आहे; ३, ३ लिं० विवक्षित प्रमाणापेक्षां, किं० सामान्य प्रमाणापेक्षां जो अधिक तो; उ० याचा अध्ययनापेक्षां याचें अध्ययन विशेष आहे.

विशेषण, न० सं० कोणेक अर्थावर स्वभाव गुणादि धर्मांचा संबंध बोधवितो असा जो शब्द ते; २, शब्दबोधांत जा अर्थाचा अन्वय जा अर्थावर असतो तो त्याचें; उ० राजाचा सेवक एथें राजा या शब्दाचा अन्वय सेवकशब्दावर होतो त्याणून राजा हें विशेषण सेवक हें विशेष्य.

विशेषणविशेष्यभाव, पु० विशेषण आणि विशेष्य यांचा जो परस्पर संबंध तो.

विशेषात्कार, पु० कोणेक अर्थास जें सामान्यापेक्षां आधिक्य वैशिष्ट्य तो.

विशेषात्कारेकरून, अ० विशेषेकरून.

विशेषे

विश्व

विशेषेकरून, अ० सामान्यतः जीं कोणेक विधींचीं लक्ष्यें त्याहून कोणेक लक्ष्यां विधिकटाक्षाचें आधिक्य घडे अशा प्रकारें; उ० अतिभोजन सर्वदा वर्ज्य शरदृतंत तर विशेषेकरून

विशेष्य, न० विशेषणाचा जाजवर अन्वय होतो असा जो शब्द, किं० अर्थ ते.

विशेषक, पु० सं० विश्वाप्रथमार्थी.

विशोभित, ३ लिं० चांगला गोभत नाही असा जो पदार्थ तो.

विश्रांत, स्त्री० विश्रांतिशब्दाचा अपभ्रंश; २, ३ लिं० विश्रांतिपावला जो तो.

विश्रांति, स्त्री० विसावा; २, कोणेक विषयाचे योगानें शोकादि दुःख विसरून सुखेंकरून जें कालक्रमण ती; ३, तत्साधनीभूत जो पुत्र क्रीडनक इ० विषय ती; ४, विवक्षित अधिकरणां कोणेक व्यापार राहिल्यामुळे जी शून्यता ती; उ० एकच दोत आहे ही तुझी घेऊन गेली त्याजें इकडे विश्रांति झाली त्याणून समजा; ५, कोणेक विध्यादिकांची कोणेक लक्ष्यातें धरून पर्यवसानीं जी स्थिति ती; उ० प्रथम सर्वास चोर त्याणून ठरविले होते, मग चोकराकरतां करतां त्या दोघांवर मात्र चोरपणाची विश्रांति झाली.

विश्राम, पु० सं० विश्रांति चतुर्थार्था वांचून.

विश्रुत, ३ लिं० सं० लोकांत जो प्रसिद्ध तो.

विश्व, न० यच्चायावत् जें भावाभावात्मक अर्थ जात ते; विश्वकर्ता, विश्वनाथ, इ० सं०.

विश्वकर्मा, पु० देवजातिमध्ये शिल्पजाणता

एक

१. एक देव आहे; २, ला० कळा कुशलता यामध्ये अतिचतुर जो मनुष्य त्यास आरोपानें (घ०); ३, नवीन कांहीं एखादी गोष्ट उत्पन्न करण्या-
 थें सामर्थ्य जाचें त्यासही आरोपानें (घ०).

विश्वकुटुंबी, ३लि० ईश्वर; २, ला० बहुतांशा सं-
 सागची पोटग करणारा असा जो कोणी म-
 नुष्य असतो त्यास (घ०).

विश्वसनीय, ३लि० जाविषयीं लोकानीं विश्वा-
 स धरावा, असा जो मनुष्य, भाषण, इ० तो.

विश्वस्त, ३लि० कोणेक गोष्टीविषयीं कोणेका-
 वर विश्वास ठेवून राहिला जो तो.

विश्वा, ३० पदार्थजातिमात्राचें जें पराकाष्ठेप्र-
 माण त्याचा कूस जो विसावा अंश तो; ३० यं-
 दा वृष्टि सत्रा विश्वे आहे; २, रुक्याचा जो
 विसावा अंश तो.

विश्वामित्रसृष्टि, स्त्री० विश्वामित्र त्पणून
 महाप्रतापी एक ऋषी होता त्याणें ईश्वर सृ-
 ष्टीची प्रतिकल्प जी सृष्टि उत्पन्न केली आहे
 ती; ३० ताड, गर्दभ, वनगाय, त्रैस, इ० हे वि-
 श्वामित्रसृष्टीतील पदार्थ.

विश्वामित्रा, स्त्री० संकेतानें त्र्यशीस त्प०.

विश्वावसु, ३० एकुणचाळिसावा जो संवत्सर तो.

विश्वास, ३० कोणेक गोष्टीविषयीं हें अमुकप्र-
 कारेंच होईल, अन्यथा होणार नाही, असा अं-
 तःकरणांत धरिला असतो जो निश्चय तो; २,
 कोणेक मनुष्यादिकावर हा सर्वथा प्रतारणा-
 दिकेंकरून आपल्याशीं प्रतिकूल वर्तन कर-
 णार नाही, असा जो भाव धरिला असतो
 तो

तो.

विश्वासघात, ३० कोणेकानें कोणेक गोष्टी-
 विषयीं आपल्यावर धरिला असतो जो विश्वा-
 स त्याचा आपल्या तत्प्रतिकूल वर्तनानें होतो
 जो घात तो.

विश्वासघातकी, ३लि० विश्वास घात करण्या-
 चा स्वभाव जाचा तो; किं० तो घडला जापासू-
 न तो; (घ०) विश्वासघातकी आणि महापात-
 की.

विश्वासणें, कांहीं एक कार्याविषयीं कोणेकास
 विश्वास विषयकरणें; २, कोणेका कार्यादिक
 कोणेकाचे विश्वासावर ठाकणें.

विश्वासू, विश्वासूक, ३लि० कांहीं एका गोष्टी
 विषयीं जाजवर विश्वास ठेवणें योग्य आहे,
 असा जो मनुष्यादि जीव तो.

विश्वेदेव, ३० स्वर्गी एत्संज्ञक एक देवता समुदा-
 य आहे ते.

विष, १० जाचा शरीरादिकांस संपर्क झाला अ-
 सतां प्रतिकूल विकृति होत्ये, किं० मृत्यु येतो,
 असा जो सर्प सुरादिकांचा ठायीं, किं० सोम-
 ल, बबनाग, इ० कांचा ठायीं दुष्ट कांहीं अंश अ-
 सतो तें; नखविष, दंतविष, इ० स०; २, पदार्थ
 निष्ठ कडूपणाचा अतिशय वर्णाचा असतां
 त्या पदार्थास आरोपानें (घ०); ३, जाचा संघ-
 हानें आपल्यास मृत्यु इ० संकट संभावना आ-
 हे, असा जो द्रव्यादिपदार्थ त्याचा ठायीं आरो-
 प करितात; विषाची परीक्षा पाहून ये, येऊन ये,
 इ० स्थळीं जा कर्मांमध्ये नाश संभावना आहे,
 तें

तें कर्म करून पाहूं नये.

विषघटी, स्त्री० अश्विन्यादि नक्षत्रांच्या कोणेकाचा मधल्या, कोणेकाचा पहिल्या, कोणेकाचा शेवटल्या, अत्रा चार चार घटिका ज्योतिःशास्त्रांत सांगिल्या आहेत त्या.

विषप्रयोग, पु० कोणेकास मारण्याविषयीं भोज्यादि पदार्थाचा ठायीं गुप्तरूपें मिसळून जी विषाची योजना तो.

विषम, ३लि० तुल्यार्थावांचून समाचा आणि अनुकूलाचा प्रतिपक्षी तो; विषमकाल, विषमदशा, इ० स०.

विषमकाल, पु० प्रतिकूल जो काल तो.

विषमज्वर, पु० येण्याजाण्याची वेळ जाची नियमित नाहीं आणि सर्वदा सारखा असत नाहीं असा जो ज्वर तो.

विषमपाचन, न० शत्रुपाचन.

विषमभाव, पु० एककमी एक अधिक, किं० एकास थोडे, एकास फार, इ० रूप जो अंतःकरणंत असतो भाव तो.

विषमभोजन, न० विषमाशन.

विषमान्न, न० नित्याचें जें भक्षायचें अन्न त्याहून जड, किं० हलकें उष्ण, किं० शीत, इ० रूप मेक्षिलें जें अन्न तें.

विषमाशन, न० नित्याची जी भोजनाची वेळ तिचा आलीकडे, किं० पलीकडे, किं० नित्याचे प्रमाणापेक्षा अधिक उणें जें भोजन तें, जाचे योगानें पित्तादि क्षोभ होतो.

विषय, पु० चक्षुरादि बाह्येंद्रियांनीं, किं० अंतःकरणें

रणानें जाणायाचा जो रूपादि, किं० सुखदुःखादि अर्थ तो त्याचा त्याचा, किं० त्याणीं स्ववृत्तीनें आकलित केलेला जो अर्थ तो तो त्याचा त्याचा; उ० खारट, तुरट, हा सर्व रसनेचा विषय; ती स्त्री माझा नेत्रास विषय जेव्हां होईल तेव्हां काळी आहे कीं गोरी ती सांगेन; चक्षुर्विषय मनोविषय, ज्ञानविषय, इ० स०; २, शास्त्रादिकानें आपत्तीची छेदकतादिरूपवृत्ति तिणें करून आकलन करायास योग्य, किं० आकलित केलेला जो लक्ष्यादि कोणेक अर्थ तो; उ० शरीर जो रोग विषय झालें नाहीं, तो पथ्यापथ्य विचारही तुट्यास मस्करीची वाट ती; ३, जा इंद्रियादिकानें जें कर्म करायास योग्य, किं० शक्य तें तें कर्म त्या त्या इंद्रियादिकांचा; उ० बोलणें हा वागिंद्रियाचा विषय; मा मलनकरणें हा भिक्षुकाचा विषय नव्हे; रफूकरणेंतर, बारीक सुई घ्या हा दाभणाचा विषय नव्हे; ४, इच्छा, क्रोध, लोभ, संकल्प, इ० मनोवृत्ति जा अर्थातें उद्देशून उठतात तो अर्थ त्या इच्छादिकांचा; ५, शास्त्रादि संबंधी जो शब्द, व्यवहार, त्या मध्यं प्रतिपाद्यत्वेकरून विवक्षित जो अर्थ तो; उ० शब्दसाधनरूप विषय जांत असतो त्याला व्याकरण त्याणावें; ६, कोणेक गोष्टीचें जें उद्देश्य तो त्या गोष्टीचा; उ० तुट्यां जो हा उद्योग करितां याचा विषय कोण; ७, विक्रयादि द्वारा जापासून पैका उत्पन्न होण्याची योग्यता आहे, अतएव पैक्यादीं अभिन्नत्वेकरून विवक्षित जो सोनें, रुपें, घरदार, भांडेंकुडें,

विष

- इ० पदार्थ तो ; उ० त्या भटजीबाबांस केवळ रो-
ख शंभर रुपये पोंहंचत नाहीत. परंतु सारेव-
र्चात शंभर रुपयांचा विषय पोंहंचतो.
- विषयी, १ लि०. मेथून, गायन, स्वकचंदनाद्युपभोगा
विषयीं जो अत्यासक्त तो; २, जो विषय जाचा
तो त्या विषयाचा.
- विषयीं, अ०. कोणेक अर्थास विषयत्वेकरून धरू-
न; उ० मी घराविषयीं प्रयत्न करितों; मला स्व-
र्गाविषयीं इच्छा नाही.
- विषयीकरण, न० सं० इंद्रियांनीं स्वस्वविषयभूत
अर्थांचें स्वस्ववृत्तीनें जें स्वीकरण तें.
- विषाद, उ०. कोणेक गोष्टीविषयीं उत्साहानें प्रवृत्त
असतां तेथें कांहीं प्रतिकूल झाल्यामुळे तो उ-
त्साह भंगून तद्विषयीं उलटीद्वेषबुद्धि द्यावी अ-
सा जो अंतःकरणांत भाव विशेष होतो तो.
- विषादी, १ लि०. अल्प निमित्तावरून जास विषा-
द येत असतो अशा स्वभावाचा जो तो.
- विषार, उ०. विस्वार.
- विषारणें, विस्वारणें.
- विषुव, न० सं०. मेष आणि तुला यांचे आरंभींचे
जे नक्षत्र चक्राचे प्रदेश ते म०; विषुवचक्र, विषु-
वमंडल, इ० स०.
- विषूचिका, स्त्री० सं०. मोडशी.
- विष्कंभ, उ०. सत्तावीस योगांतील जो पहिला यो-
ग तो.
- विष्कंभक, उ०. नाटका मध्ये पूर्वकथा संदर्भपूर्वक
भाविकथेचा संदर्भ, संक्षेपानें कोणेक पात्र बो-
लवें तो ग्रंथ.

विष्टि

विस

- विष्टि, स्त्री० सं०. कल्याणी.
- विष्ठा, स्त्री०. गुदद्वारापासून निघतो जो मल ती.
- विष्णु, उ०. सृष्टिस्थितिलय करणारे जे ईश्वरा-
चे तीन अवतार त्यांतील स्थितीचा अधिका-
री जो ईश्वर तो.
- विष्णुक्रांता, स्त्री०. एक औषधी झाड आहे ती.
- विष्णुपद, न०. गयाक्षेत्रीं प्रतिमारूप जें विष्णूचें
पाऊल आहे तें.
- विष्णुबलि, उ०. सोळा संस्कारांतील एक संस्का-
र आहे.
- विसकटणें, जुळून, किं० रचून स्थित जे पानें, का-
ष्ठें, इटा, इ० पदार्थ त्यांचे अवांतर अवयव इ-
तस्ततः केल्यामुळे अस्ताव्यस्तकरणें; २, य-
थायोग्य संबंधानें अनेक अंगां परस्पर संब-
द्ध होऊन यथायोग्य रचनेनें स्थित जो संसा-
र, सावकारी, इ० कांहीं व्यवहार त्यातें त्यांतून,
कांहीं अंगांचें राहित्य करून पूर्वेरचनेचा भं-
गानें विशिष्टकरणें.
- विसकटाविसक, स्त्री०. संसारादिकांचा अतिश-
यित जो विसकळीतपणा ती; उ०. चौघे शोहींक-
डे गले या मुळें संसाराची विसकटाविसक झा-
ली.
- विसकणें, रा०. गाय, तेंस, इ० कानीं दुभतेपणा मो-
डून उडणें.
- विसकळ, १ लि०. एक मेकाची दाटी एकमेकास न
होई अशे प्रकारें मंनिविष्ट जें वृक्ष पात्रें, गृहं,
इ० पदार्थ तो; २, जां मध्ये विविधिन कर्माविष-
यीं अडचण होऊं नये. असा प्रगल्भ जो पात्र,
शय्या

विस

शय्या, स्थल, इ० पदार्थ स्त्री; ३, संक्षिप्तपणा, का-
ठिन्य, इ० रहित जें मोकळें भाषण, वाक्य, इ० तो.
विसकळणें, विसकटणें.
विसकळीत, ३लि० विसकटला गेला जो पोथी,
संसार, इ० तो.
विसंगत, ३लि० पूर्वापर संगति जास नाही असा
जो ग्रंथ, भाषण, इ० तो.
विसनरबीचा, ३लि० उपद्रव, पीडा, बाधा, इ० प्र-
स्त्री संभोगानें भरतें जें कोणेकाम दुःख त्यास
संकेतानें द्या०.
विसण, न० पाहिजे तितकेंच उष्ण रहावें द्यणू-
न अतिउष्ण पाण्यांत घालितात जें थंडमाणीतें.
विसंधित, ३लि० संधि मोकळे झाले आहेत जावे
तो.
विसपगोल, पु० इसपगोल.
विसव, पु० इसव.
विसंबणें, रक्षणाद्यर्थ निरंतर लक्ष्यानुसंधानांत
बाळगाथाचें जें लेंकरूं, अलंकार, वस्त्र, संसार,
इ० कांहींएक त्यातें कांहींकाल लक्ष्यानिराळा
करून असणें; उ० याविहिरीवर क्षणभर जर
पोंहरा विसंबाल तर लागलाच जाईल.
विसर, पु० कोणेक विषयांचा अंतःकरणास संस्का-
र झाल्यामुळें तद्विषयक असले जी अंतःकर-
णांत स्फूर्ति तीचा कालातिक्रम. वृत्त्यंतराचा
उदय इ० कारणांमुळें होतो जो अभाव तो; २,
स्वल्प कालातिक्रमानें अवगत झालेल्या अर्था-
ची विस्मृति पडावी असा कोणेकाचा बुद्धीस
असतो जो दोष तो.

विसरणें

विस

विसरणें, कोणेक विषय स्मृतींतून सोडणें; २, धा-
रणेनें धरलें असतें जें श्लोक वाक्यादि तें सो-
डणें; ३, तत्त्वसंगीं मनांत आणून करावया-
ची जी कांहीं एक गोष्ट ती करावयास लुकणें.
विसराळू, ३लि० विसरण्याचा स्वभाव जाचा
तो.
विसर्ग, पु० एक वर्ण आहे जो क, ख, प, फ, श,
ष, स, हे वर्ण पुढें असतां, किं० अवसान अस-
तां स्वरापुढें होत असतो; २, सं० कोणेक अ-
र्थाचा जो त्याग तो.
विसर्जणें, विसर्जनकरणें.
विसर्जन, न० सं० आपल्याशीं संबद्ध होऊन
राहिलेला जो कोणेक अर्थ तो आपल्यापा-
सून विद्युक्त होई असा त्यास सोडून देण्या-
चा जो व्यापार तें; प्राण विसर्जन, बाणविसर्जन,
मलविसर्जन, इ० सं०; २, प्रतिमा, सभा, इ०
अधिकरणातें आश्रयून स्थित जें देवता, म-
नुष्यसमुदाय, इ० त्यातें तेथून उठून जावयास
निरोप देण्याचा जो व्यापार तें; देवता विसर्जन,
सभाविसर्जन, इ० सं०.
विसर्जित, ३लि० विसर्जन केले जावें तो.
विसर्पिका, स्त्री० सं० एक त्वग्रोग आहे.
विसवटा, पु० रा० विसांवा.
विसवणें, रा० विसावणें.
विसवाविसवी, अ० रा० वारगीपारगीनें.
विसवीशीत, ३लि० मिसमिश्रीत.
विसळणें, पात्रास लागलेलें जें बिटाळाचें पा-
णी, मृत्तिका, इ० तें जावें द्यणून पाणी घा-
लून

विस

विहं

लून ते पात्र धुणें.

विमळवणी, न० दही, ताक, दूध, इ० कांचें पात्र वि-
सळून नदंश शुक्त काढिल्लें जें पाणी तें.

विसाण, न० विमण.

विसार, विसारा, पु० विसार.

विसावण, न० ग० विसण.

विसावणें, कों० कटन पाण्यांत विसण घालून
ग्राहिजे तितपन उष्ण करणें; २, ग० कगयास
धरलेल्या कामापासून विरत होऊन रावणें.

विसांवा, पु० कोणेक कर्माचे ठायीं व्यापून अस-
ल्यामुळें होतात जे श्रम तत्परिहारार्थ कांहीं
काल तें कर्म सोडून मोकळेपणे जी स्थिति तो;
२, कोणेक विषयाचे योगानें चिन्ताचा उद्देग जा-
ऊन समाधानवृत्तीनें जी कांहींकाल होत्ये स्थि-
ति तो; ३, जा विषयाचे योगानें चिन्तास वि-
सांवा होतो तो पुत्रादि विषय.

विस्तर, पु० सं० श्लोक, वाक्य, ग्रंथ, इ० रूप शब्द
जातीचा जो विस्तार तो.

विस्तरणें, ग्रंथादिकानें विस्तार विशिष्ट होणें.

विस्तव, पु० अग्नि; त्याचे याचे मधून विस्तव
नेतां नये, इ० स्थळीं त्याचा याचा फार दावा
आहे असा अर्थ; विस्तवपडणें त्य० परस्परें
अरेतुरे करूं लागवें, इ० हावयाजोगा कज्जा-
चा अतिशय होणें.

विस्तवणें, रा० जाळणें, प्रा० लाक्षणिकार्थी.

विस्तार, पु० कोणेक पदार्थाचे शरीराची लांबी,
रुंदी, उंची, या धर्मांनीं जी व्याप्ति अ-
सत्ये तो; २, अल्परूपेंकरून स्थित जो
जीव

जीव, बीज, द्रव्य, ग्रंथ, इ० रूप मूलभूत कोणेक
अर्थ त्याचा पुत्रपौत्रादिहाग, किं० वृक्षशाखाप-
ल्लादिद्वारा, किं० व्याजवटा इ० द्वारा, अथवा
व्याख्याविवरणादिहाग वृद्धीनें होतें जें बाहु-
ल्य तो; ३, लांबी रुंदी आणि उंची हे जे क्षेत्र-
धर्म त्यांमध्ये रुंदी त्यापून जो क्षेत्रधर्म तो; २,
वृक्षलता यांचे कांडास जुडून विस्तारला अ-
सतो जो स्तंभ शखा इ० रूप अंश तो; ३, त्या
अव्याचा विस्तार तोडून नेला आतां मधला
सोटमात्र गहिला आहे.

विस्तारणें, विस्तृतकरणें.

विस्तारित, ३ लिं० कोणेकानें विस्तारिला जो
ग्रंथादिक तो.

विस्तीर्ण, ३ लिं० विस्तृत.

विस्तृ, पु० विस्तव.

विस्तृत, ३ लिं० विस्तारविशिष्ट जो तो.

विस्तृति, स्त्री० सं० विस्तार अंत्यार्थाचांचून.

विस्फुलिंग, पु० सं० अग्नीची ठिणगी.

विस्मय, पु० कांहीं एक लोक विलक्षण व्यापार
किं० पदार्थ पाहिला असतां जें आश्चर्य हो-
तें तो.

विस्मरण, न० विसर.

विस्मित, ३ लिं० विस्मय पावला जो तो.

विस्मृत, ३ लिं० विसरला गेला जो ग्रंथ इ० ना.

विस्मृति, स्त्री० विस्मरण.

विस्वर, पु० ३ लिं० अप्सूर.

विस्वा, पु० विश्वा.

विहंगम, पु० सं० पक्षी.

विहरण

विह

विशे

विहरण, न० क्रीडा करण्याचा जो व्यापार ते.

विहरणें, क्रीडाकरणें.

विहार, पु० सं० क्रीडा.

विहारी, ३लि० क्रीडाकरणाग, कि० निरंतर क्रीडे-
तच असण्याचा स्वभाव जाचा तो; राधाविहा-
री, यमुनातीरविहारी, इ० म०.

विहित, ३लि० हें करावें, हें ग्वावें, इ० रूप शास्त्रा-
दिबचनानीं जा विषयीं विधि झाला आहे अ-
सा जो कोणेक अर्थ तो; उ० वेदाध्ययन हें हि-
जानीस विहित आहे; २, तत्तत्त्ववहारा नुगेधा-
नें वर्तत असतां, करणें, देणें, घेणें, इ० विषयीं
जा अर्थास औचित्य दिमतें असा जो कोणे-
क अर्थ तो; उ० प्रथमन; त्याणें शिबी दिल्या-
वर तुम्हा घावी हें विहितच आहे; ३, कोणेका-
तें उद्देशून जा गुणादिकाचें विधान झालें आ-
हे असा जो कोणेक अर्थ तो; उ० ही स्त्री सुंद-
र आहे, या वाक्यानें सुंदरत्वरूपगुण विहित
होतो.

विहिरा, पु० नदीचें तीर इ० स्थळीं ग्वाणितात
जो मोग होहरा तो.

विहीण, स्त्री० आपले मुलाची. कि० मुलीची जी
सासू, ती आपली.

विहीत, स्त्री० को० वीत.

विहीन, ३लि० विरहित.

विहीर, स्त्री० गाव.

विहू, पु० विभू.

विह्वल, विह्वळ, ३लि० दुःखादिकानें जो व्याकुल
तो.

विळगवा

विळगवा, पु० मनुष्य, सर्प, इ० कानीं भुजादिकें क-
रून कोणेकास घातला जो वेढा तो.

विळचण, न० को० विसण.

विळवणें, दुखणें इ० कासुळें कोणेकानें कन्वणें;
२, रा० कोणेक ओझें दुसरा उचलून आपल्या
डोकीवर घेत असतां, कि० बैल इ० कांवर चढ-
वीत असतां त्यास उचलायास लागून तें ओ-
झें त्या त्या स्थळीं चढविणें; ३, ला० कोणेक दो-
षादिक कोणेकास मान्य नसतां, कि० न्यायनः
त्याजवर लागूनसतां बळेच त्याचे डोकीवर ठे-
वणें.

विळविळणें, विळविळीत जो सर्प, किडा, इ० पदा-
र्थ त्याणें शरीराशीं संबद्ध होऊन विजातीय
स्पर्शविदिन हावया जोगें बळवळणें.

विळविळीत, ३लि० कोमेजलेला जो कमळाचा
दंठ त्या सारखा मृदु जा मध्ये ताठरपणा नाही
असा जो गांडबळ. कि० निर्बळ मनुष्याचें शरी-
र इ० पदार्थ तो.

विळा, पु० इळा.

विळारिवळा, पु० इळारिवळा.

विळी, स्त्री० इळी.

विक्षिप्त, ३लि० मंत्रचळ इ० कारणानें सुमाराचा
वेडा झाला जो तो.

विक्षेप, पु० कोणेक विषयाचें वास्तविकरूप चि-
त्तांत न स्फुरतां अवास्तविकरूपाचे आकारा-
नें जो त्या विषयावर चिन्नाचा पात होतो तो;
उ० भ्रमज्ञानास आवरण आणि विक्षेप हें
कारण आहे; २, कोणेक विषयावर लागलेलें

जें

विज्ञ

जें चिन्न त्याचें तेथून उत्थान होऊन भलती कडेसच जी त्याची गति होत्ये तो; ३. जबळ गडबड असली त्य. चिन्न एकाय होत नाहीं विक्षेप होतो; ३, पिशाचाद्युपद्रवानें चिन्नास होतो जो चळ तो.

विज्ञप्त, ३ लिं० विज्ञापित.

विज्ञप्ति, स्त्री० विज्ञापना.

विज्ञान, न० शास्त्रादिकांत जी गोष्ट सांगितली आहे, तींचा जो त्या प्रमाणें अनुभव तें; २, कोणेक अर्थ विषयक जें साधारण ज्ञान नहिषयक ही कविन प्रयोग होतो.

विज्ञापणें, विज्ञापितकरणें.

विज्ञापन, न० विज्ञापण्याचा जो व्यापार तें.

विज्ञापना, स्त्री० थोर जे गुरु, राजा, इ० त्यांस कोणेक अर्थाचें नम्रपणें भाषणद्वारा जें बोधन ती, आणि नदर्थ जें तें भाषण ती, २, वडीळ, गुरु, धणी, यांस पत्र लिहिलें असतां त्यांत याचा लेख करितात.

विज्ञापित, ३ लिं० कोणेक अर्थाविषयीं जा राजादिकांस विज्ञापना केली आहे, तो राजादिक, किं० तो अर्थ.

विज्ञाप्य, ३ लिं० राजादिकांस विज्ञापयास उद्दिष्ट जो कोणेक अर्थ तो, किं० तो राजादि तो.

वीख, न० विषयशब्दाचा अपभ्रंश.

वीज, स्त्री० मेघ संघर्षणाने जो अग्नि उत्पन्न होतो ती.

वीट, स्त्री० ईट; २, पु० विट्ट; ३, भक्ष्यादि पदार्थांचें, किं० कोणेक गोष्टीचें अतिसेवन झाल्यामुळे

वीर

मुळें, किं० त्या मध्यं कांहीं दोष आढळल्यामुळे नहिषयक येतां जो कटाळा तो.

वीटिका, स्त्री० विड्याचे पानांची जी भक्षणाद्यर्थ विडी करितात तीस संस्कृताचे डौलानें कोणी त्य०.

वीड, न० ईड.

वीण, स्त्री० पशु, पक्षी, सर्प, क्षुद्रजंतु, यांची अपत्यरूपेंकरून विऊन होत्ये जी उत्पत्ति ती; २, को० गोमहिष्यादिकांची व्यावयाची जी सराई ती; ३, वस्त्रादिकांची जी विणकर ती.

वीणा, स्त्री० सं० गानादि साधनभूत एक तंतुवाद्य आहे.

वीत, स्त्री० आंगठा आणि करंगळी अशीं दोन विस्तृत केलीं असतां जें द्वादशांगुळ परिमित प्रमाण होतें ती; रा० वीत काढणें त्य० शेत इ० कांस आग लावत्येसमयीं त्या आगीने बाहेर पसरून ये त्याणून भोंवतालचे वृणादिकांचा आणि त्याचा संबंध तोडणें; आपल्यापुरती, किं० आपल्या भोंवती वीत काढणें त्य० सर्वोवर आलेलें जें संकट त्यापासून आपण मात्र कसेतरी मोकळें होणें.

वीतराग, ३ लिं० विरक्त.

वीतरागी, ३ लिं० विरागी.

वीधवाट, स्त्री० विल्हेवाट.

वीर, पु० युद्ध कळहादि प्रसंगीं अभियोग करण्याविषयीं, किं० दुसऱ्याची आपत्ति पाहून ती दूर करण्याविषयीं, किं० याचक पाहून दान करण्याविषयीं उत्साह पूर्वक जो प्रवृत्त होतो

होतो तो मनुष्यादि; २, त्या उत्साहानें अंतः-
करणांत जो रस उत्पन्न होतो तो; वीरश्री, वीर-
रस, इ० स०; ३, जाचा कोणी पूर्वज युद्धांत मे-
ळा असतो तो फाल्गुनवद्य प्रतिपदेस शिपा-
याचा वेषधरून नागवी तळवार हातांत घेऊन
समारंभ पूर्वक देवाचा दर्शनार्थ जात असतो
जो कोणी पुरुष त्यास त्या काळीं त्य०.

वीरासन, न० दोन्ही गुडये अथवा एक गुडयाभू-
मीस ठेवून वीरादिकांचा बसण्याचा एक प्र-
कार आहे तें.

वीर्य, न० पुरुषेंद्रियापासून उत्पन्न होतें जें रेत
तें; २, पदार्थमात्राचे अंगीं जो तत्तत्कार्य सं-
पादक शक्ति विशेष असतो तें; ३, वीरपणा.

वीस, ३ लिं० संख्या आहे; २०.

वीळ, स्त्री० कों० समुद्र, रवाडी, यांस लागत्येजी
भरती ती; २, पु० दे० कालवाचक जो वेळ शब्द
त्या अर्थी कितीएक प्र० होतात.

वीक्षण, न० सं० अवलोकन; २, तत्साधन जें
नेत्र तें.

वीक्षणें, ना० ग्रं० अवलोकणें.

वीक्षित, ३ लिं० अवलोकित.

वृक, पु० सं० लांडगा.

वृंत, न० सं० पुष्प, किं० फल जाशीं संबद्ध होऊन
राहिलें असतें असा जो वृक्षादिकांचा अव-
यव तें.

वृंताक, न० सं० बांगें.

वृत्त, न० कोणेकाचे जें आचरण तें; २, देशांतरा-
दिकापासून आलेलें, किं० स्वग्रामांतच झाले-
लेलें

लेलें कोणेकास कथनीय जें वर्तमान तें; ३,
आर्या, अनुष्टुप्, याबांचून श्लोकांचे जे जग-
त्यादि अनेक छंद सांगितले आहेत ते प्र०;
४, कर्कटादिकानें काटिलें जें वाटोळें मंडल
तें; ५, ३ लिं० तदाकार, किं० गोळाकार जो प-
दार्थ तो.

वृत्तश्लोक, पु० जगत्यादि वृत्ताचा जो श्लो-
क तो.

वृत्तांत, पु० वृत्त द्वितीयार्थी.

वृत्ति, स्त्री० मनुष्यादि चेतनाचेतन पदार्थांचा
स्वस्व व्यापारीं वर्णण्याचा जो प्रकार ती; उ०
साधूश्रीं सहवास घडला त्याणजे वृत्ति चांग-
ली होत्ये; उ० तांदूळ इ० अग्नीवर त्रिजायास
ठेविले असतां अग्नि, पाणी, इ० त्या तांदूळ
इ० कांशीं स्वस्ववृत्तीनें वर्तले त्याणजे पाक हो-
तो; २, उपजीविका, किं० तत्साधनीभूत जो त्री-
पणा, उपाध्यपण, इ० निश्चत, किं० भिक्षाचा-
करी उंछशील इ० अनिश्चत जें ती; ३, अर्था-
चा ठायीं शब्दाचें वाचकत्वं करून जे वर्तित्व
असतें ती; ४, वाचकता, व्यंजकता, लक्षणा
इ० रूप शब्दानें अर्थबोधवायाचे अनेक प्रका-
र आहेत ते प्र०; ५, क्रोधादिरूप, किं० विष-
यरूप जे अंतःकरणाचे आकार ते प्र०; ६, को-
णोक वाक्यावर किं० ग्रंथावर व्याख्यारूप जो
वाक्य, किं० ग्रंथ असतो ती; ७, जा शब्दादि-
काची जा अर्थादिकाचा ठायीं वाचकत्वादि सं-
बंधानें विद्यमानता असत्ये तो शब्दादि तद्वृ-
त्ति.

वृत्तिमंत

वृत्ति

वृत्तिमंत, ३लिं० उपजीविका साधन जी जोशीपणा इ० नियत वृत्ति ती आहे जास तो.

वृत्तिमान्, ३लिं० वृत्तिमंत.

वृत्तिवंत, ३लिं० वृत्तिमंत शब्दाचा अपभ्रंश.

वृत्त्यंशी, वृत्त्यांशी, ३लिं० वृत्तिमंत.

वृथा, अ० निष्फल होई असें, जाणे, येणे, इ० कांचें वि०.

वृथापुष्ट, ३लिं० कोणत्याही कामाचे उपयोगी पडत नाही आणि व्यर्थ व्हाऊन पुष्ट झालेला तो.

वृंद, न० स० मनुष्यादिकांचा जो समुदाय तें; २, मोठा विहान्, किं० सावकार इ० रूप जीं गांवांत प्रस्थे असतात त्यांस प्रसंगविशेषीं त्य०.

वृंदावन, न० तुळशीचें झाड लावावया करितां दगड, विटा, खुना, माती, इ० कानीं चतुष्कोणाचाकारविशिष्ट जी बंदिस्त करितात तें; २, तदाकार धातूचें, किं० काठाचें केलें असतां त्यासही त्य०.

वृद्ध, ३लिं० अतिवयस्क जो मनुष्य, पशु, वृक्ष, इ० तो; २, जाजा गुणादिकानें जो मोठा तो त्या त्या गुणादिकानें; ३० तुल्यां अत्रापेक्षां ब्यानें लहान, परंतु विद्येनें वृद्ध आहां; विद्यावृद्ध, वयोवृद्ध, ज्ञानवृद्ध, इ० स०; ३, वृद्धिपावला जो कोणेक अर्थ तो.

वृद्धपरंपरा, स्त्री० मागेपासून होत आले जे वृद्धवृद्ध त्यांची जी परंपरा; आचारादिकाविषयी प्रामाण्यत्वे करून त्यांचे वर्तणुकेचा विचार कर्तव्य असतां प्रयोग.

वृद्धाचार

वृष्टि

वृद्धाचार, उ० वृद्धपरंपरेनें चालत आला जो कांहीं एक गोष्टीविषयी आचार तो.

वृद्धापकाळ, उ० वार्द्धक्यास त्य०.

वृद्धि, स्त्री० कांहीं एक पदार्थादिकांचें पूर्वावस्थेपेक्षां प्रमाणादिकेकरून जें आधिक्य ती, किं० त्या पदार्थादिकांची उत्तरोत्तर आधिक्य होण्याची दशा ती; २, तिथि, नक्षत्र, योग यांचें वारत्रयास स्पर्श द्वावयाजोगें जें आधिक्य होतें ती; ३, सं० रूपये, धान्य, इ० संबंधी जें व्याज, काढा, इ० येतें ती; ४, कोणेकाचे कुळांत मुलगे उत्पन्न झालें असतां त्यास जें आशौच प्राप्त होतें ती; ५, उ० अकरावा जो योग तो.

वृद्धिंगत, ३लिं० उत्तरोत्तर वृद्धिपावत चालला जो कोणेक अर्थ तो.

वृश्चिक, उ० सं० बिंबू त्र्यणून जो प्राणी तो; २, द्वादशराशींतील आठवा जो राशि तो.

वृष, उ० सं० पंधरावा जो संवत्सर तो; २, बैल.

वृषण, उ० सं० आंड.

वृषभ, उ० सं० बैल; २, द्वादश राशींतील द्वितीय जो राशि तो.

वृषल, उ० सं० गूढ.

वृषली, स्त्री० सं० कुणबीण.

वृषलीपति, उ० सं० जा ब्राह्मणानें मैथुनार्थ गूढस्त्री ठेविली असले तो.

वृषोत्सर्ग, उ० उत्तर क्रियांगत्वेकरून अथवा इष्टकामना सिद्ध्यर्थ गोन्हा आणि पाडी यांचा करितात जो उत्सर्ग तो.

वृष्टि, स्त्री० मेघ निर्मुक्त जलाचें जें पतन ती;

२,

वृक्ष

वेज

२, बाण, पुष्प, पाषाण, इ० कांवे जें पर्जन्या सारखें पुष्कळ पतन ती; ३, ला० श्लोक, दृष्टांत, वाक्यें, शिष्या, इ० कांवा जो भडिमार त्यास त्प०.

वृक्ष, पु० झाड प्रथमार्थी.

वेँकावल्या, स्त्री० को० बांकुल्या.

वेखंड, न० मूलप्रधान एक ओषधी आहे.

वेँग, स्त्री० मनुष्य, वृक्षादि पदार्थ, दोहों हातांत धगबयाकरितां केली जी कव ती; ग० मृत्, इ० कांस वेँगेवर घेणें त्प० कडेवर घेणें.

वेग, पु० पदार्थांचें गुरुत्व आणि गतित्वरा एतदुभय प्रयुक्त पदार्थांचे आंगी असतो जो सामर्थ्य विशेष तो; २, विष, वायु, इ० संबंधी कचित् अवयवीं विदित होऊन क्रमानें शरीरांत संचरित होत जात्ये जी दुःस्वरूप वेदना तो; वेगानें झालणें इ० स्थितीं खरेनं असा अर्थ होतो.

वेँगाटणें, वेँगाटणें.

वेँगडणें, कोणेकापाशीं माझें एवढें काम करून घाहो पहा रुपाकराल तर, इ० रूप याचनार्थ तोड पसरणें.

वेँगणें, उपोषण, दुखणें, इ० कामुळें, किं० अनेक संकटें एक कालीं प्राप्त झालीं असतां कोणेकानें केवळ थकलें जाणें.

वेँगलण, स्त्री० रा० पोटावर्षि पोर बाळगलें आहे जीणें अशी जी बानरीण. किं० माकड ती.

वेगळ, अ० बांचून या अव्ययार्थी.

वेगळणें, रा० कांहीं एक पदार्थादिक पृथक् पृथक्

थक् करणें; २, वगळणें.

वेगळा, ३ लिं० निराळा.

वेगळाला, ३ लिं० निरनिराळा; उ० वेगळालें अक्षर बाबायास सोपें.

वेगळीक, स्त्री० रा० बंधु इ० कांवा जो विभक्तपणा ती.

वेगळेचार, पु० बंधु इ० कांवा जो परस्पर विभक्तपणा ते; २, तसा विभक्तपणा होण्यास कारणभूत जे त्यांचे वर्तन प्रकार ते.

वेँगाटणें, कांहीं एक पदार्थानें वेँगेत धरणें.

वेँगाडणें, को० वेँगडणें.

वेगीं, वेगें, अ० ग्रं० खरेनं.

वेँघणें, दे० मनुष्यादिकानें वृक्ष, पर्वत, जिना, इ० उच्च प्रदेशां आरोहण करणें; २, वेँगणें.

वेच, पु० द्रव्यादिकांवा जो व्यय तो, प्रा० स्वर्षशब्दाचे योगीं याचा प्रयोग होतो.

वेचणें, खरचणें.

वेँचणें, भूम्यादिकांवर प्रसूनपणें स्थित जे धान्य, रुपये, खंड, फळे, पुष्पें, पर्णें, इ० पदार्थ ते हस्तादिकानें एक एक दोन दोन असे उचलून घेणें; २, ला० कोणेक समुदायांतून विवक्षित जो अंश तो वेगळा निवडून काढणें; उ० त्याणें भारतांतील श्लोक वेचून काढले.

वेँचा, पु० ग्रंथ, भाषण, इ० संबंधी जे विवक्षित कार्योपयुक्त निवडक अंश ते प्रत्येकीं प्रा० अनेक बचनीं प्र०.

वेज, न० मोती, लालडी, माणीक, इ० कांस पाडिलें जें छिद्र तें; मोती इ० कानीं वेजीं उतरणें, त्प० चर्षणादि

वेज

वर्षणादि कारणानें योग्यता कमी झावयाजोगें
वेजीं झिजलें जाणें.

वेंट, पु.पेंटा, गवन, थांन्हा वळळा जो दोर तो; २, ला.
वायु, इ. कांचे उपद्रवामुळें पोटांत होतो जो दो-
रीसारखा वायून्हा आकार तो; वेंटवळणें, त्य.
कोणेक कार्यार्थ अनेकांचें ऐकमत्य होणें, किं.
गुरें, मनुष्यें, इ. कांची भयादिकारणानें पलायना-
द्यवसरीं एकावर एक एकावर एक पडत अशी
अवस्था होणें; ३, रा. एक वेळ आहे जांन्हा पाला
गुरें खातात तो.

वेंटली, स्त्री. रा. वेंटाळी.

वेंटळी, स्त्री. को. वेंटाळी.

वेंटावणें, कोणेकास चिरड यावी लणून त्याचे
कियेचें अनुकरण करून दाखविणें.

वेंटावण्या, स्त्री. वाकुल्या.

वेंटाळणी, स्त्री. दे. शेतांत पिकांचे कापून ठेविले
जे कवळे ते जमा करण्यान्हा जो व्यापार ती.

वेंटाळणें, को. सर्पादिकांनीं स्व शरीरादिकें क-
रून, किं. मनुष्यादिकानें रज्वादिकें करून
कोणेकानें वेष्टित करणें, किं. कोणेक पदा-
र्थास रज्जु इ. गुंडाळणें.

वेंटाळी, स्त्री. मुलांची विष्टा काढाया करितां
तृणाचे काड्यांची सरासरी गुंडाळून केलेली
हानीं घेतात जी गुंडाळी ती.

वेंटाळें, न. सर्पानें केला जो स्वशरीराचा वृत्ताका-
र तें; २, तदाकार जें रज्वादिकांचें गुंडाळें करि-
तात तें.

वेंटी, स्त्री. रा. मुडा इ. बांधायाकरितां भातेणा-

वेड

स पीळ घालून पेळू सारिखी करितात जी बोरी-
ती; २, को. बारीक जो रज्जुरूप वेंट ती.

वेंटोळें, न. वेंटाळें.

वेठ, स्त्री. विगार.

वेंठ, पु. दे. वळलेल्या चव्हांटाचे अनेक जे पेठ
असतात ते प्र. २, वेंठ प्रथम द्वितीयाधी; वेंठ
वळणें त्य. वेंटवळणें.

वेठविगार, स्त्री. वेठइ. ती.

वेठविरळा, पु. स्त्री. वेठ विगार.

वेठर्था, पु. विगारी.

वेड, न. पिशाच, वायु, इ. कांचे उपद्रवानें भल-
भलतेंच बोळावें, भलभलतेंच करावें, इ. झाव-
याजोगा होतो जो बुद्धीस विकार तें; २, कोणे-
क विषयाची कोणेकास अतिशयित असत्ये
जी आसक्तता जीणेंकरून त्या विषयाचांभू-
न चैन पडूनये तें; ३, अविचाररूप जें अज्ञान
तें; ४, तो बलावित होता तेद्वां गेलां नाहीं हें वे-
ड केलेंत; कोणेकानें कोणेकास वेड भरणें, किं.
भरविणें, त्य. अनेक प्रकारचे उपद्रव, किं. चेष्टा
इ. करून सुचेनासें करून टाकणें; वेड पिकणें,
वेडाचा पाऊस पडणें, इ. स्थलीं राज्यादि व्यव-
हारीं, किं. कोणे मनुष्यादिकांचे ठायीं असमं-
जसपणा, अविचार यांची समृद्धि होणें.

वेडगळ, २, लिं. वेडयांत गणायाजोगा जो तो.

वेडझेंवा, २, लिं. जास व्यवहारचातुर्य नाहीं तो; २, भ-
यादिकारणानें कांहीं एक कर्तव्या विषयीं शु-
क्ति सुचेनाशी होऊन केवळ भ्रमांत पडला
जो तो.

वेड

वेढा

वेडण, न० रा० सोऱ्याचें, कि० रूप्याचें हाताचे, कि० पायांचे बोटांत घालाया करितां सरासरी जें वलय करितात तें.

वेडदुल्ली, वेडधुल्ली, ३ लि० मूर्खत्व द्योतनार्थ कोणेकास निंदेनें त्य०.

वेडपा, ३ लि० वेडगळ.

वेडसर, ३ लि० कांहींसा जो वेडा तो.

वेडा, ३ लि० जास वेड लागलें आहे तो, कि० वेड लागलेल्या सारिखा व्यवहार चानुर्य शून्य जो तो; २, पूर्वापरानुसंधानादि रहित जें भाषण, लेख, इ० त्यास त्य०.

वेडाऊंस, वेडाऊस, पु० खुळाऊंस.

वेडारुळा, ३ लि० वेडापिसा.

वेडापिसा, ३ लि० इष्टविरहादि कारणानें वेड्या सारिखा पिशासारिखा झाला जो तो.

वेडापीर, पु० वेडगळ, छांदिष्ट, असा जो मनुष्य त्यास त्य०.

वेडाबागडा, ३ लि० वेडाबांकडा.

वेडामधुरा, पु० ज्वरामध्ये शीतोपचार झाला असतां ज्वर विकोपास जाऊन एक प्रकारचा बाध होत असतो जेणेकरून वेडलागल्या सारखा प्रकृति होत्ये तो.

वेडावणें, कोणेकानें वेडें होणें; २, कोणेकास वेढा वण्यादारवविणें.

वेडाबांकडा, ३ लि० बांकडानिकडा; २, जसें असाचें तसेंच नद्वे अंशतः विपरीत, अंशतः मध्यम, अंशतः चांगलें, अशे प्रकारचें जें भाषण, आचरण, इ० तो; ३, लेंकुरपणा आहे तो वेडें

वेडें बांकडें बोललें तरी शोभतें.

वेडाळणें, खुळावणें.

वेडीहळद, स्त्री० को० वेडदुल्ली याचे अर्था प्रयोग करितात

वेडेचार, पु० वेडेवेडेचार.

वेडेंपीक, न० येऊं लागलें त्रणजे पुष्कळच येतें नाहीं तर कांहीच नाहीं असें जें कितीएक वृक्ष लता शेत यांचें पीक तें; २, ला० बळलातर सर्वस्व देईल जें त्रटलें तें करील, असा जो दाता इ० त्यास त्य०.

वेडेवेडेचार, पु० वेड्या सारिखें जें आचरण तें.

वेढ, न० स्त्री० पायांचे बोटांत घालाया करितां करितात जें रोण्यादिकांचें वलय तें ती; २, को० किल्ला, गृह, कमर, इ० कांचा जो घेर तो.

वेढणी, स्त्री० दे० उडीद इ० कांचे पिठांत मीठ, निश्वट, इ० घालून तोंडी लावाया करितां जो थिरड्या सारिखा पदार्थ करितात ती.

वेढणें, सूत्र, मनुष्यादिपंक्ति, इ० कानें कोणेक पदार्थ त्याचा विवक्षित कोणेक परिधि व्याप्त होई असा आवृत करणें; २, घेरणें; ३, रुधणें; वेढून घेणें त्य० स्नान, वस्त्रांतर, इ० करावयाचें असतां मध्ये कांहीं काल लहान सहान वस्त्र नेसणें.

वेढा, पु० किल्ला, गृह, मनुष्य, इ० कांचे भोंवता सैन्य, उदक, रज्जु, इ० कांचा पडतो जो घेर तो; २, काळादि पदार्थां भोंवते रज्जादिकांचे फेरे गुंडाळितात ते मत्सेकी; ३, कोणेक पदार्थ आपल्या भोंवतां फिरला असतां; कि० कोणेका भोंवता

भोंवता मंडळाकार फिरला असतां होतानजे
 केरे ते प्र०; या मळसृत्राचे चार वेढे फिरविले
 असतां बाहेर पडतें; फिरत्या भोंवत्याचे वेढे
 मंजता येत नाहीत; रक्षादाचा बेल चारवेढे फि-
 रला त्याणजे दोण भरत्ये,
 वेढें, न० वळें.
 वेण, स्त्री० प्रसूतिसमयी, किं० बहुत आमांज
 झाला असतां पोटांत कळा येतात त्या प्र०; जां-
 चा निर्गम कुंथून करावा लागतो, प्रा० दे, कर,
 या धातूंचे योगीं प्र०.
 वेणा, ३ लि० को० असडी जो तांदूळ, कणी, इ० तो.
 वेणी, स्त्री० मस्तकादिस्थित केश, किं० नाग, आंवा-
 डी, इ० कांचे प्रा० तीन, पांच असे पेट करून ते
 परस्पर गुंफून सर्पोद्याकारक जो रचनाविशेष
 करितात ती.
 वेणु, पु० सं० वेळू; २, त्याचे काळाचा जो पांवा
 करितात तो.
 वेत, पु० चिंब्या सारिखा एक वृक्ष आहे, जाचा तां-
 ती काढून खुरशी इ० विणीत असतात तो;
 २, त्याची करितात जी छडी तो; ३, न० पद्मा-
 दिकांची विण्याची जी ग्वेप तें.
 वेतन, न० कोणेकास चाकरीस ठेवून त्या चाकरी
 संबंधें जें त्यास देय देतात तें, परंतु पुसणीक
 फडणीस, पोतनीस, इ० जे प्रतिष्ठित चाकर
 त्यांस जें प्रतिवर्षी देतात तद्दिषयीं लोकांत
 विशेष प्रसिद्धि.
 वेतनी, ३ लि० वेतन ठरवून ठेविला जो सेवक
 तो, किं० वेतना ऐवजीं कोणेकास लावून देता-

त

त जी ग्रामादिभूमि तो.
 वेंतस, न० रक्त काढावयाची जी तुंबडी तें.
 वेतसरी, स्त्री० पलंग विणणें इत्याद्यर्थ वेत चिरू
 न त्याचा काढितात जो तंतु ती.
 वेताटी, स्त्री० वेताची जी काठी ती.
 वेताळ, पु० सर्व पिशाचांचा राजा त्याणून एक शि-
 वाचा गण आहे; त्या वेताळ आहे तेथें भूताव-
 ळ आहे.
 वेंतूस, न० को० वेंतस.
 वेत्ता, ३ लि० जाणणारा; वेदवेत्ता, शास्त्रवेत्ता, इ०
 स०.
 वेत्र, न० सं० वेताटी; २, छडीदार, चोपदार, इ० जे
 राजा इ० कांजवळचे अधिकारी त्यांचे हातीं
 जी काठी असत्ये तें.
 वेत्रधर, वेत्रधारी, पु० सं० राजादिकांपाशीं जे
 छडीदार, चोपदार, इ० असतात ते प्र०.
 वेद, पु० ब्रह्मदेवाचे श्रोहोमूखांतून प्रकट झाले-
 ले ऋगादि संज्ञक चारग्रंथ आहेत ते प्र०; ऋ-
 ग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद, अथर्ववेद, वेदघोष,
 वेदपारायण, इ० समास.
 वेदना, स्त्री० सं० तिडीक, ठणका, इ० रूप जें दुः-
 ख ती.
 वेदमूर्ति, स्त्री० वेदविद्या संपन्न, किं० केवळ भि-
 क्षुक वृत्तीनें उपजीवन करणारा जो ब्राह्मण
 त्याचें नाव कागदोपत्रीं लिहायाचें असतां ए-
 तच्छब्द पूर्वक लिहितात.
 वेदशास्त्रसंपन्न, ३ लि० शास्त्रपुराणादिवेत्ता
 प्रतिष्ठित जो ब्राह्मण त्याचें नाव कागदोपत्रीं
 लिहायाचें

लिहायाचें असतां एतत्शब्दपूर्वक लिहितात. वेदांत, पु० न० सकल प्रपंचास मिथ्यात्व बोधवून सच्चित्स्वरूप जो ईश्वर त्याचे स्वरूपाचें कथन करणारें असें शास्त्र आहे तो तें; २, सर्व प्रापंचिक विषयांस मिथ्यात्व बोधनाविषयीं जा गोष्टीचें तात्पर्य असतें अशी जी हरिदासादि गोष्ट सांगतात तीस त्प्र०.

वेदांती, ३ लि० वेदांतशास्त्राचा जाणे अभ्यासकेला आहे, आणि तदनुरूप वर्तणारा जो तो.

वेदि, वेदी, स्त्री० सं० यज्ञ, विवाह, होम, इत्याद्यर्थ ओटा इ० घालून नियमित करितात जी भूमि ती.

वेदोनारायण, पु० वेद विद्या संपन्न ब्राह्मणास स्तुत्यवसरीं त्प्र०.

वेद्य, ३ लि० जाणायास योग्य जो तो; ज्ञानवेद्य, तर्कवेद्य, मनोवेद्य, इ० स०.

वेध, पु० शास्त्रादिकानें मौक्तिकादिकांचे आंत तदवयवांतें विसंधित करित करित शिरून त्या मौक्तिकादिकांस स्वप्रवेशानें विवक्षित प्रदेशपर्यंत छिद्रविशिष्ट करण्याचा जो व्यापार तो; २, तेणेंकरून त्या मौक्तिकादिकांस होतें जे छिद्र तो; ३, दृष्टि, बाण, गोळी, इ० कानीं स्वस्वलक्ष्यावर केले जें स्वपात वैशिष्ट्य तो; ४, सूर्यग्रहणाचे पूर्वी चार प्रहर आणि चंद्रग्रहणाचे पूर्वी तीन प्रहर अशी जी धर्मशास्त्रप्रसिद्ध ग्रहणसंबंधी दोषाची व्याप्ति असत्ये तो, जींत भोजनादिविषयी निषेध सांगितला आहे; ५, जा दिवशीं प्राधान्येंकरून जे तिथिनक्षत्रादि असतें त्यास त्याच दिवशीं

वशीं प्रातःकाल, सायंकालादिसमयीं असतो जो पूर्वोत्तर तिथिनक्षत्रादिकांचा अंश त्याचा गुण दोष प्रयोजक असतो जो संबंधतो; ७, आज मंगळवारीं दशमी दोन घटिका आणि एकादशी पडली सत्तावन घटिका तस्मात् या एकादशीस दशमीचा वेध आहे; ६, सप्तशलाकादि चक्राचे ठायीं एकशलाकादिगत जीं नक्षत्रादिक असतात त्यांतून एकीकडचे नक्षत्रादिकावर जो कोणी ग्रह असतो त्याचा दुसऱ्याकडचे नक्षत्रादिकावर जो दृष्टिपात असतो तो; ७, कोणेक मनुष्यादिकाम स्वतंत्रपणें वर्ततां जा मुळें येत नाहीं असा जो अवश्य निर्वाह कोणेक कार्याचा त्याचे पाठीशीं संबंध असतो त्यास त्प्र०; ८, प्रपंचाचा वेध जाचे पाठीमागे आंई त्याला खेळ, तमागे, कोठून सुचतील; ९, तळें, बिहीर, इ० कांचा जो खोलपणा तो; १०, व्याक्षेप या अर्थांही याचा कचित्प्रयोग करितात.

वेधक, ३ लि० वेधणाग जो तो.

वेधणें, वेधयुक्त करणें.

वेधन, न० सं० वेधण्याचा जो व्यापार तें.

वेधना, स्त्री० वेदनाशब्दाचा अपभ्रंश.

वेधित, ३ लि० वेधिला जो तो.

वेधी, ३ लि० बाणादिकानें वेधण्याविषयीं जो कुशल तो; लक्ष्यवेधी, शब्दवेधी, इ० समासींच प्र०.

वेध्य, ३ लि० वेधायास योग्य जें लक्ष्यादि नां. वेरझार

वेरझार, वेरधार, स्त्री० एरझार.

वेरीं, अ० कों० पर्यंत या अर्थी; काल देश वाचक शब्दांपुढें याचा योग होतो; उ० आजवेरीं, कालवेरीं, तेथवेरीं, एथवेरीं.

वेल, पु० स्त्री० लता; २, कों० नागवेल; ३, कुडूक, काप, इ० कर्ण भूषणास मौक्तिक विशिष्ट जी सुवर्णाची सांखळी लाविताना तो कोणेकाचा वेल वाटणें. त्या० वंश वाटणें.

वेलची, स्त्री० एलची.

वेलदोडा, पु० एलदोडा.

वेलबुटी, वेलबुटी, स्त्री० भित, कागद, छोट, इ० कांवर रंग इ० कानें लिहिलेले जे दाखादिकांचे वेल अनेक नव्हांचे जे बूट ती.

वेलबूट, पु० वेलबुटी.

वेलबोंड, न० वेलबोंडीचें जें फल तें.

वेलबोंडी, स्त्री० एक लता आहे.

वेलमिरची, स्त्री० मिरचींत एक जाति आहे; जीचा शाखा लते सारिख्या असतात ती.

वेलवांगी, स्त्री० वांगींत एक जाति आहे.

वेलवांगें, न० वेलवांगीचें जें फल तें.

वेळा, स्त्री० समुद्राचें पाणी पराकाष्ठा येण्याचा जो अवधि प्रदेश ती.

वेळांटी, वेळांडी, स्त्री० अक्षरास जें इकाराचें चिन्ह करिताना ती; उ० कळा वेळांटी दे, त्याणजे कीहोईल.

वेत्याकरंज, पु० करंजांत एक जाति आहे, जाचा शाखा वेळा सारिख्या लवचीक असता.

त ती.

वेत्येंहळवें, न० साळींत एक जाति आहे.

वेल्हांटी, स्त्री० कों० वेळांटी.

वेल्हाळ, पु० यं० परम प्रीतिपात्र जो भर्ता इ० त्यास प्रीतीनें त्या०.

वेल्हाळी, स्त्री० यं० परम प्रीतिपात्र जी नायिका इ० कोणी स्त्री तीस प्रीतीनें त्या०.

वेवसाय, वेवसाव, पु० व्यवसाय शब्दाचा अपभ्रंश; प्रथमार्थी प्र०.

वेवें, न० भयादिकारणानें कोणेक घाबरला असतां सुरषानें कांहींच स्पष्ट शब्द न निघतां जे अस्पष्टशब्द निघतात त्यांचें अतु०; उ० बालं त्याणतां आहां पण विचार करा, नाहीतर तेथें गेल्यां त्याणजे वेवें होईल.

वेद्धार, पु० व्यवहार शब्दाचा अपभ्रंश; २, कोणेकानें कोणेक गोष्ट सांगितली असतां त्याजवर उलटून कोणेक करितो जो प्रतिवाद तो.

वेद्दारी, ३ लि० पु० व्यवहारी याचा अपभ्रंश; २, ३ लि० हुजतखोर.

वेश, पु० वेष.

वेड्या, स्त्री० कळवांतीण.

वेष, पु० जातिदेशादि भेदेकरून वस्त्रालंकारादि धारण करण्याचे जे प्रकारभेद तीहीकरून होतात जे पुरुषादिकांचे रूप भेद ते प्र०.

वेषधारी, ३ लि० राजा इ० कांचा वेष जाणें घेतला आहे तो; २, ला० आंगी साधुत्वादि नसतां साधुत्वादि भिरवितो त्यास त्या०.

वेष्ट

वेळ

वेष्टण, न० वेष्टन शब्दाचा अपभ्रंश.

वेष्टणें, कोणेक पदार्थ सूत्र, बस्त्र, इ० कांनं त्याचे सर्व परिधि व्याप्त होत असा सभोंवार आवृत करणें, पक्षी त्या सूत्र बस्त्रादिकासही कर्मता; २, वेष्टणें प्रथमार्थी.

वेष्टन, न० कोणेक पदार्था भोंवतालें बस्त्रचर्मदिकाचें जें आवरण तें; २, पुस्तकादिवेष्टायास साधन जें बस्त्रचर्मादि असतें तें; ३, वेष्टण्याचा जो व्यापार तें.

वेष्टित, ३ लि० वेष्टिलेला तो.

वेस, स्त्री० गांव कुमास जो दरवाजा ठेवित असताना ती; २, गृहादिकांचे भोंवतालचा आवा-
रास असतें जें दार ती.

वेसकट, स्त्री० को० कुपणास जें द्वार राखिलें असतें त्या ठिकाणी जी कबाडी करितात ती.

वेसकर, पु० गांवचे वेडीवर संरक्षणार्थ जो महार असतो तो.

वेसण, स्त्री० बेल, टोणगा, इ० कार्नां स्वाधीन राहवें त्थणून त्यांचे नाकांत जी दोरी ओंविली असत्ये ती.

वेसन, न० व्यसन शब्दाचा अपभ्रंश; परंतु प्रथमार्थीच प्र०; २, स्त्री० वेसण.

वेसनी, ३ लि० व्यसनी शब्दाचा अपभ्रंश.

वेसवा, स्त्री० जी स्त्री गरत असून निर्लेज्जपणें व्यभिचारादि करूं लागली तीस त्थ०.

वेसवार, पु० दोन तीन प्रकारचा डाळी, धणें, हळद, मिरचा, मिथें, इ० पदार्थ तळून, किं० भाजून भाजी इ० कांवर घालावयाकरितां जें पिष्ट

पिष्ट करितात तो.

वेसवाराचें लोणचें, न० रा० मोह्या, मेथ्या, हिंग, हळद, इ० कांचें चूर्ण आंत घालून जें आंब्याचें लोणचें करितात तें.

वेहळा, पु० वेहडा त्थणून जो वृक्ष तो आणि त्याचें फल तो.

वेळ, पु० अखंड दंडायमान जो काल त्याचा विवक्षित जो विभाग तो; उ० मी एवढावेळ निजलो होतो; आज कांहीं काम झालें नाहीं सारावेळ फुकट गेला; त्याला काम करायास वेळ लागतो, इ० स्थलीं विवक्षित प्रमाणापेक्षां अधिक काल असा अर्थ; कोणेकाचा वेळ जाणें त्थ० सुखानें काळ जाणें; २, कांहीं एक कार्य होण्यास, किं० कार्यां नरीं प्रवृत्त होण्यास मध्ये काल विभागरूप जो अवकाश असतो तो; उ० पेंगे होण्यास अजून वेळ आहे, त्थणून आधीं घरें शाकारून घ्या; माझे पाठीशीं काम आहे वेळ सांपडल्यास येईन; ३, अ० वेळां; उ० तो दिवसास तीन वेळ जेवतो; ४, स्त्री० कालरूप जो समय ती; वेळ वाहणें, त्थ० बरें, किं० वाईट होण्यास समय अनुकूल होणें; ५, मध्यान्हाहून पूर्वापर दिवसाचे जे दोन विभाग ते प्र०; ६, वेला शब्दाचा अपभ्रंश; ७, स्त्रियांचे कोपरांत घालायाचें एक भूषण आहे; ८, वेळबोंडी.

वेळ अँवस, स्त्री० कार्तिकी अमावास्या ती.

वेळ अवेळ, स्त्री० विवक्षित कर्माविषयीं उचित, किं० अनुचित, अथवा अनुकूल, किं० प्रतिकूल असा

असा द्विविधत्वे करून जाणाऱ्याचा जो काल
ती; उ० हा त्यातारा नित्य उठून शिब्या देतो,
कांहीं वेळ अवेळ पहात नाही; वेळ अवेळ आ-
हे चार रुपये जवळ अधिक असूया; वेळ आ-
हे अवेळ आहे, इ० रूप व्यस्त ही प्रयोग हो-
तो.

वेळकूट, न० रा० कळकाचा तुकडा तें.

वेळणी, स्त्री० भातवेळणें इत्याद्युपयोगी तव्या-
सारिखें एक धातुमय पात्र आहे.

वेळणें, भात, भाजी, इ० शिजवून त्यांतील त्या-
ज्य जें पाणी तें युक्तिनें काढावें असा जो सं-
स्कार तद्विशिष्ट करणें; २, हात, पाय, मान, इ०
अवयव केवळ सईल सोडून इतस्तुत; हाल-
विणें.

वेळणेवारचा, वेळणेवारी, अ० रा० अभद्रकां-
हीं बोलणें, आचरणें, यास अयोग्य जो काल
त्याचे ठायीं त्याचा प्रतिषेध कर्तव्य असतां
प्रयोग; उ० वेळणेवारचा उगाच तूं बोलतो-
स काय स्पष्टून.

वेळबोंड, न० दे० वेळबोंड.

वेळबोंडी, स्त्री० दे० वेळबोंडी.

वेळवणी, न० भाजी, दाढ, पुरण, इ० पदार्थ वेळू-
न त्याचें काढितान जें पाणी तें.

वेळवारी, अ० वेळेवारी.

वेळा, स्त्री० वेळा; २, एळा; ३, कालरूप जो स-
मय ती; ४, अ० वेळा.

वेळा, अ० कोणेक क्रियेचे आकृतीची गणना क-
र्तव्य असतां संख्यावाचक शब्दांपुढें, किं०

जिनका

जिनका, इतका, इ० शब्दांपुढें याचा योग होऊ-
न विशिष्ट अव्ययाचा प्रयोग होतो; उ० एकवे-
ळां सोशीन दोनवेळां सोशीन तिसऱ्यानें बो-
लशील तर. तोंडांत खाशील.

वेळू, उ० इक्षुदंडा सारिखीं जास पेरें असतान
अशी एक वृक्ष जाति आहे, जीचे कळक चिं-
वा इ० अनेक भेद आहेत; कोणेक स्थळीं बा-
राहात वेळू फिरतो आहे, त्या तेथें मूर्तिमंत
द्रारिद्र नांदतें आहे असा अर्थ होतो.

वेळेनसार, अ० समयानुसार.

वेळेवारी, अ० कोणेक कर्मकराचास वेळ प्रयुक्त
जी सोय असत्ये ती आहे तों, त्याजें अर्थात्
ती वेळ नलागतां, किं० तीचा अतिक्रम न हो-
तां पूर्वी; उ० तुलाचाकरी सोडणें असल्यास
मला वेळेवारीच सांग, नाहीतर आदित्येवेळेस
फसवशील.

वेळोवेळा, अ० घं० वारंवार.

वै, स्त्री० कुपण.

वैकल्य, न० विकलता.

वैकल्पिक, ३लि० जाविषयीं विकल्प सांगित-
ला आहे तो विध्यादि.

वैकुंठ, न० पु० श्री विष्णूचें निवासस्थल आहे तें
तो

वैकुंठचतुर्दशी, स्त्री० कार्तिक शुद्ध चतुर्दशी.

वैकुंठवासी, ३लि० मृत्यु पावलेला जो कोणी
त्याचें कागदोपत्रीं नाम लिहावयाचें असतां
एनच्छब्द पूर्वक लिहितान हा संप्रदाय प्रायः
वेष्णवांन आहे.

वैरवरी

वैरव

वैर

वैरवरी, स्त्री० चतुर्विध जावाणी आहेत त्यांती-
म्हणवधी जी ती जीणेंकरून शब्द स्पष्ट बाहेर
पडतात.

वैगुण्य, न० विगुणता.

वैचणें, सुपाचे व्यापार विशेषानें तांदूळ, कणी,
किं० कणीक, सांजा, इ० भिन्नभिन्न होत अशीं
करणें.

वैचित्र्य, न० विचित्रता.

वैजात्य, न० विजातीयता.

वैदूर्य, न० वैदूर्यशब्दाचा अपभ्रंश.

वैतरेणी, स्त्री० यमलोकीं जाताना मार्गी एक
नदी लागत असलेली ती; २, तदुत्तरणार्थ उत्तर
क्रियेंत ब्राह्मणास गाय देत असतात ती.

वैदिक, पु० वेद विद्येनें जो प्रख्यात ब्राह्मण तो;
२, ३ लि० वेद संबंधी, किं० वेदानें उक्त जें कर्मा-
दि तो.

वैदिकी, ३ लि० वैदिकसंबंधी जो आचार, कर्म.
इ० तो; २, स्त्री० वैदिकपणा.

वैदूर्य, पु० सं० एकरत्न आहे.

वैद्य, पु० औषधादिद्वारा रोगशांतीचा उपाय जा-
णतो तो.

वैद्यक, न० रोग निरास होऊन आरोग्य द्यावें ए-
तदर्थ औषधोपचार, रोगपरीक्षा, रोगनिदान,
इ० रूप ज्ञेय जो विषय तें; २, तत्प्रतिपादक जें
शास्त्र तें.

वैद्यकी, स्त्री० वैद्याचें कर्म ती.

वैद्यक्रिया, स्त्री० वैद्यशास्त्रोक्त रमायन निर्मा-
णादि कारणीभूत जें वैद्याचें कर्म ती.

वैद्यराज

वैद्यराज, पु० वैद्यास सन्मानानें स्व०.

वैद्यशास्त्र, न० वैद्यक द्वितीयार्थी.

वैध, ३ लि० वेदवाक्यादिबोधित जें कर्मादि तो.

वैधर्म्य, न० दृष्टांत दार्ष्टान्तिकत्वा दिरूपानें उ-
पात्त जे ससंबंध अनेक धर्मा त्यांची परस्पर
जी विरुद्ध धर्मता तें.

वैधव्य, न० विधवापणा.

वैधृति, पु० मत्ताविसावा जो योग तो; २, पोटांत
एक शूल होत असतो तो.

वैधृत, पु० रा० वैधृति द्वितीयार्थी; २, स्त्री० न०
वैधृति प्रथमार्थाचा अपभ्रंश.

वैनसें, न० वनसें.

वैपरीत्य, न० विपरीतपणा.

वैपुल्य, न० विपुलता.

वैफल्य, न० विफलता.

वैभव, न० ऐश्वर्य.

वैमनस्य, न० विमनस्कता; २, परस्परांचे अंत-
करणांत परस्परांविषयीं जो विरुद्धभाव तें.

वैयधिकरण, न० व्यधिकरणत्व.

वैयर्थ्य, न० व्यर्थत्व.

वैयाकरण, पु० व्याकरण अध्ययन केलें आ-
हे जाणें तो; २, व्याकरणसंबंधी जी प्रक्रि-
या इ० तो.

वैर, न० कोणेकाचा कोणेकाशीं असतो जो
प्रतिकूल भाव तें.

वैरण, स्त्री० घोडें, गाय, इ० कांस भक्षणार्थ
घालायाचे उपयोगी जें तृण, कडवा, इ० ती;
२, कां० गुरें इकांस चारा घालणें इत्या-

द्यर्थ

वैर

वौंळ

चर्थ गाताडीपुढें जी ओयरण खणून जागा ठेवितान ती; ३, न. स्त्री. दळाया करितां जां-
त्याचे पाळींत, किं. भाजाया करितां खापर
इ. कांत एक एक वेळ घालितात जें धान्य तें
ती.

वैरणें, शिजवायाचें जे तांदूळ, दाळ, पीठ, इ.
पदार्थ ते शिजाया करितां सजल जें तपेलें
इ. पात्र त्यांत ओतणें; २, रा. जांते, खापर, इ.
कांत दळणें, भाजणें, इत्याद्यर्थ इस्तादिकानें
वैरणवैरण घालणें.

वैरा, पु. ओयरा.

वैरागर, पु. ग्रं. हिऱ्यांची जी खाण तो.

वैरागी, ३ लिं. जास वैराग्य झालें तो.

वैराग्य, न. विरागित्व.

वैरी, ३ लिं. जाशीं जाचें वैर असतें तो त्याचा.

वैरूप्य, न. विरूपत्व.

वैल, पु. न. वाईल.

वैलंडी, स्त्री. रा. वेलांडी.

वैलचूल, स्त्री. वाईलचूल.

वैलक्षण्य, न. विलक्षणता.

वैलाटी, वैलाठी, स्त्री. समुद्रापासून सर्या-
द्विपर्यंत जो देश त्यामध्ये पूर्वपूर्व जो प्रदेश
तो त्याहून पश्चिमेकडील प्रदेशास ती.

वैलोभ्य, न. विलोमता.

वैवर्ण्य, न. विवर्णना.

वैवस्वतमनु, पु. सांप्रत चाललेल्या मन्वं-
तराचा अधिकारी सातवा जो मनु तो.

वैवाडा, पु. को. वयवाडा.

वैवाहिक

वैवाहिक, ३ लिं. विवाह संबंधी जें कर्मादितो.

वैशाद्य, न. विशादपणा.

वैशारख, पु. चैत्रापासून दुसरा जो चांद्रमास
तो.

वैशारखी, ३ लिं. वैशारख संबंधी जी तिथि तो.

वैशिष्ट्य, न. विशिष्टत्व.

वैशेषिक, पु. पदार्थाचे तत्व निर्णयाविषयीं
एकमत आहे त्या मतातें अनुसरून चाल-
णारा जो तो.

वैश्य, पु. ब्राह्मणादि चार वर्णांतील तिसरा
जो वर्ण तो.

वैश्वदेव, पु. नित्यशः करायाचें एक होम मधा-
न कर्म आहे.

वैश्वानर, पु. एक ओषधींचा पाक आहे;
२, सं. अग्नि.

वैषम्य, न. विषमता.

वैषयिक, ३ लिं. विषय संबंधी जें सुरवादि-
क तो.

वैष्णव, पु. विष्णूचा जो भक्त तो; २, ३ लिं. वि-
ष्णुसंबंधी जें पुराण, कथा, व्रत, इ. तो.

वैष्णवी, ३ लिं. वैष्णवसंबंधी आचार इ. तो.

वो, अ. ओ; ओकारादिक जे शब्द ओकार प्र-
करणां लिहिले आहेत ते देशभेदेकरून को-
णी वोकारादिक ही त्याणतात, जसें वोकणें,
ओकणें, वोकटा, ओकटा, वोझें, ओझें, वो-
मणें, ओमणें, असेच इतरही जाणावे.

वौंळ, स्त्री. बकुळवृक्ष; २, न. बकुलपुष्प.

वौंळदोडा, पु. वोंळीचें जें फळ तो.

व्यंकटेश

व्यंकटेश, पु० एक देव आहे.

व्यक्त, ३ लि० इन्द्रिय गोचर होण्याविषयी योग्यता जाचे अंगां आहे असा जो कोणेक अर्थ तो; ३० अर्थक ब्रह्मापासून हा व्यक्त प्रपंच झाला; २, ककारादि वर्ण जात आहेत असा जो शब्दा तो; ३, चांगले समजाया जोगें जें भाषण, लेख, इ० तो; ४, अंक राशींचा विशेष करून निर्देश करून त्रै राशिकादि युक्तीने साधायचे जें गणित तो.

व्यक्ति, स्त्री० एक एक एक अशा रूपानें गणायास योग्य असे भिन्न भिन्न तें करून स्थित जे अर्थ ते प्रत्येकीं, जे अनेक मिळून जाति, समुदाय, दित्वादिसंख्या, इ० घडतें; २, कोणेक पुरुषादिकाची गुणे करून, कि० अवगुणे करून असा धारणता वर्णायची असता त्या पुरुषादिकास त्या; ३, अभिव्यक्ति; ३० हे पोर तुगतें बोलूं लागलें, अजून वर्णाची व्यक्ति होत नाही; ४, व्यंजक शब्दादिकें करून व्यंग्यार्थाचे जें प्राकट्य ना.

व्यंग, ३ लि० विकलांग; २, न० विकलत्व.

व्यंगुल, न० अंगुलाचा जो साठावा अंश ना.

व्यंगोक्ति, स्त्री० व्यंग्योक्तीचा अपभ्रंश.

व्यंग्य, ३ लि० वाच्यमर्यादेनें बोध होत नसतां तत्त्वतः सान्निध्यादि माहात्म्यामुळे बोधविषय होत असतो जो वाच्यार्थाहून इतर अर्थोत्तरांश तो.

व्यंग्योक्ति, स्त्री० व्यंग्यरूप अर्थ जा मध्ये भासतो असें जें भाषण ती; २, तादृश जो भाषण

णप्रकार त्यास कोणी त्या.

व्यग्र, ३ लि० शोकादिकांमुळे कांहीं सुचेना अशा अवस्थेतें पावले जें अंतःकरण इ० कि० तद्विशिष्ट पुरुषादि तो.

व्यंजक, ३ लि० सं० कोणेक अर्थाची वाच्य मर्यादेवांचून अभिव्यक्ति करणारा जो शब्द, कि० इतर कांहीं चिन्हभूत तो.

व्यजन, न० सं० विंझणा.

व्यंजन, न० अकारादि स्वर वर्जित करून जे ककारादि वर्ण ते प्रत्येकीं; २, अक्षरावर जें अनुस्वाराचें, कि० अनुनासिकतेचें चिन्ह करितात ते; ३, सं० चटणी कोशिंबीर, इ० जें तोंडी लावणें ते; ४, व्यंग्यार्थाचें जें व्यक्तीकरण ते.

व्यतिक्रम, पु० आज्ञादिकांचा जो उल्लंघ तो.

व्यतिरिक्त, ३ लि० जाचा व्यतिरेक जाचा ठायीं आहे असा जो अर्थ तो तद्व्यतिरिक्त; ३० ज्ञानव्यतिरिक्तदेह काष्ठोपम जाणावा; २, अ० विवक्षितावांचू; ३० मी तुला घेतल्या व्यतिरिक्त जाणार नाहीं

व्यतिरेक, पु० सं० कोणेक अर्थाचे ठायीं कोणेक अर्थाचे अन्वयाचा जो अभाव तो; ३० ईश्वरीं अज्ञानाचा सर्वथा व्यतिरेक आहे; २, जें नसतां जें नसतें असा जो हेतु साध्यभूत अर्थाचे अभाव सत्तेचा नियम तो; ३० जेथें ईश्वर भक्ति नाही तेथें भूतदया नाही असा व्यतिरेक आहे.

व्यतिरेकमुखें, व्यतिरेकमुखें करून, अ० व्यतिरेक

व्यती

व्यव

व्यतिरेकरूप जी व्याप्ति तीतें अवलंबून कोणेक अर्थीतें प्रतिपादणें इ० कांशें वि०.

व्यतीपात, पु० मन्नावीस योगांतील सत्त्वावा जो योग तो; २, ला० भारी चंचल हाड जो पोर इ० व्यास त्या०.

व्यत्यय, पु० कांहीं एक कर्मांमध्ये होतो जो विपर्यास तो; २, व्याखेप.

व्यत्यस्त, ३ लि० विपर्यस्त.

व्यत्यास, पु० विपर्यास.

व्यथा, स्त्री० आधिरूप, कि० व्याधिरूप अनुभूयमान जें दुःख ती.

व्यथित, ३ लि० व्यथा झाली आहे जास तो.

व्यथिष्ट, ३ लि० दमा, अर्श, इ० चिरस्थायी जे रोग ते जडले आहेत जास तो.

व्यधिकरण, ३ लि० एका अधिकरणीं रहाणारे नव्हत असे जे अनेक धर्मादि अर्थ ते परस्पर, २, जा मध्ये सरळयुक्ति नाहीत असें जें वितंडवादांशें भाषण इ० तो.

व्यपदेश, पु० कांहीं एक अर्थाचे ठायीं शब्देचा संज्ञारूप जो व्यवहार तो.

व्यभिचरित, ३ लि० व्यभिचार पावलेला जो नियम, हेतु, इ० तो.

व्यभिचार, पु० कोणेक विधिविषयीं मानलेल्या नियमाचा लक्ष्यविशेषीं असून जो भंग तो; उ० जितके बुद्धिमान् तितके आळशी, असें लक्षणतां येत नाही, कांकिं कचित् व्यभिचार दिसतो; किती एक बुद्धिमान् असून उद्योगी ही आढळतात; २, पुरुषांनं स्व स्त्रीहून इतर

स्त्रीशीं

स्त्रीशीं, कि० स्त्रीनं पुरुषाशीं रतव्यानें जो नियमातिक्रम होतो तो.

व्यभिचारी, ३ लि० व्यभिचार आहे जास असा जो नियम, हेतु, इ० तो; २, द्वितीयार्थक जो व्यभिचार तो घडला आहे जापासून, कि० निरंतर करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

व्यय, पु० स्वर्च; २, विमावा जो संवत्सर तो.

व्ययशील, ३ लि० बहुत कि० सर्वदा व्यय करण्याचा स्वभाव जाचा तो.

व्यर्थ, ३ लि० निरर्थक; २, अ० वृथा.

व्यवकलन, न० सं० कांहीं एक अंक राशीं मध्ये कांहीं एक अंक राशि उणा करण्याचा जो व्यापार तें.

व्यवच्छेद, पु० सं० सामान्य वाचक शब्दानें सामान्य रूपें करून बोधविषय होऊं लागला जो अर्थ त्याचे एकदेशाची विशेषणा व्यवच्छेदकानें होत्ये जी पृथक्क्रिया तो.

व्यवच्छेदक, ३ लि० सं० व्यवच्छेद करणारे जें विशेषणादि तो.

व्यवधान, न० सं० कोणेक पदार्थाशीं कोणेक पदार्थांचें संनिधान, कि० साक्षात्संबंध न होण्यास कारणीभूत जें मध्यवर्ति अवकाश स्थितिरूप, कि० तृतीय पदार्थ स्थितिरूप असतें जें अंतर तें, कि० तो तत्कारणीभूत अवकाश आणि तृतीय पदार्थ तें; २, कोणेकाचे गतीस मध्ये कांहीं एक पदार्थाचे स्थितीसुळें होतो जो प्रतिबंध तें, कि० तो प्रतिबंधक पदार्थ तें; उ० भिंयानें वायुचें व्यवधान होतें. पण दृष्टिचें व्यवधान

वधान

बंधान होत नाही; ३, सतत चाललेल्या व्यापारामध्ये काहीं कारणाने थक्कित पडतो जो कालखंड ते.

व्यवधायक, ३लिं. व्यवधान होण्यास कारणीभूत जो पदार्थ तो.

व्यवसाय, पु० क्रय विक्रयादिरूप जो व्यापार तो; २, सं. निश्चय.

व्यवस्था, स्त्री०. काहीं पदार्थांचा, किं० क्रियांचा यथायोग्य, किं० विवक्षितानुरूप संबंध होई असा जो विनियोग ती; २, याची पुढे गतिकाय, परिणामकाय, अज्ञाविषयीं गतिपरिणाम या शब्दांचा अर्थी व्यवस्था शब्दाचा प्रयोग कोणी करितात.

व्यवस्थापक, ३लिं. व्यवस्था करणारा जो मनुष्य, शास्त्र, इ० तो.

व्यवस्थापन, न० व्यवस्था करण्याचा जो व्यापार ते.

व्यवस्थित, ३लिं. व्यवस्थेने युक्त जो व्यवहार धर्म, इ० तो, किं० जाचे भाषणादि व्यवहारामध्ये व्यवस्था आहे असा जो मनुष्यादितो.

व्यवहर्ता, ३लिं. व्यवहार करणारा जो तो.

व्यवहार, पु० अर्थोवर काहीं क्रिया उत्पन्न झाल्याने तद्वारा परस्परे अर्थींचे संयोग विद्योग आकर्षण, प्रसारण, उच्चारण, इ० जे काहीं घडते ते सर्व मिळून जी एक विशिष्ट क्रियातो, लोक व्यवहार, शास्त्रव्यवहार, अंकव्यवहार, इ० स०; क्रयविक्रयादिरूप जो वाणिज्य व्यापार त्या विषयीं विशेषेकरून प्रसिद्धि.

व्यव

व्यवहारणें, व्यवहृतकरणें.

व्यवहारी, पु० क्रयविक्रय व्यवहार करणारा जो तो.

व्यवहार्य, ३लिं. व्यवहृत करण्याविषयी योग्य जो शब्द, नाणें, मनुष्य, इ० तो.

व्यवहित, ३लिं. सं. व्यवधान झालें आहे जास तो.

व्यवहृत, ३लिं. व्यवहार विषय केला जो तो.

व्यष्टि, स्त्री०. विराट् देहादिक जे विशिष्ट अवयवी त्यांचे अवयव भूत जे अस्मद्देहादिरूप अवांतर अवयवी ते म०.

व्यसन, न० कोणेक विषयाची एकवेळ गोडी लागल्यामुळे तद्वियोगीं चिन्तास येत पडून ये असा जो त्याचा संबंध आपल्यास जडतो ते; २, संकटावस्था ते.

व्यसनी, ३लिं. व्यसन आहे जास तो मा० दुर्व्यसनाविषयीं म०.

व्यस्त, ३लिं. म० समुदाय रूपेकरून एकरूपता पावला नके पृथक् पृथक् रूपेकरून स्थित असा जो कोणेक अर्थ तो; २, जाचा पूर्वस्थितिक्रम उलटा झाला, किं० बिघडला असा जो कोणेक अर्थ तो.

व्यस्ताव्यस्त, ३लिं. अस्ताव्यस्त.

व्याकरण, न० सं० प्रकृति प्रत्यय विभागादि प्रकारानें शब्दांची सिद्धि जात प्रतिपादिली असत्ये असे जें शास्त्र ते.

व्याकरणी, पु० व्याकरण जाणणारा जो तो.

व्याकुल, व्याकुळ, ३लिं. शोक, हर्ष, इ० कानें अतिव्याप्त

अतिव्याप्त झाल्या सुळें कांहींच सुचेना अशी अवस्था पावले जें अंतःकरण, किं० तद्विशिष्ट मनुष्यादि तो; २, कोणेक अनिशय दुख झाल्या सुळें ज्ञानशक्ति आणि शरीरशक्ति जा मध्ये कांहींच गढिली नाही, असा झालेला जो मनुष्यादि तो; ३, हरिणास एक बाण लागताच व्याकुल होऊन पडला.

व्याख्या, स्त्री० श्लोक, वाक्य, इ० कांची अर्थ वर्णन हारा जी परिस्फुटता ती; २, गुप्त गोष्टीचा कोणी करितो जो बोभाटा ती; ३, कोणेक अर्थानें प्रतीकरूपें करून धरून लक्षण, शक्ति, स्वभाव, प्रयोजन, इ० रूप जो तत्संबंधी सर्व विषय निरूपणद्वारा जें त्या अर्थानें वर्णन ती; ४, कोणेक पुरुषाची, किं० गोष्टीची कोणी करितो जी हेंटाळणी ती.

व्याख्यान, ३ लिं० व्याख्या झाली आहे जाची असा ग्रंथ, वाक्य, इ० तो.

व्याख्याता, ३ लिं० श्लोकादिकांची व्याख्या करणारा तो.

व्याख्यान, न० ग्रंथ, वाक्य, इ० कांची व्याख्या करण्याचा जो व्यापार तें; २, गुरूनें शिष्यास काव्यशास्त्र इ० कांचा अर्थ समजावून देण्याचा व्यापार तें.

व्याघात, ३० सतत चाललेल्या व्यापारामध्ये कांहीं विघ्नासुळें जो खंड तो; ३० तुत्प्री एथें गोष्टी सांगून का आमचे अध्ययनांत व्याघात होतो; २, सत्तावीस योगांतील तेरावा जो योग तो.

व्याघ

व्याघ, ३० वाघ.

व्याघ्रसुरव, न० आरंभीं मात्र परम कठिन असं जें शास्त्रादि त्यास त्य०.

व्याघ्रावर, न० वस्त्रस्थानीं योजिलें जें व्याघ्रचर्म तें.

व्याज, न० सं० मिष.

व्याज, न० उत्तमर्णापासून कांहीं पैका कण घेतला असतां शंभरांस प्रतिमासीं एक इ० रूप बोलीनें अधमर्णानें उत्तमर्णास वरदावयास केले असतें जें द्रव्य तें.

व्याजकटावणी, स्त्री० तुटमितीनें व्याजाचा आकार करण्याचा जो प्रकार ती.

व्याजनिंदा, स्त्री० आंत निंदा असून बाहेर स्तुति दिसावी असा जो व्याज स्तुतीचा एक भेद आहे त्यास कोणी त्य०.

व्याजफेलावण, व्याजफेलावणी, स्त्री० जमेचे रकमाचें व्याज वेगळें करावें, आणि नाकाकडील व्याज वेगळें करावें, आणि कमी असेल तें अधिकांत वजा करून बाकी काढावी असें व्याज करण्याचा जो प्रकार ती.

व्याजबद्धा, ३० कर्जाऊ रूपये देणें, नाणीं बदावणें, हुंडया पाड्या करणें, इ० सराफीचा जो व्यवहार त्यास त्य०.

व्याजस्तुति, स्त्री० पोटीं स्तुति असून बाहेर निंदा दिसावी, किं० पोटीं निंदा असून बाहेर स्तुति दिसावी अशा प्रकारचा जो श्लोक, वाक्य, इ० कांचेठायीं अर्थालंकार असतो ती.

व्याजाउ

व्याजाऊ, ३ लिं० व्याजी.

व्याजाव, ३ लिं० व्याजी.

व्याजी, ३ लिं० व्याजाचे बोलीने दिल्लें किं० घेतलें जें द्रव्य तो.

व्याजू, ३ लिं० व्याजी.

व्याजोक्ति, स्त्री० मनांत बोलायाचा जो विषय तो स्पष्ट न करितां निमित्तांतरानें भाषण करीत असावें आणि त्यापासून स्वाभिप्रेत अर्थाचें ध्वनन होत असावें अशा प्रकारें जी उक्ति ती.

व्याध, पु० सं० पारधी; २, स्त्री० व्याधिशब्दाचा अपभ्रंश.

व्याधि, पु० स्त्री० शरीरगम उपद्रव कारक जे गेग, क्षत, इ० ने म०; २, ला० आपल्यास उपद्रवकारक पाठीमागे कांहीं लागतें जें लक्षांड त्यास म०; ३, अर्थाव्य जें पोर त्यास म०.

व्याधिष्ट, ३ लिं० व्याधिष्ठ शब्दाचा अपभ्रंश.

व्याधिष्ठ, ३ लिं० रक्तपिती, क्षय, शूल, इ० कोणेक मोठा व्याधि जडला आढे जास असा जो मनुष्य इ० तो.

व्यान, पु० सर्व शरीरगम व्यापून राहिला आढे जो प्राण, वायु तो.

व्याप, पु० देश, याम, राज्य, दरबार, इ० जीं व्यवहाराधिकरणें त्यांचे ठायीं कोणक व्यवहाराची जाणें, येणें, देणें, पेंणें, इ० व्यवहारद्वारा असत्ये जी व्याप्ति तो; २, उपव्याप; ३, व्यापतिन का संताप.

व्यापक, ३ लिं० व्यापितो तो; २, कांहीं एक पदार्थानें

थीतें, किं० गोष्टीनें पोटीं घेऊन राहणारा जो अधिक देश वृत्ति पदार्थ, किं० गोष्ट तो; उ० मनुष्यत्वजाति व्रात्यणत्वजातिपेक्षां व्यापक, व्यापणें, कोणेकानें कोणेंक पदार्थादिक आपल्या बाहेर न उरे असा करणें, किं० त्याचे सर्व अवयव स्वरूपानें, किं० स्वशान्त्यादिकानें अन्वित होत असा करणें, किं० तशा प्रकारें आपण पसरणें; उ० विष जो सर्वोर्गी व्यापलें नाहीं तो पर्यंत उपाय चालतो.

व्यापन, न० व्यापण्याचा जो व्यापार तें.

व्यापार, पु० करणें, मारणें, इ० धातूंचा जो अर्थ तो; २, कय विकय रूप जो व्यवहार तो.

व्यापारणें, स्वनिष्ठ जो हनन चालनादि व्यापारतद्द्वारा त्या त्या शास्त्रादिकरणातें, किं० हस्तादिकर्मातें चेष्टारूप जो त्यांजवर चलन गमनादि यथायोग्य व्यापार होत असतो तद्दिष्ट करणें.

व्यापारी, पु० उदमी.

व्यापी, ३ लिं० कोणेक अर्थातें व्यापणाग जो तो; प्रा० सर्वव्यापी, जग व्यापी, इ० समासीन.

व्यापून, ३ लिं० व्यापारिला तो.

व्याप्त, ३ लिं० व्यापला गेला जो तो.

व्याप्ति, स्त्री० कोणेक अर्थाची कोणेक अर्थातें व्यापून जी स्थिति ती; २, अनुमानस्थली हेतुसाध्याचा सामानाधिकरण्येंकरून स्थितीचा जो नियम ती.

व्याप्य, ३ लिं० व्यापकानें व्यापायाजोगा अन्यदेश वृत्ति जो अर्थ तो.

व्याप्यकोटी

व्याप्यकोटि, स्त्री० विद्यादिकृत मोठें व्यापक जें सामर्थ्य तेणें करून व्याप्य रचणजे प-
राभूत करायास योग्य असें जें अव्य साम-
र्थ्य तद्विशिष्ट मनुष्यादिकांची कोटि ती; व्या-
प्यकोटिप्रविष्ट, व्याप्यकोट्यंतर्गत इ० स०.

व्याप्यव्यापकभाव, पु० एक व्याप्य आणि ए-
क व्यापक अशा उभयतांचा जो संबंध तो.

व्यामोह, पु० कर्तव्य विचार विसरून भलतेंच
करायास कारणीभूत जी चिन्तास भांति उ-
सन्न होत्ये तो.

व्यायाम, पु० गमनकरणे, दंडकाठणे, इ० कें करून
न शरीरावयव ओढले, ताणले, जात असा श-
रीरास होतो जो संस्कार तो, किं० तदर्थक के-
ला जो गमनादि व्यापार तो.

व्याल, पु० सं० सर्प.

व्यावर्तक, ३ लि० व्यावृत्ति करणारा जो विशेष
धर्मादि तो.

व्यावर्त्य, ३ लि० कांहीं एक व्यावर्तकानें जाची व्या-
वृत्ति करायास योग्य आहे तो.

व्यावहारिक, ३ लि० व्यवहार संबंधी जें नाम.
भाषा, लिपि, इ० तो.

व्यावृत्त, ३ लि० जाची व्यावृत्ति झाली आहे तो.

व्यावृत्ति, स्त्री० कोणेंक लक्ष्य विशेषीं प्रसक्त
झालेला जो दोषादि कोणेंक अर्थ तो विशेष-
वणादि सामर्थ्यानें त्या लक्ष्यां लागून होतां त्या-
चा तेवून जो पृथक्भाव ती; ३० चक्षूंस दि-
व्य हें विशेषण दिल्यानें चर्मचक्षुंची व्यावृत्ति
होत्ये; २, कोणेंक धर्मी इ० कांचेठायीं कोणेंक
धर्मादि

धर्मादिकांचा जो व्यतिरेक ती; ३० घटादिकार्या
चेठायीं मृत्तिकाखाची अनुवृत्ति आहे परंतु
मृत्तिकेचेठायीं घटत्वादिकार्य धर्माची व्या-
वृत्ति.

व्यास, पु० वेदांचे विभाग अष्टादश पुराणे, इ०
जाणें केलें असा एक ईश्वराचा अवतार वि-
रजीवि आत्मण आहे तो; २ पुराणसांगणा-
रा जो त्यास त्य०; ३, गोलाकार, किं० वृत्ताद्या-
कार जो पदार्थ त्याचे गर्भाचे जें प्रमाण तो.

व्यासंग, पु० विद्याकलादिरूप जें साध्य तद्विष-
यीं तदनुकूल पठनादि व्यापार करीत नेहमी
त्याचेठायीं जी स्थिति तो.

व्यासंगी, ३ लि० व्यासंगकरण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.

व्यासज्यवृत्ति, ३ लि० धर्मी इ० रूप जे अनेक
अर्थ त्या सर्वांवर मिळून एक राहतो पृथक् पृ-
थक् विश्वांति पावत नाहीं असा जो संयोग
पृथक्त्व इ० अर्थ तो.

व्यासपीठ, न० पुराण सांगावयाकरितां बसा-
याचें जें आसन तें.

व्यासपूजा, स्त्री० पुराण समाप्तीचा वेळेस पु-
राणिकाची, किं० संस्थानिक जे पुराणिक अ-
सतात त्यांची कार्त्तिकसंबंधी पौर्णिमेस जी पू-
जा करितात ती; २, आषाढमासी पौर्णिमेस
जी गुरु, संन्यासी, यांची पूजा करितात ती.

व्यासासन, न० व्यासपीठ.

व्याहत, ३ लि० व्याघात झाला जाचा तो.

व्याही, पु० विहिणीचा जो नवरा तो.

व्याहीभोज

व्याही

द्वेळा

व्याहीभोज, पु० व्याह्यासाठीं जो भोजन समा-
रंभ करितात तो.

व्याक्षेप, पु० चाललेल्या व्यापारामध्ये जें कां-
ही विघ्न होतें तो, किं० तेणें करून होतो जो
खोळंबा तो.

व्युत्क्रम, पु० विपरीत जो क्रम तो.

व्युत्पत्ति, स्त्री० कांहीं एक शास्त्रादि व्यवहा-
राचे जे तत्त्वतारिभाषिक संकेत असतात
तत्त्वज्ञानपूर्वक तत्त्वव्यवहाराचें जें ज्ञान ती;
संस्कृत भाषेचें जें ज्ञान तेथें विशेषेकरून प्र०
२, विशिष्ट पदाचीं अवयवभूत जीं अवांतर
पदे, किं० प्रकृतिप्रत्यय त्यांचे ठायीं विशिष्ट
पदार्थास अनुगुण जी अर्थकल्पना असले
ती; ३, वैदिक याशब्दीं वेदातें जो जाणणारा
ब्राह्मणादिक, किं० वेदानें सांगितलें जें क-
र्म अशा दोनही व्युत्पत्ति संभवतात.

व्युत्पन्न, ३ लिं० शास्त्रादि व्युत्पत्ति आहे जाम
तो, किं० जाचे अवयवीं अर्थकल्पना आहे अ-
सा जो शब्द तो.

व्युत्पादक, ३ लिं० शास्त्रादि व्युत्पत्ति जेणें करून
होले असा जो ग्रंथादि तो.

व्यूह, पु० शत्रूंचा आंत प्रवेश नहोतां आपला
मारशत्रूवर चालावा त्पणून शकटाद्याकारक
सैन्याचा रचनेचे प्रकार आहेत ते प्र०; २, ला०
शत्रुपराजयादिरूप जें साध्य तत्साधनार्थ अनेक
युक्तीनीं दुसऱ्याचे मनांत एकाएकीं नचाव-
याजोगी मोठी कोणी रचितो जी मसळत तो.

व्योम, न० सं० आकाश.

वज

व्रज, पु० केवळ गोव्यांचीच वस्ती जेथें अस-
ले असा जो गांव तो.

व्रण, पु० मनुष्य वृक्षादिकांचे शरीरास शस्त्रा-
दि लागल्यामुळे, किं० रोगादिकांमुळे जो
छेद पडतो तो.

व्रणित, व्रणी, ३ लिं० व्रणविशिष्ट जो तो.

व्रत, न० ईश्वरप्रसादद्वारा पापक्षय, किं० इष्ट
फलप्राप्ति जांपासून होले अशीं तत्त्वनि-
यम पूर्वक करायाचीं कर्मे आहेत तीं प्र०; २, ला०
कोणेक शुभाशुभ कर्म करण्याविषयीं स-
तत धरिला जो नियम तें; ३, स्वभक्तपाल-
न करणें हें ईश्वराचें व्रत आहे.

व्रतबंध, पु० मुंज त्पणून जो संस्कार तो.

व्रतस्थ, ३ लिं० कांहीं एक व्रतादि कर्मांगभूत
जो व्रतचर्यादि नियम तो धारण केला
आहे जाणें तो.

व्रती, ३ लिं० व्रतस्थ.

व्रात्य, पु० जाची मुंज नहोतां गौणकालही
अतिक्रान्त झाला तो ब्राह्मणादिकांचा पुत्र;
२, ३ लिं० अर्वाच्य.

व्रीडा, स्त्री० सं० लज्जा.

व्रीडित, ३ लिं० लज्जित.

व्रीहि, पु० स्त्री० भात त्पणून जें धान्य तो ती.

द्वेळा, पु० रा० वेहळा.

शक, पु० लोकोत्तर पराक्रम करून जाणें प्रा० समुद्रचल यांकित पृथ्वीचें राज्य संपादन केलें असा जो राजा त्याचे राज्याची वहिवाट त्याचाच सत्तेनें होत असावी अशा प्रकारें किं० त्याला राज्य जा संवत्सरीं प्राप्त झालें त्या संवत्सरातें आरंभून संवत्सर गणना लोक व्यवहारांत चालते अशा प्रकारें जें कांहीं काल प्रभुत्व चालतें तो; उ० नर्मदेचा आलीकडे चालिया हून शक चालतो पलीकडे विक्रम शक चालतो; २, ला० आपण प्रवर्तयिला जो धर्म, चाल, इ० तें मान्य करून तदनुसार लोकानीं वर्तवें अशा प्रकारें लोकांवर आपली चालत्ये जी नियंतृत्व शक्ति तो; ३, सं० म्लच्छामध्ये एक भेद आहे.

शक कर्ता, पु० शकप्रवर्तक जे पुराण प्रसिद्ध युधिष्ठिरादि राजे ते प्र०; २, ला० जाचें नवेंच प्रवर्तविलेले धर्मादिकांहीं एक तें लोकांत मान्य होऊन प्रवृत्त होतें असा जो कोणी त्यास स्म०.

शकट, पु० गाडा प्रथमार्थी; २, रोहिणी नामक जी पांच नक्षत्रें त्याची जी तदाकार रचना दिसत्ये ती.

शकट भेद, पु० रोहिणीचा शकटाचे मधून चंद्रादि ग्रह गेल्या मुळें त्या शकटाचा होतो जो भेद तो; २, ला० लकड भेद.

शकटचूह, पु० शकटाकार रचितात जो सेनासंनिवेश तो.

शकणें, कांहीं एक करण्या विषयीं कोणकांनं समर्थ होणें.

शंकणें, आशंकणें.

शंकर, पु० महादेव.

शंकरपाळा, पु० एकपक्षानांत भेद आहे.

शंकरपाळें, न० शंकरपाळा.

शंकरा, पु० गायनांत एक राग आहे.

शंकराचार्य, पु० कलियुगामध्ये पारखंड मनाचा विध्वंस करून वेदोक्त अद्वैत मार्ग चालवायासाठी धर्मप्रवर्तक शंकराचा अवतार झाला होता ते प्रा० अनेक वचनांत प्र०; २, जागोजाग त्यांचे मठ आहेत तेथें धर्म चालवाया करितां अधिकृत संन्यासी असतो ते.

शंकराभरण, पु० गायनांत एक राग आहे.

शकल, न० पाषाणादिकांचें जें खंड तें; २, कोणक गोष्टीचा आंतील जो मर्मोश जो बाहेर निघाव्या शिवाय इदमित्यज्ञान होत नाही तें; ३, स्त्री० अडला जो कोणेक व्यवहार तो चालू करणा विषयी बुद्धि चालवून काढितात जी युक्ति ती.

शंका, स्त्री० कांहीं एक कर्म करण्याविषयीं या कर्मानें मला लोक हांसतील किं० शास्ता जो राजा इ० त्यापासून शासन पडेल किं० मी बुडेन, फसेन, इ० संभावनेनें अंतःकरणाचा संकोच कावयाजोगी जी अंतःकरणांत वृत्ति उत्पन्न होत्ये ती; उ० दिवसास रांडेचा घरीं जातोस लोक आपल्यास हांसतील ही कांहीं शंका वाकगीत जा; उ० काल रुपयेरवास देतो लणाला आणि आज नाही लणतो नेह्यां कांहीं तरी त्याचे मनांत शंका आली; २, कोणेक अर्थ वाखाळारीं यदूपें करून बोधविषय होत असतो तद्विरुद्धोश संभावना घेऊन जें त्याच अर्थी विषयीं तें वस्तुंतर ती; उ० आज पर्यंत हा विश्वास असें वा-

शंका

टन होते परंतु कालमें त्याचें तसें कर्म पाहिल्या
 मुळें माझे मनांत हांका उत्पन्न झाली; ३, शास्त्रा-
 र्थादिरूप जो कोणेंक ज्ञेय विषय त्याजवर कांहीं
 विरुद्धां वा संभावना घेऊन जो तद्विषयीं पश्चिती.

शंकां सूर, पु. राज तुर.

शंकित, १. लिं० शंका प्रथम द्वितीयार्थ प्राप्त झाला आहे जास तो; २, कोणेकानें शंकिला जो कोणेक विषय तो.

शंकु, पु० सं० लोहादि धातु, काष्ठ, इ० कांचा प्रा० वादो-
खा आणि लांबट असा खिळा इ० रूप तुकडानो, परं-
तु काये वरून काळादि प्रमाण समजाया साठीं जो
द्वादशांगुल हस्तिदंतादिकांचा तुकडा मांडितान
त्याजवर प्रसिद्ध पणें प्र०, २, एक संख्या आहे.

.....

शकुन, पु० गमनार्थ प्रवृत्त होते समयां सुशब्द कु-
शब्दादिकां चैव श्रवण किं० मंगला मंगल पदार्था-
चैव दर्शन, इ० रूपजें काहीं साहजिक होते तेंच
शास्त्रानुरोधानें मानितात जें होणारे शुभाशु-
भाचि लक्षण तो; २, प्रश्न तृतीयार्थी.

शकुनउंडा, पु० एकपकान्न आहे.

शकुन गौँठ, स्त्री० काळांतरां होणारें कि० देशांतरां झालेले इ० रूप परोक्षजें कांहीं एक वर्तमान त्या विषयी सांगितला जो कांहीं शकुन कि० आढळले जें तत्त्वचक कांहीं लक्षण त्याचें स्मरण त्या गोष्टीचें प्रत्यक्ष होई तों पर्यंत रहावें स्पष्टून जी पदरास गौँठ बांधितात ती जेणें करून त्या शकुनाचें संमानन केले असें होतें.

शकुनवंती, स्त्री० शकुन पहाण्याचे उपयोगी ठोक
जोडी

शक्ति

जोशी इ० कांजवळ जी लहान शिव ही, पोथी, इ०
असती ती.

हाकुनि, पु.सं. पक्षी; २, बवादि करणांतील जें आ
ठवें करण तो.

शके, भ० इष्ट शकाब्दा संवत्सर संख्या वाचक जो श-
ब्द किं० अंक त्याचे पूर्वी याब्दा प्र० करितात.

शक्त, शक्ति, शक्तिप्रथमद्वितीयार्थ आहे जाचे अंगी
तो; २, स्त्री. शक्ति शब्दाच्या अपभ्रंश परंतु प्रथम
*द्वितीयार्थी.

शक्ति, स्त्री० सं० अर्थमात्राचे अंगीनत कार्य निर्वाह
 क जो बल ह्मणोन धर्म विशेष असतो ती; इन्द्रश
 क्ति, शरीरशक्ति, ज्ञानशक्ति, पचनशक्ति, दहन
 शक्ति, शास्त्रनुसार, इ० सं०; २, अमुक शब्द उच्चा
 रिला असतां अमुक अर्थाचाच नियम करून बोध
 व्हावा असा जो शब्दाचा ठायीं संकेत चालला आ
 हे ती, ३, इव्वरात्री जी योगमायाती जिचे पार्व
 ती, लक्ष्मी, इ० हे अवतार; ४, स्त्री पुरुष मिळून जें
 मिश्रण त्यांतील जी स्त्री तीस प्रसंग विशेषीं ह्म;
 ५, एक आयुध विशेष आहे.

शक्ति ग्रह, १०. या शब्दात्मी शक्ति या अमुक अर्थी आ-
हे असें जें वृद्ध व्यवहार, कोश, व्याकरण, इ० कांय
रून ज्ञान होतें तो; २, अर्थीचे ज्ञापक जे शब्द, ल-
क्षण, इ० त्यां वरून कोणेक अर्थात्मा कोणेक रूपेंक-
रून जो बोध होतो तद्विषयी कोणी प्र० करितात;
उ० याचे बोधावरून हा साधु असा मला शक्ति ग्रह
झाला होता.

शक्ति ग्राहक, शक्ति शब्द-वा शक्ति ग्रह जेणें करून
होतो असा जो वृद्ध व्यवहार, व्याकरण, कोश, इ. तो.
शक्ति पात

शक्तिपात, पु० रोग, भय, इ० कारणां मुखे हातपाय
इ० अवयव उन्मत्तायास कठिन पडायाजोगीजी
शरीरशक्तीची हानि होत्ये तो.

शक्तिमंत, १ लि० शक्तिमान्.

शक्तिमान्, १ लि० शक्ति आहे जास तो.

शक्तिक्षीण, १ लि० रोग, उपवास, जरा, इ० कारणानें
जाची शरीरशक्ति क्षीण झाली तो.

शक्य, १ लि० कर्त्याचे शक्तीनें करणें, घडणें, इ० विष-
यीं शें पायाजोगा जो कोणेक कर्म भूत अर्थ तो;
२, शब्दापासून शक्तीनें जाच्या बोध होतो तो अ-
र्थ त्याचा.

शक्र, पु० इंद्र.

शंख, पु० सं० समुद्रादिकांत राहाणारा एक जलजं-
तु आहे: २, त्याचें जें अस्थिरूप शरीरावर आव-
रण असतें तो जेणें करून देवावर पाणी घालि-
तात जो युद्धादिकांत सुरवानें वाजवितात इ० शं-
खवादन, शंखवाद्य, इ० सं०; ३, तदाकार जें अंगु-
ल्यादिकांवर रेखाचिन्ह असतें तो; ४, शंखोबा;
५, नवनिधींतील एक निधि आहे; शंखकरणें
सं० बोंबलणें; धान्यउदक इ० कांच्या शंखवाज-
णें सं० त्याचा त्याचा खड खडाट पडणें.

शंखद्रव्य, पु० औषधार्थ शंखाचा द्रव काढित अ-
सतात तो.

शंखध्मा, पु० शंखोबा.

शंखध्वनि, पु० शंखाचा जो ध्वनि तो; २, बोंबल-
ण्याचा जो शब्द तो.

शंखपाक, पु० एक जिवाणू आहे; २, पालीमध्ये
एक भेद आहे.

शंखमणि.

शंखमणि, पु० दिसण्यामध्ये मात्र गोरगोमटा
दिसतो परंतु जामध्ये बिंबाकलादिकांहीं एक
गुण नाही तो.

शंखळा, स्त्री० रा० शंखलेचा अपभ्रंश.

शंखासुर, पु० एक देव होता; २, दे० राजपुरा.

शंखिनी, स्त्री० स्त्रियांमध्ये लक्षण वेद्य एक जाति
आहे; २, केवळ बोंडें दूध देणारी जी गाय तिला
संकेतानें सं०.

शंखोबा, पु० केवळ निरक्षर ठोंब्याजो मनुष्य त्यास
निदेनें सं०.

शंख्या, पु० शंखोबा; २, करंटा जो मनुष्य त्यास सं०.

शंख्यासोमल, पु० सोमळांत एक भेद आहे.

शठ, पु० शहाणा असून दुसऱ्यास वंचावें झणून व्य-
वहारीं सकपट पणें वर्तण्याचा स्वभाव जाच्या अ-
सा जो हरामी तो; २, कदर्युजो मनुष्य तो.

शंड, शोट, पु० नपुंसक तो.

शण, पु० सं० ताग, शणसूत्र, शणवस्त्र, इ० सं०.

शत, न० एक संख्या आहे १००; शतधा, शतावधि, श-
तसंख्याक, शतस्थान, इ० सं०.

शतक, न० सं० श्लोकादि जे शंभर अर्थ त्यांचा जो स-
मुदाय तें.

शतकृत्य, न० शतकृतु लाक्षणिकार्थी; २, चटणी
सारखा एक पदार्थ करित असतात तें.

शतकृतु, पु० सं० इंद्र; २, इंद्रपद प्राप्त होण्या विषयीं
करावे लागतात जे शंभर कृतु ते; ३, का० पडायास
फार अवघड आणि घडलें असतां लोकानीं वाह्या
झणावी अशा रूपानें विवक्षित जें कोणेक कर्म त्या-
स सं०; ४, जन्मास आल्यापासून एक तळें बांधलें

एवढा

शत

शप

एवदा काय तो शतकतु केला; घरचें काम होई-
ना ते बाहेर जाऊन मोठा शतकतु करणार आहां.
शतघृत, न० सं० औषधार्थ शतवेळ घुऊन सिद्ध के-
ले जें घृत तें.
शतघ्नी, स्त्री० एक काळीं शतावधि मनुष्यादिकांस
मारायाचे उपयोगी एक आयुध आहे जास छेकां-
त कारले असें स०.
शतचिंभ्या, स्त्री० रा० कांहीं एक वस्त्र पुष्कळ ठिका-
णीं काढून चिंभ्यारूप होतो जो परिणाम ती.
शतचूर्ण, न० कोणक पदार्थ फुटून त्याचा केवळ हो-
ता जो चुराडा तें: २, १लि० तादृश परिणाम पावला
जो तो पदार्थ तो.
शतच्छिद्र, १लि० शतशः भोंकें जास पडलीं आहेत
असा जो वस्त्र, कागद, इ० त्यास स०.
शतंजीव, अ० शंभर वर्षे वांच्छा अर्थ याचा प्र० को-
णास शिंक आली असतां आशीर्वादार्थ करिता-
त.
शततारका, स्त्री० शोषिसाबें नक्षत्र त्या.
शतपत्र, न० शंभर पांकळ्या जास असतात असें
जें कमल तें.
शतपत्रिका, स्त्री० शेंवतीस स०.
शतपावली, स्त्री० भोजनोत्तर मक्षिलेत्या अन्ना-
चा परिपाक चांगला व्हावा म्हणून प्रा० शंभर पा-
वले चालावे असा जो व्यापार करितात ती.
शतंभीष्म, पु० विषापराक्रमाविकें करून एकापेक्षां
एक अधिक असे जे असंख्यत पृथ्वीवर पडले
आहेत त्यांस स० परंतु त्यांची विद्यमानता दाख-
वून प्रकृत जो कोणी त्याची कः पदार्थ तावणीनी-

य

य असतां प्र०; उ० तूं आपली एवढी प्रतिष्ठा कशा-
स सांगतोस तुझा सारिखें असे शतंभीष्म पडले
आहेत.

शतमर्दी, स्त्री० रा० शतंमर्दी.

शतमूर्ख, पु० केवळ जो मूर्ख त्यास स०.

शतशः, अ० शंभर शंभर अशा संख्येनें मेजले जा-
त असे.

शतावरी, स्त्री० एक औषधी आहे.

शत्रु, पु० वैरी.

शनवार, पु० शनिवाराचा अपभ्रंश; स० नवे त्याचा
वार शनवार.

शनवाच्यातेली, पु० तेव्हा मध्ये एक जाति आहे जे
शनवारीं तेल काढीत नाहीत विक्रीत नाहीत.

शनि, पु० नवय हांतील जो सातवा ग्रह तो; २, आप-
त्यास उपद्रव देणारा असा जो सावकार इ० कां-
डील तगाददार, वैरी, इ० पाठीस लागला असतो
त्यास स०; ३, रा० केवळ मंद बुद्धि, अंगांत कांहीं
उद्योग नाही, असा जो पोर इ० त्यास स०.

शनिप्रदोष, पु० शनवारीं त्रयोदशी असतां जो प्र-
दोष तो.

शनिवार, शनिवासर, पु० सातवा जो वार तो.

शनेश्वर, पु० शनिेश्वर शब्दाचा अपभ्रंश.

शनैः शनैः, अ० मंद मंद गतीनें; जा, ये, योल, इ० कां-
चें वि०.

शनैश्वर, पु० शनि.

शपणें, यं० शपणें.

शपत, स्त्री० पु० शपथाचा अपभ्रंश.

शपथ, पु० स्त्री० आण; शपथ पुरस्कर, शपथपुरस्त-

र

ર, શપથ પૂર્વક, ૬૦ સ.

શમ, ૩લિં. શાપિલા તો, કિં. શિવી ગાઢી, ૬૦ દુરુનગ-
નેં નિર્ભર્તિત કેલા જો તો.

શફ, પુ. ગાય, શેસ, ઘોડા, ૬૦ પદ્મને પાંચાં જો સુ-
રતો, એક શફ, દિશફ, અસે સમાસ .

શબર, પુ. સં. મિહુ સળૂન મનુષ્યાંત જાતિ આહે.

શબલ, ૩લિં. સજાતીય અનેક અર્થોને આંતમિશ્ર-
ણ શાલ્યા મુકેં જાતી શુદ્ધરૂપતા ગેલી અસાવર્ણ,
રંગ, ઉદકાદિ દ્રવ્ય, ૬૦ કોણેક અર્થ તો; ૨, ન. તસા
શાલા જો ત્યા અર્થોના પરિણામ તેં, માયા શબલ,
ભાવ શબલ, ૬૦ સ.

શબ્દ, પુ. શ્રોત્રેન્દ્રિયાનેં જાતેં પ્રત્યક્ષ હોતેં અસા એક
વિષય આહે; ૨, ભાષણાંતીલ જીં વાક્યેં કિં. પદેં
તીં પ્ર.; ૩, પ્રથમાદિ વિભક્તિ જાવરૂન હોતાત અ-
શી જી વર્ણાનુ પૂર્વી તો; ૪, તૂં અસેં કાં કેલેંસ તૂંહેં
વિષડલેંસ ૬૦ રૂપ દોષા ધાયક જે કોણે કાલા ઉ-
દ્ભવન કોણે કાતેં વચન તો, લાગણેં, યેણેં, ઠેવણેં,
૬૦ પાતુ યોગીં પ્ર.; ૭, નવિચારતાં ગેલોંતર ધન્યા-
ના શબ્દ લાગેલ.

શબ્દચાતુર્ય, ન. ભાષણામ ધ્યેં જે ગુણ અસાવે તે
અસત્યા મુકેં અનુમિત હોતેં જે વક્ત્યાનેં ચાતુર્ય તે.

શબ્દજાલ, ન. અનંત શબ્દોના જો સમુદાય તે.

શબ્દપાંડિત્ય, ન. ચોલણ્યા સારસેં જાતેં હાતૂન કાં
હીં એક વ્હાવયાનેં નાહીં ત્યાનેં ડગીન્વ જે કોરડેં
હોલાનેં વાકુ પાટવ ત્યાસેં ૬૦; ૭, યાનેં શબ્દપાં-
ડિત્ય માત્ર એકૂન ધ્યાવેં હાતાનેં કાંહીં એક વ્હાવયા-
નેં નાહીં.

શબ્દવેધી, ૩લિં. કોણેક પદાર્થ પ્રત્યક્ષ દિસત નાહીં

ત્યાના

શ ૨

ત્યાના શબ્દ માત્ર એકૂંચેતો ત્યા શબ્દાતુ સંધાનાનેં
ત્યા પદાર્થોના વાણાદિકાનેં વેધ કરિતો તો.

શબ્દશાસ્ત્ર, ન. વ્યાકરણ શાસ્ત્ર.

શબ્દશુદ્ધિ, સ્ત્રી. વ્યાકરણ પ્રક્રિયેના જ્ઞાનાનેં ભાષ-
ણાદિકાંત યેણારે શબ્દોની હોત્યે જી અશુદ્ધ રાહિ-
ત્ય રૂપ શુદ્ધતા તી.

શબ્દાલંકાર, પુ. કાવ્યાદિ પ્રબંધ રચનેના ઠાચીં અ-
નુપ્રાસ, યમક, ૬૦ અલંકાર અસતાત તે પ્ર.

શબ્દિત, ૩લિં. શબ્દોનેં યુક્ત કેલા જો વાણાદિ તો.

શંભર, ૩લિં. શતસંરચ્યાક જે તે.

શંભુ, પુ. શંકર.

શમ, પુ. કામ, ક્રોધ, મોહ, અગ્નિ, વાયુ, ગેગ, સાંત,
૬૦ જે ત્યાના શોભ હોય્યાસ કારણ ભૂત જો વેગ વિ-
શેષ ડલન હોત અસતો તો ન્યૂન શાલ્યાનેં કિં. ન-
સત્યાનેં ત્યા ત્યા અર્થોની પ્રકૃતિ રૂપાતેં ધરૂન, જી
સ્થિતિ તો; ૨, અંતઃ કરણામ ધ્યેં કામ ક્રોધાદિ કિં.
સંકલ્પ વિકલ્પાદિ રૂપ જા અનેક રતિ ડઠન અ-
સતાત તદ્રાહિત્યેં કરૂન સ્વસ્થ પળેં જી અંતઃ કર-
ણાની સ્થિતિ તો.

શમણેં, શમવિશિષ્ટ હોળેં.

શમન, ન. શમ; ૨, શમણ્યાના વ્યાપાર; ૩, જાના
શમ જેળેં કરૂન હોતો તેં ત્યાનેં; ૭, પિતાનેં શમન
સુંઠ સારવર.

શમી, સ્ત્રી. એક સકંટક વૃક્ષ આહે; ૨, ત્યાના દેયા-
વર વહાયાસ આણિતાત જો પાલા તી.

શયન, ન. નિજણ્યાના જો વ્યાપાર તેં; ૨, તદુપચો-
ગીં જે આંકરૂળ કિં. માના, પલંગ, ૬૦ તેં; શય્યાશ-
ન, કરશશય્યા, મૃતશય્યા, ૬૦ સ.

શયની,

शय

शयनी, स्त्री० आषाढ शुद्ध एकादशी.
 शय्या, स्त्री० शयन, परंतु द्वितीयाशी प्राचुर्येकरू-
 न, प्र०.
 शय्याड़ी, पु० स्त्री० सत्यादि शब्दांचा अपभ्रंश.
 शर, पु० सं० धनुष्यानें सोडायाचा जो बाण तो; शर-
 जाल, शरसंधान, शरदृष्टि इ० स०; २, सूर्याभिष्टि-
 तजो मार्ग त्यापासून चंद्रादि ग्रहांचें जें याम्योत्तर
 अंतर येतें तो.
 शरठ, पु० सं० सरडा.
 शरणा, न० सं० संकटापासून कोणेकाचे हातानें को-
 णेकाचें होतें जें संरक्षण तें; २, तादृश संरक्षण
 करणारा जो तें; ३, वि० वि० या संकटापासून मा-
 झें तूं संरक्षण कर अशी प्रार्थना करीत कोणेक
 समर्थाचा आश्रयास गेला जो तो जाणें, येणें, अस-
 णें इ० योगी प्र०; उ० स० शरण आल्यास मरण
 देऊं नये.
 शरणागत, १ लि० रक्षण कर्त्या प्रति रक्षण व्हावें
 सणून गेला जो तो; शरणागत वत्सल इ० स०.
 शरणार्थी, पु० लिंगाईत लोक लोकांस नमन करते
 समर्था हा शब्द उच्चारितात; अतएव हा शब्द
 त्या नमनाची संज्ञा.
 शरण्य, १ लि० शरणागताचें रक्षण करणा विष-
 यी स्वभाव जाणा तो.
 शरत्, शरद्, स्त्री० षड्कतूतील जो चवथा क-
 तु ती; २, वर्षात्मक जो काळ ती.
 शरत्काल, पु० शरदतु संबंधी जो काळ तो.
 शरदतु, पु० शरत्संज्ञक जो कतु तो.
 शरपंजर, पु० कोणेकाचे शरीरास सभोंवताळेअ-

नेक

शरी

नेक बाण टोंबिले असतां जें पंजराकार आवर-
 ण होतें तो; २, कोणेकाचें शरपंजरी पडणें स०
 रिवतपत पडणें किं० जांतून बाहेर निघावयास
 कोणताच उपाय सुचत नाहीं अशा एखाद्या मो-
 द्या संकटांत पडणें.
 शरभ, पु० एक पक्षी आहे.
 शरम, स्त्री० लाज, प्रा० प्रथमार्थी.
 शरमणें, लाजणें.
 शरमिंदा, शरमिंधा, १ लि० दबेल; २, आपलें कां-
 हीं एक मर्माची उपडीक होणें इ० कारणानें लज्जि-
 त झाला जो तो.
 शराब, पु० सं० परळ सणून जें मृत्पात्र तो.
 शरासन, न० बाण सोडायाचें जें धनुष्य तें.
 शरीर, न० देह; २, स्त्री पुरुषांचा गुहावयवास सं-
 केतानें स०.
 शरीरदंड, पु० देहदंड.
 शरीरभोग, पु० शरीरानें भोगूनच सारायाचें असें
 उपस्थित होतें जें कांहीं दुखणें, किं० जरबम इ०
 त्यास स०; २, देवतास्तोभ किं० पिशाच इ० जाला
 निमित्त नाहीं केवळ प्रारब्ध योगानेंच प्राप्त झालें
 असतें जें कांहीं एक दुखणें त्यास स०.
 शरीरसंपत्ति, स्त्री० बलाढ्य, निरोगी, असें जें श-
 रीर तद्रूपच जी संपत्ति ती.
 शरीरसंबंध, पु० आपली मुलगी दुसऱ्या कडे दि-
 ली किं० त्याची आपण केली अशा प्रकारें साक्षा-
 त् किं० परंपरेनें होतो जो परस्परान्चा संबध तो;
 २, दुसऱ्यास चास बाबयाजोगा जो त्याचा शरी-
 राशीं आपले शरीराचा स्पर्श संबंध त्यास स०;

कोणेकानें शरीर संबंधावर येणें ह्म. मारा मारी
वर येणें.

शरीरसंबंधी, श्लिं. जाणा जाशीं शरीर संबंध आ-
हे ते परस्पर.

शरीरी, पु. देही.

शर्करा, स्त्री. साकर; २, रेती.

शर्त, स्त्री. प्रायः पराकाष्ठा या अर्थी.

शर्तमर्दी, स्त्री. कोणेक कार्यसिद्ध्यर्थ पराकाष्ठेचा
जो प्रयत्न ती.

शर्थ, स्त्री. शर्त.

शर्म, न. सं. सुरव; २, प्रसंग विशेषीं ब्राह्मणाचे ना-
वा पुढें याचा प्र.; उ. सोमशर्मा ब्राह्मण आला होता.

शर्यत, स्त्री. पैज.

शलभ, पु. सं. टोळ ह्मणून जो प्राणी आहे तो.

शलाका, स्त्री. सं. तृणाची किं. तत्सदृश बोरू, चिं-
वा, इ. कांची पिंजून केलेली किं. तदाकार धातु,
काष्ठ, इ. कांची केलेली काडी ती.

शलाकापरीक्षा, स्त्री. कोणेकानें ह्मटला असतो
जो कोणेक ग्रंथ त्या ग्रंथाची पोथी त्या पुढें ठेवून
पोथीचा पत्रांत पाहिजे तेथें काडी घालावी ती का-
डी जेथें शिरेल तेथले पत्राचा अर्थ त्याला लाबूंसां-
गावा अशा प्रकारची जी त्याचे अध्ययनाची परी-
क्षा घेतात ती.

शल्य, न. शरीरामध्ये सळाया जोगा राहिलेला जो
आंत शिरलेल्या बाण, कुंटक, इ. कांचा अंशतें;
२, सं. स्त्रियांचे पोटांत राहिलेले जें सलतें; १, सूड
न घेतां राहिलेला जो दुसऱ्यानें केलेला अपकार
इ. रूप जें काहीं अंतःकरणांत सलत असतें तें.

शब.

शब, न. मर्दे.

शबबाहक, पु. शबतें इमशानीं नेणारे जे मनुष्य
ते प्रत्येकीं.

शश, शशक, पु. सं. ससा.

शशविषाण, न. सं. सशाचें जें शिंग तें, हा अर्थ
अप्रसिद्ध आहे ह्मणून अप्रसिद्ध पदार्थास दृष्टांत
देणें इ. विषयीं याचा प्र.; उ. भगवत्पुण्याचा अं-
त शशविषाण प्राय आहे.

शशचंद्रंग, न. शशविषाण.

शशांक, शशी, पु. चंद्रमुरव्या र्थी.

शष्प, न. सं. कोमल जें तृण तें; २, उपस्थित जें
कंस ते प्रत्येकीं.

शस्त्र, न. आयुध, शस्त्रपाणि, शस्त्रधारण, शस्त्र-
विद्या इ. सं.; २, ला. जा रोगादिकांचें नाशक जें
औषधादि तें त्याचें असें आरोपानें ह्म.; १, दुस-
ऱ्याचे पराभवाविषयीं किं. आपल्या उत्कर्षाविषयीं
साधन भूत जें बिया, पराक्रम, तप, पोथी, पुस्तक,
खत, पत्र, इ. काहीं त्यास ह्म.; कोणेकानें कोणे-
कावर शस्त्र धरणें ह्म. त्याचें बाईट करण्यावि-
षयीं कंबर बांधणें.

शस्त्रवैद्य, पु. शस्त्रानें शरीर कापून आंतील रोग
काढून आरोग्य करणारा असा जो वैद्य तो.

शह, पु. सुदबळांचे खेळांत जा पगा पासून आपला
त्या गतीनें राजावर उडी पडावी त्या पगीं दुसऱ्या-
चें मोहरें किं. व्यादे आलें असतां त्याचा जो राजा-
स बेध येतो तो; २, ला. जिंकावें, मारावें, धरावें, इ.
उद्देशानें राजा, राज्य, याम, किल्ला, इ. कांते लक्ष-
न शत्रु इ. कानें तिकडे रोख धरून स्थिति केलेली

असतां

असतां जो त्याच्या त्या राजादिकांवर वेध घेतो तो; ३, रा० कोणेक अर्थ आपल्या कडे यावा इ० कारणास्तव याचनादिद्वारा तद्विषयीं संधान करून ठेवछें असतां त्या अर्थानें आपल्या अनुमतावांचून दुसऱ्या कडे जाऊं नये असें व्हावया जोगात्या अर्थावर आपला होतो जो संबंध तो; कोणेकानें शहास गुंतणें इ० स्थळीं कोणेक गोष्टी विषयीं आपलें बचन गेलें, लेख गुंतला, किं० कांहीं एक करायास हातीं धरिछें असें कांहीं एक झाल्यामुळे त्या गोष्टीचा निर्वाह न होतां आपली सुटका नाही अशा संकटा वस्थेंत पडणें.

शहन, अ० जबाहिरी दागिन्याचे पोटचे अवयव लिहायाचे प्रसंगीं त्या दागिन्याचे नावापुढें हें अव्यय लिहित असतात.

शहनिशह, पु० कों० शानिशा.

शहर, न० नगर.

शहरपद्दा, पु० चौकीपहारा इ० कें करून सर्कारानें करायाचा जो शहरचा बंदोबस्त त्या कामाचें जें प्रकरण तो.

शहरबटाऊ, पु० शहरांत राहणारा अतएव पुरा मात्रागमनी जो त्यास स्०.

शहरा, पु० शहारा.

शहरी, ३ लिं० शहरसंबंधी जो मनुष्य, भाषा, वेष, रीति, इ० तो.

शहागडी, ३ लिं० शहागड स्मरण पेंठ आहे तत्संबंधी जें पागेटें शेला इ० वस्तू तो.

शहाजादा, पु० पादशहास जो पुत्र तो.

शहाजानी, ३ लिं० शहाजान स्मरण पादशह होता न

तत्संबंधी जो रुपया इ० नाणें, अम्मल इ० तो.

शहाजिरें, न० जिन्यांत एक भेद आहे.

शहाजोग, ३ लिं० पतीचा जो मनुष्य तो, कुंडीमध्ये जाची राखले असले त्या वांचून दुसरा जरी कोणी रुपये घ्यावयास गेला तथापि तोपतीचा आहेतर त्यास त्या कुंडीचे रुपये द्यावे अशा संकेतानें एतद् शब्द विशिष्ट जी कुंडी लिहितात तीस स्०; ३, विनदिकत घावयाचें, घावयाचें, जे रुपये इ० त्यास कोणी स्०; ३, तुमचें शहाजोग रुपये देणें, त्याचा कोणी तंडा सांगेल.

शहाणपण, न० चातुर्य.

शहाणा, ३ लिं० चतुर.

शहाण्णव, ३ लिं० संख्या आहे ९६.

शहादानी, ३ लिं० शहाजानी.

शहानिशा, पु० शानिशा.

शहापुरी, ३ लिं० शहापुर स्मरण याम आहे तत्संबंधी धोतरजोडा इ० वस्तू तो.

शहामत, स्त्री० कोणेक मोठें काम हातानें पारपडे असा कोणेकाने अंगी असतो जो प्रभाव ती.

शहामृग, पु० एक पक्षी आहे.

शहारा, पु० हिमज्वर, हेमंतीचा वायु, धैर्य भंगादि व्हावयाजोगें साहस कर्मादिकाचें दर्शन इ० संबंधानें अंगीं थंडीची विकृति भरून आगली असतां अंगावर रोमांच उठावें अंग थरारचें अशा जात्या विकृतीचा लहरी येतात त्या प्र०

शहारें, न० रा० शहारा.

शहाळें, न० कोंबळा जो नारळ तें.

शाई, स्त्री० अक्षरदि लिहाया करितां त्तरव काजळ हिरडे

हिरडे इ० कांवा जो काळा, तांबडा, इ० किं० सु-
वर्णादिकांचे वरचे पाण्यांत घोंटून त्यांचा करि-
तात जो रंग ती; २, मृदंगांचे एका तोंडावर व-
सवितात जें लोखंडाचे किटाचें चूर्ण इ० ती; ३,
राज्य, गांव, सेनास्थान, इ० कामां ये राहणारे जे
अनेक लोक, कोज, इ० विवक्षित ते सर्व मिळून जो
समुदाय ती; ४, सगळ्या शाईत या शारखा शूर
दुसरा कोणी नाही; ग्राम, वाहर, एतद्वाचक श-
ब्दांपुढें तत्तत्संबंधी या अर्थी या शब्दाचा प्र० हो-
तो; ५, पुणेशाई, मुंबईशाई, इ०; काहीं एका
व्यवहाराचे प्रवर्तक अतएव लोकांत प्रसिद्ध जे
राजा प्रधान इ० नामांकित किती एक मनुष्य
त्यांचे नामांपुढें ही तत्तत्संबंधी संप्रदायादि वा-
च्य असतां प्र० होतो; ६, शिंदेशाई, अपाशा-
ई, इ०; जाति गुणादिवाचक किती एक शब्दां-
पुढें ही याचा प्र० होतो, ब्राह्मणशाई, सेवेशाई,
इ०.

शाईशिरस्ता, पु० साधारण जीजनरीति तो.

शाक, स्त्री० भाजी; संस्कृतांत हा शब्द पुंलिंगी आ-
णि नपुंसकीं आहे.

शाकबेशाक, न० नवें सिद्ध केले जें लेख किं० कां-
हीं मजकूर किं० गृहादि पदार्थ इ० त्यामध्ये वि-
वक्षित वेता येता असतो जो कांहीं न्यूनाधिक-
पणातें; २, ३ लि० दे० तो न्यूनाधिकपणा आहे
जा मध्ये असा जो लेखादि त्याचें विशेषण ही
पक्षीं होतें.

शाकंभरी, स्त्री० एक देवी आहे; २, तीना प्रीत्यर्थ
पौषी पूर्णिमेने दिवशीं अनेकविध शाकाभक्ष-

वून

वून त्यांचा नैवेद्य करावा, पूजन करावें, इ० रूप
वत करिताव ती.

शाकभाजी, स्त्री० भाजी पाला इ०.

शाकव्रत, न० चातुर्मास्यांत भाजी, दही, दूध, आ-
णि हिरदळ हे चार पदार्थ अनुक्रमें करून प्रति-
मासीं वर्ज करावे खाऊ नयेत असें जें करितात
व्रत तें.

शाकार, पु० घर इ० कांचे वाशांवर ओंबण घालू-
न कवळें तृण, झांप, इ० काणीं करितात जें पर्ज-
न्यादि निवारणार्थ आच्छादन तो; २, को० घरा-
चे ओंबणावर आच्छादनार्थ घालावा करितां ज-
दिष्ट जें तृण झांप इ० तो; या शब्दानें कवळें नळा
याजवर व्यवहार होत नाही.

शाकारणी, स्त्री० शाकारण्याचा जो व्यापार ती.

शाकारणें, गृहादिक शाकारानें आच्छादित कर-
णें पक्षीं तो नळा कवळें. इ० कांसही कर्मता येत्ये.

शाकाव्रत, न० शाकव्रत शब्दाचा अपभ्रंश.

शाकाहार, पु० केवळ शाकांचाच जो आहार तो.

शाकिनी, स्त्री० पिशाच यक्षांतील स्त्रीरूप एक पि-
शाच जाति आहे.

शाक्त, पु० देवीचा उपासक जो तो; २, ३ लि० देवी
संबंधी जो पूजाविधि इ० तो.

शारव, स्त्री० शाक शब्दाचा अपभ्रंश.

शारवभाजी, स्त्री० शाकभाजी.

शारवा, स्त्री० वृक्षाची जी रवांशी ती; २, ला० वृक्षादि
कोणेंक अर्थाळा वृक्षरूपतें करून माचून त्याचे
जें प्रकरणादिरूप अनेक अवयव त्यांस प्र० स.

शारवाचंक्रमण, न० या शारवेवरून त्या शारवेव

र

र त्या शारखे वरून त्या शारखेवर जसा कोणी वान-
रादि फिरतो तद्वत् भाषणादि व्यवहारां जा वि-
षयावर जी युक्ति पाहिजे ती सोडून ही युक्ति ला-
गू होते किं नाही, ती युक्ति लागू होते किं नाही,
असें पहाया करितां अनेक विषय धुंडीत फिर-
ण्याचा व्यापार ते.

शारवाचंद्रन्याय, पु० वस्तुतः शारखेची चंद्राचा
किमपि संबंध नमतां चंद्र पहावयाची रचण स-
मजा यां सादीं त्या शारखेवर चंद्र आहे असें कोणी
कोणास सांगतो त्पणून एतत्सजातीय कोणक
विषयाचा ठावीं दृष्टांत त्वं करून प्रमाणार्थ घेता-
त जो हा लोक व्यवहार तो, उ० समुद्रांत सूर्य बुड-
तो ही शारवा चंद्रन्याये करून उक्ति आहे.

शागिते, पु० शागिंद.

शागितेपेशा, पु० शागिंदपेशा.

शागिती, स्त्री० शागिदी.

शागिंद, पु० जो जाणा विद्यार्थीपणा करितो तो त्या-
चा प्रा० गवई लोकांत किं० तालिमखान्यांत याची
प्रसिद्धि आहे; २, कोणएका पाशीं देव पूजेस मां-
डावें, धोवें चुणून घावीं, इ० कामावर जो ब्राह्मण
वेतन देऊन ठेविला असतो तो.

शागिंदपेशा, पु० शिपाई वर्ज करून जीं चाकरीचीं
माणसें तो.

शागिदी, स्त्री० शाघिताचें जें कर्म ती.

शाघिती, स्त्री० शागिदी.

शाघीत, ३लि० शागिंदे प्रा० द्वितीयार्थी प्र०.

शाघीतपेशा, पु० शागिंदपेशा.

शाट, पु० छाट, प्रा० प्रथमार्थी.

शाटणें, छाटणें प्रा० प्रथमार्थी.

शाटा शाट, स्त्री० छाटा छाट.

शाटी, स्त्री० मं० नेसावयाचें किं० पांघरायाचें जें व-
स्त्र ती, परंतु संन्याशाचें भगवें वस्त्र असतें त-
द्विषचीं लोकांत प्र०.

शाठ्य, न० सं० शठपणा.

शाडू, स्त्री० खडू प्रथमार्थी.

शाण, पु० सं० सहाण.

शाणव, ३लि० शहाणव.

शाणो, ३लि० शहाणव.

शांत, ३लि० दुसऱ्यास सहन होण्यास कठीण पड-
तात असे जे उग्रता, क्रूरता, जलदपणा, इ० गुण
ते जास्त जे विशेष नाहींत असा जो सत्वगुण प्रधा-
न मनुष्य, प्रकृति, ओषध, अग्नि, वायु, नदी, इ०
तो; २, मरणें, विझणें, इ० कारणानें, धरलेले उ-
द्धूतरूप सोडून स्वप्रकृति रूपां छीन झाला जो
मनुष्य, दिवा, इ० तो; ३, अंतःकरणास उद्देगादि-
कें करून क्षोभ होण्यास कारण भूत जे द्वेष, क्रो-
धादिक, तद्रहित जें स्थलादि तो; ४, स्त्री० शांतिश-
ब्दाचा अपभ्रंश प्रा० द्वितीयार्थी प्र०.

शांतवन, न० शांतवन शब्दाचा अपभ्रंश.

शांति, स्त्री० शम, क्रोध, शांति, रोग शांति, इ० सं०; २,
रोग, अद्भुत सूचित अरिष्ट, इ० जें काहीं उपद्रवका-
रक तन्निरसनार्थ द्रोम जपादि प्रधान जें कर्म क-
रितात ती; ज्वर शांति, अरिष्ट शांति, इ० सं०; ३, म-
रणें, जाणें, इ० कारणानें उद्धूत रूपता सोडून पूर्व
प्रकृत्य वस्थेचा ठावीं जी स्थिति ती; उ० जो गृहस्थ
दुखण्यास पडला होता त्या गृहस्थाची काळ शां-
ति

ति झाली.

शांतिक, न० आपल्यास अनिष्ट जें प्राप्त झालें कां-
हीं रोग दारिद्र्यादि तन्निरसनार्थ शास्त्रोक्त शां-
त्यादि कर्म तें.

शांतिकपुष्टिक, न० शांतिक पौष्टिकाच्या अपभ्रंश.
परंतु यज्ञयागादि मोठ्या कर्माकून इतर जीं ल-
हानसान कर्मे तद्विषयीं प्र०.

शांतिकपौष्टिक, न० अद्भुत शांति षोडश संस्कार
इ० रूप इष्ट प्राम्यर्थ किं० अनिष्ट निरसनार्थ जीं
कर्मे तें.

शांतिब्रह्म, न० बाहेर शांत दिसून आंत जाचें क-
पट बद्ध असतें असा जो त्यास स्म०.

शांतिरस, पु० नवरसांतील एक रस आहे.

ज्ञान, स्त्री० ज्ञान द्वितीय तृतीयाथी.

ज्ञानदार, ३लि० ज्ञानदार.

ज्ञानदारी, स्त्री० ज्ञानदारी.

ज्ञानशुकी, ज्ञानशोकी, स्त्री० ज्ञानछुकी.

ज्ञानशूक, ज्ञानशोक, ३लि० ज्ञानछूक.

ज्ञानिज्ञा, पु० स्त्री० होतें किं० नाही होत, मिळतें किं०
नाहीं मिळत, इ० रूप संदेह विषय जो कोणेक अ-
र्थ तद्विषयीं होतेच किं० नाहीच होत इ० एकरूप-
तेचा जो निश्चय जेणें करून संदेह विषय ताईव-
आच ही गहात नाही तो ती

ज्ञानें, अ० ऊन ही आनुपूर्वी जाचे अंती असले अ-
शी जीं अव्ययें त्याचें पुढें वाक्यालंकारार्थ याचा
प्रयोग कोणी करितात; उ० तिथून ज्ञानें कशा-
ला दारुणितोस हि कडे कां घेऊन ज्ञानें येईनास.

शाप, पु० कोणे कांहीं उद्देशून त्याचें कांहीं एक अ-

कल्याण

कल्याण व्हावें असें मनांत आणून तुझें निसंता-
न हो ओ तुला दारिद्र्य ये ओ तुला दुष्ट योनि प्रा-
प्त हो ओ इ० रूप जो वाक्य प्रयोग करितात तो;
शापग्रस्त, शापमोक्ष, इ० स०.

शापगुण, पु० जाति कुल इ० समुदायगत जा अ-
नेक व्यक्ति त्या सर्वांवर जो कांहीं एक दोष स्था-
सिद्ध असतो त्यास पुरातन ऋष्यादिकांचें हें फ-
ल अशी संभावना करून स्म०; उ० वापळानीं उ-
लटें दागून घ्यावें असा आपला त्यास शापगुण
आहे.

शापणें, कोण एकातें शापानें अभिसंबद्ध करणें.

शापदग्ध, ३लि० कोणे कांचें शापानें जो कांहीं एक
दुर्दशा पावला आहे तो.

शाबर, न० दृष्टिबंधादि गुण जात आहेत अशी जी
मंत्र विधानें.

शाबरी, ३लि० शाबर संबंधी जो मंत्र, विद्या, इ० तो.

शाबान, पु० यवनी महिन्यांतील सातवा जो महिना
तो.

शाबास, अ० कोणे कांचें चांगलें कर्म पाहून आनंद
झाला असतां तत्त्वज्ञानार्थ हा उद्गार निघतो; २.
स्त्री० धन्य स्त्रीलिंगार्थी.

शाबासकी, स्त्री० शाबास या वाक्यप्रयोगापासून
कोणे कास मिळतो जो सत्कार ती.

शाबुडी, स्त्री० को० साबणी स्पर्ण जी मिटाई ती.

शाबूत, शाबूद, ३लि० तुटणें, फुटणें, मोडणें, मर-
णें, कुजणें, इ० कांहीं करून नाशादिसंभावना अ-
सतां तें नाशादि नहोतां जसांचे तसा राहिलेला
जो तो; चोराचहाडी इ० कोणेक दोष किं० त्याचा

मुद्दा

मुद्दा इ० कोणेकावर शाबूत करणें ह्म० साक्षी-
दि प्रमाणानें खरा करणें.

शाब्द, १लि० शब्द संबंधी जी प्रक्रिया शास्त्र इ० को-
हीं एक तो.

शाब्दबोध, पु० शब्द समुदायापासून लिंग, वच-
न, काळ, इ० जे भेदक विशेष तत्पूरस्कारें करून
तसेंच प्रकृत्यर्थ प्रत्ययार्थ इ० अर्थाना परस्पर
संबंध तत्पूरकारक असतो तत्पूरकार पुरस्कारें क-
रून जी विशिष्ट अर्थानी उपस्थिति होत्ये तो.

शाब्दिक, पु० सं० वैयाकरण.

शांभवी, स्त्री० संकेतानें भांगेस ह्म०.

शाम, १लि० श्याम शब्दाचा अपभ्रंश.

शामकर्ण, पु० श्यामकर्णाचा अपभ्रंश.

शामकल्याण, पु० श्यामकल्याणाचा अपभ्रंश.

शामशबल, पु० श्यामशबल शब्दाचा अपभ्रंश.

शामाठ्या, १लि० माठ्यासच ह्म०.

शायदी, स्त्री० साक्षीप्रथमार्थी; २, पु० साक्षी द्विती-
यार्थी.

शायदीदार, पु० साक्षीदार.

शायशी, शायशी. १लि० एक संख्या आहे.

शायी, १लि० जो जेथें निजणारा किं० जा प्रकरें
निजणारा तो तच्छायी; जलाचा ठावीं निजणा-
रा तो जलशायी, रोषशायी, भूशायी, इ० सुखें
करून निजतो तो सुखशायी, उत्तानशायी, इ०.

शारंग, न० शार्ङ्ग शब्दाचा प्रथमार्थी अपभ्रंश.

शारदा, स्त्री० शार्ङ्गद्वियाची अधिष्ठात्री सरस्वती
समूह देवता आहे ती.

शारदीयनवरात्र, न० सं० आश्वीन शुक्ल प्रतिप
दे

देपासून नवमी पर्यंत जें नवरात्र तें.

शारीर, १लि० शरीर संबंधी जें बळ, तप, कष्ट, इ० तो;
२, न० शारीरक; १, गाताना कंप, व्यावया जोगें
कोणेकाचे गळ्यांत असतें जें कोशळ तें.

शारीरक, न० शरीरामध्ये धातु किती, नाडी किती,
कशा आहेत, रोग किती, दोष किती, शरीराची
रचना कशी, इ० रूप शरीरसंबंधी जाणाऱ्या
जो विषय जाचें निरूपण वैद्य शास्त्रादिकांत
केलें असतें तें.

शार्ङ्ग, न० विष्णूचे धनुष्याचें नाव; २, शृंगाचें जें
धनुष्य तें; शार्ङ्ग धर, शार्ङ्ग पाणि, इ० सं०.

शार्दूल, पु० व्याघ्र; २, एक वृक्ष आहे.

शार्दूलविक्रीडित, न० श्लोकाचें एक वृक्ष आहे
जाचे चरणाचीं अक्षरें एकोणीस असतात तें.

शाल, स्त्री० एक प्रनिष्ठित उर्णावस्त्र आहे; २, पु० सं०
एक वृक्ष आहे.

शालक, पु० श्यालक शब्दाचा अपभ्रंश.

शालयाम, पु० शालियाम.

शालजोडी, स्त्री० शालांचे दोन फर्द मिळून जी
जोडी ती.

शालनामा, पु० जाचे सर्वांगावर वूट असतात
अशी जी शाल ती.

शाला, स्त्री० अग्निहोत्र, विषार्थीचें अध्ययन, स्व-
यंपाक, नृत्य, वस्त्रादिकांचें निर्माण, इ० व्यवहा-
रार्थ किं० गाई, घोडी इ० जीव, किं० वस्त्रें, रत्ने, इ०
पदार्थ आंत रहाया करितां जें गृह केलें असतें
ती; होमशाला, पाकशाला, गोशाला, रत्नशाला,
इ० सं०; २, विद्याकळादि शिक्षविण्यांचा जो कोणे-

क स्थलीं आखाडा असतो ती; ३, अनेक मनु-
ष्यादिकांस एक सारखी बरी, वाईट, रीति लाग-
ण्याविषयीं कारण भूत जी संभावना विषय
त्या अनेकास एक सारखी शिक्षा ती जे शून हो-
त्ये त्या अधिकरणास स्म०; ३० त्याचे बरीं कोणी
ही मनुष्य राहिल्या असता त्याला चांगली रीति
लागत्ये याचें कारण त्यांची शालाच चांगली
शाला जुळू, ३ लि० चांगले संप्रदायाचे शालेंतला
अतएव चांगला जो विद्यार्थी गवई इ० किं० त्याचें
नें अध्ययन, गान, इ० तो.
शालि, पु० सं० वीहि स्मरण जें धान्य तो; शालि के-
व इ० स०.
शालिग्राम, पु० गंड कींतील एके जातीचा काळा पा-
षाण आहे जाती विष्णु प्रतिमात्रें करून पूजा क-
रितात तो.
शालिवाहन, पु० एक पूर्वी शककर्तो राजा शाला
जाचा शक अद्यापि चालत आहे.
शालू, पु० बायकांस नेसायाचे उपयोगी एक उंचे
बारीक वस्त्र आहे.
शास्त्राली, स्त्री० सं० एक वस्त्र आहे.
शास्त्रोदन, पु० सालीचे तांदळाचा शिजवून कशि-
तात जो भात तो.
शावक, पु० सं० बालक, २, ३ लि० शवसंबंधी जें तो.
शावत, ३ लि० नखर नळे जो पदार्थ तो; २, स्त्री०
शावती; ३० याचा बोलण्याची शावत नाही,
यादेहाची शावत नाही स्मरण पहिल्या पास-
नच ईश्वर भजनीं लागावें.
शावती, स्त्री० शावतपणा.

शासणे

शासणें, ग० शासनानें कोणेंकास युक्त करणें.
शासन, न० पारिपत्य; २, सेवकादिकांस धर्नी क-
कानी कांहीं एक गोष्ट करण्याविषयीं केली जी
आज्ञा तें; ३, राजादिकांनें आपले कडे धनीपणा
घेऊन प्रजादिकांस अनुकूल मार्गांत वर्तवावें
असा जो व्यापार तें.
शासनीय, ३ लि० शासन करायस योग्य जो अ-
पराधी, सेवक, प्रजा, इ० तो.
शास्त्रा, पु० शासन करणारा जो राजा गुरु इ० तो.
शास्त्र, न० कोणेंक विद्याविषयांतें अधिकृत करून
न प्रवृत्त झालेलीं जीं ईश्वराचीं किं० इतर कोणे
क ज्ञात्यांचीं विधायक वचनें तद्रूप जे विषय मे-
दें करून भिन्न भिन्न शब्द प्रपंच ते म०; न्याय-
शास्त्र, वेदांत शास्त्र, धर्मशास्त्र, इ० स०; शास्त्र-
मार्ग, शास्त्रवासना, शास्त्रज्ञ, इ०, कोणेंक अर्थ
शास्त्रास असणें नसणें इ० स्थलीं शास्त्रविधि
मात्र यथाकथंचित् निर्बद्ध होई इतका किं० अ-
शा प्रकारें, स्मरण जे ईश्वरान्त्र, किं० जे गुण असावे
तें नसतां केवळ नाम धारी रूपानें असणें नसणें
इ०; ३० आज घरांत शास्त्रास सारखर नाहीं मग
शेरभर देऊं कुठली; हा आपला उगीच शास्त्रास
चाकू आहे याणें बोटदेखील कापणार नाहीं;
ह्याच प्रकार घेऊन शास्त्रा पुरता शास्त्राचा इ० म०
करितात.
शास्त्रव्युत्पत्ति, स्त्री० न्यायशास्त्रादि शास्त्रग्रंथ ला-
वण्याचे उपयोगी शास्त्राध्ययनें करूनच झाले-
ली जी व्युत्पत्ति ती; ३० पुराण सांगण्यास केवळ
शास्त्र व्युत्पत्ति नको काव्य व्युत्पत्ति असली स्मरण जे
झालें

शास्त्रा

शिक

शालें

शास्त्रार्थ, पु० महति निवृत्ति विषयीं नियामक जें धर्म शास्त्रादि शास्त्र तत्प्रतिपादित जी कोणेक कर्मा विषयीं विधिरूप किं० निषेधरूप अर्थ तो; कोणेक गोष्टीचा शास्त्रार्थ करणें स० ती गोष्ट या कथंविध केला गेली करणें; शास्त्रार्थास स० शास्त्रास.

शास्त्री, पु० शास्त्राध्ययन केलें जाणें तो; २, जा शास्त्राचें अध्ययन जाणें केलें तो तच्छास्त्री; न्यायशास्त्री, धर्मशास्त्री, इ० स०; शास्त्रज्ञ ब्राह्मणाचें नावा पुढें हा प्रतिष्ठार्थ शब्द लागतो; रामशास्त्री, कृष्णशास्त्री इ०.

शास्त्रीय, ३लिं० शास्त्रसंबंधी जों विषय परिभाषा, व्यवहार, ज्ञान, इ० तो.

शास्त्र, ३लिं० सं० शासनीय जों तो.

शाहत्तर, ३लिं० संख्या आहे ७७.

शाहिदी, स्त्री० पु० शायदी.

शाहिरी, ३लिं० शाहीर जों तत्संबंधी जों वेष लावणी इ० तो.

शाहीद, पु० साक्षीदार.

शाहीर, पु० पोल्याचा तमाशा करून उपजीविका करणारा जों लावण्याचा कधी तो; २, दुसऱ्याचा लावण्या लपून तमाशावर उपजीविका करणारा जों त्यासही स०.

शाळ, स्त्री० शाला शब्दाचा अपभ्रंश, यज्ञशाळ, पाकशाळ, इ० प्रा० सं० प्र०.

शाळक, पु० रा० द्यालक.

शाळंका, स्त्री० शाळंखा.

शाळंकृत.

शाळंकृत, ३लिं० शाळंकृताचा अपभ्रंश.

शाळंखा, स्त्री० शाळंखा.

शाळग्राम, पु० शालिग्राम.

शाळसूद, ३लिं० रा० साळसूद.

शाळा, स्त्री० शाला.

शाळाशुद्ध, ३लिं० शालाशुद्ध.

शाळंका, शाळंखा, स्त्री० महादेवाचें लिंग बसवा यासाठीं पाषाणादिकांची योन्याकार जी बैठक करितात ती.

शाळू, पु० जों धळ्यांत एक जाति आहे, हेमंत ऋतू तीळ लवकर जाणारे के दिवस त्यांस स०.

शाळूसोबत, स्त्री० शाळूसोबत्याची जी सोबत ती.

शाळूसोबती, पु० शेवटपर्यंत सोबत देणारा नळे मध्येच सोडून जाणारा असा जों सोबती त्यास स०.

शाळे, न० शाळें.

शाळोका, शाळोखा, स्त्री० शाळंखा.

शाळोवी, पु० अश्याची परीक्षा आणि चिकित्सा जोंत सांगीतला आहे असें जें शालिहोत्र शास्त्र तें जास येतें लपून त्याजवर उपजीविका करणारा तो.

शिऊळ, स्त्री० बेंल इ० कांची मान अडकायासाठीं जों कडाचे कडेस भोंकें पाडून जा त्यांत घालायाचा खुंद्या केत्या असतात त्या प्र०; २, मुरबछिद्राचें आकुंचन करून पांढ्या सारिरखा जों मुरवानें शब्द करितात ती.

शिक, स्त्री० चैत्यादिकांमुळे नाकांतून सशब्द वाहूचें निःसरण व्याख्याजोगी जी वाहूची चेष्टा होत्ये

शिक

शिकें

त्ये ती.

शिककाई, स्त्री० शिकेकाई.

शिकजी, स्त्री० गुलाबाचें फूल इ० कांचा वासला-
वून जो सारखेचा पाक करितात ती.

शिकणाऊ, ३लि० त्या त्या विद्या कला यांचें नैपुण्य
याचें सणून त्या त्या कामावर लागलेला जो तो;
उ० लिहिणें पुष्कळ पडलें कोणी शिकणाऊ कार-
कून असले तर लिहायास आणून बसवा सण-
जे दोघांची ही कामें होतील, २, गुरुपासून शिकू-
न साध्य केलेले जें गाणें बोलणें इ० तो.

शिकणी, स्त्री० एक औषधी आहे, जी कुंगली अ-
सतां शिकायेंतात ती.

शिकणें, कोण एकाचें शिकेनें युक्त होणें.

शिकणें, विद्या कलादि आपणास याचें सणून तद्दि-
षयक जी शिक्षा तद्दिशिष्ट होणें आणि तद्वारा
तो विषय तद्दिषयक आंगीं प्राविण्य यावया जो-
गा बुद्धींत घेणें.

शिकंदर, पु० पक्षाहरामी सोदा असा जो मनुष्य
त्यास स०.

शिकरण, स्त्री० शिखरण.

शिकरणें, वायुवेगानें शब्द पुरःसर नासिकेंतील
इलेष्मा बाहेर पाडणें कि० तादृश व्यापारानें ना-
सिका इलेष्मानें विमुक्त होई अशी करणें.

शिकरी, स्त्री० कों० रहाटाचे माळेस लोटा बांधाया-
चे उपयोगी जो दोरीचा तुकडा असतो ती.

शिकल, स्त्री० जंगलेलीं जीं तरवार इ० शस्त्रें त्यां-
चा जंग जाऊन जिल्हे यावी सणून त्यांजवर क-
रितात जो घर्षण संस्कार ती.

शिकलकर, शिकलगार, पु० शिकल करण्याचें
कसब करितो तो.

शिकवणी, स्त्री० कोण एकास कांहीं एक गोष्टी वि-
षयीं बुद्धिवाद सांगण्याचा जो व्यापार ती; प्रथ-
मांत प्रयोग प्रा० नाहीं.

शिकस्त, ३लि० वि० पराभव पावला जो तो.

शिका, पु० शिक्का.

शिकाऊ, ३लि० शिकणाऊ.

शिकार, स्त्री० पारय.

शिकारखाना, पु० अरण्य संबंधिधरून आणलेले
अनेक पशुपक्ष्यादि ठेवायाची जागा असते ती; किं०
तो कारखाना.

शिकारबंद, पु० घोड्याचे रोगगरास बरपायबंद द-
वासन इ० बांधावया करितां जे जे मार्गे पुढें बारी-
क दोरीचे बंद लावले असतात ते प्र०.

शिकारी, ३लि० शिकारेचे उपयोगी जो कुतरा बं-
दूक इ० तो; २, स्त्री० लांकडाची बैठक जास अस-
त्ये असें जें शिकें ती.

शिकाळी, शिंकाळी, स्त्री० जी दोरी धरून उचल
लें असतां पात्र समान उचललें जावें अशी जी त्या-
पात्राचे गळ्यास दोरी बांधली असत्ये ती; २, तद्दि-
शिष्ट जें तें पात्र ती.

शिकी, स्त्री० गलबनाचें शीड गुंडाळून काठीस बां-
धायाचे उपयोगी शिडास संबंध केलेले जे दोरी-
चे तुकडे असतात ते प्र०.

शिकील, स्त्री० शिकल.

शिकीलकर, शिकीलगार, पु० शिकलगार.

शिकें, शिकें, न० पोटीं भांडीं इ० पदार्थ घालून टांगा-
याचे

शिके

शिग

याचे उपयोगी दोरीचा विणून पात्र विशेष करि-
तात ते.

शिकेकटार, स्त्री० शिका दौत इ० सरंजाम विशिष्ट
जी राजादिकांची कटार ती, २, प्रेत दाहार्थ तिक-
ट्यावर अग्निविशिष्ट पात्र ठेवून नेत असतात त्या
स संकेतानें स०

शिकेकाई, स्त्री० एक बछी आहे व तिचा जा शेंगा
ती.

शिकेदौत, स्त्री० शिका करा याची शई ठेवाया क-
रितां जी दौत केली असलेली.

शिकेबरदार, पु० शिकेकटार बाळगाया करितां
नियुक्त जो अधिकारी असतो तो.

शिकल, स्त्री० शिकल.

शिक्रा, पु० मोहोर पुतळी इ० नाणें कि० सनद इ० प-
त्र इ० कांवर प्रभूचा नावाचें चिन्ह असावें सणू-
न त्यांजवर माराया करितां प्रभूचे नामाक्षरांचा
जो ठसा केला असतो तो कि० त्याणें नाणें पत्र
इ० कांवर उमट तें जें चिन्ह तो; २, चिन्हार्थ का-
हीं एकावर मारितात जो कोणेक ठसा त्यास स०;
३, का० देवी यावया करितां शरीरावर जो ब्रण क-
रून घेतात त्यास स०; ४, शरीर, फल, वस्त्र, इ०
काहीं पदार्थांवर कांहीं एक संबंध बोधक जें चि-
न्ह असतें त्यास स०

शिकेकटार, स्त्री० शिकेकटार.

शिरवणाऊ, ३ लि० शिकणाऊ.

शिरवणें, शिकणें.

शिरवर, न० वृक्ष, पर्वत, घर, इ० कांचा जो शिरोभा-
ग तें; २, देवाळयादिकावर शृंगाकार उंच जीर
चना

चना केली असते तें; कोणेक गोष्ट शिरवरा-
स जाणें इ० स्थलीं त्या त्या गोष्टीचा कळस होणें.

शिरवरण, स्त्री० पिकलेलीं केळीं, रवरगुजें, इ० पदा-
र्थ कुसकुरून आत दूध, दही, इ० घालून भुरकून
खायाजोगा पातळ पदार्थ करितात ती.

शिरवरिणी, स्त्री० एक इलोकाचें वृक्ष आहे जाचे
चरणाचीं अक्षरें सत्रा असतात.

शिरवणी, स्त्री० शिकवणी.

शिरवा, स्त्री० मस्तकावर भोंवतालचे केस काढून म-
ध्येच जो केश समुदाय राखितात ती; २, मोर, को-
बडा, चंडोल, अश्व, इ० कांचे मस्तकावर मध्येजो
केशादिरूप अवयव वाटला असतो ती; ३, तक्ष-
दश अश्वदिकांचे मस्तकावर जें कळगी इ० ला-
विलें असतें ती; ४, अग्नीची जी ज्वाळा ती.

शिरवानष्ट, पु० संकेतानें यवनास म्मणतात.

शिरवामणि, पु० मुकुट मणि.

शिरवासूत्र, न० द्विजाति चिन्ह रूप जें शिरवा आ-
णि जानवें तें; कोणेकानें शिरवासूत्रावर येणें
स० कोधावेशानें वेतागून शिरवासूत्र टाकाया-
चे लागास येणें.

शिग, न० किती एक जातीचे पशूंचे मस्तकास जे
अस्थिरूप अवयव फुटतात ते म०; २, तदाकार
वांकडें पितळ इ० कांचें जें मुख वाघ करितात
तें.

शिगट, न० नळ्याची दारू भरून उडवाया करितां
जें पशूंचें पोकळ शिग घेतात तें; २, निंदाघवस-
रीं शिंगासच स०.

शिगडा, पु० बंडुकेची दारू ठेवाया करितां कंबरे-
स

शिंंग

स बां पायाचे उपयोगी शृंगानें किं० तदाकार पितळ, इ० धातु, किं० चर्म, इ० कांचें पात्र करितात तो.

शिंंगडी, स्त्री० कों० पावटा, तूर, इ० कांचे वाळलेल्या शेंगांचा जो समुदाय ती.

शिंंगडी, स्त्री० कों० लहान जो शिंगा ती.

शिंंगडे, न० कों० शिंगडी.

शिंंगरट, न० शिंगरुंजें त्यास निंदेनें ख०.

शिंंगरबट, श्लि० पुरता शिंगरुं पणा जाणा गेला नाही असें जें घोडें तो.

शिंंगरुं, न० घोडें, खंभर, गाढव, यांचें जें लाहान पोर तें.

शिंंगलोटा, श्लि० आंतील धान्यादिकांची शींग लोटून सपाट केले जें शेर इ० माप किं० पंचपात्री इ० पात्र तो.

शिंंगशिंंगोटी, स्त्री० गाय, बैल, खेस, इ० जे पशु तत्संबंधी जें शिंग इ० माण्यंग भूम्यादिकांत पडलें असतें ती; उ० जेथें मेलेलीं गुरें ओढून दाकितात तेथें शिंगशिंंगोटी पडत असले; २, ला० गाय, खेस, इ० जें लहान मोठें गुरू, शेर, इ० त्यास प्रसंग विशेषीं ख०.

शिंंगळडीप, न० सिंहलडीपाचा अपभ्रंश.

शिंंगा, पु० कों० माडाचे झांबळीचा जो अग्र भाग तो.

शिंंगा, पु० अल्पवयस्क जो घोडा तो.

शिंंगाडा, पु० तळें इ० कांचा ठायीं एक बैल असतो त्याचें जें फल तो; २, मत्स्यांत एक जाति आहे, श्लि० चामोठीं लांब शिंगें जास आहेत असा जो

माष

शिंज

गाय खेस इ० तो.

शिंंगाड्या, पु० वाद्यरूप जें शिंग तें बाजविणारा जो मनुष्य तो; २, श्लि० जाचीं शिंगें मोठीं असतात असा जो दोणगा, बैल, इ० तो.

शिंंगाळ, श्लि० कों० शिंगानी मारण्याचा स्वभाव जाणा असा जो पशु तो; २, ला० गांबकुळ्यास निंदेनें ख०; ३, शिंंगाड्या द्वितीयाधी.

शिंंगाळीकेळ, स्त्री० रा० केळींत एक जाति आहे.

शिंंगाळू, श्लि० शिंगें फुटून बोटके पणा जाणा गेला असा जो एडका काळवीट इ० तो; २, शिंंगाळ.

शिंंगाळेंकळें, न० शिंंगाळे केळीचें फल तें.

शिंंगाळ्या, श्लि० रा० शिंंगाड्या द्वितीयाधी.

शिंंगी, स्त्री० अल्पवयस्क जी घोडी ती.

शिंंगेळ, स्त्री० कों० शिंंगाळी केळ.

शिंंगेळीकेळ, स्त्री० शिंंगाळी केळ.

शिंंगेळेंकळें, न० शिंंगाळेंकळें.

शिंंगोटी, स्त्री० गाय, खेस, इ० पशूचें जें शिंग त्यासच प्रसंग विशेषीं ख०; २, तद्विशिष्ट जीती पशु जाति तीसही प्रसंग विशेषीं ख०; उ० दोन शिंंगोट्या होत्या त्याही सर्कारांत नेत्या; आझीं यंदा शिंंगोटीची जखाद केळी आहे.

शिंंगु, पु० सं० शेंगवा.

शिंजणें, तांदूळ, दाळ, भाजी, इ० पदार्थ जलस्थि संयोगानें पक होणें; २, ला० कोणेक गोष्ट कोणेक प्रकारचे परिणामावर जावया करितां घाटत असणें; उ० तुमचे कडे मुळगी प्राची असें शिंजतें आहे निश्चय होईल तेव्हां खरे; कोणेक

जें

शिज

शित

चें कोणेक स्थळीं शिजणें ह्य० त्याणें स्मरणें
 पाळणें; १, उच्चा होणें.
 शिजवक, न० रा० संघर्षी राहिलें असतें जें भात,
 भाकर, इ० शिजलेलें अन्न तें.
 शिजाळू, १ लि० सजाती यापेक्षां लवकर शिजा-
 याजोगा जो डाळ, अळू, इ० पदार्थ तो.
 शिजणें, कों० शिजणें.
 शिजाळू, १ लि० शिजाळू.
 शिट, स्त्री० कों० कोणेक पदार्थावर पर्जन्यादि सं-
 बंधी उदकाचा येतो जो तुषार ती.
 शिटणें, पक्ष्यानीं हगणें; २, घोडीनें उनाड सुटू-
 न लहान सहान घोड्या पासून मैथुन करून
 घेणें.
 शिटवा, पु० रा० बाघकांची विष्ठा जीचें बांगी इ०
 कांस खत घालतात तो.
 शिटा, पु० शितोडा.
 शिटाऊ, शिटाव, १ लि० घोडी शिटल्यामुळें ति-
 ज पासून उत्पन्न झाला जो वाईट साईट घोडा
 इ० तो; २, पक्षा हरा मी नेपन्न मंगळीचा जो
 मनुष्य इ० त्यास ल०
 शिटी, १ लि० छिटी.
 शिडकणें, शिंपडणें.
 शिडकाठी, स्त्री० गळवतावर जा काठीस शिड बां-
 धलें असतें ती काठी.
 शिडकाव, पु० छिडकाव.
 शिडंब, पु० एक वन्य वृक्ष आहे.
 शिडशिडणें, कों० पर्जन्यानें शिडशिड पडणें.
 शिडशिडी, स्त्री० कों० हां हां सणतां येऊन जाणा-

री

शी अशी पर्जन्याची केवळ लहान जी सर ती.
 शिडशिडींत, १ लि० रा० सडसडीत.
 शिडशीड, अ० अनु० शिडशिडी रूप जो पर्जन्य
 त्याचे पतनाचें वि०.
 शिडा, १ लि० रा० सडा विशेषणार्थी.
 शिडाईती, १ लि० शिडाईत केत्यानें झालेलें जें
 अंबा इ० झाड तो.
 शिडाईत, न० अंबा इ० काचे झाडावर दुसऱ्या
 अंबा इ० झाडाची टाकी लावून करितात जें
 कमल तें.
 शिडासांटा, १ लि० सडासांटा.
 शिडिशिडी, अ० शिडशीड.
 शिडी, शिडी, स्त्री० लांब लांब दोन लांकडें हात
 सवा हाताचे अंतरानें उभी मांडून त्यांस मध्ये
 पाय ठेवा यास हात सवा हात लांबीचे लांकडाचे
 अनेक तुकडे अडवे संबद्ध करून जें माडी इ०
 कांवर चढावयास साधन करितात ती.
 शिणक, स्त्री० बाव्यासुपद्रवानें पोटांत किं० हस्त-
 पादा पवयवास बारंवार येत असते जी तिडी-
 क ती.
 शिणकणें, शिणकानी व्यथित होणें.
 शिणगार, पु० शृंगार प्रथमार्थी.
 शिणगारणें, शृंगारणें.
 शिणणें, मनुष्यादिकानें शिणानें विशिष्ट हो-
 णें.
 शितकण, पु० न० शिजलेल्या भाताचें जें एक
 शीत तो तें.
 शितकूण, पु० रा० शितकण.

शितडणें

शित

शितडणे, रा० शिपडणे; २, कों० शितोडणे.
 शितडा, पु० शितोडा.
 शितडी, स्त्री० दही नासल्याने जा भाताचा शि-
 ता सारख्या गोळ्या होतात त्या प्र०.
 शितवड, स्त्री० कों० कोणेक स्थळीं पडला असतो
 जो शिताचा पसाराती.
 शितळ, १ लिं० शितळाचा अपभ्रंश; २, कों० खर.
 नव्हे असा जो नांगर इ० तो.
 शितळशिमगा, पु० आपले घरीं लहान मुल-
 गे असतां रंग पंचमीचे दिवशीं कि० वर्ष प्रति-
 पदेस इतरांचीं मुलें बोलावून त्या सर्वांस व-
 संती रंगाचीं आंगडीं टोपडीं साकरेचा गाढ्या
 इ० घावें असा जो समारंभ करितात तो.
 शितळाई, स्त्री० थंडावा.
 शितळादेवी, स्त्री० शितळादेवीचा अपभ्रंश.
 शितागौर, स्त्री० रा० शतावरी.
 शिताचेंवरी, स्त्री० रा० शितागौर.
 शितापी, स्त्री० शितापी.
 शिताफळ, स्त्री० एक झाड आहे; २, न० त्याचें जें
 फळ तें.
 शिताफळी, स्त्री० दे० शिताफळ प्रथमार्थी.
 शिताबी, स्त्री० कोणेक कर्म त्वरेनें करून चांगलें
 करावें असें जें अंगीं सामर्थ्य असतें त्याचा जो
 त्या कर्माचर प्रयोग करितात ती.
 शितेचा कानबळा, पु० एक आरण्याक झाड आ-
 हे त्याचे पानास स०.
 शितैन, न० साठ या संख्येचें अरबी नाव, परंतु
 यवनी शकाचे संवत्सर संख्येविषयीं माघ प्र०.

शितोडणे,

शिंद

शितोडणे, कों० पर्जन्यानें बेंब थेंब गळे अशे प्र-
 कारें पडणें.
 शितोडा, पु० आघातादिका मुळें आधार पासून सु-
 दून उडतो जो उदकादिकाचा बिंदु तो; २, वरून
 पर्जन्यादिकाचा पडतो जो थेंब त्यास ही स०; ३,
 उदकादिकाचा जो सेक तो.
 शिथकण, पु० कों० शितकण.
 शिथवड, स्त्री० कों० शितवड.
 शिथिल, १ लिं० जाचे आरंभक, अवयवांचा संघो-
 ग दृढ नव्हे असा जो पदार्थ तो; शिथिलांग शि-
 थिलावयव इ० स०.
 शिंद, स्त्री० खजुरी सारिखें एक झाड आहे; २, केव-
 ळ अरुंद भित टिकणार नाहीं खणून लांकडाचे
 तुकडे एकास एक संबद्ध करून जी भिंथ्याकार
 रचना करितात ती जिळा चुना माती याचा वाहे-
 रून लेपकेला असतां भिंती सारखी दिसते ती.
 शिंदळ, शिंदळ, १ लिं० व्यभिचारी जो पुरुष किं०
 स्त्री तो.
 शिंदळकी, शिंदळकी, स्त्री० शिंदळ्याचें जें कर्म
 ती.
 शिंदळचार, शिंदळचाळे, पु० नटाचें मुरडाचें
 गंध कुंकूरेखून लावावें चट्टी पट्टी करावी इ० जा
 शिंदपणाचा अभिव्यंजक चेष्टा ते.
 शिंदळटेव, पु० रा० शिंदळचार.
 शिंदळवडा, शिंदळवाडा, पु० कोणाचाशीं को-
 णी जावें कोणी नजावें हा ताळतंत कांहीं जेथें
 नाहीं असा जो कोणेक गृहीं गाथीं व्यभिचारा-
 चें वाङ्मय प्रवृत्त असतें तो.

शिंदळ सोव,

शिंद

शिपा

शिंदळ सोब, पु० रा० कोणेक गोष्टी विषयी कळ-
न असलें तरी नेणते पणा घेऊन विचारीत
असावें मनांतून करायाचें असतां ही नको न-
को सणत असावें इ० रूप जो व्यभिचारिणी
सारखा वर्तन प्रकार ते.

शिंद्या, पु० दासीचे पोटी उत्पन्न झाली जी संतति
तदूप जी जाति ती.

शिंद्या पोर्गा, पु० दे० आपले दासीचा पुत्र अस-
न आपले घरीं आकरी करून असतो तो.

शिंदेचा ई, श्लि० महादजी शिंद्या सणून पेचा-
वे सरकारचा सरदार होता त्या पासून प्रसिद्ध
झालेल्या जा वस्त्रालंकारादि कांचा तद्वा किं०
त्या तद्देचे वस्त्रालंकारादि तो.

शिंदोरी, स्त्री० अरण्य शेत मार्ग इ० कांचा ठायीं
भोजनार्थ न्यावया करितां शिजलेल्या अन्ना-
ची वस्त्र, पात्र, इ० कांत बांधिली असले जी गो-
ठडी ती.

शिंदी, शिंदी, पु० यवनांत एक जाति आहे.

शिंधा, पु० भोजनार्थ पाक कराया करितां घेतात
जो तांदूळ, डाळ, पीठ, तूप, लांकडे, इ० पाक सा-
मयी तो.

शिंधा पाणी, शिंधा सामान, न० शिंधा इ०.

शिंधा सामग्री, स्त्री० शिंधा इ०.

शिंधोरी, स्त्री० शिंदोरी.

शिनळ, श्लि० शिंदळ.

शिनळ की, स्त्री० शिंदळ की.

शिंप, स्त्री० समुद्रादि स्थित जळ मंदूची आवरक
शूर्पाकार दोन हाडे असतात तीं म०; २, कांठी बो-

रूचें

रूचें पेर इ० कांचे अन्न भागी, केरवणी, इ० कराया-
साठीं सुरी इ० कांचे तिरकस तीसलें असतां जो
तत्सदृश आकार होतो ती.

शिंपट, न० कों० सुपारीचे झाडास फळें यावयाचा
जो अवयव फुटत असतो तें.

शिंपटी, रा० शिंपट.

शिंपटी, स्त्री० अन्नादि फास माराया करितां जी
हस्तादिकांची बाश्चिक काठी घेतात ती.

शिंपडणे, स्थलादि कोणेक पदार्थावर बिंदुशः से-
क होई असें जळ, रंग, गंध, इ० टाकणे.

शिंपणे, खळी इ० पात्र स्थित जें पाणी इ० सद्रव
पदार्थ तो स्थलादि कावर सेक होई अशा प्रकारें
हस्तादिकांचें लाजवर उडविणें; पक्षां त्या स्थला-
दिकास ही कर्मता; २, न० शिमण्याचे खेळाचे स-
माप्तीस जो रंगाचा सेक अंगावर करितात तें; ३,
रंग पंचमीस स०.

शिंपतर, शिंपतर, न० एक वंश पात्र आहे.

शिंपला, पु० जी मध्यें मोलें उत्पन्न होतात अशा जा-
तीची किं० जिन्हा पाठीवर रेखा असतात अशी
जी शिंप तिला स०; २, ला० गंध इ० ठेवाया करि-
तां आकार विशेषाचें धातुसय पात्र करीत अ-
सतात त्यास स०.

शिंपली, स्त्री० रा० सुपली.

शिंपा, पु० माडास नारळ यावयाचा जो पोर्गीतून
अवयव बाहेर येतो तो; २, रा० शिंप्यास स०.

शिंपाई, पु० सैन्यामध्ये युद्ध करणारे जे बोद्धे ते म०
; २, वसूल, वासूल, चवकी, पहारा, इ० कामावर ठे-
विला असतो जो तरवार, सोटा, इ० शस्त्र बाळग-

णार

शिपा

शिम

णारा राजादिकांचा दूत तो; ३. ला. युद्धवाद प्रतिवाद इ. कर्मांचे ठायीं नभितां धीटपणें उत्साहानें प्रवृत्त होण्याचा स्वभाव जाऱ्या असा जो त्यास स. ४, डोली, पालखी, इ. कांची दांडी जे जाल दिव-
टी इ. कांस आ धार भूतकेंची सारिखीं दोन दो-
न लांकडे एकत्र संबद्ध केलीं असतात तीं दोन
दोन मिळून एक किं. प्र.

शिपाई प्यादा, पु. रा. शिपाई खिजमतगार जा-
सूद इ. तो.

शिपाई राणा, पु. कों. शिपाई प्यादा.

शिपायगिरी, स्त्री. शिपायाचें जें कर्म ती; २, ३ लिं.
शिपाई लोक संबंधी जो वेष, बाणा, बोलणें, इ.
तो.

शिपायडा, शिपायडे, पु. न. शिपायास निंदेनें
स.

शिपार, स्त्री. गलबतास खावून पाण्याचा उपद्रव
होऊन ये सणून डांबर रोमण इ. कें करून जो
बाहेरून छेप करितात ती.

शिपारशी, ३ लिं. शिफारशी.

शिपारस, स्त्री. शिफारस.

शिंपी, पु. वस्त्र शिंपणें, विकणें, इ. व्यापार करणा-
री एक जाति आहे; २, स्त्री. शिंप प्रथमार्थी; ३,
उराचे मध्यभागीं पोटाकडे उतरत गेलेली जी
खळी असले ती; ४, गवतांत एक जाति आहे.

शिंपुरडा, पु. शिंप्यास निंदेनें स.

शिंपूट, न. कों. शिंपट.

शिफारशी, ३ लिं. हिमाडती.

शिफारस, स्त्री. राजा इ. कोणेक बोराजबळ को-

णेकाची

णेकाची मानमान्यता कावी सणून त्याचे विषा-
दोरी यदि गुणाची कोणी करितो जी प्रशंसा ती;
तूं यांत काय मोठी शिफारस केलीस इ. स्थलीं
प्रशंसा कराया जोगें काय कर्म केलेस असा अ-
र्थ होतो; २, हिमाडत.

शिबंदी, स्त्री. किल्ला शहर इ. कांचे संरक्षणार्थ ठे-
विले असतात जे पायचे शिपाई ती.

शिबाड, स्त्री. गलबतांत एक भेद आहे.

शिबिका, स्त्री. सं. पाळखी.

शिबिर, न. सं. सेन्यांत राजा सेनापति इ. कांचे पृ-
थक् पृथक् असतात जे गोट तें.

शिबुटले, न. कों. शिंपतर.

शिबें, न. घोंसाळें दोडका निबर झाला असतां आ-
त जें तंतु मय जाळ होतें तें; २, मनुष्याचे आंगाव-
र एकत्व योग्य होत असतां तें कि. त्याचीं जीं डि-
कें पडतात तीं प्र.; ३, गुळ साकर इ. कांचे रांध्या-
वरचा मळ काढणें इत्याद्यर्थ काठीस बांधलेलें
शिपतर इ. रूप जें साधन करितात तें; ४, बळ-
णी सणून जें पात्र तें.

शिमगा, पु. फाल्गून मास जो तो; २, त्या मासांत
जो होळिकोत्सव होत असतो तो; शिमगा कर-
णें स. बोंबलणें; स. शिमगा जाई आणि कवित
राही.

शिमटी, स्त्री. कों. शिपटी.

शिमरा, ३ लिं. कों. विशोभित दिसाया जोगें वस-
कट जें नाक आणि तहिशिष्ट जो मनुष्य त्यास
निंदेनें स.

शिमशोजारी, पु. रा. शिंब शोजारी.

शिमा.

शिमा

शिर

शिमा, स्त्री० सीमा वा बद्धाचा अपभ्रंश.

शिर, न० मस्तक, शिरोभूषण, शिरोवेष्टन, शिरः-
कंप इ० स०; २, अ० मांजरास हाकते समयी या-
चा काणी उच्चार करितात.

शिरकणे, शिरणें, परंतु, शिरणारजो अवयवी
तो विशिष्ट रूपें न शिरतां त्याचे कोणेक अवयवा-
चे ईष्यान् शिरण्याचें किं० अवयवाचें जें शिरणें
तेणेंच करून अवयवीचे शिरण्याचें जेव्हां वर्ण-
न आहे तेव्हां याचा प्र०; ३० या दाटीमध्ये माझे ए-
क बोट शिरकतें स० मग वाट केली असती; २, रा०
कापूस, लोंकर, इ० कांतील सरक्या, केर, इ० हातानें
काढून तो कापूस इ० मोफळा करणें.

शिरकमळ, न० कमळाचे रूपकें करून शिरासच
स०.

शिरकावणे, शिरके असा करणें.

शिरकी, स्त्री० सरकी.

शिरखंड, न० शीखंड प्रथमार्थी.

शिरगोळा, पु० शिंगोळी करायाचा उपयोगी एक
जातीचा दगड आहे.

शिरघोंसाळी, स्त्री० शिरघोंसाळ्याचा वेळ ती.

शिरघोंसाळे, न० रा० शिराघें.

शिरजोर, श्लि० नियम्य कोटीत असून नियामक
जें राजा, धर्मी, पति, इ० त्यांची तादृश सत्ता आप-
त्यावर न आलाया जोगा बरचढ झाला जो सेव-
क, नायको, इ० तो.

शिरच्छेद, पु० शिरच्छेदाचा अपभ्रंश.

शिरड, स्त्री० रा० घरावर ओंबण घालणें कूड बां-
धणें इत्याद्युपयोगी पाळा झडलेल्या शिऱ्याचा
समुदाय

समुदाय ती.

शिरडी, स्त्री० रा० लहान जें शिरडें ती.

शिरडे, न० रा० शिरें प्रथमार्थी.

शिरणें, कोणेकाचें बाह्य प्रदेशीं स्थित जो कोणेक
अर्थ त्याणें त्याचे आभ्यंतरे प्रदेशीं प्रविष्ट होणें.

शिरदें, न० चिपटें.

शिरपाव, पु० आकर, तमासगीर, इ० कानी ताद-
रा कांहीं कृत्य आंगलें केलें असतां त्याजवर
प्रसन्न होऊन सत्कारार्थ त्यास जें पागोटें इ०
बकूडीस देतात तो.

शिरपुटणे, शिरपुटीने मारणें.

शिरपुटी, स्त्री० जाळायाचे उपयोगी जी लांकडा-
ची बारीक वाळलेली काटकी ती; २, को० शि-
पटी.

शिरपेंच, पु० पुरुषांचे पागोट्यावर बांधायाचें
जडावाचें एक भूषण असतें ती.

शिरभारी, स्त्री० डोकीवर वाढून न्यावयाजोगे का-
पड इ० किती एक पदार्थाचें जें ओझे ती.

शिरशिरणें, रा० कोणेकानें शिरशिरीने युक्त
होणें.

शिरशिरी, स्त्री० रा० थंड वाऱ्याचा स्पर्श किं० हिं-
वज्वर याचा प्रादुर्भाव इ० निमित्तानें यत्किं-
चित् आंग थरारचें अशी जी विकृति अनु-
भूत होत्ये ती.

शिरशी, स्त्री० शिरसा सारखें एक भाजीचे उ-
पयोगी झाड आहे.

शिरशेल, न० शिरसांचें जें तेल तें.

शिरच्छेद, पु० तरवार इ० शस्त्रानें कोणेकाचे म-
स्तकाचा

शिर

स्तकाचा जो छेद तो.

शिरस, पु० एक उपधान्य आहे.

शिरसा, अ० मस्तकें करून हा अर्थ परंतु प्रतिकूल भाव न धरितां परम विनय पूर्वक आदरा-
नें कोणेक गोष्ट माना याची असतां मान्य, वं-
ष्ट, मानणें, वंदणें, इ० कांचे योगी म०; उ० तु-
ली आमचे वडील त्यापेक्षां तुली सांगालतें
आत्मास शिरसामान्य आहे.

शिरसाष्टांगनमस्कार, पु० वडील इ० कांस वि-
नयानें कागदो पत्रीं असा नमस्कार लिहि-
तान तो.

शिरस्ता, पु० व्यवहारीं वर्तनाचा जा भिन्न भि-
न्न चाळी त्या म०; प्रांत शिरस्ता, शार्ड शिरस्ता,
जनशिरस्ता, सकीर शिरस्ता इ० स०.

शिरस्तेदार, पु० मामलत, न्यायाधिका, इ० अ-
धिकारांवर जे मुख्य अधिकारी असतात त्यां-
चे हाता खालीं जे त्या विषयाचे माहितगार
मुख्य कारभारी असतात ते म०.

शिरस्नान, न० डोकी वरून जें स्नान.

शिरा, पु० गव्हांचे रव्याचें मोहन भोगा सारखें
एक पकान्न करित असतात तो; २, रेवाचि-
नी, ज्येष्ठ मध, इ० किती एक पदार्थांचा तत्वां-
चा घेऊन त्याचा जो औषधार्थ रांधा करून ठेव-
ला असतो तो; ३, रवजराचे आंगवा जो द्रां-
ग सांठविला असतो तो, कि० खडी मारवर क-
राया करितां करितात जो रांधा त्यांत खडी सा-
खर जमतां जमतां वेगळा निघतो जो द्रांश
तो; ४, स्त्री० शरीर पान इ० संबंधी जा शिरा

असतात

शिरें

असतात त्या म०.

शिरां, ३लि० अवि० विवक्षित तत्तद्रूपानी अतिश-
यित जो उत्तम तो.

शिराजी, ३लि० खबूदरांत वर्णकृत एक भेद आहे.

शिरांटा, पु० कां० अनेक शिरां एकत्र संबद्ध करून प्र-
सृत तृणादि गोळा कराया करितां जें साधन क-
रितात तो.

शिराणी, स्त्री० घं० कोणेकाचे अंतः करणास अस-
तें जें कौतुक ती; उ० जीला हरीचे चरीतीं शिरा-
णी.

शिरापुरी, स्त्री० शिरा आणि पुऱ्या भिकून जें प-
कान्न ती.

शिराळ, ३लि० जाचे आंगास दिसाया जोगत्या मो-
ठ्या मोठ्या शिरा आहेत असें जें शरीर इ० तो.

शिराळ शेठ, पु० पूर्वी यानावाचा कोणेक बाणी
राजा झाला होता त्याची आतां श्रावण शुद्ध ष-
ष्ठीस सपरिवार मृन्मय मूर्ति पूजार्थ करितात तो
जाचा त्या दिवसीं उत्सव करित असतात.

शिराळी, शिराळ्याचा जो बेल ती; २, एक रान-
वटी बेल आहे.

शिराळे, न० दोड का लणून जें फल तें.

शिरिशिरी, अ० रा० शिड शिड.

शिरिद, न० शिरदे.

शिरिस, पु० शिरस.

शिरिस्ता, पु० शिरस्ता.

शिरिस्तेदार, पु० शिरस्तेदार.

शिरें, न० पांजरण, कुंपण, पड बळ, इ० कांचे मांड-
वावर आस्तरण इ० कामाचे उपयोगी धावटी

निगडी

शिरो

शिला

निगडी, करबंदी, इ० कांन्वा जा दाब्बा तोडून आ-
णितात त्या प्र०; २, चाई कराचा करितां लाखे-
चें शिजवून किं० नाचण्या, मजगुरे, इ० धान्य
जाळून त्याचें मिश्रण करून तत्वांवा विशिष्ट
पाणी करितात तें; ३, बाळंतीण, इ० कांस पा-
जाचा करितां आहळीं व, बोळ, नारळाचा रस,
इ० द्रव्यांचा औषधी पदार्थ करितात तें.

शिरोभाग, पु० शिरोरूप जो भाग तो; २, ३ लिं०
गुण दुर्गुणादि कृत योग्यतेनें जो विवक्षित स-
मुदायामध्ये उत्तम तो.

शिरोमणि, पु० मुकुटमणि; पंडित शिरोमणि,
मूर्खशिरोमणि, इ० स०.

शिरोळी, १ लिं० शिरोळ लणून एक ग्राम आहे
तत्संबंधी जो चर्मी जोडा इ० पदार्थ तो.

शिलक, स्त्री० आंतून कांहीं खर्च होऊन अंशतः
अवशिष्ट राहिली जी पैका, धान्य, इ० अर्थाची
जमा ती; २, पत्रावळ, इ० कांस लावायाचे उप-
योगी जी श्लेष्म ती; ३, वाखादि विकृतीनें पाठ
इ० कांत भरत्ये जी उत्सण किं० येत्ये जी तिडी-
क ती.

शिलकझाडा, पु० जमा आणि खर्च बांन्वा ताळा
पहाया करितां शिलकेचा कादितात जो झाडा
तो; २, सर्व खर्च होऊन जी शिलकेची निःशेष-
ता तो.

शिलकबंद, पु० दिवसांत किं० महिन्यांत झाला
जो व्यवहार तत्संबंधी जमेकडे जमाखर्चा क-
डे खर्च लिहून शेवटीं शिलक जाजवर काढि-
तात असा जो कागद तो.

शिलक

शिलकसांखळी, स्त्री० प्रतिमाचीं अशे क्रमानें
उतरत उतरत गेली अशी जी शिलकेची परं-
परा ती; २, द्रव्याचें पोतें आणि तत्संबंधी जी
झाडा झडती इ० मिळून जें शिलकेचें प्रकरण
ती.

शिलकणें, दे० बंदुकीचा तोडा, काष्ठे, इ० पदार्था-
नी पेटणें.

शिलकावण, शिलकावणी, स्त्री० कोणी अप-
राधी जो त्याजकडे त्याला बोळावायास किं० त-
गायास सर्कारांतून शिपाई पाठविला असनां
तो शिपाई त्या कुळा पासून दर्शनीच घेतो जें
कांहीं द्रव्य ती.

शिलकावणें, तोडा, काष्ठ, इ० शिलके असें क-
रणें.

शिलकी, १ लिं० शिलकस्त्राणें राहिला जो पदार्थ
तो; २, बद्धत दिवस नखरचतां संघर्षीं पडोन
राहिलेला जो वस्त्र, पात्र, अलंकार, इ० पदार्थ
तो.

शिलंगण, न० दस्त्याचे दिबशीं करितात जें सी-
मोलुंघन त्याचा अपभ्रंश. स्त्री० शिलंगणचें सो-
नें पाहिजे त्याणें लुटावें.

शिलगणें, शिलकणें.

शिलगावण, शिलगावणी, स्त्री० शिलकावण.

शिलशिला, पु० कोणेक व्यवहार इ० कांची पूर्वी-
पर अनुक्रमानें कोणत्याही एका प्रकारें चाल-
त चालली असले जी परंपरा तो.

शिला, स्त्री० सं० पाषाण.

शिलाई, स्त्री० शिंबणा वळ, परंतु वस्त्राविषयीं

प्र०.

शिला

शिव

प्र०.

शिलाजीत, पु० औषधोपयोगी एक पदार्थ आहे.

शिलारस, पु० एक चिका सारखा सुगंधि पदार्थ आहे.

शिलेदार, पु० आपले पदरचे घेडे घेऊन त्या सुलां जो सरकारांत चाकरीस राहातो तो.

शिलेदारी, स्त्री० शिलेदाराचे कर्म ती; २, ३ लिं० शिलेदार संबंधी जो डोल इ० तो.

शिलेपोस, शिलेपोस्त, ३ लिं० जाचे योगाने खटले वेळेस धांवणे, उडी मारणे, इ० क्रियां विषयीं अडचण होत्ये असें जे लोंबत खुटलेला पोषारख, ओझे, पोरें, बाळें, इ० खटले तें जाहीं संबळीं किं० जाचे तयारीमध्ये गुंतून पडायो जोगें कांहीं वैकल्य नाहीं असा अतएव जेव्हा खटले तेव्हा असा पाहिजे नसा तो तो पलायनादि व्यापार कराया जोगा सिद्ध जो मनुष्य घेडें, महागिरी, इ० तो.

शिलोक, पु० श्लोक शब्दाचा अपभ्रंश.

शिलोच्छवृत्ति, स्त्री० तपस्वी लोक, शेत, इ० स्थलां पडलेले धान्याचे कण एकेक वेंचून आणून तेणें करून करितात जी जीविका ती; २, ३ लिं० त्या जीविकेनें वर्बणारा जो कोणी तपस्वी तो.

शिल्प, न० धातु, काष्ठ, पाषाण, रंग, इ० कांचें पंच, शस्त्र, अलंकार, नाव, घर, वाडा, भित, चित्र, इ० ठोकणे, तासणे, फोडणे, जोडणे, रेखणे, इ० क्रियाद्वारा तो तो पदार्थ निर्मिण्याचें जें कौशल तें, शिल्पविद्या, शिल्पशास्त्र, इ० स०.

शिल्पी,

शिल्पी, पु० शिल्पानें उपजीविका करणारे जे सुतार, लोहार, गंवडी, स्नेहार, इ० जा जाति त्या प्र०.

शिव, पु० महादेव; २, सत्तावीस योगांतील विसावा जो योग तो; ३, सं० कल्याण; ४, अ० शोक किं० खेद इ० व्हावया जोगें बाईट जें कांहीं मनांत घेतें तत्समयींचा हा उद्गार आहे, कदाचित् इच्छानुरूप याचें आग्नेयित ही होतें.

शिवटणे, शिवटणें प्रथमार्थी.

शिवण, शिंबण, स्त्री० एक वृक्ष आहे; २, वस्त्र इ० कांस सांधावें इत्याद्यर्थे दोरा घालीत गेले असतां जो रचना विशेष होतो ती; ३, गुदद्वारा पासून शिंभ्यापर्यंत जो दोरा घातल्या सारखा रेषाकार दिसतो ती; ४, न० को० शिवायाचे उद्देशानें घेतले जें कापड तें; ५, घर इ० कांवर घालायचा जो तृणादिरूप काळार तें.

शिंबणकर, पु० रा० घर शिवाया करितां आणिले असतात जे गडी ते प्र०.

शिवणावळ, शिंबणावळ, स्त्री० वस्त्रादिक शिंबविलें असतां त्या शिवणारास घावें लागतें जें मूल्य ती; २, रा० वस्त्रादि शिवण्यानें जें काम ती.

शिवणे, वस्त्र, पर्ण, चर्म, जरबम, इ० दोरा घालून विवक्षानुरूप परस्पर सांधले जात असें करणे; २, स्पर्श संबंध होई असें कोणक जीवानें मनुष्य वस्त्र इ० कांहीं एकास लागणे; परंतु परस्पर स्पर्शानें विटाळ, ओंबळे पणा इ० होवें असा विषय असतां प्र०.

शिंबणे, को० शिवणे प्रथमार्थी; २, तृण झांप इ०

कानी

शिव

शिवा

कानीं गृहादि शाकारणें; नळा कवळें याविष-
यीं प्र० नाहीं.

शिवधडी, पु० दे० शिवशेजारी.

शिवधार, स्त्री० कों० वाढले समयीं केवळ बारी-
क जी तुपाची धार वाढितात तीस संकेताने स्त्र०.

शिवनक, पु० भातांत एक जाति आहे.

शिवनिर्माल्य, न० पु० शिवावरील जो निर्माल्य
तें तो; २, छा० शपथाचर्य शिवस्त्रा सारिखा या-
चा हा प्रयोग होतो.

शिवरस, पु० कांजिका सारखा कालवणाने उप-
योगी एक पदार्थ करित असतात तो.

शिवरा, ३लि० दुसऱ्यास सर्वदा शिव्या देत असावे
असा स्वभाव जाचा तो.

शिवरा, पु० रा० भूम्यादिकावर उदकादिकाचा पां-
तळ गातळ करितात जो सेक तो.

शिवराई, पु० प्रथमतः शिवाजी राजानें पाडले-
ला असा एक पेंसा आहे.

शिवरात्र, स्त्री० शिवरात्रि शब्दाचा अपभ्रंश.

शिवरात्रि, स्त्री० शिवप्रीत्यर्थ उपवास जागरण
प्रधान व्रत कराय विषयीं विहित जी प्रतिमा-
सींची कृष्ण चतुर्दशी ती; माघ कृष्ण चतुर्दशी
विषयीं विशेषें करून प्र०.

शिवधर्मी, ३लि० शिवधर्मी.

शिवशरणार्थ, पु० शरणार्थ, विशेष विनय प्रद-
र्शन कर्तव्य असतां याचा प्र०.

शिवशिवणे, शैत्यादि विकृती मुळें कांहीं तरीं
कडकडां यावावें उसावें असा कांहीं कळना वि-
शेष दांतांस होतो तद्विशिष्ट दांतांनी होणें.

शिव

शिवशिवशिमगा, पु० दे० शिवळ शिमगाचा अ-
र्थ.

शिवशेजारी, पु० जा गावची शिव जा गावने
शिवेस लागली आहे असे अनेक जे जवळज-
वळ गांव त्याचा ठायीं राहणार जे लोक ते पर-
स्पर.

शिवसर, पु० सिंह राशीस सूर्य असतां जो का-
ळ तो जाचा ठायीं गाव व्याली असतां धन्यास
कांहीं अनिष्ट फळ शास्त्रांत सांगितलें आहे.

शिवसरणें, गाईनें सिंह संक्रांतींत प्रसवणें.

शिवसरणें, कों० शिवसरणें.

शिवसूर, पु० रा० शिवसर.

शिवसोयरा, पु० कों० शिव शेजारी.

शिवस्व, न० शिवास अर्पित झाला जो इत्यादि
कोणेंक विषय तें, जाचें ग्रहण केल्यास गोठें
पाप लागतें, अतएव तुझें इव्य स्मरणजे मला
शिवस्व आहे असे असे शपथाचर्य याचे प्र०
करितात.

शिवळ, स्त्री० शिवळ.

शिवळणें, कों० शिवशिवणें.

शिवामूठ, स्त्री० श्रावणांत प्रतिसोमवारीं विवा-
होत्तर पांश्वर्षे पर्यंत स्थिरा सांबावर गो धू-
मादि धान्याचा जो सुष्टिवाहतात ती; २, तत्क-
र्म प्रधान जें व्रत ती.

शिवाय, अ० खेशज, परंतु तो खेशज हा खेश-
ज या अर्थी प्रा० प्र० नाहीं.

शिवायजमा, स्त्री० शेतसारा, वेतन, इ० रूप जी
ऐनजमा त्याकून इतरजी खंड गुने गारीकज-

र

शिँबा

र ३० रूप जमा साधत्ये ती.

शिँवार, न० पु० ग्रामाकडे गृहसमुदाय वाग ब-
•गीन्हा यांखाळीं रुधळें असतें जें स्थळ त्या-
चे बाहेर त्या गांवचे शिंवे पर्यंत शेते, वृणें, का-
ष्ठें, इ० जेथें होत असतें असें जें स्थळ तोतें, २,
कों० गृहासुपयोगी जो वांसे इ० लांकडी सर-
जाम तोतें.

शिँवारसैंपाक, पु० शेतांत जाऊन भोजन स्था-
नीं भक्षायस डुरडा, ओंभ्या, इ० भाजून जें
अन्न स्थानीं कल्पितात त्यास स०.

शिवाल्य, न० शिवाचें जें देऊळ तें.

शिवाशीब, शिँवाशीब, स्त्री० सोंवळें, ओंवळें,
बांलण, वृद्ध, इ० कोन्हा परस्परें संपर्क झाल्या-
मुकें होतो जो भ्रष्टाकार ती; २, ग० बुष्टस्पर्श,
आशीन्व, इ० कें करून होतो जो विटाळ ती.

शिवाळ, स्त्री० शिर्डळ प्रथमार्थी.

शिबी, स्त्री० कोधाचवसरीं कोणेकाला उद्देगून
प्रयुक्त करितात जे पातकादि दोषारोपक रां-
डेन्हा, बोडकीन्हा, शिंदळीन्हा, लबाड, लुच्चा, इ०
शब्द किं० झकमारतोस इ० वाक्य ती.

शिबीगाळ, शिबीगाळी, स्त्री० शिबी इ० रूप
जी दुरुक्ति ती.

शिबीळ, शिबूळ, शिवळ.

शिबूँनयेशी, शिवूँनयेशी, स्त्री० विटाळशी.

शिवेरा, श्लिं० रा० शिवरा.

शिंशपावृक्ष, पु० एक वृक्ष आहे.

शिंशपाचोद्य, न० रावणानें लंकेस सीतानेडी
ती कोठें तरी ठेवायाची ती शिंशपावृक्षा खाळीं
ठेविडी

शिष्ट

ठेविडी होती तद्विषयी ती शिंशपावृक्ष खाळीं-
च कांठेविडी अशी जी कोणेकाची व्यर्थ शंका अ-
सते तद्वत् जी कोणेकाची कोणेक गोष्टी विषयीं
शंका असते तीस स०.

शिशिर, पु० शिशिर ऋतु.

शिशिरऋतु, शिशिरर्तु, पु० मकर आणि कुंभ
एतद्वाशिस्थित सूर्य असतां जे दोन सौरमास
किं० माघ आणि फाल्गून हे जे दोन चांद्रमास
तदात्मक जो ऋतु तो.

शिशी, शिँशी, स्त्री० लहान जो शिसा ती.

शिशु, पु० बालक.

शिश्र, पु० न० पुरुषाच्या प्रजोत्पादक जो अवयव
तो तें.

शिश्रोदरपरायण, श्लिं० मेषुन आणि भक्षण
या दोहों विषयांचा सर्वदा पाठीस लागला जो
तो.

शिष्ट, पु० यथाशास्त्र वर्तणारा जाची रीति, आच-
र, इ० लोकानीं प्रामाण्यें करून घेत असावें अ-
शा योग्यतेन्हा किं० विद्या, तप, इ० गुण वैशिष्ट्या-
स्तव पूजाचवसरीं साधारण जनापेक्षां उत्कृ-
ष्ट कोटींत गणायाच्या जो ब्राह्मणादि तो; शिष्ट-
संप्रदाय, शिष्टमंडळी, इ० स०; २, श्लिं० अवशि-
ष्ट; कुतशिष्ट, यज्ञशिष्ट, इ० स०.

शिष्टसंभावना, स्त्री० विवाह यज्ञादि समारंभीं
इतर जनापेक्षां विशेषें करून दक्षिणा वस्त्रा-
दि दान पूर्वक सभ्यजनाच्या करितान जो सत्कार
ती, किं० तत्समर्थी त्यांस देतात जें तें दक्षि-
णा वस्त्रादि ती.

शिष्टादकी.

शिष्टा

शिसा

शिष्टाइकी, स्त्री० शिष्टपणा.

शिष्टाई, स्त्री० शिष्टाइकी; २, प्र० परस्परंश्चा वि-
वाहादि व्यवहार जुळावा म्हणून एकाकडून दु-
सऱ्याकडे जाऊन त्याला बंधवाचा करिता चार
गोष्टी अधिक उण्या सांगाव्या त्यास राजी करा-
वा इ० रूप जो मध्यस्थ पणें कोणी भाषण व्यापा-
र करितो ती.

शिष्टाचार, पु० शिष्ट परंपरेनें चालत आला जो
आचार तो जात्या इतर जन आपल्या वर्तनास
शास्त्रा सारिखें प्रमाण मानितात, शिष्टाचारक-
रणें; शिष्टाचाराचें पालन होई असें यथा कथं-
चित् त्या त्या गोष्टींचें अनुष्ठान करणें; २, विवा-
हादि प्रसंगां यजमानास करितात जें अहेराचें
दान तो, शास्त्रीय विधाना बांधून केवळ शिष्टा-
चार प्रामाण्यानें चालतात जीं विवाहादिकांचा
दयीं पाय घड्या, विड्या तोडणें, इ० किती एक
कर्में तीं प्र०.

शिष्टाचकी, स्त्री० शिष्टाइकी.

शिष्टावणें, कों० कोणेकानें आपल्या अंगां शिष्ट-
त्व मानू लागणें, निंदा विषय असतां प्र०.

शिष्य, पु० जो जा गुरूपासून विद्या कलादिकांहीं
शिकतो तो त्या गुरूचा, शिष्यवर्ग, शिष्यपरंप-
रा, इ० स०.

शिष्यशारवा, स्त्री० कोणेक गुरूचे साक्षात् शि-
ष्य किं० परंपरागत शिष्य त्याचा जो विस्तार ती.

शिष्यसंप्रदाय, पु० संत, गोंसांबी, इ० कांची जी
शिष्य शारवा तो.

शिष्यसंप्रदायी, श्लि० शिष्य संप्रदायांत नगंत जो

मनुष्य

मनुष्य तो.

शिष्या, पु० शिष्य; २, शागिर्द.

शिसंकारी, स्त्री० शिसारी.

शिसफूल, शिसफूल, न० स्त्रियांचें एक शि-
रो भूषण आहे; २, जाचे पाठीमागे फळ आहे
असें जें तोंडली, दोडकी, भोंपळी, इ० कांचें फू-
ल तें.

शिसव, शिसव, शिसवा, पु० एक वृक्ष आहे.

शिसवी, स्त्री० शिसव; २, श्लि० शिसवी.

शिसवी, श्लि० कों० शिसवाचा जो पाट, खुंटी, इ०
पदार्थ तो व तें काष्ठ तो.

शिसा, शिसा, पु० आंबळ गळ्याचें उभार आका-
राचें कांचेचें पात्र असतें तो, २, मधुमक्षिका
जाम ध्ये मधाचा संचय करित असतात अ-
सा जो त्या मोहळाचा एक विभाग तो; ३, शिं-
सव.

शिसाबासा, शिसाबासा, शिसाभासा, पु०
कांहीं कारणानें दुसऱ्याचे स्वाधीन कर्तव्य जो
अव्वादि पशु किं० कांचेचा पेळा, अरंसा, इ०
पदार्थ त्याचा दुरवणें, बहाणें, पडणें, धक्का ला-
गणें, इ० कारणानें जो संभावित नाश तो; उ०
हा अरसा तुझी एथें ठेवितां पण शिसाबासा
तर मजकडे दोष नाही.

शिसारी, शिसारी, स्त्री० अतिकडू किं० अति-
उग्रजांचा गंध असेजे कुटुकी, एरंडेल, बोळ,
इ० पदार्थ त्यांचे भक्षणानें किं० वास आल्या-
मुळे व मन व्हावया जाणें जें कळमळून येतें
ती; २, कोणेक पदार्थाचे अतिसेवनामुळे किं०

त्याचा

શિસેં

ત્યાના ઠાપીં કાંહીં અમેંગલાદિ દોષાના દર્શના દિકામુકેં ત્યાપદાર્થાના આલા અસતો જો ઘીટ.
શિસેં, શિસેં, ન. કથલા સારિરવી એક ધાતુ આ-
હે.

શિસ્ત, સ્ત્રી. કુઝાં કડીલ વસૂલ કરાયા સારીં જી
કુઝારગ વાર યાદ તપાર કરિતાત તી; ૨, શિલિં.
વિવક્ષિત સંપદાયાનુરૂપ જો જાવસાલ, વ્યવહાર,
૩, ૩, ૩, સ્ત્રી. વાળાદિકેં કરૂન કોળેક લ-
ક્ષ્ય વેધાયા કરિતાં ધરિતાત જેં સંધાન તી.

શિસ્તવાર, શિલિં. શિસ્તીસ અનુગુણ જો ભાષણ,
વ્યવહાર, ઉત્તર, પ્રત્યુત્તર, ૩, કાંહીં એક તો.

શિકક, સ્ત્રી. રા. ચોય, પોટ, ૩, કાંત શિકકા મર-
ળેં સ. આંત કાડ્યા ટોંચત્યાશા વાદાયા જોગી
વ્યાથા હોળેં.

શિકટ, સ્ત્રી. કોં. પર્જન્ય કાઠીં એરવાદે દિવશીં પ-
ડતો જો ગારેંડા તી.

શિકટળેં, કોં. ફાર શિકટ પડત્યા મુકેં આંવળ
૩, કાનેં વિકૃત હોળેં.

શિકટી, સ્ત્રી. દે. શિકટ.

શિકબુડા, શિલિં. રા. અગ્ન્યાદિ સંયોગાનેં આંગ-
ના ગારઠા મોડલા આહે જાના અસેં જેં પાળીં,
દૂધ, તાક, ૩, તો.

શિકવડ, સ્ત્રી. શિકેં રાહિલેં જેં માત, માકર, ૩,
અન્ન તી.

શિકવરેં, ન. રા. શિકવડ.

શિકા, શિલિં. પર્યુષિત; ૨, શિજવિળેં, માજળેં, ૩,
સંસ્કાર કરતે સમયીં આંત પ્રવિષ્ટ શાલા અ-
સતો જો અગ્ન્યશ તો કિં. પર્ણ પુષ્ય ૩, કાંચે આં-
મીં

શિક્ષા

ગીં તીં શાડાવર અસતો અસતો જો તેજોંશ તો
કાંહીં કાલાતિક્રમ શાલ્યામુકેં મિ: શેષ વિદુક
શાલા આહે જા પાસૂન અસા જો અન્ન, ફલ, પુ-
ષ્ય, ૩, પદાર્થ તો; ૧, રા. ચંડ જેં પાળીં તો; ૪, લા.
ફાર ચંડ જો કારભાર કિં. તસા કારભાર કરણા-
રા જો મનુષ્ય ૩, તો; ૫, સ્ત્રી. શિકા.

શિકાપાકા, શિલિં. શિકા ૩, જો પદાર્થ તો; સ.
શિકેં પાકેં રવાલ તુહી ચાંગડાં સે ક્ષાલ.

શિકાવિદ્યા, પુ. રા. એરવાદે કામાંત પડલા અસ-
તાં તેં કામ લવકર સંપવાચાના નાહીં આળિલ-
વકર સોડાયાના નાહીં કોળી બોલલેં તરીં રા-
ગ ચેડેં નચે અસા ફારત્ત ધિમા, મંદ, ચેંગટ, જો
ત્યાસ સ.

શિકારસ, પુ. શિકારસ.

શિકાવેલ, પુ. સ્ત્રી. રા. કોં. શિકોપા.

શિકાસમમી, સ્ત્રી. આવળ શુભ સમમી ઘતદિ-
વસ આહે.

શિકોપા, પુ. ચારસહા ષટકા દિવસ આલ્યા પા-
સૂન ચારસહા ષટકા દિવસ રાહી પર્યંત પ્રા-
સૂર્ય જનિત સંતાપ હોત અસતો ત્યા કાલાસ સો-
ડૂન ઇતર જો માર્ગ ક્રમણા યુપયોગી પૂર્ણ પરકા-
લ તો.

શિક્ષક, પુ. વિષાદિ શિક્ષિણારા જો ગુરુ લો; ૨,
ચોરાદિકાંસ શિક્ષા કરણારા જો રાજાદિક લો.

શિક્ષણ, ન. શિક્ષા કરણાના જો આપાર તેં.

શિક્ષણેં, યં. કોળેકાસ શિક્ષિત કરળેં.

શિક્ષા, સ્ત્રી. અવિદિત જો વિષા કલાદિ કોળેક
અર્થ તદિવચીંને જ્ઞાન શ્રાવણા જોગા હા વિષય
અસા

शिक्षि

शीत

असा आदि ई गोष्ट असुक प्रकारें करावी असें केलें असतां असें होईल इ० रूप गुरुवचनादिक जें जापक तेणें करून अंतःकरणास होतो संस्कार ती, आणि तादृश संस्कारजनक जें गुरु इ० कर्तृक कर्मता; २, पारिपत्य.

शिक्षित, श्लि० शिक्षाविशिष्ट केल्या जा शिक्ष्य; चोर, इ० तो; २, कोणेकाचे शिक्षेनें शिकला गेल्या जा ग्रंथ, विद्या, इ० तो.

शीक, पु० एक हिंदूत जाति आहे.

शीक, स्त्री० शिक.

शीख, पु० शिक.

शीग, स्त्री० अधोली, पायली, इ० माप किं० इतर कांहीं पाच त्यांत कोठे कोठे धान्यादि भरून अणखींवर धान्यादि घातलें असतां जा कोठावर राशिहोता ती, किं० भूम्यादिकांचा ठावीं स्थित कमानें वर बारीक होत गेलेला जो धान्यादिकांचा राशि त्याचा जो अग्रभाग ती; २, रा० भूम्यादिकावर मळादिकांचे थरावर थरा वसून भूम्यादिकांपेक्षां वर दिसाया जाण्या जाऊंच आकृति वहाडतात त्यांस प्र० ख०.

शीघ्र, श्लि० त्वरित, शीघ्र ग्रहण करणारा जो तो शीघ्र यादी शीघ्र भोजन करणारा तो शीघ्र भोजी इ० शीघ्र गामी इ० स०.

शीघ्रकवि, पु० कांहीं एक आशय पाहून अति-त्वेनें कवन करणारा जो कवि, तो.

शीघ्रकोपी, श्लि० यत्किंचित् निमित्तावरून जासतकाल कोपयेतो अशा स्वभावाचा जो तो.

शीघ्रबुद्धि, श्लि० कोणेक विषयाचे अतित्वरेनें ग्रहण

ग्रहण करण्या विषयीं पटु आहे बुद्धिजाची तो.

शीट, स्त्री० पक्ष्यांची जी विष्टा ती; २, न० चीट.

शीड, न० गळबत इ० कांचें जें अबजार तें; कोणेकांचें शीड चढणें, उतरणें, इ० स्थलीं संपत्ति इ० कांचे मर्तनें मान चढणें उतरणें असा अर्थ.

शीण, पु० शक्तीपेक्षां अधिक कांहीं भ्रम केल्यामुळे अवयववैशक्य होऊन उरीं फुटून शक्तिशीण व्हावया जागा जो विरुद्धि विशेषरूप संस्कार शरीरांत राहतो तो; २, पु० स्त्री० वयावस्था, उ० तो आणि मी एका शिणेचे आहे.

शीणभाग, पु० शीण, भागवटा, इ० तो.

शीत, न० शिजलेल्या भाताचे जें भिन्न भिन्न अवयव ते प्र०; २, कां० ग्राम संबंधी जा क्षुद्र देवता पिशाचें यांस प्रा० प्रतिवर्षीं रात्रो त्या त्या स्थानीं जाऊन अन्नादिकांचा बलि देताने; ३, धनुष्याची जी दोगी तें; ४, सहा त्रणून जी संख्या तीचें वाचक परंतु ययनी साला विषयीं प्र०; ५, स्पर्शादिवेष उष्णतेचा प्रतिपक्षी जो जलादिनिष्ठ गुण तें; ६, श्लि० तादृश गुणविशिष्ट जा उदकादि पदार्थ तो; शीतवायु, शीतोपचार, इ० स०.

शीतकाल, शीतकाळ, पु० हेमंत आणि शिशिर एतदुद्दयात्मक जो काल तो.

शीतज्वर, पु० शीत प्रधान जो ज्वर तो.

शीतल, शीतळ, श्लि० शीत पष्ठार्थी.

शीतलादेवी, स्त्री० देवी स्मरून जा अंगावर फोड्या येत असतात तदुपद्रव शांतार्थ जीचें आराधन

गधन करितात अशी एकंदरी आहे.

शीम, स्त्री० ग० शींव.

शीर, स्त्री० शरीर, पर्ण, फल, काष्ठ, इ० कांचे आंगां त्यांचे उपजीव्य जे अन्नादि रस तेजिकठचे तिकडे पोहोचवा यास मार्ग भूत जे अनेक तत्वाकार बारीक मोठे अवयव असतात ते प्र०; शिराकाढणे, शिरापेणे, इ० स्थली रोग परिहाराय शरीरांतून स्थूल विशेषांचा शिरा तोडून त्यांतून रक्त काढणे; चतुष्कोणाचाकार विशिष्ट जे काष्ठ, पाषाण, धातु, इ० कांचे पदार्थ त्यास जे धागें सारखे आकार असतात ते प्र०.

शीर्ष, न० सं० मस्तक.

शील, न० स्वभाव; १, उच्चम मार्गांनें वर्तवें कुमार्गांनें सबर्था वर्तूनये असा जो कोणेकाचे अंतःकरणाचा स्वभाव असतो ते.

शींव, स्त्री० सीमा शब्दाचा अपभ्रंश, परंतु गांव, ठिकाण, इ० स्थूल विभाग संबंधी जी सीमा तद्विषयी प्र०.

शीस, शीस, न० भोंपकी, पडवकी, तोंडली, इ० कांस नुगते धरलेले जे फळ ते.

शीळ, स्त्री० शिला, परंतु स्नान करणे, वस्त्र धुणे, वास्त्र घांसणे, इत्याद्युपयोगी सपाट अंगाची जी शिला असले तद्विषयी प्रा० प्र०; २, शिऊळ द्वितीयायी; ३, न० शीळ.

शुक, पु० सं० पोपट.

शुक्रवार, पु० शुक्रवाराचा अपभ्रंश.

शुक्र, अ० मार्जारदिकांस हाकते वेळेस याचा उच्चार करितात; कोणेकास शुक्र करणे किं० स्मरणे

स्मरणे स्मरणे यथेच्छ पर्णे कोणेक स्थली प्रवेश किं० काही वस्तूंचे ग्रहण इ० विषयी प्रवृत्त जो त्यास तूं कोण कोणाचे आशेनें चाललास इ० रूप ईषन्मात्र तरी कोणेकानें प्रतिरोधि भाषण करणे; निषेध विषयी प्र०; कोणेक स्थली शुक्र असणे स्म० हालचाल किं० मनुष्यादिकांची वर्त्ती इ० केंकरून शून्य प्राय असणे.

श्रुति, स्त्री० सं० शिंप प्रथमार्थी.

शुक्र, पु० देत्यांचा उपाध्याय एक ऋषि आहे जांचे नवयहांमध्ये सहावे स्थानीं परिगणन करितात जांचा तारा सूर्यापासून फार दूर जात नाही तो; शुक्रास्त, शुक्रोदय, इ० सं०; २, न० रेत.

शुक्रवार, पु० रविवारादि सात वारांतील जो सहावा वार तो.

शुक्राचार्य, पु० शुक्रप्रथमार्थी; २, ला० एकाक्ष जो मनुष्य त्यास श्रुतेनें स्म०.

शुक्ती, ३लि० शुक्राचे ताच्या सारखा जो मोत्यांचा रंग तो कि० तद्विशिष्ट जे तें मोतीं तो.

शुक्र, ३लि० पांढरा स्वच्छ जो वर्ण किं० तद्विशिष्ट पदार्थ तो; २, मासाचे जे दोन पक्ष त्यांमध्ये जात प्रतिदिवशी चंद्रकलेची दृष्टि होत असले असा जो पक्ष तो किं० तद्वत जातिवि तो; ३, पु० कंबल बाळगणापासूनच धान्य इत्याद्युपार्जन करून उपजीविका करणारा जो बाळग तो; ४, सत्तावीस योगांतील जो चौवीसावा योग तो.

शुक्रकाष्ठ, न० आपण कोणी कडे गेलें तरी आपल्यास सोडीत नाही असें जे काही एक पाठीशीं लागले असतें मृद त्यास स्म०.

शुक्लपक्ष, पु० शुक्ल जो पक्ष तो; २, ला० व्यभिचारिदि दोषारोपामुळे जे जाति मध्ये तटपडाया जोगे दोन पक्ष होतात त्या मध्ये जा पक्षांत तो दोषी असतो त्याकून इतर जो पक्ष तो.

शुक्लवृत्ति, स्त्री० प्रा० ब्राह्मणाचे घरीं कोरान्न मागावे अशी जी कोणी ब्राह्मणाने उपजीविका पारिली असते ती.

शुचि, श्लि० स्वच्छ पवित्र जो कोणेक अर्थ तो.

शुचिर्भूत, श्लि० व्यभिचार, अभक्ष्य भक्षण, इ० दोष करीत नाहीं सर्वदा स्नान संध्यादि सदाचारान्नाठाचीं जो वर्त तो अशा स्वभावाचा किं० स्नानविधि, शौचाविधि, प्रायश्चित, इ० कें करून पवित्र झालेला जो तो किं० थिराळ, चंडाळ, खरकटे, मरकटे, इ० जेथें नाहीं अतएव पवित्र किं० सदासंमार्जन इ० कें करून पवित्र केलेले जें स्थल तो.

शुचिष्मंत, श्लि० शुचिर्भूत जो मनुष्य तो.

शुंठ, पु० द.

शुंठी, स्त्री० सं० सुंठ.

शुंडा, स्त्री० सं० हत्तीची जी सोड ती.

शुंडादंड, पु० सुंटेसच ल०.

शुद्ध, श्लि० पाप, मल, इ० जे दोष तद्रहित जो तो; २, शोधन संस्कार जास झाला तो; ३, जामध्ये अशुद्ध नाहीं असें जें अक्षर, पोषी, लिहिणें, सणणें, भाषण, इ० तो; ४, कोणेक विशेषणाचा संसर्ग जांजवर नाहीं असा जो कोणेक अर्थ तो; ५, कांदा भक्षूनये असा एक निषेध केला असला सणजे तांबडा कांदा भक्षूनये इ० पृथक्

पृथक्

पृथक् निषेध करावा नलगे कांकीं शुद्धाचा निषेध विशिष्टावर ही जाईल; ५, जारूपानें निर्देश करावयाचा तदेकरूपाने जो कोणेक अर्थ तो; ५, हे शुद्ध वैदिक यांस शास्त्रार्थ काय कळे; ६, शुद्ध द्वितीयार्थी; ७, ते ते अर्थ जसे जसे असावे तसे तसे आहेत जास अशा अर्थी किती एक शब्दां पुढें याचा योग होऊन समास होतो; ८, आकार जसा असावा तशा आकाराचा जो तो आकार शुद्ध, आचार शुद्ध, संप्रदाय शुद्ध, शाळा शुद्ध, पाया शुद्ध, इ०; ९, विद्वान्ने असें जें तिथ्यादितो; १०, स्त्री० शुद्धिशब्दाचा अपभ्रंश, परंतु पंचमार्थी प्र०.

शुद्धपक्ष, पु० शुक्लपक्ष.

शुद्धसमाचार, पु० देशांतरादिस्थित परोक्ष जो कोणी स्वकीय त्याकडील तो आहे कोठें कमा आहे इ० विषयक जें परिज्ञान तो; मी आहे कोठें, करतो काय इ० जें भान तो, या अर्थी निषेध विषयीं प्र०.

शुद्धस्फटिक, पु० संकेतानें दरिद्रास आणि मूर्खास ल०.

शुद्धि, स्त्री० पवित्रता किं० निर्दोषता ती; लग्नशुद्धि, दिनशुद्धि, इ० सं०; २, कोणेक अर्थीशीं संबद्ध झालेला असतो जो पातक, मल, द्रव्यांतर, इ० कांहीं एक त्याचें प्रायश्चित, प्रक्षालन, तापन, इ० उपायांनी दूरीकरण केल्यानें त्या अर्थाचे आंगीं येतें जें तद्रहित्य ती; देहशुद्धि, पात्रशुद्धि, स्थलशुद्धि, इ० सं०; ३, कोणेक अर्थाचा शोध करण्याचा जो व्यापार ती, आणि तेणें करून लागतो जो शोध

शुभ

पंती; ४, कोणेक अर्थाचा शोध कराया करितां कोणेक स्थळाचा नेत्रादिकांनें सर्वावयवीं पाहून करितात जो झाडा ती; ५, इंद्रियांशीं संयुक्त होतो जो कोणेक अर्थ त्याचा चैतन्यावर संस्कार होण्यास किं० राहण्यास प्रयोजकी भूत जी त्या चैतन्याची जागरूकता सदृश दशा ती; ७, झाडावरून पडत्या त्या बराबर चारघटका शुद्धि गेली.

शुभ, न० कल्याण नपुंसकार्थी, २, ३ लि० कल्याणावहजे कर्म, शकुन, इ० तो; ३, विवाहादि मांगलिक जें कर्म तो, शुभकर्म, शुभकार्य, इ० स०; ४, ५, तेविवाहाजोयोग तो.

शुभ, पु० केवळ जडबुद्धि कर्मविषयीं फारच मंद असा जो मूर्ख त्यास स०.

शुभकृत्य, न० मेथुनास संकेतानें स०.

शुभग्रह, पु० पापग्रहाकून इतरजे ग्रह ते स०.

शुभा, स्त्री० संकेतानें गोवरीस स०.

शुभ्र, ३ लि० पांढरा.

शुभ्रा, पु० संकेतानें रुपयास स०.

शुमार, पु० अ० क० सुमार.

शुरू, ३ लि० वि० सुरू.

शुश्रूषा, स्त्री० तिकडे निरंतर लक्ष्य ठेवून जें जें उपचारादि जेव्हां जेव्हां पाहिजे तें तें तेव्हां तेव्हां करावें अशा प्रकारें गुरु, वडीळ, दुरवणेकरी, गुरू, शेत, बाग, गृह, इ० कांची जी परिचर्यावी; २, सं० कांहीं एक श्रवण करायची जी इच्छा ती.

शुक्, ३ लि० जामध्यें ओलावानाहीं अवयव कोरडाजो कोणेक अर्थ तो; २, रोगादिकांनें रक्तहीन होऊन.

शून्य

होऊन वाळलेलें जें शरीर तो.

शुक्लाशुक्, शुक्लाशुक्की, अ० द्रव्यवय, द्रव्यलाभ, इ० रूप जो तत्वांश आंत असावा त्याचांचून.

शुक्केष्टि, स्त्री० जाकर्माचा प्रयोग आपले हातून कधीं झाला नाहीं तें कर्म प्रसंगीं करूं लागलें असतां चुकले तें चुकूनये सणून त्याची इति कर्तव्यता यथास्थित बसावासाठीं प्रसंगाचांचून उगीच त्याचा जो प्रयोग करून पाहतात ती.

शूद्र, पु० ब्राह्मण क्षत्रियादि चारवर्णांतील जो चवथा वर्ण तो.

शूद्रदोक, ३ लि० शूद्रलोक.

शूद्रमुरवी, ३ लि० गंध, गोपीचंदन, इ० जें कपाळीं लावित असतात तद्रहित जाचें कपाळ असा जो ब्राह्मण, इ० त्यास स०.

शूद्रलोक, ३ लि० शूद्रांचे विठळ्याचा जो वस्त्र, पात्र, इ० पदार्थ तो.

शूद्रा, स्त्री० शूद्राची जी स्त्री ती; २, ३ लि० शूद्रसंबंधी जें भाषण, वेष, रीति, इ० तो.

शूद्रोदक, न० शूद्रांचे विठळ्याचें जें उदक तें; २, ३ लि० शूद्रलोक.

शून्य, न० कांहीं नाहीं अशा प्रकारें जी प्रतीति होते तीचा विषय जो केवळ अभाव सणून अर्थ तें; २, संख्यादिकांचे अभावाचें बोधक त्या त्या स्थानीं वर्तुल बिन्दु करितात तें तसेंच अनुस्मरण विसर्ग याचें जें तत्सदृश बिन्दु करितात त्यासही स०; ३, आकाश; ४, ३ लि० कोणेक आश्रयानें रहित जें कोणेक अधिकरण ते तेणें करून; ७, तो देश मागचे दुष्काळापासून द्रव्यानें शून्य

न्य

न्य झाळा; ज्ञानशून्य, युक्तिशून्य, अर्थशून्य, जलशून्य, इ० स०; ५, उजाड जे गृहादिक तो, शून्यमंदिर शून्यगृह, इ० स०; ६, जाचे अस्तितामुळे कोणेक अधिकारण भरलेले सें दिसून न सुशोभित दिसत असतें तद्राहित्यामुळे कसेचसें विशोभित दिसूं लागले जें तें अधिकरण तो.

शून्यवाद, पु० कांहीं नाहीं सणजे केवळ जो अभाव तेंच कायतें ब्रह्म असें जें किती एकाचें मत तो.

शून्यवादी, पु० शून्यवादा भिमानी जो तो.

शून्याकार, ३६०० शून्यषष्ठांश.

शूर, पु० युद्ध, दान, इ० कर्मांचे प्रसंगीं निर्भयपणें उत्साहानें प्रवृत्त होण्याचा स्वभाव जाचा असा जो तो, रणशूर, दानशूर, आरंभशूर, कर्मशूर इ० स०.

शूर्प, न० सं० सूप सणून जें पाच तें.

शूल, शूळ, पु० एक आयुध विशेष आहे; २, अपराधी जनास बरचढवून ठारमाराचा साठीं जो सूच्य लोह दंड भूमीमध्यें रोवून उभा केला असतो तो; ३, पोटा, कपाळा, इ० कांचा ठावीं उठले जी तिडीक तो, किं० कपाळ, किं० पोटा, यांत तादृश तिडीक उठायास प्रयोजक जो बात रोग जडतो तो; ४, नववा योग तो.

शृंखला, स्त्री० सं० लोहादिकांचीं अनेक वळचें एकठां एक गुंतवून बंधना पुपयोगी जें दोरी स्तरिखें साधन करितात ती.

शृंखलाबंध, पु० सं० बेडी पायांत घाळून जो कोणे काचा

काचा बंध तो.

शृंखलाबंधन, न० बेडी, इ० रूप जी शृंखला, तीणें करून कोणे काचें करितात जें बंधन तें.

शृंग, व० शिंग; २, पर्वतावर शिंगा सारखे जे उंच अवयव वाढलेले असतात ते प्र०; ३, चंद्राचे कोरींचीं जीं दोन टोंकें तीं प्र०; ४, ला० कों० कज्जा परस्पर वैमनस्य इ० व्हावयाजोगें नवेंच योजून उपस्थित करितात जें कांहीं एक निमित्त त्यास स०.

शृंगकृषि, पु० कृष्यशृंग सणून एक कृषि होता त्यास स० जाची अवर्षण पडले असतां पर्जन्य पडावा सणून आराधनार्थ मन्त्रय प्रतिमा करीत असतात तो.

शृंगग्राहिका, स्त्री० समुदायाचें समुदायत्वेकरूनच ग्रहण न करितां समुदायगत व्यक्तींचें प्रत्येकीं पृथक् पृथक् ग्रहण करावें असा जो समुदायाचे उपादानाचा प्रकार ती.

शृंगार, पु० शरीरादिक सुशोभित दिसायाजोगी जी अलंकार भूत पदार्थांची त्या शरीरादिकाचा ठावीं यथा योग्य संनिवेशानें जी रचना करितात ती; २, स्त्रीपुरुषांचें विलास प्रधान जें चेष्टित त्यापासून होतो असा नवरसांतील एकरस आहे, शृंगारस्त, शृंगारलज्जा, शृंगारचेष्टा, शृंगार शास्त्र, इ० स०.

शृंगारगळेशरी, स्त्री० स्त्रियाचें एक कंठ भूषण करीत असतात ती.

शृंगारणें, वस्तुभाव इ० कानें शृंगार विशिष्ट करणें.

शृंगारित,

शृंगारित, ३लिं० शृंगारळा जो देहादि तो.

शृंगारी, ३लिं० शृंगारशास्त्रा मध्ये जो निपुण तो किं० शृंगाररस जाळा मिथ असा जो तो; २, शृंगाररस प्रधान जो श्लोक, काव्य, इ० तो; ३, कोंघराचे बांधणीचा एक प्रकार आहे त्या प्रकारचे बांधणीचे जें घर तो.

शृंगारीक, ३लिं० शृंगारी प्रथमद्वितीयार्थी.

शृंगी, ३लिं० शृंगजास आहे असा जो पशु पर्वतादि तो.

शृत, ३लिं० सं० शिजलेला जो भात, भाजी, इ० पदार्थ तो.

शौं, न० शत.

शौंऊर, स्त्री० रा० एक झाड आहे.

शौंऐशी, ३लिं० रा० शायशी.

शोक, पु० धग.

शोकचिह्नी, पु० शेरबचिह्नी.

शोकट, पु० शोगवा.

शोकटवणी, न० शोगटवणी.

शौंकडा, पु० शंभर पदार्थांचा जो समुदाय तो; २, अ० शौंकडो.

शौंकडा, अ० प्रति शौंकड्यास; ७० शौंकडो आठ अणे व्याज तेव्हा हजारान्न पांच रुपये झाले.

शोकडू, ३लिं० रा० यत्किंचिद कडवट जो भाजी, औषध, इ० पदार्थ तो.

शौंकडो, अ० शतशः.

शौंकडोशः, शौंकडोशा, अ० शौंकडो.

शोकणे, कोणेकानें शेकानें अभिसंबंध करणे; २, कोणेक व्यवहारा पासून कोणेकानें तोटा इ० अ-

निष्ट

निष्ट फळाचे अनुभवानें विशिष्ट होणें, जेणें करून तत्सजातीय व्यवहारांतरीं प्रवृत्त होण्यास शंका वाटाया जोगा जन्मवर संस्कार रहावा, वा णिज्यादि व्यवहारां आंगावर तोटा येणें.

शोक शोगडी, स्त्री० बाळंतीण, इ० कांस जो शोक इ० उपचार ती.

शोकाटा, पु० दे० मोठी जी शोकाटी तो.

शोकाटी, स्त्री० शोगव्याचा शोंगा काढणें, अगस्त्याची फुलें पाडणें इत्याद्युपयोगी वेळ वाची जी लांब काठी ती; २, शोकायाचे उद्देशानें मोकळ्या जाग्यावर पेटवितात जो अग्नि ती.

शोकार, पु० शाकार.

शोकारणी, स्त्री० शाकारणी.

शोकारणें, शाकारणें.

शोकी, स्त्री० शेखी.

शोकोटी, स्त्री० शोकाटी द्वितीयार्थी.

शेख, पु० यवनांत एक भेद आहे.

शेरबचिह्नी, पु० स्वच्छंदानें मनस्वीपणें वर्तणारा असा कोणी पूर्वी होता आतां पाहिजे तेव्हां उठावें पाहिजे तेव्हां निजावें पाहिजे तसें द्रव्य स्वर्चावें इ० प्रकारें लोक विलक्षण रीतीनें मनस्वीपणें वर्तणारा जो त्यास स्व.

शेखदार, पु० कमावीस दाराचे हाता खालचा जो कार्कून गांवावर नेमला असतो तो.

शेखदारी, स्त्री० शेखदाराचें जें कर्म ती.

शेखर, पु० सं० तुरा सणून जें शिरो भूषण तो.

शेखी, स्त्री० कोणी आपली शौंर्य, पराक्रम, संपत्ति, इ० संबंधी लोकोपबळ दर्शवितात जी शो-

स्त्री

शेखीं

रवी ती; उ० तुझा सात पिढ्यांची माहितगारी
मळा आहे तूं उगीच शेखी मिरवूं नको.

शेखीं, अ० यं० पर्यवसानीं.

शेंग, स्त्री० वृक्षबद्धी यांचे फळामध्ये एक जाति
आहे, जें फळडांबट असतें प्रा० जांतील बीजस्थाने
ने बाहेरून समजतात ती.

शेगट, पु० शेगवा.

शेगटवणी, न० शेगटाचे शेंगांचें किं० पाल्याचें
जें कालवणाचे उपयोगी शिजवून पाणी का-
दित असतात तें.

शेगटी, स्त्री० कों० शेगटांतच एक भेद आहे जा-
चा शेंगा लांब असतात ती.

शेगडी, स्त्री० शेक घेण्याकरितां विस्व पेढवाया-
चे उपयोगी मृत्तिका, इ० कांचें पात्र करित अस-
तात ती.

शेगवा, पु० एक दृक्ष आहे.

शेंगूळ, पु० रा० शेगवा.

शेंगोळें, न० दे० तोंडी लावाया करितां द्विदल धान्या-
चे पिठाचा एक पदार्थ करित असतात तें.

शेंघ, स्त्री० कों० शेंग.

शेचाळीस, ३६० संख्या आहे ४६.

शेज, स्त्री० निजायासाठीं भूम्यादिकांवर वस्त्रादिका-
चें करितात जें आस्तरण ती; पोड्यानें शेजेस
येणें स०, निद्रार्थ भूमीवर आडवें पडणें; २, मुं-
ज, विवाह, इ० संस्काराचा ठायीं मुंजा, नवरामूळ,
नवरी, यांचे कपाळीं दद्यांत पिंजर काळिबळेची
किं० गंध, इ० काचा छेप करितात जाजवर अक्ष-
ता चिकटिवतात ती, भरणे, लावणे, प्र०; ३, न०

स्त्री०

शेझा

स्त्री० कोणेक संस्कारादि करण्याविषयीं धरतां-
तजो अर्थीचे स्थित्यादिकांचा अनुक्रम तें ती; शे-
जलागणें, किं० पडणे, स० उत्तरोत्तर क्रमानें होत
जावयाचें जें कर्म त्याचा आरंभ होणे.

शेज आर्ती, स्त्री० रात्रीं देव निद्रार्थ शेजेवर बसले
असें मानून तत्समयीं जी देवास आर्ती करितात
ती.

शेजार, पु० गृहादि कोणी एक स्थळीं राहणारा जो
त्यास तत्समीपदेशीं राहणारा जो कोणी दुसरा
त्याचा असतो जो सामीप्य संबंध तो.

शेजारधर्म, पु० परस्परें जे शेजारी त्याणीं एकमेका-
चें हित करावें प्रसंगीं एकमेकानें एकमेकांचे उप-
योगी पडावें अशी जी एकमेकाशीं वागण्यावि-
षयीं प्रसिद्ध लोकरीति तो.

शेजारी, पु० जा एकमेकांचा शेजार जा एकमेकांस
आहे ते परस्परें.

शेजारीं, अ० समीपदेशीं.

शेजारून, अ० समीपदेश जो तेथून.

शेजी, स्त्री० शेजारीण, गाणी, स्त्री, इ० कांत प्र०;
स० शेजीविणें गमेना आणि घडी भर पडेना.

शेजुटणें, न० कों० विवाहाचे समारंभांत नवरा न-
वरी यांची शेज भरावी त्यांज कडून विड्या तो-
डवाव्या सुपारी लिंकवून कांहीं हास्य विनोद कर-
वावा इ० रूप जो समारंभ करित असताना तें.

शेझार, पु० कों० शेजार.

शेझारधर्म, पु० कों० शेजारधर्म.

शेझारी, पु० कों० शेजारी.

शेझारीं, अ० कों० शेजारीं.

शेट.

शेट, पु० वाणी इ० जे व्यापारी त्यांस हें प्रतिष्ठाना-
म आहे याचा प्रयोग त्यांचे नावा पुढें किं० केव-
ळाचा होतो.

शेटजी, पु० शेट जो त्यासच गौरवानें ख०.

शेटडाई, स्त्री० मोहरेचा नाण्यांत एक भेद आ-
हे त्याचें विशेषण.

शेटाई, स्त्री० शेट एतच्छब्द वाच्यत्वासुद्धें जी शोर-
वी ती प्रा० निंदाचवसरीं प्र०.

शेटाणी, स्त्री० शेटाची जी स्त्री ती.

शेटी, पु० शेट.

शेट्या, पु० पेंठ, बंदर, इ० जीं उदमानां स्थानें तेथें मा-
पें, वजनं दरदाम, इ० कांन्वी चौकशी, इ० कर्मावर
अधिकारी बतनदार असतो तो.

शेठ, पु० शेट.

शेठजी, पु० शेटजी.

शेठाई, स्त्री० शेटाई.

शेठाणी, स्त्री० शेटाणी.

शेठी, पु० शेटी.

शेठ्या, पु० शेठ्या.

शेठ, स्त्री० भोंपळा, फणस, इ० मोठ्या फळाची फां-
क ती; २, को० माडसुर माड, इ० कांचे काष्ठाचे अं-
गी जे हिरके असतात ते प्र०; ३, सांवळीचा थ-
रपिलाची पोय बांधणें इत्याद्यर्थ जी साल का-
दितात ती.

शेडगांव पेडगांव, न० को० उपस्थित झाला जो
कलह, पंचाईत, विवाद, इ० तद्विषयांचे वादि-
प्रतिवाद्यांचे पक्षांचा पुरते पणी निर्णय न क-
रितां यथाकथंचित् जो त्यांचा समजुतीचा प्रका-

रतें.

शेडा, पु० राजू; २, आंधार किं० नेत्रमांस इ० कार-
णामुद्धें मनुष्यादिकांचा जो छाया रूप आका-
र दृष्टीस पडतो तो; ३, खिं० को० महिष, किं० दु-
कर यांचे शरीराचा केवळ काळा नव्हे, केवळ
भोरा नव्हे, असा मध्यम एकवर्ण आहे तो आ-
णि तद्विशिष्ट स्त्रोस, रेडा, डुकर, इ० तो.

शेडा, पु० समाप्ती कडील जो अग्रभाग तो परंतु
दृष्ट, स्तंभ, काठी, पर्ण, इ० कांचे अग्रभागावर वि-
शेष करून प्र०.

शेडाबुडरवा, पु० कोणेक गोष्टीचे मुळापासून शे-
वट पर्यंत सर्व विभाग नव्हेत मुळाचा, शेवटचा, इ०
रूप किती एक जे विभाग तो; उ० ती सगळी गो-
ष्टी कांहीं आइकिली नाही पण कांहीं शेडाबुड-
रवा ठाबुक आहे; २, आरंभापासून समाप्तिपर्यंत
जे कोणेक गोष्टीचे सर्वस्वरूप तो; उ० त्यांचे पंचा-
इतीचा झाडून सारा शेडा बुडसा मध्य ठाडक
आहे; शेडाबुडरवा करणें, ख० छांकडांसाठीं दृष्ट
तोडून कांडाचा पाहिजे तितका अंश राखून पुढील
ल शेडा तोडून टाकणें.

शेडाबुंधा, शेडामुंधा. पु० शेडाबुडरवा.

शेडामोरा, पु० रा० नकापत्यामुद्धें मुळाचे वाळूवर
वाढले असतात जे केंस तो. कपाळावर येतात स-
णून गांठ बाबयाची असतां प्र० सुटणें, बांधणें,
प्र०.

शेडी, स्त्री० शिरा प्रथमद्वितीयाधी; २, सोळले नारळा-
चे देठाकडचे आंगी जो काष्ठ्याचा झुपका असतो ती;
३, धूमकेतूस जो लांबट अवयव असतो ती, शेडा
फुटणें,

शेंडी

कुठणें स० स्वर्ण, लाभ, इ० कांविषयीं जें संख्या किं० प्रमाण बाबतून असतें तें तदपेक्षया कां० हींसें अधिक वाढणें, कोणेकाची शेंडी कोणेकाचे हातीं सांपडणें, गुंतणें, इ० स्थितीं जें दुसऱ्याचे हातीं लागलें असतां आपण आपापतत्परतंत्र होतो असें जें आपलें मर्म किं० कांहींद्रव्य, इ० असा शेंडी शब्दाचा अर्थ होतो.

शेंडी धर्म, पु० हिंदू लोकांचा जो धर्म तो.

शेंडू, स्त्री० शाडू.

शेंडें, न० भाताचे शेतास एक रोग होत असतोतें; २, गवतांत एक जाति आहे.

शेंडेंनक्षत्र, शेंडेंयेंनक्षत्र, न० धूमकेतु सणून एक नक्षत्र आहे त्यास स०.

शेंडेफळ, शेंड्येफळ, न० भोंपळा, कांकडा, पडबळ, इ० कांचे वेळास बारसरत्यावर शेवटाखाळीं येतात जीं फळें ती प्र०.

शेण, न० गो, महिष, यांची जी विष्टा तें; कोणेकानें शेणखाणें स० सकमारणे, कोणेकानें शेणाचा दिवा लावणें स० आपलें दियाळें काढणें; २, स्त्री० गोवरी ती; स० शेणपडलें असतां माती घेऊन उठतें; ३, फळ, पर्ण, इ० पदार्थांचा अतिशयित कुजून, नासून, शेणासारखा होतो जो परिणाम त्यास स०.

शेणई, पु० शेणवी.

शेणकई, स्त्री० नित्यशः आंत शेण टाकायासाठीं जी खळी करितात ती.

शेणकला, पु० रा० शेणकाला.

शेणकाई, स्त्री० शेणकई.

शेण

शेण

शेणकाला, पु० शेणखळा.

शेणकी, स्त्री० शेणकाई.

शेणकुंडा, पु० रा० गोठ्यातील शेणकाढणें, दळणें, कांडणें, इ० रूप जें गृह संबंधी काम तो.

शेणखंड, न० शेणखंड प्रथमार्थी.

शेणखळा, पु० सारवणें इत्याद्यर्थ आत शेणकालवून जें पाणी करितात तो; २, ला० भाजी, पिकलीं फळें, इ० कांचा कुजून शेणखळ्या सारखा होतो जो परिणाम त्यास स०.

शेणखळी, स्त्री० शेणकई.

शेणखुंड, न० गोवरीचें जें खांड तें; २, निंदेनें शेणवी लोकांस स०.

शेणगंड, पु० शेणखुंड द्वितीयार्थी.

शेणगाईर, स्त्री० रा० शेणकई.

शेणगोठा, पु० गुरांखालचें शेणकाढावें जागा झाडावी इ० रूप जें गोठ्यांतील काम तो.

शेणगोळा, पु० भूम्यादिकावरील खरकटें काढणें इत्याद्यर्थ करितात जो शेणाचा गोळा तो, शेणगोळे घालणें स० अव्यवस्थादि कारणानें कोणेक व्यवहाराची घाण झाडी असतां तो व्यवहार यथास्थित पणें सुधारया करिता त्याक-
ष्टप्रद खटपटींत पडणें.

शेणणें, को० गोजातीय किं० महिषजातीय पशूनी हगणें.

शेणप, पु० को० शेणखळा.

शेणपा, पु० शेणाचा जो पोहो तो; २, ला० शरीरानें स्थूल अवयवांनी शिथिल असा निर्वळ जो त्यास स०.

शेणपुडी,

शेण

शेणपुडी, स्त्री० कों० वाळ लेल्या शेणाचा जो चूर ती.
 शेणपोह, शेणपोहो, शेणपोव, पु० शेणाचा जो पोह तो.
 शेणमार, पु० अप्रतिष्ठा, इ० व्हावें म्हणून शेण चि-
 स्वळ, इ० कांचा कोण एकावर करितात जो मार तो.
 शेणवणी, न० कों० केवळ पातळ यथाकथंचित् केलेला जो शेणखळा त्यास ह्म०.
 शेणवई, शेणवी, पु० हिंदूत एक जाति आहे.
 शेणसडा, पु० शेणखळ्यानें कोण एक स्थळीं घालिनात जो सडा तो; २, ला० फलें, पर्णे, इ० कांची कोणेक स्थळीं पडोन, नासोन, कुजोन, होत्येजी दुर्दशा तीस ह्म०.
 शेणसाऊळ, स्त्री० रा० पोफळीची अळी खणून तीस शेण घालण्याचा जो संस्कार ती.
 शेणमूप, न० रा० शेण भरून टाकाया करितां जें मूप करितात तें.
 शेणामेणाचा, श्लि० जांत मजबुदी विशेष नाही असा जो घर, व्यवहार, मनुष्य, इ० त्यास प्रसंग विशेषीं ह्म० उ० शेणामेणाचें कसेंही असलें तरी आपलें सत्तेचें घर असावें.
 शेणामेणालोरवंडाचा, श्लि० वि० पहिल्यानें फारच शिथिल आंत कांहीं जीव नाही असा दिसावा तदुत्तर काळीं कांहीं सा दृढव्हावा नंतर फारच दृढ व्हावा असा जो कांहीं भाषण, व्यवहार, इ० तो.
 शेणी, स्त्री० दे० शेण द्वितीयार्थी; २, रा० सजगणी.

शेण्या,

शेत

शेण्या, पु० कों० शेणाचा जो पोह तो; २, श्लि० जोडो-
 का आळा असतां तिडका कमी असतात आणि पु० बहुतेक येतो असा जो ओळा त्याचें वि०.
 शेण्यारेंवर, पु० कों० रेंवराचे झाडांत एक जाति आहे.
 शेत, न० जा स्थळीं धान्य, कापूस, ताग, ऊंस, इ० पीक होतें तो, भूमिभाग, आणि त्या भूमीवर रुझून उ-
 भें असतें जें तें पीक तें; २, ला० जें जाचें उपजीवि-
 का साधन यजमानादि तें त्याचें.
 शेतकरी, पु० शेताचा जो धनी तो कि० शेत करून उपजीविका करणारा जो तो; २, रा० शेतांत खप-
 णें, इ० काम कराया करितां ठेविला जो चाकर तो.
 शेतकामी, शेतकाम्या, श्लि० कों० शेताचे कामा-
 वर उपयोगी पडाय्याचा जो मनुष्य तो.
 शेतकी, स्त्री० कृषिकर्म म्हणून जो धंदा ती; २, कों० ग्राम, देश, इत्याद्यधिकरस्थ उगवलेल्या पिकांचा जो समुदाय ती.
 शेतखण्या, पु० कों० शेताचें काम कराय्याचें माध-
 जास ज्ञान आहे इतर कांहीं विद्यादि नाही असा जो मनुष्य त्यास ह्म०.
 शेतखाना, पु० शेतास जावयाचे उपयोगी भिंत, इ० घालून जें गृह सदृश आवृतस्थळ करिता-
 त तो.
 शेतगणा, पु० कों० शेतजमीनीचा जो समुदाय तो.
 शेतघर, न० रा० शेतजवळ तितक्या कामा पुरतें रहाया करितां जें सरासरी घर करितात तें.
 शेतजमीन, स्त्री० शेत व्हायाजोगी जी जमीन ती.
 शेतपोत,

शेत

शेप

शेतपोत, न० दे० शेत इ० .

शेतभात, न० शेत इ० .

शेतबड, पु० एक लहान झाड आहे; २, स्त्री० गावां-
मध्ये शेत व्हावयाच्या जो भूविभाग असतो ती.

शेतवाडी, स्त्री० शेत, बाग, इ० .

शेतसनदी, श्लि० शेज मऱ्या बद्दल इनाम शेतें रक्का-
ऊन सर्कारची भाकरी करावी असे जे किल्ला, इ०
कांवर शिपाई असतात त्याचें प्र० वि० .

शेतसारा, पु० शेता संबंधें जो सर्कारच्या सारा तो.

शेताड, पु० स्त्री० शेतबड.

शेताळीस, श्लि० शेताळीस.

शेती, स्त्री० शेतकी; २, पु० शेतकरी, प्रथमार्थी.

शेतीक, स्त्री० शेतकी.

शेतीभाती, पु० शेत मात करून उपजीविका करि-
तो तो; २, स्त्री० शेतकी, इ० .

शेंद, स्त्री० नारळाची जी कळी ती; २, कों० तळदंडा
जें लांबोडें भोंपळा, इ० फळ त्यास स्त्र० .

शेंदणी, स्त्री० दे० एक बेल आहे; २, तिचें जें फळ
ती.

शेंदणें, विहीर खालच्या मजळा, इ० अथोदेशीं वि-
षयान जो उदक, कवळें, इ० कांहीं एक पदार्थ तो
दोरीचे जोगानें उपरिदेशीं हातांनी ओढून घेणें;
२, न० विहीरींतून पाणी शेंदूर काढायानें साध-
न जें दोरीनें विशिष्ट पोंहरा, इ० पाव असतें तें.

शेंदरा, श्लि० शेंदराचे रंगा सारखा जो रंग तो, आ-
णि तद्विशिष्ट जो अंवा, गुत्तास, इ० तो.

शेंदरी, स्त्री० रा० एक प्रकारची आंघरी आहे ती;
२, श्लि० शेंदरा.

शेंदऱ्या,

शेंदऱ्या, श्लि० शेंदरा.

शेंदव, पु० शरीर, गूळ, पाणी, इ० कांचे आंगच्या घ-
र्मादिरूपें करून निघतो जो द्रवांश तो; उ० खा-
डीचे पाण्याच्या एथ पर्यंत शेंदव मारतो सणून
इथल्या विहिरीचें पाणी रवारे.

शेंदवली, स्त्री० एक बेल आहे.

शेंदवळे, न० शेंदवलीचें जें फळ तें.

शेंदाड, स्त्री० एक बेल आहे; २, न० तिचें जें फळ तें.

शेंदाडे, न० शेंदाड द्वितीयार्थी.

शेंदूर, पु० शिंशाच्या राधा करून रंगासुपयोगी एक
पदार्थ करितात तो.

शेंदेलोण, शेंधेलोण, न० सेंधव सणून जें मीठ.

शेप, न० स्त्री० पुळ मुरव्यार्थी; २, स्त्री० एक वोंव्यासा-
रिखें धान्य आहे.

शेप, स्त्री० शेप प्रथमार्थी.

शेपकिडा, शेपकिडा, पु० किड्यांत एक मेद आ-
हे, जाला शेपटी असले तो.

शेपरबळी, स्त्री० आसन्न प्रसव जे गोमहिष्यादि
पशु त्यांचे शेपेजबळ जा दोहों बाजूंस दोन ख-
व्या पडत असतात त्या प्र० .

शेपट, श्लि० शेपट; २, स्त्री० (काढणें) इ० प्र० कों०
गुरू, इ० कांचे पाठीस लागून तें पळतां पळतां
पुरतें दमे असें करणें.

शेपटणें, कों० कोणा एकाची शेपट काढून त्यास
दमविणें.

शेपटा, शेपडा, पु० व्याघादिकानें कोधावावेना-
नें फुगवित्यामुळे मोठी जी त्यांची शेपटी
तो.

शेपटी,

शैप

शेर

शैपटी, शैपटी, शैपडी, स्त्री० पुच्छ सुरव्याची.
प्रसंग विशेषीं गोजातीय, आणि मद्रिषजाती-
य, व्यक्तीस स०.

शैपरणें, शैफरणें.

शैपा, श्लि० शैपा.

शैपारणें, शैफरणें.

शैपू, स्त्री० शैप धान्याचें जें झाड ती.

शैपूठ, शैपूठ, न० पुच्छ.

शैप्या, श्लि० शैपूचे वासा सारखा जो वास तो, आ-
णि तद्विशिष्ट जो आंबा, इ० तो.

शैफरणें, कोणेकानें दुसऱ्यापासून वाखाणणी,
लाडिकपणा, बक्षीस, इ० मिळालें असें कांहीं
झाल्यामुळे तितक्यानेच चढोन मनस्वीपणें
वर्तें लागणें.

शैफारणें, दे० शैफरणें.

शैंब, स्त्री० हातीं धरावयाची काठी, गाय, बैल, इ०
कांचें शिंग, इ० कांचे टोंकास पिनर, इ० कांचें टो-
पण बसवितात ती.

शैंबडा, शैंबड्या, श्लि० जाचा नाकातून निरंतर
शैंबूड वाहतो तो.

शैंबडेरा, श्लि० रा० शैंबड्या.

शैंबरटी, स्त्री० एक सकंठक बल्ली आहे.

शैंबा, पु० घोड्यास एक रोग होत असतो तो, जा-
चा योगानें त्याचा नाकातून श्लेष्मा वाहतो.

शैंबी, स्त्री० शैंबरटी; २, शैंब.

शैंबूड, पु० नाकातून वाहतो जो श्लेष्मा तो.

शैमटी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

शैर, पु० एक झाड आहे; २, पदार्थ तोळायाचें आ-

णि

णि मापायाचें एक प्रमाण आहे; १, सावकार इ०
कांचा शिपाई, किं० बेगारी, इ० कामकरी, इ० जे त्या-
स भोजन घालावें त्यास्थानी जें धान्य, किं० पीठ,
इ० देतात तो; ४, पाणवृत्त्यर्थ मनुष्यादिकांस मि-
लें भक्ष्यास लागतें जें दाणा पाणी त्यास स०; ५,
श्लि० वादयुद्ध, इ० कांचा ठायीं जवळ मिळाल्यामुळे
प्रतिपक्ष्यापेक्षां वरिष्ठ झाला जो तो, आणि त्याची
बाजूपक्ष, इ० कांचेही विशेषण होतें; ९, स्त्री० कों-
कावळा, चिमणी, इ० किती एक पक्ष्याचीं जी शी-
ट ती.

शैरका, श्लि० शैर भर धान्य, शिजाया जोगें जें त-
पेली, इ० भांडें, तो; २, शैर वजनाचा जो दगड धा-
तूचा गोळा, इ० किं० शैर मापाचें जें भांडें तो.

शैरंडावणें, शैफरणें.

शैरडी, स्त्री० शेळी.

शैरडू, न० शेळी बोकड यांचें सामान्य नाव आहे.

शैरणी, स्त्री० कोणेक कामने विषयीं कोणेक दे-
वतेस नवस करून ती कामना पूर्ण झाली स-
णजे तो नवस फेडायामाठीं देवालय, इ० कांचा
ठायीं लोकांस वांढितात जो साकर, गूळ, मिठा-
ई, खोबऱ्याचे तुकडे, इ० भक्ष्य पदार्थ ती, एक
लहान झाड आहे; २, जें नदीचा कांठ, इ० स्थ-
लीं असतें.

शैरणें, कों० कावळा, चिमणी, इ० पक्ष्यानीं ह्मणें.
शैरताटी, स्त्री० शैराचा झाडांची कमानें लागत
गेली जी ओळ ती.

शैरपीठ, न० शैरशिधा.

शैरशिधा, पु० शिपाई, बिगारी, इ० कांचे जे पोटा-

स

स देतात तो.

शेरा, पु० कांहीं एक पदार्थांचा अनेक व्यक्तींचे ठा-
यी न्यूनाधिक पणे विनियोग झाला असता त्या-
पदार्थांची आणि व्यक्तींची एकंदर बेरीज करून
न बेराशिकाने जो त्या पदार्थांचा सर्वव्यक्तींवर
प्रत्येकीं समान अंश वसतो तो; २, कोणेक व्यव-
हार संबंधी जो लेख कि० भाषण त्याला उद्देशून
हें वाईट आहे, हें बरें आहे, हें मान्य आहे, कि० ना-
हीं, हें असें असायें, हें या शीतीनें करावें, इ० रूपजें
लेख कि० भाषण, धनी, इ० करितां तो; ३, अमुकानें
अमुक करावें अमुकास अमुक पावें अमुक स्थ-
ळीं अमुक खर्च करावा, इ० रूप त्या त्या व्यवहारा
विषयीं बांधून ठेविला जो धारा तो; ४, गांव, इ० कां-
तील रस्त्याचा जो शेवट तो; ५, आमचे घर गांवां-
चे मध्ये नाही अगदीं शेव्यास आहे.

शेरी, स्त्री० शहर, इ० कांतील जो वाळ ती; २, ग्रामा-
दि संबंधी जी उत्तम शेत जमीन जी सर्कार, इ०
अधिकारी आपलें खासगीकडे ठेवितात ती.

शेलकट, न० शेल्यासच निंदनें स्त्र०.

शेलका, ३लि० एक जातीय अर्थीचे समुदायाम-
ध्ये विषक्षित गुणानें उत्तम जो अर्थ व्यक्तिला
म०.

शेलखंड, न० को० शेलकट.

शेलणें, शेलने, न० को० झाडें, इ० शिंपाया साठीं
पाणी उडवाया करितां एक काष्ठाचें पात्र करि-
त असतात तें.

शेला, पु० चारपट्टीं एकत्र संबद्ध करून केलेलें प्र-
तिष्ठार्थ अंगावर घ्यावयाचें एक वस्त्र असतें
तो.

तो.

शेलारी, स्त्री० उंची लुगड्यांत एक जाति आहे.
शेलारें, न० को० कोरफडाचे झाडास जो तुरा येतो
तें.

शेलू, पु० हिरव्या रंगाचे उपयोगी एक पदार्थ आहे.
शेव, स्त्री० लाडू इ० कराया करितां हरभरा, इ० कां-
चे पिठाचा तळलेल्या जा बारीक बळ्या करिता-
त ती; २, बाजारांत माळवें विकणारे जे माळी,
इ० त्यांपासून हकीम, मोकाशी, इ० धणी प्रतिदि-
वशीं थोडा थोडा भाजी, पाला, इ० रूप घेतात जो
कर ती; ३, को० मद्य काढाया साठीं माड, ताड, यां-
चे पोगी, इ० अवयवातें ठोकून त्याचे अर्धी जो
छेदन संस्कार करितात ती, घालणें म०; ४, पु० रा-
बस्त्र, शेव, इ० कांचा जो प्रांत, भाग, तो; ५, कोणे-
क अर्थीचा कोणेक अर्थीशीं यथा कथंचिद् अ-
ज्ञतः असतो संबंध तो; ६, शहराचा शेव एथ-
पर्यंत आहे क्षणून एथें लांकूड फांटें महाग; को-
णेकास शेव घालणें स्त्र० पालव घालणें; को०
शेव देणें, शेव पोहचिवणें, इ० स्थलीं कोणी गा-
त क्षणत असतां त्याचे मागून मुरास सर देणें.

शेवई, स्त्री० गळ्याचे, कि० तांदळाचे, पिठाचा तंतु-
रूप खिरी साठीं एक पदार्थ करितात ती.

शेवक, पु० सेवक शब्दाचा अपभ्रंश.

शेवकंड, शेवकुंड, न० दे० शेवखंड.

शेवरखंड, न० शेव प्रथमार्थ संबंधी जो तुकडा
तें.

शेवगा, पु० शेगबा; २, शेवया कुरडया काढाया-
चें एक पात्र आहे.

शेवट,

शेवट, पु० कोणेक गोष्टीची जी समाप्ति द्या तो;

१, न० कोणेक पदार्थाचा जो चरमा वयवर्ते; १,
रा० बंदूक, इ० पेटवायाचा जो तोडा, तें.

शेवटणें, कुडाड, कोयता, कुदळ, खिळा, इ० कां-
स ठोकून बारीक धार, अणकुर्ची, इ० कानें
विशिष्ट करणें; २, अश्व, इ० कांस शिक्षार्थ्याचा
बूक, इ० कांचें शेवटानें यत्किंचित् मारणें;
३, रा० हिशेब, पंचाईत, इ० कांहीं एक व्यवहा-
र आटोपून शेवटास नेणें; ४, विवक्षित ल-
क्ष्याचे मध्यभागीं लागावयाची जी गोळी, ती-
र, इ० त्याणें त्या लक्ष्याचे एखादे प्रांत भागीं
ईशन्मात्र लागणें.

शेवटता, अ० रा० शेवटून जाई असें, गोळी, ती-
र, इ० कांचें लागणें, इ० वि०.

शेवटळा, ३लि० शेवटचा.

शेवटील, ३लि० शेवटचा.

शेंवती, स्त्री० एक फुल झाड आहे; २, शेंवती पू-
जन, शेंवती देणें ह्म० सीमांतीं आगत जो व-
र त्याची पूजा करणें.

शेंवती पूजन, न० सीमांत पूजन शब्दाचा अ-
पभ्रंश.

शेंवतें, न० शेंवतीचें जें पुष्प तें.

शेंवरा, पु० अगस्त्या सारिखे शेंवरीमध्ये एक भे-
द आहे जाला शेंग येत नाहीं.

शेंवरी, स्त्री० अगस्त्या सारिखें एक झाड आहे; २,
शेंऊर.

शेंवसरणें, दे० शेंसुरणें.

शेवा, स्त्री० सेवा शब्दाचा अपभ्रंश.

शेवाळ,

शेवाळ, स्त्री० न० नद्यादिस्थित उदकामध्ये जो हि-
रवे रंगाचा बुळबुळीत तंतु समुदाय उत्पन्न हो-
तो ती; २, उदकांत असतात जीं हड, गोंडाळ, ना-
ळ, यांसही ह्म०; १, पाषाण, भूमी, इ० कांवर उदक
संयोगानें हिरवा बुळबुळीत पदार्थ उत्पन्न होता
ती.

शेवाळणें, पाषाण, जमीन, वृक्ष, इ० कानीं शेवा-
ळानें युक्त होणें; २, ला० कों० अशक्त कृश मनुष्य,
इ० कानीं भक्ष भोज्य वशास्थित मिळू लागल्या मु-
ळें कांहीं पुष्ट होणें.

शेवाळी, स्त्री० शेवाळ.

शेष, पु० एक पुराण प्रसिद्ध सर्प आहे; २, पु० न० कां-
ही एक पदार्थ, व्यवहार, इ० कांचा जो अवशिष्टां-
श तो तें.

शेंस, स्त्री० रा० शेज द्वितीयाधी.

शेंसफूल, न० रा० शिसफूल प्रथमाधी.

शेंसरगांठ, स्त्री० रा० निसरगांठ.

शेंसरा, पु० रा० दोरी, इ० कांचा शेंसर गांठ मारून के-
लेला जो फांस तो.

शेंसुरणें, कों० शिवसरणें.

शेंसूर, पु० कों० शिवसर.

शेहत्तर, ३लि० शाहत्तर.

शेळ, स्त्री० रा० मृग नक्षत्राचा पर्जन्य पडतांच लाव-
णीचे योग्यतेस यावयाजोगें जें पूर्वी साळीचें ग-
प पाणथळास करितात ती.

शेळक्या, पु० शेळ्या रानांत चरते स मयीं जे त्यांचे
रक्षणार्थ जवळस्थित असतां जो मनुष्य तो.

शेळडू, न० रा० शेरडू.

शेळणें,

शोक

शोध

शोकणें, न० रा० शोलणें.

शोकसप्तमी, स्त्री० रा० शिकासप्तमी.

शोकी, स्त्री० बकरी.

शोकू, स्त्री० पु० रा० शिकळ द्वितीयार्थी.

शोध्य, न० सं० शीप्रपणा.

शेत्य, न० शीतपणा; २, शीतपदार्थ संबंधानें जी शरीरांत विकृति होत्ये तें.

शोधित्य, न० शिथिलपणा.

शोल, पु० पर्वत.

शोली, स्त्री० बोलणें, चालणें, करणें, इ० व्यवहाराचा कर्तृ भेदें करून जाभिन्न भिन्न रीति असतात त्या म०.

शेत्य, न० शाल्य शब्दाचा अयभ्रंश, तृतीयार्थी प्र०.

शैव, पु० शिव जो तोच परमेश्वर इतर देव त्याचे अंश अशास्त्रानें चालणारा जो तो; २, श्लि० शिव संबंधी जें व्रत, इ० तो.

शैवाल, न० सं० शैवाल.

शैशव, न० सं० बाल्य.

शोक, पु० मरण, चोरादिकृत अपहार, इ० निमित्तानें आपल्यास अंतरलें जें स्त्री, पुत्र, धन, इ० प्रियवस्तु तद्विषयीं हें सर्वथा आपणास आतां प्राप्त व्हावयाचें नाहीं असा निश्चय होऊन जी अंतःकरणांत खेदात्मक वृत्ति होते तो; शोकग्रस्त, शोकातुर, इ० स०; २, कोणेक अर्थाची दुर्दशा, दैन्य, इ० पाहून हाय, हाय, याची गति काय, अशी जी, खेदात्मक अंतःकरणांत वृत्ति उठते तो, शोकानल, शोकसागर, इ० स०.

शोरब, पु० शोष; २, शोक.

शोरबणें,

शोरबणें, शोषणें.

शोरबी, श्लि० शोकी.

शोचणें, शाकात्मक जी अंतःकरणवृत्ति तीणें करून मेळा, गेळा, दैन्य पावळा, इ० जो कोणेक अर्थ त्यातें घेणें.

शोच्य, श्लि० जाचा शोक करायास योग्य तो.

शोण, श्लि० सं० तांबडा.

शोणभद्र, पु० एक नद आहे.

शोणित, न० सं० रुधिर.

शोध, पु० सं० सूज.

शोदा, पु० सोदा.

शोदेगिरी, स्त्री० सोदेगिरी.

शोदेशाई, स्त्री० सोदेशाई.

शोध, पु० कोणेक अर्थ कोठें आहे कसा आहे इ० रूप ज्ञान होण्याकरितां तत्संभावित स्थळाचें किं० त्या अर्थाचें त्या त्या नेत्रादि इंद्रियांनी जें पर्यालोचन तो आणि तेणें करून तो अर्थ अमुक ठिकाणी आहे किं० नाहीं किं० अमुक प्रकारचा आहे इ० रूप होते जें ज्ञान तो; २, लिहिण्यांत चुकलेलीं अक्षरें तीं जास्थलींचीं चुकलीं त्या स्थलीं काकपद, इ० खूण करून अन्यत्र लिहितात तो.

शोधक, श्लि० कोणता अर्थ कोठें आहे कसा आहे अशा प्रकारें अनेक विषयांचा शोध लावीत असण्याचा स्वभाव जाचा तो; २, कोणेक वस्तूचें शोधन करणारें जें औषधादि तो.

शोधणें, कोणेक वस्तु कोठें आहे किं० एथें आहे किं० नाहीं हें समजाया करितां तें तें अधिकरण त्या त्या इंद्रियानें पर्यालोचित करणें, पक्षी त्या वस्तूसही

शोध

शोष

स्त्रुसही कर्मता; २, कोणेक अर्थीतून पृथक् कर्तव्य जो मल इत्यांतर इ० रूप कांहीं अंश तो वाळणें, गाळणें, इ० द्वारा पृथक् करून तो अर्थ शुद्ध करणें; ३, पुस्तकादि शुद्ध करणें; न० सोधणें.

शोधन, न० शोधण्याचा जो व्यापार तें, आणि तेणें करून होत्येजी शुद्धितें; २, कोणेक पदार्थाचें शोधन जेणें करून होतें असा जो औषधादि पदार्थ तें.

शोधनीय, ३लि० शोधायास योग्य जो पदार्थ तो. शोधपत्र, न० ग्रंथ लिहिते समशी मध्यं कांहीं प्रेथलि हावयाचा चुकला असतां तो जावर लिहून मध्यं पत्र घालतात तें पत्र.

शोधा, ३लि० सोदा.

शोधित, ३लि० शोधिला जो तो.

शोधिव, ३लि० शोधून शुद्ध केलेला जो पारदादिक तो.

शोधेगिरी, स्त्री० सोदेगिरी.

शोधेशाई, स्त्री० सोदेशाई.

शोष, स्त्री० शोषहितीयार्थी.

शोषट, ३लि० ईषन्मान जो शोषा तो.

शोषा, शोष्या, ३लि० शोष्या.

शोफ, पु० शोष.

शोभणें, कोणेक अर्थ शोभायुक्त दिसणें; २, कोणेक गोष्ट कोणेकास लोक दृष्टीनें योग्य अर्था दिसणें; ३, भीक मागणें हें आंध्र्या, पांगळ्यास, शोभतें, धड्या कड्यास शोभत नाही.

शोभन, पु० सत्तावीस योगांतील पांचवा जो योग तो; २, न० शोभण्याचा जो व्यापार तें; ३, शुभकार्य

कार्य; शुभकार्यांत पाकाचर्थजीं इंधनें आणि तात त्यांस संकेतानें स०; प्रा० अनेक वचनांत प्र०.

शोभमान, ३लि० शोभतो जो तो.

शोभा, स्त्री० सौंदर्य, अलंकार, धारण, इ० योगानें मनुष्य, शरीर, स्थल, इ० कांचे आंगांचे तो दर्शनीय तारूप धर्म विशेष ती; २, शरीर, गृह, इ० कांस जाचे योगानें शोभायेत्ये असें जें अलंकार, लेंकरें, बाग, इ० त्यास स०; ३, पदार्थ निष्ठजे स्थूल, सूक्ष्म, महत्, लघुत्व, कृष्णत्व, इ० धर्म तन्मूलक तो पदार्थ दिसण्यांत येत्ये समशी त्या पदार्थाचे रूपाचा जो भेदक धर्म भासतो ती; ३, याची संपत्ति जाताच याजवर दरिद्र्याची शोभा दिसू लागली; हा धर्म, रूप, आणि शब्द, या दोहों विषयांवर भासतो; कोणेकाची शोभा करणें, इ० स्थलीं शोभा शब्दाचा विपरीत लक्षणें फजीती असा अर्थ.

शोभायमान, ३लि० शोभमानाचा अपभ्रंश.

शोभित, ३लि० शोभविला जो तो.

शोभिवंत, ३लि० शोभायुक्त.

शोष, पु० संतप्त झालेले स्थलादि, किं० भस्माचा गोळा, इ० जो अति शुष्क पदार्थ त्याचे आंगां सद्रव पदार्थाचा संयोग होताच तो पदार्थ आकर्षून घ्यावा असा जो शक्ति विशेष असतो तो; २, तृषा विकाराचा जो अतिशय तो; ३, शोषणानें उदकादिद्रवां शोषले गेले, पणा ह्मणून जो संस्कार होतो तो.

शोषक, ३लि० जलादिकातें शोषून घेणारा जो तो.

शोषण, न० शोषण्याचा जो व्यापार तें.

शोषणें,

शोषणे, तम स्थलादिकाने स्वनिष्ठजी शोषणशक्ति तीणे करून स्वसंबद्धजलादि सद्वपदार्थ आकर्षून घेणे; २, तृष्णाकांत जो त्याणे जलादि धोटणे; ३, आंतील द्रवांशाचे शोषण झाल्यामुळे पृथ्वी, शरीर, इ० कानी केवळ बुद्ध होणे; ४, ला० कोणेक अधिकरणांतील द्रव्यादि पदार्थ कोणेकाने आकर्षणे, पक्षी त्या अधिकरणास कर्मता.

शोषित, ३लि० शोषिला तो.

शोक, पु० कोणेक विषयाचा कोणा एकास असतो जो इष्ट तो.

शोकी, ३लि० जा जा विषयीं जास शोक आहे तो त्या त्या विषयीं; २, गाणे, नृत्य, थट्टा, मस्करी, अनेक प्रकारचा फीडा, इ० जे चित्तविनोदक विषय त्यांजवर विशेष प्रीति जावी तो.

शोच, न० शरीर, वस्त्र, गृह, अंतःकरण, इ० संबंधी जे ते ते मळ, किं० विटाळ, काम, क्रोध, पाप, इ० दोष त्यांचा प्रक्षालन, संमार्जन, ईश्वरस्मरण, प्रायश्चित्त, इ० यथायोग्य उपायांनी निरास होऊन त्यांची होत्ये जी शुद्धिते, वासशोच, आभ्यंतर शोच, इ० स०; २, न० पु० पुरीषोत्सर्गस स०.

शोचकूप, पु० शेतखाना.

शोचविधि, पु० शरीर शुद्ध्यर्थ पुरीषोत्सर्ग करून गुद, आणि हस्तपाद, यांचे प्रक्षालन करावे गंडूबटाकावे आचमन करावे इतके जे अनुष्ठान तो.

शोच्य, न० शूरपणा.

श्मशान, न० मसण.

श्मशानवैराग्य, न० मढें श्मशानांत घेऊन गेलेले जे मनुष्य त्यांस त्यामेलेल्याची अवस्था पाहून

न

न आपण मरून अशीच अवस्था होणार तस्याचा प्रपंचांत कांहीं नाहीं असें मनांत येऊन पुढा माघारे फिरत तो पर्यंत वैराग्य होते ते तद्वा कांहीं कारणांमुळे कोणेक गोष्टीविषयीं जें क्षणमात्र वैराग्य होते त्यास स०.

श्मशानसाधन, न० श्मशानांत बसून वेतालादि उग्रदेवता व श्मशानाविषयीं जें अनुष्ठान करित असतात ते.

श्मश्रु, न० सं० दाढी, मिडी, एतद् रूप तोडावरचे जे केस ते; २, स्त्री० हजामत.

श्याम, ३लि० सजल मेघा सारखा जो वर्ण तो, आणि तद्विशिष्ट शरीरादि तो.

श्यामकर्ण, पु० अश्वमेधाचे उपयोगीं श्यामवर्ण कर्णाचा शास्त्रोक्त लक्षणावित्त घोडा असतो तो.

श्यामकल्याण, पु० कल्याण रागांत एक भेद आहे.

श्यामदाबल, पु० यमाचे दारीं एक श्याम एक दाबल असे दोन कुतरे आहेत ते; २, स्वभावाने दुष्ट असून जाणे, येणे, बोलणे, करणे, इ० सर्व कर्माविषयीं प्रा० सहवर्तमान प्रवृत्त असावे असे जे कोणी दोषेजण सोबती त्यांस स०.

श्यामाक, पु० सं० सोंबासणून एक धान्य आहे.

श्याल, पु० सं० आपले बायकोचा जो भाऊ तो आपला.

श्यालक, पु० श्याल; २, बहिणीचे दादल्यास स०.

श्येन, पु० सं० ससाणा सणून पक्षी आहे तो.

श्रद्धा, स्त्री० गुरु, शास्त्र, किं० इतर वैयादिक कोणी कोणेक गोष्टीविषयीं जें जसें सांगतात त्यांत अर्थवाद, अतिवायोक्ति, प्रतारण, इ० कांहीं नाहीं ते सांगतात तसेच तेच खरे हे सांगतात असें वर्तल्यानं

तल्यानें फळ होईलच असा जो त्या गुर्वादिकां व-
र किं० त्यांचे वचनावर भाव असतो ती; २, अपा-
नद्वारा जो वायूचा उत्सर्ग होतो त्यास झ०.

अडाजाऊ, न० जा कोणेक अर्थाविषयीं अडा धर-
ली असले त्या अर्थाविषयीं प्रत्यक्ष अनेक जरीं
बाधदिसत असले तथापि त्याचा विचार न करि-
तां तेंच खरें वाटत असावें असें जें भलतेथेच अ-
डा धरल्यामुळे अज्ञान आलें असतें तें.

अडालु, ३लि० अडाविशिष्ट जो तो.

अम, पु० आयास; मान, हानि, इ० इष्टवियोग, इ० कां-
हीं अनिष्ट, झाल्यामुळे अंतःकरणास होतें जें दुः-
ख तो.

अमणें, कांहीं कष्टकेल्यामुळे जो शरीरीं अम झणू-
न संस्कार होतो तद्दिशिष्ट कोणेकानें होणें.

अमी, ३लि० अमहितीयार्थानें विशिष्ट झाला जो
तो.

अय, न० अयेचा अपभ्रंश, परंतु प्रथमार्था वां-
चून प्र०.

अवण, न० शब्दरूप विषयाचें इंद्रियानें जें ग्रह-
ण तें; २, न० पु० जा इंद्रियानें शब्दाचें प्रत्यक्ष
होतें तें इंद्रिय; ३, वेवीसावें नक्षत्र तें तो.

अवणद्वादशी, स्त्री० अवण नक्षत्रानें युक्त जी
भाद्रपदाची किं० फाल्गुनाची शुक्लद्वादशी ती.

आंत, ३लि० अमला जो तो.

आड, न० मृतपितरांचे उद्देशानें पुत्रादिकांनीं
करायाचीं ब्राह्मण भोजन पिंडदान एतत्प्रधा-
न कर्म आहे तीं प्र०; आड भोजन, आड ति-
थि, आड दिवस, आड भोजी, आड संकल्प, इ०

स०.

स०.

आप, पु० शाप शब्दाचा अपभ्रंश.

आपणें, शापणें.

आमक, ३लि० विद्यादि कोणेक अर्थ संपादन कर-
ण्याविषयीं विशेष अम करण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.

आवक, पु० जें नाम ध्यें एक मत भेद आहे, त्यामता-
नें वर्तणारा जो गुजराथी, मारवाडी, इ० तो.

आवड, स्त्री० रा० एक झाड आहे, न० त्याचें पान.

आवण, पु० चैत्रादि द्वादश मासांतील जो पंचम-
मास तो.

आवणकाँकडी, स्त्री० रा० आवणमासीं झाडेडी
जी कांकडी जी त्यासमयीं अपूर्व झणून देव,
ब्राह्मण, यांस अपूर्ण आपण खातात ती.

आवणपांटी, स्त्री० विवाहोत्तर प्रथम येतो जो आ-
वणमास त्यामध्ये नवत्याकडून, नवरीकडे फी-
डा सामयी भरून पांटी समारंभ पूर्वक पाठवि-
तात ती, आणि तो समारंभ जो तो ही.

आवणा, ३लि० आवणमास संबंधी जो नामवा-
रादि वार, किं० प्रतिपदादितिथि तो.

आवणी, ३लि० आवणा; २, स्त्री० वेदाधिकारी जे
ब्राह्मणादि त्याणी प्रतिवर्षी आवणमासीं करा-
याचें एक कर्म आहे.

आव्य, ३लि० अवण करायास योग्य जें कोणेका-
चें चांगलें भाषण, गाणें, इ० तो.

आी, स्त्री० लक्ष्मी; २, देवता तीर्थ, गुरु, पुण्यक्षेत्र,
इ० कांचे नामाचा लेखादिकांचा ठायीं निर्देश क-
रायाचा असतां एतच्छब्द पूर्वक करितात; ३०

आी

श्रीगुरु, श्रीवाणशीस गेले; १, हत्तीचे मस्तकावर शोभार्थ घालायानें वस्त्र केले असतें ती.

श्रीकार, पु० कागदावर लेखनाचे प्रारंभीवरचे आंगी लहानगी ओळ काढून मंगलार्थ श्री असें जें अक्षर काढितात तो; २, शिं० देणें, घेणें, इ० व्यवहार करण्यास योग्य पतीचा जो मनुष्य तो.

श्रीखंड, न० दह्यामध्ये केडार, शर्करादि पदार्थ घालून मिष्ट एक भक्ष्यपदार्थ करितात तें; २, चंदन.

श्रीफळ, न० प्रसाद रूपें करून कोणेकास देणें, इ० प्रसंगीं नारळास ह्म०.

श्रीमंत, पु० पालखी हत्ती अशानीं युक्त जी मोठी संपत्ति ती आहे जास असा जो राजा, किं० प्रधान, सेनापति, इ० तो; २, साधारण संपत्तिमान जे सावकार, इ० त्यासही ह्म०.

श्रीमंतपूजन, न० शेंबती पूजन.

श्रीमंती, स्त्री० श्रीमंतपणा; २, शिं० श्रीमंत लोक संबंधी भाषण, वेष, डोल, इ० तो.

श्रीमान्, शिं० लक्ष्मीमान्, श्री शब्दासारखा गौरवानें देवतादिकांचे नावा मागे याचा योग करितात; उ० श्रीमन्नारायण, श्रीमच्छंकराचार्य, श्रीमद्भागवत, इ०.

श्रीमुख, न० तोंडावर मारणें, तोंडरंगविणें, इ० लखायानें असतां मुखसत्त्व ह्म०; उ० फारसाबोलासतर श्रीमुखांत मारीत.

श्रीमुद्रा, स्त्री० वैष्णवांचा गोपीचंदन लावायाचा जा अनेक मुद्रा असतात त्यांतली एक मुद्रा आहे.

श्रीवर्धनी, शिं० श्रीवर्धन लणून गांव आहे तसंबंधी जी सुपारी, रोंठा, इ० तो.

श्री

श्रीवैष्णव, पु० वैष्णवांत एक भेद आहे.

श्रुत, शिं० आइकलाजो तो.

श्रुति, स्त्री० कर्णरूप जें इंद्रियती; २, वेद.

श्रुति, स्त्री० श्रवण परंतु इंद्रियावर विशेषें करून प्रसिद्धि; २, वेद आणि तद्रत जीं प्रमाण भूतवचनें तीं प्र०.

श्रूयमाण, शिं० ऐकायाला येतो आहे जो शब्दादि तो.

श्रेढी, स्त्री० गणिताची एक जाति आहे.

श्रेय, न० आरोग्य, धनलाभ, आयुर्वृद्धि, वंशवृद्धि, इ० रूप जें कांहीं एक बरे तें; २, कांहीं एक सत्कर्मापासून अपूर्व रूपें करून उत्पन्न होणें जें पुण्य फल तें, श्रेयोर्थी, श्रेयस्काम, इ० स०, अकर्मापासून होतें जें पापरूप फल त्याजवर विपरीत लक्षणें. तसेंच सत्कर्म दुष्कर्मात्मक नव्हे असें जें व्यावहारिक जाणें, घेणें, इ० कांहीं कर्म तज्जन्य जें संतोष श्रमादि फल त्याजवरही व्यवहार होतो; उ० दोन तोळे सोन्याकरितां ब्राह्मणाचें लग्न मोडतें आहे एवढें जर तुम्ही श्रेय घ्याल तर पहा ह्म० तितकें सोने देऊन लग्न के त्याचें पुण्य घ्या असा अर्थ; त्याला रोजगार लागत होता पण या गृहस्थानें तेवढें श्रेय घेतलें त्याचा रोजगार दासबला; घाटी चढल्यानें ओशें घेऊन चालल्याचें श्रेय येतें.

श्रेयस्कर, शिं० कल्याण कारक जें कांहीं एक कर्मादि तो.

श्रेयस्संपादन, न० दुसऱ्या कडून आपण करविणें किं० त्याणेंच आपण होऊन केलें असतें जें जप होमादि

होमादि पुण्यकर्म तज्जन्य सुकृताचें त्या कर्त्या-
स दक्षिणात्वे करून द्रव्यादि देऊन आपण क-
रितात जें ग्रहण तें; २, उपकार, अपकारादि को-
णेकानें केव्यामुळे तज्जन्य सुकृत दुष्कृतरूप
फलाचें केलें जातें जें ग्रहण तें.

श्रेयस्संपाद्य, न० श्रेयस्संपादनाचा अपभ्रंश.

श्रेष्ठ, ३ लि० कोणेकापेक्षां विवक्षित गुणानें जो
उत्तम तो.

श्रेष्ठ्य, न० सं० श्रेष्ठत्व.

श्रोता, पु० पुराणीक, हरिदास, इ० जो वक्ता त्याचे
मुखापासून पुराणार्थ, हरिगुण कीर्तन, इ० कां-
तें आईकणारा जो तो, श्रोतृ प्रवृत्ति, श्रोतृ रुचि,
इ० सं०.

श्रोत्र, न० श्रवणरूप जें इंद्रिय तें.

श्रोत्रिय, पु० वेदवेत्ता जो ब्राह्मण तो.

श्रोत, ३ लि० वेद संबंधी जो विधि, कर्म, वाक्य, इ०
काहीं तो; २, न० वेद प्रोक्त जें अग्निहोत्र सा-
ध्ययज्ञादिकर्म तदनुष्ठानाचें जें शास्त्र तें.

श्रोती, पु० श्रोत शास्त्र जाणता जो तो.

श्लाघनीय, ३ लि० श्लाघ्य.

श्लाघा, स्त्री० कोणेकाचे बढाईची कोणेक क-
रितो जी प्रशंसा; आत्मश्लाघा, गुणश्लाघा,
इ० सं०.

श्लाघ्य, ३ लि० उत्तमत्वे करून वर्णोपास योग्य
जो पुरुष, किं० त्याचें कर्म, इ० तो.

श्लिष्ट, ३ लि० श्लेष विशिष्ट जो शब्द, भाषण,
इ० तो.

श्लेष, पु० अर्थाची बोधक जी पद, वाक्य, किं०

समुदाय,

समुदाय, एतद्रूप एकव्यक्ति तीचा ठायीं अने-
क अर्थीनीं एकमेकास धरून असावे असा त्यां-
चा झालेला असतो जो संगम, जेणे करून त्या
पदादिकांचा वाचकत्वादिरूपें करून त्या अने-
क अर्थीवर अन्वय होत असतो तो; २, तादृश
अनेकार्थक पदवाक्यादिकांचा प्रयोगें करून
भाषण, काव्य, इ० कांस होतो जो अलंकार तो.

श्लेषार्थ, पु० वाक्यादिकां पासून सरळ रीतीनें जो
अर्थ दिसत असतो त्याकून दुसरा, श्लेषमहि-
म्यानें, होत असतो जो अर्थ तो.

श्लेषा, पु० श्लेषादिविकारानें कंठ, मस्तक, इ० कां-
चा ठायीं होतो जो कफ, तो.

श्लेषातक, पु० सं० भोंकर स्पर्शून एक वृक्ष आ-
हे.

श्लोक, पु० अनुष्टुबादि छंदांनीं बड्जी अनेक
शब्दांची रचना तो.

श्लोकव्युत्पत्ति, स्त्री० कवीनी केलेले श्लोक
छावण्याचे उपयोगी काव्याभ्यासें करून होते
जी व्युत्पत्ति ती.

श्वपच, पु० चांडाल.

श्वपाक, पु० चांडाल.

श्वशुर, पु० दादत्याचा किं० बायकोचा जो पि-
ता तो, श्वशुरगृह, श्वशुरकुल, इ० सं०.

श्वश्रू, स्त्री० सं० श्वशुराची जी बायको ती.

श्वसन, पु० सं० वायु; २, न० शरीरांतून बाहेर
जावें आतयावें असा जो प्राण वायूचा निरं-
तर व्यापार होत असतो तें.

श्वा, पु० सं० कुत्रा.

श्वान,

श्वान, पु० न० कुत्रा.

श्वाननिद्रा, स्त्री० कुत्र्याचे निद्रे सारिखी ईषत्.
स्पर्श किं० शब्द झाल्याने तत्काळ नष्ट व्हावी अ-
शी जी कोणू काची निद्रा असत्ये ती स ह्.

श्वापद, न० प्रा० व्याघ्रादिक जे आरण्यक पशु ने
प०.

श्वस, पु० नाकानें किं० तोंडानें आंत बाहेर येत
जात असतो जा प्राण वायु तो; २, कफादि रो-
गानें किं० अति आयास झाल्यामुळे प्रमाणापे-
क्षा अधिक मति व्हावी असा क्षुब्ध होतो तोच
प्राणवायु तो.

श्वसकुठार, पु० एकरसायन आहे.

श्वसोत्क्रास, पु० आंतयावें बाहेर जावें अशी
जा प्राणवायुची वृत्ति चालली असत्ये तो.

श्वसोश्वास, पु० श्वसोत्क्रासाचा अपभ्रंश.

श्वेत, ३ लि० पांढरा; श्वेत आहे अंबर जाचें तो
श्वेतांबर, श्वेतमुख, ३० स०, ३ पु० सेतु शब्दाचा
अपभ्रंश.

श्वेतकुष्ठ, न० पांढरें जें कोड तें.

षट्, ३ लि० सं० सहा; सहा आहेत कोण जास तो
षट्कोण, षडस्त्र, षट्प्रकार, ३० सहानी जो गु-
णित, तो षट्गुणित, ३० स०.

षट्क, न० सहांचा जो समुदाय तें.

षट्कर्णी, अ० कोणेक गोष्ट बोलणारा आणि
जा पाशीं सांगत असतो तो ऐकणारा असे जे
दोघे त्याहून अविवक्षित जो तिसरा त्याचे कानी
ती गोष्ट, जाणें, होणें, पडणें, करणें, ३० कांचें
वि०; ३० ही गोष्ट मनांत चढे वा षट्कर्णी होऊं
देऊं नका.

षट्कर्मे, न० यजन, याजन, अध्ययन, अध्या-
पन, दान, प्रतिग्रह, हीं ब्राह्मणास मात्र विदि-
त जीं सहा कर्मे तीं; षट्कर्माधिकार, षट्कर्मा-
धिकारी, ३० स०.

षट्कर्मी, ३ लि० षट्कर्माविषयी अधिकार आ-
हे जास असा जो ब्राह्मण तो.

षट्पद, पु० भ्रमर; २, ३ लि० सहा आहेत पाय
जास असा जो शालभ, ३, ३० शुद्ध प्राणी तो.

षट्शास्त्री, पु० सहा शास्त्रें जाणे सटलीं आहे-
त तो.

षट्शास्त्रें, न० कणादकृत आणि मौतमकृत अ-
से दोन न्याय, पूर्व मीमांसा, उत्तर मीमांसा हीं,
दोन, सांख्य आणि योग अशीं मिळून सहा
जीं शास्त्रें तीं.

षड्, पु० शंड.

षडंगुल, ३ लि० सहावी अंगुली जाचे हातास,
किं० पायांस, आहे असा जो तो.

षड्शास्त्री, पु० षट्शास्त्री शब्दाचा अपभ्रंश
षड्गु

षड्गुणैश्वर्यसंपन्न, पु० ईश्वर.

षड्ज, पु० सप्तस्वरांतील केवळ नीच जो स्वर तो.

षड्मस, पु० मधुर, आंबट, खारट, तिखट, तुरट, आणि, कडु, असे सहा जे रस ते; २, ३ लि० भोज्य जे पकान्नादि पदार्थ त्यांस स्फुटि प्रसंगीं हे वि-
शेषण देतात.

षड्विषु, पु० काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, आणि मत्सर, हे जे जीवांचे अहित करणारे अंतःक-
रणांचे सहा विकार ते.

षंढ, पु० शंड.

षण्मास, पु० सहामहिने.

षष्टि, ३ लि० सं० साठ ६०.

षष्टिका, स्त्री० पेरल्या पासून साठ दिवसांनीं पि-
कतें असें एक भात आहे.

षष्ठ, ३ लि० षट् संख्येचा जो पुरक तो.

षष्ठी, स्त्री० सहावी जी तिर्था ती; २, एक देव-
ता आहे.

षष्ठीपूजन, न० स्त्रिया प्रसूत झाल्या पासून सहावे
दिवशीं जें षष्ठीदेवी, इ० देवीचें पूजन करितात तें.

षंढ, षोडश, ३ लि० सोळा १६.

स, अ० हा शब्द जाचे मार्गे लागतो तेणें करून सहित इतर कोणी असा विशिष्टाचा विशेषण रूप अर्थ होतो; उ०, पुत्रानें जो सहित तो सपुत्र, सकुटुंब, सकंप, सकाम, सदय, सदोष, इ० स०.

सइलावणें, सैलावणें.

सई, स्त्री० आठवण; २, गणिज्य, पंचाईत इ० व्यवहारी हा व्यवहार मला मानला अशा अर्थाचा शापक जो सई असा शब्द उच्चारितात किं० तत्तद्व्यवहार संबंधी पत्रावर लिहितात ती; कोणेक माल सईकरणें किं० हणणें ह्य० हामाल अमुक प्रकारें मला पतकरला असें त्या मालधन्यास वचन देऊन तो माल पतकरणें; किल्ला, राज्य, इ० सईकरणें ह्य० जिंकून हस्तगतकरणें, बंदर, गांव, इ० सईकरणें ह्य० गतिद्वारा आक्रांतकरणें; ३, रा० धान्यादि कोणेक पदार्थाविषयीं इतका व्यय झाला असतां निःशेष व्हावा अशी जी अटकळ असत्ये तदुत्तरूप व्यय झाला असतां ही तो निःशेषन होनां फार उरत्ये अशी जी त्या पदार्थास वाट येत्ये ती; ४, प्रेमानें मुलां करून आपले कपाळाशीं त्याचा कपाळाचा प्रहार करवितात ती; ५, यं० सखी; उ०, सईसई गोविंद येतो मजवर गुलाल टाकीतो; ६, अ० व्यापारात्मक जो कोणेक अर्थ त्यामध्ये जाकिता एक पूर्वाशा विषयां निश्चितत्व आणि अग्नि मांशा विषयां संदिग्धता

ता अशा भेदानें त्या निश्चितांशाचें सुचकरण विवक्षित असतां याचा प्र०; उ०, तूं आघां मागतर सई मगतो देओ कीं न देओ.

सईल, ३ लि० सैल.

सईसुमार, पु० करावें कोणतें, न करावें कोणतें, आपल्या सपंचेल किती, आपण खावें किती, कोण त्या वेळेस किती कसें बोलावें, इ० राखावयाचा जो सुमार तदादि तो.

सईळ, १ लि० रा० ईषन्मात्र मचूळ तो.

सक, पु० षट्क परंतु याचा प्र० फांशावरची किं० पाट्यांत जी सा ही संख्या येत्ये तेथें होतो; उ०, सकरेजा, दहासकसाठ.

सकट, अ० सहवर्तमान स्थित जे अनेक पदार्थ त्यांतून चांगला, वाईट, अधिक, उणा, इ० विवक्षित भेदक गुणानी निवड करून विवक्षित संस्कारार्थ किती एक घ्यावे आणि किती एक वगळावे असा जो व्यवस्थाप्रकार त्यातें न धरितां; ह्य० सकट घोडे बारा टक्के; २, सहवर्तमान स्थित जो कोणेक अर्थ त्यातें न वर्जितां; उ०, जोड्यासकट मां त येडुंन को.

संकट, न० आत्म्याची स्वातंत्र्यामुळे मोकळेपणें जी वृत्ति चालली असते तीचा संकोच होऊन कसें करूं, काय करूं, अशी जाचे योगानें विवचना प्राप्त होत्ये असं जें कांहीं एक प्रतिकूल उपस्थित होतें तें.

सकटसंक्रांत, स्त्री० अशराधी, निरशराधी, इ० विचार न करितां सर्वांस सारखा संस्कार

स्कार ह्याचयाजोगा कोणी धरितो जो दंडादि
करण्याच्या प्रकार ती, बसणें १०. कांचे यो
गां प्र०; ३०. अन्याय केला असेल त्यासचमा
ग सर्वावर सकटसंक्रांत बसवून का.

सकटाखालीं, सकटांत, सकटामध्ये. अ०
सकटद्यावें, सकटध्यावें, सकटखावें, १०. दे
णें. घेणे, १०. कांचाप्रकार त्याप्रकारातें आ
श्रमून; ३०. याचलुगड्याची वेगळी किंमत
केली नाही दहालुगडीं शंभररुपयांस घेत
लीं त्यासकटांस हें आलें आहे.

सकडा, कीं० पु० फळादि सहा पदार्थांच्या जोस
मुदाय तो, क्रयविक्रयादि व्यवहारीं गणन-
प्रसंगां प्र०.

सकणें, शकणें.

संकर, पु० भिन्न, भिन्न, जातींचे जे अनेक पदा
र्थ त्यांच्या जो परस्पर भिन्नाभाव तो; २, तेणें
करून ते अवघे मिळून निराळेंच होतें जें जा
त्यंतर तो, वर्णसंकर, जातिसंकर, १०. स०.
संकरजाति, स्त्री० ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शू
द्र, या चार जातींहून वेगळ्या जा अनुलोम
विलोम जाति त्या प्र०.

संकरा, पु० शंकरा.

सकराई, स्त्री० हुंडीसकारण्याबद्दल जें देयप
उतें ती.

सकरेजा, पु० सरपरेजा.

सकर्मक, १०. यत्संबंधी व्यापार आणि फ
ल यांचे आश्रय भिन्नभिन्न असतात अ-
सा जो धातु किं० तज्जन्यक्रियापद १०. तो.

सकल,

सकल, १०. किती एक विभागांचे न्यूनतेमुळे
खंडरूप नव्हे असा परिपूर्ण रूपें करून स्थि
त जो कोणेक व्यक्तिरूप अर्थ तो; २, सर्व;
३, न० सरखल.

संकलन, न० सं० अनेक अंकादिकांचें जें ए-
कत्रमेलन तें.

सकलात, सकलाद, स्त्री० सरखलाद.

सकलाती, सकलादी, १०. सरखलादी.

संकलित, १०. जाचें संकलन केलें तो; २,
विस्ताराच्या संकोच करून थोडक्यांत आण
ला जो ग्रंथ, भाषण, १०. तो.

संकल्प, पु० अमुककरावें, अमुकभक्षावें, अ
मुकस्थलीं जावें, १०. रूपजे अंतःकरणांत
व्यापारात्मक वृत्तिउठतात त्या प्र०; २. कांणे
कगोष्टी विषयां हें करीनच करीन, किं० ना-
हींच करणार १०. रूप अंतःकरणांत धरि
ला असतो जो निश्चय तो; ३, कांहीं बतदा
न० १०. कर्मकर्तव्य असतो प्रारंभां देशका
लादिउच्चारपूर्वक अमुककारणास्तव अ
मुककर्मकरतो असा जो वाक्य प्रयोग तो;
ईश्वरसंकल्प, जीवसंकल्प, मनःसंकल्प,
१०. स०.

संकल्पबद्ध, १०. जें धर्मादिकृत्य करण्या-
विषयां अंतःकरणानें संकल्पकेला अस
तो त्याकर्माचें तदनुसार अनुष्ठान होईतो
पर्यंत बांधलेल्या सारख्या तत्परतंत्र सा-
लेला तो.

संकल्पिणे, ही अमुकगोष्ट अमुकप्रकारें क
रायाची,

संक

संकी

रायाची अमुकास अमुकघावचाचें इ० रूप
कोणेक अर्थसंकल्प विषय करणें .
संकल्पित, १लि० संकल्पिला तो .
सकल्याफणस, पु० कों० कापानवे आणि व
रकाहीनवे असाजो मध्यम प्रतीचा फण-
स तो .
सकसवार, सुकुमार शब्दाचा अपभ्रंश .
संकष्ट, न० पु० संकट .
संकष्टचतुर्थी, स्त्री० प्रतिमास संबंधी जी रु
ण पक्षांची चतुर्थी तिथि ती व्रतोद्देश अस
ता प्र० .
संकष्टी, स्त्री० संकष्टचतुर्थी .
सकस, १लि० कसदारजें धान्य, तूप, वृण,
काष्ठ, इ० पदार्थ तो ; २, सकस .
सकळ, १लि० सकल प्रथ० द्वितीयांश ; २, ग०
अ० नित्यांत कोणेक काम व्हाययाचा जो
काल तो ; प्रवृत्तनाहां झाला तत्पूर्वकालां
सकळवेळीं, अ० रा० कोणेक आयतेवेळेस
उपस्थित झालें असतां तत्प्रीत्यकारादि कांहीं
करावें अशीजरी इच्छा असली तथापि क
रायास समयनाहां असें होतें सणून तेंजो
झालें नाहां तों आधीं ; ३०, तुंचाकरीसोड
णार असलासतर मलासकळवेळीं सां
ग सणजे दुसराकोणी पाहीन, सकळद्वि
तीयांश .
सकळीक, १लि० गं० सकल प्रा० द्वितीयांश
संकळित, १लि० संकलित द्वितीयांश .
सकाम, १लि० धन, पुत्र, स्वर्ग, इ० फलवि
षयक

षयक जाचेमनांत इच्छा आहे तो ; २, तादृश
फलेच्छा धरून करितातजें यज्ञयागादिक
मे तो ; ३, कामविकारानें व्याप्तजो तो .
संकासुर, पु० शंखासुर .
सकार, पु० हुंडीपत्रावर ही हुंडी मला मान्यआ
हे या अर्थाचा बोधक जो हुंडीसई असाले
ख करितात तो .
सकारणें, हुंडी सकार सणून जो लेख तेणें
करून विहितकरणें .
सकारविल्हा, पु० सकारविल्हे .
सकारविल्हे, पु० संकेतानें सोद्यासत्य .
सकाळ, स्त्री० सूर्योदयोत्तर सूर्योदयाजव
ळचा किं० मध्याह्नावधि जो काळ तो ; २, अ०
सकाळी .
सकाळवणी, सकाळवाणी, अ० वेळेवा
री .
सकाळसंध्याकाळ, अ० मध्याह्नाहून पूर्वा
परजे दीनविभाग त्यांचा ठायीं .
सकाळसौंज, अ० सकाळसंध्याकाळ .
सकाळीं, सकाळीं, अ० उदयीक ; २, सका
ळसणून जो काळ त्या काळीं .
सकिरा, पु० पश्यादि माराया करितां बंदू
क भरून आंत घालितात जे प्राणाणाचे
किं० धातूचे बारीक बारीक खडे ते प्र० .
संकीर्ण, १लि० जाचा संकर झाला आहे-
तो ; २, मनुष्य वृक्षादि अनेक पदार्थांनी
व्यापून गेलाजो रूढादि तो ; ३, कों० आ
तां जाईल असें वाटायजोगा केवळ क्षी
ण

णदशापन्न झालेला जो दिवा, प्राण, किं.
तद्विशिष्ट देही इ० तो.

संकीर्तन, न० ईश्वरादिकांचे नामादिकांचे
मुख्यानें जें उच्चारण तें, नामसंकीर्तन, न
गवत्संकीर्तन, इ० स०.

संकुचित, १लि० संकोच पावलेला जो तो.

सकुटुंब, १लि० कुटुंबसहवर्तमान जो तो.

सकुडी, अ० कुडीसहवर्तमान, स्वर्गादिपरलो
कास जाणें इ० वर्णन प्रसंगां प्र०.

सकुमार, १लि० सुकुमारशब्दाचा अपभ्रंश

संकुल, १लि० संकीर्ण द्वितीयाय०.

सकृत्, अ० सं० एकवार.

सकृद्वाही, १लि० एकवार पाहिलेलें किं० आइ
कलेलें जाला धरतें असा जो बुद्धिमान तो.

सकृद्दर्शनी, अ० नुकतें दर्शन मात्र होतें आ
हे तों इतक्यांत; रागेंभरणें, मारणें, इ० वि०
; २, कोणेक गोष्टीचा मुळारंभींच; उ०,
परीक्षाद्याबयास बसला तों सकृद्दर्शनींच
चुकी लागली.

संकेत, पु० कांहीं एक होण्यास कर्ता, कर्म, सा
धन, देश, काल, क्रिया, फल, इ० जें जें पो
ग्यतानुरूप लागत असतें तत्तद्रूपें करून -
कोणातरी पाहिजे अशा प्रकारें परस्पर सा
कांक्षितारूप संबंध असतो त्यांतून कोणे-
क विशेषार्थाळा धरून घालाहें अमुकच
निमित्त, अमुकच साधन, अमुकच कर्ता,
अमुकच देश, अमुकच काल, अमुकच ना
व, अमुकच अर्थ, इ० प्रकारें विशेषरूपें
करून

करून ईश्वराचें किं० कोणी आधुनिकानी के
लाजी योजना तिणें करून एक झाला अ-
सतो जो नियमतो; २, कोणेक अर्थ मुख्यानें
स्पष्ट न बोलतां दुसऱ्यास समजावा ह्मणून
हस्त, नेत्र, मुख, इ० व्यापाराचें करिता
तजी खूण तो; ३, संकेतस्थान.

संकेतस्थान, न० नायक नायिका याणीसं
भोगार्थ एकमेकाजवळ संकेतित जें स्था
न तें.

संकेतित, १लि० संकेत विषय केलेला जो देश
काल, इ० कोणेक अर्थ तो.

सकेरा, पु० सकिरा.

सकेशा, स्त्री० जो कीचे केंस न काढितां तशी
च राहिलेली जी विधवा स्त्री ना.

संकोच, पु० कोणेक अर्थाचा आकुंचितपणें
जी स्थिति ती, स्थूलसंकोच, पात्रसंकोच,
इ० स०; २, प्रवृत्तीविषयीं प्रफुल्लितपणें
स्थित जें अंतःकरण त्याच्या लज्जा भांड.
इ० केंकरून होतो जो आकुंचितपणा तो

संकोचणे, संकुचित होणें.

संकोचित, १लि० संकुचित.

सकोटण, सकोटन, न० को० कांहीं एक
पदार्थ तोडत्ये समुद्यां आश्रयार्थ रगळीं ध
रितात जें लांकूड तें.

सकृत्स, १लि० को० बळकट जें शरीर, लां
कूड, इ० तो

सक्त, १लि० सं० कोणेक कर्मादिकाचा ग-
द्यां लागल्यामुळे त्याशीं गुंतून राहिले
ला

ला जो तो ; ३०, एकाकामाकडे सक्त असलें
ह्मणजे दुसरें काम नीट घडत नाही ; २, सख
त .

सकु, पु० सं० यवसणून जें धान्य तो .

संक्रम, पु० सं० संक्रांति .

संक्रमण, न० सं० भान्वादिग्रहांचें जें राश्यंत
रांगमन तें, परंतु लोकांत सूर्याविषयां प्रमि
दि ; २, देशादिकांचें जें आक्रमण तें .

संक्रांत, स्त्री० संक्रांतिशब्दाचा अपभ्रंश ; ०,
३लि० जाणें संक्रमण केलें तो आणि जा
चें संक्रमण केलें तो .

संक्रांति, स्त्री० सूर्यादिकांचा अधिष्ठित रा-
शाचा अतिक्रमकरून राश्यंतरीं जो प्रवे-
श नी, कोणकावर संक्रांति वसणें त्या अनु-
वृत्ति अभाव इ० कारणांमुळे त्या त्या पदा-
र्थाची क्षीणता होणें .

सख, पु० सक ; २, सं० जाचा जो सखा तो त
सख ; इंद्राचा सखा तो इंद्रसख, मरुत्स-
ख, इ० सं० प्र० .

संखजिरें, न० संखजिरे .

सखरेजा, पु० दुफांशी ग्वांता एक फांशा
वर डाव आहे .

सखल, ३लि० उंचाह्मणून जें प्रमाण तें न्यू
न आहे जाचें असा जो शरीर, गृह, विहीर .
खल इ० पदार्थ तो ; २, न० रा० भोंवताला
उंचवटा असून मध्यें निम्न जें खल तें .

सखलवट, ३लि० कां० ईषतू जो सखल तो
२, न० रा० शरीर, भूमि, काष्ठ, इ० कां व
री

रील जो निष्पत्ति भाग तें .

सखलात, सखलाद, स्त्री० एकडंचें ऊ
र्णावस्थ आहे .

सखलाती, सखलादी, ३लि० सखलादीचा
जो आंगरखा, दोपी, बंडी, इ० पदार्थ तो
सखल्याफणस, पु० कां० सकल्याफणस .

सखा, पु० जापरस्तरांचा स्नेह आहे ते एका
मेकाचे ; २, ३लि० सखखा .

सखार, ३लि० रा० सामान्य प्रमाणापेक्षां क्षा
रांश यत्किंचित् जामध्यें अधिक असा जो -
भाजी इ० पदार्थ तो .

सखासोडरा, सखासोयरा, पु० मित्रत्व,
यौनसंबंध इ० योगानें जो संबंधी तो .

सखी, स्त्री० मैत्रीण ; २, कांही एक विचक-
ट अर्थ वर्णून शिमगा इ० प्रसंगां ह्मणा
याकरितां रचिला असतो जो प्राकृत श्लो
क ती .

सखोल, ३लि० दूरवर विचार जामध्यें आहे
एकाएका उतावळा आवयाच्या नाही असा
गंभीर जो मनुष्य किं० त्याचा बुद्धि किं० गृ
ह जाचा अभिप्राय अशी कल्पना, भाषण
इ० तो .

सख्खा, ३लि० बहीण, भाऊ, चुलता, मा-
मा, सासू, सासरा, इ० जे आपले संबंधी
तत्समान स्थातिक जे त्यांजवर ही बही-
ण इ० व्यपदेश होतो तद्व्यावृत्त्यर्थ बही
ण इ० शब्दांस हें विशेषण लागतें .

सखूत, ३लि० पगकाढेचा, तगादारद,
बदला,

बदली, मेहनत, इ० किती एकांचें विशेष-
ण ; २, गेजिफांचे खेळांत अवश्य याचया
ची जी मिरी किं० तबानी इ० तलफ तिचें वि०
सरख्य, न० मैथी.

सरख्या, स्त्री० एकप्रमाण आहे जाचे योगा
नें अर्थव्यक्तींची इयत्ता समजली जात्ये ; २,
एकव्यादि जे तीचे अशांतर मेद ते प्र०.

सरख्याक, १ लिं० जी सरख्या जास आहे तो त
सरख्याक, शतसरख्यांक, सहस्र सरख्या
क, इ० स०.

सरख्यात, १ लिं० एक दोन अशा प्रकारें मो
जला गेला जो तो.

सरख्येय, १ लिं० संख्येच्या अव्यय जाजवर
होतो तो ; २, गणनीय.

संग, पु० गत्यादि स्थितांचा ठायीं सहवर्तमा
न असावें असाजो कोणेकास कोणेका-
च्या संबंध असतो ; साधुसंग, अंगसंग,
सत्संग, खलसंग, इ० स० ; २, मैथुनसंबं
ध.

संगजिरें, न० शंखजिरें.

संगट, अ० सकट.

संगडी, स्त्री० दे० शेंगडी.

संगणमत, न० संगनमत.

संगणमती, पु० संगनमती.

संगत, १ लिं० संगतिदितीयार्थानें विशिष्टजो
ग्रंथ भाषणादि कोणेक अर्थ तो ; २, स्त्री०
संनतिशब्दाच्या अपभ्रंश ; १, कियेचा ठा
यीं अभिन होणारा जो त्याचे अंगां जें एका

कित

कित असतें त्याचा परिहार जाचे योगा-
नें होतो असें जें त्यास दुसऱ्या कोणेकाशी
सहितवनी आणि जाशीं सहितत्व अस-
तें असाजो कोणी दुसरा तो.

संगतवार, १ लिं० संगत प्रथमार्थी.

संगतसोबत, स्त्री० सोबतसंगत.

संगति, स्त्री० संग ; २, पद, वाक्य, पदा-
र्थ, वाक्यार्थ, इ० कोणेक अर्थानें अभिन
होण्याविषयीं आकांक्षित असतें जें अर्थी
तर तें यद्दुपेंकरून आकांक्षित असतें तद्दु
पेंकरूनच मिळालें असतां त्यांचा परस्पर
यथायोग्य होतो जो संबंध ती ; ३, संगत
वृत्तीयार्थी.

सगतिक, १ लिं० अगतिकाच्या प्रतिपक्षी.

संगतिदोष, पु० कोणेकाचे संगतीनें त्याचा
कोणेकास लागतो जो दुर्व्यसनादि दुर्गुण
तो.

संगती, पु० सोबती.

संगतीं, अ० एकाकी नुसता अशारूपेंकरून
नकियेचा ठायीं जो अभिनपणा होत अ
सतो तो न व्हावयास कारणी भूतजें को
णेकाचें सहितत्व त्यातें आश्रयून; ये, बोल,
इ० कांचें वि० ; २, एककालीं जा, ये, इ० कां
चें वि० ; स्त्रीपुरुषादिकानीं संगतीं जेवणें
स० एकपात्रीं भोजनकरणें, कोणेक स्त्री
ने कोणेक पुरुषासंगतीं जाणें किं० पुरुषा
नें कोणेक स्त्रीसंगतीं जाणें स० मैथुनार्थ
संगत होणें.

संगतीसोबती,

संग

संगतीसोबती, पु० सोबती संगती.

संगतें, अ० संगतीं.

संगनमत, न० दुसऱ्यास कपटानें बंधून कां
हां एक कार्यसाध्याकरितां तूं असें बोल,
मी असें बोलेन, तूं असें कर, मी असें करी
न, इ० रूप अने कांचा परस्पर केलेला असतो जो संकेत तें.

संगनमती, पु० कोणेक कार्य साधनार्थ जाय
रस्परानी संगनमत केलें आहे ते परस्पर.

संगम, पु० अनेक दिशांकडून येणारे जे नद्या,
वाढा, इ० अनेक त्यांचा एकत्र होतो जो सं
योग ती, आणि एकेच दिशेकडून येणा
रे जे त्यांचा गतीचा शैल्यमांद्यामुळे कवि
तूजो संयोग होतो तो ही.

संगमरवर, पु० पांढऱ्या दगडांत एक जाति
आहे.

संगमरवरी, १ लिं० संगमरवर संबंधी जो
पाषाण, त्याची मूर्ति, इ० पदार्थ तो.

संगर, पुं० सं० युद्ध.

संगर, न० धोतर, पातळ, इ० कांचे काठांस
पुढील रेशमाचे आणि तव्याचे संधीसवि
जातीय रंगाच्या रेशीम इ० कांचा तंतुसमु
दाय घालितात तें.

संगरी, १ लिं० संगरसणून पेंढ आहे, तत्सं
बंधी जें वस्त्रादि तो.

संगर्म, १ लिं० गर्भसहित जो जीव तो.

संगव, पु० पंचधा विभक्त जें दिनमान त्या
चा जो दुसरा भाग तो.

संगवई,

संगा

संगवई, संगवयी, पु० लहानपणा पासून
न एके ठिकाणी सहवर्तमान खेळलेले को
णेक व्यवहारीं वर्तलेले असे जे अनेक ते
परस्पर; २, कोणेका व्यवहारींचे जे सोब
ती ते परस्पर.

संगसंगा, पु० रा० तो करात नाही आणि मी
कां करीन, किं० त्याणें असुक केलें, मग
मीच कां करूंन ये, असा कोणेकानें कोणे
काबरोबर धरिला असतो जो भाव तो.

सगळा, १ लिं० सकल पध्दम द्वितीयाक्ष.

सगळाला, १ लिं० सगळ्या सगळ्या असा
जो तू; उ०, सगळाले अंबे असतील ते
उद्यालावेच अर्धाले असतील ते आज
खर्च कर.

संगा, पु० आप्तविषयी.

संगाती, पु० संगती.

संगातीं, संगतें, अ० संगतीं.

सगासोइरा, सगासोयरा, १ लिं० स
खासोइरा.

संगी, १ लिं० जाच्यासंग जाला निरंतर आ
हे ती त्याच्या; साधुसंगां, गुणसंगा, स्त्री
संगी इ० स०.

संगीत, न० गीणा, मृदंगादि बाधें, सूरदे
णारे, इ० कांचे योगानें सांग जें गायन
तें; २, गाणेजमायास साधनभूत जें मृ
दंगादि बाधें सूरदेणारे इ० सर्व मिळून
तें, संगीतशास्त्र, संगीतकला, इ० स०.

संगीन, १ लिं० भाराजड जो ओझें इ० प
दार्थ

संगी

सघ

दार्थ तो शुद्धभाषावृत्ति .

संगीन , १ लिं० दगडानी केलेली जी पक्की
किल्लाकोट देवालय , नळ , भित्त , इ० को
णेक इमारत तो ; २, कीं० जाचेजवे दृढब
शिवले आहेत असें पक्कें केंडलें काष्ठ ,
धातु . चुना , इ० कांचें गाडा , हौद , इ०
कामत्यास ह० ; ३, न० कोणेक वाद पं
चाईत इ० विषयींच्या जसा असावा तसा
पक्काजो कागदपत्र , भाषण , इ० तो ; ४,
स्त्री० कवाराचे डौलाचें एकशस्त्र आहे
जें बंदुकीचें अग्नभागीं लावीत असता
त .

सगुण , १ लिं० निर्गुणाच्या जो प्रतिपत्नी
तो , सगुणोपासक , सगुणोपासना , स
गुण मूर्ति , इ० म० .

संगू , पु० कीं० प्रा० मोंगट्या किं० कवड्या
यांचे खेळांत परस्पर अविरोधी जें गडी
ते परस्पर .

संगूसंगू , पु० कीं० एकमेकाचे जे संगृ ते .

संगृहीत , १ लिं० संग्रह केला जाचा तो .

संगें , अ० संगती .

संगेंमंगें , अ० एकामेकाचे सोबतीनें जा
णें , येणें , इ० वि० प्रा० शुद्धभाषावृत्ति .

संगोपन , न० यथायोग्य जो पंने उत्तमरी
तीनें जें कोणेकाचें संरक्षण तें .

संगोपित , १ लिं० संगोपन केलें जाचें तो .

संगोव , पु० एकागोवाचे ते परस्पर .

संग्रह , १ लिं० ग्रहांसहित जें पंचांग , लग्न ,
इ० तो ,

इ० तो .

संग्रह , पु० कोणेक अर्थ तेथचे तेथेंच राह्या
अशा प्रकारें कोणेक अधिकरणी घेतल्या
नें तेथें त्या अर्थाची होत्ये जी जमा तो ; धा
न्यसंग्रह , द्रव्यसंग्रह इ० म० .

संग्रहण , न० कोणेक अर्थाच्या संग्रह कर-
ण्याचा व्यापार तें .

संग्रहणी , स्त्री० एकदोन दिवस पोदांत म
लाच्या संग्रह हावा आणि एकदोन दिवस
दाढ हावे असे नेहमी जेणे करून होतें
असा एक रोग आहे .

संग्रही , १ लिं० अनेक वस्तूंच्या संग्रह करण्या
चा स्वभाव जाचा असा जो मनुष्यादि तो

संग्राम , पु० संगर .

संग्राहक , १ लिं० संग्रह करणाऱा जो तो .

संग्राह्य , १ लिं० संग्रह करावयाचा जाचा तो .

संघ , पु० सं० समुदाय .

संघटण , संघट्टण , न० परस्परे भाषण ,

थडा , मस्करी , हास्य , विदोय , इ० कग
वें एकमेकाचे घरीं जावें , नित्यांत एक
ठिकाणीं बसावें उठावें इ० रूपजें कोणे
काचें कोणेकाशीं वर्तन तें .

संघट्टन , न० एकमेकाचे अंगांनें एकमेका
चें अंगरगडलें जाई असा जो एकमेका
संघट्टलागण्याचा व्यापार तें ; २, संघट्ट
ण .

सघन , १ लिं० दाट आणि पातळ याजा दोन
कोटी त्यामध्ये दाट्याकोटींत गणायाचा
तो .

ला जो तो ; ३०, एकाकामाकडे मक्त असलें
क्षणजे दुसरें काम नीट घडत नाही ; २, सरख
त.

सकु, पु० सं० यवक्षणून जें धान्य तो.

संक्रम, पु० सं० संक्रांति.

संक्रमण, न० सं० भान्वादिग्रहांचें जें राश्यंत
रांगमन तें, परंतु लोकांत सूर्याविषयां प्रसि
द्धि ; २, देवादिकांचें जें आक्रमण तें.

संक्रांत, स्त्री० संक्रांतिशब्दाच्या अपभ्रंश ; २,
३ लि० जाणें संक्रमण केलें तो आणि जा
चे संक्रमण केलें तो.

संक्रांति, स्त्री० सूर्यादिकांच्या अधिष्ठित रा-
शीच्या अतिक्रमकरून राश्यंतरीं जो प्रवे-
श नी, कोणेकावर संक्रांति वंसणें ह्म० अनु-
त्पत्ति अभाव इ० कारणांमुळे त्या त्या पदा-
र्थाची क्षीणता होणें.

सरख, पु० सक ; २, सं० जाच्या जो सखा तोत
सख ; इंद्राच्या सखा तो इंद्रसख, मरुत्स-
ख, इ० सं० प्र०.

सरखजिरे, न० शंखजिरे.

सरखरेजा, पु० दुफांशी खळांत एक फांशां
वर डाब आहे.

सरखल, ३ लि० उंचा क्षणून जें प्रमाण तें न्यू-
न जादं जाचें असा जो शरीर, गृह, विहीर,
स्थल इ० पदार्थ तो ; २, न० रा० भोंवताला
उंचवटा असून मध्यें निम्न जें स्थल तें.

सरखलवट, ३ लि० कों० ईषत् जो सरखल तो
२, न० रा० शरीर, भूमि, काष्ठ, इ० कां व
री

रील जो निम्न विभाग तें.

सरखलात, सरखलाद, स्त्री० एक उंचें ऊ-
र्णावस्थ आहे.

सरखलाती, सरखलादी, ३ लि० सरखलादीच्या
जो आंगरखा, दोपी, बंडी, इ० पदार्थ तो
सरखल्याफणस, पु० कों० सकल्याफणस.

सरखा, पु० जापरस्पर्शांच्या स्नेह आहे ते एका
मेकाचे ; २, ३ लि० सरखरवा.

सरखार, ३ लि० रा० सामान्य प्रमाणापेक्षां क्षा-
रांश यत्किंचित् जामध्ये अधिक असा जो-
भाजी इ० पदार्थ तो.

सरखासोदरा, सरखासोयरा, पु० मित्रत्व,
यौनसंबंध इ० योगानें जो संबंधा तो.

सरखी, स्त्री० मैत्रीण ; २, कांहीं एक विचक-
ट अर्थ वर्णून शिमगा इ० प्रसंगां ह्मणा
याकरितां रचिला असतो जो प्राकृत श्लो-
क ती.

सरखोल, ३ लि० दूरवर विचार जामध्ये आहे
एकाएका उतावळा आवयाच्या नाहीं असा
गंभीर जो मनुष्य किं० त्याची बुद्धि किं० गू-
ढ जाच्या अभिप्राय अशी कल्पना, भाषण
इ० तो.

सरखूरवा, ३ लि० बहीण, भाऊ, चुलता, मा-
मा, सासू, सासरा, इ० जे आपले संबंधी
तत्समान स्थानिक जे त्यांजवर ह्मी बही-
ण इ० व्यपदेश होतो तद्ध्या व्यत्यर्थ बही-
ण इ० शब्दांस हें विशेषण लागतें.

सरखूत, ३ लि० पराकाष्ठेच्या, तगादारद,
बदला,

बदली, मेहनत, इ० किती एकांचें विशेष-
ण : २, गंजिफांचे खेळांत अवश्य यावयां
ची जी मिरी किं० तबानी इ० तलफ तिचें वि०
सरल्य, न० मैत्री.

संख्या, स्त्री० एकप्रमाण आहे जाचे योगा
नें अर्थव्यक्तींची इयत्ता समजला जात्ये : २,
एकत्यादि जे तांचे अवांतर भेद ते प्र०.

संख्याक, १ लिं० जी संख्या जास आहे तो त
संख्याक, शतसंख्यांक, सहस्रसंख्या
क, इ० स०.

संख्यात, १ लिं० एक दोन अशा प्रकारें मो
जला गेला जो तो.

संख्येय, १ लिं० संख्येचा अन्वय जाजवर
होतो तो : २, गणनीय.

संग, पु० गत्यादि स्थितांचा ठायीं सहवर्तमा
न असावें असाजो कोणेकास कोणेका-
चा संबंध असतो; साधुसंग, अंगसंग,
सत्संग, खलसंग, इ० स०; २, मैथुनसंब
ध.

संगजिरें, न० शंखजिरें.

संगट, अ० सकट.

संगडी, स्त्री० दे० शेंगडी.

संगणमत, न० संगनमत.

संगणमती, पु० संगनमती.

संगत, १ लिं० संगति द्वितीया र्थांनें विशिष्टजो
ग्रंथ भाषणादि कोणेक अर्थ तो : २, स्त्री०
संगति शब्दाच्या अपभ्रंश; १, कियेचा ठा
यां अन्वित होणारा जो त्याचे अंगां जें एका

कित

कित असतें त्याचा परिहार जाचे योगा-
नें होतो असें जें त्यास दुसऱ्या कोणेकाशी
सहितत्व आणी जाशीं सहितत्व अस्-
तें असाजो कोणी दुसरा तो.

संगतवार, १ लिं० संगत प्रथमार्थी.

संगतसोबत, स्त्री० सोबतसंगत.

संगति, स्त्री० संग; १, पद, वाक्य, पदा-
र्थ, वाक्यार्थ, इ० कोणेक अर्थानें अन्वित
होण्याविषयीं आकांक्षित असतें जें अर्थी
तर तें यद्दपें करून आकांक्षित असतें तद्द
पें करूनच मिळालें असतां त्यांचा परस्पर
यथायोग्य होतो जो संबंध तो, २, संगत
वृत्तीयार्थी.

संगतिक, १ लिं० अगतिकाचा प्रतिपक्षा.

संगतिदोष, पु० कोणेकाचे संगतीनें त्याचा
कोणेकास लागतो जो दुर्व्यसनादि दुर्गुण
तो.

संगती, पु० सोबती.

संगती, अ० एकाकी नुसता अशारूपें कर
न कियेचा ठायीं जो अन्वितपणा होत अ
सतो तो न व्हावयास कारणी भूतजें को
णेकाचें सहितत्व त्यातें आश्रयून; ये, बोल,
इ० कांचें वि०; २, एककालीं जा, ये, इ० कां
चें वि०; स्त्रीपुरुषादिकानीं संगतीं जेवणें
स० एकपात्रीं भोजनकरणें, कोणेक स्त्री
ने कोणेक पुरुषासंगतीं जाणें किं० पुरुषा
नें कोणेक स्त्रीसंगतीं जाणें स० मैथुनार्थ
संगत होणें.

संगतीसोबती,

संग

संगतीसोबती, पु० सोबती संगती.
 संगतें, अ० संगतीं.
 संगनमत, न० दुसऱ्यास कपटानें बंधून कां
 हां एक कार्यसाधयाकरितां तूं असें बोल,
 मी असें बोलेन, तूं असें कर, मी असें करी
 न, इ० रूप अनेकांचा परस्पर केलेला अ
 सतो जो संकेत तें.
 संगनमती, पु० कोणेक कार्यसाधनार्थ जाप
 रस्परानी संगनमत केलें आहे ते परस्पर.
 संगम, पु० अनेकदिशांकडून येणारे जे नद्या.
 वाढा, इ० अनेक त्यांचा एकत्र होतो जो सं
 योग तो, आणि एकेच दिशेकडून येणा
 रे जे त्यांचा गतीचा शैल्यमांद्यामुळे क्वि
 त्जो संयोग होतो तो ही.
 संगमरवर, पु० पांढऱ्या दगडांत एक जाति
 आहे.
 संगमरवरी, १लि० संगमरवर संबंधाजो
 पाषाण, त्याची मूर्ति, इ० पदार्थ तो.
 संगर, पु० सं० युद्ध.
 सगर, न० धोतर, पातळ, इ० कांचे काठांम
 पुढाल रेशमाचे आणि तव्याचे संधीसवि
 जातीय रंगाच्या रेशीम इ० कांचा तंतुसमु
 दाय घालितात तें.
 सगरी, १लि० सगरसणून पेंठ आहे, तत्सं
 बंधी जें वस्त्रादि तो.
 सगर्म, १लि० गर्भसहित जो जीव तो.
 संगव, पु० पंचधा विभक्तजें दिनमान त्या
 चा जो दुसरा भाग तो.

संगवई,

सगी

संगवई, संगवयी, पु० लहानपणा पासून
 न एकेठिकाणी सहवर्तमान खेळलेले को
 णेक व्यवहारीं वर्तलेले असे जे अनेक ते
 परस्पर; २, कोणेका व्यवहारींचे जे सोब
 ती ते परस्पर.
 संगसंगा, पु० रा० तो करीत नाही आणि मी
 कां करीन, किं० त्याणें असुक केलें, मग
 मीच कां करूंनये, असा कोणेकानें कोणे
 काबरोबर धरिला असतो जो भाव तो.
 सगळा, १लि० सकल प्रथम द्वितीयाथं.
 सगळाला, १लि० सगळा सगळा असा
 जो तो; उ०, सगळाले अंबे असतील ते
 उद्यालांवेच अर्धाले असतील ते आज
 खर्च कर.
 सगा, पु० आसविषयी.
 संगती, पु० संगती.
 संगतीं, संगतें, अ० संगतीं.
 सगासोइरा, सगासोयरा, १लि० स
 खासोइरा.
 संगी, १लि० जाच्या संगजाला निरंतर आ
 हे तो त्याच्या, साधुसंगी, गुणसंगी, त्या
 संगी इ० स०.
 संगीत, न० गीणा, मृदंगादि बाधें, सूरदे
 णारे, इ० कांचे योगानें सांगजें गायन
 तें; २, गाणेजमायास साधनभूतजें मृ
 दंगादि बाधें सूरदेणारे इ० सर्व मिळून
 तें, संगीतशास्त्र, संगीतकला, इ० स०.
 संगीन, १लि० भाराजड जो ओझे इ० प
 दार्थ

दार्थ तो शुद्धभाषावृत्ति .

संगीन , १ लिं० दगडानी केलेली जी पक्की
किल्लाकोट देवालय , नळ , भित्त , इ० को
णेक इमारत तो ; २, की० जाचेजवे दृढब
शिबले आहेत असें पक्कें केलेलें काष्ठ ,
धातु , चुना , इ० कांचें गाडा , हौद , इ०
कामत्यास ह० ; ३, न० कोणेक वाद पं
चाईत इ० विषयांचा जसा असावा तसा
पक्काजें कागदपत्र , भाषण , इ० तो ; ४,
स्त्री० कठाराचे डोलाचें एकशस्त्र आहे
जें बंदुकीचें अग्नभागीं लावीत असता
त .

सगुण , १ लिं० निर्गुणाचा जो प्रतिपक्षा
तो , सगुणोपासक , सगुणोपासना , स
गुण मूर्ति , इ० म० .

संगू , पु० की० प्रा० सोंगट्या किं० कवड्या
यांचे खेळांत परस्पर अविरोधी जें गडी
ते परस्पर .

संगूमंगू , पु० की० एकमेकाचे जे संगू ते .

संगृहीत , १ लिं० संग्रह केला जाचा तो .

संगें , अ० संगती .

संगेंमंगें , अ० एकामेकाचे सोबतीनें जा
णें , येणे , इ० वि० प्रा० शुद्धभाषावृत्ति .

संगोपन , न० यथायोग्य जो पेने उत्तमरी
तीनें जें कोणेकाचें संरक्षण तें .

संगीपित्त , १ लिं० संगोपन केलें जाचें तो .

सगोत्र , पु० एकागोत्राचे ते परस्पर .

संग्रह , १ लिं० ग्रहांसोहिवजें पंचांग , लग्न ,
इ० तो ,

इ० तो .

संग्रह , पु० कोणेक अर्थ तथ्यचें तेथेंच राही
अशाप्रकारें कोणेक अधिकरणां घेतल्या
नें तेथें त्या अर्थाची होत्ये जाजमा तो ; धा
यसंग्रह , द्रव्यसंग्रह इ० स० .

संग्रहण , न० कोणेक अर्थाचा संग्रह कर-
ण्याचा व्यापार तें .

संग्रहणी , स्त्री० एकदोन दिवस पोटांत म
लाचा संग्रह व्हावा आणि एकदोन दिवस
दाब व्हावे असे नेहमी जेणे करून होतें
असा एक रोग आहे .

संग्रही , १ लिं० अनेक वस्तूंचा संग्रह करण्या
चा स्व भाव जाचा असा जो मनुष्यादि तो

संग्राम , पु० संगर .

संग्राहक , १ लिं० संग्रह करणारा जो तो .

संग्राह्य , १ लिं० संग्रह करावाचा जाचा तो .

संघ , पु० सं० समुदाय .

संघटण , संघट्टण , न० परस्परेण भाषण ,

थंडा , मस्करी , हास्य , विदो न , इ० कर
वें एकमेकाचे घरीं जावें , नित्यांत एके
ठिकाणीं बसावें उठावें इ० रूपजें कोणे
काचें कोणेकाशीं वर्तन तें .

संघट्टन , न० एकमेकाचे अंगाने एकमेका
चें अंगरगडलें जाई असा जो एकमेका
स घट्टलागण्याचा व्यापार तें ; २, संघट्ट
ण .

सघन , १ लिं० दाट आणि पातळ याजा दोन
कोटी त्यामध्ये दाटयाकोटींत गणायाचा
तो .

तो .

संघर्षण , न० अतिशयेंकरून जें घर्षण तें .

संघात , पु० सं० समुदाय .

संच , पु० कोणेक कार्यसिद्धीस जी जितकी

जशी उपकरण सामग्री लागत्ये ती स

र्वमिळून जो जोड तो ; २. सचकार .

सचकार , पु० रा० विसार .

संचणी , स्त्री० कों० ग्राम , देश , आगर ,

इ० कांची पाहणी करून अमुकापासून

अमुक संबंधी अमुक सर्कार देय घ्यावें

एतद्विषयीं सर्कारांतून करितात जो ठ

राव ती .

संचंत्र , ३लि० कों० स्वतंत्र शब्दाचा अप

भ्रंश .

संचय , पु० कोणीएक अधिकरणी को-

णेक अर्थाचा थोडा थोडा मांचून होतो

जो जमाव तो : द्रव्यसंचय , पुण्यसंच

य इ० सं०

संचरणें , कोणेक अधिकरणीं कोणेका

नें संचार विशिष्ट होणें .

संचरणें , पिशाच , अग्नि , विष , इ० का

नें शरीर , अरण्य , इ० अधिकरणीं

संचार द्वितीयार्थानें विशिष्ट होणें

संचरित , ३लि० कोणेक अधिकरणीं

संचरला तो .

सचवटी , स्त्री० सचोटी .

संचळ , संचळ , न० पादलोण .

संचळरवार , संचळरवार , पु० पादे

लोण .

लोण .

संचार , पु० कोणेक अधिकरणीं इतस्ततः

फिरण्याचा जो व्यापार तो ; २. कोणेक

अधिकरणीं शिरून त्या अधिकरणाचे

सर्वांशीं व्याप्ति होई अशी जी त्याचा ठां

कोणेक अर्थाची गति ती , भूतसंचार ,

विषसंचार , वातसंचार , इ० सं० ; ३. स-

णणें , बोलणें , किं० कांहीं एक कामकरणें

यांघें जाकमातें धरून अनुसंधान धरलें

असतें त्या क्रमांत अन्यक्रमगत जें शब्दा-

दि तत्सदृश शब्दादि आल्यामुळें भांतीनें-

तें संधान सटून त्या अन्यक्रमाकडे जें संधा

न जातें तो ; ४. जेथें ती भांति होऊन संचार

जातो ते जें लल त्यासही स० .

संचार , पु० संचाराचा अपभ्रंश परंतु प्रा०

प्रथमार्थावांचून .

संचारणें , संचरणें ; २. कोणेक अधिकर

णीं कोणेकातें संचरितकरणें .

संचारणें , संचरणें .

संचित , ३लि० सांचलेला जो उदक , धान्य ,

इ० पदार्थ तो ; २. न० जीवाचे पदरां जोसु

कृत दुष्कृतात्मक कर्माचा राशि असतो त्या

तून प्रकृत देहारंभ कर्तवें करून प्रारब्धता

पावला जो विभाग त्याहून इतर जो शेष

सांग्यास राहिलेला कर्मविभाग असतो

तें , पूर्वसंचित , जन्मांतरसंचित , इ० सं० .

संचित , ३लि० कोणेक विषयीं चिंता जाला

प्राप्त झाला आहे तो .

संचितोदक ,

संघि

संजा

संघितोदक, न० सांघवणी.

संघिव, पु० राजाच्या जो प्रधान तो; २, अष्टप्रधानातील एका प्रधानाची संज्ञा आहे.

संघी, स्त्री० चंघी.

संघेतन, १. लि० चेतना जाचे अंगी आहे असा जो मनुष्य पश्यादि तो.

संघैल, अ० आंगावरील जें वस्त्रप्रावणी त्यासुद्धा; स्नानकरणें, भिजणें, इ० कांचेंवि०; उ०, अंगावर पालपडला असतां संघैल स्नान करावें.

संघोटी, स्त्री० भाषण, देणें, घेणें, इ० व्यवहारी सप्रमाण वर्तणारा जो त्याचे अंगां-आली असत्ये जी प्रामाणिकता रूप योग्यता ती.

संघिदानंद, पु० सत्यज्ञान आणि आनंद एतत्स्वरूप जें ईश्वर स्वरूप तो.

संज, पु० संच प्रथमार्थी; २, साज प्रथमार्थी.

संजगणी, संजगाणी, स्त्री० पैशाचें जें द्याती; २, सहायके रूप जें श्रेष्ठप्रमाण ती.

संजगुरा, पु० बाजरी.

संजणा, पु० ग्रं० संजनाचा अपभ्रंश परंतु लावणी. पद, इ० कवितेंत मिथ नायक यांवर प्र०.

संजणी, स्त्री० ग्रं० लावणी, पद, इ० कांत सरबा किं० नायिका यांस ह्म०; २, मृदंगादि मजण्याच्या जो व्यापार ती.

संजणें

संजणें, अनेक अंगें परस्पर असंबद्धपणें जि कडे तिकडे असतां जें अंगीचें रूप असतें त्या रूपानें स्थित जो कोणेंक अंगा त्याणें तीं अंगें एकत्र यथायोग्य संबद्ध झाल्या मुळें व्यवहार्यरूपेंकरून सिद्धावस्थेस येणें २, केवळ मुळचे रूपाने स्थित जो कोणी त्या णें युद्धनृत्यादि व्यवहाराविषयी योग्य जें शस्त्रालंकारादि विशिष्टरूप त्या रूपानें सिद्ध होणे, या अर्थी पक्षीं सकर्मक ही प्र० होतो; उ०, आह्मी मसुदा संजिवतों आहों परंतु अद्याप संजत नाहीं, मोताददार घोडास जून आणीतों तुम्ही ही पोषारख टाळतर-वार घेऊन संजा; ३, साजणें.

संजा, पु० बंगला, वाडा, इ० कांचा ठायां वरचे मजल्यावर फाडाघर्थ बसायाचे उपयोगी सर्वत्र दृष्टि पोहचया जाणें लहान सें उंच जें बंदिस्तीचें स्थल केलें असतें ती; २, मध्यें खंडनपडतां क्रमानें लागत गेलीं जां अनेक शेताचीं क्षेत्रें तीं सर्व मिळून जो भूविभाग तो.

संजाडूती, संजाईत, १. लि० स्वपलातर खपवूं, नखपलातर परत करूं, अशी बोला नें घेतात जो वस्त्रादि जिन्नस तो.

संजातीय, १. लि० एका जातीचे जे अनेक ते परस्पर.

संजाप, संजाब, संजाब, पु० अंगरखा, दुलई, छत, इ० वस्त्राचे कडेस-पा० विजातीय रंगाचे वस्त्राची शोभा

र्थ

संजा

सट

र्थ जी पट्टी जडतात तो ; २, शेंडी भोंबता जो घेर राखितात त्यास ह्म० .

संजाबदार, संजाबदार, ३लि० संजाब आहे जास असाजो दुळई, शेंडी, इ० पदार्थ तो .

संजाबी, ३लि० संजाबदार .

सजीव, ३लि० सचेतन .

संजीवन, न० मेलेला जो कोणा त्याचें पुनः जीवंतपणारूप अवस्थेंत जें गमन ; ३, सर्पदंशानें मेलेल्यावर हा मंत्र घातला - असता त्याचें संजीवन होईल, कोणे का नें संजीवन होणें ह्म० जीवंत होणें ; २, मेलेल्यानें जीवंत होण्याविषयी मंत्र, औषधि, इ० रूपजें साधन तें .

संजीवनी, स्त्री० मृतास जीवंत करणारी अशी एक विद्या आहे ती आणि एक औषधि आहे ती .

संजुगता, ३लि० व्यवस्थित नेमस्तजित-क्यास तितका आटोपसार असाजो संसार, राज्य, कारभार, घर, इ० तो .

संजोग, पु० संच .

संजोगणी, स्त्री० रा० जा व्यवहारादिकां स जो संजोग पाहिजे असतो तत्संपादनदाग त्या व्यवहारास त्या संजोगाविषयी होत्ये जी परिपूर्णता ती .

सज्ज, ३लि० कोणेक कार्याचाठायीं प्रवृत्त होण्याविषयी शस्त्र, भूषण, गुणा धायक संस्कार, इ० विशिष्ट जें रूप असावें सें असतें

सतें त्यारूपानें सिद्ध होऊन राहिलेला जो - कोणेक अर्थ तो .

सज्जन, पु० कोणाचा घातपात करून घेवें होईल तितकें करीत असावें कज्जा, भाषण, इ० करून घे असे जे चांगले गुण तद्विशिष्ट जो मनुष्य, पशु, इ० कोणाजीवतो .

सज्जा, पु० सजा .

सज्जारवार, सज्जीरवार, पु० क्षारांत एक भेद आहे ,

सट, स्त्री० षष्ठीशब्दाचा अपभ्रंश .

सटकण, कन, कर, दिन, दिशीं, अनुकरण, फलादिकांतून बी उडणें नि सरड्यावरून पायनिसटणें इ० कांचें कि ; २, झटकन .

सटकणे, कोणेकानें होंहों ह्मणतां निघून जाणें .

सटरफटर, न० लटरफटर

सटवणी, न० चंपाषष्ठाचे सुमारास जो पजन्य पडतो त्यास ह्म० .

सटवणे, सटावणें .

सटवाई, स्त्री० षष्ठी ह्मणून जी देयीता ; २, स्त्रियांस याशब्दाने शिबी देतात .

सटवी, स्त्री० सटवाई .

सटसट, सटसटौ, अ० अनुकरण, गडडे, उदकाचें बिंदु, इ० कानी वेगानें उडणें, कोणाचे अंगावर प्रहार होई असें बसणें इ० कांचें वि० .

सटसटीत, १लिं० जामध्ये मारवनाहां अत
एव जाचे शितकण निरनिराळे असतात
असाजो भात, घुगऱ्या, इ० तो.

सटाटाँ, अ० सटसटाँ.

सटावणे, उपजलेल्या मुळाने सटवीचे बा
घेने युक्त होणे किं० तेणें करून मरणे.

सटासट, अ० सटाटाँ.

सटीक, १लिं० टीकेमहित जो ग्रंथ तो.

सटीप, १लिं० टीपसणजे झोडणी तीणेक-
रून सहितजी गंजिफांतील तलफ तीचें किं०
तलफ घेणें इ० क्रियाचें वि०.

सटाँसामाशी, अ० सठाँसामाशी.

सट्टा, पु० जीहुंडी किं० जें नाणें देऊन दुसरें
हुंडीनाणें घ्यावें अशीएकास गरज आ-
णि तीहुंडी तें नाणें देऊन ती दुसरी हुंडी
नाणे घ्यावें अशी दुसऱ्यास गरज अस-
तां तेजे गरजवंत त्यांच्या परस्पर तें तें दे-
ऊन घेऊन होतो जो व्यवहार तो.

सट्टाबट्टा, पु० बट्टासट्टा.

सठ, स्त्री० सट.

सठवाई, स्त्री० सटवाई.

सठवी, स्त्री० सटवी.

सठळणें, कों० सटावणें.

सठी, स्त्री० कों० षष्ठीसणून जी देवी ती:

१. षष्ठीपूजन; २. कचोरासणून औषधी
कंद आहे ती.

सठाँसामाशी, सठीसामाशी, अ० व
र्षासहामहिन्यातून एखादेवेळेस मेट-
णें,

णें, कोंठें जाणे, इ० वि०; उ०. त्याचे घरीं आ-
मचें नेहमी जाणें नाहीं कधीं सठाँसामा-
शीं गेलोंतर जातो.

सड, पु० गोमहिष्यादि पशूंचा जो आंचळ
तो; २. जो धळा, सजगुरा, ऊंस, बीरू.
किं० जाडी तृण इ० कापून घेतल्याव-
र खाळां भुईवर जे बुडखे राहतात ते प्र०
; ३. रानडुकराचे मान इ० काबरचा कठि-
ण जो केश तो किं० तत्सदृश जो मनुष्या-
दिकाचे अंगावरचा कठीण केश किं०
तत्सदृश कठीण काडी इ० त्यास स्त्र०; ४.
स्त्री० विवादविषय झालेला जो कोणेक
श्रुत्यादि अर्थ तन्निर्णयार्थ प्रमाणत्वेक
रून पाहतात जें त्याअर्थाचें पूर्वकाळांन
वृत्तता: ५. तांदूळ, डाळ. इ० कांस जो
मडण्याचा संस्कार तो.

सडक, स्त्री० दोरी. परंतु गाडा इ० काव-
गळ ओझेंकमणें म्हुळादिकाचें अनुव-
पाहणें इ० विषयीं शहीन असतां विंग-
घें करून प्र०; २. मखलाद इ० कांचाप-
ट्या किं० त्याणी मटिचलेल्या दोऱ्या घों-
ड्याचे खोंगरास शोभार्थ अनेक लावि-
तात त्या प्र०; ३. वरून गाडा, गाडी, इ० अस्प-
लित चालायाजोगी मारण्या बांधली अ-
सने जी वाट ती: ४. जिचें पान उज्जु अ-
सनें अशी तरबारीत एक जाति आहे ती
५. जास पोंक, फुगा, इ० कांहीं नाहीं अ-
सें नाटजें मनुष्यादिकांचें शरीर किं० त-
सा

सड

सा तो मनुष्यादि तो ; ५, भीड, मुरचत, मय, इ० जें वाग्यबहारा विषयीं प्रतिबंधक तदाहित्यामुळे स्पष्टज्ञा जावसाल, शिवा इ० त्याचें वि०; ६, विवक्षितस्थलीं नीट-चाललेली जी वाट किं० मनुष्यादिकांचें नीटजें जाणें, निघणें, इ० त्याचें वि०.

सडकणें, पर्जन्य, मनुष्य, इ० कानें मोठे थेंब, गारा, खडे, इ० कानी कोणेकास ताडणें किं० दोरी, छडी, इ० कानी अनेक प्रहारही तअसें कोणेकास ताडणें, पक्षां थेंब, गारा, दोरी, इ० कांमही कर्मता ; २, कोणेकानें-लाथ, दुगाणी, इ० कोणेकावर झाडणें; ३, लांकूड, दगड, इ० कुहाड, सुतकी, इ० कानीं केवळ साफनकरितां सुमाराच्या आकार येई असें सगसरी तासणें; ४, धुवायाचें वस्त्र इ० दगड इ० कांवर बळानें आपटणें; ५, वाटावा मळ निघून जावा इत्याद्यर्थ धातूच्या पत्रा इ० बळानें घण इ० कानें ठोकणें; ६, आंतील अंश बारीक, मोठा, सरासरी, निराळा होई असें मोठ्यानें पाखडणें किं० उभळणें; ७, कोणेक स्थलापासून कोणेकाने सडकनियणें.

सडकपातळ, १ लि० सडपातळ.

सडका, १ लि० रोगादिविकृतीमुळे जाचे अवयव सडले असाजो फल, पान, शरीर, इ० पदार्थ तो.

सडकींब, १ लि० सडकून सरासरी नीटकेलेला जो दगड, लांकूड, इ० तो किं० तेणें करून

सडा

करून केलेलें जें जोंतें इ० कांथें काम तो.

सडकून, अ० रगडून.

सडण, न० कांडायाकरितां घेतलें जें धान्य तें ; २, तें कांडण्याच्या जो व्यापार तें.

सडणाबळ, स्त्री० तांदूळ इ० सडणारास जें मोल द्यावें लागतें ती.

सडणे, तांदूळ, डाळ, इ० सुसळाचे आघातानीं निस्तुष करणे ; २, फलपर्ण शरा रावयव इ० कोणेक पदार्थानें कुजून कांहीं अवयव गळत एतदवस्थापन्न होणें.

सडपातळ, १ लि० विशेष मांसल जाचें-अंगनव्हे असाजो मनुष्यादि तो.

सडसड, अ० अनुकरण शब्द होई असें मोठे थेंबानीं पर्जन्य पतन, छडी इ० कानीं-मारणें, इ० वि०.

सडसडाँ, अ० सडसड.

सडसडीत, १ लि० सटमटीत ; २, सडपातळ ; ३, पल्लवादि समृद्धीनें परिपुष्ट नव्हे असें-जें झाड तो.

सडा, १ लि० बायकोपोंगें. ओझें पाझें, इ०-गुंतून पडायाजोंगें खटलें जाचे मार्गेना हां असाजो गृहस्थ, संसारी, मार्गस्थ, इ० तो ; २, पु० बावडीसलावणें इत्याद्युपयोगीं बारीक लांबजी दोरी तो ; ३, शोणखळा, चंदनोदक, रंगोदक, इ० कें करून संस्कारार्थ भूमीवर करितात जो सेक-तो ; ४, शोणसडा लाक्षणिका थं ; ५, ग० डोंगरावरची सपाट जी माळासारखी जमीन

सडा

सण

अमीन असती तो .

सडाई, स्त्री० सडणावळ .

सडाका, पु० सडसड शब्द होई असा दोरा .

१० कानी केलाजो पहारतो; २, पर्जन्य वा
पु, १० कांचाजो तडाका तो .

सडाडों, भ० सडसडां .

सडाफटिंग, पु० केवळ सडाजो मनुष्य त्या
सह० .

सडासंमार्जन, न० स्वल्गुध्यर्थ झाडणें,
सडाघालणें, इ० रूपजो संस्कार तें .

सडासोंटा, १लि० जाचेमागें विशेषरचट-
लेंनाहीं तो .

सडासोट, पु० सडाफटिंग .

सडी, स्त्री० शरीरावयव झडून जावया
जोगाजो मनुष्य, गुरें, इ० कांस रोग हो
त असतो ती; २, दे० क्षतावर पडत्येजी
अंसडा ती; ३, ग० सडचतुर्थार्थी .

सडीक, १लि० सडून निस्तुप स्वच्छ केलेजे
तांदूळ, इ० धान्य तो; २, मडलेलें बां पें
रून केलेली गोंबागीचीजी गोंगतीजी
लवकर शिजते; ३, वचेमुडां शिजणा
राजी बालपापडी, मेहेंदळ, इ० कांची
शेंगतीसह०; ४, भीड, सुरवत, मध्य
पणाची मर्यादा एतत्संरक्षणार्थ गुप्तसं
केतानें बोलावें इ० जे बोलावयाचें प्र-
कार असतात ते प्रकार सोडून स्पष्टजी
शिबी, उत्तर, प्रत्युत्तर, इ० कांहीं तो .

सडेमुंडली, स्त्री० रा० एक औषधा कं

द

द आहे .

सडेल, १लि० सडका .

सडेसोंट, १लि० सडासोंटा

सडेसोट, पु० सडासोट .

सडेहुपट, सडेहुप्या, पु० रा० जामध्ये
बायका पोरे होंनाहांत असाजो वानरांचा
कळप त्यांतील जो वानर तो .

सड्या, १लि० झड्या .

सडळ, १लि० उदारस्वभावाचा जो मनु
ष्य किं० त्याचा तादृश कारभार हस्त इ०
तो .

सण, पु० दसरा, दिवाळी, शिमगा, इ०-
जे वार्षिक दिवस ते आणि विवाहांतर
आठवा, सोळावा, किं० मास वर्ष यांचे
समाप्तीच्या दिवस ते प्र०; २, त्यात्यादि
वर्शा पोळी, पछान्न . इ० मिष्टान्नकरून
न इष्टमित्र सोयरेधाचरे, इ० कांसदव
र्तमान भोजनकरावें वस्त्रालंकारादि
धारणकरावें इ० रूपजो उत्सव करिता
त तो; ३, शणाचा अपभ्रंश .

सणकण, कन, कर, दिनी, दिशीं .

अ० वेगानें जाणारी गोळी, किं० कांही
एकास बसणारी छडी इ० कांचा शब्दा
चें अनुकरण, वेगाने गोळी जाणें, छ
डीमारणें, शरीरांत अकस्मात् तिडा
क उठणे, इ० कांचें वि०

सणका, पु० को० बाव्यादिविकृतानें किं
मुंगी इ० उसल्यानें शरीरांत सणकर
निघत्ये

सण

सत

निघत्ये जी तिडीक तो .

सण काडी, सण काँडी, स्त्री० तागाचे
आंगचा वाख काढून घेऊन राहत्ये जी
काडी ती ; २. तत्सदृश जी आंबाडी . में
डा . इ० कांची काडी निघत्ये ती सही स्त्री० .

सणंग, न० सनंग .

सणगर, पु० कांबळी विणून उपजीविका
करणारी अशी एक जाति आहे .

सणणण, अ० तो फेंचा गोळा, बाणाचा
तोटा . गोफणीचा धोंडा, इ० वेगानें जात
असतां जो शब्द होतो त्याचें अनुकरण .

सणवार, पु० सण इ० जो उत्साहाचा दि
वस तो .

सणसणणे, अतितम जें उदक . तेल, -
इ० कानी किं० वेगानें जाणारी जी गोळी,
बाण . इ० कानी सणसण शब्द होई अ
सें वाजणे ; २, टणक पदार्थ मृदुअसें स
मजून त्याजवर बळानें कुऱ्हाड चौपणें
इ० कांचा आघात केला असतां हाताला
जो सणकन वेग येत असतो तत्सजाती
य वेगविशिष्ट कोणेक शरीरावयवानें -
होणें .

सणसणाट, पु० अतिशयित जो सणाण
तो .

सणसणीत, १ लि० सणसण शब्द होई असें
अतितम झाले लें जें उदक, दूध . इ० ती ; २,
सणसणीत जो भाजी . इ० पदार्थ तो ; ३,
विसविशीत नव्हे असें सणसर जें सूत्र किं०

न

तन्निर्मित वस्तु तो ; ४, स्वडखडात बाळले
लें जें वस्तु, काष्ठ, इ० किं० खणखणीत -
जो जाबसाल, उत्तर . इ० ती .

सणसर, १ लि० ताठ, बळकट, असें जें सू
त, वस्तु, वमनुष्य, ओसें . इ० ती .

सणसुदी, स्त्री० रा० सणवार .

सणसुदीस, पु० की० सणवार .

सणसूद, पु० सणसुदीस .

सणाण, पु० बाण इ० संबंधी अतिशयित
जो सणसण शब्द तो .

सणाणणे, सणसणणें .

सणी, स्त्री० सजगणी .

सत, १ लि० आहे अशारूपें करून जाची प्र
ताति आहे असा जो अर्थ तो ; २, चांगला
जो कोणेक अर्थ तो ; सत्कर्म, सत्पुरुष,
सद्दिद्या, सद्वासना, इ० स० ; ३, पु० संत;
सत्समागम . सत्सेवा . इ० स० .

संत, पु० विषयासक्तिसोडून ईश्वरभजनी
लागला जो पुरुष तो, परंतु जे पागाटें -
घालीत नाहीत रुमाल बांधतात तुळशी
चा माळा गळ्यांत घालतात असा बेषक
रून ईश्वराचें भजन कीर्तन करून भिक्षा
वृत्तीनें उपजीविका करणारे जे त्यांजवर
विशेषें करून प्रसिद्धि, संतमार्ग, संतमं
डळी, इ० स० ; २, १ लि० संथ .

संतकी, स्त्री० संतपणा .

संतडा, पु० संतास निंदेनें स्त्री० .

सतत, अ० संतत प्रथमांश .

संतत,

संत

संता

संतत, अ० निरंतर; २, स्त्री० संततीच्या अपभ्रंश.

संततधार, स्त्री० देवावर मध्ये खंड न पडतां देतां अभिषेकार्थ उदकादिकांची धरितांत जी धारा ती; २, ला० पर्जन्य किं० सच्छिद्र भांडें इ० संबंधी कांहीं काल चालले जी धारा ती सहा०.

संतति, स्त्री० पुत्रपौत्रादि किं० कन्यादोहि आदिरूपें करून होतो जी जीवाच्या विस्तारती.

सततीस, १लि० एक संख्या आहे. २०

सतंत्र, १लि० स्वतंत्राच्या अपभ्रंश.

संतप्त, १लि० अतिशयें करून जो तप्त तो.

सतप्त, स्त्री० न० पर्जन्य, वायु, पोर, इ० संबंधी जापतन, वाहाणें, रडणें, इ० किं० या त्यांच्या जो दुसऱ्यास कंटाळा याचया जीगा अतिशय ती तें.

संतमार्ग, पु० संतजन ईश्वरप्राप्त्यर्थ जा मार्गें वागतात तो मार्ग.

संतमाळिका, स्त्री० गुरुशिष्यादि परंपरेनें चालत आली जी संतपरंपरा ती.

सतरंजी, स्त्री० सत्रंजा.

सतरा, १लि० सत्रा.

संतर्पण, न० अन्नदानादिकें करून ब्राह्मण, अग्नि, इ० कांस तृप्त करण्याच्या जो व्यापार तें.

संतर्पणे, अन्नदानादिकें करून ब्राह्मण, अग्नि, इ० कांस तृप्त करणें.

सतसय, अ० कों० रा० मध्ये खंड न पडतां या शेषटापासून त्या शेषटापर्यंत एकसारखें ओळाने कोणेकच्छलां बुक्षादिलागत जाणें बांसा, तुळई, इ० पुरणें, इ० वि०; उ०, यावेशीपासून त्यावेशीपावेतों सतसय घरें लागत गेलीं आहेत मध्ये एक ही बरखळ पडली नाही.

सतसल, अ० सप्तसल.

सतसष्ट, १लि० एक संख्या आहे. ६०

सताड, १लि० रा० स्थितीच्या गद्यां तीर्थकृत किं० अंगां व कृत्य हें जास नाही असा नाट उभा जो मनुष्य, स्तंभ, इ० तो.

संतान, न० संतति, पुत्रसंतान, धर्मसंतान, इ० स०.

सताप, पु० एक औषधी आहे.

संताप, पु० अग्नि, सूर्य, काम, क्रोध, वर इ० संबंधी अतिशयित जो ताप तो; २, क्रोधावेश; ३, कांहीं एक प्रतिकूल संबंधानें कोणे कास येतो जो उद्देग तो.

संतापणे, कोणे काने क्रोधाविष्ट होणें; २, वासणें.

सतार, स्त्री० न० एक तंतुवाद्य आहे.

सतावणे, छळणें, गांजणें, चेष्टाकरणें इ० व्यापारांनीं कोणे कास वासविशिष्ट करणें.

संतावणे, संथावणे.

संताबें, संताळें, न० एका नें संतबाबा व्हावें अने कानीं शिष्य होऊन शास्त्री-

सती

सत्ता

कविधिविधादि नगणितानां व्याचं भजनीं लागा
वं इ० रूप प्रसृत झाला असतो जो संत प-
णा त्याला ह्म०.

सती, स्त्री० परम पवित्रता जी स्त्री ती; २,
भर्तृमरणोत्तर तदुद्देशानें परलोक प्रा-
प्त्यर्थ अग्निप्रवेश करित्ये जी स्त्री ती; स-
ती जाणें ह्म० भर्तृ मरणोत्तर सतीनें अ-
ग्निप्रवेश करणें.

संती, १लि० संतसंबंधा जी राति, वेष, इ० तो-
सतीचें वाण, न० जाच्या एकवार अंगीका-
र केला असतां सर्व स्थापहार होओ, जीव
जाओ, परंतु सोडतां येत नाहीं असा जो
कोणेक व्यवहारादि विषय त्यास ह्म०;
कोणेकानें सतीचें वाण घेणें ह्म० प्राणहा-
नि होओ, सर्व स्वनाश होओ, जें होणार अ-
सल तें होओ, परंतु मागें सरणार नाहीं
अशा संकल्पानें कोणेक कर्मी प्रवृत्त हो-
णें.

सतीर्थ, पु० एका गुरूचे जे अनेक गिष्य
ते परस्पर.

संतुष्ट, १लि० संतोषानें युक्त जो तो.

संतुष्टाई, स्त्री० संतुष्टपणा.

सतूप, न० रा० स्त्रिया, नट, इ० मुर्यावर
तकतकीदिसाया करितां लावितान जी
मयारी तें.

सतेल, न० आकारविशेषाचें पाणी तापवि-
णें इ० उपयोगी एक धातुमय पात्र आ-
हे.

सतोटी,

सतोटी, स्त्री० दे० सचोटी.

संतोष, पु० कोही इष्टानुरूप झाल्या मुळें
उद्देगादि जाऊन बरें वाटनें अशी जी सु-
खरूप आत्म्याची वृत्ति तो.

संतोषणें, कोणेकानें संतुष्ट होणें.

संतोषित, १लि० कोणेकानें संतोषविला
जो तो.

संतोषी, १लि० विरंतर संतोषवृत्तीनें अ-
सावें असा जाचा स्वभाव तो.

सत्कण्या, स्त्री० रा० भात, तांदूळ, कांडू
न विरून त्यांचा अगदी कण्या झाल्या
असतां त्यांस ह्म०.

सत्कर्म, न० ईश्वराला जें आवडतें असें
जें दान, यज्ञ, परोपकार इ० कर्म तें.

सत्कार, पु० कोणेक अर्थातें महत्त्व बुद्धी-
नें मानून नमस्कारादि यथायोग्य उप-
चार केल्यानें त्याचा होतो जो आदर तो.

सत्कारणें, ग्रं० कोण एकातें सत्कारवि-
शिष्ट करणें.

सत्कारित, १लि० सत्कृत.

सत्कालक्षेप, पु० सत्कर्माकडे होतो काल
क्षेप तो.

सत्कृत, १लि० सत्कारिला तो.

सत्तर, १लि० संख्या आहे.

सत्ता, स्त्री० अस्तित्व, वस्तु सत्ता, व्यावहा-
रिक सत्ता, इ० स०; २, कोणेक अर्थावि-
षयींचा राजा, इ० जो धणी त्याजकडे
जो स्वामित्व संबंध असतो ती, राजस-

त्ता

सत्ता

त्ता, शास्त्रसत्ता, इ० स०, सत्तेच्या स० जाची सत्ता जाजवर आहे ती त्याच्या ; ३०, हें घर माझे सत्तेचें आहे, अ० सत्तान सतांही सत्ता आहे असें मानून कोणे कपदार्थ त्या बयास येणें, नेणें, इ० वि०; कामाचें वेळे स पहावा तों कोठें नाहीं जें वायला मात्र तेवढा सत्तेच्या येतो ; ३. पु० फांगार जो सातया संख्येच्या ठाव असतो तो ; ४, सत्त्या.

सत्ताधारी, पु० सत्ताधीश.

सत्ताधीश, पु० देशादिकांच्या अधिकारी जो राजा, मोकाशी, देसाई, इ० तो.

सत्तानिवृत्ति, स्था० स्वत्वनिवृत्ति.

सत्तापुरुष, पु० सत्ताधीश.

सत्ताबन्ध, ३ लि० संख्या आहे. ५०

सत्ताबीस, संख्या आहे. ३०

सत्तेचाळ, सत्तेचाळीस, ३ लि० संख्या आहे. ४०

सत्तेताळ, सत्तेताळीस, ३ लि० सत्तेचाळीस. ४०

सत्य, ३ लि० वास्तविक ; सत्यभाषा, सत्य संकल्प, सत्यवक्ता, इ० स०; १, न० प्रामाणिकता : ३०, कशीही विपत्ति झालीतरी सत्यरूप आपलें सत्यसोडित नाहीं ; ३, दिव्यजें प्रमाण तें.

सत्यनाश, पु० कोणक अर्थाच्या सर्वस्वां होतो जो नाश होतो.

सत्यनास, पु० सत्यनाशाच्या अपभ्रंश.

सत्यलोक.

सत्य

सत्यलोक, पु० सत्यलोकांत एक लोक आहे.

सत्यवादी, ३ लि० कदापि असत्य बोलून घे असा स्वभाव जाचा तो.

सत्यसंध, ३ लि० कोणेक गोष्ट अशी करवा असें एकदां मनानें धरलें असता त्या नियमास टळत नाहीं असा जो पुरुष तो.

सत्या, पु० सत्यसंख्या चिन्ह जाजवर आहे असें जें गणिफेचें पान तो.

सत्याणव, ३ लि० संख्या आहे. ९०

सत्यानास, पु० सत्यनाशाच्या अपभ्रंश.

सत्यायशी, सत्यौयशी, ३ लि० संख्या आहे. ६०

सत्याहत्तर, सत्याहात्तर, ३ लि० संख्या आहे. १००

सत्येचाळ, सत्येचाळीस, सत्येताळ, सत्येताळीस, ३ लि० सत्तेचाळीस.

सत्योत्तर, न० गणथादि रूपजें दिव्यकरिनात तें ; २, अ० सत्योत्तरें.

सत्योत्तरें, अ० जी तसल्यांटे आचरेन तर मलाप मलास लडई स्वतःच्या अपराधी होईन असें पनात आणून प्रामाणिकपणें कोहीं बोलणें, लिहून देणें, इ० कांचें वि०.

सत्याश्र, न० कोणेक दान देण्याविषयी योग्य जें पात्र तें.

सत्याळ, ३ लि० रा० कोणस जी हें स, गा, य, इ० तो.

सत्युन्न, पु० सातापिन्नं इ० जें वडाळ त्यांचें

चे आज्ञेत वर्तणारा आणि विद्यादिकें करून
न आपले कुलाची कीर्ति वाढविणारा -
असा जो पुत्र तो .

सत्पुरुष, पु० कामक्रोधादि जाणें वश-
केले आहेत, आणि सदाचरण करणा-
रा, जाचें हातानें अनेक लोकांचीं हितें
होत असावी, असा जो पुण्यात्मा पुरु-
ष तो .

सत्र, न० अनेक मिळून पाळी पाळीनें ए-
कानें यजमान व्हावें इतगनीं ऋत्विज व्हा-
वे तसेंच एकानें वक्ता व्हावें इतगनीं श्रो-
तां व्हावें अशा प्रकारें जें यज्ञरूप किं०
भगवद्गुणकीर्तनरूप इ० कर्मचाळवि-
तात तें ; २, यज्ञविशेषाची संज्ञा आहे;
३, अन्नसत्र .

सत्रंग, **सत्रंज**, पु० बुदबळ .

सत्रंजी, स्त्री० आस्तरणाद्युपयोगी सुता
चें जाडें एक वस्त्र आहे .

सत्रा, ३ लिं० संख्या आहे, १०; सत्रापंध-
रा गोष्टी सांगणें इ० तीन तेरा गोष्टी सां-
गणें .

सत्त्व, न० मायेचे तीन गुणांतील एक गु-
ण आहे जाचे उत्कर्षानें शांति, क्षमा,
दया, इ० गुणाची वृद्धि होत्ये तें ; ०, अ-
स्तित्व ; १, पदार्थ मायाचे आंगीं तत्त-
त्कार्यकरण शक्तिरूप जो तत्त्वरूप गु-
ण असतो तें, आणि त्या गुणाचा आ-
श्रयभूत जो दही, गहू, गुळवेळ, इ०
कांचे

कांचे आंगीं नवनीतादिरूप सारांश अ-
सतो तें ; ४, जा गुणाचा योगानें जा अ-
र्थाची लोकांत प्रसिद्धि असत्ये त्या गुणा-
चा ठायीं त्या अर्थाची अव्यभिचरितप-
णें जी स्थितिनें ; ५, दाताजो आहे तो प्रा-
णही देईल परंतु सत्वसौडणार नाही, -
काणें काणें सत्यास जागणें इ० प्रसंगां-
सत्य संभाळणें ; ६, न० पु० प्राणी .

सत्वगुणी, ३ लिं० सत्वगुणानें युक्त जो -
तो .

सत्वधीर, ३ लिं० एका एकीं आपलें सत्व
सोडात नाही असा जो दाता, पतिव्रता, इ०
तो .

सत्वर, अ० लौकर ; २, ३ लिं० त्वरा जाचे अं-
गीं आहे तो .

सत्वरी, अ० मं० लवकर .

सत्वशील, ३ लिं० पापहोईल हें सर्वदा म-
नांत धरून उच्छ्वस्ववपणें नवागतां मर्यादेनें
वागणारा आणि क्रोध, मत्सर, इ० दुर्गुण
जाचे अंगीं नाहीत अशा स्वभावाचा जो तो ;
२, सत्वधीर .

सत्वरू, ३ लिं० सत्वशील प्रथमार्थ ; २, सा-
त्विक जें अन्न, धान्य, इ० तो .

सत्वान्न, न० सात्विक जें अन्न तें .

सत्संग, पु० सत्संगति, स्त्री० सत्समाग-
म, पु० साधुजनाचा जो संग .

संथ, ३ लिं० अतिशयित वेगन धरितां ह-
ळक्या गतीनें वाहणारें जें उदक . वायु .
इ०

संथ

इ० किं० जळणारा जाळ, तेल, दिवा, इ०
बाधणारा जो महा मारी इ० रोग इ० जेंग
तिविशिष्ट कांहीं एक तो ; २०. प्रकृतीनें शां
त जो मनुष्य, किं० स्वभाव. इ० तो.

संथळ, न० समथळ.

संथा. स्त्री० थोडा थोडा अंश येऊन घोका
या अशा प्रकारें कोणेंक गंधविभागा-
चा करितात जो पाठ ती.

संथावणें. कोणेंकानें संथकरणें ; ३०. या
वाच्यास जर घटकाभर ईश्वरसंथावी
ल तर हें गलबत सोईनें तडीस जाईल.

सदतीस, १ लि० सततीस.

सदन, न० सं० गृह.

सदर, न० व्यावहारिक लिहिण्या मध्यें जा
प्रकरणाचे पोटचे अनेक भेद विशेषरू
पें करून रवाली लिहावयाचे असतात
त्या प्रकरणाचा सामान्यरूपें करून वर
करितात जो उल्लेख तें ; २०. सदररूप जो अ
र्थ त्याचा उल्लेख करावयाचें जें मुख्य वर
चें स्थान तें ; ३०. भाषणादिकोत ही अशां
तर विशेषादि प्रतिपादनार्थ त्याच्या प्रक
रणाचा सामान्यरूपें करून जो प्रथमतः
उल्लेख करितात त्यासही ह्म० ; ४०. अ० -
अमुक असतां करावें, अमुक नसतां क
रूनये, इ० रूपजें कोणेंक विधीचे संकोच
क विशेष त्यांस न धरितां सामान्यरूपें क
रून कोणेंकास कांहीं सांगणें, परवान
गी देणे, इ० कांचें किं०, उ०, महाराज कचेरीस
अस.

संद

असतील तेव्हांच यावें नाहीतर येऊन ये.
असें नाही केव्हां पाहिजे तेव्हां यावें अशी
आह्वास सदर परवानगी आहे, तुला
सदर सांगून ठेवलों तो कोणी आपला
इष्ट असो अथवा पैकामिळो पण कोणा
स जामीन राहून को ; सदर, ताकीद,
सदर परवानगी, इ० म० ; ५०. स्त्री० सर्का
रचे कचेरीची जी जागा ती.

सदर घडणी, स्त्री० जमाखर्ची लिहिण्यां
त एक एक जातीचा पदार्थांचा अनेक
व्यहारीं अनेक मितीनी विनियोग झा
ला असतो त्यापदार्थांची झडती लागा
वी लपून निराळां निगळां प्रकरणेंक
रायासाठीं त्याचीं त्यांचीं सदरें मांध
ण्याचा जो व्यापार ती.

सदर बारगीर, पु० राजादिक सदरेंम
बसले असतां रक्षणार्थ त्याणीसदरें
सच येऊन बसावें एतद्दिषयीं नियुक्त
जें शिपाई ते प्र० ; २०, ला० जाचा इतर कां
हीं उपयोग नाही केवळ सभेंत जो भा
र्थ बसाव्याचें मात्र उपयोगीं असा जो
अप्रयोजक पुरुषादिक त्यास ह्म०.

सदर मुखी, १ लि० को० शूद्रमुखी.

सदर हू, अ० लेखामध्यें वरलिहिला जो
कोणेंक अर्थ त्याचें परामर्शक हें अव्य
य. व्यवहारी लिहिण्यांत प्र०.

संदर्भ, पु० कथा, गोष्ट, भाषण, इ० संवें
धी वाक्यें, पदें, इ० अर्थ परस्परे अवि
त,

त होऊन त्यांच्या पूर्वापर संबंध लागत गेला असतो तो ; २, वधूवरांच्या विवाहदारा परस्पर योग घडावा म्हणून तद्विषयी कोणी कोणाकडे आणितो जें संधान त्या सह.

संदला, पु० दरजाभरणें भांत, गच्ची, इ० साफकरणें इत्याद्यर्थ आंत कात, ताग, इ० मसाल्याचीं द्रव्यें घालून वाटून सिद्ध केला जो चुना तो ; २, त्या चुन्यानें भित, गच्ची, इ० कांवर करितात जो लेपरूप संस्कार तो.

सदसद्दिचार, सदसद्दिवेक, पु० कोणें क गोष्टीविषयीं सत्कोणतें, असत्कोणतें, इ० रूपजो विचार तो.

सदला बदल, स्त्री० अदला बदल.

सदसष्ट, ३लि० सतसष्ट.

सदा, सदाँ, अ० निरंतर, कालवृत्तिमः.

सदागुलाब, पु० एकफुलझाड आहे.

सदाचरणा, न० लोकशास्त्रानुसार उत्तम जें आचरण तें.

सदाचार, पु० उत्तमजो आचार.

सदाफुली, स्त्री० एकफुलझाड आहे.

सदावर्त्त, न० आल्यागेल्यास अवघालावें, किं० शिधाद्यावा, असें जें कोणे का नें धर्मार्थ सचघातलें असतें तें.

सदावर्ती, ३लि० सदावर्त संबंधी जें भोजनादि तो.

सदाशिव, पु० शंकर.

सदासर्वदा,

सदासर्वदा, अ० नेहमी.

संदिग्ध, ३लि० संदेह विषय जो गंध, अक्षर, भाषण, इ० तो.

संदिसा, अ० अत्तांसा.

सदी, स्त्री० को० सद्दी.

सदीँ, अ० रा० सदीस.

संदी, ३लि० सनदी.

सदीस, अ० सदायाच्या अपभ्रंश शूद्रभाषावृत्ति.

सदुसष्ट, ३लि० सतसष्ट.

संदूक, स्त्री० काष्ठादिकांची जी मोठी पेंढी.

सदृढ, ३लि० दृढत्व विशिष्ट जो तो.

सदृश, ३लि० गुणादिकें करून जो जाशीं तुल्य तो त्याशीं : उ०, पितृसदृश, पशुसदृश, मत्सदृश, इ० प्रा० स० प्र०.

संदेश, पु० कोणाएका बरोबर कोणेकास कांहीं एक कार्यविषयीं सांगून पाठविली जा आज्ञा किं० निरोप तो.

संदेसा, पु० ग्रं० संदेशशब्दाच्या अपभ्रंश, उ०, संदेसासजणाला सांगा.

संदेह, पु० होय किं० नाही असें किं० असें नव्हे, इत्याकारक उभयकोट्यवगाही जें ज्ञान तो.

संदेही, ३लि० संशयी.

सदैव, अ० सदा.

सदोदीत, अ० सदैव.

सद्गत, स्त्री० सदतिशब्दाच्या अपभ्रंश ; २, गत्यंतरयाचें निषेधविषयीं प्र० ; उ०,

कारकुना

सद्

संधि

कारकुनास चाकरी केल्या वांचून सद्
न नाही.

सद्गति, स्त्री० सत्कर्मदि के करून जीवा
स उत्तमलोक प्राप्ति, सत्कुलीजन्म,
विद्याधनादियोग, इ० हावे अशी जी
उत्तम अवस्था प्राप्त होत्ये ती.

सद्गदित, १लि० दुःखानें किं० आनंदानें अ
श्रुकंठांत उतरल्या मुकें दाटून घेतो जो कं
ठतो, किं० तशी अवस्था झाली आहे जाची
तो मनुष्य.

सद्गुण, पु० विद्या, कला, शौर्य, उपकार
कता, सहिष्णुता, इ० रूप कोणे काचे अं
गां असतो जो उत्तम गुण तो.

सद्गुरु, पु० ईश्वर प्राप्तीचा मार्ग दाखवि
णारा असा जो गुरु तो.

सद्गृहस्थ, पु० घातुक, लबाड, असान
व्हे भला, प्रमाणिक, जो गृहस्थ तो.

सद्दी, स्त्री० जें केलें तें पारपडावें, साजरे दि
सावें, असा कोणे कास अनुकूल काल
असतो ती.

सद्दर्म, पु० उत्तम प्रकारचा जो धर्म तो;
सद्दर्मास येणें ह्य० उचितास येणें.

सद्ग्या, सद्ग्याँ, अ० सद्ग्याँ.

सद्भाव, पु० साधुत्व; २, अस्तित्व.

सद्घ, न० सं० सदन.

सद्घः, अ० वर्तमान कालीं; २, १लि० कीं०
साजूक या अर्थ याचा प्रयोग करिता-
त.

सद्घः पक्ष,

सद्घः पक्ष, पु० कोणेक कर्माचा अंगें
आदिपश्चात् करून तें कर्म मुख्य का
लीं करावें असा एक पक्ष आहे तो सो
डून जेव्हां ये तेव्हांच अंगें उपांगें कायक
रायाचें असेल तें करून कर्म करावें अ-
सा जो करण्याचा प्रकार तो.

सद्घस्क, १लि० सं० सद्घः उत्पन्न झाला
किं० आणिलेला जो पदार्थ तो.

सद्घस्फालीन, १लि० सद्घस्क.

सद्घाँ, अ० दे० सद्घः प्रथमार्था.

संध, स्त्री० संधिशब्दाचा अपभ्रंश.

संधान, न० सांधण्याचा जो व्यापार तें
; २, नेत्रादि इंद्रियें, बाण, गमनादिक
र्ता, इ० जे त्याणीं स्वस्ववृत्तीनें आकलि
त करायाचे जे इंद्रियार्थ, वेध्यत इत्य, क
र्तव्यकार्य, गंतव्यस्थल, इ० विषय त्यांतें
अनुलक्षून जो त्या इंद्रियादिकांचा रोख
झाला असतो तो : १, कोणेक कार्य वि
वक्षानुरूप होण्याचा जो मार्ग किं० यु
क्तितें आणि तो मार्ग करण्याचा व्यापा
र तें.

संधानी, १लि० कांहीं एक गोष्टाचें संधा
न लावण्याविषयीं जो कुशल तो.

संधि, पु० स्त्री० भिन्नभिन्न जे दोन अर्थ
त्यांचा कोणे एके अंगीं जो एकमेकांशीं
मीलितपणा होतो तो ; २, त्यांचा जेथें-
मीलितपणा होतो तो जो उभयात्मक प्र
देश तो ; ३, विवक्षित कार्याविषयीं अ

नुकूल

संधि

नुकूल जो देश, कालक्रम, एतत्संबंधी
प्रतिकूल विभागाचे मधला अंश तो त्या
विवक्षित कार्याचा ; ४, समेट ; ५, दोहों
शब्दस्वरूपांची अव्यवहितपणे स्थिति
झाली असतां जो मध्ये कांहीं विशेष होतो
तो .

संधिवात, संधिवायु, पु० आमांशादिकां
चे योगानें मनुष्याचे हस्तपादाद्यवयवां
चे सांधे धरतात, आंखुडतात, असा जो
वायु होत असतो तो .

संध्या, स्त्री० ब्राह्मणांनीं प्रतिदिनीं बिका
ळ आचरायाचें एक कर्म आहे ; २, सं० सं
ध्याकाल .

संध्याकाल, संध्याकाळ, पु० स्त्री० सू
र्यास्तमय किं० तत्संनिहित जो काळ तो
ही .

संध्याकाळी, स्त्री० गुलबाशीस ह्म० .

संध्यापात्र, न० संध्याकरत्ये समयीं पा
णां सांडावयास घेतात जें ताहून तें .

सन, न० ययनीसालाचा वाचक प्रा० ले
खांत प्र० ; ३०, सन १८२२

सनई, स्त्री० वाजेंची लोकांचें मुखानें
वाजवाक्याचें एकपाद्य आहे .

सनकाडी, सनकाँडी, स्त्री० सणका
डी .

सनंग, न० वस्तु, परंतु क्रयविक्रयादिप्र
संगीं ब० ; २, ला० क्रयविक्रय विवाह
इ० प्रसंगीं पशु, स्त्री, इ० कांस ह्म० .

सनद,

सन्नि

सनद, स्त्री० कोण एक व्यवहाराविषयीं
कोणएकाचा अधिकार चालावा ह्मणून
त्यास सर्कारांतून करून देतात जें प्रा० शि
क्याचें पत्र ती ; २, ला० कोणेक गोष्टी वि
षयीं प्रमाण लें करून मानितात जें कोणे
काचें वाक्य, ग्रंथ, इ० त्यास प्रसंग वि
शेषीं ह्म० .

सनदी, २ लि० जाविषयीं सनद आहे असा
जो कांहीं एक व्यवहार स्थल, इ० तो ; २,
राजमन्या ऐवजीं जास सनद करून जमी
न दिव्ही असता असा जो शिपाई इ० तो .

सनय, सनयी, स्त्री० सनई .

सनवदबाकी, सनवादबाकी, स्त्री० प्रा
मादिकांकडे मागील सालची राहिली
असत्येजी सर्कार संबंधी सारा इ० कां
ची बाकी ती .

सनातन, २ लि० सं० अनादिसिद्ध शास्त्रत
जो ईश्वर, धर्म, इ० तो .

सनाथ, २ लि० अनाथाचा प्रतिपक्षी .

सनाभ, २ लि० मध्यें मूळग्रंथ आणि दोहों
बाजूंस टीका अशे प्रकारें लिहिली जो ग्रं
थ, पुस्तक, इ० तो .

सन्निकृष्ट, २ लि० सं० जवळचा प्रदेशां स्थि
त जो कोणेक अर्थ तो ; २, अ० जवळ तृ
तीयार्थी .

सन्निध, अ० सन्निकृष्ट अव्ययार्थी .

सन्निधान, न० सं० कोण एकाचें कोण ए-
काशीं जें विवक्षित सामीप्य तें .

सन्निपात,

सन्धि

सन्धिपात, पु० वात, पित्त, कफ, पांचाक्षो
म झाल्यामुळें जो विकृति विशेष होतो-
तो.

सन्धिहित, ३लि० संनिकृष्ट.

सन्मान, पु० सत्कार.

सन्मानणें, प्र० सत्कारणें.

सन्मानित, ३लि० सत्कारित.

सन्मार्ग, पु० उत्तमरीतीचा जो मार्ग तो.

सन्मुख, ३लि० संमुख शब्दाचा अपभ्रंश.

सन्मूला, पु० संदला.

संप, पु० की० कांहीं एक व्यवहाराविषयीं
अनेकानीं केलें जें ऐक्यमन्य तो; उ०, गां
यकन्यांचा जर कासंप असता तर तेव्हांच
धुड कावून दिव्हा असता.

संपक, ३लि० पाहिजे तितकें मीठ किं० सा
खरनपडल्यामुळें रुचीस कमी झालाजो
भाजी, लाडू. इ० पदार्थ तो.

संपच्छनवार, पु० श्रावण मास संबंधी
जो शनिवार तो.

संपच्छुक्रवार, पु० श्रावण मास संबं
धी जो शुक्रवार तो.

संपणें, द्रव्यादि कोणेक अर्थाचा कांहीं
एक कार्यकडे व्यय होऊन तो निःशेष
होणें; २, ला० आरब्धकार्य तत्तत्क्रिया
द्वारा समाप्त होणें; ३. कोणेकानें मर
णें.

संपत्, स्त्री० सं० संपत्ति.

संपत्ति,

सप

संपत्ति, स्त्री० कोणेकापाशीं आपल्यास नें
त असतो जो पैका आदिकरून हत्ती, घो
डे, रत्नें, वस्त्र, पात्र, गृह, भूमि, दास,
दासी, इ० यच्च याचत् भोग्यपदार्थांचा-
जो समुदाय तो; २, संपादला गेला जो
कोणेक अर्थ त्याचरील जो धर्म तो.

संपत्तिमान्, ३लि० संपत्ति आहे जास-
तो.

संपत्तिवान्, ३लि० संपत्तिमान् चाचा अ
पभ्रंश.

सपत्न, पु० सं० शत्रु.

सपत्नी, स्त्री० सं० सवत.

सपत्नीक, ३लि० पत्नी जास आहे तो पत्नी
सहितजो तो.

संपत्तज्ञानवार, पु० संपच्छनवार

संपत्तशुक्रवार, पु० संपच्छुक्रवार.

संपदा, स्त्री० संपत्ति.

सपन, न० पु० स्वप्न शब्दाचा अपभ्रंश.

संपन्न, ३लि० जाद्रव्य, विद्या, गुण, इ०
केंकरून जो पुक्त तो नत्संपन्न; उ०, शा
स्त्रसंपन्न, धनसंपन्न, पुत्रसंपन्न, इ० स०
प्र०: २, पु० धनिक; उ०, ते कांहीं आत्मा
सारखे दरिद्रीनाहांत संपन्न आहेत.

संपर्क, पु० कोणेकाचा कोणेकास स्पर्श
दिरूप जो संबधतो.

सपसप, अ० बारंवार कोणेकाचे घरीं जा
णें, बोलणें, इ० कांयें वि० प्रा० निबेधवि
षयीं प्र०.

सपसल.

सपसल, अ० आकुंचनादिद्वारा अवयवां
चे पतनप्रवाहास प्रतिकूल नहोतां को
णेकानें पडणें, आपटणें, इ० कांचें-
वि०.

सपाट, १लि० खळगा, किं० उंचवटा, इ०
जाचे अंगां नाहीं असा जो प्रदेश तो आ-
णितद्विशिष्ट भूम्यादिपदार्थ तो; २, शि-
गळोटा; ३, अ० चपाट, स० पुटें पाठ
आणि मार्गें सपाट.

सपाटणें, झपाटणें.

सपाटा, पु० कडाखा.

सपाटी, स्त्री० भूम्यादिकांचा जो सपाट
पणा ती.

संपात, पु० मार्गसूत्र इ० किती एक पदा-
र्थ दोहां कडून निर्यक् किं० संमुख येऊ
न झाला जो त्यांचा संयोग तो.

संपादक, १लि० विद्या, धन, इ० कोणेक
अर्थातें संपादणारा जो तो; २, पु० रा०
विवाहादि जें कोणेक कार्य त्या सपाहि
जे काय, नको काय, इ० विषयक देख
रेख राखून त्या कार्याचा भार आपले
अंगावर घेऊन तें कार्य शीघ्रतासनेण
रा जो कोणी कारभारी असतो तो.

संपादणी, स्त्री० कांहीं आणलें जें सोंग
तद्विषयां किं० घसरली अथवा खोटी
जो कोणेक गोष्ट तद्विषयां भाषणादिकें
करून तें तें बाह्यात्कारां नीटनेटकें करू
न दाखविण्याचा जो व्यापार ती.

संपादणूक,

संपादणूक, स्त्री० संपादणी.

संपादणें, विद्याद्व्यादि मिळविणें; २, को
णेक कार्य करून घेणें; ३, कोणेक गोष्ट संपादणीनें विशिष्ट करणें.

संपादन, न० संपादण्याचा जो व्यापार तें.

संपादनी, स्त्री० संपादणी.

संपादनूक, स्त्री० संपादणूक.

संपादित, १लि० संपादिलेला जो द्रव्यादि
पदार्थ तो.

सपासप, अ० अनुकरण, तरबार इ० कानें
अनेकास मारणें, तोडणें, इ० कांचें वि०.

सपासपी, स्त्री० तरबार, इ० कानें सपास
प जो कीं इ० तोडण्याचा जो व्यापार ती.

सपिठी, स्त्री० सपीठ.

सपिंड, पु० मूलपुरुषापासून सातपितृयां
पर्यंत जो संतति तीचे ठायीं उत्पन्न जें ते-
परस्पर.

सपिंडी, स्त्री० मेल्यामनुष्याचें प्रा० बारा-
वेदिवसीं एकपार लौकिक कर्म करिता
त ती.

सपीठ, न० प्रा० गहू ओलवून, दळून, गा-
ळून बारीक करितात जें पीठ तें.

सपील, अ० कीं० जाय, सैस, इ० कांचें इ०
धनकादितां, बांसरूं सोडणें, बांसरां
विणें, इ० कांचें वि०.

संपुट, पु० सं० दोन पुडें जास असतात अ-
सा जो करंडक इ० ती.

संपुटीकरण, न० सं० कोणेक अर्थ मध्ये
संपडला

सांपंडला जाई असें त्यास कोणेक अर्थ हो
हो कडून जोडण्याचा व्यापार .

संपुरता , १लिं० अपुरत्याचा प्रतिपत्ती .

संपुष्ट , पु० संपुष्टशब्दाचा अपभ्रंश ; २, आ
कारविशेषाचें धातु ६० कांचें पात्र आहे ,
कोणेकाचें संपुष्टांत येणें ह्० गोकर्णांत ये
णें .

संपूर्ण , १लिं० सकल प्रथमद्वितीयायां : २,
पूर्णद्वितीयायां : ३, करतां करतां समानीस
पावलां जी पावयण , वत . ६० अर्थ तो : ४,
न० व्रतादिकांचे सांगतार्थ जें उद्यापन , भा
क्षण भोजन , ६० रूप कर्मकरिता तें .

संपूर्णता , स्त्री० पंध , कार्य , ६० कांची स
माप्तिती ; २, व्रतादिकांची जी सांगता ती .

सपोट , सपोटी , अ० ग० चाकरी ६० कां
बद्दल द्यावयास केलें जें कांहीं द्रव्य त्यां
तच्च त्याणें आपले पोटास खावें निराळें
मागून ये असा जो बोलीचा प्रकार त्या
प्रकारें , खा करठेवणें , त्याची बोली क
रणें ६० कांचें वि० .

सप्त , १लिं० सं० संख्या ७ . याचे समास ,
सप्तसागर , सप्तपर्वत , सप्तषाताल , ६० .

सप्तश्रुति , पु० कव्यपादिक सात श्रुति
जांचे तारे आकाशांत आहेत .

सप्तक , न० एकजातीय सप्तपदार्थांचा
जो समुदाय .

सप्तगोदावरीतीर , न० जादेशांत गोदा
वरीनदी सप्तधा होऊन समुद्रास मिळा
वयास

वयास गेली तो देश .

सप्तग्रही , स्त्री० कोणेककालीं एकराशीस
जो सातग्रहांचा समुदाय होतो तो .

सप्तति , स्त्री० सं० संख्या . ७ .

सप्तपदी , सप्तपदीकर्मण , न० विद्या
हांतील लक्षा हो मोत्तर एककर्म आहे .

सप्तम , १लिं० सातया संख्येचा जो पूरक
तो .

सप्तमी , स्त्री० पंधरातिथींतील सातवी-
जातिथि तो ; २, सातवीजी विभक्ति ती .

सप्तमृत्तिका , स्त्री० गज , अश्व , जास्य
लां बांधित असता त तें स्थल , चबाटा
चारूळ , ६० संबधी सातांठिकाणाचा-
कोणेक कायार्थ आणि तात जा मृत्ति-
का त्या .

सप्ताह , पु० सप्ताहपारायण , न० साता
दिवसांत भागवत ६० पुराणाचें जें पा
रायण करितात तो तें .

सप्त , न० पु० सपन .

सप्या , पु० मारणें , खाणें , ६० कानीं जो
सत्यानास तो , बळणें , होणें , करणें .
उडणें , ६० कांचे योगीं प्र०

संप्रति , अ० सं० सांप्रत .

संप्रदान , न० कर्तास्वनिष्ठ क्रियेचे कर्मा
तें किं० स्वनिष्ठक्रियेनें जाकारकरूप अ
र्थातें अभिसंबद्ध करितो असें जें कार
क तें ; उ० , ब्राह्मणाला गावदिली एवें
ब्राह्मण हें संप्रदान , मुलासाठीं रडत्ये
एथें

एवें मूल हैं संप्रदान.

संप्रदाय, पु० रीति, संप्रदायात्तरूप इ० स० २, पदशक्तीचा अनुरोधानें जो अर्थ तो त्याभावां जांचें तात्पर्य असत नाहीं विशिष्टाचें कोणेक विशिष्ट अर्थांतरीं तात्पर्य असतें अशीं जीं नाकानें कांदे सोलणें, अंगावर तुटून पडणें, इ० लोकसंप्रदाय सिद्ध वा क्यें भाषेंत चालतात तीं प्र०.

संप्रदायशुद्ध, १ लि० पायाशुद्ध.

सफई, स्त्री० सफाई.

सफर, पु० पवनी महिन्यांतील जो दुसरा महिना तो; २, स्त्री० गलबत सुडां जी विलक्षित स्थलीं सफरीली कांची खेपती, आणि त्यांस तत्संबंधी देनातर्जे वेतनादि ती, सफर साधणें सु० शिकार साधणें.

सफरी, पु० गलबतावर तांडेला बांचून जे बलिबणें इ० त्याद्यर्थ कारणी मनुष्य ठेविले असतात ते प्र०.

सफल, सफळ, १ लि० विवक्षित फलानें युक्त जो वृक्षादि, व्यापार, मनोरथ, इ० तो.

सफाई, स्त्री० काष्ठपाषाणादि पदार्थावर घोंदणें, नासणें, साफकरणें, इ० संस्कारानें जो गुळगुळीतपणा, नीटनेटकेपणा, इ० रूप धर्म विशेष उत्पन्न होतो तो; २, जामध्यें नीटनेटकेपणा असल्यातसा आहे आणि व्यंग सहसा दुसऱ्यासदिसून ये असो जो भाषण लेखनादि

नादिकांविषयींचा कतिप्रकार तो; ३, अक्षरणादि कोणेक कार्याविषयीं जो शिक्ताफी तो.

सफाईशी, १ लि० जो सफासा जोडला आहे असा जो पुतळी, मोहर, इ० तो.

सफेजंगी, स्त्री० लुटणें, मारणें, खाणें. इ० कारणानीं देश इ० कांचा जो सत्यानास तो.

सफेत, १ लि० स्वच्छ जो पांढरा तो, पांढरेपणाचा अतिशय वर्णाचा असतां पांढरा एतत्सम भिव्या हागें हें विशेषण होतें; ३, हा कागद फांदरा सफेत आहे.

सफेत मुसळी, स्त्री० एक ओं पधा आहे.

सफेता, पु० रंग इ० करायाचे उपयोगां खडासारखा एक पांढरा पदार्थ आहे.

सफेती, स्त्री० भित इ० सफेत कराया साठीं जो चुना इ० कानीं त्यांस लेपरूप संस्कार करितात ती; २, सफेतपणा.

सफर, पु० स्त्री० सफर.

सबजा, सबजा, पु० एक झाड आहे.

सबजी, स्त्री० पदार्थ निष्ठरंग कृत जो हि रवेपणाती; २, प्राशनाद्यर्थ भांगेचें जें पाणी करितात ती.

संबंद, १ लि० संबंध.

संबंध, पु० परस्परें भिन्न स्वरूप जे अर्थ त्यांचा कोणेक प्रकारें करून एकमेकाशीं जो लागूपणा असतो तो, जाचेजन्मजनकभाव, सेव्यसेवकभाव, इ० आणि

आणि संयोग समवायादिअबांतर भेद आ
हेत; शरीरसंबंध, यौनसंबंध, परंपरा
संबंध, १. स०; २. ब्राह्मणमरून जो पि
श्रुच झाला तो.

संबंध, १. लि० अबांतर अवयव इतस्ततः
नव्हावे इत्याद्यर्थ जो कांहीं एक बंध क-
लून जारचनेनें रचित केला असतो तो बं
धनसुटता त्या रचनेनें विशिष्ट जो तो पदार्
थ तो; ३. 'कुटकळ सनगें घ्यावां त्या पे
क्षां संबंध गांठोडें घ्यावें तें बरें, गुळाची
टेंप संबंध जर वजन केली तर अधिक
भरेल.

संबंधन, न० परस्परांच्या संबंध करण्या
चा जो व्यापार ते.

संबंधी, १. लि० जाचासंबंधानें जो युक्त तो
त्याचा; तत्संबंधी, ग्रामसंबंधी, १. स०
; २. पु० शरीरसंबंधी.

सबनिशी, स्त्री० सबनिसाचा जो अधिकार
तो.

सबनीस, पु० शागीर्दपेशा १०. कांस रोज
सुरा वांटावा ह्या कामावर जो अधिका-
री ठेविला असतो तो.

सबब, स्त्री० कोणे का गोष्टीस लाविलें जें
कांहीं एक कारण ती; ३. , प्रभूचे मनां
त लुटावें असें असल्यास कोणती त
री सबब लावून लुटील; २, अ० कोणे
क कारणस्तव; ३. , त्याणे शिष्यादि
त्या सबब मी ती डांत मारली.

सबर,

सबर, १. लि० सगर्भ परंतु घोडी, गाढवी;
खेचरी, यांविषयीं प्र०.

सबल, सबळ, १. लि० निर्बलाचा प्रति
पक्षी तो.

सबसणीस, अ० (बसणें) रा० एकदेशी
भारादिपडलें असतां ही उलटून ये अशे
प्रकारें भूम्याचा धारावर पाषाणादिका
नीं पुरते पणी बसणें.

सबसब, अ० वारंवार.

संबळ, पु० गोंधळी १०. कांचें एक चर्मवा
द्य आहे.

संबळी, स्त्री० वेन, वंश, १०. कांचें देव १०
ठेवायासाठीं एकपात्र करितात ती.

सबळी, १. लि० बळसहित जें बुदबळ त्या
सही मारावें असा बुदबळें खेळण्या-
चा एक प्रकार आहे त्या प्रकारचा जो
डावतो.

संबळ्या, पु० संबळ राजविण्याचें क
सब करितो तो.

सबाँ, न० सातया संख्येची संज्ञा परंतु
यवनीसालाविषयीं प्र०.

सबाह्याभ्यंतर, न० बाह्यात्कारी लोकां
त वर्तयाची जी वृत्ति तत्सह वर्तमान जी
कोणेकांची अंतःकरणवृत्ति; ३. ,
यापुरुषाचें सबाह्याभ्यंतर मला समज
लें आहे; २, अ० तादृश जी अंतःकरणवृ
त्ति तीणें करून; ३. , सबाह्याभ्यंतर
जर हरीस भजाल तर तो पावेल.

सबुरी,

सबुरी, स्त्री० कांही एक कर्तव्य गोष्टीविषयी घाई, उतावळा, नकरितां कांहीं काल दम धरून उगेंच राहाण्याचा जीव्या पारती; उ०, यालग्न सराईत कापड घेतलें असतां महाग पडेल याजक रितां दोन महिनें सबुरी करा.

सबूर, स्त्री० सबुरी.

संबैन, न० यवनी सालांत नायकीचें एक साल आहे.

संबोधणें, कोणे कास संबोधन विशिष्ट करणें.

संबोधन, न० कोणे कास कांही एक अर्थ बोधवायाक रितां हाक मारण्याचा व्यापार तें आणि तदर्थ उच्चारितात जीं रामा, कृष्णा, इ० रूप प्रथमांत ना मे किं० अरं हे इ० शब्द तें; २, स्तुत्या घबसरीं कोणे कास देतात जें विशेषण त्यास कोणी ह्म०; उ०, तो सुज्ञ आहे. थोर आहे. धाट आहे, हीं एवढीं त्यास संबोधनें कशाला देतां तो कसा तो मला ठाऊक आहे.

संबोधित, १ लि० संबोधिला जो तो.

सबा, न० सबौ.

सबैन, न० सबैन.

सभर, १ लि० सबर; २, भारादि विशिष्ट होत्यातां पुरते पणें, कोणे काबर पायपडणें, तोला बसणें, काठी मारणें, इ० कांचें वि०.

सभर्तृका,

सभर्तृका, १ लि० जाच्या भर्ता जिवंत आहे अशी जी स्त्री तीचें वि०; २, भर्त्यास दवर्तमान जी स्त्री ती.

संभव, पु० अर्थानें असा यास किं० व्हावयास जी साधन सामग्री अपेक्षित असत्ये ती असल्यामुळें त्या अर्थाचे अंगी असण्याविषयी किं० होण्याविषयी जी योग्यता असते ती; २, होईलच होईल असंलच असेल, असा निश्चय न होतां असेल तर असेल, झालें तर होईल, असें-कोणेंक अर्थाविषयी जें अंतःकरणांत ज्ञान होतें तो; उ०, तिकडेचें पाणी हवा कसें आहे ह्मणून तूं जे व्हां विचारतोस ते व्हां तूं तिकडे रावयास जाणार असामला संभव होतो; ३, उत्पत्ति, गर्भसंभव, रोगसंभव, कफसंभव, इ० स०; ४; १ लि० जापासून जाची उत्पत्ति ती तत्संभव, कुंभापासून संभव जाचा तो कुंभसंभव, पद्मसंभव, योनिसंभव, इ० स० प्र०.

संभवणें, कोणे क अर्थानें संभवविषय होणें; २, कोणे क अर्थानें उत्पन्न होणें सभेंवता, सभेंवताला, सभेंवती, अ० भोंवताला.

सभा, स्त्री० कांहीं कारणास्तव राजा, राजलोक किं० विद्वान्, पंडित, गुणी, इ० कांचा समाज व्हावया करितां निर्मिलें असतें जें स्थळ ती; २, त्या स्थळीं किं०

सभा

संभा

किं० कोणेक स्त्रुलीं त्याच्या झाला जो समाज ती, राजसभा, ब्रह्मसभा, इ० स०.
सभा कंप, पु० सभादिकांच्या ठायीं भयादिकारणानें भाषणादि व्यापारा विषयी गरीगस कंपसुदावा. घामयावा, भलताच शब्द तोंडांतून यावा, इ० रूप कोणेकास प्राप्त होत्येजी अवस्था ती.
सभागी, ३लिं० सभाग्यशब्दाचा अपभ्रंश.
सभाग्य, ३लिं० भाग्यवान् ; २, जाचें हातून बहुतांवर उपकार होत असावे, जाचें योगानें बहुताचें हित होत असावें, असा जो कोणी पुरुषादि त्यास ह्म० : ३०.
 कोणा सभाग्याचा हातानें बाहणी झाली माझा जिवस लोंकर विकला.
सभाचातुर्य, न० सभादिकांच्या ठायीं यथायोग्यपणें वागण्याचें जें चातुर्य तें.
सभादीप, पु० श्रावणीचें दिवर्गां सभेंत ब्राह्मण, अग्नि, यांचें संनिध ब्राह्मणास दान देतात जो दिवा तो.
सभाधीट, ३लिं० सभादिकांचे ठाई मयादि न धरितां भाषणादि व्यापारीं धीटपणें प्रवृत्त होती जो तो.
सभानायक, पु० सभेचे ठायीं मुख्य-जो विद्वाज्जन इ० अधिकारी तो.
सभापांडित्य, न० तादृश आंगां विद्यादि असो किं० नसो परंतु सभा इत्यादिकांचे ठायीं भाषणामध्ये पांडित्य करण्याविषयी

विषयी जें कोणेकास सामर्थ्य असतें तें.
सभामंडप, पु० देवालय पुढेंच कथा, कीर्तन, पुराण, इ० कांसाठीं जो लोकडी, दगडी, असा केला असतो मंडप तो.
संभार, पु० यज्ञयुद्ध इ० कार्याच्या जो समग्रीसमुदाय तो. याचें स० पूजासंभार, सेनासंभार, इ०.
सभारंजन, न० सभादिकांचे ठायीं स्थित जे लोक त्यांस गायन, नृत्य, पांडित्य, कीर्तन, इ० गुणें करून रंजिवण्याचा जो व्यापार तें.
संभावणें, कोणेक अर्थ संभावना द्वितीयार्थविषय करणें.
संभावना, स्त्री० संभवप्रथम द्वितीयायां ; २, हापदार्थ बहुत करून अमुक स्वरूप असेल, किं० यास्त्रुलीं अमुक-अर्थ असेल, किं० अमुक स्त्रुलीं अमुक पदार्थ असेल काय, इ० रूप जो मनोव्यापार ती ; ३, पंडित, वैदिक, पुराणिक, हरिदास, इ० कोणी प्रतिष्ठित जो भिक्षुक तो कांहीं निमित्तानें आपले घरीं आला असतां त्यास निरोप देते समयां दक्षिणादि दाने करून त्याचा करित्तत जो गौरव ती आणि तें देतात जें दक्षिणादि ती.
संभावित, ३ लिं० संपत्तिमत्ता, विद्वत्ता, इ० कानी जो प्रतिष्ठित तो ; २, संभावना विषय जो अर्थ तो.

संभाव्यमान

संभा

संभाव्यमान, ३लि० संभावना द्वितीयाथ
विषय केला जातो आहे जो कोणेक अर्थ
तो.

संभाषण, न० कोणएकाचें कोणएकासं
गतीं जें भाषण तें.

सभासद, पु० सभेमध्ये प्रतिष्ठितपणें व
सल्ले असतात जे लोक ते प्र०;२, दे०
सभेचा ठायीं वसून न्यायमनसुबी. वा
दविवाद. इ० व्यापार करणारे जें मनु
ष्य ते प्र०.

संभाळ, पु० प्रतिपाळ.

संभाळणें, अन्नदानादिकें करून को-
णें कास प्रतिपाळित करणें; २. कांहीं
एक व्यापार, पदार्थ, इ० स्वशक्ति, साव-
धपणा, इ० कांहीं आटोपून धरणें; ३.
अपथ्य, कांहीं एक अरिष्ट प्राप्त होईल-
क्षणून ते द्विषयीं सावधपणें असणें; ३.
संभाळ अपथ्य केलें सतर दुःखणें वाटे-
ल; ४, रा० सुखकारक, दुःखकारक.
जो कोणे काचा स्पर्श तो विदित होणे;
३०, माझे शरीर बधिर असें झालें आ-
हे त्यास डागदिल्हा तरी संभाळत ना-
हीं मगचिमटा कोठला संभाळा यला.

संभीज, अ० कां० सकला वयचीं पुर्तपणी
भिजे असें भिजणें होणें इ० कांचें वि०.

संभूत, ३लि० संभवविषय झाला जो तो;
२० उत्पन्न झाला जो तो; ३, स्त्री० संभूत
वार्ता.

संभूतवार्ता,

संभ

संभूतवार्ता, स्त्री० संभावना होत असा-
वी, गोष्टी तरी निघत असा व्या, इतक्या
नें तरी जें कोणेक अर्थाचें अस्तित्व ती,
निषेधविषयीं प्र०; ३०, यागायांत स-
र्पाची संभूतवार्ता नाहीं मग तुला उसे-
ल कीटून; २, कोणेक अर्थाची जापक
तत्संबंधी यत्किंचित तरी जी गोष्ट ती
निषेधविषयीं प्र०; ३०, तुमचे घरीं ल-
ग्न होणार याची आह्मांला संभूतवार्ता
ठाऊक नव्हती मग आह्मी कशावरून
याचें.

संभूति, स्त्री० सं० संभव; २. संभूतवा-
र्ता.

संभोग, पु० विषयाचा जो उपभोग ती
परंतु स्त्रीचे उपभोगाविषयीं विशेष
प्र०.

संभोगणें, स्त्र्यादिविषयातें संभोग वि-
शिष्ट करणें.

संभोंवता, संभोंवताला, संभोंवती,
अ० भोंवताला.

संभोंवर, संभोंवार, अ० भोंवताला.

संभय, ३लि० सभासद; ३, संभावित प्रथमा
यं.

संभ्रम, पु० भयला भादिकांचा किं० थो-
राचें आगमनाचा इ० प्रसंग आला अ-
सतां त्याकाळीं कर्तव्यजें कृत्य त्यावि-
षयीं कांहीं सुचून ये, घाबरें व्हावें.
अंतः करणास त्वरा व्हावी. इ० रूपजी

अवस्था

अवस्था हांत्ये तो; ०. कोणे काम कोणे
क गोष्टीविषयां प्रातिपूर्वक उद्योग करी-
त असा वा अशी असत्ये जी हीस तो;
उ०, कांहीं न वा पदार्थ पाहिला ह्मणजे
त्याचें संपादन करावें हा संभ्रम यापो-
रास फार आहे; २. कोणेक पदार्थ नी-
टनेटका दिसा वा ह्मणून त्यास करितात
जे अनेक उपचार ते प्र०: उ०, चक्रीदा-
र पागोटें घालावें, गंधरेखून लावावें,
डोला नें चालावें, असे हा दिवस भर-
आपले जीवाचे संभ्रम करीत असतो.
संभ्रांत, १ लिं० भ्रांतीनें युक्त जो अंतः-
करण मनुष्य, इ० तो; २. संभ्रमप्रथ-
मार्थानें युक्त जो तो.
सम्, अ० हा संस्कृत उपसर्ग आहे हा-
जाचे मागें लागतो त्याचें प्राशस्त्य बो-
धितो, संलग्न, संमोहित, संजात,
इ० स० प्र०.
सम, १ लिं० तुल्य; २, वांकडे तिकडे पणा
किं० उंच सखल पणा इ० अविवक्षित
गुणरहित जो भूम्यादिकांचा प्रदेश-
तो आणि तद्विशिष्ट भूम्यादिपदार्थां-
तो; ३, दोन चार, सहा, इ० रूप जी युग्मसं-
ख्या तो; ४, सर्व अर्थास तुल्य रूपानें प-
हाणारा जो साधु इ० तो; उ०, जें साधुपु-
रुष आहेत ते सर्व भूतांच्या वायां सम-
असतात; ५, कोणे कांचा गळुन व्हे आणि
मित्रही न व्हे केवल उदासीन जो ग्रह

इ० तो.
समई, स्त्री० मध्यें संभ आणि स्वाती वर-
दोन चाडीं अशा तऱ्हेचें एक दीप लावा-
याचें पात्र आहे.
समईक, १ लिं० समाईक.
समकणें, रा० संवकणें.
समकक्ष, १ लिं० विद्वता शौर्यादि गुणा-
नां परस्पर जें तुल्य ते प्र०.
समकोण, १ लिं० वृत्ता मध्यें मधो मध आ-
डवी, उभी, रेषा काढली असतां जो कोण
होतो तत्सदृश आहे कोण जाचा असा-
जो क्षेत्रादि तो.
समग्र, १ लिं० सं० सगळा.
समज, स्त्री० पु० तत्तद्विषयांचें जें परिज्ञा-
न ती तो.
समजणें, विवक्षित कांहीं एक गोष्ट कां-
णा एकास परिज्ञात होणें व तज्ज्ञान वि-
शिष्ट आपण होणें; २, रुसलेला किं०
कोणेक गोष्टीविषयां अडून बसलेला
जो कोणी त्याणे रुसवा, अड, इ० सो-
डून अविरुद्ध भाव विशिष्ट होणें
समजदार, १ लिं० जाचे बुद्धीत चांग-
ला समज असतो तो.
समजस, १ लिं० कांहीं एक गोष्ट करणें ती
तारतम्यानें विचार पूर्वक चोंघांस व
रादि मेलती करणारा असा चांगल्या
स्वभावाचा जो तो; २, समजदार; ३,
न्याय्य जें भाषणादिक तो.

सम

समजस, ३लिं० समजस शब्दाच्या अप-
भ्रंश परंतु ना० प्रथमार्थी प्र०.

समजावणें, कोणेकास कोणेक गोष्ट-
समजें असं करणें ; ०, रुमला जो तो स-
मजें असं करणें.

समजाविशी, समजावीस, समजी.
स्त्री० रुसलेला किं० अडून बसलेला किं०
विवदमान जो कोणी त्याणें समजावेंत
णून तदनुकूल करितात जो व्यापार ती
आणि तेणें करून त्यांच्या हातां जो सम-
जले पणा ती.

समजीक, ३लिं० समजस.

समजूत, स्त्री० समजी; ०, समज.

समजूतदार, ३लिं० समजदार.

समंतात्, अ० आसमंतात्.

समतोल, ३लिं० गुणादिद्वारा जें तुल्य-
ते परस्पर, २. वातपित्तादिकांचें विष-
म भावें करून रहित अशी जी कोणे-
काची समान प्रकृति ती : ३, अ० शरी-
र, ओंझें, इ० कांच्या ईषन्मात्र ही इत-
स्ततः तोल न जातुं देतां, तर इ० कांत ब-
सणे. ठेवणें, इ० कांचें वि० : ३०, हांडी
मध्ये समतोल बसावें ह्म० उळमळत
नाहीं.

समंध, समंध, पु० संबंधशब्दाच्या अ-
पभ्रंश.

समधात, ३लिं० श्मिंत, उष्ण, जांत स-
म आहेत असें जें औषध, शरीर प्र-
कृति,

सम

कृति, देश, इ० तें.

समंधी, ३लिं० दे० पिशाच्या सारि रवा स्वभा-
ब जाच्या तो ; ०, ३लिं० संबंधशब्दाच्या-
अपभ्रंश.

समन्वित, ३लिं० कोणेक अर्थानें जो अन्वि-
त तो दन्वित, याचे ममास पात्रसमन्वित,
क्रियासमन्वित, इ०.

समभाग, ३लिं० कोणेकाचे भागास मा-
न आहे भाग जाच्या असा जो औषधादि-
पदार्थ तो.

समय, पु० कोणेक कार्य करण्याच्या, हां-
ण्याच्या जो कालावयव तो, कोणेका व-
र समय पडणें किं० येणें ह्म० परदुःख
दायक प्रसंग त्यास प्राप्त होणें, समया-
स उपयोगी पडणें समयी उपयोगी प-
डणें ह्म० प्रसंगां कामास येणें, प्रसंग
शब्दावरील संप्रदाय प्रा० एथें होतील-
असें जाणावें; २, स्त्री० समई.

समयस्फूर्ति, स्त्री० जाविषयाच्या जो प्र-
संग त्या प्रसंगां त्याविषयाची स्फूर्ति का-
वी अशी जी कोणेकाच्या बुद्धीमध्ये श-
क्ति असत्ये ती.

समयानुसार, समयानुसार, अ०
प्रसंगानुसार.

समयी, स्त्री० समई.

समयोचित, ३लिं० विवक्षित तत्समयी
योग्य जें भाषण इ० ती.

समर, पु० सं० युद्ध.

समरंगण,

सम

सम

समरंगण, न० समरंगण शब्दाचा अय-
भंश .
समरस, ३लि० सर्वो शांतिमिच्छून रहावे, को-
णाशां विरुद्ध कधीही होई न ये अशा स्व-
भावाचा जो पुरुष इ० तो .
समरंगण, न० युद्धार्थ नेमितात जें स्थ-
ल तें ; २, युद्धादिकांचा जो प्रसंग त्यास
ह्म० .
समरास, स्त्री० धान्यादिकांची जी अने-
क विभाग न करितां उभारास ती .
समरासमोर, अ० रा० समोरासमो-
र .
समर्प, ३लि० सं० संबंध .
समर्थ, शरीर, द्रव्य, विद्वत्ता, इ० कांचे
बलानें तत्तत्कार्या विषयीं जो शक्तिमान
तो .
समर्थन, न० कोणेंक ग्रंथ किं० मत किं०
पूर्वपक्ष, समाधान, इ० कांवर कोणी
दोष दिला असतां त्याचें निवारण क-
रून त्या ग्रंथादिकांचें जें अनेक युक्ती
नां स्थापन तें .
संमर्द, पु० युद्ध, यात्रा, इ० कांमध्ये अ-
नेक मनुष्यादिकांची जी दाटी होत्ये
ती .
समर्पक, ३लि० कोणेंकाचा प्रश्नादिकां
वर यथायोग्य असावे तसें जें उत्त-
रादि तो .
समर्पण, न० देव, ब्राह्मण, इ० कांस
कांहीं

कांहीं एक पदार्थाचें केलें जें अर्पण तें .
समर्पिणें, देव, ब्राह्मण, इ० कांस कांहीं
एक पदार्थ अर्पित करणें .
समर्पित, ३लि० समर्पण जाचें केलें तो .
समला, पु० पाठीवर लोंबाया जो गांढो
ईवरचे पागोठ्याचा शोभार्थ बाहेर सो-
डितात जो पदर तो .
समवयस्क, **समवयी**, ३लि० तुल्यव-
याचें जें ते परस्पर .
समवाय, पु० सं० गुण गुणी, क्रिया क्रि-
यावान्, जाति व्यक्ति, यांचा जो परस्पर सं-
बंध तो ; २, समुदाय .
समवायिकारण, न० जावर समवाय
संबंधानें कार्य उत्पन्न होतें त्या कार्याचें
तें .
समवेत, ३लि० समवायसंबंधानें कोणें
कानें अन्वित जो कोणेंक तो ; २, अ०
कोणें एका सहवर्तमान जा, ये, हो,
इ० कांचें वि० .
समशेर, स्त्री० तलवार ; २, पु० चंग को-
चन गंजिफांतील जो आठवारंग तो .
समशेरबहादर, **समशेरबहादूर**,
३लि० तरवारबहादर .
समशेरी, ३लि० जापुतळ्याचा दोहों आं-
गचा बाहुल्यांचीं डोकीं एकादि डोक-
डे होतात अशी झालेली जापुतळी
ती ; २, ३लि० समशेर ह्मणून जो गंजि-
फांतील रंग तत्संबंधी पान, तलव, इ०
तो,

सम

तो .

समष्टि, स्त्री० अनेकव्यष्टिमिळून जा
ला जो विराट् देहादि एक अवयवीनी.

समसका, ३ लिं० रा० प्रतिवर्षीवात अ
सतो जो गंगमहिष्यादि पशू तो .

समसमान, ३ लिं० विदत्ता, शौर्य, आ
कार, संख्या, इ० कानीं तुल्य जें ते प-
रस्पर .

समस्त, ३ लिं० सर्व; २० अनेक पदांचा स
मास होऊन झालें जें एक पद तो .

समस्या, स्त्री० विवक्षितार्थ प्रतिपादक
शलांकादिकांचा एक देश उच्चारला-
असतां त्यास सर्वार्थांचें पृतिविषयीं
अवशिष्टांशाची असती जी आकां
क्षा ती आणि ती उच्चारित जो एक दे
श ती, कविजन एकमेकांचें ज्ञान परि
क्षार्थ कांहीं अंशाचें निगरण करून
कांहीं अंश दुसऱ्यास आकांक्षापूर-
णार्थ विचारितात त्या व्यवहारीं प्र०;
२, जाचें उत्तर एका एकी ध्यानांत ये
त नाहीं असा जो कोणेक विषयावर
कोणेकाचा कठिण प्रश्न असतो ती;
३०, त्याणे मला अशी समस्या घातली
कीं गणपति पूजनावांचून लग्न होत
नाहीं ह्मणतां तर महादेवाचे लग्नांत
कसें कैलें, कोणेकानें कोणेकाचीस
मस्या पुरविणें ह्म० शौर्यादिजन्य द
र्पादिकांचा परिहार व्हावयाजोगी
स्वकी

समा

स्वकीय शौर्यादि प्रदर्शनद्वारा रघात
जमा करून देणें .

समळी, स्त्री० कों० संबळी.

समक्ष, अ० कोणेकाचे देग्वत, २, जा-
शीं भाषणादि व्यवहार करायाच्या त्या
शीं आणि आपणाशीं साक्षात् संबंध
घडे असें बोलणें, पहाणें, गांठपडणें
सांगणें, इ० किती एक धातूचें वि०, उ०,
त्यांची माझी समक्ष गांठ पडेल तेव्हां
कायतें सांगू तुझापाशीं सांगत नाहीं
जा .

समक्षता, स्त्री० समक्षपणा .

समक्षा, स्त्री० समस्याशब्दाचा अपभ्रं
श; २, देवादिकांचा साक्षात्कारविष
यीं कोणी प्र० करितात .

समक्षासमक्ष, अ० स्त्री० उरुबुरु .

समा, पु० कों० एकपिशाच देवता आ
हे; २, समुद्रास नित्यगः भरती येत्ये
तीची जी पूर्णावस्छाती; ३, रा० तत्त
व्यवहाराचा किं० धान्यादि उत्पन्न हो
ण्याचा जो मुख्य समय तो, ४, मप.

समाईक, ३ लिं० अनेक स्वामिक अ-
सून अविभक्त जो क्षेत्र धनादि पदार्
थ तो .

समाकुळपोंदूर, स्त्री० ग्रामसंबंधी
जे पाटील, कुळकर्णी, मेहमसा, इ०
समस्त लोक ती किं० गृहादि संबंधी
जीं समस्त मनुष्यें ती परंतु कांहीं का
रणांनव

समा

गणास्तव अवघ्यानीं एकत्र होण्याचा प्रसंग असतोच प्रा० प्र०.

समागम, पु० परस्परांचा जो विवक्षित संयोग तो.

समाचार, समाचार, पु० परामर्श प्रथमार्था; १, कोणे काचें वरें वाईटपणाचें जें वर्तमान तो; ३०, घरचा समाचार आलीकडे समजत नाही, परामर्श शब्दावरचे संप्रदाय एथेंही जाणावे.

समाज, पु० मनुष्यादि एकजातीयांचा जो समुदाय तो.

समाजीक, ३लि० को० समाईक.

समाध, स्त्री० समाधि शब्दाचा अपभ्रंश.

समाधान, न० इष्टानुरूप घडल्यामुळे उद्देगादि जाऊन वरें वाटायाजोगी सुखरूपें करून जी अंतःकरणाची स्थिति तें; १, पूर्वपक्षाचा निरासकरणा रेंजें वाक्यादि तें, कोणे काचे शरीरी समाधान नाही किं० त्यास समाधान वाटत नाही ३० स्त्रुलीं त्यास वरें वाटत नाही तो दुःखणीकरी आहे असा अर्थ.

समाधि, स्त्री० पु० अंतःकरण, विषयां पासून निवृत्त होऊन ईश्वराचे गथां लागावें म्हणून प्राणायामादिसाधनानीं करितात जी त्या अंतःकरणाची

समा

णाची एकाग्रता तो ती; २, संन्यासी जलांत बुडवून घेऊन किं० स्त्रुलांत पुरून घेऊन जो प्राण त्याग करितो तो ती; ३, संन्यासी मरण पावल्यानंतर त्याचे देहास जलांत बुडविणें किं० स्त्रुलांत पुरणें असा जो संस्कार करितात तो ती; ४, संन्यासी जास्त्रुलीं पुरतात तेथें चवुंदाकनादि बांधितात तो ती.

समाधिस्थ, ३लि० समाधि प्रथमार्था नें युक्त जो तो, संन्याशा नें समाधिस्थ होणें म्ह० मरण पावणे.

समान, ३लि० सपाट प्रथमार्थ; १, तुल्य; २, न० यवनी सालांतील आठवें साल तें.

समानकक्ष, ३लि० समकक्ष.

समानवयस्क, ३लि० समवयस्क.

समानशील, ३लि० तुल्यस्वभावाचे जे मनुष्यादि ते परस्पर.

समानाधिकरण, ३लि० एकाअधिकरणाचे गथां जे विद्यमान ते परस्पर; २, विशेषण विशेष्यरूप असून एक विभक्तिजां पदें तीं परस्पर.

समानीन, न० यवनी सालांत नायकीचें एक साल आहे.

समानोदर, ३लि० सोदर.

समापत्र, न० संमति पत्र शब्दाचा अपभ्रंश.

समाप्त, ३लि० संपलाजो तो; २, स्त्री० समाप्ति

समाप्ति शब्दाच्या अपभ्रंश .

समाप्ति, स्त्री० संप्लेषणा .

समारंभ, पु० लग्न, मुंज, यज्ञ, कीर्तन, सण, बार, ब्राह्मण भोजन, इ० कार्यांचा अनेक सामग्रीनें शोभाया जोगा करितात जी उत्साह तो ; २, तदर्थ संपादित जी उपयुक्त सामग्री तो ; ३, आमचे घरां लग्न आहे याजकरितां तुमचे घरचा सर्व समारंभ अह्मास द्या .

समाराधन, न० समाराधना .

समाराधना, पु० उत्त, विवाह, इ० संस्थांमध्ये ब्राह्मण याजक करितात तीं मासिके शोभायें ; २, कोणकरितां येविले त्याचें उडाय जोगें त्यांत कोणेक फळां येत समविष्ट होणें ; ३, शेरदंडांत पालव प्राणी समावेल शेर मरू शीलें ; ४, दूधनासेल ; ५, जीव मरून तुल्य असाचा अशा रूपें करून विवक्षित जी कोणेक अर्थ त्यांची त्या प्रमाणाहून अतिरिक्तता दिसण्यांत न येतां त्यांत कांहीं त्यांत समविष्ट होणें ; ३, शंभर पाकांचे सैंपाकांत पांच पाके समवतील, तुमचा कंठाळीत एक ओडणे बे माझे सोंबळें भांडें काढावणा रीती .

समारंभ, न० सोडमुंज .

समाविष्ट,

समाविष्ट, ३ लि० विवक्षित अधिकरणां किं० विवक्षित कोटींत समावेश झाला जाचा तो .

समावेश, पु० विवक्षित प्रकरण कोटीमध्ये कोणा एकाचा जो संग्रह तो ; ३, शंभर ब्राह्मणामध्ये या एका ब्राह्मणाचा समावेश करा ; २, विवक्षित अधिकरणां कोणेक अर्थाची विवक्षानुरूप प्रवेश पूर्वक जी स्थिति ; ३, यालहानशा खोलींत पन्नास मनुष्यांचा समावेश कसा होईल .

समास, पु० परस्पर अवित जीं अनेक पदें त्यांची एकमेकाशीं जुळणी होऊन होतें जें विशिष्ट एक पद तो ; २, समासाचा अर्थ दाखवा या साठीं करितात जी विग्रह त्यास कोणी ह्मः ३, लिहावयाचे पन्नास मध्ये लिहून भोंवताली जी बेतानें रिकामी जागरावतात तो .

समिध, स्त्री० सं० समीध .

समीचीन, ३ लि० उत्तम ; २, विपुल .

समीध, स्त्री० होमार्थ पळस, खैर,

उंबर, इ० यज्ञिय वृक्षांचा शाखेचा वि

वृत्ति घात जाऊं टक्या करितात त्या

प्र .

समीध, अ० समिध .

समीक्षा, स्त्री० चतुर्विध मुक्तींतील

मुक्ति आहे जी मध्ये ईश्वराचे सां

निध्य

निध्य घडतें ती.

समुच्चय, १०. समुदाय ; २, समुदाया-
चा विचारानें कोणेंक गोष्टीविषयीं
करितात जो कांही एक निर्णय न्यास
कोणी ह्म० .

समुदाय, पु० एकप्रस्थित जा अनेक
व्यक्ति त्यांस अवयवत्व कल्पून त्यां
चामानिला जी वंशिष्ट्यं करून निरा
ळा अवयवी तो.

समुदित, ३लिं० समुदायरूपानं एकत्र
स्थितजो तो.

समुद्र, पु० बहुतेक पृथ्वीचा प्रदेश व्यापून राहिला आहे असा जो अपार उदकरा शिंतो जाचें उदक सार आहे त्मं समुद्रांत जाऊन कोरेंडा जांचा अंत पारनाहीं असे जो ईश्वर गुण, माया, शब्द समूह, जन्म मरण रूप संसार, इ० त्यां सारी पानें ह्य० या अर्थी गुण समुद्र, शब्द समुद्र, भव समुद्र, इ० स०.

समुद्रकाँठा, पु. कों. समुद्राचे कांठ
चा जो प्रदेश तो .

समुद्रफळ, न० एक औषधी वृक्षाचे फळ आहे.

समुद्रफेणः समुद्रफेणः समुद्रफेणः
 पु० समुद्राचे तीरी मत्स्या कारः पु०
 कुसकुशः असें औषधी पदार्थः ए
 क प्राण्यं येऊन पडत असें मितो.

संसाधन माणकी

समुद्रमाणकी, स्त्री० समुद्रफेन.

समुद्रवलयंकित, ३लि० समुद्ररूप
वलयाने अंकित अशी संपूर्ण जी पृथ्वा
ताचें वि०.

समुद्रशोक, समुद्रशोष, उ० एकवेल आहे.

समूल, समूळ, ३लि० मूलासहितजो
वृक्ष इ० तो ; २, जास आधारभूत मूल
आहे असा जो वाक्य, ग्रंथ, इ० तो

समूह, पु० समुदाय .

समृद्धि, ३लिं० समृद्धि आली जाची तों.

समृद्धि, स्त्री. ~~समृद्धि, स्त्री. समृद्धि, स्त्री. समृद्धि, स्त्री.~~

ल ल ल ल

समेत, पं. प्रकाश शर्मा को यह रुख

बुद्ध, इ० तो आऊँ पण्डितों से मिले

• आं अवि रुद्र भावः ।

समेटणों, ग. प्र. न. यु. ड. तं

काणों का नें मिथुन से कर को

समल, ३लि० समक

समंतबाबती, अ० क० देह्यान्नाबाब
ती.

संमेल. प्र. की. संवल.

संख्या. पु. को. संवत्स.

सूत्रं, ३लिं० सूतमारल्यासारखी उक्त

● लासल गेले ला ओ नदी, मार्ग शुद्ध,

पञ्चिरेषा, जीले, काष्ठ, इ० तैः २५

अनेक अवधी पासून समान

सूत्रम् अनित्यं प्रदेष्टुं त्रयं वा

यं

समो

सर

यां किं० कोणे काचे विवक्षित पुढल्या
प्रदेशां.

समोरच्या, ३लि० समोरील.

समोरासमोर, अ० परस्पर संमुख हो
त असें; उ०, दीघे समोरासमोर उभे रा
हून बोलत होते.

समोरी, स्त्री० समोरपणा.

समोरील, ३लि० समोर प्रदेशां जी ते
थील.

समोरून, अ० कोणे काचे पुढून.

सम्मत, ३लि० अभिमत; २, न० अनुम-
त.

सम्मति, स्त्री० सम्मत द्वितीया र्थां.

सम्मान, न० समान.

सम्मार्जन, न० शोणखळा, उदक, इ०
कांनीं मध्यर्थ सडा घालणें, सारिव-
णें, इ० रूपजी व्यापार तें.

सम्मार्जनी, स्त्री० सं० केरसुणी.

सम्मुख, ३लि० अभिमुख.

सम्यक्, अ० उत्तम प्रकारें करून.

सय, स्त्री० आठवण.

सयतान, न० सेंतान.

सयेंपाक, पु० सेंपाक.

सयेंपाकघर, न० सेंपाकघर.

सयेंपाकी, पु० सेंपाकी.

सयेंपाकीण, स्त्री० सेंपाकीण.

सयली, स्त्री० सेंली.

सयसद, अ० रा० सतसय.

सयसुमार,

सयसुमार, उ० सईसुमार.

संयुक्त, ३लि० कोणे काशीं संयोग मं
बंधानें संबद्धजी तो.

संयोग, पु० पदार्थांच्या परस्परेण एकमेका
स लागलेपणा रूपजी संबंधतो.

संयोगी, पु० जाणे लग्न करून घेतले
असतें असाजो गोसांवी, किं० बैरा-
गी, तो.

संयोजक, ३लि० उत्तमरीतीनें योजना
कर्ताजी तो.

संयोजन, न० उत्तमरीतीनें अनेकांच्या-
संयोग करण्याच्या जी व्यापार तें.

संयोजित, ३लि० संयोजन केले जाचें तो

सय्यद, पु० महंमदाचा वंशांत जे उत्पन्न
यवन तें प्र०.

सर, पु० जामध्यें मोल्यें, पोवळीं, फुलें,
इ० ओंवळी आहत असें जें सूत्र तो; २,
मंडपाद्युपयोगीं सरळ लांब मोटा जी
यांसा तो; ३, सजातीय अधिकारविशि
ष्टजे अनेक अधिकारी त्यांजवर केला
असतो जी एक मुख्य अधिकारी तो,
हा शब्द अधिकार व अधिकारी यांचें
मार्गें लागतो; उ०, सरदेशमुखी, सर
देशमुख, सरसुभेदारी, सरसभेदार,
इ०; ४, विवक्षित सजातीय समुदाया
मध्ये गुणादिकें करून जी अधिक तो;
५, मध्यें मध्यें कांहीं काळ कोणे काम
जी वेड लागल्यासारखी अवस्था हो

ये

त्ये तो : ५, रा० मुसळ सकई; ७, स्त्री०
 कांहीं काळ राहून जावा असा येतो जो
 पर्जन्याच्या झपाटाती; ८, कोणे काची
 कोणे कास गुणादिकें करून जी बरोब
 राती प्रा० निषेधविषयीं प्र० : ९, गजिफां
 तील जी तलफ ती; १०, अ० पावेतो : उ०
 भांडेंवरसर भरून को : ११, लेखन प्रसं
 गीं गाय, ह्येस, बैल, दोणगा, वांसरें,
 यांची संख्या लिहायाची असता त्या
 चा त्याचा नावापुढें याशब्दाचा प्र०
 करितान; उ०, गायसर दान, ह्येस सर
 एक, किल्ला, राज्य, इ० सरकरणें-
 ह्म० युद्धादिकें करून स्वायत्तकरणें.
 सरकट, न० रा० पर्जन्याची लहान जी सर
 पडती तीस निंदेनें ह्म०.
 सरकटणें, को० पाय इ० निसरणें; २, रा०
 वस्त्रां सन्यानीं विशिष्ट होणें.
 सरकटा, ३ लि० को० निसरडा प्रथमार्थ;
 उ०, माडसरकटा झालेला आहे संभा
 वूचट.
 सरकटे, न० को० निसरडें.
 सरकणें, को० सरकटणें प्रथमार्थ; २,
 विवक्षित लुलापासून पत्ताकडे होणें;
 उ०, अमळ सरकून बसा ह्म० जागाही
 ईल.
 सरकत, स्त्री० कृषिबाणिज्यादिरूपजो-
 कोणेक व्यवहार त्यामध्ये तोटा नफा
 यांचे अधिकारित्वें करून अनेकांच्या
 अस-

असतो जो स्वामित्व संबंध ती.
 सरकतदार, पु० सरकती.
 सरकतनामा, पु० सरकतीचे ठराबाचा
 केला असतो जो कागद तो.
 सरकती, पु० जा व्यवहारांत जाणी स
 रकत ठेविली आहे ते त्या व्यवहारावि
 षयीं परस्पर.
 सरकत्या, पु० सरकती.
 सरकन, कर, दिनी, दिशीं, अ० अ
 नुकरण, निसरड्यावरून पाय इ०-
 निसरणें इ० कांचें वि०.
 सरकफांस, पु० गांठसरकावली अ
 सतां पाहिजे तेवढा लहान मोठा व्हा
 वा असा जो फांस करितात तो.
 सरकावणें, सरकेअसें करणें; २, को
 णेक व्यवहारां पुढें सरणें.
 सरकाळ, सरकाळी, स्त्री० जोंधळा.
 मजगुरा, याचे तांटाचें जें अग्रभागे
 पंरें जास कणीस असतें तें परंतु क
 णीसनसतां ह्म०.
 सरकी, स्त्री० कापशीची जी बीती.
 सरखत, न० को० अनेकवार घाबाचें जें स
 कारचें देयतें त्या त्या वेळेस देऊन एका का
 गदावर मांडून घेत असावें अशी जी सर्की
 रातून पावती लिहून घेतात तें; २, स्त्री०
 रा० सरकत.
 सरखेल, पु० राजाजबळचा एक अधिकार
 शि आहे.

सरखेली.

सरखेली, स्त्री० सरखेलाचा जो अधि-
कार ती.

सरचश्मा, सरचष्मा, पु० कोणक समु-
दायामध्ये मुख्यत्वेकरून शगणारा, का-
मकारभार, व्यवहार, पाहणारा, असा
जो कोणी असतो तो.

सरजा, पु० नथस मुख्य मोत्यांचे वर त्या
गाड्यास जी कलिकाकार मोत्ये आंबी
ने लावितात ते.

सरजा, पु० बंदुकीस तोंडा अडकवाचा
चे उपयोगी जो लोखंडाचा आंकड्या
सारखा अवयव असतो तो.

सरंजाम, पु० तत्तत्कार्योपयोगी जी सर्व
सामग्री ती; २. सर्कारांतून जास घो-
डे, पालखी इ० देतात कि० कोजठे वा-
यास सांगतात त्यांचे खर्चाबद्दल जो
ग्रामादि नियमित करून देत असतात
तो.

सरंजामी, ३ लि० सर्कारांतून ग्रामादिरू-
प सरंजाम जास दिला आहे तो; २, सरं-
जामाबद्दल दिलेला जो ग्रामादि तो.

सरड, सरडा, पु० पालीचा आकाश
चा एक शुद्ध जंतु आहे, स्त्री० सरड्या
चा धांवकूपणापर्यंत.

सरडोका, पु० को० सरडा.

सरण, न० मृतमनुष्यास जाळ्याक-
रितां रचितात जी चिता तें.

सरणि, स्त्री० सं० मार्ग; २. ला० कोण
काची

काची भाषण, कविता, इ० संबंधी जी रा-
ति ती.

सरणें, सरकणें; २, व्यादिदागद्रव्यादि
निःशेष होणें; ३. रा० कोणकगोष्ठ कोणे
कास योग्यदिसणें; ३०, याव्यांत हें बो-
लणें तुलासरत नाही. त्यावांचून त्याचें
सरत नाही स्त्री० चालत नाही असा अर्थ;
३०, स्त्री० शेजी विणसरेना आणि पडी भर-
पडेना.

सरता, ३ लि० अनुक्रमानें स्थित जे अने-
क अर्थ त्यामध्ये जो शेवटला तो.

सरतेशेवट, अ० भाषणादि कोणक व्य-
वहाराची जी चरमावस्था तीचें अर्थ; ३०
सरतेशेवट रुपये द्यावे असें ठरले.

सरतेशेवटी, अ० सरतेशेवट; २. शेवट
व्याविभागी.

सरद, ३ लि० सर्द; २, स्त्री० विवक्षित जो
दिकप्रदेश कि० देशप्रदेश तो; ३०, बंदोद-
क्षिणचें सरदम पर्जन्यपडल्यानाहीं झणून
ती सरद बुडाली.

सरदणें, कोणक पदार्थ सरदानें युक्त होणें.

सरदावणें, सरदणें.

सरदी, स्त्री० सर्दी.

सरदेणें, ग० सरदणें.

सरदम, स्त्री० सरदानें मिश्रित जी गम-
तें देशिष्ठ जें कोणक देशाचें अर्थ कि० का-
लाचें अर्थ असतें ती; २. सरदा आणि ग-
म हांमिश्र झाल्यामुळे शरीरांत होतो जो
विरुति

सर

विकृति विशेष ती.

सरधोपट, ३लि० जामध्ये गोंकडेतिकडेपणा नाहीं असाजो सरळ मार्ग, भाषण इ० तो, अ० अर्थ सांगणे, मननकरणे, इ० कांकडे न गुंततां सरळ गीतीनें वाचणे, लिहिणे, इ० कांचें वि०.

सरनौबत, सरनौबद, पु० हवालदाग चे हाताखालचा एक अधिकारी आहे.

सरपण, न० जाळावयाचे उपयोगी जीं कांकडे, गोंब्या, इ० ते.

सरफळी, स्त्री० मुलाचे कमरेस बांधाया चे एक सर्पाकार भूषण आहे :२, सुवर्णादिकांची एक प्रकारची सांखळी आहे.

सरबर, स्त्री० बगवरी या अर्थ.

सरबरा, स्त्री० सरवर.

सरबरीत, ३लि० फार दाट नळे. आणि फार पातळ नळे; असाजो अंब्याचारम, कालिबलेला भात, पीठ, चिखल, भाजी, इ० पदार्थ तो.

सरबसर, ३लि० केवळ बगेवरीचे नळ त प्रमाणादि गुणाने एकमेकांशी यत्किंचित् अंतर्गते विशिष्ट जो कोणेंक अर्थ तो; उ०, सगळीं मांत्ये एकसारखीं नाहींत सरबसर आहेत.

सरम, न० बाजरीचे तोंडाचा जो समुदाय ते सरमाड, न० सरम.

सरळ, ३लि० उज्जुतीट, असाजो काशी मार्ग,

सर

र्ग. इ० पदार्थ तो; २, ला० अतिशयित गूढा शय, कठिनपदप्रक्षेप, वक्रता, इ० दोष जो तनाहीत अशी जी कविता, भाषण, इ० तो. **सरवट**, न० सरकट; २, रा० सरवा करायाचे उपयोगी जी जमीन ते.

सरवजा, पु० रा० सरवाद्या.

सरवदा, सरवद्या, पु० दाकोला.

सरवा, पु० पर्जन्याची जी एक सर तो; २, रा० प्रथम वर्षे भाजून तयार केले जें डोंगरी, शेत, त्यास पुढे पा० दोन वर्षे पर्यंत ह्वा; ३, जो धव्या, मजगुग, इ० कांचें शेत काटून घेतल्यानंतर खाडी गहतात जें त्याचे स उपाचोळा त्वाण इ० तदिशिष्ट जी भूमि तो.

सरवेभात, न० रा० सरव्यामध्ये पिकते जें भात ते.

सरख, पु० बक्याचे मांसापासून एक पदार्थ उत्पन्न होत असतो जो चपडा लावें सारखा दिसतो आणि जो डकवायाचे उपयोगी पडतो; २, विवक्षित गुणाने जो उत्तम तो; ३, विवक्षित प्रमाणापेक्षां जो कोही अधिक तो. हा शेर त्या गेंगापेक्षां सरम आहे कमी क्षण तो हे काय.

सरसंदा, ३लि० रा० सरसोदा.

सरसकट, सरसगट, अ० सकटप्रथमा थो.

सरसर, अ० अनुकरण असा शब्द होई असे सर्पादिकांनीं गमन करणे, काष्टादि कोयलून पाय इ० निरणे, इ० कांचें वि०.

सरसरणे.

सरसरणें, सरसर शब्द होई असें सर्पा
दिकानीं गतिविशिष्ट होणें.

सरसरौ, अ० सरसर.

सरसा, अ० सन्निधनदेशां किं० सन्निधनदे-
शातें आश्रयून वस, ठेव, इ० कांचें वि०;
१. कोणेंक कार्यार्थ पदार्थावर उत्पन्न आ-
लाजी वेग त्याच वेग बलानें; ३०, फोंजे
वर गोळा टाकला त्या सरसे वृक्षही उ-
गळे.

सरसाल, न० विवक्षित जें सर्ववर्ष तें; ३०
यंदांचें सरसालांत एक पेंसामिळाला
नाहीं; २. अ० अवघेंजें एक वर्ष त्या वर्षी
त; ३०, आह्लास संसारास सरसालह
जाररूप ये ग्वर्चास लागतात.

सरसाला, सरसाली, ३लि० सरसा-
ल संबंधी जी बाकी, हिशेब, इ० ती.

सरसावणें, दूरस्थित जां कोणेंक पदार्थ तो
सरसाकरणे; १. कोणेंक पदार्थ अधिष्ठा-
त म्हात्वाहून विवक्षित म्हात्वां सरकें अ-
साकरणें; २, युद्धादादि प्रसंगां कोणें
कानें तत्तद्दिषयीं मिड होऊन प्रा० आ-
वेशपूर्वक पुढें होणें; ४, मनुष्य, पशु,
वृक्ष, याणी अकस्मात् वृद्धिंगत होणें;
३०, पृथ्वी मुळगी एवढीगी दिसत हो-
ती पहा एका वर्षीत कळी सरसावली
आली चोंगली मोठी वायको दिसत्ये.

सरसुमार, पु० मईसुमार.

सरसोंदा, ३लि० कीं० जास परस्पर व

य

यः कृत अंतर कार नाहीं अशांजीं त्यापुरुषें
मिच मिच जोताचे बेंळ, इ० ते परस्पर.

सरस्वती, स्त्री० वाणीची अधिष्ठात्री एकदेव-
ता आहे; १, तिजपासून आलाजी गीर्वाण भा-
षादिरूप आणि वेदशास्त्र पुगणादिरूप शब्द
प्रपंच ती; २, ती प्रपंच जांत लिहिला आहे अ-
सें जें पुस्तकादि ती; ४, पाटीवरचें लिहिणें लि-
हिणारीं जीं मुळें पूजनीं देशानें त्यापाटीवर ए-
ककाटित असतात जें रेखादिरूप चिन्ह ती.

सरस्वतीअनध्याय, पु० आश्विनमासी
शुक्लपक्षां मूलनक्षत्रीं सरस्वतीचें आवाहन
करितात त्यादिवसापासून श्रवणनक्षत्रपर्यं-
त जें अनध्यायदिवस तें.

सरस्वतीदान, न० कोणेंकापासून द्रव्यादिक
घेऊन किं० एरवींच त्यास जें रत्न इ० दस्तऐ
वज करून देतात त्यासच प्रसंग विशेषीं त्या.

सरस्वतीपूजन, न० आश्विनमासी घणेश्वर
मूलनक्षत्रावर पुस्तकांचा शयीं सरस्वतीचें
आवाहन करून दुसरेंदिवशी तिचें पूजन क-
रितात तें.

सरळ, ३लि० सरळ.

सरळणें, सरसावणें द्वितीय तृतीयाथी.

सरळव्याज, न० चकवादीचा हिशेबानें व्या-
जनकरितां केलें जें व्याज तें.

सरळी, स्त्री० कीं० एकदांच आंगामध्ये वें-
ग घेऊन मध्यें हातपाय नहालिवतां सर्पासा-
रिगें पाण्यामध्ये सरळ शरीरानें पोंहत जा-
वें अशा प्रकारें जी गति ती मार धातुयोगीक

संरक्षक,

संर

संरक्षक , ३ लिं० उत्तमरीतीनें रक्षण कर
णारा तो .
संरक्षणा , न० उत्तमरीतीनें जें रक्षण तें .
संरक्षिणें , उत्तमरीतीनें रक्षिणें .
संरक्षित , ३ लिं० संरक्षण केलें जाचें तो .
सरा , पु० यंत्रादि संस्कारांनं संस्कृतजीमा
डा , ताडी , इ० तो : २ , को० सरदितीया
थो : ३ , दुस्ता .
सराई , सराई . स्त्री० फलधान्यादि तो
ता पदार्थ सिद्ध होण्याचा जो मुख्य स
मय ती : २ , ला० लग्न इ० तोतो व्यव
हार होण्याचा जो मुख्य समय ती .
यचनाटिकानीं मार्गामध्ये मार्गस्थां स
उनगयाकरितां जी शाला बांधली अ
सत्य ती , प्रा० हिंदुस्थानांत व्यवहार .
सराईत , ३ लिं० पोहणें , गाणें , घोड्या
वर बसणें , निशाण मारणें , इ० विद्ये
मध्ये लढानपणा पासून अभ्यस्त झाले
ला जो तद्दिषयां .
सरांटा , पु० एक ओं पधी लढानझाड
आहे तो आणि त्याचें फल तो : २ , रा०
माड , पोफळ . इ० काष्ठाचें अंगां अस
नात जे हिरे कें ते प्र० परंतु हातपाय इ०
कांत बांधण्याचें प्रसंगां प्र० : ३ , सकं
पजी लांबतान गाण्यांत घेतात तिला
स .
सगनसरी , अ० सगसरी .
सगनसरीस , अ० सगसरीस .

सराफ ,

सरि

सराफ , पु० हुंडा , नाणें , रोकड , याचा दे , पें , क
रावी असा व्यापार करून उपजीविका
करतो तो : २ , ला० स्वर्च वेच करण्याविष
यां बारीक कसर पाहणारा असा जो रुप
ण त्यास निंदेंनं स .
सराफडा , पु० निंदेंनं सराफास स .
सराफी , स्त्री० सराफाचें जें कर्म ती : २ ,
३ लिं० सराफ संबंधी जीरीति इ० तो .
सरारणें , सरसरणें .
सरारों , अ० सरसरां .
सराव , पु० घोड्यावर बसणें , चालणें ,
पोहणें , इ० कांहीं एक गोष्टीचा जो अभ्यास ती .
सरावले , न० को० परळ सणून मृत्पात्र
आहे तें .
सरासर , अ० सरसर .
सरासरी , अ० यथा कथंचित् : २ , दुरतें
पणां निर्णय न होनां अजमासानें : ३ .
एवढें घर बांधलें असतां यास सरासरी
हजार रुपयें लागतील .
सरासरीस , अ० सरासरी .
सराळी , स्त्री० को० सरळा .
सरिगम , स्त्री० सप्तस्वरांचीं बांधक जीं
सरिगमपधनी , हीं सात अक्षरें इष्टीक
रूनच कोणेंक रागावर केली असती
जो निबध ती .
सरित् , सरिता . स्त्री० सं० नदी
सरिफा , पु० कायदा .

सरिकेवार .

सरिकेवार, ३लिं० क्रयविक्रय व्यवहारीं जां
त सरिका होतो असाजो पदार्थ तो.

सरी, स्त्री० सुवर्णाचा किं० रुप्याचा तारा दो
रा सारख्या बळून स्त्रियांचें एक कंठ भूष-
ण करित असतात; २, सुवर्णादि धातूची
अलंकारादि कराया करितां कादितात जी
तारती; ३, पांढी, छत्री, इ० कांस लावा
या करितां चिंबा, बेत, इ० पिंजून त्याचा
लांब लांब कादितात जा काडया त्या प्र०;
४, बांग्या, मिरचा, खरबुजे, रताळीं, इ०
कांस पाणी लावाया करितां त्यांचा दोन
दोन पंक्तीमध्ये जी एकेक लांबट खळा
करितात ती किं० तिचा दोहों बाजूस मिर-
चा, रताळीं, इ० जित्रवानें विशिष्ट होता
त जे दंड ते प्र०; ५, वस्त्राचें सूत फिरल्या
मुळें त्यास लांबट पडतो जो दुस्ता ती.

सरीसर्वत्र, अ० सर्वत्र.

सरू, पु० सुरूपणून जो वृक्ष तो.

सरूदार, १लिं० सरूदार.

सरूप, १लिं० सं० समान आहे रूप जांचें ते
परस्पर.

सरूपता, स्त्री० चतुर्विध मुक्तींतील एक मु-
क्ति आहे जीचे गयी ईश्वर सदृश रूप प्राप्त
होतें; २, सरूपपणा.

सरोता, पु० अडकिता.

सरोवरी, स्त्री० को० बरोवरी; २, अ० को-
णेक प्रमाणानें तुल्य होई असें कोणेक
पदार्थांत कोणेक पदार्थ मिसळणें, अस
णें,

णें, इ० कांचें वि०.

सरोरुह, न० सं० कमल.

सरोवर, न० मोठें जें तटाक जांत प्रा० कमला-
दिक असतात तें, सरोवर नहाणें स्त्र० सती
निघाली जी स्त्री तिणें समारंभपूर्वक एक स्ना-
न करायाचें आहे तें करणें.

सरोसर, स्त्री० पु० मोहोर की सारिखा चर्मा-
दिकांचा सखलाद इ० कानें मढविलेला किं०
नुस्ता चर्माचाच अशाचे मुख्यावर शोभा-
र्थ घालाया साठीं जो पदार्थ ककिततात तो
तो.

सर्कार, न० जाचा योगानें प्रजापालन, दुष्ट नि-
ग्रह, इ० कायें होतात असें जें सत्तारूप अ-
धिकरण जाचा अधिकारी राजा असतो तें; २,
त्या अधिकरणाचा अधिकारी जो राजा इ०
तो.

सर्कारखराबा, १लिं० को० जीवतनदार इ०
कोणाचे दुमाल्यास लागलेली नव्हे सर्कारां
तच राहिलेली पडजमीन ती.

सर्कारधारा, पु० शेत, वाडी, इ० कांवर सर्का-
राचें बसविलाजो धारा तो.

सर्कारमहेश्वर, १लिं० दर्बारमहेश्वर.

सर्कारवाडा, पु० सर्कारचा जो वाडा तो.

सर्कारी, १लिं० सर्कार संबंधीजो संप्रदाय.
शिरिस्ता, खोडा, कारकून, पैडित, इ० तो
सर्ग, पु० काव्यादिकांचें अध्याय स्थाना पत्राजें
प्रकरण ती; २, सृष्टीची जी उत्पत्ति ती.

सर्दे, १लिं० जामध्ये सर्दी बहुत आहे असाजो
देश,

सर्दा

देश, औषध, हवा, इ० ती, कोणे कांनं मनां नसर्द होणे ह० कोणी मर्म काटल्या मुळें किं० उगीच दोष ठेवल्या मुळें अगा कांहीं एक कारणा मुळें खिन्न होणें.

सर्दार, पु० जाचे हाताखालीं अनेक शिपाई लोक असतात असाजो मोठा शिपाई गजादिकांपाशीं असतो तो.

सर्दारी, स्त्री० सर्दाराचा जो अधिकार ती : १. घोड्याचे लगामान घोड्याचे डोक्यांत अडकवाया करितां जो चर्मादिकांचा बंध लावितात ती : २. ३. लि० सर्दाराचा जो वेप, डोल, रीति, इ० ती.

सर्दी, स्त्री० वायु, पृथ्वी, चुना, जल, औषधादिपदार्थ इ० कांमध्ये विकारकारी जो ओलेपणा कि० थंडपणा असतो ती : २. तणें करून दोतो जो शैत्यविकार ती

सर्प, पु० जाला बाहेर पायदिमन नाहीत सरत सरत चालणारा रज्जूसारखा लांब असणारा पाणी आहे, तसदृश दशां कविक्रित सविष असाजो असतो त्यास विशेषें करून ह०.

सर्पटणें, मनुष्यादिकांनं भुईवर पालथें पडून भुईशीं पोटलागत लागत पुढें सगवें अशी किं० फेंकलेला दगड इ० कांनं भुईशीं फार अंतर न राहतां भुईस लागत पुढें जावें अशी गति धरणें : २. सरकटणें प्रथमांथं.

सर्पटोळी, स्त्री० सापटोळी.

सर्पट्यां,

सर्व

सर्पट्यां, अ० फरपट्यां.

सर्पाणा, स्त्री० घोड्याचे शरीरावर एक दुर्लक्षणाचें बिन्न असतें ती.

सर्पोस, पु० झांकण परंतु कोणे कास नजर किं० अहेर न्यावयाचा असतां त्याचे आच्छादनार्थ जें वस्त्र केलें असतें त्याविषयीं किं० किती एक पावांवर घालायाचें जें झांकण केलें असतें त्याविषयीं प्रसिद्धि.

सर्कराजी, स्त्री० कोणी शौर्यादिकेलें असतां त्याची सर्कारांत मोठा करितात जी प्रतिष्ठाती.

सर्फेवार, ३ लि० सरिफेवार.

सर्वत, न० निबू, बिंच, अंबा, योचारसांत शर्करा घालून पानार्थ जो पदार्थ करितात तें.

सर्वती, सर्वत्ती, स्त्री० एक समयावच्छेदें करून अनेक तोफा, बंदुका, यांचा होतो जो आवाज ती.

सर्व, ३ लि० जात्यादिरूप जें अवच्छेदक त्याचा आश्रय भूत जितक्या व्यक्ति असतील- नितक्यांतून एकही व्यक्ति बगळून ये अशा रूपानें विवक्षितजो कोणेंक अर्थ तो : २. विवक्षित अर्थाचे अवांतर जिनके विभाग असतात तितक्याही विभागानां विशिष्ट अशा रूपानें विवक्षितजो कोणेंक अर्थ तो : ३. सर्वगूळ या एकट्यानें खाल्ला सर्वमनुष्येंगी लीं इ० स्थलीं व्यक्तिगत अनेकत्व घेऊन अनेक वचन ही हांतें.

सर्वकाल, सर्वकाळ, अ० विवक्षित सर्व काल

सर्व

सर्वो

कालाचे ठायीं .

सर्वतः , अ० सं० सर्वत्र या अर्थः .

सर्वतोभद्र , न० देवतास्थापनार्थ किं० गृहादि
वेधार्थ रेखांकित चक्रकरीत असतात ते .

सर्वतोमुख , १ लि० सर्वदिशेकडे जाला मुख
कलिलें असतां संभवे असा जो ईश्वर किं०
वर्तुल प्राणाणादि किं० उदक इ० तो .

सर्वत्र , अ० विवक्षित सर्वां ठायीं ; उ० , ईश्वर
सर्वत्र आहे ; हा शब्द सर्वत्र बोलतात ; २ ,
याचा प्रयोग सर्व या अर्थ कोठें कोठें प्राकृ
तजन करितात ; उ० , सर्वत्रांस दक्षिणादि
हो .

सर्वथा , अ० सर्वप्रकारें .

सर्वदा , अ० सर्वकाळ .

सर्वनाम , न० शब्दामध्ये एकजाति आहे जे
शब्द कोणे काही संज्ञानसून प्रकरणा घ
तुरोधानें उपस्थित जें अर्थमात्र त्याचा परा
मर्श करितात असे जे तो , जो , हा , मां , तूं ,
भलता , इ० शब्द ते प्र० .

सर्वनामा , पु० सर्वनाम .

सर्वपित्रीअमावास्या , स्त्री० भाद्रपदमास
संबंधी जी अमावास्या ती .

सर्वभक्ष , १ लि० खावें काय , नखावें काय ,
हाविधिनिषेध जास नाही किं० कोणता
ही वाईट बरा पदार्थ असला तरी तो खा
वा , खाऊन जिरवावा , असा जो अग्नि ,
शेळी , कावळा , इ० किं० कोणी मनुष्य
तो .

सर्वभक्षक ,

सर्वभक्षक , १ लि० सर्वभक्ष .

सर्वशाक , सर्वशाख , स्त्री० अनेक भाजा
एकच शिजवून करितात जी एकच भाजी ती ;
२ , आलें सणून जो कंद त्यास प्रसंगविशेषी ह्म० .

सर्वसाक्षी , १ लि० सर्वभूतमात्राचा ठायीं साक्षी
रूपानें राहणारा जो ईश्वर , वायु , आकाश ,
अग्नि , इ० तो .

सर्वसौवळा , १ लि० जन्मसौवळा .

सर्वस्व , न० स्वसनाकांत जें सर्वधनादितें ; २ ,
जें जावें सारभूत मुख्यरूप तें त्याचें ; सर्वस्वा
पहार , सर्वस्वनाश , इ० स० .

सर्वस्वी , सर्वस्वें , अ० सर्वप्रकारें ; उ० , सर्व
स्वीं मी लबाड ठरलों ; २ , सर्वस्वसुद्धां ; उ० ,
मी सर्वस्वें तुमचा आहे .

सर्वज्ञ , १ लि० अर्थमात्रातें जाणणारा जो ई
श्वर , योगी , इ० तो .

सर्वात्मना , अ० सर्वस्वीं .

सर्वाबद्ध , १ लि० सर्वोशाजो अबद्ध तो .

सर्वाशुद्ध , १ लि० जातबहुत अशुद्ध आहेत असा
जो ग्रंथादि तो .

सर्वोत्तम , १ लि० सर्वोमध्ये उत्तम जो ईश्वरगदि
तो ; २ , कोणी कोहीं एक गोष्ट सांगितली असतां
तीचे अंगीकारार्थ जसें फारबरे आहे , उत्तम
आहे , यांचा प्रयोग करितात तद्वत् याचाही
करितात .

सर्वोपरी , अ० सर्वप्रकारें .

सर्वोपधि , स्त्री० सं० शतावरी सणून एकचन
सति आहे ती .

सर्वप .

सर्प

सर्पप, पु० सं० शिरस हणून एक उपधान्य आ हे.

सल, पु० न० नचाटतां बहुत दिवस पीरांत रा हिला असतो जो गर्भ तो ते; शरीरावयवा दिकांत कांदा इ० भरल्या मुळें त्यांत राह तो जो त्याचा अंश ते; ३. स्त्री० पाठ इ० कां स भरत्येजी उसण ती; ४. पु० तरवार इ० कां पासून मेण पडून ये हणून परजास बां धाया करिता त्यामेणास संबड केली अस ती दोरी तो.

सलक, स्त्री० कां० उसण; २. ३. लि० सलग द्वितीयाथ.

सलकडें, न० जे येउमण भरली असते तेथें फिरविलें असता ती उसण उतरावी हणून न धातूचें एक मंतरलेलें कडें करून ठेविता त ते.

सलग, स्त्री० जाणें, येणें, इ० कारणानीं को णे काचा झाला जो विशेष परिचय ती; २. ३. लि० मध्यें खंडित न होतां किं० सांधानम तां विवक्षित लांबीनें किं० रुंदीनें युक्त जो काष्ठ, वस्त्र, इ० पदार्थ तो.

सलगी, स्त्री० सलग प्रथमाथ.

सलगीचा, ३. लि० कोणे काची जाशीं सल ग पडली असत्ये तो त्याचा.

सलज्ज, ३. लि० निर्लज्जाचा प्रतिपक्षी.

सलगें, शरीरावयवांत प्रविष्ट जो केंद्रका दि त्याणें रुपणें; २. स्त्री० शत्रु किं० दुर्भोष ण इ० नेत्रमन, इ० कां न रुपव असणें.

सलतान,

सला

सलतान, न० राजारबु णणें लढाईचा सरं जाम एतत्सहित फौजेचा जो समुदाय ते. सलदें, न० कां० झिरीं इ० कांचें जें नटकें क- रितात ते.

सलम, ३. लि० कां० सलग द्वितीयाथ.

सलाबत, स्त्री० जाचे योगानें जें केलें तें पार पडावें, लोकांनीं वचकत असावें असा जो दैवानुकूल्यानें कोणे काचे आंगी प्रताप अ सतो ती.

सलाम, पु० यवन लोक दुसऱ्यास सत्कारार्थ अभिवंदन करायाचें असतां रामराम या शब्द म्हाणीं या शब्दाचा प्र० करितात.

सलामत, अ० फुटणें, तुटणें, इ० कारणा नीं नाशादिन होतां यथास्थित पणें कोणे कपदार्थ असणें, जाणें, येणें, इ० कांचें वि० परंतु प्रा० नाश संभावना असतां प्र०; ३०, आह्मी गलबतांत बसून गेलों तें स लामत घरीं पोहचलों.

सलामालकी, स्त्री० परस्परांनीं एकमेका चे घरीं कदाचित् जात असावें शटेंतगां उपडली असतां रामराम नमस्कार इ० क रावा परगांवीं असतां कुशल वृत्त लिहून कळवीत असावें असा जो कोणे काचा को णे काशीं सुमाराचा सरव्य भाव असतो- ता.

सलामी, स्त्री० रामरांमी.

सलामीचा हात, पु० हांउपरा खेळते समयी आरंभी मंगलार्थ एक प्रकारचा हात करी त

त असतात तो
 सलिता, सलिदा. पु० उंटावर लादा याचें
 जें ओझें तें बांधाया करितां गोणपाटाचें
 तुकडे जोडून एकमा धनभूत वस्त्रवित्री
 ष केला असतो तो.
 सलिल. न० सं० जल.
 सलीव. ३ लि० यत्किंचिन्सैलजो तो.
 सलूक, सलूरव. पु० समेट प्रथमायें;
 २. रा० परस्परगंची जी मंत्रां तो.
 सलोकता, स्त्री० चतुर्विध मुक्तींतील ए
 क प्रकारची मुक्ति आहे जीणें करून ई
 श्वराचें लोकीं वास होतो.
 सलुग्न, कोणेक पदार्थाशीं लागून राहि
 लाजो तो त्याशीं.
 सल्ला, पु० समेट प्रथमायें परंतु प्रा० युद्ध
 प्रसंगीं प्र० १२. कोणेक कार्या विषयीं
 कोणकाचें घेतान जें अनुमत तो; ३,
 करांगुलींत घालायाचें एक भूषण आ
 हे.
 सल्लास. न० यवनीमालांतील तिसरें जें
 सालतें.
 सल्लासीन. न० यवनीमालांत एकनाय-
 कीचें सालआहे.
 सव. स्त्री० दे० संवय १२. ग० कोणेक प
 दार्थास असत्येजी चवती.
 सवई, स्त्री० रा० संवय.
 सैव कणें, कोणेक व्यापारापासून कोही
 लाभ झाला असतो त्याची गोडी लागून
 पुनः

पुनः पुनः तोच लाभ झाला झणून तो तोव्या
 पार करण्याविषयीं जी चट लागत्ये तदि
 शिष्ट कोणें का नें होणें; उ०, एकवेळचा कु
 नव्यास घगंत आणून भाकरचारलीत-
 झणजे तो तसाच संव केळ.
 सवंग, ३ लि० महागाचा प्रतिपक्षी; स० स
 वंगसबदा हंगवण लावी.
 सैवगडा, पु० संवगडी.
 सैवगडी, पु० कोणेकाचा जो खेळगडी तो
 त्याचा.
 सवंगणें, धान्यादिकांनीं सवंगाईनें युक्त हो
 णें.
 सवंगई, स्त्री० महागाईची प्रतिपक्षी.
 सवघड, ३ लि० अवघडाचा प्रतिपक्षी.
 सवड, स्त्री० कर्मद्रव्यादि अर्थो हो करून रु
 द्ध झालेला जो देश. काल. इ० त्याचा गयीं
 तत्त्व ज्ञानीय अर्थोतराचा समावेश आव्या
 स असतो जो कचित् अवकाश ती; उ०,
 मलासारादिवस कामआहे त्यांत येण्यास
 सवड सांपडलीतर येईन; धन्याची आज्ञा
 झालीतर येईन अशी नाही झणाचास सव
 डडेवा; मगळीजागा भरली एकमनुष्य-
 बमायास देखील सवड नाही; २. रा० स
 वडयां.
 सवडे, सवडयां, अ० ग० समक्ष.
 सवणणें, की० विवक्षित गृहकृत्य आदी
 पणें.
 सैवत्, पु० शक. परंतु विक्रमशकाविष-
 यीं

सव

सवा

यीं प्र० .

सवत, स्त्री० एकपतिक जा दोन स्त्रिया व्याप
रस्पर .

सवतमत्सर, पु० परस्पर सवतींचा जो मत्स
रतो ; २, ला० एकस्वामिक जे अनेक भृत्यादि
त्यांचा जो मत्सर त्यास स० .

सवतळा, पु० एक्या स्त्री पाशी जाणारे जे दो
न ते परस्पर .

सवतवळा, स्त्री० कों० परस्परजा सवतीच्या
सर्वमिळून त्या .

सवता, ३लि० निराळा प्रा० श्रद्धभाषेत प्र० .

सवतो, अ० कों० स्वतः या अर्थ, श्रद्धभाषेत
प्र० .

सवताळा, पु० सवतळा .

सवतिमत्सर, पु० सवतमत्सर .

संवत्सर, पु० शब्दशः मा मात्मक जो काल तो ;
२, पर्याये करून होत असतात जी प्र भवादि
साठवर्षांचीं नामें तीं प्र० .

संवत्सरप्रतिपदा, स्त्री० चैत्रकृष्ण प्रतिपदा
जादिवशीं चांद्रसंवत्सराचा आरंभ होतो .

संवथळ, ३लि० ग० सपाटजी भूमि तो .

सवेंदड, स्त्री० शमी सणून जो वृक्ष ती .

संवदरफल, न० ग० समुद्रफल .

सवदा, पु० कोणकजिनसाचा कयविकय रूप
जो व्यापार तो ; २, तादृश व्यापारानें घेतला
जो जिनस तो .

सवदागर, सवदागीर, पु० इकडीलजिन
सतिकडे नेऊन विकावा, तिकडील इकडे-
आणू

आणून विकावा असा व्यापार करणाराजो
मोठा व्यापारी तो .

सवदागरी, सवदागिरी, स्त्री० सवदागगं
चें जें कर्म ती ; २, ३लि० सवदागर संबंधी मा
ल इ० ती .

सवदासूत, न० सवदा इ० तें .

सवन, स्त्री० न० गाते, पढते समयांचें जें उच्च
मध्य, नीच रूप स्वर मानती, तें .

संवय, सवय, स्त्री० कोणेक गोष्टीचें अनेक
वार आचरण झाल्यामुळे कर्ता इ० कोंचें जें
गां तत्संबंधी जडतो जो संस्कार ती जेणे क
रून ती गोष्ट स्वाभाविक वृत्ति प्राय होत्ये . अ
तएव तद्विरही दुःस्वप्नाचें ती सहजांत केली
जावी इ० होतें .

संवरणें, सवरणें, यावधातुमाचा चारुपां
पुढें तत्सदृश याचीं रूपें होऊन उपशब्दा मा
शिवीं लागतात ; उ०, मी देऊन संवरून की
होयोर झालों ; झालें संवरलें आतां त्याची
गोष्ट कशास पाहिजे ..

सवर्णन, न० सं० सावय अंकांचा सूक्ष्म जो
अवयव असेल तत्स जातीय अवघे अवय
व करून त्यांचें जें एकीकरण तें .

सवर्णित, ३लि० सं० सवर्णन जाचें केलें असा
जो अंक रागि तो .

सवा, ३लि० एक कि० एकलें करून विवक्षित
जो पंचविशी . पन्नाशी, दो हजार, इ० अंक रा
शि त्यांचा चतुर्थी शानें युक्त जो एक अंक कि०
अंक रागि तो ; उ०, आठ आणि पावला मिळून
सवा

सवा

सव्य

सवा आठ ; शें आणि पंचवीस मिळून सवा शें .

सवाई , २लिं० कोणेकाचे चतुर्थी शानें युक्तजो कोणेक तो त्यापेक्षां ; ३०, कोणकचे मापा पेक्षां देवाचें माप सवाई आहे ; २, स्त्री० द्रव्यादिरूपजो कोण एक अवयवी त्याचा जो चतुर्थी शततुल्य अंशानें जी त्या अवयवी ची अधिकता ती, हा, कर, इ० योगीं प्र० ; ३, प्राकृतकवितेंत एक छंद आहे ; ४, रा० सवाई .

सवा कीं , न० दे० एकसवें सवें वेसवें अडीच अशे प्रकारची मुळांसशिकवायाचे उपयोगी एक अंकपरिपारी आहेत ती, प्र० अनेकव० .

सवागी , स्त्री० पु० एकस्वार आहे .

सवाणणें , रा० ग्याबाचें नेम, बंदूक . इ० कांत माती, दास्त . इ० घावून घट्टसवावी-क्षणून पहार . गज, इ० कांचे अंगानें अनेकवार ठोकणें . पक्षां तें नेम, त्यांत बसवायाचा खांब, इ० कांसही कर्मता .

सवाणा , पु० विमट्यासारिखें सोनागचे एक आऊत आहे .

संवाद , पु० कोण एक विषयीचें प्रश्नोत्तरादिरूपजें परस्परगें भाषण तो .

सवायकें , न० सवाकीं, याचा एकवचनी ही प्र० होती ; ३०, मलां सवायकें पाठआहे .

संवारी , स्त्री० को० समुदाचें नित्यशः भरती

तीची परिपूर्णावस्थानी .

सवारी , पु० गान संबंधी ताळांत एक भेद आहे ; २, ३लिं० तद्विशिष्ट जो ख्याल इ० तो .

सवाल , पु० विवादादि प्रसंगां वादिप्रतिवादी इ० कांस कोणेक गोष्टीविषयीं जो प्रश्न करितात तो ; २, यवनी महिन्यांतील जो दहावामहिना तो .

सवाशा . पु० कांहीं एक दोषाने पृथक्त्व पावली अशी एक आक्षेपण जाणि आहे .

सवाशीण , स्त्री० सवाष्ट , स्त्री० सवाष्णा , स्त्री० सुवासिनी शब्दाचा अपभ्रंश .

सविस्तर , २लिं० विस्तारें करून युक्तजें वर्तमान, गोष्ट . लेख, इ० तो .

सवे , सें वे , स्त्री० दे० संवय .

सवें . अ० यं० कोण एका सहवर्तमान . आ, ये, उड, पे, इ० कांचें वि० .

सवेंच , सवेचि . अ० यं० कांही एक कार्याचे अवहित उत्तरक्षणी कांही एक करणें, होणें . इ० कांचें वि० ; ३०, ऐसें बोद्धून अगस्तिमुनि, सवें विंगला निजस्ठानी .

सवेण्या . स्त्री० को० रासह्याणें क्षणून जो समारंभ त्या ; प्र० अनेकव० .

सव्य , न० पदार्थमात्राचा जो डावा भाग इ० तो ; १, प्रदक्षिण जें भ्रमणादि तो ; २, लोका मध्ये जो उजवा भाग त्या सव्य० .

सव्यगत , अ० को० ईषन्मात्रही उणेपणादिसण्यांत नयावयाजो गा व्यक्तपणें कोणेक पदार्थ दृष्टीस पडणें मूल्यादिकांवर पतिविनि

सव्य

संस्का

विविध होणें इ० कांचें वि०.

सव्यसाची, पु० दोहों हातांनीं सारखें बाणमारणाग असा एक पुराण वसिष्ठ पांडवांत अर्जुन संपून होता त्याची ही संज्ञा आहे त्यावरून आतां जो कोणी दोहों हातांनीं सारखें काम करितो त्यास आरोपानें स०.

सव्याज, ३ लि० व्याजासहित जें मुद्दल इ० तो.

सद्या, ३ लि० सद्या.

सद्याल, पु० सद्याल हिती याथें.

सद्यीस, ३ लि० एक संख्या आहे २८.

संशय, पु० संदेह.

संशयग्रस्त, ३ लि० संदेहविशिष्ट जो तो.

संशयात्मक, ३ लि० जाणमून संशय उत्पन्न होतो पुरतेपणीं एकाचें ज्ञान होत नाही असा जोयथ. भाषण. इ० तो.

संशयी, ३ लि० भलत्याच गोष्टीविषयीं जाचें मनांत अनेक संशय पदो पदीं येत असावे अशा स्वभावाचा जो मनुष्य तो.

सष्टम, ३ लि० को० ठळक जो दागिना इ० पदार्थ तो.

ससकर, ३ लि० ग० धान्यादि पदार्थांत त्याचे बरोबरानें मिश्रित झालेला असतो जो ते तो, पाकड. खडे, विजातीय धान्य इ० पदार्थांतर तो.

संसक्त, म० ३ लि० आसक्त.

ससगणी. ससगाणी, स्त्री० रा० नजगणी पथमाथें.

संसर्ग, पु० पदार्थाचा पदार्थाशीं जो स्पर्शादि

दि संबंध तो.

संसर्ग, ३ लि० कोणें काचा तें सर्ग जास आहे तो त्याचा.

संसर्प, पु० जावपां क्षयमास येतो त्या वर्षास यमासाचे पूर्वे जो अधिक मास पडतो तो.

मसा, पु० एक चतुष्पद पशु आहे.

ससाणा, पु० एक पक्षी आहे.

संसार, पु० प्रपंच नयम हिती याथें.

संसारी, ३ लि० घरदार, बायका पोरे, इ० रूप संसार जाचें पाटीणी आहे तो.

संसारिक, ३ लि० इत्यां पार्जन करून व्यवस्थें नें स्वर्च करवा, कुटुंब पाषणादि करावें, इ० रूप संसार करण्याविषयीं जो दक्ष तो.

ससाक्ष, ३ लि० साक्षीनें विशिष्ट जो लेख. भाषण इ० तो.

संमृति, स्त्री० म० प्रपंच पथमाथें.

संस्करणा, न० संस्कारण्याचा जो व्यापार.

संस्कर्ता, ३ लि० संस्कार करणाग जो तो.

संस्कार, पु० कोणें क अर्थावर कियेंचा संबंध झाला असतां तें कें करून त्या अर्थावर को हां एक नवा विशेष गुण उत्पन्न होऊन कां हां राहतो तो जाचें योगानें त्या अर्थाचे स्वरूपाचा पूर्वावच्छेपेक्षां कां हां भेद होतो, २. गर्भाधानादिक जीं संस्कार कर्में तीं प्र०

संस्कारणें, विवक्षित संस्कारनें विशिष्ट करणें.

संस्कारित, ३ लि० संस्कारिला जो तो.

संस्कार्य, ३ लि० जाचा संस्कार करावाचा आहे

हेती.

संस्कृत, १. लि. संस्कारित; २. एकभाषा आहे तीचं आणि तत्संबंधी जो शब्द. यथ, भाषण, इ. त्याचें वि०.

संस्कृति, स्त्री. सं. संस्कार.

सस्ता, १. लि. सवग.

सस्ताई, स्त्री. संवगाई.

सस्तावणें, स्वस्तावणें.

संस्थ, १. लि. जो जेथें स्थित तो तत्संस्थ; ३०, जलसंस्थ, वृक्षसंस्थ, इ. समासी प्र. १२, जादिशंकडे जाची समाप्ति तो तत्संस्थ; ३०, दक्षिणेकडे संस्था जाची तें दक्षिणसंस्थ, प्रा-क्यंस्थ, उदकसंस्थ, इ. सं. प्र.

संस्था, स्त्री. सुखरूपें करून राहण्यास अन्नादिकांची जी जी जशी जशी सोय असावी तसं तमं तिचें आनुकूल्य असल्यामुळे-जी यथास्थितपणें स्थितिहात्ये ती; ३०, म. कोणूक अर्थाची समाप्ति रूपजी दगा ती.

संस्थान, न. राजाचा राजकीय व्यवहारजेथें मुख्यत्वेकरून होत असतो असंजं नगरादि स्थान तें; ३०, जाचें स्वर्गाचें सरंजामा करितां राजादिकानीं ग्रामादिदिहें असतें असा जो कोणी देव, सत्पुरुष, विद्वान्, मांडलिक, राजे, इ. त्यांचें जें आपआपला व्यवहार करण्याचें मुख्य ग्रामादि स्थान तें; १. मोगविद्वान् इ. जो कोणी त्यास स्म.

संस्थानिक, १. लि. वंशपरंपरादिसंबंधी जो स्थानें तीं समान आहेत जांची ते परस्पर.

संस्थानी

संस्थानी, १. लि. स्थलरूप संस्थानाचा जो अधिकारी तो.

संस्थापणें, उत्तमरीतीनें देव, राजा, धर्म, इ. स्थापणें.

संस्थापन, संस्थापना, न. स्त्री. संस्थापण्याचा व्यापार तें, ती.

संस्थापित, १. लि. संस्थापना केली जाची ती.

संस्थित, १. लि. उत्तम प्रकारें जो स्थित तो.

सस्य, न. सं. वृक्षादिकांचें जें फल तें परंतु धान्याविषयीं विशेषें करून प्रसिद्धि.

सह, अ. विवक्षित अर्थाते घेऊन जाणे, घेणे, आणणें, इ. कांचें वि०.

सहगमन, न. स्त्रीचें सती जाण्याचें जें कर्म तें.

सहचर, १. लि. कोणेक कर्माविषयीं जो जाचें बरोबर वागणारा तो त्याचा परंतु मित्रपणा नें जो वागणारा त्याविषयीं प्रा. प्र.

सहज, १. लि. सं. एकांदरीतच जे बहुभुजिनी इ. ते परस्पर; २. मतुष्यादि पदार्थ जे व्हां-उत्पन्न होतो ते व्हां त्याचे बरोबर त्याचा शरीरां उत्पन्न झाला जो केशकामकोधादितो

सहज, अ. तादृश कार्योद्देश न धरितां किं. तादृश प्रयत्न न करितां जा, ये, कर, हो, इ. कांचें वि०; ३०. सहज कोणाचे घरां जाऊन ये; दरवाजेंत जात असलें म्हणजे सहजच

चार मंडळीचा परिचय होतो.

सहजगतीनें, सहजगत्या, अ. प्रा. सहज या अर्थ.

सहजगतीनें

सह

सह

सहजगीतीनें, सहजरीत्या, अ० सहजगतीनें.

सहजाखालीं, अ० सहजगतीनें.

सहजांत, अ० सहज.

सहजानसार, अ० सहजांत.

सहजावारीं, सहजावृत्या, अ० सा० सहजगीतीनें.

सहजासहजां, अ० सहजगतीनें

सहदेवी, २लि० सहदेवस्यून एकश्रृंखला ज्योतिषी झाला होता त्यानें प्रोक्त जे ज्योतिष प्रकरणां शेके, वाच्ये, मन, इ० तो; २. स्त्री० एक औषधी झाड आहे.

सहन, न० सं० पतिकूलत्वेकरून संबद्ध होणारा जो दुःख, संकट, शीत, उष्ण, अन्य कृत अपराध, भार, इ० कांहीं एक अर्थ त्यांचे संबंधानें होणारी जी क्षोभभंगादिविक्रिया तिला आत्मप्रभावानें न होऊं देतां किं० झाली असतां न गणितां त्या अर्थाचे जे आत्मसंबंधांत धारण नें.

सहनशक्ति, स्त्री० शीतोष्णादि सहन करण्याची शक्ति ती.

सहनशील, २लि० अन्यकृत अपराधादि सहन करण्याविषयीं आहं शील जाचें तो.

सहनीय, २लि० जाचें सहन करणें योग्य ती.

सहल, स्त्री० व्यायामाद्यर्थे मोजेनें इतस्ततः फिरण्याचा जो व्यापार ती; २. अ० कों० कोणक गोष्ट कोणक कारणांनें सुलभ होई

होई असें पड. पा० म०; ३०, देणें जें आहं तें थोडें थोडें देत गेलें सणजे सहल पडतें एकदांच थोररकम द्यायास अवबड.

सहवर्तमान, अ० सह.

सहवास, पु० एकवस्थिति इ० रूपं जी कोणे काशीं कोणे काचा संबंध तो; २. एकवस्थिति संभाषण इ० कारणानें कोणे काचा होती जी विशेष परिचय तो; कोणेक व्यवहारादि सहवासाखालीं पडणें स० अभ्यासाखालीं पडणें.

सहवासणें, कों० सहवासादि कारणासुद्धें कोणेक स्थल किं० मनुष्यादिक हाचा गला किं० वाईट अशारीतीनें अनुभूत करणें.

सहवासी, २लि० जाचा सहवास जास आहो तो त्याचा.

सहसा, अ० एका एकीं लोकांत निषेधविषयीं म०; ३०, तुल्ली सांगता खरें पण त्याचे हातून सहसा अशी गोष्ट घडणार नाही.

सहस्र, न० पु० एक संख्या आहे १०००.

सहस्रघृत, न० सहस्रवेळ धुईन औषधार्थ सिद्ध करितात जें घृत तें.

सहस्रनाम, न० विष्णु, शिव, इ० देवांचा सहस्रनामाचा जो समुदाय तें; तुलसी इ० कांचें सहस्रनाम वाढणें इ० स्थलीं ईश्वरनामोच्चार पूर्वक सहस्रतुलसीदल इ० वाढणे.

सहस्रभोजन,

सहस्रभोजन, न० सहस्र ब्राह्मणास भोजन
द्यावें असें जें धर्मकृत्य करिता तें

सहस्रशः, अ० हजारें.

सहस्रावधि, अ० हजारें.

सहा, ३लि० संख्या आहे ६; २, स्त्री० सा
बहिती या थें.

सहाकार, पु० कोणे काचें साहाय्य करण्या
चा जो व्यापार तो.

सहाकारी, १ लि० जो जाचा सहाकार करि
ता तो त्याचा.

सहाण, स्त्री० बरचंदनादि उगाळणें इ० घ
र्थ प्रा० कुरंदाचें दगडाचा एक आकार-
विशेषाचा पदार्थ करितात ती; २. गस्या
सधारलावणें, हीरकादि घांसणें, इत्या
द्यर्थ जां त्याचें तळी सांगिखा एक पाषाणा
दिकांचा पदार्थ करित अमतात ती.

सहाध्यायी, पु० बरोबर अध्ययन करणा
रें जे अनेक ते परस्पर.

सहामहिन्याची जां भई, स्त्री० जाचे हा-
तून लोंकर काम होत नाही असा आळ-
शी, चेंगट, जो कोणी त्यापाशीं कोहीं का
म दिल्लें असतां हें काम लोंकर होणार ना
हीं अशा संभावनेनें या शब्दाचा प्रयोग
करितात; ३. या सोनारापाशीं दागिना
करायास दिल्ला ह्मणजे सहामहिन्यांची
जां भई, आज देतां ह्मणेल आणि वर्षस
हामहिनें लातील.

साहाय, ३ लि० कोणेक मनुष्यादि कोहीं ए
क

क कार्य करीत असतां तत्कार्य सिद्धी विषयीं
अनुकूल पणें त्याशीं वागणारा जो मनुष्या
दि तो त्याचा; २, न० साहाय्य शब्दाचा अप
भ्रंश.

संहार, पु० सं० प्रकृत स्वरूपसोडून विशेषनाम
रूपानें प्रसिद्धीस आलेला जो कोणेक अ
र्थ त्याचा तें नामरूप सोडून पुनः आपल्या
प्रकृत स्व स्वरूपां जो लघ तो; २. खाणें, जा
ळणें, मारणें, तोडणें, इ० कें करून कोणेक
अर्थाचा निःशेष जो नाश तो; ३. को० संवा
री.

संहारणें, कोणेकाचा संहार होई असें कर
णें.

सहासष्ट, ३ लि० एक संख्या आहे ६६.

सहित, ३ लि० कोहीं एका पदार्थानें युक्त तो
तत्सहित; २. अ० सहवर्तमान.

संहिता, स्त्री० अनेक जे वर्ण पदे इ० त्यांची अ
तिशयित सान्निध्ये करून जी स्थिति ती; २.
कष्यादि प्रोक्त जे वैद्यक, धर्मशास्त्र, ज्योति
ष, वेदांत, इ० विषय प्रतिपादक मूलग्रंथ
ते प्र०; सूतसंहिता, वाराहसंहिता, गर्गसं
हिता, इ० सं०; ३. वेदामध्ये एक विभाग आ
हे ती.

सहिलावणें, रा० सैलावणें.

सहिष्ण, ३ लि० सहिष्णु शब्दाचा अपभ्रंश.

सहिष्णु, ३ लि० सहनशील

सही, स्त्री० सईहिती या थें.

सहील, ३ लि० रा० मेल.

सहे

संज्ञी

सहेली, स्त्री० सहल प्रथमार्थः .

सहोदर, १लि० एकोदरोत्तमजै वंधुमगिनी
३० ते परस्पर .

सह्याद्रि, पु० मुख्यजं मातपर्वत त्यांतील एक
पर्वत आहे .

सळ, पु० सलचतुर्थांश; २, नव्यासनगाम
जा घडीचा मोडी असतात त्या प्र० .

सळई, स्त्री० उगणू, गळू, १० फोडणे कि० ने
आंत अंजन घालणे, ३० कांहीं एक कारणाने
वधातु, कांवीट, ३० कांची केळी असलेली
राभणासारिगी काडीती; २, कडवा, गवत,
फळें यांची संग्येनें कि० लांकडांची वजना
नें इयत्ताकर्तव्य असतां विवक्षितसंग्या-
नां धार्थजो तत्तदंश काढून ठेवितात ती; ३,
विडी बसविल्या यांचून जें मुमळाचें लांकू
डती; ४, मनानी मुगट्यावर जा उभ्याने
षा असतात त्या प्र० .

सळणूक; स्त्री० छळणूक .

सळणें, दे० प्रा० छळणें, या अर्थः .

सळेंप, सळप, न० रा० लहान पातळजी लां
कडाची दलपीतें .

सळेंपा, पु० रा० उसळपा .

सळय, स्त्री० कों० सळई द्वितीयार्था यांचून .

सळसळ, अ० अतितत्तजें जलादित्याचा श
ब्दाचें अनुकरण; वाजणें, करणें, ३०-
कांचें वि० .

सळसळणें, उदकादिकांनें विशेषतापल्या
मुळें सळसळशब्दानें विशिष्ट होणें .

सळसळां,

सळसळां, अ० सळासळ .

सळा, स्त्री० कों० सळई प्रथमार्थः .

सळाथी, कों० स्त्री० केरसुणी .

सळासळ, अ० सळसळ .

सळाळां, अ० सळासळ .

संक्षिप्त, १लि० संक्षेपविशिष्टजो ग्रंथ, भा
षण ३० तो .

संक्षेप, पु० अवांतरविशेषादि योगानें विस्तार
र पावलेली जी कोणेक गोष्टती आंतील-
सारांश नजातां जितका अंश कर्मा होई-
लतितका कमी करून थोडक्यांत आण
ण्याचा जो प्रकार तो .

संज्ञक, १लि० तीती आहे संज्ञा स्मरणजे ना
म जाचें तो तो तत्तत्संज्ञक, द्रव्यसंज्ञक, गु
णसंज्ञक, विष्णुसंज्ञक, ३० .

संज्ञा, स्त्री० व्यवहारामध्ये त्यात्या अर्थाचे
तत्तद्रूपें करून ज्ञान व्हावे स्मरण अर्थमा
त्राम जें संकेतित नाम असतें ती; २, को
णंकास कांहीं एकविषयां नेच संकेतादि
द्वारा करितात जी स्मरण ती; ३, संमूर्च्छित
झालां कोणी त्या स येत्ये जी इच्छिती .

संज्ञी, पु० जा संज्ञेचा अभिधेय जो अर्थ
तो तिचा .

संज्ञीक, १लि० जाजा अर्थीचा जाजा प्र
सिद्ध संज्ञा आहेत त्या सोडून लाघवाद्य
र्थ ते ते अर्थ स्मरणेनें समजावे स्मरण न
वेच कांहीं तद्विषयां संकेत केले असता
त त्या संकेतांनीं जाणा याचा जो ग्रंथ;

भाषण,

भाषण, लेख, अर्थ. इ०.

संज्ञा, १. लि० सं० चालना गुडप्यास गुडपाजा
चा लागत असतो असा जो मनुष्यादितो.

सा, १. लि० सहा झणून जी संख्या तो.

साई, स्त्री० सायदितो या थें.

साउली, स्त्री० यं० सावली.

साऊळ, स्त्री० रा० माड, पोफळी, इ० कांची झा
वळी.

साक, स्त्री० साख.

सांकटण, न० रा० सांकटण.

सांकटणें, ग० कांही एक पदार्थ सांकटणाव
र धरून खंडशः होई असें तोडणें; २, न० सां
कटण.

सांकड, १. लि० संकुचित जें स्थल, पाच, गृह, इ०
तो; २, परसांकड बाईलमाकड, पा० सणांत
प०.

सांकडें, न० यं० कोणेकास प्राप्त होतें जें संकट
तें.

सांकणें, रा० सांखणें.

साकर, स्त्री० साखर; साखर शब्द पूर्वक जे
शब्द पुढें आहेत ते साकर शब्द पूर्वक ही हो-
तात, साखरनिंबू एथें साकरनिंबू, साख
रपारा एथें साकरपारा, इ०.

सांकर, पु० रा० पाणी वहावयाचा जो पाट,
मोरी, इ० मार्ग त्यामध्ये प्रवाहाचा प्रतिबंध
करणाऱा जो केर, पातेरा, इ० जमतो तो
; २, गातें वेळेस, किं० झणतें वेळेस, किं० बो
लतें वेळेस, शब्द प्रवाहाचा प्रतिबंधक जो
गळ्या

गळ्यामध्ये कफांश जमतो तो.

सांकल्यिक, १. लि० अंतःकरणाचे संकल्पानेंच
केलेला इच्छा किं० संकल्प संबंधी जो कोणेक
अर्थ तो.

सांकल्य, न० सकलपणा; सांकल्यवर्तमा
न, सांकल्यवृत्त, सांकल्यार्थ, इ० स्थली
सकलचा अर्थीच कोणी झ०.

सांकव, पु० रा० सांकू.

सांकशी, स्त्री० बरोबीचा आकाराची जी करं
डी ती.

सांकसुरत, १. लि० नीटवेढका, यथास्थित जे
थील तेथें जसा असावा तसा जो लेख, भाष
ण, इ० पदार्थ तो.

सांकळ, स्त्री० सांखळ.

सांकळणें, रा० सांखळणें प्रथमा थें.

सांकळी, स्त्री० रा० सांकळ.

सांका, पु० सांखारा.

सांकाटा, पु० रा० सांगाडा; २, सांपडा.

साकार, १. लि० आकृति आहे जसा असा -
जो ईश्वर मूर्ति, इ० पदार्थ तो.

साकी, स्त्री० साक.

सांकुळणें, रा० सांकळणें.

सांकू, पु० कीं० नद्यादिकांतून पार जाण्याक
रितां आडवीं लांकडें, दाहाळ, इ० दाकून
जो सरासरी पूल करितात तो.

सांकेतिक, १. लि० जाजा अर्थीचा जाजा प्र-
सिद्ध संज्ञा आहेत त्या सोडून लाघवाद्य
र्थ त्या त्या अर्थीचा नव्याच केल्या अस
तात

सारख

साँख

तात जा शब्दरेषा, इ० रूप संज्ञा तत्पधान जें भाषण, लेख, ग्रंथ, शास्त्र, व्यवहार, इ० ती.

सारख, स्त्री० पत; २, मचोटी.

साँखणें, पृतादि पदार्थानें थिजणें.

सारखर, स्त्री० अग्निमें योगादि कृतिविशेषानें इक्षुरमाचारेती सारखा एकपरिणाम होत असतो ती; सारखरपेरणें, पसरणें, इ० स्थळां कोहीं एक आपला मतलब साधायामागीं कपटानें कोणासद्व्यदेणें, कोणाशीं गोडबोलणें, इ० रूप गोडीचाडोंल दाखविणें; स० हातावरसारखर आणि मानेवरकातर; सारखरेची सुरी स० आंतकोहींकपट असून बाहेर गोडदिसावें असें जें भाषण किं० तादृश भाषण कर्ता इ० त्यास स० सारखरजौब, सारखरजौभ, पु० गुलाबीजोब.

सारखरझोंप, स्त्री० पहांटेचावेळेस थोडीबहुत निद्रा घेतात तीस स०.

सारखरनिंबी, सारखरलिंबी, स्त्री० एककलपधान झाड आहे.

सारखरनिंबू, सारखरलिंबू, न० सारखरनिंबीचें जें फळ तें.

सारखरपाणी, न० अंतस्तापनिवारणाद्यर्थ आंत सारखर आणि कागदी निंबाचारसघालून प्यायाकरितां जे पाणीं करितात तें.

सारखरपारा, पु० तूपसारखर्यांत सर्पीघघालून एक भक्ष्य पदार्थ करीत असतात तो.

तो.

सारखरपुडा, पु० बधूवरांचा विवाह निश्चय दिवशीं बधूचा हातांत सारखरेचा पुडा देऊन सर्वोस ज्ञानसुप्तारी वांटणें इ० रूप जो समारंभ करितात तो.

सारखरफुटाणा, पु० पीटीं इलाचची दाणें किं० भाजलेले हरभरे घालून वर सारखरेचा वरचेवर पांकलावून जा करवें दा एवढा व्या गोळ्या करितात त्या प्र०.

सारखरफेणी, स्त्री० सारखरेचा मोठा रुंदटो बत्तासा ती.

सारखरबोंड, न० एकपकान्न आहे.

सारखरभात, पु० केंदरीभात.

सारखररंगी, १ किं० गुळी सारखरे सारखें रंगाचें जें वस्त्र, कागद, इ० ती.

सारखरलाडू, पु० एकपकान्न आहे.

सारखरवळी, स्त्री० एकपकान्न आहे.

सारखसुरत, १ किं० साकसुरत.

साँखळ, स्त्री० कीं० लोहादिकांची मोठी जी सांखळी ती.

साँखळणें, नासणें इ० विकृतीनें प्रा० रक्तानें पद होणें; २, ला० व्याघादिकांनीं इतस्तंत जाऊन ये इत्याद्यर्थ विवक्षित स्थळां त्यांस सांखळीनें संबद्ध करणें; ३, मनुष्यादिकांनीं स्वतंत्रपणें वागून ये सणून विवक्षित उद्योगीं गुंतिवणें.

साँखळदंड, सारखळदंड, पु० धातुमय भनैककडया एकत्र गुंथवून दंडाकार जी मोठी जाडी

सौख्य

जाडी सौखळी करितात ती .
 सौखळी , सारखळी , स्त्री० धातुमय अनेक
 कड्या एकांत एक गुंतवून भूषणाद्यर्थ किं०
 बंधनाद्यर्थ रज्जाकार पदार्थ करितात ती .
 सौखारा , पु० की० केळीचे मोपांचे पाणी , आ
 त्याचारसभिजलेले गहू , रताळी , इ० वाटून
 त्याचे पाणी इ० किती एक पदार्थ पात्रांत घा
 लून कांहीं काल ठेविले असता त्यांत रवा
 लीं जमतोजो घनांश तो ; २ , ग० सांकर .
 सारवी , स्त्री० साकी .
 सौखुळणे , ग० सांकरणे .
 सौख्य , न० एक सहावा स्थांतील शास्त्र आ
 हे ; २ , ३ लि० तद्ध्ययन कर्ता किं० तन्मतानु
 यायी असाजी तो .
 साग , पु० एक पृक्ष आहे जो मुख्यतें करून इ
 मारत इ० कांचे उपयोगी पडतो .
 सांग , स्त्री० भाल्या सारुं रवा शस्त्रविशेष
 आहे .
 सांग , १ लि० वाग्न्यन , पुण्याहवाचनादि जीं
 जीं जांचीं अंगें तीं हीं करून पूर्ण जो विवा
 ह , यज्ञ , वेद , बाह्यभोजन , इ० ती .
 सांगड , पु० पा० दोन होड्या किं० पगार एक
 य संबद्ध करून जें जलयान करितात ती ; २ ,
 स्त्री० पांढरे भोंपळे , नारळ , इ० फळे किं० -
 गोमहिष्पादि पशू , मनुष्य , इ० कांचा अ
 नेक व्यक्ति विवक्षित कारणास्तव रज्जा
 दिकानें एकत्र संबद्ध केल्या असतां जीर
 वना होत्ये ती ; ३ , सांगाडी .

सांगडणे ,

सांग

सांगडणें , अनेक पदार्थांची सांगड होई अ
 से ते पदार्थ एकत्र संबद्ध करणें ; २ , कोणेक
 पदार्थ इतस्ततः नव्हा या स्मरण कोणेक प
 दार्थांशीं बांधणें .
 सांगणी , स्त्री० कोणेक गोष्टी विषयां तूं असें
 कर , असें बोल , असें करून को , इ० रूप जी को
 णेका प्रति कोणेकाची उक्ति असत्ये ती ; २ ,
 पुराण , गोष्ट , इ० सांगण्याचा जो प्रकार ती .
 सांगणीचा , २ लि० बधूपक्षी यांनीं तत्संबंधी
 इव्यन घेतां किं० मोबादला न करितां तीचा के
 ला जो विवाह तो , तादृश विवाहानें विवाहित
 जी कन्या ती .
 सांगणें , कोणेकास कोणेकानें कांही एक-
 गोष्ट भाषणादि द्वारा कळे असें करणें ; १ ,
 कोणेकास रोजगार , मामलत , चाकरी
 काम , इ० करण्याविषयां अर्पिणें ; ३ , अ-
 ध्ययन , ग्रंथ , विद्या , इ० कोणेकास शिक
 विणें ; अमुक ग्रंथांत अमुक सांगितलें आहे
 इ० स्थलीं ग्रंथकर्त्यानें तें तें कथित आहे अ
 सा अर्थ , कोणेकास जे वायास सांगणे ह्म
 भोजनार्थ आपले घरीं बोलावणें ; मुल
 गी सांगून देणें इ० स्थलीं तत्संबंधी इव्या
 दिन घेतां विवाहार्थ अर्पिणें ; दुसरे इ० का
 नीं कठीन सांगणें , अवघड सांगणें , इ० स्थ
 लीं त्याचा परिणाम कठिन होणें असा अ-
 र्थ .
 सांगता , स्त्री० विवाहादि कर्मांचा जो सांगप
 णा ती ; ३ , किती एक कर्मांचीं सांगता स-

पादक

सौंग

सांगो

शरक जीं बासण भोजन, दक्षिणाईं दोन क
में यांस सु०.

सौंगती, अ० संगती.

सौंगतें, अ० संगती.

सागर, पु० समुद्र; याचे स० गुणसागर, करु
णासागर, इ०.

सागरगोटा, पु० सागरगोटीचें जें बीजती.

सागरगोटी, स्त्री० औषधोपयोगी एकलता-
आहे.

सागली, १ लि० की० साग संबंधी जें काष्ठ,
नविर्मित गृह, पाट, चौकट, इ० पदार्थ तो.

सागवान, पु० दे० साग; २. न० सागवृक्षांचा
जो समुदाय वें.

सागबानी, १ लि० सागली.

सौंगशी, स्त्री० सांकशी.

सागळ, स्त्री० रंगविलेले जें प्रा० बकऱ्याचें
जोडा, इ० कांचे उपयोगी चर्मती.

सौंगळ्या, १ लि० षडंगूळं जो मनुष्य तो.

सागा, पु० की० बकरी, मेंढरें, इ० कांचा जो
कळप तो.

सागाई, स्त्री० की० एक औषधोपयोगी झा
ड आहे.

सौंगाडा, पु० शरीर, गाडा, पलंग, नोंका, छ
वी, इ० कांचे आकारास मुख्यतें करून जाल्या
र भूत जीं हाडें, लांकडें, इ० कांचें झालेली र
चुना असते ती जाचे आश्रयानें बर्मादिवेष्ट-
न तृणादिरूप आच्छादन, वृत्तिकादिलेप,
इ० होऊन तो पदार्थ सौंग होतो.

सांगाडी,

सौंगाडी, स्त्री० कोणेक कोष्टादि पदार्थ कांता
या करितां तो मध्ये अडकला जाई अरोड-
पयोगाचें जें यंत्र असतें ती.

सांगाती, १ लि० संगती.

सौंगाती, अ० संगती.

सौंगातें, अ० सांगाती; २. रा० सांगातें जाणें
स० भर्त्याबरोबर सती जाणें.

सौंगावोंगी, स्त्री० सांगासांगी.

सौंगासांगी, स्त्री० कोणेक गोष्टीविषयीं प
त्यक्षादि प्रमाणनसतां एकानें दुसऱ्यापा
शी सांगावें, त्याणें तिसऱ्यापाशीं सांगावें,
अशी जी सांगण्याची परंपरा चालत्ये त
द्रूपच जें त्या गोष्टीविषयीं प्रमाणती, प्रा०
प्रथमांत प्रयोग नाही.

सौंगी, स्त्री० की० कोणेक गोष्टीविषयीं
कोणेकानें सिद्धावें, किं० साबधव्हा
वें, सणून त्यास पूर्वीं करितात जी सुच
नाती सांगणीं प्रथमाथें.

सौंगुळणें, की० सांकळणें.

सागुती, स्त्री० सांगोती.

सागू, पु० एक वृक्ष आहे; त्याचे बिकाचा जो
धळ्या सारिख्या जा गोळ्या करितात त्या
प्र०.

सागूचे तांदूळ, पु० सागूदाणा.

सागूदाणा, पु० सागूदिती या र्था.

सौंगूळ, स्त्री० रा० फणसाचे चार खंडाच
शील जी चारती.

सांगोती, स्त्री० बकरा इ० कांचें मांस शि
जवून

सांगो

सौज

जबून भक्षणीपचोमी करितात जो एक पदार्थ
विशेष ती.

सांगोचोंग, १लि० अंगानी आणि उपांगानीपू
र्णता पावला जो विवाह, यज्ञादि तो.

सांगोचोंगी, स्त्री० सांगोसांगी.

सांगोसांगी, स्त्री० सांगासांगी.

सांग्या, पु० चोरी, चहाडी, शिनळकी, वध,
इ० गुप्तनिंदकर्मविषयां जो जाचा सोबती-
तो त्याचा कि० ते परस्पर.

सांच, पु० पाचादिविवक्षित अधिकरणीं विव
क्षित प्रमाणक अर्थ मावाया जो गा असतो
जो अवकाश तो कि० आंत समाविष्ट झाले
ला पदार्थ बाहेर न जाता आंतचे आंत सांच
न रहावयाचे सोईची असत्ये जी जागा-
तो; उ०, हे जाहाज फार लहान पडलें यामु
ळें आंत इतकें खटलें रहावयाजोगा सांच
दिसत नाही.

सांच, १लि० वास्तविक.

सांचणें, कोणेक अधिकरणीं उदक, धा
न्य, द्रव्य, इ० पदार्थानें थोडा थोडा येऊ
न पडत गेल्यामुळे संप्रहूरुपता पावणें.
सांचवणी, न० कोण एक स्त्रुलां सांचलेलें
जें पाणी तें.

सांचा, पु० सौकर्यानें तत्तदाकारक पदार्थ
अनेकसिद्ध्यावे एतदर्थ विवक्षित
लांची, रुंदी, इ० रूप आकार मनांत घे
ऊन तसासिद्ध केला असतो जो काग
द, फळी, पंचादि पदार्थ तो; २, एक-
सारख्या

सारख्या लांबी, रुंदीची कापून केलेली जी-
कागद, केळीची पाने, इ० चीची जुळी तो.

साचा, १लि० साच.

साचार, अ० प्र० निश्चये करून; उ०, सम परब
स साचार, सातवा अवतार.

सांचोव, सांचोव, १लि० सांचून संप्रहूरुपता
ळेंजें उदकादि तो.

साज, पु० पखवाज; २, संच प्रथमार्थ; २, की०
न० गवतांत एक जाति आहे.

सांज, स्त्री० संध्याकाळ.

साजण, पु० प्र० सजण तो.

सांजण, न० ग० सांजण.

सांजणपात्र, न० ग० सांजण पात्र.

साजणी, स्त्री० सजणी प्रथमार्थ.

साजणें, कोणेका संध्याकाळी एक गोष्ट शोभणे
उ०: हे रंगीत पागोटें त्याला आगलें साजणें
हे बोलणें यावयांत तुला साजत नाहीस.
साजेल तें बोलचें आणि पंचेल तें रवाचें; २,
समावणें प्रथमार्थ सांचून.

साजभारा, पु० की० साजारा

साजरा, १लि० अलंकार भुषणादि तत्तदी
ग पदार्थानीं शोभिषंत जोतो; २, गोजिर
वाणा; दिवस, संध्या, इ० साजरा करणें स-
त्यात्यादिवसांदिकांचे बायीं जे जें उत्साहा
दिकरायाचें तें तें यथा कथं पित् केलें सें
करून तो दिवस, सण, सुशोभित करणें.

सांजवणें, ग० सांजावणें.

सांजवात, स्त्री० देवालयिकांचा बायीं सा
यका

सौज

सादी

बंकाळी शास्त्रापुरतादिवा लाबलासा भावा
 सणून तेलांत रावमिजवून सरासरी लाविता
 तजो दिवा ती; कर, हो, लाव, इ० कांचेयो
 गीं प०.
 सौज वेळ, स्त्री० चारसा पदकादिव सराहिल्या
 वासून सूर्यास्तपर्यंत जी काळ ती.
 साज सरंजाम, पु० कोणेक व्यापी राविषयीं
 उपयुक्तजो साज सामग्री इ० ती.
 सौज सकाळ, अ० सकाळ संध्याकाळ.
 सौज सोंबळे, न० रा० सायंकाळी स्नाननक
 रितां ओं वळे वस्य सौडून सोंबळे वस्य मान
 नेसल्यानें होतो जो सोंबळेपणा तें.
 सौजळणें, को० संध्याकाळ होणें.
 सौजा, पु० गहूदळे असतां कि० भरडले अ
 असतां त्यांचा होतत जा कण्या तो.
 साजात्य, न० सजातीयपणा.
 साजारा, पु० को० साज सणून जें गयत त्या
 चें जें ओझे तो.
 सौजावणें, को० सांजळणें.
 सांजिंदा, पु० वंशेचे मागे राहून नृत्यादिस-
 मयीं गाणें, पस्वबाज, सारंगी, इ० बाज
 विणें, इ० कें करून साद्य करितो तो.
 साजिरा, अलि० यं० साजरा.
 साजूक, अलि० जाचे उत्तनीस बहुतकाल
 झाला नाही अतएव जाची रुचि बिघडली
 नाही असा जो भक्ष्य भोज्यादि पदार्थ तो
 कि० सुलब्धना पासून आणून जोस ब-
 हुतकाल झाला नाही असा जो उदक,
 पुष्प,

पुष्प, इ० ती.
 सौजे, अ० संध्याकाळीं.
 सौझ, स्त्री० को० सांज.
 सौझळणें, को० सांजळणें.
 सौझे, अ० को० सांजे.
 सौट, पु० सांठ.
 साट, पु० माळा, गलबत, इ० कां पर बसणें, नि
 जणें, इत्याद्यर्थ आस्तरणाद्युपयोगी बांबू,
 कारवी, इ० अनेक एकत्र संबद्ध करून हा
 तरी स्मारका पदार्थ करितात तो; २, न० फ
 णसपोळी कि० आंब्याचे रसाची जी पोळी
 करितात तें.
 साटणें, को० महत्वावधिरुपयांचा माल ए
 कदम दरठरवून पत्करणें.
 सौटणें, रा० साठणें.
 साटल्या मोटल्या, स्त्री० अनेक प्रकारचा
 बांधलेल्या जा मोटल्या त्या.
 सौटवण, न० कांहीं एक धान्यादि पदार्थ सां
 ठवायाचे उपयोगी जें पाच तें.
 सौटवणी, न० सांठवणी.
 सौटवणें, सांठवणें.
 सौटा, साटा, पु० सांठा; २, शिंतोडा.
 सादी, स्त्री० साद प्रथमाथं; २, गाड्याचे आं
 सापरील जी पेदी तिजवर मनुष्यादिवस
 णें, ओझां सांठविणें, इत्याद्यर्थ खातला अ
 सतो जो चौकटीचे आकाराचा अवयव
 ती जिलामध्ये कांबी, फळ्या, लाविल्या अ
 सतात.

सादी,

सादी

सादी, अ० सादी.

सादें, न० कोणी उदम्यानें जो जितका माल
विकाय या स आणला असतो तो तितका
माल एकदम ठरवून त्या पासून खरेदी
व्याया असा कोणी करितो जो सबदा तें
ठर, मार, घे, इ० धातुयोगी प्र०.
सादेखत, सादेपत्र, न० जिन्नस, इ० का
चें सादें ठरवून तद्विषयींचे लेग्याचा क
रितात जो कागद तें.

सादेंलोटे, न० आपले घरची मुलगी दु
सऱ्याचे घरीं द्यावी त्याचे घरची आपले
घरीं आणावी असा जो विवाह करण्या
चा प्रकार तें; २, मो बादला या अर्थ को
णी प्र० करितात.

सादोप, १ लि० विवक्षित समागदि व्यवहा
रांची आकलनशक्ति जाचे आंगी आहे
असा जो मनुष्य तो.

साँठ, पु० सांच.

साठ, पु० साट; २, ३ लि० संख्या ६०.

साठणें, रा० सांचणें; २, कोणेक पात्रांत कां
हीं एक धान्यादि पदार्थ मावणें.

साँठवण, न० साँठवण.

साँठवणी, न० आंतजिवंत झरानसतां
पर्जन्यादि संबंधी सांचून राहिलेले जें
पाणी तें.

साँठवणें, धान्यादि किती एक पदार्थ को
गर इ० कांचे गयीं कि० विवक्षित पा
त्रादिकांत भरून ठेवणें; २, कोणेक पदा
र्थ

साँड

र्थ सांचविणें; उ०, त्याणें चार महिन्यांत
सांच दो रुपये सांठवले.

साँठयासाँठव, स्त्री० हें सांठीव, तें सांठीव,
इ० रूप अनेक पदार्थ सांठविण्याचा जो
व्यापार ती.

साठळणें, वयास साठवणें झाल्यावर बुद्धि
मंदळाची कि० बुद्धिभंश झाला, इ० रूप जी
अवस्था होत असत्ये त्या अवस्थेनें कोणेका
नें युक्त होणें

साँठा, पु० संघट.

साठी, स्त्री० सादी; २, वर्षादि साठ पदार्थांचा
जो समुदाय ती; ३, कोणेक मनुष्यास साठ
वणें भरल्यामुळे जो अवस्था विशेष प्राप्त
होतो ती; ४, अ० ग० साठी.

साठीं, अ० कियेचा उद्देश भूतजो कोणेक अ
र्थ त्यापरील उद्देश तेंचें वाचक हें अव्यय
त्या उद्देशभूत अर्थाचे वाचकापुढें याचा
प्र०; उ०, मुक्तीसाठीं हरिळा भजती; तुझा
मेदीसाठीं नी आलों.

साँठयाचा, १ लि० रा० तगवणा.

साड, पु० चंदनादिक द्रव्यापोटांतील जो गट
भातो.

साँड, स्त्री० उद्भूजातीय जी स्त्री ती; २, की०
सांडवा; ३, जो पदार्थ हातीं घेतला तो नी
सांडाचा अंशी जी कोणेकास अवस्था प्रा
प्त होत्ये ती; ४, निसरसांड; ५, मोड; ६,
१ लि० रा० मालक पासून सांडून मार्गादिकां
चे गयीं कोणी धनी याही अर्थ पकाणें पड
लेला

सांड

सांड

लेख जो पदार्थ तो.

सांड ई, स्त्री. तोंडी बाबायांचे उपयोगी एक पदार्थ करित असतात.

सांडगा, पु. कोहका, भोंपका, कोकडा. इ. कि ती एक पदार्थ एकचि रून कि. कि सून त्या न कि. हरभरा इ. कांचे पिमंत तिरवट, मीठ, इ. पदार्थ पाकून त्याचा तोंडी लावण्याचे व्यवयोगी वाकवून करितात जा गोळ्या त्या प.

सांडणा, स्त्री. रा. सांडणी.

सांडणस्वोर, पु. रा. सांडणीस्वोर.

सांडणी, स्त्री. सांड पथमाथे.

सांडणीस्वोर, पु. सांडणीवर बसून डोक, बातमी, इ. पींचविण्याचे कसब करितो तो.

सांडणे, पाचादिकांत ठेविलेला जो जल, धान्यादि पदार्थ त्याणे त्यातून बाहेर न पडावे अशी विवक्षा असता उळंडणे इ. कारण मी बाहेर पाडणे ; २, कोणी काने कोणीक पदार्थ वित्त्यादिकाने कोठे पाडल्यामुळे कि. टाकल्यामुळे तो आपला आपल्या सहीसही पडून ये असा करणे ; ३, स्वसंबंधाकांत जो संपत्ति संसारादि पदार्थ अभिमान, लज्जा, इ. त्याने त्याने त्यागिणे

सांडभाऊ, पु. सांड.

सांडरा, १. लि. इत्यादि हारविण्याचा स्वभाव जाचा तो.

सांडक, न. दे. स्त्री सही शिची देव असतात.

सांडक बंड.

सांडल बंड, स्त्री. जळारि पदार्थ सांडण्याचा कि. लंबडण्याचा जो व्यापार ती.

सांडबा, पु. धरण, बांध, इ. कांनी लुंबवि लेंजे पाणी त्याणे विवक्षासु रूपच रहावे अधिकाने निघून जावे इत्याद्यर्थ त्या धरण इ. कांस राखितात जीं द्वारे तीं मत्येकीं

सांडरी, स्त्री. दे. लहानजी सांडस ती.

सांडस, पु. सोनार, लोहोर, इ. कांचे विम त्यासारखे एक आऊत आहे.

सांडसूट, स्त्री. रा. कोणाकडे यावयाचे जे इत्यादि त्यामध्ये त्याम थोडी बहुत देतात जी सूट ती.

साडा, पु. लग्नामध्ये साडेसणून जे कर्म करितात त्याम मयीं बधूसजी साडी देतात ती सयाशब्दाने व्यवहार करितात तो ; २, रा. व्यादिसंख्येचे वरजे अर्ध असतें जाचे योगाने साडेतीन, साडेचार, इ. व्यवहार होतो ती.

साडादिडा, १. लि. रा. धड एकेरीन व्हे, धड दुहेरीन व्हे, धड दिडकीन व्हे, धड तिहेरीन व्हे इ. रूप सणजे त्यात्या बेनापेक्षां कांहीं अधिक कि. कांहीं न्यून अशी जी वस्त्यादिकांची घडी, दोरी, इ. ती.

सांडासांड, स्त्री. हें सांड, तें सांड, असा जो व्यापार ती.

साडी, स्त्री. अमीठ स्त्रियांनी नेसायाचे उपयोगी लहान जे लुंगडे ती.

साडू, पु. अवेकजा बहिष्णी त्यांचे जे दादले ते

साडे

ते परस्पर

साडे, ७०. लग्नानंतर प्रा० चतुर्थादि दिवशीं ऐरिणी पूजन वरास वधूस वस्त्रदान इ० जें कर्म करितात तें; कोणे काचे साडे करणें ह्या खरडपट्टी काढणें; २, १ कि० हा शब्द सार्ध शब्दाचा अपभ्रंश परंतु तिहीं पासून पुढील जी संख्या तीचें विशेषण होऊन समासींच प० होतो; ३०, अर्धानें सहित जे तीन ते साडे तीन; साडेपांच, ६०; शिं नळीचा, बटकीचा, इ० किती एक शिंव्यांचे मागें तदाधिक्य द्योतकत्वे करून या शब्दाचा प० करितात; ३०, हा साडेशिं दळीचा, साडेमाचा गमनीं, इ०.

साडेभावार्थी, १ कि० आंतलबाड असून बाहेर भावार्थ दाखविण्याचा स्वभावजाचा त्यास पसंग विशेषीं ह्या.

साढ, ७०. को० साडू.

साणें, स्त्री० रा० सहोण

साणा, ७०. रा० निसणा; २, शेत, गुहाक, इ० कांचे गयीं सर्कती इ० कांहीं चोरून काढून घेईल ह्याणून आपल्या पक्षाचा जो कोणी रक्षणार्थ बसवितात तो.

साणें, न० रा० गृहादिकांतील धूरजावाह्याणून कि० आंत उजड पडावा ह्याणून कि० कांहीं कारणास्तब भिंत इ० स्त्रीस राखितात जें दार तें.

सात, १ कि० एक संख्या आहे; ७; २, स्त्री० साय.

सात,

सांत

सांत, स्त्री० धाम; २, एक मत्स्य जाति आहे. सातत्य, सांतत्य, न० कांहीं एक व्यापार उक्ता जाऊ सततपणा.

सातपानी, १ कि० रा० उगवत्यापासून सातपानें आलीं ह्या जे जाला फूल येतें अशा जातीचा जो दूधभोपडी, कांकडी, इ० कांचा वेळ तो.

सातसुती, स्त्री० पडघोसाडी; २, सातसुतजी सआहेत ती; याचा पयोग ह्याणीत, स० एक पुती रडती आणि सातपुती रडती.

सातपुतें, न० पडघोसाडें.

सातरणें, को० वृक्षानें चहू अंगून सारख्या विस्तारानें युक्त होणें.

सातरस, ७०. ऐशानी दिशेकडून वहात असतो जो वारा तो.

सातरें, न० सात अहोरात्रे पर्यंत जी पर्जन्यादि कांची स्थिति तें; २, सहा दिवस मध्ये जाऊन सातवे दिवसीं हीं वृक्षावें असा जो हांय येण्याचा प्रकार तें; ३, सात जाची नित्यांत भासिना हीं कधीं मधीं भास होणार असा जो मिष्टान्नभोजन, द्रव्यादिलाभ, इ० यांचे कांहीं दिवस चालतें जें सातत्य त्यास ह्या; ३, पंचरादिवस सारभोजनाचें सातरे लागणें ही तें.

सांतवण, ७०. एक वृक्ष आहे.

सांतवन, न० सांतवन शब्दाचा अपभ्रंश

सातवळा, १ कि० सातव्यामासीं जन्मले जें अपत्य तो, कि० ती बाळंतीण.

सांतविणें, ग्रं० कोणे कास उपदेशादि दारा-

सातवन

सांत

सादि

सांतन विशिष्ट करणे.

सांतवीण, सातवीण, पु. सांतवणा.

सातकणें, हरभर, इ. दाणे किं. मिरचा, इ. कां
हीं परार्थ अग्नीवर देवलेले जे कढई इ. पाच
त्यांत थोडेसे तेल अथवा तूप घालून त्यांत भा
जणे.

सातसवाई, सातसवाईने, अ. सातपटी.
पेशां आधिक्याने, कोणेक अर्थाचे कोणेक अ
र्थापेशां गुणादिकृत आधिक्य वर्णवाचे अस
तां अतिशयोक्तीने प्र. करितात; उ. तुमचे
पोंड्यापेशां आमचा घोडा सातसवाईनेचा
गला आहे.

सातारा, ३लिं. सातरलेला जो वृक्ष तो.

साती, पु. साथी.

सौती, कों. स्त्री. धाम.

सातू, पु. गव्हांसारिखे एकधान्य आहे.

सातेरा, ३लिं. कों. सातारा.

सातेरू, न. रा. मोहोळ्यांत एक भेद आहे.

जास सातमधांची विक्राणे असतात.

सातेरें, न. कों. सातरें प्रथमाक्ष.

सातोळा, ३लिं. कों. सातवळा.

सात्रक, ३लिं. घोड्याची एक चाल आहे तिचे
वि.

सात्रें, न. सातरे.

सांतन, न. शोक कोधादि कारणाने क्रुध्य झालेला
जो कोणी त्यास गोडी गुलाबीचा गोष्टी लागणें
इ. दारा सामोपचारा ने प्रकृतीवर आणण्या
चा जो व्यापार तें आणितेने करून होत्येजी
त्याची

त्याची स्वच्छता तें.

सात्विक, ३लिं. सत्वगुणानें युक्त जो मनुष्य इ.
किं. गोधूमादिपदार्थ किं. चांगला व्यापार इ.
तो.

साथ, स्त्री. सोबत.

साथी, पु. सोबती.

साद, स्त्री. पु. कों. दूरस्थित मनुष्यादिकाने
स्वसमीप पावे इ. कारणान्तव त्यातें उद्दे
शून करितात जो शब्द प्रयोग ती, तो : वतो
ऐकून त्याने दिलें जें ओ, आलों, इ. रूप
व्युत्तर तो ती.

सौद, स्त्री. भित्त्यादिकांचा जो संधिप्रदेश ती.

सौदण, न. सांदणें प्रथमाक्ष.

सौदणपात्र, न. सांदण करायाचे उपयोगी
जें धातुमय पात्र करितात तें.

सांदणें, न. तांदुळांचें एक प्रकार आहे :
सांधणें.

सादर, ३लिं. कांहीं एक कार्याविषयां आदर
विशिष्ट जो तो; कांहीं एक सादर करणें स.
विवक्षित स्थलीं पाठविणें; परंतु लिहिणा
र सरकार असतां किं. जास लिहावयाचे
त्याजकडे पूज्यत्व विवक्षित असता प्र.

सादवणें, कों. कोणेकास कोणेकानें सा
द घालणें.

सादळणें, सरदणें.

सौदा, पु. सांधा.

सादावणें, रा. सादवणें.

सादिलचार, ३लिं. गांवाकडे वार्षिक नेमणु
के

सौदी

साध

केशिबाय फकीर, गोसांवी, बेंरागी, मेजबानि
संबंधी जो जाजती होती स्वर्च त्याचे आणि त्या
बद्दल करितान जी गोवावर पडीतिचें तत्संब
धी जमा लिहिणें इ० कांचे वि०.

सौदी कौदी, स्त्री० सांद, कोपरा, इ० रूपजें प्रदे
श त्या प्र० अनेक व०.

सादृश्य, न० सदृशपणा.

सौंदोरी, स्त्री० सांठी जी सांदती.

साद्यंत, ३ लि० आद्यंतानें सहित असा अवघा
जो ग्रंथ, वर्तमान, इ० तो.

सांद्र, ३ लि० सं० निविड.

सांध, स्त्री० सांद.

साधक, ३ लि० मोक्षादि कार्य साधण्याविषयी
प्रवृत्त तो; २, विवक्षित तत्तत्कार्य सिद्धिविष
यी उपयुक्त जो लेख, पचन, पदार्थ इ० तो.

सांधण, न० को० सांदण.

सांधण ताटली, स्त्री० को० सांधण पात्र.

साधणूक, स्त्री० संबयंत्रादिकें करून कांहीं ए
क कार्य साधण्याचा जो व्यापार ती; २, को
णें एक कार्य सिद्ध करण्याविषयी करून ठेवले
असतें जें फला इ० रूप संधान ती.

साधणें, तत्तदुपयोगि व्यापारांनीं तें कार्य सिद्ध हो
ई असें करणें; २, तादृश व्यापारानें तें कार्य सि
द्ध होणें; कालादिसाधणें स्त्री० तत्तत्कार्यास उक्त
जो काल त्याकालीं तें कार्य करून त्या कार्यी तो काल
संबद्ध होई असें करणें.

साधणें, वस्त्र, कागद, पत्रा, सूत्र, काष्ठ, इ० पदार्था
ंचे काटणें, तुटणें, मोडणें, इ० कारणानें भिन्न भा

ले

लेजे विभाग ते कि० मुळचेच पृथक् जे विभाग ते तो
तो वस्त्रादि पदार्थ सलग एकरूप दिसावा जोणे पर
स्पर एकास एक जडणें

साधन, न० विवक्षित कार्यदि साधण्याचा जो व्यापा
र ते आणि तदुपयुक्त जीं स्वतः, पत्र, कुंभार, इ० कार
णभूत पदार्थ ते प्र०.

साधन दादशी, स्त्री० पूर्वदिक्शीं एकादशी प्रयुक्त
उपवास करून उत्तरदिक्शीं दादशी कांहीं राहते त्या
त पारणा साधावी अशी विश्वा असतां त्या दाद
शीस स्त्री०.

साधन सूत्र, न० दस्तऐवजी कागद, पत्र, इ० रूपजें सा
धन इ० तें.

साधनी, स्त्री० गंधडी, सुतार, इ० कोर्बें उंच, नीच,
गोंफडे, तिकडे, इ० पहायाचे उपयोगीं एक आऊ
त आहे; २, ३ लि० कोण एक कार्य साधण्याविष
यी अनेक युक्ति प्रयुक्तिद्वारा सदृशां जो अनुष्य
तो; ३, कांहीं एक कार्य साधनास उपयोगीं पडा
याजोगा जो मूलवी कागद, पत्र, इ० तो; ४ सु
खीं करून साधनोपयोगीं जें स्वतः, पत्र, इ० त्या
स प्रसंग विशेषी स्त्री०.

सांधप, न० रा० काष्ठादि सांधण्याचा जो व्यापार
तें.

साधर्म्य, न० सादृश्य.

साधलाद, स्त्री० कोणें कापासून बरें बाईत फल हो
ण्यास प्रयोजक जी देवगती ती; ३०, आत्मी दोघे
सारखी चाकरी करीत असतां बजमाना नें त्या
लाहजार रुपये बत्तीस हिळे नला कांहीं नाही
ही साधलाद आहे.

साधा,

साधा

साँप

साधा, १. लि. नकशी, जर, रेडामी कोर, जान कोरपणा, अकड, अन्याय, वक्रता, इ. रूपे. त्या त्या पदार्थांम विशेष शोभादि देणारे गुणादि ते जावे आंगी नाहीत असा जो स्तंभ, पागोटें, धोब जोडा, मनुष्य, भाषण, इ. तो.

साँधा, पु. सांधलेल्या अनेक पदार्थांचा जो संधिप्रदेश तो कि. अवयविरूपे जी पदार्थात्मक अवयवले करून सांधला जो सनातीय तुकडा तो; उ. यादोरी सदहा हात सांधा लाविला तेव्हां पाणी काढावाचे खप योगीं झांझी कोण एक व्यवहाराचा सांधा वसणें ह्म. जावा वसणें.

साधारण, १. लि. विवक्षित जे अनेक अर्थ त्यांजवर जाचा समान संबंध असतो असा जो कोणेक धर्मादितो; उ. मनुष्य हें साधारण नाम त्यांत वाहण; इ. इ. हीं विशेषांम, साधारण धर्म, साधारणरीति, साधारणसंज्ञा, सर्पसाधारण, उभयसाधारण, इ. स. २. केवळ उत्कृष्ट नव्हे, केवळ निकृष्ट नव्हे, असा मध्यम प्रतीचा जो अर्थ तो; ३. उ. चवेचाळिसा वा जो संवत्सर तो.

साधारणपक्ष, पु. कोणेक कार्यविषयी उत्तमपक्ष, आणि निकृष्टपक्ष सोडून स्वीकारता त मध्यम जो पक्ष तो.

साधारण्य, न. सं. साधारणपणा.

साधित, १. लि. युक्तिप्रयुक्तीने सांगिला जो तो.

साँधीव, १. लि. सांपुन सिद्ध केला जो पदार्थ तो.

साँधी कोंदी, स्त्री. सांदी कोंदी.

साधु, पु. शमादि गुणें करून युक्त आणि काम कोधा

कोधादि दोषाने रहित असा असून परोपकार करावा आणि ईश्वराचे शरीर निष्ठा असावी असा जो तो; साधुसमागम, साधुसंगति, इ. स. २. १. लि. विवक्षित दोषरहित असून विवक्षित गुणांनीं विशिष्ट असा जो वाक्य, भाषण, ग्रंथ, कर्म इ. तो; उ. साधुजो पक्ष असेल त्याचें आश्रयण करावें.

साध्य, पु. सं. एक देव जाति आहे; २. १. लि. सत्ता शीस योगांतील जो बेविसावा योग तो; २. त्या त्या व्यापारानें साध्यास शक्य जो तो किं. साध्याचा जो तो; रोग, वायु, इ. साध्य आहेत इ. त्यांनीं त्यांचा प्रतीकार साध्य आहे असा अर्थ.

साध्वी, स्त्री. पतिव्रता जी स्त्री ती.

सान्निध्य, न. सन्निधपणा.

साप, पु. सर्प.

साँपई, १. लि. रा. कुबट.

सापकंद, पु. सापकांदा.

सापका, पु. पडणें कीं. कोही एक संकटादि प्रसंगानें प्राणजीव याजवर वितणें.

सापकांदा, पु. एक कंद आहे जाचे भक्षणाचें विषासारिखा बाधा होत्ये.

साँपट, सापट, स्त्री. सांधा इ. कांस असती जी फटती.

साँपटणें, कीं. सांपडणें.

सापटोळी, स्त्री. सर्पजातीय एक जिवाणू आहे.

साँपड, पु. रा. शीत इ. संबंधी लावणी, वेणणी, इ. काम लोंकरावें सणून एकाने पुष्कळ काम करी मिळून त्यांत एकानें वाचवाजवीत असाचें आणि

आणि त्या नादावर सर्वांनी इष्ट्येनं तें तें काम त्वरे
नं करीत असावे असा काम करण्याचा जो प्रकार
रतो.

सौपडणे, अर्थाचे आकलन करणारे जे इंदियादि
कथोचें तो तो अर्थ आकलित करावा स माधन
भूत जेंव्हा दिक त्याचा मयीं कोणेक अर्थ पड-
णें.

सौपडा, पु० को० अनेक काव्या, वांसे, इ० माळा,
मंडप, इ० कांवर घालून प्रायः त्याचे वर खालीं
दोन सौपडी घालून काव्या, वांसे, इ० पोटीं सां
पडवून त्यास अनेक बंध घेऊन जो तो विशिष्ट बं
ध करितात तो.

सापत्न, १ लि० सावव.

सापत्नभाव, पु० सवती, सापत्नबंधु, इ० कांचा प
रस्पर जो वैरभाव तो.

सापसंद, सापसंध, स्त्री० एक औषधी आहे.

सौपसारणी, को० स्त्री० मा० भाषण करते सम-
यीं पसरलेली जी गोष्ट ती सुधारण्याचा जो व्या
पार ती.

सौपसारणें, को० अ० अवस्थित पणें इकडे तिकडे
पडलेले जे अनेक पदार्थ ते यथा योग्य स्थलीं आ
वरून ठेवणें; २, सौपसारणीचा व्यापारानें पसर
लेली गोष्ट सुधारणें.

सापसुरळी, स्त्री० चौपय.

सौपळा, पु० घुंस्त, वाप, उंदीर, इ० प्राणी धरणें इ०
कारणा करितां जो यंत्रविशेष करितात ती; ला०
अस्थिपंजरास स्त्री०.

सौपालें, न० रा० जेथें मनुष्यादिकांची विशेषें करू

न

न बहिषाद नाही आणि जेथें विळें पडलेलीं, पातंग
पडलेला, वणरुजलेले, इ० असावे अतएव सर्पी,
दिक किरडू एथें रहात असेल अशी संभावना का
वया जोगें जें स्थूल तें.

सापिका, पु० शिवराई पैशाचा जो अर्धभाग तो.

सापिंडय, न० सपिंडपण.

सौपूड, स्त्री० को० कुपण इ० कांस बंधार्थ आडवीं-
कि० उभी बांधाया साठीं जी बांबू इ० कांची काश,
कांसकटी, इ० घेतात ती.

सापेक्ष, १ लि० जाविषयीं जास अपेक्षा आहे तो त्या
विषयीं प्रा० स० प०; उ०, कालज्ञान यंत्र सापेक्ष आ
हे.

सांप्रत, अ० वर्तमान काळीं.

सांप्रतकाळीं, अ० सांप्रत.

सांप्रदाय, पु० संप्रदाय शब्दाचा अपभ्रंश.

सांप्रदायिक, १ लि० संप्रदाय संबंधी जी रीति इ०
तो.

साफ, १ लि० गोंकडे तिकडे पणा, खरखरीत पणा,
उखीरवारखीर पणा इ० दोष जाचे आंगी नाहीत
अस्मृतां टनेटके पणा गुळगुळीत पणा इ० गुणांनीं
विशिष्ट जो वाषाण काळादि पर्यंत तो; २, जा मध्ये
गूढार्थ, बकोक्ति, संदेहविषयता, इ० दोष नाहीत
असें सरळ जें भाषण, लेख, इ० ती; ३, रोगांवा,
मलांश, इ० जापाखून निःशेष जेलिअसा जो, पाच
शरीर इ० ती; ४, अ० लाभागोभा भीड, मुरबन, इ०
नधरतां निखालसपणें बीळणें, उत्तर करणें, इ०
कांचें वि०; ५, पुरतें पणी; जळणें, मिजणें, दि
सणें, इ० कांचें वि०; ६, मी पावसानें साफ भिज

लीं.

साफ

लें; मलासाफदिसत नाही.

साफल्य, न० सफलता.

साफी, स्त्री० सफाई; २, भांगगाळापाचें जें फडकें ती.

सांब, पु० महादेव; २, ला० भोबाजो मनुष्य त्यास ह०.

साबका, पु० रा० कोही एक कर्म केल्यामुळे हा आमक्या कर्माचा अमुक गुणविशिष्ट आहे अशी जी कोणे-काची लोकांत एकवेळ स्याति पडोन गेली असते ती; पड, अस, पातु योगी प्र०.

साबडा, ३लि० साभडा.

साबण, पु० मलिन वस्त्रे निर्मळ करणें इत्याद्युपयोगी रंधा केलेला एक पदार्थ आहे.

साबणी, स्त्री० एक मिठाई आहे.

सौबर, पु० न० मृगामध्यं एक जाति आहे.

साबर, न० शाबर.

सौबूरभोंपळी, स्त्री० एक लता आहे जीचा पाला सांबरास पोटदुरवा लागला असता तनिरस नार्थ चारितात.

सौबरमीठ, न० एक क्षार आहे.

सौबरशिंग, न० सांबराचें जें शिंग तें.

सौबरशिंगी, ३लि० सांबरशिंगाचा जो आंकडा ह० पदार्थ करितात तो.

सौबरी, ३लि० सांबराचें चर्म किं० त्याच र्माचा जो जो डा इ० ती; २, स्त्री० रा० सांबराचें जें सफल चर्म ती; ३, रा० दारू, गोळ्या, चकमक, नाचकण, इ० देवा पावे उपयोगी सांबर इ० कांचे चर्माची आकारविशेषाची एक पिशवी करितात ती.

साबरी, ३लि० शाबरी.

साबान, पु० शाबान.

सांबार,

साम

साँबार, पु० रा० सांभारें, भाजी, इ० कोत पाळापा करितां अनेक प्रकारचीं धान्यें मेथ्या, मिरचा, मसाला, असें एकत्र करून, भांड्यांत भाजून, पाचें पीठकराचें असा एक पदार्थ करित असतात तो.

साँबारें, न० तकादिकांत फळादिकांचा फोडी, दाणें, इ० घालून पीठलावून जें पातळ कालवण करित असतात तें.

साबीत, ३लि० शाबूत या अर्थे.

साबू, पु० साबूण.

साबूण, पु० साबण.

साबूत, साबूद, ३लि० साबीत.

साभडा, ३लि० साधी वृत्तिजाची असा जो भोबा मनुष्य तो.

साभण, पु० साबण.

साभणी, स्त्री० दे० साबणी.

सामळा, ३लि० सामडा.

सांभारें, न० सांभारें.

सांभाळ, पु० संभाळ.

सांभाळणें, पा० घं० संभाळणें.

सांभाळीं, अ० को० (करणें) कोणेक पदार्थ कोणेकानें रक्षाय घेणून त्याचे त्याधीन करणें.

साम, न० एक वेद आहे त्याचीं जीं अंशंतर स्वें आहेत तीं प्र०; २, शत्रु इ० कांबरावर गोडी गुलाबीचीं भाषणें करून सरस्य करण्यासाठीं आर्जव रूप जोडपाय तें.

सामका, अ० रा० समोर.

सामयी, स्त्री० तत्कार्योपयोगी जो साधन भूत पदार्थ

सामं

सामो

पदाचा समुदाय ती .
 सामंत, पु० सं० मुख्य राजास कर देणारा जो मांडलि
 करा जाई तो .
 सामता, पु० रक्तार इ० कांचें बाटोळें भोंकपाडाचा
 चें एक शस्त्र आहे .
 सामदाम, न० भिद्यहन करितां कांहीं गोडी गुलाची
 चा गोष्टीसोर्गून किं० कांहीं द्रव्यादि देऊं करून
 आर्जव करण्याचा जो उपाय तें .
 सामर, पु० सांबर .
 सामरिक, १ लि० सं० समरसंबंधी जो वाद्य, वास्त,
 इ० पदार्थ तो .
 सामरी, ३ लि० स्त्री० सांबरी .
 सामर्थ्य, न० विवक्षित कार्य करण्याविषयीं शा
 शीरादि किं० द्रव्यादिरूप जी शक्तितें .
 सामयणें, रा० सामायणें .
 सामवेद, पु० एक वेद आहे .
 सामवेदी, पु० जाचें कुळांत सामवेदें करून संस्का
 रादि कर्म होत त आलीं असा जो तो .
 सामसूम, न० स्त्री० कांही एक व्यवहाराचा जाग
 रूकलें करून स्थितीचा जो अभाव तें ती ; उ०,
 तेथें कथा होऊं लागली नाहीं अजून सामसूमच
 आहे ; २, अ० तत्तद्यवहारादि कांची जागरूकतें
 करून स्थिति नरिसे असें ; उ०, त्याचेबरीं गेलीं
 तीं सारे सामसूम निजले आहेत .
 सामाजिक, १ लि० सं० समाज संबंधी जो तो ; २,
 पु० सभासद प्रथमां .
 सामान, न० सामघी .
 सामानस्मान, न० सामान इ० .

सामान्य,

सामान्य, न० अनेक जा अर्थ व्यक्ति त्या सर्वां वर मिळू
 न जो एक धर्म राहतो तें जाळा जाति सुणतात ; उ०,
 अंबा, विषळ, ताड, माड, इ० सर्व वृक्षांवर वृक्षत्वम्
 णून एक सामान्य राहतें ; २, १ लि० साधारण प्रथम
 द्वितीयां .
 सामान्यतः, अ० साधारण पक्षातें आश्रयून .
 सामान्यपक्ष, पु० साधारण पक्ष .
 सामान्या, सं० स्त्री० गरतीहून इतर जी बढी क,
 वेष्ट्या, इ० स्त्री ती .
 सामायन, न० सामान .
 सामायणें, सामायणें .
 सामाशा, सामासका, १ लि० समसका .
 सामीप्य, न० समीपपणा ; २, समीपता सणून-
 जी मुक्ति तें .
 सामील, १ लि० सहाय प्रथमां .
 सामुघी, स्त्री० सामघीशब्दाचा अपभ्रंश .
 सामुदायिक, १ लि० सं० समुदाय संबंधी तो .
 सामुद्र, १ लि० सं० समुद्र संबंधी जें लक्षण इ० पदा
 र्थ तो .
 सामुद्रिक, सं० न० मनुष्यांचे हस्तायंगावयवों व
 शीलरेपादि चिन्हें पाहून शुभाशुभ फल सांगा
 याचे उपयोगी एक शास्त्र आहे ; सामुद्रिकल
 क्षण, सामद्रिकचिन्ह इ० स० .
 सामेणें, रा० सामायणें .
 सामोघी, स्त्री० सामुघी .
 सामोपचार, पु० शरीरास विशेष दुःख न देतां अ
 वयडपण्य इ० न करितां जो औषधापुपचार करि
 तात तो ; २, द्वितीयां कर्जे सामतद्रूप जो उप
 चार

सामो

सार

चार ह्यणजे प्रकारती, परंतु याचा प्रयोग सामो पचारें सामोपचारानें असा बहुत होतो प्रथमांत समयविशेषीं होतो.

सामोपाय, पु० सामोपचार.

सामोरा, अ० आपल्या गृहादिकांचे बायीं येणारा जो मनुष्य त्याचा स्कार करावा म्हणून तत्संमुख प्रदेशीं जा, ये, इ० कांचें वि०

साम्य, न० गुणादिद्वारा परस्परानें तौल्य तें.

साम्यता, साम्यत्व, स्त्री० न० साम्यशब्दाचा अपभ्रंश.

साम्राज्य, न० केवल निष्कटक जें राज्य तें; २, जा राज्यांत चोरी, चोहडी, गोजणूक, इ० नाहीत सुखें करून प्रजानां दैत्ये असें जें राज्य तें.

साय, पु० साग; २, स्त्री० दुग्ध, दधि, इक्षरमादि किती एक पदार्थावर अग्निसंयोगादिकारणांनीं पोळीसारखा जो घट्ट अंश जमतो ती.

सायक, पु० सं० धनुष्यास लावून मारायाचे उपयोगी जो बाण तो.

सायंकाल, सायंकाळ, स० पु० सूर्यास्त समय; २, पंचधा विभक्त दिन मानावा पांचवा भाग सयधी जो काळ तो.

सायटें, न० कों० दुग्धादिकावर जी अव्यत्यत्य साय येती तें.

सायरा, पु० कों० उदक, नेत्र, इ० कांवर जो तवंग येत असतो तो.

सायरी, स्त्री० एक झाड आहे.

सायरेल, सायनेल, न० सायरीचें जें तेल काढितात तें

सायला, पु० रा० साग.

सायली, २ लि० सागवानी.

सायवान, न० मंडपादिकांचे बाजूंस जो पडवीचे डों लाचा उतरता विभाग करित असतात तें; २, पु० न० सागवान.

सायवानी, २ लि० सागवानी; २, जो ससायवान उतरलें आहे असा जो मंडप इ० तो.

साया, पु० साग.

सायास, पु० कोंहीं एक कार्याविषयीं अतिशयित जो आयास तो.

सायान्ह, पु० सं० सायंकाळ.

सायाळ, स्त्री० एक पक्षी आहे.

सायुज्य, न० चतुर्विध मुक्तींतील एक मुक्ति आहे जी मध्यें ईश्वराशीं आणि जीवाशीं अभेद होतो.

सायुज्यता, स्त्री० सायुज्यशब्दाचा अपभ्रंश.

सार, न० बिंब, आमसोल, इ० जे अबट पदार्थ ते पाण्यांत कोंळून त्यांत मीठ, हिंग, इ० घालून जे का लवण करितात तें; २, पु० न० पदार्थ माचांतील विवक्षित जो तलाश तो तें.

सारक, न० कों० सरमाडाची जी झावळी तेव त्याम जो फळें बाबयाचा लोंगरासारखा अवयव उत्पन्न होत असतो जाचे तंतु बांधायाचे उपयोगी पडतात तें; २, २ लि० रेचकताशक्ति जाचे आंगां असा जो औषधि पदार्थ तो.

सारखबट, न० स्त्री० मनुष्य, वृक्षादिक जे पदार्थ त्यांचें जें प्रा० आकार द्वारा परस्पर सादृश्य तें ती.

सारखबटा, पु० सारखबट.

सायला.

सारखा,

सार

सारखा, ३लिं. समान प्रथमद्वितीयायां; २, सर्वा वधीं विवक्षानुरूपजी समतो; ३, अ. मध्येन्यू नाधिकभावादिन होतां एकरूपानें कांहीं एककि येवें वि.; ३०, हे पोर चार घटका सारखें रडतें आ हे.

सारखा बणें, तासणें इ. संस्कारानें काष्ठादि पदार्थ सारग्या होई असें करणें.

सारंग, पु. एकरांग आहे.

सारंगपाट, पु. यं. कीडासाधन भूतजी सोंग ट्या. फांसे. पट. मिळून खेळतो.

सारंगा, ३लिं. केवळतांबडानळे कांहीं आंत काळ सरपणा असाया अशारंगविशेषानें विशिष्टजी अश्वती.

सारंगी, एकतंतुवाद्य आहे.

सारंग्या, पु. सारंगी राजविण्याचें कसब करितो तो.

सारजा, स्त्री. शारदा शब्दाचा अपभ्रंश.

सारण, स्त्री. कीं. सरी तृतीयायां.

सारणी, स्त्री. ग्रह. पंचांग, इ. सिद्धकराचाचे उपयोगी जें अंकजाल लिहिलें असतें ती.

सारणें, सरके असें किं. कोणेक पदार्थ व्यत्यादि दशनिःशेष होई असें करणें; २, यं. कांहीं एक व्यापार करून संपविणें; ३०, सारुनियां घर घंटा सेवितें पतिपदारविंदा.

सारथी, पु. रथाचा अग्रभागीं बसून घोड्यांचें नियमन करून पाहिजे तसा रथ चालवावा त्याचें रक्षण करावे अशा कामावर जी नियुक्ततो; २, ला. कोणे काचें कांही एक कार्य

विषयीं

सार

विषयीं जो साहाय्य करितो तो व्याथा.

सारथ्य, न. सारथ्याचें जें रथ चालविणें इ. रूप कर्मेतें.

सारपा, पु. कीं. काष्ठतासलें असतां, तोडिलें असतां लहान लहान टलप्यांचा जी समुदाय जमतो तो.

सारफा, पु. दे. सरिफा.

सारफेवार, ३लिं. सरिकेवार.

सारमंडळ, न. एकतंतुवाद्य आहे.

सारत्य, न. सं. सरलपणा.

सारवण, न. भूमि, इ. सारवाया करितां त पारकरितात जी शेष खळा इ. तें बत्पाणें केला जी भूमि इ. कांस संस्कार तें बती संस्कार करण्याचा जी व्यापार तें.

सारवणें, भूमि. इ. सारवण संस्कारानें संस्कृत होई असें करणें.

सारबत, न. कीं. जून, कडकडीत जें नागवेलीचें पान तें.

सारवानू, पु. उंटाची चाकरी करावी, विवक्षित स्थळां त्याची ने आण करावी, एतदर्थ जो नियुक्त मनुष्य तो.

सारस, पु. सं. एक पक्षी आहे; २, न. कमल; ३, रा. सुरमाडाचे झाडाचे बुंध्याकडला जो पक्ष या सारखा अवयव असतो तें जो पाणी उडवण्यास साधन भूत होतो.

सारस्य, न. सारस्य शब्दाचा अपभ्रंश; २, कोणेक पदार्थाचे अंगी गुणादिकृत असतो जो चांगले पणा तें.

सारस्यत,

सार

साल

सारस्वत, पु० ब्राह्मणांत एक जाति आहे तो .

सारा, ३लि० अवघा; २, पु० दे० शेत, वाडी. इ० संबंधी जें सर्कार देय घावें लागतें तो : १. नेत्रांवर येतो जो तबंग तो .

साराशेरा, पु० शेतसंबंधी जो सारा इ० तो .

सारांश, पु० पंचाइन. गद, पंच, भाषण, इ० विषयांतील निवडून काढिला जो सारभूत अंश तो : २. तो जा कागदावर लिहितात तो कागदु, सार दिती याकें .

सारासार, न० कोणेंक गोष्टींतील कोहीं सारभूत आणि कोहीं असारभूत असे उभयविध जे अंश तें : १. स्त्री० कोणेंक दुसऱ्याचा तिसऱ्याचा समावेश करणे इत्याद्यर्थ आलीकडलें पलीकडे सारावें. तिकडलें हिकडे सारावें. असा जो व्यापार ती .

सारासारविचार, पु० कोणेंक गोष्टींतील सारभूत अर्थ किती आणि असारभूत अर्थ किती, असा तद्विषयक जो विचार तो .

सारिका, सं० स्त्री० मेंना ह्मणून जो पक्षी ती : २. सोंगटी .

सारिखा, ३लि० घं० सारखा .

सारिपाट, पु० पा० घं० सारंगपाट .

सारिफा, पु० सरिफा .

सारिकेवार, ३लि० सरिकेवार .

सारूप्य, न० सरूपता .

सारंग, ३लि० ग० चोरीदि कोहीं दुष्टकर्म करून तद्विषयीं केवळ अलिप्तपणा जो दाखविता तो .

सारौंखी,

सारौंखी, स्त्री० रा० सारौंखपणा .

सार्थ, ३लि० अर्थ सहवर्तमान जो श्लोकादि तो : २. पु० सं० मनुष्यादिकांचा जो समुदाय तो .

सार्थक, न० सार्थक्यशब्दाचा अपभ्रंश, कोणें कपदार्थ सार्थकीं लागणें ह्म० विवक्षा नुरूप यथायोग्य विनियोग पावणें .

सार्थक्य, न० यद्यत्कार्यो देशे करून उत्पन्न जो पदार्थ व्यापारादित्यांची जी तत्तत्कार्यजननद्वारा सफलता तें .

सार्वकाल, अ० सर्वकाल .

सार्वजनीन, ३लि० सं० सर्वजनसंबंधी जो आचार इ० तो .

सार्वत्रिक, ३लि० सर्वत्र विद्यमान किं० प्रसिद्ध इ० रूप तो .

सार्वभौम, पु० सकल पृथ्वीचा जो राजा तो .

साष्ट्य, न० पंचधा मुक्तिपक्षां एक मुक्तीचा प्रकार आहे .

साल, स्त्री० न० वृक्षलता फलधान्य इ० सर्व पदार्थांवर जो लग्न असतो तो तें परंतु वृक्षलता किती एक फलें इ० कांची मोठी साल तद्विषयीं स्त्रीलिंगी प्र० धान्यादिकांवरची लहान साल तद्विषयीं नपुंसकीं प्र० अशी प्रा० व्यवस्था आहे : २. मनुष्यादिकांचे अंगाचें घर्षणादिकें करून जातें जें कातडें तद्विषयीं ही प्र० संगीं प्र० होतो : ३. ला० पाठीचें साल जाणें इ० स्थलीं कोहीं एक व्यवहारी चट्टा जाणें : ४. न० कोकंबसोल : ५. दादरा भासात्मक जें वर्ष तें : ६. पु० एक वृक्ष आहे .

साल करी .

साल

सालकरी, पु० जो सपण, कुळ करण, इ० वृत्तीचे
अनेक जे विभागी त्यांत जा सालची बहिवा
ट करण्याचा जो अधिकारी, विभागी, तो त्या
सालचा.

सालंकृत कन्यादान, न० विवाह विधीनें वरास
अलंकार सहित कन्येचे जें दान करिता तें.

सालगुदस्त, न० चालत्या वर्षाचे पाठिमागील
जें अव्यवहित साल तें.

सालगुदस्ता, अ० गत वर्षी.

सालट, १. लि० को० थोडें बहुत साल जाचे अंगीं
आहे असा जो डाळ, कणीक, तांदूळ, इ० किं०
जकाळ लांकडे इ० पदार्थ तो.

सालटी, स्त्री० प्रा० शरीरावरील त्वचेस प्रसंग
विशेषी ह्म०.

सालटे, को० न० सालटी.

सालडे, न० साल द्वितीयाथं.

सालटोल, स्त्री० साल फळ.

सालदरसाल, अ० प्रतिवर्षं.

सालपट, न० वृक्ष, मनुष्य, धान्य, इ० संबंधी साल तें.

सालपा, पु० सारपा.

सालफळ, स्त्री० एक वृक्ष आहे.

सालबंदी, स्त्री० कौल, ठराव बंद, हत्ते बंदी.

खत, इ० कांवर चढता चढदेणें किं० प्रतिव
र्षं ह्मता अमुक द्यावा इत्याद्यर्थ त्या कौल इ०
कांवर अमुक वर्षें अमुक द्यावें, घ्यावें, अ
मुक वर्षें अमुक घ्यावें, द्यावें. इ० रूप ठरावां
चा वर्षक्रम लिहिला असतो ती : २. रा० वृ
त्त्यादिकांचे बहिवाटी विषयीं अमुकानीं
अमुक

साव

अमुक सालीं बहिवाट करावी असा जो साल
कन्यानीं सालांथा ठराव केला असतो ती.

सालभेंडा, १. लि० को० जाचें साल मात्र फार जाड
असतें आणि तादृश तत्वांश आंत कांहीं नाहीं
असा जो नारळ, पोफळ, केळे, इ० फल आणि
त्याचें तें झाड तो.

सालभेंडी, स्त्री० एक झाड आहे.

सालमजकूर, न० वर्तमान जें वर्ष तें.

सालमिश्री, सालमिश्री, स्त्री० एक औषधी प
दार्थ आहे.

सालवणी, न० रा० सोलवणी.

सालस, १. लि० जोल बाड, लचाड, रघोड कर, न
जे असा जो सज्जन, मनुष्य, पशु, इ० तां.

सालसाई, स्त्री० साल सपणा.

सालसूल, न० स्त्री० साल, इ० तें ती.

साला, पु० शालक.

सालाबाद, अ० प्रतिवर्षं.

सालाबादी, १. लि० सालाबाद होत असतो किं०
चालत असतो असा जो देणें, घेणें, इ० व्यव
हारादिक तो; २. स्त्री० प्रतिवर्षं कर्तव्य किं०
घडत असतो असा जो कांही एक व्यवहारादि
ती.

साली, स्त्री० बायकोची जी बहीण ती.

सालीना, अ० सर्वसाल मिळून अशा प्रकारें
प्रतिवर्षं; उ०, आह्मास सालीना हजार रु
पये वेतन मिळतें.

सालोसाल, अ० प्रतिवर्षं; २. वर्षीं वर्ष.

साव, पु० सावकार; २. चोगाचे प्रतिपक्षितें
करून

साँव

करून जो विवक्षित तो .

साँव , स्त्री० को० बकरा इ० कांचा आंत उयांचा जो लांब तंतु असतो ती , जी पिंजाच्या कमान सारंगी इ० कांचे उपयोगी पडत्ये .

सावकार , पु० जापासून लोक द्रव्यादिकर्जिघेतात असा जो धनवान् तो ; २, जो जाचा उत्तमर्ण तो त्याचा ; ३, सामान्य उदीम व्यापार करणारा जो कोणी त्यास कोणी ह्म० .

सावकारा , पु० कोणेक ग्रामादिकाचे गयीं सावकारांच्या जोस मुदाय तो ; २, रा० मोठी जा सावकारी तो .

सावकारी , स्त्री० सावकाराच्या जो दुसऱ्यास कर्ज देणें इ० व्यापार ती ; २, ३ लि० सावकार संबंधी जें द्रव्य , रगतें , चालू शिरिस्ता , इ० तो .

सावकाश , अ० कोणेक कार्याविषयीं त्वरान करितां स्वस्थपणें किं० विवक्षित कालांतरां जाणें , येणें , भोजनकरणें , इ० काचें वि० ; उ० तुझा सावकाश जे वा ; अस्सीयं दालन करीत नाहीं सावकाश करूं घाई काय आहे .

सावकाशी , स्त्री० सावकाशपणा .

सावकास , अ० सावकाशाच्या अपभ्रंश .

सावचित , ३ लि० ग्रं० सावधातनपणें जो स्थित तो .

सावज , न० ससा , व्याघ्र , हरण , इ० जीं आरण्य कचतुष्पदंतीं प्र० , सावज पाडणें ह्म० वादप्रतिवादादिकां मध्ये दुसऱ्यास पराजित करून आपल्या हाताखालीं घेई असें करणें .

सावजी , पु० ग्रं० सावकार .

सावट ,

साव

सावट , न० स्त्री० जास्त लावरनिरंतर वृक्षादि कांचें आच्छादन असतें अतएव जे थेंजिच बहोत नाहीं असें जें स्थल तें ती , परंतु जिच ब करण्याचें प्रसंगी प्रा० प्र० ; २, न० रा० पाण्यांत दूर दिसतें जे गलबत त्यास ह्म० .

सावटी , ३ लि० सावटाची जी जमीन , शेत , इ० तो .

सावडणें , इकडे एक तिकडे एक अशा प्रकारें चहूंकडे पडलेले किं० पसरून पडलेले जे अर्थ तेजमाकरणें .

सावडणें , रा० सावरणें तृतीयाथं ; २, सावडणें .

सावत्र , ३ लि० सावत्र आईचे संबंधानें जे भाऊ मामा , सासरा , चुलता , इ० नातेवाईक ते प्र० ; सावत्र भाऊ , सावत्र मामा , सावत्र सासरा , सावत्र चुलता , इ० .

सावत्र आई , स्त्री० कोण एकाचे आईची जीस वत ती त्याची .

सावत्सरिक , ३ लि० सं० प्रतिवर्ष नियमानें करायाचें जें श्राद्धादिक तो .

सावंबाई , ३ लि० को० गृहाचे डोंळांत एक भेद आहे त्या डोंळाचें जें गृह तो .

सावद , न० रा० सावज .

सावध , ३ लि० मूर्च्छा , कैफ , निदा , इ० कारणा नें देहभान जाचें गेलें नाहीं असा जो तो ; २, दक्ष ; ३, आ० दारिद्र्य जाऊन उजित दशापन्न जो त्यास ह्म० .

सावधगिरी , स्त्री० सावधपणा .

सावधान , ३ लि० अवधानानें सहित तो ; २,

न० लग्न

साव

सास

लग्न आणि मुंज लावत्ये वेळेस मंगलाष्टक ह्मणून या शब्दाचा प्रयोग करितात तेथें अभिप्राय असा कीं सावध असा; ३, प्रसंग विशेषां विवाह संस्कारास ह्म०.

सावन, १लि० सं० तीस दिवसांचा एक महिना या मानानें जो वर्ष, मास, दिवस, इ० काल तो.

सावपा, १लि० को० मूर्छादि जाऊन जो सावध झाला तो.

सावयव, १लि० अवयव विशिष्ट जो तो.

सांबर, स्त्री० को० एक वृक्ष आहे.

सावरणें, सांबरणें, इतस्ततः कोंबणारा कि० पडणारा असा जो वस्त्र काष्ठादि कांहीं एक पदार्थ त्या तें आवरून धरणें; २, स्त्रीणावस्थापन्न जें शरीर कि० शरीरा त्याणें विवक्षित शरीर शक्तीनें अथवा इव्यशक्तीनें युक्त होणें; ३, घसरलेली जी कांहीं एक गोष्ट कि० व्यापार इ० त्यांतें युक्तिमयुक्तीनें संभाळणें.

सांबरी, स्त्री० सांबर.

सावर्णि, पु० पुढें होणारा आठवा जो मनु तो.

सांवऱ्या, पु० को० गृहावर घालणें इत्याद्यर्थ आणितानें जो सांबरीचा बांसा तो.

सावली, स्त्री० मनुष्य, वृक्षादिकांची जी छाया ती.

सावसावकारा, पु० सावकार, सावकारी, इ० तो; ३०, पहिलें राज्य बुडाल्या पासून आली कडेस सावसावकारा बुडाला.

सावळा, सांवळा, १लि० केवळ गोरान कं० आणि केवळ काळाहीन व्हे, असा जो मनुष्य वर्ण तो बतवणें विशिष्ट जो मनुष्य तो; २, केवळ काळा

काळान व्हे, तांबडान व्हे, असा जो पशु इ० कां० चारंग बतविशिष्ट जो गाय, बैल, वांसरू, तो. सांवळ गोंदें, सांवळ गोंधें, न० सावळें गोंधळें. सांवळी, स्त्री० पोफळीची जी झावळी ती.

सावळें गोंधळें, न० देणें, घेणें, वाद, पंचाईत, इ० रूप जें खटलें त्याचा धड एक परिणाम न होता त्याणें गोंधळत राहावें अशी जी त्या खटल्याची अवस्था तें कि० त्याणें कांहीं दीवस सरासरी निर्विवाद रहावें अशी जी त्याची गतिकरितात तें; २, सांवळें, आंवळें, आचार, अनाचार, पंक्ति विचार, शरीर संबंध, इ० विषयांची व्यवस्था असावी ती न राखितां आंतल्या आंत जो गोंधळ असतो तें.

सांबा, पु० एक तृण धान्य आहे.

सावी, स्त्री० रा० सांबी.

सावीज, न० रा० रावज.

सांबी, दे० सांबी, को० स्त्री० स्त्रीप्रसूत झाली असतां सहावे दिवशीं पट्टीपूजन समारंभ करिता ती.

साशंक, १लि० आशंकेनें युक्त जो तो.

साष्टांग, १लि० अष्टांगानीं सहित जो तो, प्रणाम, नमस्कार, इ० कांचें वि०.

सासट, १लि० सहासष्ट.

सांसपणें, चांचपणें; २, रा० कुर्वाळणें; ३, दुःखित जो कीणी त्यास स्वरूपावें ह्मणून त्याचे अंग वरून हात फिरविणें.

सासर, न० दे० सासरें.

सासरा, पु० दादल्याचा कि० बायकोचा जो बाप तो; २, तत्त्वानीं मानला जो त्याचा बंध्वादि तो; हा

सास

हाअर्थ घेऊन खुलत सासरा, मामेसासरा, इ०.
 सासरें, न० दादल्याचें बापाचें जें गृह तें.
 सासरेवास, पु० रा० सासुरवास.
 सासवडी, १लि० सासवड म्हणून घाम आहे त
 संबंधी जें धात्रजोडा, जोठ, इ० तो.
 सासष्ट, १लि० सहासष्ट.
 सासुरवड, स्त्री० कों० सासुरवाडी.
 सासुरवाडी, स्त्री० बायकोचा बापाचें जें गृह ती.
 सासुरवास, पु० सुनेसश्वशुर गृहीं सासू, सास
 रा, इ० करितात जो जाच तो; २, ला० स्वतंत्रेच्छे
 नें नवागण्याविषयीं कोणे काचा जो कोणे का
 स जाच असतो तो.
 सासुरवाडी, १लि० सासुरवासानें युक्तजी सून
 इ० तो; २, मातापितर, सासू सासरा, धनी,
 इ० कांचे धाकामुळें जास स्वतंत्रपणें वागतां
 बेत नाही असा जो कोणी तो त्याचा.
 सासुरवाडीण, स्त्री० सासऱ्यांस वास करणारी
 जी स्त्री तिची संज्ञा; २, दे० सासुरवाडी जी स्त्री
 ती.
 सासुरें, न० घं० सासरें.
 सासू, स्त्री० सासऱ्याची जी स्त्री ती.
 साहचर्य, न० अनेक मनुष्यादिपदार्थांचा जो ए
 कवस्थितिरूपसंबंध तें; उ०, धूमाचें आणि व
 न्हीचें साहचर्य आहे.
 साहजिक, १लि० सहजद्वितीयांश; २, असहज
 साहटे, न० कों० सायटें.
 साहणें, सोसणे प्रथमांश; २, न० कों० गृहादिकां
 चे पाख्यासअथवा भिंतीस आंत प्रकाश पडा
 वा

साहे

वा इत्याद्यर्थ जें गवाक्ष सदृश द्वार सखिलें अ
 सतें तें.
 साहरा, पु० कों० सायरा.
 साहरी, स्त्री० कों० सायरी.
 साहयेळ, न० सायमेळ.
 साहस, न० जाव्यापारांत मरणसंभावना आहे
 असा जो युद्धांत उडी घालणें, दुसऱ्याचे घरा
 स आगलावणें, कोणे कास जिवें मारणें, इ० रू
 प व्यापार तें.
 साहसिक, १लि० साहस कर्म करण्याचा स्वभाव
 जाचा तो.
 साहसी, १लि० साहसिक.
 साहाय्य, न० सहायाचें जें कर्म तो.
 साहित्य, न० सामग्री; २, साहाय्य.
 साहित्यपत्र, न० कोणे काचें कार्य कर्तव्य असतां
 याचें हस्तें परहस्तें कार्य करावें अशा अर्थाचें
 त्यापाशीं कोणे काचे नावें कोणे कलिहून देतो
 जें पत्र तें.
 साहित्यशास्त्र, न० काव्य, नाटक, इ० कांचीं अ
 लंकारलक्षणादि जांत सांगितलीं आहेत अ
 सें जें शास्त्र तें.
 साहित्यसुहित्य, न० साहित्य इ० तें.
 साहुकार, पु० सावकार.
 साहुकारी, स्त्री० सायकारी.
 साहेब, पु० हें प्रतिष्ठातिशय बोधक नाम आहे
 परंतु बापू, नाना, राव, दादा, बाबा, इ० जीं
 सामान्य प्रतिष्ठानामें त्याचे पुढें याचा योग
 होतो; उ०, बापूसाहेब, रावसाहेब, इ०; २,
 स्त्रि

साहे

साळ

स्त्रियांचे प्रतिष्ठानामा पुढें याच्या योग झाला असतां पक्षीं नपुंसकीं बहुवचनीं प्र० होतो, बाईसाहेब आलीं, ताईसाहेब गेलीं, राजा, धनी इ० कांविषयीं केवलाचाही प्र० होतो, इंग्रजेज आदिकरून जें दोपीवाले त्यांची संज्ञा त्यांचे नावापुढें किं० केवलाचाही प्र० होतो.

साहेब नौबत, स्त्री० राजादिकांचे स्वारी बरोबर हत्तीवर घालून जी नौबत चालवीत असतात ती.

साहेबी, स्त्री० देशग्रामादि संबधी कोणेक अधिकार किं० कांहीं संपत्त्यादिक प्राप्त झाल्यामुळे सर्वांनीं त्यास साहेब म्हणत असावे असा जो कोणकास मोठपणा प्राप्त होतो ती; २, ३ लिं० दोपकर जें साहेब तत्संबंधी जो वेष, रीति, इ० तो. साहोबा, पु० प्रतिमासीं किं० प्रतिवर्षीं शेंकडा सहा रुपये द्यावे असा जो व्याजाचा संकेत तो; २. कोण एक ग्रामादि स्थळीं कोण एकाचा जो शेंकडा सहारुपये प्रमाणें जो अंश असतो तो.

साह्य, न० ३ लिं० सहाय या अर्थे स्त्र०.

साह्यटें, न० कों० सायटें.

साह्यरा, पु० कों० सायरा.

साह्यरी, स्त्री० कों० सायरी.

साह्यरेल, साह्ययेल; न० कों० सायरेल.

साह्या, पु० कों० साग.

साळ, स्त्री० घेतन घेऊन मुलांस लिहिणें शिकविणें किं० सुतार, लोहार, इ० किती एक शिल्पकारांचें लोखंडी काम घडणें, लांकडी काम करणें,

णें, इ० व्यवहाराचें जें अधिकरण ती आणि तो कारखाना; २, शालि म्हणून जें धान्य ती; जिरेसाळ, घोडसाळ, इ० स०; ३, सायाळ; रेशीम, सूत, इ० कांची साळ घालणें म्हणजे जितकें लांब सनंग विणायचें असेल तितक्या अंतरावर भूम्यादिकांस खुंटयामारून त्यांचे भोंवतीं तें सूत्र गुडाळून तितका लांब ताणा होई असें करणें.

साळ के गोळ के, पु० साळ कोजी माळ कोजी.

साळ कोजी माळ कोजी, पु० जांचें विशेष रूपें करून नामध्यावयाची विवक्षा नाही असे सामान्य कोटींत परिगणनीय जे मनुष्य त्यांस निंदेनें स्त्र० अनेक वचनां प्र०.

साळणें, चाकू, वांकस, इ० शस्त्रांनं काष्ठ, इ० कांचा उखिर वा खीरपणा इ० अवस्थितां शकादायाकरितां तें तें काष्ठादि तासणें.

साळटाळ, ३ लिं० जाचे अंगीं अकडदार खवावी, अटघरावी, अंदसपणा करावा, इ० नाही व्यवहारांत चवघांशीं मिळून चवघांचे रीती प्रमाणें वर्तणारा असा सालस जो मनुष्य तो आणि त्याचा तसा व्यवहार, भाषण, इ० तो.

साळपीस, साळपीस, न० साळ म्हणून जो पक्षी त्याचे अंगावर जें कंटकासारखे अवयव असता ते प्र०.

साळबट, साळबटी, ३ लिं० साळ्यानें विणलेला जो धोत्र जोडा, पंचे, इ० वस्त्र तो.

साळशीट, साळशीत, साळशीद, न० साळपीस

साळ

सिक

पीस; २, सायाळ.

साळसूद, साळसूध, ३लिं. सालसजो मनुष्य पशु, इ. तो.

साळा, पु. मेंहुणा.

साळाऊ, ३लिं. दे. साळ्यानं विणलेलें जें वस्त्र ती.

साळाभोळा, ३लिं. विशेष छेपें जे जाचे अंगां नाहीत निष्कपट असाजो मनुष्य तो किं. तसा जो त्याच्या व्यवहारादि तो

साळिंद्र, दे. न. सायाळ; २, साळपीस.

साळी, पु. प्रा. कार्पास वस्त्रें विणणारी एक हिंदू मध्यं जाति आहे; २, स्त्री. सायाळ; ३, मेंहुणी.

साळुंकी, स्त्री. एकपक्षी आहे.

साळुरवी, स्त्री. साळुंकी.

साळ, स्त्री. सायाळ.

साळोरेवी, स्त्री. साळुंकी.

साक्ष, स्त्री. साक्षा; २, स्त्री. पु. साक्षी.

साक्षर, ३लिं. जाणे थोडें बहुत अध्ययन केलें आहे असाजो ब्राह्मण तो.

साक्षा, स्त्री. देव, मंत्र, प्रश्न, शकुन, इ. कांचीजी प्रतीति ती.

साक्षात्, अ. स्वरूपें करून शब्द मात्राचें अर्थाचें दोन अंग असतात एक मुख्य आणि जाणें केलें असतां आपण केलें में होतें जाला पोंहचलें असतां आपणास पोंहचलें में होतें झणून किं. सादृश्यादि कारणास्तब तत्त्वरूपत्वेन करून मानायाजोगा असाजो पुत्र भृत्य प्रति

मादि

मादि कोणी तत्त्वानिक तो दुसरा गौण त्यांत केवळ त्या मुख्यार्थाचें जेव्हां तात्पर्य आहे तेव्हां गौणां वा व्यावृत्त्यर्थें हें विशेषण लागतें; उ. दुसऱ्या कोणास पाठवून कातुल्ली साक्षात् साऊनपहा; हा ब्राह्मण साक्षात्सूर्य आहे.

साक्षात्कार, पु. साक्षा; कोणकास साक्षात्कार होणें ह्य. स्वप्नादिकांत ईश्वराचें प्रत्यक्ष दर्शन होणें.

साक्षी, पु. कर्तृत्वाद्यभिमान नसतां कोणेक व्यवहारातें प्रत्यक्ष पाहणारा जो तो त्याचा; २, स्त्री. साक्ष्य.

साक्षीदार, पु. साक्षी प्रथमाश्रय.

साक्षेप, पु. विद्या, पदार्थ, इ. कांच्या संग्रह किं. कांहीं एक व्यापार अगत्य धरून करावा असा जो कोणकाच्या स्वभाव असतो तो.

साक्षेपी, ३लिं. साक्षेप आहे जास तो.

साक्षोप, पु. साक्षेप.

साक्षोपी, ३लिं. साक्षेपी.

साक्ष्य, न. कोणेक व्यवहाराच्या जी साक्षी त्याचें त्या व्यवहाराविषयी याच्यामी साक्षाद्रष्टा आहेत अशा अर्थाचें प्रमाणत्वेन करून स्थित जें लेख, भाषण, इ. तें.

सिकता, स्त्री. सं. वाळू प्रथम द्वितीयाश्रय.

सिकलगर, सिकलगर, पु. शिकलगर.

सिक्कल, स्त्री. शिकल.

सिक्कलगर, पु. शिकलगर.

सिक्का, पु. शिक्का.

सिक्रण, स्त्री. शिकरण.

सिंगरुं,

सिंग

सिद्धि

सिंगरूँ, न० शिंगरूँ .
 सिंगळ हीप, न० सिंहल हीप याचा अपभ्रंश .
 सिंगाडा, पु० शिंगाडा .
 सिंगी, स्त्री० शिंगी .
 सिंचणें, गिंपणें .
 सिंचन, न० गिंपण्याचा जो व्यापार तें .
 सिंचित, ३ लि० सिंचनानें युक्त केला जो तो .
 सिजणें, गिजणें .
 सित, ३ लि० शुभ्र .
 सिताफळ, न० शिताफळ .
 सिताफळी, स्त्री० शिताफळी .
 सिंदूर, पु० शेंदूर .
 सिंदोरी, स्त्री० शिंदोरी .
 सिधा, पु० शिधा .
 सिंधु, पु० सं० समुद्र; २, एक देश आहे; ३, स्त्री० नदी .
 सिंधुनद, पु० एक महानद आहे .
 सिद्ध, ३ लि० तयार जेणें करून जें सिद्धांतें तें तत्ति
 इ, व्याकरसिद्ध, न्यायसिद्ध, इ० सं० प्र०; २, निर्णया
 दिकें करून निर्णित जो अर्थ तो; ३, याचा दावरू
 न त्याकडे दोष नाहीतें सिद्ध झालें; ३, पु० अणि
 मादि सिद्धि जास प्राप्त झाली आहे तो; ४, एक दे
 व जाति आहे; ५, एक विसावा जो यांग तो; ५,
 जें नांत एक भेद आहे .
 सिद्धता, स्त्री० सिद्धपणा .
 सिद्धपुरुष, पु० अणि मादि सिद्धि जास प्राप्त झाल्या
 आहेत असा जो तो .
 सिद्धसाधक, पु० कपटें करून कोणे कास व
 चाया करितां हे एक मताचे आहेत असें बा

हेर

हेरनसमजूं देतां एका नें बावा ब्यावें दुसऱ्या नें शि
 व्यहोऊन त्याची प्रौढी वर्णाची कि० एका नें को
 हीं एक बोलावें दुसऱ्या नें त्यास अनुमादनादि द्या
 वें अशा प्रकारचें सगण मताचें जे अनेक तें, अ
 नेक वचनीं प्र० .

सिद्धस्ताली, स्त्री० कोणे कसिद्ध पुरुष इ० एका नें
 पाहिजे तें अन्विष्ट ल आंतून निघावें अशी प्र
 सादिक कोणे कास दिली असत्ये जी स्ताली
 ती; २, ग० ग्राहणिकार्थ कचरु म्हाली सही इ०

सिद्धांत, पु० कोणे क गोष्टी विषयीं प्रमाणाद्यनुसंधा
 नें निर्णय होईल शेवटीं ठरतो जो अर्थ तो; २, कल्या
 चे आदि पायून महादिकांचें साधन, व्यक्ताव्यक्त ग
 णित, यंत्रादिविधि, भृगोळग्रगोल, इ० कोर्चा स्व
 रूपें इ० विषयांचें निरूपण जामध्यें केले असने
 असा जो ज्योतिष, यथ, तो .

सिद्धांतित, ३ लि० सिद्धांतरूपा नें निश्चित जो अर्थ
 तो .

सिद्धांती, ३ लि० ज्योतिष प्रकरणा विषयीं जो सि
 द्धांत यथ तो पटला आहे तो

सिद्धान्न, न० गिजणें इ० संस्कारा नें सिद्ध झालें जें
 अन्न तें .

सिद्धार्थ, पु० वंपन्नाचा जो संवत्सर तो .

सिद्धि, स्त्री० अणि मा महिमा, इ० जा अप्र त्या इ०
 ; २, कोणे कापार्शी जें कांहीं एक गोष्टी विषयीं
 चें अलौकिक सामर्थ्य असतें त्यास इ०; ३, तत्
 कार्याद्युपयोगी जी सामग्री तीणें झाली जी
 तत्कार्याची सिद्धता ती; ४, पु० सत्तावीस यो
 गांतील जो सोळावा योग तो .

सिपाई,

सिपा

सिपाई, पु० शिपाई .
 सिपायगिरी, स्त्री० शिपायगिरी .
 सिपारस, स्त्री० शिपारस .
 सिबंदी, स्त्री० शिबंदी .
 सिरस्ता, पु० शिरिस्ता .
 सिरस्तेदार, पु० शिरिस्तेदार .
 शिलसिला, पु० शिलशिला .
 सिलेखाना, पु० तलवारी, बंदुका, इ० हत्या
 रें ठेवायाची जी जागा ती; व ती सर्व का
 रखाना .
 सिसफूल, न० शिसफूल .
 सिसा, पु० शिसा .
 सिसें, न० शिसें .
 सिंद्, पु० सकल चतुष्पदो मध्ये श्रेष्ठ असा एक
 आरण्यक पशु आहे; २. सजातीय समुदाया
 मध्ये गुणादिकें करून विशेष श्रेष्ठ पावला
 त्यास ह्म०; याचा प्र० समासी; ३. पुरुषसिं
 ह, पंडितसिंह, इ०; ३. बाराराशीतील जी
 पांचवाराशितो .
 सिंहनाद, पु० अरण्यात सिंहाचा जसा मोठा
 गर्जनाशब्द होतो तद्दत्तः ला० रणादिकां
 चा ठायी शत्रूंचा जो सावेश मोठा शब्द तो
 २. देवालयदिकां मध्ये मनुष्यादिकांचा सं
 बंधनसतां समयविशेषीं देवापासून जो
 ध्वनि उत्पन्न होतो तो .
 सिंहलद्वीप, न० एक द्वीप आहे जामध्ये सिंह
 बहुत आहेत आणि म्बिया फारचांगल्या
 आहेत इ० ख्याति आहेत .

सिंहस्थ,

सीमो

सिंहस्थ, पु० सिंहराशीस जी बृहस्पतीची स्थि
 ति किं० तदुपलक्षित जो काळ तो .
 सिंहावलोकन, न० लेखन पठनादि उत्तरोत्तर
 पुढें करीत जात असतां मध्ये मध्ये जें उलटून
 मागे करिता तजें अवलोकन तें
 सिंहासन, न० देव राजा, इ० कांचें मुख्य बसाया
 चें आसन तें .
 सीग, स्त्री० शीग .
 सीमंतपूजन, न० सीमांतपूजाशब्दाचा अप
 भ्रंश .
 सीमंतोन्नयन, न० स्त्रीगर्भिणी श्राव्यानंतर
 चतुर्थादि कोणत्या एका मासाचा ठायी एक
 गर्भ संस्कार करित असता तें .
 सीमा, स्त्री० देश, ग्राम, काळ, इ० कांचा जो
 अवधि ती; २. आचार, व्यवहार, इ० कां
 विषयी लोकशास्त्रकृत जी मर्यादा ती; ३.
 कांहीं एक व्यवहार, भाषण, इ० कांची जी
 पराकाष्ठा ती; ३. व्यावर्णपर्जन्यानें मोटी
 सीमा केली .
 सीमांतपूजन, सीमांतपूजा, न० स्त्री० ग्रामांत
 राहून कन्यावरणार्थ आलाजो वरत्याची जी स्व
 ग्राम सीमांती, किं० देवालयदिकांचे ठायी पूजा
 करिता तें ती, स्वग्रामस्थवराची हीतादृश स्त्र
 लीं पूजा करितान तीस ही ह्म० .
 सीमोलुंघन, न० स्वग्रामसीमेचें जें उल्लंघन तें परंतु
 विजयादशमीचे दिवशीं अपराजिता पूजनाद्य
 र्थ अवश्य करावें इ० विधिकिं० श्राद्धदिवसादिका
 चे ठायीं करून ये इ० निषेध असतां विशेष

प०.

सु, अ० हा संस्कृत उपसर्ग आहे, याचा जा शब्दाचे मागे योग होतो, त्याचा उत्तमत्वाचा किं० अतिशयाचा वाचक, चोतक, होतो, समासीं प्र०; उ० उत्तम जो पुत्र तो सुपुत्र, सुशब्द, सुशील, इ० अतिशय जो दूर तो, सुदूर, सुदुर्लभ, सुदुःसह, इ०.

सुई, स्त्री० वस्त्रादि शिंयायास साधन भूत एक कंठकाकार लोहादिकांचा पदार्थ करित असतात ती; २, माड, पोफळ, केळ, गडू, इ० कांचा झाडांतून जें साय कोमल पर्ण विकसित नहोतां नुकतें बाहेर पडतें ती.

सुईण, स्त्री० प्रसूत होणारी जी स्त्री तिचा प्रसूति समयीं करावयाची खटपट ती करून पुढें बाळंतपणाची खटपट करित असत्ये ती. सुईणपण, सुईणपणा, पु० न० सुईणीचें जें प्रसूति संबंधी शुश्रूषा करणे इ० रूप कर्म तें. सुएर, पु० न० वृद्धि तृतीयार्थी.

सुएरतुला, ३लि० सुएर आहे जास तो, स्वर्गादि संबंध विषय असतां प्र०.

सुकट, स्त्री० एक मत्स्य जाति आहे जो बाळबून शुष्क करून ठेवित असतात ती; २, ३लि० रोगादि विकृतीनें शुष्क जें शरीर, शरीरी, इ० तो; ३, यत्किंचित् शुष्क झालें जें काष्ठ, फळ, इ० तो.

सुकट्या, ३लि० कों० सुकट द्वितीयार्थी.

सुकड, स्त्री० जून होऊन बाळलेला जो चोडांसकट नारळ ती; २, सुकट द्वितीयार्थी.

सुकणें, शुष्क होणें; २, कों० समुद्रादिकांचें पाणी

णी ओहोटाणें.

सुकताव, पु० सोनें, रुपें, इ० ताबून पाण्यांत नमुडवितां तसेंच निववून राखिवा जो त्याचा तावलेपणा तो.

सुकर, ३लि० करण्याविषयीं तादृश कठिन नव्हे असें जें कार्य तो.

सुकर्म, न० कुकर्माचें प्रतिपक्षी.

सुकर्मा, पु० सनाढीस योगांतील सातवा जो योग तो.

सुँकले, सुंकले, न० कर्णादिकांत अलंकारार्थ सुवर्णादिकांचें पारिक लहानसें बलय घालीत असतात तें.

सुकवण, न० कों० वाळवण.

सुकवत, स्त्री० कों० वाळवत.

सुकवशी, स्त्री० कों० सुरववशी.

सुकवे, न० कों० पर्जन्याभावादि कारणा मुळे नपिकतां वाळलें जें द्योत तें.

सुकळ, पु० सुकळ्या अर्थाचें समय विशेषीं स्त्र०.

सुका, ३लि० आर्द्रपणा जाऊन शुष्क झाला किं० जांत आर्द्रपणा सुळींच नाहीं असा जो पदार्थ तो.

सुकाण, न० विवक्षानुरूप गलबत फिरवावें स्त्र० जून जो त्यास अवयव विशेष मागत्ये आंगास केला असतो तें.

सुकाणदार, पु० गलबतावरील सुकाण धरणा-रा जो मनुष्य तो; २, ला० कोणेक व्यवहार चालविणारे जे अनेक त्यांत जो मुख्य त्यास स्त्र०.

सुकाणू, न० सुकाण.

सुकाण्या,

सुका

सुरख

सुकाण्या, पु० सुकाणदार.

सुकादुकळ, पु० पर्जन्य नपडस्यामुकें पडतो जो दुकळ तो.

सुकाळ, पु० दुकळाचा प्रतिपक्षी.

सुकाळा, ३लिं० सुरवार्य वारंवार दुसऱ्या पुरुषा पासून मैथुन करून घेत असावे अशा स्वभावान्ना जो पुकव, स्त्री, नपुंसक, तो.

सुकीकेळ, न० दे० सोळून बाळविलेले जें पक केले तें.

सुकीखरूज, स्त्री० मोटे फोड येऊन आंत पू होत नाहीं केवळ बारीक, बारीक, फोड घेतात, आणि कंडू मात्र होतो, अशी एक प्रकारची खरूज होत असलेली.

सुकुमार, ३लिं० नाजूक जो मनुष्यादि पदार्थ तो.

सुकृत, न० ईश्वर प्रीति जनक जीं यज्ञादिकर्में तीं प्र०; २, तज्जन्य जो आत्म्याचा ठायीं धर्म विशेष राहतो तें.

सुकृती, ३लिं० सुकृत आहे जाचे पदरीं तो.

सुकेळ, सुकेळे, न० सुकीकेळ.

सुकृखरूज, स्त्री० रा० सुकीखरूज.

सुकृखा, ३लिं० रा० सुका.

सुरख, न० अनुकूल रूपें करून जो जीवाचा ठायीं अनुभव घडतो तें, आत्मसुरख, विषयसुरख, रतिसुरख, इ० स०, कोणेकास सुरखासपडणें, वाटणें, किं० येणें, स० चैन पडणें.

सुरखट, ३लिं० कों० सुकट द्वितीयाधीं.

सुरखड, स्त्री० कों० सुकड प्रथमाधीं.

सुरखटाळ,

सुरखटाळ, पु० विशेष दुःखद नव्हे असें जें टाळक तो.

सुरखणें, सुकणें.

सुरखताव, पु० सुकताव.

सुरखती, स्त्री० रा० समुद्रादि संबंधी जी ओहोटी ती.

सुरखप्रसव, पु० विशेष दुःख न होतां जो प्रसव तो.

सुरखरूज, स्त्री० कों० सुकीखरूज.

सुरखरूप, ३लिं० दुखणें बाहणें, इ० दुःख किं० कांहीं संकटादि न प्राप्त होतां सुखें करून युक्त जो तो; २, अ० सुखें नैव, उ० मला वाटतें असें कर्म करून ये तुझी करीनच स्मरणतां तर सुरखरूप करा.

सुरखयत, स्त्री० कों० सुकयत.

सुरखवडी, स्त्री० उत्तरोत्तर शरीर शुद्ध होत जावें असा जो रोगादि कारणानें मनुष्यादिकांस अवस्था विशेष प्राप्त होतो ती.

सुरखवस्तू, ३लिं० बतन, वाडी, इ० रूप आश्रयन सून तृण काष्ठादि संबंधी सोईचें कांहीं एक सुरखमानून कोणेक ग्रामादि स्थळीं राहिलो जो तो.

सुरखशायन, न० शृंगारादि वर्णन प्रसंगीं निजाचाचें जें चांगलें आंधरूण, पळंग, इ० त्यास स०.

सुरखशय्या, स्त्री० सुरखशयन; २, आपण जीवंत असतां आपल्यास जन्मांतरीं सुरखव्हांवें एतदर्थ जी बाह्यणास शय्या देतात ती.

सुरखशेज, स्त्री० प्र० सुरखशयन.

सुरखसंतोषें,

सुरब

सुरबसंतोषें, अ० कोणी बलात्कार, शिबी, गाळ,
इ० न करिता आपले संतोषें करून छिडून देणें,
भोजन करणें, जाणें, इ० वि०

सुरबसोहळा, पु० विवाह, मुंजी, गर्भाधान, इ०
कांचे ठाहीं न्हाण, मारवण, अलंकारधारण,
मिरवणें, इ० रूप जो सोहळा करितात तो.

सुरबा, १ लि० सुफा.

सुरबांगणें, कों० जा जा सुरबा दिकाचे लोभानें
जे जे व्यापार पूर्वी करित असतो ते ते सुरब किं०
तदधिक सुरब अनाथासें करून प्राप्त झालें अ-
सतां पूर्वीचे व्यापारां विषयीं उपेक्षा बुद्धि वि-
शिष्ट होऊन त्या सुरबादिकांतच निमग्न हो-
ऊन राहणें; प्र० निंदा असतां.

सुरबानंद, पु० प्रपंचादि निर्वाहाची जो काळ-
जी बाळगीत नाही आणि यथेच्छ पणें वर्त-
तो तो.

सुरबापुरी, १ लि० प्रपंचादि निर्वाहा विषयीं जा-
स कधींही यातायात करावी लागत नाही, सु-
खानें निर्वाह होत असतो असा जो मनुष्य
किं० त्याचें शरीर तो.

सुरबावणें, कोणेकास कांहीं एक विशेष सुरब
प्राप्त झालें असतां पूर्वीचें सुरब सोडून त्या
विशेष सुरबाचाच ठाहीं आसक्त होणें.

सुरबासंतोषानें, सुरबासमाधानानें, अ०
सुरबसंतोषें.

सुरबासन, न० सुरबावह जें आसन तें, प्र०; उ०
रायेंचें सविला सुरबासनीं; २, मेणा, डोळी,
इ० रूप सुरबानें बसायानें जें थान तें.

सुरबासुरबी,

सुगा

सुरबासुरबी, सुरबासुरबी, अ० सुरब संतोषा-
नें.

सुरबी, १ लि० सुरब आहे जास तो; २, प्रपंचाचे नि-
र्वाहाची यथास्थित सोय आहे जाची असा
जो गृहस्थ तो; उ० जाचे घरीं आस्ती म्हुळगी
देतो तो गृहस्थ आपले घरचा सुरबी आहे.

सुगड, न० एक आकार विशेषानें लहान मडकें
आहे; २, १ लि० सुगर.

सुंगणें, दुंगणें.

सुगति, स्त्री० दुर्गति शब्दाचा प्रतिपक्षी.

सुगंध, पु० दुर्गंधाचा प्रतिपक्षी.

सुगंधराज, सुगंधराव, उ० सुगंध विशिष्ट
एक तेल आहे.

सुगंधि, १ लि० सुगंध विशिष्ट जो पदार्थ तो.

सुगंधिक, १ लि० सुगंधि.

सुगंधी, पु० गंधी द्वितीयाधीं.

सुगम, १ लि० सोपारा.

सुगर, १ लि० जा जा कसबांमध्ये किं० व्यवहा-
रादिकांमध्ये जो कुशल तो त्याविषयीं.

सुगरण, १ लि० पाकक्रियादि कर्मांमध्ये कुश-
ल जो तो, परंतु प्रा० स्त्रीविषयीं प्र०; २, सुगर.

सुगराई, स्त्री० सुगरपणा; २, गानांतील एक
रागिणी आहे.

सुगरावा, पु० सुगरपणा.

सुगरीण, स्त्री० सुगरण जी स्त्री ती.

सुगावणें, कोणेकास कांहीं यावें किं० कोणे-
क कार्य करावें, इ० विषयीं अंतः करणाऱ्या
उत्सास झाल्यामुळे कोणेकानें अनुकूल हो-
णें.

सुगा

सुटा

जें.

सुगाबा, पु० सुदाबा.

सुगी, स्त्री० सराई प्रथमार्थी, स्म० सरली सुगी
आणि राहिली उगी.

सुग्रास, पु० उत्तम प्रकारचें जें अन्नादि भोज्य
त्यास समय विशेषीं स्म०.

सुघटित, १लि० अघटित शब्दाचा प्रतिपक्षी.

सुघड, न० कों० सुगड; २, १लि० सुगर.

सुचणें, तत्त्वसंगीं उपयुक्त कांहीं एक गोष्ट, क-
ल्पना, श्लोक, वाक्य, कर्तव्यांश, इ० अंतः करणा-
त अकस्मात् आविर्भूत होणें.

सुचना, सुचना, स्त्री० सूचना शब्दाचा अपभ्रं-
श.

सुचिन्ह, न० दुष्चिन्हाचें प्रतिपक्षी.

सुचें, न० कों० सुचना.

सुजट, १लि० कों० ईषत् सुजलेला जो हस्तपादा-
वयववादि तो.

सुजणें, मनुष्यादिकानीं सुजीनें युक्त होणें, तो
त्यापदार्थासाठीं सुजला नाही, इ० स्वर्लीं त्या
वांचून त्याचें कांहीं खोळं बलें नाही असा अ-
र्थ.

सुजन, १लि० सज्जन.

सुजनी, स्त्री० गर्भसुती एक रेवामी वस्त्र विशेष
आहे.

सुजभिरणें, रा० हस्तपादावयवानीं ईषत्
सुजणें.

सुजमीर, १लि० रा० सुजभिरलेला जो हात, पा-
व, इ० तो.

सुजाण,

सुजाण, १लि० सुम.

सुजीर, १लि० सुजट.

सुटकण, अ० सुटकन.

सुटकणें, कों० सुटकणें.

सुटकन, सुटकर, सुटदिनीं, सुटदिशीं, अ०
सुटकन.

सुटका, स्त्री० विवक्षित तत्त्वप्रतिबंधा पासून
होत्येजी मोकळीक ती.

सुटणें, जांशीं संबड होऊन राहिलेला जो को-
णेक अर्थ त्याणें त्या पासून विमुक्त होणें; २,
कोणेक प्रतिबंधानें प्रतिबड जो त्याणें त्या प्र-
तिबंधा पासून मुक्त होणें; ३, अंतः करण, श-
रीर, शरीरावयव, अन्न, मीठ, मांस, इ० किती-
एक अर्थरूपजीं अधिकरणें त्यांचा ठावीं, भ-
य, कंप, रवाज, वास, पाझर, घाण, इ० किती-
एक अर्थ उद्भवणें; तोफ, बंदूक, इ० सुटणें स्म०
त्यां पासून आवाज होणें; इतांत सर्व धातुरू-
पांपुढें तो तो व्यापार एक सारखा करूं लाग-
णें या अर्थीं योग होतो; उ० तो मारीत सुटला,
रवात सुटला, पळत सुटला, इ०.

सुटसुटीत, १लि० कांहीं काम करण्याविषयीं
जाचे आंगीं मंदत्व नाही असा चपल जो तो;
२, बीजड नव्हे असें जें शरीर, ओझे इ० तो;
३, फारजाचा पसार नाही असा आटोपस-
र जो संसार, व्यवहार, इ० तो.

सुटा, १लि० कोणेक अवयवी पासून पृथक्-
त्व पावला जो त्याचा अवयव तो किं० अवय-
वीचा अवयवलेकरून मानिला जो पदार्थ
तो.

सुटी

तो; ३० शैला फाड़ूनको एकादे सुटे पट्टे अस-
 छेंतरदे; बंदारुपया पाहिजेतर घे सुटीअधे-
 ली मजबूत नाही; २, कोणेक व्यवहारी गुंतला
 नजातां मोकळे पणेस्थित जो मनुष्य, पदार्थ,
 इ० तो; ३० होते वांसे तितके मांडवाकडे गुंत-
 छे एक देरबील वांसा सुटा नाही देऊं कोठून.
 सुटी, स्त्री० विद्याभ्यास, चाकरी, कृषिकर्म, इ०
 व्यापार करणारे जे शिष्य, चाकर, बैल, इ० त्यां-
 स त्या त्या व्यापारी संबद्ध नकरितां विश्रामाच-
 र्थ कांहीं काल देतात जी मोकळीक ती.
 सुट्टो, न० कों० देणे, घेणे, इ० व्यवहार संबंधी जो
 तुटछे पणा तें, करहो, इ० योगीप्र०; ३० कापड पा-
 त्यापासून कापड आणीत असें त्याचा हिशो-
 ब करून रुपये देऊन त्याचे सुट्टो करून टाकि-
 छें.
 सुंठ, स्त्री० सुंठी शब्दाचा अपभ्रंश, साठवर्षीं
 सुंठ फुलणे, स० कांहीं एक चांगली गोष्ट कधीं
 नवत पडणे; कोणेकाने कोणेकाचे गांडीत
 सुंठ फुंकणे, स० त्यास कांहीं एक गोष्ट सांगून
 त्याचे अंतःकरण फिरविणे.
 सुंठरू, न० दे० गळ्या सारिखें एक उठाणू हो-
 त असतें तें.
 सुंठवडा, पु० बाळंतीण, इ० कांस भक्षणार्थ वा-
 वया करितां सुंठ, गूळ, शर्करा, आदिकरून
 अनेक औषधें एकत्र करून एक पदार्थ करी-
 त असतात तो.
 सुंठसारवर, स्त्री० पित्तोपद्रवादि निरसनार्थ
 भक्ष्या करितां शर्करा मिश्रित जें सुंठीचे चू-
 र्ण

सुत

र्ण करितात ती.
 सुठका, पु० कों० प्रा० जुने वस्त्राचा जो फडका
 तो; २, दे० सुडकें; १, एक शिबी आहे.
 सुडकें, न० वस्त्रास निदेंन स०.
 सुडसुडीत, १लि० सुटसुटीत.
 सुडावणे, जाव्या ठायां प्रवृत्त होण्यास एका ठा-
 कीं धीर होत नाही असें जें वाद, युद्ध, पैका उ-
 धळणे, कुदान घेणे, इ० दुष्करकर्म तद्विषयीं
 काय होईल तें होऊ पण करावेच असें धैर्य ध-
 रून तें करण्याविषयीं कोणेकानें पुढें होणें.
 सुडी, स्त्री० दे० सकणिश, जो धळा, सजगुरा, इ०
 धान्याचा रचून ठेविताना जो गंज ती.
 सुत, पु० सं० पुत्र.
 सुतक, न० सुतक शब्दाचा अपभ्रंश, परंतु ला-
 कांत मृतांशोच्चास स०.
 सुतकतुला, १लि० कों० सुतकाचे विटाळानें यु-
 क जो तो.
 सुतकाळा, सुतकाळ्या, १लि० सुतक तुला.
 सुतकी, स्त्री० पाथर्वट, इ० लाकांचे धोंडे फोडा-
 याचे उपयोगी एक आऊत आहे ती; २, १लि०
 सुतकतुला जो मनुष्य तो.
 सुतकील, १लि० दे० सुतकतुला जो मनुष्य तो.
 सुतरनाळ, स्त्री० दे० उंटावरून मारायाची जी
 तोफ ती.
 सुतरस्वॉर, पु० सांडणी स्वॉर.
 सुतराम्, अ० प्रा० सर्वथा या अर्थी.
 सुतल, न० सप्तपाताळांतील तिसरें जें पाताळ
 तें.

सुतळ, न० सुतळ; २, स्त्री० कों० सुतळी.
 सुतळी, स्त्री० तागाची जी बारीक दोरीकरिता-
 त ती.
 सुता, स्त्री० सं० पुत्रिका.
 मुता, स्त्री० सुनता.
 सुताडा, पु० आस्तरणापुपयोगी सचंजी सारि-
 खं एक जाड वस्त्र आहे; २, नागपुरी लुगड्यां-
 त एक भेद आहे; ३, निंदनें मोठें जाड जें वस्त्र त्या-
 सही स०.
 सुताडें, न० प्रथमार्थक जो सुताडा त्यास निंदनें
 स०; २, ला० कोण एकाची यौन संबंधद्वारा अने-
 क कुळांचे ठायीं जी व्याप्ति असत्ये तीस प्रसंग
 विशेषीं स०.
 सुतार, पु० लांकडे तासून त्याचें विवक्षितानुरूप
 प आकार विशिष्ट पदार्थ करणारी आणि गृ-
 हादि बांधण्याचें कसब करणारी एक जाति
 आहे; २, पु० एक पक्षी आहे जोस काष्ठ, कुट्ट,
 स०.
 सुतारकाम, न० सुताराचें जें लांकडे, घडणें, इ०
 काम तें; २, सुतारानें घडून तयार केलेलें जें
 लांकडी सामान त्यासही प्रसंग विशेषीं स०.
 सुतारकी, स्त्री० सुताराचें जें कर्म ती किं० कोणे-
 क घामी जो सुतारपणाचा अधिकार असतो
 ती.
 सुतारनाळ, स्त्री० सुतारनाळ.
 सुताळ, स्त्री० बा० भातांत एक जाति आहे.
 सुतिवणे, संक्रातीचीं मडकीं, रुखवताचे ला-
 डू, पिंपळ, इ० सुतानें वेष्टणें.

सुती,

सुती, १ लि० सुताचा जो दोरी इ० पदार्थ तो; २,
 सूत मारून पाहिलें असतां ईषन्मात्र दी जा-
 सवकता नाहीं असा जो कृत्रिमी भिंत, स्ते-
 भ, इ० पदार्थ तो, किं० स्वतः सिद्धच जो पट्टी,
 इ० पदार्थ तो; ३, सूचक, एक दोन तीन, इ०
 संख्याक सुतें आहेत जा मध्यें असा जो दोरा,
 इ० तद्दिषयीं एक दोन, इ० संख्या पूर्वक प्र० हो-
 तो तसेंच बारीक, मोठें, इ० सूत आहे जाचें
 असा जो वस्त्रादि पदार्थ तद्दिषयीं बारीक,
 मोठा, इ० शब्द पूर्वक प्र० होतो; ४, ही दोरी ती-
 न सुती आहे, हें वस्त्र बारीक सुती आहे.
 सुतींच, १ लि० कों० सुती द्वितीय तृतीयार्थी.
 सुतेरा, पु० कोळी सणून एक खुद्र जंतु आहे
 तो; २, त्याचे गुदा पासून उत्पन्न जो तंतु तो.
 सुत्रा, १ लि० सूत्रा.
 सुथारणें, कों० सुधारणें.
 सुंदडणें, कों० तुडविणें.
 सुंदर, १ लि० चांगला जो पदार्थ तो.
 सुंदरा, स्त्री० यं० सुंदरीचा अपभ्रंश.
 सुंदरी, स्त्री० सुंदर जी स्त्री ती; २, सतार, रुद्र
 वीणा, इ० बाद्यांस विवक्षित स्वरानुसंधाना-
 नें त्यांचे दांडीस जे बंध बांधीत असतां ते प्र-
 येकीं.
 सुदर्शन, न० विष्णूचें जें चक्र सणून आशुध
 आहे तें; २, ला० कोण एकाचे पाठीशीं लाग-
 लें जें लक्षांड तें; ३, शाळग्राम शिळा फुटली
 असतां तीचें जें चक्र विशिष्ट शकल निघ-
 ते तें.

सुदर्शन-

सुद

सुना

सुदर्शनचूर्ण, न० औषधार्थ अनेक औषधी
एकत्र कुडून एकचूर्ण विशेष करित असतात
ते.

सुदामत, अ० खराबी, नाश, इ० न होता सुरक्षि-
तपणें, असणें, पौहोचणें, पावणें, इ० कांचें वि० उ०
कांचेचीं भांडीं कायडींत पाळून पाठवा सण-
जे सुदामत पोहचतील; १ उच्छ्वस्वलयणा, दो-
डगाई, इ० न करितां सुरळीतपणें, वागणें, नां-
दणें, देणें, बोलणें, इ० कांचें वि० उ० ही गाय सुदाम-
त दूध देतीतर मग बहाला, अडची, हें कशा-
ला पाहिजे होतें; दोहीं अर्थीं नाशादिकांची
किं० उच्छ्वस्वलयणा, इ० कांची संभावना असतां
प्रा० प्र०

सुदामपुरी, स्त्री० अतिशयित दारिद्र्य जास्वळीं
वसतें अशी जी नगरी, ग्राम, इ० त्यास स०.

सुदामदेवाचें वस्त्र, न० अतिशयित फाटलेलें
जें वस्त्र त्यास स०.

सुदामपोहे, पु० कोणास सत्कारार्थ देतात जें
इत्यादि त्यास अति अल्पत्व मानून लोनतेनें
स०.

सुदामे, पु० संकेतानें पृथुकांस स० प्र० अनेक-
क०.

सुदावा, पु० गत नष्ट जो पदार्थ त्याचा किं० गुप्त-
रूपें स्थित जी कांहीं एक मोष्टतीचा आविर्भाव
किं० लागतो जो शोधतो, लाग, काढ इ० योगीं म०
सुदिन, न० पु० व्यतीपात, भद्रा, इ० दोषरहित
किं० सणाचा जो दिवस तें, तो; इष्ट वस्तूचा आ-
भ, साधु, इ० कांचें दर्शन, संकटापासून मुक्ति,

इष्ट

इष्टवार्ता, भवण, इ० जादिवर्ती जास घडतें तो
दिवस त्याला.

सुदीस, अ० सदीस.

सुद्धा, अ० सकट द्वितीयार्थी; उ० जोड्या सुद्धा म-
ला शिवला; २, देखील; उ० बरकड येतील तर
नवल काय, राजा सुद्धा येईल.

सुद्धा, १ लिं० को० केवल तृतीयार्थी.

सुधा, स्त्री० सं० अमृत; २, चुना; १, १ लिं० विवक्षि-
त तत्तद्गुणानीं जो बरा तो, प्रा० निषेध विषयीं
म०; उ० त्याचें बोलणें सुधें नाहीं सणून त्याज-
वळ कोणी टिकत नाहीं.

सुधारणें, कोणेकाचे हातून घसरली जी कां-
हीं एक गोष्ट ती, किं० करताना बिघडला किं० मु-
ळांचे सरासरी केला जो पदार्थ तो विवक्षानु-
रूप नीट करणें.

सुधारस, पु० अमृतरूप जो रस तो.

सुधांशु, पु० चंद्रमुख्यार्थी.

सुधी, १ लिं० उत्तम प्रकारचा ज्ञानानें युक्त जो
पंडित तो; २, स्त्री० त्याची जी बुद्धि ती

सुनका, १ लिं० सुना.

सुनत, सुनता, स्त्री० यवन लोकांल जन्मला
जो मूल त्याचा त्रिभांश छेद रूपें संस्कार क-
रित असतात ती.

सुनबहिरी, स्त्री० भैरी व्यथा सणून जो रोग ती.

सुनमूरख, न० विवाहोत्तर सासवेनें सुनेचें सु-
ख पाहण्याचा जो समारंभ करित असतात
तें.

सुना, १ लिं० आंकें दिसाया जोगें कोणेक अर्थां

नं

सुप

सुंभ

नें शून्य झालें जें कोणेक अधिकरण तो, दिप-
म, डाव, इ० सुना जाणें, स० त्या त्या मध्ये घ-
डायलें जें जें फल तें तें न होतां तो तो दिवसा-
दि व्यर्थ जाणें.

सुपरीत, १लि० विपरीताचा प्रतिपक्षी.

सुपेटी, सुपटी, स्त्री० केवल लहान जें सूप-
नी.

सुपाऊस, पु० को० उत्तम प्रकारें जी पर्जन्याची
वृष्टि ती.

सुपात्र, न० कुपात्राचा प्रतिपक्षी.

सुपारी, स्त्री० एकफल आहे, जें विड्याचे मुख्य
साधन होय त्याच्या जें झाड ती; कोणे-
कास सुपारी देणें स० अनुष्ठाना करितां ब्राह्म-
णान, कि० गोंधळ, वाजविणें, इत्याद्यर्थ गों-
धळा, वाजवी, इ० कांस सुपारी देऊन निश्चि-
त करणें.

सुपिंड, १लि० कां० जाचें वारंवार आंगलें पुष्ट
बळकट असा जो प्रा० मनुष्य तो त्याचें श-
रीर.

सुपीक, न० को० पर्जन्य आंगळा पडल्यामुळे उ-
त्तम प्रकारचें आलें जें पीक तें.

सुपुत्र, पु० कुपुत्राचा प्रतिपक्षी.

सुपेती, स्त्री० निजा वयाची जी गादी तीस स०.

सुप्त, १लि० सं० निद्रित जो तो.

सुप्रभात, न० प्रभात समय; २, अ० प्रभात स-
मयी.

सुप्रयुक्त, १लि० उत्तम प्रकारें यथा योग्य जा-
ची योजना केली तो; ३० आत्मी तें कर्म सुप्रयु-

क्त

क्त केलें होतें परंतु ईश्वर इच्छेनें विपरीत झालें त्यास काय उपाय; २, अ० सुप्रभात द्वितीया-
र्थी.

सुप्रसन्न, १लि० अतिशयित जो प्रसन्न तो.

सुफराटा, १लि० उफराट्याचा प्रतिपक्षी.

सुफल, सुफळ, १लि० उत्तम प्रकारें फल झालें आहे जाचें तो कर्मादि.

सुंभ, न० पु० सुंभ.

सुबक, १लि० सुटसुटीत द्वितीयार्थी; २, सुख.

सुबकणें, सुबकणें.

सुंभखंड, सुंभखंडी, स्त्री० सुंभखंडी.

सुबत्ता, स्त्री० धान्यादि पदार्थांची सवंगाई, राजकांति, चौर, महामारी, इ० कृत उपद्रवांचा अभाव, इ० कारणानें देशादिकांचा ठायीं असने जी स्वस्थता ती.

सुबत्ताकाळ, पु० कोणेकास अमतो अनुकूल काळ तो; ३० चारदिवस सुबत्ताकाळ आहेत एवढें देवालय करून घ्या.

सुंभा, पु० सुंभा.

सुंभाडी, स्त्री० सुंभाडी.

सुबारा, पु० दे० गुंगारा, देणें, धातु योगी प्र०.

सुबुद्ध, १लि० बुद्धिमान जो तो.

सुबोध, १लि० दुर्बोधाचा प्रतिपक्षी.

सुंभ, न० पु० काथ्याची वळून करितात जी दोरी तें, तत्सदृश अंबाडी ताग, इ० कांची जी दोरी करितात तीसही कोणी स०; २, पु० घोडे, गाढव, इ० कांचा जो खूप तो.

सुंभखंड, सुंभखंडी, न० स्त्री० को० सुंभाडी.

सुंभग,

सुभग, ३लि० दुर्भगाचा प्रतिपक्षी.
 सुंभणें, रा० माच्या, वाज, इ० सुंभानें विणणें.
 सुभत्ता, स्त्री० सुबत्ता.
 सुंभा, पु० खडक, दगड, हें फोडायाचें एक मोठे लोहानें आऊत आहे; २, सुंभद्वितीयार्थी.
 सुभा, पु० विवक्षित परिमाणानें परिमित जो देश, तालुका, इ० त्याची जमाबंदी, करग्याचा जो सर्कारी अधिकार तो व तो देश, तालुका, इ० तो; २, त्या तादृश अधिकार विशिष्ट जो त्यासही प्रसंग विशेषीय; उ० कोणदेशींचा सुभा मुद्राफर पानवथ्यावर उभा; ३, विटाळशीपणास संकतानें स०.
 सुभा, अ० प्रथमार्थक जो सुभा त्याकडेस, ऐवज, इ० जमाकरणें, जाणें, इ० कांचें वि०.
 सुभाज, ३लि० कां० पुरतेपणी भाजला जो पापड, धान्य, इ० कांहीं भक्ष्य पदार्थ तो.
 सुंभाडी, स्त्री० सुंभाचा जो बंधना द्युपयोगी तुकडा ती.
 सुभानु, पु० साठ संवत्सरांतील सत्रावा जो संवत्सर तो.
 सुभावणा, ३लि० आकारादिकें करून जांभिवंत जो पदार्थ तो.
 सुभाषित, न० लौकिक व्यवहारा द्युपयोगी दृष्टान्त दृष्टांतादिरूप जो श्लोक, वाक्यादिकांचा समुदाय नें.
 सुभिक्ष, न० धान्यादि पदार्थांची जी सवंगाई नें.
 सुंभेकरी, पु० सुंभ्यानें दगड फोडण्याचें काम

म करितो तो.
 सुभेदार, पु० सुभ्याचा जो अधिकारी तो; २, पळटणांतील जमात दारांवर जो अधिकारी असतो तो.
 सुभेदारी, स्त्री० सुभेदाराचें जें कर्म किं० अधिकार ती.
 सुमंत, पु० अष्टप्रधानांतील एक प्रधान आहे तो.
 सुमन, न० सं० पुष्पसुख्यार्थी; २, पु० इंद्रादिदेवांची संज्ञा.
 सुमनुष्य, पु० भला सज्जन जो मनुष्य तो.
 सुमार, पु० हें इतकेच आहे, असुकतें हेंच, हें असुकच आहे, अशा प्रकारें निश्चित न होतां किंचिदंतर विशिष्ट जें कोणेक अर्थानें मनांत स्वरूप येतें तो, सुमागनें सांगणें, बोलणें, इ० स्थळीं त्या त्या अर्थाचा सुमार अनुकूलून बोलणे, सांगणें, असा अर्थ; २, कोणेक अर्थाने उपलक्षकत्वे करून विवक्षित जो वृक्ष, पर्वत, श्लोक, इ० कोणेक अर्थ तो आपल्या आसपासचे प्रदेशा सुद्धा; उ० त्या झाडाचे सुमारास त्याचें घर आहे; ३, संख्या, परंतु सुमारी जित्तस लिहिण्याचे प्रसंगां प्र०; उ० अंवे सुमार दांभर.
 सुमारमाफक, ३लि० सुमाराचा.
 सुमाराचा, ३लि० विवक्षानुरूप चांगला नव्हे किं० विवक्षानुरूप पुरता झाला नाहीं असा मध्यम प्रतीचा जो तो; उ० हें सोनें कांहीं चांगलें लणायाचें नव्हे सुमाराचे आहे; उ० भा-

त सुमागचा शिजला सणजे खातीं उतरा
वा मग अपाप पुरता शिजतो.
सुमारी, ३लि० व्यक्तींची संख्या करून पावया-
चा घ्यावयाचा असा जो फलें, गुरें, इ० पदार्थ
तो; २, स्त्री० सुमार प्रथम तृतीयार्थी.
सुमार्ग, पु० कुमार्गाचा प्रतिपक्षी.
सुसुद्धर्त, पु० प्रयाणापुपयोगी ग्रहबळादि-
कें करून उत्तम प्रकारचा जो सुद्धर्त तो.
सुयटा, सुयटी, पु० स्त्री० द्वितीयार्थक जी
लहान सुई ती.
सुयरणे, कों० केडीची सूय बाहेर न पडवया-
जोगा तीस एक विकार होत असतो तद्दि-
शिष्ट तीणे होणे.
सुयरा, पु० कों० सुयटी.
सुयारणे, कों० सुयरणे.
सुयुक्त, ३लि० उत्तम प्रकारचे यथायोग्य जें
भाषण, लेख, इ० व्यापार तो; २, तादृश भा-
षणादिकर्ता जो मनुष्य तो.
सुर, पु० सं० देव.
सुरई, स्त्री० तलबारे सारिखें एक हत्यार
आहे; २, घ्यावयाचें पाणी जामध्ये थंडर-
हावें कोठें बरोबर नेतां यावें सणून ठेवीत
असतात असें प्रा० जस्ताचें चंबूसारखें उं-
च मळ्याचें एक पात्र आहे; ३, ३लि० उकडे
नव्हेत असे जे तांदूळ ते, उकडे तांदळांचा
प्रतिपक्षित्वें करून म०; ४, लवंगा, वेलदोडे,
जायफळ, जायपत्री, केंदार, इ० रूप उंची
जीं औषधें तीं म०.

सुरकण,

सुरकण, सुरकन, सुरकर, सुरदिन,
सुरदिनी, सुरदिशीं, अ० नळा, चिंचों-
डी, इ० कांचा जळणें, इ० शब्दाचें अनुकरण,
नळा उडणें, चिंचोंडी जळणें, पाण्यांत सु-
र कांडी मारणें, इ० कांचें वि०.
सुरकांडी, स्त्री० मत्स्याकार शरीर करून वे-
गानें पाण्यांत मारितात जी सरळी ती, वा-
टी इ० कामध्ये शिराया करितां सुरवावयव
कांहीं पुढें करून शरीरा कुंचन पूर्वक ध-
रिल्ली जीस वेगगति ती; २, मारणें, प्र०.
सुरकुतणे, वस्त्र, चर्म, इ० कानें सुरकुत्यानीं
विशिष्ट होणें.
सुरकुती, स्त्री० वस्त्र, चर्म, शरीर, इ० कांची
विवक्षित सफाई बिगडायी जाणें त्यांजवर
आकुंचनादि कारणानें जे चुणी सारखे
आकार होतात ते प्र०.
सुरक्या, पु० गंजिफा खेळत्ये समयीं जाचि-
चा पासून खेळाचा प्रारंभ होतो तें चित्र
तों; २, रा० वाजं च्यांतील जो सूर वाजविणा-
रा तो.
सुररवाई, स्त्री० वस्त्रादि निष्ठ जो तांबडा
रंग त्यामध्ये जो भादायक जो तेजोश अस-
तो ती.
सुररब्या, पु० सुरक्या.
सुरंग, पु० सुरंग; २, स्त्री० रा० एक झाड आहे.
सुरंज, पु० रंगाचे उपयोगी एक पदार्थ आहे.
सुरंजी, ३लि० सुरंजाचे रंगानें रंगिवलेलें जे
खारवा, इ० वस्त्र तो.

सुरंद,

सुरें

सुरेंट, सुरट, न० दे० सुरवेंट.
 सुरण, पु० सुरण.
 सुरत, स्त्री० रूप द्वितीयार्थी; २, न० सं० मैथुन.
 सुरती, ३ लि० सुरत लणून बाहर आहे तत्सं-
 बंधी जो मोती, रुपया, मोहोर, वस्त्र, दास्या-
 दि, पदार्थ तो.
 सुरती एरंड, पु० एरंडाचे झाडांत एक भेद
 आहे.
 सुरदास, पु० हरिदास, इ० कांचे मागे स्वरदे-
 णारा असतो जो त्यास स०.
 सुरनदी, स्त्री० भागीरथी.
 सुरनीस, पु० राजकीय एक अधिकारी आ-
 हे; २, रा० सुरदास.
 सुरपणे, कों० सांठवून ठेवलेले भांत आंत
 भुरली पडल्या सुळे फोला सारखे हलकें
 होणे.
 सुरपारंब्या, स्त्री० वृक्षावर चढून खेळाया-
 ची एक मुलांची क्रीडा आहे; अनेक वच-
 नीं प्र०.
 सुरफाटणे, उरफाटा झाला जो कोणेक अ-
 र्थ त्यास सुरफाटा करणे.
 सुरफाटा, ३ लि० सुफराटा.
 सुरबंद, स्त्री० औषधी पयोगी एक झाड आ-
 हे.
 सुरमा, पु० शरीरावर शिंबे लणून रोग हो-
 त असतो तो; २, डोळ्यांत घालायाचे उपयो-
 गी एक अंजन आहे तो.
 सुरमाड, पु० ताडा सारखा एक वृक्ष आहे
 जास

सुर

जास भेरळ, स०.
 सुरमी, स्त्री० अन्न आम्रस, इ० आवृत्त भ-
 क्षितें असतां त्याचा मद शरीरांत चढू लाग-
 ला सणजे निजावेस वाढाया जोगा जो विकृ-
 ति विशेष होतो ती.
 सुरवंट, पु० सुरवेंट.
 सुरवा, पु० दे० केळ, इ० झाडांची जी सुई तो.
 सुरवात, स्त्री० कोणेक कर्माचा जो आरंभ
 ती.
 सुरवार, स्त्री० पायजम्यांत एक भेद आहे.
 सुरवारीहिरडा, पु० हिरड्यांत एक भेद आ-
 हे.
 सुरवेंट, पु० एक क्षुद्र प्राणी आहे जाचे आंगा-
 वर केंस बहुत असतात जे केंस कोणाचे श-
 रीराम लागले असतां गांधी येऊन रबाज सु-
 टत्ये तो.
 सुरस, ३ लि० उन्नम आहे रसजामध्ये असं जें
 काव्य, भाषण, गाणें, इ० तो.
 सुरसा, पु० खिळ्यांत एक भेद आहे, जास दो-
 हां बाजूनें अण्या असतात.
 सुरसुरणे, चिंचोडी, नळा, इ० दारवेचा पदा-
 र्थानीं अग्निसंयोगानें सुरसुर वाजणें; २, वा-
 द्यादि विकृती सुळें शरीरावयवानी सुरसु-
 रीनें युक्त होणें.
 सुरसुरी, स्त्री० सुरमी; २, दे० दारवेचे चिंचो-
 दरींत एक भेद आहे.
 सुरसूर, स्त्री० वाद्यादि विकृतीनें शरीरांत मुं-
 ग्या आल्या सारखें वाढाया जोगा एक विकृति
 विशेष

सुर

सुळा

विशेष होत असतो ती; २, अ० चिचोंदी, ३०
उडणे, ३० शब्दांचें अनुकरण.
सुरसोटा, पु० शुद्ध सोट्याचे आकारा सारि-
ग्या एक बिणा करित असतात तो.
सुरळी, स्त्री० कागद, वस्त्र, ३० कांची जी के-
ली वळकटी तीस प्रसंग विशिष्टी ल०.
सुरळीत, ३लि० जामध्यें खचरट पणा नदी,
नाले, ३० अडचणी नादींत असा जो मार्ग
तो; २, रीति वक्रांक्ति, गूढार्थ, दांडगाई, ३०
जोन नादींत असा जो श्लोक, वाक्य, भाषण,
ग्रंथ, मनुष्य, ३० तो; ३, अ० मध्यें कांदीं वि-
घादि नद्वेतां किं० व्यवहार रीति, ३० नमोदि-
तां यथास्थित पणें, कांदीं एक वृत्त्यादि चाल-
णें, किं० कोणेकाने वर्तणें, ३० कांचें वि०.
सुरक्षित, ३लि० विवक्षित नाशादि नद्वेतां य-
थास्थित पणें विद्यमान जो तो.
सुरा, स्त्री० सं० मद्य; २, पु० सोटा जी सुरी तो.
सुरारवार, पु० सुन्या रवार.
सुरी, स्त्री० फळादि कापणें, चोचा करणें, पा-
नें कापणें, ३० उपयोगी एक शस्त्र आहे;
स० घे सुरी आणि घाल उरी.
सुरंग, पु० खडक फुटावा झणून दारू भरया
साठीं त्यास जें भोक पाडितात तो; २, भूर्मा-
तून गुप्तपणें जाण्या येण्या करितां जो मा-
र्ग करितात तो.
सुरू, पु० एक झाड आहे; २, ३लि० आरंभ
विशिष्ट झाला जो कोणेक व्यापार तो; ३०
गाणें सुरू झालें; ३, दे० सुरू खुरू.

सुरूख,

सुरूख, पु० दे० सुरक्या.
सुरूखुरू, ३लि० चोरी, चहाडी, लबाडी, ३०
वाईट, कर्म करून तीं कर्म आपण केलीं ना-
हीतच असें दाखवून अलिप्त पणें लोकाम-
ध्यें वागणारा जो मनुष्य तो, स० सुरूखुरू
सापिका आणि नकटातिरूखा.
सुरूचा, ३लि० सुरूचे वृक्षाचे आकाशचा
जो स्तंभ समयी ३० पदार्थ तो.
सुरूदार, ३लि० सुरूचा.
सुरूप, ३लि० कुरूपाचा प्रतिपक्षा.
सुरेख, ३लि० नाट नेटका सुंदर जो पदार्थ
तो.
सुरेखाई, स्त्री० सुरेख पणा.
सुरेखी, स्त्री० दे० सुरेखाई.
सुन्या रवार, पु० सोरा झणून जो रवार तो.
सुलटा, ३लि० उलट्याचा प्रतिपक्षा.
सुलतानी, स्त्री० राजादि कृत जो देशादि
कांस उपद्रव होतो ती, याचा, प्र० कागदो
पर्षा.
सुलभ, ३लि० दुर्लभाचा प्रतिपक्षा: २, करणे
जाणणें, ३० को विषयीं कठिन नव्हे जो तो.
सुलक्षणा, न० दुर्लक्षणाचा प्रतिपक्षा; २,
३लि० नदि शिष्ट जो मनुष्यादि तो.
सुलक्षणिक, ३लि० सुलक्षणा.
सुलक्षणी, ३लि० दुर्लक्षणाचा प्रतिपक्षा.
सुलाख, पु० सोनें, रुपें, ३० कांचे खंखं खांदे
पणाचें परीक्षे करितां त्यांस जी खिळा
मारून खळी पाडितात तो.

सुलाखणें,

सुलाखणें, सोनें, रुपें, इ० सुलाखानें युक्त करणें.
सुलाखी, ३लिं० सुलाखानें युक्त जोरुपया इ० पदार्थ तो.

सुंदरा, पु० रा० सुयरा.

सुवर्ण, न० सं० ताम्रादिसकल धातूंमध्ये श्रेष्ठ एक धातु आहे तें; २, पु० न० सुवर्णाचें जें ऐशी गुंजारूप मान तो तें.

सुवर्णकार, पु० सं० सोनार.

सुवर्णपुष्प, स्त्री० न० स्वर्णपुष्प.

सुवर्णमालिनीवसंत, पु० एकरसायन आहे.

सुवर्णमाक्षिक, न० सं० सतेजस्क एक पाषाण आहे जो सोन्यासारखा चकाकतो.

सुवर्णमुखी, स्त्री० सुवर्णमाक्षिक.

सुवर्णस्तेय, न० सुवर्णाची जी चोरी तें.

सुवर्णस्तेयी, ३लिं० सुवर्णस्तेय जाणें केलें आहे तो, जो पंचमहापातकी जे त्यांत गणित आहे.

सुवर्णाभिषेक, पु० विवाहामध्ये सुवर्णयुक्त जलानें वधूवरांस जो अभिषेक करिता तो.

सुवाच्य, ३लिं० आंतिकरन व्हे आणि मोकळें अतएव वाचायास सुलभ असें जें अक्षर तें किं० तसें अक्षर आहे जाचें असा ग्रंथ, पुस्तक इ० तो.

सुवास, पु० केशर, कस्तूरी, इ० पदार्थनिष्ठ जो उत्तम प्रकारचा वास तो.

सुवासिक, ३लिं० सुवासविशिष्ट जो पुष्पादि पदार्थ तो.

सुवासित, ३लिं० सुवासानें युक्त केला जो तो.

सुवा

सुवासिनी, ३लिं० जीचापति विषयमान आहे अशी जी स्त्री ती.

सुवाळा, पु० एक गलबतांत भेद आहे.

सुवेत, न० पूर्णमास होउन स्त्रियांचा होतो जो प्रसव तें.

सुवेर, पु० रा० सुएर.

सुवेरणें, रा० सुवेरानें युक्त होणें.

सुवेरतुला, ३लिं० रा० सुएरतुला.

सुशक, ३लिं० दुःशकाचा प्रतिपक्षी.

सुशिक्षित, ३लिं० कोणेक कर्मकरण्याची जास शिक्षा चांगली आहे असा जो तो.

सुशी, स्त्री० एक प्रकारचें वस्त्र आहे.

सुशील, ३लिं० उत्तम प्रकारचें आहे शील जाचें असा जो मनुष्यादितो.

सुशोभित, ३लिं० उत्तम प्रकारचे शोभेनें युक्त जो तो.

सुश्राव्य, ३लिं० जाचे श्रवणानें आनंद होतो असें जें गाणें, भगवत्कथा श्रवण, इ० तो.

सुषुप्ति, स्त्री० सं० जागृति आणि स्वप्न या दोन अवस्थां हून तिसरी जी अवस्था जीमध्ये अंतःकरणवृत्तीचा अज्ञानांत लय झाल्यामुळे कोणत्याच विषयाची स्फूर्ति असत नाही ती.

सुषुम्ना, स्त्री० शरीरांतर्गत इडा आणि पिंगला या दोहोंनाडींमध्ये एक नाडी आहे ती.

सुष्ट, ३लिं० दुष्टाचा प्रतिक्षी.

सुसकार, पु० सुसकारा.

सुसकारणें, कोणेकानें सुसकार्यानें युक्त होणें.

सुसकारा, पु० सशब्दसवैग जो मुखानें बाहेर सोडि

ला

ला उच्छास तो .

सकसंग, पु० सकसंगति, स्त्री० सकजनादिकांची जी संगति ती .

सकसंबद्ध, ३ लि० असंबद्धाचा प्रतिपक्षी .

सकसर, स्त्री० मनुष्यादिकांस मारणारा एक जलजंतु आहे; २, ३ लि० वि० को० वेड्याचा कड्या मार्गा नें वागत असतां शासनादियुक्तीनी मार्गावर आणिला जो मनुष्यादि जीव तो .

सकसह, ३ लि० दुःसहाचा प्रतिपक्षी .

सकसाट, पु० सकसाटा; २, अ० सशब्दमवेगपणें वायु, अश्व, इ० कांनीं जाणें, येणें, इ० कांचें वि० सकसाटा, पु० थारा, जल, इ० कांचा जो मणटा तो; वेगानें चालणारा जो वायु, जल, इ० त्यांचा जो शब्द तो .

सकसाध्य, ३ लि० दुःसाध्याचा प्रतिपक्षी .

सकस्त, ३ लि० कस्ती प्रथम द्वितीया र्थानें विशिष्ट जो तो; २, कोणेंक कार्य कस्तीनें करण्याचा स्वभाव जाचा तो कि० त्याचा तो कारभार इ० तो; सुस्त निजणें, सुस्त बसणें, इ० स्थलीं असमाधाना दि कारणासुद्धें जी हालचाल तद्द्विहित निजणें इ०

सकस्ता, ३ लि० दे० कस्ता द्वितीया र्थी .

सकस्ताई, स्त्री० कस्तपणा .

सकस्तावणें, कोणेंकानें कस्तीनें युक्त होणें .

सकस्ती, स्त्री० आलस्य; २, दही, आम्रस, इ० पदार्थ भक्षिल्यानें शरीरांत शैत्य होउन उद्योगाविषयीं हस्तपादादिक त्वरेनें न उठायो जी जी जडनारूपविकृति होत्ये ती; ३, कोणेंक कामाविषयीं आलस्यादि कारणानें त्वरान करितां मंदपणें

कर

करण्याचा जो प्रकार ती .

सकस्थल, न० उत्तमजें स्थल तें .

सकस्वर, ३ लि० कार्कश्य, अपस्वर, इ० दोषरहित असें जें गाणें, स्तुणणें, इ० तो; २, स्त्री० रा० सकसर प्रथमा र्थी .

सकहागी, स्त्री० स्वागी .

सकहंतू, पु० सरचा .

सकहत्संबंधी, पु० सरचा सोयरा .

सकहेर, पु० कहर .

सकहेरणें, ग० कवेरणें .

सकहेरतुला, ३ लि० कहरतुला .

सकळ, —, कण, — कन, — कर, — दिन, — दिनी, — दिशीं, अनु० सकळकळीत पदार्थावरून पाय इ० सरणें कि० सकळकळीत पदार्थ हस्तादिकां तून गळणें, निसटणें, कटणें, उडणें, इ० वि० सकळका, पु० कमालें सूच्य होत गेलेला जो पर्वतादिकांचा शृंगादिरूप अवयव तो; आडवा विस्तार जाला फार नाही असा फार उंच जो वृक्ष त्यास स् .

सकळकी, स्त्री० खुंदी, मेख, इ० कोस बारीक जें सूच्यकार अग्र असतें ती .

सकळकंबा, सकळकुंबा, पु० बैलगाढाचे कणेंक डावे गालीं आंत तुंब भरून जो सूच्यग्रस्तंभ फिरायो जा उभा केला असतो तो; २, सकळका .

सकळरबांब, सकळरबुंबा, पु० सकळकंबा .

सकळा, पु० जाला अणी असते असा जो मनुष्य . हनी, डुकर, व्याघ्र, मार्जार, सर्प, इ० कांचा दंत तो;

तो; २, गमन करत्ये समर्थी पायां सरुपाया जोगे
जे खडे, खुंटाये, इ० ते प्र०; ३, एक स्फुट प्राणी
आहे जो महिष्यादि पशूंचे अंगावर गोविडासा
रखा पडत असतो तो; ४, कसई स्पणून एक जा
तीचे वृण आहे त्याचे जें बीज तो; ५, मोटे वेंचा
कठे वायासाठी जे विहिरीचे कांठावर दोन खांबे
मुकते उभे केले असता ते प्र०.

सूळावरची पोळी, स्त्री० यथास्थितपणे निभाव
लें असतां बरे नाहीतर सर्वस्व नाशादिक मोठे
संकटाची संभावना जात आहे असे जें कांहीं ए
क अवघड कर्म त्यास स्त्री०; उ० मृगसातींगलव
तांत बसून जाणे हें सूळावरची पोळी.

सूज्ञ, ३ लिं० शास्त्रादि परिचये करून जें विशेष ज्ञा
न येत असतें तें आहे जास तो.

सू, स्त्री० सुई; २, ३ लिं० जातें जो प्रसव तो तो तस्त्री
उ०; बीरांतें प्रसवते ती वीरसू किं० विश्वसू.

सूकर, पु० सं० डुकर.

सूक्त, भाषणादि अर्थाविषयी बरे आणि वाईट अ
शा जा दोन कोटी त्यामध्ये बरे ही जी कोटि ती वि
षयी प्र०.

सूचक, ३ लिं० सं० कोणक अर्थातें सूचविणारा जो
मनुष्य किं० कांहीं बिन्दू इ० तो; २, पु० चहाड
खोर.

सूचन, न० सूचना, स्त्री० कोणे काला कोणे कअ
र्थ सूचविण्याचा जो व्यापार तें ती.

सूचवणें, सूचवणें.

सूचिन, ३ लिं० सूचविला जो तो.

सूची, स्त्री० सं० सुई प्रथमार्थी; २, अनुक्रमभा
वर

वर अनुक्रमपंक्तीस अनुक्रमकरण आहे हें समजा
याकरितां केली असत्ये जी अनुक्रमणिका ती; ३,
जो जो अर्थानें सूचिवतो तो तस्त्री०; उ० हर्षा
तें सूचिवतो तो हर्षसूची, भाग्यसूची, इ०.

सूचीकटाहन्याय, पु० केवळ लहान आणि अति
मोठे अशीं दोन कामें युगपत्यास झालीं अस
तां लहान काम आगे दर करून टाकावें अशे अ
र्थाविषयीं दृष्टांत त्वें करून घेतात जें सुई आ
णि कटई हीं दोन घडायाचीं असतां सुई आ
धीं घडतात असें जें एक लोक व्यवहाररूप प्र
माण तो.

सूच्यग्र, ३ लिं० सुईचे अग्रासारखा क्रमानें बा
रीक होत गेलेला जो खिळा, इ० पदार्थ तो.

सूज, स्त्री० जलोदरादि रोगांमुळे किं० आघाता
दिकां हीं निमित्तानें रक्तास विकार होतुन शरी
रास किं० शरीरावयवांस घेतो जो विलक्षण
जाडेपणा ती.

सूट, स्त्री० देणें, घेणें, इ० व्यवहारांत न्यायनः कृ
ळ, इ० कांफडून घ्यावयाचे जें इत्यादि ते देणा
राचे नातानी इ० कारणांमुळे सर्व न घेतां त्या
चे कांहीं अंशाविषयीं करितात जी माफी ती;
आणि न घेतां सोडितात जो तो इत्या घंश ती;
२, स्वत्वसंबंधाक्रांत जे दासी, दास, इ० त्यां व
रील स्वत्व निरास करून त्यांस स्वतंत्रपणें भाग
ण्याविषयीं देतात जी मोकळीक ती; ३, को० ए
कपंत्यादि कांन्नावायीं सन्निविष्ट जे अनेक प
दार्थ त्यांस परस्परें मध्ये असतें जें अंतर ती.

सूटसाट, सूटसांड, स्त्री० सूट, इ०.

सूड, पु० चुकलेला, हारबलेला, इ० रूप जो कोणे कअर्थ त्याच्या त्यात्याप्रकरणादिकांचें अनुक्रमानें चालनकेल्यानें लागनो जो शोधतो; सूड घेणें उगवणें स्त्र० कोणेकानें आपला केला जो अपकार तो प्रतिक्रिया द्वारा फेडणें; २, रा० दोल, इ० बाघ बाज बूलागल्या पाम्दन मध्ये अवसान घेई तोंपर्यंत बाजविण्याच्या जो व्यापारतो, मारणें धातू योगी प्र०; ३, मध्ये अवसान किं० कार्यंतर न घेतां सतत कांहीं एक काम करण्याच्या जो प्रकार तो.

सूडबंद, पु० अनेक कलमाने सूड जाजवर लिहिले असतात असा जो कागद तो.

सूत, न० वस्त्रादिकांचे उपयोगी कापुस, रेशीम, लोंकर, इ० स्वरणादिधातु किं० लाल, इ० कां० जो तंतु तें, परंतु कापसाचे तंतूवर विशेषेंक रून प्र०; ३, रेशमाने सनगापेक्षां रुनाचे सनगासुबफार असले; २, ला० कांहीं एक कार्यसाधनार्थ कोणेकाने कोणेकाशीं असनें जें संधान तें; ३, फलादिकांच्या बायीं बारीक पडतात जी कृषि ते प्र०; कोणेकानें रुतानें स्वर्गास जाणें स्त्र० कोणेक विषयाच्या यत्किंचित् अंशसम जल्यानें बुद्धिबळें करून त्यासर्व विषयातें जाणणें; कोणेक मनुष्य व्यवहार इ० कानें रुतास लागणें स्त्र० जे स्वरुतपणें चालायाजोगें सोईस लागणें; ४, पु० राजादिकांपुढें स्तुति पाठ, सारथ्यकर्म, इ० करणारी अशी एक पुराणप्रसिद्ध मनुष्यांत जाति आहे; ५, सारथि; ६, पारद.

सूत

सूतक, न० सं० सुहेर; २, ग्रहणसंबंधी जें आशें चल्यास स्त्र०.

सूतकी, ३ लि० सं० सूतक आहे जास तो.

सूतरनाल, स्त्री० सूतरनाल.

सूतरस्वार, पु० सांडणिस्वार.

सूतिका, स्त्री० बाळंतीण.

सूतशेखर, पु० एकरसायन आहे.

सूत्र, न० कार्पासादिकांच्या जो तंतु तो; २, यंत्रादिकांच्या बायीं त्याच्या चलनादि व्यवहार विवक्षा नुरूप व्याख्यासाठीं युक्तीनें लाविले असताना जे सूत्रादिरूप अवयव ते प्र०, आणि त्या यंत्रादि व्यवहारास उपजीव्य जा युक्तिया प्र०; ३, कोणेक कार्य विवक्षानुरूप सहज अनायासें व्याख्यान त्याच्या अधिकरणी युक्तीनें जो पूर्वी योजना विशेष करून ठेविला असतो तें; ४, शास्त्रप्रवर्तकाचार्य जे त्याणी त्याच्या शास्त्रविषयावर जो मूलग्रंथ रचिला असतो तें, आणि त्यांनीं जीं अगंतराख्ये तीं प्र०.

सूत्रक, ३ लि० कोणेक काम सूत्रमारून केल्या सारखें नीटनेटकें सहज जावे हातून घडतें असा जो मनुष्य आणि त्याच्या हात लेखणी, इ० तो; २, सुतीजें यंत्र, भिंत, इ० काम तो.

सूत्रधार, पु० नाटकाची नांदी साली स्त्र० जे नाटक कथेचा प्रसंग आणावा करितां जें सोपयें तें तो; २, सूत्रधारी.

सूत्रधारी, पु० कळासूत्री बाहुली, इ० कां० चलनचलनादिविषयीं कारण जीं गुप्त सूत्रें असतात तीं हातीं धरून चालन करितो तो; २,

ला०

सूत्रा, ३लिं० सूत्रक.

सूत्री, ३लिं० सूत्रा.

सूदकल्याण, पु० गाना-वेरागांत एकभेद आहे.

सूने, स्त्री० पुत्र किं० पुत्रस्थानी जो पुतण्या, इ० त्याची जी स्त्री ती.

सूना, स्त्री० सं० झाडणें, कांडणें, दळणें, चूलपेठवणें, पाणीं भरणें, हीं जीं गृहकृत्यें त्यांचा गयीं प्रत्येकीं कीटपतंगादिक जीवांचा हिंसा घडतात त्या प्र०.

सूनु, पु० सं० पुत्र.

सूप, न० (शूर्प) धान्यपाखडणें इत्याद्युपयोगी वंशादिकांचें पात्र आहे; विवाहादिकांत सूप फडफडणें किं० वाजणें स्नानजे मंडपोद्दसन होतुन त्यासमारंभाची समाप्ति होणें.

सूय, स्त्री० सुई.

सूर, पु० स्वर प्रथमाद्वितीयादी; २, सनई, पोशां, इ० वाघें सप्तस्वरांवर वाजत असनां त्यास्वरांचें सामान्य स्वरूप धरून जें सतत एकसारखें वाद्य वाजत असतें तो; ३, स्त्री० कों० सुराशब्दाचा अपभ्रंश.

सूरकरी, पु० गाणारांचे मागून स्वरपूरण करणारा जो तो.

सूरण, पु० सं० एककंद आहे.

सूरसन्न, पु० न० हिं० वर्तमानकालीन जो शकतो तें, परंतु यवनीशकाविषयीं कांगदोषाचीं.

सूर्य, पु० जाचे उदयास्थानें दिवसरात्र होतात असा जो सर्वग्रहांत श्रेष्ठग्रह आहे तो; सूर्यकिरण, सूर्यप्रकाश, सूर्यमंडल, इ० सं०; स०

सूर्या

सूर्यापुढें काडवान; सूर्यापोटीं शनैश्चर.

सूर्यकन्या, स्त्री० संकेतानें भाकरीसल०.

सूर्यकमळ, न० कमळांत एक जाति आहे.

सूर्यकमळी, स्त्री० एकफुलझाड आहे.

सूर्यकांत, पु० एकतेजस्वी स्वच्छपाषाण आहे जो सूर्यस्थानीं पूजित असतात आणि सूर्यकिरणांचे संयोगानें जापासून अग्निउत्पन्न होतो तो.

सूर्यकांती, ३लिं० सूर्यकांतपाषाणाचा आरशी इ० जो पदार्थ तो.

सूर्यस्वार, पु० सूर्यास्वार.

सूर्यग्रहण, न० सूर्यास लागतें जें ग्रहण तें.

सूर्यनक्षत्र, न० सूर्यानें अधिष्ठित जें सत्तावीस नक्षत्रांतील नक्षत्र तें.

सूर्यनारायण, पु० देवता बुद्धीनें सूर्यासंब०.

सूर्यपर्व, न० सूर्यग्रहण, व्यतीपात, सूर्यसंक्रांत, अमावास्या, इ० जीं पर्वें तीं प्र०.

सूर्यपुट, न० औषधादिपदार्थ स्तब्धदिवस उन्हांत तापत देशाचा असा जो त्यास तापनसंस्कार करितात तें.

सूर्यपुटी, सूर्यपुटी, ३लिं० सूर्यपुटाकें संस्कृत जो औषधादिपदार्थ तो.

सूर्यपूठ, न० सूर्यपूठ.

सूर्यफूल, न० सूर्यकमळीचें जें फूल तें.

सूर्यवंश, पु० सूर्यापासून झालेला असा एक पुत्राणप्रसिद्ध राजवंश आहे.

सूर्यवंशी, ३लिं० सूर्यवंशांत उत्पन्न जें ते प्र०;

२, ला० सूर्योदयोत्तर जाग्रत होतुन उठण्याचा स्वभाव जांचा असा जो मनुष्य त्यासल०.

सूर्य

सूर्य

सेपु

सूर्यविकासी, ३लि० दिवसासविकसित असावें
आणि रात्रो मिटावें अशा स्वभावाचें जें कमला
दि तो .

सूर्यसंतान, न० कोणे काने पोटीं उत्पन्न होतें जें
कुसंतान तें .

सूर्याचें झाड, न० सूर्यकमळी .

सूळ, पु० शूळाचा अपभ्रंश ; चटायास कठिण
असा फार उंच जो डोंगर, वृक्ष, इ० त्यास सू० .

सूक्ष्म, ३लि० बारीक ; सूक्ष्मदृष्टि, सूक्ष्मबुद्धि,
इ० स० .

सूक्ष्मदर्शी, सूक्ष्मदृष्टि, ३लि० कोणेक विषया
चा बारीक विचार, मर्मांश, इ० पाहाण्याविषयी
समर्थ आहे दृष्टिजाची तो .

सूक्ष्मदेह, पु० लिंगदेह .

सूक्ष्ममान, न० यत्किंचित् ही जांत अंतर नाहीं
असें स्पष्ट जें कालादिकांचें मान तें .

सूक्ष्मिणी, स्त्री० ओष्ठप्रांताचा वाचक संस्कृत सू
क्ष्म शब्द नपुंसकीं आहे त्याचें हें द्विवचन,
हा शब्द त्याच अर्थी स्त्रीलिंगीं अनेक वचनीं
लोकांत प्र० .

सूगाल, पु० सं० कोल्हा .

सृष्ट, ३लि० कोणे कानें उत्पन्न केला जो कोणेक
अर्थ तो .

सृष्टि, स्त्री० ब्रह्मदेवादिकानीं केली जी सर्वज
गाची किं० जगदंतःपातिपदार्थांची उत्पत्ति
ती ; आणि त्या उत्पत्तीनें उत्पन्न झालें जें जग
किं० तदंतःपातिपदार्थ ती ; मनुष्यसृष्टि, भू
तसृष्टि, इ० स० .

सेक

सेक, पु० भूम्यादिकांवर जलादिसद्वपदार्थ
शिंपडल्यानें त्याचा बिंदु शः होतो जो पात तो .

सेकणें, शेकणें .

सेकाटा, पु० शेकाटा .

सेंग, स्त्री० शेग .

सेगडी, स्त्री० शेगडी .

सेचन, न० सिंचन .

सेज, स्त्री० न० शेज .

सेट, पु० शेट .

सेटजी, पु० शेटजी .

सेटया, पु० शेटया .

सेण, न० शेण .

सेत, न० शेत .

सेतु, पु० पूल .

सेंदणें, शंदणें .

सेंदाड, न० शेंदाड .

सेंदूर, पु० शेंदूर .

सेंदेलोण, न० शेंदेलोण .

सेना, स्त्री० राजादिक जो नायक त्याचे पदरीं
स्वार, पायदळ, इ० जो बोधसमुदाय अस
तो ती .

सेनापति, पु० राजादिकानें आपल्ये सर्वसेने व
र जो अधिकारी करून ठेविला असतो तो .

सेंपाक, पु० कों० सेंपाक .

सेंपाकघर, पु० सेंपाकघर .

सेंपाकी, पु० कों० सेंपाकी .

सेंपाकीण, स्त्री० सेंपाकीण .

सेपु, स्त्री० शेपू .

सेंपू

सैंपूट, न० शेंपूट.

सैंबूड, उ० शेंबूड.

सेर, पु० शेर.

सेरा, पु० शेरा.

सेवक, पु० आकर; २, लि० कोणेक अर्थात् सेव
णाग जो तो.

सेवट, पु० शेवट.

सेवणें, कोणेक अर्थात् सेविन करणें.

सेवन, न० ना अर्थात् आ जो उपयोग तो त्यापासू
न आपणास घडे असें त्या अर्थाचे तन योग्य
क्रिया द्वारा आत्मसंबंधांत जें धारण तें.

सेवा, स्त्री० आकरीरूपजेंकर्म ती; २, सेवन हा
रा घडतो जो अर्थात् संबंध ती.

सेवाधर्म, पु० पिता, धनी, इ० कांवी सेवा करा
वी हाच जो पुत्र, भृत्य, इ० कांवा धर्म तो.

सेविन, ३ लि० सेवन केलें जावें तो.

सेवी, ३ लि० जो जातें सेवितो तो तत्सेवी; उ० ती
र्थात् सेवितो तो तीर्थसेवी, अरण्य सेवी, औष
धसेवी, इ० स० प्र०.

सेवेकरी, पु० देवाचा सेवेकरिता देवस्थानीं जा
उन राहिला असतो जो तो.

सेव्य, ३ लि० सेवावयास योग्य जें ईश्वर औष
धादिपदार्थ तो.

सेव्यसेवकभाव, पु० सेव्य आणि सेवक यां
चा जो परस्पर संबंध तो.

सेवी, स्त्री० शेवी.

सै, स्त्री० सई.

सैतान, पु० हिं० सर्वकर्मफलदाता जो ईश्वर त्या
चा

चा विरोधी असा एक कोणी आहे स्वणून यवन
लोकमानितान तो; २, पु० न० घोरकर्मा घोररू
पी असा जो मनुष्य, पर्जन्य, वारा, इ० त्यास आ
रोपानें स्व०.

सैती, स्त्री० हिं० एक आयुध आहे.

सैंधव, न० एक क्षार आहे जास सेंधेलोण स्व०; २,
३ लि० सिंधुदेश संबंधी जो अन्वादिपदार्थ तो आ
णि समुद्र संबंधी जो जलमौक्तिक, इ० पदार्थ तो.

सेनापत्य, न० सं० सेनापतीचा जो अधिकार तें.

सैनिक, पु० सेनासंबंधी जे सरदार, शिपाई, इ० ते प्र०.

सैन्य, न० सेना.

सैंपाक, पु० भोजनार्थ भात, भाकर, पोळी, वरण,
भाजा, इ० पदार्थ सिध्यर्थ करिताना जी पाकक्रि
या तो आणि त्या क्रियेनें सिद्ध झाला जो तो पदा
र्थ समुदाय तो.

सैंपाकघर, न० गृहामध्ये सैंपाकाकडे योजिलेले
जें स्थल असतें तें.

सैंपाकी, पु० सैंपाक करणारा जो पुरुष तो.

सैंपाकीण, स्त्री० सैंपाक करणारी जी स्त्री ती.

सैयद, पु० हिं० सय्यद.

सैरट, ३ लि० अंतःकरणंत जशी लहर येईल तसें
वर्तवें अशा स्वभावाचा छंदस जो तो; २, जावे
अंगां लौकिक तारतम्य नाहीं अतएव काम करा
वें कोणतें, न करावें कोणतें, बोलावें काय, न बोला
वें काय, इ० रूपजें संधान तें जावे बुद्धींत नाहीं
अशा स्वभावाचा जो तो; उ० कोण हा सैरटपणा
अरे वाटचुकून चारकोस भलती कडे गेला तरी
जाला समजलें नाहीं.

सैरंधी, स्त्री० गरत असून श्रीमंत लोकांचे घरी वा
बकांची बेणीफणी, यस्त्रालंकारादिरचना, इ० सू.
प काम करावा साठी वेतन घेऊन राहिले जी स्त्रीती.
सैरावैरा, अ० ग्रं० जाला जि कडे वाटफुटेल तिकडे;
सैन्यादिकांनें भयादिकामुळे अनेक मार्गांनें सं
भ्रांत पणें जें पळणें, धांवणें, इ० त्यांचें वि०.

सैल, १ लि० शिथिल.

सैलावणें, बंधादिक पूर्वीपेक्षां सैल होई असें करणें.

सैली, स्त्री० गळ्यांत घालणें इत्याद्यर्थ सूत इ० कां
चा दालासारखा पदार्थ विणून त्याचा एक माळे
सारखा पदार्थ विशेष करीत असतात ती.

सैंबर, न० स्वयंबरशब्दाचा अपभ्रंश.

सैसद, अ० रा० सनसय.

सोइरगत, स्त्री० कोणेकाचा कोणेकाशीं अस्सो
जो यौनसंबंध ती.

सोइरा, पु० सोयरा.

सोइराधाइरा, पु० सोयराधायरा.

सोइरी, स्त्री० सोयरी.

सोइरीक, स्त्री० सोयरीक.

सोई, स्त्री० सोय.

सोईवार, १ लि० जामध्यें असावी तशी सोय आहे
असा जो पदार्थ, व्यवहार, इ० तो.

सोईसार, १ लि० कों० सोईसार.

सोईसुमार, पु० सोयसुमार.

सोईसोईनें, अ० जशीजशी सोय होईल तसें त
सें, देणें, घेणें, करणें, इ० कांचें वि०.

सोएर, पु० सुएर.

सोएरतुला, १ लि० सुएरतुला.

सोंक

सोंकटी, सोकटी, स्त्री० सोंकटें.

सोंकटें, सोकटें, न० प्रा० लांबट रुपाचीचे आका
राचे कीडार्थ जे हस्तिदंत, काष्ठ, इ० कांचे पदार्थ
करितात ते प्र०; २, सभादिकांचे गयीं उदकाड्या
रवांचा वा करितां तदाकार जे काष्ठादिकांचे पदा
र्थकरितात ते प्र०.

सोंकणें, सोकणें, संवकणें.

सोकरा, पु० मुलगा.

सोकरी, स्त्री० मुलगी.

सोकरें, न० मुलगे.

सोंकावणें, सोकावणें, सोंकणें.

सोंकील, सोकील, १ लि० कोण एक विषयीं जो
संवकलेला असतो तो.

सोक्त, १ लि० गंजि फाचे खेळांत बारापानांतून ए
क ही पान दुसऱ्याचे हातांत राहिलें नाहीं असा
जो रंग होतो तो.

सोरख, पु० शोष.

सोरखणें, शोषणें.

सोंग, न० तमाशा इ० कांमध्यें कोण एकाचा धरि
तात जो वेष तें आणि तादृश वेषविशिष्ट जो
मनुष्य तें; २, कपटानें धरिलें जें दुरिही, दुखणे
करी, इ० कांचें कोंग तें; स्त्री० वेडीचे सोंग घेतलें
स्त्रिण जे पाटां व फाडला पाहिजे; ला० लोकविल
क्षण आचार, वेष, इ० कानीं युक्त जो मनुष्यादि
त्यास तसेंच विशेष शोभा, डोल, इ० दिसावें हें
मात्र कदाचित् प्रयोजन असेल तर असो वरकड
जावें कांहीं प्रयोजन नाहीं जावे योगानें उगीच
अडचण घालगील इ० मात्र होतें असें अविबक्षित
जें

जें कांहीं त्यास ल.

सोंगटी, स्त्री० सोंकटी.

सोंगटें, न० सोंकटें.

सोंगसंपादणी, सोंगसंपादनी, स्त्री० जें सोंग आणलें त्याची यथायुक्तजी संपादणी.

सोंगळ, १ लि० मलिनपणा, दुसऱ्याचें उच्छिष्टभक्षण, अस्पृश्यपदार्थाचा स्पर्श, इ० कांविषयीं जास फार खंत असले अशा स्वभावाचा जो तो.

सोंगा, पु० नेसलेल्या किं० आंगावर घेतलेल्या धोतर, शला, इ० वस्त्राचा लांबन स्फुटला असतो जो अवयव तो.

सोंगाडी, पु० तमाशा, इ० कांत अनेक सोंगें घेता तो; २, ३ लि० आंगीं तादृश दुःख दारिद्र्य इ० नसतां बाहेर लोकांस कोंग दाखविण्याचा स्वभाव जाणा तो.

सोंगाड्या, पु० ३ लि० सोंगाडी.

सोंगाज्या, ३ लि० सोंगाडी द्वितीयाधी.

सोंगी, ३ लि० सोंगाज्या.

सोंग्या, ३ लि० सोंगी.

सो जी, स्त्री० भांड्यांत तांदूळ फोडणीस टाकून किं० भाजून शिजवून जो उपहारार्थ पाक करितात ती.

सोज्वळ, सोजवळ, ३ लि० स्वच्छ निर्मळ जो कोणे कथर्थ तो.

सोट, पु० आडवा विसार विशेष होतां एका कांडाचें नीट उंच वाढत गेलेला जो मोठा जाड वृक्ष तो किं० त्याकांडासारखें मोटें लांब सरळ जें लांकूड तो; २, स्त्री० बरनीट उभा अतएव चढा यास

यास करीण असा जो पर्वत, मनोरा, इ० तो; ३, शरीराचें धर पुष्ट असून विद्यादिगुण होत किं० मुळें, बाळें, इ० खटलें जावें मागें नाहीं असा जो पुरुष किं० स्त्री० त्यास ल.

सोटगें, न० लहानसा जो हातीं धरावाचा सोटा तें. सोंटा, सोटा, पु० गळकताची काठी, इ० कावयाजो गें जाड गोल लांब असें जें लांकूड तो; २, आयुधस्थाचीं हातीं बाळगावाचे उपयोगीं मृणगटा एवढा सरासरी जाड दोन तीन हात स्फमार लांब असें वाटोळें जें लांकूड तो; ३, गोमहिष्यादिकांचा प्रसवाचा पूर्वकालीं योनींतून शेंबडाचे लोळी सारखा जो धातुविशेषाचा अंश बाहेर पडतो तो.

सोटादुपट्टा, सोटादुपेटा, पु० एखादें वस्त्र, एखादें पात्र, इ० रूप धोडेंचें जें कोणे काचें खटलें असतें त्यास ल.

सोटेपान्हावण, न० पान्हावण घातलें तरी पान्हावत नाहीं उभें हात नाहीं असें जें गुस्त्याणें पान्हाकें उभें हावें सणून त्यास देतात जो सोटा, इ० काचें मार त्यास ल.

सोटेबारदार, पु० आयुधरूपानें हातीं सोटा बाळगतो तो.

सोटेबाजी, स्त्री० सोट्यानीं जी मारामारी ती.

सोड, स्त्री० सूट द्वितीयाधी; २, शिष्य, पुत्र, इ० प्रतिकूल वागूं लागला असतां त्यास शिक्षकराची नीत करितां किं० आपणाशीं भांडूं लागला जो दायादादिकोणी त्या बरोबर भांडावें तें न करितां उपेक्षादि कारणांमुळे त्याणीं त्याणीं पाहिजे

जो कोणी एक त्यास देतात जी मोकळी करी.
 सोड, स्त्री० शुंडा; २, ला० पर्वत, दरड, मेषपटल,
 इ० कांस जो गजशुंडाकार अवयव वाढला अस
 तो त्यास स्त्री०; २, नदी-वाघाट, जोतें, इ० कांवर
 चढावाचा पायऱ्या, इ० कांवेबाजूस उतरती शुं
 डाकार जी बंदिस केरी अस ते तीस स्त्री०; ४, आं
 त भरलेल्याणी जातून बाहेर पडनें असा जो मोटे
 चा शुंडाकार अवयव असतो ती.

सोडगा, पु० सोडगे, न० सोडगे.

सोडविटी, सोडविटी, स्त्री० आपल्यास नेंतराखू
 न देवलेला जो गांव शेता, माल, कित्या, दासी, इ०
 त्याचे मोकळिके विषयीं मीं आपल्यास नेंतून
 सोडला अशा अर्थाची जायक लिहून देतात
 जी विटी ती.

सोडण, न० रा० सोड.

सोडणें, कटे असें करणें.

सोडन, स्त्री० कोणेक पदार्थाची किंमत अनेकानीं
 मिळून अंशतः भरावी आणि केत्यास केना प्रमा
 णें जावे, नावें तो पदार्थ निघेल त्या एकट्यानें चने
 घ्यावा अशा संकेताचा करिनात जो व्यवहारती.

सोडदोर, पु० पाणी काढा याचे मोटेचा सोडेस जो
 ओढावाचा दोर लाविला असतो तो.

सोडबींध, स्त्री० अनेकवार सोडावें बांधावें असा
 जो व्यापार ती.

सोडमुंज, स्त्री० ब्रह्मचाऱ्याचे कमरेस बांधली
 असलेली मुंज ती सोडण्याचें एक संस्कारक
 र्म आहे.

सोडवण, स्त्री० कांही एक नियम इ० कांनें संबद्ध
 जो

जो कोणी एक त्यास त्याप्रमाणें वर्तविला सें सा
 लें असतां पक्षांतराश्रयणादिकें करून ते सो
 डण्याविषयीं असत्ये जी मोकळी कर ती.

सोडवणी, न० रा० शेलण्यानें शिंपलेले किं० घा
 गरीनें घातलेले असें नळे पाटातून बाहून जा
 तुन भाजी, पाला, इ० जिवबास लागत असते
 जें पाणी तें.

सोडवणूक, स्त्री० कांही एक प्रतिबंधापासून को
 णेकाची जी कटकाती; २, प्रतिबंधक जें क
 र्मादिक नेणें करून प्रतिबद्ध झालेला जो को
 णी त्यास काही काल मध्ये मोकळे व्हावयास
 साधन भूत जें कांही असतें त्यास स्त्री०; ३,
 मासाभातु ही मला सोडवणूक आहे लणून
 चार घटका विसावा घ्यावयास सांपडतो;
 जीवाला सोडवणूक लणून कांही पदरी पुण्य
 असावें नाहींतर निरंतर घमघानना भोगा
 वी लागेल; ३, सोडवण.

सोडवणें, कोणो काशीं संबद्ध झालेला जो कोणे
 क अर्थ तो त्यापासून कटे असा कोणे कांनें
 करणें; ३, विषय बंदेल असें समजून मणग
 टापासून पंजा सोडविला; ३, मीं केवल बद्ध
 झालों नाहीं मिळालें नर देईन असें सोडवून
 देवले आहे; २, स० कशे भित दिसा या जोगें
 भित्पादिकांवर बेल, कूट, चित्रें, इ० काढणें.

सोडसांड, स्त्री० सूटसाट.

सोडा, पु० एक मत्स्य जाति आहे.

सोडया, ३ लिं० को० सोडेसारखा मुरवा वयव जास
 असतो अशीं जीं मुरकुटें, टोळ, इ० त्यास स्त्री०.

सोडया

सोड्या

सोड्याळ, २ लिं० रा० कोणेकविषयावर असंगल
ता, इ० दोष आढळल्यानें एकवेळ आलाओ रीट
तो जावे अंतः करणांतून एकाएकी जात नाही
असंख्य जाण्यानें प्रसन्न अंतः करणेकरून तो
तो सेवक नाही अशा स्वभावाचा जो तो.

सोत, स्त्री० को० गोमहिष्यादिकांचे जें निरण ती.
सोतरणे, सोताडणे, सोतारणे, को० कोणएका
नें कोणएकास यष्टि, इ० कांनें ताडित करणे.

सोती, स्त्री० रा० सोत.

सोदणे, रा० सोधणे.

सोदर, २ लिं० सहोदर.

सोदा, पु० साधुपणा, धनिकपणा, प्रामाणिक
ता, इ० रूप डोल बाहेर दाखवावा इ० अनेक
कपटयुक्तीनीं दुसऱ्यास ठकवून आपलें कार्य
करून घेणाऱा जो तो किं० रांडबाजी, रग्यालत
माशा, इ० रूप असभ्यकर्मावर जाची निष्ठा
असा जो तो.

सोदेगिरी, स्त्री० सोदेपणा.

सोदेशाई, स्त्री० सोदेगिरी; २, ३ लिं० सोघांस
बंधी जें भाषण, रीति, डोल, इ० तो.

सोघा, पु० सोदा.

सोधणे, शोधणे; परंतु पुस्तकादि शुद्ध करणे
या अर्थाचां नून; २, न० जलादिसद्वृत्तार्थ
गाढा याचे उपयोगी जें वस्तु केले असतें तें.

सोधनें, न० सोधणे द्वितीयाधी.

सोधा, पु० सोदा.

सोधेगिरी, स्त्री० सोदेगिरी.

सोधेशाई, स्त्री० सोदेशाई.

सोध्या

सोन

सोध्या, पु० सोदा.

सोनकळी, स्त्री० चांपकळी लणून जें भूषण ती.
सोनकाव, स्त्री० कावेत एकमेद आहे.

सोनकावळा, पु० को० भारद्वाज लणून जो प
क्षी त्यास ल०.

सोनकुला, २ लिं० आबडीनें बोलायाचें असतां
लहान मुलांस ल०.

सोनकेतक, स्त्री० केतकींत एक जाति आहे जी
चे पुष्पाचा वर्ण सोन्यासारखा असतो ती; २,
न० तीचें जें पुष्प तें.

सोनकेतकी, स्त्री० सोनकेतकप्रथमाधी.

सोनकेवडा, पु० सोनकेतकीचें जें पुष्प तो.

सोनकेळ, स्त्री० एककेतींत जाति आहे; २, ती
चें जें फल तें.

सोनकेळें, न० सोनकेळ द्वितीयाधी.

सोनक्या, पु० सोनकुला.

सोनखत, न० शेत इ० कांस घालितातुजे मनु
ष्यविष्टाप्रधान खत तें.

सोनखात, न० पु० सोनखत.

सोनचडी, स्त्री० सोनचिडी.

सोनचांपा, सोनचांपा, पु० एक पुष्प वृक्ष आहे
हे तो.

सोनचांपें, सोनचांपें, न० सोनचांप्यांचे जें फू
ल तें.

सोनचिडी, सोनचेड, सोनचेडी, स्त्री० कोल्हा
ट्याचे नमाशांत उड्यामारणे, नाड्यावर च
टये, इ० खेळ करणाऱ्या जास्त्रिचा असताना
त्यास.

सोन

सोनजुई, स्त्री० एककुल साड आहे .

सोनटका, सोनटका, पु० एककुल साड आहे ;

१, ग्रं० पूर्वी एकसवर्णाचे नाणे होते ; २, सोनकुला .

सोनेताब, पु० अन्धादिकांचे पायांस कोही दुःख सांलें असता तबतापवून त्यावर त्याचा पाय देवूच बरपाणी ओतावे स्वर्णजे जो त्याचे पायांस चढका बसतो तो ; २, ला० गालिप्रदानादिद्वारा कोणत्यास देनात जो ताब तो .

सोनपितळ, स्त्री० न० पितळ स्पर्णून जी धातु ती त एक भेद आहे .

सोनफळ, स्त्री० भातांत एक जाति आहे .

सोनवर्णी, न० दुखणे करी, बाळंतीण, इ० कांस प्लावकाकरिता आंत सोनें घालून तापविलेलें किं० तप्तसोनें आंत बुडवून तप्तकेलेलें जें पाणी तें .

सोनेवेल, स्त्री० एक भातांत जाति आहे .

सोनसळा, ३ लिं० पातवर्ण जोगहूं तो ; २, पिंगटवर्णजे केसतेप्र० ; ३, पातवर्णसळया जाजवर असतात असें जें लुगडें, खण, इ० वस्त्र त्याचें वि० .

सोना, पु० सोनकुला .

सोनामुखी, स्त्री० भुइतरबडाचा जो पाला ती ; २, को० सवर्णमुखी .

सोनार, पु० सवर्णादिकांचे अलंकारादि करणारी अशी एक जाति आहे ; २, ला० चिक्क जो त्यास स्त्र० ; ३, एकसवक्ष स्रुइजतु आहे ; ४, एकवक्षी आहे .

सोना

सोनारकी, स्त्री० सोनारपणा .

सोनारडा, पु० सोनारस निंदेनें स्त्र० .

सोनें, न० सवर्णप्रथमार्थी ; उत्कृष्टतें करून जाचें वर्णन कर्तव्य असतें त्याचाटाचीं आरोपउपमा इ० प्रकारें प्र० करितात ; उ० सोन्यासारखा दिवस उगीच फुकट कां घालवितां ; कोणेकाचें सोनें होणें स्वर्णजे मरणोत्तर उन्नमपरिणाम होणें ; ग्रामादिकोणेक स्थलीं सोन्याचा धूर निघत असणें स्वर्णजे संपत्तीचा अनिश्चय असणें ; २, विजयादशमीचे दिवशीं सीमो छंघन करून लोकांस बांटायाकरितां आणितानजीं आपटा, शमी, इ० कांचीपानें त्यांस स्त्र० .

सोनें नाणें, न० सोनें, रुपये, इ० रूपजो विषय तें . सोनेरी, ३ लिं० सोन्याचे जे वर्ख, शाई, कलावतू बादला, इ० तो किं० तिहीं करून केला तो मुद्रामा, रंग, इ० तो किं० तेणें करून काढलेले बेल, बूट, इ० किं० तद्दिशिष्टकागद इ० तो .

सोनेंबानें, न० सोनें, इ० .

सोनेळ, स्त्री० सोनकेळ प्रथमार्थी ; २, न० सोनेळें .

सोनेळें, न० सोनेळीचें जें केळें तें .

सोन्या, पु० सोना .

सोप, न० केळ, चवई, यांचे आंगास जातना असतात त्या प्र० .

सोपट, न० सोपासच प्रसंगविशेषीं स्त्र० .

सोपणें, सोंपणें, संपणें ; २, कोणेक व्यवहार किं० कांहीं एक खटलें याने बरे वाटताचा सर्व स्व अधिकारी तूं असें स्पर्णून कोणेकाने स्पर्धन करणें

सोप

सोपस, ३लिं० रा० आघात, उपाषण, शीत, उष्ण, इ० जें प्रतिकूल त्याचा ईषन्मात्र संबंध सात्वा असतां तत्काल म्मान होतो, मरतो, अशा देह स्वभावाचा जो प्राणी तो.

सोपस्कर, ३लिं० मुख्य अन्नगृह, इ० त्यांस विशेष रुचि, विशेष शोभा, इ० गुणाधायक जे त्याचे अंगभूत, साहित्यभूत, उपचारादि तद्दिशिष्ट जो अनादिपदार्थ तो.

सोपस्कार, पु० अन्न, शरीर, गृह, इ० कांस विशेष पुरुषियाची, विशेष शोभायाची, सणून जे अनेक प्रकारचे उपचार करितात ते.

सोपा, पु० घोडी, गुरें, इ० बांधणें, तृणकाष्ठादि देवणें, इत्याद्युपयोगी लांबट जो गृहास अवयव वाढविला असतो किं० तत्सदृश पृथक् बांधिलें असतें जें घर तो; २, ३लिं० सोपारा.

सोपाट, न० सोपट.

सोपान, न० सं० जिना, शिडी, घाट, इ० संबंधी जापायच्या त्या प्र० तें.

सोपारा, ३लिं० करणें, जाणणें, इ० विषयीं अथ घडनव्हेतो.

सोपकर्णें, धुवाचाचें वस्त्रादितें एके अंगें धरून पाषाणादिकावर धाडधाड आपटणें; २, तद् त्मनुष्यादिकांस आपटलें असतांही ल०.

सोपट, ३लिं० दे० कोमट.

सोपणी, स्त्री० दे० भोजन करत्येसमयीं थाव्यांत घेतलेला जो पातळपदार्थ तोच हूंकडे नपसरा वा सणून थाव्याखालीं एके अंगें लावावा करितां आकारविशेषाचा काष्ठाचा पदार्थ केला असतो

सतो

सोम

सतो नी.

सोबत, स्त्री० संगत तृतीयाधी.

सोबतसंगत, स्त्री० कोणत्या तरी प्रकाराची लहान मोटी, बरी वाईट, जी सोबत ती.

सोबती, पु० गमनादि कोणेक कियेचा दायीं जाव्ही जाला सोबत असत्ये तो त्याचा.

सोबतीसंगती, पु० कोणत्याही प्रकारचा जो सोबती तो.

सोभत, स्त्री० सोबत.

सोभतसंगत, स्त्री० सोबतसंगत.

सोभती, पु० सोबती.

सोम, पु० चंद्रप्रथमाधी; २, एकलता आहे; ३, सोमयाग; ४, एक रोग आहे.

सोमकांत, पु० एक पाषाण आहे.

सोमकांती, ३लिं० सोमकांताचा जो आरशी, इ० पदार्थ तो.

सोमट, ३लिं० सोमाला जो तो.

सोमयाग, पु० सोम सणून जीलना तीचें हवन जां त होतें असे जे यज्ञविशेष तें प्र०.

सोमयाजी, पु० सोमयाग जाणें केला आहे तो.

सोमल, पु० एक विषरूप पदार्थ आहे.

सोमलखार, पु० सोमल.

सोमली, ३लिं० सोमलाचा किं० सोमलाचे योगानें निर्मिलेला जो माभा, औषध, इ० पदार्थ तो.

सोमवती, स्त्री० इंदुवारानें युक्त जी अमा वा स्याती; जादिवशीं स्त्रिया अशे नर शत फलादि पदार्थ अश्वत्थमूलीं वाहून व्रत करीत असतात ती.

सोम

सोम

सोमवंश, पु० नं० शपासून उत्पन्न झालेला असा
एक पुराण प्रसिद्ध क्षत्रियवंश आहे .
सोमवंशी, १ लि० सोमवंश संबंधी जो पुरुषादिक
तो .
सोमवार, पु० सातावारांतील दुसरा जो वार तो .
सोमबाया जेेली, पु० तेल्पांत एक जाति आहे
जे सोमवाराचे दिवशीं घाणालावीत नाहींत .
सोमसूत्र, सं० न० शिवाचे स्नानाचे पाणी वाहेर
घेऊन जेथें सांज तेथे केेली असते जी न्हाणी
तें .
सोमसूत्री प्रदक्षिणा, स्त्री० सोमसूत्र न उलंघि
तां उलटें कलटें फिरून पुरती करावी अशा प्र
कारें शिवास घालायावी जी प्रदक्षिणा ती .
सोमळ, १ लि० दे० कोमट जो पदार्थ तो ; २, को०
सोपस .
सोमाळा, १ लि० को० कोमट जो पदार्थ तो .
सोय, स्त्री० कोणेक कार्यविषयावरूप होण्यावि
षयीं त्यास जें जें जसें जसें अपेक्षित असते तें
तें तसें तसें सर्व अनुकूल असल्यामुळे त्याका
र्याची गति होण्यास मार्ग वत् उपकारक जें सं
धान सणून कांहीं असते ती ; २, इव्यभिक्काचे
संसारनिर्वाह व्हावा, इ० विषयीं आश्रयभूत
जें वा करी, वतन, शेतभात, इ० कांहीं असते
त्यास ल .
सोयरा, पु० वरपक्षीय आणि बंधूपक्षीय जे लो
क ते परस्पर ; २, जांवा परस्पर योनिसंबंध
झाला आहे ते परस्पर ; याचा प्रयोग कवित्
कदाचित् आहे ; ३, वेश्या, बूढीक, इ० जी
सामा

सोल

सामान्य स्त्री तीणें मैथुनार्थ नेहमी आश्रयले
ला असतो जो पुरुष तो .
सोयरा धायरा, पु० सोयरा, इष्ट, मित्र, इ० तो .
सोयरी, स्त्री० कोण एका नें मैथुनार्थ राखिली अ
सती जी वेश्यादि सामान्य व भिता ती .
सोयरीक, स्त्री० कोण एकाचा कोण एकाशीं जो
योनिसंबंध ती .
सोयवार, १ लि० सोईवार .
सोयसुमार, पु० सईसुमार .
सोर, स्त्री० रा० आकारविशेषाचें एक मृन्मय
पात्र आहे .
सोरट, पु० दांडगेपणानें वागणारा जो हलक्या
स्वभावाचा मनुष्य तो ; २, गानांतील एकरा
ग आहे .
सोरटाई, स्त्री० सोरटपणा .
सोरटी, १ लि० सोरट सणून एक देश आहे तसें
बंधी जें मनुष्य, गुरू, इ० तो .
सोरठ, पु० सोरट .
सोरठाई, स्त्री० सोरठाई .
सोरठी, १ लि० सोरटी .
सोरमीठ, न० सुर्यास्वार .
सोरा, पु० एकक्षर आहे जो दारू इ० करायाचे
उपयोगी पडतो ; २, को० काळाचे पदार्थास
सांधा घट्ट बसावा इत्याद्यर्थ शिक्क्यासारि
खा काळाचा व तुकडा करून मारितात तो .
सोल, पु० रामू ; २, न० कोकंबसोल .
सोलणें, कोणेक पदार्थ वरील त्वगंश त्रासून
खादिकें करून काढून तडहित करणें .
सोल

सोलबणी, न० कालबण इत्याद्यर्थ आमसोलेंभि

जबून त्याचें काढितात जें पाणी तें .

सोला, पु० हरभरा; पावटा, इ० हिंदल धान्याचा

ओल्या शेंगा घांटे सोलून त्यांतील काढिलेला

जो दाणा तो; मा० म० अनेक व० .

सोलाणा, पु० सोला

सोलापुरी, ३ लिं० सोलापुरलणून गांव आहे त

त्संबंधी जो पासोडा, तपकिलीची डबी, इ० प

दार्थ तो .

सौलींब, ३ लिं० सोललेला जो दाणा, डाळ, फल

काष्ठ, इ० तो; २, ला० कोणे कोणे सोदेपणा,

लुच्चेपणा, माभागमनीपणा, इ० किती एक अ

सभ्यगुणाचा अतिशय वर्णाचा असतां

त्यामनुष्यास विशेषण देतान .

सौंबळ, ३ लिं० कों० सोमळ द्वितीयाधी .

सौंबळा, सोबळा, ३ लिं० संध्या, देवपूजा, भोज

न, इ० कर्माविषयीं जिनकी सुद्धता असावी

तितकी स्नानादिकें करून जावे आंगीं आली

आहे तो मनुष्य आणि त्याणें स्पर्शाचास यो

ग्य लणजे जाला स्पर्श केला असतां आपण

ओंबळा होतनाहीं असा जो वस्त्र, अन्न, इ०

पदार्थ तो; २, कोणेक कर्म संबंधानें विटाळले

लानव्हे जो त्यास ल०; ३, बरकडसाऱ्यानीं

लांब रगाला मीमात्र अजून सोंबळा आहेत; ३,

जेथील जनसंमर्द अगदी मोडला असा जो

मार्ग, ग्राम, इ० त्यास किं० जावे पाटीशीं काम

कारभार, वायका, घोरे, इ० खटलें नाहीं त्या

स लणजे विधवेचें सोंबळें होणें लणजे सवा

शीण

शीणपणांतील जे केश ते काढून विधवा धर्मी

स मुद्ध होणें; ४, पु० आकार विशेषानें एकगल

बत आहे .

सोबळें, सौंबळें, न० सोंबळ्यानें नेसावाचें उपचो

गीरेशमी वस्त्र विशेष आहे; २, सोंबळेपणां .

सोव्हाळा, पु० रा० सोहळा .

सोशा, ३ लिं० वेगानें सोंसों असा शब्द करीत अक

स्मात् येतो जो बारा त्याचें वि० .

सोशीक, ३ लिं० रोगक्षयाद्विजन्य दुःख जालें अ

सतां किं० कोणी दुर्भाषण, इत्यापहार, इ० का

हीं आपला अपराध केला असतां तें सोसून

उगेच राहण्याचा स्वभाव जाणा तो .

सोंस, पु० सोख; २, आपल्यालाहें असावें तें अ

सावें मिळालें असतां हीं इनकें पुरणारना हीं अ

धिक असावें असें स रंदा वाटावाजोगा कोणे का

स असतो जो तृष्णातिशय तो .

सोसक, ३ लिं० सोशीक .

सोसणें, प्रतिकूलत्वे करून संबंध होणार जो दुः

ख, संकट, शीतोष्ण, अन्य कृत अपराध, भार, इ०

कांहीं एक अर्थ त्याचे संबंधानें होणारी जी शो

भभंगादिविक्रिया निला आत्ममभावाचें नहो

उंदेतां किं० साली असतां नगणितां त्या अर्था

तें आत्मसंबंधांत धरणें; २, अन्न औषधादि

कोणेक अर्थ प्रतिकूल विकारावद्दत्तें करून प्र

तिकूल असे नहोणें .

सोंसाटा, सोसाटा, पु० रुसाटा .

सोहनी, पु० गानांत एक राग आहे .

सोहलत, स्त्री० कों० सोलत .

सोह

સોહ

સૌભા

સોહઢા, સોહાઢા, પુ. લગ્ન, ગર્ભાધનાદિ, જે શોભ
ન સંસ્કાર તે પ્ર. ; ૨, લા. સુસ્વદુઃસ્વાદિ કારક જે
જે દેહાસ સંસ્કાર પડતા તે પ્ર. .

સોહેર, પુ. સુહર.

સોહેરગત, સ્ત્રી. સોહરગત.

સોહેરતુલા, ૨ લિં. સુહરતુલા.

સોત્યરા, પુ. સોયરા.

સોત્યરી, સ્ત્રી. સોયરી.

સોત્યરીક, સ્ત્રી. સોયરીક.

સોઢકી, સ્ત્રી. પ્ર. કાષ્ટાદિ જડપદાર્થ નેળે, આળ
ળે, ૩. પ્રસંગીં મિઢાલાજો સોઢામનુષ્યાંના સ
મુદાયતી.

સોઢકીના, ૨ લિં. સોઢકીનેં ઉચલાયા જોગા મો
ઢાજો દગડ, નુઢઈ, ૩. તો.

સોઢન્હાળ, સોઢન્હાળે, વિવાદિવસાપાસૂન
સોઢાવેદિવશીં જાંબયાસ આપલે ઘરીં આપૂન
ત્યાસ સ્ત્રીસ હવર્તમાન ન્હાડું ધાલાવેં, મિષ્ટાન્નમો
જન ઘાવેં, વસ્ત્રાલંકારાદિ અર્પાવે, ૩. રૂપજો
સોહઢા કરિતાત તેં.

સોઢભોંક, પુ. જાનેમધ્યેં વિષાદિગુણ, કાંહીંના
હીંત આળિ કોળીં આપલે ઘરીં આત્મા અસતાં
આગતસ્વાગત કરાવેં, સંસારાની કાઢજી કાઢ
ગાવી, ૩. સંસારિક જનાને ધર્મ જાને અંગીંના
હીંત અસાધૃથા પુદ્ધ જોમનુષ્ય તો.

સોઢબંડ, સ્ત્રી. નારઢ, ૩. ત્યાદિફઢેં, નોપા, ૩. કાં
નીં પુઢેં, ૩. પદાર્થાને સોઢાસોઢા વ્યક્તીને
સમુદાય જે સોઢા બ્રાહ્મણાસ દાવદેતાતે પ્ર.

સોઢેંબદળ, ન. રા. સોઢન્હાળ.

સોઢા

સોઢા, ૨ લિં. સંરખ્યા આહે ૧૬.

સોઢાસંસ્કાર, પુ. ગર્ભાધાન, પુંસવન, ૩. શાસ્ત્ર
પરિગણિત સોઢાજે દિઢાતીસ સંસ્કાર આદેત તે
કોળેક અર્થાને સોઢાસંસ્કાર હોળેં સ્ત્રીજે વરે,
વાઈટ, સર્વજે સંસ્કાર તે હોળેં.

સોઢુલા, ૨ લિં. સોઢાપાયત્યાંના એકમળ અશા
સંકેતાનેં જે મળ, સ્વંડી, ૩. માપ તો.

સોક્ષમોક્ષ, પુ. કાંહીં એકયું નૂન પડલે ત્યા અવ
હારાના વરા કિં. વાઈટ પરિણામ હોડુન કસાત
રી જોડલગડા તો.

સૌકર્ય, ન. સુકરપણાતેં.

સૌકુમાર્ય, ન. સુકુમારપણાતેં.

સૌરવ્ય, ન. સુસ્વીપણા.

સૌગંધ્ય, ન. સુગંધિપણાતેં.

સૌજન્ય, ન. સુજનપણાતેં.

સૌંદર્ય, ન. સુંદરપણાતેં.

સૌદા, પુ. સવદા.

સૌદાગર, સૌદાગીર, પુ. સવદાગર.

સૌદાગરી, સૌદાગીરી, ૨ લિં. સ્ત્રી. સવદાગીરી.

સૌદામની, સૌદામિની, સ્ત્રી. વિધુલતા.

સૌદાસૂત, ન. પુ. સવદાસૂત.

સૌધ, પુ. ન. રાજાદિ શ્રીમંત લોકાના જો નુનેગ
શ્રી મોઢા રાજા તો.

સૌભાગ્ય, ન. સુભગપણા; ૨, સવાશીળપણામુ
ઢેં કાજક, કુંકું, મંગલસૂત્ર, વાંગડણા, ૩. ધાર
ણ કરણ્યા વિષયીં જો સ્ત્રીયાંને અંગીં યોગ્ય
તાવિશેષ અસતો તેં; ૨, લા. જાને યોગાતેં
આપણાસ માન્યતા, શોભા, પ્રતિષ્ઠા, તેજ, ૩.

કાહીં

कांहीं असतें असें जें विद्या, वतन, अधिकार, सम
 र्थाचा आश्रय, इ० त्यास स्त्री : ४, सत्ताधीन्य योगां
 नील जो नवधायोग तो .
 सौभाग्यचिन्ह, न० स्त्रियांचें सौभाग्य स्तापक जें कुं
 कूं, मंगलसूत्र, इ० तें .
 सौभाग्यतंतु, पु० मंगलसूत्रास स्त्री .
 सौभाग्यद्रव्य, न० कदासिनीनें धारण करावाचे
 जें हरिद्रा, कुंकुमादिपदार्थ ते प्र० .
 सौभाग्यवती, स्त्री० कदासिनी जी स्त्री ती .
 सौभाग्यवाण, सौभाग्यवायन, न० सौभाग्यवृ
 ध्दर्थ स्त्रिया सौभाग्यद्रव्य युक्त वायन देतात ते .
 सौभाग्यशुंठी, स्त्री० शुंठी प्रधान एक औषधोपयो
 गी पाक करित असतात ती .
 सौभाग्यसंठ, स्त्री० सौभाग्यशुंठी .
 सौमनस्य, न० वैमनस्याचा जो प्रतिपक्षी भाव तें .
 सौम्य, ३ लि० क्रूर, उग्र, यांचा प्रतिपक्षी; २, पु० सा
 ठा संवत्सरांतील त्रेधा किंसाचा संवत्सर तो; ३ .
 बुधस्पृण जो ग्रह तो .
 सौम्यग्रह, पु० शुभ जो ग्रह तो .
 सौम्यवार, सौम्यवासर, पु० बुधवार .
 सौम्या, स्त्री० सं० उत्तरदिशा .
 सौर, ३ लि० सूर्य संबंधी जें व्रत, मंत्र, पूजा, भक्ति,
 भक्त, उपासना, इ० तो; २, सूर्यानें एकराशीचा
 भोग केला म्हणजे एकमास साला अशा संकेता
 चा जो दिवस, ऋतु, वर्ष, इ० कालमान तो .
 सौरभ्य, सं० न० सौगंध्य .
 सौरस्य, न० एकमेकांने केलेलें एकमेकांस विरुद्ध
 वाटून ये एकमेकांविषयीं एकमेकांचे मनांत कषट
 असूं

असून ये, इ० रूप जो परस्परान्ता भाव असतो तें : १,
 करसपणा .
 सौरहस्य, न० सौरस्याचा अपभ्रंश परंतु प्रथमार्थी
 सौरी, स्त्री० स्त्रीवेषधारी जो नपुंसक ती; २, आ
 रोषानें निर्लज्ज जी स्त्री तीस स्त्री .
 सौलत, स्त्री० हिं० सौरस्य प्रथमार्थी .
 सौलभ्य, न० कलभता .
 सौवर्ण, ३ लि० स्वर्ण संबंधी जो अलंकारादितो .
 सौशील्य, न० कशीलपणा .
 सौष्टव, सौष्ठव, न० उत्तमपणा .
 सौहार्द, न० सरव्य .
 सौहृद, न० सौहार्द .
 सौक्ष्म्य, न० सूक्ष्मपणा .
 स्कंध, पु० मनुष्यादिकांचा ग्रीवेषासून बाहू मूल प
 र्यंत जो विभाग तो; २, बैल, हत्ती, इ० कांचे ग्री
 वेचे मूळचा जो प्रदेश तो; ३, वृक्षाचे मूळ कांडा
 स जे मोठे मोठे अवयव कुटले असतात ते प्र० .
 स्वलङ्गी, ३ लि० तोंतरा जो तो .
 स्वलन, न० सं० चालणें, बोलणें, इ० व्यापारीं जो
 अउस्वळलेपणा होतो तें; २, आधागपासून
 रेत, जल, इ० कांचें बिंदुरूपें करून जें पतन तें;
 रेतस्वलन, इ० म० .
 स्वलित, ३ लि० स्वलन पावला जो तो; २, रेतस्व
 लन जालें जावें तो .
 स्तन, पु० जामध्यें दूध उत्पन्न होत असतें असे
 जें मनुष्य, वानर, इ० कांचे स्त्रियांस उरस्थला
 वर दोन दोन आणि गोमहिष्यादि पशु स्त्रियांस
 पोटावर योनिभेदें करून दोन चार साहा आठ इ०
 निघ

नियतसंख्याक अवयव असतात ते प्र०; आणि
अश्वजाती शंखून तत्तज्जातीय जे पुरुष त्यासही
त्या त्या स्थानी तत्तत्संख्याक जे अवयव असता
त ते प्र०; स्तनसंबंधी दुग्धाचें जें पान तें स्तनपान
स्तनप्राशन, स्तनोद्देह, इ० स०

स्तन्य, न० स्तनास मुखलावून प्राशावाचें जें दुग्ध तें.
स्तवक, पु० सं० पुण्यादिकांचा जो गुच्छ तो.

स्तब्ध, ३ लिं० धरलेला जो गतिभाषणादिव्यापार
तो कुंठित करून खोळवून राहिला जो तो.

स्तंभ, पु० सं० स्तंभ; २, कोणेक अर्थाची गति कुंठि
त झाल्यामुळे तेथचे तेथेच जी स्थिति तो; वीर्य
स्तंभ, गतिस्तंभ, इ० स०.

स्तंभन, न० वीर्य, भाषण, इ० कांचा स्तंभ करण्याचा
जो व्यापार तें; २, वीर्यादिकांचा स्तंभ जेणें करू
न होतो असे जें औषध, मंत्र, इ० ते.

स्तंभित, ३ लिं० स्तंभन केले जावें तो.

स्तव, पु० कोणाची गुणवर्णन द्वाश जी प्रशंसा तो; १,
अ० हेतुत्वाचें शानक हें अव्यय हेतुभूत जो कोणे
क अर्थ तद्धानक शब्दापुढें यांचा प्रयोग होतो; ३०
या दोषास्तव मीतें सोडिलें.

स्तवणें, कोणएका तें स्तवविषयकरणें.

स्तवन, न० स्तवण्याचा जो व्यापार तें.

स्तवनीय, ३ लिं० स्तव्य.

स्तावक, ३ लिं० स्तोता; २, विधिनिषेध किं० वस्तु
निष्ठ गुणाचें याथा र्थ्य यांकडे जाणा कटाक्षना हीं
असें जें कर्मादिवस्तूचे प्रशंसा र्थमात्र प्रवृत्त जें
श्लोक, वाक्य, ग्रंथ, इ० तो; ३० सत्य कोळण्या ए
वढा दुसरा धर्मना हीं हें स्तावक वाक्य आणि

सत्य

सत्य बोलावें हें विधिवाक्य; ३० हें औषध सेविलें
असतां तोखंडासारखें बळकट शरीर होईल या
स्तावक वाक्यापासून हें औषध शरीर बळकट क
रण्याविषयीं कारणालें असा बोध होतो.

स्तिमित, ३ लिं० कोणेक कार्य करण्याविषयीं मंद
जो मनुष्यादिव त्याचा कारभार, इ० तो.

स्तिमिताई, स्त्री० स्तिमिनपणा.

स्तुत, ३ लिं० स्तविला जो तो.

स्तुति, स्त्री० स्तव प्रथमाची.

स्तुतिप्रिय, ३ लिं० आपली कोणी स्तुति केली अ
सेतां जासफार आवडत्ये अशा स्वभावाचा जो
मनुष्य तो.

स्तुतिवाद, पु० स्तुतिपर जें भाषण तो.

स्तुत्य, ३ लिं० जाणा स्तवकरायास योग्य तो.

स्तूत, स्त्री० स्तुति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्तेन, पु० सं० तस्कर.

स्तेय, न० चौर्य.

स्तेयी, ३ लिं० स्तेय केले आहे जेणें तो; स्ववर्णसे
यी, इत्यस्तेयी, इ० स०.

स्तोतव्य, ३ लिं० स्तव्य.

स्तोता, ३ लिं० स्तवनकर्ता.

स्तोत्र, न० स्तव; देवता, गुरु, इ० जे स्तव्य त्यांचे
स्तवनें घटित असारबला असतो ग्रंथ तें.

स्तोम, पु० सं० कोणेक अर्थाचा जमलेला जो स
मुदाय तें; २, न० साधु, संत, गोसांवी, राजा,
विद्वान्, इ० संबंधी तदंगभूत जेमनुष्य समु
दायादि तद्विशिष्ट पृथक् पृथक् रूपें करून ग
णनीय जीं प्रकरणें तीं प्र०; ३, पोम.

स्त्री०

स्त्री

स्त्री, स्त्री० पुरुषापास्तून बीजग्रहणकरून सग
र्भदावे अग्रसंभावना जेथे आहे अशा जा
मनुष्यादि व्यक्ति त्या म०; स्त्रीचरित्र, स्त्रीखं
ट, स्त्रीजित, इ० स०; २, जावृक्षलतादिजाती
मध्ये फळे येतात आणि फळे येत नाहीत अशा
भेदे करून दोन प्रकार असतात त्यामध्ये जिला
फळे येतात ती व्यक्ति; ३, जी जाती बाईल ती त्या
नी; ४, स्त्रीलिंगनामानें वाच्यजो अर्थती; ५,
लेखणी ही स्त्री आणि बाकू हा पुरुष.

स्त्रीपुरुषें, न० नगर आणि त्याची वायको भिन्न
न उभयतांतीं.

स्त्रीबुद्धि, ३लि० बाइल बुद्ध्या.

स्त्रीलिंग, न० नामाचीं तीन लिंगें आहेत त्यामध्ये
जी, ती, ही, अशा सर्वनामरूपांनी जानामार्था
चा परामर्श होतो त्या नामाचें जें लिंग तें; २, ३लि०
तद्विजिष्ट नाम किं० त्याचा अर्थ तो.

स्त्रीसंग, पु० स्त्रीशींजो मेलुनार्थ संगतो

स्त्रेण, ३लि० स्त्रीचे बायीं जो लंपट तो; २, स्त्री
संबंधी जो व्यवहाराद तो.

स्थ, ३लि० जा अधिकरणीं जो राहिला आहे
तो तस्थ; पात्रस्थ, गर्भस्थ, मार्गस्थ, जन्म
स्थ, इ० स० म०.

स्थंडिल, न० हवनाघर्षे भूमीवर मृत्तिका घालून
भूमीपेक्षां कांहीं उंच जो रचना विशेष करिता
त तें

स्थल, न० जागा, प्रथमार्थाबांचून; २, समुद्रादि
कांचे उदकाचें अवरुद्ध झालेले नहे असें जें
भूतल तें.

स्थल

स्थान

स्थलचर, ३लि० भूतलरूपा स्थलाचरच जाणें व
त्यतिस्थित्यादिवर्तन असा जो, ननुत्पपन्नादि
जीव तो.

स्थलदेवता, स्त्री० विवक्षित भूतलरूपस्थलाची
अभिमानिनी जी देवता ती.

स्थलमार्ग, पु० खुशकीचा जो मार्ग तो.

स्थलभुद्धि, स्त्री० जास्थलावर पाक, ग्रह, यज्ञ, इ०
कांहीं करायाचें असतें त्या स्थलाची अमेध्य प
दार्थकादणें किं० सडा संमार्जन करणें, इ० यथा
योग्य व्यापाराचें करितात जी भुद्धि ती; २, तळ
शोधणी.

स्थलांतर, न० अन्यजें स्थल तें; स्थलांतरकरणें;
एणजे अधिष्ठित स्थलापास्तून कांहीं कारणस्त
व अन्यस्थलींगमनकरणें.

स्थळ, न० स्थल.

स्थळचर, ३लि० स्थलचर.

स्थळदेवता, स्त्री० स्थलदेवता.

स्थळमार्ग, पु० स्थलमार्ग.

स्थाणु, पु० सं० वरशाखादिविस्तार अगदी नव्हीं
असा केवळ कांडरूप जो वृक्ष तो.

स्थातव्य, न० कोणे काची कोणहकस्थलीं कांहीं ए
ककाल घडावाची जी स्थिति तीस ल०; ३० अ
तां एथें कांहीं काल आपलें स्थातव्य आहे किं०
लवकर गंतव्य आहे.

स्थाता, ३लि० स्थिति विशिष्ट होणारा जो तो.

स्थान, न० सं० स्थल प्रथमार्था; स्थानमाहात्म्य,
स्थानभेद, इ० स०; २, प्रसंग प्रथमार्था.

स्थानच्युत, स्थानभ्रष्ट, ३लि० पदच्युत.

स्थानि

स्थानि

स्थानिक, ३लिं० जो जास्थानीया किं० जावेस्था
नीया तो तस्थानिक; शिरस्थानिक, पितृस्था
निक, इ० स०.

स्थानापन्न, ३लिं० कोणेकस्थानातें पावलाजो तो;
२, यस्तनिधितेंकरून जोमानिला तो तस्थानापन्न; गुरुस्थानापन्न, पुत्रस्थानापन्न, इ०
स०.

स्थानीय, ३लिं० स्थानिक.

स्थापक, कांहींएक अर्थातें स्थापणाराजो तो; ध
र्मस्थापक, मतस्थापक, इ० स०.

स्थापणें, कोणेकअर्थ कोणेकअधिकरणीं स्थि
तहोईअसें करणें.

स्थापन, न० स्थापण्याचा जो व्यापार तें; घटस्था
पन, दोषस्थापन, देवतास्थापन, इ० स०.

स्थापना, स्त्री० स्थापन.

स्थापनीय, ३लिं० स्थाप्य.

स्थापित, ३लिं० कोणेकानें स्थापिला जो तो.

स्थाधिक, पु० उपरीपणें राहणारा जो त्याचा प्र
तिपक्षी.

स्थायी, पु० स्थायिक; २, ३लिं० कोणेकस्थलीं
कांहींकाल राहणारा जो तो.

स्थायीभाव, पु० शृंगारादिरसांचे तो तोरसस
मासहोई तोंपर्यंत राहणारे जेरति, उत्साह, इ०
भाव ते त्यात्यारसांचे

स्थाली, स्त्री० सं० भात, वरण, इ० पदार्थ शिज
वावाचें जें पावती.

स्थालीपाक, पु० गृहस्थाश्रमी जो त्याचें एक
कर्म आहे.

स्थाव

स्थिर

स्थावर, ३लिं० जावेअंगीं संचारशक्ति ईश्वरानें
देविली नाही असेजे वृक्ष, पर्वत, काष्ठ, पाषाण,
इ० पदार्थ ते प्र०; २, जावाउपभोग जागवेजा
गीं करावा लागतो जो पाहिजे तिकडे नेतां येत
नाहीं असाजो गृह, शेत, वतन, इ० तो.

स्थित, ३लिं० स्थिति पावला तो.

स्थिति, स्त्री० डव्यक्रियादिरूप अधिकरणातें धरून
न जी अर्थाची विद्यमानता ती; जी प्रकारादिभे
दकांनीं भिन्नभिन्न होत्ये; कोणेकानें स्थितीवर
येणें, असणें, इ० स्थितीं जशी असावी तशी यां
ग्यजी स्थिति ती असा अर्थ होतो; २, जगाची उ
त्पत्ति सात्यापासून विनाश होई तोंपर्यंत जी म
धली अवस्था ती.

स्थिर, ३लिं० जी एक धरलेली स्थिति तेधून इतस्त
तः चलित न होतां त्याच स्थितीवर कांहींकाल वि
द्यमानजो तो; २, होणें, जाणें, करणें, इ० विषयीं
प्रयोजक जो वेग तो जावे आंगीं अत्यआहे असा
जो तो; ३, स्थावर; ४, जावावाचीं कार्य आरंभि
लें असतां लवकर होत नाही व सालें असतां ल
वकर नाश पावत नाही अशीं जीं रोहिण्यादि नक्ष
त्रें, वृषभादिराशि, रविरार, यांस ज्योतिः शास्त्रांत
ही संज्ञा आहे.

स्थिरवेळ, स्थिरवेळा, स्त्री० जावेवेळवर आरंभि
लेलें कार्य लांबणीस पडतें त्यावेळेस स०.

स्थिरस्थावर, ३लिं० राजकांति, कोध, संभ्रम, इ०
कारणामुळे जी गडबड असत्ये ती जाडुन एके
स्थितीवर आला जो राज्य, मनुष्य, अंतःकरण,
इ० तो; २, न० ती गडबड जाडुन जी स्वस्थता तें.

स्थिरा

स्थिरा

स्थिरावर्णे, कोणेकानें स्थिरकरणें; उ० तो जायला निघाला आहे त्यास दोनगोष्टी सांगून चारदिवस स्थिरावा; उ० अंमळ पाउस स्थिरावला म्हणजे मग जावुं.

स्थीत, स्त्री० स्थितिशब्दाचा अपभ्रंश.

स्थूल, ३ लिं० सूक्ष्माचा प्रतिपक्षा.

स्थूलदेह, पु० प्रतिजन्माचे गयीं निरनिराळ्या होतो जो हा दृश्यदेह तो.

स्थूलमान, न० सूक्ष्मनक्षेत्रां जे मानतें.

स्थूल, ३ लिं० स्थूल.

स्थैर्य, न० स्थिरपणा.

स्थौल्य, न० स्थूलपणा.

स्नान, ३ लिं० स्नानकेलें जाणें तो; तीर्थस्नान, इ० स०.

स्नानक, पु० ब्रह्मचर्यसमाप्त करून विवाहकरण्यास जो मिह झाला तो.

स्नाता, ३ लिं० स्नानकरणारा जो तो.

स्नान, न० देहशुद्ध्यर्थ जलादिकें करून शरीरधुवा वें किं० तद्भावीं भस्मगोमयादि शुद्धिकारक पदार्थांनी लिप्त करावें; इ० रूपजो शरीरास सस्कार करितात तें; गंगास्नान, जलस्नान, भस्मस्नान, कंठस्नान, इ० स०.

स्नानसंध्या, स्त्री० स्नानआणि संध्या एतत्पूर्वक जें देवपूजा, जप, जाप्य, इ० कर्म ती.

स्नायी, ३ लिं० जो जेणें करून स्नान तो तत्स्नायी; मिलस्नायी, तीर्थस्नायी, इ० स० प्र०.

स्नायु, न० शरीरांनील एक धातु आहे.

स्निग्ध, ३ लिं० जावें आंगीं स्नेह असा जो पदार्थ तो.

स्नुषा

स्पर्श

स्नुषा, स्त्री० सं० स्न.

स्नेह, पु० चूर्णादिपदार्थांचा गोळा व्हायास कारण भूतजो तत्त्वपदार्थ निष्ठ गुणविशेष असतो तो; २, पार्थिवजे धान्य काष्टादिपदार्थ त्यांचे आंगीं जो तैलांश असतो तो; ३, कोणएकाचा कोणएकाशीं मिश्रभाव तो.

स्नेहभाव, पु० स्नेहनृती पार्थी.

स्नेहाळू, ३ लिं० मायाळू.

स्नेही, ३ लिं० जोचा परस्पर स्नेहभाव आहे ते परस्पर.

स्पर्धणें, स्पर्धाविशिष्ट होणें.

स्पर्धा, स्त्री० आपल्या उत्कर्षानें याला अपकृष्ट करीन किं० याची बरोबरी करीन असा जो कोणेकानें कोणेकाशीं भाव धरिला असतो ती; उ० तुला रागयेतांच तुझी नेत्रें रक्तोत्पल्लाशीं स्पर्धा करूं लागलीं.

स्पर्धी, ३ लिं० एकमेकाशीं स्पर्धाकरणारे जे ते परस्पर.

स्पर्श, पु० कोणेरूपदार्थ कोणेरूपदार्थाशीं लागल्याने जो त्याचा त्यास संबंध होतो त्यानें जें आरंभावस्थेतील रूप तो; स्पर्शवेद्य, स्पर्शस्वरूप, जलस्पर्श, अस्पृश्यस्पर्श, इ० स०; २, त्वगिंद्रियानेंच जावें प्रत्यक्ष होतें असा जो पदार्थ निष्ठ गुण तो; ३, लेश्या अर्थी प्र० करितात; उ० याने तद्दृष्टांत दृष्टेचा स्पर्श नाही; ४, ककारापासून मकारपर्यंत जे पंचवरीस वर्ण ते प्र०; ५, पंगिसंज्ञून जो पाषाण तो.

स्पर्शणें, कोणेकानें स्पर्शप्रथमायानें युक्त करणें किं०

कोण

स्पर्श

स्फुर

कोणेक अर्थाचा जो स्पर्श तद्विशिष्ट आपण होणे;

३० मीयावर्षीन अंवा स्पर्शला देखिल नाहीं; मी अ
मृग्यपदार्थास स्पर्शलां स्पर्शान स्नान करतो.

स्पर्शान, न० स्पर्शण्याचा जो व्यापार ने; २, सं० पु०
वा यु.

स्पर्शनीय, ३ लिं० जाचा स्पर्श करायला योग्य तो.

स्पर्शमणि, पु० परीस स्पर्शान जो मणि तो.

स्पर्शस्नान, न० ग्रहणाचे आरंभी जे स्नान करिता
त ते.

स्पर्शास्पर्श, पु० परस्पर स्पर्शान हे जे कांहीं सोब
के, ओंबके, इ० त्यांचा जो परस्पर संबंधाने संभा
वना विषय स्पर्श तो.

स्पष्ट, ३ लिं० आद्दे किं० नाहीं, असें कीं तसें, हा अ
मुक कीं अमुक, इ० रूपसंदेह उठण्यास कारण
भूत जे त्या त्या अर्थाची आवृत्तपणे स्थिति, वा
रीकपणा, अर्थांतरमादश्य, गुळमुळीनपणा,
इ० ते जा मध्ये नाहीं असा अभिव्यक्तरूपें करून
स्थित जो कोणेक अर्थ तो; २, जा मध्ये यत्किं
चिन्ही अंतर नाहीं असा जो गणितागत ग्रह,
अहर्गण, संक्रांति, इ० तो.

स्पष्टप्रतिपत्ति, स्त्री० कोण एक अर्थाचे स्पष्टरू
पें करून जें ज्ञान ती.

स्पष्टवक्ता, ३ लिं० भीड मुखन धरितां मनांत ये
ईल जें स्पष्टबोळण्याचा स्वभाव जाचा तो.

स्पष्टीकरण, न० कोणेक अर्थ स्पष्ट करण्याचा जो
व्यापार ने.

स्पष्टीकृत, ३ लिं० स्पष्टीकरण केलें जाचें तो.

स्पर्शान, न० तद्विशिष्टानें अनुभूत होणें जें स्पर्श
संबं

संबंधी ज्ञान, मुख, इ० तो.

स्पृहणीय, ३ लिं० जाचें दर्शनादि सालें असतां हा
आपल्यास असा वा अशी जाजवर इच्छा होती अ
सा मनोरम जो कोणेक अर्थ तो.

स्पृहा, स्त्री० कोण एक अर्थाविषयी जी इच्छा ती.

स्फटिक, पु० पांढरा एक पाषाण आहे.

स्फाटिक, ३ लिं० स्फटिक संबंधी जो पदार्थ तो.

स्फीत, स्त्री० स्फीति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्फीति, स्त्री० प्रा० प्रशंसा या अर्थी.

स्फुट, ३ लिं० स्पष्ट; २, मोठ्या ग्रंथांत बांधला गेला
नाहीं असा जो श्लोक, वाक्य, कथा, इ० तो.

स्फुटित, ३ लिं० फुटला जो पात्र फलादि पदार्थ तो.

स्फुटणें, रड्याचा बेग आबरु गेलें असतां तो आ
बरेना सा होतुन आसाची गति विलक्षण होत्ये
असा जो कांहीं विकार होतो तद्विशिष्ट कोणेका
नें होणें.

स्फुरण, न० विद्युल्लता, रत्न, अग्नि, इ० संबंधी जें
तेज त्याचें किं० नेत्र, बाहु, इ० शरीरावयव संबं
धी कानडीचें जें कंपन तें; २, युद्ध, वाद, दान, इ०
कां विषयीं जो उत्साह, कोधावेश, यांचा तद्दयांत
आविर्भाव होतुं लागला लक्षण जे त्या बराबर कं
पनवादि कारक जो विकार विशेष शरीरांत हो
तो तें; ३, बुद्धीचा दायां संस्काररूपें करून स्थि
त जो विषय त्याचें तन त्समयीं जें आविर्भव
न तें.

स्फुरणें, कोणेक अर्थानें स्फुरण प्रथमतः तीयार्था
नें विशिष्ट होणें.

स्फुरद्वय, ३ लिं० वर्तमान काळीं स्फुरतो आहे असा
जो

जो विद्युत्तादि संबंधी तेज किं० तद्विशिष्ट विद्युत्तादि किं० विद्याशास्त्रार्थादिरूप कोणेक विषय तो, स्फुलिं, पु० अग्नी-बी दिणगी; २, आण्वा-वा-दोनशं उप-भावाजो अंशतो, गुणन भजनादि प्रसंगी प्र०.

स्फूर्ति, ३ लिं० स्फूर्तिविशिष्ट स्त्राला जो तो.

स्फूर्ति, स्त्री० स्फुरण प्रथम तृतीयार्थी.

स्फोट, पु० शरीरादिकावर येतो जो फोड तो; २, फल पात्रादिकांवा जो स्फुटित पणा तो; घटस्फोट, ब्रह्मांडस्फोट, इ० स०.

स्फोटन, न० फल, पात्र, शरीर, इ० फोडण्यावाजो व्यापार ते.

स्मर, पु० सं० मदन; २, कोणेक विषया-बी जी स्मृति ती.

स्मरण, न० अनुभूत होउन संस्काररूपें करून अंतःकरणांत राहिलेला असतो जो कोणेक विषय त्याचें पुनः उद्बोधक कांहीं स्त्राल्यामुकें हो नें जें ज्ञान ते; २, अनुभूत जो अर्थ तो संस्काररूपें राखून ठेवण्या-बी जी अंतःकरण शक्ति ते; ३, अनुभूत अर्थ संस्काररूपें करून जा-वा गयीं राहतो असें जें अंतःकरण वृत्तिरूप अधिकरण ते; ३, अनुस्ती बोलला ते माझे स्मरणांत राहिलें नाहीं; ४, ईश्वरादिकांचें जें नाम संकीर्तन त्यास स्म०; ५, असन्निहित राहणारा जो मित्रादिक त्यास आपलें स्मरण राहवें सुणून जें त्यास अलंकारादि वस्तु देतात त्यास स्म०.

स्मरणी, स्त्री० नाम संज्ञादि जपा-बी संख्या राखा यासाठीं प्रा० नेरामण्या-बी जी माला हातांत कोणी नेहवी राखित असतात ती; कोणेक गोष्टी

ची

ची स्मरणी घेणें स्म० ध्यास घेणें.

स्मरणीय, ३ लिं० जाचें स्मरण करा यास योग्य असा जो ईश्वरादि तो.

स्मरणें, आवरणें.

स्मर्ता, ३ लिं० स्मरणारा.

स्मशान, न० श्मशान शब्दाचा अपभ्रंश.

स्मशान बैराग्य, न० श्मशान शब्दाचा अपभ्रंश.

स्मारक, ३ लिं० कोणेक विषयानें स्मरण विषय करून देणारा जो पुरुष, शब्द, लेख इ० तो.

स्मार्त, ३ लिं० स्मृतीनें विहित जें ब्रह्मादिकर्म इ० तो; २, पु० स्मृत्युक्त मार्गानें वर्तणारा जो तो.

स्मित, न० सं० मुखवाफार विकास न करितां मुखवांतले मुखवांत किंचित जें हास्य ते.

स्मृत, ३ लिं० स्मरण विषय केला जो अर्थ तो.

स्मृति, स्त्री० स्मरण; २, धर्म शास्त्र प्रतिपादक जे मन्त्रादि कर्षींचे ग्रंथ ते किं० तत्संबंधी वाक्यें तीं प्र०; स्मृतिप्रणीत, स्मृत्युक्त, स्मृतिविहित, इ० स०.

स्मृत, स्त्री० स्मृति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्यंदन, पु० सं० रथ.

स्त्रकू, स्त्री० सं० पुण्यादिकांची जी माला ती.

स्त्रव, पु० सं० स्वाव.

स्त्रवण, न० स्त्रवण्यावाजो व्यापार ते.

स्त्रवणें, जलानें भरलेली पायर. पुढ्याचारखा, इ० निष्ठ जो इवांश त्याणें स्वाधारापासून विद्युत्त होउन थोड थोडे गळणें; त्या घागर इ० आधारास कर्तृता मानून इवांशास कर्मता मानली असतां सकर्मक ही प्र० होतो

स्वस्त

स्वस्व, १लिं० जेथें संबद्ध होता तेथून सईल झाल्या
मुळें स्वातीं किं० हिकडे तिकडे सरला जो कोणेक
अर्थ तो.

स्वाय, पु० कांहीं एकापासून स्वयंतो जो इयांश तो,
१, पांचशमास लागायाने पूर्वीं जो गर्भाचा हो
तो पात तो.

स्वावी, १लिं० जाइयांशातें जो स्वयंतो तो तत्त्वा
वी; मदातें स्वयंतो तो मदस्वावी गज, अमृतस्वा
वी चंद्र, जलस्वावी सोमकांत.

स्व, न० मी एतच्छब्दाच्यो आपणतें; २, पैका
किं० तदुपेकरून मानिलेले जें अलंकार, वस्त्र,
पात्र, ग्रह, वतन, इ० तें; ३, आपला जो पुत्र, मि
त्र, सेवक, ग्रह, धन, इ० तो.

स्वक, १लिं० स्वीय

स्वकपोलकल्पित, १लिं० मूलभूत प्रमाणनसतां
केवल आपल्याच कल्पनेनें रचित जो ग्रंथादितो.

स्वकर्म, न० जाजा प्राण्यास जें जें विहित कर्म हें
तें तें त्याचें त्याचें; उ० क्षत्रियाचीं युद्धकरावें हें
त्याचें स्वकर्म; सर्पानें उसावें हें त्याचें स्वकर्म.

स्वकृति, १लिं० स्वतः कष्ट करून संपादिले
ला जो इत्यादिपदार्थ तो.

स्वकीय, १लिं० स्वीय; २, आपला आम जो कोणी
तो.

स्वकीया, स्त्री० स्वीया.

स्वच्छंद, पु० प्रवृत्ति निवृत्ति विषयीं प्रयोजक जो
आपल्याच अंतःकरणवृत्तीचा संकतो; प्रय
मांत प्रयोग मा० नाही; उ० त्याचे स्वच्छंद असता
छेंतर तो करील, दुसऱ्याचे सांगण्यानें कराया

चा

चा नाही; २, ३, स्वच्छंदी; ३, अ० स्वच्छंदानुसंधा
ने शगणें, वर्तणें, इ० कांयें वि०.

स्वच्छंदी, १लिं० आपल्याच छंदांनें शगण्याचा स्व
भाव जाचा तो.

स्वजन, पु० आत्मीय जो जन तो.

स्वजान, स्त्री० स्वजाति शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वजाति, स्त्री० आपली जी जात ती.

स्वजातीय, १लिं० आपले जातीचा जो कोणी तो.

स्वतः, अ० भ्रत्यादिद्वारा न व्हेखुद् आपण; उ० मु
लाचे हातून होणार नाही स्वतः तुझाला गेलें
पाहिजे; २, दुसरा कोणी प्रवर्तकनसतां आप
ल्या आपण; उ० मला कोणी सांगितलें नाही मीं
स्वतः गेलों; ३, दुसरे कांहीं निमित्तनसतां स्वभा
वें करून; उ० आधीं दूध स्वतः गोड त्यांत साक
र पडल्यावर मग काय विचारतां.

स्वतंत्र, १लिं० परतंत्रन व्हे आपल्याच आधीन जो
तो.

स्वतः प्रमाण, १लिं० प्रामाण्यार्थ इतर प्रमाणाची
जास अपेक्षानाहीं असा जो वेदशास्त्रादि प
दार्थ तो.

स्वतः सिद्ध, १लिं० मनुष्यादिकांचे कृतीनें साळे
लान व्हे असा आपल्या आपणचें सिद्ध साळे
ला जो कोणेक अर्थ तो.

स्वतः, अ० स्वतः याचा अपभ्रंश.

स्वत्व, न० घर, दार, वतन, इत्य, इ० जो आपला
संपूर्ण कोणेक अर्थ त्याजवर असतो जो आ
पलेपणा संपूर्ण धर्म तें.

स्वत्वनिवृत्ति, स्त्री० दान, कर्म, उत्सर्ग, इ० क्रिया
ची

नीं आपल्यायदार्थावर जें आपलें स्वत्व असतें त्या ची होत्येजी निवृत्ति ती .

स्वदस्तूर , न० कोणेकरवत, पत्र, इ० कांवर असतो जो आपल्या हातानें लिहिले ला लेखतें; २, ३ लिं० आपल्या हातानें लिहिलेले जें खत, पत्र, इ० तो .
स्वधर्म , पु० ब्राह्मणादि जातीचे रायीं वर्णाश्रमा धनुगेधानें शास्त्रानें जो जास विहित धर्म अस तो तो त्याचा किं० अर्थमात्राचे रायीं जें अव्य भिन्नारि गुणादिक असतें तो .

स्वन , पु० सं० ध्वन्यात्मक जो शब्द तो
स्वनिर्त, ३ लिं० स्वनिर्वाशिष्टकेला जो वाद्यादितो; २, न० वस्त्र, पर्णादिक, बारा, इ० कार्नें हाललें अस तां होतो जो शब्द तें .

स्वपरभाव , पु० आपपरभाव .

स्वप्न , पु० न० जागृतींतील इंद्रियांचा लय साला असतां एकटें अंतःकरणच इंद्रियादिसर्वप्रपंच रूपी होडुन त्याप्रपंचाचा अनुभव घेत अस तें अशी जी मनुष्यादि जीवास अवस्था प्राप्त होत्ये तो तें किं० त्या अवस्थेंत तो भासतो जो प्रपंच तो तें; स्वप्नप्रपंच, स्वप्नस्वरूप, स्वप्नसृष्टि, स्वप्नवत्, इ० स० .

स्वप्नावस्था , स्त्री० स्वप्नरूपजी अवस्था; २, स्वप्नामध्ये जो वीर्यपात होतो ती .

स्वप्नकाश , ३ लिं० स्वयंप्रकाश .

स्वप्नरव्य , ३ लिं० हा अमक्याचा पुत्र किं० अमक्याचा जो वई इ० रूपें करून प्रसिद्ध असा नव्हे केवल आपल्याच विद्यादिगुणें करून सर्वत्र प्रसिद्ध जो तो .

स्वभा

स्वभाव , पु० अर्थमात्राचा रायीं अर्थनिष्ठ वृत्तींचा नियामक जो त्या त्या अर्थाचे बरोबर धर्म विशेष उत्पन्न सालेला असतो तो ; स्त्री स्वभाव देहस्वभाव, वस्तुस्वभाव, इ० स० .

स्वभावतः , अ० स्वभावरूप जें निमित्त तेणें करून; उ० उदक हें स्वभावतः मधुर मग उपाधिक रूग्णरसभिन्न होतो .

स्वभावसिद्ध , ३ लिं० त्या त्या अर्थाचा जो स्वभाव त्याच कारणानें त्या अर्थावर सिद्ध साला असतो जो गुणादिक तो .

स्वभाववादी , पु० याप्रपंचाचें वस्तुमात्राचा स्वभावे करूनच उत्पत्ति स्थित्यादि सर्व होतें ईश्वराचे सन्नेहें होतें असें नाही असें एकमत आहे तदनुयायी जे ते

स्वभाविक , ३ लिं० स्वाभाविकाचा अपभ्रंश .

स्वयं , अ० सं० स्वयें; उ० स्वयंकृत, स्वयंप्रक, इ० समासी प्र० .

स्वयंज्योति , ३ लिं० स्वयंप्रकाश .

स्वयंदास , ३ लिं० जापाशीं दुसरा दास कोणी नाही आपला आपणच दास असें मानून सर्वसेवाकर्म आपलें आपणच करून घ्यावें असा जो कोणी तो .

स्वयंपाक , पु० भोजनार्थ आपल्या हातानें करितात जो भात, भाजी, भाकर, इ० अन्नाचा पाक तो; २, सेंपाक .

स्वयंपाक , पु० स्वयंपाकशब्दाचा अपभ्रंश .

स्वयंपाकघर , न० सेंपाकघर .

स्वयंपाकी , पु० सेंपाकी .

स्वयं

स्वयंपाकीण, स्त्री० सेंपाकीण.

स्वयंप्रकाश, ३लिं० आपल्याच प्रकाशनें प्रकाश मानजो अग्नि, सूर्य, इ० तो; २, ला० गुरु, इ० कां श्रीशिक्षानसतां आपल्याच बुद्धीनें शास्त्रादिसर्वविषयजालासमजतान असाजो कोणी बुद्धिमान त्यास आणि स्वप्रख्य जो कोणी त्यास ल०.

स्वयंभ, ३लिं० स्वयंभू शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वयंभू, ३लिं० स्वतःसिद्धजें शिवलिंगादितो; २, कोणी अर्वाचीनानें स्थापित नव्हे अशीजी शिवलिंगादि देवमूर्ति तीस ल०; ३, पु० सं० ब्रह्मदेव.

स्वयंवर, पु० न० बधूनें आपले मनास येईल तो बर बरा वा किं० पराक्रमादिपरीक्षार्थ पित्रादिकांनीं केला असतो जो कांहीं एकपण तो जिंकील त्यास बरावें अशासंकेतानें कव्येचा करितातजो विवाह तो तें.

स्वयंबह, ३लिं० सं० मनुष्यादिकजोचेतन त्याचे सन्निधानाबाबून आपल्या आपण चालणारें जें यंत्र तो.

स्वयें, अ० स्वतः.

स्वर, पु० उच्चाना नीचता याभेदेकरून भिन्नहोता तजेंकंठ, तंतुवाद्य, इ० जन्मध्वनीचे भेद ते प्र० त्यांत षड्जादि सातभेद विशेषनामां कित आहेत; गानादिकांत स्वरदेणें स्वरानें दुसऱ्याने आरंभिलेल्या स्वराचें पूरण करणें; २, दोननाकपुड्यांकून वाहतात जे वायु ते प्र०; कोणेंककामाविषयीं कोणे कांजे, स्वरवाहणें, भजणें, स्तणजे मनदेवता वाहणें किं० अंतःकरण स्पे.

त्साह

त्साह होणें; ३, अ० इ० उ० ऋ० लृ० ए० ऐ०.

ओ० औ० हे नपुबर्ण आपले ह्रस्वदीर्घादि भेद रूपां प्र०.

स्वरकरणा, न० सरीगमपधनी याअक्षगंवे उलटापालटीनें जेंगाणें बांधलें असतें तें.

स्वरबद्ध, ३लिं० षड्जादि जोस्वर जेथें असावा तो तेथे येई अशा प्रकारें जेंगाणें ध्रुपद, इ० तो.

स्वरस, पु० पाणी, इ० इयांतर आंत न घालितां फळें, पाला, इ० कांचे आंगनाच केवळ काढितात जो इयांश तो; २, भाषणादिकोणेक कर्माचेरायीं प्रवृत्त होणाराजो त्याणें प्रवृत्त होण्याविषयीं आपल्यामनांत धरली असत्येजी रुचि तो, त्याचा आणि त्याचे भाषणादिव्यवहाराचा ही.

स्वरशास्त्र, न० नासिकाद्वारानें जेस्वर वाहत असतात त्यांचे गतीवरून मन्त्रादिपाहण्याची इति कर्तव्यता जामध्ये सांगितली आहे असें एक शास्त्र आहे.

स्वरूप, न० कोणेक अर्थानें आपलें जें रूप तें; २, रूप, द्वितीय तृतीय चतुर्थ पंचमाधीं; कदाचित् प्रथमाधींही प्र० करितात.

स्वरूपवती, स्त्री० रूपवती.

स्वरूपवान्, ३लिं० रूपवान्.

स्वर्ग, पु० मृत्युलोकां जाणें पुण्यकेलें असतें त्याणें मरणोत्तर त्यापुण्यकर्मांचे फलाचा जेथे जाउन उपभोग करावा असा इच्छादिदेशानी अधिष्ठित लोक आहे, जाची संस्था या मृत्युलोकापासून वर आहे असें स्तुतात तो; स्वर्गलोक, स्वर्गवास, स्वर्गस्वर, इ० स०; कोणे कास दोन बोटे स्वर्ग

उर

स्वर्ग

स्वादि

उरणें, इ० स्वर्गां संपत्त्यादिकां मुळें गर्बित होणें;
स्वर्गसहात पोचणें लणजे कांहीं मोठा लाभ सा-
ल्यामुळें किं० आपले हातून कांहीं मोगी गोष्ट घड-
ल्यामुळें आपल्यास कृतकृत्य मानणें.
स्वर्गीय, ३ लिं० स्वर्गसंबंधी जे स्वरूपदार्थ, इ० तो.
स्वर्ण, न० सं० स्वर्ण.
स्वर्णपुष्प, स्त्री० सोनटकालून जें फुल साडती;
१, न० त्याचें फूल.
स्वल्प, ३ लिं० अल्प.
स्ववश, ३ लिं० परवशान व्हेतो.
स्वसंतोषें, अ० कोणी बलात्कार, आग्रह, इ० न क-
रितां केवळ आपल्याच संतोषानें कांहीं एक क-
रणें, जाणें, लिहून देणें, इ० कांचें वि०.
स्वसन्ताक, ३ लिं० आपला स्वामित्व संबंध जाज-
वर आहे असा जो कोणे क अर्थ तो.
स्वसन्तात्मक, ३ लिं० स्वसन्ताक.
संवेद्य, ३ लिं० जो दुसऱ्यास सांगतां येत नाही केव-
ल मनानेंच जाणावा असा जो आत्मानुभव, शरी-
रांत उडलेला शूळ, कांहीं एक पदार्थाची गोडी, इ० तो.
सा, स्त्री० सं० भागिनी.
स्वसाक्ष, अ० कोणे कांचे साक्षीनें; कांहीं एक कर्म-
करणें, बोलणें, इ० कांचें वि०.
स्वस्त, ३ लिं० सवंग; ३, स्वस्त्यशब्दाचा अपभ्रंश.
स्वस्ता, ३ लिं० सवंग.
स्वस्ताई, स्त्री० सवंगाई.
स्वस्तावणें, धान्यादि स्वस्तें करणें.
स्वस्ति, अ० सं० कल्याणार्थक हें अव्यय आहे; आ-
शीर्वाद देणें, इ० प्रसंगीं वाचा म० होतो; उ० राजा

तुला

तुला स्वस्ति असो; वा० रामाय स्वस्ति रावणाय
स्वस्ति.
स्वस्तिक, न० भूम्यादिकां वर रेखांनीं एक आकार
विशेषाचें मंडल काढित असतात तें.
स्वस्तिक्षेम, नाश, उपद्रव, इ० न होतां यथास्थि-
तपणें असणें, पोहोचणें, इ० कांचें वि०.
स्वस्थ, ३ लिं० क्षोभ, विकार, घाई, गडबड, इ० रहि-
त होताना समाधान वृत्तीनें किं० प्रकृतिरूपवृत्ती-
नें स्थित तो; २, सवंग.
स्वस्था, ३ लिं० सवंग.
स्वस्थाई, स्त्री० सवंगाई.
स्वस्थावणें, गडबड, शोक, इ० कांचें शुभ ध्याला-
जो त्यास स्वस्थ करणें; २, स्वस्तावणें.
स्वहित, न० आपलें जें हित तें.
स्वागत, न० आपले घरीं जो कोणी आला त्याचा तु-
ला आला हें बरें झालें, यावें, बसावें, इ० रूपस-
त्कार करितात तें.
स्वागी, स्त्री० पु० सवागी.
स्वाच्छंद्य, न० स्वच्छंदपणा.
स्वातंत्र्य, न० स्वतंत्रपणा.
स्वाती, स्त्री० सत्तावीसन क्षत्रांतील जें पंधरावें नक्ष-
त्र त्या.
स्वाद, पु० त्याच्या पदार्थाचे आंगीं जी रुचि असती
तो; २, पदार्थाचे आंगीं जो वास असतो त्याविष-
यांही प्रयोग करितात; उ० गुलाबाचे फुलांचा
स्वाद दुसऱ्या फुलास नाही.
स्वादिष्ट, ३ लिं० स्वादिष्टाचा अपभ्रंश.
स्वादिष्ट, ३ लिं० स्वादविशिष्ट जो पदार्थ तो.

स्वाद

स्वादु, १ लिं० सं० मधुरजोपदार्थ तो.

स्वाधीन, १ लिं० आपल्या अधीन जो तो; मीं धन्या
वे स्वाधीन आहे, इ० स्वतीं धन्याचे अधीन आहे
असा अर्थ होतो.

स्वाधीनपतिका, स्त्री० पति जिचा अधीन आहे
अशी जी ओढ स्त्री ती.

स्वाध्याय, पु० प्रतिपदादि अनध्याय सोडून जादि
वशीं अध्ययन करण्याची योग्यता आहे तो दिव
स.

स्वाध्यायी, पु० सहाध्यायी शब्दाचा अपभ्रंश.

स्वाभाविक, १ लिं० स्वभावसिद्ध; २, अ० विशेष
रूपें करून कोणेक उद्देश न धरितां एरवीं कांहीं
एक बोलवें, करवें, इ० कां० वें वि०; ३० मीं तुला
ला स्वाभाविक बोललों राग या वा सणून बोल
लों नाहीं.

स्वाम्, पु० आपला जो स्वामी त्याशीं कांहीं भाष
ण करण्याचे प्रसंगीं गौरवानें स्वामीं सत्त्व ल०;
उ० स्वाम आज्ञा करतील त्याप्रमाणें मीं चालेन.

स्वामित्व, न० धनीपणा; शेन, सडी, ग्राम, पेंढ, इ०
संबंधी जो मामलत, जकात, इ० कोणेक व्यव
हारसर्कारांतून जाणें मत्स्याने आपणाकडे करून
न घेतला असतो त्यामालकापासून तो व्यवहार
कोणेक तिहाइतां आपणाकडे पत करून घे
तला असतां सर्कारचे देया वांढून निराळें जें
त्यामालकास कांहीं इव्य घाये लागतें तें.

स्वामी, पु० जाचा जो धनी तो त्याचा; २, देव, गु
ठ, राजा, सन्यासी, तपस्वी, इ० मोठे त्यांस गौ
रवानें ल०.

स्वाम्य

स्वाम्य, न० सं० कोण एक पदार्थाचा गयीं कोण एका
चा जो धनीपणा तें.

स्वायत्त, १ लिं० सं० स्वाधीन.

स्वार, स्वार, पु० घोडेराजुन; अश्वादिकांवर स्वार
होणें लणजे आरूढ होणें.

स्वारंबी, १ लिं० को० वकरीं, गुरें, यांचे मलसूत्राचा
संबंधाचा जो राव, आंबण, त्यांचें वि०.

स्वारसिक, १ लिं० स्वरस प्रथमार्थानें सिद्ध जो ग्रंथादि
कांतील अर्थादि तो.

स्वारस्य, न० भाषणादिकाचे अंगीं असतें जें स्वर
स वैशिष्ट्य तें; २, कोणेक व्यवहारांत असावी जी गो
डी जिचा योगानें कर्त्यानें आस्था पूर्वक प्रवृत्त व्हा
वें तो; ३० आतां सावकारीचा व्यापारांत स्वार
स्य राहिलें नाहीं.

स्वारी, स्वारी, स्त्री० कवित्स्थलीं गमनार्थ अश्वा
दिकांवर जी आरूढ ना ती; २, अश्वादि पानावर
बसून जाणारी जी मनुष्य व्यक्ति ती; ३० हातदू
मणाची कंठाळ आणि एक स्वारी घेऊन चालतो,
१, राजा, इ० कोणी श्रीमंत लोक बाहेर जात असतां
त्यांचे बरोबर चालायाचे जें घोडीं, पालख्या, इ०
यानें, वाघें, स्वार, पांयदळ, मनुष्यें, इ० खटलें
ती; ३० राजाशिकारीस जाणार आहे सणून
अवघी स्वारी तयार झाली; ताट शरबट त्या नि
शी गमनागमनें करायाचे दोग्यतेचा जो राजा
किं० सरदार इ० थोर लोक त्या एका व्यक्तीस ही
ल०; ३० मीं वाड्यांत गेलों तो स्वारी मिजली होती;
४, अपराधी लोकांस धरून आणावें किं० दरबारा
इ० कां० बंदोबस्त राखावा इत्याद्यर्थ सर्कारांतून

पाठ

पादवितात जो शिपाई लोकांवा समुदाय ती; ५,
जसें निंदेनें बोला पावें असतां मनुष्यादिव्यक्ती व
रधिंड या शब्दांवा प्रयोग करितात तसें प्रशंसेने
बोला पावें असतां या शब्दांवा प्रयोग करितात;
उ० आपली स्वारी जर पुण्यास आली तर आ
मने घरीं पाय धूळ झाडावी.
स्वारीशिकारी, स्त्री० स्वारीकरणे, शिकारीस जाणे,
इ० रूप जो राजादिकांवा गमन व्यापार ती.
स्वार्थ, पु० कोणेक व्यापारीं आपलें जें हित तो; स्वा
र्थपर, स्वार्थबुद्धि, इ० समास जाणावे; कोणेका
स स्वार्थकटणे स्वर्गा जे इत्यादि विषयक लोभ उ
त्पन्न होणे; २, ग्रंथ, भाषण, इ० कांतील जापद
वाक्य, इ० कांवा जों वाच्यार्थ तो त्याचा.
स्वार्थी, १ लि० दुसऱ्याचें अहित सालें तरी हो ओ प
रंतु धनादिकें करून आपला स्वार्थ होईल तें क
रीत असावें असा स्वभाव जाणातो.
स्वास्थ्य, न० स्वस्थपणा; २, प्रपंचनिर्वाहोपयोगी
राजादिकां पासून संपादिलें असतें जें ग्राम, भूमि,
वर्षाशन, इ० कांहीं उपजीविका साधन त्यास स्व०.
स्वीकरण, न० अंगीकार.
स्वीकार, पु० अंगिकार.
स्वीकारणें, अंगीकारणें.
स्वीकृत, १ लि० अंगीकृत.
स्वीय, १ आत्मीय.
स्वीया, स्त्री० विवाहादिकें करून आपली बायको सा
ली अशी जी नायिका ती.
स्वेच्छ, १ लि० आपल्याच इच्छेनें वर्तणारा जो तो;
२, त्याचें जें वर्तनादि तो.

स्वेच्छा

स्वेच्छाचारी, स्वेच्छाविहारी, १ लि० स्वेच्छ.
स्वेद, पु० घर्म.
स्वेदज, १ लि० स्वेदापासून उत्पन्न होणारी जी टेंकू
ण, उष्ण, इ० रूप जी वजाति तो.
स्वेदित, १ लि० स्वेदानें युक्त जो तो; २, आंतपाणी
न घालितां अग्नीचे योगानें घर्म उत्पन्न होतो त्या
चे योगानें च शिजविला जो शक, इ० पदार्थ तो.
स्वैपाक, पु० स्वयंपाक.
स्वैपाकघर, न० स्वयंपाकघर.
स्वैपाकी, पु० स्वयंपाकी.
स्वैपाकीण, स्त्री० स्वयंपाकीण.
स्वैरगति, स्त्री० आपल्या इच्छेस येईल तसें चांला
वें अशी जी गति ती; २, १ लि० स्वैरगामी.
स्वैरगामी, १ लि० आपल्या इच्छेस येईल तसें गमन
करणारा जो मनुष्यादि तो.
स्वैरिणी, स्त्री० व्यभिचारिणी.

ह

हैं, अ० हों.
हईक, अ० हेक.
हउद, पु० होद.
हउस, स्त्री० होस.
हउसदार, १ लि० होसदार.
हक, पु० न० रा० हक.
हकटक, पु० देशमूख, इ० कांस हक संबंधी या
वें लागतें जें इच्छेनें; उ० हें इनाम शेत आहे या
स हकटक पडत नाही; कोणेक गोष्ट कोणेकाचे

हका

हकाटकांत येणें स्. आटो स्यांत येणें.

हकणें, हाकणें.

हकदार, पु. हकदार.

हकदारी, स्त्री. हकदारी.

हकनहक, हकनहाक, अ. नाहक.

हकनाक, अ. हकनाहक.

हकनाहक, अ. नाहक.

हकम, पु. हाकीम.

हकमाई, स्त्री. हकिमी.

हकमाल, पु. हकमाल.

हकमी, स्त्री. हकिमी.

हकळणें, दे. हाकलणें.

हकहलाल, ३लिं. हकमालजोपदार्थ तो.

हकाचा, ३लिं. हकाचा.

हकाटा, पु. दे. हाकाटा.

हकाटी, स्त्री. दे. हाकाटी.

हकारणी, दे. स्त्री. गलबत हाकारण्याचा जो व्यापार ती.

हकारणें, दे. हाकारणें; २, नावपाण्यांत वलें, इ. कांने योगानें भातूकरणें; ३, अनित्यरेणें पोचा वें लणून जासूद, घोडें, इ. कांते पिटणें.

हकालणें, दे. हाकलणें.

हकाहाक, स्त्री. हाकाहाक.

हकिमाई, स्त्री. हाकीमपणा.

हकिमी, स्त्री. हाकिमाई.

हकीकत, स्त्री. कांहीं एक प्रकरणाचा जो बाकाती.

हकीकतनामा, पु. कोणेकाची हकीकत जांतलि दिली असते असा जो कागद तो.

हकी

हकीगत, स्त्री. हाकीकत.

हकीम, पु. हिं. वैद्य, परंतु हाशब्दयवनी लणून यवनजातीय वैद्यां विषयींच रूढ; २, हाकीम.

हकू, पु. न. हिं. देश, ग्राम, गृह. इ. कोणेक अर्थाचा जो स्वामी त्याचें त्या देशादिकांवर असतें जें स्वत्व तो तें; २, देशादिकांचे जें देशमूर्ख, देशपांड्ये, शेवटे, महाजन, इ. स्वामी त्यांस प्रतिवर्षी किं. त्या त्या व्यवहाराचे निमित्तानें जें नियमित इत्यादि द्यावें लागतें तो तें; ३, अभ्यासादियोगा नें लणेन तसें करीन अशी कोणेकाची सत्ता त्या लायाजोगें सालें असतें जें विद्याकलादितो त्याचा असें स्.; उ. साडावरचढणें हाबानराचा हक आहे.

हकूदार, पु. हिं. देशादिसंबंधी हक घेणारे जें देशमूर्ख, देशपांड्ये, इ. ते म.

हकूदारी, स्त्री. हकदारपणा.

हकमाल, पु. हिं. जाअर्थावर ईश्वर इछेनें जावे स्वत्वाचा नियम साला असतो तो अर्थ त्याचा; उ. पदार्थरस्त्यांत पडला लणून शिंता काय आपला हकमाल असला तर त्यास कोणी नेणार नाही; २, जाअर्थावर जावे न्यायतः स्वत्व आहे असा जो इत्यादि अर्थ तो त्याचा; उ. बक्षीसकांही देणार होतां तें न घालत रन घापण चाकरीचा पैसा तो तर मासा हकमाल आहे तो मीं नाही सोडणार.

हकाचा, ३लिं. हकमाल रूप जो अर्थ तो; २, जें विद्याकलादि जाचा हक तो त्याचा

हग, पु. मनुष्य, मार्जार, डुकर, इ. किती एकाची

जी

जी विद्या तो .

हग ओक , स्त्री० मोडरी, इ० साल्यामुळे वारंवार
हगावें ओकावें अशी जी विकृति होत्ये ती .

हगणें , भक्षिल्या अन्नादिपदार्थांच्या पोटांत जम
तो जो मल तो ; गुद्द्वारानें बाहेर टाकणें किं० गु
द्द्वारानें जो मल विसर्ग तद्दिशिष्ट कोणे कावें हो
णें ; डोळाहगणें स्त्राणजे पुढासारखा जो मल
जोळ्यांतून बाहेर येत असतो तद्दिशिष्ट त्याणें
होणें ; समुद्राने हगणें स्त्राणजे पाणीगडूब व्हा
वें, घाणसुटाची, अशा अवस्थेत पावणें ; जांभें,
इ० कावें हगणें स्त्राणजे मधलाखुंटा कांहीं सईल
साल्यामुळे दळतांना त्या छिद्रानें आंतील पिष्टाचें
शरालीं गाळणें .

हगंदरी, हगंदारी, स्त्री० गुस्पाडी .

हगरड , स्त्री० रा० हगवण ; २, हगंदरी, इ० स्थलीं
जी विद्या, इ० रूप घाणपडली असत्ये ती .

हगरा , ३ लिं० वारंवार हगत असावें अशा स्वभा
वाच्या जो तो ; कांहीं एक कार्य करण्या विषयीं जा
ला धैर्य नसतें यत्किंचित् भयसंभावना असतां
जावें अवसान करतें अशा स्वभावाच्या जो त्या
स निंदेनें स् .

हगरी , स्त्री० शेतखात्यांत वरबळून हगावाचे
सोईची सख्खिद्रापाणादि कांवी जीरवना
केली असत्ये ती ; २, गलबतांत हगावास बसा
याचे सोईचे जें चवकट, इ० साधन केले अस
तें ती .

हगवण , स्त्री० वारंवार हगत असावें अशी जी
कोण एकास विकृति प्राप्त होती ती ; २, ला० कां

हीं ए

हीं एक पदार्थ कोण एकापासून पुनः पुनः तोच
तोच उत्पन्न होतुं लागला असतां त्याचे उत्पन्नी
स निंदेनें स् . ; ३, हिला एक जात पोरींचीच ह
गवण लागली आहे .

हगवण कर , हगवण करी , ३ लिं० हगवण जा
स लागली आहे तो .

हगवणें , मा० कोणे काचे मनांत इत्यादि घाव पावें
नसतां बलात्कारादिकावे तें त्यापासून काढणें .

हगाड , स्त्री० कों० गुस्पाड .

हंगाम , पु० धान्यादिपदार्थ किं० कोणे कव्यवहार ,
इ० त्याणी मनुष्याणीं उत्पन्न होत असावें, वि का
वें, चहूंकडून येत असावें, सर्वत्र होत असावें, इ०
विषयीं त्यांच्या त्यांच्या मुख्य जो समय तो .

हंगाम शीर , अ० कों० हंगामन जातुं देतां त्यांतच
जिन्नस घेणें, इ० कांवे वि०

हंगामा , पु० कोणे कावें घाबरून पराजित व्हावें
स्त्राणून प्रा० अनेकानीं मिळून एकदा आवेशावें
शिब्याच्या शिब्या, नाना प्रकारें अधिक उणें बोलावें,
शस्त्रें उगारावीं, अंशाप्रकारें तुटून पडण्याच्या
जो व्यापार तो .

हगिरडा , ३ लिं० हगत्यावर जें गुद्दप्रक्षालनादि
करावाचें शोचतें होईपर्यंत असती जी अशु
चितातीच्या दायां विद्यमान जो तो ; २, ला० पुरते
पणीं शेवटास न जातां अधुरें राहिलें किं० जा
मध्ये जसानीटनेटकेपणा, घटमूटपणा, इ०
असावा तो नाही असें जें कोणे क काम तो .

हगीरमुतीर , ३ लिं० रा० अकस्मात् काही भय
नाटल्यामुळे किं० दुःसह काही शरीरामध्यस्था

साल्या

सात्यामुकें हगमूतसुटे अशा अवस्थेतें पावला
जो तो .

हगुटणें, कांहींकठिन भयंकर दृष्टीस पडल्यामुकें
धरलेला उत्साह, धैर्य, सोडून केवळ भयविह्व
ळ होणें .

हगुरडा, ३लिं. दे० हगिरडा .

हगूट, पु० आधारबंधापासून सुटून पननो मुख
झालेली जी विष्टा तो आणि त्यासमयीं हगावें
असें वाटायाजोगा होतो जो कलनाविशेष तो .

हंगें, हंगे, अ० अन्तां; २, इकडे; हाशब्द शूद्रभा
षावृत्ति .

हंगेतंगें, अ० (लावणें करणें.) कोणेक कर्तव्य
गोष्टीविषयीं इदरतिदर करणें .

हगेरा, ३लिं. हगोला .

हगेरें, न० हगोलें .

हगोला, ३लिं. हगानेलिसजें वस्त्र तो .

हगोलें, न० हगोलेंजें वस्त्र तें .

हग्या, ३लिं. हगायासगेलेला जो मनुष्य त्यास ल०;
हगायास जातेसमयीं बरोबर त्यावयाकरितां नि
यमित करून ठेविला असतो जो जोडा, तांब्या,
इ० त्यांचें वि० .

हंवत्वंच, न० अहंवत्वंच याचा अपभ्रंश .

हजबी, स्त्री० हसबी .

हजर, ३लिं. वि० हजीर .

हजैरमजालस, ३लिं. अ० हजीरमजालस .

हजरी, स्त्री० हजीरी .

हजाम, पु० हिं० नापित .

हजामत, स्त्री० वस्त्रा. कात्री, एणें करून डोकी दा

टी, मिशी, एतत्संबंधी केश काढण्याचा जो व्यापा
रती; २, तेका टायाचे जे केश त्यांस ल०; ३, ला०
गालिप्रदानादि द्वारा जो कोणे कात्री बोंडंती ती;
कोणे कात्री हजामत करणें स्त्राणजे त्याचें सर्वस्व
हरण करून उघडा बोंडका करणें .

हजार, पु० सहस्र .

हजारा, पु० तिफांशीं सोंगट्यांचे खेळांत नयांचा
किं० सातांचा जोडा व पडनो त्यास प्रा० सोंगट्या
उद्याचाचे प्रसंगीं ल० .

हजारी कारंजें, न० जापासून हजारों धारा एक
समयावच्छेदें करून निघाव्या असें जें कारंजें
केलें असतें तें .

हजारीघर, न० रा० घराचे आकाराचा एक प्रकार
आहे त्या प्रकारचें जें घर तें .

हजारीपान, न० जाचे दोहों गाजूंचे कडांस गंगें
एक एक लवण आलें असतें असें पान तें; प्रा०
नागवेलीचे पानाविषयीं विशेष प्रा० .

हजारीमाड, पु० रा० वर्षांत जामाडावर प्रा० ह
जार नारळ येतात असा जो माड तो .

हजारों, ३लिं. एक हजार दोन हजार अशा प्रका
रें हजार या संख्येनें मेजायाजोगा जो कोणेक
अर्थ तो .

हजारों हजार, ३लिं. हजारों .

हजीर, ३लिं. कोणेक कार्याचा ठायीं विनियोग क
रण्याचा जे व्हां प्रसंग पडेल ते व्हां विनियुक्त हो
ण्याविषयीं सिद्ध अशा रूपानें सन्निहित विषमा
न जो तो; कोणेकास कोणेक अर्थ हजीर करणें
स्त्राणजे हा व्यासपून जवळ आणून देणें

हजीरजबाब, पु० हि० प्रसंगी समयोचित जें उन र तो .

हजीरजबाबी, ३ लि० हि० हजीरजबाब करण्याविषयी कुशल जो तो .

हजीरजामीन, पु० हि० चोर, इ० अपराधी किं० अधमर्ण यांस मोकळे सोडायचे असता तो आपणास पुनः भेटणार नाहीं स्वणून कराराप्रमाणें हजीर करून देणारा असा घेतात जो जामीन तो .

हजीरनीस, पु० फौज, इ० दिकांची हजीरी घेण्याविषयी नियुक्त केला असतो जो कारकून तो .

हजीरबिगार, स्त्री० हि० यागावचे मनुष्याने त्यागाबांस ओसें, इ० पोचवावे त्यागावचे मनुष्याने पुढल्ये गाबांस पोचवावे अशे प्रकारची जी बिगार ती .

हजीरबिगारी, पु० हजीरबिगार बाहणारा जो बिगारी तो .

हजीरमजालस, ३ लि० जाकचेरीस पंचाईत, इ० कोणेक व्यवहार होत असतो त्याकचेरीस त्यास मयीं विद्यमान जो मनुष्य तो; २, अ० चौघांसमक्ष, कोही एक करणे, इ० कांवे वि०; ३० याचे उत्तर तुका मीघसांत सांगणार नाहीं हजीरमजालस कायते सांगेन .

हजीरी, स्त्री० जाकर्मादिकाच्या मधीं असा बाबेजे मनुष्य, पशु, शस्त्र, भांडे, इ० पदार्थ त्यांची हे हजीर आहेत अशा रूपें करून जी वेळें तेथें मणती ती; कोणेकाची कोणेकाबाशी हजीरी कावणें स्वविवक्षित रूपें करून त्यास त्याबाशी विवक्षित करणे .

हजार, पु० हजार .

हट, पु० हटशब्दाचा अपभ्रंश; १, को० कोणेकाचा कोणेकाशी असतो जो द्वेष तो .

हटकणें, कोणेकास हाकेनें अभिसंबद्ध करणे; २, तुलीकोण कोठील कोडे जाता काय करता किं० हें मीं करूं, मीं हें करतो, तुलीअमुककराक काय, इ० रूपभाषणानें कोणेकास अभिसंबद्ध करणे .

हटकून, अ० प्रतिज्ञापूर्वक; २, ह्मणूक करणे, बोलणे, सांगणे, इ० कांवे वि०; ३० त्याणें हटकून निशाण मारलें; २, आवर्जून; ३० आस्तीगाबांस जावयास निघालों स्वणजे हटकून खुस येतो .

हटरचोर, ३ लि० हटकरण्याचा स्वभाव जाचा तो .

हटणें, कोणेकानें मागे सरणे; मागे हटणें वा स्थळीं मागे याशब्दाचा अर्थ निराळा होत नाही; २, दे० वरण, पुरण, इ० अहाटणें .

हटयोग, पु० हटयोगाचा अपभ्रंश .

हटवाद, पु० अनिशयित जो हट तो .

हटवादी, ३ लि० हटचोर .

हटहटणें, को० हडहडणें .

हट्ट, पु० कोणेक गोष्टी विषयी हें करावें किं० हें नयेक रूं असें जें एकावर मनांत आलें असतें तद्विषयी अर्थनाशादि काय होईल तें होउ परंतु करीनच कसेम किं० नाहींच करणार असा धरिता अंस्तो जो आग्रह तो; २, सं० बाजारमुख्याची .

हट्टी, ३ लि० हटरचोर .

हट्ट, पु० सं० हट्टप्रथमाची .

हट्टयोग, पु० प्राणवायूचा निरोध करून तद्वारा अंतःकरणवृत्ति एकाग्र करण्याचा शास्त्रोक्त एक उपाय आहे तो; २, सतत एकाच बाबवर उभें राहणें .

अथो

अधोमुख होडुन धूम्रपान करावें, बाहूनिरंतर ड
धंधरावे, इ० रूपदुष्कर घोरजेंतप त्यासल०.

हड, स्त्री० तळें, इ० कांतील जीशेबाळी त्यांत एकभे
द आहे; २, अ० कुऱ्यावेंनिवारण करत्येसमयीं
याभाप्रयोग करितात.

हडकणें, ओलेंजें वस्त्र काड, इ० त्याणी घोटेंबहू
त बाळणें; २, कों० निरळपणें विणलेलाजो सांप,
वस्त्र, इ० पदार्थ त्याणें घट्ट हावें स्मणून पात्या,
खूब, इ० जे त्याचे अवयव ते घट्टपणें वसविणें
पक्षीं त्या सांप, वस्त्र, इ० कांसही कर्मता.

हडकी, स्त्री० हाडकी.

हडगरी, ३ लि० हडगर स्मणून पेंड आहे तत्संब
धी जें कापड, इ० तो.

हडदा, पु० दे० जाचे योगाने स्वातंत्र्य राहत नाही
जावी नित्य काळजी बहावी लागत्ये असें जें पोरं,
बाळें, धंदा, रोजगार, इ० रूप कोणे काळे पाठीशीं
खटलें असतें तो.

हडदें, न० हडदा.

हडप, न० व्यवहारामध्यें जकात, इ० संबंधी काहीं
देय कोणे कावें द्यावयाचें असतें तें नवारितां तो
आपल्यास सोडीत नाही स्मणून विश्वासार्थ त्या
पाशीं जें काहीं दुमरें वस्तु मोबादला देडुन ठेविता
ततें.

हडपणें, झडपणें प्रथमायीं.

हडपा, पु० कांहीं पदार्थ आंत ठेवाया करितां फार मो
ठी करितात जी पेटी तो; २, दे० भोंवताली फव्या
लावून भिंतीचे पोटीं फडताळासारखी जी जागा
केली असत्ये तो; ३, दादर प्रथमायीं.

हडबड, स्त्री० ग्रं० दंगा, इ० कारणानें कोणे कास हो
त्ये जी गडबड ती; उ० एक स्मणती धराधरा हडब
ड माली वीरां.

हडबडणें, दे० दंगा, इ० कारणामुळे मनुष्यादिका
नीं गडबडणें; २, अडमडणें प्रथमायीं.

हडबडावणें, रा० हड, दूर हो, इ० वाईट शब्दांनीं
कोणे कास धिक्कृत करणें

हडबंग, पु० रा० कोण एकाचा कोणासंगातीं जो प
राकाष्ठेचा मत्सर तो.

हडबंगणें, कों० हटहटणें.

हडवणें, कों० उंच जो वृक्ष शाखा किं० ग्रीवा, इ०
शरीरावयव, इ० पदार्थ त्यानें खालीं बांकविणें

हडवांगणें, कों० हडबंगणें.

हडवैर, न० दे० हाडवैर.

हडसणी, स्त्री० हडसण्याचा जो व्यापार ती.

हडसणें, पोतें, इ० कांत भरलेले दाणें, विणलेले त
तु, इ० पदार्थांनीं घट्ट बसावें स्मणून हालवणें, किं०
आपटणें, इ० क्रिया द्वारा आंचक्यानीं विशिष्ट क
रणें; २, तटकारणें; ३, कापडकऱ्यानें गिऱ्हाइ का
स सनंग देत्ये समयीं हे तुला लखलाभ होओ अ
सें स्मणून खालीं हापटणें.

हडहड, अ० हडअव्ययायीं; कोणे कानें कोणे का
स हडहड करणें स्० दुर्भावणांनीं धिक्कारीत
असणें.

हडहडणें, रोगादिकारणें करून कोणे कानें केवळ
रोड होणें,

हडहडावणें, रा० हडबडावणें.

हडबडीत, ३ लि० हडहडला जो तो.

हडक, हडकी, स्त्री० दे० अरबीण.

हंडा, पु० आकारविशेषानें धातुमय एकपात्र आ
हे; २, लुगड्यांत एकजाति आहे.

हडि, अ० कों० हडअव्ययार्थी.

हंडी, स्त्री० दुभतें, सेंपाक, इ० व्यवहाराकडे जीम
उकीं असतात त्यांची सामान्यतः संज्ञापरंतु प्र
संगविशेषी प्र०; दखांडी, उकडहंडी, इ० कांवर
विशेषकरून प्र०; कोणेकाचेडोईवर हंडीफुट
णें स्नणजे खापरफुटणें; २, गंगाळ, कासंडी,
यांचे आकारानें समादिकांना बायीं टांगायाचें
जें बिलोरी दीपपात्र असतें ती.

हंडीबाग, पु० घरांत स्वयंपाक, दूध, दुभतें, इ०
संबंधी जे भक्ष्यपदार्थ त्यांवर सर्वदालक्ष्यदेव
न त्याभोंवतालें फिरत असावें अशा स्वभावायु
कें यानामानें प्रसिद्ध झालेला एक पुरुष होता त्या
चे आरोपानें तादृश स्वभावाचें जें पोर, इ० त्या
सह०; २, गारुड्याचे खेळांत धीटपणें नकलेचें
माषण बोलणारा असा एक पोर असतो त्यास
ह०; आणि त्याचे आरोपानें धीटबाडगाजो पो
रगा त्यास ह०.

हंडीमडकी, स्त्री० हंडेंमडकें.

हडूक, न० दे० हाडूक.

हंडेंभांडें, न० हांडेंभांडें.

हंडेंमडकें, न० हांडेंभांडें.

हंडेसाडी, स्त्री० हंडाद्वितीयाधी.

हडया, अ० दे० कावळ्याचें निवारण करण्याचा
शब्द आहे.

हडयावर्णी, पु० हाडासखिडपडून त्यापासून वृ.

रक्त, वाहनें असाजो व्रणरोग होतो तो.

हणगोबा, पु० हनुमंतास कोणी ह्०; कोणेकास
हणगोबा करणें स्नणजे खंडेरावकरणें.

हणणें, हाणणें.

हणमंत, पु० हनुमानशब्दाचा अपभ्रंश.

हणवटी, स्त्री० हनुवटी.

हणवंत, हणुमंत, पु० हणमंत.

हणू, स्त्री० हनुशब्दाचा अपभ्रंश.

हत, १ लिं० काढी, इ० काढें ताडिलाखी तो; २, को
णे काढें गरमारला किं० मेलालो तो.

हतकरवत, पु० दे० हातकरवत.

हतकरवती, स्त्री० दे० हातकरवती.

हतगूण, पु० दे० हातगूण.

हतघाई, स्त्री० दे० हातघाई.

हतचंरक, पु० दे० हातचंरक.

हतचंलारवी, स्त्री० दे० हातचंलारवी.

हतचा, १ लिं० दे० हातचा.

हतचाळा, पु० दे० हातचाळा.

हतचाहतीं, हतचेहतीं, अ० दे० हातचेहतीं.

हतसोंबी, स्त्री० दे० हातसोंबी.

हतदैव, १ लिं० दैवहीनजो तो.

हतधोंडा, पु० दे० हातधोंडा.

हतनळा, पु० दे० हातनळा.

हतपा, पु० हातपा.

हतभाग्य, १ लिं० हतदैव.

हतभाना, पु० दे० हातभाना.

हंतरणें, हांतरणें.

हतरवी, स्त्री० हातरवी.

हतरहाट, पु० दे० हातरहाट.
 हंतरी, हंतरी, स्त्री० हांतरी.
 हतरुमाल, पु० हातरुमाल.
 हंतरूण, हतरूण, न० आंथरूण.
 हतरूणपौधरूण, न० आंथरूण, इ० नें.
 हतरूड, न० दे० हत्तीला निंदेनें स्.
 हतलावणी, स्त्री० दे० हातलावणी.
 हतवटी, स्त्री० हातवटी.
 हतवडा, पु० दे० हातवडा.
 हतवळा, पु० दे० हातवळा.
 हतवीर्य, ३ लि० जावे आंमों वीर्य राहिलें नाहीं अ
 साओमनुष्य, औषध, इ० नो.
 हतसर, पु० दे० हातसर.
 हंता, ३ लि० हनन करणारा जो तो.
 हातरवाली, अ० हातरवालीं.
 हातानिराळा, ३ लि० अ० हातानिराळा.
 हातवेगळा, ३ लि० अ० हातानिराळा.
 हातसरसा, अ० हातसरसा.
 हाताळ, ३ लि० दे० हाताळ.
 हाताळणें, हातळणें प्रथमाधी.
 हतेर, न० हत्यार.
 हतेरबंद, ३ लि० हत्यारबंद.
 हतोटी, स्त्री० हातवटी.
 हतोडा, पु० दे० हातोडा.
 हतोडी, स्त्री० दे० लाहान जो हातोडा ती.
 हतोहात, अ० दे० हातो हात.
 हनोळा, पु० हातवळा.
 हत्त, अ० कोणी पशुपक्षी इ० जवळ आले अस

तां त्यांचे निवारणाविषयी याचा प्र० करितात; ३,
 कोणेक अर्थाचाधिकार, तिरस्कार, इ० कर्तव्य
 असतां उद्गारासारखा केवलाचा किं० शिबी, इ०
 नन-व्यावागे याचा प्र० होतो; उ० हत्तवेडस
 चीं असें बोळून को; हत्त्याचारे, हत्त्याची व
 लाव, इ० प्र०.
 हत्ता, पु० दंडकाटत्येसमयीं हातरवालीं धरायाक
 रितां विटेचा आकारानें लांकूड, दगड, इ० कांचे
 किं० भुईवर ओट्यासारखे साधन भूतपदार्थ
 करितात ते प्र०.
 हत्ती, पु० सर्वपशूपक्षां आकारानें मोठा असा ए
 क वन्यपशु आहे जाळारा जादिक वाहन लें करू
 न बाळगीत असतात तो; स्त्री० हत्तीचे पायांत सा
 यांचे पाय; स्त्री० हत्तीचे दाखवा याचे दांनवेग
 ठे आणि खावयाचे वेगळे; २, हस्त स्पर्ण जें
 महान संप्रत्यास स्त्री०.
 हत्तीचा पाय, पु० जावे आश्रयानें उत्तमरीतीनें
 आपला निर्वह होउन आणखी लोकांचा होत
 असावा असें खोटे जें राज्य, देश, शेत, वतन, इ०
 तो.
 हत्तीचें मंडें, न० ला० मोटेपणाबुद्धें दुर्निर्वह जें
 कांहीं एक संसादादि खटलें त्यास स्त्री०.
 हत्तीमहाल, पु० हत्तीबांधावया करितां जी जागा
 केली असत्ये तो.
 हत्या, स्त्री० सं० मनुष्यादिकांचा जो वध ती आ
 णि तज्जन्य जें पातक ती; २, ला० केवळ मर
 तुकडा जो मनुष्यादित्यास निंदेनें स्त्री०;
 हत्या, गोहत्या, बसहत्या, इ० सं०.

हत्या

हत्याण, न० घोडे, गादब, खेचर, एतज्जातीय
स्त्रियांस मैथुन करून प्याबें अशी जी अवस्था
प्राप्त होत्ये तें; घोडी इ० कानें हत्याण करणे ल
ण जे त्याणी हत्याणास येणें.

हत्यार, न० शस्त्र.

हत्यार बंद, ३ लि० जाचें जवळ नरवार, इ० हत्या
र आहे असा जो प्यादा, स्वार, इ० शिपाई तो.

हत्याग, ३ लि० जास हत्या पडली आहे तो; प्रा०
समासी प्र०; उ० बाळ हत्याग, ब्रह्म हत्यारा,
इ०.

हद, स्त्री० हद.

हदगा, पु० अगस्ता.

हदरणें, एकास्थली आघातादि सात्यामुळें
त्याचें आसमंतान प्रदेशसुद्धा त्याभूमि, इ०
कांनीं कंपविशिष्ट होणें.

हदहदणें, दे० हदरणें; २, को० अनेकदुःखें
इ० प्राप्त होउन कोणे कानें बहुतगां जलें जाणे.

हद, स्त्री० सीमा.

हनन, न० सं० तरवार, इ० केंकरून कोणे कप
दार्थ तोडण्याचा जो व्यापार तें; २, काठी, इ०
केकरून जें ताडन तें; ३, शस्त्रादिकें करून को
णे कास गरमारण्याचा जो व्यापार तें.

हननीय, ३ लि० सं० जाचें हनन करणें योग्य तो.

हनवट, पु० स्त्रियांचें एकपादभूयण आहे.

हनवटी, स्त्री० हनुवटी.

हनु, स्त्री० सं० हनवटी.

हनुमज्जयंती, स्त्री० वैशीपृणिमा रूप जो ह
नुमंताचा जन्मदिवस ती.

हनु

हब

हनुमंत, पु० हनुमान.

हनुमान, हनुमान्, पु० वानररुपी एक ईश्व
राचा अवतार आहे.

हनुवटी, स्त्री० खालचे ओंठाचे खाली जो उंच व
ट अवयव आहेत ती.

हपका, पु० अपका.

हपटणें, आपटणें.

हपशी, पु० एकचवनांत जाति आहे.

हपसाण, न० हपशाचें जें रत्न तें.

हपसाणी, ३ लि० हपसाणसंबंधी जो पैसा, चा
ल, इ० तो.

हपाप, पु० प्रा० तळतळाट या अर्थी, दे, घे, धा०
योगी प्र०; स्म० हपापाचा मालगपापांगेला.

हसा, पु० सकार किं० सावकार्याचें द्यावयाचें
जें इच्छा तें एकदां द्यावयास अनुकूल पडत
नाहीं म्हणून अंशत; अंशत; द्यावयास जेका
लाबधि नियमित केले असता तें प्र० आणि
त्याच्या अवधीस द्यावयास ठरविला असतो जो
इच्छाश तो.

हसेबंदी, स्त्री० हस्याचा जो ठराव केला असतो ती.

हबकणें, कोणे कास हबका प्रथमार्थानें विशिष्ट
करणें.

हबका, पु० पदार्थास आघात सात्यामुळें किं०
गतीचा जो आरब्धवेग नोनसंपतां अकस्मा
त दुसरा विरुद्धवेग प्राप्त सात्यामुळें जो त्या
स विलक्षण चलनात्मक संस्कार प्राप्त होतो
तो; उ० गाड्यावर बसून चालले म्हणजे अं
गास हबके बसतात; २, हपका.

हब

हंवरडा, पु० गाय, बेल, यांन्वाओ स्वजातीयमोटा शब्दतो.

हंवरणें, गाय, बेल, याणी स्वजातीय शब्दकरणें.

हंवा, अ० गोजातीयपशूंचे शब्दाचें अनुकरण; २,

स्त्री० बालांचे भाषेनें गोजातीयपशूस ल०.

हंवा, अ० हंवाप्रथमाधी; न० हंवाद्वितीयाधी.

हंवारणें, हंवरणें.

हंवेतुंबे, स्त्री० न० अरेतुरे.

हंवेलंडी, स्त्री० रा० हलबेलंडी.

हंमरवास, अ० चोरून, मारून, लपून, उपून, असें नव्हे सर्वत्रप्रसिद्धपणें; उ० अडल्याबेडेस कोणीकम जाजती देउपण हंमरवास दरलणा लतर बारा रुपये खंडी आहे; मी हंमरवास रुपये दिले आणि तो नाही लणतो; २, रवामा रवाय.

हंमजात, स्त्री० मनुष्यादिकांनी जी जाति ती.

हंमरस्ता, पु० सर्वजामार्गाने जात येत असनात असा जो राजमार्ग तो.

हंमरहा, पु० हंमरस्ता.

हंमरा, पु० को० जेथें सोबबें ओंबबें, नाजूक पणा, नीटनेटकेपणा, इ० कांची व्यवस्था राहत नाही असें जें कार्यप्रयोजन संबंधी भोजनाचें मोठें खटलें त्यास ल०.

हंमरातुमरी, हंमरीतुमरी, स्त्री० हंवेतुंबे.

हंमरू, पु० एकवस्त्रविशेष आहे.

हंमा, अ० स्त्री० न० हंवा.

हंमामरवाना, पु० हिं० स्नान, जलक्रीडा, इ० अर्थ बांधून जें जलस्थान करितात तो.

हंमा

हंमामा, पु० गुराखी, इ० पोरांचा एकरवेळ आहे; २, ला० धिंगाणा.

हंमाल, पु० पेंठ, बंदर, इ० कांचा वायीं धान्यादि कांचें ओसें आपल्या अंगें इकडेचें तिकडे तिकडेचें इकडे अशा प्रकारें मजूरीनें वाहून उपजीविका करितो जो पुरुष तो; २, मेणा, डोली, इ० वाहणारा जो भोई त्यास कवित् ल०.

हंमाली, स्त्री० हंमालपणा; २, हंमालास घापी लागत्ये जी मजूरी ती.

हंमिणी, स्त्री० कसाद्वितीयाधी; २, ला० को० उबोले.

हंमी, स्त्री० देणें, घेणें, इ० व्यवहारी याणें तुला घाबयाचें तें नदिल्यास मी जाती निशीं देईन किं० याणें करायाचें तें नकेल्यास मी जाती निशीं करीन याप्रकारचें जें आपले खातरी साठीं तिसऱ्याचें बऱं न घेतात ती.

हंमीटमी, स्त्री० हंमी, इ० ती.

हंमीदार, पु० कोणेक विषयीं जाणें हंमीदली आहे तो.

हंमीश, अ० हमेश.

हंमीर, पु० कल्याणरागाचा एक भेद आहे.

हंमेणी, स्त्री० को० हंमिणीद्वितीयाधी.

हंमेश, हंमेश, हंमेशा, हंमेशा, अ० नित्यः.

हय, पु० सं० अभ्य.

हयगई, हयगय, हयगयी, स्त्री० कोणेक कर्तव्यकार्याविषयीं अगत्य धरून जेकांने तेकां करावें तें न करितां आजकळ उघां करूं एकां

एहांनाहींकेलेंतर कायहोतें, इ० रूपकरितात जी अनादरबुद्धिती.

हयता, १लि० रा० अंगुलीनेंनिर्देश्य अस्त्रकेवल जवळचानके परतु दृष्टीनें वेधलेला असा जो कोणेक अर्थ त्याचेंपरामर्शक हें सर्वनाम; उ० याचीमीतुलागोष्टनाहींसांगीतली हयता शेवटास बसलाआहे तो त्याचीगोष्ट; तोशब्दा पासूनजसे तिकडचा,तिकडे, तसा, तेवढा, तिथे, इ० होतात तसेयाशब्दापासूनही, हयतिकडचा, हयतिकडे, हयतसा, हयतेवढा, हय तिथे, इ० शब्दहोतात तेथे तो शब्दाचे अर्थाने स्थानीं हयता याशब्दाचाअर्थसंबद्धकरूनविशिष्टशब्दाचाअर्थतद्गुणाणावा.

हयराण, १लि० हेराण.

हयराणगत, स्त्री० हेराणगत.

हयवान, १लि० दुरवणें किं० उपास किं० मजल चालणें, इ० अम, इ० यत्किंचित् जासं झालें असतां थकतो कोमेजतो अशास्वभावाचा जो मनुष्यादि जीव तो.

हयहाय, अ० दे० हायहाय.

हयास, अ० (येणें) मट्यास येणें.

हयासा, पु० घोड्याचातंग आवळणें इ० घुप योगी रुमारबोटभर रुंद आणि दोनतीनहातलांबजी वादी असत्ये तो.

हर, पु० सं० महादेव; २, वाजक; ३, चौर; ४, जोजाअर्थाचें हरणकरणावा तोतड्डर; पितहर, कफहर, ज्वरहर; रातहर, इ० सं०; ५, अ० प्रत्येकीं हा याअव्ययाना मूळचा अर्थ

थं द्रया अव्ययासारखा इतरशब्दाचें मागें योग होउनच म० होतो परंतु म० संकुचित; उ० हरघडी, हरवरवृत्त, इ० याभाषेंत भलता यच्च यावत् अनेकरूप असे काहीं इतरही अर्थभासतात त्याअर्थसि धरून जे शब्दविशेष प्रसिद्ध आहेत तेक्रमानें त्यात्या स्थलीं लिहितों.

हरउपाय, पु० नानाप्रकारचें अनेकउपायते.

हरएक, १लि० जोजोकोणी तोतो; उ० हरएक मनुष्यासमागमें पत्रपादवून संतोषवीत असावें; हीगोष्ट हरएकमनुष्यासमजुक्तआहे.

हरकत, स्त्री० देणें, घेणें, चाकरी, इ० व्यवहारी चालण्याची जीसरळराति ती सोडून विरुद्धरीतीनें जें प्रतिकूलवर्तनती; २, होणारे कार्यसि प्रतिकूलवर्तनाने कोणीकरितो जें विघ्नती.

हरकतरवोर, १लि० हरकत करण्याचा स्वभाव जाणा तो.

हरकती, १लि० हरकतरवोर.

हरकल, पु० भातात एक जाति आहे.

हरकलपटणी, स्त्री० रा० हरकल.

हरकसबी, १लि० अनेकप्रकारचीं कसवें जाचे अंगीं आहेत तो; २, पु० हरकामी प्रथमाधी.

हरकाम, न० प्रसंगवशात् उपस्थित होणारें जें जें काम तें.

हरकामी, पु० जें पडेल तें काम करावें अशे बोलीनें देवितात जो मनुष्य तो; २, १लि० जें लटलें तें काम जाचे अंगीं आहे असा जो मनुष्य तो आणि अनेक कामावर उपयोगी पडणारा

डायाजोगा जो शस्त्र, वस्त्र, पात्रादिपदार्थ तो.
 हरकाम्या, १लिं० पु० हरकामी.
 हरकारा, पु० कवित्स्थलीं कागद, निरोप, इ०
 पोहोचं वा बा किं० कोणे कांस बोला वून आणा
 वें, कोणे कास कांहीं एक गोष्टी विषयीं ताकी द
 करावी, इ० कामावर नियुक्त केलेला जो राजा,
 सरदार, इ० कांपाशीं सेवक, मनुष्य, असतो
 जावे हातीं गोंडालाविलेली काठी असत्ये तो.
 हरकी, स्त्री० वादी किं० प्रतिवादी यांतून जाणावा
 द खरा हो तो तो आपल्यास हर्ष झाल्यामुळे जें
 सर्कारास कांहीं इव्य देतो ती; २, हारवलेली व
 स्त्र सांपडली किं० मोठा काहीं लाभ झाला, इ०
 कारणानें आपणास हर्ष झाला असतां हारव
 लेली वस्त्र देणार, किं० जापासून लाभ होतो
 तत्संबंधी आकरमाणसें, इ० किं० आपले इष्ट
 मित्र, इ० त्यांस जें कांहीं इव्यादि देतात ती.
 हरकेंड, न० रा० केंड; निंदेनें प्रसंग विशेषीं हर
 कांस स०.
 हरकेण, न० रा० हरकांचें जें तृण तें.
 हरकोणी, १लिं० भलता कोणी.
 हरकोल, पु० हरकल.
 हरघडि, अ० वारंवार.
 हरजिनशी, १लिं० अनेक प्रकारचे किं० अनेक
 जातीचे अवांतर भेदांनीं विशिष्ट जो सामा
 न्यरूप कोणेक अर्थ तो; उ० त्याचे दुकानीं ल
 हान मोडे गोड अंबट असे हरजिनशी अंबे
 आहेत; त्याचे बागेंत हरजिनशी झाडे आहे
 त; हरजिनशी लिहिणें लिहावें लागतें.

हरजिनस, पु० अनेक प्रकारचा जो जिनस तो.
 हरडा, पु० को० एक साड आहे व त्याचें फल तो;
 २, ला० त्या फळाचे आकाराचें जें निशाणा
 ची काठी, पळी, इ० कांस बोंड असतें त्यास
 स०.

हरडी, स्त्री० रा० बालहरीन की;

हरण, पु० न० हरिण शब्दाचा अपभ्रंश; २,
 स्त्री० हरणी; ३, ऐरण; ४, न० कोणे काचे
 इव्यादिकांचा जो अपहार तें; उ० बाटेनें चो
 रानी माझे वस्त्रालंकारांचें हरण केले; ५, को
 णेक अधिकरणापासून कोणेक अर्थ नेण्या
 चा व्यापार तें.

हरणकाळजी, स्त्री० कोणेक वस्तु गेलें हारवतें
 असतां तद्विषयीं चिंता लागत्ये जी काळजी ती.

हरणटोळ, स्त्री० सापटोळी.

हरणी, स्त्री० हरिणी शब्दाचा अपभ्रंश.

हरणें, कोणे कांनें कोणे काचा इव्यादि अर्थ अ
 पहत करणें किं० पाप, दुःख, संकट, इ० प
 रित्त करणें; २, वाद, युद्ध, घून, उपदेश,
 दमन, इ० व्यापारीं तीती आपली शक्ति दुस
 र्यावर चालवावी अशे इच्छेनें प्रवृत्त अस
 तो जो कर्ता त्याणें ती शक्ति चालेनाशीं झा
 ल्यामुळे धकणें; या अर्थी त्याची शक्ति, बुद्धि,
 इ० कांसही विश्वातुरूप कर्तृतायेत्ये; ३, घू
 तादिव्यवहारीं पणभूत जें इव्यादितें आपण
 जिंकणें; उ० त्याणें पहिल्या जाबास शंभर
 रुपये मांडले होते ते मी हरले; मी रुपया हर
 लों, इ० स्वलीं रुपयारूप जें पणभूत इव्य तें

दुसऱ्यानें जिकिल्यामुळे हारीनें विशिष्ट ज्ञाते
अशा प्रकारें अर्थ जाणावा .

हरतऱ्हा , स्त्री० कोणेक गोष्टीविषयीं अनेक ना
तऱ्हा त्या .

हरताळ , स्त्री० पु० हरिताळशब्दाचा अपभ्रंश,
पेंठ, बाजार, इ० कांचा गयीं हरताळ पाडणें
स० सर्कारी उपद्रव, इ० कांहीं कारणांमुळे वा
णी, इ० उदम्यानीं आपलातीं दुकानें लावून
वहार बंद करणें; कोणेक पदार्थाची हरताळ प
डणें स० तोतो पदार्थ कांहीं कारणाने दुर्मिल
होणें .

हरताळका , स्त्री० पु० हरिताळिकाशब्दाचा अ
पभ्रंश .

हरदमरव्याल , पु० कोणेक व्यवहाराविषयीं
नाना प्रकारचा युक्ति प्रयुक्ति, उावपेंच, उलीं
ढालीं, जीं करावीं लागतात तो .

हरदमरव्याली , १ लि० जाचे अंगीं हरदमरव्या
ल आहेत तो .

हरदाबळ , स्त्री० चोड्याचे पुढल्या दोन पायां
चे मध्ये पुढले बाजूस दुष्टगुण सूचक एक
चिन्ह आहे ती .

हरदाशी , १ लि० हरदास संबंधी जें चोडें, वे
श, सूर, गीणा, इ० तो .

हरदास , पु० हरिदास .

हरदू , १ लि० दोघेजण; याचा प्र० प्रा० लेखां
त होतो; २, स्त्री० गंजिकांचे खेळांतील ए
का, दुष्टा, इ० जेलगन दोन हुकूम त्या दोघां
मिळून जीतलफ देतात ती .

हर

हरदू , न० हार्दशब्दाचा अपभ्रंश .

हरप , पु० हरफ .

हरपणें , कोणेक अर्थानें आपल्या पासून पतनादिक
रणानें विमुक्त होउन अज्ञात ठिकाणी लागणें .

हरपररेवडी , स्त्री० एक झाड आहे; २, त्याचें फळ ती .

हरप्रयत्न , हरप्रेक्ष , पु० कोणेक कार्याविष
यीं अनेक प्रकारचे जे प्रयत्न ते .

हरफ , पु० अक्षर; परंतु हायथनी शब्द सणू
न फारशी अक्षराविषयींच प्र०

हरबटणें , को० हस्तपादाद्यवयव, पात्र, इ० प
दार्थांनीं निखल, फिट, इ० कांचा लेपानें यु
क्त होणें .

हरबरा , हरभरा , पु० एक हिंदलधान्य आहे .

हरभास , १ लि० अनेक प्रकारचे अनेक व्यव
हारीं जाचें शहाणपण चालतें आणि लढली
ती विद्या कला जाचे अंगी थोडी बहून असते
असा अष्टपैलू जो मनुष्य तो; २, को० हरजि
नशी .

हरभास , १ लि० दे० हरदमरव्याली .

हरयुक्ति , स्त्री० कोणेक कार्याविषयीं नाना प्र
कारचा जा युक्ति त्या .

हरला , पु० रा० पर्जन्यसंबंधी उदक एकत्र जमू
न पाटासारिखा वहातो जो त्याचा प्रवाह तो
आणि तो प्रवाह वहायाना जो मार्ग तो

हरवरवून , अ० हरपडी .

हरवणें , इज्य, वतन, प्रतिष्ठा, इ० आपल्या
पाशीं असतें जें कांहीं एक तें घूतखेळणें,
अनवधानते मुळे भलते धें विसरणें, इ० को
णेक

णेक कारणानें गमावणें; २, वाद, युद्ध, इ० कांन
 प्रतिपक्षी जो कोणी तो हरे असा करणें.
 हरवाळ, ३लि० हळवार.
 हरहमेश, अ० हमेश.
 हरहरमहादेव, पु० भोजनास बसत्येवेळेस किं०
 युद्धादिकाचेगयीं एकदम हल्ला कर्तव्य असतां
 अनेकजण एकसमयावच्छेदेंकरून याचाउचा
 रकरितात; २, कांहीं एकपदार्थाचा एकाएकी
 नाश झाला असतां त्यास स्.
 हरहुनर, हरहुन्नर, पु० न० नानाप्रकारचे जे
 हुनर ते तीं.
 हरहुनरी, ३लि० हरहुनर जाचे आंगी आहेत तो.
 हरळ, पु० वांग्या, भिरचा, इ० कांचें रोप लावावा
 करितां किं० कांहीं अन्यकार्यार्थत्वरसारखी
 लांबट करितात जी खबी तो.
 हरळा, पु० सं० हरला.
 हरळी, स्त्री० तणामध्यें एकजानि आहे; २, अ
 रोळी, मूडभाषा वृत्तिः.
 हरळीचीमुळी, स्त्री० हरळीमुळास कटही उपट
 ली असतां तीचा बीजभूतमूलांश यत्किंचिद्
 तरीं भुईत असतो तद्दत्त एकाएकी नाहीं साव्हा
 वयाचा नाहीं असा जो कोणेक स्थलचा वतनदा
 र त्यास प्रसंगविशेवीं स्.
 हरा, पु० दे० वेळूचे कांबीची मोठी जीपांटी तो.
 हराम, ३लि० लबाडी, लबाडी, फंद, फितूर, इ०
 रूपलोकशास्त्रविनिंघ असें अन्याय्य जें कर्म
 किं० तादृश कर्मकरणारा जो मनुष्य तो.
 हरामखोर, ३लि० हरामकर्मकैल्यामुळे जो दो
 षी

षी तो.
 हरामखोरी, स्त्री० हरामखोराचें जें कर्म ती.
 हरामजादा, ३लि० हिं० हराम; २, दुसऱ्यास
 ठकवाचें आपण एकाएकी ठकूनये असा धू
 र्तजो मनुष्यादि तो.
 हरामाचा, ३लि० मेहेनत न करितां लबाडी,
 लबाडी, इ० कानीं संपादिला जो पैसा, इ० मा
 ल तो.
 हरामी, ३लि० हरामजादा; २, स्त्री० हरामप
 णा.
 हराष, हरास, पु० बाणिज्यादिव्यवहारीं
 कांहीं एक कारणानें होत्ये जी हानि तो.
 हराषकाळ, हरासकाळ, पु० संपत्ति, इ० कां
 चा उत्तरोत्तर हास होतुं लागला असा जो
 कोणे कास प्रतिकूल काल प्राप्त होतो तो.
 हरि, पु० सं० विष्णु स्मरण जो देव तो; हरिस
 ता, हरिकथा, हरिकीर्तन, हरिभजन, इ०
 स०; २, अश्व, इंद्र, सिंह, गानर, वेडूक,
 सूर्य, इ० किती एकांची संस्कृतांत संज्ञा आहे.
 हरिण, पु० एकवन्धुपशु आहे जो गानाविषयीं
 बहुतलुब्ध असतो.
 हरिणी, स्त्री० हरिणजानीय स्त्री ती.
 हरित, ३लि० सं० हिरवा जो रंग तो; २, तद्विशि
 ष्ट जो वस्त्रादिपदार्थ तो.
 हरिताल, सं० पु० न० एकपीतवर्ण उपरस आ
 हे तो तें.
 हरितालिका, स्त्री० भाद्रपद शुक्ल तृतीया; १,
 त्यादिवशीं पूजनार्थ जी देवीची मूर्ति करितात
 ती.

हरिदास, पु० ईश्वरापुढें वीणादिघेडुन उभ्या
नींजो ईश्वराचा किं० तड्कांचा गुणाचें कीर्त
न करीत असतो तो.

हरिदिनी, स्त्री० एकादशीस स्त्र०.

हरिद्र, न० दे० हरद्र.

हरिद्रा, स्त्री० सं० हळद.

हरिबासर, पु० द्वादशीचा जो प्रथमपादतो,
जांतभोजनकरून येअसें सांगीतलें आहे;
२. आषाढ, भाद्रपद, कार्तिक, एतत्संबंधी
शुक्लपक्षीय द्वादशी तिथीचा आणि अनु
गधा, श्रवण, रेवती, यानक्षत्रांचा जो योग
त्यास ही स्त्र०.

हरीक, पु० कोडूसणून जें धान्य तो; २, हर्ष
शब्दाचा अपभ्रंश.

हरीख, पु० हर्षशब्दाचा अपभ्रंश.

हरीतकी, स्त्री० हरडा.

हरीप, हरीफ, पु० शौर्यादिगुणानी कोणेका
चें दमन करण्याविषयीं जो समर्थ तो.

हरुष, पु० ग्रं० हरीख.

हर्ष, पु० ग्रं० हरीख.

हर्तकी, स्त्री० हरीतकीशब्दाचा अपभ्रंश.

हर्ता, ३लिं० हरणकरणाचा जो तो.

हर्ष, पु० इष्टलाभ किं० अनिष्टाचा नाश सा
ल्यामुळे करव होडुन अंतःकरणाना जो
प्रफुल्लितपणा होतो तो.

हर्षण, पु० सत्तावीस योगांतील चौदावाजो
योग तो.

हर्षणें, कोणेकानें हर्षाने युक्त होणें.

हर्ष

हर्षवायु, पु० अतिशयित द्रव्यादिलाभामुळे
हर्ष होडुन जो वायु होतो तो.

हर्षामर्ष, हर्षामर्षा, पु० दे० कोणेक कारणा
स्तव होतो जो परस्पराना अरेतुरे, गालिप्रदा
न, इ० रूप व्यापारतो.

हर्षित, ३लिं० हर्षलाजो तो.

हल, पु० सं० नांगर.

हलक, ३लिं० दुखणें, श्रम, इ० कारणामुळे जो
निःशक्त झाला तो व त्याची प्रकृति इ० तो; २,
स्त्री० गाणाराचे गळ्यांत जी फिरक असती ती.

हलकडी, स्त्री० कों० नवी सखातीं लोंबायाजो
ग्या जा मोत्यांचा झिळमिळ्या लाविताना त्या
सर्वमिळून जो समुदाय ती; २, दुकांशीन घे म
मोत्यें ओं बाया साठीं जो दुसरा तुकडा जडवी
त असताना ती.

हलकथील, न० दे० चिवें, इ० कांस रंग देण्याचे
उपयोगी एक पदार्थ आहे.

हलकलणें, दंगाधोषा, अग्न्युत्पात, इ० भयज
नक कारणामुळे देश, ग्राम, जनसमुदाय,
इ० कानीं गडबडणें.

हलकल्हई, स्त्री० दे० हलकथील.

हलका, ३लिं० जडाप्रतिपक्षी जो अर्थ तो; २,
जामध्यें वेगादिजन्य बल किं० प्रमाण न्यून
असा जो द्रव्यक्रियादिरूप कोणेक अर्थ तो;
उ० अमलाविषयीं अफूपेक्षां भांगहलकी;
कोंकणचें माप देशचे माप हून हलकें आहे;
बळानें तोडून को हलकें तोड; २, पु० सोपा
ळा, पाळणा, इ० कांचा दोऱ्या, इ० अडकावया

चे

हल

वे उपयोगी जे लोखंडावे दशांका सारखे आं
कडे करिनात ते प्र०.

हलकारत, स्त्री० रा० हलकारती.

हलकारती, स्त्री० आंतदीपलावून देवास ओं
वावायावे उपयोगी लांबट अमणि आपट
असें एक धातुमय पात्र आहे

हलकारा, पु० हरकारा.

हलकावणें, कोणे कातें हळकें करणें.

हलक्यानें, अ० लघुप्रमाणाने; कोणे ककि
या करण्याचें वि०; उ० मोठ्यानें बोलून को,
हलक्यानें बोल, हलक्यानें चाल.

हलकी, स्त्री० एक चर्मवाद्य आहे.

हलख, १ लि० हलक.

हलगती, १ लि० हलगत स्त्रणून एकपेंढ आहे
तत्संबंधी जें कापड, इ० तो.

हलगी, स्त्री० हलकी.

हलचाल, स्त्री० हालचाल.

हलणें, हालणें.

हलबेलंडी, स्त्री० कांहीं एक संकट, दुखणें, इ० का
रणामुळें कोणे काही होती जी दुखवस्था ती.

हलमस्त, १ लि० हालमस्त.

हलवाई, पु० हलवाई.

हलखूद, १ लि० अवजडाचा प्रतिपक्षी जो श
रीर, ओंसें, इ० पदार्थ तो.

हलवा, पु० बरथोडा थोडा साखरेचा चोक्यालू
नहलवून अग्नि संयोगानें बरत्या साखरेचा
कांटा उभारा ही असे सिद्ध केले जे तीळ, बेल
दोउचांचे दाणें, बबंगा, इ० पदार्थ तो; २, मि
ठाई

हला

ठाईसारखा एक पदार्थ आहे; १, एक मत्स्यांत
जाति आहे.

हलवाई, पु० पेढे, बफी, गांठ्या, हलवा, इ० मि
ठाई आपण करून विकारी आशा व्यापारावर
उपजीवन करितो तो.

हलवान, न० चौहांशा शाल जोडीचा जो एक फदे
तें.

हलहलीत, १ लि० रा० स्वदल्यावेळेस उपयोगी
पडाया जो गें जें पदरीं कांहीं द्रव्य राखित अस
तान तें जापाशीं नाहीं तो.

हलाक, १ लि० हलक प्रथमाधी.

हलाकी, हलारबी, स्त्री० उपास, दुखणें, इ०
कारणामुळें जो हलकपणा येतो ती; २, ला०
खर्चावेनाची ओढ असल्यामुळें जी संकटा
वस्था होत्ये ती.

हलाल, १ लि० ग्रहण करणें, भक्षिणें, इ० विष
यीं विहित जो कोणे क अर्थ तो; बकरा, इ० प
शु, इ० कांस हलाल करणें स्त्रण जें यवनशा
स्त्रोक्त विधीनें मंस्कारपूर्वक मारणें; २, हय
गय, कपट, इ० न करितां शरीरास कष्ट देउन
करितात जें सेवादिरूप कामत्याचें किं० तादृ
श कष्ट करून संपादिलेले जें द्रव्यादित्याचें वि०.

हलालखोर, पु० वेतन मजूरी पेडून शेतरा
ना, इ० कांतील विद्या काढून बाहेर टाकरी
या कर्मावर उपजीवन करणारी अशी एक
मनुष्यांत जाति आहे.

हलालखोरी, स्त्री० हलालखोराचें जें कर्म ती;
२, ला० केवल कनिष्ठ जीवाकरी, इ० त्यास स्त्र०;

हला

२, ३ लिं० हला लखोर संबंधी जी भाषा, वेष, इ० तो.
हलालाचा, २ लिं० वास्तविकरीतीनें आकरी, कष्ट, इ०
करून संपादित जें द्रव्यादितो.
हलाहल, न० सं० हलाहल.
हलौहाल, अ० हलौहाल.
हल्या, पु० रेडा.
हल्ल, पु० हाल.
हल्लक, २ लिं० हल्लक पथमायं.
हल्ला, पु० शत्रु, किल्ला, इ० जिंकून आत्मसात् करावया
करितां सेना, सैनिक, इ० कानीं आवेशपूर्वक त्यावर
एकदम आळून जाण्याचा जो व्यापार तो; २, कोणे
कअर्धावर तत्तत्क्रियेचा संबंध करण्याविषयी किं०
तत्तत्क्रिया द्वाग कोणेक कार्य करण्याविषयीं जो
आवेश पूर्वक झटण्याचा व्यापार; ३, सगळ्यानीं
जें व्हां त्याविहिरीय हल्ला केल्या ते व्हां तें काम लेंक
रमपलें तुझी सांपत लिहिण्यावर फारसा हल्ला मां
डला हें काय.
हल्लाहरकत, स्त्री० हरकत, तंदा, बरेडेडा, इ० ती; ३,
हाष्टहस्थ बरा आहेरुपचे दिल्ले असतां कांहीं हल्ला
हरकत करणार नाही; यावादेनं तुझी खुबाल जा
कोणी हल्ला हरकत करणार नाही.
हल्लीं, अ० प्रस्तुत कालीं.
हबई, स्त्री० मा० मोदीजी चंद्रजोनती.
हबदा, उ० हौदा.
हबन, न० देवती देशांनं भात, घृत, इ० पदार्थ अर्नीत
राकण्याचा जो व्यापार तें.
हबरा, २ लिं० उ० हाबरा.
हबरी, स्त्री० दे० जातीचाचं पांढरांजी तीबती अनेक

चवनी

हवा

चवनी प०.
हबलदार, पु० हबलदार.
हबलदील, २ लिं० हिं० बि० अकस्मात् कांहीं मावें संक-
ट प्राप्त झालें किं० कांही मोदी हानि झाली इ० कार
णामुळें पावरे व्हावें कांहींच सुचून येचित व्यग्रव्हा
वें भांत व्हावें एतदवस्था पन्म झाला जो तो.
हबळा, पु० हुळा.
हवा, व्हावा; २, स्त्री० पंचमहाभूतांतील जें वायु हा
णून महाभूत ती पर्जन्य, धुकें, थंडी, उष्ण, वाऱ्या
चा अतिशय किं० स्तब्धता, इ० भेदक निमित्तानें भि-
न्नभिन्न होते जी दिक्कालावस्था ती.
हवाई, स्त्री० हवाई.
हवाळ, पु० स्त्री० देश, ग्राम, मनुष्य, इ० कांचीब
री, वाईट, जी स्थिति तो ती प्रभादि प्रसंगी प्र०.
हवालणें, कोणे काचें आपण द्यावयाचें जें द्रव्या
दितें, दुसऱ्याचे हवाल्यानें संबद्ध करणें; ३, एव्हां
तुमचे पाशीं रोखरुप येन सत्यास दुसऱ्या कोणा
कडे हवाळून द्या; २, ला० आपण कगयाचें जें को
णेक कार्य तें करण्याविषयीं दुसऱ्या कोणे काय
रटाकणें.
हवालदार, पु० सुभ्याचे पोटचेजे अनेक महाल त्यां
चेजे अनेक अंमलदार तें प०; २, किल्ला इ० संबंधी
कामाचा बंदोबस्ता करितां त्यांज पर जो मुख्य तें
करून रे विस्मय असतो तो; ३, जमातदार, नाईक,
यांसारखा अनेक मनुष्यांवर जो अधिकारी केला
असतो तो.
हवालदारी, स्त्री० हवालदाराचा जो अधिकार ती.
हवालदिल, २ लिं० हबलदिल.

हवाला.

हवा

हवाला, पु० हवालदाराचा जो अधिकार तो; २, आपण सर्कार, साबकार, इ० कांचें घाबयाचें जें द्रव्यादि किं० कोणे काचें करावयाचें जें कांहीं काम तें आपल्या वरचें दुसऱ्या कोणे काचें घावें करावें, सणून त्या सामान्य करून तद्दिषयींचा अधिकार जो त्याज कडे देतात तो.

हवालों, हवालों, हवाले, अ० रक्षणाग्रथ कोणे काचे अधीन तें, कर, हो, अस, धा० योगी प्र०.

हवालाकपाला, पु० हवालाटवाला.

हवालाटवाला, पु० हमीटमी.

हवाबी, स्त्री० की० डोंगर इ० कांवरचटणे किं० धांवणे इ० कारणानीं मशाळ्यामुळे कोणे कास लागतो जो दमती.

हवाशीर, १ लि० पुष्पादिकांचा सुगंध, भस्मर कोकिल. इ० संबंधी मंजुल मंजुल शब्द शीतलमंद असा सुखकारक वायु, इ० योगानें रमणीय जें बाग, वाडा, घास, इ० रूप कोणेक स्थलतो.

हवि, न० हवनीपयोगी जें घृतादिद्रव्य तें; हविर्भाग, हविःशेष, इ० स०.

हविष्य, न० वृतादिदिषयीं भक्षणाविषयीं प्रशस्त सणून जे धर्मशास्त्रांत गोधूम गोदुग्धादिपदार्थ परिगणित आहेत ते प्र०; २, तैचपदार्थ भक्षून राहवें असा धरला जो नियम तें; ३, ला० लोकां शास्त्रविरुद्ध असून आवश्यक तें करून कोणे काचे परिपाठांत पडलें असतें जें कोणेक कर्म त्यास स०; ५, बागाबांत सर्वलोकांस रोडबाजी हेंतर हविष्य आहे.

हविष्यान्म, न० हविष्यः लाक्षणिका र्थावाचून.

हवेली, स्त्री० दुसला तिमजला असें कीडें जें उंच गृह ती;

हस

ती; २, एके प्रांतांत अनेक कसबे किं० अनेक संमता असतात त्यामध्ये जाचे नाशानें प्रांत प्रसिद्ध असतो तो कसबा किं० ती संमत ती.

हव्य, न० देवतोद्देशानें होमार्थ स्वीकृत जे घृतादितें.

हव्यकव्य, न० होमहवन, याज्ञपक्ष, इ० कार्यप्रस्थ, इ० कर्म तें; ३, त्याचे घरीं कांहीं हव्यकव्य झालें असतां मलाच बोलवितात.

हव्याशी, १ लि० कोणी एक गोष्टीविषयीं हव्यास आहे जास ती.

हव्यास, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं अनेक प्रकारचे उपयोग करावे, तें तें कार्यसिद्ध करावें, असा कोणे कास असतो छंद तो; ३, याजोशीबाबांस पुस्तकसंयह करणाऱ्या हव्यासकार.

हशम, न० पादचारीशिपायांचा समुदाय तें.

हशमनीस, पु० हशमप्रकरणी लिहिणें लिहिणाऱा जो कारकून तो.

हंशा, हशा, पु० शालजोडी, दुपडा, गालिचा, दुलई, इ० कांसतव्याहून विजातीय तव्याचे दोहों अंगें किं० सभोंबता अंगचा असतो किं० लावितात जो अहं द अवयव तो; २, हास्यास स०.

हंशील, हशील, न० ग्रामदेश, जकात, इ० संबंधी सर्कार, इ० कांस घावें लागतें जें देय तें; २, लेख, भाषण, इ० कांतील जें तात्पर्य तें; ३,

हंस, पु० एक पक्षी आहे; हंसगति, हंसगामिनी, हंसस्वर, इ० समास.

हंसडणें, हालणें, ओढणें, इ० कियानीं कांहीं एक पदार्थ आचक्यानें युक्त करणें; २, ला० युक्तिप्रयुक्तीनें कोणे कापासून द्रव्यादि काढून घेणें; कोणे कास

शिव्या

शिष्या इ० हसंडणें सणजे देणें .

हंसडा, पु० ओसडा .

हंसणें, हसणें, कीणेकानें हास्यविशिष्ट होणें; २,

कीणेकानें कीणेकास हसणें सणजे त्याचें वाई

ट कर्म पाहून त्यास खोडया जावें; इ० ठेवणें; उ०,

तुं असें जर वाईट कर्म करशील तर तुला लोकां

सतील आमचें काय गेलें; करंज्या, गुरव व्या,

इ० कानी हंसणें सणजे उलणें; रा० चुलीवर ठेव

लेल्या खापरानें हसणें सणजे वरजमलेल्या

मशीने पेट घेणें .

हसबी, स्त्री० रुपयें, इ० भरून घोडयावर घालून गा

वांस व्यावयाचे उपयोगी पडशी सारखी लहा

न एक पिशवी आहे ती .

हंसरा, १ लि० विगेष हांसण्याचा स्वभाव जाचा ती .

हंसळी, हसळी, स्त्री० सुवर्णादिकांचें एक कंठभूषण आहे .

हंसाबाजी, स्त्री० कीं० हास्यविनोद रूपजो व्यापार ती .

हंसू, हंसू, न० हंसें .

हंसें, हंसें, न० विस्मय, आनंद, इ० अंतःकरणांत झाल्यामुळे कि० शरीरास गुदगुली, इ० झाल्यामुळे अंतःकरण विकसित होऊन मुरबादिकांच्या विकास व्हावा असा जो विकार विशेष होतो तें; ३, उपहास .

हंसोळी, स्त्री० हंसळी .

हस्त, पु० नेणें करून पदार्थाचें दान, ग्रहण, इ० घडतें असें मनुष्यादि जीवांस कर्मेंद्रिय आहेत दूय जे शरीरास दोन अवयव असतात ते प्र०; २,

वर

वरपाखाडी, इ० टेंकाचा करितां ग्यां बणीचे वरचे देणें

कासजो लांकडाचा पट तुकडा बसवितात तो

; ३, हत्तीची जी सोड ती; ४, चौबीस अंगुलें रूपजें

प्रमाण ती; ५, सत्तावीस नक्षत्रांतील तेरावें जें नक्ष

त्रती; प्रा० अनेक वचनांत प्र० .

हस्तक, पु० हस्तप्रथमाधें; १, जो जाचे हाताखाली काम

काज करावयास असतो तो त्याचा असें प्र० .

हस्तकौशल, न० विचलें खनादि कांहीं एक कार्य कर

ण्याविषयीं हस्ताचा गयीं असतें जें कौशल तें .

हस्तकौशल्य, न० हस्तकौशल .

हस्तक्रिया, स्त्री० अनुष्ठानप्रसंग रसायन, इ० कोणे

कविषयींची हातानें कगयाची जी क्रिती .

हस्तगत, १ लि० वि० कीणेकाचे स्वाधीन झाला जो

कीणेक अर्थ ती .

हस्तगुण, पु० हातगूण .

हस्तचापल्य, न० कांहीं एक कार्य करण्याविषयीं ह

स्ताचे गयीं जें चापल्य असतें तें .

हस्तदोष, पु० लेखा मध्ये अशुद्ध कि० चुकी पडायास

कारणी भूतजो लेखाचे हाताचा दुर्गुण तो आणि

तेणें करून लेखांत पडतें जें अशुद्ध कि० चुकी ती .

हस्तपगदस्त, अ० पुरवळांचे खेळांत जा मोह्यास खे

ळाचा उद्देशाने हातलावला तेंच मोहरें खेळावें

आणि तें मोहरें जापगीं ठेविलें तेथून उचलून घेवें

त्रोविण्यानें खेळण्याचें वि० .

हस्तमूरख, १ लि० हास्यमुख .

हस्तलाघव, न० हस्तकौशल; २, हस्तचापल्य .

हस्तागोर, हस्तागोरी, स्त्री० हस्तनक्षत्रीं स्पर्श

असतां जीचें मत करितात अशी जी हत्तीवर

बसलेळी

सण हाकारी.

हाकारा, पु० रा० हाकारा.

हाकाहाक, स्त्री० घाणें त्याला हाक मारावी, त्याणें त्याला हाक मारावी अशा अनेकजा हाका होताना ती.

हाकाल, हाकाळ, अ० एतत्कालपर्यंत याचापुढें मर्याद, पर्यंत, पावेंतो, वेरीं, इ० कांचाही पर्यायेकरून योग होतो. उ० तूं हाकाळ खोटे बोलला नाहीस माही हाकालपर्यंत तुझें बाईट केले नाही.

हाकीम, पु० ग्राम, देश, इ० कांचर हुकूम करण्याचा अधिकारीजो राजा, मांकाशी किं० मामलदार, इ० धणी तो.

हांजा, पु० लांझा.

हांजी, अ० कोणी आपणावीं बोलूं लागले असतां त्यास विनयानें उत्तर घाबयावे असतां याचा प्र० करिताना; कोणेकानें कोणेकापाशीं हांजी करणें, स्मरणें, स्म० स्वकार्यार्थ स्मरणेला त्यास अनुमोदन देणें; इ० द्वारा आर्जव करित असणें.

हाड, न० अस्थि; कोणेकाचीं हाडें उजवणें, शेकणें, भाजणें, स्म० कसेंही करून लग्नसंस्कार केलासा करणें; कोणेकाचे हाडीं घाब घालणें स्म० आपले इत्यादि उगवावे, इत्याद्यर्थ त्यास फारच दुःख होई असा कांही उपाय करणें; हाडाचीं कोडे किं० मणी करणें स्म० कोणेक गोष्टीचा सिद्ध्यर्थ देहक्षिजे असा श्रम करणें; कोणेकाची

णेकाचीं हाडें निघणें, पडणें, इ० स्थलीं त्याणें अतिकृश होणें; कोणेकाचीं हाडें मोडणें, घुसळणें, रिबळरिबळीं करणें; इ० स्थलीं त्यास अतिबाधित श्रम, दुःख, देऊन बेजार करणें; हाडाचा खरा, चांगला, इ० स्थलीं त्याच्या अर्थाची देहारंभकजी उपादान सामग्री तो हाडशब्दाचा अर्थ; उ० हा रुपयावरून बाईट दिसतो पण हाडाचा खरा आहे.

हाडकपाळी, ३लिं० रा० दुसऱ्यानें सोईची हितगोष्ट सांगितली असतां ऐकूं नये, आणि स्वतःही हितगोष्टीविषयीं प्रवृत्त होऊं नये, अशा स्वभावाजो तो.

हाडकपाळ्या, ३लिं० कों० कपाळकरंदा जो मनुष्य तो.

हाडकी, स्त्री० लहानसेंजें हाड ती

हाडकुरकुरी, स्त्री० कों० अस्थिगतजो ज्वर असतो ती.

हाडरवाऊ, ३लिं० मांस खाणारेजे शूद्र धवनादिक त्यांस निदेनें स्म०

हाडगळ, ३लिं० कों० जाचा देह मांसल नव्हे अतएव जाचे हाडाचे आकार बाहेरून दिसताना असाजो तो.

हाडगात, न० शरीरास आश्रयभूतजो हाडाचा सांगाडा त्याचीं हाडें तें.

हाडजर, पु० हाडकुरकुरी.

हाडबेर, न० परस्परांचाजो अर्कदेश तें.

हाडळ, ३लिं० कों० हाडणूक; २, स्त्री० दे० हाडणूक उठ.

उळ.

होंडा, पु० को० हंडा प्रथमार्थी.

होंडी, स्त्री० हंडी.

होंडीबाग, पु० को० हंडीबाग.

हाडूक, न० को० हाडकी.

होंडूल, न० को० लहान जो हांडा त्यास ह्म०

होंडे भोंडे, न० को० भोंडे कुंडे.

होंडोरे, न० को० हांडूल

हाड्यावर्ण, पु० हड्यावर्ण.*

हाणणे, यष्ट्यादिकानें ताडणे; पक्षीं यष्ट्यादिकांसही कर्मता; २, तरवार, इ० दास्यानें कोणेकास साफ तोडणे. एथेही तरवार. इ० कांस पक्षीं कर्मता.

हाणमार, हाणामार, हाणामारी, स्त्री० मनुष्यादिकानीं एकमेकास किं० कोणेकानें कोणेकास हाणाचें, माराचें, इ० रूप जो व्यापार ती.

हान, पु० हस्तप्रथमचतुर्थार्थी; २, गृहादि कोणेक पदार्थाचा वाम दक्षिण जा बाजू त्याप्र०; उ० आमचेंघर सरकारवाड्याचा उजवे हातास आहे; ३, कार्यमात्राविषयीं साधन भूत कोणेक कर्त्याचे अंगची जी कर्तृत्व शक्ति तो त्या कर्त्याचा; उ० अपराधापांचून क्षिती देणें हें माझे हातानें घडणार नाही मा; ४, हा हात चालेल तेव्हां मी तुझे रुपये देईन; ५, कोणेक अर्थ जेथें राहिला असतां आपले स्वाधीन राहतो ह्मणजे ह्मणला तसा वर्तण्यास सांपडतो; असेंजें आपलें स-

त्तरूप

त्तरूप अधिकरण तो; याअर्थी प्रथमांत प्र० प्रा० नाही; उ० आमचें काम करणें हें तुझें; ६, हातांत आहे; सांप्रत माझे हातीं पैसे नाहीं; ७, हातानें बाजवापाचें मृदंग, डफ, इ० वाद्य किं० खेळापाचें दांडपट्टा, इ० त्यांचा जा निरनिराळ्या गति त्या प्र०; ८, चित्रें काढणे, तासणे, बिणणे, इ० जें हस्तक्रिया साध्य कर्म त्याचेंजें कोशल तो; उ० चाला चित्रें काढण्याचा हात चांगला आहे; ९, कुलपाची जी किल्ली तो; ८, या शब्दाचा सांक-य्याचे खेळांत एक अर्थ प्रसिद्ध आहे: कोणेकानें कोणेकावर हात दाकणें किं० करणें, ह्म० केवळ हातानें किं० दास्यादिकानें मारणें; द्रव्यादिकांवर किं० लाडू इ० मक्ष्यपदार्थांवर हात मारणें ह्म० ताब मारणें; कोणेक कर्मास हात घालणें ह्म० करायाकरितां अंगिकारणें; कोणेकानें कोणेकास हात देणें ह्म० उठावणीविषयीं आश्रयभूत होणें; रवाणें, खरवणें, काम करणें, इ० विषयीं हात राखणें ह्म० त्याच्या व्यापारी हाताला मनस्वीपणें वर्तून देतां आरोपता धरणें; कोणेकाचा हात चेंपणें, दाबणें, ह्म० त्याणें स्वकार्याविषयीं अनुकूल व्हावें ह्मणून त्यास गुप्तरूपें द्रव्यादि देणें; हात गुतणें. मोकळा होणें, गमावणें, इ० स्थलीं यमता दाराराचे अवयवभूतजे आपलें धन, पुत्र, वनन, लेख, मतलब, इ० कांहीं एक हा हातवाड्याचा अर्थ होतो; कोणेकानें हात टेंक-

णें

हैं ह० मट्यास घेणे, हात धुऊन कोणे-
काचे पाठीस लागणें ह० त्याच्या नाका क-
रण्याविषयीं साग्रह प्रवृत्त होणें; कोणेका-
नें कोणेकाचे हातावर हात देऊन किं० मा-
रून पळणें किं० जाणें ह० देखदेखत जा-
णें पळणें; कोणेकाचे हातास हात लागणें
ह० यजमान इ० कोपासून कांहीं दक्षिणा-
दि द्रव्य मिळणें; कोणेक गोष्ट हातावर येणें
किं० हाताचोरावर येणें ह० आतां होईल-
घटकेभन्यानें होईल अशें अवस्थेस येणें;
कोणेकाचें संसार, सावकारी, इ० खटलें
हातावर असणें ह० ह्मटलें तेव्हां आरोपा-
यास याचयाजोगें आरोपणें असणें; कोणे-
कानें हातावर संसार करणें, पोट भरणे,
इ० स्थलीं रति, मत्ता, इ० आश्रय नसतां
मोल मजूरी, चाफरी, भिक्षा, इ० द्वारा नि-
र्वाह करणें; कोणेकानें हातावर शीर घेऊ-
न असणें ह० मी मरेन हें भयन बाळगतां
युद्धादि साहस कर्माविषयीं सिद्ध असणें;
कोणेकानें कोणेकाचे हातावर तुरी देणें,
किं० तुरी देऊन पळून जाणे, इ० स्थलीं
हातावर हात देऊन पळून जाणें; कोणेका-
नें हात पाय मोकळणें ह० चरफडणें; कोणे-
क गर्भिणीनें हातीं पायीं स्फटणें ह० प्रसूत
होऊन निघी स्फटका होणें; भक्षिलेले अ-
न्नादि कोणेकाचे हातीं पायीं येणें ह०
शरीरास जडत याचयाजोगें होणें; कोणे
कोणेकाचे हातीं पायीं लागणें किं० पडणें
ह०

ह० केवळ देण्यानें त्याचें आर्जव करणें;
कोणेकानें हातीं पायीं डेवणें, रेवणें ह०
भक्षिलेले अन्नादि हातीं पायीं आले अस-
तां जी अवस्था होत्ये तद्विधि होणें; कोणे-
कास किं० कोणेक कार्यास हात लावणें ह०
सहाय होणें; कोणेकानें हात पाय पसरणें
ह० थोडक्यांत करून देतो ह्मणून मान्य के-
लेले कोणेकाचें कांहीं काम तें लांबविणें;
किं० थोडक्यांत करावा ह्मणून हातीं धरि-
लेला जो व्यवहार त्याणें वेताबाहेर जावयाजोगें
बहाडणें किं० द्रव्य, अधिकार, इ० बळा-
नें त्याच्या व्यवहारां जो यथास्थितपणें प्र-
वृत्त असतो त्याणें तें बळ नाहीसे झाल्या-
मुळे तें धारें सोडून सजपाशीं कांहीं नाही
असें ह्मणून उगीच बसणें; कोणेकानें हात
पाय गाळणें ह० भयादिकारणानें कोणेक
कर्माविषयीं धरिलेला उत्साह सोडून मा-
घार घेणें; स्वर्च वेच इ० कोणेक व्यवहारा-
स हात पाय लावणें किं० फोडणें ह० नवे-
च कांहीं प्रकरणभूत अवयव त्यासजडणें;
कोणेकाचे हात पाय मालणें किं० वागणें,
येणें, ह० शरीर स्वाधीनपणें चर्तणें; कोणे-
क पुरुषाचे दोन हातांचे चार होणें ह०
बायको मिळणें; स्त्री, पौर, शेत, इ० कांनें
हातातोंडास येणें ह० त्यापासून भर्ता, इ०
कांस स्त्राव्याचें जें संभोगादि फल तें याच
याजीगीजी नारण्यादि दशा त्यादशेस
येणें; कोणेकानें कोणेकास हात दारविणे
ह०

झ० त्याचे मनांत बचक रहावयाजोगी को-
हीं शिक्षा करणें; त्याचा हात कोण धरिमा
आहे इ० स्थलीं कोणकै कर्माविषयीं त्याची व
तोबरी किं० त्यावर चढ करणारा कोण आहे
असा अर्थ; कोणेक स्त्रीनें कोणेंकाचा हात
धरून जाणें झ० त्याचें घर नियणें; कोणेका-
नें कोणेकास हातीं धरणें झ० त्याचें ऊर्जि-
त करण्याविषयीं अभिमान धरून अंगि-
कारणें; झेस, गाय, इ० कांनीं हातावर ला-
गणें, हातावर दूध देऊं लागणें, हातावर
दूध देणें, झ० बांसरूं नसनां पान्हुन दू-
ध देणे.

हात उगाचा, पु० कोणेक व्यवहारीं आपला
गुंतला असतो जो हात त्याचा युक्तिप्रयु-
क्तीनें करिताना जो उगबलेपणा तो.

हात उसणा, ३लि० लवकर परत करायाचा
असें मनांत असतें अतएव यद्विषयीं लेख
पूस न करितां उसणा देताना येनात जो पे-
सा रुपया, इ० ती.

हात करबत, पु० एके शोबरासच जाला मू-
ठ असत्ये असा जो लहान करबत असतो
तो.

हात करबती, स्त्री० लहान जो हात करबत
तो.

हात करीण, स्त्री० बांसरूं नसनां हातावर दू-
ध देत्येजी गाय, झेस, इ० ती.

हातरवंड, न० को० अडल्याबळेस आपले
कामावर पदायाजोगा जो मूलबाळ, शो-
जारी

जारीपाजारी, इ० कोणी जवळ असतो तें.
हातरवंडा, ३लि० अति अभ्यासासुळे प्रसं-
गी पाहिजेतशी प्रयुक्त करण्याविषयीं स्था-
धीन असत्येजी कोणेक विषया किं० कला तो.
हातरवेंवणी, हातरववणी, स्त्री० एका हाता-
त धरून नारळ, इ० खेचायाचें उपयोगी ए-
क रवंवणी आहे.

हातरबुरपा, ३लि० हातानेंच आंतील रबोबरे
उकळून काढायाजोगा कोवळाजो नारळ तो;
याचा नपुंसकीं विदोष्यत्वे करूनही प्र० हो-
तो; उ० दोन हात बुरपीं घेऊं नये.

हातगूण, पु० कोणेकानें हातानें कगबयास
धरिलेंजें कांहीं एक काम किं० हातारवाळीं
धरिलाजो दिव्या, इ० त्याचें बरें किं० वा-
ईद होण्याविषयीं त्रिभिनत्वे करून मानिमा-
त जो त्याहातीं धरणायाचा प्रारब्धयोग तो.

हातघाई, स्त्री० मंदमंदपणें चालत असतें
जें बाय बादनादि कोणेक कर्म त्याविषयीं
आवेदादिकारणां सुळे तो मंदपणा रकून
होते जो घाई ती; कोणेकामें हातघाईवर ये-
णें झ० मारामारीवर येणें.

हातबरक, पु० मज्जण्यानें आपल्या हातानें
च फिरवून उरसभारस काढायाचें उपयो-
गीजो लहान बरक करिताना तो.

हातचलारवी, हातचलारवी, स्त्री० वसत्या-
ला ठकविण्याविषयीं गाळडी, मराफ, वा-
णी, इ० कांचे हातांत परार्थ प्रथम येतो
केव्हां टाकतो केव्हां, इसरा बदलतो केव्हां,
इ०

१० कर्म न समजायाओंमें उनसतेमें कसब नी.

हालभा, ३लि० हानानलाओ तो; ३० आराधे हानभे पाणीं रमानसंभ्येस सेऊंनये; रोग्यास ओंपध देणें हें मनुष्यां हानभे आदे पण आयुष्य घालणें हेंकाहीं मनुष्यां हानभे माहीं; २० जो जाणें आपले हाकानें निर्मिले ला किं० मिळिलेलाओ कोणेक अर्थ तो; ३० ही फेची नाई हालची आहे; ही स्तारी दोळत त्याचे बापाचे हातची आहे; २०, ३०-कांची मेळवणी, १० प्रसंगीं जास्थानीं त्यास्थानीं मोडून किं० मिळवून त्याने पुढलेस्थानीं मिळवायायाओ अंक राहतो तो.

हातचाळा, पु० कारणाबाबून इकडेतिकडे हात नाचवाने, कांहीं पदार्थ उचलावा, दाकावा, १० रूप जा कोणेकाया हातानें चेहा होत असतात तो आणि तसेच चेहा करण्याची कोणेकास लागली असत्येजी रपोड तो; २० मावकागी, १० व्यतहार चदरीं असल्यांमुखें रुपये, १० दावे, म्यावे, १० रूप हातास असतोओ उपयोग तो.

हानचिटी, हातचिटी, स्त्री० मामलेदार, १० अधिकारीलोकानीं शिका, मोर्तब, १० चिन्हें नकरितां आपले हातचे निशाणीनें च पुरी केलेलीजी चिटी ती.

हानझाड, न० रा० जाणें आपले हातानें लावलेलेंजें फणस, १० कांचें झाड तें त्याचें.

हानहोबी, स्त्री० परस्पराने हात धरून करितात

रितातजी होंबीनी, प्रथमान प्र० विशेष नाही.

हातणी, स्त्री० घोडे, १० कांस धुतेसमयीं हातात घालायाचे उपयोगींजी काथा, १० कांया पिहाबीसारखा पदार्थ करितात ती; २०, रा० जा विहिरीस बेल, रहाड, किं० पाचरहाड लावायाआ असतो त्याविहिरीचे एके बाजूस कणोकडाचें एक टोंक देकाचें पन्हाडीतून पाणीं पडाचें इत्यायुपयोगीजी बोधया सारखी बंदिस्त करितात ती.

हातधोंडा, पु० केवळ हातानें मारलेलाओ धोंडा तो.

हातनळा, पु० हातात धरून उडवायायाओ दारवेया नळा तो.

हातपडल, ३लि० रा० हात पाल.

हानपा, पु० आंगररवा, बोळी, १० कांची जी बाही तो.

हातपाणी, न० लग्नामध्ये रास महाणाचेदि वडीं नवच्येमुलीचे हातावर पाणीं घालण्याओ समारंभ करितात तें.

हातपात्त, ३लि० रा० किछी, फुकूप, सोंपळें ओपळें, १० प्रतिबंधांत अडकलेला नष्टे, सटल्याचेजेस हातीं पावयाजोगा जबळ असतो ओ पदार्थ तो.

हातपान्यास लागणें, जो नहिण्यादिकांनीं पळ किं० पान्दबलें, १० कांची अपेक्षा नधरितां दुधदेऊं लागणें.

हातपावा, ३लि० कां० हात लांब केलाअसता पोहवावा

पोंहवा, इनक्या अंतरावर स्थित जो पदार्थ
तो; २, जाचीं फलें, पुष्पें, इ० खुईबर राइन हा-
तानें तोडतां येतात इतका उंच जो दृश्य तो किं-
तीं फलें, पुष्पें, किं० जींतील पाणीं वरून हा-
तास येवें इतकी खोलजी विहीर ती.
हातपिटी, स्त्री० कलहप्रसंगीं परस्परगंची जी
हातांनीं मारमार ती.
हातभाता, पु० भुमीवर नडेविनां हातांन
उचलून कुंफायाचा अस्ताजो लहान भाता
असतो तो.
हातभुरकणा, हातभुरका, ३लिं० हाता-
नें भुरकून रवाययाजोगाजो कांबळा नार
ळ तो; नपुंसकीं विशेष्यलेंकरूनही याचा
प्र० होतो.
होतर, पु० रा० वेळयाची मोठीजी हांतीं वमा-
यांसाठीं करितान मो.
हातरगाडा, पु० रा० हातचरक.
होतरणें, आंधरणें.
हातरबी, स्त्री० घुसळखांब मांजरी यां यांभु-
न हातानेंच फिरवून दहीं, इ० घुसळाचाभे
उपयोगींजी लहानही रबी केली असत्ये ती.
हातरहाट, पु० केवळ हातानेंच ओडून पाणी
फारायाचाजो लहान रहाट तो.
होतरी, स्त्री० आंधरी.
हातरुमाल, पु० नित्याचे पहिण्याचे उपयो-
गीजो कागदपत्रांचा धाळता रुमाल केला
असतो तो; २, तोंड पुसणें इत्याकपयोगीं
जो करणाचा तुकडा बाळगतात तो.

होतरुण, न० आंधरुण.
होतरुणपोंयरुण, न० आंधरुणपोंयरुण.
हातळावणी, स्त्री० वेदयादि सामान्यस्त्रियां
चा चिह्न उतरण्याचा जो संस्कार ती.
हातलाया, ३लिं० चा० हाताळजो मनुष्य तो.
हातचुटी, स्त्री० भाषणादि कोणेक व्यवहार
करण्याविषयीं कर्तृभेदेकरूनजें भिन्नभि-
न्न कृतिप्रकार असतात ते प्र०.
हातबडा, पु० सोनार, कांसार, इ० काचें हो-
कायाचें एक आऊत आहे.
हातबडी, स्त्री० लहान हातबडा
हातबल्लें, न० केवळ हातांनच धरूनबलाया-
चाभेउपयोगींजें होडी, इ० कांवर लहानसें
बल्लें असतें तें.
हातबळा, पु० लेखनादि कोणेक कर्माचा उ-
भ्यास झाल्यामुळे तद्विषयीं हाताचेबाबीं ये-
तेंजें प्रावीण्य तो.
हातबिरजा, ३लिं० रा० प्रसंगीं आपलें का-
म यथाकथंचिन् कांहींकाळ संभाळी किं०
आपल्यास कांहीं काम कराव्यास हात ला-
वी अशा योग्यतेन आलेलाजो आपला पुत्र,
शिष्य, कन्या, सून, इ० कोणी असतो तो.
हातशिंपणें, न० रा० सोडवणी नदेलां होळ-
णें, इ० साधनानें उडवूनजें भाजीपाखा, केळी,
इ० कांस पाणीं देतात तें
हातसर, पु० स्त्रियांचें एक हस्तभूषण आहे.
हातरसरवण, न० खरोटा, पोतेरें, इ० साधन न
घेतां केवळ हातानेंचजें भूम्यादिकांस मार-
वण

वण देतात ते.

हातरकरव, न० जावर देष असतो त्यास हातरा
दिकेंकरून मारयापास सांपडलें असता
तिनक्यानें च मावून घेतात जें करव ते.

हानळ, ३लिं० कों० हाताळ.

हातळणें, फळादिपदार्थ हास्तव्याप्रारानें चो-
ळवटणें; २, रा० हातळ मनुष्यानें कोणेका-
चें वस्तू चोरून नेणें.

हाता, पु० कों० केतकीचें जें कणीस ता; २, फ-
लपुष्पादिकांचा मोठ्यासमयीं एक एकवार
हातांत जी पंचकडी, छकडी, इ० रूप समुदा-
य तो.

हाताग्वाली, अ० जें कर्मकरण्याविषयीं सु-
गम्यतेकरून जो अधिकारी त्याजबळ त्या-
कर्माचीं अंगभूतकर्म करावा करितां त्या
अधिकार्याचे निषम्य कोडीत; २, कोणेका-
चे सनेरगाली.

हातानिराळा, ३लिं० जाविषयींचा कर्तव्या-
चा किमपि राहिला नाही असें एव जाला हात
लाबाचा न लागे असा सिद्ध जाला जो गृहादि
अर्थ तो; ३० हें लिहिणें एकदां हातानिराळें
झालें क्षणजे दुसरे काम येईन; १, अ० जे-
थें मनुष्याचे हाताची नेहमी बहिबाट अ-
सत्ये त्या स्थलाहून इतरत्र एकीकडे; ३०
कामापुरतीं भांडीं बहिबाडींत देवा वरकड
हातानिराळीं देवा.

हाताफळी, स्त्री० हातझोबी.

हातावेगळा, ३लिं० अ० हातानिगळा.

हाता

हातासरसा, अ० कोणेंक कार्यकरण्याविष-
यीं हातावेगळीं धरिला जो वेग त्याच वेगा-
नें; कोहीं एक इतर कार्य करण्याचें वि०;
३० उडी काढतो आहेस तो हातासरसां भा-
डीं घास मग हात धू.

हाताळ, ३लिं० कोणेकाची वस्तू हातीं लाग-
ली असतां चोरण्याचा स्वभाव जाणा तो.

हाताळणें, हातळणें.

हातेर, न० हनेर; २, कों० ग्रामसंबंधी कु-
ळांस जी पाटील, खोन, इत्यादि अधिकार्या-
चें होत लावणें; इ० कामें करण्याविषयीं क-
रावा लागत्ये जी बिगार ते.

हातेरबंद, ३लिं० हनेरबंद.

हातोटी, स्त्री० हातबडी.

हातोडा, पु० हातवडा.

हातोडी, स्त्री० हातबडी.

हातोपा, पु० रा० हातपा.

हातोपात, अ० कोहीं एक ओंहे वहाया-
चें असतां एकानें दुसऱ्याचे हातीं, दुसऱ्या-
नें तिसऱ्याचे हातीं, अशे प्रकारें नेणें, वा-
हणें; इ० कांथे वि०.

हातोफळी, स्त्री० हाताफळी.

हातोहात, हातोहाती, अ० हातवेहाती.

हातोळा, पु० हातवळा.

हात्यार, हात्येर, न० हात्यार.

हात्यारबंद, हात्येरबंद, ३लिं० हनेरबंद.

हौंदा, पु० कों० इरजीक.

हौंदुळणें, आंदुळणें; २, फलें; इ० पडणें;

इ०

इत्याद्यर्थ दृक्षादिक आंशक्यानें हालविणे.
होदेकरी, होदेलकरी, पु० को० परस्परें
जाणीं होदा कंला आहे ते परस्पर.

हानि, स्त्री० सं० नाश.

हापटणे, को० आपटणे.

हाबकणे, हबकणे.

हाबका, पु० ग० हबका प्रथमार्थी.

हामी, स्त्री० हमी.

हामीदार, पु० हमीदार.

हाय, अ० रवाज, संताप, इ० जन्यजें अंगीं दुः
ख असतें त्याचा रवाजविणे, बारा घेणे, इ०
संबंधानें प्रतीकार होऊं लागला म्हणजे जो
करवानुभव होतो त्याचा उद्धार; २, शरीरा-
स किं० अंतःकरणास कांहीं दुःसह वेदना
झाली असतां त्या दुःखाचा हा उद्धार आहे;
३, स्त्री० मुलांचें भाषेनें तिरबट, अग्नि,
शस्त्र, क्षत, इ० कांस ह्म०; कोणकानें हाय
खाणें किं० घेणें, ह्म० धारण घेणें.

हायसा, ३लि० ग० संसार, इ० संबंधी ओझे,
दादी, कारागृह, इ० रूप दुःखदायक जे प्रति-
बंध त्यांपासून करून घ्यावे स्वरूप क्षा-
ला जो तो; उ० त्या दादीतून अंमळ बोहेर आ-
लों तेव्हां हायसा झालों; कोणकाम हायसं
बाटणें ह्म० त्याणें हाय असा करबोद्धार निघा-
याजोगें दुःखप्रतिकारद्वारा करवानुभव वि-
शिष्ट होणें.

हायहाय, अ० कांहीं एक झालेले पाहिलें अस-
तां किं० ऐकिलें असतां किं० मनांत आलें अ-
सतां

सतां हाउद्धार निघतो.

हायहूय, स्त्री० शरीरास कांहीं असह्य वेदना प्रा-
प्त झाली असतां जे कांहीं हायहूय, इ० अने-
क प्रकारचे दुःखोद्धार निघतात ती.

हाया, अ० ग० हाय प्रथम द्वितीयाधी.

हायाहूया, अ० ग० हायहूय रूप जो दुःखोद्धार
र त्याचें अनुकरण.

हार, पु० रत्नें, पुष्पें, इ० कांची भूषणार्थ गज्यां-
त घालावया करितां जी माला करितात तो;
२, रेखिमाचा लड्या एकत्र ओंवन माळे-
सारखा करितात जो आकार तो; ३, सं०
भाजक; ४, स्त्री० एका होजानें लागत गे-
लेली जी अनेक पदार्थांची पंक्ति ती; ५, यु-
द्ध, वाद, खेळ, इ० कांचेद्वयीं येतो जो पराजि-
तपणा ती; कोणकानें हार जाणें ह्म० जि-
कला जाणें.

हारक, ३लि० सं० हरणकर्ता जो तो; दुःख
हारक, रोगहारक, पित्तहारक, इ० ह्म०.

हारणें, हरणें.

हारपणें, हरपणें.

हारबणें, हरबणें.

हारसडणें, अ० ग० हारसडीस आणणें

हारसडीस, अ० ग० हें शेंबरास कसें जाई-
ल, हें कसें आरोपेल, याचा निर्बाह कसा
होईल, असें बारापास कारणीभूत जो को-
णक गोष्टीचे अंगीं अफारपुणा, मनस्वीप-
णा, इ० धर्म असतात ते कमें करून कमी
होत गेल्यामुळे आतां हें आरोपांत आलें
असें

असें बायायाजोगे अबस्थेस येणें, आणणें,
इ० धातुचे योगीं प्र०; उ० एक वर्षाचें लिहि-
णें तुंबलें आहे सारा गोंधळ झाला आहे
एबटें हागसडीस आणून दे मगमी शंबरा-
स नेईन.

हारा, पु० हरा.

हाराष, पु० हराष.

हारास, पु० हरास.

हारी, अ० कों० कडे; श्रद्धापावनि; उ० तो
ज्ञाता हारीं गेला: त्या हारीं माझे दहा रुपये
आहेत.

हारी. ३लि० सं० मनोहर; २, जो जातें ह-
रितो तो नदारी; पापानें हरितो तो पापहा-
री, दुःखहारी, इ० सं० प्र०.

हारेमोहरे, हारेमोहरेस, हारेसोरे, हारेसोरे-
स, अ० मनुष्यादि कोणेकाचे समोरचे किं०
आजूबाजूचे प्रदेशीं उभें राहणें, दिकणें, इ० कों-
चे योगीं निषेधविषयीं प्र०; उ० मी एकवेळ त्या
पोगम मार दिला नेव्हांपासून तोमाझे हारेमो-
हरे उभाराहत नाही; त्याशीं व्यवहार करूं न-
णतां पर तो सोदा आहे त्याचे हारेसोरेस तु-
झी उभे राहू नका.

हारोहार, अ० मध्यें विजातीयानें व्यवधान
किं० विच्छेदन होतों एक साररण्याक्रमानें,
कोणेक क्रिया होत जाणें किं० कोणेकानें
असणें, इ० कोंचें वि०; उ० या बायकोस
हारोहार चारखेपा सुलीच झाल्या.

हार्द, न० सं० कोणेकाचे आंतीलजो अभि-
प्राय

प्राय नें.

हार्द, न० हार्दवाब्दाभा अपभ्रंश.

हान्यामोन्यास, अ० हारेमोहरे.

हाल, पु० आपदा; प्र० अनेक व०; २, अ० ह-
लीं.

हाल अपेष्टा, स्त्री० नानाप्रकारचे हाल ती.

हालचाल, स्त्री० चळवळ.

हालणें, कोणेक पदार्थानें एके विभागक-
रून आधाराशीं संबध असून इतरवि-
भागीं इतलून: चलित होणें; २, अधिष्-
त आधारापासून कोणेक अर्थानें इतलून-
त: चलित होणें; ३, हलकलणें.

हालतानारळ, पु० कों० हालविला असतो
जांतील पाणीं याजनें असाजो नारळ तो.
हालमस्त, ३लि० दारिद्र्यमूलक आपत्तिअ-
सूनही जायेअंगीं लाठा बहुत असतो अ-
साजो मनुष्य तो; स्त्र० हालमस्त की मा-
लमस्त.

हालचा, पु० हालचा प्रथमार्थी.

हालवेढा, ३लि० रा० जायेअंगीं आवरवा-
क्ति नाही असाजो मनुष्य तो.

हालहवाल, पु० हाल अपेष्टा; फोज, इ० का-
नें हालहवाल होणें स्त्र० हालहवालानें वि-
शिष्ट होणें.

हालहुल, स्त्री० चोराक्षपद्रव, राजक्रांति, इ०
कारणानें होत्येजी गडबड ती.

हालाहल, न० सं० देवदेत्यांनीं पूर्वीं रा-
मुद्रमंथन केलें तेव्हां त्यापासून उत्पन्न
झालें

झालें जें विषनें; २, सर्पादिकांचें उग्रजें वि-
ष त्यास ह्म.

हालीं, अ० हल्लीं.

हालीमाजी, स्त्री० राजादिकांचे कारकीर्दी-
चें होतें जें नवें जुनें ती.

हालोहाल, हालौंहाल, अ० हातचे हातीं.

हाल्या, पु० हल्या.

हाल्लीं, अ० हल्लीं.

हाव, पु० सं० श्रृंगाररसाचा आंगीं आवेवा
झाल्यामुळे जाचेष्टा होताना ते.

होव, स्त्री० हवारी; १, स्वर्चवेध करणें, इ०
विषयीं कोणकास असतो दम ती; ३० ह-
जार रुपये खर्चान अशी त्याची होव आ-
हे; होवस भरणें ह्म० तडेस भरणें.

होवभरीहोणें, दे० गनभरीहोणें.

हावभाव, पु० अभिनय आणि तेंणेंकरून
न व्यंजित होताना जे रसाचे भाव ते.

हावर, पु० कों० गळू, फाड, इ० कास भरतो
जो ओरतो.

हाबरा, ३लि० कितीही मिळालें तथापि अण-
खीं हवेंच असें इच्छिण्याचा स्वभाव जाचा
तो; २, पु० पांढराजो तीळ तो.

हावा, हावा.

होवा, पु० कों० दशाप्रथमार्थी; २, एक झाड
आहे.

होशील, न० हशील.

होसडणें, ग० हंसणें.

होसडा, पु० रा० प्राणोत्क्रमणाचे समयीं स
वोंगास

वोंगास हिसके बसायाजोगा लागतो जो
मोठा स्वास ना; २, आंसडा.

होसणें, हंसणें.

होसरा, ३लि० हंसरा.

होसळी, स्त्री० हंसळी.

होसूं, न० हंसूं.

होसैं, न० हसैं.

हास्य, न० सं० हसैं; २, एतद्दृष्टेन नवरसा-
तील एकरस आदे; ३, मुख्यविकसित
हावयाजोगाजो कोणकाचे अंगीं विकार
विशेष होतो नें; ४, उपहास.

हास्यमुख, हास्यबदन, ३लि० जाचें नि-
रंतर हास्ययुक्त मुख असतें असाजो तो
किं० कांहीं कारणानें हास्ययुक्त झालें मु-
ख जाचें तो.

होहो, अ० कांहीं एक कार्याविषयीं प्रश्न
जो कोणी त्याला मागेसर असें जें झणा-
याचें त्या अर्थाचें खोनक हें अव्यय; होहो
झणतां होहो झणें तो, इ० स्थळीं हातचे हा-
तीं असाअर्थ.

हाहाकार, पु० सं० कांहीं महासंकट प्राप्त
झाल्यामुळे किं० शोकादिकारणासुळे हा-
हा असा दुःखोद्वाररूप शब्द करिताना तो;
कांहीं एक पदार्थाचा हाहाकार होणें, पडणें,
ह्म० तोतो पदार्थ दुर्मिल झाल्यामुळे हाका-
रा पडणें; ३० दोन महिनें पाचसांन आंढ-
उतांच जोहोंकडे पाण्याचा हाहाकार पड-
ला.

हाहाकार

हाहा: कार, पु० हाहाकार शब्दाचा अपभ्रंश.

हौहूँ, न० कोणेकानें भय मानावें किं० कर्तव्य कार्ये खरेनें यथास्थित करावें किं० मी जाग्रत आहे असा वध नाही, इ० जाणावें इत्याद्यर्थ थोडा बहुत जो शब्द व्यापारादि व्यापारनें.

हाळ, पु० दे० अनेक गुंगनीं पाणीं प्यावें एतदर्थ चुना. दगड, इ० कानीं बांधून करिताना जी लांबट राखी तो.

हिकणें, रा० अन्नादि भक्षणें. निंदारुनिष० हिकडचा, हिकडला, हिकडील, ३लि० इ० कडचा.

हिकडणें, अ० इकडणें.

हिकडून, अ० इकडून.

हिकडूनतिकडून, अ० इकडूनतिकडून.

हिकडे, अ० इकडे.

हिकडेतिकडे, अ० इकडेतिकडे.

हिकमत, स्त्री० कोणेक कर्मकरण्याविषयांची जी बुक्ती ती.

हिकमती, ३लि० अनेकदि कमती जावें अंगी आहेत तो.

हिकमत्या, ३लि० हिकमती.

हिंका, पु० रा० हेंका.

हिंकेरबोर, ३लि० हेंकेरबोर.

हिंका, स्त्री० सं० कोणेकास लागत्येजी उबकी ती; २, पु० दे० हेंका.

हिंकेरबोर, ३लि० हेंकेरबोर.

हिंग, पु० मसाला, फोडणी, इ० कांन घालावाचे उपयोगी एक झाडाचा बीक आहे, जाला वि

लक्षण

लक्षण वास येत असतो तो; हिंगाचें पालें स्त्र० जबळ तादशा द्रव्य नसतां हा द्रव्यवान् असा जाचा लोकांत भ्रम आहे त्यास स्त्र०; कोणेकानें हिंग हणें स्त्र० दुरवण्यामध्ये पचन पडणें; हिंगानुपास, हिंगाधुपास, हिंगाधुपाचारी, हिंगाधुपाखालीं जाणें, उडणें, इ० स्थलीं हिंग, धूप, इ० किरकोळ जिनसांकडे काही एक द्रव्यादिकानें खरवले जाणें

हिंगडा, पु० एक हिंगामध्ये जाति आहे; २, वाईट जो हिंग त्यास कोणी स्त्र०

हिंगण, पु० ग्रं० एक रक्ष आहे; उ० कल्पतरू आणि बाभूळ हिंगण आणि मयलागर.

हिंगणबेट, न० हिंगणबेरीचें जें फल तें.

हिंगणबेटी, स्त्री० एक झाड आहे.

हिंगरूड, न० रा० हिंगुरडें.

हिंगचणी, न० हिंगाचें जें पाणी करित असताना तें.

हिंगु, पु० सं० एक रक्ष आहे; २, न्याचा जो बीक तो त्यास हिंग स्त्र०

हिंगुरडें, न० शरीरावर कांहीं क्षत झालें असतां हिंग रवाळा किं० क्षतास हिंगाचा स्पर्श झाला असतां त्या क्षताचे जंजीं जो मांस ग्रंथि होतो तें.

हिंगुळी, ३लि० हिंगूळसंबंधी जो रंग, रसायन, पारा, इ० तो.

हिंगुळूक, हिंगळूक, पु० रा० हिंगूळ.

हिंगू, पु० हिंगो.

हिंगूळ, पु० पान्याचा एक संघा आहे.

हिंगे

हिंगे, अ० हंगे.

हिंगेलिंगे, अ० हंगेतंगे.

हिंगो, पु० दागबिणे धानुबेयांगी प्र०; कोणका-
स चोदी देणं.

हिचमिचणे, रा० एक लक्ष्य लावून कोडींक
काम करीत असतां किं० दाटींत वसले अस-
तां विसाया घेणं, आंग मोकळे करणं,
इत्यादर्थ इतस्तत; जें चलनचलन नदि-
शिष्ट होणं; उ० यादाटींत कसे बसावे अंम-
ळ हिचमिचं नसलेतर जागा नाही.

हिचुडा, ३ लि० को० हिमडा.

हिजडा, पु० अनेक नपुंसक मिळोन एक
जाति सारिखा समुदाय सजला आहे त्या
समुदायांतला झालेला जो पुरुष वेष धारी
नपुंसक तो; २, ला० बीभत्सभाषण कर-
णारा निर्लज्ज असा जो मनुष्य त्यास आ-
रोपानें स०.

हिजडी, स्त्री० हिजड्याने स्त्रीवेश धारण
केला असतां त्यास स०.

हिजडे, न० रा० हिजडा आणि हिजडी यांस
सामान्यतः स०.

हिजरी, १ लि० यवनी सनावे वि०.

हिडगा, ३ लि० रचाळ.

हिडणवारे, पु० को० उद्योग सोडून रिकामप-
णें हिडण्याचा जो व्यापार तो.

हिडणे, मनुष्यादिकांनीं इकडून तिकडे, तिकडून
इकडे, अशे शक्तीने फिरणें.

हिडशा, ३ लि० को० हिडीस प्रथमार्थी.

हिड

हिडसणें, कोणेकानें कोणेकास धिक्कारणें.

हिडसा, ३ लि० रा० हिडशा.

हिडसावणें, हिडसणें; २, कोणेक परार्थ हिडिस-
करून टाकणें; उ० भांडीं सारी हिडसावून
टाकलीं किंही बेट्यानें.

हिडीस, ३ लि० ओंगळ; २, न० को० कोणेक
स्थलीं मळ, मूत्र, केरकचग, उष्टं माष्टं, इ०
रुपजी घाण पडली असत्ये तें.

हिडूस, ३ लि० रा० हिडीस.

हिंडोल, पु० गानांतील एक राग आहे.

हिणकट, ३ लि० रा० हिणकस जें रुपें तो आ-
णि तन्निर्मित पदार्थ तो.

हिणकस, ३ लि० धातंतरमिश्री भावानें बी घ-
डला गेला जो रुपें किं० सोनें एतद्वय धानु तो
आणि त्याचा केला जो अलंकारादि पदार्थ
तो.

हिणगे, न० को० शिपतरासारखें एक वंशपा-
त्र आहे.

हिणबर, ३ लि० रा० हिणकट.

हिणवणें, हिणावणें.

हिणवर, पु० बायकोपेशां दिसण्यांत अमोठ
असा दिसतो जो दादला तो; २, न० बायको
पेशां दादला अमोठ दिसला गेला असतां त्या-
चे दांपत्यसंबंधास दिसतं जें वेषम्यनें.

हिणावणें, कोणेकाचे अंगां जो उणेपणा अस-
तो तो भाषणादिद्वारा बाहेर काढून त्यास ला-
जविणें.

हिण्यावणें, रा० हिणावणें.

हितवा.

हित

हित, न० कांहींएकापाखून इव्यलाभ, दुग्ध-
निगस, इ०रूप आपलें होतेंजें बरें तें; २,
जांचे योगानें तें बरें होतें तो; हितकारक.
हितकारी, हितावर, इ०स०
हित्या, ३लि० इथ्या.
हितनें, अ० इथनें.
हितपर्यंत, अ० इथपर्यंत.
हितला, ३लि० इथला.
हितवर, अ० इथवर.
हितून, अ० इथून.
हिते, अ० इथे.
हितांपदेश, पु० कोणकास कोणी हितविष-
यक जो उपदेश करितो तो.
हिंदकळणें, हिसळणें.
हिंदबानी, ३लि० हिंदवी.
हिंदवी, ३लि० हिंदुसंबंधी जी भाषा, गीत, वे-
ष, गान, इ० तो.
हिंदहिदणें, हिंदहिदीत होणें.
हिंदहिदा, ३लि० हिंदहिदीत.
हिंदहिदीत, ३लि० बिलबिलीत झालेंजें गळें,
इ० उगणु किं० आंबा, इ० फुल तो.
हिंदुस्थान, न० जामध्ये पूर्वापर हिंदूलोक
रहात आले असो पश्चिमेकडे सिंधूनद, उ-
त्तरेकडे हिमाचल, पूर्वेकडे आणि दक्षिणेक-
डे समुद्र, या अवधीचे मध्या जो देश तें परतु
नर्मदेचे उत्तरेस एशानी पूर्वाश्रित जो मथुरा,
एटावन, दिल्ली, आंगरे, इ० ग्राम जामध्ये अ-
सा जो देश तद्विषयीं विशेषें करून म०

हिंदु

हिम

हिंदुस्थानी, ३लि० हिंदुस्थानसंबंधी जो म-
नुष्य, भाषा, वेश, इ० तो.
हिंदुळा, पु० चोपाळा.
हिंदू, पु० पुरुषव्यक्तिमात्रास शेंडी आणि क-
र्णवेध हे धर्म जाजातीत निचन आहेंन अ-
शी जी ब्राह्मण इत्यादि अनेक अबांतर जा-
तीनीं विशिष्ट मनुष्य जाति तो.
हिंदोळा, पु० को० चोपाळा; २, ग्रं० डोपाळा;
इ० संबंधी जो शेंका तो.
हिम, न० बर्फ; २, शेंव; ३, पु० न० ओषधि
पदार्थ भिजन घालून तदंश विशिष्ट ओष-
धार्थ घेतानजें पाणीं तें; ४, थंडजो स्पर्श किं-
तद्विशिष्ट पदार्थ तो.
हिमज्वर, पु० प्रथमतः थंडी भरून अनंतर
जो ज्वर येतो तो.
हिमरा, ३लि० भक्ष्यादिपदार्थ जाचानें का-
णारहीपाहिजे तितका घालवत नाही किं०
देववन नाही अशें स्वभावाचा जो मनुष्य तो.
हिमटया, ३लि० हिमरा.
हिमत, स्त्री० कोणक कायें करण्याविषयीं को-
णकाचे अंतःकरणांत असली जी धमकती;
स्त्री० हिमत मर्दा तर मदत खुदा.
हिमतदार, ३लि० जांचे अंतःकरणांत मोठी
हिमत आहे तो.
हिमती, ३लि० हिमतदार.
हिमतीचा, ३लि० हिमती.
हिमवंत, पु० हिमालय.
हिमवान्, पु० हिमालय.

हिमळ

हिम

हिर

हिमळ, ३लिं० मिष्टनाम्नण न जी गोडी ती जांचे
अंगी थोडी असा जो अंबा, फणस, इ० फल, पा-
णी, इ० पदार्थ तो; उ० पाणी मुळचे गोड जरी अ-
सले तरी तापवून निविलेले द्रव्ये हिमळ ला-
गते.

हिमाईत, ३लिं० हिमाईतदार.

हिमाईत, स्त्री० लोकांनी मानावे, भय वाग-
वावे. असे वजन पडायास कारणाभन को-
णेकास कोणेक समर्थाचा असतो आश्रय
तद्रूप जे चल ती.

हिमाईतदार, ३लिं० कोणेकाची हिमाईत आ-
हे जास तो.

हिमाचल, पु० हिमान्तय.

हिमायत, स्त्री० हिमाईत.

हिमायतदार, ३लिं० हिमाईतदार.

हिमायती, ३लिं० हिमाईतदार.

हिमालय, पु० या भरतखंडाचे सीमेवर उत्तरे-
स एक मोठा पर्वत आहे.

हिम्या, पु० कोणेक अवघड कार्याचे गयीं प्रवृ-
त्ति न होण्यास प्रयोजक जीं भय, लज्जा, नि-
र्बलता, इ० प्रतिबंधके तीं नगणितां त्याका-
रीं प्रवृत्ति होण्याविषयीं अंतःकरणाची करि-
तात जी दृढता ती.

हिम्येदार, ३लिं० ताचे अंगी हिम्या आहेत तो.

हिम्यो, अ० रा० नांगरास बांधलेले बेल समो-
र चालत असतो त्यांस चळण घेऊन फिराया-
चे इशाऱ्याचा हा शब्द आहे.

हिरकणी, स्त्री० लहान जो हिर ती.

हिरका

हिरका, पु० कों० काखाचे अंगी जे काडी सारखे
अवयव असतात ते प्रत्येकीं; २, रा० रुपांग,
खापरपोळी, इ० कांवापोशी रेखांनी भिन्नभिन्न
झाले असतात जे अवयव ते प्र०

हिरकूट, न० हिराला निंदेनें ह०; २, पु० को०
हिराला ह०.

हिरडा, पु० हरडा.

हिरडी, स्त्री० जेथे दांत उगवतात असे जे मुखो-
त दोन अवयव आहेत ते प्र० किं० त्यामध्ये
दांत उगवायाची जी निरनिराळी स्थाने तीं प्र०

हिरण्य, न० सं० रुबर्ण झणून जी धातु ते.

हिरमुसणें, कोणेक कर्माचे गयीं होशाने जो वा-
गत असतो त्यास कोणी दुर्भाषणादि केल्हामु-
ळे त्याणें ती होस सोडून विरम होणें.

हिरमूस, ३लिं० कांही कारणांनें हिरमुसला जो
तो.

हिरमोड, पु० स्त्री० कांही एक कार्याविषयीं
धरिला असतो जो उत्साह त्याचा कांही कार-
णामुळे होतो जो भंग तो; २, ३लिं० रा० रुमारा-
चा जो हिरवा तो.

हिरली, स्त्री० रा० विरली.

हिरलें, न० रा० विरलें.

हिरवट, ३लिं० रा० रुमाराचा जो हिरवा तो.

हिरवटाण, स्त्री० हिरवट जी घाण ती.

हिरवंडा, ३लिं० इषन् हिरवा जो मडके, इ० प-
दार्थ तो, २, कोणेक पदार्थास येतो जो हिर-
वरचास त्याचें मि०

हिरवस, ३लिं० पुरता परिपक्व झालेला नवें
तो

જો કોનેક પરાર્થ તો આણિ તત્સંબંધીજો વાસ
કિં. રુચિ તો.

હિરચઢ, સ્ત્રી. કોં. હિરવ્યા લહાન તૃણાદિકાં-
આજો સસુદાય તી; ૩. સડકૂન પર્જન્ય પડ-
લા સ્થળજે આઠાદિવસાંત બોહાંકડે હિરચઢ
હાંત્યે.

હિરચા, ૩લિં. પાચ, રોચાઢ, કોમલ તૃણ, ૨.
કાંચે રંગાસારિત્વા જો રંગ તો. આણિ ત્યાર-
ગાનેં વિશિષ્ટજેં પર્ણ, ફલ, કાષ, વસ્ત્ર, ૨.
પદાર્થ તો; ૨, પરિપક્વ કાલેલે નહે અસેંજેં
ફલ, પર્ણ, ધાન્ય, ખાન, ખાકર, ખાજી, ૩. બ-
ન્ન, મડકેં, બુદ્ધિ, તદ્વિશિષ્ટ મલુખ્યાદિ, ૩. તો;
૩, તત્સંબંધીજો વાસ કિં. રુચિ તો; ૪, સંકે-
તાનેં ભાંગ, ગાંજા, યાંસ કિં. ત્યાંનેં સેષણારા-
જો ત્યાસ સ્ત્રી; ૫, કોણાશીં મિહૂન રહાયાના
નહે, શીખ્રકોપી, તુરક, જો મનુષ્ય ત્યાસ સ્ત્રી.
હિરવેં, ન. ગુરેં, ૩. કાંસ ભક્ષાયાજોગેં હિરવેંજેં
તૃણાદિક તો.

હિરહિરી, સ્ત્રી. હિરિરી.

હિરા, પુ. એક શકુવર્ણ મહારત્ન આહે.

હિરાકસ, પુ. રંગાક્ષપયોગીં એક પરાર્થ આ
હે

હિરામણ, પુ. પોપરાંત એક મેદ આહે.

હિરાચળેં, કોનેકા પાસૂન, દવ્ય, વસ્ત્રાદિપરા-
ર્થ કપરાનેં કિં. વલાત્કારાનેં ઘેળેં.

હિરાહિંગ, પુ. ચક્રચક્રન અસતો અસાંજો
ફારખાંગલા હિંગ ત્યાસ સ્ત્રી.

હિરિરી, સ્ત્રી. કોનેક કાર્ય કરણ્યાવિષયીં
કર્ત્યાંચે

કર્ત્યાંચે અંગીં એકેક પ્રયત્નાનેં ઉચ્ચિન આલા.
અસતોજો વેગ તી; ૩. અથૂન જી કોજ નિષા-
લી તીળેં પહિલ્લા હિરિરીસંચ કિહ્લા ઘેતલા.
કોપાચે હિરિરીબરોબર મી અરવાદા વાઈટરા-
વ્દ બોલલોં અસેન.

હિરીરી, સ્ત્રી. હિરિરી.

હિરૂન, અ. હિરાબૂન.

હિરેરવાણ, સ્ત્રી. હિરે જેથેં ઉત્પન્ન હોતાન તી
રવાણ.

હિરેદિષે, પુ. મકરસંકાંતીચે દિવશીં સ્થિ-
યા બ્રાહ્મણાંસ દોનદીપ ચ રોન આદર્શ મિહૂ-
ન જેંદાન કરિતાન તે.

હિલગડ, સ્ત્રી. કોં. દેળેં, ઘેળેં, ૩. અવહારાં-
તજી માનગડ તી.

હિલગડળેં, કોં. કોનેક કાર્ય સિદ્ધીસ ન
જાકુંદેતાં અડથહૂન પાડળેં.

હિલગળેં, કોં. હિલગડળેં; ૨, દોર, કાષ,
૩. કાંઈં એક પરાર્થ કોનેક આધારાશીં સ-
રાસરીં ગુંતચૂન ઢેચળેં.

હિલળેં, કોં. હાલળેં.

હિલારી, સ્ત્રી. દે. પ્રા. હિરિરી.

હિલાલ, પુ. ઉત્સાહાદિકાંચે શયીં પ્રકાશાર્થ
આંત પલિતે, ૩. પાલૂન પાજલાયાસારીં એ
કાકાઠીચે અગ્રાસૂજેં પળતીસારિતેં લોસં-
ડાથેં પામસંબદ્ધ કેલેં અસતેં તો.

હિલાલ્યા, પુ. હિલાલ જાળેં ધરિલા આહે તો.

હિહ્લા, પુ. ધની, સાવકાર, ૩. કાંઈં સોઈનેં
વાગાથેં તેં ન વાગતાં દાંડગાઈ, કાંગાથે, કુપાથે,

हिसा

इ० रूप जा लबाड्या कोणी करितो तो; २, प्रबंधा-
दिकार्थ निर्वाहाविषयी कोणेकास कोणेकाचा अ-
सतो जो आश्रय तो.

हिसाहरकत, स्त्री० हिसा. हरकत, उ० ती.

हिवंज्वर, पु० हिमज्वर शब्दाचा अपभ्रंश.

हिवडणें, कों० हुडहुडणें.

हिवडी, स्त्री० कों० हुडहुडी.

हिवणें, कों० हिबानें व्यथित होणें.

हिवत्ताप, पु० हिमज्वर.

हिवर, पु० एक झाड आहे.

हिवस, स्त्री० रा० पर्जन्य पडत असतां वायूचे सपा-
ल्यानें गृहादिकांन प्रविष्ट होतो जो तुषार मसुदायती.

हिवसणें, हिमसणें: प्र० संकुचिन्, २, कोणेक पदा-
थानें हिवसेचा योगानें सरदणें.

हिवसा, ३लि० संतप्तता जाचे अंगीं नाहीं अतए-
व थंड जो ता.

हिवसाण, स्त्री० रा० सरदीचे योगानें बिगडला जो
वर्यादिपदार्थ त्यासजो एक प्रकारचा वाईट वा-
स येतो ती.

हिवडी, स्त्री० हिबडी.

हिवड्या, पु० हेमन्त, शिशिर, एतत्संबंधी थंडाचे जे दि-
वस तो.

हिवड्या, स्त्री० कों० हिबड्या.

हिशोब, हिशोब, पु० एक जी विविष्ट संख्या तीत-
न अशान्तरसरख्या निर्गुणख्या काढाव्या किं०
अनेकजा पृथक् पृथक् संख्या त्या एकचरुत्वन
विशिष्टसंख्या करावी असा जो संख्या व्यवहार
जाची सिद्धिसोकर्ये करून दावी म्हणून गुणाका-
र, इ० अनेक युक्ति बुद्धिमंतानीं करून देविल्या -

आ.

हिस

आहेत तो आणि तैपेंकरून सिद्ध होतें जें संख्ये-
ची इयत्ता म्हणून फल तो; २, त्या० न्याय प्राप्त जी
रीति तो; ३, गणनी द्वितीयाधी.

हिशोबकिनेब, पु० हिशोब, इ०

हिशोबी, ३लि० हिशोब करण्याविषयी कुशल जो का-
रकून, इ० तो; २, हिशोब संबंधी जो कागदपत्र, इ०
तो; ३, जामध्ये अधिक उणें व्यक्तिचिन्ही नाहीं
असा बेताबाताचा जो करणें, इ० व्यवहार तो.

हिशोब, पु० हिशोब.

हिशोबी, ३लि० हिशोबी.

हिसक, ३लि० सं० हिंसा करण्याचा स्वभाव जा-
चा तो.

हिसकणें, हिंसकणें, दोर, पक्षशाखा मनुष्या-
दिकांचा दग्गादि अवयव इ० ओंचक्यानें वि-
शिष्ट करणें; २, कोणेकानें कोणेक काम फिस-
कर असं करणें, ३, कोणा एकापासून इत्यादि
हंसडणें.

हिंसका, पु० ओंचका; २, हबका प्रथमार्थी; ३, हे-
लपरा; ४, घडायाम आलेले जें कोणेक काम
त्यास कोणेक विघ्नसंबंधानें पडतो जो अडथळ्यातो

हिसकावणें, कोणेकापासून वर्यालकागदिपदा-
र्थ बग्वाने हिंसकादेऊन किं० कपटानें ओढणें.

हिंसडणें, हिंसकणें.

हिंसडा, हिंसडा, पु० हिंसका प्रथमार्थी.

हिंसडी, स्त्री० कों० हिंसडा.

हिसणें, हिंसणें, अद्वानें स्वकाळणें.

हिंसणें, ग्रं० कोणेकास जिवें भारणें.

हिसळणें, हिंसळणें, पात्र स्थित जो उदकादिपदा-
र्थ त्याणें धरता, इ० वसल्यामुळे वर उसळणें;

पक्षी

पक्षीं त्या पात्रास कर्तृता.
 हिंसा, हिंसा, पु० कोणेक अर्थीचे अनेक जे बांटे
 ते प्र०
 हिंसा, स्त्री० सं० मनुष्यादि जीवांचा जो बध ती; २,
 ३ लिं० हिंसा.
 हिंसाडणें, हिंसाडणें.
 हिंसाडा, पु० हिंसाडा.
 हिंसाडी, स्त्री० हिंसाडी.
 हिंसाब, पु० हिंसाब.
 हिंसाबकिताब, पु० हिंसाबकिताब.
 हिंसाबी, ३ लिं० हिंसाबी.
 हिंसेदार, हिंसेदार, पु० बांटेला.
 हिंसेरशी, हिंसेरशी, स्त्री० विभागायाचा अर्थ
 आणि विभागायांची संख्या तेच भाज्य आणि
 भाजक कल्पून श्रेयशिकरीतीने विभाग करण्या
 चा जो प्रकार ती बऱ्याप्रकाराने झाली जी एकए-
 काची भिन्नभिन्न बांटाणी ती.
 हिंस्त्र, ३ लिं० हिंसा करण्याचा स्वभाव जाचा असा-
 जो व्याघ्र, सिंहदि प्राणी, किं० व्याध, दान्ददी, इ०
 कोणी तो.
 हिंस्त्रा, पु० हिंसा.
 हिंस्त्रेदार, पु० हिंसेदार.
 हिहिही, अ० हंसण्याचे शब्दांचे अनु०; निर्देविषयी प्र०
 ही, अ० कोणेक विधानार्थ कोणेक अर्थाचा निर्देशक-
 रून तत्सहचर्तमानच अर्थांतराचा निर्देश करवा
 असा जो विवक्षेचा विषय त्याचें द्योतक हें अज्य-
 य; त्या अर्थांतरापुढें किं० प्रत्येकीं सर्व अर्थी पु-
 ढें याचा प्र० होतो; २, देखील.
 हीड, स्त्री० को० बळवण.

हीण

हीण, न० सवर्णादि धातूंमध्ये ताच्यादिकांचा जो
 मिश्रितांदा असतो तें; २, लोकांनीं हिणवाया
 ओगेंजें हीनत्व येतें तें; स्त्र० हीण फिटेलपण हीण
 फिरत नाही.
 हीन, ३ लिं० सं० विवक्षित तद्गुण धर्मादिकांनीं र-
 हित किं० विवक्षितापेक्षां न्यून तो; २, नीच ह-
 लकेंजें कर्मादितो.
 हीर, पु० माड, पोफळ, इ० कांचे पातीचे मध्ये जी
 काडी असते तो; २, हिरफा.
 हीरक, पु० सं० हिरा.
 हींव, न० स्पर्शवेद्य जी थंडी तें; २, हिमज्वर.
 हुंउं, अ० उंहुं याचा प्रतिपक्षी.
 हुकणें, विवक्षित पदार्थावर मारायाचा जो गोदा,
 धोंडा, इ० पदार्थ त्याणें त्या त्या पदार्थीं न लागे अ-
 सा हुकणें किं० तो न लागल्यामुळे त्या प्रहारांनें
 कायाची जी कांहीं एक संज्ञा तीणें न होणें आ-
 णि प्रहारकर्त्यानें ही त्या चुकीनें विशिष्ट होणें.
 हुकमत, स्त्री० कोणेकाचा हुकूम कोणेकावर
 चालावा असें जें कोणेकाचे अंगीं स्वामि-
 त्व असतें ती.
 हुकमती, ३ लिं० जाचे हुकमतींत वागणारा-
 जो तो त्याचा.
 हुकमा, अ० हुकूम केला असतां जसें हावें.
 करावें तसें; हाणें, करणें, इ० कांचे वि० परंतु
 त्या होण्या करण्यास अनिष्टता असतां
 प्र०; उ० पाऊस नको असें झरलें असतां हु-
 कमा पडतो.
 हुकमी, ३ लिं० हुकमती.
 हुकमें, अ० हुकमा.

हुकार

हुका

हुज

हुकार, पु० यवनी संप्रदायातें कागदपत्र इ० लिहावयाचें असतां प्रथम वरजी थीलि-
हायाची त्या स्थानीं हू असें जें अक्षर काढि-
तात तो; २, हुंकार.

हुंकार, पु० कोणी काहीं एक गोष्ट सांगत अस-
तां किं० विचारली असतां करितात जी हूं
असा शब्द तो.

हुंकार, पु० कोणेकासु दटावत्ये समयीं जो हूं अ-
सा शब्द करितात तो.

हुंकारा, पु० को० कोणी काहीं एक गोष्ट सांग-
त असतां जो मध्ये मध्ये हूं असा शब्द ऐक-
णारे करितात तो.

हुकी, स्त्री० कोल्याचा जो स्वजातीय शब्द ती; २,
काहीं एक कार्य करण्याविषयीं कोणेकास
येत्ये जी उत्कलिका ती.

हुकूम, पु० हिं० आज्ञा; २, गंजिफांचे पानांत चो-
रनव्हे असें स्वरे जें मानतां.

हुकूमनामा, पु० हिं० यादी प्रतिवादी यांचे वा-
दाचा निर्णय झाल्यानंतर जो स्वराठर तो
त्यास सर्कारांतून जें निर्णयपत्र करून दे-
त असतात तो.

हुकूमबंदा, पु० हिं० जो जाचा हुकूमती तो त्या-
चा.

हुकेरी, ३लिं० हुकेरी म्हणून एक गांव आहे ते-
थें उत्पन्नासालेला जो रुपयाचा विक्री तो
आणि त्या विक्रयानें पडलेला जो रुपया
इ० नाणें तो.

हुका, पु० गुडगुडी.

हुकी

हुकी, स्त्री० हुकी प्रा० द्वितीयार्थी.

हुके वरदार, पु० हिं० हुका संभाळणें, भरून दे-
णें, या कामावर ठेविला असतो जो मनुष्य
तो.

हुके बाज, ३लिं० हुका ओढायाचें व्यसन जा-
स लागलें असतें तो.

हुंगणें, कोणेक पदार्थ किं० ननिष्ठ गंधाघ्रा-
त करणें; २, ला० कोणेक गुप्त गोष्ट काहीं ए-
का लक्षणादिकावरून जाणणें.

हुंगाड्या, पु० दे० हुंग्या.

हुंग्या, पु० कोणेक गोष्टीची बातमी गुप्तरूपें क-
रून घेणारा जो राजदूतादिक तो.

हुचमल्ली, स्त्री० बुदबळाचे खेळांत प्यादे मा-
तीचा एक भेद आहे.

हुचभाई, पु० हुचा जी त्यास स०.

हुचा, ३लिं० प्रपंचाचे स्वटल्याकडे जाचें अग-
दीं चित्त नाही खेळणें, बाताळाटणें, तमाका
पाहणें, दुसऱ्याचा कुचेष्टा करणें, इ० विषयां
वर जाचें सर्वदा लक्ष्य अशा स्वभावाचा जो
तो.

हुजत, स्त्री० कोणेकाशीं बोलण्याची सरळ
रीति सोडून बाकं इयारीतीनें उगीच को-
णी करितो जो वादती; २, शीत सारा इ० सं-
बधी कुळांस सर्कारांतून देतात जी पाव-
ती ती.

हुजत खोर, ३लिं० हुजत करण्याचा स्वभाव
जाचा तो मनुष्य.

हुजती, ३लिं० हुजत खोर.

हुज

हुजरात, स्त्री० सरदाराचे दिमती सन ला-
धितां सर्कारा नें आपले खासगी कडे ठेवि-
ली असत्ये जी कोजती; २, ला० कोणे कापा-
शीं असतात जीं दास दासी, शिष्ये, शिज-
मतगार, कुतरीं, मांजरें, इ० त्यांस स०

हुजराहुजूर, अ० समक्षासमक्ष.

हुजय्या, पु० राजा इ० कांजवळ जी शिखरमत-
गार असतो तो.

हुजूर, अ० समक्ष; उ० मासे हुजूर तो असें
बोलला; २, मुख्य सर्कारांत; उ० महालीचे
र धरले असतील ते हुजूर पाठवून पावे.

हुजूरपागा, स्त्री० खासपागा.

हुजूरपाग्या, पु० खासपाग्या.

हुजूरमामला, पु० सरदार इ० कांस सर्कारा-
तून जे ग्रामादिक देतात त्यांत जो काही
अंशतः सर्कारचा अंश असतो तो.

हुजूरसनदी, ३लि० सर्कारसनदी.

हुडहुडणें, कोणे कानें हुडहुडीनें विशिष्ट हो-
णें.

हुडहुडी, स्त्री० हुडहुड.

हुडहुड, स्त्री० पु० कोणे क गोष्टी विषयीं के-
व्हां करीन, केव्हां होईल, केव्हां पाहीन, के-
व्हां जाईन, इ० रूप जो भाव अंतःकरणा-
त होतो जेणें करून ती गोष्ट तशी होईतो
विन उद्दिष्ट असतें ती ती.

हुडाटणें, हुडहुडणें.

हुंड, पु० सुवर्णाचे अंगचा डोक इ० संबंधी
मलांश जावा सणून विटकर, मीठ, इ० इ-

व्याचा

व्याचा त्या सुवर्णास लेप करून अग्नीची
भांब पावी असा जो संस्कार करितात
तो आणि तें मीठ, विटकर, इ० जें संस्कार-
क द्रव्य तो.

हुडकणें, धुंडणें.

हुंडका, हुंडका, पु० रडें यावयाचे पूर्वी पोटां-
तून रड्याचा येतो जो उभडतो; २, गोमहि-
ष्यादिकांचें अपत्य आपल्या आईस पि-
त्ये समष्टीं दुग्ध यावें सणून कांसेस करि-
तें जो सुखांनं प्रहार तो; ३, डोकी, बाहु मू-
ल, इ० कें करून कोणे कास कोणी करितो
जो प्रहार तो.

हुडकावणें, धुडकावणें.

हुंडकी, हुंडकी, स्त्री० हुंडका द्वितीयार्थी.

हुंडणाबळ, स्त्री० रुपये इ० कांची हुंडी घे-
तली असता त्या बडल बड्या, रथर्च, इ० सं-
बंधी जें सावकारास द्रव्य घावें लागतें ती.

हुंडया, पु० को० मक्ताप्रथमार्थी.

हुडहुडणें, हुडहुडीनें युक्त होणें.

हुडहुडाजर, हुडहुडाताप, पु० को० हिम-
ज्वर.

हुडहुडी, स्त्री० जीचा घो गानें शरीरास कं-
प सुटावा, दातखिळी बाजावी, हातपाय
कांकडावे, असें कायाजोगी जी शरीरांत
अतिशयित थंडी भरत्ये ती.

हुडा. पु० घं० किला इ० संबंधी जो बुरुज
तो; उ० मेरू ऐसे लंकेचे हुडे केसा भा-
शीलत या पुढें.

हुडा

हुंडा, पु० मक्ता मधमार्थी; २, लप्तामध्ये वरास, वरपक्षीयांस, जें वस्त्राळंकारादि घाव खावें त्या बद्दल उक्ती बोलता ठरावून जें रोकडद्रव्य सुलीचा बाप देतो तो; ३, हुंडा जो बेल इ० तो.

हुंडाभाडा, पु० कोणेक व्यवहारी भाडें, जकात, सारा, इ० खर्चीची निरनिराची बोलोन करिता तो व्यवहार पत्करून घेण्याविषयीं एकंदर करितात जो मक्ता तो.

हुंडारणें, दे० गोमहिष्यादि पशूनीं आपल्या मस्तकें करून कोणेक मनुष्यादिकास पलीकडे सटकलणें; २, जबळ मास झालेला जो मनुष्यादि कोणेक पदार्थ किं० कोणेक गोष्ट तो शिस गणतींत न आणतां आपल्या पासून दूर घालविणें.

हुंडी, स्त्री० कोणेक स्थळीं कोणेक सावकारापाशीं ऐवज भरून त्या पासून स्थळांतराचे सावकारावर असुक प्रतीचें असुक संख्याक नाणें घावें अशी जी चिठ्ठी घेतात ती; २, ला० देशांतरीं मरण पावला जो आपला कोणी गांवज त्याचें लेखादिये तें जें वर्तमान त्यास ह्म०; ३, एका स्थळीं रुझलेलें जें अंबा; तुळस, इ० कांचें झाड तें दुसरें स्थळीं लावायाचें असतां तें खणून काढत्ये समयीं त्याचे मूलास आधारभूत जो मृत्तिंड राखित असतात ती आणि तद्विशिष्ट तें झाड ती; ४, बुधव्याचे तोंडास झोळीसारखी दोरी बांधून त्यावर फडकें घालून त्यांत

त

त माती, शेण, इ० ठांसून बसवावीं असा जो द्रव्या बसवितात ती; ५, जो धव्यांत एक भेद आहे या अर्थी मा० अनेक वचनां प्र०.

हुंडाचिठ्ठी, स्त्री० हुंडीपत्र.

हुंडीपत्र, न० हुंडी मधमार्थी.

हुंडीपाडी, स्त्री० हुंडीचिठ्ठी इ० ती.

हुडुकहुडुक, अ० खुडुकखुडुक.

हुडुत्त, अ० हत्त.

हुडूक, न० एक चर्मवाद्य आहे जें सर्वदेजीशी इ० हातांत बाळगीत असतात तो; २, कोरडेशास आमटी सारखा एक पदार्थ करीत असतात तें.

हुंडेकरी, पु० हुंड्या भाड्याचा व्यापार करीत असतो जो तो; २, हुंडा घेतल्या वाचून कोणाची मुलगी करीत नाही असा प्रतिष्ठित जो वरतो.

हुंडेंभाडें, न० हुंडाभाडा.

हुत, १, लिं० अग्नीचे गयीं होमिलें जें द्रव्य तें किं० जामध्ये होम केला असा जो अग्नि तो; २, अग्निसंयोगानें जळून रवाक झाला जो पदार्थ तो.

हुताशनी, स्त्री० होळी मधमार्थी.

हुतुत्त, पु० एक मुलांचा खेळ आहे; २, ला० पोरे. अध्ययनादि व्यापार सोडून ओरडणें, उड्या मारणें, इ० रूप करितात जी दांडगाई तीस ह्म०.

हुंदका, पु० हुंडका.

हुंदकी, स्त्री० हुंडकी.

हुंदइणें

हुं द डों, हुं डारों, मा० प्रथमार्थी.

हुं द ड, हुं द ड, पु० हुं डका, मा० प्रथमार्थीबीज
न, २, जरी मरी सारखा एक रोग आहे तो
आणि तदभिमानिनी जी देवता तो; ३, मा-
र्गादिकांचा ठायीं काहीं अडचण असो अनु-
संधनीय असो परंतु त्यास नगणतां जो रों-
ख धरला असतो त्या रोंखानें धडक जाणा-
रा जो मनुष्य, पशु, इ० त्यास आरोग्यानें स्व०;
४, सों गव्याचे खेळांत एकच जी फिरतीसों
गवी राहत्ये तीस स्व०.

हुं द डी, स्त्री० हुं दकी.

हुं दा डों, हुं द डों.

हुं दा डा, पु० हुं द डा.

हुं दु क हुं दु क, अ० खुं दु क खुं दु क.

हुं द, पु० हुं दाल दारी, खुं मे दारी, इ० रूप जो को-
णे का कडे असतो अधिकार तो; २, तांशा,
मफा, आणि खोल हीं तीन वायें तीं व त्यांचे
जिवाजिबिणारे ते प्र०.

हुं द दार, पु० खुं मे दारी इ० रूप हुं द जा कडेस
आहे तो.

हुं दु क हुं दु क, अ० हुं दु क हुं दु क.

हुं न र, पु० स्त्री० न० कोणेक कार्य सिद्ध करण्या-
चा अनेक प्रकारचा अनेक जा युक्तित्या प्र०.

हुं न री, श्लि० अनेक हुं न र जाचे आंगीं आहे-
त ती.

हुं ने र, पु० न० स्त्री० हुं न र.

हुं ने री, श्लि० हुं न री.

हुं न र, पु० स्त्री० न० हुं न र.

हुपट

हुपट, पु० हुम्या प्रथमार्थी.

हुम्या, पु० घानरजा तीय जी मोठी पुरुष व्य-
क्ति तो; २, ला० एकाठिकाणीं जांचा पाय ठ-
रत नाही अतएव जाबर काहीं एक कार्य
विश्वासतां येत नाही असा जो मनुष्य त्या-
स निंदा वसरीं स्व०.

हुं ब णें, ग्रं० कऱ्हे णें; उ० आधींच हुं ब त घा ये
करून हृदयीं पडिला पाषाण.

हुं ब र, स्त्री० दे० गुराखी पोरांचा एक खेळ आ-
हे; हुं ब री, तुंबरी वर ये णें स्व० अरेतुरे वर
ये णें.

हुं ब र णें, हुं ब र णें.

हुं ब री, स्त्री० हुं ब र.

हुं ब ह, अ० कोणेक अर्थाशीं सर्व धर्मांही क-
रून सादृश्य असल्यामुळे केवळ तोच हा
अशी प्रतीति होई असें; कोणेक अर्थाने
असणें, दिसणें, बोलणें, इ० कांचें वि०.

हुं बे ह ब, अ० कों० हुं ब ह.

हुं म ण, न० पु० एक पक्षी आहे.

हुं म री, स्त्री० हुं ब र.

हुं मा, श्लि० हुम्या.

हुं म्मा, पु० एक पक्षी आहे जो कधींही भूम्या-
दिकांवर बसत नाही.

हुम्या, श्लि० मोठें काहीं अडणींचें काम आ-
ल्यामुळे दुसऱ्यानें किती जरी घाई केलीत-
री जाचें आसनही दखून घे कोणी काहीं
विचारलें पुसलें असतां सडकर उत्तर जी-
चे मुखांतून निघत नाही फारच झालें तर
कदाचित्

कदाचित् हं मात्र स्तणे ल अशा स्वभावाचा
केवळ मंद जो त्यास निंदेनें स्त०.

हुरडणें, की० हुरपळणें.

हुरडफुंय्या, पु० तादशा लटाईचे उपयोगी न
व्हे सरासरी नावाचा मात्र शिपाई त्यास
निंदेनें स्त०.

हुरडभूज, स्त्री० की० काटकवळ इ० सामग्री-
चा मातिकूल्यामुळे जेत जमीनीस यथा
कथंचित् जो भाजण्याचा संस्कार करिता-
त ती.

हुरडा, पु० जो धव्याचीं ओलीं कणसें भस्मीं
त भाजून त्याचे रवाय्यासाठी काढिताना
जे दाणे तो; २, तशीं भाजून रवायाचे योग्य-
तेस आलेलीं जीं जो धव्याचीं ओलीं कण-
सें तो; जो धव्यास जगुग इ० कानें हुरड्या-
स येणें स्त० दाणा भाजून रवायास बेई अ-
शा दशेस येणें.

हुरण, न० मुंग्यांचा जो समुदाय ते; २, ला०
मुतुण्यांचा एकत्र जमला जो समुदाय त्या-
स प्रसंगविशेषीं स्त०; ३, रा० मुंग्यांत एक
जाति आहे.

हुरपळणें, हुरफळणें, अग्नि किं० तत्सदृश
तप्त जो फुं पाटा, धुरळा, इ० तेणें करून को-
णें कपडार्थ वरवर दग्ध करणें.

हुरमुजी, ३लि० हुरमुजेचा जो रंग तो किं० त्या-
णें रंगविलेला जो भिंत इ० पदार्थ तो; २,
हुरमुजेसारखा आहे रंग जाचा असें जें
मोतीं तो किं० तसा जो त्याचा रंग तो.

हुरमूज

हुरमूज, स्त्री० कांयें सारखा एक मृत्तिकावि-
शेष आहे.

हुरमोज, स्त्री० हुरमूज.

हुरमोजी, ३लि० हुरमुजी.

हुररेवडी, स्त्री० कोणी चालतांना पडला, बोल-
तांना कचरला, इ० काहीं उपहासास कार-
ण झालें असतां अनेक पोरें इ० हुरकरून
जी त्याची बचरी करितात ती.

हुरली, स्त्री० की० हुररेवडी.

हुरयावडी, स्त्री० दे० हुररेवडी.

हुरडी, स्त्री० रा० हुरूप.

हुरहुरणें, हुटहुटणें.

हुरहूर, स्त्री० काहीं एक गोष्ट आपल्या हातू-
न गेल्यामुळे जीवास लागती जी चढप-
ट ती.

हुरळणें, आपलें अवसान किती, ही गोष्ट केव-
ढी, ही आपले हातून होईल किं० न होईल,
हिचा परिणाम बरा होईल किं० वाईट हो-
ईल, इ० विचार न करितां मरून होण्यावि-
षयीं एका एकीं मोठ्या उत्साहानें विविध
होणें.

हुरा, पु० रा० शीर सणून झाड आहे तो; २, दु-
सरें एक कुड्याचे झाडासारखें झाड आहे.

हुरूप, पु० स्त्री० कोणेंक कार्य करण्याविषयीं
अंतःकरणाचा ठायीं उद्भूत होतो जो उत्सा-
ह तो ती.

हुरूम, स्त्री० की० मी हें अमुक काम करीन अ-
सें कोणी आपल्या आंगीं बाळगती जें अ-
वसान

वसान ती.

हुर्मत, स्त्री० अबरू.

हुर्मतदार, १लिं० अबरूचा जो मनुष्य तो.

हुर्मती, हुर्मतीचा, १लिं० हुर्मतदार.

हुर, अ० कोणेकाची अप्रतिष्ठा व्हावाची सणू
न चेष्टा करायाची असतां याचा प्रयोग
करितात.

हुलकट, स्त्री० रा० लोकानीं तजावजा व्हाव-
याजोगा जो बोर, परबकादिसंबंधी दंगा
ती.

हुलकटणें, कों० लोकांनीं तजावजा व्हावया
जोगा दंगा मसृत होणें; उ० गंगातीराक-
डे अतांहीं हुलकटलें आहे तुझीं तिकडे
जाऊं नका.

हुलकावणी, स्त्री० हा असुक करणार आहे
किं० असकडे जाणार आहे इ० रूप आप-
ले कर्तृत्वाचा रोंख दुसऱ्याचे ध्यानांत बाक-
याजोगें चेष्टा, भाषण, इ० जें काहीं करिता-
त ती.

हुलगा, पु० कुळीथसणून जें धान्य आहे तो.

हुलड, स्त्री० कों० हुलकट.

हुलवळा, पु० दे० हुलगा.

हुलोळा, पु० दे० हुलगा.

हुलुड, स्त्री० हुलड.

हुशार, १लिं० प्रा० सावध या अर्थी.

हुशारणें, हुशार होणें.

हुशारी, स्त्री० हुशारपणा.

हुंइश, अ० हुस्स प्रथम द्वितीयार्थी.

हुसकटणें, उमकटणें; २, हुंडारणें द्वितीयार्थी;
३, कों० गोमहिष्यादि पशूनीं व्याघ्रादिकां-
स पाहून बुजणें.

हुसकणें, हुसकटणें द्वितीय तृतीयार्थी.

हुस्स, अ० अतिशयित ऊष्मा सात्यामुळें वारा
ध्यावा अशी इच्छा साली असतां हा उद्धार
निघतो; २, पांखरांस हा कायाचा हा शब्द
आहे; ३, कों० कोणेकास हुस्स करणें स० वि-
वक्षित कोटीं तून दूर करणें.

हुळबाजणें, रा० भिंडावणें.

हुळहुळणें, अंगावर केश फिरविला असतां
किं० मुंगी इ० कीटक चालला असतां जो कं-
डूतिविशेष होतो तैत्सजानीय कंडूतिविशे-
षानें कोणेक शरीरावयव विशिष्ट होणें; २,
तादृश कंडूतिविशेष व्हावयाजोगें केश
किं० मुंगी इ० कानीं संचरित होणें; ३, ला०
तोंड, हात, पाय, इ० अवयवांनीं बोलणें, मार-
णें, चालणें, इ० स्वस्व व्यापारीं उत्कंठा लागा-
याजोग्या कंडूतिविशेषानें विशिष्ट होणें.

हुळहुळा, १लिं० घर्षणादिकारणानें इतर प-
दार्थ स्पर्शाविषयीं असहिष्णु सालाजो ह-
स्तपादावयव तो.

हुळहुळाट, पु० हुळहुळीचा जो अतिशय तो.

हुळहुळ, स्त्री० हुळहुळण्यास कारण भूतजो
कंडूविशेष प्राप्त होतो ती.

हुळा, पु० भक्षणार्थ ओल्या हरभऱ्याचे भाज-
लेले जे मांटे तो.

हुळूम, पु० कों० वांगी, मिरची, इ० कितीएक

साडानीं

झाडानीं प्रा० मेले जावें असा जो त्याचे मूलप्रदेशीं रोगविशेष होत असतो तो.

हैं, अ० प्रा० हां या अर्थी.

हूक, स्त्री० उसण; २, कोल्याचा जो स्वजातीय शब्द ती; ३, ला० कोण एक गोष्टीविषयींची उठती जी बातमी ती.

हूड, ३लिं० युद्धादिप्रसंगीं मागला बुडला विचार न पाहातां उडी घालण्याचा स्वभाव जाचा असा जो तो.

हूप, अ० घानरांचे स्वजातीय शब्दांचे अनुकरण.

हूल, स्त्री० हुलकावणी; २, हुलकट; ३, दुःखांशीं सोंकल्याचे खेळांत कदललेल्या जुगा-पुढें पक्की व्हावयास जाणारी जी सोंगटी ती.

हूळ, स्त्री० कों० दुसऱ्यानें तत्काल घाबरलें जावें काहीं एक सुचून ये अशी अवस्था व्हावयाजोगी त्यास कोणेक गोष्टीविषयीं कोणेक करितो जी घाई ती; प्रा० भोंवडणें धातुयोगी म०; रा० कोणेकानें आपली हूळ घेऊन जाणें, नेणें, घाजविणें, इ० स्थळीं त्याणें हुळवाजणें.

हृत्, न० सं० हृदय; याचे स० हृत्कमल, हृद्रोग, इ०; २, ३लिं० जा अर्थाचे जो हरण करतो तो तडूत्; दुःखहृत्, माणहृत्, पापहृत्, जलहृत्, इ० स० म०.

हृत, ३लिं० सं० हरून घेतला जो कोणेक अर्थ तो.

हृदय

हृदय, न० सं० वक्षःस्थल; २, अंतःकरण; ३, कोणेकाचे मनांतील किं० भाषणादिकांतील जो आशय तें.

हृदयंगम, ३लिं० सं० हृदय.

हृहत, ३लिं० हृदयस्थ जो कोणेक अर्थ तो; २, न० हृदयांतील जो अभिप्राय तें.

हृद्य, ३लिं० अंतःकरणास प्रीति उत्पन्न करवयाजोगा जो कोणेक अर्थ तो.

हृद्रोग, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं निरंतर जी अंतःकरणास काळजी लागली असत्ये तो.

हृष्ट, ३लिं० सं० हर्षित जो तो; याचे स० हृष्ट रोमा, हृष्टमानस, इ०.

हे, अ० संबोधनाचें द्योतक हें अव्यय आहे संबोधपदाचे मागे याचा योग होतो; उ० हे राजा तुझें कल्याण असो.

हैंकट, ३लिं० दुसऱ्यानें बरी गोष्ट सांगितली तथापि तीन ऐकतां आपलेच हैंक्यानें वर्तण्याचा स्वभाव जाचा तो.

हैंकड, हेकड, ३लिं० हैंकट.

हैंका, हेका, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं प्रबळ जी इच्छा किं० कोणेक तऱ्हेची समजूत होत्ये तीचा भार अंतःकरणावर पडल्यामुळे तदनुरोधें करून तिकडे अंतःकरणाचा वळता असतो जो सोंकतो तद्विषयीं अनेक दोष दिसत असले किं० असें करून ये, हैं ठाक नव्हे, असें लोक सांगत असले तरी आबरला जात नाही; उ० पाऊस जवळ आला जाईन तर जलमार्गानेंच जाईम

सणतोस

सणतोसे पण असा हैका कामाचा नाहीत
 आपला पाय बाटेनें जा; त्याला किती सां-
 गितले तरी त्याची समजूत पडायची ना-
 ही आपला हैका पेऊन भांडत बसेल.
 हैके खोर, हैके खोर, १लिं० हैकट.
 हैंगडा, १लिं० हैंगाडा.
 हैंगडाचणें, कोणेकाचें करणें, बोलणें, इ० किं०
 यांस कोणेकानें अनेक प्रकारें खोड्या ठेवू-
 न त्यास हैंगाडासा ठरविणें.
 हैंगडू मेंगडू, १लिं० कों० कोणेकाचें अस्पष्ट
 हैंगाडें हैंगाडें सें जें भाषण, लेख, इ० तो.
 हैंगाडा, १लिं० लिहिणें, बोलणें, तासणें, उच-
 लणें, टाकणें, इ० यच्चयावत् कर्माविषयीं
 जी युक्ति असावी ती जाचे अंगीं नाही, दुस-
 रा सांगत शिकवीत असतां ही ती मनांत
 घेऊन ये, आणि हस्त पादाद्यवयव तदनुरूप
 बळून ये, अतएव कर्ममात्राचा गर्वी जा-
 चा अडाणीपणा दिसण्यांत येतो अशा स्व-
 भावाचा जो तो किं० त्याचें तदनुसार करणें,
 बोलणें, इ० कर्म तो; २, आपल्यापेक्षां जाचा
 रीति, भाषा, इ० अगदीं बेगळ्या अतएव आप-
 ल्या संप्रदायास मिळत नाही असे जे दे-
 शांतरस्थ लोक त्यांस आणि त्यांची भाषा,
 रीति, इ० त्यांस ह्म०
 हेट, अ० खालच्या प्रदेशीं; गलबताचे व्यव-
 हारीं जे कोडी इ० लोक त्यांत विशेषें करून
 न प्र०; उ० गलबत हेट जातें आहे; ओझें
 पाझें असेल तें हेट ठेवा आणि वरती मा-
 णसें

णसें बसवा; २, प्रा० सावित्री नदीस अवधि
 करून जो तीचे दक्षिणेकडील देशातिकडे,
 उ० थंदा हेट प्रांत चांगला पिकला.
 हेटकरी, १लिं० हेटप्रांतीं राहाणारे जे मनु-
 ष्य ते प्र०; २, पु० हेटप्रांतीच्या प्रा० वरकंदा-
 ज जो शिपाई तद्विषयीं देशांत विशेषें क-
 रून प्रसिद्धि.
 हैटाळणी, स्त्री० हेलना.
 हैटाळणें, कोणेकास किं० कोणेकाचे भाष-
 णादिकांस हैटाळणीनें युक्त करणें.
 हेड, स्त्री० वणजारी इ० लोक विकाया करि-
 तां नेतात किं० आणितात जो गोमहि-
 ष्यादि पशूंचा समुदाय ती.
 हेडंबा, स्त्री० हिडिंबा स्मरून पुराण प्रसि-
 द्ध एक राक्षसी होती तिला आणि तिचे
 आरोपानें विरूप दिसायाजो गी गरीग-
 नें फार मोठी जी स्त्री तिला ह्म०.
 हेडली, स्त्री० कों० बोडकी बायको मरून पि-
 शाच झाली असत्ये ती.
 हेडसरी, स्त्री० एक वृक्ष आहे.
 हेडसाचणें, हिडसणें.
 हेड्या, पु० हेडीचा व्यापार करणारा जो मनु-
 ष्य तो; २, ला० कोणेकास काहीं एक वस्तू
 ची गरज लागली असतां ती वस्तू असुक
 ठिकाणी आहे असुक उपायानें हस्तगत
 होईल असें जाणत असतो असा जो पुग
 माहितगार त्यास ह्म०
 हेत, पु० कोणेक गोष्टीविषयीं कोणेकाचें
 अंतः

हेतु

हेर

अंतःकरणांत उत्पन्न होऊन राहिली अस-
त्ये जीडळा तो; उ० आपल्या डोळ्यां देग्वत
मुलाचें लस व्हावें एवढा माव हेत राहिला
आहे.

हेतु, पु० सं० कार्यमात्राचें जें समवायिकारण,
असमवायिकारण, निमित्तकारण, आणि
उद्देश ते प्र०; २, हेत.

हेतुक, ३लि० सं० जो जाचा हेतु तो नहेतुक;
ज्ञान आहे हेतु जाचा तें ज्ञान हेतुक. अ-
ध्ययन, तंतु हेतुक, पटजल हेतुक, पुत्र हेतु-
क, इ० समामीं प्र०.

हेतुगर्भ, ३लि० सं० जा कार्यावर कोणेक अर्था-
चा कर्तृत्वादि अन्वयविवक्षित असतो त्या-
चा जो हेतुभूत अर्थ त्याचा जाचे पोटीं संग्र-
ह झाला असतो असें जें विशेषण विशेष्या-
दिपद तो; उ० अरे दांडेवाल्या तो अंबा पा-
ड या वाक्यांत दांडेवाल्या हे पद हेतुगर्भ आ-
हे.

हेतुमान्, ३लि० सं० हेतु आहे जास असें जें
कार्य तो.

हेतुहेतुमद्भाव, पु० सं० हेतु आणि हेतुमान्
यांचा परस्पर जो संबंध तो.

हेद, स्त्री० एक साड आहे.

हेंदर, स्त्री० न० पु० विद्या, केरकचरा, इ० रूप
जी कोण एक स्थळीं फुडलेली घाण ती, तें,
तां.

हेंदरा, ३लि० अमंगळ जो तो; २, रा० जाचे आं-
गीं आटोप, ठाकरीकपणा, इ० नाहीं असा
जो

जो मनुष्य किं० त्याचें भाषण, आचरण, इ०
तां.

हेदी, ३लि० हेद संबंधी जो फळी, गुरही, इ० प-
दार्थ तो.

हेदु, पु० हेद.

हेपसलिंगा, हेपसलुंगा, पु० पादरकुसका.

हेबाळणी, स्त्री० पोरइ० कांस इकडून तिकडे
नेलें, तिकडून इकडे आणलें, उचललें, देव-
लें, इ० झालें असता त्याचे शरीरीची छटा
चाळट, आंटाताण, होती ती.

हेबाळणें, हेबाळणीनें युक्त करणें.

हेम, न० सं० सुवर्ण सणून जो धातु तें.

हेमगर्भ, पु० जांत मोनें पडत असतें असें ए-
क रसायन आहे.

हेमटी, स्त्री० कां० हुंडकी.

हेमंत, पु० सं० मार्गशीर्ष, पौष, हे दोन मास
मिळून जो काळ तो किं० श्रद्धिक, धन, या
दोही गंडांस सूर्य असतां जो काळ तो.

हेमंतकरतु, पु० हेमंत मंजक जो काळ तो.

हेमलंबी, पु० साठां संवत्सरांतील एकतिसा-
वा संवत्सर तो.

हेमाडपंती, ३लि० पूर्वी हेमाडपंत सणून ए-
क गृहस्थ होता त्याणें प्रसिद्ध केला जीवि-
शाचलीपि, बेवालय, इ० तो.

हेय, ३लि० सं० त्याज्य.

हेर, पु० कोणेक गोष्टीचें वर्तमान जाणून वि-
वक्षित स्थळीं कळवावें सणून त्या कामावर
राजादिकांनीं नियुक्त असतो जो दूत तो,

१, स्त्री० कोणेक पदार्थ हेराया करितां त्यावरून दृष्टीचें जें परिवर्तन ती; ३, श्लि० रा० एर. हेरणें, कोणेक पदार्थ सूक्ष्म दृष्टीनें पाहणें; २, कोणेक पदार्थ कोणेकास पुरतेपणें स्पष्ट दिसणें; ३, टेहेळणें.

हेरफेर, पु० स्त्री० कोणेक अर्थाचें कोणेक अर्थाशीं मूल्य, ममाण, गुण, इ० कृत जें अंतर असतें तो.

हेरवाँ, अ० रा० एरवाँ.

हेरवीँ, अ० ग० एरवीँ.

हेरून फेरून, अ० फारून फेरून.

हेरें, न० काहीं कारणास्तव गळवताचें शीड फिरवून जो काहीं वांकडा घेतात घेरातें.

हेज्या, पु० टेहेज्या.

हेज्यें, न० हेरें.

हेल, पु० स्त्री० कोणेकाचें ओझें आपल्या अंगावर घेऊन गांवांतल्या गांवांत किं० दोन चार कोशांवर स्थलांतरीं नेऊन पोचवण्याचें जें कर्म व तें ओझें व तत्संबंधी जीमजूरी तो ती; २, पु० कोणास पुत्र, कन्या, साली असतां त्याचे घरीं दूदस्त्रिया इ० दहा दिवसांचे आंत आणून घालितात जो जल, दुग्ध, इ० पदार्थ तो; ३, वाडून नेण्या करितां गाइयावर रचलेला जो कडवा, गवत, यांचा ढीग तो; ४, आइया पाइयांचे ग्येळांत डावाचे समाप्तीस हा शब्द उच्चारितात; ५, गाणें, रडणें, ओरडणें, संबंधीं जो मोठा दीर्घस्वर त्यास ल०; ७, तूं हेल काडून असामोड्यानें

नें रडूनको.

हेलकरी, पु० हेलवाडून उपजीविका करितो तो; २, कोणास अपत्य झालें असतां हेल घालणारा जो तो.

हेलकावणें, जल, नौका, इ० कानीं हेलकाव्यानें विशिष्ट होणें.

हेलकावा, पु० समुद्र, तटाक, इ० संबंधी उदक, वक्षाची लांबवटहाळी, इ० कांस वाय्यादि कांचे धक्यानें किं० हस्तादिकें करून हालविल्यानें बसतो जो झोंका तो आणि त्यायोगानें त्यांचा आश्रयें करून स्थित जे नौका मनुष्य इ० त्यांस जो झोंका बसतो तो.

हेलगा, पु० को० रेडा.

हेलना, स्त्री० सं० मनुष्यादि कोणेक अर्थाची हाकः पदार्थ, यांत काय आहे, याला कोण विचारतो अशा भावानें जी गणना ती.

हेलपटणें, कोणेकास हेलपट्यानें युक्त करणें; २, ला० वादी किं० शत्रु किं० कोणेकाचें काम, भाषण, इ० लटपटलें जाई असें करणें.

हेलपटनिशी, स्त्री० को० तादृश फलनसतां उगीच हेलपटे रचण्याचा जो व्यापार ती.

हेलपटा, पु० हेश रूपें करून मानिलाओषि वक्षित स्थलपर्यंत आलण्याचा व्यापार तो; २, कोणेक मार्गास अजु सूत्रापेक्षां दीर्घता बाबयास कारणीभूत जीवकता असते तो आणि त्या मार्गानें आलणारा जो त्यास अधिक आलण्यानें श्रम पडतो तो;

हेल

३, फिरकांडा मधमार्थी.
हेलपाटणें, हेलपटणें.
हेलपाटा, पु० हेलपटा.
हेलपाँटी, स्त्री० हेलवाहणें, मोलमजूरी करणें, इ० रूप जो व्यापारती.
हेलपायकी, स्त्री० वा० हेलपटनिशी.
हेलसौंड, स्त्री० कोणेकानें काहीं एक कार्यार्थ.
काहीं एक गोष्ट सांगितली असतां ऐकलें न ऐकलें सेंकरून तद्विषयीं करितात जी अनास्था बुद्धिती.
हेला, पु० दे० हेलगा.
हेवा, पु० दे० स्पर्धा; २, संगसंगा; ३, कों० द्व्यदिषियक कोणेकास असतो जो सोसतो.
हैंस, स्त्री० कों० वायु, धका, इ० कारणानीं समुद्रसंबंधी किं० नद्या, कुंभ, इ० संबंधी जलतैलादिपदार्थांचा उसळून वरता येतो जो अंशती.
हैंसणें, कों० हिंसणें.
हैंसळणें, कों० हिंसळणें.
हेळणें, रा० कोणेकास हेळणें विविष्ट करणें.
हेळणा, स्त्री० हेलनाशब्दाचा अपभ्रंश.
हैंक, अ० गोमहिष्यादिपशूंस मार्गादिको-
चाठ्यां हाकण्याचे प्रसंगीं याचा प्रयोग करितात.
हैंकोल, पु० स्त्रियांचे कंठांतील एक भूषण आहे.
हैंगई, हैंगय, हैंगयी, स्त्री० हयगई.

हैंम

होका

हैंम, ३लि० सं० हैमसंबंधी जो अलंकारादितो.
हैंता, ३लि० रा० हयता.
हैंराण, ३लि० दुखणें, बहाणें, भ्रम, इ० योगा-
नें जाचे अंगीं ईषत्ही सामर्थ्य राहिलें नाहीं अतएव धकला, व्याकुळ झाला, जो तो.
हैंराणगत, स्त्री० हैराण कावयाजोगी जी अवस्था होत्येती.
हैंवा, पु० ब्राह्मणांत एक जाति आहे.
हैंवान, ३लि० कों० हयवान.
हो, अ० हांय; २, कोणेक प्रवृत्तिविषयीं कोणेकाचे अंगीं आरब्ध असतो जो वेग तो आटोपून स्तब्ध रहा अशी जी त्या दुसऱ्यास करावयाची प्रेरणा तीव्र वाचक हें अव्यय; ३, अहो; ४, कोणेकास काहीं एक गोष्ट हटकून सांगायची असतां त्या वाक्यापुढें किं० त्यांतीं क्रियापदापुढें याचा योग होतो; उ० मुलाकंला आहेस जेव हो; कामसांगितलें आतें कर हो विसरशील.
होईक, न० प्र० होष्यमाण.
होर्डन, अ० इतरांचे प्रेरणे वांछून आपले अण; तत्तदर्थ वाचक शब्दापुढें याचा प्र०; तो होर्डन जर सुलगी घायास आलातर शीन नी होऊन काहीं मागणार नाहीं.
होका, पु० मा-व्यादिदिक्साधनाचे उपयोगी हयुंबकाचे एक यंत्र आहे.
होकार, पु० काहीं एक गोष्ट करण्याविषयीं कोणास कोणेक देतो जो रुकारतो.

होका

होका

होय

होकारणें, कोणेकास बोलावणें.

होगडणें, रा० संपत्ति,द्रव्य,वतन,प्रतिष्ठा, इ०
जें काहीं आपले पदरी असतें किं० जें मिळे-
ल अशी संभावना असत्ये तें अव्यवस्थित
पणें वर्तून इ० द्वारा आपले हातून जाई अ-
सें करणें.

होगा, ३लि० रा० अंगीं तादृश आवरशक्ति
नाहीं मंद, आळशी, असा जो मतुष्य तो; २,
कों० हांडगा जो मतुष्य त्यास स०.

होगाडणें, कों० कोणेकास अधिकारादिका
वरून पालविणें; २, रा० द्वारवणें.

होट, हौट, पु० ओठ.

हौटाळी, होटाळी, स्त्री० ओंठाळी.

होड, स्त्री० पैज.

होडकी, स्त्री० होडकें, न० लहान जी हांडीती;
२, प्रसंगीं लघुत्व मानून होडी, मन्ववा, यांस-
हास०.

होडंगणें, रा० हांडगा किं० तत्सदृश लांबट
पदार्थ तो एके शेवटास धरून दूर कोणेका-
वर फेंकणें.

होडंगा, पु० रा० होलपटा.

होडगें, न० होडकी.

होडा, पु० खळगा; २, ३लि० हुंडा तृतीयाधीं.

होडी, स्त्री० मोठें एक लांकूड खोदून त्याचें जें
जलयान करित असतात ती.

होणें, कोणेक अर्थ उत्पत्तीस पावणें; उ० तु-
झे बायकोस पुत्र झाला; २, विवक्षित रूपें
करून जी मिद्धि तद्वैशिष्ट्यातें कोणेक अ-
र्थ

र्थ पावणें; उ० अंबा पक्ष झाला, तूं कधीं हो-
शील; ३, व्यपादि द्वारा कोणेक अर्थानें संप-
पणें; उ० मजपाशीं रुपये होते तितके झाले
आतां कोठून देऊं.

होतकर, होतकरू, ३लि० विद्वत्ता, पुष्टी, इ०
जे गुण ते थोडथोडे कोणेकाचे अंगीं प्रक-
ट होऊं लागल्यामुळे हा त्या त्या गुणांनीं उत्त-
रोत्तर वाढत वाढत विवक्षित योग्यतेस पा-
वेल असें वाटायाजोगा मतुष्य, पशु, वृक्ष,
इ० तो.

होतव्य, न० भवितव्य या अर्थीं कोणी स०.

होतीवस्त, स्त्री० दे० मिळतीवस्त.

होत्सातां, अ० कोणेक अर्थ विवक्षित गुणा-
दिरूप जो विशेषणार्थ तद्विशिष्ट असतां,
उ० विक्रमराजा राज्य करित होत्सातां फां-
णीही दरिद्री नव्हता.

होन, पु० सुमारे चार रुपयांचे किमतीचें मां-
न्याचें एक नाणें आह्मे, जाचे धारवडी, ए-
केरी, इ० अघांतर भेद अनेक आहेत.

होबासा, पु० होय तूं सणतोस हें तुझे काम
मी करीन असा कोणी कोणेकास देतात
जो भरंवशाचा शब्द तो.

होम, पु० हवन; होम देणें स० हवन करणें.

होमणें, हुतकरणें.

होमशाळा, स्त्री० अभिहोत्रादिसंबंधी अ-
भिठे वा याकरितां केलें असतें जे गृहती.

होमहवन, न० होम इ० जें कर्म तें.

होय, अ० कोणेकानें काहीं एक गोष्ट सांगि-
तली

होय

तली असता तद्विषयींचे मान्यतेचें जें उत्तर किं० कोणेकानें काही एक गोष्ट विचारली असता ती गोष्ट सणतोस तशीच आहे सणून सांगायचाचें जें उत्तर त्याचें बोधक हें अभ्यय.

होयकार, पु० होकार.

होयबा, होयाबा, पु० कोणी काही गोष्ट सांगितली असता त्यांतील गुण दोष न पाहतां होय होय सणण्याचा स्वभाव जायतो. होर, स्त्री० कों० विवक्षित शेत इ० स्थळ होरलें जावयाजोगा पर्जन्यानें धुपून येऊन बसतो जो खळ मळ इ० ती.

होरट, स्त्री० पु० आपणास दुष्कर अतएव इ० तरांस असंमत जी कोणेक गोष्ट ती विषयीं हें मी करीनच करीन किं० हें असेंच इ० रूप धरिला जो कोणेकानें दुराग्रह ती, तो. होरणी, स्त्री० कों० खळी, शेत, इ० होण्या करितां तेथें घालितात जी मृत्तिका इ० कांची भरती ती.

होरणें, कोणेक स्थळचा खळगा, बिहीर किं० शरीरावरील क्षत, छिद्र, मृत्तिका, इ० कानां भरे असें करणें; २, अलंकार, केश, इ० कानीं शरीर किं० तदवयव इ० व्याप्त करणें.

होरपळणें, होरपाळणें, हुरपळणें.

होरा, स्त्री० मेवादिलसावरून किं० रविचारादि वारांवरून साधायचे असें प्रतिदिवशींचे श्रीबीस मुहूर्त ज्योतिः शास्त्रोक्त आहेत

होला

आहेत ते प्र०; २, पु० कोणेकास प्रत्यक्ष बावयाजोगी होणारी किं० सालेली कोणीसंगतो जी गोष्ट तो; ३, होणारी किं० परोक्ष जी काही एक गोष्ट तद्विषयीं ही भशी अशी अमुक अमुक रीतीनें होईल किं० असेल अशी कोणेकाची धांवत्ये जी कल्पना ती.

होराबारी, स्त्री० कों० परस्परानें जें स्वस्वपक्ष स्थापनाविषयीं दुराग्रहाचें भांडण ती. होरी, स्त्री० प्रा० वसंतोत्सव संबंधी वर्णन जांत अमर्ते असा गानामध्ये हिंदुस्थानी भाषेंत एक कविता विशेष आहे जो प्रा० विमग्याचे उत्साहांत गातात.

होलगड, न० होला सणून जो पक्षी तें.

होलपटणें, रा० फलपाडणें इत्याद्यर्थ वृक्षादिकांवर होलपाटा इ० लांबट पदार्थ एके शेवटास धरून फेंकणें किं० तद्वारा आन्नफलादि प्रहार विशिष्ट करणें; २, न० होलपाटा.

होलपटा, पु० रा० होलपाटा.

होलपाटणें, होलपटणें; २, रा० होलपटणें द्वितीयाधी.

होलपाटा, पु० वृक्षावरील फलादि पाडणें इत्याद्यर्थ वरसुगाराचा करितां घेतात जो हान दांन हात लांब लांकडाचा तुकडा तो.

होला, पु० एक पक्षी आहे.

होला, पु० अंत्यज जातीय जें बाजंजीतें प्र०, जांचा बरोबर प्रा० डफडें बाजत असतें.

होलिका

होलिका, स्त्री० सं० हुताशनी.

होष, पु० काही एक कर्नव्य गोष्टीविषयी जो कोणेकास उत्साहविशेष असतो तो; २, कोणेकप्रसंगी कोणेक कर्म करण्याविषयीं बुद्धीचा ठावीं असतें जें अवसान तो, परंतु संकटप्रसंगी प्र०; ३, गांवावर पेंढारी आले असं ऐकतांच माझा होष गेला काही सुबेनासें झाले.

होष्य, न० होतव्य.

होष्यमाण, न० होतव्य.

होहोरखरेंच, अ० कोणेक गोष्टीची अकस्मात् होत्येजी स्थिति तीचा उद्गार आहे; ३, होहोरखरेंच आज मला तिकडे जायचें आहे नव्हे.

होळकर, पु० विमग्याचे महिन्यांतील होळीचे जे खेळ्ये ते प्र०.

होळणें, कों० ओहोळणें; २, रा० धुणें या अर्थी.

होळपणें, कों० हुरपळणें

होळी, स्त्री० फाल्गुनी पौर्णिमेचे दिवशीं घर देवतेचें आवाहन करून पूजा करावी, आगलावाची, सणून जो तृण काळादिकांचा रचित राशि करितात ती; २, माघशुद्ध पौर्णिमेस कि० फाल्गुन शुद्ध प्रतिपदेपासून कि० पंचमीपासून पौर्णिमेपर्यंत प्रतिदिवशीं देवाचारातु रूपमुलें तसेच तृणकाळादिकांचे ढीग करून जाळतात त्यास प्र० स०; ३, कों० होळीचे मध्ये पोफळ

पोफळ, केळ, इ० कांचें जें झाड लावितान त्यास स०; ४, फाल्गुनी पौर्णिमेस स०; ग्रामादिकांची होळी करणें इ० स्थळीं तें तें जाळणें असा अर्थ; आंगाची होळी होणें स० क्रोधज्वरादिकें करून अतिशयित तसता होणें.

होद, पु० उदकादिपदार्थ सांठवून ठेवायाकरितां दगड, विटा, चुना, इ० कांचें चतुष्कोणाचा कारक जें पात्र करितात तो; २, पाणी तापवायाकरितां किं० ठेवायाकरितां जें तदाकार धातुमय पात्र करितात त्यास स०.

होदा, पु० हत्तीचे पाठीवर ठेवून आंत बसावयाकरितां होदासारखें आकारविशेषाचें काळादिकांचें आसन करितात जाबर छाया नसत्ये तो; २, ला० तालिम रान्यांत कुस्ती खेळणें इत्याद्यर्थ होदासारखी खेळी करितात तीस स०.

होर, पु० रा० नदीस जो पूर येतो तो.

होशा, ३, लिं० पाहिजेतशी ख्याली खुशाली किं० वस्त्र प्रावरण अथवा गाणें बजावणें, इ० कांनीं आपल्ये मनाची होस पुरविण्याचा स्वभाव जाणा तो.

होशी, ३, लिं० होशा.

होशोणें, रा० कोणेक विषयीं जी होस तीणें करून विशिष्ट होणें.

होस, स्त्री० कोणेक गोष्टीविषयीं या मध्ये काहीच मत्कार आहे अशी भावना असल्या वृत्ते

सत्यामुळे हे पाहावे, हे करावे, हे घ्यावे, हे भोगावे, इ० वाटाघाटी जाओ अंतःकरणांत उत्साहविशेष असतो ती.

होसणें, कों० होशीनें युक्त होणें.

होसदार, ३लि० होशा.

होसी, ३लि० होशी.

होळा, पु० हुळा.

हुद, पु० सं० होडप्रथमार्थी.

हुस्व, ३लि० सं० विवक्षितप्रमाणापेक्षांलांबी कि० उंची जाची कमी तो; २, जांचा उच्चारणास एकमात्रात्मक काल लागतो असें जे अ, इ, उ, क, ल, हे स्वर ते प्र०.

हुस्वमूर्ति, ३लि० ठेंगणाओ मनुष्यादित्यास सं०.

हास, पु० सं० काहीं एक गोष्ट कि० पदार्थ यांचा जो उत्तरोत्तर कमीपणा तो.

हावा, पाहिजे या अर्थीं हे किष्वापद. परंतु जो अपेक्षाविषय अर्थ असतो त्यांचा लिंगानुसारेणें करून घाला लिंग कार्य होते.

क्ष

क्षण, पु० सं० सुहृत्तात्मक कालाचा बारावा जो अंश तो; २, केवळ सूक्ष्म जो कालविभाग तो.

क्षणभंगुर, ३लि० सं० पाक्षणीं आहे पण असाच उत्तरक्षणीं असेल असा जाविषयीं विश्वास ठेवितां येत नाही असा जो संपत्ति

संपत्ति, आयुष्य, देह, इ० नाशयुक्त पदार्थ तो. क्षणक्षणीं, क्षणक्षणीं, अ० प्रतिक्षणीं.

क्षणिक, ३लि० सं० क्षणभरमात्र जाची स्थिति असं जें सुख, दुःख, ज्ञान, मति, इ० तो.

क्षणोक्षणीं, अ० क्षणक्षणीं.

क्षत, न० सं० व्रण; २, ३लि० शस्त्रादि लागल्यामुळे व्रणविशिष्ट झाला जो तो.

क्षति, स्त्री० सं० द्रव्यनाशादि झाल्यामुळे कोणकाची होत्ये जी हानि तो; २, आपणास कोणी काहीं वाईट बोललें कि० अस्पृश्याचा स्पर्श, अभक्ष्याचें भक्षण, इ० आपल्याहून घडलें कि० द्रव्यादिकांचा नाश, अपहार, इ० झालें इ० काहीं वाईट झालें असतां चित्तास वाईट वाटावे असा जो अंतःकरणांत विकारविशेष होतो ती, प्रा० निषेधविषयीं प्र०.

क्षत्र, न० सं० क्षत्रियसणून जी जाति ते.

क्षत्रिय, पु० सं० ब्राह्मणादि चार वर्णांतील दुसरा जो वर्ण तो.

क्षत्री, पु० क्षत्रियशब्दाचा अपभ्रंश.

क्षम, ३लि० सं० विवक्षितकार्य करण्याविषयीं शक्त जो कर्त्री तो कि० शक्य जें कार्य तो.

क्षमा, स्त्री० सं० कोणकापासून आपलें अपराधादि अप्रिय झालें असतां तेणें करून होत असतो जो चित्तास क्षोभ तो न होई देता त्या अप्रियाचें करितां जें सहन ती; कोणकाचा अपराध क्षमा करणें; स्म० क्षमा

क्षमाविषयकरणे, २, सहिष्णुता, ३, पृथी.
क्षमापन, न० सं० अपराधादिकें करून क्षु-
ब्ध झालेला जो कोणी त्यास गोडभाषण,
आर्जव, इ० कें करून क्षमाविशिष्ट कर-
ण्याचा जो व्यापार ते.

क्षमी, ३ लिं० क्षमाशील.

क्षय, पु० सं० मरणे, जळणे, इ० कारणानें को-
णेंक अर्धाचा सर्वस्वी किं० अंशतः होतो
जो नाहीसे पणा तो; धातुक्षय, पापक्षय,
पुण्यक्षय, कुलक्षय, इ० स०; २, सूर्योदया-
नंतर प्रवृत्त जे तिथि, नक्षत्र, योग, त्याणीं
दुसऱ्या सूर्योदयाचे पूर्वीच संपादें असा
जो त्याचा होतो ह्रास तो; ३, क्षयरोग; ४,
साठा संवत्सरांतील शेवटला जो संवत्स-
र तो.

क्षयगामी, ३ लिं० सं० उत्तरोत्तर जाचा ह्रा-
स होत चालला आहे असा जो तिथि, न-
क्षत्र, आयुष्य, संपत्ति, इ० तो.

क्षयतिथि, स्त्री० सं० जा तिथीस जो कोणी
मरण पावला असतो ती जी प्रतिमासी-
ची किं० प्रतिवर्षीची तिथि ती त्याची.

क्षयदिवस, पु० जादिवर्षीं जो मेला तो त्या-
चा; २, क्षयतिथि.

क्षयमास, पु० सं० जा मध्ये होन संक्रांति हो-
तात असा जो अमावास्यात मास फदा-
चित् येतो तो.

क्षयरोग, पु० जाचे योगानें शरीरांतील स-
र्वधातु उत्तरोत्तर क्षीण होत जातात असा

एक

एक रोग आहे.

क्षयरोगी, ३ लिं० क्षयरूप रोग जास झाला
आहे तो.

क्षयिष्णु, ३ लिं० जाचा क्षय अवश्य व्हावया-
चा अशा स्वभावाचा जो आयुष्य, संपत्ति,
इ० कोणेंक अर्ध तो.

क्षयी, ३ लिं० सं० क्षयरोगी.

क्षर, ३ लिं० सं० अवयवशः क्षरून क्षरून ना-
हींसा व्हावा अशा स्वभावाचा जो कोणेंक
अर्ध तो.

क्षरण, न० सं० अवयवविभूत पदार्थानें अव-
यवविस्वरूपापासून अवयवशः गळून
जाण्याचा जो व्यापार ते.

क्षरणें, क्षरणविशिष्ट होणें.

क्षांत, ३ लिं० सं० जाविषयीं क्षमाकेली असें
जें अपराधादितो.

क्षांति, स्त्री० सं० क्षमा.

क्षात्रं, ३ लिं० क्षत्रियसंबंधी जें कर्म, वेश, रि-
ति, इ० तो; क्षात्रकर्म, क्षात्रधर्म, क्षात्रतेज,
इ० स०.

क्षार, पु० मीठ, समुद्रोदक, यांचे रसासारि-
खा साहारसांतील एक रस आहे; २, तादृ-
शरसविशिष्ट जे सेंधव, पादे लोण, पाप-
डरवार, टांकण रवार, इ० किं० केडीचें साप,
आघाडा, हळदीचें पान, इ० कांही राख इ०
पदार्थ ते प्र०; ३, ३ लिं० तादृश क्षार रस
विशिष्ट जो समुद्रोदक, मीठ, इ० किं० भो-
ज्य पदार्थ इ० तो; क्षारोदक, क्षारसमुद्र,

इ०

इ०स०

क्षालणें, प्रक्षालणें.

क्षालन, न० प्रक्षालन.

क्षालित, ३लि० प्रक्षालित.

क्षालण, न० क्षालनशब्दाचा अपभ्रंश.

क्षालणें, क्षालणें.

क्षिणणें, कोणेकानें क्षीण होणें.

क्षिति, स्त्री० सं० पृथ्वी; क्षितिप, क्षितिपाल,
क्षितीवा, क्षितिज, इ०स०.

क्षिती, स्त्री० क्षतिद्वितायाधी.

क्षिस, ३लि० सं० प्रक्षिस; २, शिव्या, गाढी, इ०
दुःशब्दानां निर्भीर्त्सिता जो तो.

क्षिप्र, अ० सं० लोकर; क्षिप्रकारी, क्षिप्रभां-
जी, इ०स०.

क्षिप्रा, स्त्री० शिरीसस.

क्षिरापत, स्त्री० शिरापत.

क्षीण, ३लि० क्षय होऊन नाहींसा झाला जो
तो किं० अंशतः क्षय झाल्या सुळें अल्प शो-
ष राहिला जो तो; २, कृश.

क्षीत, स्त्री० क्षतिशब्दाचा अपभ्रंश, परंतु
याचा प्रयोग द्वितीयाधी; २, रवातरप्रथ-
माधी.

क्षीब, ३लि० सं० मघपानादिकें करून झाला
जो उन्मत्त तो.

क्षीर, न० सं० दुग्ध; क्षीरसमुद्र, क्षीरसाग-
र, इ०स०; २, उदक; ३, अर्क, बट, इ० वृक्षां-
चा पांढरा निघतो जो बीक तें; ४, स्त्री०
शिरीसस.

क्षीरोदक

क्षीरोदक, न० रेडिमाचें स्त्रियां स नेसाया-
चें उपयोगी एक उंचें वस्तू आहे जें मां-
धां प्रसिद्ध.

क्षुण्ण, ३लि० सं० पायांनीं तुडविलें, पाया-
णादिकें करून ठेंवणें, इ० द्वारा चुरडला
जो कोणे कपदार्थ तो.

क्षुत्, स्त्री० सं० शिंक; २, क्षुधा.

क्षुत, न० सं० शिंक.

क्षुद्रोध, पु० सं० क्षुधेची जी प्रदीप्तता तो.

क्षुद्र, ३लि० आकारानें किं० योग्यतेनें लहान
जो पदार्थ, मनुष्य, इ० तो; क्षुद्रमत्स्य, क्षुद्र-
प्राणी, क्षुद्रग्राम, इ०स०; उ० केरकाढणें, जो-
डापुसणें, हीं क्षुद्रकमें तुलासारख्यानीं
जातीनें करून घेत; २, न० क्षुद्रक.

क्षुद्रक, न० जाचें उद्घाटन झालें असतां ल-
ज्जा प्राप्त व्हावी हीनत्व याचें असेजे कोणे
काचे अंगीं दोष असतात ते प्र०.

क्षुद्रघंटिका, स्त्री० रुपें, सोनें, कांसें, इ० धातू-
चे भूषणादिकांस लावावा करितां याजा-
याजो गे हरभरा, करवंद, इ० प्रमाणाचे म-
ण्याचे आकाराचे पोकळ जे पदार्थ किं-
श करितात ते प्र०.

क्षुधा, स्त्री० सं० भूक; याचे स० क्षुधातुर, क्षु-
धान्त, क्षुधाकांत, इ०.

क्षुधित, ३लि० सं० क्षुधाजाम लागली आ-
हे तो.

क्षुब्ध, ३लि० सं० क्षोभ पावला जो तो.

क्षुर, पु० सं० वस्तू मुख्याधी.

क्षुल्लक

धुलक, ३लिं० यो ग्य तेने केबळ हल का जो म-
सुष्य, कर्म, व्यापार, गोष्ट, इ० तो; २, न० धुलक,
क्षेत्र, न० विवक्षित लांबी रुंदीनें विशिष्ट जो
शेत, ग्रह, इ० उपयोगी भूतलविभाग तें;
२, लांबी रुंदी, किं० लांबी रुंदी आणि उंची
या प्रमाणांनीं विशिष्ट जो भूमि, पाषाण, का-
ष्ठ, इमारत, इ० अर्थ तें; ३, देवता, तीर्थ, यांचे
सन्निधाना मुळे जेथें पुण्यकर्म केले असतां
विशेष फळ होतें अशीं जीं काशी, अयोध्या,
गया, उज्जयिनी, गोकर्ण, यां ईं पुंकर, इ०
स्थले तां प्र०; ४, बाग शाब्दिग्रामांचा जो
समुदाय तें; ५, मनुष्यादिकांचें जें शरीर
तें; ६, जीजाची वायको नी त्याचें परंतु बी-
जारोपद्वारा पुत्रादि संततिरूप फल उत्प-
न होण्याविषयी स्थलत्वे करून विवक्षा
असतां प्र०.

क्षेत्रज, पु० परीर्यापासून आपले क्षेत्राचे
वाची उत्पन्न जो पुरुष तो.

क्षेत्रपाल, क्षेत्रपाळ, पु० ग्रामादिरूप क्षे-
त्राचें संरक्षण करणारी एक देवता आहे.

क्षेत्रफल, क्षेत्रफळ, न० क्षेत्रनिष्ठ जीलां-
बी रुंदी किं० लांबी रुंदी आणि उंची ए-
तद्द्वय जें प्रमाण त्याची जी इयत्ता जीचें प-
रिज्ञान लांबीनें रुंदी गुणाबी इ० जाज्यो-
तिः शास्त्रोक्तरीति तींहीं करून होतें तें;
२, ला० कोणेक व्यापारापासून येतें जें फ-
ळ तें, परंतु व्यापारी इतर व्यापारफळाचीं
समता किं० असमता यांचा विचार कर्त-
व्य

व्य असतां प्र०; उ० पांचपुत व्यादित्याका-
य आणि पंचवीस रुपये दिव्हे काय क्षे-
त्र फळ एकच.

क्षेत्रसन्ध्यास, पु० काव्यादि कोणेक पुण्यक्षे-
त्री राहून हें क्षेत्र सोडून मरणपर्यंत कोठें
जायाचें नाही असो जो कोणी नियम ध-
रितात तो.

क्षेत्रसंस्कार, पु० संततिरूप फल उत्पन्न हो-
ण्याचें क्षेत्र जी स्त्री तिला करितात जो ग-
र्भाधान, पुंसवन, इ० संस्कार तो.

क्षेत्रस्थ, ३लिं० सं० काव्यादि क्षेत्रां वास क-
रणारा जो तो; प्रा० ब्राह्मणाविषयींच प्र०.

क्षेत्रज्ञ, पु० सं० जीवात्मा.

क्षेत्री, पु० क्षत्रियशब्दाचा अपभ्रंश.

क्षेप, पु० सं० प्रक्षेप; २, क्षेपक द्वितीयाधी.

क्षेपक, पु० कोणेक ग्रंथकाराचे ग्रंथांत इत-
रानें कोणी घातले असतें जें श्लोक वाक्या-
दितो; २, ग्रहादिकांचें सिद्ध झालेले जें ग-
णित तें स्पष्ट व्हावें इत्याद्यर्थ त्यांत मिळ-
वावा किं० उणाकरावा संपूर्ण सांगितला
असतो जो अंकरावितो; ३, ३लिं० क्षेप-
णकर्ता जो तो.

क्षेपण, न० क्षेपण्याचा जो व्यापार तें.

क्षेपणें, प्रक्षेपणें.

क्षेपनिक्षेप, अ० को० ग्वामारवाय; उ० मी
आज काहीं घेत नाहीं उद्यां क्षेपनिक्षेप
घेईन.

क्षेसा, ३लिं० क्षेपणकर्ता.

क्षेम, न० सं० कल्याण नपुंसकार्थी; आत्मा
क्षेम आहो इ० स्थलीं क्षेमविशिष्ट आहो
असा अर्थ; ०, क्षेमालिंगन.

क्षेमालिंगन, न० ग्रं० मित्रादिकां समीची-
नं देतात जें आलिंगन तें.

क्षोणी, स्त्री० सं० पृथ्वी.

क्षोभ, पु० प्रकृत्यवस्थेचा ठायीं स्थित जो
कोणेक अर्थ त्यास कोणेक उपाधिसंबं-
धानें काहीं वेग प्राप्त झाल्यामुळें त्याचे
त्या अवस्थेचा होतो जो अन्यथा भावतो;
२, क्रोधावेशानें अतः करणा-चा होतो जो
अन्यथा भावतो.

क्षोभणें, कोणेंकाने क्षोभानें युक्त होणें.

क्षोभित, ३लिं० क्षोभविला जो तो.

क्षोभ्य, ३लिं० क्षोभवायास योग्य जो कोणे-
क अर्थ तो.

क्षौद्र, न० सं० मध.

क्षौर, न० सं० वस्त्र्यानें मस्तकादिसंबंधी
केश काढण्याचा जो व्यापार तें.

क्षमा, स्त्री० सं० पृथ्वी.

ज्ञ

ज्ञ, पु० बुध; २, ३लिं० जो जा अर्थातें जाणतो
तो तन्त; शास्त्रातें जाणतो तो शास्त्रज्ञ, ग-
सज्ञ, व्यवहारज्ञ, किंचिन्त, सर्वज्ञ, इ०
स० प्र०.

ज्ञप्ति, स्त्री० सं० जाणीव.

ज्ञात

ज्ञात, ३लिं० सं० जाणला जो पदार्थ व्यव-
हागदितो; २, स्त्री० बासण, क्षयिष्य, वै-
श्य, वृद्ध, सोनार, शिंपी, इ० किं० गोष्ठ, सै-
स, पक्षी, इ० जा जाति त्या प्र०.

ज्ञातव्य, ३लिं० ज्ञेय.

ज्ञाता, ३लिं० कोणेक अर्थातें जाणणारा
जो तो; २, पु० सुज्ञ.

ज्ञाति, पु० गोवज.

ज्ञान, न० जाणीव; २, तद्वारा कोणेक विषया-
चें होतें जें ग्रहण तें; ३, त्या विषय ग्रहणा-
चा जाणिवेचा ठायीं फलित झाला असतो जो
संस्कार तें; ४, चातुर्य; ५, ब्रह्मज्ञान.

ज्ञानचक्षु, न० बाह्येंद्रियाचा विषय नव्हे अ-
सा जो आत्मस्वरूपादि कोणेक अर्थ तो जा-
णण्याविषयीं समर्थ जें कोणेकाचें ज्ञान
तें; २, ३लिं० तद्विशिष्ट जो मनुष्यादि नो.

ज्ञानदृष्टि, ३लिं० ज्ञानचक्षु.

ज्ञानमार्ग, पु० ईश्वरप्राप्तीचा वेदांत शास्त्रा-
क्त जो मार्ग तो.

ज्ञानमागी, ३लिं० ज्ञानमार्ग जाणें अवलंबि-
ला आहे तो.

ज्ञानबल्ली, स्त्री० भांगेसक्ष०.

ज्ञानबाधु, पु० एक वातरोग आहे जो झाला
असतां अनेक प्रकारचा बारीक मोठ्या क-
ल्पना निघतात तो.

ज्ञानी, ३लिं० शास्त्रव्यवहारादि संबंधी विशि-
ष्ट ज्ञान आहे जास तो; २, पु० ब्रह्मज्ञानी.

ज्ञानेंद्रिय, न० कर्ण, नेत्र, घ्राण, रसना, त्वचा,
हो.

ज्ञानो

ज्ञेय

हीं पां ब आणि मन हीं जीं इद्रियें तीं प्र०
 ज्ञानोपदेश, पु० आत्मज्ञानविषयक जो को
 णे कास उपदेश करिता त तो.
 ज्ञापक, ३लि० सं० कोणेक अर्थी तें जाणवि-
 णारा जो शब्द, लेख, शास्त्र, चिन्ह, इ० तो.
 ज्ञापन, न० ज्ञापविण्याचा जो व्यापार तें.
 ज्ञापविणें,

ज्ञापविणें, ३लि० जाणविणें.
 ज्ञापित, ३लि० जाणविला जो तो.
 ज्ञाप्य, ३लि० जाणवायाचा जो कोणेक अर्थ तो.
 ज्ञाप्यज्ञापकभाय, पु० ज्ञाप्य, आणि ज्ञापक
 यांचा जो परस्पर संबंध तो.
 ज्ञेय, ३लि० जाणायास योग्य जो कोणेक वि-
 षय तो.